

שלחן ערוך

אורח חיים

עם

באר הגולה וביאורי הגר"א

ופירוש

ברכת אליהו

על

ביאורי הגר"א

מאת

הרב ברוך רקובר
והרב מרדכי גרינבערג

כרך חמישי
סימנים שב — שדמ
הלכות שבת

לע"נ

הרב ר' חיים רקובר ב"ר יקותיאל זלמן ז"ל

נלב"ע ביום ז"ך אייר תשל"ג

ומרת חנה מלכה ב"ר שמחה מנדלבוים ז"ל

נלב"ע ביום י' טבת תשכ"ב

לע"נ

ר' יחיאל גרינברג ב"ר שלמה יהודה ז"ל

נלב"ע ביום כ"ב כסלו תש"ל

כל הזכויות שמורות

מפתח הסימנים

הלכות שבת

סימן	עמוד	סימן	עמוד
שב	דיני נקוי וקפול הבגדים בשבת	א	שכד דיני הכנת מאכל לבהמה בשבת
שג	דיני תכשיטי אשה	יג	שכה עכו"ם שעשה מלאכה בעד ישראל
שד	על איזה עבד מצווה על שבתתו	לא	שכו דיני רחיצה בשבת
שה	במה בהמה יוצאת בשבת	לו	שכז דיני סיכה בשבת
שו	באיזה חפצים מותר לדבר בשבת	מט	שכח דיני חולה בשבת
שז	דיני שבת התלויים בדבור	נו	שכט על מי מחללין שבת
שח	דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת	עא	של דיני יולדת בשבת
שט	טלטול ע"י דבר אחר אם מותר בשבת	צד	שלא דיני מילה בשבת
שי	דיני מוקצה בשבת	צז	שלב שלא לילד הבהמה בשבת
שיא	דיני מת בשבת ושאר טלטול מן הצד	קה	שלבג שלא לפנות אוצר בשבת
שיב	הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת	קיג	שלד דיני דליקה בשבת
שיג	טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת	קטז	שלה דין חבית שנשברה
שיד	דברים האסורים משום בנין וסתירה בשבת קכה		שלו אם מותר לילך על גבי העשבים וכן באילן שלט
שטו	דברים האסורים משום אהל בשבת	קלט	שלוז דין כבוד הבית ודבר שאינו מתכוין
שטז	צידה האסורה והמותרת ושלא ישפשף הרוקקמח		שלח דברים האסורים בשבת משום השמעת קול שמז
שזז	דין קשירה ועניבה בשבת	קנז	שלט כמה דינים פרטיים הנוהגין בשבת
שיח	דין המבשל בשבת	קסא	שמ כמה דינים מדברים האסורים בשבת כעין
שיט	דיני הבורר בשבת	קצו	תולדות מאבות
שכ	דיני סחיטה בשבת	רט	שמא היתר נדרים בשבת
שכא	דיני תולש בשבת ודין טוחן ודיני תיקוני		שמב בין השמשות מותר לעשות דברים שאסרו
	מאכל או מעבד ולש	רכד	חז"ל משום גזירה
	דין נולד בשבת	רלט	שמג דיני קטן בשבת
שכג	דיני השאלה וקנין צרכי שבת והדחת כלים		שדמ דין ההולך במדבר בשבת
	ותיקונן וטבילתן בשבת	רמד	

רגשי תודה לקרן זכרון למען תרבות יהודית בניו יורק
על סיועם בהוצאת כרך זה

רגשי הוקרה לרב מרדכי גרינברג שליט"א
ר"מ בכולל שע"י ישיבת כרם ביבנה
על פירושו לסימנים ש"ח – שכ"ד

ברוך רקובר

הלכות שבת

באר הגולה

שב דיני נקוי וקפול הכגדים בשבת. ובו י"ג סעיפים

א שנת קמ"ו.
ב לפי המוס'
ועל"פ וי"ח וי"ט
כס ר"ח.

א א המנער טלית חדשה שחורה ב (א) מן הטל שעליה חייב (ב) שהניעור יפה לה כמו כיבוש
(ג) והוא שמקפיד עליה (ד) שלא ללבשו בלא ניעור. הנה: (ה) ול עק שאסור לנער נגד שנער נמים או
שירדו עליו נשים (ו) ודוקא כנגד מדע שמקפיד עליו (ז) (ח) ו"ל דאסור לנער (ח) כגד מן האנק שעליו אם

ביאורי הגר"א

שם משום סוחט: (ו) ודוקא. גמ' שם ווע"ז שאלח
דוקא נלחמ היינו נטל או נמים מעט שאלח מקפיד ללא
נלחמ ומפ' דלולא משום סוחט ועכ"ז אמרו דוקא דקפיד
לכל נמים הנ"ל ודאי מקפיד ונכמ"ג כ' שרי קיבל מר"ם
דוקא כמנערו מפני מים או גשמים שנפלו על טליתו ועכ"ל:

שב (א) מן הטל. כמו בעובדא דרב יוסף מוס':
(ב) שהניעור. ל' הטור והולך לפרש כן לפי מוס' הנ"ל
וערשי ד"ה אלא שם' לשיטתו דמפ' נאנק. כ"י:
(ג) והוא. גמ' שם:
(ה) וכ"ש. משום סוחט. כל זו והוא פלוגתא בירושלמי

ברכת אליהו

שעליה, וחייב חטאת משום כיבוש. תרשי" שם ד"ה אלא
שמפרש — על משי"ב בגמ' ולא אמרו אלא באוכמא —
שהאבק מקלקל מראיתו דקפיד עליה. וזה לשיטתו דמפרש
שהניעור הוא מן האבק. וכ"כ הבי' — על מ"ש הטור: ודוקא
בחדתי ואוכמי — ופירשי' אוכמי האבק מקלקל מראיתם
ולפיר' נפרש שניעורם מהטל מיהא אותם ומינכר כיבושם.
(גד.) גמ' דשבת קמז א. הנ"ל בסק"א: המנער טליתו בשבת
חייב חטאת וכו' והוא דקפיד עלייהו. ומ"ש המחבר
שהקפידא היא "שמקפיד עליה שלא ללבשו בלא ניעור". הוא
כמ"ש רש"י שם ד"ה והוא דקפיד: ללובשן עד שניעורם.
(ה) משום סוחט כלבו והוא פלוגתא בירושלמי שם משום
סוחט:
(ו) גמ' דשבת קמז א. הנ"ל בסק"א: המנער טליתו בשבת

שב (א) כמו בעובדא דרב יוסף. דאיתא בשבת קמז א:
המנער טליתו בשבת חייב חטאת ולא אמרו אלא בחדתי וכו'
ולא אמרו אלא באוכמי וכו' אכ"י הוה קאי מפי' דרב יוסף א"ל
הב לי כומתאי (כובעי — רש"י) [חזא דאיכא] טלא עליה הוה
קמחם למיתבה ליה (שצריך לנער הטל מעליה — רש"י)
א"ל נפרח שרי אנו לא קפדינן מיד. ורש"י פ"י ש. המנער
טליתו היינו מן העפר. ו"חייב חטאת" משום, "דהוה ליבוניה".
והטוס' שם ד"ה המנער כן כתבו: פ"י ברי"ח מן הטל שעליו
דהיינו כיבוש וליבוני חייב חטאת וכן משמע דהוי דומיא
דכומתא דרב יוסף אבל בניעור מן העפר כדפירש בקונטרס
אין נראה שיהא שייך ליבוני. [ועיין שעה"צ סק"ז].
(ב) ל' הטור. והוצרך הטור לפרש כן, לפי' תוס' בשבת קמז א
ד"ה המנער הנ"ל בסק"א, שפי' שהניעור הוא מן הטל

המחבר. והסביר ש"כדבר שאסור לעשותו משום שהוא גמר
מלאכתו והוי כמו גמר כלי צריך שיהי' מתכוין בעשותו הדבר
לגמור הכלי אבל אם נעשה דרך עסק כעלמא אין כזה איסור דרך
משל ביבולות שנלקטו מן הבגדים ולא נתכוין ללקטם אף דהי'
פסיק רש"י בדבר ליכא איסורא דבשלמא דבר שגוף עשייתו הוא
מלאכה כגון דרך משל שאמרו פסיק רש"י דענין נטילת נשמה הוא
מלאכה ומה בכך שאינו מכוין לה כיון דא"ל שגוף אכל אבל מה
שגמור ענין הדבר דבר שאינו מלאכה אלא בענין הכלי כשאנו
מקפיד על דבר הנעשה לגמור הכלי הוי הדבר כבר נגמר וכשאנו
מתכוין אינו חשובה מלאכה כלל. והביא כמה דוגמאות לזה.
ע"ש.

2 הבי' בסיומן ש"א הביא דברי הכל בו. ח"ל: מי שנשעו כליו
בדרך במים מהלך בהם ואינו חושש שמא יבא לידו סחיטה אבל
בגמור נמנע מן המים שאם ינערם יהי' חייב משום סוחט שכן דרך
כל בגד כלוע במים כשמנעין אותו המים נסחטים ממנו ודוקא
בכלים חדשים לפי שמקפיד עליהם יותר לפי שמתקצרים במים.
ומ"ש רבנו, "והוא פלוגתא בירושלמי". היינו דאיתא שם פ"ז
דשבת ה"ב: נפלו מים על כבדיו רב הונא ורב ירמיה חד אמר
מנערה שרי וממחקה אסור וחרנא מחלף. והוסיף הר"א: והלא מאן
דאוסר במחוק ודאי הטעם משום סחיטה ממילא מאן דאוסר במנער
הוא ג"כ משום סחיטה וזולת משום כבוש ולבון.
ועל ג"כ רבנו בריש דבריו "משום סוחט". כתב הר"א: וכל

1 כתב הבי' על פירש"י: כלומר אבל כי לא קפיד עלייהו
דאפילו בלא ניעור לא היה נמנע מללבושה לא חשיב לדידיה
כיבוש ושרי לנערה לכתחלה והכי אמרין כהדיא בגמ' וה"ה כתב
דטעמא משום דלמאן דקפיד הוי פסיק רש"י ולמאן דלא קפיד
ליכא אלא דבר שאין מתכוין שאינו כיבוש גמור.
והמ"מ כתב זאת בשם הרשב"א בחידושיו לשבת קמז א.
והקשה בספר מנורה הטהורה בקני המנורה אות ב': דברי הרשב"א
קשי' להולמן למה הוי טפי פסיק רש"י בשקפיד בניעור ממה דהוי
פסיק רש"י כשאנו מקפיד וצ"ע. עכ"ל. ונראה לכאר שמ"ש
הרשב"א ד' למאן דקפיד ליכא אלא דבר שאינו מתכוין.
כוונתו היא דהוי פסיק רש"י דלא ניתא ליה. אך בקפיד הוי פסיק
רש"י דניתא ליה. ונראה דלרשי' אם הוא לא מקפיד ללבוש בלי
ניעור, אף אם הוא רוצה את הניעור אינו חייב. אבל לפי' הרשב"א
— שהחייב בקפיד הוא משום דע"י קפידתו הוי פסיק רש"י דניתא
לי. סגי בקפיד אף אם הי' לובש בלא ניעור. וכעין זה כתב הבי'
בהמשך הסיומן בדין הלקט יבולות הזורר בסעף ב'. ודבריו
הרשב"א הנ"ל. נוטים לפי' הרמב"ם לענין קפיד, המובא לקמן
בסק"י. ואולי יש הדר בניהם. שלרמב"ם אפ"ל שאם הוא לא
מכוין לנאותה. לא רק שזה דבר שאין מכוין. אלא שבכלל אין זו
מלאכה דמכה בפטיש. דאם אינו מכוין לנאותה. אינו בכלל תיקון
גמא.

ואח"כ ראיתי בספר ישועות יעקב אות ג'. שכתב כן ברעת

מקפיד עליו וטוב לתוש לעניו (רש"י וכו') (ט) אבל מותר להסיר הנוטות מן הבגד בשבת (ח"י) (וע"ל סימן של"ו): כ ג הלוקט (י) יבולות שע"ג בגדים ד כגון אלו היבולות שבכלי הצמר הנשארים בהם מן האריגה חיי משום מכה בפטיש והוא שיקפיד עליהם אבל אם הסירם דרך עסק

ביאורי הגר"א

לשון הרמב"ם ומשמע מדבריו שג"כ נדון הראשון דס"א מפ' דקפיד כל שאינו דרך עסק וענ"י וכ"מ שמתחבב כזה ומ"מ דוקא לפי שכן המנער כו' כדי לנאותה ולהסיר הנזק הלכן הנמלה נה לדרך שהאומנין עושין ומפ' משום מכה בפטיש שכל נדון המכה בפטיש וממ"ש הכ"י וכ"מ אבל

באר הגולה
ג שם ע"ה.
ד ל' הרמב"ם נפ"ו.
ה שם לפי הגמרה.

(ז) י"א. רש"י שם: (ח) בגד. מדשה שמורה כ"ל: (ט) אבל מותר. ירושלמי פ"ו נגד שמתחבב נקוצים מפרשין כו' וש"ס כלן וכן מפרש"י שכן שהלכך מקלל מראיתו משא"כ בחיורי וכו"ש ננוטות ועמ"א והוא מירושלמי זה וכי הרמב"ם ג"כ: (י) יבולות כו' כגון כו'. כ"י

ברכת אליהו

ולא אמרן. אלא באוכמא וכו' והוא דקפיד עליהו. וזה דלא כרמ"א כאן דלא מצריך במים אוכמא. ועב"ח (שהביא דברי הסמ"ג וכתב: ומיהו לכתחלה יש ליהדר שלא לנער בין מן העפר בין מן המים).

(ו) כ"כ רש"י בשבת קמז א. הנ"ל בסק"א. [דפירש מש"ש כגמ' שהמנער את הבגד בשבת חייב חטאת. היינו במנערו מן העפר שעליו, והחייב משום מלכך. ושם בסק"א כת' שהמחבר פסק כפי' החוס'. והרמ"א כאן הביא דעת י"א. לחוש לדברי רש"י. וזה עפ"י מ"ש בד"מ סק"א בשם האור זרוע, דיש לחוש לדברי רש"י. והאי דנקט (הרמ"א) בלשון איסור לאשמעינן דאם אינו מקפיד אפי' איסורא לית בה — לשון המשנה ברורה בסק"ג].

(ח) דוקא חדשה ושחורה, כג"ל [בדברי המחבר לענין ניעור טלית מן הטל. וכמ"ש בשבת קמז א. המנער טליתו בשבת חייב חטאת ולא אמרן אלא בחדתי וכו' ולא אמרן אלא באוכמי וכו'. ולפירש"י הג"ל בסק"ז, הגמ' מיירי לענין ניעור מן העפר. וגם בזה האיסור הוא רק בחדש ושחור. וכ"כ הגמ"א בסק"ג].

(ט) ירושלמי דשבת פ"ז ה"ב, בגד שנשתבב בקוצים מפרשין כו'. וש"ש [צ"ל: — וכ"ש — ד"א] כאן, שהנוצות לא מסתככות בבגד שמותר להסירן. וכן מפרש"י בשבת קמז א — הנ"ל בסק"ב — שכתב שלכן אסור לנער רק בגד שחור

חייב חטאת ולא אמרן אלא בחדתי וכו' והוא דקפיד עליהו. והרמ"א בדנינו — לענין ניעור בגד שנשר במים — לא כתב שדוקא בגד שחור אסור. ואע"ג שאמרנו שדינו של הרמ"א נלמד מהגמ' שם, ובגמ' שם אמרו דדוקא באוכמי אסור. וכמ"ש המחבר לענין ניעור טלית מן הטל שעליו, צ"ל דהיינו בטל או במים מעט שאינו מקפיד אלא באוכמי. אבל בהרבה מים — שוראי מקפיד עליו — לא בעינן דוקא בגד שחור. ויש עוד הכדל בין ניעור מן הטל לניעור בגד שנשר במים. דכניעור מן הטל כתב המחבר: והוא שמקפיד עליה. כלומר דבעינן שידוע שהוא מקפיד. אבל בסתמא לא אמרין דקפיד. וכאן — בבגד שנשר במים — כתב הרמ"א: ודוקא בבגד חדש שמקפיד עליו. וכן שאפי' בסתמא אמרין, שמקפיד עליו, וזה משום שמפרש דכולא משום סוחט — ולא כמ"ש המחבר משום שהניעור יפה לו כמו כיבוס. ועכ"ז אמרו דוקא דקפיד. אבל במים הרבה ודאי מקפיד, משום דמתקצר במים — כ"כ הכלבו דין שבת סימן ל"א. ולכן בגמ' — דמיירי בטל או במעט מים ובאוכמא ומקפיד — חיישין שיבוא לירי סחיטה. אבל בחיורי של מקפיד. לא חיישין. משא"כ בנשר במים, או שירדו עליו גשמים הרבה, או ודאי מקפיד אף בחיורי. ובסמ"ג כתב שר"י קבל מר"ת, דוקא במנערו מפני מים או גשמים שנפלו על טליתו. הרי דמפרש, שהגמ' מיירי במים וגשמים הרבה שנפלו על טליתו. וע"ז אמרו בגמ' שם:

עליהו. לעמדת זה בשעה"צ סק"ה ציין לדברי רבנו. שלענין ניעור בגד שנשר במים אמרין, דמסתמא הוא מקפיד עליו לנער לפי שמתקצר ע"י מים.

4 בפנינו בירושלמי איתא: רבי זעירא בשם רב הונא נסתבכו בגדיה בקוצים הרי זה מפשרן במקום צניעה ובלבד שלא יקרע. ויש להעיר שהרמ"א לא כתב — כמ"ש בירושלמי — דבעינן דוקא במקום צניעה. ונראה שרבו למד מהירושלמי: שרק בנסתבכו צריכים להפרישן במקום צנוע. אבל בננוצות שמונחים סחם על הבגד, מותר אף שלא במקום צנוע. וההסבר הוא עפ"י מ"ש הלבוש בסעיף א', שהטעם — שמותר להסיר הנוצות — שאין זה דומה לליכון שאין הנוצות תחובין בתוכו כמו המים והעפר. והפס"ק באשל אברהם אות ד' כתב, שזה רק כשהנוצות הם על הבגד, ולא כשהם בפנים. וכן נראה מסוף דברי רבנו. שרבו סיים: ועמ"א. וז"ל הרמ"א סק"ד: ובספר הזכרונות דף נ"ג חשש לאיסור הקורע אבל למלכה לפיכך י"מ שנסתבכו לו בגדיה בקוצים מפרשין בצניעה. ומתמהמה כדי שלא יקרעו ואם נקרעו אינו חייב שהרי לא נתכרין. וכל הנוצ"כ פ"י שהספר זכרונות פליג על הרמ"א שהתיר באפ"כ סיים רבנו — על דברי הרמ"א — והוא מירושלמי זה. ועי"כ צ"ל שכונותו רק על עצם הרין — שנסתבכו צריך להסירם

יש יותר מים יש יותר לגזור שיבא לסחוט. אבל מלשון הכלבו הנ"ל נראה שלא רק שאסור, אלא גם חייב חטאת. וא"כ צ"ל שמש"ש בירושלמי, "אסור", זה גם חייב. וזה דלא כקרבן העדה שכתב שם על המ"ה השני בירושלמי: ואידך מחליף לנער אסור ודמיון כמכבש ולמחקה שרי ולא חייש לסחיטה. 3 דברי הסמ"ג שהזכיר רבנו הם במצוות ל"ח סימן ס"ה כמלאכת המלכך. ומדברי רבנו נראה, שדברי הסמ"ג בהך דיוא דגמ' הוא דוקא כשידעין דקפיד. ובסמ"ג שפנינו כת': ואוקמא בחדתי ואוכמי דקפיד עלייהו וכו'. ומלשון אף משמע שאפי' בסתמא דרכו להקפיד. וכ"כ בבב"ל ד"ה עליה. ונראה שרבו גרס כמ"ש בחידושי מהרש"ל על הסמ"ג שם: וקפיד (בוא"ו) עליהו. וסיים שם במהרש"ל: וכן איתא בהדיא בגמ' דקאמ' והוא דקפיד עלייהו וכו'. ובבב"ל שם כתב על דברי המהרש"ל: אבל קשה מאד לשבש כל הראשונים שכתבו כולם כלשון הזה וכן בספר יראים להרא"מ שזמנו נובע כל לשון הסמ"ג בענין הזה כתוב ג"כ דקפיד עלייהו וכו'. עכ"פ ברור שדעת רבנו היא, שהם שגגו בגמ'. והוא דקפיד, היינו דוקא בידוע שהוא מקפיד. ולא אמרין דמסתמא מקפיד עלייהו. וכ"כ במג"א סק"ב. ובבב"ל שם האריך בזה. אי בסתמא אמרין דקפיד עלייהו, עש"ה. ופלא שלא הביא. שמדברי רבנו מוכח, שרק בידוע שמקפיד, ולא אמרין דמסתמא מקפיד

פסור: ג ו מקפלים כלים בשבת (יא) לצורך שבת ללבשם בו ביום (יא) ודוקא באדם (מאד) באר הגולה
ובחדשים (יב) שעדיין לא נתכבסו ולבנים ואין לו להחליף ואם חסר אחד מאלו התנאים (יב) שעדיין טור

ביאורי הגר"א

לפרש"י ותוס' שפ' משום כיצד אין ענין דמ"א למאן ולא לפרש"י הרמז"ס נטל ועמ"מ: (יא) לצורך כו'. רש"י טס וכ"מ נגמ' דקאמר שאין לו להחליף כו': (יא) ודוקא. גמ' טס: (יב) שעדיין. טור

ברכת אליהו

הלכה. וכמ"ש הב"י והכס"מ, כנ"ל. אבל לפרש"י ותוס' בשבת קמז א. ה"ל בסק"א. שמפרשים שכל החיוב של מנער טלית הוא משום כיבוס[א] משום ליבון לפירש"י. אין ענין דס"א לכאן. דבס"א — המנער טלית — עיקר אם מקפיד שלא ללבוש בלא נייעור. דאז חיישין לליבון וסחיטה. ולכן אין נפק"מ אם מכון לנאותה או לא. אבל כאן — בלוקט יכולות — החיוב משום מכה בפטיש, וכל החיוב של מכה בפטיש הוא רק כשמכוון להסיר כדי לנאותה. והרמב"ם שכלל ב' הדינים יחד, משום דלא איירי הרמב"ם בנייעור טל, שהחיוב מצד ליבון, אלא בהסרת הצמר הלבן שחייב משום מכה בפטיש. ועמ"מ.

(יא) [בבאה"ג סק"ו על דברי המחבר בריש הסעיף, ציין לשבת קיג. ושם בעמוד א' תנן: מקפלין את הכלים אפי' ארבעה וחמשה פעמים. ומ"ש המחבר, "לצורך וכו'"], כ"כ רש"י שם בד"ה אפי' ד'ה' פעמים, וז"ל: כדי להזורר ולכבסם בו ביום. וכ"מ בגמ' שם דקאמר — על המשנה הגיל' — ולא אמרן אלא שאין לו להחליף. הרי דדוקא כשזה לצורך שבת. [ועד"א].

(יא*) גמ' דשבת קיג א' — על המשנה שם; הגיל' בסק"א: מקפלין את הכלים — אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא.

(יב) כ"כ הטור. וערש"י בשבת קיג א' ד"ה ישינים. דבסק"א* הבאנו דברי הגמ' שם: לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא. וכתב שם רש"י: קיפולן מתקנן יותר מן החדשים שהחדשים קשין מאליהן ואין ממהרין לקמוט. ולכן מיקר' חדשים רק כ"ז שעדיין לא נתכבסו. משא"כ בנתכבסו שמתרככין כביבוס ומתקמטין אסור. [והוסיף הב"ח על דברי הטור: אבל לעיל גבי נייעור כתב בסתם ודוקא בחדתי משמע אפי' רוחצו כיון שלא נשתמשו בה כל כך ועדיין מיקר' חדתי

מאבק שעליו, מפני שהאבק מקלקל מראיתו וקפיד עלי' והנייעור זה ליבונה. משא"כ בחיזורי שמותר, כי האבק אינו מקלקל מראיתו. וכ"ש שמותר בנציות, כיון שאינן מקלקלות את מראה הבגד. ועמ"א והוא מירושלמי זה וכן הרמב"ם ג"כ. (י) כ"ז לשון הרמב"ם בהל' שבת פ"י ה"ח. דבשבת עה ב איתא: האי מאן דשקיל אקופי מגלימי (ראשי חוטי' התלוין ביריעה במקום קשורין כשניתק בה חוט — רש"י) חייב משום מכה בפטיש והנ"מ דקפיד עלייהו. והרמב"ם מפרש שם"ש, דקפיד עלייהו, היינו שמסירים בכוננה, ולא דרך עסק. ולעיל בסק"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת קמז א: המנער טליתו בשבת חייב חטאת וכו' והוא דקפיד עלייהו. וכת' שרש"י מפרש, דקפיד שלא ללבוש עד שינעורו. אולם מדברי הרמב"ם מ' שג"כ בדין הראשון דס"א, מפרש דקפיד כל שאינו דרך עסק. דהרמב"ם שם — אחר הביאו הדין של הלוקט יכולות — כתב: המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת ואם אינו מקפיד מותר. ונלכאורה הלא היה לו לכתוב ברישא אם מקפיד חייב חטאת אלא ודאי דמפרש מקפיד היינו שמנער טליתו בכוננה וא"כ זה נכלל במ"ש המנער טליתו חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן כו' והאי כדי לנאותה הוא פ"י על מ"ש בגמ' והוא דמקפיד הנייעור הוא בכוננה לנאותה לא לעסק בעלמא וע"ז מסק' ואם אינו מקפיד מותר — דא' [דא']. ועב"י וכו"מ שם שמסתפק בזה. וכתב הכס"מ: נראה מדברי רבינו (הרמב"ם) שהמנער חייב משום מכה בפטיש כמו יכולת שע"ג הבגדים אבל מספקא לי אם הוא מפרש והוא דקפיד עליה כמו שפירש בלוקט יכולת. ומ"מ אם נאמר שהרמב"ם משווה דין המנער לדין יכולות, זה דדוקא לפי שכתב המנער כו', כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין. ומפ' משום מכה בפטיש, שכתב דין זה בדין המכה בפטיש, באותה

בצנעה. וע"ז סיים: וכת' הרמב"ם ג"כ. וז"ל הרמב"ם בהל' שבת פכ"ב הכ"ד: הקורע מאבות מלאכות לפיכך מי שנסתככו בגדיו בקוצים מפורשין בצנעה ומתחממה כ"י שלא יקורע ואם נקורע אינו חייב כלום שהרי לא נתיקין. עכ"ל. משא"כ כאשר הנוצות מונחת על הבגד, כזה פליגי הרמ"א וספר הזכרונות: שספק הזכרונות חשש לאיסור קורע, אף כשהנוצות הן על הבגד ולא נסתככו. והרמ"א מתיר. וכשעה"צ סק"ט כת': עיין במג"א שהביא בשם ספר הזכרונות שחשש בזה לאיסור חדשכו כמו נייעור מן האבק ועיין בביאור הגר"א שנראה שמסכים לדעת הרמ"א להתירא וראי' מירושלמי והוכיח שגם רש"י סובר כן וע"כ סתמתי להקל. וגם בהגהות ועק"א — כתב על דברי הרמ"א בסק"ד — כ"ה ברמב"ם פכ"ב הכ"ד והוא מירושלמי.

הרמב"ם לא הביא דין המנער טלית מן הטל. וקשה שהרי בגמ' דשבת קמז א, הגיל' בסק"א בעובדא דרב יוסף מסקינן שאסור לנער מן הטל, ושם לא שייך מכה בפטיש. וד"ש רבנו, "ועמ"מ. שהמ"מ שם נדחק לחרץ קוש"י זו. וז"ל: ונ"ל לפרש לדברי רבינו מ"ש שם אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף א"ל הב לי כומתאי חזא דאיכא טלא עליה הוה קא מחסס למיתבה ניהלי' אמר לי נפוך

שדי אנו לא קפדינן מדי. שהענין היה בחשש אביי מפני הטל שהוא מצהיב ע"ג הבגד השחור לבן, עכ"ל. ועיין בבב"א ד"ה שיהא שהביא את פירתו. שהוא מפרש מה דאמר בגמ' חזא טלא עליה היינו דבר טיפוף וכוה"ג מפרש במאירי וכחידושי הר"ן שיצא מקורב לאורן זהו כולל כל דבר שמיטוף בו הבגד. ומבואר בדברי רבנו שם"ש הרמב"ם והמחבר, שהוא שמקפיד עלי', פירושו שמתכחש כדי ליפות הבגד ולא כמתעסק. וכ"כ המ"א בסק"ה. וכן העלה המשנה ברורה בסק"י להלכה. וזה דלא כט"ו בסק"ב שם"ש המחבר, "הוא שיקפיד עליהם", היינו "שאינו רוצה ללבוש זולת זה וע"כ מסיר בכוננה את היבילה אבל אם הסייר דרך עסק פ"י שהיה לובשו אף בלא זה ואינו מסיר בכונת תיקון הבגד אלא מתעסק בעלמא פסור ולפ"ז הך ולא יקפיד שהוא לי רמב"ם פ"י כמו והוא שמקפיד פסור בשבטע"א א' שהוא לשון הטור. וסיים בשעה"צ סק"א: ומ"מ בעיקר הדין לא נוכל לברר כי באר"ו וברור"י ראינו שהעתיקו לענין זה ג"כ כהטור תחלו באם היה נמצא מללבוש מחמת זה. ובשעה"צ סק"ב הביא פירוש רבנו לנער "מקפיד", וסיים ע"ז: ואף לדעת הב"י שמסתפק בזה מ"מ לכתחלה בודאי יש להחמיר והוא ספיקא דאורייתא.

באר הגולה

ז מרדכי עס ועוד
כמו הנ"ל נעס הכל זו
עסס למקום שנהגו
הימר וע"ע.
ח עס קמ"ח וכו'.

אסור ז (יג) ויש מי שאומר דלקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון מותר בכל ענין ונראה
דבריו: ד ח מכבש (הוא כלי שנושך בו נגדים אשר הכניסה והם עמי לזכות זה על זה והנגדים נזיפים) של
בעל הבית מתירין אותו (יד) ליטול ממנו בגדים לצורך השבת ושל אומן (טו) אסור מפני

ביאורי הגר"א

אומר דבר חדש שלא הוכר דבריו ת"ק פ' כ"ד כמו
נפחמין נפ"ק דשנת וכו' נפ"י דערונין והרמב"ם פ' ס'
עס וסס ג"כ כח"ק שמש' דל"פ ח"ק והטור מפרש
כאן כפרש"י מפני שהוא כ"י וע"כ ל"ס ח"ק אר"י
וכמו שהקשה הרמ"מ על רש"י ע"ס שדחק עמנו אבל
הטור מפ' דנאמח ל"ס כפי דרכו וכמ"ס הנ"י. והרמב"ם
כ' לא יגע דמוקצה הוא מחמת חסרון כ"ס מפני שהוא
כלי אומן ונפ"ע פ' כטור וז"ל אסור דמ' שאסור להחירו

וערש"י ד"ה יסנים. שהמדש' כו' משא"כ נזמכנסו
שמתכנס כניסום: (יג) ויש מי. דכל הני חילוקי'
ע"כ משום תיקון וכמ"ס רש"י משא"כ נכה"ג:
(יד) ליטול כו' לצורך. רש"י עס וכ' אבל לא כושפין
שהוא לורך מול וכו' נטור: (טו) אסור מפני כו'.
רש"י וטור ופ' הטור כר"י נמחני עס רק שגי' מכיר את
כליו כו' והרמב"ם פ' כח"ק דלא יגע בו וכן נפ"י פ'
לחן הלכה כר"י והס' הולכין לשיטתן דהטור נכ"מ שר"י

ברכת אליהו

במקרה של ר' יהודה ס"ל לטור שגם ת"ק מודה. [נעמש"ש
בסק"ד]. אבל הרמב"ם בפ"ג מהל' שבת הי"ט. לא חילק בין
עצים לפחמין. וגם שם בפ"י המשנה פ"א מ"א כתב, שאין
הלכה כר' יהודה. וברוק כפ"י דעירובין. דתנן שם צח כ: לא
יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר ברה"י וישתין ברה"ר וכן
לא ירוק ר' יהודה אומר אף משנתלש ורוק בפיו לא יהלך
ארבע אמות עד שירוק. והטור בסימן ש"ג פסק כר' יהודה.
ומהטעם הנ"ל — שגם ת"ק מודה לו. [וראה שם בב"י
ובמחבר ס"ג ובבאה"ה שם סק"כ]. אבל הרמב"ם בהל' שבת
פ"יג ח"ג. השמיט דינו של ר' יהודה ופסק רק כת"ק. [ועיין
שם בה"ה]. והרמב"ם פ' שם ושם ג"כ כת"ק, וכנ"ל. וגם כאן
פ' כת"ק, מפני שמפרש דמדלא פליג ת"ק בין אם ה' מותר
מע"ש ללא ה' מותר, ות"ק סתם, "לא יגע בו", מ' דאף כשה'
מותר בע"ש, לא יגע. והטור אזיל לשיטתו, שבכה"ג ר' יהודה
לא פליג על ת"ק אלא מוסיף על דבריו, ולכן פסק כר' יהודה.
והטור מפרש כאן כפירש"י, דכשל כובסין לא יגע מפני
שהוא תחוב בחזק והיו כסתירה. וע"כ לפ"ק אר' יהודה.
ובמותר מע"ש מודה ת"ק לר' יהודה דשרי. וכמו שהקשה
המ"מ על רש"י, וכתב בהל' שבת פכ"ו הי"ב: ואם כדבריו
(של רש"י) קשה לי למה נחלק ת"ק על ר' יהודה באם ה'
מותר מע"ש ודאי משמע דפליגי. וע"ש שדחק עצמו דאפשר
ש, ת"ק גזר דאי שרית ליה ליטול כליו במותר יבא להחירו.
אבל הטור מפרש דבאמת לפ"ק ת"ק ר' יהודה. וזה כפי דרכו
וכנ"ל. וכמ"ס הבי"י: ומ' לרבינו (טור) דת"ק לא פליג אהא
דר' יהודה דכיון שהוא מותר מע"ש לא מיחזי כסתירה וכ"כ
רבינו ירוחם בחי"ג וכו'. והרמב"ם בדינו שם כתב לא יגע,
דמוקצה הוא מחמת חסרון כ"ס. וזה מפני שהוא כלי אומן.
ומטעם זה אסור לת"ק, אפי' היה מותר מע"ש. ובשו"ע פסק
כטור, דהטעם דאסור משום שהוא תחוב בחזק. וז"ש
המחבר: אסור. ולא כתב, "לא יגע בו" — כלשון ת"ק, וגם לא
הוזכר מפני שהוא מוקצה — כרמב"ם. ומפ' הולך פ"י רש"י,
דמה שאסור להחירו לת"ק משום, שהוא תחוב בחזק
והתרתו דומה לסתירה. ולא מחמת מוקצה. [ולפ"י אם ה'
מותר מע"ש מותר. וזה דלא כרצין באה"ג על השו"ע כת"ק
דבאמת פוסק כר' יהודה וס"ל דל"פ — ד"א. ועיין בהגהות

הניעור מייפה אותה והר"ל לבונו וכבוסו וכן נראה מדברי
הרמב"ם הביאו ב"ן.
(יג) דכל הני חילוקים — אדם אחד, חדשים ולבנים — ע"כ
משום תיקון הכנר. וכמ"ס רש"י בשבת ק"ג א ד"ה בשני:
כשמקפלין אותן מפשטין קמטיהן ונראין כמתקנין. משא"כ
בכה"ג שזה לא על אותו קיפול, אין זה תיקון ושרי.
(יד) רש"י בשבת קמא א. דתנן שם: מכבש של בעלי בתים
מתירין אבל לא כובשין. ורש"י שם בד"ה מתירין כתב: את
המכבש שנוטל את היתד והוא נותר דהיינו צורך שבת שנוטל
את הכלים. וכבש שם רש"י בד"ה אבל לא כובשין, שהטעם
שאסור מפני שהוא צורך חול. וכ"ה בטור.
(טו) תנן בשבת קמא א: מכבש וכו' ושל כובסין לא יגע בו ר'
יהודה אומר אם היה מותר מע"ש מתיר את כולו ושומט.
וכתב שם רש"י ד"ה ושל כובסין כו': מפני שהוא עשוי לחקן
הבגדים ותוחבו בחזק ומיהדק והתרה שלו דומה לסתירה.
וכ"כ הטור. וס"ם הטור: אבל אם ה' מותר והוא מכיר את
כליו שבו שומטן מתוכו. וזה משום שפסק הטור כר' יהודה
במתני' שם. רק מ"ש הטור, "והוא מכיר את כליו", מפני שג'
מכיר את כליו כו'. וכן היתה גירסת הטור בדברי ר' יהודה:
אם ה' מותר מע"ש ומכיר את כליו מתיר את כולו ושומט.
והרמב"ם פ' כת"ק ד, "לא יגע בו", דבהל' שבת פכ"ו הי"ב
סתם ד, "מכבש וכו' ושל כובסין לא יגע בו מפני שהוא מוקצה
מחמת חסרון כ"ס". והיינו כת"ק דלא חילק. וכן בפ"י למשנה
בשבת פ"ב הנ"ל, פ' ד, "אין הלכה כר' יהודה".
והם — הרמב"ם והטור — הולכין לשיטתן. דהטור סובר
דבכל מקום שר' יהודה אומר דבר חדש שלא הוכר בדברי
ת"ק, פ' כר' יהודה. וכיון שנאן ת"ק לא הוכיר מה הדין
במקרה שה' מותר מע"ש, ורק ר' יהודה חידש זאת — שאם
ה' מותר מע"ש מותר, ס"ל לטור דגם ת"ק מודה לדברי ר'
יהודה. ולכן פסק הטור כר' יהודה. וכמו בפחמין בפ"ק דשבת.
דתנן שם כ א: ובגבולין (צריך להבדיל מדורות מבעו"י —
רש"י) כדי שתאחז האור כרובו ר' יהודה אומר בפחמין כל
שהוא (אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחזי בהן האור
אלא כל שהוא — רש"י). והטור בסימן רנ"ה פסק כר' יהודה.
משום דר' יהודה מוסיף דין שת"ק לא התייחס אליו. ולכן

באר הגולה
ט שס ק"מ.

משום מלכן והא דשרי מבפנים כמש"ס רש"י ומצינו דנש"ע
וחקון לר"מ ג"ל דג' בגי' הראב"ד ורמב"ן דל"ג לאיסור
וגורם הכא מיחזי כו' דכ"ש סוד' דמות' וע"כ דס"ו
בכלי פשטן דמתלבן במהר' כמ"ס במ"ק י"ח וערש"י
ס"ה וע"כ חלוק וסודר אינן של פשטן וכן פי' הרמב"ן
דהמירא פשטן ל"י מדמא' ותפסוט כו' ואס' אימא
לדברא קפי' אהרדי וערש"י שם. וכן וסודר חלוקי משל
שכ' דלף חלוק של פשטן אסור ומפ' דחלוק שאמרו בגמ'

ומפ' והולך פי' רש"י: (טו*) חלוק לאחר. לשק
ההסוד ופרש"י שם: (טז) שמתכוין כו'. לשק הסוד
וכ"כ הרמב"ם ורש"י שם ד"ה הפס כו' שמקפיד על ליבנו
כו' ע"ש: (יז) ורובעים כו'. ר"ל של פשטן
כח"ש ז"י בשם ש"ל. וג"כ מטעם הנ"ל וכח"ש זכ"י
שמו ללניון הוא נרץ כו'. וג"ל דש"ל אצל לטעמיה
שכ"י זכ"י בשמו אהא דס"ו שעל בגדו כו' פי' ר"ת
לדאכלי פשטן מפי' דמחזי כמלכו דשם אומר בגמ' לנכסם

לא הוי דאין נותן שם מים. ומביאו בשו"ע לקמן ס"ז, וכמש"ל בסקכ"ד. והא דדחקו לר"ת לפרש דמיידי בפשתן נ"ל דג"י כג"י הראב"ד והרמב"ן דל"ג לאיסורא וגורס הכא מחזי כו' דכ"ש סודר מותר. דבסקט"ז הבאנו דברי הגמ' שם קמ א' סודרא לא קא מיבעיא לי דכעי מריה פשיט לי לאיסורא ותיפשיט לי למר מסודרא א"ל התם מיחזי כי אולודי חיורא הכא לא מיחזי כאלודי חיורא. ולפי ג"י זו, סודר חמור מכתינתא, והגמ' פשטה שבסודרא אסור. והחילוק דמפני ד, התם (בסודר) מיחזי כי אולודי חיורא, ו, הכא (בחלוק) לא מיחזי כאלולודי חיורא, והראב"ד כהל' שבת פכ"ב הי"ז והרמב"ן בחידושיו שם ל"ג כג"י הרא"ש, "לאיסורא", ומפרשים דפשיט להיתירא כסודר. וע"ז מקשה הגמ' ותיפשיט לי למר מסודרא. ומשני — לפי ג"י זו — א"ל הכא מחזי כי אולודי חיורא התם לא מיחזי כאלולודי חיורא. ולפי ג"י זו הגמ' אומרת שלכן א"א לפשוט חלוק מסודר, מפני שחלוק יותר חמור מסודר בזה שחלוק, מחזי כאלולודי חיורא, וסודר — לא מחזי כאלולודי חיורא. ולפי מה שהגמ' פושטת שחלוק מותר, כ"ש סודר — דקיל מחלוק — דמותר. ולג"י הראב"ד והרמב"ן שרי בין בחלוק בין כסודר. וע"כ הוצרכו לפרש הדין — שמוכא בגמ' שם קמא א' ושהובא בס"ז — שאסור לשפשף טיט שעל בגדו מבתוך, דמיידי בכלי פשתן דמתלבן במהרה. וכמש"ל במו"י יח א, דכלי פשתן מתלבנין בלי טרחה. דאיתא שם בגמ': כלי פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד. וערש"י שם בעמוד ב' ד"ה כלי פשתן, שכתב: דלא נפיש טיראח. משא"כ בטיט שעל בגדו בפנים, אין נראה כמלבן, וכנ"ל בשם רש"י. ולפי"ז ע"כ חוק וסודר שמותר אינן של פשתן. דאילו פשתן אסור מפני שמתלבן במהרה וכנ"ל. וכן פירש הרמב"ן שם, דלהיתירא פשיט לי, וכת' הרמב"ן: דלישנא דגמ' כן. מדאמר בגמ', ותפשוט למר מסודרין, ואם איתא אדרבא קשי אהדי. דמלשון, ותפשוט, משמע דקשה לו רק למהדר מביעיא לי על כיתנתא, הרי אפשר לפשוט זאת מהדין שסודר. ואם בסודר הפשיטות שאסור, א"כ לא ה"י צ"ל, ותפשוט וכו', אלא ה"י עליו להקשות הני ב' דינים אהדי, מדוע עז ספרא התיב בחלוק, הרי כסודר קיי"ל שאסור. ולכן צ"ל שהגמ' לא פשטה כסודר לאיסורא אלא להיתירא. וע"כ

(טו*) לשון הטור ופרש"י שם, דאיתא בשבת קמ א: מהו
לכסכוס? כיחניתא בשבתא וכו' א"ל לרובי קא מיכוין ושפיר
דמי וכו'. וכתב רש"י שם ד"ה לכסכוס כיחניתא: חלוק
כתונת של פשתן שנתכבסה והרי היא קשה ומשפשפה בין
שתי ידיו והיא מתרככה ואף הליבוץ שלה מצהיל ע"י
השפשוף.

(יז) ר"ל בכובעים של פשתן. וכמ"ש ב"י בשם ש"ל. וג"כ מטעם הנ"ל — דהוי כמלבן. וכמ"ש בב"י משמו דלליבון הוא צריך בו. וז"ל השבלי לקט ענין שבת אות ק"ט: ואלו הכובעין דקין של פשתן אסור לכסכם אותן בשבת כדי לרכון לפי שהן קשין אחר רחיצתן. ומנהג העולם לכסכם אותן בידיה מעט ואסור לעשות כן משום שלליבונן הוא צריך. כן כתב רבינו ישעיה זצ"ל דהו"ה לחלוק ומכנסים וכל בגדי פשתן דירכבו זהו ליבונן, עכ"ל. וז"ש הרמ"א: ושאר כלי פשתן רגלי כסודר.

וג'ל דשכלי לקט אויל לטעמי'. שכתב כב"י בשמו אהא וסי' טיט שעל בגדו כו', דמקור הדין בסעיף ז' הוא בשבת קמא א. דאייתא שם: טיט שעל גבי בגדו מכסכו מבפנים ואין מכסכו מבחוץ. וכתב השבלי לקט שם, דפי' ר"ת דאכלי פשתן קאי דמחזי כמלכן, דשם אוסר בגמ' לרשכס מבחוץ משום מלכן. והא דשרי לרשכס מבפנים, כמש"ש שם ב"ה' דאכלי מכפנים: רלא מוכחא מילתא לאיתחזיו' כמלכן ומלכן ממש

אורח חיים, הלכות שבת שב

באר הגולה

י שם קמ"א וכ"כ
הרי"ף בשם מה"ג
ורמ"ם נפ"ל.
כ הרי"ף בשם י"א.
ל שם.

שזלי לקט): ו טיט שעל רגליו (יה) או על מנעליו (נים יוסף ורבי ירוסם חי"ג) י (יט) מקנחו בכותל
אבל לא בקרקע דילמא אתי לאשוויי גומות כ (כ) ויש מי שאוסר אף בכותל. הנה: (כא) ויש מי
שמחיר בשניהם (הר"מ"ט) (כב) והוא הדין דמותר להסירו נמפט חרס (כג) הרמ"א לטלטל (רבי) ירוסם
חי"ג): ז ו טיט שעל בגדו משפשפו מבפנים (כד) דלא מוכחא מילתא לאתחזויי כמלבן

ביאורי הגר"א

למילה. ר"ף: (כא) ויש. לדרכה מדקא' ולמר
כו' נחמ"א מ' לידחל' הוא. רמ"ש וע"ש: (כב) וה"ה
דמותר. זה לכ"ע מותר גמ' קכ"ד כ' מ"ל ואפי'
מנעלו: (כג) הראוי. וע"ס ש"ס ס"ז וכמ"ש שם
נגמ' ואזלל רמ"א ס': (כד) דלא מוכחא כו'.
לשון רש"י ור"ל אפי"ג שאסרו כסוכס נסודר נס"ס שם
שצ"ן טיט ודאי כוונתו לנחמ"א כו' חש"ש מפני שמכחון

אינו של פשתן לכן כ' ושאר לפוקי חלוק הנזכר נש"ע:
(יח) או כו'. ר"ל לפוקי ממחיר"א שאוסר וממדי
למ"ש נכ"ס ו"לד לשם דשם ממחן ורמ"א ממ"ש קכ"ד
כ' שקל חספא כו' נ"ל: (יט) מקנחו. לדין הלכה
כתלמיד נמקום הכנ ואינוהו הוי תלמיד דרנא מלחמות
וערין וי"א סוגרים דמאכ"י ורנא ואילך ליתא האי כלל
אלא הלכה כמחל נכ"מ וערין שם: (כ) ויש. מדמחירין

ברכת אליהו

חספא וקא מכפר ליה (מקנחו — רש"י). וסיים הר"א: הרי
דדוקא לגרור אסור אבל לקנח שרי. וע"ע בב"י ובב"ח וט"ז
בסק"ג ומ"א סק"ז ובאליה רבא אות ט"ז ובבה"ל ד"ה או על
מנעליו ובכ"פ החיים אות מ"ב.

(יט, כ. כא) טעם הדעה הראשונה הוא משום דאין הלכה
כתלמיד במקום הרב ואינוהו הוי תלמיד דרבא. דאיתא בשבת
קמ"א א: אמר אביי ואיתימא רב יהודה טיט שע"ג רגלו מקנחו
בקרקע ואין מקנחו בכותל אמר רבא מ"ט בכותל לא משום
דמיחזי כבוניה הא בנין חקלאה הוא אלא אמר רבא מקנחו
בכותל ואין מקנחו בקרקע דילמא אתי לאשוויי גומות איתמר
מר ברי' דרבינא אמר אחד זה ואחד זה אסור (זה משום בונה
זה משום אשוויי גומות — רש"י) רב פפא אמר אחד זה
ואחד זה מותר (ואין דרך מתכוין בכך וקיי"ל כר"ש — רש"י).
והרי"ף כת': ובעל הלכות פסק כרבא. וזה לפי גי' הרו"ה שם
והר"ן שם וראה בהגהות הכ"ח אות ה'ן. ובעל המאור פסק
כר"פ משום דבתראה הוא. והשיג עליו המלחמות שם דהטעם
דפי' כרבא הוא ד, רב פפא במקום רבא תלמיד היושב לפני רבו
הוה כדאמרין בדק ליה רבא ואתמר בכמה דוכתי שמיניהו
לאביי ורבא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, אף דבתראה
הוא. והוסיף הר"א שגם מר ברי' דרבינא הוה תלמיד דרבא.
וערין שם שהביא דברי הרמב"ן הנ"ל. וי"א — שאוסרים אף
בכותל והיש מי שמחיר בשניהם — סוברים דמדאביי ורבא
ואילך ליתא האי כלל — שאין הלכה כתלמיד במקום הרב.
אלא הל' כבתרא ככ"מ. וערין שם.
וה"ש מי שאוסר אף בכותל, ס"ל דהלכה כמר ברי'

ההבדל בין סודר וכיתניתא — שמותר לטיט שעל בגדיו
שאסור מבחורין הוא. משום דבטיט שעל בגדו מיירי בפשתן
דמתלבן במהרה, ובסודר וכיתניתא לאו בפשתן מיירי ולכן
מותר. וערש"י שם ד"ה לכסכוס"י שפי' דכיתניתא הוי של
פשתן. וזה דלא כפי' הגי'ל. וכתב הרמ"א, ושאר כלי פשתן
דינן כסודר. ומלשון זה משמע שבחלוק מותר אף בשל
פשתן. וזה לאפוקי משבלי חלקט הנ"ל. שכתב דאף חלוק של
פשתן אסור. ומפרש השבלי לקט דחלוק — שאמרו בגמ' שם
שמותר — אינו של פשתן. אבל הרמ"א סובר שבחלוק מותר
אף בשל פשתן. ולכן כת' „ושאר“, לאפוקי חלוק הנזכר
בש"ע — שמותר, שזה גם בשל פשתן. דהרמ"א גורס בגמ'
שם כג' דידן, דבסודר אסור משום דגרע ליבונן יותר
מכיתניתא. ובחלוק מותר אף בשל פשתן. וכמש"ל מרש"י.
וכן סודר שאסור הוא רק פשתן.

(יח) ר"ל לאפוקי ממחיר"א אבהב שאוסר לקנח מנעל
בכותל. משום דמחליק העור. ומדמי למ"ש בס"ח ד, אין
מגרדין מנעל בין חדש בין ישן מפני שקולף העור והוי
ממחך. והמחבר ס"ל דל"ד לשם. וכתב הבי"ד דהטעם דשם
כשמגרד המנעל בטכין או בצפורן הוי ממחך. משא"כ במקנח
בכותל או בקורה או בקרקע אינו ממחך. אפי' ימחוק לית לן
בה, דלאו פסיק רישיה הוא. וסיים הבי"ד ריש דאי' לזה ממ"ש
בשבת קכ"ד ב. דאיתא שם דרבא סובר דחרס קטנה מותר
לטלטל אפי' כרה"ר. והמשך לשון הגמ': ואזדא רבא
לטעמיה דרבא הוה קאזיל בריקא דמחזא אתווסאי מסאניה
טינא (נחלכלך מנעלו בטיט — רש"י) אתא שמעיה שקל

אף בסודר. ובבה"ל ד"ה דינן כסודר כתב: הנה אף דבשבולי חלקט
המובא בב"י משמע דסודר גופא אינו אסור כ"א בשל פשתן מ"מ
מסתמית הש"ע משמע דאינו מחלק בינו וגם הרמ"א לא
להוסיף אלא להחמיר בשאר כלי פשתן ולא להקל בסודר שאינו
של פשתן וגם מהרמב"ם בפ"ח מהל' יו"ט ה"ד משמע דאפי' ככל
הבגדין אינו מותר לרכך כ"א בחוה"מ ולא בשבת ויו"ט. וראה גם
מש"ש בדיה אבל סודר אסור. וראה גם כד"א ובשער הציון
סקמ"א.

7 הר"ן שם הביא בשם הרשב"א. ח"ל הר"ן: והרשב"א ז"ל כתב
דאי מהא לא איירא דבתראי לא אמרי' הכי דהא רב נחמן רביה
דרבא (וזהו) ואפי"ה כל שלא ה"י יושב רבא לפני רב נחמן קיימא לן
כרבא וסימנא איכא במלתא דכל היכא דאשכחן א"ל רבא לר"ן
הוא דחשבינן ל"י כתלמיד יושב לפני רבו ולא קיי"ל כוותי' אבל

6 היוצא מדברי רבנו, שלדברי הרמ"א מותר בחלוק אף בשל
פשתן. וכן כתב במשנה ברורה סק"ה. ובש"ע צ"ע סק"א כתב
ע"ז: א"ר בשם מ"ט וכ"כ בביאור הגר"א וגם רש"י התי' בהדיא
בחלוק של פשתן.

וכוננו דעת המחבר, הכי' הביא את דברי השבלי לקט
שאוסר. ונכון להחמיר כיון דרבא שאין בו צורך כל כך הוא.
והלכשי שרד כתב — על דברי הרמ"א: ושאר כלי פשתן כו' —
ולפי"ז חלוק דמחיר המחבר אינו של פשתן וכי"כ הבי". וכן הביא
האליה רבא אות י"ג בשם הגי'ל. וגם בתוספת שבת אות י"ז —
אחר שהביא דעת השבלי לקט — סיים: ולפי"ז צ"ל דחלוק דקט
המחבר לא מיירי בשל פשתן ולישנא דחלוק לא משמע הכי וכו'.
וע"ע מש"ש בזה.

והר"א כתב בדעת הרמ"א, ששאר מינין שאינן של פשתן מותר

ח"ל: איכא מ"ד הלכה כמר בריה דרבינא משום דקא מפרישי
 וטעמיה ולי נראה להפך מדאמר מר בריה דרבינא במאי מקנח
 ולוא אמר במאי מקנחין אלמא לית הלכתא כוותיה כדאמר
 בפ"ק דחולין (יא ב) ולר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל
 ביששא ולא קי"ל כר"מ ומסתבר דהלכה כרב פפא דבחראה
 הוא"ש
 (כב) דין זה הוא לא רק לדעת ה"ש מי שמתיר", אלא זה

8 היה אפשר לפרש את דברי הרא"ש, שהוזהבה — שאין הלכה כמר ברי' דריבנא — היא מזה שהגמ' אמרה, "במאי מקנהו". ולא אמרה, "במאי מקנהינן". אולם מדברי רבנו נראה שכונתו הרא"ש היא, מזה שהגמ' אומרת, "ולמר כו' כנאי כו'". מ' דחידאי הוא". וכן פ' הדי"א דברי רבנו. וכן מוכח שזוהי דעת הרא"ש מדבריו בקידושין פ"א ס"א. שהביא דברי הוה"ס כיכמות נב ד"ה רב אמר, אין הלכה כמר דחופה קונה. ומפריך סתמא דגמ' שם ג א, "ולר"ה דאמר חופה קונה למעוטי מאי". מ' דר"ה אמר הכי ולא סבירא לך כוותיה. וכי"ח הר"ן שם.

והר"ף שהביא אליכא מ"ד שהלכה כמר ברי' דריבנא, משום דקא מפשינן מיליה. וזה למרות שהגמ' אומרת זאת כלשון, "למר בריה דריבנא וכו'". מ' לדית לך כלל זה — שכאשר הגמ' אומרת "ולמר" פלוגי, אין הלכה כמותו. כן נראה מדברי הר"ף בקיצה כ"ה ששם הר"ף פסק כי יוסי הגלילי — דלכס' ולא לכלבים. וזה למרות שהגמ' אומרת שם, "ולר"ה ג דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי דחיותא היכי שיינן להו ביי"ט". ולפי הכלל של הרא"ש הנ"ל, לכאורה מוכח מלשון זה דלית הילכתא כוותי'. אולם אפשר שהיותו והגמ' אומרת שם, "היכי שיינן להו", והגמ' לא אומרת "ולר"ה ג היכי שיי", לכן זה לא נכנס פגור ההלכה והני — שאין הלכה כוותי', כאשר הגמ' אומרת ולמר"ה פלוגי וכו'. ועיין מ"ש — בנוגע לכלל זה — בעני הירושמי ערך הלכה אות נ"ג.

ומה שהביא רבנו בשם הר"ף דהלכה כמו המ"ד שהגמ' מפרשת בריקין, כ"כ רבנו הללן בסימון ש"ג סקס"ג, וגם שז' מדברי הר"ף, וכמו שכתבנו שם. וכן הביא רבנו באבהע"ז סימן פ"ג ס"ק ג', ה' בשם הר"ף. ורבנו באבהע"ז שם ושם תמה ע"ז "דלמנא כמה גסותי דשקלו וטרו כדברי יחידי", ואפ"ה אין להצטא ביחידי דשקלו וטרו אליבניהו. ע"ש.

המורס מהנ"ל, שהרי"ף שסובר שהלכה כמר בריה דרבינא משום דקא מפרשינן למיליה, אדיל לשיטתו כפי שבבאנו מביאור הגר"א באבן עזר הנ"ל, שכן דעת הרי"ף לפסוק כמו אמאורא שנושאים ונותנים בדבריו. ודעת הרי"ף במקומות הנ"ל היא, שיש לפסוק כדעת אחרו פלוגי שנושאים ונותנים בדבריו בנמ', אף שהוא יחיד נגד רבים. ומסתבר שכלל זה -- לפסוק כאמורא שנושאים ונותנים בדבריו -- הוא גם כנשה האמורא תלמיד במקום הרב. וראה באנאקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה צמוד ש"ס"ח ושם בציון 141, שהביא מהר"ש והר"ן שכלל זה -- שפוסקים הלכה כמאן דמפרשינן למיליה -- הוא אפי' שזה נגד כללי הלכה אחריים. ובפנים מובא שלכן אין הרי"ף פוסק כרנא, אף שהוא רבו של מר באי דרבינא, משום דמאביי ורנא ואילן ליתא להאי כללא -- כן' ה"ל הלכה כתלמיד במקום הרב. ויש להעיר, שלפ"מ לעיל, שמסתבר שלדעת הרי"ף פסקין כאמורא דמפרשינן למיליה, אף כשהוא תלמיד במקום הרב, והרי"ף היר כת' שהלכה כמר ברי דרבינא משום דמפרשינן למיליה, איכ"ל צריך לומר שהרי"ף לא פסק כרנא משום שמאביי ורנא ואילן ליתא להאי כללא -- שאין הלכה כתלמיד במקום הרב. שאפי' אם הכלל הי' קיים גם מאביי ורנא ואילן, היו צריכים לפסוק כמר ברי דרבינא, משום דקא מפרשינן למיליה.

ובפנים כתבנו שהדעה הראשונה שהביא המחבר פסקה כ"בא.
משום שהיה רבו של רב פפא. והטעם שדעה זו לא פוסקת כמלש
כ"ה דרבינא – אף דקא מפרשין למיליה – יש לבאר במלש
דרכים: (א) שהיא סוכרת כמו הרא"ש (המובא בפנים) רמקאמר
בגמ', ו"למרו כו' במאי כו' מ' דיתידאי הוא." (ב) שהיא לא סוכרת
בגמ' הכלל הזה שהלכה כפי האמורה שבגמ' נושאים ונותנים
בדבריו. וכמו שהבאנו לעיל מוכרזי רבנו כאבהע"ז. וראה
באנצקלפ"ת שם ובציון 143. שיש ראשונים שלא סוכרים כלל זו
(ג) שדעה זו סוכרת שרק כשאמורים נושאים ונותנים בדבריו
מלוני. הלכה כמותו. אבל לא כשסתם התלמוד נושא ונותן בדבריו

דרכינא מדמפרשינן למיליה. והיינו דאמרינן שם: למד בריה דרבינא במאי מקנחי ליה מקנחי ליה כקורה. ש"מ דהלכתא בכוותיה דבכותל אסור. וכ"כ היר"ף שם. וז"ל: איכא מאן דאדאמר דהלכה כמר ברי' דרבינא משום דקא מפרשינן למיליה. וה"ש מ' שמתיר בשניהם. פ' כרכ פפא. וטעמו דאדרבה — שאין הלכה כמר ברי' דרבינא — דקאמרו שם ולמד כ' במאי מ' דחידאה הוא. כ"כ ר"א שם — שפ"כ סי"ג, וע"כ.

כשנחלקו שניהם כשני חולקין דעלמא הלכה כדבא וה"נ רב פפא הוא שנחלק על רבא ואפשי דכיון דבתרא הוא יקביל לן כותי'. עכ"ל. ודברי הרשב"א הם בחידושו שלשבת שם. ויבדרי הרשב"א שם כת': והלכתא כותי' דרבא דבתרא וכו'. והר"ן הביא את לשון הרשב"א: ואפשר דכיון דבתרא וכו'. ואח"כ ראיתי שהבדרי יוסף כסימן שכת' אות ח' עמד על ההבדל בין ל' הר"ן והרשב"א הנ"ל. וסיים דמל' הר"ן ירש סוכה מ' קצת שהכלל - והלכה כבתרא - הוא - מילתא פסיקתא. ועצ' מש"ש בזה. וראה גם מ"ש בברכי" כאן אות ה'. וראה גם בספר עין הרושעים ערך הלכה אות פ"ח שהביא מהרבה מקומות ש"דרך הפוסקים לכתוב איזה דין בלשון אפשר. ואפי"ה דינא הכי ואין בו ספק כלל".

עכ"פ דברייהם אל מובאח הסברא ,דמאביי ורבא אוילין יאחא
האי כלא" – דאין הלכה תלמיד במקום הרב. ובשורת חוות
אדם סימן צ"ד הביא בדעת הר"ן, ובספר ד מלאכי כללי הה"א
סימן קס"ז הביא כן בדעת הרשב"א והר"ן שטורכים את כ' הכללים
יחד, והיינו ששודם אביי ורבא איין הלכה תלמיד במקום הרב רק
אם נתלקו פנים אל פנים. ולאחר אביי ורבא הלכה כבתראא אפי
שנחלקו פנים אל פנים. ובספר דברי סופרים ח"א סימן ס"ה ערך
הלכה כבתראא אות ח' האריך לחלוק עליהם, וכ' שעברכו השיטות.
והמחלקים בין פנים אל פנים לשלא פנים אל פנים, אינם מחלקים
בין אביי ורבא לקודם לכן. והמחלקים בין אביי ורבא לקודמיהם,
אינם טורכים החילוק של פנים אל פנים. וע"ע מש"כ באנצקלפ"ח
כר"ט ערך הלכה עמוד שס"ז בהערה מ"ח שם.

ובסוכה כ א נחלקו רבה ורבה מהו הטעם שסוכה הגבוהה מעשרים אמה פסולה : רבה סובר מפני שלא שלטא ביי עינא, ורבה סובר שהפסול הוא משום שסוכה צריכה להיות דירה ארעא. ויש שם פוסקים כרבה נגד רבה, אע"ג שרבא תלמידו של רבה. ובגמ' שם אל מפורש שרבא חלק על רבה לאחר מיתת רבה. ובכתב ע"י הר"ן שם : ומא דאמר' נמי דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ה"מ כשנחלק עמו בחייו דכיון שלא קבל רבו דבריו נדחו דבריו תלמידיו אבל כשנחלק עמו לאחר מיתת אל אדרבה קיי"ל הלהתא כבתראי ואע"ג דבתראי תלמידיו דקמאי ינהו וכו'. וביי"ר הלכה (ירושלים התש"ה) בסוכה שם, כתבו ע"י : וצ"ל שיהיה לר"ן קבלה שדבריו רבא המובאים כסוגיותיו נאמרו לאחר מותו של רבה ואפשר שגם למצוא הוכחה על כך בצורת דברי רבא המובאים בתור הסבר נפסד ולא כחלק ממשא ומתן עם רבו. ויותר קרוב לומר שכונתו הר"ן היא שאין להוכיח כי ההלכה כרבה מפני שהי' רבו של רבא שהיה יתכן שחלק חלק עליו לאחר מותו. עכ"ל. אולם חלק שם משמש הר"ן "ה"מ כשנחלק עמו בחייו" וכו', לא, "נחלק עמו לאחר מיתתו". אין כוונתו שההבדל הוא אם התלמיד חלק עליו בחייו או לאחר מותו. אלא כוונתו אם חלק עליו פנים אל פנים או לא. והנה סוכה שם רבא לא חלק פנים אל פנים עם רבה. אלא הוכיבו דבריו כל אחד לחוד. וזה מתאים למ"ש הר"ן בשבת שכתב"ג הוי כשחלק דעלמא, ואין בהה הלל שאין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכן כיד מלאכי הנ"ל כשהביאו את דברי הר"ן בריש סוכה כתב : "ובאמוראי דקמאי דלא פליגי פנים בפנים עם רביהון קיי"ל הלכה כבתראי". הרי שלא כתב בשם הר"ן, שההבדל הוא אם תלמיד חלק על הרב בחייו רבו או לא. אלא ההבדל הוא אם חולק פנים אל פנים או לא.

ואחרי' שכתפר דברי סופרים ח"א סימן ס"ה ערך הלכה
ככתב אות ה' הביא ספר יבין שמעיה כלל רע"ב, שביארו
ברעת הר"ן במש"ל — שמש"ש בחייו, לאו דוקא נכסיו
אלא כשנחלק עמו פנים אל פנים. וראה בספר יערי און מערכת ה'
אות ט' שהוכיח בראיותו [לדפוס הר"ן] מוכח דמסקנת הגאונים
לחלק בין נחלק בחייו לנחלק לאחר מיתא, וכל שנחלק בחייו הגם
שלא נחלק פנים בפנים און הלכה כמתמיד במקום הרב ודלא כמש"ש
בזביו שמעיה הגי"ל, ועי' מ"ש כזה בדברי סופרים. כס.

באר הגולה

מ טור נש"ר פרק
שהביא תוספות.
ג שם בגמרא.

אבל לא בחוץ (כה) דדמי למלבן (כו) ומגררו בצפורן ס"ו"א (כו) דהני מילי לח אבל יבש אסור
דהוי טווחן: ח נ אין מגרדין (כה) (נשמן) (כט) לו נצפון) מנעל בין חדש בין ישן מפני שקולף
העור והוי ממחק: ט ס מותר ליתן מים על גבי מנעל לשכשכו אבל לכבסו (ל) דהיינו

ביאורי הגר"א

ס ור"ל אפי' מנחק וכו' נגמ' שס: (כו) דה"מ. נשם
תוספתא: (כה) בסכין. גמ' שס: (כט) או
בצפורן. וכו' שס ושעל נגדו מגררו נצפון ופי'
הר"ש והטור אפי' נצפון וכו' נגד סכין כיון דלאן אפי'

כו' אכל כהן ודאי כוונתו משום טיט רק דדמי למלכן לכן
מנפנים ללא כו' והשמיט נש"ע הא דש"ל שמחלק בין פשמן
כו' כנ"ל משום דלג"י נסודר ככל מין אסור כנ"ל:
(כה) דדמי. רש"י: (כו) ומגררו בצפורן. גריימא

ברכת אליהו

[דבסקט"ז הכאנו גי' הרא"ש שגורס בגמ' בשבת שם
„לאיסורא“. והיינו דבסודר פשטינן שם לאיסור. ולפיכך אסור
בכל הבגדים אף באינן של פשתן. ובסקי"ז כת' שהשבלי לקט
אזיל לשיטת הראב"ד והרמב"ן דל"ג בגמ' „לאיסורא“.
ועמש"ש. וראה בבח"ל ד"ה טיט].

(כה) רש"י בשבת קמא א כתב, שהטעם שלא יכסכו מבחור
משום ד, כסכוס דמי למכבסו.

(כו) ברייתא בשבת קמא א: טיט שע"ג מנעלו מגררו בגב
סכין ושעל בגדו מגררו בצפורן. ור"ל שמותר לגרר בצפורן
אפי' מבחור. וכו' בגמ' שם. דהגמ' מקשה שם — על דינו
של רב כהנא: טיט שע"ג בגדו מכסכו מבפנים ואין מכסכו
מבחור — מהברייתא הנ"ל: טיט שע"ג מנעלו וכו' ובלבד
שלא יכסכו מאי לאו שלא יכסכו כלל. ומשני: לא שלא
יכסכו מבחור אלא מבפנים. נואם נאמר שמגרר מותר רק
מבפנים ולא מבחור. הדרא קושיית הגמ' דמ' מהברייתא
דלכסכו אסור אף מבפנים.

(כו) בשם תוספתא.

(כה) גמ' בשבת קמא א. ב: א"ר אבהו א"ר אלעזר אמר ר'
ינאי מגרדין מנעל חדש אבל לא ישן (שקולפו והוי ממחק —
רש"י) במה מגררו א"ר אבהו כגב סכין א"ל ההוא סבא סמי
דיך מקמי הא דתני רבי חיאי אין מגרדין לא מנעל חדש ולא
מנעל ישן. הרי, „אין מגרדין“, היינו בסכין.

(כט) וכו' בגמ' שבת קמא א: טיט שע"ג מנעלו מגררו בגב
סכין ושעל בגדו מגררו בצפורן וכו'. ופי' הרא"ש שם פ"כ
סימן י"ד והטור, שטיט שעל בגדו מגררו אפי' בצפורן וכו' ש'
בגב סכין. וכיון דכאן — במנעל — מסקינן דאפי' בגב סכין
— דקיל יותר — אסור, כנ"ל בסק"ח. וכו' צפורן דגרע —
שאסור. [ועיין בהגהות הגר"א בגמ' שם].

(ל) [בבאה"ג בסקים על ריש הסעיף ציין לזכחים צ"ד.
ומ"ש המחבר „דהיינו וכו'"], כ"כ רש"י שם עמוד ב' ד"ה

ובכלכו. שדין זה הוא מתוספות רבינו יהודה. עכ"ל. ומ"ש בשם
הכלבו הוא שם בדין ה' שבת סימן ל"א.

ועיין בירושלמי דשבת פ"ז ה"ב: אמר רבי זעירא בשם רב הונא
נפל טיט על בגדיו הרי זה ממרחו בידו אחת וכלבד שלא יכסכו.
ורכח שם בשו"ר קרבן: כבבלי פ' תולין איתא אמר רב כהנא טיט
שעל בגדיו מכסכו מבפנים אבל לא מבחור ע"כ משמע דפליגי
ר"ל דלא פליגי דכבבלי איירי בלא ורב הונא איירי ביכש וכמ"ש
הטור כשם היר"פ שהביא תוספתא דר"א בלא אבל ביכש אסור
משום טוחן מיהו לשון ממרחו דר"א קצת דמשמע לח. וכאן
בתוספות ירושלמי כתב על דבריו: דאין נראה דביכש אפי' למרח
אסור למאן דאסר הכא דמ"מ הוא טוחן.

לכו"ע מותר. [וכ"כ המ"א בסקי"ג]. כמ"ש בגמ' בשבת קכד
ב: דרבא הוה קאזיל ברייתא דמחזא אתווסאי מסאניה טינא
אתא שמעיה שקל חספא וקא מכפר ליה. וכנ"ל בסקי"ח.
ואפי' מנעלו — שאסור לגרר כמ"ש בסי"ח — מותר להסירו
„כמעט חרס הראוי לטלטל“.

(כג) ועס"י ש"ח ס"ז. דדוקא חתיכת חרס שנשברה בחול
מכלי וראוי' לכסות בה כלי, מותר לטלטלה. משום דאתי
משברי כלים. אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צורות או
אבנים, אע"פ שראויים לכסות בהם כלי אסור
לטלטלם. וכמ"ש בגמ' בשבת קכד ב, הנ"ל בס"ק י"ט, כ"ב,
שרבא סוסר שחרס קטן מותר לטלטל אפי' ברה"ר. והמשך
לשון הגמ': ואזדא רבא לטעמיה דרבא הוה קאזיל ברייתא
דמחזא אתווסאי מסאניה טינא אתא שמעיה שקל חספא וקא
מכפר ליה. ואמרו שם בגמ' דהטעם משום דחזי לכסויי ביה
מנא.

(כד) איתא בשבת קמא א: טיט שע"ג בגדו מכסכו
(משפשו — רש"י) מבפנים ואין מכסכו מבחור. ומ"ש
המחבר „דלא מוכחא כו'“, זה לשון רש"י שם ד"ה מבפנים:
דלא מוכחא מילתא לאיתחזויי כמלבן ומלבן ממש לא הוי
דאין נותן שם מים. ור"ל אע"ג שאסור כסכוס כסודר בס"ח
[צ"ל: בס"ה — ד"א], מפני שמתכוין לצחצחו והוי כמלבן.
היינו כוונתו דרשם מיידי שאין על הסודר טיט ודאי כוונתו
לצחצחו והוי כמלבן. וזש"ש: אבל סודר אסור מפני שמתכוין
לצחצחו והוי כמלבן. אבל כאן — שיש טיט על בגדו —
ודאי כוונתו משום הסרת הטיט ולא הוי מלבן ממש, רק דדמי
למלבן. וכמ"ש רש"י שם הנ"ל. לכן מותר לשפשוף „מבפנים
דלא מוכחא מילתא לאיתחזויי כמלבן“. ולעיל בסקי"ז הכאנו
שהשבלי לקט סוכר שרק בבגדי פשתן אסור. וכאן השמיטו
בשו"ע הא דשבלי לקט שמחלק בין פשתן כו', כנ"ל. והטעם
הוא משום דלג"י כסודר בכל מין אסור כנ"ל בסקי" ט"ז, י"ז.

פלוני. וענין דעה זו הובאה בשו"ת חוות יאיר כלל צ"ד.

9 בבאה"ג סק"מ כת': טור בשם ר' פרץ שהביא תוספות. אולם
הטור ב': והר"ר פרץ הביא תוספתא והני מילי לח וכו'. ונראה
שמאחר שבטור כ' שהר"ר פרץ הביא את זה בשם תוספתא, וכן
הביא בהגמ' ה' שבת פכ"ב ה"ז, לכן כתב רבנו „בשם
תוספתא“, ולא כמ"ש בבאה"ג „תוס'“. אולם הכ"כ כתב על דברי
הטור: סבדא זו כתובה בסמ"ק. וזה בהגהות הסמ"ק מצוה רפ"ב
מלאכת המלבן: אות ט"ז. ושם הביא זה בשם תוס' רבינו יהודה.
ובשער הציון סק"מ כת': ודע דמה שכתוב בטור ור"פ הביא
תוספתא חפשוה ולא מצאנוה בתוספתא שלנו ונראה שצ"ל ור"פ
הביא תוספות כי כן איתא בהגהות סמ"ק [שהוא מרבינו פרץ כידוע]

שמשפשה צדו זה על צדו זה אסור ע אבל בגד (לא) שיש עליו לכלוך (לב) אסור אפילו לשכשכו (לג) דזהו כיבושו (לד) אלא מקנחו בסמרטוט פ בקל (לה) ולא בדוחק פן יסחופו. הנה: (לו) ובגד שאין עליו לכלוך מותר לתת עליו מים מועטים ולא מרובים שמה יסמוט (ז"י) נשם סמ"ג וסמ"ק וסמ"ח והר"ש פ"ק דיומא (ז"ו) ויש חסידים בכל ענין (ז"י) נשם הטור סימן של"ד וסימן ש"ע וסוספות פרק כל כמני

באר הגולה

ע שבת קמ"ב.
פ הגהות פכ"ז נשם
סמ"ק.

ביאורי הגר"א

דאין שייך לינון וכ"כ הטור נכ"י ש"ט וע"ש נש"ע ס"י ובכ"י ש"ד סכ"ד ויותר נראה דס"ל כמ"ש נ"ח נשם סמ"ג דלא אמרין שרייתו זהו כיבושו אלא אם נמכרין לבנם כמתני' לשלשת והוא הנכון והוא ג"כ כה"ס ממירין דכאן. והרמב"ם ע"כ סוגר כמ"י הראשון של מוס' וכ"ס ממירין דכאן שהרי בפ"ח מח' ליתן מים נסודרין וכמ"ש נש"ע ס"י ש"ט שם ונפ"צ מח' ליתן מים על הטלי' וכמ"ש ש"ע שם וכפסטי' דגמ' שם ושם ועוד דלדוד' אין חילוק נפסטיה בין מים ליתן דכולהו משום מכנס דלא כר"ה נכחיות שם דפסטיה שאר משקין משום מפרק כמ"ש המ"מ נפ"ט ע"ש וב"י ס"ס ש"ך ע"ש וי"מ דלפיר"ם נשאר משקין לא גזרי' שמה יסמוט' אם הולך לאיבוד כמ"ש מו' שם ופ"ג דכ' שם אליבא דר"ם שפוסק כמ"י הברוך אבל אף לא ק"ל כן כמ"ש נכ"י ש"ך ס"ח מ"מ לא גזרינן דלמא יסמוט כיון דפ"ר דלא ניתא לי' הוא מדרכנן ולהרמב"ם אין חילוק וי"ל נפ"ט והסוסט כו' ה"ו מכנס ויחיד כו' ואין סמיט' נשער והוא נגמ' קכ"ח נ"י ושם מיידי נשמן וכ' כלן נמכנס ובפכ"ז והסוסט כו' משום מכנס לפיכך אסור כו' וגמ' מיידי נשמן כמ"ש החו"ט ואין נפסטיה משום מפרק רק נפסטיה פירות אבל כל הפסיות משום מכנס שהוא

גב פסין אסור כ"ש לפסין: (ל) דהיינו כו'. רש"י שם: (לא) שיש עליו. ל"ד דהיינו ל"ל האל סגור לחלק בין יש או לא כמ"ש נכ"י וכ' נכ"י הרוח כו' אלא לישנא דמתני' נקט ומס' סיפא מקנח' כו': (לב) אסור. שבת קמ"ב ז': (לג) דזהו כיבושו. ונחמ"ס שם: (לד) אלא. שבת שם: (לה) ולא. מהא דלא להדוק כו' קמ"א א': (לו) ובגד. מהא דלמרי' ימא ע"ז נ' ההולך כו' ונפ"צ דר"ט י"ח א' נדה שאין כו': (לז) ויש. דס"ל כמ"י השני שנחמ"ס דסוף פ"ד. דשבת וכן נזכרים ויניט לא הציאו רק מ"י השני וכן הטור כאן ובכ"י ש"ד כ' אלא דלמירין נפס"ו דשבת טליה שאלו כו' משקין כגון יין שאין כו' אבל לא מים וכמ"ש מוס' שם נותן כו' וכ' שם וטעם כו' דר"ל מ"י הראשון של מוס' הנ"ל אבל הטור ס"ל כרש"ס שם וכמ"י השני וכמ' הגמ' פ"ג דשבת רמ"י ממ"ש נזכרים שם ורק סודר למים חייב דמשמע אפי' בלא לשלש ומ"ש נדה מערמת וטעולת כו' וכן ההולך להקביל פני רבו עובר מ' פ' ר"א נכ"י דהיינו נגדי' עור ע"ש דוחק. והחילוק הזה שכן מים נשאר משקין כ"כ החו"ט נכחיות ו' א' ד"ה האל מהא דמסננין א"ל היין נסודרין ופי' דוקא יין משא"כ נמשמת

ברכת אליהו

(לר) משנה בשבת קמב ב. הנ"ל בסקל"ב: היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט (ולא יתן עליה מים דסתם כו' של בגד הוא ובגד שרייתו במים הוא כיבושו — רש"י). (לה) מהא דאיתא בשבת קמא א: לא ליהדוק איניש אודרא כפומא דשישא (מוכין ססותמין בהן פי הפך — רש"י) דילמא אתי לידו סחיטה. (לו) מהא דאמרין יומא עז ב: ההולך (ביוהכ"פ) להקביל פני אביו וכו' עובר עד צוארו במים ואינו חושש וכו' וכלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. ובפ"ב דיו"ט. דאיתא בבב"א יח א: נדה שאין לה בגדים (טהורים) להחליף וללבוש אחר טבילתה והיום י"ט ואינה יכולה להטביל את אלו שעליה — רש"י) מערמת וטובלת בבגדי'. הרי דבאין לכלוך לא אמרין שרייתו זהו כיבושו. (לז) דס"ל כמ"י השני שבת'ס דסוף פ"ד דשבת. דאיתא בשבת קמא א. ב: האי מסוכרייא דנזייתא (בגד כורכין) כבדא חבית של חרס מפני שאין הנקב שוה — רש"י) אסור להדוק' ביומא טבא. ופי' רש"י דאסור משום סחיטה. והקשו התוס' שם ד"ה האי: וא"ת דאמר בפרק בתרא דיומא (עז ב) ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שגדול הימנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש ואמר נמי בפ"ב דביצה (יח א) גבי טבילת כלים בשבת דנדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת כבגדיה ולא גזרינן דילמא אתי לידי סחיטה. ותי' תוס': וי"ל דמצוה שאני.

כסכוס. וז"ל: משפשה צדו זה על צדו [של] זה כדרך המכנס בגדים אוחזו הבגד בשתי ידיו ומשפשה. (לא) לאו דוקא ביש עליו לכלוך. דהכ"י ל"ל האי סברא לחלק בין יש עליו לכלוך או לא. כמ"ש בב"י דאף באין עליו לכלוך שרייתו זהו כיבושו ואסור. וכתב המחבר בס"י: הרוחץ ידיו טוב לנגבם בכח זו בזו וכו'. וזה מתאים למ"ש הב"י, דאפי' באין עליו לכלוך אסור. וע"כ מ"ש שיש עליו לכלוך. הוא ל"ד ומן הדין אסור אף בלא לכלוך. [ומ"ש המחבר בס"י רק בלשון "טוב וכו'"]. היינו משום דבאמת אין זה כבוש משום דהוי דרך לכלוך להכי כותב לשון טוב כו' — ד"א. וכ"כ הבה"ל ד"ה שיש עליו שום. ועמ"ש שם. וזה דלא כמ"א בסק"א ודלא כטעולת שבת]. אלא דנקט המחבר "יש עליו לכלוך". לישנא דמתני' נקט. דתנן בשבת קמב ב: היתה עליו לשלש (דבר מיאוס על כר של עור — רש"י) מקנחה בסמרטוט. ולכן נקט המחבר לשון שיש עליו לכלוך. אבל לדינא גם באין עליו לכלוך אסור. והא דנקט במתני' "לשלש" משום סיפא — מקנח כו' — דאף בלשלש מותר לקנח. ול"ג שמה יסחוט. (לב) שבת קמב ב: כמשנה: היתה עליו לשלש מקנחה בסמרטוט היתה של עור נותנין עלי' מים עד שתכלה. מ' דבשל בגד אסור. (לג) בזבחים צד ב. הגמ' אומרת שלכן אסור לתת מים על בגד וצריך לקנח בסמרטוט. משום ד, בגד שרייתו זהו כיבושו.

ברכת אליהו

והחילוק הזה שמחלק הטור בין מים לשאר משקין, כ"כ החוס' בכתובות ו א ד"ה האי ופי' דוקא יין. דאיתא שם בגמ': האי מסוכריתא דנזייתא אסור להדוקא ביומא טבא. ורש"י, הר"ח והערוך פי' דהוא משום סחיטה. והקשו החוס': וקשה לר"ח דהא סחיטה משום ליבון ולא שייכא בשאר משקים דכל דבר המכלכל את כולעו כגון יין ושכר ושמן לא שייך ליבון בסחיטתו אלא דוקא במים. והביאו לכך ראי' מהא דאמרין בבבא יח א הנ"ל, שאין מטבילין את הכלים ביו"ט גזירה משום סחיטה. ואילו בשבת קלט ב תנן, דמסננין את היין בסודרין. אלמא לגבי יין לא גזרינן משום סחיטה. וכשבת שם איתא: נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש. הרי דגם מים שרי. וצ"ל דדוקא בסודרין שייך ליבון. משא"כ במשמרת דאין שייך ליבון. וכ"כ הטור בסימן שי"ט, וכתב דהטעם שמותר במשמרת, משום שהיא, עשויה לכך ואינו חושש לליבונה. וע"ש בשו"ע ס"י, ששם פסק המחבר: יין או מים שהם צלולים מותר לסנן במשמרת אבל בסודרים אסור משום ליבון ושאר משקין מותר. ועמש"ש בס"ק ט"ז, י"ז וי"ח. ועמש"ש כהערה. ועיין בסימן של"ד סכ"ד, שכ' המחבר — לגבי הצלת טלית מדליקה, — : י"ח שמוותר לעשות כן בשאר משקים חוץ מן המים משום כיבוס. הרי דבמים אסור. ועמש"ש בסקל"ב. וסיים שם המחבר: ויש מחזירים אפי' במים. וכת' שם בסקל"ג, שזה כפי' הראשון שבתוס' בשבת קיא ב ד"ה האי הנ"ל, דאין לכלוך שרי. וע"ע מש"ש.

[מש"ש כאן בביאורי הגר"א, ויותר נראה וכו']. כתב הד"א דאין מקומו כאן, וצ"ל בסוף הס"ק, ויבואר שם. והרמב"ם ע"כ סובר כתי' הראשון של תוס' הנ"ל — דאין איסור שרי' בבגד רק כשהוא מלולכל, וכיש מחזירין דכאן. שהרי כפי' מהל' שבת הי"ד מותר ליתן ליתן מים בסודרין. וצ"ל: מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין. וכמ"ש בשו"ע סימן שי"ט ס"י, הנ"ל. וברמב"ם שם פי"ב ה"ו מותר ליתן מים על הטלית שאחז בה האור, וצ"ל: ונותן מים מן הצד שעדיין לא נתלה בו האור ואם ככתה ככתה. וכמ"ש בשו"ע בסימן של"ד סכ"ד בסבא שני, וזו שיטת הרמב"ם, וכמ"ש בבבא"ג סק"ה, וכפשטי' דגמ' שם ושם. [שהרמב"ם מפרש דמ"ש שבת קכ א, שנותן מים על הטלית, הוא כפשטי' — על הבגד עצמו. ומש"ש קלט ב דמסננין יין בסודרין, סובר הרמב"ם שמוותר אף במים. והא דאיתא בגמ' "יין היינו משום דאין דרך למים לסנן — ד"א. ומש"ש בגמ' "נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש", סובר הרמב"ם דמשמרת לאו דוקא.

ועוד דלדידי' (לרמב"ם) אין חילוק בסחיטה בין מים ליין, דכולהו משום מכבס. דלא כר"ת בתוס' בכתובות ו א ד"ה האי הנ"ל, דסחיטת שאר משקין אסורה משום מפרק, וסחיטת מים — משום מכבס. והרמב"ם ס"ל דגם כיון, האיסור הוא משום מכבס. כמ"ש המ"מ שם כפ"ט הי"א ע"ש, שכ"כ בדעת הרמב"ם, והביא שזוהי דעת הרמב"ם בשו"ע הרמב"ם. וכמ"ש בבי" סוף סימן ש"כ, ע"ש. [שגם שם הביא דברי המ"מ הנ"ל. ועמש"ש בזה].

ונ"מ בין טעם של מפרק — לפי שיטת ר"ת לבין טעם של כיבוס — לפי שיטת הרמב"ם, דלפיר"ת בשאר משקין לא גזרינן שמא יסחוט אם הולך לאיבוד. כמ"ש תוס' שרייתו זהו כיבוס].

והקשו: וא"ת היכי שרי התם ליכנס בבגדיה ונדה נמי איך טובלת בבגדי' נ"מא שרייתו זהו כיבוסו כדאמרין בזבחים בפרק דם חטאת (צד ב). ותי': וי"ל דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמר שרייתו זהו כיבוסו דבהכי מיירי בפ' דם חטאת ומצא ר"י מוגה בספר הישר (לר"ת) דלא אמר שרייתו זהו כיבוסו דבבר שאינו כ"א לכלוך כמו סיפוג באלונתית וקינחה ידים במפה והני שהולכין במים עם הבגדים הוי נמי דרך לכלוך ולא דרך נקיון ועל חינוק שלכלך בגדי' אמו במי רגלים אין לזרוק עליו מים דשרייתו זהו כיבוסו. וכן בזבחים צד א תוס' ד"ה מקנחה וביו"ט (כיצה) יח א תוס' ד"ה מערמת לא הביאו רק תי' השני שבתוס' בשבת הנ"ל. וכן הטור כאן [הביא רק שיטת ר"ת]. וכתב ע"ז הבי': ונראה שטעמו של רבינו (טור) משום דכשכתבו החוס' ומצא ר"י מוגה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו דבבר שאינו כי אם לכלוך בטל ליה תירוצא קמא ואפי' שאין בו טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כל שאינו דרך לכלוך וראי' לדבר שהתוס' בפרק דם חטאת ובפ"ב דביצה לא כתבו אלא תי' זה לבד. ובסימן של"ד כתב הטור אהא דאמרין בפ"ז דשבת קכ א: טלית שאחז בה האור נותנין עלי' מים מצד אחד ואם ככתה ככתה וכו'. ופסק שם הטור: וטלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכזיב לכך וכן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין כגון יין שאינו דרך כיבוס (אבל) [אך] לא מים משום כיבוס. וזה כמ"ש תוס' ד"ה נותן מים: פירש רשב"ם לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל בפ' דם חטאת (זבחים צד ב) דבבגד שרייתו זהו כיבוסו. וכ' תוס' שם: ולעיל בסוף פ' שמונה שריצים (קיא א) פירשתי. דר"ל תי' הראשון של תוס' שם ד"ה האי הנ"ל — דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. אבל הטור ס"ל כרשב"ם שם קכ א הנ"ל, וכתבי' השני שבתוס' שם קיא א הנ"ל, וכ"כ הבי" שם. ולתי' הראשון של תוס' שם — דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו רק בדבר טינוף, א"כ הא דנותן מים הוא כפשוטו על הטלית ממש, ואין איסור כיבוס, כיון דאין על הבגד לכלוך, אבל לתי' השני שבתוס' — דדוקא בשורה דרך לכלוך מותר, הוצרכו החוס' שם קכ א לפרש שמ"ש "נותנין עלי' מים מצד אחר", מיירי שלא נותן על הטלית. דעל הבגד אסור במים, ורק שאר משקין מותר. וז"ש הטור בסימן של"ד, שרק שאר משקין מותר אבל לא מים.

וכתב הגמ"ר פי"ג [צ"ל: פט"ז] דשבת ראי' מ"מ ש בזבחים שם זק סודר למים חייב שבת אפי' בלא לשלשת. דשם בהגמ"ר הביא שיטת ר"ת הנ"ל. ואח"כ כת': אבל רא"ם פי' בספר ריאים הא דתנן בפרק נוטל לשלשת אורחא דמילתא קתני שבמקום לשלשת נותנין מים ובלא לשלשת נמי אסור מדלא תנא להיתירא אלא של עור וראי' מובחים פרק דם חטאת (צד א) וזרק סודר למים חייב וכו'. ומ"ש בבבא יח א הנ"ל, נדה מערמת וטובלת כו', וכן כיומא עז ב הנ"ל, ההולך להקביל פני רבו עובר במים ואינו חושש, פי' רא"ם כספר ריאים להיניח בבגדי' עור. ע"ש בהגמ"ר ש"כ. ודדוק [לפרש שמיירי בעור. והדומה הד"א: ומדרחק הרא"ם לפרש דמיירי בעור ש"מ דל"ל גם התי' השני של תוס' וס"ל דאפי' במנקה דרך לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוס].

ההגות פ' כ"ז: י צ הרוחץ ידיו טוב לנגבם בכח זו בזו ולהסיר מהם המים כפי יכלתו קודם שיקנחם במפה. הגה: (לה) ויש שכתבו דלץ לחוש לזה דלא אמרי' שריט' נגד זהו כנוסו כפי הא' גוגל דלץ זה רק דרך לכלוך וכן נוהגין (טור וז"י ואגור) (לט) ולכן מותר לנגב ידיו בנגד שהטיל בו מיעוט מי נגלים כדי לנעלם שאין זה

באר הגולה
צ מרדכי נפטי'
דשנים נשם הר"מ
ופני האקט נשם ספר
ירלם.

ביאורי הגר"א

סיפוג אלונטיס וקינוט ידיים נמפה. וסנרל הראשונה דעת הרמ"מ ומחלק בין נגדי למר דלץ בהן משום כנוס כהנ"ג כדעת ר"מ הג"ל ואלונטיס מיירי נשל למר וכמ"ש נפטי' וז"י: (לט) ולכן כ"י אבל

ברכת אליהו

שם. ע"ש במ"מ, וז"ל: ושנינו בתוספתא המכבס והסוחט מלאכה אחת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר צבעים שבירושלים קבעו סחיטה מלאכה בפני עצמה. ויותר נראה דס"ל [לרמב"ם] כמ"ש ב"ה בשם סמ"ג [מעות ל"ח ס"ה] מלאכת הרש, דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו, אלא אם נחביון לכבס, כמתני' דשלשת שם קמב ב הג"ל בסקל"א, שמחביון להעביר הלכלוך. והוא הנכון והוא ג"כ כהיש מתירין דכאן"י — שאם אין עליו לכלוך מותר, מפני שאינו מחביון לכיבוס. ולכן פסק הרמב"ם דמותר לסנן בסודרין אף במים. וכן מותר לשפוך מים על הבגד כדי להצילו מדליקה, כיון שאינו מחביון לכבס. משא"כ אם מכון לכיבוס אף בליכא לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. [וע"ל סקמ"ג].

(לה) הוא תי' השני של תוס' בשבת קיא א, ב ד"ה האי, כנ"ל בסקל"ז — דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בדבר שהוא דרך לכלוך. וכן היא דעת הטור, וכמ"ש בסקל"ז. וראי' מאלונטיס שם קמז ב, שמותר להסתפג בה. וכמ"ש החת"ס ספ"ד הנ"ל: ומצא ר"י מוגה בספר הישר (לר"ת) דלא אמר שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינו כ"א לכלוך כמו סיפוג באלונטיס וקינוט ידיים במפה.

וסברא הראשונה — שאוסרת אף בדרך לכלוך — היא דעת המהר"ם מרוטנבורק שמביא הטור. ומחלק המהר"ם מרוטנבורק בין בגדי צמר, דאין בהן משום כיבוס כהנ"ג,

מלנן כמ"ש בתוספתא הנילו המ"מ נפ"ט וכת"ק שם ע"ש נמ"מ: (לה) ויש שכתבו כ"י. הוא פ"י השני של חוס' מ"ל ודעת הטור ורמ"א מאלונטיס שם קמ"ז א' וכמ"ש החת"ס ספ"ד שם ומלא ר"י כ"י כמו

בכתובות שם, שאפי' אם יסוחט, הרי זה פסיק רישא ולא נוחא ל"י, כיון שהולך לאיבוד. ואע"ג שהתוס' כת' כן שם אליבא דר"ת, שסובר כפי' הערוך שמחיר לכתחילה פסיק ריש' ולא נוחא ל"י. אבל אגן לא קי"ל כן, כמ"ש בסימן ש"כ ס"ח. שהביא שם המחבר שיטת הערוך, וכתב ע"ז: וחלוקו עליו ואמרו דאע"ג דלא נוחא ל"י כיון דפסיק ריש' הוא אסור. וכמ"ש ש"ק כ"ו, כ"ז. מ"מ אף לדידן לא גזרינן דילמא יסוחט, כיון שמה שאנו אוסרים בפסיק ריש' דלא נוחא ל"י הוא רק מדרבנן. ולכן ל"ג שמא יסוחט, משום שאפי' אם יסוחט יעבור רק על איסור דרבנן. וזה רק לשיטת ר"ת שהאיסור משום מפרק. אבל להרמב"ם — דס"ל דגם בשאר משקין אסור משום כיבוס — אין חילוק בין אם המשקין הולכין לאיבוד או לא. וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת ה"יא: והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב שהסחיטה מצרכי כיבוס היא כמו שההגסה מצרכי הבשול ואין סחיטה בשער. והוא מגמ' דשבת קכח ב. ושם מיירי בשמן. וכ' כאן במכבס ובפכ"ב והסוחט כ"י משום מכבס לפיכך אסור כ"י. וגמ' מיירי בשמן כמ"ש התוס'.

ולרמב"ם אין בסחיטה משום מפרק רק בסחיטת פירות, שהמשקה בלוע מכפנים, והוי דומיא דמפרק. אבל כל הסחיטות איסורן משום מכבס שהוא מלבן. כמ"ש בתוספתא דשבת פ"י ה"ג, הביאו המ"מ שם בפ"ט וכת"ק

10 מ"ש רבנו, "והוא מגמ' קכח ב", וז"ל הגמ' שם — לגבי חיה — ואם היתה צריכה לשמן חביתה מביאה לה שמן ואם אינו ספק ביד מביאה בשורה וכו' תיפוק ל"י משום סחיטה (למה לא הביאה לה בכלי שלא תחלל שבת בהוצאה הכא נמי הא קמחלה בסחיטה — רש"י) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיטה בשער.

ומ"ש רבנו, ושם מיירי בשמן, פ"י הד"א שהוכחת רבנו היא, שאף כשהולך לשמן לאיבוד, החיוב הוא משום מכבד, דהלא שם הולך לאבוד וליכא משום מפרק. וקשה על דבריו, שהרי קושיית הגמ' היא שסוחטת את השמן לצורך החי, א"כ אין השמן הולך לאיבוד. וכן מוכח מדברי תוס' בכתובות ו א ד"ה האי. שהתוס' הוכיחו מגמ' זו ששייך סחיטה בשמן, והקשו מכאן על ר"ת שכי' כשכשאר משקין לא שייך סחיטה. וחילוק ר"ת שלכן במסוכייתא אין איסור סחיטה, משום שהולך לאיבוד. הרי דהסוגיא בשבת שמביאה שמן בשערה, מיירי שאין השמן הולך לאיבוד. ולכן נראה שאין כוונת רבנו להוכיח מכאן, שאף שהשמן הולך לאיבוד חייב משום סחיטה. אלא כוונתו לומר, שהרי הגמ' מיירי בשמן, והרמב"ם כ' דין זה במלאכת מכבס. ומוכח מכאן שהרמב"ם סובר שגם בשמן אסור משום מכבס.

ומ"ש רבנו, ובפכ"ב והסוחט כ"י, וז"ל הרמב"ם שם ה"ט: והסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לדרוק מטלית או מוך וכיוצא בהן בפי האשישה וכיוצא בה כדי לסתמה שמא

יבא לידי סחיטה. וכוונת רבנו להוכיח, שהרמב"ם סובר שגם בשאר משקין האיסור הוא משום מכבס. ונראה שזה ע"פ דברי הכס"מ שם בפ"ט ה"א, שכתב שם — על דברי הרמב"ם בפכ"ב ה"ט: — ומדלא פירש דבאשישה מליאה מים דוקא מיירי אפשר לומר בדשאר משקים נמי חייב דסתם אשישה שאר משקין יש בה וכו'.

ומ"ש בביאורי הגר"א, "וגמ' מיירי בשמן כמ"ש התוס'", נראה שזו ט"ס. ועל המשך דברי רבנו, "ואין בסחיטה וכו'", הוסיף הד"א שזה ע"פ דברי הגמ' בביצה ג א. שהגמ' אומרת שם, שבביצה בלועה ומשקין בלועה שייך מפרק לאפוקי פירות דמגלילין דלא שייך מפרק. ופי' הד"א שרובנו כתב זה ראי' לדברי הרמב"ם — שלא בסחיטת פירות, האיסור הוא לא משום מפרק. ועיין לקמן סימן שייט סק"ז ובהערה שם.

11 הבה"ל בד"ה שיש עליו לכלוך כת': והנה לרינא עיין בביאור הגר"א שכתב להנכון כדעה ראשונה אם אינו מחביון לכביסה. וכנראה שלמד כן ממ"ש כאן רבנו, "והוא הנכון והוא ג"כ כהיש מתירין דכאן"י. ופירש הבה"ל שם"ש רבנו, "והוא הנכון", היינו שהנכון הוא כסברא ראשונה — שמותר. אולם יש מקום לפרש שם"ש רבנו, "והוא הנכון", היינו שהוא הנכון בדעת הרמב"ם. אבל אין זה מוכח שרובנו מכריע — שהנכון כדעה זו.

באר הגולה

ק רמז"ס נפכ"ז

וכמו הכר המגיד - שהיה
מוספתא.ר פשני"ז נפש הר"מ
ור"י נפכ"ג.

רק דרך ללכת נעלמה (טור) אצל אסור ליתן מים ממש על המי רגלים כדי לנטלם (הגה"מ פכ"ט ומוס' פרק שמונה
שלשים): יא ק (ט) מי שנתלככה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה ובמפה הקשה
העשוי לאחוז בה קוצים אבל לא במפה שמקנחים בה ידיים (מא) שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול (מב) ויבא לכבס המפה: יב ר אסור לנגב כוס שהיה בו מים או יין במפה (מג)

ביאורי הגר"א

כדעת הרמז"ס דלר"ת שס נתוס' הג"ל מותר ציין דלון
נו גזירה אפי' לנ' דפ"ר גדלה נחל אסור מהא
דמסננין את היין בסודרין כמ"ש נתוס' שס וכו"ל
ולדעת הרמז"ס דממיר בסודרין אפי' מים כמ"ש נפכ'
ש"ט ס"י וכו"ל דלד"ד אין חילוק בין מים לין משו'
לינון וש"מ וזה כינוסו כ' לעיל דס"ל כדעת הסמ"ג
דדוקא נממירין לכינוס אצל משו' סמיט' ל"ל דמסננין
בסודר שזכרו ואין קפיד עלי' וכמ"ש נפ"ד מ"מ א'

כו'. תוס' שס וע"ש: (מ) מ"י. מוספתא:
(מא) שלא יעשה כו'. לשון הרמז"ס: (מב) ויבא
כו'. יחל נחשונה דמ"ש נגמ' שלא יעשה כו' נמקום
שם משו' אסור מלאכה ח"ש ויחל כו': (מג) משום
דאחי' כו'. ר"ל אף לנ' דלון לינון ככה"ג כנ"ל
מ"מ אסור משום סמיט' וכמ"ש נפ"ד מ"מ א' ונפטר'
וש"מ ונפ"ג דמותר בללונטית שס משו' דלון מקפיד עליו
וכמ"ש מ"מ א' ולכן ר"ש ממיר כו' כנ"ל ס"י שלא יהא

ברכת אליהו

[וכמו שנפסק בסיומן ש"כ סט"ו] וכמ"ש בפט"ו ק"ג ב: ...
זימנין דמיתוסן מאניה מיא (ישורו כמים - רש"י) ואתו
לידי סחיטה. וש"מ. ואע"ג דמותר באלונטית. דאיתא בשבת
קמז ב, שמותר להסתפג באלונטית. ולא חיישינן לסחיטה,
היינו משום דאין מקפיד עליו, כיון שעשוי להסתפג. וכמ"ש
מח א - לגבי סודר ע"פ קנקן - : מ"ש מפרונקא (כגד
העשוי לפרוס על הגגית שפורסין אותו בשבת - רש"י) א"ל
התם לא קפיד עילויה הכא קפיד עילויה. ולכן ר"ש שם קמז ב
מתיר באלונטית להביא בידו, ולא חייש לסחיטה, כנ"ל בסיומן
ש"א סמ"ח וכמ"ש סק"ו. ומ"ש המחבר, "או יין", הוא
כדעת הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת הי"ד, הג"ל בסק"ז, דס"ל
דגם בשאר משקין יש איסור מכלבס. דלר"ת תוס' שם קיא א
ב, ד"ה האי הנ"ל בסק"ז: דכשאר משקין אין איסור של
מלבן, וכל האיסור הוא משום מפרק - מותר ביין דאין בו
גזרה, משום דהוי פסיק ריש"י דלא נחא ל"י ושרי. ואפי' לס'
ידן, דפסיק ריש"י דלא נחא ליה אסור לכתחילה, מהא
דאמרינן שם קלט ב דמסננין את היין בסודרין, כמ"ש בתוס'
בכתובות ו א ד"ה האי וכו"ל בסק"ז, מ"מ הכא מותר, כי
פסיק ריש"י דלא נחא ליה אסור רק מדרבנן. וכל האיסור הוא
רק כשהוא טוחט. אבל ככה"ג ל"ג שמא יבוא לידי סחיטה.
ולכן סובר ר"ת דמסננין את היין בסודרין, ול"ג שמא יבוא
לידי סחיטה. ולדעת הרמב"ם דמתיר לסנן בסודרין אפי' מים
כמ"ש בסיומן ש"ט ס"י וכו"ל בסק"ז, דלד"ד אין חילוק
בין מים ליין, ובשניהם אסור משום ליכון, ושרייתו זהו

כדעת ר"ת הג"ל. [והוסיף הד"א: דקדק רבינו לכתוב ככה"ג
לחרץ קושיית הטור על המהר"ם מרוטנבורק דהלא בגמ'
זכחים ליכא חילוק רק דבעור לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו
אבל לא בכגד צמר ע"ש ע"ז כ' רבינו דרמ"מ לא התיר בצמר
רק בדרך קנוח ולכלוך וכמו באלונטית משא"כ בעור אף
כשעושה דרך נקיות ומים ממש שרי אם אינו מכבס רק שורה].
ואלונטית - שמוה ר"ת הביא ראיה שמותר - סובר
המהר"ם מרוטנבורק דמיייר בשל צמר, וכמ"ש בטור וב"י.
(לט) תוס' בשבת קיא א, ב ד"ה האי, הג"ל בסק"ז. וע"ש,
ח"ל בחי' השני: ומצא ר"י מוגה בספר הישר דלא אמר
שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינו כ"א לכלוך כמו ספוג
באלונטית וקינחו ידיים במפה והני שהולכין במים עם הבגדים
היי נגמ' דלן לכלוך ולא דרין נקיון ועל תינוק שכלך בגדי אמו
כמי רגלי אף לזרוק עליו מים דשרייתו זהו כיבוסו.

(מ) תוספתא¹³.(מא) לשון הרמב"ם¹³.

(מב) ביאר בתשובה דמ"ש בגמ', "שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול" זה רק במקום שיש חשש שיבוא לידי איסור
מלאכה דאורייתא¹³. וז"ש כאן דהא דאסור לקנח, כדרך
שעושה בחול". הוא משום שיבוא לידי כיבוס דאורייתא.
(מג) ר"ל אף לס' דאין ליכון ככה"ג - שהמפה היא נקיה,
והניגוב הוא דרך לכלוך, כנ"ל בסק"ח, מ"מ הכא אסור
לקנח הכוס, משום, "דאחי' לידי סחיטה". וכמ"ש בפ"ד דשבת
מח א, דאסור לפרוס סודר על פי קנקן מחשש שמא יסחוט.

וכנראה שפני רבנו לא הי' הסיום בתוספתא: כדרך שעושה
בחול. ולכן כתב בסקמ"א, שזה, "לשון הרמב"ם". וע"ע ככה"ל
ד"ה מקנחה.

ומ"ש רבנו בסקמ"ב, "ביאר בתשובה וכו'", נראה שכוונתו
לתשובת הרמב"ם המובאת בספר תשובות הרמב"ם כרך ב'
(הוצאת מקיצי נדרמים, ירושלים תשנ"ד) סימן ש"י. ושם הביא
הרמב"ם מימרות אחדות שהוזכרו בגמ' בלשון, "שלא יעשה כדרך
שהוא עושה בחול". שזה רק במקום שיש חשש איסור מלאכה.
ובין המימרות הזכיר הרמב"ם גם הא דאיתא בשבת קמג ב, שמי
שנכרה לו בחית, לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה
כדרך שהוא עושה בחול". וכתב ע"ז הרמב"ם, דהיינו, "שאם תתיר
לו שמא יבוא לידי סחיטה".

12 תשובת המהר"ם מרוטנבורק הובאה בטור. וכתב ע"ז הבי',
שמה שהביא הטור בשם המהר"ם מרוטנבורק, "חילוק בין צמר
לבגד פשתן לא ראיתי". וראה מ"ש ע"ז בספר מהר"ם מרוטנבורג
תשובות פסקים ומנהגים (ירושלים, תשי"ז) בחלק פסקים ומנהגים
סימנים רפ"א, רפ"ב. ומש"ש המהדיר בזה.

13 רבינו ר"ל שעצם דינו של המחבר הוא בתוספתא. וכמ"ש
בבהא"ש סק"ק. ומש"ש המחבר הטעם, "שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול וכו'". הוא לשון הרמב"ם כהל' שבת פכ"ב הי"ז.
וכתב שם המ"מ שהיא תוספתא. והמ"מ לא ציין מקום התוספתא.
אולם בפנינו זה תוספתא בשבת פ"ז ה"ה: (מקלחין) [מקנחין]
בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב שורעל ובמפה של קוצין ובשיער של
שורעל ובלבד שלא יקנח בידו וכמפה כדרך שעושה בחול.

באר הגולה
ש שבת קמ"ט וכתב
ה"י וז"ל וזמנ"ס
פרק כ"ז ע"פ.
ת שם בפוסקים הנ"ל.
א שבת נ"ו נמשנה
ונגמלא.
ב טור נט"ז ר"ח
והט"ז ע"ס.
ג רש"י ע"ס.
ד שם נגמלא.

משום דאיתי לידי מחיטה: יג ש אין מסתכלין בשבת במראה של מתכת שהיא חריפ' כאיזמל (פירוש נעין פנין קטן מד ומרף) דחיישינן שמא ישיר בה נימין המדולדלין (מד) ואפילו אם הוא קבוע בכותל ת (מה) אבל מותר להסתכל במראה שאין בה חשש זה אפילו אינה קבועה:

שג דיני תכשיטי אשה ובו כ"ז סעיפים

א א לא תצא אשה בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות (א) שבראשה מפני שצריכה להסירם בשעת טבילה חיישינן שמא תולידם ארבע אמות ברשות הרבים ב (ב) ואם הם קלועות כשערה מותר ג (ג) ויש מי שאומר ד (ד) ואם הם מעשה אריגה מותר

ביאורי הגר"א

ע"כ שנתקן ולי' דה"ק דלמא ממרמא כו' וע"כ מרפס מע"ש דנשנת אסור ושרא ח"ש עד שמרפס ולי' קמס ולא מטבול נהן אלא דלס' היה אומר קמס לא היה משש דע"כ היה נה"ך להמיר מע"ש וכי"ד סי' קל"ח פ' כס' ראשונה:

מ"ל: (מד) ואפ"י. כמ"ק ע"ס: (מה) אבל פ' אפ"י. כקושיא הגמ' ע"ס: שג (א) שבראשה. לאפוקי שנזארה כמ"ש בגמ' וכמ"ש נס"נ: (ב) ואם הם. כמ"ש נס"נ: (ג) ויש.

ברכת אליהו

לצאת בחוטין שבצוארה שהם רפויים ואינה צריכה להסירם בשעת טבילה.
(ב) כמ"ש בסכ"ו, דאסור להתיר קליעת שערה. ולכן לא חיישינן שתסירם ו, תולידם ארבע אמות ברה"ר.
(ג) [נבאה"ג סק"ג ציין לרש"י בשבת זו א. דתנן שם: לא תצא אשה וכו' ולא ברצועות שבראשה ולא מטבול בהן עד שתרפס. ופירש"י בד"ה לא: שקולעת בהן שערה. ובד"ה עד שתרפס כת': שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם לשער. וקשה על פירש"י, שהרי בגמ' שם אמרו: מה טעם לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן מפני שאמרו חכמים בחול לא מטבול בהן עד שתרפס וכיון דבחול לא מטבול בהן עד שתרפס בשבת לא תצא דילמא מיתרמי לה טבילה לא מצוה ושריא להו ואתי לאתויינהו ד' אמות ברה"ר. וא"כ למה לא תצא בקלועות בשערה, הרי אסורה להתיר הקליעה בשבת. ואין חשש שתסירם, כנ"ל סק"ב]. ועב"ח שנדחק ליישב, וז"ל: נראה ליישב פירש"י דמתני' מיירי נמי

כיבוסו, וא"כ קשה מדוע מתיר הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הי"ד, ליתן מים בסודרין. וצ"ל כמו שכו' לעיל בסק"ז, דס"ל לרמב"ם כדעת הסמ"ג — המובא בב"ח — דדוקא במתכוון לכיבוס אמרין שרייתו זהו כיבוסו. אבל משום סחיטה יש לחשוש אף בסודרין אף ביין, א"כ עדיין קשה מדוע מותר ליתן מים בסודרין. וצ"ל דהיתיר דמסטיני בסודר הוא משום שדרבו בכך לסנן ואין קפיד עלי', וכמ"ש בשבת בפ"ד מה א כנ"ל. [משא"כ כאן במקנה הכוס במפה חיישינן דילמא יסחוט ויהי חייב משום ליבון אבל משום שרייתו זהו כיבוסו אין אסור להרמב"ם כיון דאין כוונתו ללכך — ד"א. ועמ"א סק"ז ובהב"ל ד"ה או יין].

(מד) כת"ק שם.¹⁴
(מה) כקושיית הגמ' שם.¹⁵
שג (א) לאפוקי חוטין שבצוארה. כמ"ש בגמ' דשבת זו א: לפי שאין אשה חונקת את עצמה (להדק חוטין בצוארה וקושרתן בריח שיהו רפין — רש"י). וכמ"ש בס"ב: מותר

בין קבועה בכותל בין שאינה קבועה שריא. והר"ן שם הביא ש"ה"ר משה בר יוסף והרז"ח ז"ל פירשו דכי אמרין הכא במראה של מתכת עסקין לפרוש טעמא דגזירה הוא דאמר: הכי אבל אין הי' דתנא קמא כי היכי דאסור במראה קבועה של מתכת הכי נמי אסור בכל המראות כולן דס"ל שחכמים השוו מדותיהן לגמרי וכו'. והר"ן שם דחה דבריהם. וכתב: דאם איתא הכי איבעי ליה למיתני רבי מתיר בכל מראות חוץ ממראה של מתכת שאינה קבועה דהא אין דרבי לית ליה דרכה ע"כ בשאר מראות שרי ואם איתא דת"ק אסור בכל המראות הכי איבעי ל' למתני כדכתיבנא אלא עיקרן של דברים כדברי הרב אלפסי ז"ל דאפי' ת"ק לא אסר אלא במראה של מתכת אבל בשאר מראות אטו מראה של מתכת לא גזר. והסביר שם הר"ן, שאע"ג שח"ק אסור אף במראה קבועה אטו אינה קבועה. היינו משום, שהשוו מדותיהן במין אחד. אבל להחמיר במין אחד דהיינו שאר מראות אטו מראות של מתכת ל"ג. והביא רא' לכלל זה — שהכלל של "לא פלוג", הוא רק לענין "השוו מדותיהן במין אחד". אבל לא, "להחמיר במין אחד אטו אותו המין שראוי לחוש בו". וראה מ"ש בזה בספר עין הורעים בערך לא פלוג.

14 בבאה"ג סק"ש על ריש הסעיף כתב: שבת קמ"ט וכת"ק וכו'. וז"ל הגמ' שם בעמוד א': אין רואין במראה בשבת ר"מ [וגי' הר"ף: רבין] מתיר במראה הקבוע בכותל. ורבנן דקדק לכתוב: "כת"ק שם". על מ"ש המחבר, "ואפ"י הוא קבוע בכותל". וזה משום שעצם הדין שאין מסתכלין במראה בשבת, הוא אליבא דכו"ע. ורק מ"ש המחבר, "ואפ"י הוא קבוע בכותל" הוא, "כת"ק שם", דאמר סתם אין רואין במראה מ' אפ"י קבועה. וכמו שכתבו הר"ף שם והרא"ש שם פכ"ג ס"ב, דלת"ק במראה של מתכת אסור אף בקבועה בכותל.
15 בהערה 14 הבאנו דברי ר"מ בשבת קמ"א, שמתיר להסתכל במראה הקבועה בכותל. ומקשה שם הגמ' על דבריו: מ"ש הקבוע בכותל דאדהכי והכי (שילך להביא תער או מספרים — רש"י) מדרכי (שהוא שבת — רש"י) שאינו קבוע נמי אדהכי והכי מדרכי ומשנינן: הכא במראה של מתכת עסקין (שאינו צריך להביא מספרים שהיא עצמה מגלחת השער — רש"י) וכדרב נחמן אמר רבה בר אבהו דא"ר נחמן אמר רבה בר אבהו מפני מה אמרו במראה של מתכת אסורה מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין. ומוכח מכאן ש, במראה שאין בה חשש זה, מותר אפ"י אינה קבועה בכותל. ועפ"י כתב הר"ף שם: דמראה שאינה של מתכת

באר הגולה

ה שם מכי יוסף
לכילא דרב הונא.
ו שם נמשנה
וכדמפרש לה רבינא
שם.

שאינה צריכה להסירם בשעה טבילה. הגם: וכלל שלל יסיו (ה) מטונפות לו מזהנים (ו) דלא מסירן מי שלל יתטנפו נמים (טור והרא"ש וסמ"ג): ב ה מותר לצאת בחוטיין שבצוארה שהם רפויים ואינה צריכה להסירם בשעת טבילה ו (י) אבל בקטלא שבצוארה אסור מפני שצריכה להסירה

ביאורי הגר"א

אכל רמז"ס וש"ע פסקו כלשנא קמא משום דרב ס"ל כלשנא קמא: (ו) דאז. כלן כמנ כפרש"י ובי"ד שם כת' כפי רעויו של רש"י: (ז) אבל בקטלא. כרימא שם וכמ"ש

(ד) ואם. ובי"ד שם כ' כדעת הראש"ד דדוקא חליטין מעשה רשת כמ"ש שם מיני חליטין: (ה) מטונפות כו'. פ' כלי' נמלא כשיטת הגאונים דפ' לחומרא כל"ד וכ"פ הטור

ברכת אליהו

שהוא אריג לא גזור. וביד"ד סימן קצ"ח ס"ג כ' כדעת הראב"ד — בספר בעלי הגפוש — דדוקא (חלילין) [חלולין] מעשה רשת אינם חוצצין בטבילה. וזה כמש"ש תיכי חלילתא" [הרי שכוונת הגמ' שמותר באריג. זה רק בחלולין. וכדעת הראב"ד. וכמ"ש הר"ן שם: ואיכא מאן דאמר דוקא ארוג כי האי שהוא חלול ואי אפשר שלא יכנסו שם המים אבל ארוג שאינו חלול חייץ. ועמ"ג סק"ד. ובערוך השולחן ס"ד כתב שגם כוונת המחבר שהחוטין חלולין. וכן פסק בשו"ע הגר"ז ס"ב].

(ה) [איחא כשבת זו א: אמר רב הונא כריה דרב יהושע כל שהוא אריג לא גזור ואיכא דאמרי אמר רב הונא כריה דרב יהושע חזינא לאחוזתיו דלא קפדן עליהו מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא איכא ביניהו דניפון להך לישנא דאמר כל שהוא ארוג לא גזור הכי נמי ארוג ולהך לישנא דאמרת משום קפידא כיון דטניפא מקפד קפד עליהו]. והרמ"א פ' כלישנא בנרא כשיטת הגאונים דפ' לחומרא כאיכא דאמרי וכ"פ הטור. [ושיטת הגאונים הובאה באמצעקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמ' שע והמקור לזה ראה שם בצינונים]. אבל הרמב"ם הל' שבת פ"ט ה"ט וש"ע — דלא חילקו בין אם מטונפות או לא — פסקו כלשנא קמא, משום דרב ס"ל כלישנא קמא — ד, כל שהוא ארוג לא גזור. כמש"ש בגמ'. וכן"ל בסק"ד.

(ו) [בסק"ה הבאנו דברי הגמ' בשבת זו א, דלישנא בנרא אם מעשי האריגה מטונפים, אסור לצאת בהן. ורש"י שם ד"ה הא נמי פירש, שהטעם — שאסור לצאת במעשי אריגה מטונפים — הוא, כיון דמיטנפי מקפד קפדן שלא להיות בראשן בשעת טבילתן מפני שהמים ממחיין את הטיט ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה ואע"ג דחציצה לא הוי דהא עיילי כהו מיא כיון דשקלי לה משום שניוף אחי לאחוזתיהו ואסור לצאת בהן. ובשם רבותיו פ"י, הך קפידה לענין חציצה]. וכאן כתב הרמ"א כפירש"י, דלענין שבת גזור, דאז מסירן כדי שלא יתטנפו במים, ולא משום דהוי חציצה לטבילה. וביד"ד סימן קצ"ח ס"ד כתב הרמ"א: אם הוי מחהבות חוצצין דמקפדת עליהם שלא תתכלך מהם במים וחוצצין. וזה כפי' רבותיו של רש"י — שהטעם משום חציצה. (ז) [בבאה"ג סק"ד ציין למשנה בשבת זו א. ושם אמנם תנן

בקלועים לה בשערה אפשר לה לטבול אע"פ שלא תסתיר קליעת שערה אלא שתרפם וכדתנן להדיא ולא תטבול עד שתרפם שפירש"י עד שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם עכ"ל ורצונו לומר כאם הם קלועים שתרפה קצת הקליעה בשבת ותמתח החוט מתוך הקליעה ואז יכולה לטבול כיון שהקליעה הותרה קצת אע"פ שלא נסתרה הקליעה לגמרי וחיישין דילמא אתא לאחוזתיהו לחוטי דקליעה ד' אמות כרה"ר והכי נקטי' להחמיר כרש"י דאפי' בקלועים לה בשערה אסורה לצאת בהן. עכ"ל הב"ח. ולי נראה דה"ק בגמ' שם, שלא תטבול בהן עד שתרפם, דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה בשבת. וע"כ תרפם מע"ש — דבשבת אסור — ושריא בשבת כשתבוא לטבול. ובזה אין איסור של סתירה, כיון שהי' רפוי כבר מע"ש. חש"ש בגמ': וכיון דבחול לא תטבול בהן עד שתרפם בשבת לא תצא דילמא מיתרמי לה טבילה וכו'. ולא קאמר סתם, כיון דבחול לא תטבול בהן לא תצא בהן בשבת. אלא דאם הגמ' הית' אומרת סתם — לא תטבול, ה"י משמע שאסור לה לטבול עד שתתירם. וא"כ לא ה"י חשש שבשבת תתיר את הקליעה, כיון דע"כ הית' צריכה להתיר. הקליעה מע"ש כדי שתוכל לטבול. והי' מותר לה לצאת בקלועות בשבת, שהרי אינה ראו' לטבול בקלוע. ולכן מוסיפה הגמ' „עד שתרפם". כלומר דאיכא למיחש דילמא תיתרמי לה טבילה של מצוה, ותפרה הקליעה מע"ש, כדי שתוכל לטבול בהם בשבת. ובשבת תתיר הקליעה. [נדבשבת אף דלענין טבילה שגי ברפין מ"מ בשבת כין דכבר תפרה מחמת טבילה תו חיישין דתתירם לגמרי בשבת וכו"ל — ד"א].

וטעם הסברה הראשונה — שמותר לצאת בקלועות — מפני שסוברת דבעינן התרה לענין טבילה, ולא שגי שתרפם. וא"כ ע"כ תתירם בע"ש, ותו ליכא חשש שתולוכם בשבת ד' אמות כרה"ר. וביד"ד סימן קצ"ח ס"ב פ' כס' ראשונה — דבקלועות לא מהני רפיון לטבילה אלא כענין שתתירם. ולפי"ז מ"ש במשנה „ולא תטבול בהם עד שתרפם", היינו כלא קלועות. וזה דלא כפירש"י הג"ל. [ועט"ז סק"ב. ובשו"ע הגרש"ז קונטרס אחרון אות א].

(ד) [בבאה"ג סק"ד כת': שם בגמ'. והיינו דאיתא בשבת זו א: כעא מיניה רב כהנא מרב תיכי חלילתא (שרשרות של חוטיין חלולות ועגולות — רש"י) מאי א"ל אריג קאמרת כל

דהא חציצה לא הוי כיון דעיילי כהו מיא כדפירש"י להדיא וז"ל רבין דקפדא להסיר החוטין שלא תטנף כשרה בטיט או כדי שלא יתקלקלו החוטין המהובבים במים הל"ל חציצה אם אינה מסירן כדקיי"ל דרובו ומקפיד חוצץ הלכה למשה מטני וגזרו חכמים במיעוטו ומקפיד משום רובו ומקפיד וכבר הארכת

1 רבנו מפרש, שלפי דברי ההג"ה כאן, מעשי אריגה לא הוי חציצה. ונראה שהוכיח כן מזה שכתב הרמ"א „דאז מסירן כדי שלא יטנפו במים". ומדלא אמר שתצטרך להסירן בגלל חציצה, מ' דלא הוי חציצה. והטור כתב: וכלכל שלא יהיו מטונפים שאז צריכה להסירה מפני הטיט שחוצץ. וכתב ע"ז הב"ח: תימה רבה

בשעת המבילה לפי שהיא מהדקת אותה כדי שתראה בעלת בשר וחיישינן דלמא אתיא לאתויי ד' אמות ברה"ז ולא תצא בטומפות והוא (ח) כמין ציץ ומניע מאוזן לאוזן (ט) ולא בשרביטין והוא גם כן ציץ ואינו מניע אלא עד לחיים שכורכתו על ראשה ותולה לה על לחייה מכאן ומכאן והוא שאינם תפורים בשבכה דחיישינן (י) דלמא שלפא לאחוויי ואתיא לאתויי ד' אמות ברשות הרבים ה אבל אם תפורים ליכא למיחש להכי ומותר. הגה: (יא) וי"א דנמלה שאינה חוששת לגלוי ראשה אפי' מפורה (יב) נשנכה אסור דחיישינן שמא תסיר עס הנשנכה ואח"כ לאחויי (ט"ז) ג' לא תצא בכיפה של צמר דהיינו חוטי דעמרא ידגדילין ועבידי כי הוצא (פ) ככלים העשויים ממלי לולכי הדקלים עס נארינה משא"כ אלוטמא העשוי ממין לכו דלמא נגמלא (ט) ורחבים כשתי אצבעות (יד) כשיעור ציץ כ' ולא באיצטמא (טו) דהיינו מטלית שתולין בו חוטינן של צבעונין ותולין אותו לכלה להפריח ממנה הזבובים: ד' לא תצא בעיר של זהב ופירש"י

ביאורי הגר"א

דניאל: (ח) כמין ציץ. ר"ף: (ט) ולא ט' (י) דלמא והוא ג"כ כו'. והוא מתני' וגמ' עס: (י) דלמא שלפא כו'. גמ' עס נ"ט ב' וס"ה א' אמר רבינו פ"ט: (יא) וי"א. ערש"י נמנני' ד"ה צומן כו': (יב) בשבכה ט'. רש"י: (יג) ורחבי'. דלמא"י נמולין קלימ' א' כי' של זמר היה מונח בראש ר"ג ועליו היה זין נמון ט' ר"ף: (יד) כשיעור ציץ. שבת ס"ג פוסק ה': (טו) דהיינו. עס כליל פרוחי וכפי' הר"ף עס

ברכת אליהו

דילמא שלפא לאחוויי וכו', ואתו הטעם הוא גם על קטלא, שמוזכר שם במשנה. (יא) (יב) מתני' בשבת זו א': לא תצא אשה וכו' ולא בטומפת ולא בסריטין בזמן שאינן תפורים. ורש"י שם בדיה בזמן כתב שהיינו עם השבכה. וערש"י שם שכתב: אבל תפודין ליכא למיחש לאחוויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שתגלה כל שעה. והאור דרוע הלי' שבת סימן פ"ד אות ב' הביא דברי רש"י הגל' וסיים: א"כ בתולה שאינה חוששת על גלוי הראש אע"פ שמחובר לשבכה אסור לצאת בו. (יג) (יד) [תנן בשבת זו א': לא תצא אשה וכו' ולא בכבול וכו'. ובגמ' שם עמוד ב' מפרש רבי אבהו דהיינו כיפה של צמר, ורש"י פירש שם דהיינו כובע שתחת השבכה. ודברי המחבר הם כפי' הר"ף שם, שכתב: ופירוש כיפה של צמר חוטי דעמרא דגדילין ועבידי כי (הוצא) [הימנא — הגהות הב"ח] ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרינן [בחוילין קלח א] כיפה של צמר ה' מונח בראש כהן גדול ועליו (היה) ציץ נתון כו'. והמקור שרוחב הציץ שתי אצבעות הוא בשבת סג ב ובסוכה ה א.

(טו) איתא בשבת זו ב': יוצאה אשה בכבול ובאיסטמא לחצר וכו' מאי איסטמא וכו' אמר אביי אמר רב כליל פרוחי וכו' ואין יוצאין בה לרה"ר. ורש"י פ"י דכליל פרוחי הוא מצנפת. ומ"ש המחבר, דהיינו וכו', הוא כפי' הר"ף: פירוש מטלית שתולין בה מיני צבעונין כגון גלופקרא שתולין אותה לכלה לכלות ממנה זכוכ שאם יעמוד זכוכ על פניה מתביישת לטרוד ומצטערת בו וכו' ואין יוצאין בה לרה"ר שאינה תכשיט. וגירסתו שם כלה פרוחי [ובפנינו הגי' גם ברי"ף שם: כליל

דלא תצא בקטלא, אבל לא מוזכר שהיינו קטלא שבצורה. אולם הגמ' שם מביאה ברייתא: הבנות יוצאות וכו' אבל לא בחבקין שבצואריהן. וכמש"ש רבינא: הכא בקטלא עסקינן (בגד חשוב לתלות בצווארה כנגד לבה שלא יפול מה שהיא אוכלת על בגדיה — רש"י) דאשה חונקת את עצמה דניחא לה שתראה כבעלת בשר.

(ח) תנן בשבת זו א': לא תצא אשה וכו' ולא בטומפת. ובגמ' שם עמוד ב': מאי טומפת וכו' אפחיינו. ופי' הר"ף שם דהוא ציץ.

(ט) מתני' בשבת זו א': לא תצא אשה וכו' ולא בטומפת ולא בסריטין בזמן שאינן תפורים. ובגמ' שם עמוד ב': איוו טומפת ואיוו סריטין א"ר אבהו טומפת המוקפת לה מאוזן לאוזן סריטין המגיעין לה עד לחייה.

(י) [במשנה בשבת זו א' — ששם מוזכר הדין שלא תצא בקטלא, כנ"ל בסק"ז — תנן גם שלא תצא בעיר של זהב ולא בכבול. ולענין עיר של זהב אמרו בגמ' שם נט ב', שהטעם שאסור לצאת בו משום ד, תכשיט הוא דילמא שלפא ומיחויא לי' ואתיא לאתויי. ומ"ש במשנה שלא תצא בכבול, אמרו בגמ' שם עמוד ב' דהיינו כיפה של צמר. ושם סה א אמר אביי וכו', ע"ש. דאיתא שם: אמר אביי רבי ורבי אליעזר ור' שמעון בן אלעזר כולו סבירא להו דכל מידי דמיגניא ביה לא אתיא לאחוויי וכו' רשב"א דתניא כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל שהוא למטה מן הסבכה (כגון כיפה של צמר — רש"י) יוצאה בו (דלא חיישינן דילמא שלפא ומחוויא דמיגלי שעה ומגניא בה שהשבכה נוי הוא לשער — רש"י) למעלה מן הסבכה אינה יוצאה בו. הרי דגם כיפה של צמר, הטעם הוא, דחיישינן

יתטנפו ר"ל החוטינן וקאי אמתהבין. והמ"א בסק"ה כתב, שגם כוננת הדמ"א כאן היא משום חציצה, כמ"ש ביריד שם. וכתב ע"ז בשעה"צ סק"ד: אבל פשטי' דלישניה דהרמ"א לא משמע כן וכן משמע מביאור הגר"א.

בחילוק דינים אלו כיו"ד בסימן קצ"ח סעיף ב' וג' ע"ש ותמצא נחת. ועיין בחידושי הגהות אות א'. ועבכ"י כיו"ד שם. והט"ז בסק"ג כתב שמש"כ כגני"ה כאן, דאז מסירן וכו', קאי על מוהבין. ובלבושי שרד כתב ע"ז: דהכי משמע לשון שלא

באר הגולה

מ שם נ"ע.

ג שם כשמואל וכו'

אשי דמתי לקולא.

ס שם כנמלא

וכפירש"י.

ע שם כמשה נ"ו

וכנמלא נ"ט וכלשון ח'

שנפירש"י.

פ שם וס.

צ רש"י שם והוסף

והל"ש וס.

ק שם ס"ב.

ר הלא"ש וכך הלא

שם ס'.

שהוא תכשיט עגול ומצוירין בו כמין עיר ויש באמצע לשון שמחברים אותו למלבוש מ (סז)
 ור"ת פירש שהוא כעין עטרה לראש: ה ג (יו) כלילא והוא תכשיט (יז) שמניחתו על
 פדחתה מאוזן לאוזן וקושרתו ברצועות התלויות מותרת לצאת בו (יח) בין שהוא עשוי
 מחתיכות של זהב חרוזות בחוט בין שאותן חתיכות קבועות במטלית: ו ס רסוקיא
 דהיינו חתיכת מעיל רחבה אם יש בה רצועות קצרות תלויות בה לקושרה בהם ולהדקן
 סביבותיה דמהדק שרי ואם אין לה רצועות אסור: ז ע לא תצא (יט) בקטלא דהיינו בנד
 שיש לו שנצים כעין מכנסי ומכניסים בו רצועה רחבה וקושרה סביב צווארה והבגד תלוי
 על לבה והוא חשוב ומצויר בזהב: ח פ לא תצא בנזמי האף צ אבל יוצאת בנזמי האוזן.
 הגה: (כ) מפני שאזניה מכוסות (כא) ונמקום שנהגין לגלות האזנים אסור ללכת בנזמין שנאון היכל דרך להוציאם
 משם (לא"ו): ט ק לא תצא במחט נקובה ואם יצאה חייבת ושאינ' נקובה ר (כב) אם מעמדת

ביאורי הגר"א

(כא) ובמקום. ע"פ אלל כו' ועמ"א שם: (כב) אם
 מעמדת. נפשי" שם ד"ה טוהר וכו' תוס' ד"ה הוציא וכו'
 מדברי הרא"ש שם שנקושה ותהי כנירת כו' טוהר כפי' רש"י
 וא"ל לכל הדמוקים שדקן ט"ו ומ"א וע"ש הרא"ש שם
 ויחר נראה לפי' כו' והשתא כו'. ר"ל דלפריש"י קשה למא
 מדמי לזכירם נפשיטות ה"ל למסרך דנדחיל לא תגלה שעה

וגירסתו שם כלה פרוחי: (טז) ור"ת. מדלמרי'
 נסוק' מ"ט מלי עטרת כלות עיר כו': (יז) כלילא כו'.
 כמסקנת גמ' שם ומ' דכנל ענין דלא כרש"י ד"ה כלילא שרי:
 (יז) שמוניחתו כו'. רש"י: (יח) בין כו'. כנ"ל
 וכלי' כנמלא וכו' הר"ף: (יט) בקטלא. ע"מ ס"ק ד'
 כסם תוס' וע"ש נ"ו ג' ד"ה הכל: (כ) מפני. רש"י:

ברכת אליהו

(יז) רש"י בשבת נט ב ד"ה כלילא: על פדחתה היא
 קושרתו מאזן לאזן וכו'.
 (יח) זהו "אניסכא", הנזכר בשבת נט א, וכנ"ל בסק"ז.
 וכלישנא בתרא, וכמש"ש שלפי' לישנא זו אף בדאניסכא מודה
 רב שמואל. ומ"ש המחבר "בין כו'", הוא כפי' הר"ף שם
 שכתב: פירוש ניסכא חוט [של כסף או של זהב] כלומר שהן
 חתיכות חתיכות נקובות על המטלית ומכניסין לתוכן חוט
 להעמיד, עכ"ל. [נדלא כרש"י בד"ה אניסכא, שפירש: טס
 העשוי כולו מניסכא דהיינו זהב או כסף דבר הניתן].
 (יט) ע"מ ס"ק ד' [צ"ל: ה'], שכתב בשם תוס' שהדין של
 קטלא המוזכר בסעיף זה, מיידי, "שהקטלא רפוי" סביב צווארה
 ואין שם חציצה אלא אסור מכה דלמא שלפא". והקטלא
 שמוזכר בסעיף ב' מיידי בקטלא, "שהיא מהדקת כדי שתראה
 בעלת בשר, ממילא לא תשלפה כי אז לא תהי' נראית בעלת
 בשר". ושם הטעם, "משום טבילה דזה הוה חציצה". ועיין
 בשבת נז ב תוס' ד"ה הכא, שכתב.
 (כ) רש"י בשבת נט ב ד"ה נזמי האף, שכתב: אבל נזמי האוזן
 מותרין לכתחלה דטריחא לה מילתא למישלף ואחויי מפני
 שאזניה מכוסות בקישורין.
 (כא) עיין סעיף כ' שכתב שם המחבר — לגבי לצאת בחוטין
 שבנקבי האזנים —: אבל אם הם צבועים אסור. וזה ע"פ מ"ש
 אבוה דשמואל בשבת סה א, וכמש"ש בבאה"ג סק"ח. ועמ"א
 שם סק"ז, שכתב: אע"ג דנזמים מותר כמ"ש ס"ח שאני
 חוטין דקל יותר ליטלם (תוס') ולפמ"ש שם בהג"ה י"ל דהכא
 מיידי בכתולה דוקא, עכ"ל. [והיינו שלא נהגו לכסות האזנים.
 ומכאן סידעתא לדין שהביא הרמ"א — שאסור לצאת בנזמים
 במקום שנהגים לכסות האזנים. ועיין בהל' בסעיף כ' ד"ה
 אבל].
 (כב) [תנן בשבת נז א: לא תצא אשה וכו' ולא במחט שאינה

פרוחי. ועיין במשנה ברורה סק"ג ובשער הציון סק"ן.
 (טז) כ"כ תוס' בשבת נט א ד"ה ולא בעיר בשם ר"ת,
 שהוכיח כן מדלמרי' בסוטה מט ב: מאי עטרת כלות וכו' עיר
 של זהב. "משמע דעשוי הוא כעין עטרה".
 (יז) [איתא בשבת נט ב: כלילא רב אסור ושמואל שרי
 דאניסכא כו"ע לא פליגי דאסור כי פליגי דארוקתא מר סבר
 אניסכא עיקר (דאית ביה עיקר ומחויא ליה — רש"י) ומר
 סבר דארוקתא עיקר (ומר סבר דארוקתא הוא עיקר ידידי ולא
 חשיב ליה ולא מחויא ליה — רש"י) רב אשי מחויא לקולא
 דארוקתא דכולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דאניסכא מר
 סבר דילמא שלפא ומחויא ואתי לאתויי ומר סבר מאן דרכה
 למיפק בכלילא אשה חשוכה ואשה חשוכה לא שלפא
 ומחויא. ואיתא שם במסקנא: א"ל רב שמואל בר בר חנה לרב
 יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב כלילא שרי. וכתב הב"י
 ד"מדברי הר"ף נראה דאפי' בדאניסכא שרי". וכ"ה דעת
 המחבר, וכמש"ל בסק"ח. וזה מפני שמפר' דרב שמואל בר
 בר חנה בא לחלוק על מ"ש בגמ', דרב פליג עם שמואל.
 וללישנא קמא ד"באניסכא כו"ע לא פליגי דאסור", יוצא
 שבאניסכא צ"ל אסור, כי אין מחלוקת בזה בין רב ושמואל.
 אבל אן אוליין לפי' לישנא בתרא, דבארוקתא לכו"ע מותר,
 ומה שאמר רב אשי ד"פליגי באניסכא", בזה אין הלכה
 כוותיה. אלא] כמסקנת הגמ' שם ד"כלילא שרי". ומ' דבכל
 ענין מותר אף בדאניסכא. וא"כ מודה רב בדאניסכא מותר.
 וזה דלא כרש"י שם בד"ה כלילא שרי, שכתב: אלמא דרב
 אשי עיקר דמוקי פלוגתא בדניסכא אבל בארוקתא מודה רב
 ואיכא לאוקמי לדידי' בארוקתא. [ולפי' רש"י יוצא דרב
 שמואל בר בר חנה בא להביא ראיה לרב אשי. ולפי"ז —
 שרב אסור בדאניסכא — ה"י צריך לפסוק כן, דהרי פסקינן
 כרב באיסורי. ועיין בהל' ד"ה בין].

ברכת אליהו

נקובה וכו'. ובגמ' שם ס א : למאי חזיא (ופירש'': לתכשיט דקתני אינה חייבת חטאת) אמר רב יוסף הואיל ואשה אוגרת בה שערה (ופירש'': היוצא חוץ לקישוריה כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שערה) אל"ל אביי ותיהוי כבירית טהורה ותשתרי (ופירש'': בדי"ה טהורה : דלא תכשיט היא אלא תשמיש לבתי שוקיה והרי הוא כטבעת הכלים דאמרן טהורות בפרקין דלעיל ויוצאין בה שצריך לה עם כתי שוקיה ולא הוי משאוי ויוצאין דכיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחוי והאי מחט נמי לצניעות דשער באשה ערוה ולא מחויא ואמאי לא תצא לכתחילה) אלא תרגמא רב אדא גרשאה קמיה דרב יוסף הואיל ואשה חולקת בה שערה (לכאן ולכאן באמצע ראשה — רש"י) בשבת למאי חזיא (ופירש'': הרי בשבת אינה חולקת שערה) אמר רבא טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה. וז"ל התוס' בדי"ה למאי חזיא : פי' בקונטרס למאי חזיא והא משוי הוא וקשה לר"י דאם כן מאי משני הואיל ואשה חולקת בה שערה אטו משום הכי לא הוי משוי והא אינו לא מלבוש ולא תכשיט אלא נראה לפרש במאי חזיא למה היא גלילה לצאת בה בחול אמר רב יוסף כו' ובתר הכי פריך ובשבת למאי חזיא נהי שרגילה לנושאה בשביל שצריכה לחלק בה שערה בשבת תיהוי משוי כיון דאינו לא מלבוש ולא תכשיט ובקונטרס פי' בסמוך בשבת למאי חזיא והלא בשבת אינה חולקת שערה וקשה לר"י חדא דהא מנא ליה דאסור לחלוק בה שיער בשבת ועוד דאמאי פריך והא אסור אפי' יהא מותר תקשה והא משוי הוא. עכ"ל. וכד"ה הואיל ואשה אוגרת כתבו : נראה לר"י שתוחבת המחט בתוך הסבכה ודוחקת את הסבכה כרי שלא יפלו שערותיה חוץ לקישוריה והשתא אתי שפיר דהויא כעין ביירת שאוחזות בתי שוקיה שלא יפלו ולא כפירוש הקונטרס. וכד"ה ותיהוי כבירית כתבו : פירש בקונטרס דכי היכי דהתם לא חיישי דילמא משלפא ומחויא הואיל ולצניעותא עבידא ה"נ לא ניהוש למישלף ואחויי מהאי טעמא וקשה לר"י דהא כבלים אין יוצאין בהן בשבת דחיישינן דילמא משלפא להו משום דהוי תכשיט כמו שאפרש אע"ג דלצניעותא עבידא כמו ביירת דהכל ענין אחד אלא שבירית באחת וכבלים בשתיים כדאמרין לקמן (סג ב) ועוד דלמה לו להזכיר כאן טהרת ביירת הוה ליה למימר ותיהוי כבירית ומתשרי ונראה לר"י דה"פ ותהוי כבירית שיוצאין בה לפי שהיא טהורה משום שאינה תכשיט דאינה נוי לאשה כיון דאינה כ"א באחת והויא כטבעת הכלים דאינה כ"א לצורך בתי שוקים ה"נ האי מחט שהיא טהורה לפי שאינה אלא כטבעת הכלים תשתרי דאינה תכשיט. ולפירש"י יוצא שדבר שהוא עשוי לצניעותא אפי' תכשיט לא חיישינן לשלפא. ולפי' התוס' בתכשיט — אף בדבר העשוי לצניעותא — חיישינן לשלפא. והט"ז סק"ז והמ"א סק"ח מפרשים שדעת המחבר היא כפי' תוס' שאסור לצאת אף בדבר שהוא תכשיט ועשוי לצניעותא. ולפי"ז תמהו הט"ז והמ"א, שא"כ כשיש טס, יהי אסור לצאת בזה. שהרי לשטת התוס' דבר שהוא תכשיט אסור לצאת בו אף כשהוא לצניעותא. וע"כ הוצרכו הט"ז והמ"א לפרש שהמחבר מיירי רק באין בו טס. אבל אם יש בו טס אסור. וזה דוחק. שהמחבר לא כתב שמוהר רק באין בו טס. ועוד שהרי אם אינה מעמדת בה קישוריה ואין בו טס, לא רק שאסור, אלא יש אפי' חיוב חטאת, משום דהרי לי' משאוי. וא"כ קשה לפי מ"ש המ"א והט"ז הנ"ל, שהמחבר מיירי שאין בו טס, א"כ למה כתב

המחבר, שאם אינה מעמדת אסור. הרי באין בו טס. לא רק שאסור, אלא גם חייבת חטאת. והט"ז בסק"ח נדחק בזה, וכתב שם"ש המחבר בסיפא ש, אם אינה מעמדת בה קישוריה אסור, ע"כ, מיירי שאינו תכשיט דאל"כ אף במעמדת אסור דלמא שלפא לדעת התוס' כמש"ל וא"כ באינה מעמדת יש אפילו חיוב חטאת דה"ל משוי והיינו קושיא דגמ' למאי חזיא וצ"ל דנקט כאן אסור משום היפוכא דרישא דקתני מותר אבל כאמת חייבת חטאת, וזה דוחק. שבפשוטו מ' שהמחבר דקדק לכתוב לשון, אם אינה מעמדת בו קישוריה אסור. ולא כת', חייבת חטאת, משום דקאי על מחט שיש בו טס, וכמש"ל בסק"ד ובהערה 3 שם. וא"כ ע"כ גם רישא ש, אם מעמדת בה קישוריה מותר לצאת בו, מיירי בשיש בו טס. וזה דלא כשטת התוס' הנ"ל. ולכן נראה שדברי המחבר הם כפירש"י שם ד"ה טהורה הנ"ל — שטעם ההיתר במעמדת קישוריה הוא, כיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחוי. ולכן אף כשיש בו טס שהוא תכשיט, מותר לצאת בו, מפני שדבר העשוי לצניעותא, מותר לצאת אף כשהוא תכשיט. ולענין פירוש מש"ש בגמ' ש, אוגרת בה שערה, מפרש המחבר כפי' תוס' ד"ה הואיל הנ"ל, דפירוש, אוגרת" הוא להחזיק הסבכה. וז"ש המחבר : ואם אינה מעמדת בו קישוריה אסור. משום דלפי' תוס' — שהמחבר נקיט בזה כוותיהו — זהו "וכ"מ מדברי הרא"ש שם פ"ו ס"ו, שבקושיא, ותהוי כבירית כו' סובר כפי' רש"י, כמו שיבאר להלן. ולענין "אוגרת", פי' כפי' התוס'. ולפי"ז א"צ לכל הדחוקים שדחקו ט"ז ומ"א הנ"ל. וע"ש ברא"ש שכתב : פירש"י שער היוצא חוץ לקישוריה כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט לתוך קשוריה שלא יראה שערה. ויותר נראה לפרש שתכפל המחט לתוך השבכה ואוגרת בה השבכה שלא יצא שערה חוץ לקשוריה והשתא הוה כעין ביירת שאם היתה שולפת ביירת לא הוי שוקיה מתגלות מיד אלא אחר שיפלו בתי שוקיה ופריך ותיהוי כבירית טהורה ותשתרי, עכ"ל. ומ"ש הרא"ש : והשתא כו', ר"ל דלפירש"י דהשער כרוך על המחט, קשה למאי מדמי הגמ' מחט לביירת, בפשיטות הו"ל למיפרך דבדואי לא תגלה שערה, כיון דכשתקח את המחט יתגלה השער שעל המחט, ובוה ודאי לא שלפא. והגמ' לא היתה צריכה להביא ראייה מביירת. אבל לפי' התוס' דאינה מגלה שערה מיד, לא קשה לכאורה. דהיי' אפשר לומר שבוה שתקח את המחט, עדיין לא תראה השער עד שתגלה השבכה. ובוה ה"א דיש מקום לחשוש לשלפא. לכן צריכה הגמ' למיפרך מביירת — דהיי' ג"כ להחזיק הבתי שוקים. ועם הסרת הביירת עדיין לא יתגלו השוקים, עד שיוסרו הבתי שוקים, ואפ"ה לא חיישינן לשלפא. ולכן מקשה הגמ' שגם במחט — שדומה לביירת — ל"צ לחשוש לשלפא. ומ' מהרא"ש, שאע"ג שפירש, "אוגרת" כפי' תוס', אבל לא קושיא דהמ' הוא מפרש כפירש"י, דהקושיא היא משום גילוי שערה. שהרי גם בסיום דבריו פי', שהגמ' משהו מחט לביירת שיהי' מותר, שמחמת צניעותא לא חיישינן לשלפא.

ולענין הקושיא שמקשין תוס' ד"ה ותהוי הנ"ל על רש"י — דהא כבלים אין יוצאין בהם בשבת דחיישינן דילמא שלפא אע"ג דלצניעותא עבידא — צ"ל דלפי' הס"ד של הגמ', כיון דעדיין בא' משוקיה קשורה, לא נפלי הבתי שוקים. [ונכתב הד"א, דכיון דכבלים קשורים בשני שוקי' — כמו דאיתא שם סג ב — א"כ חיישינן דילמא משלפא מאחת, ובתי

נקובה וכו'. ובגמ' שם ס א : למאי חזיא (ופירש'': לתכשיט דקתני אינה חייבת חטאת) אמר רב יוסף הואיל ואשה אוגרת בה שערה (ופירש'': היוצא חוץ לקישוריה כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שערה) אל"ל אביי ותיהוי כבירית טהורה ותשתרי (ופירש'': בדי"ה טהורה : דלא תכשיט היא אלא תשמיש לבתי שוקיה והרי הוא כטבעת הכלים דאמרן טהורות בפרקין דלעיל ויוצאין בה שצריך לה עם כתי שוקיה ולא הוי משאוי ויוצאין דכיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחוי והאי מחט נמי לצניעות דשער באשה ערוה ולא מחויא ואמאי לא תצא לכתחילה) אלא תרגמא רב אדא גרשאה קמיה דרב יוסף הואיל ואשה חולקת בה שערה (לכאן ולכאן באמצע ראשה — רש"י) בשבת למאי חזיא (ופירש'': הרי בשבת אינה חולקת שערה) אמר רבא טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה. וז"ל התוס' בדי"ה למאי חזיא : פי' בקונטרס למאי חזיא והא משוי הוא וקשה לר"י דאם כן מאי משני הואיל ואשה חולקת בה שערה אטו משום הכי לא הוי משוי והא אינו לא מלבוש ולא תכשיט אלא נראה לפרש במאי חזיא למה היא גלילה לצאת בה בחול אמר רב יוסף כו' ובתר הכי פריך ובשבת למאי חזיא נהי שרגילה לנושאה בשביל שצריכה לחלק בה שערה בשבת תיהוי משוי כיון דאינו לא מלבוש ולא תכשיט ובקונטרס פי' בסמוך בשבת למאי חזיא והלא בשבת אינה חולקת שערה וקשה לר"י חדא דהא מנא ליה דאסור לחלוק בה שיער בשבת ועוד דאמאי פריך והא אסור אפי' יהא מותר תקשה והא משוי הוא. עכ"ל. וכד"ה הואיל ואשה אוגרת כתבו : נראה לר"י שתוחבת המחט בתוך הסבכה ודוחקת את הסבכה כרי שלא יפלו שערותיה חוץ לקישוריה והשתא אתי שפיר דהויא כעין ביירת שאוחזות בתי שוקיה שלא יפלו ולא כפירוש הקונטרס. וכד"ה ותיהוי כבירית כתבו : פירש בקונטרס דכי היכי דהתם לא חיישי דילמא משלפא ומחויא הואיל ולצניעותא עבידא ה"נ לא ניהוש למישלף ואחויי מהאי טעמא וקשה לר"י דהא כבלים אין יוצאין בהן בשבת דחיישינן דילמא משלפא להו משום דהוי תכשיט כמו שאפרש אע"ג דלצניעותא עבידא כמו ביירת דהכל ענין אחד אלא שבירית באחת וכבלים בשתיים כדאמרין לקמן (סג ב) ועוד דלמה לו להזכיר כאן טהרת ביירת הוה ליה למימר ותיהוי כבירית ומתשרי ונראה לר"י דה"פ ותהוי כבירית שיוצאין בה לפי שהיא טהורה משום שאינה תכשיט דאינה נוי לאשה כיון דאינה כ"א באחת והויא כטבעת הכלים דאינה כ"א לצורך בתי שוקים ה"נ האי מחט שהיא טהורה לפי שאינה אלא כטבעת הכלים תשתרי דאינה תכשיט. ולפירש"י יוצא שדבר שהוא עשוי לצניעותא אפי' תכשיט לא חיישינן לשלפא. ולפי' התוס' בתכשיט — אף בדבר העשוי לצניעותא — חיישינן לשלפא. והט"ז סק"ז והמ"א סק"ח מפרשים שדעת המחבר היא כפי' תוס' שאסור לצאת אף בדבר שהוא תכשיט ועשוי לצניעותא. ולפי"ז תמהו הט"ז והמ"א, שא"כ כשיש טס, יהי אסור לצאת בזה. שהרי לשטת התוס' דבר שהוא תכשיט אסור לצאת בו אף כשהוא לצניעותא. וע"כ הוצרכו הט"ז והמ"א לפרש שהמחבר מיירי רק באין בו טס. אבל אם יש בו טס אסור. וזה דוחק. שהמחבר לא כתב שמוהר רק באין בו טס. ועוד שהרי אם אינה מעמדת בה קישוריה ואין בו טס, לא רק שאסור, אלא יש אפי' חיוב חטאת, משום דהרי לי' משאוי. וא"כ קשה לפי מ"ש המ"א והט"ז הנ"ל, שהמחבר מיירי שאין בו טס, א"כ למה כתב

באר הגולה בח קישוריה מותר לצאת בו (כג) ואם אינה מעמדת בה קישוריה (כד) אסור: י' שלא תצא
ש שס ק"נ. במטבת שיש עליה חותם ואם יצאה חייבת ת וכשאינן עליה חותם לא תצא ואם יצאה
ת שס נ"ו. ת שס נ"ו.

ביאורי הגר"א

אפי"ה מותר כיון דמעמדת קשורה אס' כן אפילו מחט נקובה
לישתרי נמעמדת דהא גם שאינה נקובה משאוי הוא אלא
משום דמעמדת אפי"כ כמש"ל דשיטתו כשיטת הרמ"ש:
(כג) ואם כו' אסור. דהוי משוי וכמ"ש חו"ט ד"ה למאי.
וכתר הכי פריך ס': (כד) אסור. דוקא נמחט
שמתקשטת נז' כמש"ש טס של וזכ' כו' אכל בלא"ה חייבת
מטאת כמ"ש נד"ה הנ"ל שהוא משאוי דרך הולאה נכך
דאפי"ה נקובה דרך הולאה נכך כמ"ש חו"ט י"א נ' וכ"ש
בשאינה נקובה וכמ"ש חוספות נד"ה הנ"ל שרגילה לנושאה
כו' וכמ"ש בטענת קצ"נ א' פתמים כו' וכ"ש כאן:

אכל לפי' חו"ט דאינה מגלה שפירה מיד ל"ק לכאורה
ולפי' המפרך מביינת מ' שממ' כפי' רש"י דהקושיא
משום גילוי שפירה ולענין הקושיא שמקשין חו"ט
ד"ה ותהי על רש"י ז"ל דכיון דעדיין נא' משוקיה
קשורה לא נפלי הנמי שוקים לפי הס"ד דוקא בשאינה
נקובה כמ"ש נ"י בשם הפוסקים ע"ש ח"ס ופאינה נקובה
כו' וכ"מ בגמ' דלפי הס"ד נמנני' באגרת בה שפירה ואפי"ה
בשאינה נקובה דוק. וע"כ ז"ל כמ"ש דשיטת ש"ע מורכב
מפי' רש"י ותוספות דנקושים הגמ' ק"ל כפי"ש"י כנ"ל
דאילו לשיטת חו"ט כמ"ש ק"ו ומ"א אפי"ג דלא הוי מכשית

ברכת אליהו

אפי"ג דלא הוי תכשיט אפי"ה מותר כיון דמעמדת קישוריה
א"כ אפי"ה מחט נקובה לישתרי במעמדת דהא גם שאינה נקובה
משאוי הוא אלא משום דמעמדת אפי"כ כמש"ל דשיטתו
כשיטת הרא"ש:

(כג) דהוי משוי וכמ"ש חו"ט ד"ה למאי ובתר הכי פריך
כו'. בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת ס' א. ושם הגמ' רצתה
לומר שבמחט שאינה נקובה אשה אוגרת בה שפירה. ופי'
החו"ט שהיינו שמעמדת בה קישוריה. ואח"כ הגמ' חוזרת בה
ואומרת: הואיל ואשה חולקת בה שפירה. וע"ז מקשה הגמ':
בשבת למאי חזיית. ופי' החו"ט שם בד"ה למאי: ... ובתר הכי
פריך ובשבת למאי חזיית נהי שרגילה לנושאה בשביל
שצריכה לחלק בה בשבת תיהי משוי כיון דאינו לא מלבוש
ולא תכשיט. הרי שאם אינה מעמדת בה קישוריה הוי משוי.
והא דנקט המחבר, "אסור", ולא נקט, "חייבת חטאת", הוא
דוקא במחט שמתקשטת בו, כמש"ש בגמ': טס של וזכ' יש
לה על ראשה כו'. והיינו שבשבת מניחה את הטס כנגד
פדחתה והוי תכשיט, והאיסור הוא משום דמשלפא. ורק אם
היא מעמדת מותר, משום דעבידה לצניעותא, ולכך לא חיישינן
דילמא שלפא, וכפי"ש הנ"ל בסק"ב. אבל בלא"ה —
במחט שאינה מתקשטת — לא רק שאסור, אלא גם חייבת
חטאת כמש"ש חו"ט בד"ה למאי חזיית, שקושיית הגמ'
למאי חזיית, היא שתתחייב חטאת, משום שהוא משאוי ודרך
הוצאתה בכך. דאפי"ה מחט נקובה דרך הוצאתה בכך. כמש"ש
חו"ט י' א ב ד"ה ואם יצא, דמחט הנקובה באשה הוי לגמרי דרך
הוצאה בכך. וכ"ש בשאינה נקובה, דדרך האשה לנושאה כך

השוקיים לא יפלו, כי עדיין אחוז במה שקשור בשוק האחרת.
וגם לפי המסקנא דשם בלא"ה נידח. דמסקו דהאי ככלים
היינו שלשלת מרגל לרגל, וא"כ אף אם יסיר השלשלת, הלא
לא יפלו בתי השוקיים, דעדיין אחוז בבירית ולהכי לא יצא.
משא"כ במחט דלא שייך טעם זה, לכן כיון דעשוי לצניעות
לא חיישינן לשלפא.

דוקא בשאינה נקובה, מהני אוגרת, כמ"ש ב"י בשם
הפוסקים. ע"ש, וז"ל: וכתב הרא"ש אבל מחט שהאשה
מעמדת בה קישוריה שרי לצאת בה בשבת דהוי כמחט
שאוגרת בה שפירה עכ"ל ומשמע דהיינו דוקא שאינה נקובה
אבל בנקובה אסור וכ"כ רבינו ירוחם בחי"א וכ"כ סמ"ג
דמחט נקובה אסור לצאת בה לרה"ר וכו' וכ"כ בספר התרומה
ובהגהות מרדכי פט"ו עכ"ל. וסיים הב"י שהטעם הוא:
דכיון דאין דרך להעמידם במחט נקובה לא הוי תכשיט
והוא לא משוי. ח"ש המחבר: ושאינה נקובה אם מעמדת
בה קישוריה מותר לצאת בו. הרי שמ"ש המחבר כירשא שאם
כמ"ש במחט נקובה חייבת היינו אף, "אם מעמדת בה
קישוריה". וכמ"ש המ"א בסק"ז. וכמ"מ בגמ' שם דלפי הס"ד
בגמ' מיירי במתני' באגרת בה שפירה. ואפי"ה תנן שם בשאינה
נקובה דוקא שלא תצא — ובנקובה תנן שם ס' ב שחייבת
חטאת. ומ' בדכל גוונא שיצתה בה חייבת אפילו אם מעמדת
בה קישוריה — לשון הב"י.

וע"כ צ"ל כמ"ש לעיל, דשיטת שו"ע מורכב מפי"ש
וחו"ט. דבקושיית הגמ' — ותהי כבירית טהורה ותשתרי —
ס"ל כפי"ש"י כנ"ל. דאילו לשיטת חו"ט כמ"ש ט"ו ומ"א

שפירה, זה לא תכשיט. וע"ז מקשה הגמ' שיהי' מותר לצאת
בה, כמו שמותר לצאת בבירית. הרי שאם מעמדת בה קישוריה
מותר לצאת בה, אפי"ג דלא הוי תכשיט. ומחמת זה שמעמדת בה
קישוריה לא הוי משוי. ולפי"ז מוכיח רבנו שדעת המחבר היא
לא לגמרי כפי' החו"ט. דלשיטת החו"ט, כמו שבמחט שאינה
נקובה — אפי"ג היא משוי — מותר לה לצאת בה משום
דמעמדת. א"כ אפי"ה מחט נקובה שזה משוי, לישתרי אם מעמדת
בה קישוריה. אלא ע"כ שבה סובר המחבר כפי"ש"י וכשיטת
הרא"ש — שבאינה נקובה הוי תכשיט, ולכן אם מעמדת בה
קישוריה מותר לצאת בה. משא"כ במחט נקובה דלא הוי תכשיט,
משום דלא עשוי לכך, לא מהני אפי"ה אם תצמיד קישוריה, מפני

2 רבנו הוכיח שדברי המחבר הם כפי"ש"י וחו"ט, וכפי שכת'
בפנים — שאפי"ג דבהא ד"אוגרת" פי' כפי' החו"ט שמעמדת בה
קישוריה, כקושיית הגמ' — ותהי כבירית טהורה ותשתרי —
מפרש המחבר כפי"ש"י, דקושיית הגמ' היא דהואיל ולצניעותא
עבידא יהי' מותר לצאת בה, מפני שאין חשש דילמא משלפא.
ובהתחלת הס"ק הבאנו בפנים פי' רש"י ופי' החו"ט. רש"י פי'
שקושי' הראשונה של הגמ' "למאי חזיית", היא למה זה תכשיט
ולא משוי. וע"ז מתרצת הגמ' שהואיל ואשה אוגרת בה שפירה
זה תכשיט ולא משוי. וע"ז מקשה הגמ' "ותיהי כבירית וכו'".
ולכן אפי"ג שזה תכשיט אין חשש שחסינה כיון שזה עשוי
לצניעות. ולפי' החו"ט, גם לחי' הגמ' "הואיל ואשה אוגרת בה

פטורה: יא א לא תצא בכליאר (כה) והוא תכשיט שקושרת בו מפתחי חלוקה ולא ככובלת והוא קשר שקשור בה בושם שריחו טוב: יב ג אם חסר אחד משיניה ומשימה אחר במקומו אם הוא של זהב לא תצא בו (כו) דכיון נ שמשונה במראה משאר שינים דילמא מבזו לה ושקלה ליה וממטיא ד אבל של כסף שדומה לשאר שינים מותר (כו) וכ"ש שן דאדם: יג ה לא תצא במנעל הקרוע למעלה (כה) דמחכו עלה ואתי לאתויי ולא במנעל חדש שמה לא יבא למדתה אא"כ נסתה ללכת בו מאתמול שהוא למדתה אבל איש מותר שאינו מקפיד כל כך. הגה: (כס) ונשאר מלנושים אין לנוש אפי' נאשה (כל זו): יד ו יוצאת בחוטי שער בין שהם עשויים משערה או משער חבירתה ואפילו משער בהמה וזבלבד שלא תצא (ל) זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה: טו ח (לא) יוצאת בקשר שעושין לרפואת קיטוף

ביאורי הגר"א

(כה) והוא כו' גמ' טס ורש"י: (כו) דכיון (שהוא). כלשון רבותיו של רש"י: (כו) וכ"ש. רמ"ש טס. ולל"א שרש"י נממטי' הוא שן מוסמם דממטי':

ברכת אליהו

של אדם, כ"כ] הרא"ש שם פ"ר ט"ו. וללישנא אחרינא שברש"י במתני' שם הוא שן תותבת דמתני'. [דתנן שם סד ב: יוצאה אשה וכו' שן תותבת שן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים. ובלשון ראשון פ"י רש"י דמ"ש במשנה, שן של זהב, הוא פ"י על, שן תותבת. וזוהי רבי מתיר וחכמים אוסרים. ושם ברה"י וחכמים כתב: לישנא אחרינא שן תותבת שן של אדם היתה ואהיחרא דלעיל קאי ולא אפלוגתא דרבי ורבנן. ולפי פ"י זה מ"ש, שן תותבת, לכו"ע מותר]. (כח) [בריש הסעיף — על מ"ש המחבר, לא תצא אשה במנעל הקרוע למעלה, כתב בבאה"ג סק"ה: שם בברייתא קמ"א. וזה בשבת שם עמוד ב: לא תצא אשה במנעל מרופט. ומ"ש המחבר, דמחכו כו', כ"כ] רש"י שם ברה"י מרופט: קרוע מלמעלה דגנאי הוא לה וכו' חייכי עלה שלפא ומייתיה לה. (כט) עתו"ס בשבת נז א ד"ה במה אשה כו' לא בחוטי צמר. שכתבו: מפרש בגמ' משום דילמא מיתורמי לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"י וכו' וא"ת מהאי טעמא תהא אשה אסורה לצאת בטלית דהא ודאי שריא לה בשעת טבילה וניחוש דילמא אתי לאתויי וי"ל דברברים שהם עיקר מלבוש ליכא למיגזר דאפי' בחול אין דרך ללכת כלל ממקומו עד שילבישם אלא דוקא בדברים קטנים יש לחוש שאין מקפיד אם אינם עליו ורגילות הוא בחול כשמתיין פעמים נושאן בידו עד ביתו. עכ"ל. וכמש"ש קמא ב: לא יצא קטן במנעל גדול אבל יוצא [הוא] בחלוק גדול (דלא נפיל מיניה ולמישלף ואתויי לא חיישינן דלא קאי ערום בשוק — רש"י).

(ל) בבאה"ג סק"ז כתב: שם בברייתא. דאיתא בשבת סד ב: תנא, ובכלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה בשלמא זקנה בשל ילדה שבת הוא לה אלא ילדה בשל זקנה

בחול. וכמש"ש תוס' ס א ד"ה למאי חזייה הנ"ל: שרגילה לנושאה כשביל שצריכה לחלק בה שערה. [אף דבשבת אין דרך לחלק בה שערה מ"מ חשוב דרך הוצאה אם רק לפעמים דרך הוצאה בכך — ד"א]. וכמש"ש סב א, שהטעם שאשה חייבת כטבעת שיש עליה חותם ד, פעמים שאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם ההולכה לקופסא ומניחתה בידה עד שמגיע לקופסא. ואף שבשבת אין הדרך כן. שהרי אסור לחתום בו בשבת. אפי' חשבינן ליה דרך הוצאה, ואף דשם אין דרכו לתת לאשתו טבעת רק, פעמים שאדם נותן וכו'. וכ"ש כאן — במחט שאינה נקובה — דדרכה בכך לשאת בחול לחלוק בה שערה מיקרי דרך הוצאה.³

(כה) תנן בשבת סב א: לא תצא אשה וכו' ולא ככליאר ולא ככובלת. ובגמ' שם: מאי כוליאר אמר רב מכבנתא כובלת אמר רב חומרתא דפילון. ורש"י שם ד"ה מכבנתא כתב: שמכבנת וקושרת מפתחי החלוק. ובד"ה חומרתא דפילון כתב: קשר שקשור בו סם ששמו פילון וריחו ערב כו' ואשה שריחה רע טוענת עליה.

(כו) תנן בשבת סד ב: שן תותבת שן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים. ובגמ' שם סה א: א"ר זירא לא שנו אלא של זהב אבל בשל כסף ד"ה מותר. ומ"ש המחבר, דכיון דמשונה וכו', הוא כלשון רבותיו של רש"י שם סה א. שכתב שם ברה"י לא שנו — בטעם דחכמים דאוסרין בשל זהב — שמשונה במראה משאר שינים ודילמא מבזו לה ושקלה לה בידה וממטיא. ובד"ה אבל של כסף כתב: שדומה לשאר השינים ד"ה מותר לשון רבותיו וכו'.

(כו) [על מ"ש המחבר, אבל של כסף כו', כת' בבאה"ג סק"ד: הרא"ש שם. וזה לא בדקדוק. כי עצם הדין דבשל כסף מותר, הוא בדברי הגמ' בשבת סה א. ומ"ש המחבר, וכ"ש שן

כה הוי רק איסור ולא חיוב חטאת. ועדיין צ"ב. ומה שסיים רבנו [הדרך הוצאתה בכך וכו',] כן לא הוציא מרבויי הבית שכתב שפטורה שאין דרך הוצאתה בכך. וגם ה"טו בסק"ז והמ"א בסק"ז דחו דברי הב"ח. ועיין בתוספות ירושלים כאן מ"ש בזה. ועיין מש"ל בסימן ש"א בביאורי הגר"א סק"ב, ולקמן בסק"ה.

שהיהיר של מעמדת בה קישוריה, הוא רק בתכשיט ולא במשוי. 3 בתחילת סק"ג כתב רבנו [דהוי משוי. וצ"ב שהרי כסק"ד כתב רבנו דמיידי במחט שמחקשטת בה, אי"ל לא הוי משוי. ואולי אפ"ל שכונת רבנו לומר שמ"ש המחבר, אסור, היינו בין במחט שמחקשטת בה ובין שאינה מחקשטת. ובמחט שאינה מחקשטת בה, לא רק אסור, אלא גם חייבת חטאת דהוי משוי. והמחבר נקט לשון "אסור", מפני שבמחט שמחקשטת

באר הגולה

ט שם ס"ד נמשנה

ונגמ' ס"ה.

י טור נסמ' ממ"ג

וש"ס למירוש הנ"ל סס.

עין הרע שלא ישלוט ו ובמוך הקשור (לב) ומהודק באזנה ובמוך שבסנדלה הקשור בסנדלה
 י ובסנדל ומנעל הסתומי' מכל צד אפי' אינו קשור מותר כ ובמוך שהתקניה לנדתה. הגם: (לג)
 שלא יפול דם עליה ויערנה (נ"י נסמ' הפוסקים) ו אפילו אינו קשור דכיון שהוא מאוס לא חיישינן
 כ שם ס"ד נמשנה. ל שם נגמ' ס"ה.

ביאורי הגר"א

ור"ף ור"ש גורסין כג' שלנו: (לא) יוצא. נ"ד
 נ' ומסוי כקמיע כו' וכפרש"י ד"ה מומרתא:

ברכת אליהו

הרא"ש שם פ"ו סי"ד. וצ"ל דהרא"ש מפרש דלא כפירש"י.
 דלרש"י לב' הפירושים א"צ מהודק. [דלפ"י ראשון חכמים
 דפליגי על ר' יוחנן — והלכה כוותייהו — היינו דס"ל
 דמיהדק לא הוי כקשור ולא מהני. אבל קשור מהני אף בלא
 מיהדק. וכמ"ש רש"י דרמי בר יחזקאל, "כדלא מיהדק". וגם
 לפ"י השני לא צריך מיהדק. שהרי חביריו של ר' יוחנן
 שחלוקין עליו. ס"ל דרמי בר יחזקאל מיירי בדלא מיהדק.
 ואפי"ה מהני קשור לצאת לרה"ר. וכוה פליגי על ר' יוחנן.
 שר' יוחנן סובר שבקשור ולא מיהדק אסור לצאת לרה"ר
 וחביריו מתירים. ולדידן שפסקין כחביריו — מועיל קשר
 שאינו מהודק. וא"כ הרא"ש שכתב דבעינן קשור ומהודק.
 הוא דלא כב' הפירושים של רש"י.]

וצ"ל [עפ"י ביאורו של הר"א] שבוה הרא"ש מפרש כפ"י
 שני של רש"י, דר' יוחנן מיירי בקשור. אלא הרא"ש מפרש
 שר' יוחנן יצא גם לרה"ר. וחביריו דפליגי עליו ס"ל דלא מהני
 קשור לצאת לרה"ר. וע"ז פריך בגמ' שם: והתני רמי כו.
 וקשיית הגמ' היא, הא תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור.
 וא"כ בקשור צ"ל מותר אף לרה"ר. ואמאי חביריו של ר' יוחנן
 חלוקין עליו ואסור לצאת בזה לרה"ר. ואמאי חביריו של ר'
 יוחנן חלוקין עליו ואסור לצאת בזה לרה"ר. וע"ז מתרצת
 הגמ': הא דמיהדק הא דלא מיהדק. כלומר דחביריו של ר'
 יוחנן ס"ל דהא דמתיר רמי בר יחזקאל בקשור היינו דוקא
 במהודק. ור' יוחנן יצא כשלא הוי מהודק. ולכן חלקו עליו
 וס"ל דבכה"ג אסור לצאת לרה"ר. וכיון דהלכתא כחביריו,
 שפיר פסק הרא"ש דבעינן תרתי קשור ומהודק. [ובחידושי
 המהרש"א שם לא הזכיר את דברי הרא"ש. אולם כתב שלכן
 רש"י לא מפרש כפ"י זה שהסברנו אליבא דהרא"ש, דלפירוש
 רש"י, "ודאי דמדקדק אמאי נקט כי מדרשא דלא ניחא ליה
 למימר דמעשה שהיה כן היה דמ"מ ה"ל למנקט גמי דהוה בי
 מדרשתא והוה רה"ר יוחנן יצא כשלא הוי מהודק. וי"ל חלקו עליו
 והא דלא פריך ממתני'. [דלפ"י הרא"ש קשה, אמאי
 הוצרכה הגמ' להקשות על חביריו של ר' יוחנן מהא דרמי בר
 יחזקאל. הרי הגמ' בקושיתא לא ידעה לחלק בין מיהדק ללא
 מיהדק, א"כ היתה יכולה להקשות עליהם מהמסנה. דתנן
 שמתרתא לצאת לרה"ר במוך שבאזנה]. אולם עתו"ס דפ"י
 דפסחים קב כ ד"ה מיתבי כו', שכתבו ש, דרך, שהרי
 להקשות במקום שמוצא לתרץ בפשיטות. וה"נ כאן, שהרי
 במשנה לא נזכר דהא דמותר לצאת הוא באופן שלא יפול. ורק
 בדברי רמי בר יחזקאל הוזכר, "והוא שקשור". והטעם דבעינן
 קשור הוא משום דלולא זה חיישינן שמא יפול. ולכן מקשה

אמאי גנאי הוא לה איירי דתנא זקנה בשל ילדה תנא גמי ילדה
 בשל זקנה. והמחבר שכתב, "זקנה וכו'" ס"ל כג' תוס', וזו
 ואצ"ל זו. ח"ל התוס' בר"ה ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה
 וילדה בשל זקנה: כך היא עיקר הגירסא והשתא פריך שפיר
 בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה פירוש ומשום הכי
 איצטרך לאשמעינן שלא תצא דאפי' הכי מחכו עלה אלא
 ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה פירוש אמאי איצטרך
 לאשמעינן דלא תצא פשיטא דכיון דגנאי הוא לה ודאי מחכו
 עלה ושקלה להו וכיון דתנא זקנה בשל ילדה אסור כל שכן
 ילדה בשל זקנה ודוחק הוא לומר זו וא"צ לומר זו קתני וכו'.
 ולג' תוס' נקט התנא בלשון: זו ואין צריך לומר זו. וגם
 המחבר שהקדים, "זקנה בשל ילדה", ל"ילדה בשל זקנה" נקט
 בלשון, "זו ואצ"ל זו". ור"ף שם ורא"ש שם פ"ו סימן י"ג.
 גורסין כג' שלנו. ונהתוס' כתבו על ג' זו: ואינו מיושב דא"כ
 אמאי פריך ילדה בשל זקנה אמאי שדרי כך הוא דרך הש"ס
 לשנות הפשוט תחלה והרב פורת מיישב ג' זו וה"פ אלא
 ילדה בשל זקנה אמאי איצטרך גנאי הוא לה דלעולם לא תצא
 בהן אפילו בחול.]

(לא) שבת גז' צ"ל [נז] ב. דתנן שם בעמוד א': לא תצא אשה
 וכו' ולא בטוטפת. ובגמ' שם עמוד ב': מאי טוטפת א"ר יוסף
 חומרתא דקטיפתא א"ל אביי תהוי כקמיע מומחה ותשתרי
 אלא אמר רב יהודה שממיה דאביי אפוזינן. ומוכח דחומרתא
 דקטיפתא מותר. וכפירש"י ד"ה חומרתא: קשר שעושין
 לרפואות קיטוף עין רע שלא תשלוט.

(לב) תנן בשבת סד ב. יוצאה אשה וכו' במוך שבאזנה
 ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקניה לנדתה. ובגמ' שם סה א:
 ובמוך שבאזנה תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור באזנה וכו'.
 רבי יוחנן נפיק בהו (במוך שבאזנה — רש"י) לבי מדרשא
 וחלוקין עליו חביריו (ופירש"י: מפני שלא היה קשור באזנה
 והוא יוצא בו לרה"ר) ורבי ינאי נפיק בהו לכרמלית וחלוקין
 עליו כל דורו. ומקשה הגמ' על ר' יוחנן: והתני רמי בר
 יחזקאל והוא שקשור לה באזנה. ומשנינן: לא קשיא הא
 דמיהדק הא דלא מיהדק. ופ"י שם רש"י בר"ה הא דמיהדק: ר'
 יוחנן היה תוחב באזנו יפה ומהדק ולא בעי קשירה ודרמי בר
 יחזקאל בדלא מיהדק לישנא אחרינא תלמידי רבינו הלוי
 דרבי יוחנן קשור הוה וביח מדרשו סמוך לביתו הוא ולא היתה
 רה"ר מפסקת והא תני רמי והוא שקשור כו' וכי קשור מיהא
 אפי' לרה"ר מותר ואמאי קאמר לבי מדרשו ולא קאמר לרשות
 הרכים ומשני דר' יוחנן קשור ולא מיהדק הקשור ולשון ראשון
 מיושב מזה. עכ"ל, ומ"ש המחבר דבעינן קשור ומהודק, כ"כ

באר הגולה

מ סס ס"ז.
נ טור נסס ר"י
וע"פ.

דלמא שקלא ליה (לד) אפי' יש לו בית יד מ ובפלפל ובגרגר מלח (לד) ובכל בושם שתתן לתוך פיה (לה) ובלבד שלא תתנם לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר נ (לו) ובבתי שוקיים

ביאורי הגר"א

שם: (לה) ובלבד. עומ'ם שם אי קאי אלל הנך אי לא וכי נ"י שגרמנ'ם וי"ו מ' כפי' הר"פ שם דלא קאי אלל אסיפא וכ"מ מלשון טוש"ע מדכוללן עס חומרתא דקטיפת' שהוא כקמיע מומחה שמומר כמ"ש חוס' נ"ז א' ד"ה נמה ויהא דליתערין המס כ"י: (לו) ובבתי שוקיים. נלמד מזירית וכ"ה

ברכת אליהו

שכבה"ג מותר אף בלא קשירה]. וכ"ה בירושלמי להדיא שם פ"ו ה"ה: א"ר זעירא עשה לו ר' חייא בר אבא בית יד למוך שבאזנו. הרי דבית יד מיירי במוך שבאזנה ובית יד הוי למעלותא שמוחר כמו קשור.
(לד*) מתני' בשבת סד ב: יוצאה אשה וכו' וכל דבר שניתן לתוך פיה וכו'. והגמ' שם סה א אומרת ע"ז דהיינו ,זנגבילא אי נמי דרצונא" (קנמן - רש"י).
(לה) תנן בשבת סד ב: יוצאה אשה וכו' במוך שבאזנה ובמוך שהתקינה לנדתה בפילפל ובגלגל [ובגרגר - גי' הערוך] מלח וכל דבר שניתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת. ועתו"ס שם ד"ה ובלבד, אי קאי אכל הנך אי לא. דבריש דבריהם הביאו בשם הר"ר פורת, שהטעם שלא תתן לכתחילה בשבת, הוא גזירה משום שחיקת סממנים, כיון דלרפואה הוא. והתוס' דחו פירוש זה, וכתבו שהטעם הוא ,מפני שנראה כמערכת להוציאה". וסיימו: ולפירוש זה כל הנך דלעיל מוך שבאזנה ושכסנדלה אסורין לתת לכתחילה. וכת' ב"י שברמב"ם בהל' שבת פ"ט הי"א וכו' ר"י נתיב י"ב חלק י"א, מ' כפי' הרב פורת שם, דמ"ש במתני', ,ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת", לא קאי אלא אסיפא, דהיינו על דברים שהם משום רפואה. אבל במוך שבאזנה ושכסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה - שאינם לרפואה - מותר ליתנם אף לכתחלה. וכ"מ מלשון טוש"ע, מדכוללן עם ,חומרתא דקטיפתא" (קשר שעושים לרפואה). שהוא כקמיע מומחה שמומר. וכמ"ש בגמ' נז ב - על חומרתא דקטיפתא - : ותהוי כקמיע מומחה ותשתרי. וקמיע מומחה מותר ליתנו לכתחילה, כמ"ש תוס' בעמוד א' ד"ה כמה והא דאיצטרך התם כו'.

(לו) נלמד מבירית - המחזקת בתי שוקים - דתנן בשבת סג א, דיוצאין בה. וכ"ה בהגמ' פ"ט מהל' שבת ה"ה אות ז.

מלוקן עליו והא' ללא סריך מממני' ע' חוס' דפ"י דפסמים ק"נ ב' ד"ה מימני כו': (לג) שלא יפול. חוס' ד"ה ומון וכמ"ש נסימן ש"א ס"ג: (לד) אפי'. גמר' שם ופירוט רש"י ור"ה גאון אלל הרמב"ד מ' דקאי לתוך שנראה ח"ש עשה' לה כ"י ול"ק אפי' וכ"ה בירושלמי להדיא שם: (לד*) ובכל בשם ס'. ממני' וגמר'

הגמ' מדברי רמי בר יחזקאל, מפני שע"ז אתי שפיר תירוך הגמ' שבכדי להסיר החשש שיפול, בעינן ג"כ שיהי' מהורק. (לג) תוס' ד"ה ומון וכמ"ש בסימן ש"א ס"ג. [דתנן בשבת סד ב: יוצאה אשה וכו' ובמוך שהתקינה לנדתה. ופירש"י בד"ה לנדתה: באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה. והתוס' שם הקשו על רש"י, ,דא"כ אצולי טינוף הוא ומשוי כדאמר בפ"ק דכל אצולי טינוף לא חשיב ומשוי הוא". וכן נפסק בסימן ש"א ס"ג, שאסור לזב ולגדה לצאת בדבר שעשוי לאצולי טינוף וכמ"ש בסקל"ה. ולכן פ' התוס' ד, ,מוך שהתקינה לנדתה", היינו ,שלא יפול על בשרה ותייבש עליה ונמצא מצעה"ן].

(לד) גמ' שם וכפירש"י ור"ה גאון. [דאיתא בשבת סה א: בעא מיניה רב ירמיה מרבי אבא עשתה לה בית יד מהו א"ל מותר איתמר [נמן] אמר רב נחמן בר אבא שמי' א"ר יוחנן עשתה לה בית יד מותר. ופירש"י בד"ה עשתה לה בית יד: למוך שבאותו מקום מהו למיסריה דילמא שקלה וממטא לה בידים דלא מאיס לאחזה בבית יד שלה. וכן פירש רבינו האי גאון, והוכחא בחידושי הרשב"א שם]. אבל הראב"ד - הוכח ברשב"א שם - פ'י שבעית הגמ' קאי אמוך שבאזנה - דתנן שם סד ב במשנה שמוחר לצאת כו, ואמר בגמ' שם סה א דבעין שיהא קשור. וע"ז שאל רב ירמיה מרבי אבא, אם צריך קשירה גם כעשתה לה בית יד. ומסקינן שמוחר [כיון דאיתא בית יד תו לא אתי למשפלי' - ד"א]. וזש"ש בגמ' בדברי ר' יוחנן: עשתה לה בית יד מותר. ול"ק: אפי' עשתה לה בית יד מותר. [דמהלשון, ,עשתה לה בית יד", מ' שההיתר בא מכה הבית יד, דבכה"ג לא בעינן שיהא קשור. דאילו לפירש"י - שבוש עשתה לה בית יד גרע ואסור אפי' לקשור - הי' צריך ר' יוחנן לומר אפי' עשתה לה בית יד מותר. ומוכח כפי' הראב"ד - שעשיית בית יד הוי היתר,

4 ז"ל התוס' שם ד"ה כמה: ...ואבל דרכים שמוחר לצאת בהן שאין גזירות להסירן מותר לקשור ולהתיר ברה"ד וכו' וכ"מ לקמן (א) דתנן בביריתא וקושר ומחיר קמיע אפי' ברה"ד והא דאיצטרך התם לאשמעי' דשרי אע"פ שכל דבר מותר להסיר כדפרישית איצטרך לאשמעינן דלא אסרינן משום דמיחוי דקושרו עליו שלא לרפואה ומתכרין להוציא כי היכי דאסור בפילפל וגרגירי מלח לכתחילה לתת בפה בשבת או להחזיר אלא כמלכוד גמור מחמת הרפואה. וכתב הר"א שכוונת רבנו היא, דהלא בקמיע שרי אפי' לכתחלה כמ"ש בתוס' בריש כמה אשה דמ"ה תנני גבי קמיע וקושר ומחיר ברה"ד דאצטרך לאשמעינן דלא אסרינן משום דמיחוי דקושרו שלא לרפואה ומתכרין להוציא כי היכי דאסור בפלפל כו' וקמ"ל דחשוכ כמלכוד גמור מחמת הרפואה הרי דבקמיע לא אסור להוציא לכתחלה כמו דגורו בפלפלין וא"כ חומרתא דקטיפי דמי' לקמיע

ג"כ שרי".
יש להעיר שמדברי התוס' מ' שכתבו כן, לפי מה שהסיקו שם סד ב - המוכח בפנים - שכל הטעם שאסור ליתן לכתחלה בפה פילפל וגרגיר מלח, מפני שנראה כמערכת. וא"כ צ"ב הרי הבאנו בפנים שרעת הטור והשו"ע כפי' הרב פורת. ולפירוש הטעם שפילפל וגרגיר מלח לא תתן לכתחילה, הוא לא משום שנראה כמערכת, אלא גזרה משום שחיקת סממנים, כיון דלרפואה הוא. וא"כ למה סיים רבנו ,כמ"ש תוס' כו", שזה לא אליבא דפי' הרב פורת. וצ"ל שרבנו ציין לתוס', רק על עיקר הדין - שקמיע מומחה מותר אף לכתחילה, והו"ה בקטיפתא וחומרתא דמיא לקמיע, וכמ"ש בפנים. אבל בטעם הדבר שבקמיע מותר אף לכתחילה, צ"ל לפירוש הרב פורת, שרק בדבר שהוא רפואה ממש, שייכת גזרה משום שחיקת סממנים. משא"כ בקמיע שהוא מעין סגולה, והו"ה בחומרתא דקטיפתא. ובמוך

באר הגולה

ס רמב"ם פ"ט
מהל דרב יוסף אליהו
דבר יהודה נ"י ב"ר
פ"ג.

ע הרב המגיד

ממשמעו פירש"י פ"ט.

פ חספות נ"ו ור"ש ור"ן פ"ט. צ ר' יוחנן פ"ט נ"ט רמב"ן ורש"י ור"ה פ"ט נ"ט רמב"ן.

שקושרים במשיחה סביב שוקיה אף על פי שאין המשיחה קשורה בהם ולא חיישינן שמא ישתלשלו למטה ס (ל) ויוצאה באצעה שמניחין בזרוע או בשוק (לה) והוא שתהא דבוקה לבשר ולא תשמט ע (לט) ויש מי שאוסר בשל זרוע: טז פ (מ) בכל מה שיכולה לצאת יכולה להתירו ברשות הרבים ולא חיישינן דלמא מתייא ליה: יז צ (מא) יש אוסרים

ביאורי הגר"א

(מא) יש אוסרים. ירוש' והבילו הר"ש פ"י מעשה נר"ג כ"י ור"ל נידו על אלכנז דלילו. נידו ממז א"כ מלי קא' הד"א כ"י הלא כל המכשין חייבין מטאם אם מליאין נידו וכמ"ס דלמא שלפא כ"י וע' גמ' ס"ז נ' לא חלל אשה נמפתח שבידה כ"י ואפי' רצון מודים שם ואפי' של והס אסור וכמ"ס נידו לכל הפירותים שם ורש"י וכו'. של נדול שהוא משוי נ"ל נס' ש"ל ואמר אפי' נחלר כמ"ס נידו וכו' שניה נכס"ה שם אסורים שנכנן שם הרמב"ן ורש"י א"ל נידו מותר כמ"ס מ"ו נ' השירים כ"י

ברכת אליהו

בבירית שבשוק מותר לצאת. משום דאין חשש דילמא שלפא דאינה מגלה שוקיה. וע"ש ברש"י בעמוד ב' ד"ה תחת שכתב: ואחריי נמי ליכא למיחש דלא מיגליא לשוקה. וע"ש במ"מ, שכתב שמדברי רש"י, "נראה שאצעה שבזרוע אין יוצאין בה דילמא משלפא ומחויא". והוא שלא בדקדוק. דבכה"ג — שהאצעה היא מהודקת לבשרה — לרש"י אפי' בשוק אסור [דחיישינן שמא תשלוף בהסתר לבל יראה כרגע השוק ומחוי ואולי לאחריי ד' אמות ברה"ר — ד"א]. ולא שרי רש"י אלא כשהאצעה היא על בית שוקיה, דאז לא חיישינן דילמא שלפא, שהרי יפול הבית שוקים, ואין באפשרותה ללכת ד' אמות ברה"ר. [ועיין בבה"ל ד"ה ויוצאה ובר"ה [יש].

(מ) בבאה"ג סק"פ ציין לתוס' בשבת גז א ורא"ש ור"ן שם. וטעמם דממה נפשך מותר. דאם היא זכורה בשעת התרה שאז שבת. לא אחי לאחויי. ואם לא תזכור בשעת התרה ששבת היום, לא יועיל מה שנאסור להחיר, שהרי אינה זוכרת שהיום שבת. וכמ"ס בקמיע שם סא א: וקושר ומחיר אפי' ברה"ר. [וכמ"ס בסימן ש"א סכ"ה]. והא דאיתרין לאשמועינן זאת בקמיע, משום דשם ס"ד לאסור, כמ"ס בט"ו — לגבי פלפל וגרגיר מלח —: וכלכד שלא תתנס לכתחילה בשבת. וא"כ ה"א דגם בקמיע אסור, קמ"ל שמוחה. [וההבדל שבין פלפל וגרגיר מלח — שאסור ובין קמיע — שמוחה, ראה לעיל הערה 4].

וכלכד לא קאי אלא אדסמך ליה מה שנותנת לתוך פיה וכו'. וצ"ע ע"ז בשע"צ סקמ"א: אי"ר בשם כמה אחרונים וכן מצד בביאור הגר"א וזה דלא כדברי המ"א [סק"י] שמסתפק בזה. וע"ש מ"ש המשנה ברורה. ובעיקר הדבר — אי קאי רק אגרגיר מלח או גם אפלפל — כתב בספר חספות ירושלים: ובידושלמי מפורש דקאי גם אפלפל ולענין מוך שבאונה וסנדלה מחלוקת דאיתא ר' ינאי פירש לה אפלפל וגרגיר מלח וחבירו פתרון לה אכולה וע"ש בשיר

נהג"מ: (לז) ויוצאה כ"י. מדפריך ואלו אלעדה טמאה אכל מיונאה לא פריך: (לח) והוא. רמב"ם שם ולשיטתו שפ"י ככלים משום דרפויים אכל צינים ואלעדה דנזקים ולכן ממיר באלעדה ג"כ: (לט) ויש מי. רש"י שם' משום שלפא רק נשוק דאינה מגלה שוקיה וע"ש והוא שלא נדקדוק דכה"ג לרש"י אפי' נשוק אסור ולא שרי אלא על נ"ס: (מ) בכל מה. דממ"ג אם זכורה כ"י וכמ"ס נקמיע ס"א א' והא דלמטרין לאשמועינן נקמיע דשם ס"ד לאסור כמ"ס נסמ"ו ונלכד כ"י:

וה"ל: כתב בספר התרומה שמותר לקשור לאשה רצועות סביב בתי שוקיה פן יפלו ואע"פ שהרצועות אין קשורות בהן כמו בבירית דהוא בשתיים ויוצאין בהן ע"כ. (לז) נתן בשבת סג א: כירית טהורה ויוצאין בה בשבת. ובגמ' שם עמוד ב': אמר רב יהודה כירית זו אצעה מתיכרב יוסף כירית טהורה ויוצא בה בשבת ואילו אצעה טמאה היא וכו'. ומדפריך, "ואילו אצעה טמאה", הרי שההבדל בין כירית לאצעה הוא רק לענין טומאה: אבל מ"י, "יוצאה" לא פריך — דאילו אצעה אין יוצאין בה בשבת — ש"מ דלענין אצעה שוה אצעה לכירית — שמותר לצאת בהן. (לח) [נתן בשבת סג א: כירית טהורה ויוצאין בה בשבת ככלים טמאין ואין יוצאין בהן בשבת. ולפירש"י שם הטעם שאין יוצאין בככלים הוא משום, "דילמא שלפא ומחוי". ודברי המחבר כאן הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ט ה"ה]. והרמב"ם לשיטתו. שפ"י שם בה"ו שהטעם שאסור לצאת בככלים, משום דיש חשש שמא יפלו. והיינו ברפויים. אבל כירית ואצעה מיירי שהם דבוקים, ואין חשש שמא יפלו. ולכן מותר הרמב"ם באצעה ג"כ, כמו שמותר לצאת בבירית. (לט) רש"י שמפרש משום שלפא רק בשוק דאינה מגלה שוקיה וע"ש. [דברי המחבר הם עפ"י מ"ש המ"מ בהל' שבת פ"ט ה"ה, שכן נראה מדברי רש"י. וכמ"ס בבאה"ג סק"ע. וע"ש ברש"י בשבת סג א ד"ה יוצאין, שמפרש שהטעם שאסור לצאת בככלים הוא משום שלפא, וכנ"ל בסק"ל"ח. ורק

שבאונה ושכסנדלה ובמוך שהתקינה לגדלתה, הדבר פשוט שמוחה, כי אין כאן ענין של רפואה, ולא שייך גזרה של שחיקת סממנים.]

והא דכתב רבנו, "וכ"מ מלשון טו"ש"ע מדכוללן עם חומרתא דקטפתא", היינו שהטור והשו"ע כתבו הא דמוך תיכף אחר קשר שעושין לרפואה, דבשניהם מותר. וזה מפני שסבורים כשיטת הרב פורת — דאין איסור רק בפלפל וכיוצא בזה, משום שחיקת סממנים. ועפ"י פירש כמשנה ברורה סקמ"ח: האי

לחביא מפתח אפילו בחצר הבית כי אם כידו אבל לא בחגורתו שמא ישכח ויוציאה
 לר"ה: יח ק (מב) כל שאסרו חכמים לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו לחצר (מג) שאינה
 באר הגולה
 ק שס ס"ד וכו'
 ה"ף והמנעם
 נמ"ס.

ביאורי הגר"א

היה נכל הנלים ס': (מב) כל שאסרו. מנ
 דקמס לן מנא טמיה. ה"ף והמנעם: (מג) שאינה
 מעורבת. המנעם וכפ' המוס' שס דלס נס נמנר

ברכת אליהו

ב"דו". כמש"ש מו ב: השירים והנומים והטבעות הרי הן
 ככל הכלים הניטלים בחצר (אע"פ שאסור לצאת בהן
 לרה"ר כדאמרין בפרק במה אשה יוצאה (נט ב) גזירה
 דילמא שלפא ומחויא מיהו תורת כלי עליהן ומותר
 לטלטלן שלא כדרך מלבוש — רש"י). הרי דל"ג לאסור
 לטלטל חכשית בבית.

(מב) [איתא בשבת סד ב: אמר רב כל שאסרו חכמים
 לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה
 נכרית רבי ענני בר ששון משמיה דר' ישמעאל (בר' יוסי)
 אמר הכל ככבול (כל הנאסרים לא נאסרו אלא לרה"ר אבל
 לחצר מותרים ככבול — רש"י) תנן ככבול ובפאה נכרית
 לחצר כשלמא לרב ניחא (מגדקט הני ושבקניהו לאינן
 דמיתני בהדיהו לאיסורא ברישא דמתניתין מכלל דכולהו
 אף לחצר באיסוריהו קיימי — רש"י) אלא לרבי ענני בר
 ששון קשיא רבי ענני בר ששון משמ' דמאן קאמר ליה
 משמיה דר' ישמעאל בר יוסי ר' ישמעאל בר יוסי תנא הוא
 ופליג]. והלכה כרב. והטעם משום דסתם לן תנא כוותיה.
 וכמש"ש בגמ'. וכ"כ שם ה"ף. וכן פסק הרמב"ם כהל'
 שבת פ"ט ה"ח.

(מג) כן פסק הרמב"ם כהל' שבת פ"ט ה"ח. וכפ' התוס'
 בשבת סד ב ד"ה רבי ענני. דאיתא בגמ' שם. הנ"ל
 בסקמ"ב. דרב סובר ד"כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר
 אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית". ורבי ענני
 בר ששון משמ' דר' ישמעאל בר יוסי מתיר בחצר. ופי'
 התוס': ור' ענני דמתיר בחצר היינו אפי' בחצר שאינה
 מעורבת וכו'. וכן שאוסר. זה רק בחצר שאינה מעורבת.
 וראי' לכך. דאם גם בחצר מעורבת אסור, א"כ אף בבית
 אסור. והול"ל לרב אף בבית אסור. אלא ודאי שהגזירה
 היתה, שאם תתיר בחצר שאינה מעורבת, יתירו אף לרה"ר,
 דשאר דברים אסור בחצר שאינה מעורבת. אבל במעורבת
 ל"ל — כ"כ המ"מ שם. וז"ל: ופירש רבינו (רמב"ם)
 שאינה מעורבת שאם במעורבת הרי היא כבית ואם אסור
 אפילו בבית דרך מלבוש שמא ישכח ויצא היה להם

(מא) ירושלמי פ"ו ה"א. והביאו הרא"ש שם פ"ו ס"י, וז"ל
 הרא"ש בשם הירושלמי: מעשה בר"ג שירד לטייל בתוך
 חצירו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום
 [תכשיט] הדא אמרת העשוי לתכשיט אסור. הדא אמרת
 העשוי לכך ולכך הדא אמרת אחד האיש ואחד האשה. הדא
 אמרת אפי' במקום שאמרו לא תצא ואם יצאת אינה חייבת
 חטאת אסורה לצאת בו בחצר, עכ"ל. ומ"ש הירושלמי
 ומפתח של זהב בידו, ר"ל בידו על אצבעו. ואילו שהוציאו
 בידו ממש, א"כ מאי קאמר. הדא אמרת אפי' במקום שאמרו
 לא תצא ואם יצאת אינה חייבת חטאת, הלא כל התכשיטין
 חייבין חטאת אם מוציאין ביד. וכמ"ש בכמה מקומות בשבת,
 שגזרו דלמא שלפא ומחוי ואחי לאתויי ותתחייב חטאת. [הרי
 דכל תכשיט שמוציא בידו חייב חטאת. והו"ה במפתח של
 זהב — דאסור משום תכשיט משום דתנא לאתויי בידו —
 יתחייב חטאת אם יוציאו בידו. אלא ע"כ שהירושלמי מיירי
 שהוציאו על אצבעו, לכן אין חיוב חטאת. וכמ"ש בסמ"ן ש"א
 סקל"א]. ועיין גמ' שם סב ב לא תצא אשה במפתח שבידה כו'
 ואפי' רבנן מודים שם. ואפי' במפתח של זהב אסור לצאת.
 וכמ"ש בירושלמי לכל הפירושים שם — אם משום דהוי
 תכשיט לאיש ולאשה, או דגם לאיש אסור תכשיט. וכמ"ש
 בסמ"ן ש"א ס"ק כ"ג, כ"ד. וערא"ש שם שהביא הפירושים
 השונים בירושלמי. ולכולם יוצא דאסור בשל זהב, וכ"ש בשל
 ברזל שהוא משוי, כנ"ל בסמ"ן ש"א ס"א ברמ"א.

ואמר המחבר, "אפי' בחצר הבית", כמש"ש בירושלמי
 דגערע על רבן גמליאל שיצא עם מפתח לחצר. וכס' שני
 שבספיקא — דכל שאסור לצאת בו אסור לצאת בו לחצר
 המעורבת — שהם היש אוסרים שבכאן, שהם הרמב"ן
 ורשב"א. וכמש"ל בסקמ"ו. וכ"כ הב"י והמ"א בסק"ג.
 [ולפי"ז אף בבית אסור על אצבעו. ועיין בספר מנורה
 הטהורה בקני המנורה אות ט"ז].

והא דאסור בחצר, היינו דוקא אם הוציאו על אצבעו
 דרך מלבוש, דחיישינן שאם נתיר לו בחצר ילך גם לרה"ר.
 אבל אם המפתח בידו מותר בחצר. וכמ"ש המחבר, כי אם

שאין דרכו כחול בכך". והמשנה ברורה בסק"ז כתב. דכמה
 שנתיר לו להוציאו בידו לחצר לא שייך שמא ישכח ויוציאו גם
 לרה"ר דא"כ לא יהא רשאי שום כלי לטלטל בבית ובחצר שמא
 ישכח ויוציאו וכו'. והא דאסור דרך מלבוש או דרך תכשיט,
 כתב הר"ן בשבת סד ב בשם הרמב"ם והרשב"א דהטעם הוא
 "לפי שאין דרך לפשוט תכשיטין לחוץ". והוסף המשנה ברורה
 שם: כשאדם הולך במלבושו שוכח והולך לכל מקום שהוא רגיל
 אף כה"ר ואינו פושטו באמצע. והד"א כפי: הא דאסור אפי'
 בחצר היינו דוקא אם הולך על אצבעו דרך מלבוש דחיישינן אם
 נתיר לו בחצר ילך גם כה"ר כיון דכאמת לאו משאוי הוא אבל
 אם המפתח וכן שאר תכשיט בידו דאם יוצא לרה"ר חייב חטאת
 בזה לא חיישינן אם נתיר לו לחצר יוצא גם לרה"ר.

קרבן ותמורה על הגר"א שלא הביאו כדרכו עכ"ל.
 5 איתא בגמ' שם: לא תצא אשה במפתח שבידה ואם יצאת
 חייבת חטאת דברי ר"מ רבי אליעזר פוטר בכבולת ובצלוחית של
 פליטון כוכלת מאן דכר שמיה חסור מחסרא והכי קתני וכן
 בכבולת וכן בצלוחית של פליטון לא תצא ואם יצאה חייבת
 חטאת דברי ר"מ ר' אליעזר פוטר בכבולת ובצלוחית של
 פליטון. ומ"ש רבנו (ואפי' רבנן מודים שם), כוונתו לר' אליעזר
 בר פלוגתא דר"מ. [וואולי צ"ל בדברי רבנו: ואפי' ר' אליעזר
 מודה שם]. וכוונתו שרק בכבלים פליג ר' אליעזר וסובר שפסור,
 אבל במפתח שבידו, גם ר' אליעזר מודה שחייב חטאת.
 וסיים רבנו: אבל בידו מותר וכו'. והטעם שבידו מותר, כתב
 במ"מ הל' שבת פ"ט ה"ח "שאין לחוש שמא ישכח ויצא בהן

באר הגולה

ר"י ממשמעות

הרשב"א שהניח המגיד

נפ"י וס' והמדר

נפ"ד דשם נפ"י.

מעורבת (מד) חוץ מכבול ופאה נכרית (מה) דהיינו קליעת שער שקלצה בתוך שער
ר (מו) וי"א דכל שאסרו לצאת בו אפי' להתקשט בו בבית אסור וכ"ש לצאת בו לחצר

ביאורי הגר"א

ק"ט א' ד"ה בחומתא. ואומר אני כי ואמרו נמ"ק י"ז ז' ר"י
נשיא נפק כי מ"ט חקפד כי והניח השירים כי וא' כפי
פירושם דלפי' למעורבת אסור ונמעורבת מיירי מאי ראי' מימי
לדרכה משם מ' דאסור וכמו שהקט' מוס' בעירובין שם ד"ה
כיון ובשבת מ"ו ד"ה ואמר אלף דמחל שחי' מעורבת מיירי ור"י
נפק במעורב' ומימי ראי' דמחל מעורבת שרי ללכת מדמות
נשאר' לטלטל מ"ל ועומס' שם ופירושם בחומתא כי ע"ש:

ל"ל מ"מ: (מד) חוץ. וה"ה אלמנא שנס"ג
כמ"ס נ"ו ז': (מה) דהיינו. רש"י:
(מו) וי"א דכל. ר"ן ומ"מ נס' רמז'ן ורשב"א כפי'
נכל מנר דל"כ מאי קאמר מ"ו ז' מי לא תניא השירים
והנומים כי' והלא אף ללובשן מותר וס' רשומה מוקי לה
נחלר שחי' ששבתו נחומה. ר"ן. וקמ"ל לאפוקי מס' ר"ן
קכ"ד ז' שאמר גלינו נחלר אלל כי' וכפ"ש עירובין

ברכת אליהו

ולהכי מפרש עולא דאיכא תורת כלי עליה. והא דמותר
לטלטל שירים ונומים, היינו ע"כ כחצר מעורבת, מדהחיד
לטלטל שלא כדרך מלבוש, ואפ"ה אסור דרך קישוט,
כמש"ש רש"י ותוס' הנ"ל. הרי שאסור לצאת בקישוטין
אלו אף בחצר מעורבת. והוסיף הר"ן שם סד ב: וכתבו
הרמב"ן והרשב"א ז"ל דבחצר שאמרו לאו דוקא דהו"ה
בבית דכל שהוא דרך מלבוש או דרך תכשיט אסור לפי
שאיין דרך לפשוט תכשיטין כשיצא לחוץ ובבית נמי איכא
למיחש להכי'.

וס' הראשונה — שמתירה בחצר מעורבת — מוקי לה
הא דשירים ונומים הנ"ל. בחצר שאינה מעורבת ששבתו
בתוכה. וכמ"ש הר"ן שם: דהיא בחצר שאינה מעורבת
עסקינו והנהו תכשיטין שבתו בתוכו ואסור להכניסן לבית
ומשום [הכי] האי איצטריך לטעמא דהואיל ואיכא תורת
כלי עליהן אבל לעולם בבית ואפי' בחצר המעורבת נמי
שרי. [אולם עדיין קשה דכשלמא אם אפי' בחצר מעורבת
אסור לצאת שפיר קמ"ל דאף דאין באפשרי כלל ללבוש
השירי' והנומים בחצר וה"א דבטל מתורת כלי אשמעינן
דאפ"ה שרי לטלטל ולא בטיל מיני' תורת כלי אבל אם אין
אסור רק בחצר שאינה מעורבת אבל במעורבת שרי. וא"כ
ודאי דלא יבטל תורת כלי כיון דמשכחת שיהי' ראוי לצאת
בחצר — ד"א]. וצ"ל דקמ"ל לאפוקי מס' ר"נ שם קכד ב
שאמר בליבני [נראה שצ"ל: בחרס. וכ"כ הר"א] בחצר
אבל כי'. דאיתא שם: אמר רב נחמן אמר שמואל חרס
קטנה מותר לטלטל בחצר אבל בכרמלית לא (אפי' בתוך
ד' אמות דלא שכיח ב') מאני ולא חזי לכסויי — (רש"י)
ורב נחמן דידן' אמר אפי' בכרמלית אבל ברה"ר לא ורבא
אמר אפי' ברה"ר ואודא רבא לטעמי' דרבא הוה קאזיל
בריתקא דמחוזא אתווסאי מסאניה טינא אתא שמעיה שקל
חספא וקא מכפר ליה וכו' אילו בחצר הואי מי לא הוה
חזיא לכסויי ביה מנא הכא נמי חזיא לירדי (לקינוח ואע"ג
דלא שכיח הרי שם כלי עליו בחצר — רש"י). [וא"כ גם
כאן גבי טבעת ונומים בחצר שאינה מעורבת אף דאין ראוי
לצאת בו וא"כ לרב נחמן הי' בטל מתורת כלי כמו חרס
ע"ז קמ"ל כרבא שם דאית ל' הואיל לחזוי לכסויי בחצר
להכי לא בטל מתורת כלי גם ברה"ר וה"נ כאן הואיל
וראוי בחצר מעורבת לא בטל מתורת כלי גם בחצר שאינה
מעורבת — ד"א]. וכפירוש' עירובין סט א ד"ה

להזכיר בית שהוא רבוחא גדולה וכן נראה ממה שאמרו
לצאת בו לחצר נראה שבבית מותר. והטעם ג"ל שהם אסור
לצאת בהן לחצר מפני שידוע שאין מוציאים שום דבר מן
הבתים לחצרות שאינן מעורבות מפני גזרת חכמים כמבואר
פ"א מהלכות עירובין. ואלו שהן דרך מלבוש ותכשיט בדין
היה שיהיו מותרים להוציאן שהרי אפילו ברה"ר לא נאסרו
אלא מפני חשש שמא יטלטלם ד' אמות ברה"ר ובחצר אין
בו אותו חשש אבל חשו חכמים שאם אתה מתיר להוציאן
לחצר דרך תכשיט יאמרו אף לרה"ר מותר שהרי שאר
דברים כשם שאסור להוציאן לרה"ר כך אסורים להוציאן
לחצר. ואלו שהן מותרין להוציאן לחצר הרי הן כמלבוש
גמור ואף להוציאן לרה"ר מותר ומפני כך גזרו להוציאן
לחצר ושלל להתקשט בהן בחצר מפני חשש זה והכל גזרה
אחת היתה כך ג"ל טעם הענין. עכ"ל.

(מד) והו"ה שמתרת לצאת לחצר באיצטמא שהוזכר
בסעיף ג. כמ"ש בשבת נז ב: יוצאה אשה בכבול ובאיסטמא
לחצר. [והטעם כמ"ש שהחירו בתכשיטים אלו, הוא כמ"ש
בשבת סד ב: כדי שלא תתגנה על בעלה (התירו לה קצת
קישוטים הנאים — רש"י)].

(מה) רש"י בשבת סד ב: ד"ה פאה נכרית: קליעת שער
תלושה וצוברתה על שעה עם קליעתה שתראה בעלת
שער.

(מו) כי"כ הר"ן בשבת סד ב והמ"מ כהל' שבת פ"ט ה"ח
בשם רמב"ן ורשב"א כפי' בכל חצר. [והם פי' מ"ש רב
בגמ' שם, "כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת
בו לחצר", היינו בכל חצר אף במעורבת. והוסיף הר"א:
כפי' בכל חצר בכל מקום סתם דהיינו חצר מעורבת].
דאל"כ — ונאמר שהאיסור הוא רק בחצר שאינה מעורבת
— מאי קאמר שם מו [א] ב מי לא תניא השירים והנומים
כי' והלא אף ללובשן מותר. [דאיתא שם: השירים והנומים
והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלים בחצר (אע"פ
שאסור לצאת בהן לרה"ר כדאמרי' בפרק במה אשה יוצאה
נט ב) גזירה דילמא שלפא ומחזיא מיהו תורת כלי עליה
ומותר לטלטל שלא כדרך מלבוש — (רש"י) ואמר עולא
מה טעם הואיל ואיכא תורת כלי עליה. וכתבו שם תוס'
ד"ה ואמר: להכי איצטריך לפרושי האי טעמא משום
דמשמע ליה דסבר האי תנא כמאן דאסור לקמן להתקשט
בהן בחצר מדקתני הרי. הן ככל הכלים הניטלין בחצר וכו']

המעורבת חוץ מכבול ופאה נכרית ש (מז) וי"א שהכל מותר לצאת בו בחצר אפי' אינה מעורבת ת (מח) והאידינא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין א (מט) ויש שאמרו דמדינא כר"מ ק"ד. ש טור והטוס' נשס ת מוס' שס נשס רבינו שר שלום. א שס נחום' והל"ש ור"ן שס.

ביאורי הגר"א

(מז) וי"א. שפ' כר' עניי נר ששון דנשל סופרי' תלך (מח) והאידינא. שס נחוספות: (מט) ויש שאמרו. כמ"ש קמ"ס נ' ופ"ד דייט' ל' א'

ברכת אליהו

בעלמא ולהכי ידע רב יוסף דר' אמי לא איקפד אלא משום טלטול והשתא מייתי שפיר מהך ברייתא דשרי לטלטל וכו'. ומ"ש התוס' "דחומרתא מדושא היינו טבעת של עץ כמו שמפרשים רבותיו של רש"י", היינו כפי' הראשון שהביא רש"י בעירובין סט א הנ"ל. אבל פה' השני שברש"י הנ"ל ד"חומרתא דמדושא" היינו מין כושם, ואסור לצאת בו משום דילמא שליף, ורב יוסף הוכיח מהא דשירים ונזמים שמותר לצאת בהן. א"כ קשה — כמו שהקשינו לעיל — הרי משירים ונזמים מוכח להיפך — שאסור לצאת בהן, וכנ"ל. אבל אם נאמר שמותר לצאת בחצר מעורבת, מיושבת קושי' זו. שרב יוסף הוכיח — מהא דאמר עולא שיש ע"ז תורת כלי — שמותר לצאת בחצר מעורבת. שאילו ה"י אסור לצאת בחצר מעורבת, לא ה"י ע"ז תורת כלי, וכנ"ל. וער"א.

(מז) בסקמ"ב הבאנו מחלוקת של רב ור' ענני בר ששון בשבת סד ב. ורבי ענני בר ששון סוכר, שמותר לצאת לחצר. והדעה הזו שסוברת ש"מותר לצאת בו בחצר אפי' אינה מעורבת", זה מפני שפסקו כרבי ענני בר ששון. וטעם הדעה הזו שפס' כר' ענני, משום דכשל סופרים הלך אחר המיקל, כמ"ש בע"ז ז א. וכ"כ התוס' שהלכה כר' ענני מהאי טעמא. [ועיין מהרש"א שם]. ודעה זו המתרת אפי' בחצר שאינה מעורבת היא כפי פירושם של התוס' שם — דר' ענני דמתיר בחצר, היינו אפי' בחצר שאינה מעורבת, כנ"ל בסקמ"ג. [אלא ששיטת הרי"ף והרמב"ם, הנ"ל בס"ק מ"ב, מ"ג, לפסוק כרב. ושיטת התוס' לפסוק כר' ענני בר ששון].

(מח) תוס' בשבת סד ב ד"ה רבי ענני כתבו: וה"ר שמשון מצא כתוב בשם רבינו שר שלום דדבר שהוא רגילות להראות זו לזו אסור וכשאנשים רגילות מותרות. וסיימו התוס': ונשי דידן אינן מראות תכשיטין וטבעותיהן ומש"ה מותרות לצאת כהן.

(מט) כמ"ש בשבת קמח ב: תנן לא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין כיו"ט וקא חזינא דעבדין ולא אמרינן ולא מידי וכו' אלא הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין. וכ"ה בפ"ד דיו"ט (ביצה) ל א. ועתו"ס דשבת נה א ד"ה ואע"ג שכתבו רק, "היכא דודאי לא מקבלי" אמרינן, "הנח להם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין". ח"ש המחבר: אלא שכיון שלא ישמעו. והיינו שודאי לא יישמעו. ועל"י סימן תרל"ח שפסק שם המחבר — לגבי יוהכ"פ — נשים שאוכלות ושותות עד שהשכח ואינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש אין ממחין בידם כדי שלא יבואו לעשות בזדון. וגם שם הכוונה, "דוקא ביודע שודאי לא יקבלו ממנו, אבל בספק שמא יקבלו צריך

בחומרתא. דרש"י שם הביא ב' פירושים על "חומרתא דמדושא", וז"ל: טבעת שחותמה ממין אחר ואמר' במס' שבת (נט ב) היא של אלמוג וחותמה של מתכת אסור לצאת בה חומרתא חותם מדושא לא אתפרש וכדקתי במס' שבת ולא נשנית שם לענין שבת אלא לענין טומאה ואומר אני חומרתא דמדושא קשר של כושם אחד ממניי הכשמים וכו'. ולכאורה יש לחמוה ע"ז ממה שאמרו במד"ק יב ב: ר' יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא כו' שמע רב אמי איקפד אמר רב יוסף מאי טעמא איקפד אי משום חומרתא דמדושא הא תניא השירין הנזמים והטבעות הרי הן ככלי הכלים הניטלין בחצר כו'. ואי כפי פירושם של בעלי הסברה השניה דאפי' למעורבת אסור, ובמעורבת מירי, מאי ראי' מייתי הגמ' שם — שמותר לצאת בחומרתא דמדושא — מהדין של שירין, נזמים וטבעות, אדרבה משם מ' דאסור לצאת. דמדוהוצרך עולא לומר שהטעם שמותר לטלטל שירין ונזמים, הוא משום דאיכא תורת כלי על זה, ש"מ דאסור לצאת בהם, שאם נאמר שמותר להתקשט בהם, למה הוצרך עולא לומר שמותר לטלטל אותם, מפני שיש עליהם תורת כלי, תיפוק ליה שמותר לטלטל מפני שהם ראויין להתקשט בהם. ומוכח מכאן שאסור להתקשט בהם ואפ"ה — לענין טלטול — לא בטיל מתורת כלי. וכמו שהקשו תוס' בעירובין שם ד"ה כיון ובשבת מו ב ד"ה ואמר.

אלא [צ"ל כס' הראשונה, דהא דאסור לצאת בחצר] — בחצר שאינה מעורבת מיירי. ולפי"ז מיושבת החמיה הנ"ל. דר' יהודה נפק בחצר מעורבת. וע"ז איקפד רב אמי, מפני שהי' סבור דאסור גם במעורבת. ור' יוסף שפיר הקשה: מ"ט איקפד וכו'. ומייתי ראי' דבבב"ב מעורבת שרי לצאת, מדמותר בחצר שאינה מעורבת לטלטל, כנ"ל משבת קכד ב. [נדלעיל הבאנו דאליבא דרבא שירים ונזמים לא בטל מתורת כלי בחצר שאינה מעורבת, מפני שראוי לצאת בהן בחצר מעורבת. שאילו ה"י אסור לצאת בהן בחצר מעורבת, ה"י בטל מתורת כלי. וזהו מה שהקשה רב יוסף מדע הקפיד על יציאה, הרי מהא דעולא — לגבי שירים ונזמים — מוכח שמותר לצאת בהן בחצר מעורבת].

ועתו"ס שם ופירושם בחומרתא כו', ע"ש. [נדלעיל הבאנו קושיית התוס' בשבת מו ב ד"ה ואמר עולא, שהקשו מה ר' יוסף מוכיח משירים ונזמים, אדרבה משם מוכח להיפך, דאסור לצאת. והתוס' מתרצים ע"ז: ונראה לר"י דחומרתא דמדושא היינו טבעת של עץ כמו שמפרשים רבותיו של רש"י וכו' ואין שם תכשיט עליו וכשיצאים בו דרך מלבוש לא הוי קישוט אלא טלטול

באר הגולה

ב טור נסע נפל
המזומות וממק
וממ"ג וסע נסע
רבינו נדון.
ג שם כנעל המזומות.

אסורות אלא שכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שונגות ואל יהיו מזידות ב (ג) ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן על פי סברה אחרונה שכתבתי שלא אסור לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הוה כל ר"ה שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר. הנה: (גא) ו"ל עוד טעם להמיר דעכשו שמי מנשיטס ויזאזן בהם אף בחול וליכא למיחש דלמא שלפא ומחוי כמו בימיהם שלא היו רגילים ללכת בהם רק בשבת ולא היו שמי (מוספות ספק כי"ז והגהות אלפסי ספק כמה אשה) ג (גב) ומיהו מבעת שיש עליה חותם לאשה ושאיין

ביאורי הגר"א

דכנה"ג אפי' רבא י"ל כי מודה. ופשוט דאפי' נחלר אסור דלמירי בירושלמי אפי' ר' עמי צ"ל ל"ק אלא כדנר שא"מ חטאת אכל כדנר שמיז חטאת אפי' נחלר אסור הנמ"ר נפ"ו נסע ר' יואל חזו קמא דא' לנחלר לפי ר"מ דנחל'

ועמק' דשבת נ"ה א' ד"ה ואמ"ג וע"ל סי' תר"ם:
(ג) ויש שלימדו. עמי' של"ד סי' כהנ"ה ו"ל כו'
וכמ' שני"ז ס"ג כהנ"ה:
(גא) ו"א עוד. ור"ה
(גב) ומיהו. קאי אס' אחרונה
מכלילא לדידהו:

ברכת אליהו

(גב) קאי אס' אחרונה שהביא המחבר — והשתא דלית לן רה"ר וכו' — שזה רק בתכשיט. שאפי' ברה"ר אינו אסור אלא דלמא שלפא ומחוי. אבל טבעת — שחייבים עליה חטאת ברה"ר, אף ככרמלית אסור אפי' לדידן. דבכה"ג אפי' רבא יא ב מודה. [דאיתא בשבת יא א: לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י (גזרה שמא יוציא הכלי אליו ונמצא מתחייב חטאת — רש"י) וכו']. ובגמ' שם עמוד ב: איבעיא להו כרמלית מאי (לעמוד ברה"י א"ו ברה"ר ווישט ראשו לכחילה לתוכו וישתה — רש"י) אמר אביי היא היא (כשם שאסרנו זו במשנתנו כך זו אסורה — רש"י) רבא אמר היא גופא גזירה (אפי' יוציא הכלי מתוכה לרה"י או מתוכה לרה"ר מדרבנן בעלמא הוא — רש"י) ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה (הושטת ראשו אטו הוצאת כלי — רש"י). ורק שם רבא מתיר, משום דלא גזרינן גזירה לגזירה. אבל הכא — שאם יוציא ברה"י חייב חטאת — בזה גזרו גם בכרמלית אטו רה"ר]. ופשוט הוא — שכדבר שאם יוציא ברה"ר

למחות אפי' במירי דרבנן" — לשון המשנה ברורה שם בסק"ג. וע"ש בשעה"צ ס"ק ג'. ד' ובכנה"ל ד"ה אם. והוסיף הרמ"א שם: והו"ה בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שונגין ולא יהיו מזידין וכו'. וע"ע מש"ש וע"ל סימן שס"ה סי' ומש"ש בסק"ג].
(ג) עס"י של"ד סי' ש, שכתב בהג"ה — לגבי הצלה בדליקה —: (וי"א) [ויש מקילין] אף לשאינ' מעורבת. ובסימן שני"ז ס"ג בהג"ה.
(גא) וראי' מכלילא לדידהו. [דאיתא בשבת נט ב: כלילא רב אסור ושמואל שרי. ואמרו בגמ' שטעמו של שמואל שהתיר, משום ד,מאן דרכה למיפק בכלילא אשה חשובה ואשה חשובה לא שלפא ומחוי]. והלכה דכלילא שרי, וכמש"ל ס"ה וכמש"ש בסק"ו. הרי דהיכא דליכא למיחש לשלפא, שרי אף בתכשיט. והו"ה שיש, טעם, להחיר דעכשו שכחיו תכשיטס ויוצאנ' בהם אף בחול וליכא למיחש דלמא שלפא ומחוי כמו בימיהם שלא היו רגילים לצאת בהם רק בשבת ולא היו שכיחי"ן].

שם סעיף י' כתבו דאפי' ברה"ר שרי. וכ"כ הח"א כלל מ"ה מ"ו אות ד'. אולם במ"א שם סק"ד מוכח דלא פסיקא לי' אם שיטה זו מתירה גם ברה"ר. ויחנן שרבונו סובר שלשיטה זו אסור ברה"ר. שהרי בהג"ה שם הזכיר רק חצר שאינה מעורבת, ולא הזכיר רה"ר שלנו. וזהו שציין רבנו להעיר שזה לא כשיטה זו. שכת' הרמ"א שמתיר ברה"ר. ואם כי בשע"ה הציין שם סק"ו כתב ש,ברה"ר שלנו כדאי יש להקל". יחנן שרבונו לא סובר כן, והוא סובר שהיות והרמ"א לא הזכיר שיש מקילין גם ברה"ר שלנו, מ' שמקילין רק בחצר שאינה מעורבת, אכל לא ברה"ר שלנו. ואף שרבונו שם בסק"ו ציין לדברי המ"א הנ"ל, אף זה רק על עצם דברי המ"א שזה דוקא ב,מלבושין ולא באוכלין". ועל מ"ש המ"א ,יהיה פ' המשנה וכו', וכמו שציין שם לזה. אבל לגבי הדין אם מקילין ברה"ר, יחנן שרבונו סובר שאסור אף לשיטה זו, וכנ"ל.

וגם בספר תוספות שבת כאן אות ל"ו העיר, שהטור בסיומן של"ד מחלק בין חצר שאינה מעורבת לכרמלית, אף דס"ל דבזה"ל ליכא רה"ר. ומ"ש התוספות שבת שם' כן ,מדברי הטור", נראה שזו ט"ס. וצ"ל: מדברי הרמ"א. וקושייתו היא כמ"ש בדעת רבנו. ודע"ע מ"ש"ש בתוספות שבת.

וכן מה שציין רבנו לסימן שני"ז ס"ג בהג"ה, כוונתו שזה דלא כמ"ש המחבר כאן. דשם כתב בהג"ה — לענין לשפוך מים על פי הכיב — שכרמלית שהוא תוך העיר אפי' כזה"ל חמיר מחצר שאינה מעורבת. וזה דלא כמ"ש המחבר כאן שרה"ר שלנו דינו ככרמלית. וכ"כ רבנו שם בסק"ג. וראה מ"ש כאן בספר מנורה

6 דעה זו שהביא המחבר כאן היא מדברי בעל התרומות (בספר התרומה הל' שבת אות רל"ט) והסמ"ג כמצוות ל"ת ס"ה. והדעה שהובאה בסימן של"ד ס"י בהג"ה — לגבי הצלה מדליקה — היא ג"כ דעת הסמ"ג, וכפי שצוין שם. וזה בסמ"ג מצות ל"ת ס"ה — המכבה והמבעיר. וכתב הר"א כאן: ולהכי ס"ל ג"כ להסמ"ג כאן ללמד זכות על היוצאין בתכשיטין משום דס"ל דמותרין לצאת אף בחצר שאינה מעורבת כמ"ש בשו"ע, עכ"ל. וזה לא בדיקדוק. מפני שכסמ"ג שם דינו תכשיט אשה כתב ש,הלכה כרב עוני כרב שישן דלא אסר כי אסר כרב"ר. ופליג אמתני' ואם כן לדידן דלית לן רה"ר גמורה מותר". הרי שהסמ"ג לא רק מלמד זכות על המקילין, אלא סובר שמצד הדין מותר. ואמנם בסמ"ג שם לימד זכות על המקילין גם לשיטה האוסרת בחצר שאינה מעורבת. וז"ל: ואומר הרב רבי ברוך ליישב המנהג שנהגו היתר ואפי' לדברי מתני' האסר' ככרמלית וחצר היינו לדידהו דאית להו רה"ר אבל לדידן דלית לן רק כרמלית מותר דליכא למיגזר מדי ואף לדידהו הוי כמו גזירה לגזירה דאסור כרמלית אטו רה"ר וברה"ר עצמה גזירה דלמא שלפא ומחוי הלכך לדידן לא גזרו דלית לן רק כרמלית, ולכן נראה דמה שציין רבנו לסימן של"ד ס"י כוונתו להעיר, שכאן הביא המחבר ד,השתא דלית לן רה"ר גמור הוה כל רה"ר שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינ' מעורבת ומותר". ושם מבאי הרמ"א שמקילין בחצר שאינה מעורבת, ולא הביא ההג"ה שמותר להציל בכרמלית וברה"ר שלנו.

ואמנם הכ"י בסימן ש"א והט"ו בסימן של"ד סק"ו והגר"ז

עליה חותם לאיש דתנן בה חייב חטאת אף בכרמלית אסור אפי' לדידן והוא הדין לכל מאי דאתמר ב' חייב חטאת ד (ג) ויש מי שאומר שבזמן הזה שנהגו האנשים לצאת במטבת שאין עליה חותם הרי הוא זה להם כתכשיט ושרי (נד) ולפי זה אפשר דכיון שנהגו עכשיו הנשים לצאת במטבת שיש עליה חותם הרי הוא להן כתכשיט ושרי ה (נה) ומכל מקום צריך להזהיר לנשים שלא תצאנה אלא במחטים שהן צריכות להעמיד קישוריהן ולא יותר כי בזה שאין להן תועלת בו ישמעו לנו: יט ו (נו) צריך להזהיר לנשים שלא יטלטלו מחט שניטל חודה או עוקצה לשום בצעיפים (נז) אא"כ ניטל מערב שבת חודה ועוקצה (חסדה)

ביאורי הגר"א

שאינה מעורב' מייר' אלל יס' לדחות: (ג) ויש כו'.
לפי' ר"מ נקי' ש"ל ק"ט: (נד) ולפ"ז כו'. נ"י
ור"ל לפי' נה"מ הני"ל דנמכשט' מותרת: (נה) ומ"מ.

ברכת אליהו

לסברא ראשונה זו — שכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, היינו דוקא דכבר שידוע ודאי שלא תשמענה. משא"כ כאן צריך להזהיר, שלא תצאנה אלא במחטים, שמא תשמענה. כמ"ש תוס' בשבת נה א, ד"ה ואע"ג כו', הני"ל בסקמ"ט, שבספק אי מקבלי לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, אלא צריך להוכיח. וכן לכל הסברות — כלומר אף לפי הסבא השניה שכת' המחבר דהשתא דלית לן רה"ר גמור מותר — היינו דוקא בתכשיט, שאפי' אילו הי' רה"ר גמורה לא יתה חייבת חטאת. משא"כ הכא צריך להזהיר, משום דמחט שאינה מעמדת קישוריה אינה תכשיט כלל, ואם תצא ברה"ר גמורה חייבת חטאת, כמ"ש בס"ט. ע"ש מ"ש בסק"ד, דבמחט שאינה מעמדת בה קישוריה ואינה מתקשטת בה, חייבת חטאת אם יוצאת לרה"ר. (נו) [נבא"ה"ג סק"ו כת': מרדכי כפ"ד בשם ר"י. זה לא בדקדוק. כי במרדכי בשבת שם סימן שכ"ו הזכיר רק „שלא יצאו". והוסיף ע"ז הב"י: שלא יצאו רקאמר ר"י לאו דוקא דבטלטול נמי אסורה. והוכיח זאת מהא דאמרינן] בשבת קכג א. [דאיתא דמחט, דניטל חררה (חור שלה — רש"י) או עוקצה אדם זורקה לבין גרוטאות (שכרי מתכות אדם זורק) לבין גרוטאות ובטל שם כלי מינה — רש"י]. ולכן אסור לטלטל. ועיין בחידושי הגאון שעל הטור אות ג' ובמ"א סקט"ו ומ"ש ע"ז בנו"כ השו"ע ובשערי צדק סקנ"ו].

(נו) מ"ש הרמ"א דבעינן שיחרה לשם כך, משום דבלא יחדה אסור בטלטול, וכמו באבן הנוצר בסעיף כב, דבעינן

חייב חטאת — אפי' בחצר אסור להוציא, דאמר' בירושלמי פ"ו ה"א דאפי' רב ענני בר ששון [בפנינו: רבי אינינו בר סיסיין] לא קאמר שמותר להוציא לחצר, אלא בדבר שאם יוציא לרה"ר אינו חייב חטאת. אבל בדבר שאם יוציא לרה"ר חייב חטאת, אפי' בחצר אסור. כ"ה בהגמ"ר שם פ"ו סימן תס"א בשם ר' יואל. וזהו קצת ראי' לכאורה לפי' ר"ת דבבבא דא"ה מעורבת מיירי אבל יש לדחות. (ג) לפי' ר"ת [והרמב"ם המובאת] בסימן ש"א ס"ט [שמותר לאיש לצאת במטבת שיש עליה חותם, משום דכאיש לא גזרינן דילמא שליף ומחור, שאין דרכו בכך. וכמ"ש בסק"ד. והביא שם הב"י בשם הר"ן: שעל פי סברת רבינו תם יש מי שאומר שעכשיו יוצא האיש אפי' במטבת שאין עליה חותם דאע"ג דאמרינן בגמ' וחילופיהן כאיש ה"מ לפי דורם שלא היו אנשים רגילים במטבת שאין עליה חותם אבל עכשיו שנהגו בו הרי הוא להם כתכשיט ושרי עכ"ל. וז"ש המחבר כאן: שבזמן הזה נהגו האנשים לצאת במטבת שאין עליה חותם. ועיין בהגהות רעק"א. (נד) כ"כ ב"י, ור"ל לפי' בה"ת הני"ל דבתכשיט מותרת. ודלעיל הביא המחבר, שיש שלמדו זכות על הנשים שיוצאות בתכשיטים בזה"ז אף ברה"ר. וזו היא גם דעת בעל התרומות וכמ"ש'ל בהר"ה 6. וז"ש המחבר כאן: שנהגו עכשיו הנשים לצאת במטבת שיש עליה חותם. (נה) [לעיל כת' המחבר: והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין. ושם כת' המחבר ע"ז כס' ראשונה: דמדינת אסורות אלא שכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות. ומ"ש כאן המחבר „ומ"מ וכר"י ר"ל אפי'

הטהורה בקני המנורה אות ט"ו.
7 מ"ש רבנו. וזהו קצת ראי' וכר"י. נראה שכוונתו היא, דבשלמא אם נאמר דבבבא דא"ה מעורבת מיירי, נחא מ"ש בירושלמי שבבבא דא"ה חייבים עליו חטאת אפי' בחצר אסור כמו כרמלית. אבל אם נאמר דמיירי בחצר מעורבת, אין סבא לגזור אסור רה"ר. והד"א הביא ראי' שבבבא דא"ה מעורבת אין סבא לגזור, מהא דאיתא בשבת מו ב, דשרייר' ונזמים וטבעות מותר לטלטל בחצר, ולא גזרינן שמא יוציא ברה"ר. [ונראה שר"ל שממש מוכח שאף שבתכשיטין לא גזרינן בחצר מעורבת אסור רה"ר. ויש להעיר שבסקמ"ו הביא רבנו מהר"ן שסבא שהמחלוקת בין רב ור' ענני בר ששון הוא בחצר שאינה מעורבת, צ"ל שהדין של שרייר' ונזמים (שם מו ב) מיירי בחצר שאינה מעורבת ומותר שבתוכה. וא"כ חזינן דגם בחצר שאינה מעורבת לא גזרינן אסור

רה"ר. אבל הגזירה היתה רק על דברים שלא שבתו בתוכה. אבל דברים ששבתו בתוכה, עליהם לא גזרו כלל. ומה שסיים רבנו „אבל יש לדחות", ביאו הד"א כוונתו: דדוקא בדבר שאינו הולך כמלכוש רק מטלטל בידו זה לא גזרינן חצר אסור רה"ר אבל בהולך דרך מלכוש רק דחייב חטאת כגון במטבת שיש עליה חותם כזה ששיר' גם רבי ענני בר ששון מודה אף בחצר המעורבת דגזרינן חצר אסור רה"ר שמא יוציאם דרך מלכוש לרה"ר. עכ"ל. ואפשר לפרש שכוונת רבנו — כמ"ש שיש לדחות הרא"י דמיירי בחצר שאינה מעורבת — היא שיש לומר שאנחנו בתכשיטים גם בחצר מעורבת גזרו אסור רה"ר. והא דאיתא בשבת מו ב, דשרייר', נזמים וטבעות מותר לטלטל בחצר היינו ששבתו בתוכה. וכמ"ש הר"ן הני"ל לסבא דמיירי בחצר

אורח חיים, הלכות שבת שג

באר הגולה

ז שם ס"ה נמשנה
וכפירי.
ח שם מהל דלגנה
דשמואל.
ט שם נמשנה.
* (כן הול נטור
שלמינו אלנ נרש"י
וענודן מן מהענינים).
י שם נמשנה.
כ שם נמשנה ופי'
נרש"י. ל רמב"ם נפיש' לטוק הטור וז"ל נשם ספר הרמב"ם החדשים. מ שם נמשנה נפיש' ולא נפשה ותיקו דלוריימא למורא דרענן לקולא הרי"ף והר"ם.

לשם כך. (וע"ל ס' ט"ה סעיף י"א): כ וז' חבנות קטנות שנוקבים אזניהם כדי לתת בהם נומים כשיגדילו וכדי שלא יסתמו הנקבים נותנים בהם קסמים מותר לצאת בהם (נח) והוא הדין אם נותנים חומים באותן נקבים שמותר לצאת בהם אם אינם צבועים ה אבל אם הם צבועים אסור: כא ט יוצאת אשה רעולה והוא שמעטפת כל ראשה חוץ (נח) מהפנים: כב י פורפת (פירש קוטרת) בשבת על האגוז ועל האבן כ (ס) שיחדתו לכך ויוצאת בו אבל על המטבע אסור לפרוף בשבת דלאו בר שלטול הוא ולא מהני בה ייחוד ו ואם פרפה עליו מערב שבת מותר לצאת בו בשבת: כג ט (סא) אם היתה צריכה להוציא אגוז לבנה ופרפה עליו כדי להוציאו (פכ) אם לר"ה אסור ואם לכרמלית מותר: כד נ

ביאורי הגר"א

קכ"ג א': (נד) אא"כ. כמו אלן נכס"ג: ו"ל מן מהענינים וע"ש פ"א: (ס) שיחדתו. דנלנ"ה (נח) וה"ה. שם נממ"י: (נט) מהפנים. ע"ס נטור אסור כמ"ש נמ"י ט"ה סכ"ג: (סא) אם. עין גמ' דע"ז

ברכת אליהו

וכ"כ בבאה"ג המוכא בסוגריים]. וע"ש פ"א. [ראה מ"ש בהערה 8].
(ט) דבלא"ה, לא רק שאסור לצאת אלא גם אסור לטלטל האבן. כמ"ש בסמ"ח ש"ח סכ"ב: אסור לכסות פי החבית באבן וכו' אע"פ שחשב עליה מבעוד יום אסור אא"כ ייחדה לכך וכו'. ועמ"ש"ש בסקנ"ט.
(סא) עגמי' דע"ז ז א'.
(סב) טור"י.

"יחדו לכך". וכמ"ש"ש בסק"ס, דבלא"ה אסור לטלטל האבן.
(נח) שם במתני'.
(נט) כ"ה בטור. וט"ס שם. רצ"ל: חוץ מהענינים. [דתנן בשבת סה א: ערביות (נשים) ישראליות שבערב — רש"י] יצאות רעולות. ופירש"י: דרך ערביות להיות מעוטפות ראשן ופניהם חוץ מן העינים וקר' לה בלשון ערבי רעולות היינו הרעולות דכתיב גבי תכשיטי נשים בספר ישעיה (ג).

דכריו כך הוא והו"ה אם נותנים חומים דשרי היינו דוקא אם אינם צבועים דליכא למיחש שלפי דמא דמיא דקסמין אבל בצבועים אסור ודלא נימא דדמי לנזמים בס"ח דשרי קמ"ל דלא וכמ"ש התוס' דשאני חוטין דקל להסיק. עכ"ל. ועמ"ש"ל בסקכ"א.
9 בבאה"ג סק"מ כתב: שם בגמ' בעי' ולא נפשטה ותיקו דאורייתא לחומרא ומדברנן לקולא הרי"ף והר"ם. והיינו דאיתא בשבת סה ב: בעי אביי אשה מהו שתערים ותפרוץ על האגוז להוציאו לבנה קטן בשבת תיכעי למ"ד אין מערמין תיכעי למ"ד מערמין וכו' תיקו. וכת' הרי"ף והר"ם שם פ"ו טט"ז: וקיימא לן דכל תיקו דאורייתא לחומרא ודברנן לקולא. ובריי"ף וברא"ש ז א', היינו דשם החילוק בין רה"ר לכרמלית. [ובספר תוספת שבת אות מ"ח האריך לכאור דברי הרי"ף והר"ם כאופן אחר. ע"ש]. וז"ש רבנו שחילוק זה הוא מהטור. וז"ל הטור: ואינה יכולה לכוון על האגוז אם מכוונת להוציא האגוז אבל יכולה לכוון עליו כדי להוציאו לכרמלית. וכתב ע"ז הכ"ז: שם בעי' דלא אפשיטא וכתבו הרי"ף והר"ם וקו"ל כל תיקו דאורייתא לחומרא ודברנן לקולא ולפיכך כתב רבינו דלדור' דהוי דאורייתא אסור ולכרמלית דהוי דרבנן שרי. ומ"ש רבנו [ועיין גמ' דע"ז ז א', היינו דשם איתא: הוי שנים אחד מטמא ואחד מהור אחד אסור ואחד מותר וכו' בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל. וסוברים הרי"ף והר"ם שכלל זה הוא גם כשהגמ' מסתפקת ונשארה בתיקו. ויש הסוברים שכלל זה הוא רק כשבגמ' לא נפשטה הבעיא אלא סיממא בתיקו. אבל אם הגמ' סיממא בתיקו, מחמירים אפי' באיסור דרבנן. וראה בזה באנצקלופ"ת כרך ט' ערך הלכה עמי' שפ"ח"שכ"ט ובציונים שם. ולעומת זה ראה בספר תוספת שבת כאן אות מ"ח שכתב להיפך. דכשהגמ' נשארה בתיקו ד'הספק' דהוא ספק דחטורין ידיעה". מחמירים אף באיסור דרבנן. וע"ע הוא לכל העולם עד שיבא אליהו". אז מקילין באיסור דרבנן. משא"כ היכא דלא אפשיטא הבעיא ולא סיממא בגמ' בתיקו, דהוא ספק דחטורין ידיעה". מחמירים אף באיסור דרבנן. וע"ע מש"ש בזה. ומ' מדבריו של התוספת שבת, שכתב כן גם לדעת

שאינה מעורבת. וצ"ל סימן ש"י סקכ"ז.
8 תנן בשבת סה א: הבהות קטנות יוצאות בחוטין ואפי' בקיסמין שבאזניהם. ופירש"י: שמנקבות אזניהם ואין עושים נומים עד שיגדלו ונותנין חוטין או קסמים באזניהם שלא יסתמו אזניהם. ויתכן שכוונת רבנו להעיר, שבמשנה שם איתא בתחילה "בחוטין" ואח"כ "וסופי" בקיסמין". ופירש"י בד"ה ואפי' רבותא קאמר דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא אורחא בהכי ולא משאוי הוא. וא"כ צ"ב שהמחבר הקדים לכתוב "נומים", ואח"כ כתב: והו"ה אם נותנים חוטין וכו'. ומ' קצת מלשון זו שהרבותא היא יותר בחוטין. ודברנו בהמשך דבריו רמז לישב קושי' זו, וכפי שיבאר לקמן. דבסס"ק נ"ט כת' בביאורי הגר"א: וע"ש פ"א. וכתב שם הר"ם, ששם זה ט"ס. ומקומו צ"ל כאן בסוף הס"ק. והיינו שדברי המחבר הם לפירוש ראשון שברש"י הנ"ל. וע"ז כת' רבנו: וע"ש פירוש אחר. והד"א פי' שכוונתו לרש"י שם שהביא פירוש אחר לענין חוטין. וז"ל: ויש מפרשין חוטין שקולעת בהן שערה דאסרין לגדולה כריש פרקין התם משום דשכיחא בהו טבילה אבל קטנות דלא שכיחא בהו טבילה שרי. וסיים שם: ולשון ראשון הגון מזה וכו'.
ואפ"ל שכוונתו לפירוש הרמב"ם במשניות. שפי' בפ"ו דשבת משנה ו' שחוטין. והוא חוטין שקורין בצוואר". וכ"ה בירושלמי שם וע"ש בקרבן העדה, שכת' שזה המקור לדברי הרמב"ם שכת' בהל' שבת פ"ט ה"י, שלא תצא בחוטין שבצווארה. וכ"כ בספר כן אריה — הובא בספר הקלוטים ברמב"ם מהדורות שכת' פונקל הל' שבת פ"ה ה"י — והוסיף שם ש"ל לא להזכיר הרמב"ם שם ה"יב חוטין [שבאזניהם] רק קיסמין". אבל עכ"פ יש עוד פי' על מ"ש במשנה "חוטין". ובהו ניחא מ"ש המחבר בלשון "והו"ה". מפני שלענין קיסמין לכל הפירושים קאי יקיסמין שבאזניהם. וע"ז כתב המחבר, "והו"ה". דהיינו לפירש"י הראשון, גם "חוטין" קאי על חומים שבאזניהם. ולעצם הקושי' הנ"ל על מ"ש המחבר בלשון "והו"ה", ראה בספר תוספת שבת אות מ"ד, שהקשה כעין זה. וכתב דהמחבר הי' צ"ל בלשון "זו ואין צריך לומר זו". ותי' וצ"ל דשיעור

יוצאה באבן תקומה (פירש הערוך אכן ידוע ששואל על אשה לא מפיל) (סג) ובמשקל ששקלו כנגדו כדי שלא תפיל (סד) ואפי' לא נתעברה עדיין: כה ס אסור לאשה שתעבי' בשב' סרק על פניה משום צובע ומטעם זה אסורה ע לכחול בשבת (סה) ומטעם זה אסורה פ לטוח על פניה

ביאורי הגר"א

באר הגולה
נ סס ק"ו.
ס סס נ"ה.
ע סס נ"ד נמשנה.
פ רש"י נפ"י המשנה
נכס י"מ.

כפי' ראשון של רש"י, מ"מ. וממ"ג כתב בירושל' הפוקסת חייבת משום נוגע ופי' הסמ"ג כפי' השני, נ"ו. וכ"כ התוס' נמ"ק ט' נ' ד"ה פוקסת. ור"ל בירושל' ל"פ אגמרא דין אלף כפי' דמתי' נב' הפירושים הנ"ל. אבל בירושל' פליג אגמ' דסס אמרו סתמא משום כוונת כס"ד דנמ':

ו' א': (סב) אם לר"ה טור: (סג) ובמשקל. כר"מ משום דלמי שקיל וטרי אליה: (סד) ואפילו. ס: (סה) ומטעם זה אסורה לטוח. ערש"י נ"ד. נ' דיה וכן הפוקסת. ורמנ"ס מפ' כפי' ראשון שז' און גדולין שער הראש ואין פוקסין אומן משום דהו' כנוה וזה

ברכת אליהו

שם צד ב. זה א איתא: פוקסת משום טוה וכו' גודלת ופוקסת משום בונה. והרמב"ם מפרש כפי' ראשון. שכתב בהל' שבת פכ"ב הכ"ו. שאין גודלין שער הראש ואין פוקסין אותו משום דהוי' כבונה. וזה כפי' ראשון של רש"י — כ"כ המ"מ שם. והב"י הביא דברי הסמ"ג שהטעם הוא משום צובע. והסמ"ג כתב כמל"ח ס"ה. במלאכת הצובע: וגרסינן בירושלמי הפוקסת חייבת משום צובע. ודברי בירושלמי הם שם פ"י ה"ו. ופי' הסמ"ג כפי' השני שברש"י שם. וכ"כ התוס' במו"ק ט ב ד"ה פוקסת. וז"ל: וריב"א מפרש שנותנת חוטין של בצק [דקין] על פניה להאדים הבשר והיינו טויה והאי דקורא ליה בירושלמי צובע שהוא מאדים הבשר ובנין נמי שייך בתיוקן האשה למאי דמפורש סוף המצוה (שבת צה א) משום בונה ומייתי קרא דריב"א דהצ'ל, עכ"ל. ולכאורה יש מחלוקת בין הבבלי והירושלמי: שהירושלמי סובר שהאיסור הוא משום צובע, וגמ' דידן — משום בונה. והתוס' שהביאו ראיי' מהירושלמי, ר"ל בירושלמי לא פליג אגמ' דידן (אלא) כפי' דמתני' בב' הפירושים הנ"ל¹⁰. אבל לענין כוחלת בירושלמי פליג אגמ' דידן לענין דינא. דשם בירושלמי אמרו: הכוחלת חייבת משום כותבת. וזה כס"ד

(סג, סד) איתא בשבת טו ב: ת"ר יוצאין באבן תקומה בשבת משום ר"מ אמרו אף במשקל (שום דבר ששקלו כנגדה — רש"י) אבן תקומה ולא שהפילה אלא שמה חפיל ולא שעברה אלא שמה תתעבר ותפיל אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאביי והוא דאיכון ואיתקל בעי אביי משקל דמשקל מאי תיקו. ומלשון הגמ' מ' שח"ק פליג על ר"מ ואסור במשקל. ופסק הרי"ף כר"מ. משום דאביי שקיל וטרי אליה, וכן"ל. וז"ל הרי"ף: והלכה כר' מאיר מדקא מתרצינן אליה וזהו דאיכון ותקיל לרפואה ועוד דאמרינן אמר רב אשי (בגמ' שבפינו: אביי) משקל דמשקל מאי מדקא מבעיא ליה משקל דמשקל מכלל דכר' מאיר סבירא ליה. ומ"ש המחבר, "ואפי' כו", הוא כמ"ש שם בגמ', "ולא שעברה וכו'", וכן"ל. [ועל עצם הכלל שהרי"ף פוסק כמ"ד דשקלינן וטרינן אליה, ראה מ"ש בזה בסימן ש"ב הערה 8].

(סה) ערש"י צד ב ד"ה וכן הפוקסת. דתנן בשבת: ...וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת רבי אליעזר מחייב וחכמים אוסרים משום שבת. ופירש"י שם: יש מרכותי אומרים מתקנת שערה במסרק או בידיה ויש שמפרשין טחה כמין בצק על פניה וכשנטלו מאדים הבשר. ובגמ'

בכל דהו גנין. וכן נוטים דברי הכ"י בסוף סימן י"ב בדעת הרא"ש. 10 הא שכתבנו בפנים תיבת "אלא" — שנדפסה בביאורי הגר"א — בסוגריים עגולות זה עפ"י היר"א, שכת' שמלה זו ט"ס. ומ"ש רבנו, "ר"ל וכו'", נראה שכונתו היא שהתוס' ס"ל שהירושלמי לא חולק על הבבלי כפי' של המשנה — שהבבלי מפרש ש"פוקסת" הוא כפי' ראשון של רש"י דהיינו מתקנת שערה, והירושלמי סובר כפי' שני של רש"י, שהיא טחה כמין בצק על פניה. אלא שהתוס' סוברים, שהן הבבלי והן הירושלמי מפרשים ד"פוקסת", היינו שטחה כמין בצק על פניה. ולשניהם — הבבלי והירושלמי — יש גם משום צובע וגם משום בונה. — הבבלי נקט בונה, והירושלמי נקט צובע. והד"א ביאר דברי רבנו באופן שונה קצת ע"ש. ולי נראה כמו שפירשנו לעיל. ובסוף ס"ק זה כתב רבנו, שיש מחלוקת בין הבבלי והירושלמי לענין כוחלת: שלפי הבבלי האיסור הוא משום צובעת, ולירושלמי — משום כותבת. ויש להעיר שהרמב"ם בהל' שבת פכ"ג הי"ב כתב: אסור לכחול בפוך וכיוצא בו בשבת מפני שהוא ככותב. והמ"מ שם ציין לשכת צד ב. דכוחלת משום כותבת. והלח"מ כתב על דברי הרמב"ם: יש כאן קושי' עצומה דאין מסכים כלל עם דברי הגמ' וכו'. וכ"כ בשלטי גבורים בשבת צה א אות ד'. ח"ל: דברי א"ח סימן ש"ג פסק דהאיסור הוי משום צובע וכן איתא בגמ' להדיא ומי' שמע כ"כ מהל' שבת כתב דהאיסור הוי משום כותבת וכ"כ סמ"ג לארין ס"ה (מלאכת הכותבת) ומן התימה עליהם שהרי התלמוד

הרא"ש. ויש להעיר שהרא"ש בברכות פ"ג סימן נ"ז כתב שבבעיא שלא נפשטה ולא נגמרה בתיוקן, מקילין באיסור דרבנן. והרמב"ם בהל' שבת פ"ט הי"ב סתם לאיסור, ולא חילק בין רה"ד לכרמלית. והיה מקום לומר שהרמב"ם סובר כסבא הנ"ל — דכשש ספק והגמ' נשארה בתיוקן, מחמירים אף באיסור דרבנן. ולכן לאיסור, ולא כת' שבכרמלית מותר. אולם המ"מ בהל' יו"ט פ"ה ה"ח והכס"מ בהל' ציצית פ"א ה"ח והב"י לעיל סימן י"ב כתבו בדעת הרמב"ם, שגם כשהגמ' נשארה בתיוקן, פוסק הרמב"ם בדבר דבריהם אוליין לקולא. ולפי"ז צ"ל דהא שהרמב"ם לא הוכיח שבכרמלית מותר, הוא מפני שלא הזכיר בגמ'. וכן כתב הב"י שיש לפרש שמה שסתם הרמב"ם לאיסור, זה כדבר דוקא.

ודברי הכס"מ והב"י הנ"ל, מוסבים על הא דאיתא במנחות לח ב: איבעיא להו כדי לענבן לענבן כולהו בהרדי (דהינו שיעור גדול — רש"י) או דלמא כל חד וחד לתודיה תיקו. והרמב"ם השמיט דין זה, ועי' כת' הכס"מ והב"י שטעמו משום דס"ל "דשיעור זה אינו אלא מדרבנן דאילו מדאורייתא בכל דהו גמ". וכיון שזה מדרבנן, "אוליין בה לקולא". לעומת זאת הרא"ש בהלכות קטנות הל' ציצית סימן ו' דכריז דבעיין לא איפשטא אוליין בה לחומרא. והבאנו דבריו בברכת אליהו לעיל סימן י"ב סק"ב. ולפי האמור לעיל — שהרא"ש סובר שגם היכא כשהגמ' נשארה בתיוקן בדבר דרבנן אוליין לקולא — צ"ל שהרא"ש סובר שזה מן התורה. ולכן פסק לחומרא. ודלא כמ"ש הכס"מ הנ"ל בדעת הרמב"ם שזה מדרבנן, דאילו בדאורייתא

באר הגולה

צ שס נמשנה.
ק מוספות נ"ו
זכר"ש שס.
ר סוף והל"ס
והר"ן שס.
ש כלנו ומסנה
הר"צ"ש.

בצק דכשנומלתו מאדים הבשר: כו ז אסור לקלוע האשה שערה בשבת ק ולא להתיר קליעתה ר אבל יכולה לחלוק שערה. הגם: (סו) יש אסור לחלוק שערה דהיינו לעשות השטי"ל (רש"י ור"ן) וכן נהגו לאסור לעשות ע"י כלי אצל כאלכנז בעלמא נהגו להקל: כז ש (סו) אסור לסרוק במסרק בשבת ואפילו אותו שעושים משער חזיר (סח) שא"א שלא יעקרו שערות (אצל מומר למן) ולפספס (יד) (נ"י):

ביאורי הגר"א

זכר"ש סוף נדה טלדיק אסרת פי' רב סעדיה גאון מפרקות גדולות וע"ש: (סח) שא"א כו' אבל מותר. שגם פ"א ב' י' ב' י' וערש"י שס:

ברכת אליהו

וטובלת בשליש בשבת שכן אשה חופפת בע"ש וטובלת במצ"ש. ופי' כשאיטלות בספר ויקרא פרשת אחרי מות שאלתא צ"י, שלכן אינה חופפת בשבת, משום שאינה יכולה לסרוק בשבת, שמא תכוא להשיר שערה. ועיין ברא"ש סוף נדה (טצדקי) [טשטקי] חסרת פי' רב סעדיה גאון מפרקות גדולות. דאיתא בגמ' שם סו ב, סח א: הוה עובדא בדכיתתו דבאא מרי ריש גלותא דאיקוט (לשון קטטה ולא רצתה לטבול — רש"י) אול רב נחמן בר יצחק לפיוסה ואמרה ליה מאי איתיה השתא (מה לך למהר הלילה — רש"י) חסגי [ו]איתיה למחר (די לך אם אטבול למחר — רש"י) וידע (רב נחמן — רש"י) מאי קאמרה ליה (שלא חפפה — רש"י) אמר דודי חסרת טשטקי חסרת עבדי חסרת. וע"ש ברא"ש בסוף הל' מקואות סימן ל"ו ש, "טשטקי" פירש רב סעדיה מפרקות גדולות. והיינו דחסר לה מפרקות לחוף הראש. הרי דחפפת הראש במסרק. ולכן אמרו בנדה הנ"ל, שאשה לא חופפת בשבת. כיון שאסור לסרוק במסרק. (סח) שבת פא ב, נ ב: גזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. וערש"י שס"י.

(סו) [ויש אוסרין. כפי פי' שס ונשנת למאי מוא. ותוס' מפ' למאי מוא נלמא כיון שאינו מכשית ולא מלבוש: (סד) אסור לסרוק. נדה ס"ו ב' ע"ן אשה מוספת נע"ש כו' ופי' נשלמות משום שאינה יכולה לסרוק בשבת וע'.

דגמ' דידן שם צד ב גבי כוחלת. אבל הגמ' שם מקשה ע"ז: וכי דרך כתיבה בכך. ומסיקה שם צה א: כוחלת משום צובעת.

(סו) [בדפוס השו"ע צויין שמקור דין זה הוא מרש"י ואור זרוע. דתנן בשבת נו א: לא תצא אשה וכו' ולא במחט שאינה נקובה. והגמ' שם ס א: למאי חזיא וכו' הואיל ואשה חולקת בה שערה בשבת למאי חזיא אמר רבא טס שם זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה. ומ"ש הרמ"א, "ויש אוסרין כו", [הוא] כפי פירוש רש"י על מ"ש שם: ובשבת למאי חזיא. דביאר דקושיית הגמ' היא: הרי בשבת אינה חולקת שערה. אבל תוס' שם ד"ה למאי חזיא דחו פירוש רש"י, וכתבו: דהא מנא ליה דאסור לחלק בה שיער בשבת. ומפרשים למאי חזיא לצאת כיון שאינו תכשית ולא מלבוש. [וזהל' התוס': ובתר הכי פריך ובשבת למאי חזיא נהי שרגילה לנושאה בשביל שצריכה לחלק בה שערה בשבת תיהיו משוי כיון דאינו לא מלבוש ולא תכשית. והמחבר שהתיר לחלוק שערה, הוא כפי' התוס' הגי'ל. וכמ"ש בכ"ן].

(סו) נדה סו ב: אמר ר"ה אשה חופפת באחד בשבת

וכ"כ כאן בערך השולחן סעף ל' על דברי הרמב"ם: וכך היתה גירסתו בגמ' וכ"ה בערוך.

ורבנו בסימן רל"ה סק"ג כתב: שהרמב"ם תמיד נוטה אחר הירושלמי. וגם בסימן תל"י סק"ג כתב רבנו: אבל הרמב"ם דרכו לנטות אחר הירושלמי ברוב מקומות. ובסימן רל"ה הערה 1 ובסימן תל"ז הערה 1 כתבנו שכונת רבנו שהרמב"ם נוטה אחר הירושלמי באופן שלא יקשו דברי הבבלי על דברי הירושלמי. והבאנו שם מספרי הכללים ש, בכל מקום שאנו יכולים לפרש באופן שהירושלמי לא פליג על הבבלי עדיף טפי וכל טעדיק שאפשר לעשות שלא תהי' מחלוקת בין הבבלי לירושלמי — בעדינן. ונראה שגם בענינו העדיף הרמב"ם לקיים גירסא זו — שגם למסקנא דגמ' דידן הוא משום כותבת — ככדי שלא לעשות מחלוקת בין הבבלי לירושלמי.

11 ברש"י שם פא ב ד"ה חופף, כתב: מחליק שערו. ושם נ ב ד"ה חופף כתב: שערו בנתר וחול. ושם פא ב ד"ה אבל לא סורק כתב: במסרק דוראי משרי שיער ומורה ר' שמעון בפסיק ריש' ולא ימות אלא חופף ומפספס פעמים שאינו משרי וכמשיך דבר שאין מחכוין מותר. והגמ' שם ושם מיייתי הך דנזיר לגבי שבת. ורש"י שם נ ב ד"ה נזיר כתב: כחול ככל אדם בשבת. וצ"ב שרבנו הקדים דברת פא ב ל"נ ב, והמ"א בסק"א ציין לרש"י שם פא ב, ואמנם בהנחות הגר"ם על המ"א העיר שכן כתב רש"י גם בשבת נ ב. ויחכן שכונת רבנו לומר, שזה לא רק

דחה ההוא דעת להדיא דאתמר התם וכי דרך כתיבה בכך ומשני דכוחלת משום צובעת ואין לומר דאינהו ס"ל כשנויא קמא דהתם בחלמוד שהרי מ"י פרק כ"ב מלכות שבת כתב דאסור גודלת ופוקסת הוי משום בונה והאי טעמא הוא טעם שנויא בתרא דאילו לשנויא קמא אסור גודלת הוי משום אורגת ואסור פוקסת הוי משום טווה ועוד תרבה הסלסוך על דברי מ"י שכפירוש המשניות שלו כתב אליבא דחכמים דק"ל כוחותיה כי ענין גודלת ופוקסת אינו ענין בנין וענין כוחלת אינו ענין הכתיבה ובפסקיו כתב להפך בפכ"ב ובפכ"ג מהל' שבת וא"ת דכפי' המשניות הכוונה לומר דאנו חייב חטאת משום בנין משום כתיבה לפי שאין כאן בנין וכתיבה אבל מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא האף גם זאת אכתי חקשי דהא להדיא לישראל דגודלת ופוקסת הוי משום בנין ס"ל דכוחלת הוי משום צביעה ולא משום כתיבה ולא ידעתי לו ישוב אם לא שנאמר שכני' מ"י היה כתוב גם בלישנא בתרא דכוחלת הוי משום כותבת, עכ"ל. ובהנחות ענין משפט בשבת שם ציין א הביא דברי השולחן גבורים הגי'ל. והוסיף: ולדעתו צריכים לו לומר כן גם בסמ"ג לאוין ס"ה שכתב כוחלת משום כותבת וה' האיר עיני בערוך ערך גדל כתב הגרסא כמסקנא כוחלת משום כותבת גודלת ופוקסת משום בונה מעתה וכו' שגם הרמב"ם והסמ"ג ואחריהם הריב מברשנורה היה גרסתם כך וכו'. עכ"ל. [ועיין מ"ש בזה בביאורי המהרש"ל על הסמ"ג שם, לענין פוקסת וכוחלת].

אורח חיים, הלכות שבת שד

באר הגולה

א לשון הרמב"ם
ספ"ט מה"ש

שד על איזה עבד מצווה על שביתתו. וכו' ג' סעיפים

א (א) אדם מצווה (ב) על שביתת עבדו (ג) שמל וסבל לשם עבדות (ד) וקבל עליו מצות (ה) הנהגות בעבד (ו) אבל אם לא מל וסבל (ז) אלא קבל עליו שבע מצות בני נח (ח) הרי הוא

ביאורי הגר"א

וה"ה לעבד דמד דינא להו ושם כי הא דמנימין כו':
(ד) וקבל עליו. מדעם רי"ף שם דעני קבלה מדאמרין
שם מה"מ ז' לא רנה סי' וע"ש גר"ש ס"ס ל"ח ועבר"ף
ס"ס וספי"ט דשנ"ט: (ה) הנהגות בעבד.
מנימין פ"א מכדי כל מנ"י שהעבד כו': (ו) אבל אם.
מדות כו' א' מניא סי' רש"א א' גר מושג כו' ושם הלכה
מ"ט: (ז) אלא קבל כו'. ע"ז פ"ד ז' כחמ"ט
וע"י רש"א סי' נ"ט גר"ס: (ח) ה"ה סי' ומותר.

ברכת אליהו

וכת' הרי"ף שם: אסקה רב פפא לענין טבילה אבל לקבל
אינו צריך דכבר קבל עליו מעיקרא דתניא אחד גר ואחד
לקוח מן העכו"ם צריך לקבל הא לקוח מישראל אינו צריך
לקבל הרי דעבד צריך לקבל עליו מצוות. ורא"י דעבד
צריך קבלת מצוות. מדאמרין שם מח ב: הלוקח עבד מן
הנכרי ולא רצה למול מגלגל עמו עד שנים עשר חדש לא
מל חוזר ומוכרו לנכרים. הרי דבעינן שהעבד יקבל עליו
מצוות מדעתו ואין האדון יכול לכופו ע"ז. וע"ש ברא"ש
שם פ"ד ס"ס ל"ח. שכתב: מתוך דברי רב אלפס ז"ל
משמע שטבילת עבדות לרבנן צריך שתהי' מדעתו וקבלת.
וברי"ף שם [הבאנו לשונן לעיל]. ועבר"ף ספי"ט דשנ"ט,
שכתב: וכן עבד משוחרר וכן עבדא ואמתא דזבין להו
מעיקרא מן הנכרי אתו תלתא ואמרי ליה מצות דמחייב
בהו עבד ומטבילין ליה כדכתבין בהלכות גרים כפ'
התולץ!

(ה) היינו מצוות שהאשה חייבת בהן, כדאיחא בחגיגה
פרק א' ד א: מכדי כל מצוה (שהעבד) [שהאשה] חייבת
בה עבד חייב בה כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין
העבד חייב בה דגמר לה לה מאשה.

(ו) ברייתו ט א: (תניא) [דת"ר] גר תושב מותר לעשות
מלאכה בשבת לעצמו כישראל כחולו של מועד ר"ע אומר
כישראל כיו"ט ר' יוסי אומר גר תושב עושה בשבת לעצמו
כישראל כחול ר' שמעון אומר אחד גר תושב ואחד [עובד]
כוכבים עבד ואמה התושבים עושין מלאכה בשבת לעצמן
כישראל כחול. ורש"א איכא דמתני בגמ', שע"ז קאי דכרי רב
אדא בר אהבה שאמר: הלכה כר"ש.

(ז) ע"ז סד ב כחמ"ט, דאמרי איזהו גר תושב, כל שקיבל
עליו שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח. ועיין רש"א
בשו"ת ח"א סימן נ"ט בארוכה. [שהוכיח שם שאפי' עבד
ערל שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, דינו כגר תושב].

שכתב: וערש"י שם.

1 נראה שרבונו רצה להעיר, שבר"ף איתא שם ושם, רק
שקבלת מצוות צריכה להיות מדעתו. וליתא ברי"ף שהטבילה
צריכה להיות מדעתו. ובקרבן נתנאל אות א' שעל הרא"ש שם,
העיר על כך. וע"ש מה שהעריך כזה. וראה גם בביאורי הגר"א
יו"ד סימן רס"ז סק"ט וסק"ב.

שד (א) אדם. הכלל דעבד מעני ג' הם הא' עבד שמל
וקבל עליו מלות כמו גר נדק רק שגר חייב ככל מלות
הטהנות נאש ועבד נמלות הטהנות נאשה. הנ' עבד
מושג והוא כמו גר מושג. הנ' עבד נכרי כמו נכרי
דעלמא ושייחא אין מהוללס כמו נכרי וגר מושג יתבאר
למטה: (ב) על שביתת כו'. יצמות מה"מ ז' למען
יעת כו' הרי עבד מהול: (ג) שמל וסבל. דק"ל
כו' יוסי שם מ"ו וכו' יומן דלנו גר עד שיעמול ויעטול

שד (א) הכלל דעבד כנעני שלשה סוגים הם: הא' עבד
שמל וקיבל עליו מצוות כמו גר צדק. רק שההבדל בינו
ובין גר צדק הוא בזה, שגר חייב בכל המצוות הטהנות
באיש, ועבד חייב רק במצוות הטהנות באשה. הב' עבד
תושב. והוא כמו גר תושב — שקיבל על עצמו רק ז'
מצוות בני נח. הג' עבד נכרי ודינו כמו נכרי דעלמא. [וכפי
דעת הרמב"ם כהל' שבת פ"כ הי"ד המובא להלן בסקי"ט
— שכיין שהוא כגוי גמור, אין רבו מזהר עליין]. ושניהם
— עבד תושב ועבד נכרי — אין מהולים כמו נכרי. ודינו
של עבד תושב — שהוא כמו גר תושב — יתבאר למטה,
בהמשך הסעיף.

(ב) יבמות מח ב: כשהוא אומר למען יעזב עבדך ואמתך
כמוך (דברים ה. יד) הרי עבד מהול אומר וכו'.
(ג) ולא סגי במילה, דק"ל כו' יוסי ביבמות מו. דשם
עמוד א' איתא: וחכמים אומרים טבל ולא מל ולא טבל
אין גר עד שימול ויטבול. ושם עמוד ב': מאן חכמים ר'
יוסי וכו'. וכו' יוחנן דאמר שם ד, לעולם אינו גר עד
שימול ויטבול. והו"ה לעבד דבעינן גם טבילה, דחד דינא
להו [לגר ולעבד]. ושם עמוד א' אמרין: כי האין דמנימין
עבדי דרב אשי כעא לאטבולי (לשם יהדות לעבד —
רש"י) כו'. הרי דבעינן טבילה לשם עבדות.

(ד) כדעת הרי"ף ביבמות מח א, דבעי קבלה. דאיתא במג'
שם מז ב: ומודיעים אות: מקצת מצות קלות ומקצת מצות
חמורות אחד גר ואחד עבד משוחרר וכו' קסלקא דעתך
לקבל עליו עול מצות ורמינהו כמה דברים אמורים בגר
אבל בעבד משוחרר אין צריך לקבל (בשעת שחרור
דמשעה שטובל לשם עבדות שייך במצות — רש"י), ושם
מח א אסיק רב פפא: כי תניא ההיא (אחד גר ואחד עבד
משוחרר) לענין טבילה תניא (אבל לענין קבלה לא הושוו
דעבד אין צריך לקבל בשעת טבילת שחרור — רש"י).

בשבת פא ב — כפי שציין המ"א הג"ל — אלא זה גם בשבת נ
ב. וע"ע מ"ש המ"א שם ובסק"ג.
ואפ"ל דהא דהקדים רבנו שם פא ב ל"ב ב, מפני ששם נ ב
כת' רש"י ש"חופף, היינו שערזו בנחר וחול. והרמ"א כאן לא
הוזכר נחר וחול, אלא כתב: מותר לחוף ולפסס ביד. וזה עפ"י
דברי רש"י שם שם ב, שכתב, שחופף היינו מחליק שעור. וזה
כולל גם "בידי", ולא דוקא בנחר וחול. ואולי זוהי כוונת רבנו

באר הגולה

ב הרב המגיד שם
ומהר"ל שם
השנ"ל.
ג המגיד שם
השנ"ל וכן מהר"ל
השנ"ל והמחנה
והג"מ שם פ"ק דשנ"ל
ומור לדעת השנ"ל.

ד הרמב"ם והרמב"ן והרב המגיד לדעת השנ"ל.

ביאורי הגר"א.

בגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו (ט) אבל לא לרבו (י) ואסור לכל ישראל (יא)
לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל ב אפילו מי שאינו רבו (יב) ואם לא קבל עליו
שום מצוה אלא עדיין הוא עובד אלילים גמור דינו שזה לקבל עליו שבע מצוות (יג) ולפי זה
(יד) צרכי חולה שאין בו סכנה דקיימא לן אומר לאין יהודי ועושה (טו) וכן מת ביום טוב
ראשון דקיי"ל יתעסקו בו עממין אסור לומר לעבד ישראל אפילו הוא עובד אלילים דכיון
דמלאכת העבד אסורה מן התורה לא הותרה בדבר שאין בו פיקוח נפש ד (טז) ויש חולקים

כריתות שם: (ט) אבל לא ט'. כריתות שם וינמות
שם וינפש בן אמתך כו' כמ"ש למטה: (י) ואסור
לכל ישראל. מדקא' לעצמו דוקא ועוד דומיא לגר תושב
שאין לו רבו וע"כ לכל ישראל ממעט לעצמו דוק:
(יא) לומר לו. דוקא אמיר וזה הוא חלוק אחר
מרכז כמ"ש למטה: (יב) ואם לא קבל. מ"מ
שם השנ"ל מהא דכריתות שם וינפש בן אמתך נעבד
ערל ופי' הוא נכס"ח מדלא חיי כמו נכריתו עבד תושב
וע"י ל"ל קרא הא כלל גר תושב הוא: (יג) ולפ"ו.
לענין איסור מלאכה אין חילוק לשאר נכרי דגם נשאי'
נכרי אסור אמיר כמ"ש בשבת ק"א וכן לנזכר רבו

ברכת אליהו

כמ"ש למטה אלא שנשאר נכרי אין איסור רק מדרבנן
כמ"ש וכן אסור מן התורה כמ"ש בינמות שם והג"מ
הוא כמ"ש: (יד) צרכי כו'. שם קכ"ט א':
(טו) וכן. צלה ו' א' וע"ש כ"ב א': (טז) וי"ח
כו'. ר"ל נכרי גמור שר ששאר לעבד תושב ומ' דלפי'
לישראל אחר אסור נאמרה כמ"ש שם מהר"ל וע"י
חולקים ומתירים דהתורה לא הזהירה אלא על רבו
כמ"ש בינמות והיא דכריתות דמדמי לגר תושב שם
נעבד תושב דוקא כמ"ש ופי' צרכי חולה כו' מותר
לישראל אחר לומר לו כל שאינו רבו ח"ש יש חולקי כו'
ר"ל על מ"ש אפי' הוא ע"א כו' וכ"כ נע"ש אפי' שגנאי

(ח) כריתות ט א. הג"ל בסק"ו: ר' שמעון אומר אחד גר
תושב ואחד [עובד כוכבים] עבד ואמה התושבים עושין
מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול. והלכה כר"ש, כנ"ל
בסק"ו.

(ט) כריתות ט א. הג"ל בסק"ו: גר תושב וכו' עושין מלאכה
בשבת לעצמן וכו'. הרי שרק לעצמן מותרים לעשות מלאכה.
וביבמות מח ב: וינפש בן אמתך (שמות כג, יב) בעבד ערל
הכתוב מדבר. וכמ"ש למטה בסק"ב.

(י) מדקאמר בכריתות ט א. הג"ל בסק"ו, שמותר לגר תושב
לעשות בשבת מלאכה לעצמו. מ' לעצמו דוקא מותר. אבל
לאחרים — אף לשאינו רבו — אסור מדאורייתא. ועוד עבד
הוי דומיא דגר תושב, שאין לו רבו. ובגר תושב איתא
בכריתות הג"ל, שמותר לעשות מלאכה לעצמו, ומ' שלאחרים
אסור. והלא התם מיירי בגר תושב שאין לו רב, הרי שלאחרים
אף שאין לו רב ג"כ אסור. וע"כ לענין גר תושב מש"ש
לעצמו, היינו דוקא לעצמו, אבל לכל ישראל אסור. והו"ה
מש"ש לענין עבד לעצמו, היינו לעצמו דוקא ולא לכל ישראל.
זהו מ"ש המחבר, "לכל ישראל", דהיינו אף שאינו רבו
ממעט, דלעצמו דוקא מותר.

(יא) דוקא אמירה — שלאחרים אסור. לומר לו לעשות
מלאכה בשבת לצורך ישראל. וזהו הוא חלוק אחר מרכז,
שברבו אף בסתמא — בלי אמירה — אם עושה מלאכת רבו
אסור. וכמ"ש למטה בסק"ו.

(יב) כ"כ המ"מ בהל' שבת פ"כ הי"ד בשם הרשב"א.
והרשב"א בתשובה ח"א סימן נ"ט הביא רא"י לזה, מהא
דיבמות מח ב, הג"ל בסק"ט: וינפש בן אמתך (שמות כג, יב)
בעבד ערל הכתוב מדבר. ופי' הוא ככה"ג — שלא קיבל עליו
שום מצוה. מדלא חיי ביבמות שם — כמו בכריתות ט א,
הג"ל בסק"ו — "עבד תושב". אלמא שגם כשלא קיבל עליו
מצוות אסור. ועוד הביא הרשב"א שם רא"י, דאם איתא

דבעבד תושב בלכד הכתוב מדבר, א"כ ל"ל קרא, "בן אמתך".
הא בכלל גר תושב הוא, דאטו מיגרע גרע עבד שהוא גר תושב
מסתם גר תושב. ונסיים הרשב"א: אלא כשהוא כבוש תחת
ידינו ריבה בו הכתוב אפי' שאינו תושב. והוסף שם הרשב"א,
דהא דתני בכריתות הג"ל גר תושב, ולא סתם עבד, מפני
שבכריתות שם תני היתירא שמתירין לעשות מלאכה לעצמן.
ואתי, "לאשמועינן דאפילו עבד והוא תושב שרי במלאכת
עצמו אפי' דאיכא תרתי חדא דהוא עבד ועוד דהוא תושב".
וע"ל סק"טז.

(יג) דלענין איסור מלאכה בשבת. אין חילוק בין עבד לשאר
נכרי דגם בשאר נכרי אסור אמירה, כמ"ש בשבת ק א: אמירה
לנכרי שבות. וכן לצורך רבו — בסתם עכו"ם שאין קנוי הגוף
לרבו — אסור מדאורייתא, וכמ"ש למטה. אלא שבשאר נכרי
אין איסור אמירה רק מדרבנן. וכמ"ש בשבת שזה רק שבות.
וכאן — שהגוף קנוי לרב — אסור מן התורה, כמ"ש ביבמות
מח ב, מקרא דינפש בן אמתך. והנפקא מיניה — בין
דאורייתא ודרבנן — הוא כמש"ו המחבר לענין חולה שאין
בו סכנה ולענין מת ביו"ט ראשון.

(יד) שבת קכ"ט א: דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה.
וכמש"ל בסימן שכ"ח ס"ו וכמש"ש בסק"ל ל"ז, ל"ח.
(טו) ביצה ו א: אמר רבא מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו
עממים. וע"ש כב א. וגם שם הגמ' מביאה מימרא דרבא
הנ"ל.

(טז) ר"ל בעבד נכרי גמור שלא קיבל עליו שום מצוה, שכתב
המחבר — לפי הדעה הראשונה — ששה לעבד תושב. ומ'
דאפי' לישראל אחר — שאינו רבו — אסור באמירה
מדאורייתא, כמ"ש הבי" בשם מהר"א. וע"י יש חולקים
ומתירים מדאורייתא לאחרים, משום דהתורה לא הזהירה
אלא על רבו, כמ"ש ביבמות. [שכס"יג הבאנו דברי הגמ' שם
מח ב: וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר. וכת' שם

ומתירים בזה ה' (יו) ומכל מקום אם היה עושה מלאכת רבו שלא מדעתו וניכר שאינו עושה לדעתו מותר ואינו צריך להפרישו (אפי' קיבל עליו שנת מנוח) ולישראל אחר שאינו רבו אפילו עושה לדעת ישראל מותר כל שאין שם אמירת ישראל (יה) ובלבד שלא יהנה ישראל

ביאורי הגר"א

נכרי אדעתא כי ר"ל כיון שאין הישראל אומר לו ומתחיל הנכרי מאליו כמ"ש סי' רמ"ז ס"ד דהוי כק"ץ לדעת' דנפשיה עבד אצל לרבו אדעת' דרבו עבד כמ"ש סי' (יח) ובלבד שלא יהנה. כמ"ש קכ"ג א' ואם נשכר ישראל אסור ואפי' הנכרי אדעת' דנפשיה עבד וש"י נכריה כחן שישאל נהנה בשבת אסור ח"ש נכ"י רע"ז פ"א נהג"ה ואין חילוק כי והרי כל השעה חלוקים הנ"ל מנאליהם נמנאליהם ומותר כי לעצמו. נכרי שהלוק כי משתמש בו. אצל לא לרבו. כמו קטן אצל קטן שנה בו. ואסור לכל ישראל. א"ל לו כנה. ולישראל אחר בו. ואל מכה. וכלכל שאל. ואם נשכר ישראל אסור. והדין השני ומ"מ

לא הניח חולק ע"ז: (יז) ומ"מ כי ולישראל אחר כי ובלבד כי. כל אלו החלוקים מותר שנת קכ"א א' אם היה עושה כי ואפי' להפרישו אפי' כי. דלא עדיף מקטן שמתנו ג"כ על שבתתו אפי' כל שניכר שאין עושה לדעתו אפי' להפרישו כמ"ש ש"מ קטן כי נקטן הטעם כי אצל נל"ה מותר. ולישראל אחר כי אפי' שם דכות' נכרי כי נכרי אדעתא כי וה"ה עבד כנ"ל דאפי' קטן שמתנו על שבתתו אדעתא דנפשיה מותר וש"מ דאין חילוק בין נכרי דעלמא לעבד והוא דין הממנה אצל נכרי כי ואל מכה אצל אמירה אסור כמ"ש א"ל לו כנה ולרבו אפי' נל"ה אמירה אסור לדעתו כמ"ש דכות' כי

ברכת אליהו

מקטן שמצוה ג"כ על שבתתו. אפי' כל שניכר שאין עושה לדעתו אפי' להפרישו, כמ"ש: שמעת מינה קטן כי בקטן העושה בו. אבל בלא"ה מותר, וכנ"ל.

ומ"מ המחבר, ולישראל אחר כי אפי' עושה לדעת ישראל מותר כל שאין שם אמירת ישראל, נלמד מדברי הגמ' שם. דהמשך לשון הגמ' שם: דכותה גבי נכרי דקא עבד לדעתיה דישאל מי שרי נכרי אדעתא דנפשיה עבד (ואפילו יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכין שיוודע שלא יפסיד — רש"י). הרי שאין נפק"מ בין קטן לנכרי — דבשניהם כל היכא דמתכוון להנאתו שרי. ואסור רק כשהקטן עושה על דעת אביו, או כשהנכרי מכין לדעת ישראל. ואז אסור אף בלא אמירה. וכל ההבדל בין נכרי לקטן הוא, שנכרי סתמא לדעת עצמו עושה, וקטן סתמא עושה לדעת אביו, והנ"ל בעבד כנ"ל, שאף שהעבד קיבל על עצמו לו מצות ושבתתו על ישראל שלא יעשה לו מלאכה, מ"מ בעושה מעצמו, כיון דסתמא לדעת עצמו עושה שרי, דאפילו קטן שמצוה על שבתתו, אם הקטן עושה אדעתא דנפשיה מותר. וש"מ דאין חילוק בין נכרי דעלמא לעבד. ואף בעבד אם עושה לצורך אחרים מותר, משום דאמרין מסתמא כוונתו לצורך עצמו, שכוונתו הישראל לא יקפח שכרו. והוא דין המתני: אבל נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כנה ואל תכבה. ולפימ"ש הטעם הוא, משום דאדעתא דנפשיה קעבד. והו"ה בעבד של אחרים, דמסתמא אדעתא דנפשיה עבד. אבל אמירה לנכרי אסור, כמ"ש: אין אומרים לו כנה. וכ"ז לאחרים. אבל לרבו אפי' בלא אמירה אסור, כשהעבד עושה לדעת רבו. כמ"ש דכותיה כי נכרי אדעתא כי כנ"ל. ור"ל שהטעם שמותר הוא, כיון שאין הישראל אומר לו לעשות, ומתחיל הנכרי מאליו. כמ"ש סימן רמ"ז ס"ד, משום דהוי כקצין, דאדעתא דנפשיה עבד. אבל כשעושה לרבו אסור, משום דאדעתא דרבו עבד. כמ"ש סי' י: מי שיש לו שכיר עכ"ס לשנה או יותר אסור לשלחו ערב שבת באגרת. והטעם הוא שכיר שהוא שכיר זה לא נחשב כקצין, ובלא קצין לא אמרין דאדעתא דנפשיה קעבד. וכתב הד"א, רבו אף בלא אמירה אסור מדאורייתא כמו בקטן דהלא הטעם דעכו"ם דאין צריכין למחות משום דדעת' לצורך עצמו ויודע ששכרו

שהדעה הראשונה סוברת, שאסור אף למי שאינו רבו. ודעה זו סוברת שהאיסור הוא רק על רבו. וסוברת דעה זו דהיא דבריתות ט א, הנ"ל בסק"ו. דמדמי שם הגמ' עבד תושב לגר תושב, היינו בעבד תושב דוקא, כמ"ש — שהזכירו שם גר תושב ועבד ואמה התושבים. אבל בנכרי גמור מותר לישראל אחר מן התורה. ויש רק איסור דרבנן משום אמירה לנכרי שבות. וא"כ לפי דעה זו, צרכי חולה שאין בו סכנה בשבת ומת ביו"ט ראשון. מותר לישראל אחר לומר לו — לנכרי, כל שאינו רבו. וז"ש המחבר: ויש חולקים כי. ר"ל שחולקים על מ"ש המחבר בדעה ראשונה — אפי' הוא עובד אליילם כי, ולדעה שניה מותר בכה"ג. וכ"כ בעו"ש [אות ה' בהסבר דברי המחבר בדעת היש חולקים. וזה רק לאחרים, אבל לרבו אסור מדאורייתא גם לדעה זו. והי"א שהביא המחבר בסוף הסעיף היא דעה אחרת, דאף לרבו הוי רק מדרבנן. ולכן לדעה זו מותר אף לרבו לומר לו. וכמ"ש בסק"כ. וזה דלא כדברי המ"א בסק"ה שפירש שדעת הי"א, היא כדעת הי"א שבסוף הסעיף. ולפי"ז כתב המ"א: וצ"ע למה כפל הרכ"י הדברים. וזה גם דלא כדברי האליה רבה אות ב' והתוספת שבת אות ה' ע"ש ושמ]. אע"ג שבב"י לא הביא חולק ע"ז — שמחלק בין רבו לאחרים וס"ל לבי' גדולם ס"ל כרמב"ם — שהוא הי"א שבסוף הסעיף.

(יז) כל אלו החלוקים מבוארים בשבת קנא [צ"ל: קנא — ד"א] א וכולקמן. מ"ש בשו"ע, אם היה עושה מלאכת רבו כי ואינו צריך להפרישו אפי' כי, זה מוכח מ"ש בשבת שם במשנה: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כנה ואל תכבה קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששבתתו עליה. ובב"י שם: שמעת מינה קטן אוכל נבלות ב"ד מצוין עליו להפרישו אמר רבי יוחנן בקטן העושה לדעת אביו (בקטן שידע להבחין שהכביר זה נוח לאביו ועושה בשבילו — רש"י). הרי דקטן ששבתתו על אביו, אפי' באינו מצוה לו לעשות, אין אסור רק בעושה על דעת אביו. אבל בשאינו עושה על דעת אביו, מותר להניחו לכבות, כיכיו שהוא לצורך אביו. והו"ה בעבד — שמצוה על שבתתו — אפי' אם העבד עושה מלאכת רבו מדעת עצמו ולא מדעת רבו, אין רבו צריך להפרישו, אם ניכר שאינו עושה לדעתו. דלא עדיף

באר הגולה

ו' הרמז"ט ומנ"ן
לדעת מהר"ל.

בשבת מאותה מלאכה ו' ויש אומרים שכל שלא קבל עליו שבע מצו' בני נח כיון שעו"ג נמור הוא אין רבו מוזהר עליו (כ) ולפי זה צרכי חולה שאין בו סכנה וכן צרכי מתים ב"ט ראשון מותר לומר לו לעשותו. הגה: (כא) וכל עבד שמלוה על שבתו אסור ללכת נחמס שפשה לו רבו

ביאורי הגר"א

כ"מ והראש"ד כ' שם ימכר מיד ואין לנו עמה להרוג
איש ר"ל אפי' נזה"ש שאסור לקיימו ומתע"ש הכ"מ וכוונתו
למ"ש המ"מ בפ"כ דשבת ונפ' י"ד מה' אסורי ביאה
דכיון שמלווין שלא חתום כ"ש שלא לקיימו נתינו וע"כ
מיירי בעבד מושב: (כ) ולפ"ז כו'. ר"ל דלדעה זו
מותר אפי' לרבו לומר לו משא"כ ליש חולקי הנ"ל:

אם היה עושה כו' בגמ' ש"מ קטן כו' נקטן כו' כנ"ל:
(יט) וי"א שכל. הוא דעת הרמז"ט שפ"ל דהא דינמות
מיירי בעבד מושב דלא נאזינו מקיים שבע מלווה עליו
להרוג כמ"ש נפ"ד מימות וכ"ש שאסור לקיימו
והאין א"ר ישמעאל דמותר לקיימו וכן ר"ע ממיר
ה וכמ"ש נפ"ד מה' מילה ה' ו' אלל אם לא ס' וע"ש

ברכת אליהו

הבאנו דברי הגמ' ביבמות מח ב, דדרשינן מוינפש בן אמתך
דבעבד ערל הכתוב מדבר. והבאנו שם דברי המ"מ בשם
הרשב"א, דמיירי בעבד שלא קיבל עליו שום מצוה. והרמב"ם
ס"ל דהא דיבמות הנ"ל, מיירי בעבד חושב. ושם בגמ' איתא:
ח"ר מקיימין עבדים שאינם מלין דברי רבי ישמעאל רבי
עקיבא אומר אין מקיימין א"ל ר' ישמעאל הרי הוא אומר
וינפש בן אמתך א"ל כלוקח עבד כין השמשות ולא הספיק
למולו הכתוב מדבר וכו'. ומכאן הוכחה שהגמ' מיירי בעבד
חושב. שאם נאמר דמיירי בעבד שאינו מקיים שבע מצוות,
הרי רבו מצווה עליו להרוג מדין בן נח, כמ"ש בפרק ד'
מיתות. דאיתא בסנהדרין נו א, דבן נח נהרג על ד' מצוות.
וכ"ש שאסור לקיימו, והאין א"ר ישמעאל ביבמות שם
דמותר לקיימו. וכן ר"ע מתיר בחד מתלתא טעמיה. דאיתא
בגמ' שם, שר"ע מתיר לקיים את העבד בחד משלש האופנים
(הבאים: א) בלוקח בין השמשות ולא הספיק למולו (ב) היכא
דפסקא למילתא כגון באומר לו הריני מגלגל עמך עד י"ב
חדש. (ג) שלקחו רבו ע"מ שלא למולו. ואם מיירי בעבד שלא
קיבל עליו מצוות, הרי אסור לקיימו. וכמ"ש הרמב"ם בפ"א
מהל' מילה ה"ו: לקח עבד וכו' ואם התנה עליו מתחילה והוא
אצל רבו העכו"ם שלא ימול אותו מותר והוא ערל
ובלכד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ויהי' כגד
חושב אבל אם לא קיבל עליו שבע מצות ייהרג מיד. וע"ש
בכס"מ [שכתב: ומ"ש רבינו (הרמב"ם) ובלכד שיקבל עליו
שבע מצות היה נראה דקאי בין לכשמגלגל עמו י"ב חודש
וחורר ומוכרו לעכו"ם בין לכשהתנה עמו שלא ימול שכיון
שהוא ברשות ישראל שהרי עבד הוא חייב לכופו לקבל שבע
מצות או ייהרג וכו']. והראב"ד שם בהשגות כתב: ימכר מיד
אין לנו עתה להרוג איש. ר"ל אפי' בזמן הזה שאסור לקיימו.
וכמ"ש הכסף משנה. וז"ל: ואפשר שדעתו לומר דלא נימא
דאפילו בזמן הזה שאין אנו יכולים להרוג מגלגל עמו י"ב
חדש או אם התנה עליו מתחילה וכו' מותר לקיימו אפי' שלא
יקבל עליו שבע מצות קמ"ל הראב"ד דכיון דאין אנו יכולים
להרוגו אם לא ירצה לקבל שבע מצות אסור לקיימו אפילו
שעה אחת אלא ימכר מיד. וכוונתו למ"ש המ"מ בפ"כ דשבת
הי"ד ובפ' י"ד מהל' איסורי ביאה ה"י. דכיון שמצווין שלא
תחנם כ"ש שלא לקיימן בביתו. וע"כ הרג' הרמב"ם ביבמות הנ"ל
מיירי בעבד חושב, דאל"כ הרי אסור לקיימו. וכנ"ל.

לא יקופח והוי קצצן וא"כ ברבו דידוע דלא ישלם לו ועושה
לדעת רבו אסור בעבד דהגוף קנוי לו מדאורייתא ושאין הגוף
קנוי לו אסור מדרבנן].
(יח) כמ"ש בשבת קכב א: נכרי שהדליק את הנר וכו' ואם
בשביל ישראל אסור. ואע"ג דאמרינן שם קכא א הנ"ל
בסקי"ז, דנכרי אדעתא דנפשיה עביד ושרי בכיבו, כאן —
בהדלקה — שישראל נהנה בשבת אסור. וז"ש בסמ"ן רע"ו
ס"א: עכו"ם שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור לכל וכו'.
והוסיף שם בהג"ה: ואין חילוק בזה בין קצב לו שכר או לא
קצב או שעשאו בקבלנות או בשכירות דהואיל והישראל נהנה
ממלאכה עצמה בשבת אסור בכל ענין. [ועיין מה שכתבנו
שם]. והרי כל הששה חילוקים הנ"ל במחבר, מכאריהם
במתני', וכפי שנבאר לקמן: (א) מ"ש המחבר, ומותר לעשות
מלאכה בשבת לעצמו, תנן שם קכב א: נכרי שהדליק את
הנר משתמש לאורו ישראל. [חרי דאין אסור כלל במה שעושה
לצורך עצמו — ד"א. (ב) מ"ש המחבר, אבל לא לרבו, ומ'
אף כסתמא בלא אמירה, היינו משום שהעבד כשעושה לרבו
הרי כמו קטן כסתמא שעושה לדעת אביו. ולענין קטן תנן שם
קכא א: אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששכיחתו
עליהן. וגם עבד כשעושה לרבו מסתמא עושה על דעת רבו,
וכנ"ל בסקי"ז. (ג) מ"ש המחבר, ואסור לכל ישראל לומר
וכו' והיינו דבאריהם אסור באמירה, הוא כמ"ש במתני':
נכרי שבא לכבות אין אומרים לו ככה. [ומיירי לאחר שאינו
רבו — ד"א. (ד) מ"ש המחבר, ולישראל אחר שאינו רבו
אפי' עושה לדעת ישראל מותר כל שאין שם אמירת ישראל,
כ"ה במתני' שם הנ"ל: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו ככה
ואל תכבה. וממ"ש ש, אין אומרים לו אל תכבה, מוכח
שמותר להניחו לעשות, משום דנכרי אדעתא דנפשי' עביד. (ה)
מ"ש המחבר, ובלכד שלא ינהיג ישראל בשבת מאותה
מלאכה, כן מבואר במשנה שם קכב א: נכרי שהדליק את הנר
וכו' ואם בשביל ישראל אסור. וכנ"ל בריש ס"ק זה. (ו) והדין
הששי שכתב המחבר, ומ"מ אם ה' עושה מלאכת רבו שלא
מדעתו וניכר שאינו עושה לדעתו מותר ואינו צריך
להפרישו, מבואר שם בגמ' גבי קטן. דתנן שם קכא א: אבל
קטן שבא לכבות אין שומעין לו. ובגמ' שם: שמעת מינה קטן
אוכל נבלות ביי"מ מצווין עליו להפרישו אמר רבי יוחנן בקטן
העושה לדעת אביו וכו'. ומ' דאם עושה על דעת עצמו מלאכה
אביו שרי אף דשכיחתו על אביו. וה"נ בעבד — דהוי קטן
— אם ניכר שאינו עושה לדעת רבו מותר, וכנ"ל בסקי"ז.
(יט) הוא דעת הרמב"ם בהל' שבת פ"כ הי"ד. ולעיל בסקי"ב

האורח חיים, הלכות שבת שד

להכרות בו שהוא עבדו ואם הוא של טיט מותר לנאמנו בו כשחלו נאמרו אבל לא כשחלו נאמרו ונשל מתחת ככל ענין אסור (טור) (כב) ואם העבד עשה החותם לעצמו אפי' בשל טיט ככל ענין אסור (המגיד נס"ט): ב. ז (כב) והיכא דמותר העבד לעשות מלאכה לעצמו אם אמר לו האדון שיעשה לעצמו ויוזן עצמו ביום השבת כיון שהתנה עמו מבע"י עושה הוא לצרכי מזונותיו (כד) ובלבד בצנעה שלא יהא בדבר חשש רואים: ג. ח (כה) עכו"ם גמור (כו) שהוא שכיר אין רבו מצווה על שביתתו:

ביאורי הגר"א

יטל לומר עשה עמי ואני זקן כמ"ש נפ"א דגיטין: (כד) ובלבד בצנעה כו'. דהא אפי' משכיר מרחצו לנכרי אסור מפני שנקרא ע"ש וכ"ש כה"ג דלן נקרא יותר על שמו שטעה בנית ישראל הגמ"ר פ"ק דש"י ע"ש: (כה) ע' כורכב"ם. קצ"ג א': (כו) שהוא שכיר. מ"ק י"ג א' היה שכיר שם ומשמע שם דלף בשבת מותר ע"ש:

(כא) וכל עבד כו'. שנת נ"ט א' ושמאל אמר כנאל כו' ומי אמר כו' ורמינהו כו' לא אדי ואדי כו': (כב) ואם העבד כו'. אלל הטור השמיט דס"ל למסקנ' אחלל הא סנ"י דר"ל לימא הא כו' וסמך לא כו' וא"כ קמיימא נמי מיתרמא כה"י וסמך מ"י ולאסוגה וס"ל דלן חילוק בין של רבו לשל עצמו: (כג) והיכא. וכו' כנלל לעצמו דהא

ברכת אליהו

לשון הגמ' אבסקי"א. ולפי"ז יוצא מדברי הגמ': א) בעבד לנפשיה אפי' בשל טיט ואפי' בשל צואר אסור לצאת. ב) בשל מתכת גם בעשה לו רבו אסור ואפי' בדצואר. ג) בשל טיט ועשה לו רבו. כשל צואר מותר לצאת. ובשל כסות אסור. אבל הטור השמיט החילוק בין עשה לו הרב לבין עשה העבד לנפשיה. וז"ל: אין העבד יוצא בחותם של מתכות לא שנא אם הוא בכסותו או בצוארו וכו' ואם הוא של טיט שאין רבו מקפיד עליו בצוארו מותר וכו'. וטעמו של הטור, משום דס"ל שלמסקנא של הגמ', אודא האי סברא. דהגמ' שם ר"ל "לימא הא דעבד ליה רביה הא דעבד איהו לנפשיה". וסתר: לא אדי ואדי דעבד ליה רביה וכאן בשל מתכת וכאן בשל טיט. ומ' דלפי המסקנא לא מחלקין בין עבד ל"י רבי לבין דעבד איהו לנפשיה, וא"כ קמיימא נמי מיתרמא כה"י — שגם קושיית הגמ' הראשונה שיש סתירה בדברי שמואל — מתורצת כתי' זה. דהיינו שמה שאסור לצאת בכבלא דעבדא, זה רק בשל מתכת. ומ"ש שמואל שמותר לצאת בחותם שבצוארו, היינו בשל טיט. והגמ' חזרה בה מסברא הראשונה שתירצה בדברי שמואל: הא דעבד ליה רביה הא דעבד איהו לנפשיה. וס"ל לטור דלפי המסקנא אין חילוק בין של רבו לשל עצמו.

(כג) זהו ככלל ל"עצמו" — שכתב המחבר לעיל שמותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו. דהא הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואני זקן, כמ"ש בפ"א דגיטין יא ב, יב א, וכמ"ש ביו"ד סימן רס"ז ס"כ.

שלאחרים יש רק משום אמירה לנכרי שבות, ובכח"ג לא גזרו. אבל רבו שמוזהר עליו מן התורה, אסור לומר לו, וכמ"ש"ל בסקט"ז.

(כא) כב) תנן בשבת גז' א: לא תצא אשה וכו' ולא בכבול לה"ר. ובגמ' שם נח א: ושמאל אמר ככלא דעבדא תנן (כבל דמתני' ככלא דעבדא — רש"י) ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל יוצא העבד בחותם שבצוארו אבל לא בחותם שבכסותו לא קשיא הא דעבד ליה רביה (אית ליה אימתא ולא שקיל ליה מצוארו להוליכו בידו — רש"י) הא דעבד איהו לנפשיה וכו' גופא אמר שמואל יוצא העבד בחותם שבצוארו אבל לא בחותם שבכסותו וכו' ורמינהו לא יצא העבד בחותם שבצוארו ולא בחותם שבכסותו וכו' לימא הא דעבד ליה רביה הא דעבד איהו לנפשיה לא אידי ואדי דעבד ליה רביה וכאן בשל מתכת וכאן בשל טיט. [והטעם דבשל צוארו מותר, משום "דלא חיישינן שיכאיו בידו שירא מרבו" — לשון הגמ' אבסק"ט. והטעם דבשל כסותו אסור, משום דחיישינן "דכשיפסיק לו יקפל כסותו ויניח על כתיפו שלא יראה רבו" — לשון הגמ' אבסק"ט. וההבדל בין של מתכת ובין של טיט הוא, דבשל מתכת, כיון שהוא חשוב חיישינן דילמא נפיל ואתי לאתוויי — לשון הגמ' אבסק"ט. משא"כ בשל טיט, דאי מיתבר אין מקפיד עליו להביא שבריו לבית אדונו" — לשון רש"י שם ד"ה לא. והטעם ש"אם העבד עשה החותם לעצמו אפי' בשל טיט בכל ענין אסור", הוא משום "דחיישינן שמא יביאה בידו דלא מתירא מרבו כיון שהוא עשאה לעצמו" —

איהו לנפשיה. וכתב ע"ז הר"ן: והתימה מן הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר זה בהלכות. וגם כעל המאור כתב: והר"ף לא פירשה כל הצורך. וגם בספר מנורה הטהורה הג"ל הסביר את שיטת הר"ף. כמ"ש רבנו כדעת הטור. וע"ש מה שהאר"ך בזה.

3 מקור דין זה הוא ברמב"ן. בריטב"א ובנמוקי יוסף ביבמות מח ב. והם לא כתבו הטעם משום שהרב יכול לומר לעבדו עשה עמי ואני זקן. וז"ל הרמב"ן: שמותר אדם לומר לעבד ערל צא מעשה ידך במוזנותך בשבת אם רצה לעשות לעצמו יעשה ויאכל ואם לאו לא יאכל שכיח שהוא אינו חייב במוזנותיו ולא לא רצה [נדקדק"ל בגיטין דף יב] נמצאת מלאכה זו לעצמו ולא כן נהגו. עכ"ל.

ויש להעיר מדוע הצריך רבנו לומר שהטעם שמותר לישראל הוא משום שיכול לומר עשה עמי ואני זקן, הרי אפילו אם נאמר שאינו יכול לומר עשה עמי ואני זקן, יהי' מותר משום שיכול

2 נראה שיש הוכחה לשיטה הראשונה — שסוברת שתירץ הראשון של הגמ' "הא דעבד ליה רביה הא דעבד איהו לנפשיה". אידי נשאר גם למסקנא. זה מדהגמ' במסקנא אומרת בלשון: אידי ואדי דעבד ליה רביה וכו'. ואם נאמר שלפי המסקנא אין הבדל בין עבד ליה רביה ובין עבד איהו לנפשיה, היתה הגמ' צריכה לומר סתמא "ל"ק כאן בשל מתכות וכו'", או שהגמ' היתה צריכה לומר: אידי ואדי בין בשל רבו בין בשל עצמו ול"ק וכו'. וראיתי שגם בספר מנורה הטהורה כאן אות א'. כתב הוכחה זו. ובאמת בר"א הקשה על דברי רבנו לסברת הטור, מדוע הגמ' נקטה בלשון "אידי ואדי דעבד ליה רביה וכו'". ולא נקטה בלשון שישתמע שלפי תירוצו זה אין הבדל בין עבד ליה רבי עבד איהו לנפשיה. והד"א נשאר בקושיא. וע"ע מה שהאר"ך שם בה.

וגם הר"ף השמיט החילוק בין עבד ליה רביה לבין עבד

באר הגולה

א שנת נ"א נמשנה
ורש"י שס.
ב שס נ"ב וכר.

שה במה בהמה יוצאת בשבת. ובו כ"ג סעיפים

א א בהמה יוצאת במה שמשמרת בו (א) אבל אם אינה משמרת בו (ב) אז הוי נטירותא
יתירתא (ג) ביותר והוי משאוי כ (ד) וכן כל דבר שהוא לנוי ולא לשמור לא תצא בו (ה) הילכך

ביאורי הגר"א

ונמנני' ולונדקין כפרומביא אף ע"ג שהו' נטירותא
יתירתא מאפסר מדאסור לחמור כמ"ש נס"ג אע"ג דיואל
נאפסר מוס' שס ד"ה לו כו': (ד) וכן כ"ד כו':
סס: (ה) הילכך כו'. ממני' וגמ' ורש"י שס:

שה (א) אבל אם. שס נאקה נאפסר לא כו':
(ב) אז הוי נטירותא. שס נ"ב א' כרז וכמ"ס נס"י:
(ג) ביותר. הלא"ה אע"ג שמשמרת נפשות מותר
מדאמרינן גמ' יואל לונדקין נאפסר אלמא משמרת זו

ברכת אליהו

דימנטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחא ולא הוי משוי ומידי
דלא מינטרא ביה הוי משוי. ודברי רש"י הם עפ"י מש"ש
בגמ': [נאקה באפסר לא חיבעי לך כיון דלא מינטרא ביה
משאוי הוא וכו'].

(ב) שבת נב א: תנן התם ולא ברצועה שבין קרניה אמר
(ליה) ר' ירמיה בר אבא פליגי בה רב ושמואל חד אמר בין לנוי
בין לשמר אסור (דפרה מינטרא לא אחיהא אלא מוליכה
לפניו וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא — רש"י) וחד אמר
לנוי אסור ולשמר מותר. והגמ' מסיקה שם דרב הוא דאמר
לנוי ובין לשמר אסור. והלכה כרב, וכמ"ש בס"י ז: ולא
ברצועה שבין קרניה בין אם היא לשימור וכו'. וכמ"ש
בבאה"ג סק"ע. וכמ"ש בסק"ד — הטעמים שהלכה כרב.
(ג) הלא"ה — בנטירותא יתירתא לאו ביותר — אע"ג
שמשמרת בפחות, מותר. מדאמרינן בגמ' דשבת נא ב
דלונדקין יוצאין באפסר, אלמא משמרת בו. ובמנני' שם תנן:
ולונדקין כפרומביא. אע"ג שהוא נטירותא יתירתא מאפסר,
מדאסור לחמור לצאת כפרומביא כמ"ש בס"ג, אע"ג דחמור
יוצא באפסר. הרי שפרומביא היא נטירותא יתירתא מאפסר.
ולכן אסור לצאת לחמור כפרומביא, משום דהוי לגביה
נטירותא יתירתא ביותר. ולונדקין יוצאין כפרומביא אע"פ
שהם משמרים באפסר, משום דלגביהם פרומביא לא הוי
נטירותא יתירתא ביותר, וכן כתבו תוס' שם ד"ה או כו'.
[שהתוס' כתבו שם שלכך לונדקין יוצאין כפרומביא אע"ג
דסגי להן באפסר, משום "דלא הוי נטירותא יתירתא ואורחיה
נמי בהכי ולא חשיב משוי". וזהו כוונת המחבר ג"כ דכתב
ביותר והיינו דלאו אורחיה כלל — ד"א. וכן הביא הב"י
והב"ח בשם עוד פוסקים, והביאו הטעם ד"אין יכול לכיון
השמירה ולצמצם שלא להוסיף מעט"].

(כד) דהא אפילו משכיר מרחצו לנכרי אסור, מפני שנקרא
המרחץ על שמו וכמ"ש בסי' רמ"ג ס"א [ועמש"ש בסק"א].
ויאמרו שעושה בשביל ישראל. וכ"ש כה"ג דאין לך נקרא
(יותר על שמו שעושה) [נראה שצ"ל: על שמו יותר מאשר
עושה] בבית ישראל. כ"כ הגמ' פ"ק דשבת סימן תנ"ב
ע"ש, וז"ל: ... אבל בשל ישראל אפי' בבית נכרי אסור וכ"ש
בבית ישראל הכל כשבילו ואפילו משכיר מרחץ לנכרי אמרינן
בפ"ק דע"ז [כ א] לא ישיכיר אדם מרחץ לנכרי בשבת שנקרא
על שמו ונכרי יעשה בה מלאכה בשבתות וימים טובים ואע"פ
שעושה לצורך עצמו ומעצים שלו ואין לך נקראת על שמו
יותר מביתו של ישראל שדר בו.

(כה) שבת קנב [צ"ל: קנב] א. רתנן שם: מי שהחשיך בדרך
נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור. ובגמ'
שם: טעמא דאין עמו נכרי הא יש עמו נכרי יהיב מ"ט חמור
אתה מצווה על שביתתו נכרי אי אתה מצווה על שביתתו.
(כו) מ"ק יב א: אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים
ולא בחולו של מועד ואם באין מאליהן מותר ואין מסייעין
אותן ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת
שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ומוסרין להם
שומר לנער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה ביו"ט במוננות
במועד בשכור. ומ' שם דאף בשבת מותר לת"ק, ע"ש. [דהרי
שם בשבת מיידי דקאמר בשבת בטובה כו' והרי עושה שם
השכיר עובד כוכבים מלאכה בשבת — ד"א. וע"ל סימן
רמ"ד סק"ח ולהלן בסימן תקל"ז סק"א].

שה (א) [כריש סעיף זה ציין בבאה"ג סק"א למשנה
דשבת נא ב ורש"י שם. וכ"ה בכ"י. ומה שציין לדברי רש"י,
היינו שרש"י כתב שם כד"ה במה בהמה יוצאה: ומידי

ה' הדין שאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך, ורק יכול לומר
צא מעשה ידך במונותיך, היה אסור לרב לומר לעבדו צא
מעשה ידך במונותיך בשבת, מפני שזולא אמירת הרב לעבדו
צא מעשה ידך במונותיך, היה חייב הרב לזון את עבדו. נמצא
שהעבד עושה לצורך רבו, שהרי לרבו יש הנאה מעבודת עבדו.
שענין א"צ רבו לזונו, וראה בשבלי הלקט ענין שבת אות ק"ג,
שכתב ש"כ כל ענין שמריח אדונו ממנו ויכול לכופו ולמנוע
אסור לעשות. וכפי שביארנו לעיל, אילו היה הדין שאין הרב
יכול לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך, היה אסור לרב לומר
לעבדו שיעשה לעצמו ויוון עצמו, מפני שש"י ה"ר מרדכי אדוניו
מלאכת עבדו. וראה באלהי רבה אות ז' שם על דברי שבלי
הלקט הנ"ל. וע"פ החסיד הנ"ל — והיא דמרויח אדונו
ממלאכת עבדו אסור לומר לו שיעשה לעצמו ויוון עצמו כיום
השבת — כתב בא"י שם, דבשכיר שמעבדו חייב במונותיו,
ואין יכול לומר לו חזור על הפתחים, אסור למעבד לומר לשכיר

לומר לו צא מעשה ידך במונותיך, וכמ"ש הרמב"ן הנ"ל.
וראיתו שבספר מנורה הטהורה בקני המנורה כאן אות י"ד העיר,
שמדברי הרמב"ן הנ"ל, נראה דלא כמ"ש כיו"ד — המובא
בפנים — שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך. ותי' שם:
דיש ליישב דעיקר הכוונה כאן הוא אמאי שאמר לו שיעשה
לעצמו. ונראה שכוונת תירוצו הוא כך: שאמנם עיקר הטעם
שמוותר לרב לומר לעבדו, שיעשה לעצמו ויוון עצמו כיום
השבת, הוא — כמ"ש רבנו — "זהו כלל לעצמו שיכול לומר
עשה עמי ואיני זנך". ומ"ש הרמב"ן שמוותר להגיד לעבדו צא
מעשה ידך במונותיך, לרבותא אקטיה — שש"ע שאמר לעבדו
שיעבדו בשביל המונות, והייחא אומר שבכה"ג אסורה אמירה,
מפני שהוא אומר לו לעשות מלאכה בשבת, קמ"ל דאפ"ה מותר.
זה כמו סיים הרמב"ן, שכיון שהרב, אינו חייב במונותיו אם
לא רצה וכו'. והיינו שהרי הרב יכול לומר לעבדו עשה עמי
ואיני זנך, ולכן נמצאת מלאכה זו לעצמו ולא לישראל. שאילו

נ נאקה יוצאת בזממא דפרזלא שהוא מבעת של ברזל ונוקב חוטמו ומכניסו בו וחמרא לובא בפגא דפרזלא דהיינו ברינ"א והגמל באפסר שהוא קבישטור"ד (ו) ופרד וחמור (ז) וסוס יוצאים באפסר או ברסן שהוא (ח) פרינ"ו (ט) אבל לא בשניהם ה (י) ומותר לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו (יא) ומותר למלטל האפסר וליתנו עליה ז (יב) ובלבד שלא ישען עליה: ב ה (יג) אם קשר חבל בפי הסוס הרי זה משאוי לפי שאינו משתמר בו: ג ט (יד) לצאת חמור בפרומביא (פי' רסן על נחל) אסור: ד י כל בהמה שעסקיה רעים אף על פי שאין בנות מינה צריכות לאותה שמירה והיא צריכה מותר לצאת בה: ה כ בעלי השיר ט סמ"ג והסדומה ונ"י לדעת כל הפוסקים. י ה"ה נפ"כ נאוקי' דרננא נ"ב. כ שם נ"ל נמשנה ונפירש"י שם.

ביאורי הגר"א

באר הגולה
ג שם נמשנה ונמשל
ד שם נ"ב
ה שם וכרז הונא
ו מוס' שם והל"ט
ז הל"ט שם
ח רמז"ס (נפ"ג)
נפ"כ מה"ט

(יא) ומות' לטלטל. מוס' שם דמוכן הוא לנחמה ונח"ט שם נ"ג א' וע"ש מוס' ד"ה מהו: (יב) ובלבד. רל"ט שם ירוש' נפי' קשורה מע"ש: (יג) אם קשר בו. ע"ש נפי' ר"י חננ' לה זקוקה ט': (יד) לצאת. שם נ"ב א' חמור שעסקיו בו הכי אמר אנון כו' ואן קי"ל דלא כשמואל דהלכה כר"י נאסורי כמ"ש נגדה כ"ד י' ועוד דלכ"י ורנ' ורננא אליניה מו' ור"ף ורל"ט שם:

(ו) ופרד. נ"ל וכן פרד וחמור: (ז) וסוס יוצא ט'. וכן הוא נגמ' ומוס' ד"ה אמר כו' וז"ה נטור וכ"כ נ"ח ועמ"ל: (ח) פרינ"ו. הוא נרנא הנ"ל שהוא פרומביא. נ"י. אע"ג דדי לו נאסר מ"מ כיון דלורסי' נכ"י מוס' מוס' הנ"ל ונמו לנדקן הנ"ל: (ט) אבל לא. מו' שם דהשני משו' הוא: (י) ומותר לכרוך. מוס' שם מהא דעגלי דר' הונא כו' ומולאום כו' שם:

ברכת אליהו

דילמא, שלובדקין יוצאין בפרומביא אע"ג שהוא נטירות יחירתא מאפסר, משום „דאורחא נמי בהכי ולא חשיב משוי". (ט) תוס' שבת נב א ד"ה אמר כתבו: ...אבל בשניהם ברסן ובאפסר אסור. והטעם הוא משום דסגי בחד, והשני משוי הוא. (י) כ"כ תוס' בשבת נב א ד"ה אמר. ח"ל: ומותר לכרוך חבל האפסר סביב צואר הבהמה ולצאת. והתוס' הוכיחו כן. מהא דאמרו שם בגמ' ד, עגלי דרב הונא ומולאות של בית רבי יוצאים כרוכין". (יא) כ"כ תוס' בשבת נב א ד"ה אמר, וז"ל: ומותר להשים הרסן או האפסר בראש הסוס בשבת ואין בו איסור טלטול דמוכן הוא לכהמה. וכמ"ש בגמ' נג א: מהו ליתן מרדעת ע"ג חמור בשבת א"ל מותר כו'. וע"ש תוס' ד"ה מהו שכתבו: ואין לאסור משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דבהמה חשיבא כדבר הניטל כיון דיכול למושכו ולהליכה בכל מקום וכו'.

(יב) רא"ש בשם ירושלמי כפי' קשורה מערב שבת. [דתנן בשבת נב ב: חמור יוצא במרדעת. ובגמ' שם נג א: אמר שמואל והוא שקשורה לו מע"ש. והתוס' שם ד"ה והוא הכיאו כמה טעמים על הא דבעינן שתהי', קשורה לו מע"ש. והרא"ש שם פ"ה ס"ב כתב: ובירושלמי (שם ה"ב) משמע דהא דאמר שמואל ובלבד שתהא קשורה לו מע"ש (משום) דאסור לקשור מרדעת בשבת משום דמשתמש בבעלי חיים

(ד) שם. [בספ"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת נב א. וכאן בבאה"ג ספ"ב כתב: שם נ"ב וכו'. וזה לא כ"כ בדקדוק. כי הדין שלנו אסור הוא גם אליבא דשמואל, וכמ"ש בגמ']. (ה) מתני' בשבת נב ב: יוצא וכו' ונאקה בחטם. וגמ' שם: מאי נאקה בחטם אמר רבה בר בר חנה נאקה חירותה בזממא דפרזלא. ורש"י שם בד"ה בזממא פירש: נוקב את חוטמו ומכניסו בתוכו והוא כמין טבעת. [ועד"א]. (ו, ז) [לפי מ"ש בשו"ע, יוצא שפרד וחמור יוצאין גם ברסן. והא ליתא. שהרי לענין חמור כת' בסעיף ג': לצאת חמור בפרומביא (פי' רסן של ברזל) אסור. וכמ"ש בספ"ד. וחמור ופרד דין אחד להם. אלא צ"ל בשו"ע: וכן פרד וחמור וסוס יוצא כו'. והיינו שפרד וחמור דומים לגמל, ויוצאים רק באפסר ולא ברסן; אבל סוס יוצא באפסר או ברסן. [וזה דלא כדברי הט"ז בספ"ב]. ומ"ש המחבר „וסוס יוצא באפסר או ברסן כו'". כן הוא בגמ' דשבת נב א: ארבע בהמות יוצאות באפסר הסוס כו'. ותוס' שם בד"ה אמר כו' כתבו: ויוצא סוס ברסן דאורחא' בהכי אן באפסר וכו'. וכן הוא בטור וכ"כ ב"ח. ועיין מ"א]. (ח) הוא ברינא הנ"ל בשו"ע [ובפנינו בשו"ע: ברינ"א]. שהוא פרומביא — כ"כ ב"י. ואע"ג דדילי — לסוס באפסר, מ"מ כיון דאורחיה בהכי — ברסן — מותר. כ"כ תוס' בשבת נב א ד"ה אמר, הנ"ל בספ"ז. וכמו לובדקין הנ"ל, שיוצאין בפרומביא. וכמ"ש בספ"ג בשם התוס' שם נב א ד"ה או

רסן, הוא משום דכאן הוא יותר חידוש מאפסר. שהכ"י כתב: שיש מחמירים שלא להוציא הסוס בפרומביא וכבר כתבתי דפרומביא היא ברינ"א הנקרא רסן וכו'. ובאמת על מה שהקדים הטור רסן לאפסר, הקשה הדרישה סק"ב: מאי או באפסר דקאמר הלא כ"ש שיוצא באפסר דהא יותר משומר ברסן מבאפסר. ולכן הקדים המחבר אפסר לרסן. ועל הטור — שהקדים רסן לאפסר — חי' כדירשה שם: ד"ל דאחא לאשמרעין דלא אמרינן שאינו רשאי לצאת באפסר לפי שאינו משתמר בו והוי משוי וק"ל.

שיעשה השכיר מלאכה ריוון את עצמו. ו המ"א בספ"ב כתב: וסוס יוצא ברסן וכו' כצ"ל וכ"ה בטור וכו', וגם כוונת המ"א כמ"ש בפנים. ועיין פמ"ג. ובערוך השולחן סק"ז כת' שהבי"ח והמ"א מחזקו „חמור" מהספרים. וזה לא בדקדוק וכפי שיווכח המעיין בדרכיהם. וע"ע מ"ש הערוך השולחן בזה. אלא שבשו"ע בפנינו נזכר אפסר לפני רסן. והמ"א גיורו כש"ע רסן לפני אפסר. וכ"ה בטור. ונראה דהא דהקדים המחבר — לפי גירסתיו — אפסר לפני

באר הגולה

ל סס ו"ג.
מ מנ יתודה נמשנה
וכנ שס י"ד ה"ף
והרמב"ם.

(טו) כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות שיש להם כמין אצעה סביב צוארן וטבעת קבועה בה ומכניסין בה רצועה ומושכין אות' בה מותר שיצאו בשיר חרוך על צווארן (טז) ויכולים למשכם בהם: 1 ל (יז) אילים יוצאים לבוים והוא עור שקושרין להם תחת זכרותם שלא יעלו על הנקבות והרחלות יוצאות שחוזות והוא שקושרים אליהן כלפי מעלה כדי שיעלו עליהן הזכרים ויוצאות כבונות והוא שקושרים בגד סביבן לשמור הצמר שיהיה נקי והעזים צרורות והוא שקושרים ראשי דדיהן מ (יח) ודוקא כשקושרים אותם (יט) כדי שיצטמקו

ביאורי הגר"א

(טו) כגון. רש"י שס: (טז) ויכולי. ממני שס: כנולות ורמב"ם כחנ: (יח) ודוקא. כני' ה"ף שס: י"ד א' וכן אמר הלכה כח"ק וחמ"ק דנרימא קמי' וערמ"ש

ברכת אליהו

רש"י שם ד"ה וכל בעלי השיר: כגון כלבים [של] ציידים וחיות קטנות שנותנין שיר לצוארם לנוי.
(טז) מתני' כשבת נא ב: וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר.
(יז) תנן בשבת נב ב: רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכו'. ובגמ' שם נד א: מאי כבולות שמכבלין אליה שלהן למטה כדי שלא יעלו עליהן הזכרים וכו'. והשמיטו הרי"ף והרא"ש וטושי"ע הדין שלה, "כבולות". והרמב"ם כתבו בהל' שבת פ"ב ה"ב. וז"ל: והרחלות יוצאות ואליה שלהן וכו' קשרה למטה כדי שלא יעלו עליהן הזכרים.
(יח) תנן בשבת נב ב: העזים יוצאות צרורות (דדיהן צרורות פעמים ליבש שמהדקן כדי שלא יחלבו עוד ויתעברו או יהיו שמנות לאכול ופעמים לחלב לשמור לחלבן שלא יטפסף לארץ וקושרין להם כיס בדדיהן — רש"י ר' יוסי אומר ככולן (דמשוי' הוא — רש"י) חוץ מן הדוללים הכבונות (שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והיו להו תכשיט — רש"י) רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב. ובגמ' שם נד א: איחמר רב אמר הלכה כר' יהודה ושמואל אמר הלכה כר' יוסי ואיכא דמתני' להא שמעתא באפי נפשיה רב אמר ליבש מותר ולא לחלב ושמואל אמר אחד זה ואחד זה אסור ואיכא דמתני' להא אהא עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב משום ר' יהודה בן בתירא אמר כן הלכה אבל מי מפס איזו ליבש ואיזו לחלב ומתוך שאין מכירים אחד זה ואחד זה אסור אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירא כי אתא רבין אמר ר"י הלכה כח"ק. ופירש"י שם בד"ה כח"ק שמש' בגמ', "הלכה כח"ק". היינו כת' דמתני' — דמתני' בין ליבש בין לחלב. ומ"ש המחבר, "ודוקא כר", זה כני' הרי"ף שם. שהרי"ף גרס — אחרי דברי שמואל דאמר הלכה כרב יהודה בן בתירא — : ורב אמר הלכה כח"ק. וסיים הרי"ף: והלכתא כרב דאמר הלכה כרבי יהודה דמתניתין דאמר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב דקיימא לן רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. לפי"ז מ"ש, "הלכה כח"ק". את"ק דברייתא קאי — שמחלק בין ליבש שמואל, ולחלב שאסור. וערא"ש שם פ"ה ס"ה [שבחחלה הביא כמ"ש הרי"ף הנ"ל]. ואח"כ כתב: ורש"י גרס ור' יוחנן אמר הלכה כח"ק וכן כתוב בהרבה ספרים ופי' הלכה כח"ק דמתני' ופי' איכא דמתני' להא דאמר שמואל אבל לא הא דרב ולגירסת זו הלכה כר'

וכו'. וסיים שם הרא"ש: אבל כשנותן מרדעת על גבי החמור בלא קשירה אין צריך להתקרב אצל החמור ואין נשען עליו ואין כאן משתמש בבעלי חיים. וצריך לזהר כשנותן הרסן בראש הבהמה שלא ישען על ראשה. עכ"ל.
(יג) עיין בשבת נב א: בעי רב יוסף תחב לה בוקנה (שקשר שער זקנה כמין נקב ותחב האפסר לתוכו — רש"י) מהו כיון דאי מנתח לה כאיב לה לא אתיא לנתוחה או דילמא זימנין דרפי ונפיל ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר תיקו. [הרי דבעינן דוקא דכאיב לה אם אתי לאנתוחי הא לא"ה אסור וא"כ הכא דיכולה לשמט דלא הוי נטירותא והוי משאוי — ד"א. ועט"ז סק"ג שכתב בטעם האיסור: דנשמט הוא מפיו ול"ד לאפסר שקשר בראשו ואינו נשמט].
(יד) שבת נא ב: אין חיה יוצאה בסוגר חנני' אומר יוצאה בסוגר ובכל דבר המשתמר. ושם נב א: חמור שעסקיו רעים כגון זה מהו לצאת בפרומביא כשבת (מי הוי נטירותא יתירתא לגביה או לא — רש"י) א"ל הכי אמר אבוך משמיה דשמואל הלכה כחנניא (ולא איכפת לן אי הוי נטירותא יתירתא — רש"י). ושם בגמ' איתא דרב פליג עליה דשמואל וסובר דבין לנוי ובין לשמר אסור, וכנ"ל בסק"ב. ואנן קי"ל דלא כשמואל, משום דהלכה כרב באיסורי, כמ"ש בגדה כד ב: ועוד דאביי ורבא ורבינא אליביה. דשם בשבת הקשו על רב: קשרה בעליה במוסרה כשרה ואי ס"ד משאוי הוא אשר לא עלה עליה עול (כמדבר יט. ב) אמר רחמנא. ואביי ורבא ורבינא — שהם בתראי — מתרצים אליבא דרב, שלא יקשה מהך ברייתא. כ"כ תוס' שם ד"ה אמר הרי"ף שם והרא"ש שם פ"ה ס"א. [וזה"ל הרי"ף: דאמר שמואל דהלכה כחנניא דאמר נטירותא יתירתא לא אמרינן משוי הוא ליה לית הלכתא כותיה דהא רב פליג עליה ואמר נטירותא יתירתא משוי הוא ליה ואותבי' עלי' דרב ולא קמה תיובתא אלא פריקו לה תלתא אמוראי בתראי ומדאיכפלו הני תלתא אמוראי בתראי דאינון אביי ורבא ורבינא ופריקו. כוליהו אליבא דרב שמע מינה דהלכתא כותיה ועוד הא קי"ל דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי, עכ"ל].
(טו) בריש הסעיף בבאה"ג סק"כ כתב: שם ג"א במשנה וכפירש"י שם. והיינו דעצם הדין דבעלי שיר מותר שיצאו בשיר חרוך בצוארם הוא במשנה שם עמוד ב: וכל בעלי השיר יוצאין בשיר. ומ"ש המחבר, "כגון כלבים כו'", כ"כ]

איתא ש.הלכתא כרב באיסורי בין לקולא בין לחומרא. ובנדוננו רב הוא המחמיר.

2 כלל זה מוזכר גם בבכורות מט ב. והא דרבנו ציין למסכת נדה ולא לבכורות שהיא קודמת בסדר הש"ס, משום דבגדה שם

באר הגולה
ג סס נמשנה ונמנה
כ"ג
ס סס נמנה
וכת"ק
ע סס לכולהו אמוראי
פ הכ"ז נסס
הירושלמי
צ כ"ז ממשמעות
הגמרא נ"ד וכדנר
הסמ"ג שהניח הסור

דדיהן ולא יחלבו דאו מהדק שפיר אבל אם קשר כדי לשמור חלבן שלא יפול לארץ אסור
דלא מהדק שפיר וחיישי' דלמא נפיל ואתי לאתויי: ז חמור יוצא במרדעת (פירוש כמין
אוכף קטן שמניחין על החמור כל היום כולו מדי שיממם) והוא שתהא קשורה לו מערב שבת (כ) ושאר
כל הבהמות אסורות ו לא יצא באוכף אעפ"י שקשור לו מערב שבת: ח ע מותר ליתן
מרדעת על החמור מפני הצנה פ ובלכד שלא יקשרנו בו מפני שכשקושר צריך ליקרב אליו
ונמצא משתמש בבעלי חיים (כא) אבל על הסוס כיון דלית ליה צער צינה אסור ליתן עליו
מרדעת כלל צ (כב) ולהסיר מרדעת בשבת בין מן החמור בין מן הסוס אסור כיון דלית ליה

ביאורי הגר"א

סס כאן לננה כו' לננה ל"ל נערא ומפ' דה"ה בכל הבהמות
אין נער נחמס דלא כפר"ש מחמת דאמרי אינשי אלא
שאין נער לבהמה כזה אלא נסמ"ת ומדכ"י נסמפקו כזה
ולרש"י פשיטא ל"י דמשמע מדכ"י דמותר כ"ל שכתב
נדה"ה כאן לחממה כו' אלא נטילת אוכף כו' שהרי הוא
ינטון מאליו דאמרי אינשי כו' משמע אלא כוס מותר
לנפ"ד הסמ"ג מ"ש בגמ' דאמרי כו' קאי ארישא כ"ל
אלא נטילת האוכף א"ל שוס טעם ואפי' לקום אסור. אלא
לרש"י הוא להיפך דנלחממה א"ל שוס טעם ולפ"ו הסוס

סס: (יט) כדי כו' לשמור כו' כפי' רש"י
סס נמנהי נ"ז כ': (כ) ושאר כו' ערש"י
נמנהי ד"ה חמור וכ"מ מלשון דמנהי חמור יולא דוק
חמור וכמ"ש בגמ': (כא) אבל על הסוס. סמ"ג
וכמ"ש לחממה אית לה נערא כו' דאמרי אינשי כו' ומפ'
דאמרי אינשי קאי ארישא על לחממה אית לה נערא משא"כ
בסוס אלא שית' רש"י דאין אסור אלא ליטול המרדעת
מן החמור אלא מן הסוס בין ליטול בין ליתן מותר
דמפרש חמרה כו' לפיכך אסור ליטול: (כב) ולהסיר.

ברכת אליהו

לשים מרדעת שיחממו, משום ד"קריא לה". משא"כ ע"ג
סוס ושאר בהמות אסור לשים, משום דליכא טעמא דקריא
להו. אבל שיטת רש"י דאין אסור אלא ליטול המרדעת מן
החמור אבל מן הסוס בין ליטול בין ליתן מותר דמפרש חמרה
כו' לפיכך אסור ליטול. [רש"י מפרש ש"ש בגמ' "חמרה
אפי' בתקופת תמור וכו'", הוא טעם למה אסור ליטול
המרדעת מן החמור. והיינו שמן החמור אסור ליטול המרדעת,
משום שאף אם לא יטול, אינו סובל מהחום שהאוכף גורם לו,
ולא איכפת לחמור שלא יטול המרדעת ממנו — דאמרי
אינשי כו'". אבל מותר ליטול האוכף מן הסוס, משום שהוא
סובל מהחום שהמרדעת גורמת לו. אבל לענין ליתן את
המרדעת על הבהמה, כזה לא אמרו הטעם — שרק בחמור
מותר משום "דאמרי אינשי וכו'", אלא בין בחמור בין בסוס
מותר ליתן].

(כב) כס"ק כ"א הבאנו שיטת הסמ"ג בביאור דברי הגמ'
בשבת גג א: נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת וכו' מ"ש מאוכף
וכו' רב פפא אמר כאן לחממה כאן לצננה לחממה אית לה
צננה לצננה לית לה צננה וכו'. ומפ' דמ"ש בגמ' שלכן אסור
ליטול האוכף מן הבהמה משום ד"לצננה לית לה צננה", זה
לאו דוקא בחמור. והו"ה בכל הבהמות אין להן צער בחימום
מהמרדעת, והסרת המרדעת הוי טירחא שלא לצורך. ולכן
אסור להסיר המרדעת מע"ג בהמה. ודלא כפירש"י שהטעם
שאסור ליטול הוא מחמת דאמרי אינשי חמרה אפי' בתקופת
תמור קריא לה. ולפ"ו רק בחמור אסור ליטול ממנו, אבל
משאר בהמות מותר ליטול. אבל הסמ"ג לא מפרש כפירש"י,
אלא שהם מפרשים שאין צער לבהמה כזה שהמרדעת מונחת
עליה. ולכן מכל בהמה אסור להסיר המרדעת, (כיון דלית לה
צננה אם לא יסירה". ומ"ש בגמ' "היינו דאמרי אינשי וכו'").
לפי פירוש זה קאי טעם זה על הא דמותר ליתן המרדעת. וזה
דוקא בחמור ש"אפי' בתקופת תמור קריא לה". אבל ע"ג

יוחנן לגבי רב ושמואל ומותר בין ליכש בין לחלב. וראה שם
עוד מ"ש הרא"ש בשם רבינו יונה ומ"ש בקרבן נתנאל אות ח.
וכתב הב"י: וכתבו הר"ף והרא"ש והלכתא כרב דאמר הלכה
כו' יהודה וכ"פ הרמב"ם וכו' וכיון שהר"ף והרמב"ם
מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן].

(יט) לעיל בסק"ח הבאנו דברי המשנה בשבת נב ב: ר'
יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליכש אבל לא לחלב. ומ"ש
המחבר "כדי כו'", הוא כפירש"י במתני' שם, דכתב: ר'
יהודה סבירא ליה כת"ק דלאו משוי הוא ומיהו ליכש דמיהדק
שפיר וליכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאיתויי אבל ליחלב
דלא מיהדק שפיר חיישין.

(כ) בשבת נב ב במתני': חמור יוצא במרדעת. וערש"י שם
ד"ה חמור, שכתב: ומניחין אותו כל היום על החמור לחממו
דאמרי אינשי חמרה אפי' בתקופת תמור קריא ליה. ומ'
מפירושו של רש"י שרק לחמור מותר לצאת, ושאר כל
הבהמות אסורות. וכ"מ מלשון דמתני': חמור יוצא. הרי
דדייקה המשנה דוקא חמור. וכמ"ש נג א בגמ' — לענין
חמור ליתן או ליטול המרדעת — : לחממה אית לה צננה
וכו' והיינו דאמרי אינשי חמרה אפי' בתקופת תמור קריא לה
[וכמ"ל בסק"ח]. והו"ה לענין יצאה במרדעת, שרק
לחמור התירו משום שיש לו צער צנה בלי המרדעת, ושאר כל
בהמות אסורות.

(כא) כ"כ הסמ"ג מל"ת ס"ה הל' שבת במלאכת המוציא
מרשות לרשות. וכמ"ש בשבת גג א: נותנין מרדעת ע"ג חמור
בשבת וכו' מאי שנא מאוכף (שאסור ליטול וכ"ש להניחו —
רש"י) וכו' רב פפא אמר כאן לחממה (מותר) כאן לצננה
(אסור) לחממה אית לה צננה אפי' צערא לצננה לית לה צננה והיינו
דאמרי אינשי חמרה אפי' בתקופת תמור קריא לה. ומפרש
הסמ"ג דמ"ש "דאמרי אינשי וכו'", קאי ארישא — על
לחממה אית לה צערא. והיינו דדוקא ע"ג חמור מותר

באר הגולה

ק שם נ"ג.
 ר הגהות נפ"ג נסמ
 קמ"ג.
 ש שם בגמרא
 וכשמול תוס' והר"ף
 וש"פ.
 ת שם בגמרא.
 א שם בגמרא.

צער אם לא יסירנה (כג) ואוכף אסור בין ליטול בין להניח בין לחמור בין לסוס: ט קאוכף שצ"ג החמור שבא מן הדרך ונתיגע וצריך להסירו לצננו לא יטלנו בידו אלא ר (כד) מתיר החבל מתחתיו ומוליכו ומביאו בחצר והוא נופל מאליו: י ש (כה) אין תולין לחמור טרסקל (פירוש כלי של ערסה קלופה ומכוסה ענור) בצוארו ליתן מאכלו בתוכו שיאכל משם אבל עגלים וסייחים שצוארן קטן ומצטמרים לאכול על גבי קרקע שרי בחצר (כו) אבל אין יוצאים בו: יא א (כו) לא יצא הסוס בזנב שועל שתולין בין עינו שלא תשלוט בו עין הרע ולא

ביאורי הגר"א

רש"י נמתי' וערש"י שם ד"ה אף גאוכף כו':
 (כד) מתיר החבל ממתי' קנ"ג א' וע"ש רש"י ד"ה ושלין כו':
 (כה) אין כו'. כר"י ונריימא דאוכף סכין ומפרכסין כוומי' תוס' ד"ה דשמעי' כו':
 (כו) אבל אין כו'. שם נריימא: (כז) לא יצא כו'. נריימא

קל דהכל מותר נסוס ופשטא דשמעתין משמע מדברי רש"י דלסיפא קאי: (כג) ואוכף אסור. שם אוכף שעל כו' השתא ליטול כו' וערש"י ד"ה מ"ש מאוכף ואפי' למסקנא כאן לחממה אוכף אי' ממתי' כמש"ס ולא גאוכף אפי' ואלע"ג דנמדעת מותר משום חמס כמ"ש

ברכת אליהו

מרדעת, דלהכי מרדעת קשורה מותר משום שמחממו. ואמרי אינשי חמרא בתקופת חמו קריא לה. הרי דכל ההיתר רק משום שמחממו. אבל אוכף שאינו מחמם אסור. כמש"ס בגמ': ולא באוכף אפי' שקשורה לו מע"ש. ושם בגמ' איתא: תניא גמי הכי חמור יוצא במרדעת בזמן שקשורה לו מע"ש ולא באוכף אפי' שקשורה לו מע"ש רכן שמעון בן גמליאל אומר אף באוכף בזמן שקשורה לו מע"ש וכו'. וערש"י שם ד"ה אף באוכף כו'. [שהסביר שהטעם של רשב"ג הוא משום ד, איהו גמי מהני לחממה. וא"כ און דפסקינן כת"ק — דאוכף אף בקשור מע"ש אסור, ע"כ ס"ל דאוכף לא מהני לחימום. ועד"א].

(כד) כר"י בשבת קנ"ג: מי שהחשיך בדרך וכו' הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין בשבת ושאינן ניטלין בשבת מתיר החבלים והשקין נופלין מאליהם. וע"ש רש"י ד"ה ושלין [כפנינו: נוטל] כו', שכתב: ושלין ניטלין מתיר החבלים של אוכף שהן קשורים בהן והשקין נופלין. הרי שמותר להתיר החבלים של האוכף.

(כה) כר"י ונריימא דאוכף סכין ומפרכסין כוותיה תוס' ד"ה דשמעי' כו'. [איתא בשבת נג א: אמר רב תולין טרסקל לבהמה בשבת וכו' שמואל אמר מרדעת מותר טרסקל אסור וכו' כי סליק רבי זירא אשכחיה לרבי בנימין בר יפת דתיב וקאמר ליה משמיה דר' יוחנן נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת א"ל יישר וכן חרגמה ארייך בבבל ארייך מנו שמואל והא רב גמי אמרה (דכיון דשרי בטרסקל כ"ש מרדעת — רש"י) אלא שמעיה דהוה מסיים ביה ואין תולין טרסקל בשבת וכו'. הרי דלפי ר' יוחנן אין תולין טרסקל. והלכה כר' יוחנן. כמש"ס התוס', דו"ל: אפי' דקי"ל כרב באיסורי היינו לגבי שמואל לחודיה אבל הכא ר' יוחנן דקי"ל כוותיה לגבי רב קאי כשמואל וברייתא דאוכף גמי קיימא כשמואל למאי דמשני כאן לחממה כאן לצננה ומתני' דאין סכין ומפרכסין לבהמה דמיתיי לקמן גמי פליגא אדרב כדפירש בקונטרס. ומה שהביאו תוס' מ, סכין ומפרכסין, היינו דאיתא שם עמוד ב': סכין ומפרכסין לאדם ואין סכין ומפרכסין לבהמה מאי לאו דאיכא מכה ומשום צר [וואפילו] הכי לבהמה לא וקשיא בין לרב בין לשמואל דשרי במרדעת — רש"י) לא דגמר מכה ומשום תענוג (שנחפאה המכה וסיכה ופירכוס משום תענוג

שאר בהמות אסור ליתן המרדעת, כנ"ל בסקכ"א. אבל בספר התרומה הל' שבת פרק כמה בהמה אות וד"ז ומרדכי שם פ"ה סי' ש"ד נסתפקו בזה. ולרש"י פשיטא ליה. דמשמע מדבריו, דמותר ליטול המרדעת משאר בהמות, כנ"ל בסקכ"א. שכתב שם בד"ה כאן לחממה: מרדעת צריך לחממה ומותר משום צער דצינה אבל נטילת אוכף אינו אלא שיעטנן שנתחממה ע"י משאוי שנשאה מבעוד יום ואי לא שקיל ליה לא איכפת לן שהרי הוא יצטנן מאליהו דאמרי אינשי כו'. ומשמע מדבריו של רש"י, שרק בחמור — ששייך הטעם משום דאמרי אינשי וכו' — אסור ליטול אוכף ממנו. אבל ליטול מע"ג סוס מותר. אבל הסמ"ג לא מפרש כרש"י. דלפי"ה הסמ"ג מ"ש בגמ', דאמרי אינשי כו' קאי ארישאי כנ"ל — דהוא טעם למה מותר ליתן המרדעת ע"ג חמור. אבל בנטילת האוכף אפי' שום טעם, ואפי' לסוס אסור ליתן. אבל לרש"י הוא להיפך, דבלחממה אפי' שום טעם, ולכן ליתן מותר בין ע"ג חמור ובין ע"ג שאר הבהמות, וליטול אין איסור רק בחמור משום דלית צערא דיצטנן ממילא משום, דאמרי אינשי וכו'. ולפי"ז הסוס קל דהכל מותר בסוס. ופשטא דשמעתין משמע כדברי רש"י דאסיפא קאי. [מדאיתא, היינו דאמרי אינשי] אחר, לצננה לית לה צער, משמע דהוא טעמא על איסור דליטול האוכף אבל לדעת השו"ע היה צ"ל הטעם דהיינו דאמרי אינשי על הא דאיתא כאן לחממה כו' — ד"א].

(כג) שבת נג א: בעא מיניה רב אסי בר נתן מר' חייא בר רב אשי מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת אמר ליה מותר א"ל וכי מה בין זה לאוכף אישתקא איתביה אוכף שעל גבי חמור לא יטלטלנה בידו אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאליהו השתא ליטול אמרת לא להניח מיבעיא וכו' דכו"ע מיהת מרדעת מותר מאי שנא מאוכף שאני התם דאפשר דנפיל ממילא רב פפא אמר כאן לחממה (מרדעת צריך לחממה ומותר משום צער דצינה — רש"י) כאן (באוכף) לצננה לחממה אית לה צערא לצננה לית לה צערא והיינו דאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת חמו קריא לה. וערש"י שם ד"ה מאי שנא מאוכף, שכתב: שאסור ליטול וכו' להניחו. ואפי' למסקנא דרב פפא שם בגמ' — כאן לחממה וכו', אסור ליתן אוכף. ואע"ג דבמרדעת הקשורה מע"ש מותר משום חמס, כמ"ש רש"י שם נב במתני' ד"ה

בזהורית שעושים לו לנוי ולא עזים בכים שבדדיהם שקושרים אותם ב (כח) שלא יסרטו ידיהם בקוצים ולא פרה בחסום שכפיה שחוסמים פיה שלא תרעה בשדות אחרים ולא כל בהמה בסנדל שנועלים ברגליה שלא תנגף אבל יוצאה באגר שעל גבי מכה ובקשקשים שעל גבי השבר והם לוחות שקושרים להם סביב העצם הנשבר בהן ובשליא שיצאתה מקצתה ותלויה בה (כט) ופוקק זוג שבצוארה ומטייל בה בחצר אבל לא תצא בו לר"ה אף על

באר הגולה
ב כפיוז השני
שנרש"י
* (ניקטת הגמרא ורוב הפוסקים קשיים).

ביאורי הגר"א

(כט) ופוקק כו' אע"ג דלוקים שם ס"ד פ"ה כנחלי ואנן קי"ל כרז שם ההיא סוגיא דלא נמסר איש גליא נכחיות ס' א' וע"ש מוס' ד"ה ממעכן ואנן קי"ל נמסר איש גליא שם וע"ש מוס' ד"ה גומא. ע"כ נראה כו' ע"ש:

הנ"ל ורש"י שם: (כח) שלא יסרטו. כפי' השני של רש"י שם ומוס' ד"ה כאן. ור"י פי' ונ"ע למה חילקו טוש"ע כאן נמי בין ליכא בין להלכ כמ"ש שם בגמ' אממר כו' ולא כו' והמניח כו' ואנ"ל הא והא ר"י כו':

ברכת אליהו

סה א איתא: אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין (שלא יחשדוהו באיסור — רש"י) אפי' בחדרי חדרים אסור תנן ולא בזוג אע"פ שפקוק (ואינו מוליד קול לא תצא בהמה בו וטעמא פרישנא בפ' במה בהמה (נדר ב) משום דמיחזי כאזיל לחינגא — רש"י) ותניא אידך פוקק לה זוג בצוארה ומטייל עמה בחצר (דליכא מראית העין מותר — רש"י) תניא היא דתניא שוטחן בחמה (מי שנשורו כליו בדרך במי גשמים — רש"י). אבל לא כנגד העם (שלא יאמרו ככסן בשבת האי תנא סבר דמידי דמשום מראית העין מותר בחדרים — רש"י) רבי אליעזר ורבי שמעון אוסרין (כרב — רש"י). ומה שפסק המחבר „ופוקק זוג וכו'„ אע"ג דאוקים שם בגמ' כתנאי וכנ"ל, ואנן קי"ל כרב שם — שכל מקום שאסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור, וכנ"ל בסמ"ן ש"א סמ"ה — ולפי"ז היה צריך לאסור בזוג גם בחצר, מפני מראית העין. אולם ההיא סוגיא דלא נמסר איש גליא בכתובות ס' א. ולכן להלכה נדחית הסוגיא בשבת, מהא דאיתא בכתובות שם: תניא רבי מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת מ"ט יונק מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו רבנן אמר רב יוסף הלכה כרבי מרינוס תניא נחום איש גליא אומר צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעה בשבת ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן אמר רב יוסף הלכה כנחום איש גליא. וע"ש מוס' ד"ה ממעכן, שכתבו: הוא דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור היינו דוקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם (שבת סה א) שאם ידאו יסברו שכסן בשבת אבל הכא לא ידאו אלא מלאכה כלאחר יד דהויא דרבנן ולא גזרי רבנן לאסור בחדרי חדרים. [וה"נ בזוג פוקק אף שיסברו דאזיל למוכרה בשוק, כל האיסור הוא רק מדרבנן — דמכירה בשבת אסורה רק מדרבנן, ולא אסרו בזה בחדרי חדרים אף לרב]. ואנן קי"ל כנחום איש גליא שם, כמ"ש בגמ', וכמ"ש בסמ"ן שלו"ט. וע"ש מוס' ד"ה גונח שהקשו על דברי רבי מרינוס, מבריייתא דיבמות קיד ב, דחזינן שגזרו במפרק כלאחר יד אף במקום צערא, ות"י מוס' ע"כ נראה דבריייתא דהתם פליגא אהך דהכא. וע"ש בתוס' שסימנו: וכן משמע דמקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס מכלל דפליגי רבנן. וא"כ ה"נ מאי דאמר רב יוסף הלכה כנחום כו' י"ל דפליג על סוגיא דשבת הנ"ל — ד"א. ועמ"א סימן ש"א סקנ"ו וט"ז בסמ"ן רמ"ג סק"ג, ובש"ך כיו"ד סימן פ"ז סק"ו, ובשדי חמד כללים

ולרב ודאי קשיא וההיא מתניא קמייתא דאוכף נמי קשיא ליה דנהי נמי דלצינה ליכא צער תענוג מיהא הוא אלא רב תנא הוא ופליג — רש"י].

(כו) שבת נג א בבריייתא: לא יצא הסוס בזוג שועל וכו' ולא סייעים בטרסקלין שבפיהם לרה"ר וכו'. ואמרין ע"ז בגמ': לרה"ר הוא דלא הא בחצר שפיר דמי וכו' בקטנים ומשום צער.

(כז) ברייתא בשבת נג א, הנ"ל בסקכ"ו: לא יצא הסוס בזוג שועל. ופירש רש"י בד"ה בזוג: שתולין לו בין עיניו שלא ישלט בו עין.

(כח) [איתא בשבת נג א: לא יצא וכו' ולא עזים בכים שבדדיהן. ופירש שם רש"י בד"ה בכים שבדדיהן: לקבל חלב הנוטף אי נמי שלא יסרטו דדיהן על הקוצים שהיו דדיהן גסין. ומ"ש המחבר „שלא יסרטו וכו'„ הוא] כפי' השני של רש"י שם ומוס' שם עמוד ב' ד"ה כאן. וז"ל התוס': ור"י פירש דבין ליכש ובין ליחלב תרווייהו עבדי להו כדי שלא יסרטו דדיהן כדאמרין בסמוך וליכש בזמן שאינו חפץ בחלב שדי לפי שמהדקו וליכא למישש דילמא נפיל ואתי לאתויי אבל ליחלב שאינו רוצה שיתייבשו אינו מיהדק איכא למימר דילמא נפיל ואתי לאתויי. ושם בגמ' איתא: אמר מר לא יצא הזב בכים שלו ולא עזים בכים שבדדיהן והתניא יוצאות עזים בכים שבדדיהן אמר רב יהודה לא קשיא הא דמיהדק הא דלא מיהדק רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתנן העזים יוצאות צורות רבי יוסי אוסר בכלן חרץ מן הרחילות הכבונות ר' יהודה אומר עזים יוצאות צורות ליכש אבל לא ליחלב ואיבעית אימא הא והא ר' יהודה ולא קשיא כאן ליכש (מותר) כאן ליחלב (אסור). וצ"ע [הרי קי"ל כר' יהודה כמ"ש בסק"ח, ובס"ו חילק המחבר בין ליכש ובין ליחלב, זה מדברי הטור שם]. א"כ למה [לא] חילקו טוש"ע כאן נמי בין ליכש — שמותר ובין לחלב — שאסור, כמ"ש בגמ' אממר [כח] בספר פסקי הגר"א ובר"א שזו ט"ס. וצ"ל: אמר מר] כו' ולא כו' והתניא כו' ואב"א הא והא ר"י כו', וכנ"ל. [ועד"א מה שיישב קושי' זו ומסביר שיטת המחבר, שגם ליכש אסור. אולם לפי דברי רבנו יצא שרק בליחלב אסור. וכ"כ בספר פסקי הגר"א ובמשנה ברורה סק"ד ובשעה"צ סק"ט ברע"ת רבנו].

(כט) תנן בשבת נדר ב: אין חמור יצא וכו' ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק. ובגמ' שם: משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא (לשוק למכור ותולין לו זוג להנאותו — רש"י). ושם סד ב,

באר הגולה

ג שם כ"ח ג"ח.
 ד שם.
 ה שם נ"ד נמשנה
 וכפירש".
 ו שם נמשנה.
 ז שם נמשנה.
 ח שם נגמ'.
 ט שם נמשנה.
 י כן נראה מדברי
 הר"ן ור' ירושם נחלק
 ט"ו והרמב"ם כפי' כ'.
 כ כן נראה מדברי
 הטור.
 ל שם נמשנה.
 מ שם נגמ'ת.
 נ טור מדין כרכם
 מכל האפשר נסעיף א'
 ושם ייחזיקו.
 ס שם נמשנה.

פי שהוא פקוק ג בין אם הוא בצוארה בין אם הוא בכסותה: יב ד לא תצא בחותם בין שהוא בצוארה בין שהוא בכסותה: יג ה אין הגמל יוצא במטולטלת (ל) והוא כמין כר קטן שנותנים תחת זנבו ו אפילו היא קשורה לו בזנבו (לא) אלא א"כ היתה קשורה בזנבו ובחוטרתו או בשלייתה: יד ז לא תצא שום בהמה לא עקוד ולא רגול ה פירוש עקוד שקושר ידה אחת עם רגלה ורגול היינו שקושר אחת מרגליה כלפי מעלה שלא תלך אלא על ג' רגלים: טו ט לא יקשור גמלים זה אחר זה והוא תופס באפסר הראשון וכולם נמשכים על ידו (לב) אבל י אם תופס כמה אפסרי גמלים בידו מותר כ (לג) ויש מי שאוסר גם בזה ולא התיר אלא להוציא בהמה לבדה והוא מושכה בחבל: טז ז להוציא בהמה והוא מושכה באפסר צריך לזהר שלא יצא ראש החבל מתחת ידו טפח למטה דדמי כמי שנושא בידו ולא מתחזיא מאפסר הבהמה ט וגם לא יניח הרבה מן החבל בין ידו לבהמה כדי שלא יכביד עד שלא יגיע בטפח הסמוך לארץ ג ואם הוא ארוך יכרוך אותו סביב צוארה: יז ס (לד) אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו מע"ש (לה) ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו והן לוחות שקושרים סביב צוארו שלא יחכך מכתו ולא ברצועה שברגלו והוא כמין טבעת עבה שעושים מקש וקושרים ברגלי הבהמה

ביאורי הגר"א

דכה"ג מות' נכללים מדמיון גמ' אלא וס' ראשונה ס"ל דלא קאי אלא אצלנך וכמ"ס רש"י שם ד"ה לענין כו':
 (לד) אין כו'. מתני' וגמ' ורש"י: (לה) ולא בזוג כו' ולא בדומם. כ"י נשם הפוסקים ונלמד מהג"ל:

(ל) והוא כמין כו'. רש"י נגמ' ד"ה בשלייתה:
 (לא) אלא כו' או כו'. גמ' שם: (לב) אבל אם כו'. שם נמתני' אצל מכנים כו' וערש"י שם: (לג) ויש מי' טור שמש' הא דאמר' ל"ש אלא כו' קאי גם אצל

ברכת אליהו

האחד אבל אם אוזחו כולם בידו שרי — ד"א. והב"י כתב שלכאורה משמע כן גם מלשון המשנה.

(לג) [בסקל"ב הבאנו דברי המשנה בשבת נד א: אבל מכנים חבלים לתוך ידו וימשוך ובלכד שלא יכרוך. והגמ' שם מציינת דברי המשנה: אבל מכנים וממשיכה הגמ': אמר רב אשי לא שנו אלא לענין כלאים וכו'. ופירש רש"י בד"ה לענין: האי שלא יכרוך דמתני' לא שייך בה איסור שבת אלא משום כלאים אשר ליה כדמפרש ואזיל. ומ"ש המחבר, ויש מי שאוסר, כתב הב"י שכן נראה מלשון הטור. וזה משום שהטור מפרש הא דאמר' שם בגמ', לא שנו אלא לענין כלאים כו', קאי גם א, אבל מכנים כו'. והיינו דכה"ג — שמכנים חבלים לתוך ידו ומושך — מותר בכלאיה בלכד. אבל לענין שבת אסור גם בזה, ואין היתר רק בגמל יחידי. וכתב הב"י שהטעם הוא, דהא איכא למיחש בהא נמי דמיחוי כמאן דאזיל לחינגא. וראייה לכך — שדברי רב אשי מוסכים גם על מ"ש במשנה, 'מכנים חבלים כו' — 'מדמיון הגמ' דברי רב אשי א, אבל מכנים'. וס' ראשונה שמתירה, ס"ל דדברי רב אשי לא קאי אלא על מ"ש במשנה, 'ובלכד שלא יכרוך'. ובמ"ש רש"י שם ד"ה לענין כו', הג"ל.
 (לד) מתני' וגמ' ורש"י.

מערכת המ"ם כלל פ' (הוצאת ב"ב. תשכ"ג כרך ה' דף ב' ואילך).

(ל) בבאה"ג סק"ה — על ריש הסעיף, 'אין הגמל יוצא במטולטלת וכו'', ציין לשבת נד במשנה וכפירוש רש"י. וזה לא כ"כ בדקדוק. שמש"ש המחבר, 'אין הגמל יוצא במטולטלת', כ"ה במשנה בשבת נד ב: לא יצא גמל במטולטלת. ושם פירש רש"י פירושים אחרים על מטולטלת. ומ"ש המחבר, 'והוא כמין כר קטן וכו'', כ"ה ברש"י בגמ' שם ד"ה בשלייתה, שכתב: ול"נ מטולטלת כר קטן מלא מוכין נותנין לו תחת הזנב כדי שלא תשחית הרצועה הבשר לפי שהמשוי שעל גבה כשהגמל יורד מכביד ויורד כלפי צוארה אלא שהרצועה מעכבתו.

(לא) גמ' בשבת נד א: תנא לא יצא הגמל במטולטלת הקשורה לו בזנבו אבל יוצא הוא במטולטלת הקשורה בזנבו ובחוטרתו אמר רבה בר רב הונא יוצא הגמל במטולטלת הקשורה לו בשלייתה.

(לב) שבת נד א במתני': לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכנים חבלים לתוך ידו וימשוך ובלכד שלא יכרוך. וערש"י שם שכת' ולא יקשור גמלים זו לזו וימשוך האחד. [משמע דדוקא אם מושך האחד וכולם קשורים להאפסר

שאינה קשורה בו מע"ש דלא גלי מאתמול שיהא צריכה לכך שיהא לה למלכוד. וזה לא כדברי התוס' שם ד"ה מ"ט, ע"ש. שהתוס' אינם גורסים בגמ' 'מ"ט כדאמרן'. אלא — מ"ט דילמא נפיל ואחי לאתווי. ופירשו התוס' שהגמ' מפרשת המשנה לפום משמעות ריהטא דמתני', שמש"ש במשנה, 'שאינה קשורה'.

3 בבאה"ג סק"ס כתב: שם במשנה. והיינו דבשבת נד ב תנן: אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו. אולם במשנה ליתא דבעינן שתהי' קשורה לו מערב שבת. ובגמ' שם איתא: מאי טעמא כדאמרן. ואמנם גם בגמ' זו לא מפורש דבעינן שתהא קשורה מע"ש. אבל רש"י שם ד"ה כדאמרן כתב כן. וז"ל:

באר הגולה

ע שס נגמלא כ"ב.
פ מהא דעגל די רב
הוא נ"ג.
צ בילה ל"ז נמשנה.
ק מהא דעירובין ק'
לענין אילן.
ר שנת קנ"ה.
ש רמב"ם נפכ"א.
מה"ט.
ת שנת קנ"ד.

שפסיעותיה קצרות ומכה רגליה זו בזו ועושים לה זה להגין שלא תכה זו בזו. ואין התרנגולים יוצאים בחוטים שקושרים ברגליהם לסימן ולא ברצועה שקושרים ברגליהם כדי שלא ישברו הכלים ואין האיל"י יוצאים בעגלה שתחת אליותיהם שעושים להם כן כדי שלא תהא האליה נגררת בארץ ואין העזים יוצאות בעין ידוע שנותנים בחוטמיהם כדי שיתעמשו ויפלו תולעים שכראשיהם ולא העגל בעול קטן שנותנים על צוארו ולא כומס שמתניח בחוטמו של עגל כדי שלא יענק ולא פרה בעור שנותנים על דדיה כדי שלא יינקוה השרצים ולא ברצועה שבין קרניה ע בין אם היא לשימור בין אם היא לנוי (לה) ולא תצא פרה או שור בחבל שבצוארה לפי שאינה צריכה שמירה פ (לו) אבל עגלים מותרים לפי שהם מורדים בקל. הגם: (לו) הנחמה ינאסה נקמיע מומחה לנחמה אכל לא נשאינה מומחה אע"פ שהוא מומחה לאדם (נ"י) ורני ידועס מ"י ורמב"ם (פ"צ) נפ"ק: יח צ אין רוכבין ע"ג בהמה ק (לה) ולא נתלים עליה ר ואפילו בצדה אסור להשתמש אבל צדי צדדין כגון שדבר אחר מונח על צדה והוא משתמש בו מותר ש (לס) ואם עלה עליה אפי' במזיד ירד משום צער בעלי חיים ת (ס) ומטעם

ביאורי הגר"א

עלה. ר"ל אע"ג דבאילן חילק בין שוגג למזיד כגון אילן חילוק והוא מירי פ"ה ד"ט: (מ) ומטעם זה. שם תמורו של ר"ג כו' קסבר נער ג"ה אכל אילן ק"ל שהוא דאורייתא כמ"ש קכ"ט כ' ונ"מ ל"ב מותר:

(לה) ולא תצא פרה. מוס' נ"ב א' ד"ה אמר וגמ' שם מיחייב קשרה כו': (לו) אבל. מוס' שם וענה"ג: (לז) הבהמה. גמ': (לח) ולא נתלי'. עירובין ק"א ואין כו' א' אילן וא' כו': (לט) ואם

ברכת אליהו

שמות לכוון חבל סביב הבהמה, וכנ"ל בסק"י. (לז) גמ' בשבת נג ב: אמר מר ולא בקמיע אע"פ שהוא מומחה והא אנו חנון ולא בקמיע שאינו מומחה הא מומחה שפיר דמי ה"נ שאינו מומחה והא אע"פ שהוא מומחה קתני מומחה לאדם ואינו מומחה לבהמה ומי א"כא מומחה לאדם ולא הוי מומחה לבהמה אין אדם דאית ליה מזלא מסייע ליה בהמה דלית לה מזלא לא מסייע לה. (לח) עירובין (קא) [ק א]: (ואין) [שאין] עולין באילן ואין נתלין באילן ואין נשענין באילן ולא יעלה באילן מבעו"י וישב שם כל היום כולו אחד אילן ואחד כל הבהמה. (לט) ר"ל אע"ג דבאילן יש חילוק בין שוגג למזיד, כמ"ש בעירובין ק א שבמזיד לא ירד משום דקנסוהו וכמש"ל סימן שלו"ס ט"א, מ"מ כאן — בבהמה — אין חילוק ואף במזיד ירד. והוא מירושלמי פ"ה דיו"ט. (מ) שבת קנד ב: חמורו של רבן גמליאל היתה טעונה רבש

(לה) ב"י בשם הפוסקים ונלמד מהנ"ל. (לה) תוס' בשבת נב א ד"ה אמר כתבו: דכל נטירותא יתירתא אסור כגון פרה באפסר וכו'. וגמ' שם מקשה — על דברי רב שסובר שבין לנוי בין לשמר אסור — : מיחייב קשרה בעליה במסורה כשרה ואי ס"ד משאוי הוא אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא (במדבר יט. ב). [ותרצינן: אמר אביי במלוביה מעיר לעיר רבא אמר שאני פרה: (אדומה) — רש"י] דדמיה יקרין רבינא אמר במורדת. ולפי כל התירוצים בפרה רגילה ולא מעיר לעיר הוי נטירותא ואסור. ולהלכה הוכח תירוצו של רבינא בסעיף ד'. וכמש"ש בבאה"ג סק"י. (לו) תוס' בשבת נב א ד"ה אמר: ומיהו עגלים יוצאות באפסר כדאמר בסמוך ויוצא סוס ברוסן דאורחיה בהכי או באפסר וכו'. ועיין באה"ג סק"פ שכתב: מהא דעגל כירב הונא נב. והיינו דשם איתא דעגלי דרב הונא הוי יוצאין כרוכבין בשבת. וגם התוס' שם הוכיחו מהא דעגלי דכי רב הונא, לענין

לימצאה יאלי'. ונראה שזו כוונת רבנו — שדין זה ש.לא תצא פרה בעור הקופר", מובא להלן בסעיף זה: ולא פרה כו'. ואם כי בדרך כלל הר"ש של "מהנ"ל הוא מהזכור לעיל, אבל כאן הר"ח של "מהנ"ל" הן — מהנזכר למטה. 5 מקור דין זה הוא ברמב"ם הל' שבת פכ"א ה"ט. והמ"מ לא ציין מקור לדין זה. וכתב רק: ודבריו נראין הן ומתבארין הן הדינים הבאים. ורבנו מצוין שמקור דין זה הוא מירושלמי פ"ה דביצה. וז"ל הירושלמי שם ה"ב: מפני מה אמרו היה רוכב ע"ג בהמה אומרים לו ר' חבירי אמרו שמא תינק הבהמה (מאמה בעור שהוא יושב עליה והוי ליה כמניק אותה כידיים וזה אסור ביו"ט — פנ"ט) וכו' ר' זעירא שניא היא שהוא מצווה על שביית בהמה כמורו למען ינוח שורך וחמורך (שמות כג. יב) כמון (שניא היא גבי בהמה דטעמא אחרנא איכא שהוא מצוה על שביית בהמה כמורו עצמו דכתיב למען ינוח וגו' וס"ל דאדם מצווה על שביית בהמתו ביו"ט כמו בשבת — פנ"מ). הרי שאם

היינו שאינה קשורה כלל. 4 בדפוס השו"ע מצוין ס"ק זה גם על מ"ש בשו"ע, ולא בזוג וכו'. ונראה שזו ט"ס, וס"ק זה קאי רק על מ"ש המחבר, ולא בזוגם. ועי' ציין רבנו: ב"י בשם הפוסקים. והב"י הביא את זה בשם הסמ"ג. סמ"ק, התרומה והגמ"פ כ"ב. וזה בסמ"ג הלכות שבת מל"ח ס"ה — המוציא מרשות לרשות, ובסמ"ק בסיומן רפ"ב כמלאכת המוציא, ובספר התרומה הל' שבת פ' במה בהמה סימן רל"ו, ובהגמ"י פ"כ מהל' שבת הי"א אות ל'. וגם הסמ"ג, סמ"ק והגמ"י הנ"ל, הביאו זה בשם ספר התרומה. ומ"ש רבנו, ונלמד מהנ"ל, פי' הד"א שכונתו היא, מהא דאיתא (שבת) נד ב אין העזים יוצאין מנוחת דהוא עץ שמניחין בחוטמו שיפלו דרני ראשה וה"נ לנותן כדי שלא תינק. והמשנה ברורה בסק"י פירש שכונתו, דדמי לחסום שבפי הפרה שבסעי' י"א דבזה הטעם משום משו"י. אולם בספר התרומה למד דין זה מהא דאיתא בשבת (נד ב) "לא תצא פרה בעור הקופר דלא

זה פורקין משאוי שעליה (מא) כיצד עושה מכנים ראשו תחת המשאוי ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו. הנה: ואסור ליטע על קרן שהלך יהודי מנהיגו בשבת משום (מב) שמשממש בנהמה (מג) גם

ביאורי הגר"א

(מג) גם כו'. נתן רפ"ד לא כ' גם דחד טעמא הוא כמ"ש נפ"ה ד"ט ונ"ל דה"ק דלף להאומרים דלן כלן שמה יתחזק ומוזה אסור משום שמשממש דלא פלוג ועוד

(מא) כיצד עושה. שם מניח רש"י ס' סי' כו' ועלה קלי ממויו כו' ועין סימן קס"ט: (מב) שמשממש בבהמה. דיושן נקרין נרכזו דמי כמ"ש נפ"ט דכלאי:

ברכת אליהו

דאורייתא ודחי רבנן. [וכמש"ל בסי"ט וכמש"ש בכאה"ג כסוגרים וכמש"ל בסימן רס"ו סק"ב]. וכמ"ש בב"מ לב"ב. לג א. [בסוגיא של צער בעלי חיים, לענין פריקה. וכמ"ש בחו"מ סימן רע"ב סק"א]. וכיון דקיי"ל דצער בעלי חיים דאורייתא, מותר לפרק המשאוי שעליה בשבת. (מא) שבת קנר ב: תניא ר' שמעון בן יוחי אומר היתה

ולא רצה לפרוקה עד מוצ"ש למוצ"ש מתה וכו' והאיכא צער בעלי חיים קסבר צער בעלי חיים דרבנן. אבל אנו קיי"ל שהוא דאורייתא: כמ"ש בשבת קנר ב: בהמה שנפלה לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות וכו' ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה והא קא מבטל כלי מהיכנו סבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן צער בעלי חיים דאורייתא ואתי

הירושלמי — בטעם איסור רכיבה ע"ג בהמה. אבל עכ"פ הלא הב"י כתב שזה מדברי הרמב"ם, וכיון שלדברי הב"י מקור דין זה הוא מהרמב"ם, לכן הביא המחבר כאן גם הטעם — שכתב הרמב"ם — משום צער בעלי חיים, כי הרי דרך הב"י להעתיק לשון הפוסקים, כמ"ש בעלי הכללים, וכמ"ש בשדי חמד בכללי הפוסקים סימן י"ג אות לב (הוצאת כ"ב תשכ"ג, כרך ו' עמוד 97). והביא שם דעה שאף אם לפי דברי הכס"מ ישנה טעות בדברי הרמב"ם, העתיק הב"י כבש"ט כלשון הרמב"ם. והמורה"ב הוא בענין מ"ש הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה ה"ט: וכל המטיל מים מן הצופים ולפניהם יטב. והכס"מ הגיה על דברי הרמב"ם: לא יטב. ובאו"ח סימן ג' ס"ז העתיק כלשון הרמב"ם "יטב". וע"ז הביא שם השדי חמד, שהיה ודרכו של המחבר להעתיק לשון הרמב"ם, העתיק בשו"ע ה"ק כנוסחת הספרים בטעות, ולכן כתב הב"י (במחבר) "יטב". ורק הרמ"א הוסיף את המלה "לא". ואמנם השדי חמד סיים שם שבתיבת השו"ע היא לפני שהגיה בכס"מ, שאחרת היה הב"י כותב בפירוש "לא יטב". אך כל זה רק בטעות. אבל כנדרונג — שזו לא טעות — שפיר העתיק הב"י לשון הרמב"ם, וגם י"ל שהרמב"ם והמחבר כתבו הטעם של "צער בעלי חיים", משום שהטעם של צער בעלי חיים — איסור כולל יותר מאיסור של שביחת בהמה, וכלוקטן: א) האיסור של שביחת בהמה שייך רק בבהמה שלו. ב) יש הסוברים שאין על הנשים איסור של שביחת בהמה, ודאב בשדי חמד מוכרח מ' כלל קל"ז (הוצאת כ"ב תשכ"ג, כרך ה' עמוד 71), שהביא דעות כדלעיל. ובכלל הטעמים הנ"ל, העדיפו הרמב"ם והמחבר לנקות את הטעם של צער בעלי חיים, שזה גם בבהמות שאינן שלו וגם בנשים. ולפי"ז יוצא שאין מחלוקת אם האיסור הוא רק משום שביחת בהמה או רק משום צער בעלי חיים, ותרומתו אינהו בזה. ואח"כ ראינו שבעולת שבת כאן סקט"ו כתב על כ' הטעמים הנ"ל: ואפשר דמר אמר חזא אמר חזא ולא פליגי.

ובאן בב"י וכלכוש ובמ"א בסימן רמ"ו סק"ב כתבו, שגם כוונת הירושלמי — בכתבו הטעם של שביחת בהמה — הוא משום צער בעלי חיים, וכלשון הב"י שהבאנו לעיל: כיון שהבהמה מצטערת ברכיבות עליה הרי הוא עובר על שביחת בהמה. ובשואל ומשיב הנ"ל הביא סייעתא לדברי המ"א הנ"ל, וגם הסביר דבריו, ח"ל: ולפענ"ד מצאתי חנא דמסייע לו להמ"א שהרי הרב אומר כן ברמב"ם פכ"א משבת ה"ט ובבהמה אפי' במזיד ירד משום צער בעלי חיים והה"מ לא ירע מקורו והדבר ברור שהרמב"ם מפרש כן דברי הירושלמי דלכך באילו לא ירד בבמה ירד משום שביחת בהמה והיינו משום שצער הוא לא ואי' הדברים מבוארים כמ"ש המג"א ואין הכוונה משום צער בעלי חיים דאסור לרכוב ע"ג בהמה בחול ול"ש צער בעלי חיים כל שהוא לצורך האדם רק דמוצע על שביחת בהמה ודאב משום למען ינוח וכו' צער הוא לא זה ברור. וע"ע מ"ש בזה. 6 הד"א סיים כאן: אי"כ ה"נ דוהא צער בעלי חיים את המוקצה ומותר לפרוקה. ולענין "בהמה שנפלה לאמת המים"

עלה על הבהמה אף במזיד צריך לרדת. וכן ציינו לירושלמי זה במרכבת המשנה, ציינו מהר"ן, צפנת פענח ובאור שמה על הרמב"ם שם. וגם בשו"ת שואל ומשיב מהרורא א' ח"ג סי' ס"ד ד"ה והנה ובגליון הש"ס שביירושלמי שם כתבו שמקור הרמב"ם הוא מירושלמי זה. ובירושלמי הנ"ל כתוב שהטעם השני, הוא משום שביחת בהמה. והרמב"ם שם כת' שהטעם הוא משום צער בעלי חיים, ולא כשני הטעמים שביירושלמי — שמה חינוך בהמה או משום שביחת בהמה. ואפשר להסביר זאת עפ"י דברי הב"י. שהב"י כתב על הטעם השני שביירושלמי: ויש לתמוה דכיון דקיי"ל שבת (צד ב) דחיינו נושא את עצמו אם כן אינו מצווה שלא לרכוב על גרי בהמה ושמה יש לומר שאע"כ שאינו מצווה על גבי בהמה מ"מ כיון שהבהמה מצטערת ברכיבות עליה הרי הוא עובר על שביחת בהמה. והרי בגמ' דידן במיצה לו ב אומרת הגמ' שהטעם שאסור לרכוב ע"ג בהמה הוא שמינו יחתוך זמורה. ומוכח מזה דגמ' דידן אינה סוברת לא את הטעם הראשון שביירושלמי — שמה חינוך בהמה, ולא את הטעם השני שביירושלמי — שביחת בהמה. ולכן כתב הרמב"ם שצריך לירד בגלל צער בעלי חיים. ובענין הטעם השני שביירושלמי משום שביחת בהמה, אפ"ל בדרך נוספת: שהרמב"ם מפרש שהירושלמי מיידי לענין יו"ט וכמ"ש הפנ"מ הנ"ל, וסובר הירושלמי דגם ביו"ט יש איסור שביחת בהמה, וכמ"ש רבנו בסימן רמ"ו סק"ב ובסימן תצ"ה סק"ה. וע"ע מ"ש שם ושם. ויתכן שהרמב"ם סובר דגמ' דידן סוברת, שאין איסור שביחת בהמה ביו"ט. וכמ"ש רבנו בסימן רמ"ו סק"ב. ולכן לא כתב הטעם הנ"ל כהל' שבת. שאילו היה כותב הטעם משום שביחת בהמה, היה יוצא שבי"ט מותר. ולכן כתב הטעם משום צער בעלי חיים, שזה גם ביו"ט.

ובנוגע לדעת הב"י בנדרו, יש לציין שבסוף סימן זה הביא הב"י דברי השבלי לקט שאין שביחת בהמה ביו"ט. ולא הביא דעה חולקת ע"ז. ובסימן תצ"ה הביא הב"י דעת הכלבו ש"א שאין איסור שביחת בהמה ביו"ט. וכתב ע"ז הב"י: שאין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי סתמו דבריהם לומר שיר"ט שזה לשבת לכל דבר חוץ מהוצאה והכרעה וכו' ולא הוציא שביחת בהמה ומחמר או הכלל אלמא סבירא להו דביו"ט נמי אסורין. ולעומת זה ראה בשדי חמד ומערכת ש' כללים כלל ס"ב (הוצאת כ"ב תשכ"ג, כרך ה' עמוד 318), שהביא שיש דעות שהב"י סובר שאין איסור שביחת בהמה ביו"ט. אבל רבנו בסימן תצ"ה סק"ה כתב בדעת המחבר, שיש איסור שביחת בהמה ביו"ט. ולא כמ"ש בט"ז סק"ג ובמ"א סק"ה. וא"כ לכאורה היה המחבר צריך לומר כאן, שהטעם הוא משום שביחת בהמה. וי"ל שעל מ"ש הטור — ואם עלה עליה במזיד ירד משום צער בעלי חיים — כתב הב"י שזה מרמז הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת הנ"ל. ולא ציין לדברי הירושלמי הנ"ל. אם כי שלענין עצם הדין שלא רוכבים ע"ג בהמה, הביא הב"י דברי הירושלמי שהטעם הוא משום שצווה על שביחת בהמה. ודברי הירושלמי — שכתב שלא ירד מע"ג בהמה — הם המשך לדבריו הקודמים של

ברכת אליהו

[ומש"ש בסק"ב, וראה כאן הערה 6].
[מב] דיושב בקרון כרכוב דמי, כמ"ש (כפ"ט) [בפ"ח]
דכלאים, מ"ג: והיושב בקרון סופג את הארכעים (חייב הואיל
ואולי מחמתיה חשיב ככילו מנהיגן — רע"ב) ר"מ פוסט.
[ועיין ביו"ד סימן קצ"ב סי"ב ומש"ש בסק"ח, אם הלכה
כת"ק או כר"מ. ועכ"פ לפי המבואר שם, לכו"ע אסור. הרי
דהיושב בקרון הוי כרכוב. ולכן גם לענין איסור שימוש
בבהמה בשבת, היושב בקרון הוי כרכוב].

מ' סק"ג כתב על דברי הרמב"ם: והא דלא מפרש בפשיטות
כפירש"י משום דס"ל דמשום איסור טלטול מוקצה לא שייך
למיגור כל כך. ולא פירש התוספת שבת מדוע לא, שייך
למיגור. ולפי דבריו הנ"ל, אפ"ל שהרמב"ם סובר שכל מוקצה
הותר משום צער בעלי חיים, ולכן לא כתב שהאיסור להגביה
הוא משום צער בעלי חיים, דאי משום הא, היה צריך להיות
הדין — שאם אי אפשר בדרך אחרת למנוע את הצער בעלי
חיים — שיהיה מותר אף להגביה, וכמו שנבאר לעיל. ולכן
כתב הרמב"ם שטעם האיסור הוא, "מפני שהיא נשמטת מן היד
ונמצא אנפיה נתלשין". ואיסור זה לא הותר משום צער בעלי
חיים. ואם כי גם הטעם של הרמב"ם הוא בגדור איסור דרבנן, וא"כ
היה איסור זה צריך להדחות מפני צער בעלי חיים שהוא
דאורייתא. אולם לענין איסורים אחרים, גם הרמב"ם מודה שלא
כל איסורי דרבנן נדחו מחמת צער בעלי חיים. ורק לענין איסור
מוקצה, סובר הא"י ורע"מ שהוא נדחה מחמת צער בעלי חיים.
אבל שאר איסורים אינם נדחים מחמת צער בעלי חיים.
ולחלל בסמ"א — על מ"ש המחבר, "כיצד הוא עושה" —
ציין רבנו לשכת קנז, ב. המבאר בפנים. ומשמעות דבריו שם,
שרק לרבן גמליאל שסובר שצער בעלי חיים דרבנן אסור להכניס
ראשו ולסלק המשא לצד אחר. אבל לדין שצער בעלי חיים
דאורייתא, מותר. והד"א כתב ע"ז: אבל רק באופן זה שיניח ראשו
כו' ויעשה כשינוי אם באפשר ואם לא מותר לפרוק אף בידים.
ולפי המבואר לעיל, יתכן שדין זה יהי' תלוי אם כל מוקצה הותר
מחמת צער בעלי חיים או לא. ולדברי המ"א הנ"ל יתכן שאסור,
שטלטול מוקצה ממש לא הותר מחמת צער בעלי חיים. וכ"מ
דבריו המ"א כאן בסק"ט. וע"ע מש"ש בזה.

ולאילו שסוכרים של מוקצה מותר משום צער בעלי חיים, אם
א"א לפרוק ע"י שינוי ראשו וכו', יהי' מותר פרוק בידים.
ובבב"ל ד"ה ומטעם הוכיח מדברי הרמב"ם, שאם א"א לסלק
ע"י טלטול דגופא, מותר לפרוק ע"י טלטול ממש. ומזה ישנה
הוכחה למש"ל בדת הרמב"ם, שכל מוקצה נדחה מחמת איסור
בעלי חיים.

וכל מ"ש לעיל בדעת הרמב"ם הוא ע"פ הנחה, שהרמב"ם
סובר שצער בעלי חיים דאורייתא. וכ"כ בספר ארעא דרבנן
מערבא אות צ' חזקת"ל. ושם בעפאר דארעא אות ע"ג כתב:
האמת דכן היא שיטת מרן כס"מ בפ"א מהל' רוצח ושמירת נפש
אבל אני הצעיר בס' לחם יהודה ח"א הכרחתי בס"ד דס"ל דצער
בעלי חיים דרבנן כרבנן דפלוני אדרי"ה הגלילי יעש"כ. אבל רבנו
בחור"מ סימן רע"ב סק"א הוכיח מדברי הרמב"ם בפ"א ובפכ"א
מהל' שבת, שסובר שצער בעלי חיים דאורייתא. וכן מ"י מדברי
רבנו כאן, דלמד כן ברמב"ם, ממה שכתב, "אבל אנן קיי"ל שהוא
דאורייתא", וכמ"ש בהערה 5, שמקור הדין הוא מהרמב"ם שם.
ורבנו בחור"מ שם הוכיח מדברי הרמב"ם בהל' רוצח ושמירת
נפש פי"ג הי"ט, שסובר שצער בעלי חיים דרבנן, מזה שהרמב"ם
השמיט הדין שחיובי לפרוק בהמת עכו"ם, אפ"י אין העכו"ם שם
משום צער בעלי חיים. ובספר אכן האול שם ח' סתירה זו,
בדמית הרמב"ם סובר שצער בעלי חיים דאורייתא, אלא
שהרמב"ם סובר, דטעמא דצער בעלי חיים לאוהר לא מני לחיובו
בפריקה היכי דליכא חיוב פריקה מצד היזק הבעלים. ובספר
מבית מאיר דין חולב בשבת וצער בעלי חיים משום שביחה
סעיף י"ד תירץ קושיה זו, דהרמב"ם נטה אחר לשון הירושלמי
בביצה הנ"ל, וסובר דין צער בעלי חיים דאורייתא משום העשה
למען ינוח. אבל בחול סובר הרמב"ם שצער בעלי חיים דרבנן.
וע"ע מש"ש בזה. ועכ"פ גם לדברי האבן האול וגם לדברי
המבית מאיר, כנודנו סובר הרמב"ם שצער בעלי חיים
דאורייתא. ולכן דוחה ביטול כלי מהיכנו — שהוא דרבנן.

בהמתו טעונה שליו של תבואה (משוי של תבואה של טבל
— רש"י) מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל
מאליה. ועלה קאי המשך לשון הנמ': חמורו של רבן גמליאל
היתה טעונה דבש ולא רצה לפורקה עד מוצ"ש. וכנ"ל
בסק"מ. והיינו שאף ברה"ג — שיש צער בעלי חיים — לא
רצה רבן גמליאל להניח ראשו. וזה משום דסובר שצער בעלי
חיים דרבנן, כמ"ש בגמ'. אבל לדין דקיי"ל שצער בעלי
חיים דאורייתא, כנ"ל בסק"מ, מותר. ועס"י רס"ו ס"ט

שצינו בפנים ושהמחבר בס"ט כתב ש,מביא כרים וכסתות
ונותח תחתיה — כתבו המ"א בסק"א והתוספת שבת סק"ג
שם מהרמב"ם שאסור להעלותה בידים. ומשמע דאע"ג דאיכא
צער בעלי חיים אסור דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה דיש
דברים שהעמידו אפ"י במקום כרת וכו' — לשון המ"א שם.
וע"ע בתו"ש מש"ש בזה. והא"ר אות י' חולק ע"ז, וכתב שאם
א"א כרים וכסתות מותר להעלותה בידים שגם זה אינו אלא
איסור דרבנן (ש"ג וריא"ז ומו"ה) כ"כ הב"ח ס"ס ש"ח ולפי"ז
נ"ל מ"ש הרמב"ם דאסור להעלותה בידים היינו כשאפשר ע"י
כרים וכסתות לאפוקי ממיא שלא הכין כן ואישתמיטתיה כל
דברי הדורשים הנ"ל. וכ"כ הח"א הל' שבת כלל נט"ו סי' י'. וע"ע
מש"ש בזה. והחז"א בהל' שבת סימן ג' כ"ט כתב: בענין
חשש צידה אחרי עוף שברשותו אפ"י לדעת המחמירים ס"י שט"ז
אינו אלא מדרבנן יש להקל ולסמוך על דעת המחמירים שם מפני
צער בעלי חיים וחשש הפסד וכן יש להקל איסור מוקצה בשביל
צער בעלי חיים והפסד ומהיה אם אפשר לחכות עד הלילה אין
להקל כלל וכו'. ואפ"ל שהמחלוקת אם הותר מוקצה מחמת צער
בעלי חיים תלויה במה שמוכר באחרונים בשם שער המלך,
שפ"ל אם מוקצה חמיר או קיל משאר איסורי שבות. המ"א
סובר שמוקצה חמור. ולכן מהדין שהותר האיסור של ביטול כלי
מהיכנו מחמת צער בעלי חיים, אין ללמוד מזה שגם איסור
מוקצה מותר מחמת צער בעלי חיים. וזה מפני שאיסור מוקצה
חמיר משאר איסורי שבות. והא"ר ורע"מ סביר שמוקצה קיל.
ולכן שפיר לציין — שאם מותר ביטול כלי מהיכנו מחמת צער
בעלי חיים, כ"ש שמוכר איסור מוקצה. ועיין בשו"ת מהר"ם שק
חלק אור"ח סימן קנ"ה אות ה', שהוכיח מהמ"א שמחמת פטירה
הותר איסור ביטול כלי מהיכנו ולא הותר איסור מוקצה. וא"כ
י"ל דהוה כצער בעלי חיים, התירו רק ביטול כלי מהיכנו ולא
מוקצה.

ובסימן ש"מ ס"מ כתב המחבר: כל בהמה חיה ועוף מדרים
אותם בחצר דליהו שאוחז בצוארם וכבדדים ומוליכין אם צריכין
הבעלי חיים ללכת וכו'. ויכ"ה וכו'. והמקור לזה הוא
בשבת קכ"ב. וכפי שציין בבאה"ג. וכתב שם המשנה בירורא
בסק"א ש"הטעם הוא, "משום צער בעלי חיים דא"כ אסור
לעשות כן דכל מידי דלא חזי לטלטול כמש"ש שאין מטלטלין כולו
כך אין מטלטלין מקצתו". ובגמ' שם ובשו"ע החכר רק שמותר
לדחות. ולא מותר שמותר לטלטל בידים כשא"י אפשר לדחות
אותם. ומ' קצת שכתב"ה אסור לטלטל בידים. ולפי דברי המ"א
הנ"ל ניוחא, מפני שמחמת צער בעלי חיים לא התירו כאן איסור
מוקצה. והא דמותר לדחות אותם ע"י אחיזה בצוארם או
בצדדים, הוא מפני שזה טלטול רק מקצתו. וכמ"ש בספר שביחה
שבת במלאכת הקצור בבאר רחובות סק"ז ד"ה עוד יש,
שטלטול מקצת המוקצה דמי לטלטול מן הצד דשרינן לצורך
שבת.

ולשיטת החולקים על המ"א וסוברים שכל מוקצה הותר
משום צער בעלי חיים, צ"ל דהא דאסור להגביה מן הקרקע,
הוא משום שאפשר למנוע את צער בעלי חיים עי"ז. שאוחז
בצוארם וכבדדים ומוליכין. ולפי"ז יוצא שלשיטה זו, אם אי
אפשר למנוע את הצער בעלי חיים ע"י, שאוחז בצוארם
וכבדדים ומוליכין, יהי' מותר גם להגביהם.
ומש"ש המחבר שהאיסור להגביה הוא משום איסור מוקצה.
כן פירש"י בשבת קכ"ב ד"ה אין עוקרין. והרמב"ם בהל' שבת
פכ"ה הכ"ז כתב שהטעם שאסור להגביהם, הוא לא כמ"ש
המחבר — משום איסור מוקצה, אלא, "מפני שהיא נשמטת מן
היד ונמצא אנפיה נתלשין". וכ"כ בסמ"א מל"ח ס"ה —
המציא מרשות לרשות. ובספר תוספת שבת בסימן ש"ח סעיף

באר הגולה
א שבת קכ"ט.
* (שזהו מדרגתו ונכ"ח
לדאורייתא).
ב ר"ש והמדרש
ז"ע.
ג טור וכלנו בשם
הגהות הר"ם.

שלא יתחנך ומורה: (מס' והל"ש ר"ש פרק מי שהולידו ומרדכי פרק קמא דשבת והגהות עירובין ונ"י בשם סמ"ג): י"א א בהמה שנפלה לאמת חמים אם חמים עמוקים ומפני כך אין יכול לפרנסה במקומה מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה משום צער בעלי חיים אף ע"פ שמבטל כלי מוהיכנו" דין קידור נהמה בשבת כמו נ"י (מרדכי פ"ג דנזילה) וע"ל מימין מקב"ל סעיף ג': כ ב (מד) מותר לומר לאינו יהודי לחלוב בהמתו בשבת משום צער ב"ח (מה) שהחלב מצערה ג (סו) והחלב

ביאורי הגר"א

מצערה. כמ"ש בשם קליה א' ופ"ש מוס' ד"ה מפני: (מד) והחלב. י"ט ג' א' מ' יתכן ואפי' ר' יוסף מודה

זה שמה יתחנך ג"כ שייך כלל: (מד) מותר לומר
כו. קן למדו מס' שקדס: (מה) שהחלב

ברכת אליהו

שאסור משום שמשמש הישראל בבהמה, דלא פלוג. [דכיון דגורו שלא לרכוב אף במקום דמבטל הטעם דיתחנך אפי' אסור לרכוב משום לא פלוג וז"ש משום שמשמש כו' פ"י דעכ"פ הלא רוכב ע"ג בהמה — ד"א]. ועוד דזה שמא יתחנך גם כן שייך כאן. [ואח"כ כתב הרמ"א, וגם שלא יתחנך זמורה, ידעת הסוכרים דכאן לא שייך טעמא דשמא יתחנך ליתא דגם כאן איכא טעמא דגזירה שמא יתחנך וא"כ אסור הרכיבה משום שמא יתחנך כמ"ש בגמ' — ד"א]. (מד) כן למדו מסעיף שקדס.
(מה) כמ"ש באשה שהחלב מצערה. דאיתא בשבת קלה א :

(מג) כתוס' רפ"ד דעירובין מג א ד"ה הלכה לא כתבו, גם שלא יתחנך זמורה, משום דחד טעמא הוא, וכפי שכתבו תוס' שם: אם בהמה מנהיג בקרן פשיטא דאסור להשתמש בבעלי חיים שמא יתחנך זמורה. הרי דהתוס' החשיבו את זה לטעם אחד — ד, אסור להשתמש בבעלי חיים שמא יתחנך זמורה, וזה כמ"ש בפ"ה דיו"ט. דאיתא בביצה לו ב: ולא רוכבין על גבי בהמה וכו' גזרה שמא יתחנך זמורה. וגם הרמ"א סובר, "דחד טעמא הוא", והא דחילק זה לב' טעמים, צ"ל דה"ק, דאף להאומרים דכיון שהקרן של גוי והישראל לא מוביל את הסוס, אין כאן שמא יתחנך זמורה, אפי' קמ"ל

7 מ"ש רבנו, דאף להאומרים דאין כאן שמא יתחנך זמורה, זו דעת מהרי"ק בשרוש מ"ה. וכפי שכתב הב"י, שסובר מהמהרי"ק ש, אין איסור בקרן כשהעכו"ם מוליך הבהמה אלא משום שירד מן הקרן אבל משום שמא יתחנך זמורה אין איסור אלא כשישראל מוליכה.

ומ"ש רבנו בהמשך דבריו, "אסור משום שמשמש דלא פלוג", זה דבריו מ"ש הרעק"א בהגהותיו כאן, שכתבם הבאנו דעת התור, שסוכרים דכולה חי טעמא הוא. וכתב ע"ז הרעק"א: לענין לית מאן דפליג בזה על תוס' דאין נימא דמשום כע"ח הוא ענין איסור כפ"ע למאי צריכים לטעמא דאין רוכבים משום יתחנך זמורה הא בלא"ה אסור משום שמשמש בבע"ח אלא ודאי דעיקר גזירת חז"ל על הרכיבה משום יתחנך זמורה וכללו בזה כל מיני שימוש כע"ח אף היכא דליכא חשש דיתחנך זמורה דדברי הרמ"א ג"כ הכי דמתחלה נקט הטעם דמשמש בבע"ח חיים דר"ל שהוא בדרך שארז"ל לאסור כל שימוש משום לתא רכיבה בדרך כולא חדא גזירה ואח"כ הוסיף גם שלא יתחנך זמורה היינו דיש בזה עצמו חשש דזמורה ועיין בב"י והוא ברור, עכ"ל. וכעין זה כתב בספר מנורה הטהורה קני המנורה סק"י שקצת פוסקים כתבו ויכלל מקום [רמצינו בש"ס איסורא דשימוש בבע"ח הוי הטעם האיסור משום יתחנך זמורה וכו']. 8 בבהמ"א סק"ב כתב: רא"ש והמרדכי שם וז"ש, ודברי הרא"ש הם בשבת פ"ח ס"ג, ודברי המרדכי הם שם פכ"ד מימין תמ"ח. ומ"ש רבנו, "כן למדו מסעיף שקדס", היינו שבסעיף י"ט איתא, שצער בעלי חיים שהוא מדאורייתא דוחה ביטול כלי מהיכנו דרבנן. והדין שבסעיף י"ט איתא בשבת קנ"ב, וכמש"ל בסק"מ, ולמדו הרא"ש והמרדכי מדין זה, שצער בעלי חיים דאורייתא דוחה גם שבות דאמירה לנכרי, והכ"ז עיין שדין זה מובא גם בהגמ"י, וזה בהל' שבת פ"ח ה"י אות ד'.

לחלוב — שזה רק שבות שאין בו מעשה — משום צער בעלי חיים. וכפי שסיים הגמ"י שם: וא"כ אפי' מעשה גמור יכולין לעשות כ"ש אמירה לנכרי. ועיין בספר מבית מאיר ח"ב כדן חולה בשבת וצער בעלי חיים משום שביחה סעיף ט', שגם הוא כתב כנ"ל.
ודעת היא שסוכרים שלא התירו אמירה לעכו"ם כשהחלב אינו שלו, וכמ"ש בסק"מ, אפי' שלגבי ביטול כלי מהיכנו התירו משום צער בעלי חיים, אפשר לכאור ככמה דרכים: א) שהדעת הראשונה סוברת, שכל החיתור הוא משום צער בעלי חיים. והדעה השניה סוברת עפ"י דברי הרמב"ם שכתב בשבת קנ"ב ב שמה שהתירו להעלות את הבומה זה משום שיש גם צער בעלי חיים וגם פסידא, "דכיון דאיכא תרתי שרי ליה ביטול כלי מהיכנו שאינו שבות גמור". ולכן הדעה השניה סוברת שאי אפשר ללמוד מזה, שצער בעלי חיים לבד דוחה איסור שבות דרבנן. ב) עפ"י שבי"ע הגרש"י חו"מ הל' עובדי דרכים וצער בעלי חיים בקונטרס אחרון אות ג', שצ"ל ש,הר"ן ונמוקי" וב"י ס"ל לחלק בין צערא דממילא הכא לבעלי חיים בחולדתו וצער חבא לידם ע"י סיבה מבחוץ. ולפי"ז אפי' דבא פליגי ב' הדעות: שהדעה השניה סוברת שאין ללמוד היתר לענין חליבה ממה שהתירו איסור ביטול כלי מהיכנו מחמת צער שבת חיים. דשאני התם שזה צער חבא לידה ע"י סיבה מבחוץ. ולכן ככה"ג הוי איסור צער בעלי חיים דאורייתא, ודוחה איסור ביטול כלי מהיכנו שזה דרבנן. משא"כ לענין חליבה דהוי, צערא דממילא הכא לבעלי חיים בחולדתו, ככה"ג הוי דרבנן, ולא דוחה צער בעלי חיים את איסור אמירה לנכרי שבות. והדעה הראשונה — דילכא שמוחל לומר לנכרי לחלוב בשבת מהא דצער בעלי חיים דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו — ס"ל כמ"ש בקונטרס אחרון, דלא ס"ל חילוק (ג. א) דס"ל לדעה השניה כסברת המ"א הנ"ל ש,אין לנו לרמות גזירות חכמים זה לזה, ולכן הם סוכרים שאי אפשר ללמוד מזה שהתירו מחמת צער בעלי חיים ביטול כלי מהיכנו, שבתין מחמת זה גם איסור אמירה לנכרי שבות. ולעיל הבאנו שאמירה לנכרי שבות קיל יותר משבות אחר. אולם עיין בר"ן בשבת בסוף פרק ר' אליעזר דמילתא, שהביא דיש מחלוקת אם אמירה לעכו"ם שבות באמירה דאורייתא קיל משבות אחר: דבעל ה"ג ובעל העיטור סוברים שאמירה לנכרי שבות, אפי' כשאמר לו לעשות מלאכה דאורייתא קיל משבות אחר. והר"ף סובר שם"ש בעירובין הנ"ל, שאמירה לנכרי שבות קיל יותר משבות אחר, היינו רק כשאמר לנכרי לעשות מלאכה דרבנן, אבל כשאמר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא חמיר יותר משבות אחר, שעצם העשיה היא רק

אסור בו ביום ד' וי"א שצריך לקנותו מן האיני יהודי בדבר מועט שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל: כא ה' (מח) גבינות שעשושות השפחות מעצמן מחלב של ישראל מותר כיון והג"מ דקדושין נשם המוס'. ה' הגהות מ"י נשם הר"מ וה"ה נבלם.

ביאורי הגר"א

מל: (מז) וי"א שצריך. זה הפ' פליג אפכרל ראשונה ולא ס"ל אמירה להלוו כלל ואפי' עושין מעצמן אינו מותר אלא נכ"ג דלדעתא דנפשיה עבד וכמ"ס נפ"י רנ"ג ס"ג נקנן מע"ס אכל אמיר אסור נכ"ע לס' 11: (מח) גבינות. ענה"ג וכמ"ס קכ"א א' דמכנה מעצמו מותר לדעתא דנפשיה עבד ח"ס כיון שאינו כ"י והוא ס' ג' ונ"ע דנפספה אסור אפי' נכ"ג כמ"ס נפ"י ט"ד ס"א ונפ"י רמ"ז ס"ו דאפי' קנן אסור

ברכת אליהו

בביצה פליג רב יוסף. משום דלא שייך גזירה זו, וכמ"ס בגמ': ביצה אוכלא ופירות אוכלא לאפוקי משקין דלאו אוכלא. משא"כ הכא — כחלב שהוא משקה — מודה דגורנין משום משקין שזכו. (מז) זה הסברא פליג אסברא הראשונה, ולא ס"ל היתר אמירה לחלוב כלל — אף כיש צער לבהמה. ואפי' אם הא"י עושין מעצמן, אינו מותר אלא בכה"ג — שאומר לנכרי חלוב וטול החלב לעצמן וקונה החלב מן הנכרי, דאז אדעתא דנפשיה עבד. וכמ"ס בסימן רנ"ב ס"ב, דגם בקצץ — שטעם ההיתר משום דאדעתא דנפשיה קא עבד — מותר רק כשאומר לנכרי מע"ש. אבל אמירה לנכרי בשבת לחלוב, כשאינו אומר לו שיחלוב לעצמו אסורה בכל ענין — אף כשיש צער בעלי חיים — לסברא זו. ומותר רק באופן "שיטול הנכרי את החלב לעצמו או יחזור ויקנה החלב מהנכרי בדבר מועט כדי שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל אלא לצורך עצמו" — לשון שו"ע הגרש"י סעיף כ"ט. (מח) עבאה"ג סק"ה שכתב דהו"ה בחלב. ועצם הדין

בן שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה. וד"ן זה הוכח לקמן סימן ש"ל ס"ח. ואם כי בגמ' מוזכר משום הסכנה, אולם ע"ש בתוס' ד"ה מפני [שכתבו], שסכנה זה לאו דוקא. וז"ל ולא ידע רשב"א [ג'] ה"ב"ח: ולא ידענא מאי איריא מפני הסכנה דאפי' לא יהא אלא צערא בעלמא מותר אפי' היא לחלוב בעצמה [ג'] ה"ב"ח: אפי' לחלוב בעצמה] ולהוציא חלב שבדדין אע"פ שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה דחמיר איסורא טפי מאיסור טלטול נראה דשרי מידי דהוה אמפיס מורסא דשרינן משום צערא. ולקמן בסימן ש"ל ס"ח הביא המחבר ד"ן זה, וכתב הטעם: מפני צער החלב שמצער. ולא כתב משום סכנה. (מז) יד"ט ג' א' כ"י צחק. דתנן בביצה ב' א', דביצה שנולין ביו"ט אסור. וכמ"ס שם ג' א' א"ר צחק: גזרה משום משקין שזכו [דקיי"ל אסורין לבו ביום כדתנן] ואם יצאו מעצמן אסורין [שבת קמג ב'] וביצה נמי דמיא להו שזכה ויצאת ממקום שהיתה בלוצה — רש"י. ואפי' רב יוסף — שסובר שם שהאיסור הוא לא משום משקין שזכו — מודה כאן. ודק

גדול כ"כ, שבגללו נחיר איסור אמירה לנכרי שבות. ולכן אף ללמוד מזה, שהותר איסור אמירה לנכרי שבות לענין חליבת בהמה. (ה) כמ"ס בשו"ת מהר"ם שיק הני"ל אות ח', שהדעה השניה סוברת שלכן לא הותרה אמירה לנכרי מפני שיש תקנה לצער בעלי חיים ע"י חליבת הגוי לעצמו ולא יעבור כלל על שבות ובודאי משום רוחא דחלב לא נחיר לו לעבור על שבות ולכן ס"ל לרב כהן צדק ולרבינו יונה דצריך ליתן החלב להגוי וכו'. ובידעה הראשונה כתב שם שסוברת שגם כ. שנותן הישראל להגוי אינו כיה שבות אמירה וכ"ש הכא שהישראל נהנה וא"כ אין נפק"מ אם יאמר לו לחלוב לעצמו או לישראל וכיון דמשום צער בעלי חיים ע"כ נחיר לו לחלוב רשאי הישראל ליקח החלב. וע"ש מש"ס כזה. וסיים שם: ובהו אחי שפיר דאמיר העולם להחיר לשמר לאסור אפילו החלב להישראל כמ"ס המג"א שם הואיל ואנן קיי"ל כמו דסתם בסימן ע"א סכ"א דאפי' בכה"ג אינו ב"י שבות דאמירה וא"כ אין חילוק ולעולם דלכ"ע הותר אמירה לגוי במקום צער בעלי חיים. ועל מ"ש לסימן ש"י, ראה מש"ס רבנו כזה. והמ"א בסקי"ב כתב: וה"ה דמותר לומר לעכו"ם להמרות האוחות פעם א' ביום משום צער בעלי חיים דאין יכולים ללמוד (תשובת רמ"א סימן ע"ט), עכ"ל. וכתב ע"ז בפמ"ג: ולא דמי לאות י"א דאין מרמין גזירות חז"ל זה לזה. ולא ביאר הפמ"ג מידע זה לא רמי. ונראה שמש"ס המ"א בסקי"א, דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה, היינו כשהדבר אסור מחמת מוקצה או מחמת ביטול כלי מהיכנו. ובהו כתב המ"א, שיש לפעמים שחכמים לא התירו מחמת צער בעלי חיים. אבל האיסור להמרות האוחות, הוא כמו האיסור לאבוס גמל, הנוכר בסימן שכ"י ששם הטעם הוא משום "טירחא ותיורא", או משום "שלא יאכל כדרך שמאכיל בחול שמא יבוא לית כתישת קצותיו או לישת קמח". וכמ"ס במשנה ברורה שם סקי"ד ובשער הציון סקי"ז. ולכן סובר הרמ"א, שאיסור זה — שהוא קל — נדחה מחמת צער בעלי חיים.

איסור דרבנן. וא"כ אפ"ל שב' השיטות בשו"ע סוכרות שעצם איסור החליבה הוא איסור דאורייתא. ופליגי כפלוגתא של כה"ג ובעל העיטור עם הר"ף: שהדעה הראשונה סוברת שאמירה לנכרי שבות אף במלאכה דאורייתא קיל ממשבות אחר. ולכן למדו מזה שמחמת צער בעלי חיים הותר ביטול כלי מהיכנו, דכ"ש שהותרה אמירה לנכרי שבות אף בחליבה שזה איסור דאורייתא. והדעה השניה סוברת שאמירה לנכרי שבות במלאכה דאורייתא חמיר יותר ממשבות אחר. ולכן אין ללמוד מזה שהתירו מחמת צער בעלי חיים ביטול כלי מהיכנו, שמותר גם לומר לנכרי לחלוב שזה איסור דאורייתא. וכ"ש לפי דברי המ"א הני"ל שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, עאכ"כ שאין ללמוד שאמירה לנכרי שבות מותרת מזה שהותר ביטול כלי מהיכנו מחמת צער בעלי חיים. (ד) כמ"ס המ"א הני"ל שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו. לענין היתר איסור דרבנן משום צער בעלי חיים, כן אפ"ל שלא כל צער בעלי חיים שווים. וכעין מ"ש הנמוקי"י בב"מ לב. שהביא דברי הגמ' בשבת קכב ב', דשרינן ביטול כלי מהיכנו דרבנן משום צער בעלי חיים דאורייתא. וכתב ע"ז: ומיהו דוקא בצער גדול אבל צער מועט לא דתנן בפרק משילין (ל' א') גבי אותו ואת בנו שנפלו לבור ולא שרינן ליה להעלותו אלא יעשה לו פרנסה במקומו ולא צער הוא כולי האי. וראה גם בנודע ביהודה מהרורא קמא יו"ד סימן פ"א, פ"ב, שמחלף בין סוגי צער בעלי חיים. ולפי"ז אפ"ל דבהא פליגי ב' הדעות. שהדעה הראשונה סוברת שצער בעלי חיים של אי חליבה הוא צער גדול, וכמו שהוכיח בגמ"ס שם מהא דשבת קלה א', גבי אשה, דאמו שוחה עליו ומניקתו. והם סורבים שאותו הצער הוא גם כבהמה. וכעין זה תנן במהר"ם שיק חלק אורח סימן קנ"ה אות י'. ויתכן שלזה כיון רבנו בכתבו בסקמ"ה. כמ"ס באשה כו"ו, והיינו שגם בבהמה יש צער גדול. ולכן שפיר למדו שמשום צער בעלי חיים של אי חליבה הותר גם איסור אמירה לנכרי שבות לענין חליבה. והדעה השניה סוברת, דלא ילפינן לענין זה בהמה מאשה. ויתכן דאצל הבהמה אין הצער

באר הגולה

ו טור ומדלי פ"ק
דשנח.
ז שגלי הנקט נשם רג
האי גאון.
* (דן רכינה למי
שחשקה לו חזן למחוס
נפ"י רפ"י משלום דיני
הנהגה נפ"י של"צ דיני מאכל
הנהגה נפ"י ש"צ).

שאינו אומר להן שיעשו: כב ו (מט) מי שיש לו גער אינו יהודי ורוכב על הבהמה בשבת כשמוליכה להשקף אין צריך למונעו שהחיי נושא את עצמו (ז) אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר: כג ז (נא) מותר למסור סוס או פרד או חמור לרועה אינו יהודי ואע"פ שהאינו יהודי משתמש בהם בשבת אין בכך כלום (נג) כיון דשלא מדעת ישראל הוא עושה ואינו ממתין לשכירות ממנו (נד) ואם רואהו משתמש בה בשבת מוחה בידו* הגם: (נה) וכ"ש דאין לחוס שהרועה יוליח לחוס חזן למחוס (נה) דהא מחזיקין דרנן (הגהות מרדכי דקדושין):

ביאורי הגר"א

ס"א נענד ועמוס' קכ"ג ח' ד"ה מעמיד כו' והטעם כיון שאין המלאכה נעשית בשביל רק נשכירה: (נג) ואם רואהו. ממ"ש נפ"י רכ"ז ס"ז: (נד) וכ"ש דאין קניא ח' י"ג ב' וע"ש רש"י ד"ה שהיה ומיחו ס':

נשכיר ועמ"ח: (מט) מי שיש. ל"ד ח' וערש"י ד"ה מחיר כו': (נ) אבל כו'. ממ"ש נפ"י: (נא) מותר. ממ"ש נפ"ה ד"ע המוסר כו' ומ' דלפ"י רועה נכ"י: (נב) כיון שלא. כמ"ש נפ"י ש"ד

ברכת אליהו

אצל הסוס וגבי אזהרת שביתת בהמה מלאכה כתיב: [והוסיף המ"א בסקט"ו: דלא גזרו בבהמה שבות דרבנן דחי נושא את עצמו. וזה מדברי המרדכי פ"ק דשבת סימן רמ"א. ועיין מ"ש ע"ז בספר מגורה הטהורח קני המגורה אות כ"א].

(ג) כמ"ש בס"א. (נא) כמ"ש בפ"ה דיו"ט. דאיתא בביצה לו א: המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים. הרי דמותר למסור בהמה לרועה ביו"ט. ומ' דאפי' לרועה נכרי מותר. [והוסיף הר"א: דסתם רועה ביו"ט הוי עובד כוכבים והלא גם כיו"ט איתא שביתת בהמתו כמ"ש בס"י רמ"ו ס"ק י"ב. וגם כסימן תצ"ה סק"ח כתב רבנו, שדעת המחבר היא שגם כיו"ט יש דין שביתת בהמתו].

(נב) כמ"ש בסימן ש"ר ס"א, בעבד שהיה עושה מלאכה רבו שלא מדעתו וניכר שאינו עושה לדעתו מותר. ועיין תוס' בשבת קכג [צ"ל: קכב] א ד"ה מעמיד כו'. דאיתא בגמ' שם: מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת. וכתבו תוס': כדרדשינן במכילתין למען ינוח שורך וחמורך וגו' יכול לא יניחנו תולש לא יניחנו עוקר ת"ל למען ינוח ואין זה נוח אלא צער. והטעם הוא, כיון שאין המלאכה נעשית בשבילו, רק בשבילה מותר. וה"נ במוסר לרועה לצורך הבהמה, אין לחוש אם ישתמש בה. [והוסיף הר"א: דהרי אם ימנע מלמסור לא יהיה לה מנוח כמו דאיתא מעמיד על העשבים].

(נג) כמ"ש בסימן רנ"ב ס"ב — לגבי כובס — : ואם ראהו עושה מלאכתו בשבת אם היה עושה בטובת הנאה צ"ל לו שלא יעשה בה בשבת. [נרעמש"ש בסק"י].

(נד) שבת קנא א: היתה (בהמה) עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה. והובא דין זה להלן בסימן ש"ו ס"ד. וכן איתא שם ג' ב. ושם מוקי רבינא דמיירי, "שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו". וע"ש רש"י ד"ה שהי', שכתב: דחזן לתחום דקתני חוץ לתחום שלה שהבהמה המסורה לרועה המיוחד הרי היא כרגלי הרועה וזה הקורא לה בעליה ויכול

שמותר כאשר עושות השפחות מעצמן. הוא כמ"ש בשבת (קנא) [קנא] א כמשנה: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה (אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה — רש"י) וכו'. והטעם דמכבה מעצמו מותר, משום דמסתמא אדעתא דנפשיה עביד. והו"ה בנדוננו מותר. וז"ש המחבר: כיון שאינו אומר להן שיעשו. והוא ס' ג'. דסברא א' בסעיף כ' ס"ל דמותר לומר לנכרי רק לחלוב משום צער בעלי חיים. וסברא ב' שם ס"ל דבעינן שיקנה ממנו, דבלא"ה אסור לומר אף כעבד אדעתא דנפשיה, וכמש"ל בסקמ"ז. וסברא ג' שבסעיף זה ס"ל דבעביד בלא אמירה מותר אף בלא צער בעלי חיים, דאדעתא דנפשיה עביד, כמו במכבה דא"צ למחות. וצ"ע על סברא זו. דבשפחה אסור אפי' בכה"ג, כמ"ש בסימן ש"ד ס"א, שמותר רק כשניכר שעושה לצורך רבו, אבל כלא ניכר שמניע שיע"ד רבו הוא עושה. ובסעיף רמ"ז ס"ו איתא, דאפי' בקצין אסור. בשכיר שנה או בשכיר חודש, משום דמסתמא אדעתא דרכיה עביד. א"כ היה צריך גם בדינו לאסור, משום דאדעתא דרבו עביד. ועיין מ"א [נסקי"ג]. שהביא בשם הב"ח בסימן ש"כ שמה שכת' המחבר, "שצריך לקנותו מן הער"ג" זה דוקא בעכו"ם מן השוק, אבל בשפחות שנשכרות לכל השנה לכל מלאכה א"צ לומר לו טול החלב לעצמך ולקנותו ממנו דכל מה שעושה עובד גלולים בבית ישראל אדעתא דנפשיה קעביד לקבל שכרו דאדעתא דהכי נשכר מתחלה". וכת' המ"א ע"ז: וצ"ע דאדרבה כששכרו לשנה גרע טפי כמ"ש בס"י רמ"ד סס"ה וכו'.

(מט) איתא בשבת צד א, שבן בתירא מחיר למכור סוס לנכרי "מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליו חטאת". וערש"י שם ד"ה מחיר בסוס: למכור לנכרי מפני שמלאכה הסוס אם היה אדם עושה אותה אין חייב עליה חטאת דלרכיבה עומד והחיי נושא את עצמו והא דאסור למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ומשום שכירות אסור וסוס אי נמי דמושיל ומגור לאו איסורא דאורייתא איכא שאין זו מלאכה

מעצמה אסורה ע"י בתוס'. וכתב הר"א שגם רבנו — בכתבו "כמ"ש בס"א" — כוונתו היא, ששם הובא הדין שבהמה לא יוצאת במשא שעליה. ומ' שאפי' מעצמה לא תצא.

9 המ"א בסקט"ז הביא בשם הרלב"ח ש"ה הבהמה מעצמה יצאה לחוץ ומשאה עליה שלא ע"י אדם אין הבעל צריך למנועה. והמ"א כתב ע"ז: ותימה דשליח פרק במה בהמה יוצאה משמע היא

שו באיזה חפצים מותר לדבר בשבת. וכו' י"ד סעיפים

באר הגולה

- א שבת ק"ן.
- ב מירוצין ל"ט ול"ט.
- ג שבת שם נמשנה.
- ד שם נבדלה ק"ל.
- ה שם נחשפות לגי'.
- הספרי שהביאו.
- החופפות שם.
- ו שם נבדלה לישב.
- גירסת החופפות דלן.
- מחשיבין.
- ז שם נמשנה.
- ח שם נבדלה.
- ט שם וכד"ל יוס' וכ"ל.
- יחודה דלא פליגי.
- י לפי' ה"ה בפרק.
- כ"ד מה"ש.
- כ לפי' הר"ן.

א (א) ממצוא חפצך חפצך אסורים ב אפי' בדבר שאינו עוש' שום מלאכה כגון (ב) שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר או לילך לפתח המדינה כדי שימחר לצאת בלילה למרחץ נ וכן אין מחשיבים על התחום לשכור פועלי' ד אבל מחשיב על התחום להביא בהמתו ה ו"א שאם אין הבהמה יכולה לילך ברגליה כגון שהוא מלה קמן אינו רשאי להחשיב דאינו רשאי להביא דאסור לסלסל בעלי חיים שהם מוקצים. הגה: (ג) וה"ה דאסור לטיל למנוח קום לו ספינה לו קרן ללאם נו (מלמד סוף פרק מי שהחשיב): ב והיתה בהמתו עומדת חוץ לתחום יכול לקרות לה כדי שתבא: ג ו מחשיבין על התחום לעשות צרכי כלה או צרכי מת להביא לו ארון ותכריכים ה (ד) ויכול לומר לחבירו שיחשיב כדי שיביא לו ויכול לומר לו לך למקום פלוני (ה) למחר ואם לא מצאת במקום פלוני לך למקום פלוני לא מצאת במנה קח במאתים ט ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח כלומר י שלא יאמר לו סך ידוע שלא להוסיף עליו כ וכן אם לקח ממנו בשמנה לא יאמר לו תן לי עוד בשנים ואהיה חייב לך עשרה. הגה: (ו) ואם לא לו אלא אם כן יזכיר לו סכום מקח מותר בכל ענין דהא גרמי מזה הוא (הגהות מרדכי פ"ה [פ"ד]) (ז) ויש אומרים בכל

ביאורי הגר"א

לומר. שם נבדלה מחשיבין לפקם כו' ור"ל שאומ' למכור לפקם וכמו ש"ו ואומרים לו כו': (ה) למחר. ע"ש בתוס' ד"ה לעולם: (ו) ואם א"א. ק"נ א': (ז) ויש אוסרין. דלן מות' אלא"כ יש ענין שמומר דבר הרשות כמו לך כו' שאם היה נורגין כו' אכל נלא"ה

(נה) דהא. כנ"ל סכ"ז וכמ"ש ק"נ ג' כל שפניו פטור כו': שו (א) ממצא. שבת ק"נ א' וק"נ א' וע' רש"י שם ד"ה ממלא: (ב) שמעיין כו' או. מירוצין ל"ט ול"ט: (ג) וה"ה. נלמד מה"ל: (ד) ויכול

ברכת אליהו

עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומרים לו לך למקום פלוני וכו'. ומ"ש, "לפקח". ר"ל שאומר לחבירו לפקח — להחשיב, בכדי להביא ארון ותכריכין. וכמש"ו, "ואומרים לו לך למקום פלוני כו'". [והוסיף הר"א, שכן מוכח בגמ' שם. דשם קנ א תנן: כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיב עליו. ואמרת ע"ז הגמ' שם קנ א: לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר וכו' ומחשיבין וכו'. הרי שמש"ש, "מחשיבין". היינו ש, "אמר לחבירו לפקח". וכ"כ רש"י שם בד"ה לעולם ובד"ה כלל].

(ה) [בספ"ד הבאנו דברי המשנה בשבת קנ א: כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיב עליו]. וע"ש בתוס' שם קנ ד"ה לעולם, שכתבו: ומתניתין ה"ק כל שאני זכאי באמירתו כגון לפקח על עסקי כלה ועל עסקי מת ויכול לומר לחבירו לעשות למחר רשאי אני להחשיב עליו וכו'.

(ו) שבת קנ א: ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח, יג) חפצך אסורים חפצי שמים מותרין. וזכ"ה שם קנ א. אולם שם מיידי בהילוך לחפצי שמים. ושם קנ א מיידי בדיבור של חפצי שמים].

(ז) דאין מותר במת ובשאר דבר מצוה, אא"כ יש ענין שמומר בדבר הרשות כמו לך כו' שאם היה נורגין כו'. דאיתא בשבת קנ ב: מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגין הולך (מע' אמה לע' אמה הולך אפי' בשבת כההכל חסכוני כעיר אחת וכל העיר כד' אמות האוכל דאמרין בעירובין (כא א) וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם ההיתר — רש"י). והיות ועיקר האמירה ללכת למקום פלוני מותרת אף

לילך כגון שהוא שבת קרוב לאותו מקום ואפי' הכי לא יביאנה ממש בידיה הוואיל והיא יצאה חוץ לתחומה אין לה אלא ד' אמות ומיהו קורא לה והיא באה דלא הוזהר הוא על תחום בהמתו ובלבד שלא יביאנה ממש בידיה.

(נה) כנ"ל סכ"ב, שאם א"י רוכב ע"ג בהמה בשבת, אין צריך למונעו שהחי נושא את עצמו. ושם בסקמ"ט הבאנו שלא גזרו בבהמה שבות, משום שזה רק מדרבנן. וכמ"ש בשבת קנ ב: כל שחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה. והו"ה בתחומין דרבנן. [ועמ"א סק"ח].

שו (א) בבאה"ג סק"א ציין לשבת קנ. זה שם בעמוד א': אמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח, יג) חפצך אסורים וכו'. וכן איתא שם קנ א. ועיין רש"י שם ד"ה ממצוא, שכתב: כי ההיא דאמרין בעירובין (לח ב) לא יטייל אדם לסוף שדהו בשבת לידע מה היא צריכה [אחר השבת]. עכ"ל. [וזה"ש המחבר: כגון שמעיין וכו'. וכמש"ל בסק"ב]. (ב) עירובין לח ב, לט א: לא יהלך (בשבת — רש"י) אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה (אחר השבת — רש"י) כיצא בו לא יטייל אדם (בשבת או ביו"ט סמוך לחשיכה — רש"י) על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד (להיות מזומן ליכנס כשתחשך מיד — רש"י).

(ג) [בשו"ע מצוין שזה המדרבי סוף פרק מי שהחשיב. ושם בסימן תמ"ט כתב, שדין זה] נלמד מהדין הנ"ל, שאסור לטייל לסוף שדהו.

(ד) בבאה"ג סק"ח ציין: שם בברייתא. וזה בשבת קנ א: ומחשיבין לפקח (לעין ולדאוג — רע"ב במשנה שם) על

ענין וכן עיקר: (נ"י) נסח הר"ן והמגיד והממלך פרק כ"ה (ופק נ"ז): ד' להשוכר את הפועלים לשמור וזרעים או דבר אחר אינו נותן לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע נותן לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו (ה) ולא יאמר לו תן לי של שבת אלא אומר תן לי שכר השבוע או החדש (ט) שבת עליו (ה) ולא יאמר לו תן לי של שבת אלא אומר תן לי שכר השבוע או החדש (ט)

ביאורי הגר"א

ס' ולא יאמר ס' אלא מן לי שכר עשרה ימים וה"ה לשכר שבת: (ט) ואם שכרו. ק מ' שם נמורד שאמר

אסור עשרי נכרי שהציל חלילין אסור. הר"ן ועמ"ל: (ח) ולא יאמר. מוספא סוף שם נפיוס הנריימא השוכר

ברכת אליהו

בשינוי לשון קצת: השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ולשמור לו את התינוק לא יתן לו שכרו של שבת וכו' אם היה שכיר שבת שכיר חדש וכו' ולא יאמר לו תן לי שכרי של שבת אלא תן לי שכר עשרה ימים. והו"ה לשכר של שבוע — שמונה.

(ט) כן מ' שם במורד. שאמר דמחזי כשכר שבת אינ"ג שנותן לה בהבלעה כיון שנתוסף יום יום²

לה מכתובתה כבעה טרפעיקין לשבוע, דהיינו טרפעיק לכל יום [כולל שבתות]. ובגמ' שם: מאי שנה איהו דיהבין ליה דשבת ומאי שנה איהו דלא ייהבין לה דשבת איהו דמיפחח קא פחית לא מיחזי כשכר שבת איהו דאוסופי כשכר מוספא מחזי כשכר שבת. וכתב ע"ז הר"ן שם: ודאמרין דמחזי כשכר שבת אע"ג דע"י הבלעה שרי כדאמרין בהזהב (נח א) אם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה נותנין לו שכר שבת הכא אסור משום דלא הוי הבלעה שאין מוספין לכל שבת אלא מה שעולה לכל יום ויום שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מוטריפין כל שבועת יומי מכל השבוע זה עמ' זה. וכו' שם כתב, וז"ל: ופשוט דחונים שלנו ששוכרים אותן לשנה אין איסור בדבר כתב הר"ן ס"פ אע"פ אם שכרו לחדש אם התנה עמו שישלם לו לפי חשבון הימים מקרי שכיר יום והוא שכר שבת שהרי יוכל לחזור באמצע החודש ולכן לא מקרי שכר חודש. וע"כ מרדכי לא ציין הר"ם לדברי החוס' שם ד"ה מיחזי כשכר שבת, שגם הם כתבו ממש כדברי הר"ן.

ובדברי המ"א בסק"ז והמשנה ברורה בסק"ט והבה"ל ד"ה והתנה וד"ה מקרי, במורד שהטעם — שבתה"ג לא מקרי הבלעה, כולא פני, שאם יסלקו באמצע השבוע מקרי שכיר יום והוא שכר שבת לא יפרעו כלל ולא ישוב לימים דהא אפילו גבי מורד דקנסוהו כל זמן שיהי' מורד יתן כך וכך ליום אפ"ה אסור ליתן משל שבת דהו"ל שכר שבת — לשון המ"א שם. והמשנה ברורה שם הוסיף דמירי: "שהתנה עמו שישלם לו לפי חשבון הימים והלשון הזה מורה שיוכל הבעה"ב לחזור באמצע השבוע ולא יצטרך לשלם לו בעד כל השבוע אלא בעד הימים שעברו ע"כ מקרי שכיר יום ואסור לו לקבל שכר שבת לבסוף אפילו אם משלם לו עבור כל החודש ביחד". ובבה"ל שם ד"ה והתנה יישוב בזה מה שנתקשה הא"ר ע"ה. ונראה שגם רבנו — בכתבו, "כיון שניתוסף יום יום" — כוונתו כדברי החוס' והר"ן הנ"ל, שמאחר שאם הוא יתפייס לפני שבת לא יצטרף שבוע לחוספת על כחובתה, לכן לא מקרי הבלעה והו"ה לענין שכירות. וכמ"ש המ"א הנ"ל.

איכא, שיש להעיר שלשון הד"מ — שכתב הר"ן כ"ו — קשה. כי הרי ברין ליכא כלל הדין של שכירות. ואח"כ ראינו במאמר מרדכי את ח' שהעיר על כך, וכתב: ומיהו עיינתי ברין שם ולא מצאתי כל זה שהעתיק מור"ם דל"ל בשמו דאע"פ שיש מקום ללמוד כן מדברי מ"מ י"ש לחלק דהתם במורד מורד ששכר שם תנאי מתחלה ואמר דכל מה שמוסיפין אינו אלא מה שעולה לכל יום משא"כ הכא שכתב התנא מתחלה לחדש ופירשו אח"כ דהיינו כך וכך ליום, עכ"ל. וכן דפריי אפסר ללמוד הדין של שכירות מן הדין של מורד. שהרי בגמ' הקשו למה אין מוסיפין למורד על שבת. וע"ז הגמ' תירצה שאם יקחו בחשבון גם את יום השבת מחזי שכר שבת. ואם נאמר שם, "התנא מתחלה לחדש ופירשו א"כ דהיינו כך וכך ליום" הוי שכר שבת, הוי הו"ל לחכמים לחלק כן גם במורד — שההוספה היא לכל השבוע, ואם חזר בו לא יוסיפו לה בכתובתה

לדבר הרשות, לכן מותר לדבר מצוה גם להגיד שיביא לו למחר, אף שלדבר הרשות אין היתר לזה. אבל בלא"ה אסור, שהרי נכרי שהביא חלילין אסור. וכמ"ש בס"ט. כ"ה בר"ן שם. ועמ"ל [סק"ו]. שכתב — על דברו היש אוסרים — "פי' אפי' א"א בע"א אסור להזכיר סכום מקח. וכ"כ העולת שבת אות ה' וראה הערה 3].

(ח) תוספתא סוף שבת פ"ח ה"ט בסיים הברייתא [בפנינו

1. בעולת שבת אות ד' כתב: יש לחמוה על דברי המחבר דמאי אריא באומר לו ליתן לצורך מצוה תיפוק ליה דאפי' לצורך דבר הרשות מותר לו לומר לילך למקום פלוני וכו'. ובספר מנורה הטהורה בקני המנורה אות ו' ובמשנה ברורה סק"ו פירשו, שההיתר לדבר מצוה הוא "לילך שם ולקנות דאסור לומר בשביל דבר הרשות". ונראה שההסבר הוא עפ"י דברי הר"ן שציין רבנו. שהר"ן כתב שם בשם הרמב"ן, שמוחר במת ובכלה להגיד שילכו למקום פלוני ויביאו מחר צרכי המת והכלה, משום שמוחר בדבר הרשות להגיד לך למקום פלוני, מפני שיש היתר ע"י בורגין. אבל להגיד אף לנכרי להביא בשבת אסור, מפני שאין אפשרות שיהיה מותר דבר כזה בדבר הרשות.

ונראה שהר"ן סובר, שאם היה הדין שאסור להגיד לילך למקום פלוני אף לדבר הרשות, לא היו מתירין אף לדבר מצוה. אבל מאחר ומעיקר הדין מותר לומר לך למקום פלוני אף לדבר הרשות, היתרו לדבר מצוה ג"כ לומר שיביא למחר. אף שלדבר רשות מותר רק לומר על הליכה ולא לומר שיביא למחר. אבל אף לדבר מצוה היתרו רק דבר שאסור משום "ממצוא חפצך", ולא היתרו דבר שאסור משום שבות. ולפיכך כתב הר"ן שאסור לומר אף לנכרי להביא בשבת.

והב"י טיים על דברי הר"ן ש"מרכיבו אתה למד דכשום פנים אסור לקצוץ דמים וכו'". והא"ר אות ט' הקשה ע"ז: אבל תמהני דדוקא בשבת אסור אבל למה שאסור משום ממצוא חפצך מודים דמותר א"כ הא פירש"י כביצה דף ל"ו דמקח וממכר אסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר. וחי' מיהו לפי' שני דרש"י שפי' א"נ ראתא ליד כתיבת שטר מ"מ הדבר חליא בפלוגתא אחרת אבל אפשר דכו"ע מודים דאסור בדבר מצוה אף בשבות. זאת אומרת שהכ"י סובר שגם האיסור כקציצת דמים, הוא לא משום "ממצוא חפצך" אלא משום דאסור אף בשבות, וכפי שהסברנו לעיל. הרי היתרו לדבר מצוה רק איסור של "ממצוא חפצך", ולא איסורים אחרים.

2. דין זה הובא בד"מ סק"ב בשם הר"ן סוף פרק אע"פ. וכן צויין בדפוס השו"ע על דברי הרמ"א. ונראה שמש"ש רבנו. כן מ' שם כ"ו. כוונתו לדברי הגמ' בפרק אע"פ. ובהקדמה לברכת אליהו חלק אבהע"ז כר' א' כתבתי, ש"קדוב לודאי כי בפני הגר"א לא היו ציוני המקורות — לפסקי הרמ"א. המודפסים בשו"ע וכו'". אולם אחר כתבי הנ"ל, נוכחתי לדעת שיש מקומות אחדים, שמוכח מדברי רבנו שחלק מצייני המקורות היו לפניו. ונציין אחד מהמקומות: בבבא ס"ז ס"ג סק"ט, התייחס רבנו לציון המקור שנדרס על דברי הרמ"א, וכנה מצייני "המרשים". וגם כאן מ"ש רבנו, "שם", כוונתו לס"פ אע"פ שצויין בדפוס השו"ע. דאיתא בכתובת סג או ירסד א"ב, במשנה ובגמ', דכשהבעל מורד מוסיפין לאשה על כתובתה — אליבא דר"י — תשע מעין לשבוע, דהיינו מעה וחצי לכל יום מששת ימי המעשה. וכשהאשה מורדת פותחין

וואס זענען נאך דעם וואס ער האט געזאגט (ר"ן סוף פרק אף על פ"י) או שיאמר לו תן לי שכר עשרה ימים: ה' נ' אסור לשכור חזנים להתפלל בשבת ה' ויש מי שמתיר. באר הגולה
הגה: (יב) ואם שכרו לשנה או לחודש לכ"ע שרי (ד"ע): ו' ע' חפצי שמים מותר לדבר בהם כגון נסמך ק"ג וכו' ונמך נסמך מקפ"ה.
ס' שם נמדרכי נסמך שמואל מטעם מזה והכ"ה מהל' דפסחים נ"ד (נ"ל נ'): און צו סימן נרבה הא' אסורא ליכא. ע' שם ק"ג וכוונת ה'.

ביאורי הגר"א

דמאי כשר שנת אפ"ג שנתן לה בהנעלה מיון שנמוקף (יא) ריש מ"י. כמ"ש נס"י וכו' נפסקים נ' נ' דמאי כשר שנת: (יב) ואם שכרו. עמ"ל וכו' יוס' יוס': (י) אסור. כמו נס' שקדם:

ברכת אליהו

(י) כמו בסעיף שקדם, דהוי שכר שבת. [וראה הערה 3].
(יא) כמ"ש בס"י: חפצי שמים מותר לדבר בהן. והו"ה להתפלל — דהוי דבר מצוה — מותר, כ"ה בזה. וכ"מ בפסחים נ' כ' דמאי כשר שבת. דאיתא שם: ד' פרוטות או

המג"א כן. ע"ש. וס"מ שם שגם בשו"ע הגרש"ז כאן סעיף י' פירש כך את דברי המ"א. ויש להעיר כי בהנהגות העיקר"א כאן — מבלי שהזכיר את דברי הרמב"א — הביא שאפשר לפרש כן את דברי המ"א, והוסיף שמה שמותר הוא כאשר זה ענין קנס. וז"ל הרע"א: נ"ל היינו בכיוצא בזה דהוא ענין קנס ולא הוי שכר שבת רק דמחזי כשכר שבת ואפשר דג"כ רק בהבלעה. אלא שאם תחזור באמצע שבו וחשב לימים בזה דוקא שרי בפחיתות חוב, עכ"ל. וכעין זה כתב האור שמח הל' שבת פכ"ח ה"ח בלי להזכיר את דברי המ"א — עש"ה.

3 ה"ה פירש שראיית רבנו היא ממה שאמר שם ולא הוי סימן ברכה. ומ' דאין איסור בדבר ומותר לקבל שפר, רק דלא הוי סימן ברכה. והיינו מפני שזה דבר מצוה, והו"ה לענין חזנים. והקשה ה"ה: לכאורה אין ראיה משם דהלא לעיל מינה איתא העושה מלאכה בע"ש ובעיני' מן המנהג ולמעלה אין רואה סימן ברכה לעולם הרי דגם בדבר האסור תני' אינו רואה סימן ברכה. ויתיר ע"ז: ונראה דכחנת רבנו מלשון חז"ל כשכר שבת משמע דכאמת מן הדין שרי ואע"ג דככתובות סד ב' איתא נמי האי לינא דמחזי כשכר שבת ויש מן הדין אסור כמ"ש רבנו בס"ק ט' היינו משום דכ"פ שם מן הדין לא הוי שכר שבת דהלא אין האשה עושה מאומה בשבת אשר בשביל זה תקבל השכר רק דהתוס' מקשה ולא מחזי ג"כ כשכר שבת כיון דהוי בהבלעה ולא שייך כלל למיגזר אטו שכר בעושה מה בשבת דאפ"ה בזה שרי בהבלעה וע"ז תירצו דזה לא מיקרי הבלעה כנ"ל אבל באמת אף בלא הבלעה שרי מן הדין במורד כיון דהיא אינה עושה מאומה ושפיר לא אמרו בגמ' דמחזי כשכר שבת, עכ"ל. ובמחכ"ת נראה דאישתמיטתיה לפוס שעתא דבר' הכי' בסמ"ח תקפ"ה. ששם הביא הכי' שיטת ה"ר שמואל שלצור מצוה מותר לטול שכר שבת. וכתב ע"ז הכי': ויש לתמוה על ה"ר שמואל דאטו כדי לקיים המצוה נחלל שבת וי"ל דבגמ' איתא הא על מורד ומורדת דקא בעי מ"ש איהו דיהבין ליה דשבת ומ"ש איהו דלא יתבין לה דשבת ומשני איהו דמיתחא קא פחית לא מיתחא כשכר שבת איהו דאוסופי קא מוספא מיתחא כשכר שבת ופירש"י כשכר שבת וגזירה משום מקח וממכר ושכירות עכ"ל ומשמע דאפ"י או הוה מוספא ליכא איסורא אפי' מדרבנן דהא מקח וממכר גופי' לא מחסר אלא מדרבנן והיכי גזרין במורד דאוסופי מוספא אטו מקח וממכר הו"ל גזירה לגזירה אלא דאי לית ביה איסורא כלל אפי' מדרבנן לאו דלתקן להוסיף לכתחלה לא רצו חכמים משום דהוי מחזי לאינשי כשכר שבת וכן משמע בפרק מקום שנהנו (פסחים נ' ב' דתיר' ד' פירוטות אין בהם סימן ברכה לעולם וחד מיניהו שכר מתורגמנין מפרש טעמא משום דמחזי כשכר שבת ואם איתא דהוה שם צד איסור בדבר לא הו"ל לימיר אין בהם סימן ברכה דרמשה דלית בהו איסורא אלא שאין רואין סימן ברכה ועוד דמשמע שהיה דרכם לשכור מתורגמנין בשבתות ויר"ש להשמיע הדרשה לרבים וטעמא כדפרישית דיוקן שאינו שוכר בשבת עצמה אלא מע"ש שוכר אותו שאין איסור בדבר אלא שיש לחוש לכתחלה היכא דאפשר ובמקום מצוה לא חששו כלל חזו דעת ה"ר שמואל שכתב דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצוה

עבור שבו. זה ומדלא חקנו כן, מ' שגם בכה"ג מחזי כשכר שבת. וא"כ אפשר ללמוד שהיה בשכירות, וכנ"ל. ויתירה מזה, שהיה מוכח מלשון המשנה, שההוספה היא בכל שבו לפי השבוע. וגם בשו"ע אבהע"ז סימן ע"ז ס"א מ' שאם חזר באמצע השבוע לא יוסיפו לה עבור חלק השבוע שהיה. "מורד", והר"ן והתוס' הנ"ל כתבו להדיא, "שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מצטרפין כל שבעת ימי השבוע זה עם זה". והיינו שאם חלק מהשבוע אינו מורד, לא צריך להוסיף לה עבור חלק השבוע שהיה מורד. הרי שהתקנה היתה על כל השבוע, ולא על כל יום ויום. ומדאמר בגמ' שאם היו מוסיפין אף כנגד יום השבת, "מחזי כשכר שבת", מוכח מזה שככה"ג לא מיקרי הבלעה. והטעם הוא, שעצם הדבר שאם הוא חזר בו ואין צריך לשלם עבור השבוע, זה מחזי כשכר שבת. וא"כ הרי"ה בשכירות, אם הבעה"ב יכול לחזור בו, אע"ג שלא חזר בו, הוי כשכר שבת אף אם שכרו לחודש.

ורחנ' שגם רבנו — בכתבו, כן מ' שם במורד כו' — התכוין לומר שאמנם דין זה ליחא ברי", אבל דין זה של שכירות נלמד מדין מורד. ובאמרו מרדכי שם הקשה עוד, ח"ל: עוד י"ל דלקדק בגופו דברם בעצם הטעם שכתב הרמ"א וז"ל רש"י הר"ן לפי שיקול לחזור באמצע החודש אלמא הוי שכיר יום דהא גם שכיר חודש סתם יכול לחזור בו דקיי"ל פועל חוזר בתצי' היום ושמה הר"ן וז"ל קאמר דכע"כ יכול לחזור בו ואין זה מספיק וצ"ע. ונראה לתת ריש הבל' בין שכיר חודש סתם — שהפועל יכול לחזור בתצי' היום, לבין אם הבעה"ב יכול לחזור בו, שבשכיר חודש סתם, מקרי שהפועל הוא שכיר לכל החודש, אלא שיש דין צדדי — שהפועל יכול לחזור בו מצד הדין של כ"י בני' עבדים עבדי הוה אם עבדים לעבדים", וכדברי הגמ' בב"ק קט"ז ב' משא"כ כאשר הבעה"ב יכול לחזור בו באמצע השבוע, ככה"ג לא מיקרי שכיר שבת, אלא שכיר יום; מאחר שעצם הדבר שכתב"ה יכול לחזור בו באמצע השבוע כתוצאה מתנאי השכירות — אם במפורש אם מכללא — זה גורם ומוחה שהשכיר לא מיקרי שכיר שבו, אלא שכיר יום.

ובשו"ת שבות יעקב — הובא בספר תוספת שבת — כתב, דהר"ן לא כ"כ אלא גבי מורד — דשם אין מוסיפין על כתובתה, אלא לפי ערך המצוה לכל יום ויום שהיה עמה בקטטה. משא"כ בשכיר, מסתמא לא יחזור בו באמצע השבוע הוי כשכיר שבת. והנה מ"ש השבות יעקב ד, אין מוסיפין על כתובתה אלא לפי ערך המצוה לכל יום ויום שהיה עמה בקטטה", כבר נתקב' לעיל דליתא, כי ההוספה היא לפי שבו שלם. ומ"ש השבות יעקב, "משא"כ בשכיר מסתמא לא יחזור בו באמצע השבוע הוי כשכיר שבת", טובה הר"ן דזה ליחא, כי אין הדבר תלוי אם יחזור בו או לא. אלא עצם הדבר שיכול לחזור בו, זה כבר עושה את השכירות לחפצא של שכיר יום, וכנ"ל.

וכסוף דברי המ"א הנ"ל כתב: אבל אם פוחתין לו מהחוב כל יום וכך לא מקרי שכר שבת בכיוצא בזה וכ"מ בגמ' פ"ה דכתובות, עכ"ל. ובשו"ת צ"ח אליעזר ח"י"ג סימן כ"ח אות י' העיר ע"ז מדברי הרמב"א בכתובות שם, שמוכח שרק כשפוחתין בהבלעה לא הוי שכר שבת. אבל כשפוחתין שלא בהבלעה אסור. ותי' שגם כוונת

ברכת אליהו

ואם שכרו לשנה ר"ל לכל שבתות השנה כפעם אחת דזה ליתא דמה בכך מ"מ שכר שבתות הן בלי הבלעה תוך של היתר

שדומה ע"ש לערב פסח. אבל לענין חומר הדבר, אפ"ל שערב פסח שונה מערב שבת. שבע"פ אסור מצד הדין, ובע"ש אינו אסור רק אינו סימן ברכה. וזה נכלל במה שאמרו שם בגמ' דבע"ש לא משמחין ליה ובע"פ משמחין ליה.

וגם לענין העושה מלאכה במוצ"ש, אמרו שם בגמ' שאינו רואה סימן ברכה. ובשבת קנב איתא: אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבריל. וכתבו התוס' בפסחים שם ד"ה העושה: אור"י דאיתא בירושלמי הכי הני נשי דנהיגי דלא לעשות עבדתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עד דתיתפני סידרא מנהגא פ' [עד - גי' הב"ח] שישלים החפלה מנהג כשר וכוהא איירי נמי כהא. הרי שהתוס' מפרשים שמש"ש, העושה מלאכה במוצ"ש, מבייר לאחר הבדלה, שאז אין הדבר אסור. אלא שאינו רואה סימן ברכה. וכ"כ האחרות חיים הל' הבדלה כ"ט, ל"א והכלבו סימן מ"א. וראה מ"ש בזה בביתור הלכה (ירושלים, תשל"ט) בפסחים שם. והראב"ה הל' פסח סימן תצ"ה כתב, שהגמ' מדברת לענין עשיית מלאכה לפני הבדלה [ולשיטתו מוסיפה הגמ' שם, שהעושה מלאכה בזמן שאסור, אף אינו רואה סימן ברכה]. וכ"כ הרמב"ם הל' שבת פכ"ט ה"ה: משיצא היום אסור לו להתחיל וכו' ולעשות מלאכה או לטעום כלום עד שיבריל. ובשו"ע סימן קצ"ט ס"י נפסק: אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבריל וכו'. וצ"ל הובא המנהג שהזכיר בפסחים שם, לענין מלאכה לאחר הבדלה. ורק המ"א שם בסקט"י כתב: ומיהו נהגו הגושים שלא לעשות מלאכה כל מוצ"ש (אבודרהם), עכ"ל. הרי דנקטינן להלכה שמש"ש לענין מוצ"ש שאינו רואה סימן ברכה, זה רק בגדר אינו רואה סימן ברכה, אבל אין אסור בדבר.

ולעיל הבאנו שהרמב"ם כתב לענין ע"ש שיש אסור בדבר. ומו' שלמד שמה שאמרו, אינו רואה סימן ברכה, יש גם אסור בדבר. ולכאורה יש סתירה לזה ממש' לענין מלאכה במוצ"ש לאחר הבדלה. שלעיל כתבנו, שמש"ש בפסחים שם שאינו רואה סימן ברכה, היינו לאחר הבדלה. והרמב"ם לא הביא שיש אסור לעשות מלאכה במוצ"ש לאחר הבדלה. ומו' שסובר שמש"ש לענין מוצ"ש שאינו רואה סימן ברכה, היינו רק שאינו רואה סימן ברכה, אבל אין אסור בדבר. ולפני שניישב סתירה זו נביא ביתר פירוט את דברי הגמ' בפסחים שם. והגמ' שם עמוד א': מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ומדייקת הגמ' שם בעמוד ב': מאי איריא ערב פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דניתאי העושה מלאכה בערבי שבתות ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם (מאי איריא ערבי פסחים דקדתי עד חצות במנהגא מכלל דמחצות ולהלן אסור ולמה ליה למיתני חצות לאשמעין הך דיקא הא כל ערבי ימים טובים אסירי - רש"י). והגמ' מתרצת ע"ז ב' תירוצים. ת"א: ה"מ (בע"ש ובקדוש) מן המנחה ולמעלה הוא אדאסור סמוך למנחה לא הכא מחצות. ת"ב: ה"מ סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמוח לא משמחין ליה הכא שמוח משמחין ליה. וכתב שם המהר"ם כחאה, שדבר זה אם יש אסור בע"ש חלו ב' התירוצים. לת"י הראשון יש אסור בע"ש. ולת"י השני רק אינו רואה סימן ברכה, אבל אינו אסור ממש. וה"כ בבבלי בסעיף מ"א ונ"א ד"ה העושה. וברמב"ם הל' יו"ט פ"ח ה"ה כתב, שהאסור בע"ש מנחה הוא סמוך למנחה - מחצי היום ולמעלה שהוא זמן השחיטה. ולענין ערבי שבתות כתב שם בהי"ו: אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כמו ערבי שבתות. וזה כפי מ"ש הגמ' בתי הראשון. וי"ל שגם לענין זה פסק הרמב"ם כת' הראשון - שאף בע"ש לא רק שאינו רואה סימן ברכה, אלא גם יש אסור בדבר. אבל זה רק לענין מלאכה בע"ש. אבל לענין מלאכה במוצ"ש, הרינון לכלל - שרק סימן ברכה אינו רואה, אבל לא הוי אסור. והפרי"ח בסימן תצ"ו אות י"ח הביא הוכחה מדברי הרמב"ם, שמהלשון "אינו רואה סימן ברכה", לא דאסורא ליכא. שהרמב"ם כתב בהל' מגילה פ"ב ה"ד - לענין פורים - : ומותר בעשיית מלאכה ואעפ"כ אין ראוי לעשות בו מלאכה אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אין רואה סימן ברכה לעולם. וכע"ז כתב בהל' תענית פ"ה ה"י לגבי ט' באב. ומוכח מזה שדבר המותר מן הדין אינו רואה סימן ברכה. וגם בספר נחפה בכסף ח"א דף קנ"ב ע"כ כתב, שיש הבדל בין עושה מלאכה בע"ש - שזה

ומשלם לו לחדש בכת אחת והו"ה לשבוע. ופירש מחצית השקל: פ"י שיתפלל גם בימות החול לאפוקי שלא תבין מ"ש

כלומר כיון דאין אסור בדבר כלל אלא חששא בעלמא כיון דלקיים המצוה הוא שרר וכו', עכ"ל הב"י.

והעולה מדברי הב"י, שכן יש הוכחה מהלשון שם ש, אין בהם סימן ברכה", שאין אסור בדבר. וכמו שסיים הב"י: ואם איתא דהוא שום צד אסור בדבר לא הו"ל למימר אין בהם סימן ברכה דמשמע דלית בהו אסורא אלא שאין רואין סימן ברכה. וגם בברכי יוסף שם אות י' כתב: והרואה יראה דבר מן בבי' דייק מלשון אינו רואה סימן ברכה דמשמע ליה דאיתא אסורא.

והביא שם בשם הרב מקראי קדש דף ר"ג, שהב"י סובר שמהלשון "אינו רואה סימן ברכה", אין הוכחה שאין אסור בדבר. והוכחת הב"י - שאין אסור בדבר - הוא מהא, "דערב להו כהרי שכו' וכתבין ואינן דלית בהו אסורא". והנחפה בכסף דף קנ"ב ע"א הביא דברי הרב מקראי קדש הנ"ל. וכתב ע"ז שדבריו נכונים. אבל הברכי יוסף הקשה ע"ז, וכתב: דמי שידקדק בדבר מן בבי' כרין זה שכתב ואם איתא דהוי שום צד אסור בדבר לא הו"ל אין בהם סימן ברכה דמשמע דלית בהו אסורא אלא שאין רואין סימן ברכה שפיר הוי דמרן לא אחי עלה ממעריבין לא בהדי אינן אלא ממשמעותא דלישנא אין רואה סימן ברכה דייק.

הרי שהב"י כן דייק מהלשון "אינו רואה סימן ברכה", שאין אסור בדבר. וראה במג"א שם סק"כ, שגם אין חוב שמהלשון אינו רואה סימן ברכה מ' שאסורא וכו'. וגם ה"ט"ז שם סק"ז כתב: וכ"מ מפ' מקום שנהגו ששכר התורגמן שהיו רגילים לתרגמן בשבת אין בו סימן ברכה משמע אבל אסורא ליכא וכמ"ש ב"י בזה וכו'. ומ"ש רבנו, "וכ"מ בפסחים נ' דמחזי כשכר שבת", אין כוונתו דמלשון "דמחזי כשכר שבת" מוכח שאין אסור בדבר, וכמ"ש הדי"א. אלא גם כוונת רבנו היא כמ"ש הב"י - שהרא"י היא מהלשון "אינו רואה סימן ברכה", ומה שציטט רבנו את המלים "דמחזי כשכר שבת", כוונתו לומר שהגמ' אומרת שאין בהם סימן ברכה משום דמחזי כשכר שבת, הרי שרק "אין בהם סימן ברכה", אבל אין בזה אסור של שכר שבת. ועיקר הרא"י היא מהלשון "אין בהם סימן ברכה", ולא מהלשון "דמחזי כשכר שבת".

ונחזור למה שהקשה הדי"א על דברי רבנו, דהלא לעיל מינה איתא העושה מלאכה בע"ש ובעינינו מן המנחה ולמעלה אין רואה סימן ברכה לעולם הרי גם כירב האסור תני אינו רואה סימן ברכה. וכפי המבואר לעיל, קשיית הדי"א היא גם על הב"י. המג"א, ה"ט"ז והברכי יוסף, שגם הם כתבו שמהלשון ש, אינו רואה סימן ברכה, מוכח שאין אסור בדבר. וגם כזה נראה שבמחכ"ת הדי"א אשתמשת"י דברי הראשונים, שכתבו בע"ש ממש, שהעושה מלאכה בע"ש אינו רואה סימן ברכה, שמוכח מלשון זה שרק "אינו רואה סימן ברכה", אבל אין אסור בדבר. וראה בזה מ"ש מהר"ם חוואה שם, שלפי התי' השני בגמ' שם אין אסור בדבר. ודבריו יובאו להלן. וראה גם בשו"ת הריב"ש סימן מ"ד, שכתב שם, שדבר ש, אין עיקרו אסור גמור לא מן התורה ולא מדבר חכמים וז"ל אלא שחכמים אמרו שהעושה מן אינו רואה סימן ברכה דומיא דהעושה מלאכה בערבי שבתות מן המנחה ולמעלה אם יש מקום שנהגו להוסיף שלא לעשות מלאכה קודם שעזר זה אינו מנהג ואין תיכין לנהוג כמנהג ההוא אפילו בני המקום ההוא. הרי שכתב על ממש"ש "העושה מלאכה בע"ש וכו'", שאין עיקרו אסור גמור לא מן התורה ולא מדבריו חכמים.

לעומת זה ברמב"ם פ"ח יו"ט ה"ז כתב שיש בזה אסור, רק שאין אסור זה חמור כמו שאר אסורי שבות שחייבים עליהם מכת מדרות. וכ"כ בסמ"ג עשין ע"ה. וגם באור"י הל' ערב שבת אות י"ג נקט בדין זה לשון אסור. וכ"מ בדברי הר"ן בפסחים שם. ובע"ש אור"י סימן נ"א אות כ' כתב: העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה. ולא הזכיר שיש אסור בדבר. וה"ט"ז שם בסק"א כתב דאין כאן אסור, רק שאינו רואה סימן ברכה. וע"ש בפמ"ג ובאשל אברהם סק"ב ובהל"ה הדי"א העושה עכ"פ מוכח שיש הוכחה פוסקים שסוברים, שמש"ש בפסחים שם ש, אינו רואה סימן ברכה. היינו שרק אינו רואה סימן ברכה, אבל אין אסור בדבר. ורובנו שם בסק"א השה דין ע"ש לדין ערב פסח. וז"ל לכאורה נראה שכמו שאסור בע"ש מצד הדין, כן בע"ש אסור מצד הדין. אבל אין הדבר כן, שרק לגבי סוגי המלאכות, כתב רבנו

ברכת אליהו

שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוטע נותן לו שטר שבת.

כלומר שהשכר לא לפי הזמן ולא לפי הפעולה. ואם לוקחים שכר לפי הפעולה לא לפי אורך הזמן. אף שעושה את הפעולה בשבת, לא מקרי שטר שבת. מאחר שהשכר הוא עבור הפעולה — אף שנעשתה בשבת — ולא עבור אורך הזמן. וכעת שמחתי שראיתי בשכירות ציצן אליעזר ח"י סימן כ"ח אות ח' הביא בשם שו"ת מהרש"ג ח"א סימן ס"ה. "שכובת לחדש ולומר דצ"ל לא אסרו חכמ"ל שכר שבת אלא שכר שהוא מקבל בעד הזמן של שבת וכו' אבל כל שהשכר שהוא מקבל בעד מלאכת קבלנות של כליו וחפציו שבתה אינו נזכר הזמן כלל וכו' בכ"ה א' לא אסרו חכמ"ל שכר שבת כלל וכו'". ועפ"י י"ש מה שרואים שנוהגים לקחת שכר שבת עבור כמה דברים ובכ"ה"ג שטר תקיעות ותפילות וכו'. והיינו משום דכל הנה לוקחים שכר על עשיית הפעולה בקיבולת, ובכ"ה"ג לית ביה משום שכר שבת ויר"ט. וע"פ מש"ש בזה.

וראיתי שגם בספר תורת שבת סימן זה סק"ח כתב כעין זה, חז"ל: דעיקר איסור שכר שבת אינו אלא בשכיר יום וכו' ואסור ג"כ אף במקום דמחוי שכיר יום, אבל אם עשה הדיבר לשם מצוה, להחליף או לתקוע כמצוות ה' ואב"י יבא לו שכר ע"י מותר במקום צורך וכו'. ובספר יביע אומר ח"ה א"ר"ח סימן כ"ה אות ו' הביא כעין זה בשם מהר"י אישקאפה בספר ראש יוסף ס"ס תקפ"ה, ש"ש שכר שבת שאסור מפני שהוא שכיר יום שבכל יום ויום הוא נוטל שכר וכמו שנוטל שכר שאר הימים נוטל שכר שבת ועוד דהתם נראה שכר שבת מפני שכל היום צריך לנטול ולשמוע מן הבורק על הערב, וא"כ הו"ל נוטל שכר שבת. אבל הכא אינו נראה שנוטל שכר יום, אלא שכר תפלה בלבד, שאחר התפילה או התקיעה אין לו שום התחייבות כלל עכ"ל. ובשו"ת ציצן אליעזר הנ"ל אות ו' הסכים את דברי הראש יוסף כסדרת הסי' המובאת להלן. ולי נראה שכונת הראש יוסף מ"ש בתורת שבת — שיש הבדל בין שכיר יום לשכיר פעולה, ובכ"ה"ג בשכירות בית שערין ח"א ח"י סימן ע"ו"ה כתב, דאיסור שכר שבת לא שייך. אלא בדבר שנוטל שכר בעבורו גם בחול דהיינו שהוא שייך גם בחול אבל להתפלה בשבת דזה לא שייך בחול לא מחוי כצובא דחול ושרי שטר דלא שייך אלא בשבת משא"כ בדבר הרשות שייך גם בחול וכו'.

והיי דעת הי"מ משמתי. והדעה האוסרת סוכרת, שגם כשלווק שכר לפי הפעולה אסור משום שכר שבת. ויחזק שזו כוונת רבנו שכתב בסק"י — בהסכר הדעה האוסרת —: כמו בסעיף שקדם. והיינו שדעת אור סוכרת שכמו כדן שבסעיף שקדם, שלוקח שכר עבור הזמן אסור משום שכר שבת. כן כשלווק שכר עבור הפעולה אסור משום שכר שבת.

ובט"ז כסימן תקפ"ה סק"ז כתב, שיש הפרש בין הנוטל שכר לשמוע פרה ותינוק (הובא בסק"י) לנוטל שכר עבור תפלה ותרנוס המיוחדים לשבת. בדבשורא את הפועל לשמוע את הפרה, אין המצוה תלויה בשבת, לכן אסור משום שכר שבת אף כשהוא מצוה. אבל מתורגמנין וחזונים מותר, כיון שזה דבר מיוחד לשבת ואינה שייכת ליתום החול. ולכאורה דבריו קשים, שהרי הסכר הוא להיפך. וראיתי שגם כערוך השולחן כאן אות י"ב הקשה על דברי הסי', וכתב ע"ז: ואינו מובן דאדרבא כיון דמיוחדת לשבת ויחיד אסור. ואפשר ליישב דברי הסי' בדרך זו: שחכמים לא רצו לאסור שכר שבת על דבר מצוה, בכדי שיימצאו אנשים שעושים את המצוה הזו. בשם ה"ב"י כאן. שבמקום מצוה לא העמידו דבריהם, והיינו במקום שאפשר לעשות את המצוה רק בשבת, או החכמים. לא העמידו דבריהם, בכדי שיוכלו לשכור אנשים שיוכלו לקיים את המצוה. כיום, כאשר הפעולה אינה מיוחדת רק לשבת, ויש דרך שלא יהיה שכר משום שכר שבת ע"י הבלעה, לכן לא הבלעה אסור, משא"כ כשהפעולה מיוחדת רק לשבת ויר"ט, ואין דרך להחיות אותה בהבלעה, לא רצו חכמים לגזור בכ"ה"ג. והחילו לצורך מצוה. ועצם הסכר — שברב מצוה חז"ל שישעשע אדם בשבת ולכן לא אסרו בזה השכר — כתב בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן ס' — הובא בשו"ת ציצן אליעזר שם אות ח'. רק שהוא לא חילק בין מצוה מיוחדת לשבת, למצוה ששייכת גם בחול. ודעת ה"י היא, שרק במצוה מיוחדת לשבת, החילו לקבל שכר שבת, מפני שאין אפשרות לעשות זאת בהיתר דרך הבלעה. משא"כ מצוה שאפשר לעשותה גם בחול, בכ"ה"ג לא החילו חז"ל שכר שבת, משום שאפשר לעשותה בהיתר ע"י הבלעה.

ולעיל כתבנו שיש מקום לומר, ששכר שבת הוא רק כאשר

ואסור. וכעין זה פירש הפמ"ג. וכמ"ש בס"ד: היה שכיר

אסור, ובין עושה מלאכה במצו"ש — שזה לא אסור מדינא, עש"ה. ולעיל הבאנו שהב"י סובר, שכאשר מוכר ש, אינו רואה סימן ברכה, יש הוכחה מזה שרק אינו רואה סימן ברכה, אבל אין איסור בדבר. והקשו ע"ז מ"ש הב"י ביר"ד סימן ר"ע לענין מכירת ס"ח. דאיתא במגילה כו א': ארשב"ג אפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ח או כחו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכתב ע"ז הב"י שם, דמשמע דכיון שאינו רואה סימן ברכה אסור הוא למכרו. וכבר עמדו בסתירה דברי הב"י, הסי' באור"ח סימן תקפ"ה סק"ב, אליה רבה שם סק"י. שיו"ר כנה"ג שם סימן תס"ח הגהות כ"י אות א', ופ"ה סימן תצ"ו אות י"ח, חק יעקב סימן תס"ח סק"ג, ברכי יוסף הנ"ל, שר"ת משפט צדק ח"א סימן מ', מקראי קדש דף ר"ג ע"א ובספר בתי כנסיות סימן זה.

ולענינו נביא את תירוצם של החק יעקב והמקראי קדש — שלפי דבריהם מוסכרים דברי רבנו. החק יעקב והמקראי קדש הנ"ל כתבו, שהוכחת הב"י — שלענין מצוה דר אין בהם סימן ברכה, אבל אין איסור משום שכר שבת — היא מהא דבפסחים שם הגמ' מונה שכר מתורגמנין בין ד' פרוטות שאין בהם סימן ברכה. ובין ד' פרוטות מונה הגמ' שכר כותבין ס"ח ומעו"ת יתומים (המצחית שכר — רש"י). ולענין שכר כותבין ס"ח אומרת הגמ' שהטעם הוא משום שפרים וארבע תענית ישוב אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות לטול יתעשרו שאלמלא מתעשרין אין כותבין, אלאמ דמותר לטול השכר, שאלימננו מלתכות, כיון שאסור לטול שכר. וכן הנוטל מצות יתומים לשכר דקאשי התם דאי לית בהו איסורא כלל. ומדכילי כולחו כדאז בא דקאמר אין בהם סימן ברכה מוכיח דליכא איסור בכלולה. וא"כ בגזוננו, שהמודבר הוא לענין שכר שבת לדבר מצוה, גם לדברי הפר"ח והמקראי קדש הנ"ל, רק אין בהם סימן ברכה, אבל אין איסור בדבר. וא"כ מוסכרים דברי רבנו שכתב, שזהו דעת המתירים לדבר מצוה לקחת שכר שבת. ובכ"ה.

ובא"ר סימן תקפ"ה סק"י תירץ הסתירה הנ"ל, דשאני שכר מתורגמנין. דמצוה עושה, ונראה להסביר דבריו, שברוך כלל במקום שאמרו חז"ל. אינו רואה סימן ברכה. אסור לעשות דבר זה. אבל בדבר מצוה, לא רצו חז"ל לאסור, מפני שחז"ל רצו שאדם יקיים מצוה זו. שאם חכמים איסור לקבל שכר עבור זה, יתכן שלא ימצאו בכל מי שירצה לעשות זאת בלא שכר. ולכן אף שאינו רואה סימן ברכה, לא רצו חז"ל לאסור זאת.

ולפי"ז נראה דברי רבנו כאן, שמוכחים מדברי הגמ' בפסחים הנ"ל שלדבר מצוה מותר לקחת שכר, אף שאינו רואה סימן ברכה. ובה"ה גם מיושבת קושית הד"א הנ"ל, שהיא הקשה אין מוכיח רבנו מה דאמרו לענין שכר מתורגמנין דהא הוי סימן ברכה, הלא לעיל מינה איתא העושה מלאכה בע"ז וכו"ו. כן המנחה ולמעלה אין רואה סימן ברכה לעולם הרי"ש דבר האסור תני אין רואה סימן ברכה. ולעיל תירצנו שגם מש"ש בגמ' לענין עשיית מלאכה בע"ז וכו"ו. וא"ז איסור רק אינו רואה סימן ברכה. והבאנו לעיל שיש אומרים שזה גם איסור. ולפי דברי הא"ר מיושבים דברי רבנו גם לשיטת זו. שהרי לפי דברי הא"ר בדרך כלל כאשר הגמ' אומרת. אינו רואה סימן ברכה, הוי גם איסור. רק לענין שכר מתורגמנין דמצוה עושה, אמרין שמ"ש בגמ' ש, אינו רואה סימן ברכה, זה רק אינו רואה סימן ברכה, אבל אין איסור בדבר.

והבכ"י סימן בס"מ תקפ"ה כתב ליישב דברי הב"י שם מדבריו שם שאיסורא ליכא ואילו ביר"ד כתב כיון שאינו רואה סימן ברכה אסור. חז"ל: ואפ"ל בדוחק מרמז כל מ"ש בב"י בדין זה הוא לדעת הר"ם שמואל ליתובי דעתיא לא מפי עצמו אמר שכן דעתו הר"ם הסביר פנים לדעת הר"ם שמואל. אבל לדידיה נקוט כהרמב"ם גבי ס"ח לדטוחא דרבנן משמע ליה איסורא וכמ"ש ביר"ד והוא דעת הטור וכן סח לעיל סימן ש"ו, עכ"ל. כ"כ ברור לפי"ז שדעת הר"ם שמואל היא, שמה שאמרו בפסחים שם ש, אינו רואה סימן ברכה, היינו שרק אינו רואה סימן ברכה, אבל איסורא ליכא. וא"כ נראה מה שהסבירו דברי רבנו, שההוכחה היא מהלשון. אינו רואה סימן ברכה, ומוכח מזה שאין איסור בדבר. וכפי המבואר, זו דעת הר"ם — שהחיד.

וכד הוינא טעמא אמרתי, שוללא דבדרי המפרשים הנ"ל, יש מקום לומר שחכמים תלמודאמי לא נכלל בגדר של שכר שבת, וזה מפני ש, שכר שבת" הוא רק כאשר לוקחים שכר עבור הזמן של שבת,

באר הגולה

פ טור נסס מהר"ם
מרוטנבורג וסאלי
פוסקים.
צ טור נסס אבי
העור ומנהר"ם
מרוטנבורג.
ק שס נסס מהר"ם.
ר שס נסס מהר"ם.
ש טור ור' יונה
באגרת הפוסקים ע"פ
המכילתא.
ח מרדכי פ"ג דשבת
וש"ס. א ר' יוסם נח"צ נסס המפרשים.

חשבונו של מצוה ולפסוק צדקה ולפקח על עמקי רבים ולשדך התינוק ליארם וללמדו ספר
או אומנות פ (יג) ודוקא לדבר אם רוצה להשתכר אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור.
הנה: י"א דנמקס שנהגין לימן לקורא צמורה מי שצריך ונודר לנדקא או לחון לאסור נשמה לפסוק כמה ימן (א"י)
והנהגה להקל דהא מותר לפסוק נדקא: ז צ (יד) מותר למדוד בשבת מדידה של מצוה (טו) כגון
למדוד אם יש במקוה מ' סאה ולמדוד אזור מי שהוא חולה (טז) וללחוש עליו כמו שנוהגות
הנשים מותר ק דהוי מדידה של מצוה: ח הרהור בעסקיו מותר (יז) ומכל מקום משום
עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל שויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה: ט ת (יח)
אסור לומר לאינו יהודי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיכואו להספידו (יט)
אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו ודאי שרי: י א להחליף משכון

ביאורי הגר"א

כו' מילתא פ' יתרו ששת ימים תעבוד ועשית כל
מלאכתך וכו' אפשר לחדש לעשו' כל מלאכתך וכו' ימים
אלה שנות כאלו כל מלאכתך עשויה: (יח) אסור.
דאפי' נכרי שהיה חליין אסור: (יט) אבל חולה
כו' כמ"ס נפ' מי שמת קונין מש"מ נשמה כו'

נס"ד: (יג) ודוקא מ"ל נס"ג: (יד) מותר.
קנ"ו א' נ': (טו) כגון. מנ"ס נפ' שס:
(טז) וללחוש כו'. ממ"ל ס' שכ"ס סמ"ה וזכר'
פ"ד דשבת הלכה ג' לוחשין לעין ולמעיים ולנחשים
ולעקרני ומעצין ע"ג העין נשמה: (יז) ומ"מ

ברכת אליהו

פ"ד דשבת ה"ג: לוחשים לעין ולמעיים ולנחשים ולעקרבים
ומעבירין על (גבי) העין בשבת. [ועיין במרדכי דשבת פ"ד
סימן שפ"ה. ובבבגי ישע שם אות ג'].
(יז) [בבבא"ג סק"ש צ"י: טור ור' יונה באגרת התשובה ע"פ
מכילתא. וזה במכילתא פ' יתרו פרשה ז' (ט) — על הפסוק
ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ, ט): וכו'
אפשר [לן] לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים אלא שבות
כאילו (כל) מלאכתך עשויה.
(יח) דאפי' נכרי שהביא חליין למת אסור, וכדתנן בשבת
קנא א. וכנ"ל בסק"ז.
(יט) כמ"ס בפרק מי שמת. דאיתא בכבא בתרא קנא ב: קונין
קנין משיכב מרע אפי' בשבת וכו' שמא תטרף דעתו עליו.
ועתו"ס שם ד"ה קונין.]

(יג) כנ"ל בס"ג.
(יד, טו) [בבבא"ג סק"צ צ"י: טור בשם אבי העזרי ומנהר"ם
מרוטנבורג. וזה לא כ"כ בדקדוק. כי עצם הדין ש"מותר
למדוד מדידה של מצוה, הוא] בשבת קנא א במשנה:
...ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת. ובגמ'
שם עמוד ב': אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה דלאו מצוה מי
אסור. [ונדבריו האבי עזרי ומנהר"ם מרוטנבורג, מתייחסים רק
לענין מדידה ולחישה לחולה. שמוכר להלן בשו"ע. ומ"ש
המחבר „כגון וכו'"]. כ"כ הרמב"ם בפ' המשניות שם, וד"ל:
וכמו כן ימדדו המקוה לידע אם יש שם שיעור מקוה והיא
אמה על אמה ברום שלש אמות אם לא.
(טז) כמ"ס ב' בסיומן שכו"ה סמ"ה: לוחשים על נחשים
ועקרבים בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה. ובירושלמי

בסק"ז הבאנו בשם המ"א דהיינו אפי' א"א בע"א אסור להזכיר
סכום מקח. וזה עפ"י דברי הר"ן המובאים שם. והכ"י כתב שהר"ן
סובר כדברי הר"ם מרוטנבורק, שאפי' אם אי אפשר בלא קציצה,
אינו רשאי לקצוץ. הרי ששיטת הר"ם מרוטנבורק המובאת כאן, היא
כדעת היש אוסרים בס"ג. ובא"ר סק"ט הקשה, דכאן כתב השו"ע
בסתם דלהזכיר סכום מקח אסור, ובס"ג הביא הרמ"א מחלוקת בזה.
ובב"י משמע להדיא דבחדא מחתא מחתינהו. וסיים שם: מיהו
קושיא זו נ"ל לתרץ דמיידי בס"י כשאפשר אפילו בלי הזכרת סכום
מקח אף רכב"י משמע דאף באי אפשר אסור מ"מ בשו"ע יש לפרש
כן. הרי שלפי דבריו האחרונים של הא"ר, מ"ש כאן המחבר
שלהזכיר לו סכום מעות אסור, היינו רק כשאפשר בלא הזכרת
מקח. אבל מדברי רבנו והמשנה ברורה הג"ל מוכח, שהם מפרשים
שם"ש כאן המחבר ש"להזכיר לו סכום מעות אסור, היינו אפילו
כשאי אפשר בנין אחר.

5 ה"א כתב: ומביא שם התוס' הא דמותר לגרש בשבת אע"ג
דבתוספתא איתא דגירושין אסור בשבת והיינו דבשכב מרע הקילו
שלא תטרף דעתו וה"נ כאן לענין לעכו"ם. ולי נראה לומר,
שרכנו — בציינו לדברי התוס' שם — גם התכוון כדלקמן: שדברי
המשנה, שמתא תטרף דעתו עליו, ה"י מקום לפרש שהכוונה היא,
שיש חשש שתטרף דעתו וימות. ובפירושו רבינו גרשום שם כתב:

לוחשים שכר לפי הזמן של שבת, ולא לפי הפעולה. אבל אם לוחשים
שכר לפי הפעולה אף שעושה את הפעולה בשבת, לא מיקרי שכר
שבת. ולפי"ז יש דרך לבאר דברי המחבר להלן בסיומן של"ד ס"ט.
ששם כתב המחבר, לענין אחרים שהצילו מזון ג', סעודות, שאם
לוחשים שכר על הצלתם לא הוי שכר שבת. והמג"א בשם בסק"ג
והט"ז בסק"ז כתבו כמה טעמים, למה בבב"ג לא מיקרי שכר שבת.
ולפי דברינו הג"ל ניתא כפשטות למה בבב"ג לא הוי שכר שבת,
מפני שהמצילין לא לוחשים שכר לפי הזמן, אלא לפי פעולת
ההצלה. ואף שההצלה היתה בשבת, אבל מכיון שהתשלום הוא לא
עבור הזמן אלא עבור הפעולה, לא הוי שכר שבת.

ובשעוה"ש סק"א כתב, שבביאור הגר"א משמע שמצד כדעת
ה"ש מי שמתיר, וכנראה ששער הציון למד כן, מזה שרבנו הביא
הוכחה לשיטה זו, מהא דפסחים הג"ל.

4 ה"א פירש שכוונת רבנו למ"ש המחבר בס"ג: ובלבד שלא
יזכיר לו סכום מקח וכו'. ובמשנה ברורה סק"ל' ובשעוה"ש סק"ל'
כתב שכוונת רבנו היא, למ"ש בס"ג בהג"ה כדעת היש אוסרים שם,
והיינו שצדקה זו אפי' אם אי אפשר בענין אחר אסור לו להזכיר
סכום מקח. ודברי המשנה ברורה נכונים. שהטור הביא דין זה —
שדבר מצוה אסור להזכיר סכום מעות — בשם מהר"ם
מרוטנבורק. ולעיל בס"ג כתב הרמ"א, שיש אוסרים בכל ענין. ושם

לאינו יהודי בשבת מותר אם הוא מלבוש ויוציאנו האיני יהודי דרך מלבושו (ועל סימן שם): יא כ מותר לקנות בית בא"י מן הא"י בשבת וחיותם ומעלה בערכאות. הגה: שלטה נכתב שלטה (כ) דלנו אסור רק מדרבנן (כא) ומשום יסוד ארץ ישראל לא גזרו (אור זרוע): יב ג (כב) מותר

באר הגולה
ב נגנא קמא פ'
וגיטין ס'
ג הרשב"א נמשנה.

ביאורי הגר"א

ועתה' שם: (כ) דאינו אסור. והוי שנות שנות ממ"ש גני מלה דלא המירו אלא שנות שנות וממ"ש

ברכת אליהו

כלים ובאחרונים שהאריכו בשיטת האור זרוע].
(כא) כמ"ש בגמ' בגיטין ח ב: ואע"ג דאמריה לעובר כוכבים שבות משום ישוב א"י לא גזרו רבנן.
(כב) דחפצי שמים ודבר מצוה הוא. [וז"ל הרשב"א בשו"ת ח"ד סימן ק"ד: השבת אבידה מצוה ואפי' בשבת אלא אם הוא דבר אסור בטלטול וכל שמותר בעשייתו כ"ש הדיובור בו והכרחו שאין בדברים שום איסור אלא משום שנראין כעובדין דחול וכתוב ממצוה חפצן ודבר דבר וכאן חפצים המותרים הן ולא עוד אלא אפי' כלים שהשבת גופן אסורה בשבת מותר להכריז מי שישנה בידו שישנה לבעלים לפי שכל שיש בדבורו מצוה מותר וכדאמרין בפרק שואל (קנ א)

לאו. וכן יש להביא ראי' לדין זה ממ"ש הרמב"ם בהל' עכו"ם פ"א הי"א: מי שנשכו עקרב או נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה ואפי' בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו אע"פ שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו לו כדי שלא תטרף דעתו. ושם בהלכה י"ב כתב, דהלוחש על המכה הוי איסור דאורייתא. הוי דכאשר הוא מסוכן, התירו לעבור על איסור תורה, בכדי ליישב ולחזק לבו שלא תטרף דעתו וכו'. ובספר נפש חיה ש"ע א"ח סימן רע"ח, הביא דברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב ע"ז: ונראה מזה סעד להיתיר במקום שיש להחלוש גענועים לאות בננו או קרובו, ועיין בגדרים מ א נכנס ר"ע לבקר וכו' א"ל רבי החייתני ואמנם יעוין בשאלות פ' אחרי (שאלתא צ"ג) וכו', עכ"ל.

ואמנם יש לפקפק בהשדיון של הנפש ח"י הנ"ל. וראה בספר שמירת שבת כהלכתה הנ"ל, שהביא בשם הגרש"ז אורבך שליט"א שמהם, וכו'. מותר להביא לו עיתון או ספר קריאה במקום שאין עירוב כדי להפסיק דעתו של החולה וצ"ע, עכ"ל. אבל מותר דכו"ע יידר, שאם אמנם יש פיקוח נפש, שתטוף דעתו וימות, מותר לעבור אף על איסור דאורייתא.

ואולם הערך השולחן שכתב כאן, שאסור שישאר עצמו יעשה איסור שבות סוכר, שבענינו אין פיקוח נפש והוי רק, חששא בעלמא. ולכן כתב ש, הישראל בעצמו יעשה איסור שבות לא התורה, אולם לענין קניין משכב מצוה בשבת, לפמ"ש בערוך השולחן בחו"מ שם דהוי כפיקוח נפש, מסתבר להעביר מותר לחלל שבת אף באיסורים דאורייתא. וזה דומה למה שסיים כאן: וז"ל אם הרופא אומר שיש סכנה לא לא יקיימו דבריו הוי הוא ככל חולה שיש בו סכנה. וההבדל בין דינו לקניין משכב מצוה הוא, שבענין קניין משכב מצוה אפי' בשבת נראה שלעת הערוך השולחן אף אם הרופא לא אומר שיש סכנה בדבר ה"י מותר לחלל שבת, דחכמים התירו דהוי כפיקוח נפש וכנ"ל. אבל בדינו סוכר הערוך השולחן, בשלל אמירת הרופא הוי רק חששא בעלמא ולכן אסור שהישראל יעשה איסור שבות. ורק אם הרופא אומר שיש סכנה אם לא יקיימו דבריו, הוי הוא כחולה שיש בו סכנה ומותר. ובספר שמירת שבת כהלכתה ה"י העיר, שמדבריו רבנו — שמציין כמקור להלכה זו את הגמ' בב"ב קנו ב, והרי שם הישראל בעצמו עובר על איסור דרבנן — נראה שגם בדינו מותר גם הישראל לעבור על איסור דרבנן. ועיין שם לענין בילקוט הגרשוני על ש"ע כאן סק"ה. ועוד יותר כתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורה ג' ח"ב סימן ק"פ, דאפי' אם החולה שיש בו סכנה מבקש שיבואו אליו ג"כ מותר לעבור ליהודי בעצמו על איסור דרבנן, בכדי שיהנה מזה החולה שיש בו סכנה. וע"ע מש"ש בשמירת שבת כהלכתה, ושם בפרק מ"א הערה ח'.

(כ) והוי שבות דשבות. כמ"ש גבי מילה דלא התירו אלא שבות דשבות. וכמ"ש בסימן ש"ז ס"ה: דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהא שם מקצת חולי וכו' או מפני מצוה וכו' ויש אוסרים. [נדעת ה"ש אוסרים היא, כמ"ש בסקי"ד: דלא שר אלא במילה שהיא עצמה דוחה שבת וכן משום יישוב א"י וכו'. וע"ע מש"ש ושם בסקי"ג. ולעיל בסימן ש"ה הערה 8. ובתוס' בגיטין ח ב ד"ה אע"ג, שכתבו שמצוה ישוב א"י ומילה שווין בזה. וסוכר האור וזרע שגם מה שהתירו משום ישוב א"י, הוא רק משום שבות דשבות. וע"כ כתב שלהם אסור רק מדרבנן. [ועיין בנושאי

ואי מונעין ל' קנין משום שבת אלא שטרף דעתו ולא פקיד כלל. אבל התוס' שם הזכירו שלכן קניין משכב מצוה אפי' בשבת. משום שהוא מצטער בדבר אם לא יקנו ממנו. ומ' שלא מדובר שיש סכנה פיקוח נפש, והקנין הוא כדי למנוע צער ולהפסיק דעתו. וכ"כ בקצות השולחן ס"ו קל"ה בבירי השולחן סק"א ש, אין הכוונה שמה תטרף דעתו וימות מזה אלא שרצו למנוע צער ולהפסיק דעתו (ועיין רשב"ם ותוס'). וע"ע מש"ש בזה באריכות. וא"כ יש ההכחה משם, שגם כשאין פיקוח נפש, מותר לעבור על איסור דרבנן בכדי שלא תטרף דעתו עליו.

אמנם המחבר והמ"א בסקי"ח והמשנה ברורה בסקמ"א הזכירו רק שיותר אמירה לא"י. ויש מקום לומר שבכה"ג התירו רק אמירה לא"י דקל טפי, אבל הישראל בעצמו אסור אפי' לעבור איסור שבות. וכ"כ בערוך השולחן ס"כ: ומ"מ שהישראל בעצמו יעשה איסור שבות לא התורה שהרי אין זה רפואה אלא חששא בעלמא ולכן בענין דמצוה חפצן ודבר דבר חיישין לזה ולא כדבר איסור גמור. אולם בספר מנורה הטהורה בקני המנורה סקי"ג כתב, שמותר גם שישאר ילך אם א"א בעכו"ם דגם תחומין דרבנן. ושם ציין לעיין בחו"מ סימן נ"ד. וכוונתו למש"ש, שקנין משכב מצוה אפי' בשבת. הרי שזה הוא הביא ראי' מהדיון הנ"ל — שקנין משכב מצוה אפי' בשבת — שגם בדינו מותר לישראל בעצמו לעבור על איסור דרבנן. ובשו"ת חלקת יעקב חלק א' סימן ס"ד, נראה מסוף דבריו — בהביאו רא' משבת קכב ב, אם היתה צריכה לנו וכו', דבכה"ג התירו גם איסור תורה. ובספר שמירת שבת כהלכתה מהדורה שני' פרק ל"ב הערה פ"ב העיר על דברי החלקת יעקב, ח"ל: ובהו ל' לעיין שהרי לא מחללין באיסורי תורה רק במקום שנוגע ממש לרפואה דומיא דהא דשבת הנ"ל, כדי שחברותי' רואות ועושות לה, אבל ככה"ג כמו בגדון דידן לא מצינו, עכ"ל. ועיין בערוך השולחן חו"מ סי' נ"ד ס"ב שכתב, שהחשש "שלא תטרף דעתו" המחבר לענין קנין משכב מצוה בשבת הוא משום דהוי כפיקוח נפש. ונראה שגם החלקת יעקב סוכר כן, שגם בענינו כשאין החולה מבקש שישלחו כעד קרוביו שהתירו הוא משום שלא תטרף דעתו, הוי כפיקוח נפש ולכן מותר לעבור אף באיסור תורה.

ולפי מש"ל מהערוך השולחן דהוי כפיקוח נפש מובנים דברי החלקת יעקב שמותר לעבור אף באיסורי תורה. וכן מוכח מדברי הרשב"א, שכתב בשו"ת ח"ד סי' רמ"ה: יכול אדם לצאת בקמיע בשבת בין בצוארו בין בנודו אחד חולה שיש בו סכנה ואחד חולה שאין בו סכנה כן שמעתה מפי ה"ר אהרן ז"ל נעדר אמר שכוחבין כל קמיע אפי' בשבת לחולה שיש בו סכנה לא לילדות היכא דאיתנו תבעי ליתובי דעתיהו אע"פ שאין אנו יודעים אם הוא מומחה אם

באר הגולה

ד משנת הרי"ט
והפוסק הרי"ן.
ה צ"י מדברי
החוספות בשנת ד'
ועירובין ל"ג וגיטין
מ"א ובשאר מקומות
לחילולא כמלא דמנה רבה שאני.

להכריז בשבת על אבידה אפילו היא דבר שאסור למלטלו. הגה: ומותר להמיר חרמי צנור בשבת
אע"פ שאינו לנזק שנת (כג) הואיל והוא יוס כמפיל לרבים הו כעסקי רבים דשרי לנדר גם (אגור) (כד) אצל אין
מחיימין בשבת כי אם מדגנ שהוא לנזק שנת (אגודה פכ"ג): יג ד (כה) להכריז בשבת על קרקע
הנמכר שכל מי שיש לו זכות עליו יבא ויגיד ואם לאו יאבד זכותו אסור. הגה: וכן אסור להכריז
יין בשבת דהו כמקח וממכר (מהרי"ל): יד ה (כו) מי ששלחו לו שהוציא בתו בשבת להוציא

ביאורי הגר"א

שהואיל ודוקא נכס"ג משא"כ נסי' שכי"ט ס"י אע"ג
דעבירה גדול' מ"מ אין מחללין שבת עליה דאין מנה
גדול' משמרת שבת משא"כ כה"ג להציא לכלל ישראל.
והנה הרשב"א נחשבה אסור וי' דלא שריין אלא היכא
שעשה האיסור על ידו כמו נכס"ג דעירובין והן מחללי
דברי המוס' דשבת הנ"ל אצל מוס' מסקו שם דמנה
רבה מותר כ"ל ונכ"י הנ' כחצו דהיא דלא פשע
מותר. והרשב"א חיל' לשיטתו שכתב בחידושו שם מי
ראשון של המוס' דמנה רבה שאני וי' ולי"י כו' חזי נן
חורין לית ביה משום מעבדו משום זד מירי' שזו והיא
דשפחה חזי' נח חורין דעבדו נה איסורא שם מיון דרבים
נכללים מנה דרבי' ודאי שאני כמ"ש נהדיא נכ"י השול'

הוא: (כג) הואיל והוא. עמ"א. ונכד"ה כי
בסם רי"ו כו'. וכמ"ש קנ"ז א' מפירין נדרים אפי' שלא
לנזק שבת פ"ט: (כד) אבל. שם כמו נשאלין
לנדרים כו': (כה) להכריז כו' ואם לאו.
דוקא נכס"ג אסור דהו כמו החלטה אצל נל"ה מותר
כמו בסיקריקין שאמרו בירושל' שהיו מכריזין צ"צ חודש
ד' שנתות וכן נמורדת נכ' אע"פ נגמ' וי' הריצ"ש לך
היו שולמין לה קוד' ההכרזה מנחול ולא אמרו כן בתוך
הכרזה הו יודעת כו' משום דנכס"ג אסור: (כו) מי
ששלחו כו'. עיין מוס' דשבת ד' א' ד"ה וי' כו' והא
דחנן כו' שאני כו' ועי"ל כו' וכנ' המירוצי' של המוס'
ואינו מותר אלא נל"ה פשע ומנה רבה ולכן דוק' אמר

ברכת אליהו

בפ' אע"פ בגמ'. דאיתא בכתובות סג א. לענין מורדת. שהיו
„מכריזין עליה ארבע שבתות זו אחר זו ושולחין לה ב"ד הו
יודעת שאפי' כתובתך מאה מנה הפסדת". ופירש רש"י שם
שההכרזה — „לפני ששולחין לה וכו'". — היתה בשבתות.
וכתב הריב"ש בסימן שפ"ח. דלכך היו שולחין לה קודם
ההכרזה מבחול, ולא אמרו כן בתוך הכרזה „הו יודעת כו'".
משום דבכה"ג — שיכריזו בשבת הו יודעת שאפי' כתובתך
מאה מנה הפסדת — אסור, [דזה הו החלטה וכגמר דין
ואסור בשבת. לכן „שולחים לה כו'". אחר השבתות. והו"ה
לענין „להכריז בשבת על קרקע וכו' ואם לאו יאבד זכותו".
אסור, משום „שדומה לגמר דין שמחליטין ומפקיעין זכות
היחיד ההוא אם לא יגיד" — לשון הריב"ש שם].

(כו) עתו"ס דשבת ד' ד"ה וי' כו'. שכתבו על מש"כ נכמ':
וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו — והא
דחנן בהשולח (גיטין מא ב) מי שחציו עבד וחציו בן
חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואע"ג דבהאי
פירקא (שם לח ב) א"ר יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה
לדעולם בהם תעבודו שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא
כדמשני התם ברא"י שנכנס לבית המדרש ולא מצא שם י'
והשרר את עבדו להשלימו לי' מצוה דרבים שאני ועוד י"ל
דרוקא היכא דפשע קאמר וכי אומרים לו לאדם חטא כדי כו'.
ומ"ש המחבר כאן הוא כב' החידושים של התוס'. ואינו מותר
אלא בלא פשע ומצוה רבה. ולכן דוקא אמר המחבר
„שהוציא וכו'". דהיינו שהוציא באונס, ולא ע"י פשיעוּת
מאצון. ודוקא בכה"ג — שמסיים המחבר „שהוציא כו'
להוציאה מכלל ישראל" — שהצלתה היא מצוה רבה.
[ולקמן בסימן ששכ"ח ס"י כתב בהג"ה: מי שרוצה לאנוס
שעבדו עבירה גדולה אין מחללין עליו השבת כדי להצילו
עיין לעיל סי' ש"ו עכ"ל. ועמש"ש בסקכ"ט ובהערה 5.
ולכאורה דברי הרמ"א שם סותרים למ"ש המחבר כאן. וכן
העירו הב"ח והט"ז בסק"ה והמ"א בסקכ"ט. והוסיף הט"ז.

ממצאו חפצך חפצך אסורי' חפצי שמים מותר' וכו'].
(כג) עמ"א סקכ"ג שכתב: ובבד"ה כתב בשם רי"ו גי' ח"ז
הטעם דבחול לא יכול לקבץ הקהל בקל ולא יוכלו להתיר לו
והו כנדרים אשתו דשרי וכו'. ולכן אף נדרים שהם לא לצורך
שבת שרי. וכמ"ש בשבת קנז א' דמפירין נדרים אפי' שלא
לצורך שבת, ע"ש. [שהדבר תלוי במחלוקת התנאים, אם
הפרת נדרים באותו היום דוקא או מעת לעת. והלכה היא
ש, הפרת נדרים הוא דוקא כל היום ולא מעת לעת. וכמש"ש
בתוס' ד"ה והלכתא. וכמו שנפסק כיו"ד סימן רל"ד סכ"א,
וכמש"ש בסקמ"ח. ולכן נפסק שם בסעיף ב"ד: מפירין נדרים
בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת וכמש"ש בסקנ"ז. וכמו
שנפסק להלן בסימן שמ"א ס"א: הבעל יכול להפר נדרי אשתו
אפי' שאינם לצורך השבת מפני שאם לא יפר לה היום לא יוכל
עוד להפירם. ודומה לזה הביא בד"מ הארוך: כתב האגור
בשם הרשב"א שמי שאבדה לו אבידה מותר שיכריזו בשבת
שמי שיודע יחזירה ואפי' האבידה דבר שאסור לטלטלו
דהשבת אבידה מצוה היא והו כחפצי שמים דשרי. והריב"ש
במשווכותיו סימן שפ"ח כת' דיש נהגו שכל מי שמוכר קרקע
הו מכריזין על' בשבת ואסר להם וכן הסכים הר"ן עמו
והאריך בזה השבועה סימן שפ"ח וסימן שצ"ו כ' מהרי"ל דף
ל"ה ע"ב וכן אסר להכריז יין בשבת דהו כמקח וממכר עכ"ל.
וע"ל סימן רפ"ד סק"ז וא"ר כאן אות כ"ז].
(כד) שם כמו נשאלין לנדרים כו'. [דאיתא בשבת קנז א,
שמותו להשאל על נדרים בשבת רק דבר שהוא דוקא לצורך
שבת, אבל שלא לצורך שבת אסור, משום דאפשר אחר
השבת. והו"ה לענין חרמות. ועמ"א סקכ"ד וא"ר אות כ"ח].
(כה) דוקא בכה"ג — שמכריז „אם לא יאבד זכותו" —
אסור, דהו כמו החלטה וגמר דין, והו כזן את הדין —
שאסור בשבת. אבל בלא"ה — להכריז „כל מי שיש לו כו'".
— מותר, כמו בסיקריקין שאמרו בירושלמי גיטין פ"ה ה"ז,
שהיו מכריזין בסוף י"ב חדש ד' שבתות רצופות. וכן במורדת

מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה ויצא אפי' חוץ לג' פרסאות ואי לא בעי (כו) כיפינן ליה (ועל ס' שכ"ט ס"י):
 כאר הגולה * (פסלוס דיניס השמיים לענין זה נמי שאלר זה).
 א שנת ק"ג. ב טור. ג טור נסח הירושלמי ומוקפות שס.

שז דיני שבת התלויים בדיבור. ובו כ"ב סעיפים

א ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול ב (א) הלכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר נ ואפי' בשיחת דברים בטלים אסור (ב)

ביאורי הגר"א

שז (א) הלכך. ראש צפ"ג סס"ו ועמו ק"נ ב' ד"ה אכל. וכ"מ בגמרא שס: (ב) להרבות. אכל נלא"ה מותר וכן גירוש' שס דהוא משמעי פני וכן לשון הרמב"ם ונפ"ר ג' שאלנו והנ' המחנ' פ' מדברי המו' כמש"ל ועפ"י שכ"ט ס"י נהג"ה ללוט' שס חה נתי' כמש"ל וענ"מ וט"ו ומ"ל שהלכנו כזה: (כז) כיפ"י. כמו שס:

ברכת אליהו

דשבת הנ"ל. וכו"ה בתוס' בעירובין לכ ב' ד"ה ולא. אבל תוס' כשבת — אחרי שהקשו מהדין של מי שחציו עבד, הנ"ל — מסקו שם, בדמצוה רבה מותר כנ"ל, ד, שאני פריה ורביה דמצוה רבה היא, ובתי' הב' כתבו דהיכא דלא פשע מותר. ומ' דבכה"ג מותר אפי' . היכא שנעשה האיסור על ידו. והרשב"א שאוסר אזיל לשיטתו, שכתב בחידושו שם תי' ראשון של התוס' — דמצוה רבה שאני. וכתב ע"ז — כפנינו בשינוי לשון קצת — ול"נ דשאני התם כיון דחצי בן חורין לית ביה משום בהס תעבורו משום צד חירות שבו וההיא דשפחה חציה בת חורין דעבדו בה איסורא שם כיון דרבים נכשלים מצוה דרבים ודאי שאני. כמו גבי ר"א ששחרר את עבדו לצרפו למנין דהוי מצוה דרבים וכמ"ש בהדיא בפ' השולח וכו' ג' שאכלו בכרכות מזו ב. ולדברי הרשב"א אלו יצא כשזה לא מצוה דרבים אסור אף כשזה מצוה רבה ואף לא בפשיעוהא. והנה המחבר פ' בדברי התוס' כמש"ל, דכיון דהוי מצוה רבה ולא פשע מותר. ודלא כרשב"א שאוסר בכה"ג. ועיין סימן שכ"ח ס"י בהג"ה הנ"ל, דאוסר שם לחלל שבת למי שרוצים לאנסו לעבור עבירה. וזה נ"ח. כמש"ל, דרך כאן מותר משום דהוי להכניסה לכלל ישראל דהוי מצוה רבה. אבל בשאר מצוות שבת עדיף. וענ"מ וט"ו ומ"א הנ"ל, שהאריכו בזה דלא תיקשי מסי' שכ"ח.
 (כז) כמו בנטיס לח. ב. בשפחה שנהגו בה מנהג הפקר, שכפו את רבה לשחררה. וכנ"ל בסק"ו.

שז (א) הראש כפכ"ג סס"ו. ועתו"ס קנ ב' ד"ה אבל. וכ"מ בגמ' שם'.
 (ב) אבל בלא"ה — שאינו מרבה בשיחה מותר. ואין איסור

שהרי כאן כתב הרמ"א . ועיין סימן שכ"ח ס"י. ולכאורה דבריו סותרים אהרדי. והב"ח הוסיף עוד: מאחר שמראה מקום מסימן ש"ו לסימן שכ"ח ומסימן שכ"ח לסימן ש"ו משמע דתרווייהו הלכתא. אולם לפי הנ"ל, שהמחבר מתיר רק באופן שמוחר גם לתי' הראשון — שזו מצוה רבה, דהיינו שרוצים להוציאה מכלל ישראל, נ"ח. שרק כדינו שיש בזה גם מצוה רבה להביאה לכלל ישראל — מחללין עליה שבת. משא"כ בסימן שכ"ח ס"י, אע"ג שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה, ולא הוי בפשיעה, מ"מ — מאחר שאין אונסין אותו להוציאו מכלל ישראל — אין מחללין שבת עליה, דאין מצוה גדולה משמירת שבת, ולכן לא מיקרי מצוה רבה. משא"כ כה"ג — המדובר כאן — להביאה לכלל ישראל — שזו מצוה רבה מחללין, וכנ"ל.

והנה הרשב"א בתשובה ח"א סימן קכ"ו — הובא בב"י — אוסר אף בכאן. וכתב דלא שרינן אלא היכא שנעשה האיסור על ידו כמו בפ"ג דעירובין. דאיתא שם לב א, ב, שרבי סובר שאם חבר אמר לעם הארץ מלא לך כלכלה זו תאנים מתאנת, אין הממלא צריך לעשר, מפני שחזקה על חבר שעושר התאנים, ואע"ג שזה לא מן המוקף, נ"חא ליה לחבר דליעביד הוא איסורא קלילא (שלא מן המוקף — רש"י) ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה (לאכול טבלים — רש"י). ועל כתב הרשב"א שרק בכה"ג, שהאיסור של אכילת טבלים ע"י עם הארץ נעשית ע"י של החבר — שאמר לו מלא וכו' — אמרינן דנ"חא ליה לחבר דליעביד הוא איסורא קלילא, ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה. אבל כשאין האיסור נעשה על ידו, אין אומרים לאדם חטא אף באיסור קל, בשביל להציל את חבריו מאיסור חמור. ודברי הרשבא הן תחילת דברי תוס'

לאדם חטא וע"ז משני מצוה דרבים שאני, עכ"ל. ולי נראה דמ"ש בביאורי הגר"א, חצי' בת חורין, הוא ט"ס. וכוונת רבנו היא לעובדא שם ככולה שפחה. אולם זה נ"חא רק ליישב דברי רבנו. אבל על עצם דברי הרשב"א הקשה בשו"ת חמדת שלמה אבהע"ז סימן ו', וז"ל: אמנם נוראות נפלאות לפי דבריו דבדחצי עבד וחצי בן חורין אין כאן עשה דתעבורו מה מקשה שמה' שם בנטיס ואביי משום איסורא לא והא מעשה בחצי' שפחה ואמר רב נחמן מנהג הפקר נהגו בה והוצרך לשנוי התם לא חזי' לעבד ולשיטת הרשב"א הקושיא מעיקרא ליתא כיון דטעמא דאביי הוא משום עשה דתעבורו ובחצי' בת חורין אין כאן עשה כלל משמה' כפ"א את רבה וצעי"ג על דברי הרשב"א הנ"ל, עכ"ל. 1 תנן כשבת קנ א: לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם

6 הד"א הקשה על דברי רבנו: הנה מ"ש בדברי רבינו וההיא דשפחה חציה בת חורין דעבדו בה איסורא שם כיון דרבים כו' נראה דמפרש דברי הרשב"א והביא דאמתא כו' זה קאי על מאי דאיתא בנטיס שם מעשה באשה שהיתה חצי' שפחה וכפו את רבה כו' ואמר רנ"ב מנהג הפקר נהגו בה וזה תמוה דא"כ מה לו להרשב"א לשנות משום דרבים היו נכשלים הלא די בחירוצם כיון דחצי' בת חורין לית בה משום לעולם בהם תעבורו ודאי דכוונת הרשב"א על מאי דאיתא שם לעיל מינה ההיא אמתא דהוי קא עבדי בה אינשי איסורא ואמר שם אביי אי לאו דאמר ר"י א"ש כל המשחרר עובר בעשה הוה כיפינא ליה כו' ורבינא אמר כי הא מודה ר"י משום מילתא דאיסורא וע"ז הוי קשוי' לוי' להרשב"א דאין מתיר רבינא משום מילתא דאיסורא לעבור בעשה דתעבורו הלא לא אמרינן

באר הגולה

ד שס נמשנה ק"ג.
ה מהלך דל"י שנה
לכנות וכו' קכ"א.

להרבות. הגם: (ג) ונני אדם שסיפור שמעונו דברי מדושים הוא עונג להם מותר לפרסם בשבת כמו בחול אבל מי שאינו מתענג אסור לאומרו כדי שיענגו זהם חזירו (מ"ה סימן ס"א): ב ד אסור לשכור פועלים ה (ד)

ביאורי הגר"א

וי נס"ו אבל אם פרעם כו' וכו' הרמב"ם שהוא שמה נעלה: (ג) ובני אדם. כמ"ס נס"י ש"א ס"ג

ברכת אליהו

כדבורך של חול. וכתב המחבר בס"ו: אסור לחשוב חשבונות אפי' אם עברו וכו' ודווקא שעדיין שכן הפועלים אצלו אבל אם פרעם כבר מותר. וכתב הרמב"ם שם פכ"ג ה"ח, על דין זה: שהן בכלל שיחה בטלה שאין בהן צורך כלל המחשב אותן בשבת כמחשב בחול (שאין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא ובפכ"ד יתבאר שאסור לכל אדם להרבות בשיחה בטלה בשבת — מ"מ). הרי שרק להרבות אסור.
(ג) כמ"ס בסימן ש"א ס"ב: בחורים המתענגים בקפיצתם

והרשב"א חולקים על הרא"ש. וסוברים שעל עצמו מותר לספר בשבת. ויש חולקים על המ"א. וז"ל הבה"ח בס"ד ד"ה וכן: עיין במ"א סק"א שירוצה לצד ולומר דהרבה פוסקים חולקים על הרא"ש ועיין כאלה רבה ובמאמר מרדכי שסתרו את דבריו וכן בפמ"ג מצד דאין ראיה שהרמב"ם והרשב"א חולקים עליו וכן בדברי בריהו הסימן כתב דאסור לומר דבר פלוני אעשה למחר והוא כדעת הרא"ש ועיין שם בביאורי הגר"א דמשמע שהוא מסכים ג"כ הכי לדינא וכתב דכן מוכח מהגמ' ונענין זה כחכ"ג הא"ר דל"ה תשאר קושיית התוס' בשבת ק"ג ע"א ד"ה מה ע"ש.

אמנם הד"א פירש שכוונת רבנו — בכתבו, וכו"מ בגמ' שם — : דהאי שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול היינו לענין שיספר שיעשה מלאכה האסורה ודלא כהרמב"ם (מובא להלן בסק"ב) דמפרש לענין להרבות בדברים בטלים דא"פ איך קאמר ע"ד דבור אסור הדבור מותר ואיך שייך על ריבוי דברים בטלים הרהור אלא ודאי דמותר לענין לעשות ליום מחר דבר האסור וע"ז קאמר להרהור מה לעשות למחר מותר. עכ"ל. ולי נראה, שכוונת רבנו להוכיח שגם על עצמו אסור לומר וכמס"ל, שהרי גם לפי פירוש הור"א התחלת דברי רבנו היא על הדין — שגם על עצמו אסור. וא"כ נראה שגם הסימוק קאי על עצם הדין — שעל עצמו אסור לספר שיעשה דבר פלוני למחר. גם לא הבנתי מ"ש הד"א: ואיך שייך על ריבוי דברים בטלים הרהור.

2 גם התוס' בשבת קיג ב ד"ה שלא הביאו הך עובדא דר' שמעון בר יוחאי. אלא שכתב הביאו את זה בשם המדרש רבה. דאיתא שם בגמ': ודבר דבר (ישעיה נח, יג) שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. וכתבו ע"י התוס': פ"י בקונטרס כגון מקח וממכר ואין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצאא חפצך אלא אומר ר"ת כדאמר בויקרא רבה (פ' ל"ד) ר"ש בן יוחי הוה ליה אימא סכתא דהות מישתעאי סגיא אמר לה אימא סכתא דהות שחקא משמך שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול. וז"ל הרא"ש שם פט"ו ס"ב. וממה שהתוס' הביאו את העובדא של ר' שמעון בר יוחאי, וממה שכתבו, 'משמע שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול' — מוכח — כמ"ש רבנו — שגם הם סוברים שרק להרבות בשיחה בטלה אסור.

והתוס' סיימו: ובירושלמי אמרי' בטורת התירו בשאלת שלום בשבת. וא"כ, הרי גם שיטת התוס' היא שרק להרבות בשיחה בטלה אסור, א"כ מלה רק, "בטורת" התירו שאילת שלום, הלא שאילת שלום זה רק מלתא אחתות. וז"ל.

ובערוך השולחן סעיף ב' כתב: והטור והשו"ע חפסו כשני הדיעות שכתבו ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול הילכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר (וכרש"י) ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות [בתוס'] עכ"ל ונראה דהעיקר לדינא חפסו כרש"י ומה שאמרו מירושלמי וזה ממדת חסידות שראוי לכל אדם לעשות כן לכבוד השבת וראיה לזה מדברי רבינו הרמ"א שכתב ובני אדם שסיפור שמעונו דברי מדושים הוא עונג להם מותר לספרם בשבת כמו בחול אבל מי שאינו מתענג אסור לאומרו כדי שיענגו בהם חזירו עכ"ל ויש להבין דאם הוא איסור ודובר דבר איך הותרה מפני התענוג וא"כ נתייר ג"כ לדבר דברי מקח וממכר וכן נתייר בממצא

מיוחד בשבת לדבר שיחה בטלה. וכן בירושלמי שם דהוה משתעי סגי. דאיתא בירושלמי דשבת פט"ו ה"ג: א"ר חייא בר בא ר' שמעון בן יוחאי כד הוה חמי לאימיה משתעיא סגין הוה א"ל אימא שובתא היא (כשהי' רואה אמו מדברת הרבה בשבת א"ל אמי שבת היום — קרבן העדה). ומ' דוקא משום שהרבתה בדברים, העיר לה שמתנע מזה משום ששבת היום. וכן לשון הרמב"ם בהל' שבת פכ"ד ה"ד: ואסור להרבות בשיחה בטלה שנאמר ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת

לחבירו לשכור לו פועלים אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות אבל מחשיבין הוא לשמור ומביא פירות בידו. ובגמ' שם עמוד ב': א"ר יהודה אמר שמואל מותר לו לאדם לומר לחבירו לכוך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך תנן אין מחשיבין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות בשלמא לשכור פועלים. רבשבת לא מצי אגרי אלא להביא פירות לימא שאם יש שם מחיצות מביא וכו'. והתוס' הקשו לשם מה הגמ' צריכה להביא את דינו של שמואל כדי להקשות עליו. הא בלא"ה תיקש ליה מהני' גופא. דבסיפא של המשנה תנן: כלל אמר אבא שאול כל שאני וכא' כאמירתו רשאי אני להחשיך עליו. והיינו שמה שמותר לומר מותר להחשיך, וכמס"ש בגמ'. ומדשרינן להחשיך לשמור חוץ לתחום, מוכח הדין של שמואל שמותר לאדם לומר לחבירו לכוך פלוני אני הולך למחר. וא"כ קשה גם על המשנה ולא רק על שמואל. ותיירצו התוס': דאי לאו דשמואל מהני' איתא שפיר דה"א אין לך דבר שלא יהא מותר לאדם לומר על עצמו ואפי' אשכור פועלים למחר או אבנה בנין זה יכול לומר בשבת דהוה אמינא דווקא לחבירו אסור לומר שכור לי פועלים למחר דמהני אמירתו אבל על עצמו יכול לומר כל מה שירצה דלא מהני אמירתו וכי תלי אבא שאול ההחשכה [באמירה] ה"מ — גי' הב"ח] לחבירו דיש אסורה ויש מותרת אבל אם איתא לדשמואל פריך שפיר דאסור כל אמירות אפי' על עצמו. וגם הרא"ש שם בפכ"ג ס"ו אויל בראשית התוס' — שגם על עצמו אסור לומר אעשה דבר זה. וז"ל הרא"ש: ואין חילוק בין אמר לחבירו דבר זה אני עושה למחר ובין אומר עשה לי דבר זה למחר וכיון דמותר באמירתו מותר בחשיכתו וכו'. וזהו שציינן רבנו לתוס' וכו"ל. והנדרוש שאסור רק לחבירו אסור לומר, אלא גם לספר על מה שהוא בעצמו עושה אסור. וגם הד"א פירש כמ"ש לעיל.

ומ"ש רבנו, וכו"מ בגמ' שם יתכן שכוונתו להוכיח כמ"ש התוס' הנ"ל — מזה שהגמ' מקשה על דברי שמואל ולא על המשנה, מה שהירושלמי של שמואל הוא שגם על עצמו אסור לו לומר שיעשה מחר דבר שאסור לעשות היום. ויתכן שכוונת רבנו שמוכח כן. גמ' שם עמוד א'. שהגמ' מקשה על המשנה הנ"ל. א"ל ישכור אדם פועלים בשבת — (פשיטא) מא' שגא הוא ומאי' שגא חבירו (ופשיטא דכיון דאמר לא ישכור הו"ה לא יאמר לחבירו דהא ישראל הוא כמותו ולא מצי לאוגרינהו — רש"י). וכתבו ע"י תוס' ד"ה מה: וא"ת ונימא דחבירו חבירו דאמר ליה שכור לי פועלים למחר וז"ל דא"כ אימא איראי חבירו אפי' הוה נמי לא מצי למימר אשכור פועלים למחר דעד כאן לא קאמר רב יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכוך פלוני אני הולך למחר אלא משום דשאם יש בורגנין הולך הא לאו הכי לא. וזהו שציינן רבנו לדברי הגמ'. שמקושיות הגמ' — מה לי הוא מה לי חבירו, מוכח שגם אם הוא מספר על עצמו שיעשה מחר דבר שאסור לעשות היום אסור. דא"כ לא היתה הגמ' מקשה. מאי שגא הוא ומאי שגא חבירו, שהרי יש הבדל בינו ל"חבירו". שעל עצמו מותר לספר בשבת שיעשה מחר דבר שאסור לעשות בשבת. ולחבירו אסור להגיד בשבת שיעשה מחר דבר שאסור בשבת. וכקושית התוס' הנ"ל. ומדמקשה הגמ' "מאי שגא הוא ומאי שגא חבירו", מוכח שגם על עצמו אסור לספר שיעשה מחר דבר שאסור לעשות בשבת. ובמ"א סק"א כתב, שהרמב"ן

באר הגולה

ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת ו (ה) אע"פ שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת (ו) שכל מה שהוא אסור לעשות בשבת אסור לומר לא"י לעשותו ו (ז) אפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת אסור ה (ח) אבל מותר לומר לו אחר השבת למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה בשבת הבאה: ג ס (ט) אסור ליתן לא"י מעות מערב שבת לקנות לו בשבת י (י) אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר שבת: ד כ (יא) מותר לתת לא"י

ו רמנ"ס (נפ"ז)

(נפ"ז)

ז ה"ל"ס נפ"ז דנ"מ

והר"ן בשם רב פנחס

ורמנ"ס נפ"ז וס"ל

פוסקים.

ח סמ"ג וסמ"ק

והנהגות פסק ו'.

ט ר"ל"ס שם ור"י פסק י"צ וס"ל פוסקים. י הגהות מרדכי פרק קמ"א דשנ"ה והג"מ פרק ו'. כ מרדכי פרק קמ"א דשנ"ה בשם סמ"ג וסמ"ק.

ביאורי הגר"א

מדבריו כמ"ש רש"י שם וס"ל שדוקא לערנ' אכל בשבת עמלו אסור כמ"ש נכ"כ שם ה"ס שהאמירה בשבת משל"כ נחול מותר: (ט) אסור ליתן. כנ"ל (נכ"ג) [נכ"ז] אפי' לומר כו': (י) אבל יכול. כמ"ש ה"ל"ס בשם מוסקמא ס' כל שעה לענין חמץ

נחמ"ס כו': (ד) ולא לומר. גמ' שם פשיטא כו': (ה) אע"פ. שם דהא שוכר הפועלים על ממר: (ו) שכל. שם פשיטא כו': (ז) אפי'. משה"ס דשולח איגרת כו' ומי שהמשיך לפרש"י: (ח) אבל מותר. כמ"ש הנראה ענינו כו' שמנין

ברכת אליהו

שתעמוד עמי לערב. והיינו שמבין מדבריו, כמ"ש רש"י שם ב"ה הנראה: עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבא אלי לכשתחשך ושניהן יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שרי כדמפרש טעמא לקמן דבור אסור הרהור מותר. [והוסיף הב"ח: כיון דלא מפרש בהדיא לעשות כך וכך בשבת אע"פ שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה אין זה אמירה לא"י שבות דאסור וכו']. ואע"ג שגם כשאינו מזכיר את המלאכה בפירוש, הגמ' מתירה דוקא כשהזכירו מבין מדבריו שיעשה מלאכתו לערב, אבל אם הוא מרמז לו לעשות את המלאכה בשבת עצמו אסור אף לרמז לנכרי, כמ"ש בסכ"ב וכמ"ש בסכ"ו. שאני התם שהאמירה בשבת, לכן אסור אף לרמז. משא"כ כאשר האמירה בחול, מותר אף שהנכרי יעשה המלאכה בשבת. [וכי"ח המ"א להלן סק"ל, ודלא כמ"ש הט"ז כאן בסכ"ב].

(ט) כנ"ל בס"ב: אפי' לומר קודם השבת לעשותו בשבת אסור.

(י) כמ"ש הרא"ש בשם תוספתא ב' כל שעה לענין חמץ ע"ש. ח"ל הרא"ש בפסחים פ"ב ס"ד: וחגיג' בתוספתא ישראל ונכרי שהיו בספינה וחמץ ביד ישראל הרי הוא מוכר לנכרי או נותנו לו במתנה וחזור ולוקח ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתנהו לו במתנה גמורה ורשאי ישראל שיאמר לנכרי עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח.³

(יא) מ' שמותר אפי' לא קצץ. כמ"ש בב"י בשם סמ"ג. ח"ל

ומרצתם מותר. [ועמ"ש"ש בסק"ה].

(ד, ה, ו) חנן בשבת קנ' א: לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. ובגמ' שם: (פשיטא) מ"ש הוא ומ"ש חבירו אמר רב פפא חבר נכרי. [וכי"ה המקור בכ"י ולא כפי שכתב בבאה"ג סק"ה מהא דא"י דבא לככות וכו' קכ"א].

ומ"ש המחבר, אע"פ כו' נלמד מהמשנה וגמ' דשם, דהא שוכר הפועלים על מחר. שאם שוכר את הפועלים לעשות בשבת, אפי' לומר לו קודם השבת אסור. וכמ"ש להלן השו"ע וכמ"ש"ש בסק"ז.

ומ"ש המחבר, שכל וכו', הוא ממה שאמרו שם: פשיטא. ומתרתם הגמ' שהרביתא הוא שאסור לומר לגוי שישכור פועלים. [ואף דלהישראל לשכור אין אסור רק מדרבנן - ד"א].

(ז) מההוא דשולח איגרת דאסור בע"ש, [כמ"ש בסימן רמ"ז ס"א וכמ"ש"ש בסק"ג]. [דכשיצא בשבת נראה כאילו התנה עמו וכש"כ אם אמר לו בפירוש שישכור בשבת - ד"א]. ומי שהחשיך לפירש"י. [דתנן בשבת קנ"א, דמי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי. ופירש"י: מבעוד יום. ובגמ' שם: מ"ט שרו ליה רבנן למיתב כיסי לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאתויי ארבע אמות ברה"ר. וכמ"ש בסימן רס"ו ס"א וכמ"ש"ש בסק"א. הרי דכשאר דברים אסור לתת בע"ש שיעשה בשבת].

(ח) כמ"ש הנראה בעיניך. דאיתא בשבת קנ' א: לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים אבל אומר אדם לחבירו הנראה

אצטרך ואקחנו ממך וכי"ח הרמב"ם בשמא וכו' וכן במדרכי ורבינו ירוחם אבל באגודה כתב בזה הלשון עד שאתה לוקח במאתים קח ממני במנה ואני אחזור ואקנה ממך אחר הפסח אלמא דרשאי להבטיחו שיחזור ויקנה ממנו וכדכרי רבינו זכ"ל בתשובת מהר"ם שכתבה בתשובת הרשב"א סימן תת"ן. והמ"א שם סק"ז כתב: והטור כתב שרשאי לומר לו קח במאתים ואקחנו ממך אחר הפסח ע"ש. ח"ל כף החיים שם אות פ"ו: וכתב המטה יהודה דנוסחת הרמב"ם שהוא לשון הש"ע ודכתב לשון שמא לא תדוך אם יאמר לו לשון ברור שאקחנו ממך אחר הפסח אסור דא"כ נזוהר להטור דכתב לשון ברור דפליג על הרמב"ם וזה אי אפשר דהרי גם לשון

חפצך דברר שיש לו תענוג אלא ודאי משום דעיקר דבר דבר הוא כפירש"י ופי' החוס' הוא ממדת חסידות וכיון שיש לו תענוג בזה לא מחמירין כולי האי. עכ"ל הערוך השלחן.

3 הד"א סיים: הרי דכל זמן שהוא ביד העובד כוכבים הרי הוא של עובד כוכבים והרי"ה כאן דהוי כלוקח העובד כוכבים לעצמו. וחזין לענין חמץ נפסק בסימן תמ"ח ס"ד. ושם איתא בלשון שמותר הישראל לומר לאינו יהודי שמא אצטרך ואקנה ממך לאחר הפסח. ובטור איתא שם לשון שרשאי הישראל לומר לו לכשאקנה ממך אחר הפסח. ולא נזכר שצריך להגיד לו "שמא וכו'". והב"ח כתב שם: תוספתא הביאה הרא"ש ב' כל שעה בזה הלשון שמא

באר הגולה

ל מור נסמ רמז"ס
נפ"ו מהל' שנת והרר
המגיד שזה מוקדם
מהלכות והנהגה
מדרמי נסמ רמז"ס
מ שס נסמ חס'
נגיטין מ' ונג"ק פ'.

(מעות) מערב שבת לקנות לו ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת. הנה: וכן מותר ליתן לו נגדים למכור ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת (נ"י נסמ סמ"ג) (יב) ששכר אין יהודי להוליך פסורו וזה האין יהודי ולקחה מנית ישראל בשבת אסור ורואי לענות העושה (ר' ירוחם ח"י"ג נ"י סימן ע"ז): ה' (יג) דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער מ' (יד) ויש אוסרין. הנה: ולקמן סימן מקפ"ו פסק להמיר וע"ל

ביאורי הגר"א

ש"ו הפס ח"ש לרמון המצטער וה"ה נמק' מלוא
כמש"ס מהאזה ומ' ולא שני לך מ' וכפ' הרי"ף
ורמ"ס נפ"י"ט דשנת ע"ס: (יד) ויש אוסרין. ש"ו
ללא ש"ו אלא נמילה שהיא עממה דומה שנת וכן משום
ייסוד ח"י מ' אכל נמילה אחרת אסור ומדהנזק לומר
משום ייסוד כו' ומילוק בין שנת לשבות אינו אלא
נמילה בלבד ומדע שאמרו נספ"ג דיו"ט אמיתר כחל פינא
מנכרי בשבת ח"ל רב אשי מאי דעמך כו' אלמא אפי'

ברכת אליהו

לנכרי ולא ישאלנו ולא ילנו ולא יתן לו במתנה אלא כדי
שיגיע לביתו וכו' אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה
ר"ע אומר כדי שיצא מפתח ביתו א"ר יוסי בר' יהודה הן הן
דברי רבי עקיבא הן הן דברי ב"ה לא בא ר"ע אלא לפרש דברי
ב"ה. [והלכה כב"ה, וכמ"ש בסימן רמ"ו ס"ב וכמ"ש בס"ק
ג', ה'. וכן ש"ב, בא הא"י ולקחה מבית הישראל בשבת אסור].
ולכן ראוי לענוש העובר ע"ז).

(יג) (יד) עירובין ס"ז, סח א': ההוא ינוקא דאשתפין חמימיה
(כו') נימרו ליה לנכרי לית ליה אמר אביי בעי לאותביה למר
וכו' אמר ליה מאי בעית לאותביה למר אמר (ליה דתניא)
הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות מה הזאה שבות ואינה דוחה
את השבת (ואפי' במקום מצוה — רש"י) אף אמירה לנכרי
שבות ואינה דוחה את השבת א"ל ולא שני לך בין שבות דאית
ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי
זיל אחים. ורש"י שם בד"ה דאשתפין מפרש, שזה היה ביום
המילה. "שהיו רוצין למלוו ולחממו לו חמין מבכרם ונשפכו
ביום". ודברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ו
ה"ט. וזה מפני שהרמב"ם מפרש, שהעובדא בעירובין הנ"ל
לאו ביום המילה היתה, אלא משום צערא שרו התם. וז"ש

ע"ס: (יא) מותר לתת וכן מותר. מ' אפי'
לא קץ כמ"ס. נ"י נסמ סמ"ג ונפ"י רמ"ה ס"ה פ'
כמ"ק דוקא בקץ מותר וז"ל דכאן מיירי דאפשר
לקנות ולמכור מנכרי כמו באגרת אס לא קץ כדי
כו' ואפשר דגם הסמ"ג וסמ"ק ל"פ כנ"ל:
(יב) מי ששכר. כמ"ס י"ח נ' כדי שלא מפסח
כו': (יג) דבר שאינו. עירובין ס"ו וס"ח
ומפ' הרמב"ם דלאו ניס מילה הינה אלא משום צערא

הב"י: ובסמ"ג פסק דמותר לתת לא"י מעות מע"ש לקנות מה
שירצה ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת או למסור לו בגדים
למכור ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת אלא מכור וקנה לי
לבשתחפור עכ"ל ובסמ"ק מתיר ליתן לא"י מע"ש מלבושים
למכור כל שקצץ לו שכר דרמי למשלח אגרות ביד א"י וקצץ
לו שכר דשרי ומ' מדבריו שאם לא קצץ לו שכר אסור דומיא
דאגרות וכו'. עכ"ל הב"י. ומ' דלסמ"ג מותר אף בלא קצץ.
ובסימן רמ"ה ס"ה פסק המחבר כסמ"ק, דדוקא בקצץ מותר.
ח"ל המחבר שם: מותר לישראל ליתן סחורה לעכו"ם למכור
אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת. וז"ל
דכאן מיירי דאפשר לקנות ולמכור מבעוד יום, ולכן לא מיחזי
כאומר לו לקנות בשבת. כמו באגרת אס לא קצץ כדי כו'.
דאיתא בשבת ט"א, דאין משלחין אגרת ביד נכרי ע"ש בלא
קצץ, אא"כ יגיע לבית הסמוך לחומה. וכמ"ש בסימן רמ"ז
ס"א וכמ"ש בס"ק ג'. ואפשר דגם הסמ"ג וסמ"ק ל"פ כנ"ל.
דהמ"ש שם — דלא בעי קצץ — מיירי ביש שהות בע"ש לקנות
ולמכור, ולכן מותר. והסמ"ג ודל"כ בדליכא שהות, ולכן בעינן
קצץ דוקא.

(יב) כמ"ש בשבת י"ב ב: ב"ש אומרים לא ימכור אדם חפצו

הב"ח. ולשון הגמ"י הוא כלשון המחבר כאן. ומשמע מדברי הא"ר
שהלשון "ואם אצטרך וכו'", הרי כאילו שמבטחו שיחזור ויקנה
ממנו. ובמשנה ברורה כאן סק"ג כתב: מקור דין זה נלמד מהא
דלקמן סימן תמ"ח ס"ד לגבי חמץ ועיין בב"ח ובא"ר שמצדדים שם
דאפילו אם מבטחו שיקנה ממנו אח"כ ג"כ מותר כיון דעכשיו קונה
לעצמו. ובפשטות משמע שכאן לענין שבת כתוב שיכול לומר לו
"ואם אצטרך וכו'". ולא כתב המחבר שמותר אפי' להבטיח לו
שיקנה ממנו אח"כ. ועי' כתב "ועיין בב"ח ובא"ר שמצדדים שם
דאפילו אם מבטחו שיקנה ממנו אח"כ ג"כ מותר". וזה דלא דברי
הא"ר הנ"ל. שהרי הא"ר מוכיח מדברי הגמ"י — שכתב בלשון
"ואם אצטרך וכו'". — דרשאי להבטחו שיחזור ויקנה ממנו. ואולי
באמת כוונת המשנה ברורה לומר שמלשון "ואם אצטרך וכו'". מ'
דרשאי אף להבטחו שיחזור ויקנה ממנו. ועי' כתב ש. מקור דין זה
נלמד מהא דלקמן סימן תמ"ח ס"ד לגבי חמץ". והוסיף שהמקור
שמותר אפי' להבטיח הוא בב"ח ובא"ר.

התוספתא שהעתיק אביו הרא"ש ז"ל כתובה בלשון שמא ואם היה
חולק הו"ל לבאר וכו' ואין אסור אלא כשיהיה בתורת תנאי ודלא
כדמשמע מדברי מ"א סק"י יעו"ש, עכ"ל. ומ"ש במטה יהודה,
דמשמע מדברי מ"א, שאסור להבטיחו שיקנה לאחר הפסח, אין זה
מוכח. דאפשר לומר שגם כוונת המ"א היא שמ"ש המחבר כלשון
"שמא", הוא לאו דדוקא, ומותר אפילו להבטיחו שיקנה ממנו אח"כ.
והט"ז שם סק"ה כתב: ויכול ג"כ לומר אתן לך ריוח אח"כ דהא
מ"מ מכירה גמורה היא. ועל עצם הדין שכתב הט"ז, שמותר אפילו
להבטיח לו שיתן לו ריוח, יש חולקים. וראה מש"ש בזה בב"ח
ובעו"ש אות ג'. אבל עכ"פ נראה מדברי הט"ז, שמפרש גם בדעת
המחבר, שמותר אף להבטיחו שיקנה ממנו לאחר הפסח.
והמשנה ברורה שם בסק"ג כתב: והאחרונים כתבו דרשאי
אפילו להבטיח שיחזור ויקנה ממנו ויתן לו ריוח. וכשע"צ שם
סקס"א ציין לא"י ומטה יהודה והגר"ז ומקור חיים. והאליה רבה
שם אות י"ב כתב, שמהגהות מיימוניות פ"ו דשבת מוכח דכדברי

ברכת אליהו

התירו כאן באמירה לנכרי רק כשהגוי עושה דבר שאסור משם שבות. וזהו הדעה הראשונה שהביא המחבר. ודעת היש אסורין היא דעת התוס' בגיטין ח ב ד"ה אע"ג וב"ק פ ב ד"ה אומר. והם מפרשים שהסוגיא בעירובין הנה"ל במילה שהיא המילה. וכתבו דלא שרו אמירה לנכרי שם אלא במילה שהיא עצמה דוחה שבת. וכן משום ישוב א"י אמרו בגיטין שם, דכותבין שטר שחרור ע"י עכו"ם אפי' בשבת, דמשום ישוב א"י התירו. מ' שדוקא במצוות אלו התירו, אבל במצוה אחרת אסור. וראי' לזה מדהוצרך לומר שם בגמ' הטעם משום ישוב א"י. מ' שבמצוה אחרת אסור. וחילוק דאיתא בעירובין שם בין שבות דאית ביה מעשה

המחבר, שיותר בשביל, לרחוק בו המצטער. והו"ה שיותר במקום מצוה, וכמ"ש מהזאה, ותי' ולא שני לך כו'. ונכ"ל ובפשוט משמע עפ"י תירוצ הגמ', שאמירה לנכרי דלית ביה מעשה. מותר להגיד לו אפי' במלאכה דאורייתא. וכן כתב הרמב"ם והמחבר שיותר לומר לו רק דבר שהוא משום שבות. וזה כפי' היר"ץ בפ"ט דשבת קלד' ב והרא"ש שם סימן ב', ע"ש. שהם פירשו שם"ש בעירובין שם, שבשבות דלית ביה מעשה התירו לנכרי לצורך מצוה, היינו רק כשהגוי אינו עושה מלאכה דאורייתא. אבל אם הגוי עושה מלאכה דאורייתא, אף אם הישראל אינו עושה מעשה אסור, משום דאמירה לנכרי שבות אף לצורך מצוה. ולכן

4 התוס' בגיטין ובב"ק — המוזכרים בפנים — כתבו שרק משום ישוב א"י התירו לומר לגוי לכתוב. אע"ג דאמירה לעובד כוכבים שבות. אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לעובד כוכבים במלאכה דאורייתא. לשון התוס' בגיטין שם. ורבנו הוסיף שדמאמו בגיטין הטעם משום ישוב א"י. מ' שרק משום מצוה ישוב א"י [ונמילה] התירו אבל במצוה אחרת אסור. וביאר הד"א שכונת רבנו היא, שאע"ג שזו שבות דאורייתא לא תיזכר רק לצורך מצוה ישוב א"י.

ולפי"ז דברי רבנו צ"ב, שהרי בגמ' דגיטין כושר לנכרי וכותב זה איסור דאורייתא, וכמ"ש התוס' הנ"ל, ואין הוכיח רבנו משם, שאפי' בשבות דשבות לא התירו לצורך מצוה אחרת. ולעיל בסימן ש"י ס"א כתב המחבר: מותר לקנות בית בא"י מן העכו"ם בשבת וחותם ומעלה בערכאות: והוסיף בהג"ה: שלהם בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרכנו ומשום ישוב א"י לא גזור. ורבנו שם בסק"כ כתב בדעת הרמ"א: משום דהוי שבות דשבות. וכל הנו"כ שם מקשים על דברי ההג"ה. — שזהו דעת האור ודוע — וכתבו, שגם בכתב שלהם יש איסור מן התורה. ונקטו המפרשים שם בדעת המחבר — שלא חילק בין כתב שלהם או לא — שסובר שם"ש בגמ' אומר לנכרי ועושה היינו שאומר לו לעשות במלאכה דאורייתא. א"כ ההוכחה מהא דנקטה הגמ' משום ישוב א"י. דמוכח מזה שבמצוה אחרת אסורה אמירה לנכרי, זה רק כשאומר לו לעשות מלאכה דאורייתא. אבל אין הוכחה שגם בשבות דשבות אסור במצוה אחרת. וכענין זה העיר הד"א ובשנינו קצת, ע"ש.

ואמנם הרמב"ם כהל' שבת פ"ו ה"ט הביא הדין שיותר לומר לנכרי לעשות בשבת דבר שאיסורו הוא משום שבות. ובתנאי שהוא לצורך מצוה. ובה"א שם כתב: הלוקח בית בא"י מן הנכרי מותר לו לומר לנכרי לכתוב לו שטר בשבת שאמירה לנכרי בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב א"י לא גזור בדבר זה. ונכראה שמשמכיות ב' ההלכות למד בספר קובץ שם בדעת הרמב"ם, שגם לענין אמירה לנכרי לכתוב, לא הותר בדבר שהוא אסור מן התורה, ורק דבר שהוא שבות התירו. ולפי"ז הקשה שם: ולכאורה קשה על רבינו דלפי מה דמשמע מדבריו דלא הותר אמירה לנכרי לרוב מצוה כי"א בדבר שהוא משום שבות אבל לא בדבר שהוא איסור תורה וכתביה בשבת הוא איסור תורה בכל כתב ובכל לשון וכמ"ש רבנו בפ"א הכותב בכל כתב חייב אלא מאמי מתירין לומר לנכרי לכתוב לו. ותיירץ שם: ואפשר דאם כבר נתן לו המעות דמי המקח יש כאן הפסד מרובה אם לא נתן לו המעות עדיין א"כ יכול הישראל לחזור מהמקח אם יזל בנתיים ויחזר ויחזר ויחזר לנכרי שיתבאר שיתבאר בערכאותיהם ונכרי אדעתיה דנפשיה עביד משום הנאתו שלא יחזור בו הישראל ואעפ"י א"ל משום סברא דישבא א"י לא היינו מתירין לישראל לומר לנכרי שיתבאר כיון דעפ"י נתן ליה לדידיה ששוב לא יוכל הנכרי לחזור. אבל מ' בסברא כ"ד אנו מתירין לו אפי' איסור תורה משום דגם לנכרי יש נחת רוח בזה ואדעתיה דנפשיה קעביד עכ"ל.

ועל צעם קושית הקובץ, אפ"ל שהקושי מעיקרא ליתא. שהרי הרמב"ם בה"א לא הזכיר ענין של שבות דשבות. ורק בהלכה ט' הזכיר שבות דשבות. ובמלאת כוונתו משום ישוב א"י התירו לומר לנכרי לכתוב. אע"ג שזו מלאכה דאורייתא. ומעין דברי הקובץ כתב ג"כ בחידושי חת"ס לגיטין ט, ב. אבל החת"ס א' ב כתב כן בדעת התוס'. וכאמור, ס"ל לתוס' שזהו מלאכה דאורייתא. וגם בספר תורת שבת כאן כתב מעין דברי הקובץ. אבל סיים שזה דלא כדברי התוס' בגיטין שם.

אולם אפילו אם נאמר כדברי הקובץ בשיטת הרמב"ם, אין להסביר את זה בדברי רבנו. שהרי רבנו כ"ב בדעת התוס' — שהיא השיטה השנייה שהביא כאן המחבר, ובתוס' איתא להדיא שזו מלאכה דאורייתא. וא"כ הדרא קושי' דלכתוב — מנין לרבנו שאף בשבות דשבות התירו רק במצוה ישוב א"י וכדו'. ואמנם לולא שהתוס' היו מזכירים שזו מלאכה דאורייתא, הי' אפ"ל גם בדעת רבנו כן. וגם היה אפ"ל שרבנו כ"כ אליבא דשיטת האור וזו"ע הנ"ל — שסובר שמה שהתירו אמירה לנכרי, זה רק בשבות דשבות. אבל כאמור קשה לומר כן, שהרי רבנו כאן אילו בדעת התוס', ובתוס' נזכר להדיא שהתירו אמירה לנכרי באיסור דאורייתא. ועוד שהרי רבו הפוסקים החולקים על שיטת האור וזו"ע וכמבואר בנושאי כלים שם. אם כי לדינא אין ספק, שהרי מדרבי המחבר שם, שהרי כאן הביא המחבר דעה ראשונה בפתח, והדעה השנייה האוסרת כתב רק בשם "יש אסורים". ולפי הכלל הידוע, ככה"ג דעת המחבר לפסוק כדעה הראשונה שהביא בסתם.

ולעיל בסימן רע"ו סק"י הביא רבנו את דברי התוס' בגיטין הנ"ל, דמשום מצוה אחרת אסור. וסיים רבנו: ואף בשבות דשבות אסורים וע"ל סימן ש"י ש[ין] ס"ה. ושם ביארנו שכונתו רבנו — בציינו לסימן ש"י ס"ה — היא, לדעה הראשונה שהביא כאן המחבר, שבלי הטעם של צורך מצוה אסור אמירה לנכרי אף בשבות דשבות. וכעת נראה לפרש אחרת. שהרי מ"ש רבנו שם, "ואף בשבות דשבות אסורים". היינו דבמצוה אחרת אסורים התוס' בגיטין שם אמירה לנכרי אף בשבות דשבות. ולכן לא נראה שרבנו כיוון לדעה הראשונה כאן, שכן מתרת אמירה לנכרי שבות אף במצוה אחרת. וגם הד"א שם פירש שכונתו רבנו היא לדעה הראשונה של המחבר כאן. וכונתו לומר שאף לדעה המתרת, זה רק כשהוא אומר לגוי להביא. אבל לא כשאומר לגוי לעשות — אף כשהוא שבות. ומתוך פירושו מוכח שביאר בדעת רבנו שם"ש בעירובין, "ולא שני לך בין שבות ראיית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה", כמו שביאר הרשב"א בשם קל ב' בשם רבו. ששבות כלי או מעשה הוא "שנחתרבו בשבת בגופו של דבר כגון עשיית כלי או אפי' וכישול וכיוצא בהן וכו' ולפיכך החמירו באמירה לעכו"ם אפי' במקום מצוה היכא דקא מתקן ומחדש מיד בגוף הדבר משום דהוי טפי עובדין דחול". ושבות שאין בו מעשה היינו, "שאינו מעשה בגופו של דבר כגון הנאתו בלבד מרשות לרשות אינו נראה כעובדין דחול ולא החמירו באמירתו". אבל היר"ף שם והרא"ש שם פ"ט ס"ב לא מפרשים כפי' הנ"ל. אלא שהחילוק בין אם יש בו מעשה או אין בו מעשה הינו אם המלאכה היא דאורייתא או דרבנן. ולפי"ז אם המלאכה היא דרבנן אפי' כשיש מעשה מותר. אולם מ"ש כן בדעת רבנו אין דבריו נראים לי, כי מלשון היר"ף והרא"ש המובאים בפנים, וכן משאף הפוסקים כן, נראה שדלעה הראשונה המתרת שבות דשבות אף במצוה אחרת. היינו גם כשהגוי עושה מעשה, אם המעשה הוא רק שבות. ומ"ש המחבר, "דבר שאינו מלאכה". הכוונה לדבר שאינו מלאכה דאורייתא. ומ"ש היר"ף שזוהי שבות אמירה לנכרי רק בדבר שאין בו מעשה, הכוונה היא שזה לא מעשה דאורייתא.

ולכן נראה שמה שסיים רבנו שם, "וע"ל סימן ש"י ס"ה", כוונתו היא לא לדעה הראשונה, שהביא המחבר כאן. אלא לדעת היש אסורים שהביא כאן המחבר, וכמ"ש רבנו כאן, שדעה זו סוברת, שרק משום ישוב א"י או משום מצוה מילה התירו שבות דשבות ע"י אמירה לנכרי. אבל במצוה אחרת, אסורה אמירה לנכרי אף בשבות דשבות. וההוכחה — שכן היא כוונת רבנו — שהרי גם שם וגם כאן

באר הגולה

נ שס ק"ן.
ס שס רכ אשי כפירות
המשנה.
ע רמב"ם פסק כ"ד.
פ שגט שס.
צ שס כחוס' וסא
פוסקים.
ק טור ורש"י שס.
ר שס והר"ם שס.
ש שס נמשנה.

סימן רע"ז ס"ז דש מקלין אפילו נמלכא דלורימא וע"ס ס"ג: ו ג אסור לחשוב חשבונות אפי' אם
עברו כגון כך וכך הוצאתי על דבר פלוני ודוקא שעדיין שכר הפועלים אצלו אבל אם פרעם
כבר מותר: ז ס מותר לומר לחבירו הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב אף על פי
שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשוכרו ע (טו) אבל לא יאמר לו היה נכון עמי
לערב: ח פ יכול לומר לחבירו לדרך פלוני אני הולך למחר צ (טו) וכן מותר לומר לו לך
עמי לדרך פלוני למחר כיון שהיום יכול לילך על ידי בורגנין ק (יז) וכן כל כיוצא בזה שיש בו
צד היתר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר ר (יח) ובלבד שלא יזכיר לו
שכירות אבל בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום (יט) אפילו אם אין בו אלא איסור
דרבנן כגון שיש לו חוץ לתחום פירות מוקצים כיון שאי אפשר לו להביאם היום אסור
לומר לחבירו שיביאם לו למחר ש (כ) וכן אסור לו להחשיך בסוף התחום כדי שימחר בלילה
לילך שם להביאם. הגה: וכן לא יאמר לעשה דבר פלוני למחר (הר"ם פסק השולח וע"ל רש הסימן) (כא)
אבל יכול להחשיך בסוף התחום כדי למחר לילך שם לשמרם שאפילו היום היה יכול

ביאורי הגר"א

מנן ט': (יח) ובלבד שלא. דהא אין נד היתר
היום: (יט) אפי' אם. שס נמינא סריא:
(כ) וכן. ממני וגמ' שס וסס: (כא) אבל יכול
ט' ואם לא כו'. ואפי' פירות מוקצין ממני וכמ"ש

ברכת אליהו

שבות דלית ביה מעשה — שאמירה לנכרי כדבר שהוא
שבות מותר לומר לנכרי לעשות לצורך מצוה — אינו אלא
במילה בלבד. [וכן משום ישוב ארץ ישראל]. אבל במצוה
אחרת לא התירו. וכן במצטער לא הותר שבות דשבות. וחדע
שכן הוא. שאמרו בספ"ב דיו"ט אמירא כחיל עינא מנכרי
בשבת א"ל רב אשי מאי דעתך כו'. דאיתא בביצה כב א:
אמירא גופא כחל עינא מנכרי בשבת א"ל רב אשי לאמירא
מאי דעתך דאמר עולא בריה דרב עילא כל צרכי חוליה עושין
ע"י נכרי בשבת ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר
לנכרי ועושה וכו'. והרי למיכחל עינא הוי שבות דלית ביה
מלאכה, אלמא אפי' שבות ע"י גוי אינו נעשה אלא משום
חולה, דמותר גם שבות גמור. [ומ' דאם היה רק מצטער ה'
אסור לעשות ע"י נכרי. הרי דמה שחילקו בעירובין שם בין
שבות דאית ב' מעשה לשבות דלית ביה מעשה, זה רק
במילה]. ועיין רמב"ן [בביצה שם, שכתב: מיתוש שאדם
חולה ממנו ונופל למשכב ואין בו סכנה התירו בו משום שבות
שאין בו מעשה דהיינו אמירה לארמי וכן התירו בו שבות
דמלאכה הנעשית בשינוי וז"ש דבר שאין בו סכנה אומר
לארמי ועושה וכו' והוה אמירא דכחל מארמי ואמרין נמי
מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזור רבנן מפני שהן
נעשין בשנוי שלא כדרך המלאכות אבל שבות שיש בו מעשה
כלומר דבר הנעשה ע"י ישראל והוא נעשה כדרכו בחול לא
התירו וכו'. הרי שגם הרמב"ן סובר, שרק במקום חלי התירו

על התחום להביא תבן וקש בשלמא קש משכחת לה במחוכר אלא
תבן היכי משכחת לה. והגמ' מוקי לה. בתיבנא סריא — שהוא
מוקצה. וכמ"ש בסק"ט. ומהמשנה הגיל והגמ' דמוקי לה בפירות
מחוכרין. יש הוכחה שגם בפירות מוקצין מותר להחשיך לשמור.
"ואם לא כוון להחשיך אלא לשמרם יכול אף להביאם". ומה שציין
רבנו למ"ש בגמ' בתיבנא כו'. הוא שגם כשאר מוקצין הדין כן.

ציין רבנו לדעה האוסרת — שהיא דעת התוס' הגיל. ומוכת
שכוונתו — בציינו שם. וע"ל סימן ש"ז ס"ה — היינו לדעה
האוסרת כאן.
5 תנן בשבת קנ א: אין מחשיכין וכו' אבל מחשיך הוא לשמור
ומביא פירות בידו. ובגמ' שם עמוד ב' מוקי בפירות המחוכרין.
וכמ"ש בסק"ב. וע"ל הגמ' מקשה: והתני ר' אושעיא אין מחשיכין

לשמרם אם הם היו בתוך התחום ואם לא כוון להחשיך אלא לשמרם יכול אף להביאם: ט ת. מותר להחשיך לתלוש פירות ועשבים מנחתו וחורבתו שבתוך התחום ולא אסרו להחשיך אלא בסוף התחום משום דמנכרא מלתא: י א מותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור פירותיך שבתחומי: יא כ השואל דבר מחבירו לא יאמר לו הלויני (כג) דמשמע לזמן מרובה ואיכא למיחש שמא יכתוב אלא יאמר לו השאילני ג (כד) ובלשון לעז שאין חילוק בין הלויני להשאילני צריך שיאמר תן לי. הנה: (כה) וכשלה נשנה ואינו רוצה להאמינו יניח משכון אצלו אלא לא יאמר לו הילך משכון דהו כעובדא דמילי (צ"י) נסם אורחות חיים (כו) כסם שאין לזמן נשנה כך אין פועלין נשנה (אשר"י סי' קט"ז): יב ד יזמן אורחים והבין

ביאורי הגר"א

באר הגולה
ת ה"ה נכ"ד נסם
המס'.
א בגמרא שם קנ"ה.
ב שם נמשנה קמ"ט.
ג ה"ן נסם המס'
ופמ"ג.
ד ה"ן הלואה י"ט
ושנה אס נמינה לימנע
נסי' מקנ"ה.
ד שם נמשנה.

נמ' נמיננא ס': (כב) מותר. מס' שם ד"ה (כד) ובלשון לע"ז. כן מ' שם נגמ' ואין מדקמני על המסוס: (כג) דמשמ' לזמן כ"י. והא מין דנמול כ"י א"ל כ"י: (כה) וכשלוה. ממני

ברכת אליהו

אתי למיכתב) בשבת כיון דהשאילני הוא דשרו ליה רבנן הלויני לא שרר ליה מינכרא מילתא ולא אתי למיכתב. (כה) מתניתין שם. [עצם הדין שמוחר בשבת לתת משכון. הוא כשבת קמח א במשנה: שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן וכו' ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת. ופלא שבד"מ הארוך אות ד' הביא שמוחר לתת לו משכון בשם הכל בו, ולא כתב שזו משנה בשבת. ומה שסיים בהג"ה "אבל וכו'". הוא מדברי הב"י בשם הארחות חיים. וכמו שמצויין בדפוסי השו"ע]. (כו) תנן בשבת קמח ב: מפסי' לשון פייס מטיל פייס לחלק מי מגיע כל מנה ומנה — רש"י אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן וכו'. ובגמ' שם קמט א: עם בניו ועם בני ביתו אין ועם אחר לא מ"ט כדרכי יהודה אמר שמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוזין ופורעין ביו"ט (דגור בהו רבנן שמא יכתוב — רש"י). [אלמא כי היכי דגזור בהלואה שמא יכתוב הכי נמי גזרו בפריעת החוב — כ"כ הריב"ש בסימן קנ"ו. ומ"ש בדפוסי השו"ע "אשר"י סי' קט"ו". הוא ט"ס. וצ"ל: ריב"ש סי' קנ"ו].

(כב) [בבאה"ג סק"ח ציין: ה"ה בפכ"ד בשם התוס'. וזה] בשבת קנ ב ד"ה ואין מדקמני על התחום. דתנן בשבת קנ א: אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות. וכתבו התוס' שם עמוד ב': השתא משמע דוקא על התחום אבל בתוך התחום מחשיכין לשכור פועלים ולהביא פירות וכו'.

(כג) בריש הסעיף בבאה"ג סק"ב ציין למשנה בשבת קמ"ח. דתנן שם בעמוד א': שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני וכו'. ובגמ' שם: א"ל רבא בר רב תנן לאביי מאי שנא השאילני ומאי שנא הלויני א"ל השאילני לא אתי למיכתב הלויני אתי למיכתב. וכתבן רש"י שם: הלויני משמע לזמן מרובה וקיי"ל במסכת מכות (ג ב) סתם הלואה ל' יום ואתי מלה זה לכתוב על פנקסו כך וכך הלרתי כדי שלא ישכח.

(כד) כן משמע שם בגמ'. דבסכ"כ הבאנו דברי המשנה והגמ' בשבת קמח א. והמשך לשון הגמ': והא כיון דבחול דימירי דבעי למיכתב ליה הלויני וא"ל השאילני ולא קפיד עילוייה ואתי למיכתב בשבת נמי אתי למיכתב א"ל (בחול) דל"ש כי א"ל הלויני ל"ש כי א"ל השאילני לא קפדינן עילוייה

שהניחו חזר בעין א"כ כזור הוא לו ואסור דאתי למיכתב. ונראה שהבי"ח סובר, שלדברי רש"י — שהחילוק בין הלואה לשאלה הוא שהלואה היא לזמן מרובה והשאלה לזמן מועט — גם בלשון לעז אין צריך שיאמר תן לי. וזה מפני שהרי הוא רק שואל כלי, וזה לא לזמן מרובה. א"כ אין חשש דאתי למיכתב. אבל מלשון המחבר — שהביא שיטת רש"י, שהאיסור בלשון הלויני הוא משום דמשמע לזמן מרובה, וסיים, ובלשון לעז שאין חילוק בין הלויני להשאילני צריך שיאמר תן לי. — מוכח שלא כב"ח, ושגם לשיטת רש"י מספיק שיאמר תן לי. ונראה שהטעם הוא, דהא דהיתיר לומר השאילני, זה רק כשיש היכירא. אבל בלשון לעז — שאין היכירא — אף כשלא אומר לשון הלואה אסור. והוכיח כן רבנו מדברי הגמ' המובאים בפנים. שהגמ' הקשתה שיהא אסור גם לשון שאלה, משום שגם בחול לפעמים בני אדם אומרים על הלואה לשון "שאלה". והגמ' תירצה ע"ז, שהיות וחכמים אסרו לומר הלויני. כזה שאומר לשון השאילני, יש היכיר ולא אתי למיכתב. ומוכח מכאן, שמוחר רק לומר בלשון שיש היכיר ולכן — גם לשיטת רש"י — "בלשון לעז שאין חילוק בין הלויני להשאילני צריך שיאמר תן לי". והגמ"א בסק"ר כתב: וא"כ במקום שנוהגין שטחם הלואה רשאי לתבעו לאלתר כמו שנוהגין במדינתנו רשאי לומר הלויני.

וההוכחה היא ממה שהגמ' מביאה את הברייתא של תבן וקש, ומוקי לה בחיבנא סריא. מ' שדינא שוה. הדר"א פירש שמ"ש רבנו "ואפי' פירות-מוקצין" ומה שסיים "וכמ"ש בגמ' בחיבנא כו'" הוכחה אחת היא — מהא דהגמ' מוקי דמיירי בחיבנא סריא. ולפי"ז הקשה שרבנו היה יכול להוכיח אתהא מהדין של פירות, דהא הגמ' מוקי לה בפירות מחוברין. אבל לפמש"ל שהן שתי ראיות — לפירות מוקצין ולשאר מוקצין — אתי שפיר דברי רבנו. וראיה שרבנו כוון להביא כי ראיות ממ"ש רבנו. "וכמ"ש" (עם ר'), והיינו שזו ראיה שני'. ואילו לפירוש הד"א — שזו הוכחה אחת — היה צריך רבנו לכתוב "כמ"ש" (כלי ו'). 6 בטור הביא בשם הר"ר פרץ "רב"לשון לעז הכל לשון אחד הוא". וכתב ע"ז הב"י: ולא ביאר אם מותר אם אסור ורר"ן כתב בשם התוס' רב"לשון לעז שאין חילוק בין הלויני להשאילני צריך שיאמר תן לי וכיצא בו וכו' סמ"ג. ובסכ"כ הבאנו דברי רש"י בשבת קמח א. שהאיסור לומר הלויני, הוא משום שהלואה היא לזמן מרובה. וכתוס' שם ד"ה שואל כתבו שהחילוק בין הלואה לשאלה, מפני שהלואה אינו חוזר בעין ואתי למיכתב, משא"כ שאלה — לפי שהיא חוזרת בעין — לא אתי למיכתב. וכתב הב"ח על דברי הר"ר פרץ: נראה דס"ל כפרי"ו ור"י פורט ולכן כתב דאע"פ דשאל ממנו שחזר בעין מ"מ כיון דהלשון לעז משמעו נמי על דבר

באר הגולה

ה שם נגמלא קמ"ט.
ו רני' ירוסם נמ".
ז הרי"ף והלא"ש שם.
ח נפישו רש"י שם
וקט"ו.

להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם אסור לקרותו בשבת ה (כו)
אפי' אם הוא כתוב על גבי כותל גבוה הרבה משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות (כח)
דהיינו שטרי חובות וחשבונות (כט) דלפילו לעיני נסם נלא קריאה אסור (הלא"ש ור"ן פקק השולל ועור)
(ל) אבל אם חקק בכותל ו חקיקה (לא) שוקעת מותר ז אבל במבטלא ופנקס אפילו אם הוא
חקוק אסור לקרותו: יג (לב) שטרי הדיוטות ה (לג) דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות

ביאורי הגר"א

מונה סי': (לא) שוקעת. עמ"ל: (לב) שטרי
הדיוטות. שם וקט"ו ז': (לג) דהיינו כו'
ואגרות. רש"י קט"ו וכ"מ נגמ' דאסור כתב המהלך
ממנו כו' שם וכן מדאסר ר' נחמיה אלפי' נכמני הקור'

סס: (כו) כשם שאין. גמר' שם קמ"ט א':
(כז) אפי'. שם כרעה: (כח) דהיינו. כפירש"י
סס: (כט) דאפי' לעיני. רל"ש נסם המוספת'
סס ע"פ: (ל) אבל אם כו' אבל כו'. שם והמלא

ברכת אליהו

וזה"ל הרא"ש: ומסתברא לן דעיוני נמי אסור דתניא בתוספתא
(שם פ"ח ה"א) כתב שתחת הצורה והריקנאות אסור
להסתכל בהן בשבת עכ"ל. ומוה למו הרא"ש שגם בכתב
האורחין אסור לעיין. וכתב בעו"ש אות י"ב שמ"ש כאן
הרמ"א, אפי' לעיין בהם בלא קריאה, קא' אכתב אורחים].
(ל) שם והתניא מונה כו'.
(לא) עמ"א סק"ז. דכתב: אבל בולטת אסור דגזירין שמא

וכמ"ש המחבר להלן. שאם חקק חקיקה בכותל מותר. וא"כ מ"ש
המחבר, שאם כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה אסור, אין הטעם שמא
יקרא, שהרי הבאנו שהמחבר פסק דגורא בשטרא לא מיחליף.
אלא ע"כ הטעם הוא שמא ימחקו. וגם בעולת שבת אות' י' הקשה על
דברי המחבר, וכתב על מ"ש המחבר כאן, "שמא יקרא שטרי
הדיוטות" שאין דבריו מדוקדקים היטב, "על פי סוגיות הגמ' דשם
מסקינן דכותל בשטרא לא מיחליף כלומר וליכא למיחש דילמא
יקרא בשטרי הדיוטות וכי ועוד לדעתו היאך כתב בסיפא אבל אם
חקק בכותל חקיקה שוקעת מותר כיון דמשום שטרי הדיוטות נגע בו
מה לי אם חקק או כתב בתריווייהו איכא למיחש משום שטרי
הדיוטות והמחבר לא דק בטעם הדבר".

והמחבר לא הביא הטעם שמא ימחקו. וכתב הר"א שגם המחבר
סובר טעם זה, והוסיף שגם רב ביבי סובר הטעם שמא ימחקו, דגם
מאן דס"ל שמא יקרא מורה לגזירה דימחקו ואין פלוגתא בין רב
ביבי לאביי רק אליבא מאן דפליג ארבה דלרב ביבי דס"ל משום
מחיקה שרי בכותל ומידלי ולאביי אסור משום שמא יקרא דס"ל
דגזירין כותל אטו שטרא ורב ביבי ס"ל דגורא בשטרא לא מחליף
וכדתי' מונה אדם כו' מכתב שע"ג כותל". ולפי"ז קשה מ"ש
המחבר כאן בכותל גבוה, שהטעם הוא שמא יקרא, הרי כפי המבואר
לעיל בכותל גבוה אין הטעם שמא יקרא, שהרי לא גזירין כותל אטו
שטרא. והתוספת שבת אות' ל' כתב: והוא דלא קאמר הטעם משום
דלא פלוג כמ"ש עריה גבי נר משום דטעם זה עריך טפי דטעמא
דמחיקה אינו אלא משום לא פלוג וטעמא דקריאה שייכא אף בגבוה
הרבה. ובשע"א סקנא הביא דבריו. אבל לפי מש"ל קשה לומר כן,
שהרי בכותל גבוה אין הטעם שמא יקרא.

והכתב הר"א, שמ"ש כאן בשע"א הטעם שמא יקרא, זו ט"ס. וזה
צ"ל כסוף הסעיף שכתוב שם שאסור גם במבטלא ופינקס אפי' אם
הוא חקוק. ועי' כתב המחבר הטעם שמא יקרא דהיינו דאף דבחקק
לא שייך הטעם שמא ימחקו אבל אסור מטעם שמא יקרא. ומ"ש
המחבר, "אבל בטבלא ופינקס וכו' אסור לקרותו", היינו משום
דבטבלא ופינקס גזירין אטו כותל. וזהו כוונת רבנו שצ"ן בסק"ל
לסוף דברי הגמ' הנ"ל. אבל בדינו — לגבי כותל — ליכא משום
שמא יקרא דגורא בשטרא לא מיחליף, אלא הטעם משום מחיצה
וכרבה דאפי' במידלי גזירין, עתה"ד הור"א.

ונראה לי שאם לא נרצה לשבש את הגי' בדברי המחבר, אפי'ל
כמ"ש הביח"ב בדעת השו"ר. שגם השו"ר כתב לעיני כותל הטעם שמא
יקרא. והקשה ע"ז הב"ח, כמ"ש על המחבר. ותיקן דהא דנקיט טעם
זה, ולא משום דילמא ימחקו — דאסור גם בגבוה למאי דקד"ל
כרבה — הוא משום סיפא. דגם חקיקה דטבלא ופינקס אסור

(כו) שם כרבה'.
(כח) כפירש"י שם. דאיתא בשבת קמט א, שהטעם —
שאביי סובר שאסור למנות את אורחיו מפי הכתב — גזירה
שמא יקרא בשטרי הדיוטות. וכתב רש"י שם: כל הני שמא
יקרא בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר. ונע"ל בריש
סי' ק ל"ה].
(כט) רא"ש בשבת פכ"ג ס"א בשם התוספתא שם, ע"ש

ובכח"ל ד"ה לזמן מרובה כתב ע"ז: וק"ק דהא הגמ' מקשה
דבשאלה נמי היה לנו לאסור דלא קפיד המלוה עליה ואתי למכתב
ומשני דהכירא הוא במאי דמצרכינן ליה לומר השאלני דקא' וא"כ
הא לא שייך זה וכמו בלשון לעז שאסור מטעם זה וכמו שכתב
הגר"א, עכ"ל. ונראה לתרץ קושיית הבה"ל, שבזה צורך הבה"ל,
שהיתר הוא רק כשיש היכירא וכמש"ל, אבל זה רק במקום שאינו
רשאי לתבעו לאלתר. ואז יש חשש דאתי למיכתב. אבל במקום
שנוהגים שסתם הלוואה רשאי לתבעו לאלתר אין חשש דאתי
למיכתב, ומותר גם לומר הלויני, אע"ג שלא אומר כלשון דמינכרא
— שזה לא לזמן מרובה.

7 וכן בשבת קמט ב: מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו
אבל לא מפי הכתב. ובגמ' שם קמט א: מ"ט רב ביבי אמר גזירה
שמיא ימחקו אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות מאי
ביניהו איכא בינייהו דכתב אכותל ומידלי (שאניו מגיע לשם
למחקו — רש"י) למ"ד שמא ימחקו לא חיישינן ולמ"ד שמא יקרא
חיישינן ולמ"ד שמא ימחקו נירחש שמא יקרא ותו לשמא ימחקו לא
חיישינן והתניא לא יקרא לאור הנר ואמר רבה אפי' גבוה שתי קומות
אפי' גבוה שתי מרדעות אפי' עשרה בתים זה ע"ג זה לא יקרא אלא
איכא בינייהו דכתב אכותל ומתתי (שנמוך ויכול להגיע שם ולמחקו
רש"י) למאן דאמר שמא ימחקו חיישינן למ"ד שמא יקרא לא
חיישינן גורא בשטרא לא מיחליף ולמ"ד שמא יקרא לירחש שמא
ימחקו אלא איכא בינייהו דחייק אטבלא ואפינקס למ"ד שמא ימחקו
לא חיישינן ולמ"ד שמא ימחקו חיישינן ולמ"ד שמא ימחקו לירחש
שמא יקרא וכי' טבלא ופינקס בשטרא לא מיחליף והתניא מונה
אדם כמה מבפנים וכמה מבחוץ (את מי ומי אושיב בפנים במקום
המכובד ואת מי ומי אושיב בחוץ שאינה כל כך פסונית — רש"י)
וכמה מנות עתיד להניח לפניהם מכתב שע"ג הכותל אבל לא מכתב
שע"ג בטבלא ופינקס היכי דמי אלימא דכתיב מיכתב שם הכא מ"ש
הא אלא לאו דחייק וקתני מכתב שע"ג הכותל אבל לא מכתב
שע"ג טבלא ופינקס אלא לעולם דכתב אכותל ומידלי ודקא' ודקא'
לן דרבה דרבה תנאי היא דתניא מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו
מפיו אבל לא מן הכתב ר' אחא מחיר מכתב שע"ג הכותל היכי דמי
אלימא דכתיב מתחת לירחוש שמא ימחקו אלא לאו דכתב ומידלי
ועי' מדרב תנאי היא שם, יוצא שלפי דברי רבה, רבה,
אסור שמא ימחקו. ולעיל בסימן עריה"ס ס"א פסקינן כרבה, לענין
קריאה לאור הנר שאפי' בגבוה עשר קומות חיישינן שמא יטה.

והור"א בדינו שאל רב ביבי ואביי — אי גזירין כותל אטו שטרא —
ובמחלוקתו של רב ביבי ואביי — משום דגורא בשטרא לא מיחליף,
פסקינן כרב ביבי, דלא גזירין, משום דגורא בשטרא לא מיחליף.

של שאלת שלום אסור לקרותם (לד) ואפי' לעיין בהם בלא קריאה אסור: יד ט (לה) לקרות באר הגולה
ט חוס' שס שכן
משמע מהירוש' והמדרש' בפ' קדשת ופמ"ג וש"פ.

ביאורי הגר"א

וע"כ ל"ס רבנן אלא כחמי הקדש. הרא"ש נפכ"ג:
(לד) ואפי' כנ"ל חוספתא כחז המהלך נו' אסור להסתכל בזה והביאו הרא"ש:
(לה) לקרות ס'. הנה כחז יד' חסות אחד משו' שטרי הדיעות דרש"י בפ' כל כחזי כחז וכן הפסים הרא"ש דלפי' אגרות אסור אלא שם ממירין וסומכין על מ"ש רש"י בפכ"ג קמ"ט א' דדוקא שטרי מקח וממכר וזמר ממ"ש בפ' כל כחזי כמ"ש חוס' שס בשמו בד"ה וכו'. ושם משמע גירושלמי ופוס' ממירין אס' אינו יודע מה מוכז זה דשמא נורף גדול זו ופיקות נפש כמ"ש חוס' שס ע"ש. ועוד אסור ג' משום שהוצא מחז' לחוס'. והנה המדרש' ספ"ק דיו"ט ממיר משום דהאסור שמא יאמר לעכו"ם להביא אכל כחז שהוצא ממיר אחרת אין לחוש לזה שלא ידע מזה ושם כחז במדרש' שמא ילך בעצמו כפרש"י וכו' ט"ס וז"ל שמא יאמר וג"כ ז"ל כדפי' ר"י וכו'.

ברכת אליהו

נחמיה אפי' בכתבי הקדש וע"כ ל"פ רבנן אלא בכתבי הקדש. כ"כ הרא"ש שם בפכ"ג ס"א, וז"ל: והביא ה"ר יונה ז"ל ראי' מהא דנחמיה פ' כל כחזי (קטז ב) א"ר נחמיה מפני מה אין קורין בכתבי הקדש בשבת כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין בשטרי הדיוטות לא כ"ש והא דדאי דלר' נחמיה אסור לקרות באגרות הרשות מהאי טעמא ומדר' נחמיה נשמע לרבנן דע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא בכתבי הקדש שאין לאסור מטעם זה אבל ודאי אגרות הרשות בשטרי הדיוטות מיחלפי.

(לד) חוספתא שבת פי"ח ה"א כנ"ל בספ"ק ט: כתב המהלך שתחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור להסתכל בהן ונכפנינו: אין מסתכלין בהן. והביאו הרא"ש שם בפכ"ג ס"א.
(לה) הנה כאן יש ד' חששות: אחד משום שטרי הדיוטות.

ימחקו ואפי' גבוה הרבה דלא פלוג כמ"ש בסימן רע"ה.
(לב) שבת קמט א. הנ"ל בספ"ק: גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. ושם קטז ב: מפני מה אמרו כתבי הקדש אין קורין בהן כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין וכו' בשטרי הדיוטות. הרי דאסור לקרוא בשטרי הדיוטות.
(לג) איתא בשבת קטז ב, הנ"ל בספ"ק ב: א"ר נחמיה מפני מה אמרו כתבי הקדש אין קורין בהן כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין וכו' בשטרי הדיוטות. ומבואר שם בגמ' דרבנן פליגי עליה דר' נחמיה. בענין כתבי הקדש. וכתב שם רש"י ד"ה שטרי הדיוטות: כגון של חשבונות או איגרות השלוחות למצא חפץ. וכ"מ בגמ' שם קמט א. דאסור לקרות כתב המהלך תחת הצורה. הרי שגם לא שטרי חובות וחשבונות, אסורים משום שטרי הדיוטות. וכן מדאסר ר'

מטעמא דקריאה. ועיין במגורה הטהורה אות ב, ג וכתוספת שבת שם מ"ש על דברי הב"ח.

וכמ"א סק"ז כתב, שאם חקק בכותל חקיקה בולטת אסור דגזרין שמא ימחקו ואפילו גבוה הרבה דלא פלוג כמ"ש בסימן רע"ה. ורבנן ציין לדברי המ"א בסק"ל. ולפי המבואר לעיל יוצא שגם מ"ש המחבר כאן שאפי' בכותל גבוה הרבה אסור, הוא משום גזירה שמא ימחקו דלא פלוג וברכה, וכמ"ש רבנו בספ"ק.

8 כסעף י"ב כתב המחבר ששטרי הדיוטות היינו שטרי חובות וחשבונות. ושם בספ"ק ציין רבנו שזה כפירש"י בשבת קמט א. וכאן כתב המחבר, שגם איגרות של שאלת שלום אסור לקרות וכתב רבנו כאן שזה עפ"י דברי רש"י שם קטז ב. ועל עצם הסתירה בדברי רש"י, הביא רבנו להלן בסק"ל שרש"י שם קמט חזר בו ממש"ש קטז. וצ"כ בדברי המחבר שכס"כ כתב ששטרי הדיוטות היינו שטרי חובות וחשבונות. וכאן כתב שגם איגרות של שאלת שלום אסור לקרות.

ואולי י"ל שכאן — שהמחבר הכי' הדין ששטרי הדיוטות אסור לקרותם — נקט כדעת רש"י שם קטז, שגם איגרות של שאלת שלום אסור. אבל לא שאיגרות של שאלת שלום נקראים. ושרי הדיוטות. אלא הטעם — שאסור באיגרות של שלום — הוא משום דמיחלף בשטרי הדיוטות. וכמ"ש הרא"ש שם בפכ"ג ס"א. אבל בסעף י"ב שהמחבר דן בהגדרה מה נקרא שטרי הדיוטות. ע"ז כתב: והינו שטרי חובות וחשבונות. שאף אם נאמר שגם איגרות

של שלום אסור, אבל עצם שטרי הדיוטות נקראים רק שטרי חובות וחשבונות. [ואולם מדברי רבנו — שציין בספ"ק. כפירש"י שם — קצת לא משמע כן]. ולכאורה היה מקום גם בדעת רש"י לומר כן. ולא הי' צ"ל שרש"י חזר בו. אבל בתוס' קטז ב ד"ה וכו' — שרבנו ציין בסק"ל — כתב: וכן הגיה בפירוש כתב ידו. וגראה שכוונת החוס' שרש"י הגיה ב"קטז עפ"י מ"ש ב"קמט. ומזה נראה שרש"י חזר בו ממש"ש מקודם ב"קטז — שגם איגרות אסור.

ועל עצם הדבר שהחוס' כתבו שרש"י חזר בו, כתב בספר תורת שבת כאן אות כ'. דיש לומר דלדעת רש"י לא נאסר מעולם לקרוא באגרות שלום. דעיקר ראייתיהם מדכתב רש"י בדף ק"י דשטרי הדיוטות היינו חשבונות או אגרות השלוחות למצא חפץ, הם פירשו אגרות למצוא חפץ היינו אגרות שלום וא"ל לעני'. דפשטת אגרות למצוא חפץ היינו לקנות או למכור דבר מה לחבירו, או שחפץ ללוות ממנו, והיינו ממש כשטרי מקח וממכר שכתב רש"י בדקמ"ט ד"ה כל הני, וטר בהו קושיית החוס' דק"י בד"ה וכל שכן בשטרי הדיוטות, (ובאמת לפי הנראה היה לו להחוס' הגרסא ברש"י אגרות, ולא אגרות השלוחות למצא חפץ).

ושם דן. מ"מיה טעם נאמר שיהא אסור לקרוא באיגרות שלום. ואישתמיטתיה לפום שעתא דברי הירושלמי שהובאו בתוס' שבת קטז ב. [הובאו להלן סק"ל] דברי הרא"ש הנ"ל, שהטעם הוא משום דמיחלף בשטרי הדיוטות.

ביאורי הגר"א

ממיר במרדכי כפ"ק דשנת נהג"ה סי' שני' וטעמא דהאיסור' משום ממזל חפזין ואמרינן שם ק"נ א' דיצור אסור הרהור מותר ולפיכך ממיר הש"ע נהג"ג אצל משום שלא יהנה אסור כנ"ל ואפשר שאף הממירין שהן הרמז"ם ופיטמו צי"ט שני ס"ל ג"כ כדעם מוס' דהטעם משום שלא יאמר ומ"מ ס"ל דלא גזרו כלי האי לאסור צי"ט שני דהא הרשב"א מן הממירין מ"ש המ"מ ור"י ואפ"ה כחז' נמשו' הנ"ל

ברכת אליהו

לחוש לזה שלא ידע מזה"ה. וגם מ"ש במרדכי, כדפירש"י, זו ט"ס. דברש"י שם כד א ד"ה ולערב, איתא הטעם, שלא יהנה הישראל ממלאכת עכו"ם. וצ"ל במרדכי: כדפירש ר"י. ודברי ר"י הם בתוס' שם ד"ה ולערב. ששם דחו התוס' את פירש"י, וכת': אלא הטעם שמא יאמר לנכרי לך ולקט. וכ"כ הרשב"א בתשובה והביאו ב"י בסימן תקט"ו, וכמש"ל בשו"ע ט"ס תקט"ו סקל"ג.

והנה זה לדעת ר"י דוקא, שהוא סובר שהטעם הוא שמא יאמר. ולכן סוברים, שבאגרת שלא שייך טעם זה מותר. אבל לדעת רש"י אסור גם באגרת, שהרי לרש"י הטעם שאסור בהובא מחוץ לתחום, הוא בכדי שלא יהנה ממלאכת עכו"ם. וא"כ גם באגרת יש לאסור מטעם זה. והנה מפורש בדבריהם של הרשב"א והמרדכי הנ"ל, שהוא דוקא לדעת ר"י — שהטעם הוא, „שמא יאמר וכו', וכנ"ל. ולפיכך דברי שו"ע תמוהים, שהוא פסק כדעת רש"י בריש סימן תקט"ו, שהטעם הוא שלא יהנה. וכאן פסק לפי דעת ר"י וכמבואר לעיל. ושם בס"א פסק המחבר, דעכו"ם שהביא ביו"ט ראשון דורון לישראל מותר לישראל מיד כליל יו"ט שני בכדי שיעשו. וזה רק לפירש"י שהטעם שאסור בהובא מחוץ לתחום הוא בכדי שלא יהנה. ולכן כליל יו"ט שני מותר, דממה נפשך לא יהנה ממלאכת יו"ט. שאם היום השני הוא יו"ט, יוצא שהביא בחול ונהנה ביו"ט. ואם היום הראשון הוא יו"ט, יוצא שהביא ביו"ט ונהנה בחול. ורק לפי ר"י שהטעם הוא, „שלא יאמר", אסור עד מוצאי יו"ט שני. וכמש"ל בסק"ז. יוצא שהדין שפסקם מה הוא כפירוש ר"י. וכאן שמתיר באגרת לאותו ישראל, הוא לפירש"י.

אבל ההיא דלקמן בחל' שופר ואתרוג שהתירו אתיא אף לרש"י. [דהמחבר בסימן תקפ"ו סכ"ב פסק: אם עכו"ם הביא שופר מחוץ לתחום תוקעין בו. ובסימן תרנ"ה פסק המחבר: עכו"ם שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום מותר ליטלו אפי' מי שהובא בשבילו. ולפירוש ר"י, הטעם שמותר הוא, שדבר שהובא מחוץ לתחום, האיסור הוא מחשש שמא יאמר לו להביא. וכאשר הדבר לצורך מצוה ליכא למיחש שיחטא לומר לו להביא ויעשה מצוה הבאה בעבירה. וכמ"ש בסימן תקפ"ו סקמ"ט. ואף לפירש"י הדין הוא שמותר בכה"ג. וכמש"ל בביאורי הגר"א ובסימן תרנ"ה סק"א. וכמ"ש במרדכי בעירובין פרק הדר סימן תקי"ד, משום דמצוות לאו ליהנות ניחגו. ושם תשובת ר"ש. וז"ל המרדכי שם: ורבינו שמעון השיב לישראל שהביא לו נכרי לולב ואתרוג ביו"ט חץ לתחום לאו מוקצה הוא דהא חזו לישראל אתרוג אמרינן ב' אין צדין (ביצה כה א) הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דחזו לישראל אחר מותר לטלטל אפי' לאותו ישראל וכיון דכן שרי לצאת בו נמי דלא מצינו שאסרו חכמים

דמותר לישראל אחר אפילו באכילה אצל הוא דומק גדול וכן ממירין כמה פוסקים וכבר כתב נ"י דלימא ח"ש כלן טוב כו'. אצל הרב נהג"ה ס"ס תקט"ו כתב ג"כ דאסור נהג"ג נטלטול אצל כנר חלק המ"ל עליו שם וממיר ע"ש לפיכך ודאי ננגיפה מותר אצל הקריאה משום שטרי הדייטו' אסור אלא כיון ש"מ נלל"ה ותוס' ממירין אס' אינו יודע מה ממוז בה כנ"ל יש ממירין נעיון כמ"ס הרא"ש שם כמ"ס י"א וכן

דרש"י בפרק כל כתבי שבת קטז ב, הנ"ל בסקל"ג, ד"ה שטרי הדיוטות כתב: כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ. וכן הסכים הרא"ש שם ס"ב, דאפי' איגרות אסור. אלא שיש מחירין, וסומכין על מ"ש רש"י בפכ"ג שם קמט א, הנ"ל בסקכ"ח, דדוקא שטרי מקח וממכר אסור. [והא שהתיר המחבר רק לעיין בה, ע"ל סקל"ו]. ורש"י חזר בו ממ"ש בפרק כל כתבי שם קטז ב הנ"ל, שגם אגרות של שאלת שלום אסור. וכמ"ש בתוס' שם בשמו, כד"ה וכ"ש. וכן רמזו התוס' שם קמט א ד"ה בשטרי הדיוטות. והתוס' שם קטז ב מוסיפין ש, כן משמע בירושלמי דקאמר מפני מה אין קורין בכתבי הקדש מפני שטרי הדיוטות שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר מה בכך אם אתעסק בשטרותי משמע דוקא כעין תוכות ושטרות קאמר. ותוס' ממירין אם אינו יודע מה כתוב בה, דשמא צורך גדול בו ופיקוח נפש, כמ"ס תוס' שם ע"ש. וז"ל: אבל איגרות שרי דפעמים שיש בהן פקוח נפש ואפי' יודע שאין בו פקוח נפש מתיר ר"ת דלא הוי שטרי הדיוטות כיון שאין צריך למה שכתוב בה לפי שיתדע מה שבאיגרות ואם אינו יודע שמא יש בו צורך גדול או פקוח נפש ושור.

ועוד איסור ב' משום שהובא מחוץ לתחום. והנה המרדכי סוף פ"ק דיו"ט מתיר משום דהאיסור שמא יאמר לעכו"ם להביא אבל כתב שהובא מעיר אחרת אין לחוש לזה שלא ידע מזה. ושם כתב במרדכי שמא ילך בעצמו כדפירש"י. וז"ל המרדכי בביצה סימן תרס"ה: ... למדנו שאם הביא עכו"ם חוץ לתחום כתב לישראל בשבת או ביו"ט שמתיר לקבלו ואינו מוקצה ולא מיבעיא לישראל אחר אלא אפי' לאותו ישראל שנשתלח לו הכתב מותר דליכא למיחש הכא שמא ירבה בשבילו כדחזינו גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל וכו' ועוד דבר הבא מחוץ לתחום אינו אסור אלא גזירה שמא ילך בעצמו ויביא כדפי' רש"י פרק אין צדין גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל אבל כתב שהוא מחוץ לעיר אחרת אין לירא שמא ילך בעצמו וכו'. וכו' — שכתב המרדכי שבעכו"ם המביא מחוץ לתחום טעם האיסור הוא, „שמא ילך בעצמו יביא" — ט"ס. [דמה שייך זה דאם יהי' לו מותר מה שהביא לו עכו"ם דילך בעצמו להביא איפכא מסתבה דאם לא יהי' מותר לו ע"י העכו"ם ילך בעצמו — ד"א. ובשו"ע הגר"י אות כ"י כת' עוד טעם, וז"ל: שאיגרת זו לא הובאה בשבילו כלל שהרי השולח שלחה בשביל עצמו ולא בשביל אותו ששלחה אליו ואף אם שלחה בשבילו מ"מ נכרי המביאה בשבת מחוץ לתחום מתכוין לעשות שליחותו של השולח ולא בשביל מי ששלחה אליו וכו' או בשביל טוכת עצמו לקבל שכרו ולא בשביל זה ששלחה אליו. וצ"ל: שמא יאמר לעכו"ם להביאו. וע"ז כתב המרדכי ש, בכתב שהובא מעיר אחרת אין

ביאורי הגר"א

מוצי' כלל דלא דמי לשם כלל וכלל דכאן נאגרות יל
ק אלל נסימן תקט"ו מ"ל הלקיטה או ההנאה מחוץ
למחוס ואם נדבריו אפי' נאו מחוץ למחוס יהא מותר
אף לדידה לרש"י שהטעם משום שלא יהנה וא"ל דמח
למחוס טעמא אחרתא משום שמה יאמר א"כ ל"ל
לרש"י נמחור משום שלא יהנה ועוד מאי פריך רש"י
ודמק שם מ"ש חוץ למחוס ממחור דמותר כיון דכאן

להחיר וכח הטעם משום שלא יאמר וכאן ליתא מ"ל
וכמ"ס נב"י ס"ס תקט"ו אלל מ"ל שם נכ"י תקט"ו
מ"ל דלכ"ע מותר כיון שאינו נהנה מן המלאכה ענמה
ודבריו לקוחים מדברי המרדכי נפ"ק דשנא ס"י שמי
וקמ"ג וקמ"ט שכתבו ואין להחיר מטעם דהו' כמו
קל"ג ס"י ע"ש ובסמ"ט פ"ק דשנא שם ובסופמא פט"ו
קכ"ג א' ד"ה ולא כ"י ולי"ד כ"י אלל דבריו אינם

ברכת אליהו

בטלטול. אבל כבר חלק המ"א עליו שם ומחיר ע"ש.
בשמהמבר כתב שם בס"ט: ישראל ששיגר דורון לחבירו ע"י
עכורים מעי"ט ונתעכב העכורים והביאם ביו"ט מחוץ לתחום
מותר אפי' למי שהובא בשבילו לאכלם. וכתב הרמ"א ע"ז:
ודוקא שהיה דעתו מאתמול דלית ביה איסור מוקצה אבל אם
לא היה דעתו מאתמול אע"ג דלית ביה איסור תחומין אסור
משום מוקצה. והמ"א שם ס"ק כ"ו, כ"ז, חולק על הרמ"א
ומחיר. וראה להלן שהבאנו דברי המ"א בסקכ"ו.

ולפיכך נראה דדאי בנגיעה מותר, אבל הקריאה אסורה
משום שטרי הדיוטות. אלא כיון שיש מתירין בלא"ה, [וזהו
דעת רש"י בשבת קמט א, דכל האיסור רק בשטרי מקח
וממכר, אבל לא באגרות. וכמש"ל בריש ס"ק זה, וראה
מש"ל בהערה 8]. וגם תוס' מתירין אם אינו יודע מה כתוב בה
כנ"ל. ויש מתירין בעיון, כמ"ש הרא"ש הנ"ל בשם י"א. וכן
מתיר במרדכי בפ"ק דשבת בהג"ה סימן שנ"ב [בפנינו זה
במרדכי סימן רנ"ד]. וטעמם, דהאיסור דקריאת אגרות הוא
משום ממצוא חפצן. ואמרינן שם ק"ג א, דבור אסור הרהור
מותר. ולפיכך מתיר השו"ע בכה"ג — שיעיין בה. [וע"ל
סקל"ו]. אבל אם נאמר שהטעם שאסור באגרות שמחוץ
לתחום הוא משום שלא יהנה, אסור גם העיון כנ"ל.

ואפשר שאף המתירין ביו"ט שני — שהן הרמב"ם
וסיעתו — ס"ל כדעת תוס', דהטעם משום שלא יאמר. [דבריו
הרמב"ם הם כהל' יו"ט פ"ב ה"י. ח"ל: גוי שהביא חמור
לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחומר לקרקע או שהביא
חיה או עופות או דגים שאפשר לצודן בו כיום הרי אלו אסורין
עד לערב וימתין בכדי שיעשו. ומלשון הרמב"ם — שכתב
ש"אסורין עד לערב וימתין בכדי שיעשו" — מ' שלעבר
ראשון, דהיינו במצאי יו"ט ראשון מותר, ואף ביו"ט שני של
גלויות מותר. ואפשר שגם הרמב"ם וסיעתו סוברים, שהטעם
שהבא מחוץ לתחום אסור, משום שלא יאמר לנכרי להביאו.
ולפי"ז ה"י צ"ל שגם ביו"ט שני יהי' אסור. מ"מ ס"ל דלא
גזרו כולי האי לאסור ביו"ט שני. [דלא גזרו רק על יום שהובא
אבל לא על מחר — ד"א]. וסברא זו — דהיכא דלא שייך
לאסור משום שמה יאמר מותר — צ"ל גם לדעת הרשב"א.
דהא הרשב"ם אמר במתירין בליל שני של יו"ט, כמ"ש המ"מ
שם פ"א הכ"ד ור' ירוחם ואפי"ה כתב הרשב"א כמש"ל הנ"ל
להחיר וכתב הטעם משום שלא יאמר וכאן ליתא כנ"ל,
וכמ"ש בב"י ס"ס תקט"ו. [שהב"י שם הביא תשובת
הרשב"א, ח"ל: שאלת ישראל שגר לחבירו ע"י עויג פירות

הבא מחוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לאו ליהנות
ניתנו כדאמרינן פרק ראוהו ב"ד (ר"ה כח א) וכאן לא שייך
למיגור שמה יאמר לנכרי להביא כדי לצאת בו דלא שכיחא
שיעשה אדם מצוה בעבירה הילכך אפי' למ"ד מצות ליהנות
ניתנו שרי. והר"ש חשב לדברי שניהם — רש"י ור"י הנ"ל.
ולכן כתב דבולוב ליכא ב' הטעמים. דלרש"י מותר, משום
דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ולפירוש ר"י מותר — אף אם
נאמר שמצוות ליהנות ניתנו — משום דלא חיישינן שיאמר
לעכורים להביא ויעשה מצוה בעבירה. אבל כאן דראבי"ה ס"ל
בתוס'. שהמרדכי — בהביאו את הדין שאיגרת מותר —
הביא לשון הראב"י. והראב"י ס"ל כדעת ר"י שבתוס'
הנ"ל.

וכבר כתבו תוס' בפרק כל כתבי שם דראוי לצור ע"פ
צלחיתו

ויש עוד חשש אחר משום מוקצה דחוץ לתחום כמו
במחומר דיש בו ב' איסורים — משום מוקצה ומשום חוץ
לתחום, כמ"ש בבב"ב כד כ: נכרי שהביא דורון לישראל
ביו"ט אם יש מאותו המין במחומר אסור (משום מוקצה —
רש"י) ולערב גמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין
במחומר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור. הרי דבמחומר
אסור אף בתוך התחום, משום מוקצה. וממילא כשהביא מחוץ
לתחום — וזולת הטעם שמה יאמר להביא — יש עוד טעם
של מוקצה, כיון דבכין השמשות לא היה בידו, ולא היה
באפשרותו להגיע לחפץ, אקציה דעתיה. וחנה כבר כתב
הרא"ש בפרק אין צדין בבב"ב פ"ג ס"ב, דכיון דמותר
לישראל אחר שנמצא בתוך התחום של הפירות, לית ביה
משום מוקצה. וכ"כ המרדכי בפ' הדר שם ובספ"ק דיו"ט שם
סימן תרס"ה. וזה לא כמש"ל שיש „חשש אחר משום מוקצה
דחוץ לתחום“.

אלא שהטור כאן כתב בשם הרמ"מ שלא יגע בו, והיינו
משום מוקצה. ולא דמי לפירות, דשאני התם דמותר לישראל
אחר אפי' באכילה. משא"כ כאן, אינו ראוי גם לישראל אחר.
אבל הוא דוחק גדול לחלק בין אכילה לטלטול [דהלא עכ"פ
גם בכתב הריאוי לישראל אחר בטלטול ולצור ע"פ צלחיתו
ד"א. וע"ע מש"ש]. וכן מתירין כמה פוסקים. וכבר כתב
ב"י דליתא לדברי הרמ"מ „חשש מחבר כדא" טוב לנהוג
שלא יגע בה. והיינו שרק לכתחילה טוב לזהר, אבל מן הדין
אין איסור.

אבל הרב בהג"ה ס"ס תקט"ו כתב ג"כ דאסור בכה"ג

— לענין אגרות השלוחים ממקום למקום — : ולטלטל דאי שרי
דהא ראויין לצור ע"פ צלחית. ולכן כאן באגרות לא הוי מוקצה
מעצמו. וזהו כוונת המרדכי — המוכב בפנים — שכתב שהאגרות
אינה מוקצה. והיינו משום שהיא ארויה לצור על פי צלחיתו.

9 לפי הדין חסרות מלים אחדות בכיאורי הגר"א. ולפני מ"ש
„וכבר כתבו תוס' וכו'“, צ"ל: ויש עוד איסור משום מוקצה מעצמו
דלאו כלי הוא. וזהו א' מר' חששות שכתב רבנו כריש ס"ק זה. וע"ז
כתב רבנו. שכבר כתבו הח"י בפרק כל כתבי בשבת קט"ז ב"ה וכו'ש

באר הגולה

י שנת קמ"ט וספי
רשי

באגרת השלוח לו אם אינו יודע מה כתוב בה מותר (לו) ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה ואם הובא בשבילו מחוץ לתחום טוב ליהצר שלא יגע בה: טו • כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים כגון מלחמות דוד וגלית וכתובים זו

ביאורי הגר"א

טעמא אסרינא סוף דנר דכריו פמוהיס מ"ד: (לו) ולא יקרא. מין שיש ממין נעין כנ"ל טע

ברכת אליהו

שבכרי שהביא דורון מחוץ לתחום מותר, כיון שאינו נהנה מהמלאכה עצמה.

אבל דבריו של המ"א אינם מובנים כלל. דלא דמי לשם כלל וכלל. דכאן באיגרות י"ל כן — שמתוך, מפני שאינו נהנה מגוף המלאכה. אבל בסימן חקט"ו מ"ל שהלקיטה או ההבאה מחוץ לעצמה. [דבשלמא באיגרות י"ל שמתוך, היות ואין הישראל נהנה מגוף האיגרת שמביא הנכרי. אבל בהביא דורון מחוץ לתחום צ"ל אסור. דכמו שאסור כשהגוי הביא מן המחובר, כיון שנהנה ממלאכת הלקיטה שלקט הגוי. כן בהביא הגוי מחוץ לתחום צ"ל אסור, בכדי שלא ינהה מן ההבאה מחוץ לתחום]. ואם כדבריו של המ"א, שגם כהבאה מחוץ לתחום שמה לה היתר, כיון שאין הישראל נהנה מהמלאכה עצמה, למה רק בשלח הישראל דורון ע"י עכו"ם מותר, אפי' באו מחוץ לתחום משל הגוי יהא מותר, אף לדידיה לרש"י שהטעם משום שהישראל לא ינהה מגוף מלאכת העכו"ם. ולפי דברי המ"א היה צ"ל מותר, מפני שהישראל אינו נהנה מהמלאכה. ואין לומר דבהביא העכו"ם משלו מחוץ לתחום איכא טעמא אחרינא לאסור, משום גזירה שמה יאמר הישראל לגוי להביא מחוץ לתחום, דא"כ ל"ל לרש"י לומר שהטעם בדמחומר אסור הוא משום שלא ינהה הישראל, הו"ל לרש"י למימר שהטעם הוא משום שמה יאמר לגוי להביא. אלא ודאי דרש"י לטעמיה דלית ליה גזירה שמה יאמר, רק הטעם שאסור כשהביא הגוי מחוץ לתחום הוא משום שלא ינהה, א"כ גם כששלח הישראל דורון ע"י הגוי יהי' אסור, בכדי שלא ינהה מקבל הדורון ממלאכת הגוי. ועוד מאי טריק רש"י ודחק שם מ"ש חוץ לתחום ממחומר דמותר כיון דכאן טעמא אחרינא¹⁰. סוף דבר דבריו של המ"א תמוהים מאד.

(לו) כיון שיש מתירין בעיניו כנ"ל בסקל"ה, מדברי הרא"ש בשם י"א והמרדכי, לכן טוב לצרף עם ההיתר של תוס' בכיצה

ועצם החילוק — לענין אחר — בין הטעם שלא ינהה לטעם שלא יאמר מובא כרא"ש בכיצה פ"ג ס"ב. שהרא"ש כתב שם לענין האיסור במוצ"ש בכדי שיעשו, שרש"י כתב שהטעם הוא בכדי שלא ינהה. והרא"ש שם הביא שו"ת כתב שהטעם הוא בכדי שלא יאמר לנכרי להביא לצורך שבת. וכתב ע"ז הרא"ש: ולפירש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא ינהה ממלאכת יו"ט אבל לפי ר"ת מפרש משום שמה יאמר לנכרי להביא ביו"ט שיאכל לעצמו מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד ולא חיישינן שיאמר לנכרי להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו.

ירוצא לפי דברי רבנו, שאם הטעם הוא בכדי שלא ינהה, צריך לאסור גם את הקריאה והעיין. והא דהתיר המחבר לעיין הוא, משום שהמחבר סובר בפוסקים דס"ל לטעם האיסור הוא בכדי שלא יאמר. ובכח"ל ד"ה טוב כתב שנמצא לפי"ז, דדין זה שהתיר המחבר לעיין תלוי באשליה וברכי. ולכן הסיק בבכ"ל דעל הנגיעה אין להחמיר כלל. וזה לפי מה שהסביר דבנו ועוד אחרונים, דאין בזה משום מוקצה. אבל לענין עיין הסיק שם, ד"נכון מאד להחמיר מי שהובא בשבילו אם לא לצורך גדול דאז יש לסמוך על המקל"ן.

מערכ יו"ט שאין במינם במחובר לקרקע ונתעכב העו"ג והביאם ביו"ט אם מותרין אפי' לכא בשבילו תשובה מסתברא לי שמותר תוך ד"א אפי' לכא בשבילו כ"ש אחרים שהרי אין העו"ג מכיא משלו כדי שנגזור שמה יאמר הבא לי. הרי שהרשב"א סובר שבמקום שלא שייך החשש שמה יאמר, מותר. והו"ה לרמב"ם ופ"י ע"ה, הגזירה היתה רק על יום שהובא ולא על מחוץ וכו'נ"ל. אבל לפי הטעם שהבא מחוץ לתחום אסור משום שמה ינהה, היה צ"ל אסור אף בהבאת דורון. אבל המ"א שם בסימן חקט"ו סק"ו הנ"ל כתב, דלכו"ע מותר, כיון שאינו נהנה מן המלאכה עצמה. ודבריו של המ"א — שהאיסור הוא רק כשהנהה מהמלאכה עצמה — לקוחים מדברי המרדכי בפ"ק דשבת סימן שמ"ו [בפנינו: סימן ר"נ] וסמ"ג מ"ל"ט ס"ה ה"ל, שבת ופס"ה ה"ל שבת סימן רכ"ב, שכתבו ואין להתיר מטעם דהוי כמו קצץ כו', ע"ש ובסה"ת פ"ק דשבת שם. ח"ל המרדכי שם: כתב בסה"ת נכרי שכרי לישראל או שפחה אם מדליקין את הנר או עושין את האש בשביל הישראל אסור הישראל ליהנות כדתן (קכב א) נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל לא ישתמש ישראל לאורו ואין להתיר מטעם דהוי כמו קצץ דמותר דה"מ שולח אגרות כשבת שאין גוף הישראל נהנה מגוף האיסור אבל הוצא שהישראל נהנה מדבר האיסור גופו ממלאכת שבת ודאי אסור אם נעשה בשביל הישראל. ועיין בתוס' שם פט"ו קכב א ד"ה ואם כו'. דתנן שם: נכרי שהדליק כו' ואם כשבייל ישראל אסור. וכתבו ע"ז תוס' שם: ולא דמי להא דאמר לעיל נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ולא תכבה והבא אסור כשעושה בשביל ישראל דכי אמרינן דנכרי איעתא דנפשיה קא עביד הנ"מ בכיבויו וכיוצא בו שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה של נכרי לא אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד הואיל והנכרי מתכוין להנאתו כך פירש רבינו שמשון הזקן, ועפ"י סברא זו כתב המ"א

10 נראה דכוונת רבנו היא כדלקמן. דרש"י בכיצה שם — על דברי הגמ' שאם הובא מחוץ לתחום אסור — כתב: לא שמעתי טעם מקובל בכדי דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר ודאי משום שנעשה בו איסור בשבילו א"כ לישראל אחר נמי אסור ודכרי שהדליק את הנר בשבת תנן (שבת קכב א) אם בשביל ישראל אסור ולא חלקו בינו לתכורו וי"ל דגבי איסור תחומין דרבנן לא אחזרו כולי האי דדין אם אסוריהו על זה. ואם נאמר דרש"י סובר, דהובא מחוץ לתחום, אין הטעם משום שנהנה ממלאכת עכו"ם אלא הטעם שאסור הוא שמה יאמר, מאי מקשה רש"י מזה דהדליק שאסור גם בשביל ישראל אחר, הרי י"ל דשאני התם שהטעם הוא שלא ינהה, לכן אסור לישראל אחר. משא"כ כשהובא מחוץ לתחום — שהטעם הוא שמה יאמר, וטעם זה שייך רק על מי שהובא בשבילו, ולא על אחר. וכן למה דחק שם רש"י מ"ש מהובא מחוץ לתחום שמותר לאחר ממוכא מדמחבר שאסור גם לאחר, הרי כמובא כמחומר הטעם הוא שלא ינהה, ולכן אסור גם לאחר. משא"כ במובא מחוץ לתחום הטעם הוא אחר — בכדי שלא יאמר. וטעם זה הוא רק לאחר על מי שהובא בשבילו, ולא על אחר. אלא ודאי דגם בהובא מחוץ לתחום סובר רש"י, דהטעם הוא משום שנהנה.

צורת פלוני וזה דיוקן פלוני אסור לקרות בו בשבת: מ"ז כ (לז) מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק כגון ספר עמנואל וכן ספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת ואף בחול אסור משום מושב לצים ועובר משום אל תפנו אל האלילים לא תפנו אל מדעתכם ובדברי חשק איכא תו משום מנהג יצר הרע ומי שחיברן ומי שהעתיקן ואין צריך לומר המדפיסין מחפזים את הרבים. הגה: (לח) ונראה לדקדק הא דאסור לקרות נשימת מלין ונשימת מלין דוקא אט כפזים נשמן לנו אכל נשמן הקודש שרי וכן נראה לי מלי' נשמתו הפוסקות ספק כל כתיב וכן נהגו להקל מה: י"ז אסור ללמוד בשבת ויום טוב וזולת בדברי תורה ואפי' בספרי חכמות אסור מ' ויש מי שמתיר ונעל פי סברתו מותר להביט באצטרול"ב בשבת (והאספה ולמלטלה מלקמן סימן ט"ז): י"ח ס' (ל"ט) לשאול מן השד מה שמותר בחול מותר בשבת: י"ט (מ) סחורה הנפסדת בשבת על ידי גשמים או דבר אחר או אי אתי בידקא עדימא (פירוש נמל או אגס מים) ומפסיד ממונו או שנתרועעה חבית של יין ותלך לאיבוד מותר לקרות לא"י אף על פי שודאי יודע שהאינו יהודי יציל הממון (ולכנסו מחורה או פירוס או דבר אחר מפני הגשמים עין לקמן סימן של"ט ע"פ ז') וכן מותר לומר לאינו יהודי כל המציל אינו מפסיד כמו בדליקה שהתירו לומר כל המכבה אינו מפסיד פ' (מא) ויש מי שאומר שלא התירו אלא בדליקה דוקא (ועל פי

באר הגולה
כ הראש"ש שם נסע ר'
יונה ומוס' נסע ר'
יהודה קט"ו.
ל רמב"ם נמי'
המנהג נפ' שאל.
מ הרמב"ן והרשב"א.
נ רשב"א.
ס ר"י נח"מ מהא'
דפנהדרין ק"א.
ע בעל ה"ג וכן היא
הפסח הראש"ש נפ'
(כ"ז) [ע"ז] וכן
הפסח הכ"ז כיון
דליקתא דרנן הוא.
פ הראש"ש נחמדה
וסמ"ג והמרומה.

ביאורי הגר"א

אף נחול כו' משמע דנשנת נכ"ע אסור ועמ"א:
(מ) סחורה כו'. מדמתיין לומ' כל המכנה כו' כ"ש לקרות
לו הראש"ש שם נסע נה"ג וה"ה כ"ד שם זו הפסד כמו
דליקה: (מא) ויש מי. מדמתיין ברש המדיר ע'

לנרף עם הסימור של הפוס': (לז) מליצות מ' ואף
בחול מ'. מדמתיין שם נכנ המהלך כו' ודיוקנא כו':
(לח) ונראה לדקדק. עט"ז: (לט) לשאול. נגמר'
פ' מלך ק"א ח' אמרין אין שולחן מן השד נשנת ר"י א'

ברכת אליהו

דבליצנות אין חילוק בלשון וכבר חלק מו"ח ע"ז וכן עיקר.
ועיין משנה ברורה סקס"ד ושעה"צ סקע"ב.
(לט) בגמ' סנהדרין פרק חלק קא א אמרין — בפנינו
בשינוי לשון קצת — אין שואלין מן השד בשבת (שכן
עושים כשואכדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם
מגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממצוא חפצין —
רש"י) רבי יוסי אומר אף בחול אסור (לשאול בשדים כדמפרש
לקמן משום סכנה — רש"י). מ' דבשבת בכל ענין — אף
באופן שבחול מותר — אסור משום ממצוא חפצין. [ועיין
ביו"ד סימן קע"ט סט"ז ומש"ש בסקכ"ו]. ועמ"א [סקכ"ו].
שגם הוא כתב שאפי' דבר שמותר בחול אסור בשבת, משום
ממצוא חפצין. ורק משום רפואה מותר. וסיים המ"א: והרבי'
דילג משום רפואה ונתן מכשול למעינים. ועיין במשנה
ברורה סקס"ז.

(מ) [איתא בשבת קכא א: בדליקה התירו לומר כל המכבה
אינו מפסיד]. ומדמתיין לומר כל המכבה כו' כ"ש לקרות לו
— הראש"ש שם פט"ז ס"י בשם בה"ג. והו"ה כל דבר שיש בו
הפסד כמו בדליקה. [וח"ל הראש"ש: כתב בעל ה"ג דהו"ה נמי
לבידקא דמיא וכן נראה דכל כיוצא בזה היוק הבא לאדם
פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין והולך לאיבוד. ויראה
שיכול לקרות הנכרי וכשיבא הנכרי ממילא יכבה דהשתא שרי
למימר ליה כל המכבה אינו מפסיד קריאתו מיבעיא, עכ"ל
הראש"ש].

(מא) מדמתיין ברש המדיר ע ב בדליקה למעוטי שאר
איסורין דשבת. דתנן בכתובות ע א: המדיר את אשתו
מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס. ובגמ' שם עמוד ב': ופרנס

כד ב ד"ה ולערב הנ"ל בסקל"ה, דלפעמים יש באגרת פיקוח
נפש. [ולכן כתב המחבר דרך בשאינו יודע מה כתוב בה מותר
לעייין. אבל כיוצא מה כתוב בה דליתא להיתר של תוס', לא
התיר המחבר אף לעייין, שלא רצה בזה לסמוך רק על הדעות
שמותרות בעיין].

(לז) מדמתיין בשבת קמט א: כתב המהלך תחת הצורה
ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת ודיוקנא עצמה אף
בחול אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים
(ויקרא יט, ד) מאי תלמודא אמר רבי חנין אל תפנו אל
מדעתכם. (ופירשי'): אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם
וחלל שלכם. [וזה הטעם איכא נמי במליצות ודברי חשק וזה
דלא כהתוס' דמפרשים דדוקא של ע"ג אסור אבל של נוי
מותר ע"ש — ד"א].

(לח) [התוס' בשבת קטז ב ד"ה וכ"ש כתבו: ומיהו אותן
מלחמות הכתובין בלע"ז נראה לרבינו יהודה דאסור לעייין
בהן ולא גרע מהא דתניא כפ' שואל (קמט א) כתב שתחת
הצורה והדיוקנאות אסור לקרות בהן בשבת וכו'. ומלשון זה
שכתבו התוס' „הכתובין בלע"ז", דקדק בד"מ סק"ח,
שהאיסור הוא רק כשכתובים בלע"ז, „אבל כתובין בלשון
קודש מותר לקרות בהן דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומר
ממנו דברי תורה וכו'"]. ועמ"ז סק"ג שהשיג ע"ז, וכתב:
ואינה הוכחה דהתוס' נקטו כן למראה מקום על אותן
מלחמות ונתנו בהם סימן שכתובים בלשון לעז אבל הלשון
בעצמו אין בו קדושה שהרי מצינו בפ"ק דשבת דבמרחץ אפי'
דברים של חול יכול לספר בלה"ק ותו דאכתי לא יצאנו מן
מושב לצים ואע"פ שכתובים בלה"ק שזכרו התוס' במלחמות

באר הגולה

צ הרמב"ם נפ"ו.

ק ה"א"ש נפקי'

דנ"מ.

ר טור נפ"ו שמ"ז

מהא דעירובין ל"ב

ורמב"ם נפ"ו מהלכות

עירובין.

ש שם נפ"ו ר"י.

שליד ושל"ה ושל"ז ק"ט): כ צ (מב) ישראל שאמר לאינו יהודי לעשות מלאכה בשבת מותר
ליהנות בה לערב בכדי שיעשו: כא ק (מג) אסור לומר לאינו יהודי בשבת הילך בשר זה
ובשל אותו לצרכך ואפילו אין מזונותיו עליו. הגה: (מד) אלל מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו
(הגהות מרדכי פ"ה ורמב"ן פרשת נא אל פרעה): כב ר (מה) כל שבות דרבנן מותר בין השמשות
לצורך מצוה כגון לומר לאינו יהודי ש להדליק לו נר בין השמשות ה או אם היה מרוד
והוצרך לעשר בין השמשות. הגה: (מו) כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו נשכח אסור לומר לו

ת שם ברמב"ם. * (דן חליבה הנהמה ע"י אלו יהודי נסמך ע"ה דין אמירה לאינו יהודי נכביל מח נפ"ו ועוד לקמן נפ"ו ש"ה
דין הימר נדרים והימר חרמי הקהל נפ"ו ש"ה ודין פייס גדולה כנגד קטנה נפ"ו ש"ה ודין לומר מלא לי כלי זה נפ"ו ש"ה.)

ביאורי הגר"א

כמו חסוס פרתן מדל"ק אלל חסוס פרתו משמע דנחוס
פרתן דש נה ודאי מותר ח"ל נ"י שם ונ"מ לענין סוגין
דין דישאל דלוח' לגוי חסוס פרתו דש נחוסא לח חסוס
פרתן דש נחוסא חסור ול"ל להא דמניח נחילת' דנחוסא
הגוי ליכא משום אמירה לנכרי שבות דשאי שם שאינו עושה
נכביל ישראל כו': (מה) כל כו'. עפ"י רס"א ק"ס:
(מו) כ"ד כו' אבל כו'. כר"י נ"ק ק"ק א' דוקא לעכ"ז:

ברכת אליהו

דשרי כיון שאין ישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד
כמו שפשיטא שמותר לומר לנכרי אכול נבילה. ואפ"י כתבואת
נכרי שהוא הבאת [ט"ס, וצ"ל: הנאת — ד"א] נכרי למסקנא
דחוס' שם. [שהחוס' בתחילת דבריהם כתבו, שבתבואת נכרי
מותר, מפני שאין ישראל נשכר בחסימה, וזה לטובת הנכרי.
ובמסקנא כתבו שם: ומיהו אומר ר"י דלא דמי לאומר לנכרי
אכול נבלה דלא שייך החם אמירה לנכרי שהישראל עצמו
יכול ליתן נבלה בפיו אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי
לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל או לחסום. וכן
במלאכת שבת דאין הישראל מותר לעשות לעכו"ם ביד כמו
כן אסור לומר להעובד כוכבים אף לעשות להנאת העכו"ם
כיון דעכ"פ הפרה או הכשר של ישראל — ד"א].

(מר) שהוא כמו חסוס פרתן ודוש בתבואתך דשרי. מדלא
קאמר בב"מ צ א, הנ"ל בסקמ"ג, אלא חסוס פרתו ודוש בה.
מ' דבחסוס פרתו בה ודאי מותר. וז"ל הנמוק"י שם —
בפנינו בשינוי לשון קצת — : ושמעינן מינה לענין סוגין
דיין דישאל דאומר לגוי חסוס פרתו ודוש בתבואתך או חסוס
פרתן ודוש בתבואתך אסור משום אמירה לעכו"ם שהרי עושה
מלאכת איסור בדבר של ישראל. וסיים הנמוק"י: ולד"ה להא
דחניא במכילתא (סדר בא פרשה ט') דבמלאכת הגוי ליכא
משום אמירה לנכרי שבות דשאני שם שאינו עושה נכביל
[ט"ס, וצ"ל: בשל] ישראל כלום. [וכשאומר לנכרי לעשות
מלאכה לעצמו הוי כחוסוס פרתן, שמותר. ועיין מ"ש
בביאורי הגר"א אבהע"ז סימן ה' סקל"ג ומש"ש בברכת
אליהו ובהערה 10 וביד"ה ה' כלאי בהמה סימן רצ"ז ס"ד
ומש"ש בסק"ט].

(מה) עיין סימן רס"א ס"א, [שכתב שם המחבר: ומותר
לומר לעכו"ם בין השמשות להדליק נר לצורך שבת וכן לומר
לו לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה וכו']. ועמש"ש
בסק"ו].

(מו) כר' יהושע בן קרחה, בשבת קנ א. דאיתא שם: ר'
יהושע בן קרחה אומר אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד

ב' נדליקה למעוטי שאר איסורין דשבת וס' הראשונה ס"ל
דהיינו נמקו' שאין הפסד: (מב) ישראל. כמו
נעושה מאליו שאסור משום שמה יאמ' לו: (מג) אסור
לומר. כמו חסוס פרתו דש נה נ"מ ל' א' ונפרש"י שם
ד"ה חסוס וע"ש נד"ה נכרי דש כו' וכן כ' נ"י שם וכן
ס' הראש"ש דלא נחוס' ע"ש ואפ"י נחוסא נכרי שהוא הנאת
נכרי למסקנא דחוס' שם ד"ה חסוס: (מר) אבל. שהוא

לאו שליחותיה קא עביד אמר רב הונא באומר כל הזן אינו
מפסיד וכי אמר הכי לאו שליחותיה קעביד וכו' והא אמר ר'
אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד בדליקה
למעוטי מאי לאו למעוטי כי האי גוונא לא למעוטי שאר
איסורים דשבת. וה"ש מי שאומר" סוכר, שמש"ש, למעוטי
שאר איסורים דשבת, אתא למעוטי איסורי שבת, אף כשיש
בהם הפסד כמו דליקה, אפ"ה רק בדליקה התירו. [והוסיף
ה"א: כמו שמצינו בכמה דברים דהקילו בדליקה לענין
מצילין אבל בשאר איסורי שבת לא התירו אף במקום הפסד].
וס' הראשונה הנ"ל בסק"מ — שמתייר, ס"ל דמש"ש
למעוטי שאר איסורים דשבת, היינו במקום שאין הפסד
דוקא. אבל במקום שיש הפסד מותר גם בשאר איסורים דשבת
כמו בדליקה.

(מב) כמו באינו יהודי שעושה מאליו, שאסור לישראל עד
מוצאי שבת בכדי שיעשו, משום שמה יאמר לו לעשות.
[וכמ"ש בסימן שכ"ה ס"ו. והו"ה כאן אסור עד הערב עד
בכדי שיעשו].

(מג) כמו חסוס פרתו ודש בה ב"מ צ א. דאיתא שם: איבעיא
להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסוס פרתו ודוש בה מי אמרינן
כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור
סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שנה.
וכפירש"י שם בד"ה חסוס: דישוה שלח. הרי שרש"י מפרש,
שאמירה לנכרי שבות הוא באומר לו שידוש שדה של נכרי.
ואפ"ה מיבעי לן גבי חוסס אי דמיא שאר איסורין לשבת.
[וממילא בשבת כה"ג כגון באומר הילך בשר ובשל לך ג"כ
כיון דעכ"פ הבשר שלו כמו שם דהפרה של ישראל אף
דהחסימה לצורך העכו"ם — ד"א]. וע"ש ברש"י ד"ה נכרי
הדוש בו, שגם הוא כ"כ: שאמרו לו חסוס פרתו ודוש בה
תבואתך שלך אין עליהם עבירה לא תחסום. וכן כת' נמוק"י
שם. וכן פירש הרא"ש שם פ"ז ס"ו, דמיירי בפרה של נכרי.
וזה דלא כתב' שם, ע"ש שהחוס' בד"ה חסוס כתבו: פירוש
ודוש בתבואתך דמרויח באמירה לנכרי דבתבואת נכרי פשיטא

באר הגולה
 א שבת קכ"ד משנה
 ובמרא.
 ב לפי' חוק' שם.
 ג הרא"ש שם.
 ד הרא"ש במשנה וכן
 נראה מדברי המור
 ורמב"ם בפרק כ"ה.

א א (א) כל הכלים נפלים בשבת (ב) חוץ ממקצה מחמת חסרון כים (ג) כגון ב סכין של שחיטה ג (ד) או של מילה ואיזמל של ספרים וסכין של סופרים שמתקנים בה הקולמוסים כיון שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר אסור למלטלו בשבת ד (ה) ואפי' לצורך מקומו או לצורך גופו. הנה: (ו) ואפילו מחזיקים בנדן עם שאר כמים אסור למלטלו (מהרי"ל): (ז) והוא הדין

עגמ' שס א' קסבר דבר שאלאכמו ב' חסדיה ב' מ' מ'ן
דשמיטה ב' ו' בזה"ל וכו"ל לנרד מקומו דחמיר יומא.
וכ"ה שס אמר אבי הירו ב' וקב"ל א' אמר רבא לנרד
ב' (ו) ואפילו תחובים. עמ"ל: (ז) וה"ה

שח (א) כל ממניחין קב"ג ב' : (ב) חרץ. קרי'
(ג) כגון. גמ' קב"ג ב' ופסי' תוס' שם
דדיה ופינא. וי"ט כו': (ד) או. הרא"ש נלמד
מהנהיל: (ה) ראפ"י. מוס' שם נד"ה הנ"ל וכ"ה

נפחין לפצע בו אגוזין קסבר דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר איתיביה אב"י לרבה מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין (כגון לישב עליה — רש"י) א"ל הא מני ר' נחמיה היא דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו איתיביה ושווין שאם קצב עליו בשד שאסור לטלטלו (ב"ש ובי"ב) שנחלקו בנוטלין את העלי לקצב עליו כשר ביו"ט שאם קצב עליו שעשה לצורך שמחת יו"ט שאסור לטלטלו דהיי דקסבר ב"י משום שמחת יו"ט קשרו אלמא משום דעלי מלאכתו לאיסור לכתישת טירגיס וטיסני וקליפת עצים לעבד בהן עורות אסור — רש"י) סבר לשנויי ליה כר' נחמיה כיון דשמעה להא דאמר רב חנינא כר שלמאי משמיה דרב הכל מודים בסיכי זיירי ומוזרי דכיון דקפיד עלייהו מיחד להו מקום הכא נמי מיחד להו מקום. משמע שבמוקצה מחמת חסרון כ"ס, מודה רבה שלצורך גופו אסור. וכתב בתה"א וכ"ש לצורך מקומו דחמיר יותר. [כפנינו זה עבכודת הקודש להרשב"א, שכתב בהל' מוקצה גולד: אפילו לצורך גופו אסור. משמע דכ"ש לצורך מקומו שאסור].

עמי לערב. הרי דמותו לרמוז שיבוא בלילה לעשות מלאכתו. ודוקא לערב. אבל לעשות בשבת אסור אף ע"י רמיזה ללעכו"ם. (והוסיף הד"א: "וכמ"ש בסעי"ט דאין היתר אף לקרות העובד כוכבים והעובד כוכבים יבין מה שברעתו רק במקום הפסד ולי"א דוקא בלילה).

וכ"ה שם קנב ב : אמר אביי התיירו דבר שמלאכתו היתה לצורך גופו ותיירו והתיירו דבר שמלאכתו היתה לצורך מקומו. אלמא לצורך מקומו חמיר טפי. וכ"ה שם קנב א : אמר רבה לצורך דבר שמלאכתו היתה לצורך גופו שלא לצורך דבר שמלאכתו היתה לצורך מקומו.

שח (א) שבת קכג ב מתניתין: ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה.

(ו) עיין מ"א [סק"א, דהאי „אסור לטלטלו" קאי אסכין התחוב כנזן בין הסכינים, ולא אמרינן דבטל אגב הסכינים האחרים וממילא אינו מוקצה מחמת חסרון כים. וזה שלא כדברי הט"ז בסק"ב רמשמע דפירש דהאי „אסור לטלטלו" קאי אנזן. ולדברי הט"ז אסור לטלטל את הזון עם הסכין האסור — אעפ"י שיש שם סכינים אחרים, והוה כסים לדבר האסור והמותר — אבל לדברי המ"א הנ"ל אסור לטלטל לרוב כשהסכין כפני עצמו. ועיין ביד אפרים שביאר דברי הט"ז:

(ב) שבת קנ"ז א: אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתר של מחירשה. ופירש"י בד"ה כל הכלים ניטלין: ואפי' מלאכתן לאיסור ור' שמעון היא. ובד"ה חוץ מן המסר הגדול: מגירה שהיא לאומנין לקרן בה עצים ומוקצה מחמת חסרון כיס הוא. שלא ישתכרו חריצים שהוא עשוי כסכין מלא פגיונות.

(ג) שבת קכג ב: אמר אב"י חרבא דאושכפי וסכינא דאשככתא וחצינא דנגרי כיתד של מחרישה דמי. ופירש"י כ"ד"ה וסכינא: סכין של בית המקדשין שהקצבין מקצבין עליו בשר. והמחבר שכתב כאן „סכין של שחיטה“, הוא כפ"י התוס' שם ד"ה וסכינא: וי"מ סכין ששוחטין בה שמקפיד שלא תפגם.

(ד) הרא"ש בשבת פרק כל הכלים סימן ד; נלמד מהניל
 סק"ג. וז"ל הרא"ש: טעמא דהני משום דקפיד עלייהו שלא
 יפגמו וכן נמי סכין של מילה ואיזמל של ספרים וסכין של
 סופרים שמתקני בהן קולמוסין כיון שמקפיד מלעשות בהן
 משיש אחר אסור לטלטל בשבת.

(ה) שבת קלב ב תוס' בד"ה וסמינא, הנ"ל בסק"ג. שהתוס' סיימו שם: ויש להזהר שלא לטלטלו אפי' לצורך גופו דהוי כיתוד של מחרישה דאפילו ר"ש מודה כדאמרין בסוף מכילתין. וכ"ה בגמ' שם קלב א: אלא אמר רבה קורנס של

באר הגולה

ה שיריון ק"י.

לקורנם של בשמי' שמקפיד' עליו שלא יתלכלך. הנה: (ח) והוא הדין כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם (נ"י) נשם מיימני פרק ה' והמגיד פכ"ו: ב ה (ט) כל כלי אפילו הוא גדול וכבד הרבה לא

ביאורי הגר"א

ואמרין בירושלמי שהוא טעלו נב' מותר לטלטלו בשלשה בחמשה אסור א"ר זעירא מכיון דמיחא מותר לטלטלו אף נד' וה' מותר ודלא כפירש"י שם ספטי"ז דקטנות היו לפירש"י קשה כיון דפשיט ליה דנב' ימים דאסור מאי קמבעיא ל' נב' נ"א ועוד דהא אפי' אפי' דמתמי' נפשי"ז מחיר נב' ימים וכ"ש לנכא שם דאפי' נב' נ"א שר' וכן ראית תוס' ממנורה דדוקא מוליות ומדקי וע'

לקורנם. שם קכ"ג א' כר"ה נ"א הרי"ף ור"ש ודרכם נכ"מ דקאמר מ"ד כו': (ח) וה"ה כלים. מ"ט נ' נכ"ר' כו' שאני כו' אנא שלמן דלא קפיד מותר כמ"ש אנא שלחא היו וערש"י שם ח"ש כלים כו' ומקפיד: (ט) כל כלי כו' לא כו'. קכ"א קכ"ג דאמרין שם קרנות של בית רבי כו' ופי' הסוס' קפ"ג ל"ה א' ד"ה ואפי' נגדו' דהיינו נבני נ"א מהא דחוליות מ"ו א'

ברכת אליהו

כאותן של בית אביך. ופירש"י ברה"ה של בית אביך: דקטנות היו אבל גדולות אדם קובע להם מקום. ואמרין עוד שם: קרנות של בית רבי מותר לטלטל בשבת א"ל ר' זירא בניטלין באדם אחד או בשני בני אדם א"ל כאותן של בית אביך. אבל בתוס' חלקו על רש"י — שפירש ש, אותן של בית אביך" היינו קטנות — ופירשו התוס' ספ"ב שם לה א ד"ה ואפילו, בגדולות היינו בב' בני אדם. והוכיח כן התוס' מהא דחוליות מה ב, מו א. דאיתא שם מה ב: הורה ר"ל מגורה הניטלת בידו אחת מותר לטלטלה בשתי ידיו אסור לטלטלה ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא בנר כר"ש אבל במגורה בין ניטלת בידו אחת בין ניטלת בשתי ידיו אסור לטלטלה וכו' הואיל ואדם קובע לה מקום א"ל אביי לרב יוסף והרי כילת חתנים דאדם קובע לה מקום ואמר שמואל משום ר' חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת אלא אמר אביי בשל חוליות (במגורה של פרקים שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה בלי — רש"י) אי הכי מ"ט דר"ל דשרי מאי חוליות כעין חוליות דאית ביה חידקי (והיחובים סביב לה ודומה לפרקים ומאן דחזי סבר של פרקים הוא — רש"י) הלכך חוליות בין גדולה בין קטנה אסור לטלטלה גדולה נמי דאית ביה חידקי גזירה אטו גדולה דחוליות כי פליגי בקטנה דאית ביה חידקי מר סבר גזרין ומר סבר לא גזרין. אלמא אפילו בגדולה — כי לית ליה חידקי — שרי, ולא אמרין אדם קובע לה מקום.

ואמרין בירושלמי שם פי"ז ה"א [בפנינו בשינוי לשון קצת]: כל כלי שניטל בשנים מטלטלין אותו בשלשה וחמשה אסור א"ר זעירא מכיון דאת אמר בשנים מותר אפילו בארבעה וחמשה מותר. ודלא כפירש"י שם ספטי"ז דקטנות היו. דלפירש"י קשה: שהרי שאלתו של ר' זירא — בענין טלטל מגורה — היתה אי שרי דוקא בקטנה הנטלת בידו אחת, או גם בגדולה הניטלת בשתי ידים. וענה לו ר' חנינא: כאותן של בית אביך. ופירש"י: קטנות היו. וכיון דפשיט ליה דבב' ימים דאסור כ"ש דבב' בני אדם אסור. וא"כ מאי קמבעיא ליה אח"כ — בקרנות של בית רבי — אי שרי אפילו בב' בני אדם.

ועוד, דאיתא שבת קכג ב: ת"ר בראשונה היו אומרים

וצ"ל דס"ל דכיון דיש בו חסרון כיס וקפיד עליה נעשה הנדון בחיס לו טפי מלשאר סכינין ואסור לטלטל הנדון גופיה].

(ו) שבת קכג א — אהא דתנן קכב ב: נוטל אדם קורנם לפצע בראת האגוזי — איתמר אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן קורנם של זוזבים שנינו (אעפ"י דקפיד עליה קצת שצריך שיהא חלק לרדד טסין אפי"ה כיון שמתקן ע"י הכאה שמכה על הסדן לא מקצה ליה וכ"ש של שאר נפחים כרבה — רש"י) רב שמן בר אבא אמר קורנם של בשמים שנינו מ"ד דבשמים כ"ש דזוזבים מ"ד של זוזבים אבל דבשמים קפיד עלייהו (שלא ימאס — רש"י) ופסטי השו"ע כרב חייא בר אבא וכן פסקו הרי"ף והרא"ש. ודרכם בכ"מ דקאמר, מאן דמתני הא כ"ש הא וכו', לפסוק הלכה כ, מאן דמתני האחרון שמוזכר בגמ', אע"ג שהוא מתיחס למ"ד הראשון בגמ'. [וראה מ"ש בזה בקונטרס, הלכה כלישנא בתרא" שבסוף, ברכת אליהו" אהע"ז ח"ג].

(ח) שבת מט א תנן: טומנין בשלחין ומטלטלין אותן. ומסתפקת שם הגמ': שלחין של בעה"ב תנן אבל של אומן כיון דקפיד עלייהו לא מטלטלין להו או דלמא של אומן תנן וכ"ש של בעה"ב אמר להו יונתן בן אליעזר מסתברא של בעה"ב תנן אבל של אומן קפיד עלייהו אמר להו ר' חנינא בר חמא כך אמר ר' ישמעאל בר' יוסי אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן. ובהמשך קמ"ל בעמוד ב': איתביה נסרין של בעה"ב מטלטלין אותן גמ' ואומן אין מטלטלין וכו' שאני נסרין דקפיד עלייהו. אבל שלחין דלא קפיד מותר, כמ"ש בגמ' הנ"ל: אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן. ועיין רש"י שם שפירש: ואמר בחול הביאו שלחין ונשב עליהן אלמא לא קפיד. נלמד מכאן שגם כלים העומדים לסחורה אינם מוקצים א"כ קפיד עלייהו.

ד"ה הרמ"א: כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם. (ט) [בבאב"ג סק"ה ציין לעירובין קב [א]. וגורא דעת רבנו דמשם יש ראייה רק לכלי כבד ולא לכלי גדול. ולכן ציין רבנו לגמ' זו לקמן סק"י בענין, ולא משום כבדו, וכאן ציין מקור אחר]. שבת קכא ב ובהמשך הסוגיא קכא א: אמר ר' אבא בר כהנא אמר ר' חנינא פמוטות של בית רבי מותר לטלטל בשבת א"ל ר' זירא בניטלין בידו אחת או בשתי ידים א"ל

מהסוגיא שם מו א — מגורה של חוליות — שמשמע שגם מגורה גדולה מותרת. אילולא שהיו לה חוליות.

והא שהקשה רבנו על פירש"י — וכן באנו בסוף סק"ז זה בשם הגהות מרדכי — "וכיון דפשיט ליה דבב' ימים אסור מאי קמבעיא ליה בב' בני אדם", כתב בבגרי יעש שעל הגהות המרדכי סוף פרק

1 וכשיטת רש"י כתב הריטב"א שם קכא א — אחרי שהביא את פירוש רש"י — ולפי"ז הא דמסקינן לקמן בפרק כל הכלים (קכג ב) דכל הכלים ניטלין בשבת ואפילו ניטלין בשני ידים ואפילו בשני בני אדם דוקא בשאר כלים דלא קפיד עלייהו אבל פמוטות כיון דקפיד עלייהו ומיוחדו להו מקום לא, עכ"ל. ועדיין קשה על רש"י

נתבטל שם כלי מסנו לא מפני גדלו (י) ולא מפני כבדו: ג וכלי שמלאכתו לאיסור מותר למלאכו (והם נשמעם נכון לאיסור נכון נר שהולק על סימן רש"י) בין לצורך גופו כגון זקורבם של זהבים (יא) או נפחים לפצוע בו אגוזים (יב) קורדום לחתוך בו דבילה (יג) בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם ח (יד) ומותר לו ליטול משם ח והנ המגיד נפרק כ"ה נשם המפרשים.

באר הגולה
ו שנת קכ"ד נמשנה
דמפרש לה רנא.
ז שם נמשנה דמפרש
לה רנא ח"ל ח"ל יוסף
קכ"ג.
ח והנ המגיד נפרק כ"ה נשם המפרשים.

ביאורי הגר"א

(יד) ומותר לו. מ"ג ח ח"ל יתכן כ"י מימני ס' מ"ט
כ' נצרך למקומו וע' הג"ל רש"י יו"ט ושם נמשנה קכ"ד
ח לרנא ח"ל ח"ל דר' נחמיה ס' והא ע"כ מסלקין מכלול

מס' הנ"ל וע' הגמ"ר ס' קמ"ו: (י) ולא. פיינזין
ק"נ ז': (יא) או נפחים. קכ"ג ז':
(יב) קורדום. שס: (יג) בין. קכ"ג וקכ"ד:

ברכת אליהו

(י) עירובין קב א: ההוא שריתא (קורה — רש"י) דהוה בי רבי פרת דהוה מדלו לה בי עשרה ושדו לה אדשא ולא אמר להו ולא מידי אמר תורת כלי עליה (כלומר משא י בני אדם היה בה ואעפ"כ לא אסר עליהו — רש"י) ההיא אסיאת דהות בי מר שמואל דהוה מחזקת אדריבא (לתך חטין ט"ו סאין חצי כור — רש"י) שרא מר שמואל למישידיה אדשא אמר תורת כלי עליה.
(יא) (יב) שבת קכב ב — אהא דתנן: נוטל אדם קורנס לפצע בו את האגוזין קרדום לחתוך בו את הגבינה — אמר רבה קורנס של נפחין לפצע בו את האגוזין קסבר דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר.
(יג) לעיל סק"ט הכאנו דברי הגמ' בשבת קכב ב ומסקנתה (שכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו. וכ"ה שם קכ"א — אהא דתנן: כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך — אמר רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו שלא לצורך אפילו מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו אין מחמה לצל לא.
(יד) שבת מג א: אמר ר' יצחק כשם שאין נותנין כלי תחת חרנגולת לקבל ביצתה כך אין כופין עליה כלי בשביל שלא תשבר קסבר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת מיתבי כל הני חיובתא (דמיתנין לעיל מינה, כגון: "כופין את הסל לפני האפרוחין". וכן, "כופין על הגר שלא יאחו בקורה". דמוכח מכל הני דשרי לטלטל גם לצורך דבר שאינו ניטל בשבת) ושני בצריך למקומו ח"ש אחת ביצת שנוולדה בשבת ואחת ביצת שנוולדה כ"ט אין מסלטלין לא לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה אבל כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר הכא נמי בצריך למקומו. ופירש"י שם: להשתמש במקום הכלי ומתוך שיכול ליטלו לצורך מקומו מוליכו למקום שירצה.

שלשה כלים ניטלין בשבת וכו' התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן מסר הגדול ויתד של מחרשה וכו' אמר אב"י התירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו וחזרו והתירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא ועדיין בידו אחת אין בשתי ידיו לא עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת ואפילו בשתי ידים א"ל רבא מכדי התירו קתני מה לי לצורך גופו מה לי לצורך מקומו אלא אמר רבא התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו וחזרו והתירו מחמה לצל וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא ועדיין באדם אחד אין בשני בני אדם לא עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת בשני בני אדם. הרי דגם כלי גדול שרי לטלטלו. דהא אפילו אב"י דמחמיר ברפ"ז — בשני בני אדם — מתיר בשתי ידים. וכ"ש לרבא שם — דאפילו בשני בני אדם שרי — שיתיר בכלי הניטל בשתי ידים. וכן ראיית התוס' ממנודה. דאב"י בשבת מו א לא קבל את סברת רב יוסף — שמנורה אינה ניטלת, "הואיל ואדם קובע לה מקום" — וסבר דדוקא חוליות וחידיקא אסור. הא לאו הכי אפילו מנורה גדולה הניטלת בשתי ידים שרי. ועיין תוס' הנ"ל לה א ד"ה אפילו, שהביאו עוד ראייה לשיטתם — שאפילו כלי גדול מותר לטלטלו — וכתבו: לית הלכתא הכי שיתבטל ממנו תורת כלי משום כבדו. ועיין הגהות מרדכי סימן (קמ"ו) [בפנינו: סוף פרק כל כתבי סימן תס"ב] שהוכיחו ג"כ כהנ"ל, ח"ל: כאותן של בית אביך פ"י דניטלין בשתי ידים דלקמן בפרק כל הכלים אפילו אב"י דמחמיר טפי שרי בכלים הניטלין בכ' ידים והיינו דקבעי מיניה קרונות אעפ"י שמלאכתן לאיסור אי ניטלין באדם אחד או בכ' בני אדם דפשט לו בכ' ידים להתיר ואכתי מיכעיא ליה בכ' בני אדם וכן בפרק כירה לא אסר אלא של חוליות וכן פ"ת וריב"א וכו', עכ"ל.

למקומו מותר לטלטלו לכל מקום שירצה. הרי זה ניתן להוכיח מתירין הגמ' על הקושיא — שהביא רבנו לפני כן — מיתבי כל הני חיובתא ושני בצריך למקומו. ואולי צ"ל בדברי רבנו — במקום ח"ש — "ומשני". וכתנתו לחירוק הגמ' הנ"ל.
גם כסימן רס"ו סקט"ו, הביא רבנו ראייה משבת מג א. ובברכת אליהו שם כתבנו שהראיה היא ממה שתיירצה הגמ' — על קושית הגמ' שם למ"ד אסור לבטל כלי מהיכנו — בצריך למקומו. וכ"כ שם הר"א. וזה טעמו. שעל הקושיות שהשקו למ"ד אסור לבטל כלי מהיכנו. לא תירצה הגמ' "בצריך למקומו". והראיה היא — כמ"ש רבנו כאן — מאה דתירצה הגמ' שם על הקושיות מר' יצחק הסובר

כל כתבי סק"ט — על מ"ש בהגמ"ר שהרא"ם כ' משם פ"ח רבב' ידים לא איפשטא — ס"ל כרש"י שפירש כאותן של בית אביך ר"ל דניטלין בידו אחת וקרונות ופמוטות אין דינן שווה אלא קרונות קלי טפי מפמוטות לכן בעי בקרונות בניטלין באדם א' וכו' אך הלשון שאמר לא איפשטא קצת מגומגם דלפירש"י שפירש ש"ש כאותן של בית אביך ר"ל שהיו ניטלין ביד אחת א"כ ממילא נפשט דבניטלין בכ' ידים אסור לטלטלו ואפשר לומר דה"ק לא איפשטא לדידן דאין אנו יודעים אם פ"י כאותן של בית אביך שהיו ניטלין ביד אחת או בכ' ידים, עכ"ל.
2 צ"ע למה הוצרך רבנו להביא "ח"ש". ולהוכיח מכאן שבצריך

באר הגולה

ט שנה קכ"ד.

ולחניהו באיזה מקום שירצה ט אבל מחמה לצל דהיינו שאינו צריך לשלטלו אלא מפני שירא שישבר (יד*) או יגנב שם אסור. הגה: (פו) כל מוקפה אינו אסור אלא בעלמלו כלל נגיסה בעלמל שאינו מנדנדו שר ולכן מותר ליגע במנורה שבניית הכנסת שנרדף דלקות עליו או כמנור שדולק בו אש (פו) וכן מותר ליקח דבר הימור המונח על דבר מוקפה (מרדכי פרק כל הכלים ורי"ט ורי"ב) ירוחם מ"ג והמגיד פכ"ה ותי"ה סי' ק"ו וכל זו סוף דיני שבת (יו) וכן מותר לשלטל דבר מוקפה על ידי נפוח דלא הוא טלטול אלא כלאחר יד ולא מקרי

ביאורי הגר"א

(טז) וכן מותר ליקח. עירובין פ"ד ה' ושבת ק"מ ב' ה"א כיתיתא כו' וכמש"ל שט"ו ושם קמ"א ז' הכ"ע נרפ"ו: (יז) וכן כו' ולא כו'. שנה קכ"ג א':

ניח כמש"ס מיד דהו' אגוף של רעי וא"כ גם לרבה קשה לר' נחמיה: (יד*) או יגנב. שם ז': (טז) כל מוקפה כו'. מתניתין קני"א ה' סכין ט':

ברכת אליהו

ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר. הרי דמותר לנגוע במוקפה. [וע"ל סימן רס"ה סק"ב וסימן רע"ז ס"ג ומש"ס סקי"ב וסימן ש"י ס"ו ומש"ס סקי"ח].

(טז) תנן בעירובין פ"ב: אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא ערכו אלו אבל ערכו אלו לעצמן ואלו לעצמן — רש"י כל שגבוה י' טפחים למרפסת פחות מכאן חולין — הברז והסלע ובהיה י' טפחים למרפסת פחות מכאן חוצר (אם יש בחצר חל או צמוד גבוה י' סמוך למרפסת רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו אבל לא בני חצר — רש"י). ובגמ' שם פ"ד א' מוקי לה בבור מלא פירות טבל, דאסור לטלטל, ואעפ"כ מותר לבני מרפסת להשתמש עליהם. הרי דשרי לקחת מע"ג מוקפה, כשאינו מטלטל המוקפה. וכן בשבת קמ' ב' האי כיתיתא משלי לדידא מקניא שרי קניא ממנה אסור (כששויטין אותה לנגבה תוחבין קנה מבית יד לבית יד וכשנוטלה בשבת ישלפנה מן הקנה ולא הקנה ממנה דלא חזי לטלטול דלהסקה קאי — רש"י) וכמש"ל סעיף ט"ז: חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו לייבשו יכול לשמשו מעל הקנה. וכן שם קמ"א ב' חני חדא שומטין מנעל מע"ג אימור ותני חדא אין שומטין לא קשיא הא ר"א והא רבנן דתנן מנעל שעי"ג אימור ר"א מטהר (אלמא לאו כלי הוא בשבת נמי אסור לטלטלו — רש"י) ודכמיס מטמאים הניחא לרבה דאמר דבר שמלאכתו לאיסור בין לצורך גופו ובין

ועיין בהגהות אשר"י ריש יו"ט. דאהא דתניא כביצה דא, דאין מטלטלין את הביצה לכסות בה כלי, כתב הגהות אשר"י שם בפרק א' סימן א': מכאן פוסקים הא דקיי"ל דבר שמלאכתו לאיסור אסור היינו דוקא שאינו למקומו ולגופו אבל אם צריך מותר לטלטלו ואם התחיל לטלטל אותו דבר כשכיל שצריך למקומו מוליכו אפילו לחדרו אם רוצה דקא חזינן הכא הואיל וצריך למקומו מגביה הכלי וכופה על הביצה. ושם בשבת קכ"ד א' יתיב רב ספרא ורב אחא בר הונא ורב הונא בר חנינא ויתבי וקאמרי לרבה אליבא דר' נחמיה (דאמר דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו לא — רש"י) הני קערות היכי מטלטלין א"ל רב ספרא חברין תרגמה מיד דהוה אגוף של רעי. והא ע"כ מסלקינן מכולא בית, כמש"ס: מדי דהוה אגוף של רעי. וגוף של רעי מותר לטלטלו אל מחוץ לבית. וא"כ גם לרבה — דאמר שם כלי שמלאכתו להיתר מותר גם לצורך מקומו — מ"מ קשה לר' נחמיה האין מטלטלין הני קערות מחוץ לבית, ומ"ט הקשטה הגמ' שם רק אליבא דרבה — שאמר שאפילו לצורך מקומו אסור. אלא דאי כשהתיר רבא כלי שמלאכתו להיתר לצורך מקומו, התיר גם אל מחוץ לבית³.

(יד*) בבאה"ג סק"ט ציין לשבת קכ"ד. וזה שם בעמוד ב': דאמר רב מר שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך ואסור. (טז) מתניתין שבת קמ"א א' עושין כל צרכי המת סכין

אחר המילה — ואע"ג דגבי מלאכתו לאיסור כשמטלטלו לצורך מקומו מותר להצניעו כמש' באור"ח סי' ש"ח ס"ג כאן אסור וכו' דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקפה שמוחו לטלטל לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור וכו' כזה מותר כיון שמטלטל לצורך משא"כ במה שאסור לטלטל אף לצורך מקומו וכו', עכ"ל רבנו שם, והוכיח מזה החזו"א, שהחילוק — לדעת רבנו — אינו אם נטל באיסור או בהיתר, אלא בין אם הדבר מוקפה או כלי שמלאכתו לאיסור. וכתב שלפ"ז, "דבר שמלאכתו לאיסור אף אם נטלו באיסור מוליכו למקום שירצה". והביא החזו"א את דברי המ"ב הנ"ל — שרבנו חולק על דברי המ"א — וכתב עליו: ולא נראה כן מדברי הגר"א ביו"ד שם. אכן מדברי רבנו באור"ח סימן רס"ו הנ"ל משמע כדברי המשנה ברורה, שהחילוק הוא בין אם נטלו בהיתר או באיסור.

ואולי י"ל בכוונת רבנו, דתרתין בעינן. שיהיה כלי שמלאכתו לאיסור — שכיין כן מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו — וכן בעינן שנטלו בהיתר. וביו"ד כתב שהיתר זה הוא דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור ולא במוקפה. ואילו באור"ח סימן רס"ו כתב, דגם בכלי שמלאכתו לאיסור בעינן תנאי נוסף, והוא שנטלו בהיתר. ועיין בבה"ל שם ד"ה יכול, דמשמע שם שכים מעות הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואעפ"כ כתב רבנו שם דבעינן שנטלו בהיתר. ומוכח דתרתין בעינן.

שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל — בצריך למקומו. 3 המ"א בסק"ז כתב: וע"ל דאפילו שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר ועמ"ש סימן רס"ו סעיף י"ב. ששם כתב הרמ"א: ומי ששכח כיסו עליו בשבת אם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדר להתיר חגורו וליפול שם ולהצניעו. וכתב ע"ז המ"א שם סקי"ט: כיון שהוא בידו יכול להניחו בכל מקום שירצה כמ"ש סימן ש"ח סעיף ג'. וע"ע מש"ס בזה. ובמשנה ברורה כאן סקי"ג הביא דברי המ"א, וכתב שמוחל לטלטל המוקפה שבידו אף שלא נטלה לצורך גופו או מקומו. ובשעה"צ סקי"ד כתב על דברי המ"א: ולירידה אפילו במקום מחמת חסרון כיס דינא הכי וכמו שכתב בסמ"ק ש"א לענין אימול מילה עכ"ל. אבל רבנו בסמ"ק רס"ו סק"ט חולק על המ"א. שבתחילה הביא שם ראיות לדינו של הרמ"א — ששכחמוקפה בידו מותר להוליכו לכל מקום שירצה — משבת מג א, וכמו שהבאנו בס"ק זה. ואח"כ כתב: אבל ל"ג דשם התחלת הטלטול הוא בהיתר וכל הטלטול הוא בהיתר משא"כ כאן שבאיסור הוא ומי שאכל שום דבריו נודף וכו'. ועמ"ש"ש בהערה 1. ושם במ"ב סק"ה הביא דברי רבנו שחולק על המ"א. וכן כתב המ"ב כאן בסקי"ג ובביאור הגר"א לעיל סימן רס"ו ס"ב חולק על המ"א וס"ל דלא התירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות וכו'. ועיין בחזו"א אור"ח סימן מ"ט סק"ח. שהביא דברי רבנו ביו"ד סימן רס"ו סקי"ג — בענין סכין של מילה שצריך להשליכו מידו

מטלטל (מפוזר מהי"ץ ס' רכ"ז): ד' י(יה) כלי שמלאכתו להיתר מותר למטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שלא ישבר או יגנב כ' (יט) אבל שלא לצורך כלל אסור למטלטלו ז' (כ) וכתבי הקודש ואוכלים מותר למטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. הנה: (כא) ומפלין אין למטלטל כי אם לצורך (מרומת הדגן ועיין נ"י) (כב) ושופר אסור למטלטלו (כג) כי אם לצורך גופו או מקומו (הנהגות אשר"י ס"פ נמה ל' הר"ן פ' כל הכלים.

ביאורי הגר"א

(יח) כלי. קכ"ג וקכ"ד: (יט) אבל. שם וחזרו והתירו אפי' כי וליק והתירו לגמרי וכן שם ואפי' משמיה לל' וליק שלא לצורך כלל: (כ) וכתבי. שלא היו בכלל הגזירה דנחמיה וע' תוס' ד"ה מקצוע:

ברכת אליהו

שלא לצורך כלל. לפי שלא היה בכלל הגזירה דנחמיה. ועיין תוס' שם ד"ה מקצוע: לא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול ניהו דהא פשיטא דכסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין. עכ"ל. והו"ה לכתבי הקודש.

(כא) גיטין פרק הניזקין ס' א: האי ספרא דאפטרותא אסור למקרי ביה בשבת מ"ט ולא ניתן להכתב מר בר רב אשי אמר לטלטולי נמי אסור מ"ט דהא לא חזי למקרי ביה ולא היא שרי לטלטולי ושרי למקרי ביה. הרי שהיתר הטלטול הוא רק משום דמסיק דשרי למקרי ביה. ולפי"ז תפילין — שאין מניחין בשבת — אין לטלטלם כי אם לצורך. [ועיין לקמן סקכ"ג].

(כב) איתא בשבת לה ב: מקום צנוע יש לו לחזן הכנסת בראש גגו ששם מניח שופרו לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את החצוצרות והתניא שופר מטלטל וחצוצרות אינם מטלטלין וכו' ותו הא דתניא כשם שמטלטלין את השופר כך מטלטלין את החצוצרות מני אלא לא קשיא הא ר' יהודה (שופר מטלטל וחצוצרות אינן מטלטלין דמוקצה הוא אבל שופר תורה כלי עליו — רש"י) הא (דקתני תרומה מטלטלין — רש"י) ר' שמעון הא (דקתני אף שופר אין מטלטלין — רש"י) ר' נחמיה (דאמר אפילו תרוד אפילו טלית אין ניטלין אלא לצורך תשמישו המיוחד ועיקר שופר לאו לגמיע מים קאי — רש"י). ועיין תוס' לה ב' ד"ה והתניא ר"ל א ד"ה הא ר"ש, ששם ושם הוכיחו דהא דמטלטלין שופר, הוא רק לצורך גופו ומקומו — אפילו לר"ש דלית ליה מוקצה — כיון ששופר הוא כלי שמלאכתו לאיסור. וכ"ה בירושלמי שבת פ"ו ה"א: מטלטלין את השופר להשקות בו את החינוק. אלמא דוקא לצורך גופו התירו.

(כג) [בדפוס השו"ע צוין ס"ק זה אהא דשופר, זה ט"ס. וצ"ל למעלה על הא דתפילין אין לטלטלן אלא לצורך. וכ"כ בד"א]. מלשון המחבר משמע — כפי שכבר דייק המ"א בסקי"א — דשאני תפילין משופר. ששופר הוא כלי שמלאכתו לאיסור. ושרי לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו. משא"כ תפילין — שהם כלי שמלאכתו להיתר — שרי גם שלא לצורך גופו ומקומו. והא דכתב הרמ"א „אין לטלטלן כי אם לצורך". כוונתו לאפוקי מכתבי הקודש — דאותם שרי אף

לצורך מקומו מותר שפיר אלא לאביי דאמר לצורך מקומו אסור מאי איכא למימר הכ"ע ברפוי' שהמנעל נשמט מאליו וא"צ לטלטל האיםוס — רש"י. ומוכח מכל זה, שמותר ליטול מע"ג המוקצה ובלבד שלא ייזנו.

(יז) שבת קכ"ג א: פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן תדאי אומר תוחבין בכוש או בכרכר והן נגערות מאליהן אמר רב נחמן הלכה כר"א בן תדאי דסבר טלטול מן הצד לא שמיא טלטול.

(יח) שבת קכ"ג ב: אלא אמר רבא התירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו וחזרו והתירו מחמה לצל. וכן שם קכ"ד א: אלא אמר רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו שלא לצורך אפילו מחמה לצל. ופירש"י: שאינו צריך לו עכשיו לא לגופו ולא למקומו אלא חס עליו שלא יתבקע בחמה.

(יט) בסקי"ח הבאנו דברי הגמ' בשבת קכ"ג ב שחזרו והתירו אפילו מחמה לצל. ולא קאמר: והתירו לגמרי. אלמא שלא לצורך כלל אסור. וכן שם קכ"ד א: כלי שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו ואפילו מחמה לצל. ולא קאמר: אפילו שלא לצורך כלל. מוכח מכל זה שאפילו כלי שמלאכתו להיתר, לא התירו שלא לצורך כלל.

(כ) בבא"ג סק"ל ציין לר"ן בפ' כל הכלים. דאיתא בשבת קכ"ג ב: בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרו של קדירה וסכין קטנה שע"ג השלחן. ושם בהמשך הסוגיא איתא: אמר רבי חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו (דלעיל בראשונה היו אומרים ג' כלים ותו לא משום דהוו מזוללים בשבתות דכתיב בימים ההמה וגו' — רש"י) דכתיב בימים ההם ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות (נחמיה י"ג, ט"ו). וכתב שם הר"ן: ומיהו אפילו אם נאמר כי דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלו ה"מ בכלים אבל בספרי הקודש ואוכלין אין לנו לפי שכלים נאסרו מתחילה אין להתירן אלא מה שפירשו חכמים אבל כתבי הקודש ואוכלים שלא נאסרו מעולם כל המחמיר עליו להביא ראיה. וזהו שכתב המחבר: וכתבי הקודש ואוכלים מותר לטלטלם אפילו

שייך זה בכל סכין ולא נקט הגמ' סכין קטן אלא לאפוקי סכין גדול שמקצבין בו בשר כמ"ש רש"י דהוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס והוא הנקרא שם סכינא דאשכבתא ואף עלה תוס' שפירשו כאופן אחר מ"מ אפשר לומר גם לדירה דכל סכין שע"ג השלחן הוא בכלל סכין קטן כיון שעומד רק לאכילה תדיר לא גזרו ביה.

4 במשנה ברורה סק"ג כתב דהו"ה סכין שע"ג השלחן תדירין בחשמיש לא חלה עליהו תורת מוקצה כלל וכאוכלין וכתבי הקודש וכתב בשע"צ אות כ': ואף בדאחרונים מחבר סכין קטן של השלחן ל"ד הוא וישנא דגמ' נקטו ועיין ברכ"י שם דהטעם משום דהני תדירין בחשמיש לגבי לחם ובשר ואוכלין שחוחתין בהם א"כ

באר הגולה

מלקין):

ה ס (כד) יש מתירים למלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפילו מחמה לצל על ידי

מ הרמ"ש נמשנה

ושכן נראה לנאמן.

ביאורי הגר"א

כבר כו' וכמשל' מי' ע"ה ס"ה ומדוכה שמי' כמ"ש הרשב"א נעזרים הקודש מ"ו א' זמן שיש שום למה מטלטלה והלא לא אמרו כבר או סינוק אלא למה נלכד לפי שלא נאסרה המדוכה אלא מחמת מלאכה זו של שחיקת שום וכיוצא ועכשיו ה"ה משמשה הימר במלאכה נמלא האסרה מחירה נקדירה המטלטלת עם התגשיל עכ"ל ולפי' אין מטלטלין אלא אם יש נחובו דבר המיוחד לו

ר"ש שאל לשדור תפילין ט': (כד) יש מתירי'. קכ"ד א' איתיה אבי' לרבה מדוכ' כו' ועמ"ל ומ"ש ולא אמרו כבר ט' היינו דדבר שאסור לטלטלו לגמרי ואין מותר כלי עליו והרשב"א חולק ע"ז ועט"ו שהשיב על הש"ע בסעיף זה אצל אן קושימו כלום דמנור' שהדליקו מוקפה מחמת איסור דדחיה בידים ואפי' לנזק גופו אסור וה"ה כמו ארנקי אצל מ"מ האמת כדבריו וכמ"ש דלא היתיר

ברכת אליהו

(רש"י) הכא כמאי עסקינן מחמה לצל. הרי דגם במקום שמחמה לצל אסור, מ"מ כשיש עליה שום מותר. ועיין מ"א סק"ג שכתב: וה"ה אם נתן בה דבר אחר המותר לטלטל. שכל דבר המותר לטלטל מהני. ומ"ש הגמ' בשבת קמב ב "ולא אמרו כבר או תינוק אלא למת בלבד", אלמא לא היתיר לטלטל דבר איסור ע"י היתר המונח עליו, היינו בדבר שאסור לטלטלו לגמרי ואין תורת כלי עליו, כגון ארנקי ולבנה, דבהכי איירי התם. אבל דבר שיש עליו תורת כלי — כגון כלי שמלאכתו לאיסור — שרי לטלטלו ע"י דבר היתר. והרשב"א — המוכח להלן — חולק ע"ז, וס"ל דלעולם לא מהני כבר או תינוק אלא למת בלבד. ועיין ט"ז סימן ש"א סק"ה שהשיב על השו"ע בסעיף זה, מהא דאיתא בטור סימן ש"א: הלכך אותם שמטלטלין מנורה שהדליקו עליה בשבת ע"י כבר או תינוק לא יפה הם עושים. וכתב ע"ז הט"ז: ותימה מ"ש מההיא דסימן ש"ח סעיף ה' שזכרתי דהא כאן במנורה ג"כ כלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור ולמה יועיל שם כבר או תינוק טפי מכאן. אבל אין קושיותיו כלום. דמנורה שהדליקו מוקפה מחמת איסור דדחיה בידים ואפילו לצורך גופו אסור וה"ה כמו ארנקי — משא"כ כלי שמלאכתו לאיסור.

להסירם כשיכנסו לבית הכסא. והיינו משם החשש שמא יטלטל ד' אמות ברה"ר. ומי"ט לא כתב בפשטות. משום שאסור להניחם. ואמנם הרמב"ם — שפסק בפ"ד מהל' תפילין ה"י כרה"ג שהמניח תפילין בלילה עובר בלית — לא כתב הטעם שלא יצא בתפילין בשבת משום החשש שמא יסירם. וכתב בפ"ט מהל' שבת ה"ד: הוצא בתפילין פטור. הטור והשו"ע אולו לשיטתם שיליה זמן תפילין. שכן פסקו בסימן ל' שאסור להניח תפילין בלילה שמא יצא בהן. ולא כתבו משום דלילה לאו זמן תפילין. וע"כ שפסקו כר"ע ולפי"ז גם בשבת אין איסור בהנחתן, ומשונה הורקנו בסימן ש"א לכתוב טעם אחר — כהא דאסור לצאת עם תפילין בשבת — שמא יצטרך להסירם ויטלטל ד' אמות. והא דכתב המחבר בסימן ל"א, שאסור להניח תפילין בשבת שהוא זולזל באות שלהן — וכן הביא הב"י בסימן כ"ט בשם מדרש הנעלם — היינו כמו שכתב המ"א בסימן כ"ט סק"א, שרק כשמניחין לשם מצות תפילין ע"י בזה איסור. וכן ד"ק הפמ"ג בסימן ל"א סק"א בא"א. ולפי"ז כשמניחין שלא לשם מצות תפילין, שרי להניחן. וא"כ גם למחבר היה תפילין כלי שמלאכתו להיתר. וכפי שהביא רבנו מהוס' פ"ק דביצה. ועיין בסוף דברי רבנו בסימן ש"א שם ובביאור הלכה סימן ל"א ד"ה אסור.

6 לכאורה כוונת רבנו לחלק בין כלי שמלאכתו לאיסור — דבה מותר ע"י כבר או תינוק, כיון שיש לו היתר לצורך גופו ומקומו, לבין מוקפה שאסור אף לצורך גופו ומקומו, דבה אסור ע"י כבר או תינוק. ולפי"ז קשה, מה הוסיף רבנו בתירוצו יותר מדמי שכתב הט"ז בתירוצו. דז"ל הט"ז שם: דשאני התם בסימן ש"ח דשרי לטלטלו להדיא לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור כה מועיל כבר או

שלא לצורך כלל. ומקור הדברים — ספ"ק דיו"ט. דבביצה יד ב תנן: זה הכלל כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו. ובגמ' שם טו א': רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביומא טובא א"ל אביי והא אנן תנן כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו (ותפילין אין נאותין בהן ביו"ט כדאמר בעירובין (צו א) יצאו שבתות ויו"ט שהן עומדין אית — רש"י) הכי קאמר כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט. וכתבו התוס' שם בד"ה הכי קאמר: ואתי לאתויי תפילין דמשלחין אותן דהא אפילו אם מניח אותן ליכא איסורא. ולפי"ז תפילין הן כלי שמלאכתן להיתר, ושרי אפילו מחמה לצל.

(כד) בשבת קכד א' חולקים אביי [נפגינו איתא רבה. ולגי' הר"ף והרא"ש — אביי] ורבא בדברי המשנה: כל הכלים ניטלין לצורך ושלח לצורך. לאביי — כלי שמלאכתו להיתר מותר לצורך גופו ומקומו, וכלי שמלאכתו לאיסור מותר רק לצורך גופו. ולרבא — כלי שמלאכתו להיתר מותר גם מחמה לצל, וכלי שמלאכתו לאיסור מותר גם לצורך מקומו. ובהמשך הגמ' שם: איתביה אביי לרבא מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין אותה (בשלמא לרבה כגון דאין צריך לגופה אלא למקומה אלא לדירך אמאי

5 ויש לעיין. דמסתמך דברי רבנו משמע שתפילין הן כלי שמלאכתו להיתר, כדברי הרמ"א. והרי הרמ"א בסק"א וכן הט"ז בסק"ג. הקשו על הרמ"א מסימן ל"א סעיף א' — דשם פסק המחבר שאסור להניח תפילין בשבת, משום ששבת עצמה היא אות. ואם מניחין בה אות אחר, יש זולזל באות שלה. ועמ"ש סק"א ובהערה 1. ולפי"ז תפילין הוא כלי שמלאכתו לאיסור. והמ"א והט"ז נשארו בצ"ע על הרמ"א שהתיר לטלטל תפילין גם שלא לצורך גופו ומקומו.

ונראה שפ"ז דברי רבנו לעיל סימן ש"א סק"ח לא קשה מיד. שלפ' דבריו שם יוצא דאיסור הנחת תפילין בשבת חליא במחלוקת ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא בעירובין צו א'. דתניא שם: ושמרת את החוקה והזאת למועדה מימים ימימה (שמות יג, י') ימים ולא לילות מימים והא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא נאמר חוקה אלא לענין פסח בלבד. ולפי"ז לר' יוסי הגלילי שבת וליילה לאו זמן תפילין, והמניחן עובר בל"ת. אבל לר"ע אין איסור ל"ת בהנחתן — שהפסוק "ושמרת וכו'", קאי אפסח ולא אתפילין — והא דאסור להניח הוא כמ"ש שם: ור"ע אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ח"ל והיה לך לאות על ד"ה מי שצריכין אות יצאו אלו שהן גופן אות. וכן מוכח בתוס' בנדה נה ב ד"ה ולבני מערבא, דבהא חליא אם מברכים על סילוק התפילין בע"ש או ביה"ש. ולריה"ג שיש איסור בהנחתן — מברכים "לשמור חוקיו", כיון שמקיים בה. ושמרת את החוקה וכו'. אבל לר"ע אין איסור בהנחתן, אין מברכים. וכן פסק המחבר בסימן כ"ט כר"ע דאין מברכים. ומשונה פסק בסימן ש"א סעי' ד', שאסור לצאת בשבת עם תפילין. וכתב הטעם: מפני שצריך

באר הגולה
נ שנת קצ"ד נמשנה
וכמ"ק.

כבר או תינוק: ו כל הכלים שנשברו (בה) אפילו בשבת מותר לטלטל שבריהם ובלבד
שיהיו ראויים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה

ביאורי הגר"א

וכן דייק לשון הגרי"מא שזו דוקא וכן פסק גמדותיו רפ"ז ס"ז ע"ש: (בה) אפי' בשבת. גמ' ס"ז

ברכת אליהו

משמשת היתר במלאכתה נמצא האוסרה מתירה כקדירה המטלטלת עם התבשיל, עכ"ל. ולפי"ז אין מטלטלין אלא אם יש בתוכו דבר המיוחד לו. וכן דייק לשון הגרי"מא שזו דוקא, ולא כתב: מדוכה אם יש בה דבר מאכל מותר לטלטלה. וכן פסק הרשב"א בחידושו רפ"ז בשבת קכג א ד"ה הא דתנן ע"ש. שאחרי שהביא הדיעה המתרת לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י ככר או תינוק, כתב וז"ל: וליתא אלא אין לך מוקצה מטלטל ע"י ככר ולא אמרו אלא בשום וכיוצא בו הנידוכין והיינו טעמא משום דכיון דאין אסורה אלא מחמת מלאכה ועכשיו משמש היתר במלאכתו הרי מה שאסרה הוא מתירה וה"ל כקדירה המטלטלת עם התבשיל.

(כה) בבאה"ג סק"ג ציין לשבת קכד. דשם בעמוד ב' תנן: כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמה ובלבד שיהיו

רבנו שמנורה אסורה לצורך גופו ומקומו. אין כוונתו לפי"ז שזהו הסיבה שלא מהני ככר או תינוק, אלא כוונתו לומר, שאעפ"י שמנורה הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לצורך גופו ומקומו, אפי"ה כיון שדחייה בידים כיה"ש, אסור אף לצורך גופו ומקומו. ומשונה לא מהני גם ככר או תינוק מהאי טעמא. שכיון שביה"ש לא מועיל ככר או תינוק כנ"ל, הו"ה בשבת לאחר שכבה הנר שאסור. מועיל ככר או תינוק כנ"ל, הו"ה בשבת מעין הדברים הנ"ל — לתוך שמצאנו כותבי חיים סימן ש"א שכתב מעין הדברים הנ"ל — לתוך קושית הט"ז — ח"ל: ולי נראה דלא דמי אהר"י וההפך דבכלי שמלאכתו לאיסור אם נותן בו ככר או תינוק נראה שמשלטל הכלי עכשיו משום דבר היחיד שמא"כ נר שהדליקו בו באותו שבת נמצא דכיה"ש אין בידו לטלטל בשעה שהוא דולק ע"י ככר דאית ביה שמן ונר שצריך לאותו שעה והוא חש"ב טפי מככר מ"ה לא היה בסמך לדבר ואיסור היתר ומכאן אתה למד דארנקי לא חשבינן ע"י ככר לכסיס לדבר היתר ואיסור דדינא שבארנקי חשיבי טפי מככר וה"נ בנר שדולק ביה"ש וכיון דאיתקצא לביה"ש איתקצא לכולי יומא וכ"כ המ"א בס' רע"ט ע"ש, עכ"ל.

7 נראה לבאר דברי הרשב"א — שחילק בין אם נמצא במדוכה שום, שהוא דבר המיוחד לו, ומותר לטלטל אגב השום, לבין אם נמצא במדוכה דבר אחר, שאסור לטלטלה. וכן סימן ש"ח הרשב"א, ונמצא האוסרה מתירה — עפ"י מ"ש בשו"ע הרב סימן ש"ח סעיף כ"ב, ח"ל: מדוכה אם יש בה שום וכיוצא מדברים הנידוכים בה מותר לטלטלה אף לצורך עצמה אעפ"י שהיא כלי שמלאכתו לאיסור של שהמדוכה היא טפלה ובלבד להשום שכתובה כמו שהקדמה טפלה להתבשיל שכתובה וה"ז כאילו מטלטל את השום בלבדו שמוותר לטלטלה אף שלא לצורך כלל אבל אם נתן במדוכה ככר או תינוק או שאל דברים המותרים לטלטל שאין המדוכה טפלה להם אסור לטלטלה ע"י כלי לצורך עצמה שכמת כלבד הוא שהתירו לטלטל מחמת ע"י ככר או תינוק כיוצא בהם כמ"ש בסמך ש"א. ונראה שכוונתו לחלק בין אם נמצא בדבר המיוחד לאותו כלי לבין אם נמצא בכלי דבר אחר. שכשמונה בו דבר המיוחד לאותו כלי, הרי בטל הכלי לאותו דבר — כיון שהכלי מיעד לשימוש של אותו דבר — אבל כשמונה בכלי דבר שאינו מיוחד לו, אין הכלי מחבטל לאותו דבר. ח"ש הרשב"א, ונמצא האוסרה מתירה, שהרי מה שנושה את המדוכה והקדירה לכלי שמלאכתו לאיסור, הוא מפני שהכלי מיוחד לדיכת השום וכישול התבשיל. וכיון שהכלי מיוחד לאלו הדברים, הם האוסרים אותו, שהרי מלאכה זו של דיכת וכישול אסורים, והו"ל כלי שמלאכתו לאיסור. אבל השום והתבשיל הם גם המותרים את הכלי, כשהם נמצאים בתוכו. דכיון שהכלי אסור משום שהוא מיוחד להם, ממילא כשהם בתוכו בטל הכלי מפניהם, ומשום כך מותר לטלטלם.

אבל מ"מ האמת כדבריו של הט"ז, להלכה. ואין לחלק בין מנורה לכלי שמלאכתו לאיסור, ובשניהם אין לטלטל ע"י דבר היתר. וכמ"ש דלא היתרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. וכמ"ש סימן ש"א סעיף ה': לא היתרו לטלטל ע"י ככר או תינוק אלא במת בלבד אבל לא בשאר דברים האסורים לטלטל. ולכאורה בגמ' לא משמע כן. שהרי בגמ' שם קכד א הנ"ל, הביאה הברייתא, "מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה", הרי דשרי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י דבר היתר שליה. וז"ל המדוכה שא"י. וטעם הדבר — כמ"ש הרשב"א בעבודת הקודש בשער החמישי הלכות מוקצה ונולד, ח"ל: בזמן שיש בה שום למה מטלטלה והלא לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד לפי שלא נאסרה המדוכה אלא מחמת מלאכה זו של שחיקת שום וכיוצא בה ועכשיו הרי היא

תינוק משא"כ כאן במנורה דאפי' לצורך גופו ומקומו אסור כדלעיל ע"כ לא מועיל ככר או תינוק. עכ"ל. עוד קשה, דעדיין קושיית הט"ז במקומה עומדת. שהרי הגמ' בשבת קכג א הוכיחה ממדוכה שאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור. ותיירצה שם במסקנה: הכל מודים בסיכוי זיירי ומוזרי דכיון דקפיד עליה מייחד להו מקום ה"נ מייחד להו מקום. ופירש"י ב"ה הני נמי: עלי ומדוכה. ולפי"ז גם מדוכה היא ככלי המוקצה מחמת חסרון כ"ס, שאסור לטלטל אף לצורך גופו ומקומו. ואפי"ה מותר לטלטל ע"י שום. והרדא קושיא לדוכתא — מ"ש ממנורה. אמנם מהחוס' שם ד"ה ה"נ, משמע שתיירק הגמ' — ה"נ מייחד להו מקום — קאי אף על לא אמדוכה. דבמדוכה נשארה הגמ' בתיירק הקדמם. ולפי"ז אין הוכחה שמדוכה ה"י ככלי המוקצה מחמת חסרון כ"ס. אבל עדיין קשה הקושיא הנ"ל. שהרי המקשה ממדוכה הוא אפי"ה, הסובר שכלי שמלאכתו לאיסור אסור גם לצורך גופו ומקומו. והוא שהוכיח ממדוכה, שאסור ואעפ"י תנן שם שש"י שום שכתובה מותר. הרי דגם בכלי שאסור לטלטל לגמרי, מותר ע"י שום שכתובו. ועיין בגליון רע"א שעל השו"ע שאמנם הוכיח כן מהסוגיא הנ"ל. וכתב עפ"י: והו"ה כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כ"ס נראה ומותר אף דאין בו היתר לעצמו לצורך גופו ומקומו וכו' ולפי"ז הו"ה הנר שהדליקו בו בשבת מותר ע"י ככר או תינוק וכו'.

ונראה לבאר כוונת רבנו, דבאמת מהני ככר או תינוק גם לדבר שאסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו. כגון מוקצה מחמת חסרון כ"ס. וכמו שהוכיח הרע"א מההוא אמינא שם הגמ', ודלא כהט"ז. והוא דלא מהני ככר או תינוק במנורה. הוא כמו שכתב המ"א בסימן רע"ט סעיף ג' סק"ה: דידעו המנורה טפל להשלהבת ושויהי לכן ולא עשו ללחם ולכן לא מהני להם, עכ"ל. ואע"ג שכתבה כבר בכתה השלהבת, אפי"ה אסור כל השבת. והיינו דבה"ל פסקינן כ"ש שנו שכבה מותר לטלטל, אלא כמו שכתבו החוס' שם קכג א ד"ה לבר — אהא דאמרו שם: בכל השבת כולה הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור — ונכון איסור דדיחיה בידים כגון נר שהדליקו בו באותה שבת. ועיין כריש סימן רע"ט. וז"ש רבנו, דמנורה שהדליקו מוקצה מחמת איסור דדיחיה בידים. וכוונתו שלא מועיל להניח ככר או תינוק על המנורה בשבת, משום שגם ביה"ש לא היה מותר לטלטל ע"י הככר, כיון שהככר טפל לשלהבת. וכיון שזה מוקצה מחמת איסור ודיחיה בידים, אמרינן בה, "מניד דאתקצא ביה"ש איתקצא לכולי יומא" וכו'. וז"ש רבנו: וה"ה בארנקי. דאיתא בשבת קכב ב שפעם אחת שכתו ודיסקא מלאה מעות ברה"ר. ורצו להחיר לטלטלה ע"י ככר או תינוק, ומסקנת הגמ' שם שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. ולפי מה דאמרינן הכא — שככר או תינוק מותר לטלטל ע"י ככר או תינוק, ומוקצה מחמת חסרון כ"ס לא מהני ככר או תינוק, משום שלעולם הככר בטל כלפי המעות שבארנקי. ומ"ש

באר הגולה

ס.ס.
ע.ס.ס.נמוס.
פ.ס.ס.וכרמל.
צ.ס.
ק.רמז"ס נפכ"ה
והמדרש נפ"ק ד"ע
וכ"ז מדבר הטור.

פי הפך אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה לא. הגה: (כו) ולא נשנו נמוס שיכולים להזיק כגון עלי זוכים שנשנו על השלמן או נמוס שהולמן מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יזיקו נהם (כל זו והנהום מדרמי וכו" נשם אורחות חיים): ז.ס. חתיכת חרס שנשברה ע. (כו) בחול (כה) מכלי וראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה פ. אפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסותה בה צ. ואם זרקה לאשפה מבע"י אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי. הגה: (כט) ואפילו חזי לעני הולל והקצוה העגלים שלו אעפ"י שהם עשירים ומוקצה לעשיר היא מוקצה לעני כמו שיתבאר סוף הסמך (ר"ן פרק כמה שם): (ל) ודוקא חתיכת חרס (זא) משום דאתיא משברי כלים ק. אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון (זכ) צרורות (זג) או אבנים אעפ"י שראויים לכסות בהם כלי אסור לטלטלם. הגה:

ביאורי הגר"א

וכמ"ק: (כו) ואם. מ"ז א': (כו) בחול. כלל הני דשמעתין שרי פרחמיות וכן נבטלו ועמ"ש:
ל"ד ועמ"ל: (כה) מכלי. ממש": (כט) ואפי' (לא) משום דאת' כו'. דל"כ וכי עדיפא מכיו
חזי. מ"ז א': (ל) ודוקא חתיכת כו'. ממש" (לב) צרורות. מ"ז א': (לג) או כלים:

ברכת אליהו

לעניים — אסור לטלטל. [וכן נפסק לקמן סעיף נ"ב. וע"ש בבא"ה ג. סק"ט, שצ"ל לנ"ל.]

(ל) כמ"ש בכל הני דשמעתין, דדוקא שברים הבאים מכלים, כגון בשבת קדש א: שיירי פרוזמיות (טליתות — רש"י) אסור לטלטל בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהן ג' על ג' ולא חזו לא לעניים ולא לעשירים. ומדלא קתני סתם חתיכות, משמע שאם אינן שייריים, אסור לטלטל. אפילו באית בהו ג' על ג', וכן בבבליהו, כגון: חבית שנשברה, שיירי מחצלאות ושיירי מטלניות — המזכרים שם בסוגיא — דבכל הסוגיא שם משמע דמיירי דוקא בשברים הבאים מדבר שהיה עליו שם כלי. ועמ"ש. [שכסעף י"ב הובא הדין של שיירי מחצלאות, וז"ל המחבר: שיירי מחצלאות מותר לטלטל דחזו לכסות בהו טינופא וכו'. ובסעף י"ג הובא הדין של שיירי מטלניות. וז"ל המחבר: שיירי מטלניות שכלו אם יש בהן ג' אצבעות על ג' אצבעות מותר לטלטל ואם לאו אסור. ועמ"ש סקמ"ה].

(לא) דל"כ — שההיתר הוא, משום דאתיא משברי כלים, אלא נאמר דסיבת ההיתר הוא משום דחזי לכסות בו כלי — וכי עדיפא מכיוו כלים. [נתנן בשבת קדש ב: כיסוי כלים שיש להם בית אחיזה ניטלין בשבת. ואמר עלה ר' יוחנן בגמ': והוא שיש עליהן תורת כלי. ועיין לקמן בסעף י' שפסק — בענין כיסוי כלים — והוא שתקנם ועשה בהם מעשה והכינם לכך או שנשתמש בהם מבע"י. והכא — בשברי כלים — שרי בלא שום תיקון, וסגי בזה שראויה לכסות בה כלי. אלא ודאי משום דאתי משברי כלים, שרי אף בלא תיקון. (לב) שבת מו א: אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזאי לכסויי ביה מנא (בתמיה) א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליה.]

(לג) יו"ט יב א. נתנן שם בביצה: ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרה"ר וכו"ה מתירין. ובתחילה פירשה הגמ' שמחלוקתם היא — האם יש איסור הוצאה ביו"ט. והקשה ע"ז רב יוסף: אלא מעתה ליפלו באבנים. ופירש"ש שם בד"ה אלא מעתה: דסבירא להו לב"ה אין איסור הוצאה ליו"ט. וכד"ה ליפלו באבנים: א"א איסור הוצאה אין איסור טלטול שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה. הרי דבשבת שיש איסור הוצאה, פשוט הוא שיש

עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהן את פי החביר שברי זוכית לכסות בהן את פי הפך ר' יהודה אומר בלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זוכית לצוק לתוכן שמן. ומסקינן בגמ' שם אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא אבל מע"ש דברי הכל מותרין הואיל והוכנו מבע"י. ומ"ש המחבר, כלים שנשברו אפילו בשבת, הוא משום דפסקינן כח"ק.

(כו) שבת מב א: אמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים. ושם בהמשך הגמ': אמר רבינא הלכך קוז ברה"ר מוליכו פחות פחות מדי אמות ובכרמלית אפילו טובא. אלמא אין איסור מוקצה בסילוק מזיק.

(כז) לאו דוקא שנשבר בחול, אלא הו"ה אם נשבר בשבת נמי דלאו הכי. [ודלא כה"ט ז"ל סק"ו שפירש שאם נשבר בשבת מותר רק אם ראוי למלאכתו הראשונה, דכיון שברה"ר אינו ראוי לכסות בו כלים, הו"ל נולד לכו"ע, ומ"ש הטור, שנשבר בחול — דוקא הוא]. ועיין מ"א [סקי"ז], שהביא דברי הדי"מ, שם"ש הטור, "בחול", הוא לאו דוקא, אלא כיון שהזכיר אח"כ שזרק לאשפה אסור — וזה דוקא בחול — לכן כתב גם ברישא, "בחול". וסיים שם: וכ"כ הב"ח דלא כהרב"י שכתב דבנשברה כשבת אסור לטלטלה אא"כ הוא ראוי למלאכתו הראשונה דקשה לבדות חלוקים שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים. וע"ע מש"ש בזה].

(כח) כמו שמבאר והולך בסופא: ודוקא חתיכת חרס משום דאתיא משברי כלים אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות או אבנים אעפ"י שראויים לכסות בהן כלי אסור לטלטל.

(כט) שבת מז א: אמר רבי רומנוס לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה. ומסקינן שם דמיירי דאית ביה קרטין (שנשתיריו מן האור והלבונה דחזיא להירח ואגב לבונה מטלטל למחתה עם אפרה דומיא דכלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה — רש"י). ואמר ע"ז אביי שם: קרטין ביה רבי מי חשיב וכי תימא חזו לעניים והתניא בגדי עניים לעניים בגדי עשירים לעשירים אבל בגדי דעניים לעשירים לא (הוה) בגדי גבייהו ולא מקבלי טומאה הכא נמי בי רבי בטלי קרטין — רש"י). אלמא שדבר שהקצוה עשירים — אע"ג שראוי

(יד) דכל דבר שאינו כלי כלל אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו כ"ש לצורך מקומו (מרדכי פרק קמא ד"ט): ח ר כל הכלים (לה) הנטילים בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהם נטילים (לו) בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת: ט ש דלת של שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה מהם ואסור להחזירה גזירה שמא יתקע ושל לול של תרנגולים אסור בין ליטול בין להחזיר דכיון דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה: י ה (לו) כסוי בור ודות אין נטילים אלא א"כ יש להם בית אחיזה דאז מוכח שהוא כלי (לה) ושל כלים (לט) אפי' הם מחוברים בטיט יכולים ליטלם אפילו אין להם בית אחיזה (מ) והוא (מא) שתקנם ועשה בהם מעשה והכינם לכך (סכ) או שנשתמש

ביאורי הגר"א

אבנים. י"ט י"ז א': (לד) דכ"ד שאינו קב"ד א': (לה) הניטלים. ע' מוס' ד"ה כל: (לו) בין. גמ' ע"ס: (לז) כסוי. אפי' לר"י וע' רש"י ע"ס: (לח) ושל כלים. אפי' למ"ק: (לט) אפי': ע"ס קכ"ה א' כרעניא וכרעניא ובהא מודה מ"ק:

ברכת אליהו

הא דפסק המחבר „כיסויי בור ודות אין נטילין אא"כ יש להם בית אחיזה". הוא אפילו לר' יוסי. ועיין רש"י שם ד"ה בכיסוי ברקע שפירש: כגון כיסוי בור ודות. ומשו"ה נקט המחבר לשון זה. והא דפסק המחבר דבשל כלים א"צ בית אחיזה, הוא אפילו לת"ק.

(לט) שבת קבה א: העיר ר' יוסי משום ר' אליעזר בן יעקב על שבתינור יושן שניטלין בשבת ועל כיסויי שאינו צריך בית יד אמר רבינא כמאן מטלטלינן האידנא כיסוי דתנורא דמתא מחסאי דאין להם בית אחיזה כמאן כר' אליעזר בן יעקב. והא דפסק המחבר דבשל כלים א"צ בית אחיזה גם כשהם מחוברים לקרקע. הוא כרענ"י וכרענ"א ובהא מודה ת"ק. [דאע"ג שלת"ק — הג"ל בסקל"ח — כיסויי כלים המחברים לקרקע מותר לטלטל רק אם יש להם בית אחיזה, ה"מ בקבורות לגמרי בקרקע. אבל בכגון תנור — המגולה ומחובר לקרקע — שרי גם בליית ליה בית אחיזה, וכמ"ש בסמ"ג מקור דין זה].

(מ) ר"ל דוקא באותן שאין צריך בית אחיזה.⁸ (מא) בסקל"ז הבאנו דברי הגמ' בשבת קכו ב, שכיסויי כלים מותר לטלטלן אע"ג שאין להם בית אחיזה. וא"ר יוחנן שם: והוא שיש תורת כלי עליהם. ופירש"י: שהכיסוי ראוי לחשמש לעצמו. והתוס' שם בד"ה וכי תימא, הקשו עליו, דלמה לנו להצריך שיהיה ראוי גם לדבר אחר. לכן כתב ר"ת דה"פ: דאיכא תורת כלי עליו שתקנו ועשה בו מעשה והכינו

איסור טלטול באבנים.

(לד) תנן בשבת קכד א: אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן בבלת. ובגמ' פרכינן: שבת גופיה תשתי דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו שרי. ותוצינן: ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליו היכא דליכא תורת כלי עליו לא. הרי דבאין תורת כלי עליו, אסור אפילו לצורך גופו.

(לה) שבת קכב ב: כל הכלים נטילין בשבת ודלתותיהן עמהן. ועיין תוס' ד"ה כל: כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן עמהן גרסינן ול"ג כל הכלים נטילין דטובא איכא דאין נטילין כגון מסר הגדול ויתר של מחרישה דאפילו ר"ש מודה וכו'. ולשון המחבר כאן, הוא עפ"י גירסת התוס' הנ"ל. (לו) מסקנת הגמ' בשבת קכב ב: אמר אביי הכי קאמר כל הכלים הניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן אעפ"י שנתפרקו בחול נטילין בשבת. [נפ"ה הט"ז בסק"ח — על לשון המחבר — לא מיבעיא נתפרקו בשבת דמותר דמוכנין הן אגב אביהן כי עייל בשבת אלא אפילו בחול מותר. וע"ע מש"ש בזה]. (לז) (לח) תנן בשבת קכב ב: כיסויי הכלים שיש להם בית אחיזה נטילין בשבת ר' יוסי אומר בד"א בכיסויי קרקעות אבל בכיסויי הכלים בין כך ובין כך נטילין בשבת. ובגמ' שם: אמר רב יהודה בר שילא אמר רב אסי א"ר יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהן דכו"ע כיסויי קרקעות אם יש להן בית אחיזה אין אי לא לא כיסויי הכלים אע"ג דאין להם בית אחיזה כי פליגי דחברינהו בארעא מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן. ולפ"ז

8 כוונת רבנו לומר, דהא דכתב המחבר „והוא שתקנם וכו'". הוא רק בכיסויי הכלים. שא"צ בהם בית אחיזה. אבל בכיסויי קרקעות שצריך שיהיה להם בית אחיזה, א"צ לתקנם. שהרי בית אחיזה גופא הוא הכנה מספקת. ואע"ג דלרש"י לא די בהכנה לאותו דבר, וצריך הכנה גם לדברים אחרים, כמבואר לקמן בסמ"א. ולפ"ז אפשר היה לפרש שמלבד בית אחיזה צריך גם לתקנם, מ"מ המחבר פסק בסעיף י' תוס'. שדי בהכנה לאותו דבר, ולכן כתב רבנו שבכיסויי קרקעות שיש להן בית אחיזה א"צ בהכנה נוספת.

ובביאורי הלכה ד"ה והוא שתקנם, הביא קושיות הא"ר מגמ' מפורשת. דאיתא בשבת קכו א: אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג (דסני כמחשבה להשוותו ללו) ומי אמר ר' יוחנן הכי התקין כל כיסויי הכלים שיש להם בית אחיזה נטילין בשבת ואמר רב יהודה בר שילא אמר ר"א אמר ר' יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהן. הרי להדיא דבעינן תורת כלי גם בכיסויי כלים שיש להם בית אחיזה. וכתב

באר הגולה
ר שם קכ"ז נמשנה
ונגמלא.
ש שם נגמלא.
ת שם קכ"ז נמשנה
ונגמ' וכמ"ק לפי
הר"ן (לעמ' הר"ף
ולמנ"ס נכ"ס) וה"ה
שם נשם הרענ"א.

הבאור הלכה לתרץ קושייתו, שדברי ר' יוחנן שאמר „והוא שיש תורת כלי עליהם", לא קאי ארש"א, אלא אסיפא דמתניתין. דהכי תנן תחת: כל כיסויי הקלעים שיש להם בית אחיזה נטילין בשבת א"ר יוסי בד"א בכיסויי קרקעות אבל בכיסויי הכלים בין כך ובין כך נטילין בשבת. דדברי ר' יוחנן קאי אסיפא — אכיסויי כלים, שלר' יוסי א"צ בית אחיזה. אבל בירש"א — בכיסויי קרקעות שיש להם בית אחיזה — א"צ תורת כלי. והא שהביאה הגמ' שם רק את הירש"א — והתנן כל כיסויי הכלים שיש להן בית אחיזה — והקשתה על ר' יוחנן, הוא כמו שכתוב: וכו'. וכונת הגמ' שדברי ר' יוחנן — „והוא שיש עליהן תורת כלי" — אסיפא קאי. וסיים שם: והרבה איתא בש"ס כעין זה.

ותיזן שם עוד הירדן. שהגמ' איירי בכיסויים שיש להם בית אחיזה מתולדה, ולכן צריך גם תורת כלי. וכתב הבאור הלכה שזהו דחוק, ויותר נכון היתורן הראשון. ועיין בלבושי שרד כאן, שכתב

באר הגולה

א שם נמשנה ק"כ.

ב שם ק"ג וכרע.

ג שם.

ד שם ק"ח.

ה הרע המגיד נפרק

ו שם נגמ' ולפי' רמז'ם נפכ'.

בהם מבע"י (מג) וכיסוי חביות הקבור' בקרקע לגמרי צריכות בית אחיזה: יא א מחט
שלימה מותר לסלולה ליטול בה את הקין כ ניטל חודה או חור שלה אסור ג' וחדשה שלא
נקבה עדיין מותר: יב ד שירי מחצלאות מותר לסלולם דחוי לכפות בהו סינופא ה (מר)
ואם זרקן לאשפה מבעוד יום אסור לסלולם: יג ו שירי ממלניות שבלו אם יש בהם ג'

ביאורי הגר"א

וכת"ק דלחנו נמי ס"ל הא דרשנ'י אלא דמיי' נהג' ו
ולק' פ' ה"י"ף נמ"ק ונרנצ"י. ר"ן: (מר) ואם

להיות מכון למדנו של חנו ועין סעיף כ"ב וס"י ש"ג
ס"א: (מג) וכסוי חביות הקבורות. רמז'ם

ברכת אליהו

דבעינן שיהיה על הפקק תורת כלי. וע"ז כתב שם הר"ן, דלכך
לא הצריך הר"ף בפקק החלון תורת כלי, משום שמסתמא
השתמש בו מבעו"י, כיון שצריך לכוונו למדת החלון,
ושימוש מבעו"י הוי ג"כ כתורת כלי. (ועס"י) [ועס"ס] כ"ב
וסי' ש"ג ס"א.

(מג) [בסקל"ז הבאנו מחלוקת ח"ק ור' יוסי בשבת קכו ב, אי
בעינן בית אחיזה בכיסוי הכלים. ומסקנת הגמ' שם שבכיסוי
קרקעות לכו"ע בעינן בית אחיזה, ובכיסוי כלים לא בעינן.
ומחלוקתם היא בכלים דחבריהו לארעא. והר"ף שם פסק
כת"ק — דבעינן בית אחיזה. וכתב עליו הרא"ש שם פרק י"ז
סימן י"א: ונראה לי שגגת סופר דאיהו גופיה הביא לעיל הא
דאמר רבינא כמאן מטלטלין האידנא כסוי תנורא דמתא
מתסיא דלית להו בית אחיזה כראב"י ור' יוסי אמר משום
ראב"י ואזיל לטעמא דהכא ורב אלפס כתב ולית הלכתא
כת"ק וטעה הסופר. ודברי רבינא הובאו לעיל סקל"ט.
והמחבר — שחילק בין כיסוי כלים לכיסויי „חביות
הקבורות בקרקע לגמרי" — כתב עפ"י הרמב"ם בפכ"ה
מהל' שבת הי"ג שפסק: היה כלי מחובר לקרקע כגון חבית
הטמונה בארץ אם יש לכיסוי שלה בית אחיזה מטלטלין אותו
ואם לא אין מטלטלין אותו וכן כיסוי הקרקעות כגון בורות
וחריצין אין מטלטלין כיסוי שלהן אא"כ יש להן בית אחיזה
כיסוי התנור אעפ"י שאין לו בית אחיזה מותר לסלטלו. יוצא
איפוא שבכיסוי קרקעות פסק הרמב"ם כת"ק — שצריך בית
אחיזה — ואעפ"י פסק בכיסוי תנור כראב"י — שלא צריך
בית אחיזה, אע"ג שהתנור מחובר לקרקע. והיינו משום
שסובר הרמב"ם דאינהו — החכמים החולקים על ר' יוסי
בכיסוי קרקעות — גמי ס"ל הא דראב"י שבכיסוי תנור לא
צריך בית אחיזה. אלא שבכיסוי כלים — שהצריך ח"ק בית
אחיזה — מיידי בכה"ג שהחבית טמונה לגמרי בקרקע, ולכן
הוי ככיסוי קרקעות. משא"כ בתנור, שאמנם אף הוא מחובר
לקרקע, אך כיון שהוא מגולה מלמעלה, יש לו דין כיסוי כלי.

לכך יש תורת כלי עליו אפילו אינו ראוי לדבר אחר. והא דכתב
המחבר: והוא שתקנו ועשה בהם מעשה והכינים לכך — הוא
כפי' התוס' שם ד"ה וכת", ודלא כרש"י.

(מב) הא דסגי הכא „נשתמש בהם מבעו"י", הוא מדברי
הר"ן, שהוכיח כן מהא דחריית וכתב אסי בשבת (נא) [נ א].
דאיתא שם בגמ': תנא רבה בר בר חנה קמיה דרב חריות של
דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לשיבה צריך לקשר (לקשרם
יחד מבעו"י להוכיח שלישיבה עומדים ואם לא קשרם יחד
אסור לסלטלין למחר דלא הוי יחדו במחשבה — רש"י)
רשב"ג אומר א"צ לקשר הוא תני לה והוא אמר לה הלכה
כרשב"ג איתמר רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ורב אסי
אמר יושב אעפ"י שלא קישר ואעפ"י שלא חישב. דקיי"ל
כוותיה — דרב אסי — כמ"ש בסעיף כ', וכמ"ש הבאה"ג
סק"ק. וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא. דבסקמ"א הבאנו דברי
ר' יוחנן דאמר שם קכו ב: והוא שיש תורת כלי עליהם. והאריך
פסקינן כרב אסי דאמר: יושב אעפ"י שלא קישר ואעפ"י של
חישב. וכתב הר"ן שם קכו ב: אלא ודאי כדאמרן דכי בעינן
תורת כלי ה"מ בשלא נשתמש בו מבעו"י אבל בשכבר
נשתמש בו זהו תורת כלים שלו. וכתב הר"ן, דלכך הצריך
הר"ף בקנה ובכיסוי חילוק כלל ולא הוצרך בפקק, לפי
שסתמא נשתמש בה מבעו"י שצריך להיות מכון למדנו של
חלון. דשם בעמוד א' תניא: קנה שהתקינו בעה"ב להיות
פותח ונועל בו בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו אין
קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רשב"ג אומר מתוקן אעפ"י
שאינו קשור אמר רב יהודה בר שילת אמר רב אסי א"ר יוחנן
הלכה כרשב"ג. וכתב ע"ז הר"ף שם: ודוקא כשיש תורת כלי
עליו. וכן בכיסוי כלים הביא הר"ף שם את דברי ר' יוחנן
שאמר: והוא שיש תורת כלי עליו. ואילו בפקק החלון —
דתנן שם קכה ב: פקק החלון ר"א אומר בזמן שהוא קשור
ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך
פוקקין בו — כתב הר"ף שם שהלכה כחכמים. ולא כתב

ונראה שרכנו לא בא לתרץ דברי המחבר אלא להקשות עליו.
ומ"ש לעיין בסעיף כ"ב, היינו ששם כתב המחבר: י"א שצריך
שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבעו"י. והוא דעת המרדכי. ואילו
בעינן כיסוי כלים לא הביא המחבר שיטה זו דרעין דוקא מעשה.
וכן הקשה החזו"א בסיומן מ"ב סק"י.
וכן מ"ש רבנו „ורעין סימן ש"ג ס"א", היינו ששם בענין קנה
הצריך המחבר מעשה דוקא. ובשבת קכו א משהו הגמ' כיסוי כלים
לקנה. ואילו המחבר כתב בענין כיסוי כלי דסגי שנשתמש בהם
מבעו"י. וכן הקשה שם החזו"א על דברי המחבר. וכתב: ואולי כוון
לזה הגר"א אלא שקשה לעמוד על כוונת הגר"א ו"ל כאן.

ג"כ דקאי אכל הסעיף, כדברי הא"ר.
9 כדמשק אליעזר כתב שכונת רבנו — במ"ש: ועיין סימן ש"ג
ס"א — לתרץ הא דלא כתב המחבר הכא דמהני מחשבה כמו בפקק
החלון שם. והיינו משום דבפקק החלון, הא דמהני מחשבה הוא
כדברי הר"ן שמתמא הכינו והשתמש בו מבעו"י, וזוהו נעשה כלי
וסגי בהכי. אך המעיין בדברי רבנו בסיומן ש"ג סק"א יראה שהוא
מפרש דברי המחבר דלא כהר"ן. והחילוק בין פקק החלון לקנה ונגר
הוא כדברי הרא"ש שם, שיש דברים שדומים יותר לבנין, וצריך בהם
יותר מעשה כדי להכניסם. ולכך, ובפקק שלא דומה לבנין, סגי
במחשבה.

באר הגולה
ז' ה"ה שם נסס
הרמב"ם וקלם מפרשים
הר"ן שם הרמב"ם.
ח' שנת קמ"א וכנ"ל.
ט' שם נגמל.
י' שם ק"י נגמל.
וכר' יהודה.
כ' שם.
ל' שם וכר' יוסף
הר"ף והרמב"ם.
מ' שנת ק"מ.
נ' שם קל"ח וכר'.
ס' שם קכ"ד וכלה.
ל"ב.

אצבעות על ג' אצבעות מותר לסלמלן ואם לאו אסור ז' (מה) ויש מתירין אפי' אין בהם ג' על ג' ובלבד שלא יהיו סליתות של מצוה: יד' ה' מנעל חדש מותר לשמטו מעל הדפוס אף ע"פ שמלאכתו לאיסור כיון דשם כלי עליו מ' מותר לסלמלו לצורך מקומו: טו' סנדל שנפסקה רצועה הפנימית עדיין תורת כלי עליו ומותר לסלמלו נפסקה החיצונית בסל מתורת כלי ואסור לסלמלו כ' ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו ו' ובחצר שהוא נשמר שם אסור: טז' מ' חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו לייבשו יכול לשמטו מעל הקנה אבל ליקח הקנה מתוכו אסור לפי שאינו כלי (מה) ואם תחבו בו כלי מותר ליטלו מתוכו אפי' הוא מלאכתו לאיסור נ' כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה אסור לסלמלה. הנה: (מז) וכן ספסל ארוך שנשמט א' מרגליה כ"ש שמים דאסור לעטלה ולהנימו על ספסל אחרת ולישכ עליה אפי' נשברה מנעוד יום (מחמת הדשן מ' ע"ה) (מה) אל"כ ישנ עליה כך פעם אחת קודם השנת (כ"ג) מ"ס ש"ג) (מט) גם אסור להכניס הרגל לשם (נ) משום נזין (כ"ג) (ס): יז' מ' לבנים שנשארו מהבנין מותר לסלמלם דמעתה לא

ביאורי הגר"א

אפי' די'ל דספסל רחוי לטמון דהא גם מרה רחוי לטמון מדשרי ת"ק נאסר: (מה) אל"כ יושב. קמ"א ל"ש אלף ס' ועמ"ל: (מט) גם שם קל"ח נ' שמה יתקע: (נ) משום. עמ' ש"ג ס"ט:

זרקן. מנע"ל נס"ז: (מה) ויש מתירין אא"ב. שמש' נכה"ג וכ"מ כרש"י שם דל"כ לא גרע משרי מחלל' ומרס קטנה ועומס ד"ה מחלל: (מז) ואם תחבו כ' אפי' שם: (מז) וכן. נלמד מלירה

ברכת אליהו

מקניא שרי קניא ממנה אסור אמר רבא ואם כלי קיואי הוא מותר (קנה של אורגים דתורת כלי עליו שרי — רש"י). הרי דאף שהוא כלי שמלאכתו לאיסור שרי, כיון שהוצאתו מן הכתונת הוי לצורך מקומו.

(מז) איתא בשבת קלח ב: כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותר לטלטלה שתיים אסור רב אמר חד גמי אסור גזירה שמא יתקע (כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזה והוי כונה אבל ת"ק היכא דלא נשמטה אלא אחת לא חייש למחוק כולי האי — רש"י). והרמ"א שכתב, „וכן ספסל שנשמט א' מרגליה וכו' " — נלמד מכירה. דכי היכי דבכירה שנשמטה אחת מירכותיה, גזרינן שמא יתקע. ה"נ בספסל. אע"ג די"ל דספסל ראווי לסמוך על ספסל אחר, ואין לחוש כ"כ שמא יתקע, ורק בכירה יש לחוש שמא יתקע — אין זה חילוק נכון. דהא גם כירה ראוי לסמוך על גבי דבר אחר. והא ראיא — מדשרי ת"ק באחת. וע"כ טעמו דלא חיישינן שמא יתקע, משום שראוי לסמוך על דבר אחר, ואעפ"כ סובר רב דגזרינן שמא יתקע. נוכן פסק המחבר. ומשו"ה פסק הרמ"א שגם ספסל, „שנשמט אחת מרגליה" יש לחוש שמא יתקע. ועיין בתרומת הדשן סימן ע"א שכתב.

(מח) [בד"מ כתב שדין זה נלמד מההיא דחריות, הנ"ל בסקמ"כ, דבישב עליהן מבעו"י שרי לטלטלן. וקשה דהתם הטעם הוא משום מוקצה, ולפיכך מהני הא דישב עליהן מבעו"י. אבל הכא הטעם הוא משום גזירה שמא יתקע, ומה מהני יושב. וי"ל שדין זה נלמד מהא דאיתא בשבת] קמא ב: ואין יוצאין במנעל חדש כחיה מנעל אמרו במנעל של אשה (דאשה מקפדת אם אינו מכוון למדת רגלה — רש"י) חני בר קפרא לא שנו אלא שלא יצאה בו שעה אחת מבעו"י אבל יצאה בו מע"ש מותר (כבר הכירה בו דמכוון הוא לה אז אינה מקפדת — רש"י). אלמא אין חשש לחיקוק, אם כבר יצאה בו

ובזה הלכה כראב"י. ולכן פסק הר"ף כת"ק וכראב"י. ואין בזה כל סתירה. נולפ"ז אין צורך להגיה בדברי הר"ף, כפי שעשה הרא"ש] — ר"ן שם. (מז) כמש"ל בסעיף ז', רבזה שזרקן מבעו"י בטלן מהיות עוד כלי.

(מה) בשבת קכא א: א"ר זירא אמר רב שיירי פרוחמיות אסור לטלטלן בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהן ג' על ג' דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים. ועיין כר"ן שם בשם הראב"ד שמפרש ככה"ג — דהא דבעינן ג' על ג', הוא דוקא בטליתות של מצוה, משום שאדם כוול מהם ואינו רוצה לקנות עצמו בהם ולא ליתחד אותם לתשמיש המנונה. אבל שיירי בגדים אחרים שאינו חושש להשתמש בהם לדברים מגונים, מותר לטלטלן אע"ג שאין בהם ג' על ג'. וכ"מ כרש"י שם ד"ה שיירי פרוחמיות: טליתות כדאמר בסוכה רמא תכילתא בפריומא דאינשי ביתיה. דאל"כ — דאיירי בטליתות של מצוה, אלא איירי אף בשיירי שאר בגדים — לא גרע משיירי מחצלאות, שפסק בסעיף י"ב שמותר לטלטלן. ולא כתב שם דבעינן דוקא ג' על ג'. וכן לא גרע מחרס קטנה. דאיתא שם קכד ב: אמר רב נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטלה בחצר. דכיון שכאה מכלי ואפשר להשתמש בה, מותר לטלטלה גם כשהיא קטנה. ועיין תוס' ד"ה מחצלת. דאיתא שם קכא א: אמר שמואל קרומיות של מחצלת מותר לטלטלם בשבת מ"ט אמר רבא בר המדורי אסברא לי מחצלת גופא למאי חזי לכיסויי ביה עפרא הני נמי חזיין לכיסויי ביה טיגופת. וכתבו שם התוס': לרווחא דמילתא מפרש הכי אע"ג דלא בעי מעין מלאכה ראשונה כדאמר רב נחמן לציל חרס קטנה מותר לטלטלה בחצר משום דחזיא לכיסויי ביה מנא. הרי דכל שימוש מהני לשיירים כי היכי דלא להוי מוקצה. (מז) שבת קמ א: אמר רב חסדא האי כיתגיתא משלפו לדידה

באר הגולה

ע שנת מ"צ.

* (ודין גמלת נר"ה

עין בסמך ש"ל).

פ כ"ה מ' נמשנה

ובגמרא.

צ כ"ש שם לפני

י"ט והמנ"ס פרק

כ"ו וטור.

ק שנת נ' נגרימא

כרש"ג וכר"ל הר"ף

והר"ש והמנ"ס נכ"ה.

קיימי לבנין אלא למזנא עלייהו (פי' להסמך ולשנא עליהן) ואם סידרם זה על זה גלי אדעתיה שהקצם לבנין ואסור למלטם: יח ע קוץ המונח ברה"ה מותר למלטו פחות פחות מד' אמות ובכרמלי' מותר למלטו להדיא משום דחיישינן שמא יזוקו בו רבים ובמקום הזיקא דרבים לא גזור רבנן שבות*: יט פ (גי' סולם של עלייה שהוא גדול ועשוי להטיח בו גג אסור למלטו אבל (נא) של שובך צ מותר לנפותו ממקום למקום אבל לא יוליכנו משובך לשובך כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לצוד: כ ק חריות (פי' חצ' ענפים) של דקל שקצצם לשריפה מוקצים הם ואסור למלטם יושב עליהם מעט מבעוד יום מותר לישב עליהם בשבת (נב) וכ"ש אם קשרן לישב עליהם או ר אם חשב עליהם מבע"י לישב עליהם ר שס וכשחול רין שס וכשס רב הלי ורענו יונה וכ"ל הר"ש והמנ"ס נכ"ה.

ביאורי הגר"א

ח"ס שו"א גדול כו' וכמו שכתב רמב"ם נעדרין
ס: (נא) של שובך. דל"ס ג"ה על ג"ס אלא
ברכת אליהו

(נ*) סולם כו'. דלא כמירוק דר"א בתוס' עירובין ע"ז
נ' ד"ה א"ה כו' ובתוס' ע' נ' ד"ה מאי אלא כמי' הראשון

סולם גדול, אלא כמי' הראשון — בתוס' בכיצה שם —
שמחלק בין סולם גדול לקטן. ולפי"ז אסור לטלטל סולם
של עלייה שהוא גדול. ור"ש המחבר „סולם של עלייה
שהוא גדול וכו'". שהאסור בזה אינו משום שביד"ט
אסור — כחירוק דר"א — אלא משום שהוא גדול. וכמו
שכתב רמב"ם בעירובין שם.

(נא) בכיצה ט א תנן: כ"ש אומרים אין מוליכין את
הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלוק לחלוק וכו'ה
מתירין. ואיתא עלה בכרייתא שם: אמר ר' יהודה בד"א
בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה ד"ה אסור. וכתבו
שם התוס' בד"ה מאי דקא שרי: ותימה דאמר בעירובין
פרק חלוק (עז ב) מטלטלין את הסולם ובכילי שמעתין
משמע דאסור לטלטל סולם של עלייה ור' דוסא אסר
אפילו סולם של שובך וי"ל דשני מיני סולמות הן וכן
משמע בהדיא פרק חלוק והתם מיירי בקטנים והכא מיירי
בגדולים. וזהו שפסק המחבר שסולם גדול אסור לטלטלו.
והקשה הב"י, דבסימן תקי"ח פסק הטור דסולם של שובך
מותר לטלטלו משובך לשובך כדברי כ"ה, ואילו הכא פסק
שאסור, ומנ"ל לחלק בין שבת ליו"ט. ותיירך, דמה שהתירו
כ"ה משובך לשובך, הוא משום שמחת יו"ט, משא"כ
בשבת. וזהו שפסק המחבר שסולם של שובך אסור, דלא
פליג כ"ה על ב"ש, אלא משום שמחת יו"ט, כמ"ש בכיצה
ט ב: אלאא גבי שמחת יו"ט ב"ש לחומרא וכו'ה לקולא.
משמע שיסוד ההיתר של כ"ה הוא משום שמחת יו"ט,
ומשו"ה לא פליגי ב"ש וב"ה אלא ביו"ט, אבל בשבת
לכו"ע אסור.

(נב) לעיל בסקמ"ב הבאנו מחלוקת רשב"ג וחכמים —
בענין חריות של דקל שגדרן לעצים וגמלך עליהן לשיבה
— אם צריך לקשרן מבע"י. ואיתמר שם מחלוקת
אמוראים: רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ורב אסי
אמר יושב אעפ"י שלא קושר ואעפ"י שלא חישב. ומסיק
שם דרב כת"ק רדעי קשריה ושמואל כרשב"ג, ופי' הרא"ש
שם פי"ד סימן ח' והר"ן שם, דרב אסי הוא המיכל מכלם.
והמחבר פסק כרב אסי דכישב סגי. וכתב המחבר, וכ"ש
קשר", משום דכא כו"ע מודו — דאפילו ת"ק מודה
שקשריה מהני.

מבע"י. והו"ה הכא כשישב פעם על הספסל לאחר שנשמת
רגלו, אין חשש שמא יתקע. ועיין מ"א סקל"ג, שאף הוא
הקשה כנ"ל, ותיירך: דכיון שישב עליה כך פעם אחת בלא רגל
שוב לא יתקע.

(מט) שבת קלח ב: רב אמר אפילו חד גמי אסור גזירה שמא
יתקע. ופירש"י: כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזק והוי בונה.
(נ) עיין סימן ש"ג סעיף ט' דהתוקע עץ בעץ חייב משום
בונה. ועמש"ש סקל"ג.

(נ*) דלא כחירוק דר"א בתוס' עירובין עז ב ד"ה א"ה
וכו'. דאיתא שם — בענין סולמות המחברים שתי חצרות,
שאפשר לערכם אחד —: סולם המצרי אינו ממעט
והצורי ממעט. ומפרשת הגמ' — מ"ט סולם המצרי אינו
ממעט —: משום דהוה ליה דבר הניטל בשבת וכל דבר
שניטל בשבת אינו ממעט (והאיל וקטן הוא ונזה לניטלו
משם אינו ממעט — רש"י). ומקשינן: א"ה אפילו צורי
גמי. ומשני: התם כובדו קובעו. ופירש"י: ומתוך שהוא
כבד אין נוטלין אותו משם ולא משום אסור אלא משום
שקשה לניטלו. וכתבו שם התוס': משמע הכא דכל סולמות
ניטלין בשבת בין מצרי ובין צורי ותימה דבפ"ק דביצה (ט
ב) משמע דסולם של עלייה אסור לטלטל וכו' ואור"ת
דהכא בסולמות של בית שדרך לטלטל מוית לזוית ולא
דמי לסולמות של עלייה שהם גדולים וחזי להטיח בהן גגו
וכו' וה"ר אברהם מפרש דהתם כיו"ט שמוליך הסולם
ברה"ר ורואין אותו ואומר להטיח גגו הוא צריך וכיון
דאסור ברה"ר אסור בחדרי חדרים אבל בשבת דאין רגילות
להוליכו ברה"ר לא גזור בחצר ולפי' פירוש זה אסור
לטלטל סולמות שלנו כיו"ט. עכ"ל. והו"ה שמו"ה —
לפירוש ה"ר אברהם — לטלטל סולמות גדולים בשבת.
משא"כ לפי' ר"ת אין חילוק בין שבת ליו"ט, אלא סולמות
גדולים אסורים אף בשבת וקטנים מותרים אף ביו"ט.
וכ"ה בתוס' ע ב ד"ה מאי [ט"ס וצ"ל ביצה ט ב וכ"כ
בד"א]. שהתוס' שם הביאו פירוש אחד שיש שני מיני
סולמות וסולם גדול אסור וקטן מותר. ואח"כ הביאו
פירושם של הר"א מבורגין"ל שיש חילוק בין שבת ליו"ט,
כנ"ל. והמחבר — שכתב: סולם של עלייה שהוא גדול
וכו' — פסק דלא כחירוק דר"א — שמתיר בשבת אפילו

(נג) אפי' בחול: כא ש (נד) אבל נדבך של אבנים אעפ"י שחשב עליו מבעוד יום אסור לישב (עליהם) אא"כ למדום (פירוש מדרס): הגה (נה) וי"ל דק"ל אבנים דק"ל מיוזם וכן פיקר (מדרס) פרק נמה מומנן והמגיד פרק כ"ה נשם הר"ף וכן יש לפרש הר"ש: כב ה (טו) אסור לכסות פי החבית באבן

ת רש"י נמשזה והמלו הר"ן נפ"ד דשנת ביאורי הגר"א

ולא ק"ל כוונתו כ"ל ונמסרשיו הקשה דשם א"ר אפי' דנהאס דעלמ' סגי וכן אמ' שם נלו ושפספוס ונפסי"ו אמר והוא שיש מורס כלי עליו ומ' דשם משנ מעט"י והתקנים לשנח למשמע זו ופגי לרנ אשי נישוד לשנח א' ולכן הניח היסד דנדק ששם ג"כ אין מיוחד לשינה לעולם כמ"ש נפ"ג גבי לננים דחזו למזגי עליהו ונבי אבנים משמי נמקורלות אלל אין אדם מיוחד לשינה

משום שחמח י"ט מ"ש שם כ' אלמא כו': (נב) וכ"ש. דנהא כ"ע מוד: (נג) אפי' בחול. מדקאמר ומלך ס' ורש"י אמר כו' דמ' אפי' נחול ולמריק שם ושמואל דלמר כרש"י וע' ר"ש: (נד) אבל נדבך. כמ"ש ואזדו לטעמייהו כו' וק"ל כרנה שם וע' קמ"ז כ': (נה) וי"א. עמ"ל: (נו) אסור לכסות כו' אע"פ כו'. שם ור' יוסף כו' אלל נמניה נעשה ס'

ברכת אליהו

שמבאר היכי הוי רבי אסי לטעמיה, אע"ג שבחבית נעשה כלי ע"י הנחה גרידא, ואילו בנדבך אמר שצריך מעשה. וקיי"ל כרבה א"ר אמי דאמר במניח שנעשה בסיס לדבר האסור. [ועיין בגיטין עד כ' ובכרש"י ותוס' שם דבכל מקום הלכה כרבה חוץ משדה ענין ומחצה]. ולפי"ז גם נדבך אין לטלטל אא"כ למדום מבעוד יום. ועיין שם קמב ב. שעל דבריו המשנה ב, אבן שע"פ חבית מטה על צדה והיא נופלת, הביאה הגמ' דברי רב הונא אמר רב: לא שני אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. וזה כדברי רב הונא, דלא סגי במחשבה. (נה) עיין מ"א נסקמ"א שתמה על דין זה, וכתב: לכן ג"ל דודאי היכא דאין מזיון ודאי שרי לישב עליהם לכו"ע דמוקצה אינו אסור בנגיעה וכו' אבל לטלטל כעי מעשה. וצ"ע מ"ש בזה].

(נו) בסקנ"ד הבאנו מחלוקת רבה ורב יוסף בשבת קכה ב. דרבה אמר שכמניח אבן עפ"י חבית נעשה הכיסוי בסיס לאבן. ורב יוסף אמר: לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה כיסוי לחבית. ולא קיי"ל כוותיה דרב יוסף. כנ"ל בסקנ"ד, אלא כרבה — דלא נעשה כלי אלא ע"י מעשה. ואף יחוד לא מהני אא"כ יחוד לעולם. כן משמע ברש"י. א. דבחידידשו למס' שבת קכו ב הקשה, דשם קכה ב אמר רב אסי דבהנחה בעלמא סגי, ונעשה כיסוי לחבית. וכן אמר שם בנדבך של אבנים, צאור ושפספוס, ומגי בהכי לעשותם כלי. ואילו שם ספ"ז קכו ב — בענין כיסוי כלים — איתא: אמר רב אסי אמר ר' יוחנן והוא שיש תורת כלי עליו. הרי דלא סגי במעשה כל דהוא. ויתרין הרשב"א דשם — באבן שעפ"י חבית — חשב מבעוד יום התקנים לשבת לתשמיש זה כלכד וסגי לרב אסי ביחוד לשבת אחת. [ופלוגתא דר' אמי ור' אסי באבן שעפ"י החבית ובנדבך של אבנים לא דמיא כלל לכוליהו אינך דבין בחירות בין בנגר בין בכיסוי הכלים להתירן לגמרי בהתקנתן פליגי והאי דאבן שעפ"י החבית וזו דנדבך אינו אלא להחיר אותן במלאכה שתקן בה מע"ש להשתמש בה למחר כלום לסלק האבן למחר מעפ"י החבית ולהחזירה עפ"י החבית וכן אבני נדבך לסדרן לשיבה למחר בשפשוף זה שעשה להן מבעוד יום שהוא מתקן בכך לשיבתו ואעפ"י שאין עשויין להתייחד לכך ואין עליהן תורת כלי כלל — לשון הרשב"א] ולכן הביא — הגמ' שם קכה ב — ההיא דנדבך, ואמרה: ואזדו לטעמייהו. שאבן שעפ"י החבית

(נג) בס"ק מ"ב. נ"ב הבאנו מחלוקת רש"י וחכמים בענין חריות של דקל שגדרן לעצים. ומדקאמר „ונמניה עליהן לשיבה צריך לקשר ורש"י אומר, א"צ לקשר" — משמע אפילו בחול. שהרי לח"ק שאמר שצריך לקשר, ודאי אין הכוונה לצורך ישיבה בשבת, דקשירה מהני אף לצורך ישיבה בחול. ולפי"ז רש"י דאמר א"צ לקשר וסגי בנמלך — היינו נמי לצורך ישיבה בחול. ושמואל דאמר שם „חושב", ס"ל כרש"י. דכן אמרינן שם: ושמואל דאמר כרש"י. הרי דמחשבה מועילה גם לצורך חול. ועיין ברא"ש שם פ"ד סימן ח' שכתב שמדברי ר"י משמע שמחשבה מועילה דוקא כשהיא לצורך שבת. וכתב ע"ז הרא"ש, שמהגמ' משמע שמחשבה מועילה אפילו לצורך חול.

(נד) בשבת קכה ב: תנן התם אבן שע"פ החבית מטה על צדה והיא נופלת אמר רבה אמר רבי אמי אמר ר' יוחנן לא שנו (דמותר לטלטל החבית והאבן עליה — רש"י) אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ורב יוסף א"ר אסי א"ר יוחנן לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה כיסוי להחבית (האבן כיסוי לחבית ומגלה אותה כדרכה — רש"י). והא דפסק המחבר דבנדבך של אבנים לא סגי במחשבה, ואסור לישב אא"כ למדום, הוא כמ"ש הגמ' שם בהמשך: ואזדו לטעמייהו דכי איתא רב דימי אמר ר' חנינא ואמרי לה אמר ר' זירא אמר ר' חנינא פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר ולא הצריכין רבי למעשה ור' יוחנן אמר הצריכין רבי למעשה מאי אמר להו רבי אמי אמר צאו ולמדום אמר להו (סדרו אותם והשיבוכם כדי שלא נצטרך ליגע בהם למחר לפי שאין הזמנה במעשה כל דהו מועלת לאבן לעשותה כלי ור' אמי לטעמיה דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהנחה — רש"י) רבי אסי אמר צאו ושפספוס אמר להו (מן הטיט שיהו נאות לישב ולמחר תלמדום דבמעשה כל דהו נעשה כלי — רש"י). ולפי"ז רבה בשם ר' אמי — דאמר שבמניח אבן עפ"י חבית נעשה הכסוי בסיס לדבר האסור, אע"ג שחשב על האבן שתעשה כיסוי — לשיטתו אזיל, שבנדבך לא סגי במחשבה לאשויי כלל, ובעינן דוקא מעשה, כגון שילמדום. ורבי אסי — דאמר שבחבית סגי במחשבה כדי לעשות את האבן לכלי — אזיל לשיטתו שבנדבך סגי בשפשוף גרידא. [ועיין תוס' שם ד"ה ואזדו,

(נו) או בקעת או לסגור בהן את הדלת או להכות בהן בברזא (פירוש הקנה שמישים לחנים להוציא היין ממנו) (נח) אף על פי שחשב עליה מבעוד יום אסור (נח) אלא א"כ ייחדה לכך לעולם אבל ייחדה לשבת זו בלבד לא (ס) והני מילי בדבר שאין דרכה לייחדה לכך כגון חני דאמרן אבל

ביאורי הגר"א

(ס) וה"מ בדבר כו'. הר"ן כמו בחירות דמחש' לנזק מחל לנד סגי דלי לעולם לא היה פליג מ"ק ועוד דלמחש' סס ומאן מנא כו' שסב עליהם למחר והר"ן אול לשיטתו ש"כ נפרי' נוטל ל"ש אלא בשוכה כו' וא"ת מ"ש מחירות כו' וי"ל דמירות פנידי לשיטה אול אכן לא ענידל לכמו

וכמ"ש זירושלמי שהן קשים לשיטה ואין קי"ל כרבה: (נו) או בקעת או כו'. יו"ט ל"ז נ' ושם קכ"ד א: (נח) אע"פ שחשב כו'. שם נלו וישנו כו' ולא קי"ל כותיה מנ"ל: (נט) אא"כ. כמו נעפר נ' א: רשנ"ל וע' רש"י ס"ה נ' ד"ה אלאן כו':

ברכת אליהו

שפסק המחבר כאן, שאם יחד את האבן לעולם מותר לטלטלו — אעפ"י שלא עשה מעשה — הוא כמו בעפר. דאיתא בשבת נ א: מכניס אדם מלוא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו דרש מר זוטרא משמא דמר זוטרא רבה והוא שיחד לו קרן זוית אמרו רבנן קמיה דרב פפא כמאן כרשב"ג (דשרי במחשבה בעלמא שאין מעשה מוכיח שעומד לעשות צרכו — רש"י) דאי כרבנן האמרי כעין מעשה. אמר להו רב פפא אפילו חימא רבנן ע"כ לא קאמרי רבנן דבעינן מעשה אלא מידי דבר עבידא ביה מעשה אבל מידי דלאו בר מיעבדא ביה מעשה לא. הרי דבמידי דלאו בר מיעבד מעשה. גם לרבנן סגי ביחור, ולא בעי דוקא מעשה. כ"כ הרשב"א בתשובותיו ח"א סימן תשנ"ו. ועיין רש"י שם סה ב ד"ה אתאן: אבל אכן שהקצה לכך ראוי לטלטל. אלמא גם באבן סגי ביחור לעשותו כלי, והיינו משום שאבן לאו בר מיעבד מעשה הוא.

(ס) הר"ן בשבת נ א כתב, דכל מידי דאורחיה ליחדו לכך, סגי ביחור לשבת אחת, כמו בחירות הנ"ל בסעיף כ', דמחשבה לצורך מחר לבד סגי, כיון דאורחיה ליחדו לשיטתו. והלכה כרשב"ג דסגי במחשבה. ואין לומר דלרשב"ג בעי מחשבה לעולם — דאי בעי מחשבה לעולם, לא היה פליג ת"ק ואומר דבעינן דוקא קישור. ועוד, דאמרינן שם נ א: ומאן תנא דפליג עליה דרשב"ג ר' חנינא בן עקיבא דכי אתא רב דימי אמר ר' חנינא פסם אחת הלך ר' חנינא למקום אחד ומצא חריות של דקל שגדרום לשום עצים ואמר להם לתלמידיו צאו וחשכו כדי (שישב) [שנשב] עליהם למחר ולא ידענא אי בית המשתה הוא אי בית האבל הוא מדקאמר אי בית המשתה הוא אי בית האבל הוא דוקא בית האבל ובית המשתה דטרידי אבל הכא קשר אין לא קשר לא. ומשמע שהקשירה היא לצורך אותה שבת, מדקאמר, "כדי שנשב עליהן למחר" ור' חנינא הוא התנא שחולק על רשב"ג. הרי דלרשב"ג — דס"ל דא"צ קשירה וסגי במחשבה גרידה — סגי במחשבה לשבת אחת.

והר"ן — שמחלק בין חריות שדרך לייחדן, לאבן שאין דרך לייחדו — אול לשיטתו. דאיתא שם בפרק נוטל קמב ב — בעינן אבן שעפ"י חבית — לא שנו (דמטה) החבית על צדה — רש"י) אלא בשוכה אבל במניח נעשה חבית בסיס לדבר האסור (ואסור אף להטותה — רש"י). וכתב הר"ן [ובפנינו בשינוי לשון קצת]: וא"ת מ"ש מחירות שגדרן לעצים ונמלך. עליהן לשיטה דישב בלחור

דומה לנזקך. ששם — כנזקך — ג"כ אין מייחדן לשיטה לעולם, כמ"ש בפ"ג שם מג א גבי לבנים. ששם אמר ר' יצחק: אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. והקשו עליו מהא דתניא פורסין מחצלאות ע"ג לבנים בשבת. ותיירצו: דאישתור מבנינא דחזיין למזגא עלייהו. ועוד הקשו שם בגמ' גבי אבנים, מהא דתניא פורסין מחצלות ע"ג אבנים בשבת. וע"ז לא תירצו, כמו שתיירצו על הקושיא מלבנים — דחזו למזגא עלייהו" — אלא משני: כאבנים מקורזלות דחזיין לבית הכסא. אלא ודאי באבנים, אין אדם מייחדן לשיטה, ולכן לא תירצו ע"ז כמו שתיירצו גבי לבנים, וכמ"ש בירושלמי שהן קשים לשיטה. ולכן באבנים — שאינו רגיל לייחדם לשיטה לעולם, אלא רק לשבת אחת — סגי ביחור לשבת אחת. ונמכלל דברים אלו יצא לנו דאפשר דאיתא להא דרב אסי משמיה דר' יוחנן באבן שעפ"י החבית ובאבני נזקך דלא בעי תורת כלי לאותה מלאכה שהתחיל בה מבערב ואמר להא דהא דא"ר אסי משמיה דר' יוחנן דבעינן תורת כלי להתירן לגמרי בהתקנתן — לשון הרשב"א. ולפי תירוצו של הרשב"א, מה שהתיר רב אסי כאבן שעפ"י חבית, הוא כשייחדן לאותה שבת. וע"ז פליג רבה וס"ל דלא מהני. ואנן קי"ל כרבה, וכנ"ל בסקנ"ד, א"כ לא מהני יחוד לשבת אחת. וזהו שפסק המחבר דבעינן בכיסוי יחוד לעולם.

(נו) יו"ט לב ב. דתנן בבבא קדא אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן בדלת. ובשבת שם א מפרשת הגמ' דביד"ט אסור — אע"ג שבקעת ראוייה להסקה — גזירה יו"ט אטו שבת. ובשבת גופא אסור לטלטל בקעת — אע"ג שכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו — ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליו אבל היכא דליכא תורת כלי עליו לא". אלמא בקעת אין תורת כלי עליה, ואסור אף לצורך גופה, והוי כאבן שאין מכסין בה.

(נח) בסקנ"ד הבאנו מחלוקת רבה ורב יוסף בשבת קכה ב, אי סגי בהנחת אבן עפ"י חבית לעשותה כלי. ומפרשת שם הגמ' דפליגי אי בעינן מעשה לאשוויי כלי. ואודו לטעמיהו גבי מעשה דרבי שמצא נזקך של אבנים ואמר לתלמידיו: צאו (וישבו) [וחשבו] כדי שנשב עליהן למחר ולא הצריכן רבי למעשה. ולא קי"ל כותיה דר' אמי דאמר "לא הצריכן רבי למעשה", וסגי במחשבה, וכנ"ל בסקנ"ד. דהלכה כרבה שממניח נעשה בסיס לרבר האסור, ולא מהני יחוד לשבת אחת.

(נט) בס"ק נ"ד, ג"ו הבאנו שהלכה כרבה, דלא סגי במחשבה לעשות אבן לכלי, אלא בעינן דוקא מעשה. ומה

באר הגולה

א שני הלכות נשט
רני ישיבה.
ב מדרבי סוף פט"ו
דעת ור"י.
ג שם שני הלכות.
ד שבת ו' צנז"א.
ה כשמואל שם.
ו שם איתא נא לנל
הנ"י כתב דה"ה ישיב.
ז רש"י שם.
ח ר"ן ור"י יונה שם.

בכל מידי דאורחיה בחכי כגון לפצוע בה אגוזים ביחוד לשבת אחת סני (סא) ויש מי שאומר דלא שנה ב (סב) ויש אומרים שצריך שיעש' בה שום מעשה של תיקון מבעוד יום (וע"ל סימן קנ"ט דניחא סני): כג' ג' מותר לחתוך ענף מן הדקל מבעוד יום ומותר להניף בו על השלחן בשבת להבריה הזבוכים כיון דלצורך חתכו עשאו כלי גמור: כד' ד' פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנין על המכה ה (סג) אם חשב עליהם מבעוד יום לתתם על המכה (סד) או שישב בהם שעה אחת מבעו"י או שצבען בשמן ז' דגלי דעתיה דלמכה קיימי או שכרכן במשיחה ליתנה על המכה בשבת (סה) תו לית בהו משום מוקצה (סו) ומשום רפואה נמי ליכא שאינו אלא כמו מלבוש שלא יסרטו בגדיו* (במכה) ח (סז) וי"א דלא סני במחשבה

* (כן הוא גמור).

ביאורי הגר"א

ס"ט: (סד) או שישב. מ"ו שם ד"ה לנל דל"ד
י"א: (סה) תו לית. מוס' ד"ה הנ"ל דל"ד ל"ן
י"א: דל"ד לנל ל"א: (סו) ומשום. רש"י
ס"ט: (סז) וי"א. למך קושיא מוס' ד"ה ואם וכ'
דמחז' מנולא צנז"א ולפ"ו הא דקאמר רש"י וי"א לנל נשט

מנייה: (סא) ויש מי. הרשנ"א ול"ד למיניה:
(סב) וי"א שצריך. כמ"ס נסכ"א ול"ד לנל דל"ד לנל
יותר ממנייה דל"ד מ"ק מודה והיא דפורפת מ"פ נמקן
מעשה קל: (סג) אם חשב. אפי' נחול כמ"ס
נכ"כ והא דקאמר נענן מיקון מעליא נקט. הרש"א

ברכת אליהו

שסגי ביחוד גרידא. (סג) איתא בשבת נ' א — אחרי שהביאה הגמ' את דברי רב אסי בענין חריות: ישיב אעפ"י שלא קשר ואעפ"י שלא חשב — : הוא דאמר כי האי תנא דתניא יוצאין בפקודין (פשתן סרוק שנותנין על המכה — רש"י) ובציפא (צמר מנופץ הניתן על המכה — רש"י) בזמן שצבען בשמן (גלי דעתיה דלמכה קיימי להניח עליה בשבת — רש"י) וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהן ואם יצא בהן שעה אחת מבעו"י אעפ"י שלא צבע ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהן. וכתבו שם התוס' בד"ה ואם יצא: קשה לר"י דקתני יוצאין בהן בזמן שצבען מאי איריא צבען אפילו חישב נמי וכי' דלכאורה ישיבה גריעא ממחשבה וכן נמי יציאה ותיקן דהאי דקאמר צבען לא לצאת בהן בשבת אלא כדי לצאת בהן מבעו"י ואח"כ נמלך ואפ"ה יכול לצאת בהן בשבת. ומוכח מדברי ר"י שמחשבה צריכה להיות לצורך שבת. והרא"ש שם פרק ד' סימן ח' חולק ע"ז. וכתב כמ"ש בסעיף ב', סקנ"ג. וז"ל: דלא משמע הכי לעיל דנמלך עליהן דקתני גבי חריות של דקל משמע דאפילו בחול מהני הך מחשבה לרשב"ג והא (דקאמר) [דנתניא] צבען ולא תנא חשב איכא למימר תיקון מעליא נקט וממילא ידענא דהו"ה חשב מדנקט סיפא ואם יצא בהן שמעינ' מינה דכ"ש חשב. עכ"ל. (סד) [בסקנ"ג] הבאנו דברי הגמ' בשבת נ' א, שאם יצא בפקודין ובציפא מבעו"י מותר לצאת בהן בשבת. ובבאה"ג סק"ו הביא שהב"י כתב דלא דוקא יצא בהן, אלא הו"ה ישיב. והב"י הביא דין זה בשם התוס'. וז"ל התוס' שם ד"ה אבל: ובסמוך נמי דקאמר אבל יצא בהן שעה אחת מבעו"י. לאו דוקא יצא דהו"ה ישיב בהן בביתו. (סה) תוס' ד"ה אבל, הנ"ל בסקנ"ד: לאו דוקא אין יוצאין דאפילו לטלטלם אסור לפי שאין מוכנין. (סז) רש"י בשבת נ' וד"ה בזמן שצבען בשמן: גלי דעתיה דלמכה קיימי להניח עליה בשבת דלאו לרפואה נינהו אלא שלא יסרטו מלבושיו את מכתו והו"ל כמלבוש בעלמא. (סז) [בבאה"ג] סק"ח כתב שזוהי שיטת ר' יונה, שהוכחה

מהני אעפ"י שלא קשר ולא חשב כדאיתא בפרק במה טומנין וכי היכי דהתם מהני ישיבה ה"נ ליסגי לן בהנחת אבן עפ"י חבית מבעו"י וי"ל דהתם שאני משום דחריות של דקל עכ"ל לשיבה ומהני בהו אבל אבן לא עבידא לכיווי חביות ומשו"ה לא מהני בהו הנחה מבעו"י. ומכאן שאבן — שדרכו ליחידה לפצוע בה אגוזים — מהני יחיד לשבת אחת, כמו בחריות.

(סא) כ"כ הרשנ"א בתשובה ח"א סימן תשמ"ז, וצ"ל דלא דמי לחריות — דסגי ביחוד לשבת אחת, כנ"ל בסק"ס — משום דחריות עומדות לשיבה יותר מאשר אבן לפצוע בה אגוזים. [וכעין זה כתבו התוס' בשבת קכ"ב ד"ה ואזדו — בענין חריות של דקל — : ראויים הם לשיבה טפי מאבנים].

(סב) [בבאה"ג] סק"ב ציין למרדכי סוף פרק (ט"ז) [וי"ז] דשבת ור"י. וז"ל המרדכי שם סימן תט"ז: פ"י ר"י דהלכה כר' יוחנן דבעי תורת כלי וכו' וכ"פ ר"י לעיל דפסק ר' יוחנן להלכה כרשב"ג דלא בעי קישור כגון שעשה מעשה ושיפהו ואם לא שיפהו בעי קישור וכן מצאתי בשם רבינו ברוך הרוצה להשתמש באבן או בבקעת בשבת לסגור בהם הדלת או להכות בהם הברזא צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבעו"י ואם לאו אסור. כמ"ש בסעיף כ"א, שאסור לישב על האבנים א"כ למדום. ול"ד לעפר — הנ"ל בסקנ"ט דסגי לכיו"ע ביחוד — דהוא קל יותר מחריות. והא ראה, דאפי' ח"ק — שחולק בחריות וסובר שצריך קשירה — מודה בעפר דסגי ביחוד, כמסקנת הגמ' שם נ' א, דכמידי דלאו בר מעבד מעשה לכיו"ע סגי ביחוד. והוא דפורפת על האבן. דתנן שם סה א: פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוץ לכתחילה בשבת. ופריך שם בגמ' בעמוד ב': והאמרת רישא פורפת. ומשני: סיפא אתאנ' למטבע. ופירש"י: דלאו בר טלטול הוא אבן שהקצה לכך ראוי לטלטול. ובסקנ"ט הוכחנו מדברי רש"י אלו, שגם אבן אפשר ליחד. והמרדכי — דס"ל דלא מהני יחוד באבן, וצריך דוקא מעשה — מפרש בתיקון מעשה קצת, כדי שיהא ראוי לפרוץ, ולא יפרש כרש"י

באר הגולה

ט שם נמשנה מ"ט
ולפי ר"ת.
י כ"י וס"י ס.
כ שם נמשנה.
ל שם נמשנה קמ"ג
וכנ"ל נחמן שם נמשנה.
מ לפי הסוס' ס.
נ רמ"ש נמשנה
לפירוט הכ"י.
ס נ"י ומנוחל נחמן
ס"ט.

לחוד: כה ט(סח) עורות יבשים בין של י אומן בין של בע"ה מותר לטלטל. הגה: (סס) וי"א דוקא עורות נהמה גסה דחוי לישנ עליהם אצל מנהמה דקה אסור (ע) אלא א"כ מיצנ עליהם מבעוד יום (רש"י פרק נמה טומנין): כו כ נסרים של בעה"ב מותר לטלטל ושל אומן אסור אלא אם כן הישב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר: כז ל עצמות (עא) שראויים לכלבים וקליפים מ שראויים למאכל בהמה ופרורים שאין בהם כזית מותר להעבירם מעל השלחן (עב) אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמ' אסור לטלטל' אלא מנער את הטבלא והם נופלים נ (עג) ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפים שאינם מאכל בהמה שהם בטלים אגב הפת ס (עד) ואם היה צריך למקום השלחן

ביאורי הגר"א

(עא) שראויים כו' כפי' מוס' דנאנים לאויין אף ר"ש מודה כמ"ס שם מעניר' כו' וסממ' כר"ס: (עב) אבל אם. דנהא ל"ס: (עג) ואם יש. קמ"ז א': (עד) ואם היה צריך. שם נ' וכמ"ס מוס' כר"ס י"ט

דוקא וי"א וס' יאל דוקא ועפי' ש"א ס"נ: (סח) עורות יבשים. כפי' ר"ת שם נחמ' מהא ד"ט י"א וסנ' ק"י א': (סס) וי"א. כפי' רש"י שם: (ע) אא"כ. מהא דפורסין עור ק"כ א' לפי' רש"י ועמוס':

ברכת אליהו

(עא) תנן בשבת קמג א: ב"ש אומרים מעבירים מע"ג השלחן עצמות וקליפין וב"ה אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה. ופירש"י: מעבירים בידים מע"ג השלחן עצמות קשין שאינן ראויין לכלב. ואמר רב נחמן שם שמוחלפת השיטה. שב"ש מתירים רק לנער וב"ה מתירים להעביר. והמחבר — שכתב כאן „עצמות שראויין לכלבים” — הוא כפי' התוס' שם בד"ה עצמות, שחלקו על רש"י וכתבו דדוקא בראויין למאכל בהמה איירי מתניתין. דבאינן ראויין אף ר"ש מודה. כמ"ס שם במשנה בסיפא: מעבירין מלפני השלחן פיורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער עדשים מפני שהוא מאכל בהמה. וסממ' דהא סיפא כר"ש, וכדמוקי לה שם בגמ': מני ר"ש דלית ליה מוקצה. ואפ"ה בעינן שיהא ראוי למאכל בהמה.

(עב) דבהא לא פליגי כ"ה אב"ש הנ"ל בסקע"א, וכו"ע מודו דשרי רק לנער ולא לטלטל.

(עג) [בבאה"ג סק"נ ציין לרא"ש כחשובה לפירוש הבי"י. שהבי' הביא שם מחשובות הרא"ש, שיותר להגביה הטבלא עם הקליפין שעליה, כיון שהם בטלים אגב הפת. וכתב, שבסמ"ג לא משמע כן, ולא שרי אלא לנער. וסיים הבי"י דאפשר דלא פליגי הרא"ש והסמ"ג, אלא דהסמ"ג איירי בליכא על השלחן אלא עצמות וקליפין שאינן ראויין למאכל בהמה. והרא"ש מיירי כשיש פת על השלחן, והקליפין בטלין אגב הפת. ומקור דין זה הוא] בשבת פרק כל הכלים. דשם קמא כ תנן: נוטל אדם את הכלכלה והאבן בתוכה. ומקשה הגמ' שם קמא א: ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור. ומשני: הכא בכלכלה מלאה פירות עסקין. והיינו דבכה"ג הוי בסיס לדבר האסור והמותר. כמ"ס רש"י שם ד"ה מלאה פירות: דעיקר נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מטלטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר. והו"ה בנידון דידן, מותר לטלטל הקליפין אגב הפת שעל השלחן.

(עד) שבת קמב ב: האבן שעל פי חבית מטה על צדה והיא נופלת היתה בין חבית מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. אלמא, כשאנו יכול לנערה במקומה, שרי לסלקה למקום אחר. ואע"ג שהגמ' מוקי להאי משנה בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור, כמ"ס ל' סימן ש"ט סעיף ב', ואסור

בר"ן בשבת נ א]. וכתב ר"י כן לתרץ קושית התוס' שם ד"ה ואם, הגמ' בסקס"ג, אמאי נקט שם כרישא „בזמן שצבען”, והרי כן מחשבה מהני. וכ' הר"י יונה ז"ל: דהתם משום דלא מוכחא מילתא דמיחדי למכתו ומחזי כמוציא בשבת אבל יוצא בהן מבעו"י מוכחא מילתא. ולפי"ז הא דקאמר שם בגמ' „ואין יוצאין בהן”, הוא דוקא. שהרי בטלטול שרי. ודלא כתוס' הנ"ל בסקס"ה, שכתבו דלאו דוקא לצאת אסור אלא הו"ה לטלטלן אסור. והו"ה בסיפא דברייתא שם, דקתני: ואם יצא בהן שעה אחת מבעו"י — דוקא יצא בהן. שהרי כל האיסור כאן אינו משום מוקצה אלא משום דמחזי כמוציא בשבת. ולכן לא מהני מה שיושב בביתו. אלא צריך דוקא שיצא בהן. וזה דלא כתוס' הנ"ל בסקס"ד, שכתבו דלאו דוקא שיצא בהן אלא הו"ה שישב בביתו. ועיין סימן ש"א סעיף נ'. [דשם משמע דוקא יצא, ולא מהני מחשבה לענין הוצאה. רע"ש סעיף גא ועמ"ש ש"ס ק"י, ק"א].

(סח, סט) כפי' ר"ת שם בתוס' מהא דיו"ט יא ושבת קיז א. בדשבת מט א תנן: טומנין בשלחין ומטלטלין אותן. והקשו שם התוס' בד"ה טומנין, מהא דאמר בביצה יא א דנחמין העור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחילתן. ומשמע דדוקא עור של בהמה שנשחטה כיו"ט, אבל עור דמעיו"ט אסור לטלטל. וכן הקשו משבת קיז א. דאיתא שם — בענין טלטול קרבן פסח אחר הפשטת העור — : אם מטלטלין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר. משמע דעור בלא בשר אסור בטלטול. ותירצו בשם ר"ת דהכא מיירי ביבשים דחוי לטומיא עליהו, ולכן טומנין בהן, והתם מיירי בלחין, ולפיכך אסורים בטלטול. והרמ"א שכתב, וי"א דוקא עורות בהמה גסה וכו', הוא מתירין רש"י בשבת קטז ב ד"ה בחרתי פליגי: ולא דמי לשלחין דאמרין בבמה טומנין שמטלטלין אותן דהתם עור בהמה גסה דחוי למישטחיה ולמיוגא עליהו.

(ע) מהא דתנן בשבת קב א: פורסין עור של גדי ע"ג שידה חיבה ומגדל שאחזו בהן את האור מפני שהוא מחרד. ומכאן קשה לפירש"י הנ"ל בסקס"ט — שחילק בין עור בהמה גסה לעור בהמה דקה — שהרי עור של גדי אינו כר טלטול. ועיין תוס' שם מט א ד"ה טומנין שכתבו דלפירש"י צ"ל דאירי שייחדו לשיבה.

באר הגולה

ע שם נמשנה קכ"ז.
 פ שם נדרימא קכ"ח
 וקמ"ג.
 צ שם נמשנה לפי
 רמב"ם נפכ"ז כמ"ט
 הר"ן ספ.
 ק שם פשוט נמשנה
 קכ"ה.
 ר שם קמ"ג.
 ש שם קכ"ח.

אפילו אין עליה אלא דברי שאינם ראויים למאכל בהמה מותר להגביהה ולטלטלה: כח ע חבילי עצים וקש שהתקינן למאכל בהמה אפי' פ הם גדולים הרבה מותר לטלטל: כמ"צ (שה) כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים מטלטלים אותו ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינם מצויים ק אם יש לו מאותו מין חיה או עוף מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין ואם לאו אסור. הגה: (שו) ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנפרקו מן הגסר מעצם שנתן אם ראויים ללכודם דלא לנכס מנאים (כ"י דלא כהר"ן): ל ר גרעיני תמרים במקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטל (שו) ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטל אלא דרך שינוי: לא ש בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו

ביאורי הגר"א

(עו) ולפ"ז. ז"ל הר"ן כפ' נוטל וזי קשרי ר"ש לטלטולי עצמות הראוין ללכודם כו' אע"פ שנפרקו העצמות בשבת אצל אדם נפרקו מע"ש אפי' ר"ש מודה וז' נד"מ הואיל ואין לו ללכוד ולדעת האומרים דנאין לו אפי' מנאים אסור וז"ש כאן ולפ"ז כו' אצל דברי כ"י נמיס שהגיה אפי' ר"י מודה כמ"ס ננבלה קניז' ב' וכ"כ מוס'

דהני עצמות וקליפין הוו כשוכה מדממיר לנערס: (עה) כל שהוא כו' אם יש. קכ"ח א' פילין לא שמי' א' אדם ליה פילין כו' ואע"פ דאין הלכה כרשב"ג משום דנעמיות לא שמי' אלא כנני מלכס כמ"ס נגמ' שם וז' הר"ן דמיק דממני' ות"ק דנרימא ל"פ אהדי' אלא מר כ' אהדי' כ' נאמרי' דת"ק דנרימא שמי' יוניס ע"ש:

ברכת אליהו

דברייתא שכיחי יונים ובאתריה דת"ק דמתניתין לא היו רגילים בהם. משמע דבכע"ח השכיחים — אף לא לבני מלכים — שרי לכו"ע אע"ג דאין לו. (עו) ז"ל הר"ן בפרק נוטל שבת קמ"א: וכי קשרי ר"ש לטלטולי כגון עצמות דחזיואן לכלבים וקליפין דחזיואן למאכל בהמה ואע"פ שנפרקו בשבת העצמות מן הבשר והקליפין מן הפירות אבל אם נפרקו בע"ש אפילו ר"ש מודה. וכתב הד"מ בסק"י בהסבר דברי הר"ן. דהא דמתיר ר"ש בנתבילה מע"ש, הוא דוקא כדאית ליה כלבים. והא דכתב הר"ן שר"ש מודה בנתבילה בע"ש דאסור — הואיל ואין לו כלבים. וכל זה הוה לדעת האומרים דבאין לו כלבים — אפילו מעצמות כלבים — אסור לטלטל מאכל כלבים. דלוסוברי דבמצויים שרי לטלטל מאכל כלבים — אף באין לו כלבים — כ"ש שאם נתבילה מע"ש דשרי. וזה שכתב כאן הרמ"א „ולפי"ז וכי". ולפי דברי המחבר — שבמצוי אפילו באין לו שרי — גם בנתפרקו מע"ש שרי, ודלא כהכנת הר"מ בדברי הר"ן. אבל דברי כ"י נכונים כהכנת דברי הר"ן. שהבי' הקשה על הר"ן, וז"ל: ואינו יודע מה בין זה לנבלה שהתבילה מע"ש דאפילו לר' יהודה שרי. והגיה הב"י בדברי הר"ן: אבל אם נתפרקו מע"ש אפילו לר' יהודה מודה. כמ"ס בענין נבלה שם קנו ב: ל' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן. הרי שבנתבילה מע"ש שרי לכו"ע. וכ"כ התוס' שם קח א בד"ה מטלטלין אף העצמות: לר"י דאית ליה מוקצה מיירי כגון שלא היה עליה בשר מאתמול וחזי לכלבים ושרי. אלא דבמקום שהיה ראוי מע"ש לכלבים, שרי אף לר' יהודה. ורשפי דכתב הר"ן — לגירסת הב"י — „אפילו ל' יהודה מודה”.

(עו) איתא בשבת קמ"א: הני גרעיני דתמרי ארמייתא שרי לטלטולינהו הואיל וחזיין אגב אמן ודפרסייתא אסור שמואל מטלטל להו אגב ריפתא ועיין שם בתד"ה שמואל: אע"ג דכר"ש ס"ל דשרי לקמן בפרק ברא (קנו ב) נבלה שנתבילה בשבת מיהו מחמיר היה משום דהוה אדם חשוב כאביי ורבא דלעיל.

אף לנערה, והכא הרי מיירי במניח העצמות ע"ג השלחן ומ"ט מותר לנער. ור"ל כמ"ס התוס' בריש יו"ט (ביצה) ב א ד"ה וב"ה אומרים, דהני עצמות וקליפין הוי כשוכה מדממיר לנערס. ובטעם הדבר כתבו התוס' ב' טעמים. א) דלא הוי כסיס אלא כשדעתו להניחם שם כל היום. ב) דאין זה מניח בכונה, דהא אינו חושש להיכן יפלו.

(עה) בשבת קכו ב תנן: [אין מפנין] לא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתיר כלוף מפני שהוא מאכל עורבין. ובגמ' שם קכ"ח א: ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל צביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשב"ג אומר לא מטלטלין שכרי זכוכית מפני שהוא מאכל לנעמיות א"ל רב נתן אלא מעתה חבילי וזמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין ורשב"ג נעמיות שכיחי פילין לא שכיחי אמר אמימר והוא דאית ליה נעמיות אמר רב אשי לאמימר אלא דקאמר ליה ר' נתן לרשב"ג חבילי וזמורות יטלטל מפני שהוא מאכל לפילין אי אית ליה פילין אמאי לא אלא ראוי הנראוי. אלמא במאכל הראוי לבהמה, אע"ג דלית ליה שרי לטלטולי. אבל בדבר שלא שכיח — דוקא אי אית ליה, ואז שרי לכו"ע. ואע"ג דאין הלכה כרשב"ג בענין נעמיות, ובדלית ליה אסור לטלטל שכרי זכוכית, ולפי"ז גם בבכ"ח דשכיחי יאסר בדלית ליה. וצ"ל דשאני התם משום דנעמיות לא שכיחי אלא בבני מלכים — ולכן חולקים חכמים וס"ל שדבר שלא שכיח אסור כמ"ס בגמ' שם: רשב"ג ור"ש ור' ישמעאל ור"ע כולוהו ס"ל דכל ישראל בני מלכים הם רשב"ג הא דאמרן וכו'. אבל חכמים — החולקים עליו — ס"ל דבעינן דוקא שהיו שכיחים לכולם. אבל כשאר בע"ח השכיחים אף לאלו שאינם בני מלכים, גם לחכמים מותר. [והא ראייה, שהרי במשנה אסר ח"ק לטלטל אף לוף וחרדל, ואילו ת"ק דברייתא היתיר בחרדל. וכן פסק הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הט"ז, כת"ק דברייתא. ולכאורה ת"ק דברייתא הוה בשית רשב"ג, ואנן לא קיי"ל כרשב"ג. וכן תמה שם הרמ"מ]. וכתב הר"ן — ביישוב קושיא זו — „דת"ק דמתני' ות"ק דברייתא לא פליגי אהדי' אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דת"ק

באר הגולה

משום (עז) דחוי לאומצא ת וכן אם הוא תפוח (פי' מפרס) (רש"י) מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים: לב א דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי: לג ב

ח טס.

א טס.

ב טור נטס הרמז"ס נפ" כ"ז וכמז' ה"ה שהוא חוסמא נפ" ט"ו.

ביאורי הגר"א

תפל אפי' ר"י מודה משום דחוי לאומצא כמ"ש וקמ"ז ז' וי"ט ל"ז א' וכל דבר חי לאומצא כמ"ש נפ"ק דחולין ושאר מקומות ול"ז שם וסתמא כר"ס והטור שז' דחוי לכלבים הוא כפי גי' איתמר נשר תפל וע' נמוס' שם ד"ה

קכ"ט א' נד"ה מטלטלין כו': (עז) ואדם חשוב. ע' נמוס' שם ד"ה שמואל: (עז) דחוי לאומצא. ר"ן וכו' ברמז"ס וכגו' הר"ף ור"ס וכן הכריח הרשב"א איתמר נשר חי מותר לטלטלו נשר תפוח רה"ל כו' אלז נשר

ברכת אליהו

וימותו — הוי מוקצה. ורב הונא סבר כיון דחוי לחיה שרי. ולפי"ז [בשר חי] היינו בין מליח בין תפל. דבזה לא נחלקו רב הונא ורב חסדא, ולשניהם שרי משום דחוי לאומצא. וכך היא הגירסא לדבריהם: איתמר בשר חי מותר לטלטלו בשר תפוח רב הונא אמר מותר לטלטלו רב חסדא אמר אסור לטלטלו אבל בשר תפל אפילו ר"י מודה משום דחוי לאומצא. וכ"ה שם קמב ב: רבא מנח סכינא אבר יונה (חי בלא מליח — רש"י) ומטלטלה וכו' אמר רבא אנא אי לאו דאדם חשוב אנא סכינא אבר יונה למה לי הא חזי לי לאומצא. משמע שזהו הטעם שמותר לטלטל בשר חי — משום דחוי לאומצא. וכ"ה ביו"ט. דבמס' ביצה (לב) [כה — ד"א] א תנן: בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית צלי ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה. ומפרשת הגמ': מבית טביחתה ממש (קודם הפשט — רש"י). וכל בשר חי חזי לאומצא — ולא דוקא בר אווזא דרכיך — כמ"ש בפ"ק דחולין טו ב: המבשל בשבת לחולה מותר לבריא מ"ש האי ראוי לכוס (האי בשר חזי להאי בריא בין השמשות לכוס חי הלכך אין כאן איסור מוקצה — רש"י) ושאר מקומות¹⁰.

(ול"ב) [ול"ג] בשבת קכא א: וסתמא כר"ש [נשהרי גם בשר חי חזי לאומצא ומותר לכו"ע. וא"צ לפרש שהטעם שמותר לטלטל הוא משום דחוי לכלבים — שזה טעמו של ר"ש ולא של ר"י. וגם הרש"ל שם מק: וסתמא כר"ש]. והטור שכתב — בטעם בשר חי — משום דחוי לכלבים, הוא כפי הגירסא: איתמר בשר תפל רב הונא שרי ורב חסדא אסור. ולפי"ז בשר חי לא חזי לאומצא, מדאסר רב חסדא. והא דשרי רב הונא, צ"ל משום דחוי לכלבים. ועיין בתוס' שם ד"ה דג. דאיתא שם בגמ': ת"ר דג מליח מותר לטלטלו דג תפל אסור לטלטלו בשר בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו. וכתבו שם התוס': תימא מדשרי בשר תפל אלמא כר"ש איתא א"כ דג תפל נמי לישירי כמו בשר תפל וי"ל דדג תפל אינו ראוי לכלבים א"כ כר' יהודה איתא ודג תפל אפ"י שראוי לכלבים אסור לטלטלו דכל מידי דחוי לאינש לא מקצה לכלבים בשר תפל מותר לטלטלו לר"י מפני שהוא מאכל לחיה. והנפ"מ בין החירוצים הוא, דלתירוצן הראשון קאי הברייתא לר"ש, ואפ"ה

(עז) איתא בשבת קכא א: איתמר בשר מליח מותר לטלטלו בשבת בשר תפל (שאינו מלוח ומאן דגרס תפוח היא היא — רש"י) רב הונא אמר מותר לטלטלו רב חסדא אמר אסור לטלטלו רב הונא אמר מותר לטלטלו והא רב הונא תלמיד דרב הוה ורב כר' יהודה ס"ל דאית ליה מוקצה במוקצה לאכילה סבר לה כר' יהודה במוקצה לטלטל סבר לה כר"ש רב חסדא אמר אסור לטלטלו והא רב יצחק בר אמי איקלע לבי רב חסדא וכוזא ההוא בר אווזא דהוו קמטלטלו ליה משמא לטולא ואמר רב חסדא חסרון כיש קא חזינא (שאתא) מניחים אותה בשמש ומתחמם וסלקוהו על פיו מחמה לצל — רש"י) שאני בר אווזא דחוי לאומצא (כשהוא חי אוכלין אותו בלא מלח — רש"י) ת"ר דג מליח מותר לטלטלו דג תפל אסור לטלטלו בשר בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו (וסתמא כר"ש). עכ"ל הגמרא. והא דמסיימת הגמ', וסתמא כר"ש, משום שר"י בשר תפל לא חזי לאומצא לאדם, לכלבים אינו עומד, וכן לר"ש שרי, כיון שהוא מאכל לכלבים. והמחבר שכתב שבשר חי, "מותר לטלטלו משום דחוי לאומצא" — הוא עפ"י דברי הר"ן שם, שכתב שבשר חי דשרי בטלטול, הוא משום דחוי לאומצא. וכ"ה ברמב"ם פכ"ו מהל' שבת ה"ז: מטלטלין בשר חי בין תפל בין מלוח מפני שראוי לאדם. ובגירסת הר"ף שם והרא"ש שם פרק י"ח סימן ב', שגרסו בגמ' שם, "בשר תפוח" במקום, "בשר תפל". וכן הכריח הרשב"א בחידושי לשובת שם. וכתב שגירסת הגמ' דידן לא נראית בעינינו. דבשום מקום לא מצאנו, "בשר חי" כנגד, "בשר תפל", והו"ל למינקט, "מליח" כנגד, "תפל". ועוד הקשה הרשב"א, דגם בשר תפל חזי לאומצא. והוכיח דלאו דוקא בר אווזא דרכיך, אלא אפילו בשר בהמה חזי לאומצא. ומש"ה כתב שגירסת הספרים הנכונה היא, "תפוח" במקום, "תפל". וכתב ש, "תפוח" — אין הכוונה כמ"ש רש"י דהיינו, "תפל", אלא — פירושו שהוא תפוח מחמת ארס, וכמו בהמשך הברייתא שם קכא ב: מים מגולים מפני שהם ראויים לחתול. והיינו דלא מויק ליה ארס של נחש. ואף כאן, בשר תפוח ראוי אמנם לחיה, אך לא לכלבים. ורב חסדא אסר, דכיון שחושש להשהותן לחיה — שמא יאכלו הכלבים

אפשר לאכול הבשר בלא מליחה. הרי דכל בשר חזי לאומצא. אבל רש"י שם לא גרס, "באומצא", אלא גרס, "מי שרי למיכל מינה". ולפי גירסא זו מביע לן אפילו ע"י צלייה ומליחה אי שרי לאכול. דמיביע לן דלמא אין דרם יוצא אפילו ע"י מליחה וצלייה. כיון שפירש ע"י שבירת המפרקת. ולפי גירסא זו אין להוכיח מהגמ' שכל בשר חזי לאומצא. אלא שהרשב"א גרס כהר"ף, כימשמע מדבריו כן, וכן כתב בחידושי לחולין שם, שהדעת נוטה לגירסת הר"ף, ושפיר הוכיח מהגמ' דכל בשר חזי לאומצא.

10 הרשב"א הוכיח כן מחולין ק"ג א, וז"ל: ובפרק כל הבשר אמרין השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה גזול את הרבים ומבלע דם באברים ואיבניא להו התם אילמא גזול את הרבים ומבלע דם נמי באברים ואי בצי למיכל מינה באומצא לא מצי אכיל וכל אומצא בלא מלח משמע בכל מקום וכו'. והוכחה זו היא עפ"י גירסת הר"ף שם בגמ', שגרס: מי שרי לאכול מינה באומצא או לא. וכוונת הגמ' שכיין שפירש הדס, לא סגי בלא מליחה, ואסור לאכול חי. ולפי"ז מוכח שאילולא איסור דם, היה

קמיע שאינו מומחה אף על פי שאין יוצאים בו מטלטלין אותו: לד ג' (עט) כל דבר מטונף בגון רעי וקיא וצואה (פ) בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם אם היו בחצר שיושבים

ביאורי הגר"א

לא הזכיר רק של תרנגולין וכגו' שלנו דשל ג' כ"ג מותר וכ"כ נהדלס נרמזים וע"כ ז"ל שם"ס כן דברי הר"ף ורמ"ם אבל באמת שדברי הר"ף ג' כ' כדברי הרמזים רק שז"ל אבל של ג' ושל תרנגולין וקאי בלואמה חצר לתרנגולים והוא בגי' שלנו רק ש' נמקום באשפה שנתפר נחצר אחרת והכל א' וכ"כ ג' שם"ס אלא כגו' זו ג' קודם לתרנגולים מ"ל. ומדברי הרמזים נראה שגי' הר"ף כמ"ס הר"ן אבל בירושלמי הוא בגי' רש"י גרסתינו המס' בלואמה של קטן ולא מאכל של תרנגולין הן וע"כ נרשנ"א שמש' על

דג: (עט) כ"ד מטונף. ל' הרמזים: (פ) בין. ר"ן לפי' גרי"ף ח"ל הר"ף ורמ"ם ואוקימנא של תרנגולים ונחצר אחרת אבל בלואמה של תרנגולין ושל ג' בלואמה חצר מותר כ' ופי' הר"ן הא דנקט גרי"ף תרנגולין דסתמן הן נחצר אחרת ע"ש וז"ל לפי' דלא היה לגי' גי' הגמ' שלנו וכל שקלא וטריא מתעניות הנוצנים וכ"ו דוקא גדול וכן מה שהתחיל הר"ף בתרנגולין ופי' בתרנגולין וז"ל דלפי' הר"ן לא ה"ל להחזיק כלל אלא תלמן כפי' חצר אחרת ויותר קשה על הגי' שר"ל לפי' דברי הטור כפי' הר"ן והטור

ברכת אליהו

דמותרין בטלטול ואע"ג דמאתמול לא הוי הני קמן כיו"ד דאורחיהו בהכי דעתיה עלייהו ה"נ כיון דאורחיה דקטן בהכי דעתיה עליה דלכי תיתי יאכילנה לכלבים — רש"י ואלא היכי אתנייה אימא על צואה של תרנגולין מפני קטן ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי וכו'. ומסיק דאיייר באשפה שבחצר, דלא הוי גרף של רעי, דאין זה מקום דירה. ולפי' סוגיית הגמ' מותר לטלטל צואה של אדם — לא רק מדין גרף של רעי, אלא — משום שאינה מוקצה כלל, שהרי ראויה היא לכלבים ומותר לפי' לטלטלה גם מחצר שאינה מקום דירה. והמחבר — שכתב, "בין של אדם בין של תרנגולין אם היא בחצר שיושבין בה מותר להוציאם לאשפה" — הוא מדברי הר"ן לפי' הר"ף. וז"ל הר"ף שם והרא"ש שם פט"ז סימן י"א: ואוקימנא של תרנגולין ובחצר אחרת אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם באותה חצר מותר. ולפי' אין הכדל בין צואה של תרנגולין לשל בני אדם, ובשניהם באותה חצר שרי ובחצר אחרת אסור, ורק לכפות עליה כלי שרי. ופי' הר"ן הא דנקט ברישא, "על צואה של תרנגולין מפני הקטן" — שמותר לכפות עליה כלי ולא לטלטלה — והרי גם צואה של בני אדם אסור לטלטלה בחצר אחרת אלא אבק תרנגולין דסתמן הן בחצר אחרת, שאדם מקצה להן מקום. נקט צואה של בני אדם — שדרכה להיות בחצר שדירין בה. כגון צואה של קטנים — א"צ לכפות עליה כלי, ומותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא,

דג תפל אסור. ולחירוק השני קאי הברייתא אף לר"י. והטור נקט כפי' התירוק הראשון של התוס' — דאיתא כר"ש — וגרס, "וסתמא כר"ש", ושפיר כתב בטעם בשר חי שמותר לטלטלו, מפני, "שראוי לכלבים". ומוכח דגם התוס' לא היה בגירסתו, "וסתמא כר"ש". ולכן חירוק ב' תירוצים. לתירוק הא' איתא כר"ש, ולשני — אף כר"י. והטור גרס: "וסתמא כר"ש".

(עט) לשון הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הי"ג. ונמ"ש כבאה"ג סק"ג, "כפי גירסת הר"ף", הוא על המשך לשון המחבר וכמס'ל בסק"פ].

(פ) בשבת קכא א תנן: כופין קערה ע"ג הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן. ואיתא עלה בגמ': ר' יהודה ור' ירמיה בר אבא ורב חנן בר אבא איקלעו לבי אבין דמן נשיקא לרב יהודה ורב ירמיה בר אבא אייתו להו פורייתא (מטות לישב עליהן — רש"י) לרב חנן בר אבא לא אייתו ליה (והושיבוהו לארץ — רש"י) אשכחיה מתני ליה לבריה ועל צואה של קטן מפני קטן א"ל (רב חנן שהיה כעוס ומתכוין להקניטו לר' אבין — רש"י) אבין שטיא מתני שטותיה לבריה והלא היא עצמה מוכנת לכלבים (ולמה לי לכפות כלי יפונה משם שהרי ראויה לטלטל — רש"י) וכ"ת דלא חזיא ליה מאתמול (שהיו נולדה — רש"י) והתניא נהרות ממושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם (שמעינן מינה

ועפ"ז כתב המשנה ברורה ס"ק קכ"ה. שאף שהרבה אחרונים העתיקו דברי המ"א, במקום הדחק יש לסמוך על המקילים שבשר חי מותר לטלטל. ודלא כהמ"א. וכתב שם בבאור הלכה ד"ה דחוי לאומצא, שלגבי שומן צונן סתם במ"ב כהמ"א שצטור לטלטל. אף שכענין בשר חי סתם כהט"ז. והיינו שהט"ז כתב שר"ש סגי בזה שהבשר ראוי לאכילה. והא דאמרו שם בגמ' שדג תפל אסור, הוא משום שדג תפל אינו ראוי אפילו לכלבים. ומשמע שאם היה ראוי לכלבים — אע"ג שאינו עומד לכלבים — היה מותר. אבל הרשב"א — שממנו העתיק רבנו דין זה שכל בשר חוי לאומצא — כתב בהדיא דג תפל אסור בטלטול, משום דכל דחוי לאדם לא מקצי לכלבים. ולכן דוקא בשר חי מותר, משום דחוי לאומצא לאדם. אבל שומן — שכמותו שהוא אינו ראוי לאדם — אסור לטלטל, אע"ג שראוי לכלבים, כיון שאינו עומד לכן. ומשו"ה לא פסקינו בזה כהט"ז — שר"ש כל שראוי לכלבים, אע"ג שאינו עומד להם שרי — אלא כהמ"א, "דכל מירי דבר אכילה הוא דלא חוי למיכ' עד מ"ש לכלבים נמי לא קאי ולא מטלטלין ליה דהא לא חוי למירי". משא"כ בענין בשר חי, דבזה אמרנו שמותר בטלטול, משום שכל בשר חי חוי לאומצא, וכנ"ל.

11 המחבר כתב שהטעם שמותר לטלטל בשר חי, הוא "משום דחוי לאומצא". והקשה ע"ז הט"ז בסק"כ, שטעם זה אמרה הגמ' בשבת קכא א לרב חסדא — שהתיר לטלטל בר אוזא, אע"ג דס"ל כר' יהודה — והוא משום דבר אוזא רכין. משמע דשאר בשר תפל שאינו רך כבר אוזא — לא חוי לאומצא ואסור לטלטל. וכתב הט"ז דהא שאמרה הגמ' שם, "שאני בר אוזא דחוי לאומצא", הוא דוקא לר' יהודה דאית ליה מוקצה, ומשו"ה צריך שיהיה הדבר עומד לאכילה אדם. ובשר חי אינו עומד לאכילה אדם אא"כ הוא רך. אבל לר"ש — דלית ליה מוקצה — א"צ שיעמוד לכן, אלא סגי שיהיה ראוי לאדם. ולפיכך בשר חי חוי לאומצא ומותר לטלטל — אע"ג שאין מחזיקים בשר חי לאכילה — ודגי בזה שהוא ראוי לאדם. והמ"א סק"ז כתב, "דמירי' במין דרכין וחזי לכוס וכו' וא"כ בשר דלא חזי לאכול חי אסור לטלטלה והו"ה שאר דברים כיצא בו כגון שומן צונן".

ורבנו נקט להלכה כדעת הט"ז — שכל בשר מותר לטלטל — אך לא מטעמיה. דלט"ז בשר חי אינו עומד לאכילה אדם אלא רק "ראוי" לאכילה אדם. וזה תליא במחלוקת ר"ש ור"י. ואילו רבנו ס"ל ש"אפילו ר"י מודה משום דחוי לאומצא וכו' וכל בשר חוי לאומצא".

ביאורי הגר"א

וכ"ע מודו דליתיה גופייהו אסורין לטלטל ואפר שהוסק ביו"ט וע"ש שמי' לדעת רש"י דכל שעומד למאכל אדם ומשמיו לא יהיה דעתיה אלא לכן והיה דעתיה הו"ל

ג' רש"י ועל פירושו שכל דלורמיה אין נו משום נולד מציה שנו"ל ביו"ט דלומר אי כתרנגולת העומדת לגדל ביצים נולד הוא ועוד דפליגי ב"ש וז"ה בעצמות וקליפין

ברכת אליהו

שכתב הר"ף שכופין כלי על צואה של תרנגולין, במקום „באשפה שבחצר“ — שזהו לשון הגמ' — „בחצר אחרת“, והכל אחד. דאין גפ"מ בין אשפה שבחצר לחצר אחרת, ובשניהם הכוונה למקום שאינו מקפיד, כיון שאינו דר שם, ומשו"ה אסור לטלטל מדין גרף של רעי ומותר רק לכפות כלי. וכי"כ הב"ח שמצא בגיטא זו „בני אדם“ קודם „תרנגולין“. וז"ל הב"ח בהגהותיו על הר"ף שם אות א': וכן מצאתי הגירסא באלפסי ישן וז"ל ואוקימנא בצואה של תרנגולין כשביל הקטן שלא יזכר בה בחצר אחרת אבל צואה של בני אדם ושל תרנגולין באותה חצר מותר לכבדה דלפי נוסחא זו משמע דבאותה חצר אשל תרנגולין דסמוך ליה קאי אבל בשל בני אדם מותר אף בחצר אחרת ומשום שראויה לכלבים וכו', עכ"ל. ופי' דברי הב"ח הם כנ"ל.

ומדברי הרשב"א שם נראה שג' הר"ף היא כמ"ש הר"ן — שגם צואה של בני אדם מותר רק באותה חצר — וז"ל הרשב"א: צואה לא גריסין אלא כדגיסין רש"י ז"ל אלא ה"ג צואה של קטן גרף של רעי הוא וכן נראה גירסת הגאונים והכי איתא בה' הר"ף ז"ל. ולפי גירסא זו לא היתה קושית הגמ' שצואה של קטן מותר מפני שהוא מאכל לכלבים ולפיכך אינו מוקצה, אלא שקושית הגמ' היתה שיהיה מותר לטלטל מדין גרף. של רעי, וע"ז כתב הרשב"א שהכי איתא כר"ף. אבל בירושלמי הוא כג' רש"י, דגרסינן התם פט"ז ה"ח: צואה של קטן ולא מאכל תרנגולין אינון (וא"כ מותר להוציאו להדיא לא להאכיל לתרנגולין ואמאי יכפה הכלי עליו — פני משה) א"ר עוקבא תפטר באילין רכיכה (שהיא רכה ביותר ושלא יבואו לידי מירות בשיתן לפני התרנגולים ימרחו וילכלכו את הבית — פני משה). וע"ש ברשב"א שמקשה על ג' רש"י — „צואה של קטן והא חזי לכלבים וכו' וכ"ת נולד הוא והא תניא נהרות המושכין וכו'“ — ועל פירושו בד"ה נהרות המושכין, שכל דאורחיה אין בו משום נולד, מביצה שנו"ל ביו"ט דאמר אי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים נולד הוא שביצה כהא — אהא דתנן: ביצה שנו"ל ביו"ט בש"א תאכל ובה"א לא תאכל — שקלינן וטרינן: במאי עסקינן וכו' אלא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מאי טעמיהו דב"ש מוקצה היא. וכתב ע"ז הרשב"א ואי איתא מאי קושיא הא כיון דאורחיה הכי דעתיה עילויה. ועוד הקשה הרשב"א שם, דפליגי ב"ש ובה"א בשבת קמג א בעצמות וקליפין אי שרי להוציאו מה"עג השלחן. וכו"ע מודו דאיתנה גופייהו אסורין לטלטל לא כשאין ראויים למאכל בהמה, וכמ"ש שם התוס' בד"ה עצמות. וברשב"א איתא קצת בשינוי, וז"ל: וחד מינייהו אמר מסלק את הטבלא ונוערה אבל קליפין ועצמות גופייהו לא משום מוקצה. וכתב ע"ז הרשב"א: ואמאי כיון דדעתיה למיכלנה לפירי דעתיה אקליפין למיכה לבהמה דהתם בראויין לבהמה קא מיירין. ועוד הקשה הרשב"א מאמר שהוסק ביו"ט. דאמינן בביצה ח א — אהא דאמר שם „ראפ"ה כירה מוכן הוא“ — ל"ש אלא שהוסק מעיו"ט אבל הוסק ביו"ט אסור. והקשה הרשב"א: והא דעתיה אעצים המוכנים לתבשילו וא"כ נימא דדעתיה נמי אאפרה. וע"ש

כדין גרף של רעי, ע"ש. וצ"ל לפי"ז, דלא היה לר"ף גירסת הגמ' שלנו, והלא היא עצמה מוכנת לכלבים וכו'. וכל השקלא וטריא ממעינות הטובעין, שמוזה משמע שצואת אדם אינה מוקצה — אף ללא הדין של גרף של רעי — ומותר לטלטלה גם בחצר אחרת. וכי"ז דוחק גדול לומר שהר"ף לא גרס סוגיא שלמה. וכן קשה מה שחתחיל הר"ף: אוקימנא בצואה של תרנגולין. וסיים: אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא דגרף של רעי מטלטלין ליה ומפקינן ליה. דלפי' הר"ף שצואה של תרנגולין ושל בני אדם שווין, לא הו"ל להזכיר — לבני אדם — כלל, אלא הו"ל לחלק בין חצר אחרת — שמותר רק לכפות כלי, כיון שאין דרים בה — לאותה חצר — שמותר לטלטל הצואה מדין גרף של רעי. שהרי עיקר החילוק אינו בין צואה של בני אדם לתרנגולין, אלא בין אותה חצר לחצר אחרת.

ויותר קשה על הבי' שרוצה לפרש דברי הטור כפי' הר"ן — שאין לחלק בין צואה של תרנגולין לשל בני אדם — והטור לא הזכיר רק של תרנגולין, ולא הזכיר בני אדם כלל. וז"ל הטור: צואה של תרנגולין המונחת בחצר מותר להוציאה שהוא כגרף של רעי שמותר להוציאו אפילו בלא כלי ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם אסור להוציאו. הרי שהטור חילק בין אותה חצר לחצר אחרת רק בענין תרנגולין, ולא הזכיר חילוק זה לענין צואה של בני אדם. והיינו משום שהטור סובר בגירסא שלנו בגמ' — „והלא היא עצמה מוכנת לכלבים וכו'“ — ולפי"ז יוצא דבשל בני אדם בכל ענין מותר, ורק בשל תרנגולין יש חילוק בין אותה חצר לחצר אחרת. שבשל תרנגולין ההיתר הוא רק מדין גרף של רעי, משא"כ בשל בני אדם שאינו מוקצה כלל. וכי"כ בעל הטור בהדיא ברמזים י"א בדעת הרא"ש: ועל צואת תרנגולין שהיא בחצר אחרת אבל צואת תרנגולין שבאותה חצר ושל תינוק אפילו בחצר אחרת מותר להוציאה. ומנן לו להטור להסיק כן בדעת הרא"ש. אלא ע"כ צ"ל שמפרש כן דברי הר"ף והרא"ש, ודלא כהבנת הבי' הנ"ל.

אבל באמת שדברי הר"ף ג"כ כדברי הרמזים, ובצואה של בני אדם שרי גם מחצר אחרת. רק שצ"ל כר"ף: אבל של בני אדם ושל תרנגולין ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה. ולא כסדר שכתוב בדפוס הר"ף שבידינו, „של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר“. דלפי הגירסא שבפנינו, קאי „באותה חצר“ גם על בני אדם. משא"כ לפי הגירסא המתוקנת, קאי „באותה חצר“ אתרנגולין בלבד דסמוך למילים „באותה חצר“, אבל בשל בני אדם, שרי גם בחצר אחרת. והוא בגירסא שלנו — „והלא היא עצמה מוכנת לכלבים וכו'“. שלפי גירסא זו מוכח שצואה של בני אדם מותר לטלטל גם בלא דין גרף של רעי. ולעיל כתבנו שצ"ל שלר"ף לא היתה גירסא זו בגמ'. וכן לא היה בגירסתו כל השקלא וטריא ממעינות הטובעין, וזה דוחק גדול. אבל לפי הגירסא המתוקנת כר"ף, גם הר"ף סובר שצואה של בני אדם ראויה לכלבים, וממילא מותר לטלטלה גם מחצר אחרת, דלא הוי מוקצה כלל. רק

באר הגולה

ד טור מהל' דמל' ט"ו [נ"ל ל"ז].
ה שם כ"ה.
ו הרמז"ס נפכ"ה.
ז שם נפכ"ה דמל' וברנל' ובפירוש הסו' וה"ה נפ' כ"ה.
ח שם נ'.
ט שם נפכ"ה.

בה מותר להוציאם לאשפה או לבה"כ (פא) ואפי' בלא כלי ואם היו בחצר שאינו דר שם אסור להוציאם (פב) ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה מותר לכפות עליה כלי: לה דאף על פי שמותר להוציא גרף של רעי ועבים של מי רגלים אסור להחזירם אלא אם כן נותן לתוכם מים: לו ה אין עושים גרף של רעי לכתחילה דהיינו להביא דבר שעתידי לימאם כדי להוציאו לכשימאם ו (פג) ואם עבר ועשאו מותר להוציאו: לו ז (פד) במקום דאיכא פסידא מותר להכניס מטתו אצל גרף של רעי ולקבוע ישיבתו שם כדי להוציאו: לח ה מכניס אדם מבעוד יום מלא קופתו עפר ומייחד לו קרן זוית ועושה בו כל צרכיו בשבת כגון ליטול ממנו ט לכסות צואה או רוק וכיוצא בזה אבל אם לא ייחד לו קרן זוית בטל אנב עפר הכית ואסור לטלטלו. הגה: (פה) ולכן מותר ליקם פירות הטמונים בחול כי אין אומ

ביאורי הגר"א

(פד) במקום. כ"ה המ' של מוס' שם לחומרא טור. וכדרכו נכ"מ: (פה) ולכן. ול"ד למנן קכ"ג א' דהמס' נמנן שהניקו לאור' וע' גמר' נ' א' בגוי הפסק וע"כ ז"ל כן וקש שפ"ג המטה

ואגידה נאמה נפוסה דמי וכיון דאמה אסירא ליה נמי אסירא עין שם: (פא) ואפי'. שם: (פב) ואם ידא. ממני' שם: (פג) ואם. מקאמר וכי עושין כו' ושם אסור אף נדיענד אין אימור נעשיימן:

ברכת אליהו

שרי משום פסידא דכי ריחייא או משום דלא מיקרי לכתחילה כ"כ הכא כיון שהיו הגשמים כבר מזלפין בבית אין כ"כ לכתחילה כמו מזמני נכרי. ולפי התוס' יש ב' קולות בדין גרף של רעי. א) במקום דאיכא פסידא מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה. ב) אין עושין גרף של רעי לכתחילה. היינו שעושה את הגרף עצמו. אבל כשהגרף כבר קיים, מותר להביא מטתו לשם כדי שיוכל לסלק את הגרף. כיון שאינו עושה את הגרף עצמו. אבל כשהגרף כבר קיים, מותר להביא מטתו לשם כדי שיוכל לסלק את הגרף, כיון שאינו עושה את הגרף לכתחילה. ויש ב' נפכ"מ בין שני תירוצי התוס'. א) להכניס מטתו אצל גרף של רעי במקום דליכא פסידא. לתירץ הראשון אסור, ולתירץ השני מותר. ב) להביא גרף של רעי לכתחילה, במקום דאיכא פסידא. לתירץ הראשון מותר, ולתירץ השני אסור. ומ"מ לב' תירוצי התוס' שני בחדא לטיבותא: איכא פסידא או כשהגרף כבר נמצא. והמחבר כתב: במקום דאיכא פסידא מותר להכניס מטתו אצל גרף של רעי. הרי דצריך תרתי לטיבותא. גם שיהיה הפסד, וגם שהגרף כבר נמצא. וזה משום שפסק כב' התירוצים של התוס' שם, לחומרא — טור. וכדרכו בכל מקום לפסוק לחומרא. (פה) ולא דמי לתבן. דאיתא בשבת קכג א: פגה שהטמינה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה. הרי שהתבן עצמו אסור בטלטול, ורק את הפגה מותר לטלטל — וזהו רק טלטול מן הצד — ואילו כאן התיר לטלטל את העפר. וצ"ל דלא דמי. דהתם מיירי בתבן שהכניסו לאוצר, והוי מוקצה כדברים העומדים לסחורה. ועיין גמ' שם נ א בגיזי הסתק. דתנן שם מט א: טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן. ואיתא שם בעמוד ב': אמר רבא לא שנו אלא שלא טמן בהן אבל טמן בהן מטלטלין אותן איתביה ההוא מרבנן בר יומיה לרבא טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי והן גופלות (אלמא בהן דטמן נמי קאסר לטלטולי אלא ע"י כיסוי — רש"י). ומסיק שם נ א: רבינא אמר (לעולם כדקאמר רבא אם טמן בהן מותר לטלטל דכמאן דיחידן להכי דמו ורבא לאו אמתניתין קאי

שתירץ לדעת רש"י — אההיא דקליפין ועצמות וכן אההיא דאפר — וי"ל דכל שעומד למאכל אדם ולתשמישו לא יהיב דעתיה אלא לכך ולא מסיק אדעתיה פסולת ידיה דאין דעתיה דאיניש אלא אמאי דחזי ליה אבל בדלא חזי ליה מסיק אדעתיה לאומנניה לבהמתיה. ועל ההיא דביצה תירץ שם דהואיל ואגידה באמה כגופה דמי וכיון דאמה אסורה איהי נמי אסורה. ע"ש שכתב בסוף דבריו — אחרי שהקשה ותירץ דבריו רש"י — שלא גורסים כרש"י. אלא שסיים שכירושלמי משמע כג' רש"י וכו"ל. (פא) שבת קכא ב: ההוא עכבר דאשתכח באספרמקי (בשמים — רש"י) דרב אשי ואמר להו נקוטו כצוציתא (בזבוב — רש"י) ואפקיה (אלמא בלאו מנא נמי מטלטלי ליה — רש"י). (פב) מתני' שבת קכא א: כופין קערה וכו' ועל צואה של קטן ומסיקה הגמ' שם בעמוד ב': ועל צואה של תרנגולין מפני קטן. ואיירי באשפה שבחצר — שאסור לטלטלה מדין גרף של רעי — ומותר לכפות עליה כלי כדי שלא יטפח בה קטן. (פג) איתא בבבבא כא ב. לו ב: וכי עושין גרף של רעי לכתחילה. ומדקאמר וכי עושין וכו', לכתחילה, דייק מזה המ"מ בפכ"ה מהל' שבת הכ"ד, שאם עבר ועשה בדיעבר שרי. דאם אסור אף בדיעבר, אין אסור בעשייתו, שהרי בין כך ובין כך לא יטלטל, ומוכח מכאן שבדיעבר מותר בטלטול, ולכן לכתחילה לא יעשה שאח"כ לא יצטרך לטלטל. (פד) איתא בבבבא לו ב: כי ריחייא דאכ"י דלוק (הדלף היה נופל על הריחיים שלו והיו עשויין בטיט ונימוחים מפני הגשמים ולא היה מספיק לכלים הצריכים לתת תחת הדלף — רש"י) אתא לקמיה דרבא א"ל זיל עייליה פוריץ להתם דלהוי כגוף של רעי ואפקיה יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחילה אדכיה נפל כי ריחייא דאכ"י אמר תיתי לי דעברי אדמר (תבואני זאת בשכרי שעברתי על דברי רבי — רש"י). וכתבו התוס' שם בד"ה תיתי: אע"ג דאמרין לעיל (כא ב) דאין עושין גרף של רעי לכתחילה ס"ל לרבא דהכא

באר הגולה

עפר מוקפה (נ"י ספי"א נכס שגלי לקט): למי (פ) אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף ואעפ"י כן כ מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו ל ובעודם עליו אסור ל שם נמשנה. ל שם נגמרה מ.

י ה"ה נפסי"ה מהא דשם ק"מ נגמרה.

ביאורי הגר"א

שם: (פ) אסור. מהא דלמטה ונעודם עליו ס' מהא דס"מ: (פ) בחצר. כ"ה שם. אכל ז"ע דההיא כרנן דר"ג כמ"ש רש"י והר"ן שם ור' יוחנן פסק נפ"ק דע"ז כן נמירא ולמירין בן נמירא ור' נתן אמרו ד"ל

ברכת אליהו

לרבנן. דכיון דרבנן סברי שברה"ר יש איסור דאורייתא לטלטל, גזרו שאסור אף לדרותן. אבל לר' נתן שאין בזה איסור דאורייתא. מותר לדרותן אף ברה"ר. וכ"כ רש"י שם ד"ה דמקפא נפשה: ומיהו ברה"ר לא משום שמא יגביה מן הארץ ונמצא נושאן דסתמא כרבנן דפליגי עלה דר' נתן בהמצניע (לעיל צד א) גבי המוציא חיה ועוף בין חיינ בין שחוטין חייב. וכ"כ הר"ן שם — שהברייתא הנ"ל כרבנן דפליגי אר' נתן. אבל לר' נתן מותר לדרות אף ברה"ר. ור' יוחנן פסק בפ"ק דע"א כבן בתירא. דתנן בעבודה זרה יד ב: אין מוכרין להם בהמה גסה (מפני שמייוחדת למלאכה ועושה בהמוח מלאכה בשבת — רש"י) וכו' וכן בתירא מתיר בסוס. ואיתא עלה בגמ' שם טז א: תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. ופירש"י במשנה: שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא משום דחי נושא את עצמו. ור' יוחנן אמר שם: הלכה כבן בתירא. ובשבת צד א אמרין בן בתירא ור' נתן אמרו דבר אחד. הרי שטעמו של בן בתירא הוא משום דסבר כר' נתן. דחי נושא את עצמו. והא דאמר בן בתירא שמותר למכור סוס לנכרי, הוא לאו דוקא סוס העומד לרכיבה אדם, אלא הו"ה בסוס המיוחד לנשיאת בע"ח. דכן הוא להדיא שם. שאחרי שאמרו שרבנן פליגי על ר"ג רק בבב"ח, אבל באדם מדוד דאמרין חי נושא את עצמו, הקשתה הגמ' — אהא דאמר ר' יוחנן „בן בתירא ור"ג אמרו דבר אחד" — ואי אמרת דלא פליגי רבנן עליה דר"ג אלא כבהמה חיה ועוף משום דמשרבטי נפשייהו מאי איריא בן בתירא ור"ג והאמרת אפילו רבנן מדוד. ומסיק שם: כי אמר ר' יוחנן בסוס המיוחד לעופות. ומשונה אמר ר' יוחנן שכן בתירא ור"ג אמרו דבר אחד — דרבנן פליגי בזה. ור' יוחנן אמר שהלכה כבן בתירא, ולפי"ז אמרין חי נושא את עצמו גם בבב"ח. וכן רבא שם בר"ב נוטל קמח ס"ל כר' נתן. דרבא אמר שם: הוציא חינוק חי וקיס תלוי בצוארו חייב משום כיוס וכו'. ומפרשת הגמ': רבא כר' נתן ס"ל דאמר חי נושא את עצמו. וכן הרמב"ם פ' להדיא כר"ג ורש"י בבב"ב. ולפי"ז צ"ע. מ"ט

דמתניתין בגיזין של הפתק דוראי עתיד להחזירן משם ולא יחזרן לכך — רש"י בשל הפתק שנו (מערכה גדולה שעורפין ומושיבין להקצותן לסחורה — רש"י). אלמא אעפ"י שטמן בהן, כיון שעתיד להחזירן, אסור. וע"כ צ"ל כן — דהא דאסור לטלטל התבן, הוא משום דאירי בתבן של אוצר. דאיתא שם: הקש שע"ג המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו אבל אם היה (עליו) מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מבעור"י (ששכב עליו מבעור"י ואעפ"י שלא יחדו לכך ולא חישב עליו — רש"י) מנענעו בידו. אלמא אם הכינס לשכיבה, מותר לטלטל. וצ"ל דהא דאסור הכא, הוא משום דעתיד להחזיריו לאוצר.

(פ) איסור לטלטל בע"ח אינו מפורש בש"ס, וגלמוד מהא דלמטה — בסוף הסעיף — ובעודן עליו אסור לטלטל. ומקורו בשבת מג א. ששם הקשתה הגמ' על רב חסדא — שאמר שאין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה, משום שמבטל כלי מהיכנו — מהא דכופין את הסל לפני האפרוחים שיעלו וירדו. ומשני: קסבר מותר לטלטל. ומקשינן: והתניא אסור לטלטל. ומשני: כעודן עליו. דהא דאסור לטלטל אפרוחין. ומשונה גם הכלי נאסר בטלטול עד שירדו. וכן גלמוד מהא דס"מ, שרק לדרותן מותר, אבל לטלטלן אסור. (פ) כ"ה בשבת קכח ב: מדדין בהמה חיה ועוף כחצר אבל לא ברה"ר, אבל צ"ע. דההיא כרבנן דר' נתן כמ"ש רש"י והר"ן שם. דשם גם ב: תנן: המוציא וכו' את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טמלה לו. ואיתא עלה בגמ' שם צד א: אי למא מתניתין ר' נתן היא ולא רבנן דתניא המוציא בהמה חיה ועוף לרה"ר בין חיינ ובין שחוטין חייב ר' נתן אומר על שחוטין חייב ועל חיינ פטור שהחי נושא את עצמו אמר רבא אפילו תימא רבנן ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"ג אלא כבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשייהו (משמטים כלפי מטה ומכבידין עצמן להשטמ מיד נושאן — רש"י) אבל אדם חי דנושא את עצמו אפילו רבנן מדוד. ולפי"ז מותר לר' נתן לטלטל מדאורייתא בע"ח אף ברה"ר. והא דתנן שם קכח ב, דשרי רק לדרותן כחצר ולא ברה"ר, משום דגזרין שמא יטלטלם, קאי

ועוף אעפ"י שהם חיים משאוי הם לדעת חכמים. משמע שאין הלכה כר' נתן. וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה לע"ז יד ב: וחכמים אומרים כי האדם כלכדי הוא שאמרו בו החי נושא את עצמו כמו שנתבאר בפרק עשרי בשבת ואין הלכה כבן בתירא. ועיין ברש"י ע"ז טו א שכתב: ולפלא בעיני על הגר"א ז"ל בשו"ע אורח סימן ש"ח סעיף מ' בגליון שכתב בשם הרמב"ם שפסק כר' נתן וע"ש כמ"א ס"ז. וברמב"ם אלעזר כתב: הנה דברי רבנן אלה תמוהים אם המה דבריו ממש. והא דפסקו הרמב"ם והשו"ע כרבנן — ולא כר' יוחנן ורבא שפסקו כר' נתן וכבן בתירא — עיין בתרומות פסחים פ"ד משנה ג', שכתב שלרמב"ם לא היה בביטחונו בגמ' בע"ז: אמר ר' יוחנן הלכה כבן בתירא. והא דלא פסק כרבא — עיין ברמב"ם אלעזר וברש"י בע"ז שם, שהאריכו בזה.

12 דברי רבנו — שהרמב"ם פסק להדיא כר' נתן וכבן בתירא — תמוהים מאוד. דו"ל הרמב"ם בפ"י מהל' שבת הט"ז: המוציא בהמה חיה ועוף אעפ"י שהן חיים חייב אדם חי אינו משאוי. הרי להדיא דפסק כרבנן דפליגי אר' נתן. ובפ"כ שם ה"ד: ומותר למכור להם סוס שאין הסוס עומד אלא לרכיבה אדם לא למשאוי. והניו נושא את עצמו. ובמ"מ שם כתב: כמשנה כבן בתירא ובגמרא (ע"ז טז א) תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת אר"י הלכה כבן בתירא. ודברי המ"מ צ"ע. שהרי הגמ' שבת צד א מסיקה: כי אמר ר' יוחנן בסוס המיוחד לעופות. והרמב"ם שכתב „שאינו הסוס עומד אלא לרכיבה אדם", פסק כרבנן ולא כבן בתירא. וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשניות. ששם פסק המצניע צב ב כתב הרמב"ם: ודע כי העיקר אצלנו החי נושא את עצמו ולפיכך המוציא אדם חי אינו משאוי וכו' אבל בהמה חיה

למלטלו: מ מ כל בהמה חיה ועוף מדדים אותם בחצר (פז) דהיינו שאוחז בצווארן ובצדדין ומוליכן (פח) אם צריכין הבעלי חיים לכך (פס) ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ דמוקצין הם ואסור למלטלן חוץ מתרנגולת שאין מדדין אותה נ מפני שמנכהת עצמה מן הארץ ונמצא זה ממלטלה פ אבל דוחים אותה מאחריה בידים כדי שתכנס: מא ע האשה מדדה את בנה פ אפי' ברשות הרבים צ ובלבד שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו השניה ונמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת: מב ק דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו ובלבד שלא יהא מונענע אפילו מקצתו. (וכנר נמנל נפ"ג): מג ר מותר למלטל מוקצה ע"י נפוחה (וכנר נמנל רש סימן זה): מד ש כלי שנתרועע לא יטלו ממנו חרס לכסות בו או לסמוך בו: מה ת (צ) אסור לשחוק בשבת ויום טוב בכדור. הנה: (צא) יש ממין ונהגו להקל (מוקפות פ"ק דנלה): מו א אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי מפני שאסור במלטול ועוד שהוא מוליד בחומו: מז כ (צכ) יש אוסרים למלטל בגד שעמנו נ (צג) ויש מתירים: מח ד מותר למלטל מניפה בשבת להבריה הזובכים: מט ה (צד) מכבדו א פשוט הכענ"ל. ב ר"י נח"ג והמחל"ט נס"ל. ג ש"ס. ד כלנ"ו. ה רמז"ס ש"ס.

באר הגולה
מ ש"ס קכ"ט נמשנה
וגמל.
נ כל"ז ש"ס ופסיוס
רש"י.
ס ש"ס נמשנה.
ע ש"ס נמשנה.
פ ש"ס ננרמל.
צ ר"ן ש"ס ור' יוחס
נר"ל ח"ל.
ק הר"ן נסוף פכ"ז
נש"ס הרמז"ס.
ר מהר"ל נמשנה.
ש רמז"ס נכ"ז
מהל' דמגופת הסניח
נכת קכ"ז.
ת לטר נש"ס נלי
הלוקט.
א פשוט הכענ"ל. ב ר"י נח"ג והמחל"ט נס"ל. ג ש"ס. ד כלנ"ו. ה רמז"ס ש"ס.

ביאורי הגר"א

פ"נ דמענים: (צא) ויש. והירושלמי איירי נר"ה משום הולאה וע' נמוס' פ"ק ד"ט י"ב ח': (צב) יש אוסרין. ספ"ק ד"ט אלא כלאים כו': (צג) ויש. שקושת הגמ' משום דתנן ש"ס כל שנאותין זו כו': (צד) מכבדות. ר"ל אפי' ממח' ללל ומה שאסרו ש"ס

וכן רמז נטל פ"ל כר"ג וכן הרמז"ס פ' להדיא כר"ג וט"ס פ' כנ"ג: (פז) דהיינו. רש"י: (פח) אם צריכין. דל"כ אסור מהל' דמח' קנ"ל ח' ונלנל מ': (פט) ובלבד. ממ"י ש"ס וכמ"ס נעירונן פ' נ' כ"מ שאר"י כו': (צ) אסור לשחוק. ירושלמי

ברכת אליהו

הוא שם פרשה ב' (ה'). והיש מתירין שברמ"א סוברים דהירושלמי שאסר איירי ברה"ר משום הוצאה. ועיין בתוס' פ"ק דיו"ט י"ב א. [דבביצה שם ד"ה ה"ג הוכיחו התוס' שהותרה הוצאה ביו"ט גם לצורך תענוג מהא דמשחקין בכדור שקורין פלוט"א בלע"ז ביו"ט ברה"ר אע"ג דליכא אלא טיול, דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. אלמא כדור אינו מוקצה ביו"ט והו"ה בשבת. וכתב המ"א בסקע"ג: אדרבא י"א דמוקצה אסור ביו"ט וא"כ אם שרי לטלטל כדור ביו"ט ק"ו בשבת. וע"ע מש"ש בזה. (צב, צג) ספ"ק דיו"ט. דתנן בביצה יד ב: משלחין כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין ואעפ"י שיש בהן כלאים והן לצורך המועד. ופר"ך שם הגמ' בשלמא תפורין חזו למלבוש שאין תפורין נמי חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו. אלמא כל שלא חזו אסור לטלטלם, ומשום"ה אסור לשלחם. ולפי"ז הא דאסור לשלוח כלאים הוא משום שאסור לטלטלם. אבל המחיתים סוברים שקושת הגמ' משום חזו, הוא לא משום שאסור לטלטלם, אלא הא דאסור לשלחם, הוא משום דתנן שם: זה הכלל כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו. ופירשה הגמ' שם טו א: ה"ק כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט. וע"ז מקשה הגמ': כלאים למאי חזו, כלומר: כיון שאין נאותין בו בחול, למה משלחין אותו ביו"ט. ולפי"ז אין ראייה מכאן שכדורי כלאים אסורים לטלטול. (צד) איתא בשבת קכד ב: אמר רבי אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב מכבדות של מילתא (בגדים לכבד שלחן שמלאכתו להיותר — רש"י) מותר לטלטלן בשבת אבל של

פסק המחבר שמותר לדרות רק בחצר ואסור ברה"ר, שהרי יש לנו לפסוק כרכא ור' יוחנן שפסקו כר' נתן, ומותר לדרות אף ברה"ר. (פז) כריש הסעיף בבאה"ג ציין לשבת קכח. דתנן שם בעמוד ב': מדדין עגלין וסיחין. ומ"ש המחבר, דהיינו שאוחז וכו', הוא כפירוש רש"י שם ד"ה מדדין: אוחז בצוארו ובצדדין וגורדו ומסייעו ומנענע לו ברגליו. (פח) דאל"כ — אעפ"י שמלטל רק מקצתו — אסור. כ"כ הר"ן בשבת קכח ב. וראיתו מהא דמת. דאיתא שם קנא א: עושין כל צרכי המת סכין ומדדיחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר. ופירש"י לא יגביה לו ידו. הרי דגם מקצת מאבריו אסורים בטלטול. וע"כ הא דרשי לדרות בע"ח, הוא רק, אם צריכין הבע"ח לכך, ומשום צער בע"ח. (פט) [בדפוס השו"ע מצויין ס"ק זה על סעיף מ', והוא ט"ס, וצ"ל על סעיף מ"א: ובלבד שלא תגררהו. וכ"כ בדמשק אליעזר.] מחגי"ש שבת קכח ב: מדדין עגלין וסיחין אשה מדרה את בנה אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת אבל אם היה גורר אסור. ודברי ר' יהודה כאו לפרש דכר' ח"ק, כמ"ס בעירובין (פ) [פא] ב: כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וכו'. (צ, צא) ירושלמי (פ"ב) [פ"ד] דתענית ה"ה: טור שמעון וכו' ולמה חרב י"א מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור. והיינו בשבת. ולדיעה שהביא המחבר, האיסור הוא משום מוקצה. וכ"כ שם בקרבן העדה בפירושו הראשון ובגליון הש"ס. ובגליון השי"ס כתב: וכן הוא להדיא באיכה רבת.

באר הגולה

ו כ"כ נמשנה.

* (פי' כלי העשו

להניח ממנו חכמה

(המכונה).

ז צינחיו כמין ש"י.

ח משנה מהר"ל

נשם מהר"ר פינש.

ט הר"ן מהל

דקדקני כי רבי שנת

מלא.

א משנה שנת קמ"א

שמכבדי' בהם הקרקע מותר לטלטלם: ג ו הרשב"א מתיר לטלטל *האצטרול"ב בשבת
וכן ספרי החכמה וזלדעת הרמב"ם יש להסתפק בדבר: נא ה (צה) מה שמורה על השעות
שקורין ארילווי"ו בין שהוא של חול בין שהוא של מין אחר יש להסתפק אם מותר לטלטלו
(וכנר פשט המנהג לנאסור): גב ס מוקצה לעשירים הוי מוקצה ואפילו עניים אין ממלטלין:

שט טלטול על ידי דבר אחר אם מותר בשבת. וכו' ה' סעיפים

א א נוטל אדם את בנו והאבן בידו ולא חשיב מטלטל לאבן והוא שיש לו געגועין (פיחם
כן שט לו נענוץ כשאליו עם אביו) עליו שאם לא ימלטנו יחלה אבל אם אין לו געגועין עליו לא ואפי'
כשיש לו געגועין עליו לא התירו אלא באבן אבל אם דינר בידו (א) ואפילו לאחוז התינוק

ביאורי הגר"א

הגל והוי מלאכתו לאיסור דמדידה של רשות אסור כמ"ס
קנ"ו ב' אמור דאמרי רנן כו':

שט (א) ואפי' לאחוז. רש"י מהטעם שפיו':

קכ"ד ב' היינו לפי הנצי"ת שם ז"ה א' אצל לפי המסקנ'
דשם וכפי' הר"ף ובה"ג שם דה"ה נכניד מות' בטלטול
הר"ף וכ"ס הרמב"ם לפי שיתום שמוח נמולף ועמ' עליו
ס"נ: (צה) מה שמורה. דדמי למדידת הזמן או

ברכת אליהו

קכד ב. וכן פסק הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת ה"ב: מכבדות
של חמרה שמכבדים בהם את הקרקע הרי הם ככלי שמלאכתו
להיתר שהרי מותר לכבד בשבת. וזה לפי שיטתם [צ"ל:
שיטתו — ר"א] שמוחר במרוצף. שהרמב"ם בפכ"א מהל'
שבת ה"ג כתב: ואסור לכבד את הקרקע שמה ישוה גומות
אלא אם כן היה רצון באבנים. וממילא הוו מכבדות כלים
שמלאכתם להיתר.

ועיין סימן שליו סעיף ב': אסור לכבד את הבית אא"כ
הקרקע מרוצף ויש מתירין אפילו אינו מרוצף. הג"ה ויש
מחמירים אפילו במרוצף. וע"ש בס"ק ה' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו'
הראשונה היא שיטת הרמב"ם הנ"ל. והדיעה השניה היא
שיטת הר"ף והבה"ג. וא"כ לא מיבעיא לשיטת הר"ף —
דס"ל שמוחר לכבד אפילו באינו מרוצף — דמכבדות הוי
כלים שמלאכתם להיתר, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם —
שאסור לכבד באינו מרוצף. אפ"ה כיון דמרוצף מותר — הוו
מכבדות כלים שמלאכתן להיתר. ומותר לטלטלן אפילו
מחמה לצל.

(צה) דדמי למדידת הזמן או הצל, והוי מלאכתו לאיסור.
שוק מדידה של מצוה שרי, אבל מדידה של רשות אסור,
כמ"ס בשבת קנ"ב. דתנן שם בעמוד א': ומדבריהם למדנו
שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (קשר שאינו של קיימא
אפילו לכתחילה — רש"י). ואיתא עלה בגמ' בעמוד ב':
עולא איקלע לבי ריש גלותא חזייה לרבה בר רב הונא דיתבי
באונא דמאי (גיגית מלאה מים — רש"י) וקא משח ליה א"ל
אימור דאמרי רבנן מדידה דמצוה דלאו מצוה מי אמור אמר
ליה מתעסק בעלמא אנא. הרי דלכו"ע אסורה מדידה של
רשות.

שט (א) רש"י מהטעם שמופוש. דתנן בשבת קמ"א ב:
נוטל אדם את בנו והאבן בידו. ואיתא עלה בגמ': אמרי דבי ר'
ינאי בתינוק שיש לו געגועין על אביו אי הכי מאי איריא אבן
אפילו דינר נמי אלמא אמר רבא לא שנו אלא אבן אבל דינר
אסור. ותוצינן שם קמ"א: אבן אי נפלה לא אתי אבוה לאתויי

חמרה (כעין שלנו לכבד את הבית דאסור משום אשוויי גומות
דמורה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות — רש"י) לא רכי אלעזר
אומר אף של תמרה במאי עסקינן אילימא לצורך גופו ולצורך
מקומו בהא לימא רב של תמרה לא והא רב כרבא ס"ל (שם)
לעיל מינה „ואף רב כרבא ס"ל", שכלי שמלאכתו לאיסור
מותר לצורך גופו ומקומו) אלא מחמה לצל בהא לימא ר'
אלעזר אף של תמרה לעולם מחמה לצל אימא וכן אמר ר'
אלעזר. ולפי מסקנת הגמ', מכבדות של תמרה הן כלי
שמלאכתו לאיסור, ושרי רק לצורך גופו ומקומו. והמחבר
שסתם וכתב שמוחר לטלטלם — ר"ל אפילו מחמה לצל.
ומה שאסרו שם קכד ב — דמשמע שלכו"ע מחמה לצל אסור
— היינו לפי הברייתא שם צה א, דמכבדות הן כלי שמלאכתו
לאיסור, ואסור לטלטלן. דאיתא שם: ת"ר החולב והמחבץ
והמגבן כגורוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג
בשבת חייב טטאת הויז כיו"ט לוקא ארבעים דבירי ר' אליעזר
וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות.
אלמא גם לחכמים יש איסור שבות בכיבוד, וממילא הוי
מכבדות כלי שמלאכתו לאיסור. וזהו שאסרה הסוגיא שם קכד
ב לטלטל מכבדות לכו"ע. אבל לפי המסקנה דשם וכפי'
הר"ף ובה"ג שם דהו"ה בכיבוד — מותר בטלטול, משום
דמכבדות הוו כלים שמלאכתם להיתר. [דאיתא שם: תנא
אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת והאידיא דס"ל כר"ש שרי
אפילו לכתחילה. ופירש"י: דבש שאינו מתכוין מותר והמרבץ
אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא
יעלה אבק. משמע מרש"י שרק במרבץ שרי לר"ש. וכן הוכיחו
התוס' שם ד"ה והאידיא, דמהסוגיא שם קכד ב משמע דליכא
מאן דשרי בכיבוד, ואף לר"ש מכבדות הוו כלים שמלאכתם
לאיסור, מפני שמזיז עפר ממקומו. וכן כתב הרא"ש שם פי"ז
סימן ד' וכפ"י סימן ג'. אבל הר"ף והבה"ג שם כתבו דמסקנת
הגמ', „והאידיא דס"ל כר"ש שרי", קאי ארביבד. ולפי"ז
לא רק לרבץ מותר, אלא הו"ה שמוחר בכיבוד. ולפי"ז
מכבדות הוו כלים שמלאכתם להיתר. ושפיר סתם המחבר
שמוחרים בטלטול, והיינו אף מחמה לצל. כ"ס הר"ף שם

באר הגולה
וגמ' שם ונפיק
רש"י שם.
ב הר"ן נטס
הרמנין.
ג משנה שם וגמ'
אוקימתא דרש שם
ק"ב.
ד שם קכ"ה נמשנה
ושם נגמ'.

בידו והוא מהלך ברגליו אסור (ב) דחיישינן דילמא נפיל ואתי אבוה לאתויי ב (ג) ויש
אומרים שלא אסרו אלא כשהוא נושא התינוק עם דינר בידו אבל לאחוז התינוק בידו אף
על פי שדינר ביד התינוק אין בכך כלום: ב נ כלכלה שהיתה נקובה וסתמה באבן מותר
למלטלה שהרי נעשה בדופנה וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד למלאות בה מים
אם הוא (ד) קשור יפה שאינו נופל מותר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל
אנבה ואם לאו אסור: ג נ כלכלה מליאה פירות ואבן בתוכה אם הם פירות רטובים כגון
תאנים וענבים יטול אותה כמו שהיא שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו אבל (ה) אם הם

ה שם קמ"ז נגמ' אוקימתא דר' יוחנן ונגמ' הרמנין כמ"ט נט' כ"ה ויה"ש שם.

ביאורי הגר"א

(ב) דחיישינן. גמ': (ג) וי"א. כפשטא דגמרא דל"כ אפילו רואה התינוק אסור אל"ה דה"ק ממון שממין נקט למיטע ליל: (ד) קשור יפה ט'. גמ' שם: לו טלטול הדינר חמי לטלטל ג"כ כשהוא יכול לכל יל לא

ברכת אליהו

חנה אמר ר' יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן
ולישדיניהו לפירות ונשדי לאבן ונינקטינהו בידים (ילקטם)
מעל הארץ בידיה ויחזירם לכלכלה ויטלטלם ולמה התירו אבן
לטלטל אגב כלי פירות — (רש"י) כדרכי עלאי אמר רב
בפירות המיטנפין ה"נ בפירות המיטנפין (פירות מבושלים)
ורכים מאוד כגון תאנים וענבים שאם ישליכם לארץ יטנפו —
(רש"י) ולינערינהו ניצורי (עד שישתלקו הפירות מן האבן לתוך
הכלכלה לצדדין וישליך האבן לכדה בנעירותה — (רש"י) אמר
רב חייא בר אשי אמר רבא הכא בכלכלה פחותה עסקינן דאבן
גופא נעשית דופן לכלכלה. וכתבו שם החסו"ס בד"ה ונישדיניהו
לפירי: והשתא לא צריכנא לשינוי קמא דפירות המיטנפין
דהא כיון דהאבן עצמה הוי דופן לכלכלה אפי' הוי שדי
לפירות ולאבן והדר שקיל לפירי ושבק לאבן לא הוי ליה
במאי לאנוחינהו כיון שהכלכלה פחותה שהאבן נעשה לה
דופן והא דלא קאמר אלא לפי שלא הוזכר אמורא לעיל.
ובמסורת הש"ס ציין שיש ספרים דגרסי, "אלא". ולפ"י חזרה
בה הגמ' מהאוקימתא דלעיל — בפירות המיטנפין — מחמת
הקושיא, ולינערינהו נעורי, וגם בפירות המיטנפין אין
לטלטל כלכלה כשאבן בתוכה, אלא יש צורך לנער את האבן
מתוך הכלכלה. ורק במקום דשויה דופן מותר.

והרמב"ם בפכ"ה מהל' שבת הט"ז כתב: כלכלה שהיתה
נקובה וסתם הנקב באבן מותר לטלטלה שהרי האבן נעשית
כדופן. היתה הכלכלה מלאה פירות והאבן בתוך הפירות אם
היו הפירות רטובים כגון ענבים ותותים נוטל אותה כמות
שהיא שאם ינער הפירות יטנפו בעפר ובמקום הפסד לא גזרו,
עכ"ל. ולא כתב הרמב"ם שצריך לנער האבן מתוך הכלכלה.
וכתב ע"ז המ"מ: ונראה שגירסת רבנו היא שאין בה
ולינערינהו נעורי ורב חייא בר אשי בשם רב עושה אוקימתא
אחרת ושתייהם אמת וה"ג רב חייא בר אשי בשם רב אמר וזהו
שלא הזכירו בבי הא דרב אלא וא"א להעמיד דברי רבנו בדרך
אחרת, עכ"ל. ולפי הסברו של המ"מ לא היה קשה לגמ'
שינער את האבן מתוך הכלכלה. וכשיש פירות המיטנפין
בכלכלה, וא"א לנער הפירות, אפשר לטלטל הכלכלה עם
האבן שבתוכה. וקושיית הגמ' היתה, רק שינער הפירות
והאבן, ואח"כ יטול הפירות ויחזירם לכלכלה. וע"ז תירצה
הגמ' שני תירוצים (א) בפירות המיטנפין. (ב) שהאבן נעשית
דופן לכלכלה. ושתי ההלכות שברמב"ם הנ"ל, הם שתי

דינר אי נפיל אחי אבוה לאתויי. ופירש"י שם ד"ה אחי
לאתויי: וטעמא לאו משום טלטול הוא דאפילו לאוחזו בידו
ותינוק מהלך ברגלו אסור ליה רבא דלמא נפיל ואתי לאתויי.
והר"ן שם הביא דעת הרמב"ן שחשש זה הוא דוקא כשהאבן
נושא את התינוק, ולא כרש"י שגם כשאוחזו בידו חיישינן.
והדיעה הראשונה שהובאה במחבר היא דעת רש"י, והוא
מהטעם שמפורש במחבר, "דחיישינן דלמא נפל ואתי אבוה
לאתויי". ומ"ש רש"י, "דלמא נפיל ואתי לאתויי", הוא
מהטעם שמפורש בגמ', וכו'.

(ב) גמ' בשבת קמב א, כנ"ל בסק"א.
(ג) כפשטא דגמ' בשבת קמב א. שבסק"א הבאנו הא דתנן
שם: נוטל אדם את בנו והאבן בידו. ואיירי ודאי כשנושא.
וע"ז אמר שם רבא: לא שנו אלא באבן אבל דינר אסור.
ולפ"י האיסור בדינר הוא ג"כ כשנושא תינוק והדינר בידו.
דמה שמותר באבן אסור בדינר. ואין איסור באבן אלא
כשנושאו, ולא כשאוחזו בידו. דל"כ — אלא אף כשאוחזו
התינוק בידו אסור, כנ"ל שיטת רש"י בסק"א — אפילו רואה
התינוק אוחז דינר אסור לעמוד לידו (דמ' גזרין שלא יראה
אדם תינוק מטלטל דינר ושלא יעמוד בקרוב לו ארבע אמות
הא ודאי לא והאוחז בידו נמי לאו מידי עביר ביה — לשון
הרמב"ן). אלא דה"ק: מתוך שמתירין לו — לאב — טלטול
הדינר משום צערא דינוקא (דהיינו כי נקט ליה תינוק דכמאן
דנקט ליה אבוה בידה דמי — לשון הרמב"ן) אחי לטלטל
ג"כ כשהוא יפול. שיחשוב האב, שכשם שהתירו לו משום
צערא דינוקא לטלטל תינוק האוחז דינר בידו — אע"ג שזה
כאוחז הדינר בידו — כך גם מותר לטלטל הדינר להדיא. אבל
אי לא נקט לתנוק — רק אוחזו בידו, ובוז לא התירו לו כל
איסור — ליכא למיחש שמא יורה היתר לעצמו לטלטל
הדינר.

(ד) תנן בשבת קכב ב: האבן שבקרייהא אם ממלאין בה ואינה
נופלת ממלאין בה. ואיתא עלה בגמ' שם עמוד ב': כיון
הדקה (שקשרה יפה — רש"י) שויה דופן.

(ה) [ברפואי השו"ע מצויין ס"ק זה על מ"ש המחבר: אם הם
פירות שאינם נפסדים. זה ט"ס, וצ"ל על מ"ש המחבר
כרישא: אם הם פירות רטובים — ד"א. תנן בשבת קמא ב:
נוטל אדם בנו והאבן בידו כלכלה והאבן בתוכה. ובגמ' שם
קמב א: ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור אמר רבה בר

באר הגולה

ו צ"י ממשעות

הגמ'

ז משנה שם וגמ'

ח כפי' רש"י בשם

נ"א.

ט שם נמוק'.

פירות שאינם נפסדים ינערו וינער גם האבן עמהם ולא יטלנה עמהם והני מילי בשאינו צריך אלא לפירות או לכלכלה אבל אם היה צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמו שהיא: ד' שכתב אבן על פי חבית או מעות על הכר מטה חבית על צדה והאבן נופלת ומנער הכר והמעות נופלים (ו) ואם היתה החבית בין החביות בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה יכול להגביהה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה ואם הניחם עליה מדעתו (ו) על דעת שישארו שם (ה) בכניסת השבת האסור להטות ולנער ט (ט) וי"א דאפי' הניחם שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת מותר להטות ולנער בשבת ולא אסרו אלא במניחם על דעת שישארו שם כל השבת. הגה: (י) ואז אפילו נטל האיסור משם אסור לטלטל הכלי דמאחר שנעשה צדים לדבר האסור למקנה

ביאורי הגר"א

לפרש"י נ"א א' ד"ה אצל טמן ט': (ט) וי"א. חס' שם ד"ה או ממתי' שם טער את הכסוי ועוד דלפי' מגול' מקצת' אסור' ומאח' דשם קכ"ג א' מוחסה ס' ועמ' שם ועמ' שי"א ס"ח נהנה"ה: (י) ואז אפי' מ"ג א'

(ה) אם כני' הרמז"ס דל"ג ולנערינהו נעורי אמר ועמ' ט"י ס"ח נהנה"ה: (ו) ואם גמ' שם: (ז) ע"ד שישארו. רש"י שם ד"ה אלא נשכח כו' ר"ל דאם לא ה' דעמו שישארו כו' אף שהניח נמול מותר: (ח) בכניס'.

ברכת אליהו

בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליה, עכ"ל. ולפירש"י אף אם טמן בע"ש על דעת ליטול בשבת, אפי"ה חשיב מניח, והוי בסיס לדבר האסור. וזוהי הדיעה הראשונה שבמחבר.

והדיעה השניה היא דעת תוס' שם ב"ה או שטמן. שהקשו על פירש"י ממתניתין שם מט א' טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגי' צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נער [בפנינו: נוטל] בכוש את הכיסוי והן נופלות. אלמא אם דעתו ליטול בשבת, לא הוי בסיס לדבר האסור. ועוד הקשו. אי חשיב כמניח, א"כ אפילו במגולה מקצתו אסור, והאין נוטל ומחזיר, מה בין זה לאבן שע"פ החבית דאסרינן במניח אפילו להטותה על צידה. וכן קשה מהא דשם קכ"ג א' ת"ר פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן תדאי אומר תוחבה [בפנינו: תוחבין] בכוש או בכרכר והן נמערות מאליהן. ומוכח מכאן שמניח ע"מ ליטול בשבת, אין זה בסיס לדבר האסור, ודלא כרש"י. ועיין תוס' שם ד"ה האי פוגלא שכתבו שמניח ע"מ ליטול הוי כשוכח. והא דכ"ס בדבר שאינו ניטל" — שמשם הוכיח רש"י שבמניח ביה"ש הוי בסיס, אף אם לא היתה דעתו לכל השבת — כתבו התוס' שם נא א ד"ה או שטמן: והכא מיידי בכיסוי כעין כלי חרס שנותנין על הקדרה שוקדרה כלועה בתוכה וא"א לנער הכיסוי אלא א"כ יגביהו קצת.

ועיין סימן שי"א סעיף ח' שכתב בהג"ה — בענין צנזן שטמנו בעפר שמותר לטלטלו — ואפילו אם הניחו משם מבעור' להיות שם כל השבת דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור. ועיין מש"ש סקכ"ו, דעפ"י דברי הרמ"א יש ליישב קושיית התוס' על רש"י מהא דפגה. דהא דשרי התם לנער הפגה, הוא אפילו במניח להיות שם כל השבת, מפני שאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור.

(י) שבת מג א': כופין את הסל לפני האפרוחים שיעלו וירדו קסבר מותר לטלטל והתניא אסור לטלטלו בעודן עליו והתניא

האוקימתות שבגמ']. והמחבר שכתב שבפירות רטובים יכול לטלטל הכלכלה עם האבן שבתוכה — ולא כתב שינער את האבן מתוכה — הוא כגירסת הרמב"ם — דלא גרס „ולנעוריהו נעורי אמר רב חייא בר אשי אמר רבא הכא בכלכלה פחותה עסקינן". אלא גרס: רב חייא בר אשי אמר רבא הכא בכלכלה וכו'. וזה תירוצו נוסף כנ"ל. ולפי"ז בכלכלה מלאה פירות רטובים — שאינו יכול לנער הפירות וללוקטם — אינו צריך לנער האבן ממנה, אלא מטלטלה כמות שהיא. ועיין סימן ש"י סעיף ח' בהגה"ה — שעל דברי המחבר שכשצריך לגוף המחמה ינער האפר ממנה — כתב שם הרמ"א: וכן אם יכול לנער האיסור לחוד ינערו ולא יטלטלנו עם ההיתר. וזה לפי גירסא דידן, וכמש"ש סקל"ב.

(ו) גמ' בשבת קמב ב' תניא ר' יוסי אומר היתה החבית מונחת באוצר או שהיו כלי זכוכית מונחין תחתיה מגביה למקום אחר ומטה על צדה והיא נופלת.

(ז) תנן בשבת קמב ב' האבן שע"פ החבית מטה על צדה והיא נופלת. ובגמ' שם: אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. וכתב שם רש"י בד"ה אלא בשכח: ששכח האבן עליה ביה"ש ולא מדעת. משמע שעיקר הקפידא שתהיה דעתו להניחה שם בין השמשות. ור"ל דאם לא היה דעתו שישארו שם ביה"ש, אף שהניח בחול מדעת — מותר.

(ח) ט' [יש דפוסי שו"ע שבבאה"ג סק"ח כתוב: כפירוש רש"י בשבת כ"ה, והוא ט"ס. כי זה] לפירש"י שם נא א ד"ה אבל טמן כו'. דאיתא שם: טמן וכסה בדבר שאינו ניטל בשבת או שטמן בדבר הניטל כשבת וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת אם היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר. ופירש"י שם [בפנינו בד"ה הוי זה]: וא"ת יפנה סביבותיה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזה בדופנותיה ויגביהנה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי כי ההוא דתנן לקמן האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת ואם היתה בין חביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת הא אוקימנא התם

השנה אסור כל השנה כולה (ויא) וכן ככל מוקצה וכן לקמן פ' ש"י (יב) אם אדם הניח דבר מוקצה על של חציו לא אמרין דנעשה נמים לכרז האסור דלן אדם אסור של חציו שלא מדעתו (א"י): ה' יא דלא שרי אלא להטות ולנער דוקא בצריך לגוף החבית והכר אבל אם צריך למקום החבית והכר (יג) ולא תספיק לו הטייה והניעור יכול לטלטלם עם האבן ועם המעות שעליהם לפנות מקומם: (וקן הוא לקמן סימן ש"י פ"ו):

שי דיני מוקצה בשבת. ובו ט' סעיפים

א א (א) עץ שתולין בו דגים אף על פי שהוא מאוס (ב) מותר לטלטלו (ג) דק"ל במוקצה

ביאורי הגר"א

ש"י (א) עץ שתולין. ק' פ' הרא"ש: (ב) מותר. ללא כרז דל"ל כר' יהודה שנה י"ט כ' וסא מקומות ועין מוסף שם ד"ה הני ס': (ג) דק"ל במוקצה ס'. קצ"ז א' ונמ"ש נרש' ס' מלך נולד כל היכל דפליגי רבי אחא ורבינא כו' וע' נר"ף ורש"ש פ"ג

מ"ד נ': (יא) וכן בכל. פ"ג דיו"ט כ"ז כ': (יב) אם אדם. עין מוס' שנה מ"ד נ' ד"ה י"ט וספ"ב דתולין: (יג) ולא חספ"י. טור וכ"כ. הר"ן אצל לנורך מקומו כ' שאם יטה הכר ויפלו שם המעות לא הועיל כלום שצריך להמקום כ':

ברכת אליהו

בעמוד ב': אמר רב חייא בר אשי אמר רב האי תליא דבשרא שרי לטלטולי דכוורי אסור. ופי' רש"י דקאי אכשר דגים עצמם. וההבדל בין בשר לדגים הוא שבשר נאכל חי ודגים אינם נאכלים חיים. ומ"ש המחבר. "עץ שתולין בו דגים וכו'" כן פ' הרא"ש שם פ"כ ס' ט' וז"ל: האי תליא דבשרא שרי לטלטולי פ' עץ שתולין בו בשר דכוורי אסור דסני ריחיא אסורי אסחיה לדעתיה מיניה והוה ליה מוקצה מחמת מיאוס ורב לטעמיה דס"ל כר' יהודה אבל לר' שמעון אפילו מוקצה מחמת מיאוס לית ליה והלכתא כוותיה עכ"ל.

(ב) המחבר פסק במוקצה מחמת מיאוס כר' שמעון. וזה דלא כרב דס"ל כר' יהודה בשבת י"ט ב'. דאיתא שם: הני כרכי דחוי רב אסר ושמואל שרי. ופי' רש"י דכרכי דחוי היינו: זוג של מחצלאות שמכסים בהם פרגמטיא של ספינה. ועין מוס' שם ד"ה הני כרכי שכתבו: חימא דפרק מפנין (לקמן קכח ב) אמרין דרב במוקצה לאכילה סבר לה כר' יהודה ובמוקצה לטלטל סבר לה כר"ש והכא אסור לטלטל לכרכי דחוי ומפרש ר"ת דכרכי דחוי הן מוקצה מחמת מיאוס כגון בגדים ומחצלאות שמכסים בהן דגים ושאר דברים המלכלכים אותם והתם דקאמר רב דבמוקצה לטלטל סבר לה כר"ש במוקצה שמקצה האדם מדעתו לעיסקא לאוצר שאין בו מיאוס. ולפי"ז פליגי רב ושמואל במוקצה מחמת מיאוס, ורב כר' יהודה. וכן הוא בשאר מקומות דרב ס"ל כר' יהודה [כגון: שבת מד ב: ורב כר"ש ס"ל]. וכן שם קנו ב: ואף רב ס"ל הלכה כר' יהודה.

(ג) שבת קנו א: פליגי בה רב אחא ורבינא דרב אמר בכל השבת כולה הלכה כר"ש חוץ ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליק בו באותה שבת אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר"ש מודה, והלכה כרבינא המיקל. וכמ"ש בפסחים בראש פ' כצד צולין עד ב' דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא, ולא פירש מיהו המחמיר ומיהו המיקל — "רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא". ולפיכך גם במוקצה מחמת מיאוס הלכה כר"ש שמוחל. ועין ברי"ף פ"ג דשבת מד א וברא"ש שם פ"ג

אעפ"י שאין עודן עליו אסור א"ר בעודן עליו כל ביה"ש מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא. ושם מד ב: מטה שיחדה למעות וכו' לא יחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה ביה"ש (אבל היו עליה כל ביה"ש איתקצאי לכולי יומא — רש"י).

(יא) פ"ג דיו"ט. דאיתא בבבצה כו ב: בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת היכי דמי אי דאחוז ביה"ש אחוז ואי דלא אחוז לא אחוז וכו'. ופירש"י ד"ה לא אחוז: ביה"ש ודאי אסורין דאין כאן הכנה ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעו"י בעי כדכתיב והכינו את אשר יביאו. הרי דעיקר ההכנה צריכה להיות ביה"ש. ואי לא חזו ביה"ש — לא חזו לכל השבת. וכן משמע בכל הסוגיא שם, שמה שנאסר ביה"ש, נאסר לכל השבת כולה.

(יב) עיין מוס' שבת מד ב ד"ה יש, שכתבו — כענין מטה שהניחו מעות, הנ"ל בסק"י — : ע"כ במניח איירי דבשבת תנן בפרק נוטל (קמב ב) דמנער את הכר והן נופלות ובמניח בשבת איירי דבניח מבעו"י והיו עליה מעות אסור לטלטלה כדאמר בסיפא דמילתא וקשה דאין יכול להיות שמניח לדעת בשבת וי"ל כגון שהניח נכרי או תינוק לדעת ישראל. אלמא רק כשמניח לדעתו של בעה"ב הוי ביסוס. ומ"ש הרמ"א, דאין אדם אסור של חבירו וכו', הוא כמ"ש בספ"ב דחולין מ ב: אין אדם אסור דבר דבר שאינו של.

(יג) טור, וכ"כ הר"ן על דברי הגמ' בשבת קמב ב — אהא דתנן: מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות — : אמר רבה בר בר חנה לא שנו (דמנער — רש"י) אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלין ועודן עליו. וכתב שם הר"ן בד"ה אבל אם צריך למקומו: שצריך לישב או להשתמש במקום שהכר שם שאם יטה הכר ויפלו שם המעות לא הועיל כלום. שהרי מה שמטלטל הכר, הוא מפני שצריך להמקום. ואם ישליך המעות שם. לא יוכל להשתמש באותו מקום.

שי (א) [נבאה"ג סק"א ציין לשבת ק"מ דאיתא שם

באר הגולה

ב עס מ"ה.

מחמת מיאוס כרבי שמעון דשרי: ב ב (ד) אין שום אוכל (ה) תלוש (ו) דראוי לאכילה (ז) מוקצה לשבת (ח) דתמרים ושקדים ושאר פירות העומדים לסחורה (ט) מותר לאכול מהם

ביאורי הגר"א

נשנת מ"ד ב' דלף ר"ש מודה ולרובות מ"ז א' וערש"י עס ד"ה שרי ד"ה אכל ועפי' ש"ס ס"ו וכן ענמות וקליפין כמ"ש מוס' קמ"ג א' ד"ה ענמות: (ה) תלוש. עפ"ג דיו"ט כ"ד ב' ורש"י עס ד"ה אס יס כו': (ו) דראוי כו'. רש"י מ"ה א' אין מוקצה דדנדר שאין לאוי אף ר"ש מודה כמו דג מלוח כמ"ש קכ"ח א' ופי' ר"מ כו' ור"ש מתיר כ"ה ס' ע"ש וכמו מעוט

דשנת עס מ"ד א': (ד) אין שום אוכל. לשון הרמב"ם דדנדר שאין אוכל יש מוקצה אף לר"ש כגון מוקצה מחמת חסרון כ"ס כמ"ש עס קנ"ו א' ובס"י ש"ס ס"א וכן דנדר שאינו כלי כמ"ש קכ"ד א' ואף ר"ש מודה נשנת אע"ג דמתיר דיו"ט וע' רא"ש כפ"ד דיו"ט ס"ז ופי' ר"מ כו' ור"ש מתיר כ"ה ס' ע"ש וכמו מעוט

ברכת אליהו

ביה מנא אלא מעתה כל צורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזו לכיסויי ביה מנא א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליה. ועיין רש"י שם ד"ה שרי — בהא דמשחא שרי — אחר שכבה כר"ש דלא מאיס. ועיין רש"י שם בד"ה אבל — בהא דנפשא אסור — דמסרה אפילו ר"ש מודה דלא חזי אלא למלאכתו. הרי דגם לר"ש, כל שאינו ראוי אסור בטלטול. ועיין ס' ש"ח ס"ז: ודוק חתיכת חרס משום דחתי משברי כלים אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות וכו' אעפ"י שראויים לכסות בהם כלים אסור לטלטלם. והמקור לדין זה הוא מהגמ' בשבת הנ"ל וכמ"ש בסקל"ב. וכן עצמות וקליפין כמ"ש התוס' קמ"ג א' ד"ה עצמות. דתנן שם: ב"ש אומרים מעבירים מעל השלחן עצמות וקליפין ופירש"י בד"ה עצמות: קשין שאין ראויין לכלב. והתוס' שם דחו פ"ר ש"י. וכתבו: לא כפ"י הקונטרס דפירש אפילו קשין ואין ראויין לאכילת כלבים דהאי תנא אמרינן בגמ' כר"ש ס"ל ור"ש בעי לכל הפחות ראוי למאכל בהמה דתני מעבירין מעל השלחן פיורין מפני שהוא מאכל בהמה ומוקמינן בגמ' כוותיה.

(ה) עיין פ"ג דיו"ט כד ב' ורש"י שם ד"ה אס יס כו'. דאיתא בבב"ב שם: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אס יס מאותו המין במחבור אסור. ופירש"י שם: משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרורות וצמוקים ומחבור בגרורות וצמוקים דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינוהו מדעתיה ולא תחלוק במחבור בין שלו בין של נכרי. הרי דגם לר"ש רק בתלוש מותר ומחבור אסור.

(ו) איתא בשבת מה א: אין מוקצה לר"ש אלא שמן שבגד בשעה שהוא דולק. וכתב שם רש"י בד"ה אין מוקצה: בדבר הראוי. וכתב כן משום דדבר שאין ראוי אף ר"ש מודה דאסור, כמו דג (מלוח) [תפל]. כמ"ש קכ"א א: ח"י דג מלוח מותר לטלטלו דג תפל אסור לטלטלו. ופירש"י הא דאסור לטלטל דג תפל, משום שאינו ראוי לכלום, ולכלבים לאו אדעתיה למישריה, וע"ש בתוס' ד"ה דג: תימא מדרש בשר תפל אלמא כר"ש איתא, א"כ דג תפל נמי לישרי כמו בשר תפל וי"ל דג תפל אינו ראוי לכלבים. ועיין ס' ש"ח סעף ל"ב: דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור מפני שאינו ראוי. ועמ"ש בסקע"ח. וכן כל כיוצא בזה. ולכן דייק המחבר דראוי לאכילה.

(ז) לאפוקי יו"ט דקיי"ל כר' יהודה, דמוקצה אסור ביו"ט. [כדבריה הגמ' בבב"ב ב' א: גבי שבת דסתם לן תנא כר"ש וכו' מוקים לב"ה כר"ש גבי יו"ט דסתם לו תנא כר' יהודה וכו' מוקים לה כר' יהודה. וכן פסק הר"ף בסוף מס' ביצה. ועיין לקמן סק"ט. וכן פסק המחבר בס' תצ"ה סעף ד': מוקצה

ס' כ' שפסקו כן. (ד) לשון הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הי"ד. ודוקא בדבר שהוא אוכל אין מוקצה לר"ש. בדבר שאין אוכל, יש מוקצה אף לר"ש. כגון מוקצה מחמת חסרון כ"ס כמ"ש עס קנ"ו א' ובס"י הנ"ל בסק"ג וכמ"ש בס' ש"ח ס"א: כל הכלים ניטלים חוץ ממוקצה מחמת חסרון כ"ס וכמ"ש בסק"ב. וכן דבר שאינו כלי, מודה ר"ש דהוה מוקצה, כמ"ש שם קכ"ד א. דתנן בבב"ב לב ב: אין סומכין את הקדרה בבקעת. ובשבת שם הקשתה הגמ' ע"ז: והא בקעת ביו"ט דבר שמלאכתו להיתר הוא. ומשני: התם היינו טעמא כיון דבשבת דבר שמלאכתו לאיסור הוא גזירה יו"ט אטו שבת וכל תימא שבת גופיה תשתיר דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו שרי ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליה היכא דליכא תורת כלי עליה לא. הרי שאף ר"ש מודה שדבר שאינו כלי אסור בשבת אע"ג דמתיר ביו"ט. ועיין רא"ש כפ"ד דיו"ט ס' י"ב ופי' ר"ת וכו' ור"ש מתיר כב"ה ע"ש. [דאיתא בבב"ב ג א: תנו רבנן אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן בדלת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה ור"ש מתיר. ובהמשך הגמ': חזרא [וענף עץ שהוא חד קצון וראוי לחקוע בצלי כעין שפור ולצלוח בו — רש"י] רב נחמן אסור ורב ששת שרי. ומסיק שם: והלכתא יבשתא שרי רטיבתא אסור. וכתב שם רש"י: הך הלכתא אליא דמאן דאית ליה מוקצה אקבע אבל אנן כר"ש ס"ל בין במקצה ובין בדבר שאינו מתכוין. והקשה שם הרא"ש על רש"י האין סתם רב אשי בתלמוד דלא כהלכתא וסיים הרא"ש: ופי' ר"ת דטעמא דאין סומכין לאו משום מוקצה אלא משום גזירה יו"ט אטו שבת כדמסקין בפ' כל הכלים וכו'. והרא"ש הביא שם שבשבת קכ"ד א מסקין דמתני' דביצה הנ"ל — אין סומכין את הקדרה בבקעת — כ"ש היא, דב"ש וב"ה פליגי שם יב א אי מוציאין את הקטן לרה"ר וב"ש אוסרים דגוזרים אטו שבת וב"ה מתירים, ור"ש מתיר כב"ה, הרי ר"ש דמתיר כב"ה, אין זה אלא ביו"ט, דלא גזר יו"ט אטו שבת, אבל שבת גופיה אסור גם לר"ה. ועיין בהגהות הגר"א אות א' ס"ל כהרא"ש הנ"ל. וכמו במעות בשבת מד ב דאף ר"ש מודה. דשם מדייקת הגמ' מהמשנה בכלים, דמוכני בזמן שאין עליה מעות שרי לטלטלי, אע"ג דהוה עליה בין השמשות". ומסיקה הגמ': ההיא ר"ש דלית ליה מוקצה. וכתב שם רש"י: ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה ר"ש דעודן עליה אסור, הרי דאף ר"ש מודה במעות דהוה מוקצה. וכמו צרורות. דאיתא שם מו א: א"ר יהודה שרגא דמשחא שרי לטלטולה דנפשא אסור לטלטולה רב ורב יוסף דאמרי תרוייהו דנפשא נמי שרי לטלטולה א"ל הואיל וחזו לכיסויי

באר הגולה
ג שם נעיל ונפטר.
ד שם נעיל
ונפטר.
ה כפי רש"י שם
וכ"כ הרמ"ך והרא"ש
והרמב"ם צ"ל כ"ו.

שָׁרִי לְמִיכַל מִיָּמֶיהָ בַּשָּׁנָה ע"ט: (י) וְעַד־יֵין. רַע"ט
 הִכְלִיכָהּ חַיִּיךְ מִשּׁוּם עוֹקֵר דָּבָר מִגִּדּוּלָה: (יא) הַלְקוּטִים.
 (יב) שֶׁהֵן מִסְרִיחוֹת. מוֹס' וּיִיף וְהֵא"ש
 נֶשֶׁם וְרוּחַמָּנִים נֶשֶׁם יְרוּשָׁלַיִם: (יג) וּבִינָן. לְאִפּוּקִי חֲמִידָה
 וְחֲמִידָה כו' (יד)א חֲדָא חֲדָא חֲדָא חֲדָא וְכַמֵּ"ש שֶׁס לִי חֲדָא
 כו': (טו) וַיֵּאָדָּא דִּאֵין. ר"ל מֶה שֶׁאֵין מִשּׁוּם
 חֲכָמִים בִּירוּשָׁלַיִם גַּי' א"ש הֵן אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא אֲסוּר
 מִשּׁוּם מַחֲזִיר אֵין חִלּוּק כַּמֵּ"ש כַּפ"ג דְּיוֹט' כ"ד ג' וְעַרְשָׁא

וע"ש חו' ד"ה דג כו' וי"ל כו' ופסי' ש"ח סל"ב וכן כל
 כיוצא בו: (ז) מוקצה לשבת. לאסוקי יו"ט דק"ל
 כו' יהודה: (ח) דתמרים כו'. שם יו"ט ז':
 (ט) מותר כו' בשבת. לעון הרמז"ס ונתכוין למ"ש
 הר"ף בנפץ י"ט אשכחן לרבוותא ס' דס"ל כר"ש דל"ל
 מוקצה וכדלמר ר"ט עו' תלמי' ס' וסמרי דעסק' כו' ואק'
 לא ס"ל הכי כו' דה"מ דאיתנו עו' לתלמי' ס' ב"ט אסרי
 ומילי דחזי מנהון למיכל מיניה בשבת כגון תמרי דעסקא

מרכיב פצעלי תמרה לר"ש מהו. ומסקינן שמותר. ופירש"י: תמרים הנלקטים קודם בישולן וכונסין אותם בסלים שעושין מלולבין והן מתבשלות מאליהן מהו לאכול מהן קודם בישולן? מי מודה בהן דמוקצות הן כגרוגורות וצימוקין או לא. וזה לא כתוספות ישנים שם עצמו ב' שכתבו על דברי רש"י: אין נראה לר"י פירוש זה דל"ד לגרוגורות וצימוקים דלא דחייה בידים ונ"ל כפירוש הערוך שפירש פצעלי תמרה לשון מפצע שפצקלן תמרים כדי להתבשל ולהתיבש וכשעת הפצעה מתקלקלת מאיתה ואח"כ מתבשלות וימי לגרוגורות וצימוקים אך שגרוגורות וצימוקים מתקלקלות וימי תמרים מתבשלות.

אצפ"י שמתור בשבת החמירו בו ביו"ט ואסרוהו].
(ח) שבת יט ב: אמר רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרגולת לביצתה ותוריי דרידיא ותמרי דעיסקא (העומדין להוליכן לסחורה למקום אחר — רש"י) רב אסר ושמואל שרי וקמפלגי בפלוגתא דר"י ור"ש. ופירש"י בד"ה פלוגתא: דלר' יהודה דאית ליה מוקצה בפרק אחרון (קנו ב) אסור לשוחטן ביו"ט וא"כ המינן במצו"י ולר"ש שרי. [והלכה כר"ש כג"ל בס"ק וכומש"ל בס"קט].

(יב) כ"כ תוס' שבת מה א ד"ה אלא בגרונרות והרי"ף שם
והרא"ש שם בפ"ג סימן כ"א בשם הירושלמי בביצה פ"ד
ה"א: אין לך אסור משום מוקצה אלא תאנים וענבים בלבד
וא"ר שזמאל ב"ר סיסרטי מפני שהן מסריחות ביתנים. וכ"כ
הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת ה"ד. [וכתב שם המ"מ שזה עפ"י
דברי הרי"ף בשם הירושלמי הנ"ל.]

(ט) לשון הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הי"ו: שמן שיוצא מתחת הקורה של הכר בשבת וכן תמרים ושקדים המוכנים לסחורה מותר לאלכלם בשבת. ונתכוין — בכתבו „לאכלם בשבת" וכן מה שהשמיט „עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה" הג"ל בספ"ח — למ"ש הרי"ף בסוף יו"ט. וז"ל הרי"ף בסוף ביצה: אשכחן לרבוותא דפסיק בהא מילתא לקולא ואמרי דס"ל כר"ש דלית ליה מוקצה וכדאמר רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותווא דרידיא ותמרי דעיסקא פלוגתא דר"י ור"ש דר"י אסר ור"ש שרי וקאמרינן דהלכתא כר"ש ואנן לא ס"ל הכי דכי איתמר הלכה כר"ש לענין שבת איתמר והא דאמר רב נחמן עז לחלבה וכו' לא קפסיק רב נחמן הלכה כחד מינייהו אלא הכי קאמר פלוגתא דר"י ור"ש וכיון דבשבת סבירא לן כר"ש דלית ליה מוקצה וביו"ט כר"י ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו' דכולהו ביו"ט אסירי ומילי דחזי מינהו למיכל מינה בשבת בגזן תמרי דעיסקא שרי למיכל מינה בשבת. ע"ש. ולפי"ז מודגשים בדברי הרמב"ם שני דברים א: שכל ההיתר הוא בשבת ולא ביו"ט ב) שההיתר הוא רק בדברי מאכל, וכן פסק המחבר.

(יג) לאפוקי חייטים שזרען בקרקע ותמרים הלוקוטים קודם לכיבשולן, וחדא חדא אית בהם. בחייטים — דחינהו בידיים אבל ראויים לאכילה. ותמרים לא דחינהו בידיים אבל אינם ראויים לאכילה. וכמ"ש בשבת מה א' בעי מיניה ר"ל מר' יוחנן לאפוקי חייטים שזרען בקרקע וביצים שתחת התרנגולת מהו כי לית לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידיים היכא דדחייה לר"ש מוקצה אית ליה מוקצה או דלמא ל"ש. ומסקנת הגמ' שם אין מוקצה לר"ש אלא גזירות וצמימין בלבד. ודאכא תרתין דחינהו בידיים ולא חזו. ובספרא הכאנו דברי רש"י שם בעמוד א' שתמרים אינם ראויים לאכילה קודם כישולן.

(יד) ר"ל מה שאסור משום הכן — בזה אמרין דאין שייך ההכנה בשל אינו יהודי. כמ"ש בירושלמי שבת פ"א הל"ז, ובבצה פ"ג ה"ב. [ושם פליגי אמוראי אי גוי מהירושלמי שהלכה כמ"ד אין הכן לעכו"ם וע' לקמן] וביצה פ"ג ה"ב. [ושם פליגי אמוראי אי גוי מהירושלמי שהלכה כמ"ד אין הכן לעכו"ם וע' לקמן] וביצה פ"ג ה"ב. [ושם פליגי אמוראי אי גוי מהירושלמי שהלכה כמ"ד אין הכן לעכו"ם וע' לקמן]

(י) איתא בשבת מה א: בעי מיניה ר"ל מר' יוחנן חיטס שזרע בקרקע וכיצים שתחת התרנגולת מהו כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידים וכו'. ומסקינן שמוחר. וכתב שם רש"י בד"ה שזרע בקרקע: ועדיין לא השרישו. דכלאיה חייב משום עוקר דבר מגידולו, ואסור גם בלא דין מוקצה.

(יא) רש"י [דאיתא בשבת מה א: בעי מיניה ר' שמעון כרבי

אורח חיים, הלכות שבת שי

באר הגולה

ו כלה כ"ז עניה
ונפסא לה לימור
כלשנא נמרא וכ"כ
הר"ש והר"ן
והרשב"א.
ז שם נגמלא.
ח שם נגמ'.
ט שם מ"ג.
י טור (וה"ע)
דמות ליגע נמוקא
הכל אכלה קא וכן
הוא בירושלמי וכלל
שלא יגע נכילה

סוף פכ"ז (ירושלמי): ג ו (טו) בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול כל דבר שהיה ראוי בין השמשות אם אירע בו דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן בו ביום חזר להתירו (טו) אבל דבר שהוקצה ביה"ש אסור כל היום: ד גרונרות וצמוקים שהיו מוקצים וכשהגיע בין השמשות כבר נתייבשו והם ראויים לאכילה אף על פי שלא ידעו הבעלים באות' שעה שנתייבשו ואחר כך נודע להם שבין השמשות כבר היו יבשים מותר: ה גרונרות וצמוקים דהו ולא חזו דאיכא אינשי דאכלי ליה ואיכא דלא אכלי ליה אי אומניה נפק ליה מתורת מוקצה ואי לא לא (יז) אבל אם אינם ראויים והזמנים הזמנה לאו מילתא היא: ו ט כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו מפני שאוסר הכלי בטלטול ונמצא מבטל כלי מהיכנו אבל מותר לכפות עליו כלי י (יח) ובלבד שלא יגע

והנילו הרב"ד נהשגות נכ"ה והר"ש נפ"ק נכילה עין נ"י מ"ש נזה ה"ה ומ"ה פ"י ט"ז).

ביאורי הגר"א

ד"ה אם יש בו וכן כל מילא נו: (טו) בין כו'.
מוס' כ"ז א' ד"ה אלא. ועי'ל כו' וכשנפ' מ"ג א' ד"ה
נעודן. א"ר כו': (טז) אבל בדבר. שם נגמ' ה"ד
אי דאחזו כו': (יז) אבל אם. גמ' שם:
(יח) ובלבד. ירושלמי והנילו הר"ש נפ"ק דיו"ט
ועמ"ל וכ"כ מה"ר ולמד מדברי מוס' שמחלקין נטלטול מן

ברכת אליהו

זמן שהאפרוחין עליו ולאחר שירדו מותר, אלמא אין מוקצה לחצי שבת. וחיתרו בחיורצו השני: ועי'ל דהתם מיירי לענין טלטול דפשיטא ליה דאין מוקצה לחצי שבת והכא קבעי לענין אכילה. וכן כתבו בשבת מג' ד"ה בעודן: א"ג הא דיש מוקצה לחצי שבת היינו לאכילה ולא לטלטול. ולפי"ז להלכה דנקטינן דאין מוקצה לחצי שבת, היינו בין לאכילה ובין לטלטול.
(טז) כביצה כו' כ' בגמרא הנ"ל בסקט"ו, דבעי אי יש מוקצה לחצי שבת, מסתפקת הגמ': היכי דמי אי דאחזו אחזו ואי דלא אחזו לא אחזו. ופירש"י: ואי דלא אחזו ביה"ש ודאי אסורין דאין כאן הכנה מבעו"י ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעו"י בעי דכתיב והכינו את אשר יביאר. אלמא פשיטא ליה לגמרא דמה שנאסר ביה"ש נאסר לכלי יומא.
(יז) גמרא ביצה כו' כ': ת"ש היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהן צימוקים בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרונרות לא יאכל מהן עד שיזמין מבעו"י וכו' היכי דמי אי דחזו למה ליה הזמנה אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי

דיו"ט, דאיתא בביצה כד ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש שם מאותו המין במחומר אסור. ועיין רש"י שם ד"ה אם יש: משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרונרות וצימוקין ומחומר בגרונרות וצימוקין דמי מילא לקטן מאתמול אקציניהו מדעתיה ולא תחלוק במחומר בין שלו בין של נכרי וכן כל כיוצא בו.
(טז) איתא בביצה כו' ב: בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת. ומפרשת הגמ' שם שהבעיה היא באחזו ואדחי והדר אחזו. וכתב הר"א שם בפ"ג ס' ז: ואיכא תרי לישני בלישנא קמא אמר ליה יש מוקצה לחצי שבת ובלישנא בתרא א"ל אין מוקצה לחצי שבת ומסתבר בלישנא בתרא דבשל סופרים הלך אחר המיקל. והא דפסק המחבר דאין מוקצה לחצי שבת. בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול, מקורו בתוס' שם כז' א ד"ה אלא, שהקשו שם — אהא דבעי בגמ' אי יש מוקצה לחצי שבת — אמאי אינה מוכיחה מהגמ' בשבת מג' א: כופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו. וקאמר שם בגמ' דאסור לטלטלו כל

ויש לכרם מהו דעת רבנו בענין גרונרות וצימוקים של גוי. בשעה"צ סק"י כתב על דברי רבנו: ולפי"ז פשוט דאבנים ומעות וכיוצא בזה אין ג"מ בין של א"י לישראל דהלא אלו אפילו הזמנה מבעו"י לא מהני וזהו שכלל הגר"א וכתב וכן כל כיוצא בזה אך צ"ע מ"ט מתיר הרמ"א בגרונרות וצימוקים הלא שם ג"כ הזמנה לא מהני כדלקמן בסעיף ה' ואולי דגם הוא יפרש בחזו ולא חזו, עכ"ל.
ונראה שדעת רבנו היא שגם גרונרות וצימוקים של גוי אסור. חזו שציין רבנו לדברי רש"י כביצה שרש"י השווה גרונרות וצימוקים למחומר. ולפי"ז כמו שמחומר של גוי אסור, הו"ה גרונרות וצימוקים. וכמו שכתב הבית מאיר הנ"ל ויש להביא ראיה שזוהי דעת רבנו ממ"ש בסמ"ק תק"ז סעיף א'. שהמחבר כתב שם שיותר ליקח מגוי פת שאפה בו ביום. וכתב ע"ז רבנו בסק"ח: וא"ל דשמא היה ביה"ש קמח או עיסה דהוה מוקצה והוי כגרונרות וצימוקים דאסור אף בשל אינו יהודי כמ"ש רש"י דיו"ט גבי מחומר וכו'. הרי להדיא שכתב רבנו בדעת רש"י — דגרונרות

1 בבית מאיר הקשה על מ"ש הרמ"א: וי"א דאין הכנה שייך בשל אינו יהודי ואפילו גרונרות וצימוקים שבידו מותרים — דאטו משום דגוי הוא נותן דעתו יותר למידי דלא חזי וכו' מ"מ י"ל נמי דגרונרות וצימוקים דמוקציהם מילא חזי אף לר"ש דחיהי בידי גוי נמי אוסר להו וכו'. והכי מוכח להדיא דעת רש"י שהי בביצה כ"ד ע"ב כתב אם יש מאותו המין במחומר אסורים משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרונרות וצימוקים ומחומר בגרונרות וצימוקים דמי מילא לקטן מאתמול אקציניהו מדעתו ולא תחלוק במחומר בין שלו לשל נכרי ואילו בגרונרות גופיהו יהי' הבדל בין של ישראל לשל גוי איך אפשר להחמיר במחומר דלמד מדמיון גרונרות שלא לחלק א"ו דעת רש"י לאסור גרונרות אף בשל גוי ויפה עשה הרמ"א שכתבו אן בשם י"א ומה יפה כחו דב"י יותר שהשמיטו כל עיקר, עכ"ל. ובמשנה ברורה סק"ג כתב שגם הגר"י סוכר כהבית מאיר, ומפרש דדברי הרמ"א בגרונרות דחזו ולא חזו — שבהם מהני הזמנה, ובשל גוי א"צ הזמנה — אבל כלא חזו לגמרי, דבהם אף בשל ישראל לא מהני הזמנה, גם בשל גוי אסור.

בו: ז כ מטה שיש עליה מעות או אפי' אין עליה עתה והיו עליה בין השמשות אסור לטלטלה דמינו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. הגה: (יט) ואפי' לנזק גופו או

באר הגולה
כ שנת מ"ד חלל
כנז ה"ף רמנ"ט
וכ"כ ר' יוחנן נח"ג
וסק עיקר.

ביאורי הגר"א

וכמ"ס נס"י רס"ה ס"ג ואסור ליגע נזר כו' אע"פ כו' מ"מ אסור פן כו': (יט) ואפי' לצורך. דלילו מחמה ללל אפי' ר"ש מודה כמ"ס תוס' ל"ו א' ד"ה הא ר"ש ועגמ' קמ"ג ב' לא שנו אלא נשוכה כו' ל"ש אלא לצורך גופו כו' מ' דנמנית אסור פן לצורך גופו בין לצורך מקומו וכן שם א' ממני לצורך גופו וכריחא לצורך

הלך כן ח"ס מ"א ועמ"י ש"א ס"ח ואשמטימתי מ"ש נס' הקודם לזה מותר לטחן כו' והוא ממני ערוכה שנת קניא ולא הותרו ממנו דבר רק ככר וסניק משום כבוד הבריו' כמ"ס הר"ן ומהו הממני' נלמד הותר הנגיעה נמוקת ומה"ד דמק עמנו ללמוד מערובין פ"ד א' ולק ענה בדעתו לחלק והעיקר כמ"י המ"מ שלא יענע הכנה

ברכת אליהו

אותו ובלבד שלא יזוז בו אבר. ואין לומר דמת שאני, דקיל משאר מוקצה ומשום כבוד המת הותרו נגיעה בו לצרכו, ולא הותרו במת דבר רק ככר או חניק משום כבוד הבריות, כמ"ס הר"ן בשבת קמב ב': לא הותרו ככר או חניק אלא למת בלבד משום כבוד הבריות כשמוטל בחמה. ובע"כ הא דשרי לנגוע בו, אינו קולא מיוחדת במת, אלא דבכל מוקצה שרי. ואדרבא מזה המתני' נלמד הותר הנגיעה במוקצה [שנפסק לעיל בסי' ש"ח סמ"ב וכמ"ס סקט"ו]. ותה"ד — הסובר שנגיעה במוקצה אסורה — בע"כ יפרש שמת שאני, ולפיכך אין למדים מדין מת, הותר נגיעה במוקצה בעלמא. ולכן דחק עצמו ללמוד הותר נגיעה במוקצה לצורך דבר המותר מערובין פד א, הנ"ל בסי' ש"ח סקט"ו. וכתב תה"ד: דמוקי לה התם בבור מלאה פירות של טבל במוקצה הן כדמפ' התם ואפי"ה שרי לבני מרפוס להשתמש ע"ג הפירות שבתוך הבור. וכיון שהיה קשה מהירושלמי — הנ"ל בריש הסעיף, שאסור נגיעה במוקצה — לכן עלה בדעתו לחלק בין נגיעה לצורך דבר האסור שאסור, לבין נגיעה לצורך דבר המותר שמותר. והעיקר כתידין המגיד משנה בפכ"ה מהל' שבת הכ"ג, שכוונת הירושלמי שלא יענע הנגיעה והוא דין מיוחד בביצה שהנגיעה בה מנענעתה, ולכן אסורה הנגיעה, וכמ"ס בסי' רס"ה ס"ג: ואסור ליגע בצד הדולק כשהוא תלוי אע"פ שאינו מטלטל ואין בו משום מוקצה בנגיעה בעלמא מ"מ אסור פן יתנדנד קצת בנגיעתו ויטה. [ועיין במש"ש סק"ב וסק"ג ובסי' רע"ו ס"ג וכמ"ס סק"ב].

(יט) דאלו מחמה לצל אפי' ר"ש מודה, כמ"ס התוס' שבת לו א ד"ה הא ר"ש. ועיין גמ' שם קמב ב' — אהא דתנן: מעות

ופירש"י: הא לא חזו לאכילה ולא מהני להו הזמנה דהוה ליה כמזמין עצים ואבנים לאכילה שאין בריה אוכלתן. הרי שלדבר שאינו ראוי לאכילה לא מהני הזמנה.

(יח) ירושלמי ביצה פ"ה ה"א: ביצה שנולדה ביו"ט סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל אבל אין כופין עליה כלי ושמאל אמר כופין עליה כלי א"ר מנא ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה. והביאו הרא"ש בפ"ק דיו"ט ביצה סי' א'.

ועמ"א סק"ג: אע"ג דמוקצה מותר בנגיעה וכמ"ס סי' ש"ח סמ"ב היינו כשהנגיעה היא לצורך דבר המותר אבל הכא הנגיעה היא לצורך דבר המוקצה. ועמ"י ש"א ס"ז עכ"ל. וב"כ תה"ד בסימן ס"ז חילוק זה. ותה"ד למד זאת מדברי התוס' שבבת מג ב ד"ה דכו"ע, שמחלקין בטלטול מן הצד כן. דהתוס' הקשו שם על מסקנת הגמ' דאין מטלטלין מת מחמה לצל ע"י טלטול מן הצד, כמ"ס טלטול מן הצד שמה טלטול, והא מכמה מקומות מוכח דטלטול מן הצד לא שמה טלטול. ותיירצו דהתם במת הטלטול הוא לצורך המת ולכן אסור. משא"כ בעלמא — כשהטלטול הוא לצורך דבר המותר — לא שמה טלטול ומותר. וז"ש מ"א: ועיין סימן ש"א ס"ח. דשם מצינו חילוק זה: טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר וכו'. ועמ"ש סק"כ. ואישתמיטתיה — למגן אברהם — מ"ש המחבר שם בסעיף הקודם לזה — סעיף ז' — : מותר לטחן המת ולהדיחו ולשמוט הכר מתחתיו כדי שלא יסריח ובלבד שלא יזוז בו שום אבר. הרי דשרי לנגוע במוקצה כשאנו מזיזו, אף שהנגיעה היא לצורך המת. והוא ממני' ערוכה בשבת קנא א: עושין כל צרכי המת סכין ומריחין

2 רבנו כתב שנשמש מהמ"א מ"ש בסימן ש"א סעיף ז' — אף שהמ"א עצמו ציין לשם סעיף ח'. אבל בדפוסים שלנו כתוב כמ"א: ועיין סימן ש"א ס"ז. ולפי"ז גם כוונת המ"א בהערה זו להקשות מסעיף ז', ששם מוכח שמותר לנגוע במוקצה — כשאנו מזיזו — אף לצורך המוקצה.

3 כדמשק אליעזר כתב לבאר דברי רבנו, וז"ל: אפי' לר"ש רלית ליה מוקצה מחמת איסור ואין קפידא מה שהיו עליו ביה"ש מעות, אפי"ה מודה ביחוד במחמה לצל דאסור במוקצה כמ"ס בתוס' לו א והביאו רא"י ממתניתין קמב ב' וא"כ ע"כ הא דאיתא מד ב מטה שיחידה למעות וכו' אין עליה מעות מותר לטלטלה ובלבד שלא היו עליה ביה"ש ומוקי הגמ' דלא כר"ש ע"כ מיירי בצורך גופו ומקומו. עכ"ל. ולפי דברי הד"א הוכיח רבנו שמטה שיחידה למעות — שהיא כלי שמלאכתו לאיסור, שמודה ר"ש שאסור מחמה לצל — אם היו עליה מעות כיה"ש אסור לטלטלה גם לצורך גופה ומקומו. שהרי

בגמ' שם מד ב מוכח שאם היו עליה כיה"ש אסור לטלטלה גם לאחר שירדו המעות. ומבואר שם שזה דלא כר"ש. והרי לר"ש מותר לטלטלה רק לצורך גופה ומקומו, דמחמה לצל גם ר"ש מודה דאסור, כדמוכח שם בתוס' לו הנ"ל. ולפי"ז לחולקים על ר"ש אסור לטלטל המטה גם לצורך גופה ומקומו. ואנן לא קי"ל בזה כר"ש, אלא אמרינן דמינו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא. ולפי"ז אסור לטלטל המטה אפילו לצורך גופה ומקומו.

ודבריו צ"ע. וזל זה — דמודה ר"ש בכלי שמלאכתו לאיסור, שאסור מחמה לצל — הוא דוקא במטה שיחידה למעות, שהמטה היא כלי שמלאכתו לאיסור. אבל כשלא ייחדה למעות, ורק היו עליה מעות ביה"ש, לא נעשתה המטה בכך כלי שמלאכתו לאיסור. וכל האיסור הוא רק משום מינו דאיתקצאי וכו'. ולר"ש — דלית ליה מינו דאיתקצאי — שרי לטלטלה גם מחמה לצל. וכאן לא איירי המחבר דוקא במטה שיחידה למעות. ולפי"ז מותר לר"ש לטלטלה

ביאורי הגר"א

מקומו ודוקא בשש ג"כ דבר הית' אכל בלא"ה אסור וע'
 חוס' מ"ד ב' ד"ה הא דהא אץ גורמין טו': (כ) וה"ה

לכל. שם נחמיה וכו' ונכל לפני אפרוחים מ"ג א':
 (כא) אבל אם טו' אפי' יחדה טו'. שם דלא ככז

ברכת אליהו

כראמר בפרק נוטל (לקמן קמב ב) ובזמן שיש עליה מעות אסור לגררה אפילו בשכח שהוא טלטול גמור וקמ"ל דבאינה נשמטת שרי לגררה טלטול גמור ומתוך דב"כ במניח איירי דהא אין גוררין אותה משמע אפילו לצורך מקומה ואי בשכח הא אמרינן לא שנו אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלין ועודן עליו. הרי להדיא בתוס' דבמניח אסור אפילו לצורך מקומו.

(כ). בשבת קמב ב' איתא שבחבית שמונחת עליה אבן וכו' שמונחים עליה מעות ביה"ש. **היי** כסין לדבר האסור ואסור לטלטלם. וכן שם מג א': כופין את הסל לפני האפרוחין. וראיתא שם שבערין עליו אסור לטלטלו משום דהוי כסין לדבר האסור.

(כא): אִתָּא כִּשְׁבַת מַד בִּ: אִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר רַב מִטָּה שִׁיחֲדָה לַמַּעֲוֹת הֵיחָ עֲלֶיהָ מַעֲוֹת אֲסוּר לְטַלְטְלָהּ לֹא הֵיחָ עֲלֶיהָ מַעֲוֹת מוֹתֵר לְטַלְטְלָהּ לֹא יְחִידָה לַמַּעֲוֹת יֵשׁ עֲלֶיהָ מַעֲוֹת אֲסוּר לְטַלְטְלָהּ אֵין עֲלֶיהָ מַעֲוֹת מוֹתֵר לְטַלְטְלָהּ וְהוּא שְׁלֵא הֵי עֲלֶיהָ בִּיה"ש. וְהַמַּחֲבֵר שֶׁפֶסֶק כֹּאן שֶׁאֵף בִּיחֲדָה לַמַּעֲוֹת שֶׁר, הוּא דֵלָא כִּרְב, דְּלִרְב בִּיחֲדָה לַמַּעֲוֹת אֲסוּר אֵף שְׁלֵא הֵי עֲלֶיהָ בִּיה"ש, שֶׁהֵי כִּסִּיפָא אִמְר רַב שָׁאס הֵי עֲלֶיהָ בִּיה"ש, אֲסוּר אֵיפָא בִלָּא יְחִידָה, הֵי שְׁבִיחָה אֲסוּר אֵף בִּלָּא הֵי עֲלֶיהָ בִּיה"ש. וְפֶסֶק הַמַּחֲבֵר בּוֹה דֵלָא כִּרְב, מִשּׁוּם דֶּרֶב כִּרְ"י ס"ל כִּמְש"ש גִּנְמ': וְרַב כִּרְ יְהוּדָה ס"ל. מִשָּׂא"כ בִּרְי"א שֶׁפֶסֶק הַמַּחֲבֵר דִּמְיָגו דִּאֲתַקְצָא לִבְיָה"ש אֲתַקְצָא לְכוּלִּי יוֹמָא — זֶה כִּכְדִּבְרֵי רַב — מִשּׁוּם דִּקְי"ל כִּרְ יְהוּדָה בּוֹה, כִּמְש"ש קִנּו א: פְּלִיגִי בֵּה רַב אַחָא וּרְבִינָא וְכו' וְחַד אִמְר בְּמוֹקֶצָה מַחֲמַת מִיָּאוֹס נִמִּי הִלְכָה כִּרְ"ש לִכְר מִמוֹקֶצָה מַחֲמַת אִיסוּר וּמָא יִנְהוּ נִר שֶׁהִדְלִיקוּ כּו בָּאוּתָה שְׁבַת. הֵרִי דִּבְבִּסִּיס אִמְרִינִי מִיָּגו דִּאֲתַקְצָא וְאִסְרִינִי לְכֹל הַשְּׁבַת. [וְכֵן הִסִּיק הִרִ"ף שֶׁס מַד בְּדִנְקִטִּינִי בְּמוֹקֶצָה מַחֲמַת אִיסוּר כִּרְ"י וְלֹכֵן מִטָּה שֶׁהֵי עֲלֶיהָ מַעֲוֹת בִּיה"ש, הֵי מוֹקֶצָה מַחֲמַת אִיסוּר הִלְכָּךְ אֲסוּר לְטַלְטְלָהּ].

שעל הכר מנער את הכר וזן נופלות — : אמר רב חייא בר אשי אמר רב לא שנו (דמנער — רש"י) אלא בשוכח אבל במניח נעשה כסיוס לדבר האסור אמר רבה בר חנה אמר ר' יוחנן לא שנו (דמנערה ואינו מטלטלה בעורף עליה — רש"י) אלא לצורך גופו (של כר לשכב עליו הלכך בניעור סגי ושדיא להו באתרייהו — רש"י) אבל לצורך מקומו מטלטלין ועורן עליו. מן מכאן דבמניח אסור אין לצורך גופו בין לצורך מקומו. וכן שם עמוד א' — אהא דתנן: מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין — : אמר רב חסדא לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה אבל טהורה למעלה וטמאה למטה שקיל ליה לטהורה ושביק ליה לטמאה וכו'. מיתבי מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין בין שטהורה למעלה וטמאה למטה בין שטמאה למעלה וטהורה למטה תיובתא דרב חסדא אמר לך רב חסדא מנתנין לצורך גופו (שצריך לטהורה לגופה לאכולה הלכך אי לאו דטהורה למטה לא שרי ליה לטלטולי לטמאה אלא שקיל לטהורה ווממטי ליה לשלחן — רש"י) ברייתא לצורך מקומו (שצריך למקום הכלי וע"כ כולו הוא צריך לסלקו משם ושרוי ליה רבנן לטלטולי האי אטו האי — רש"י). הוי שרק בצורך למקומו. היתרו לטלטל הסל עם התרומה הטהורה, ודיוקא בשיש ג"כ דבר היתר — היינו התרומה הטהורה, אבל בלא"ה אסור אף לצורך גופו ומקומו, כיון שהסל נעשה כסיוס לדבר האסור. ועיין תוס' שם מד ב ד"ה הא. דבגמ' שם אמר רב: מטה שלא יחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה ביה"ש אמר עולא מתיב ר"א מוכני שלה בזמן שהיא נשמטת אין חיבור לה ואין נמדת עמה ואין מצלת עמה באהל המת ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות ה"א אין עליה מעות שריא אע"ג דהוה בעלי ביה"ש והוא ר"ש היא לדית ליה מוקצה ורב כר"י ס"ל. וכתבו שם התוס': קשה לרשב"א דמאי פריך לוקמא בשכח וזלהכי שם עליה מעות אע"ג דהוה עליה כל ביה"ש שריא

לטלטלה אפילו לצורך גופה ומקומה הו"ה שאסור לטלטלה גם אחרי שחזר המצות. וכך צריך לפרש כוונת רבנו: מזה אסורה שבי"ה שידר כסים לדבר האסור, ולפני שטלטלה אף לצורך גופה. והוא ראייה מנר שהדליקו בו באותה שבת, דשם ודאי אסור לטלטל לצורך גופה ומקומו, "ואילו מחמה לצל אפי" ר"ש מורה כמ"ש הגה"ס ל"א ודאי הא ר"ש".

ועיין בדבריו רבנו לעיל סימן רע"ט סק"ד. שגם שם הוכיח דין זה — שבסיס אסורי מדרג מנין דאיתקצאזי וכו' גם לצורך גופו ומקומו — וז"ל: מדרש"ש דאמר חזן מן הדין הרלו"ע אצל צלורך גופו ומקומו כמש"ש הנח לנו וכו' וע"כ אפי' בכה"ג כמ"ש קמב ב. ע"כ. וכוונתו כו"ל, דמזה שהצריכה הגמ' לפי' השטעם בנר שאסור משום כסין — ולא סגי לה בזה שהוא אצל שמלאכת לאיסור דמורה ר"ש שאסור ממהלל לכל — ע"כ שני אסור אפילו לאיסור גופו ומקומו. ולדין דפסקין כר"י בדין מינו דאיתקצאזי וכו', אסור לטלטל נר שדלק בע"ש, אפילו לצורך גופו ומקומו. רעמש"ש בכרכת אלה. ונראה שגם כן כוונתו למש"ש.

גם מחמה לצל, ור' יהודה שאסור — משום דאית ליה מיגו דאיחזקאי — ינאם דאסור רק מחמה לצל, אבל לצורך גופה מקומה יהיה מותר. ואפילו לרכנו להוכיח שלאחר שירדו המעות אסור לטלטל המטה אסור לצורך גופה ומקומה ונראה לפרש דברי רבנו באופן אחר, דאיחא כבשת מ"א: ח"ד מטלטלין נז חזש אבל לא ב"ש. דבריו ר"מ יהודה ר"מ אמר כל הנחת מטלטלין נז חזש הן הדולק בבתה. ושם מ"א מפרשת הנמ, ה' דאסור לר"ש לטלטל נז הדולק — אע"ג דאין לחוש לשמא יכבה, שהרי ר"ש סובר שאינו מחביין מותר — ה' הנח לנו מיגו ופתיחא הואיל ונעשה בסיס לצל האסור, אף נאמר בדמים לדבר האסור, אסור רק מחמה לצל, אבל לצורך גוף ומקומו מותר, אין צורך להסביר שהאיסור כנר לר"ש הוא משום בסיס, שר"ז הוא כלי לשמאלתו לאיסור, וזהו גם ר"ש שהיה שאסור מחמה לצל, כדמוכח בתוס' שם ס' וז"ל שד"ם בסיס שנוקם בנר, והוי"ט גם איסור לטלטל גופו ומקומו. ואמנם אחרי שירדו המעות, מותר לטלטל המטה לר"ש, אבל אנו לא קי"ל כזה כר"ש אלא כר"מ, ואמרנו מיגו דאיחזקאי וכו', וכיון שביה"ט כשתי עוליה המעות, אסור היה

עליה מבעוד יום כיון שסלקן קודם בין השמשות. הנה: (כב) יש אסורין ציחיה לכן והיה זהם אף על פי שסלקן מבעוד יום (סור בשם ר"ת) ולכן אסור לטלטל כים של מעות אע"פ שהולא המעות ממנו מבעוד יום (כג) אלא אי"כ עשה בו מעשה שפמחו מלמטה וסלקן מן היסוד וכן נוהגין (הגהות מיימוני ספר כ"ה) (כד) מיהו לנזק גופו או לנזק מקומו מותר (כה) וכן כמים התפור כנגד הולא ועיקר הנגד עומד לנזק אם הולא המעות משם מותר לנזק הנגד דהכס בטל אלא אם שמו בו מעות (כו) מותר לטלטל הנגד דלא אמרינן דכל הנגד נעשה נסים למעות הולא ואין המעות על עיקר הנגד (כז) אלא אין לנזקו כשנזק דחיישין שמה ילא בו דלעיל סימן ש"א סל"ג

ביאורי הגר"א

דמור וכן המעשה כמ"ש בסוף פכ"ה דלויס דוקא עשה בו מעשה כמ"ש שם: (כד) מיהו. עמ"ל והנ"ל כי לדעת הר"ף ע"ש דמחמה ללא אפי' לנ' ראשונה אסור: (כה) וכן בכיס. מ"ד תוס' ד"ה אין גוררין כו': (כו) מותר לטלטל. כו' מ"ל: (כז) אבל אין ללבושו כו'. דהולא נמנו' החרוץ נסדנו מיני וכל שאסור לנזק אסור אפי' נזיק לנזקו כמ"ש ס"ד ב' ונא"ש כל שהוא משו וכמ"ש נקי' ש"ג סי"ח ע"ש:

דכ"י יהודה ס"ל כמ"ש משא"כ גרש"א דק"ל כ"י יהודה כזה כמ"ש קנ"ז א': (כב) ויש אסורים. תוס' שם ד"ה ה' בשם ר"ת כמ"ש קנ"ג א' הכל מודים ט' ור"ל אפי' ר"ש כמ"ש קנ"ז א' והוכיח ק' מדאמרין קנ"ח א' דבמוקצה דלטלטול רב כ"ש ס"ל. ה"ל"ש. ור"ל נמוק' שמקנה האדם מדעתו דלא התם קאמר ורב כ"י ס"ל ואפי' נמוקנה דלטלטול וע' תוס' וי"ט ב' ד"ה ה"י: (כג) אא"כ עשה בו מעשה. שהוא מבטל המעשה

ברכת אליהו

מחשבה. כמ"ש שם בסמ' כלים. [בדמשק אליעזר העיר: הנה בקידושין נט ב פריך הגמ' מחשבה מידי מחשבה מיהא תיפוק ומשני שאני מחשבה דטומאה דכמעשה דמי משמע דבשאר דברים מחשבה מוציא מידי מחשבה וא"כ מ"ש רבנו ודוקא עשה בה מעשה היינו משום דהיה מעשה עם הייחוד וכזה אין מוציא רק מעשה].

(כד) עמ"א סק"ה שחלק על הרמ"א, וכתב שלדעתו האוסרין בייחודה למעות, דינה כדיון כל דבר שמייחדים לו מקום ומקפידים דאסור אף לצורך גופו ומקומו. והג"א שכתב בפ"ג סי' כ' דלצורך גופו ומקומו שרי. כתב כן לדעת הר"ף ע"ש שחולק על ר"ת שם וסובר שאסורה רק בהיו עליה מעות כל ביה"ש וכשלא היו עליה, אעפ"י שייחודה למעות שרי, א"כ הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, וע"ז כתב הג"א שלצורך גופו ומקומו מותר, דמחמה לצל אפילו לסבא הראשונה שבמחבר — שהיא דעת הר"ף — אסור, דלא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור דאסור מחמה לצל.

(כה) כו' בשבת מד ב מובאת המשנה ממס' כלים (פ"ח מ"ב) מוכני (אופן — רש"י) שלה (גבי שידה תנן במסכת כלים והיא עגלה של עץ מוקפת מחיצות למרכב אנשים ונשים — רש"י) בזמן שהיא נשמטת. (כעין אופני עגלה שלנו שאדם יכול לסלקו מן העגלה — רש"י) אין חיבור לה (דחשובה היא כלי לעצמה — רש"י) וכי' ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות. וכתבו שם התוס' בד"ה אין גוררין וכו': מפרש ר"י דכשהיא נשמטת היא כלי בפני עצמה אבל כשהיא נשמטת מותר לגררה אעפ"י שיש עליה מעות דכיון שאינם ע"ג השידה שהיא עיקר הכלי שרי. והו"ה בכיס התפור בבגד, הולא ואינו אלא תפור לבגד, הול' טפל לבגד ושרי לטלטלו, אפילו כשיש עליו מעות, כנ"ל בענין מוכני שמותר לטלטלו כשאינה נשמטת. גם כשיש עליה מעות. [והא דצריך להוציא המעות מהכיס היינו משום דחיישין שמה יצא בו — ד"א]. (כז) דהוציא במעות הצרוזין בסדינו חייב, מפני שהוא דרך הרצאה. וכל שאסור לצאת, אסור אפילו בבית ללבושו, כמ"ש בשבת סד ב: אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר

(כב) תוס' שם בשבת מד ב ד"ה הא בשם ר"ת, שכתבו שם: ומיהו מטה שייחודה והניח עליה מעות איכא למימר דמורה ר"ש דמדקפיד עליה מיוחד לה מקום כדאמרין בריש כל הכלים (שם קנ"ג א) הכל מודים כיוון דקפיד עליה מיוחד לה מקום. והביאו בשם ר"ת שמ"ש, "הכל מודים", ר"ל, אפילו ד"ש" כמש"ש קנ"ז א: אבל במוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר"ש מודה. אלמא בדבר שאדם מקפיד, אסור גם לר"ש. והוכיח כן — ר"ת — מדאמרין שם קנ"ח א דרב כמקצה לאכילה ס"ל כ"י ובמוקצה לטלטול ס"ל כ"י. והיאך אסר במטה שייחודה למעות בטלטול, אלא ודאי בהא אפילו ר"ש מודה. כן הביא הרא"ש שם פ"ג סוף סי' כ'. והא דהקשה ר"ת מהא דפסק רב כ"י בטלטול צ"ב. שהרי לעיל סק"ה הבאנו משם מד ב שרב אסר בטלטול כ"י. וצ"ל שמ"ש ר"ת שרב פסק כ"י בטלטול, ר"ל במוקצה שמקצה האדם מדעתו, ולפיכך הקשה ממטה, דגם מטה שייחודה למעות הוא מוקצה מדעתו של האדם. אבל במוקצה שאינו מחמת דעתו של האדם, אלא מחמת איסור, כזה ס"ל לרב כ"י, דהא התם מה א קאמר ורב כ"י ס"ל ואפי' במוקצה דלטלטול, דשם התייר רב לטלטל נר שכבה משום שעת הדחק, הרי דשלא בשעת הדחק אסור לטלטל כ"י. והרי רב ס"ל כ"י במוקצה דלטלטול. וכע"ז דבמוקצה שאינו מחמת דעתו של אדם, אלא מחמת איסור, ס"ל לרב כ"י. ועיין תוס' שם יט ב ד"ה הני כרכי, שכתבו דמוקצה מחמת מיאוס סובר רב כ"י ואסור לטלטל, והתם דקאמר רב ובמוקצה לטלטל סבר לה כ"י במוקצה שמקצה האדם מדעתו לעיסקא לאוצר שאין כו' מיאוס: וזה כמ"ש"ל.

(כג) שהוא — המעשה — מבטל המחשבה דיחוד, וכן הוא מבטל המעשה, כמ"ש בסוף פכ"ה דכלים משהו ט: כל הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה ואינן עולין מידי טומאת אלא בשינוי מעשה שהמעשה מבטל מיד המעשה ומיד המחשבה ומחשבה אינה מבטלת אלא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. ודוקא אם עשה בו מעשה מבטל המחשבה ואין המחשבה מבטלת, גם במקום שהורירו לחורת כלי ע"י

באר הגולה
ל שם מ"ו.
מ טור מהל' דלג'י
שם וכפיוש' המוס'
שם נכס ר"ח.
נ רל"ש נמשכה.

(נ"י ספי' ש"ט) וע"ל סימן קס"ו אם שם מסו' אללו נשנה מה דינו (נ"י): ח ל כלי שיש עליו דבר האסור ודבר המותר מותר למלטלו (כח) כגון מחתה שיש עלי' מבעור יום אפר שמותר למלטלו לכסות בו רוק או צואה ויש עליה ג"כ שביר עצים שהם אסורים בטלטול מותר למלטל המחתה כמו שהיא ו כגון שדבר המותר חשוב מדבר האיסור אבל אם דבר האיסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור למלטלו נ (כט) ומעם היתר טלטול זה משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפי' אי שדי ליה מהמחתה (ל) (ואו אם נרץ למקום המחמה כמו שנמצא לעיל ס' ש"ט) (לא) ואם אינו צריך אלא לגוף המחתה לא יטלטלנו' כמו שהיא אלא ינער האפר ושביר העצים במקומם ויטול המחתה. הגם: (לב) וכן אם יכול לנער האיסור לחד יערכנו ולא יטלטלנו עם היתר (נ"י נכס משנה הרל"ש (לג) וכל זה לא מייירי אלא שהיה היתר עם האיסור מנע"י

ביאורי הגר"א

(כח) כגון מחתה. רש"י שם: (כט) וטעם היתר (ל) או אם. שם גרייטא לנורן מקומו: (לא) ואם. כו' ואם א"צ כו'. קמ"ג ח' ולישדינהו כו': שם מתני' לנורן גופו: (לב) וכן אם. שם לגי

ברכת אליהו

מהמחתה". שאם אפשר היה להשליכו וללקט האפר, היה חייב לעשות כן כחירון הגמ' "בפירות המיטנפין". (ל) (א) בהמשך הגמ' שבת קמ"א הנ"ל בסקכ"ט. הביאה הגמ' ברייתא: מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין בין שטהורה למעלה וטמאה למטה בין שטמאה למעלה וטהורה למטה. והקשטה הגמ' על רב חסדא — דאמר שם שהמשנה שהחירה לטלטל הכלכלה עם תרומה טהורה וטמאה, איירי דוקא בטמאה למעלה אבל בטהורה למעלה אין מטלטלין אלא נוטל הטהורה — מהברייתא הנ"ל דשרי לטלטל הכלכלה אף בטהורה למעלה, ומשני רב חסדא דברייתא שמטלטלין גם בטהורה למעלה איירי לצורך מקומו, והא דאוקי רב חסדא מתני' דוקא בטהורה למטה, איירי לצורך גופו, דאז בטהורה למעלה אסור לטלטל הכלכלה, אלא נוטל התרומה הטהורה מלמעלה. ונלפ"י, דברי הרמ"א דבצריך למקומו א"צ לנער המחמה, הם כדברי הברייתא שמטלטלין גם כשטהורה למעלה, כיון דצריך למקומו. והמחבר שכתב שבצריך לגוף המחמה ינער האפר, הוא כמתני' שם דכטהורה למעלה יטול הפירות ולא יטלטל, כיון דאוקי מתני' בצריך לגופו. והוסיף בר"א: הנה בגמ' משמע דהאי צריך לגופו היינו לדבר ההיתר המונח בתוכו וכן פירש"י רק דממילא מוכח ג"כ דאם צריך לגוף הכלי דלישדינהו כיון דא"צ להמקום לענין מאי יטלטלינהו].

(לב) שם לגי' ולינעוריהו ניעורי. [דבסקכ"ט הבאנו דברי הגמ' בשבת קמב א: ולינעוריהו נעורי, והיינו שיענר את האבן מתוך הפירות. ולעיל ס' ש"ט סק"ה כתבנו שהרמב"ם לא גרס כן. ומה שכתב הרמ"א, "אם יכול לנער האיסור לחוד ינעורנו", הוא לגירסא, ולינעוריהו נעורי", והיא גירסא דידן, כמש"ש סק"ה].

(לג) שבת קמב ב: ולא אמרו כבר או תינקט אלא למת בלבד ולא אמרינן דהוי בסיס לדבר האסור והמותר, משום שהאיסור היה מונח קודם לכן. וע"ש ברא"ש פרק כ"א ס' ב שכתב עפ"י מ"ז, ח"ל: לכו רבנו נסים ז"ל, מלך אתה למד כי אלו האנשים שנותנין כבר ע"ג מנורה שהדליקו בה בשבת ומטלטלין אותה ממקום למקום שאין עושין יפה, עכ"ל. [אלמא אסור להניח דבר היתר בשבת כשהאיסור כבר מונח]

אסור לצאת בו לחצר חוץ מכתל ופאה נכרית רב ענני בר ששון משמיה דר' ישמעאל אמר הכל ככתב. (ובאיש כל שהוא) [וכ"ש — ד"א] משאוי. דאף לשיטת הפוסקים כרב ענני דשרי בחצר, היינו דוקא בדבר שאסור לצאת בו מדרבנן, אבל דבר שהוא משאוי ואיסורו מדאורייתא, לכו"ע אסור. וכמ"ש לעיל בס' ש"ג סי"ח ע"ש. ושם כתב המחבר: ומיהו טבעת שיש עליה חותם לאשה ושאינ עליה חותם לאיש דתנן בו דחייב חטאת אף לכרמלית אסור אפילו לדידן והו"ה לכל מאי דאיתמר ביה חיוב חטאת. ועמש"ש בסקנ"ב בדבר שיש בו חיוב חטאת, אסור ללבשו אף בחצר.

(כח) [נכירש הסעיף ציין בבאה"ג סק"ל לשבת מ"ו, דאיתא שם בעמוד א': כי הוינן ביה רב נחמן הוה מטלטלין כנונא אגב קיטמא ואע"ג דאיכא עליה שביר עצים ופירש"י שם בר"ה כנונא: כלי נחושת שמביאין בו האור לפני השרים להתחמם. וכד"ה אגב קיטמא פירש: שהיו צריכים לאפרו לכסות רוק או צואה וא"ת מה צד איסור יש כאן היינו רבותא דאע"ג דאיכא עליה שביר עצים. ובתוס' ד"ה היה כתבו: פ"י כנונא מחתה והיינו מחתה באפרה וכו'. והרמב"ם — הובא בר"ן סוף פרק כירה — פירש דהאפר ושביר העצים שניהם אינם ראויים לטלטל, ואפ"ה כיון שהמחתה מותרת בטלטול מפני שהיא ראויה לתשמיש, אין אוסרין אותה משום האפר ושביר העצים שהם בטלים לגבה, ולא הוי המחמה בסיס לדבר האסור. ודברי המחבר כאן — שהמחתה היא בסיס לדבר האסור והמותר — הם כדברין רש"י שם.

(כט) שבת קמב א: נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקין ולישדינהו לפירי ונשדי לגבן ויניקטינהו בידיים כדרכי עילאי אמר רב בפירות המיטנפין ה"נ בפירות המיטנפין ולינעוריהו ניעורי (עד שיסתלקו הפירות מן האבן לתוך הכלכלה לצדידן וישליק האבן לכדה בטעורה — רש"י) אמר רב חייא בר אשי אמר רבא הכא בכלכלה פחותה עסקין דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה, משמע מהגמ' דכל מאי דאפשר למעט בטלטול עדיף. וזהו שכתב המחבר דהא דמותר לטלטל עם האפר משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפילו אי שדי ליה

אלל אם היה האיסור עליו לנד לא מהני מה שהתא אללו היתמר נשנת (נ"י נשם משונם הרשנ"ל): ט ס (לד) תיבה שיש בה דבר המותר למטלל ומעות אם המעות אינם עיקר מותר למטללה כמו שהיא ע"פ התנאים שנתבארו במחתה:

שיא דיני מת בשבת ושאר טלטול מן הצד. וכו' ט' סעיפים

א א מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה (א) אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם ואם אין לו ככר או תינוק ב אם יש לו שתי ממות מטלטלו ע"י שיהפכנו ממטה למטה דהוי טלטול מן הצד (ב) ואם אין לו לא זה ולא זה מטלטלו טלטול גמור (ג) וכל זה באותו רשות ד מת המוטל בחמה מטלטלו מחמה לצל באותו רשות על ידי ככר או תינוק ואם אין לו ככר או תינוק ה לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה ו (ד) דלטול מן הצד שמיח טלטול וע"ל נמי' זה סעיף ו' מלי מקנמה: ב ז מת (ה) שהסריח בבית ונמצא מתבוזה בין החיים ד סס. ה שס וכר. ו מוס' והר"ף ורל"ש (ועיין לקמן סעיף מ'). ז רמנ"ס פכ"ו.

ביאורי הגר"א

משום משעל הנ"ל דהא אפילו טלטול גמור אינו אלא מדרבנן. הרל"ש: (ג) וכ"ז באותו רשות כו' באותו רשות. אילל לעממי' שפ' נס"צ כהרמנ"ס שלא המיו נחמ' ודליקה לרשו' אחרת רק משום כבוד החיים: (ד) דלטול. שס: (ה) שהסריח בבית ונמצא כו'. שר"ל משום כבוד הכריח וכבוד החיים והכריחו כן דהוקשה לו מ"ש דלטול לא שרינן

ולנעמינה נעורי: (לג) וכ"ז לא כו'. שס נ' ולא אמרו ככר ט' וע"ש נחל"ש: (לד) תיבה. נלמד מהנ"ל:

שיא (א) אם יש כו' אם יש לו כו'. מיון דלא שרי אלא משום דלי לא שרית ליה כו' אם יטול היתמר או נאסור קל לא שרינן נאסור ממו' כמ"ש קנ"ג א' טעמ' דאין כו': (ב) ואם אין כו' מטלטלו.

ברכת אליהו

דכיון דלא שרי אלא משום דאי לא שרית ליה אתי לכבויי, יש למעט באיסורים ככל האפשר. [ובתוספת שבת אות א' הוסף: וזה הוא כבודו שלא לחלל שבת בשבילו כל היכא שאפשר לעשותו בהיתר]. ולכן אם יכול לעשות בהיתר או באיסור קל, לא שרינן באיסור חמור, כמ"ש שם קנ"ג א. דתנן התם: מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור. ומפרשת הגמ' שם: מ"ש שרו ליה רבנן למיתב כיסו לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממנו אי לא שרית ליה אתי לאתמי' ד' אמות ברה"ר. ובהמשך הגמ' שם: טעמא דאין עמו נכרי הא יש עמו נכרי לנכרי יהיב ליה. הרי דבמקום דיסוד ההיתר הוא משום שאם לא נתייר לו יבוא לידי איסור חמור יותר, יש למעט באיסורים. ולכן — אע"ג שהלכה כר"י בן לקיש דשרי לטלטל מת מפני הדליקה, אם יש לו ככר או תינוק, עדיף לטלטל על ידיהם. ורק אם אין לו ככר או תינוק, מותר לטלטל בטלטול הצד.

(ב) משום חששא הג"ל בסק"א „דאי לא שרית ליה אתי לכבויי” ומהאי טעמא שרינן ליה אפילו בטלטול גמור. דהא אפילו טלטול גמור אינו אלא מדרבנן. ודחינן ליה שמא יעשה איסור דאורייתא. — הרא"ש בפרק ג' דשבת סימן י"ט.

(ג) המחבר שהתיר לטלטל מת מפני הדליקה רק באותה רשות. ואסר להוציא לכרמלית. אילל לעממי' שפס"ב כהרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הכ"א, שלא התיר בחמה ודליקה לרשות אחרת רק משום כבוד החיים, ולא משום כבוד המת. וכפי שתתבאר שיטתו לקמן סק"ד. ומשו"ה אין לטלטל בדליקה ובמוטל בחמה לרשות אחרת. כיון דאין בזה אלא

והוסף הר"א: ולא דוקא אם היה האיסור מבעורי ובשבת הגיחו ההיתר אלא אפי' הונח האיסור בשבת רק שהונח ההיתר אח"כ אסור כיון שכבר נאסר דאל"כ מאי איריא שעתה מונח האיסור וההיתר הלא אפילו שהוסר האיסור ג"כ אסור משום דבה"ש נעשה בסיס לדבר האסור].

(לד) [בבאה"ג סק"ס ציין להגהות פכ"ו מהל' שבת בשם הר"מ מהא דשבת מז. וזה כהנה"מ שם הי"ג אות ז'. וכתב שם שדין זה דתיבה] נלמד מהנ"ל — מהדין של מחתה שיש עליה אפר ושברי עצים המוזכר בגמ' שם עמוד א' וכנ"ל בס"ח וכמ"ש בסק"ח.

שיא (א) איתא בשבת מג ב: איתמר מת בחמה רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב חנינא בר שלמיא משמיא דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כו"ע לא פליגי דשרי כ פליגי דלית ליה מר סבר טלטול מן הצד שמיח טלטול ומר סבר לא שמיח טלטול לימא כתנאי אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר ר' יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה היכי דמי אי דאיכא ככר או תינוק מ"ט דת"ק ואי דליכא מ"ט דר' יהודה בן לקיש אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי דמר סבר טלטול מן הצד שמיח טלטול ומר סבר לא שמיח טלטול לא דכו"ע בטלטול מן הצד שמיח טלטול והיינו טעמא דר"י בן לקיש דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי א"ר יהודה בן שילא א"ר יוחנן הלכה כר"י בן לקיש במת. ולפי"ז שרי לר"י בן לקיש בדליקה אף כלא ככר או תינוק. והא דכתב המחבר „אם יש לו ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם” משום

והם מתבזים ממנו הגה (ו) יש אומרים דאפילו לא הסריס עדין אלא שקרוב להסריס (כי יוסף נסס טור ורש"י ור"ן) מותר להוציאו לכרמלית (ו) ואם היה להם מקום לצאת בו אין מוציאין אותו אלא

ביאורי הגר"א

עליו נמסר שם דהא אמרי' נס"פ מיה דמס המוטל נחמה דוקא ע"י ככר או מינוק ואפי' ממטה למטה לא למ"ד טלטול מן הגז כי' אלא רש"י ס"ל דטלטול חמיר מהנאה ונמ"ל וכ"כ חוס' אלא דרש"י סותר עצמו בפ"ג דסוק' וכמס"ל ר"ס ש"נ נהג"ה וככר הקשו חוס' עליו

ברכת אליהו

שאנה צריכה לגופה פטור) אימר דפטור ר"ש מחיוב חטאת אסור דרבנן מיהא איכא א"ל הא ליקים דעיילת ביה את ואפילו לר' יהודה דמי קאמינא לרה"ר לכרמלית קאמינא גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, ופירש הרמב"ם שמה שהותר להוציא את המת לכרמלית, הוא משום שהיה שם ביוון החיים, והכריחו לומר כן — שרק משום כבוד החיים הותר להוציא לכרמלית — משום דהוקשה לו מ"ש דבטלטול לא שרינן אלא ע"י ככר או תינוק. דשם מג ב הני"ל בסק"א, לא התירו לטלטל את המת אלא ע"י ככר או תינוק, וסובר הרמב"ם שאיסור הוצאה חמור מאיסור טלטול, ומ"ט התירו איסור הוצאה לכרמלית ואיסור טלטול לא התירו אלא ע"י ככר או תינוק. ע"כ פירש הרמב"ם דבסוגיא דהמצניע — שהתירו להוציא לכרמלית — איירי שככר הסריח, דיש בזה גם משום כבוד החיים, וכזה התירו גם איסור הוצאה. אבל כשעדיין לא הסריח, ואין בזה אלא כבוד המת, לא התירו לטלטל אלא ע"י ככר או תינוק.

(ו) רש"י [בשבת צד ב ד"ה לאפוקי לכרמלית: שהיה מוטל בביוון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק. ומשמע מרש"י שהיה וסופו להסריח ע"י שמוטל בחמה — אע"ג שעדיין לא הסריח — מותר להוציאו לכרמלית, כדי שלא יסריח ויתכזה. ומ"ש הרמ"א שברקוב להסריח מותר להוציאו, הוא דוקא ע"י ככר או תינוק, וכמ"ש רש"י הני"ל, וכמ"ש המ"א בסק"ה]. וסובר רש"י דהחמירו

אלא ע"י ככר או מינוק: (ו) ור"א, רש"י שם. וסובר דהחמירו יותר נאסור טלטול מהנאה וכמ"ש חוס' סוכה ל"ו ב' והר"ן מירץ נמקום דלפטר למקויו מחקן משא"כ נאסור הנאה: (ז) ואם היה. לשטמו דוקא משום כבוד החיים. אלא נלא"ה לא דלא כרש"י שם וככר הקשה

כבוד המת. [ועיין בט"ז סק"א וכמ"א סק"ג ובבאור הלכה ד"ה וכל זה].

(ד) שם [מסקנת הגמ' בשבת מג ב, הני"ל בסק"א: דכו"ע טלטול מן הצד שמה טלטול. וכתבו שם החוס' ב"ה דכו"ע, דכיון שהוא לצורך המת, לכו"ע שמה טלטול, ועיין לקמן סעיף ח' ומש"ש סק"כ].

(ה) הרמב"ם בפכ"ו מהל' שבת הי"א פסק: מת המוטל בחמה מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו וכן אם גפלה דליקה בחצר שיש בה מת מניח עליו ככר או תינוק ומטלטל וכו'. ובהכ"ג כתב: מת שהסריח בבית ונמצא מתכזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו לכרמלית גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואם היה מקום אחר לצאת בו אין מוציאין אותו אלא מניחין אותו במקום יוצאין הם. ודייק הב"י בשיטת הרמב"ם שכבוד הבריות הוא כבוד החיים. ולכן דוקא כשהסריח ככר מותר להוציאו לכרמלית, אבל בדליקה או מחמה לצל — שאין בהם אלא כבוד המת — אין היתר לטלטלו אלא באותה רשות. וזהו שכתב המחבר כאן: שהסריח בבית ונמצא מתכזה בין החיים והם מתבזים ממנו. שר"ל משום כבוד הבריות וכבוד החיים. ומקור דברי הרמב"ם הם בסוגיא דשבת צ ד ב: ההוא שכבד דהוה בדורקא שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקי לכרמלית א"ל ר' יוחנן אחוה דמר בריה דרבנא לרב נחמן בר יצחק כמאן כר"ש (דאמר מלאכה

לשיטת הרמ"א מותר להוציאו.

אמנם בדעת המ"א י"ל, שמה שכתב הרמ"א, "קרב להסריח", אין הכוונה מחמה לצל, דמחמה לצל אף הרמ"א מודה שאסור להוציאו, וכמ"ש בסוף סעיף א'. דמחמה לצל אינו אלא למנוע הסרחון, וזה אסור גם לידידה. ומה שהביא הרמ"א בסעיף ב' בשם הי"א — דאפילו לא הסריח עדיין אלא שקרוב להסריח — זה מצב חמור יותר מאשר מחמה לצל, וקרוב יותר לסרחון, וע"כ מותר להוציאו. ולפי"ז יש ג' מצבים בכבוד המת. נחמה לצל אסור להוציא, וכשקרוב להסריח להוציא לרשות אחרת. מחמה לצל אסור להוציא, וכשקרוב להסריח — בזה כתב הרמ"א בסעיף ב' ש"א שמותר. וכן הביא במאמר מרדכי סק"ג שיטה זו בשם הלבנוש, וז"ל: דלה"א לא שרי אצ"כ הוא מוטל בבית והוא בענין שקרוב להסריח אבל במוטל בחמה אעפ"י שקרוב להסריח לא שרי כיון דאיכא תקנתא דסעיף ו' יעוי"ש, עכ"ל. אלא שהמאמר הקשה על שיטה זו, וכתב שדיעה זו אינה לא שיטת רש"י ולא הטור ולא הר"ן, וימי יתן נזרע מאין הוציא זה מדר"ם וז"ל שהרי בב"י וד"מ לא הוזכרו אלא ב' דיעות שכתבוהו וכו' ומדבריהם רוב מ"א ז"ל ס"א משמע כהדאי כדברי הלבנוש והוא חמוה לענ"ד אלא נראה עיקר כדפרישתי ומ"ש הרמ"א ז"ל לעיל ס"א וע"ל ס"ו מאי תקנתיה ר"ל שיש תקנה להצילו מן החמה אף אם יסאיר באותו מקום אבל אה"נ שיכול להוציאו לכרמלית לדעת הי"א שהביא כאן בס"ב ועי"ל והוא הנכון דרמ"א ז"ל כתב כן ולומר דאם אין לו ככר או תינוק שאסור לטלטלו תקנתו מבוארת בס"ו אבל לא

1 מדברי רבנו נראה שמה שכתב הרמ"א: וי"א שאפילו לא הסריח עדיין אלא שקרוב להסריח — היינו מחמה לצל. דכיון שכחמה הוא קרוב להסריח, מותר להוציאו לצל, ואפילו לכרמלית. שהרי רבנו ציי"ן — על דברי הרמ"א הני"ל — לשיטתו רש"י בשבת צד ב. ושם כתב רש"י להדיא שגם מחמה לצל מותר להוציאו לכרמלית. אבל מדברי הרמ"א לא משמע כן. שבסעיף א' כתב המחבר שמחמה לצל מותר לטלטלו ע"י ככר או תינוק באותה רשות. ואם אין לו ככר או תינוק אסור לטלטלו. וכתב ע"ז הרמ"א: וע"ל בס"י זה סעיף ו' מאי תקנתיה. וכתב המח"א שכוונת הרמ"א לפרש דברי המחבר, דהא דאסור להוציאו מחמה לצל, משום שיש תקנה אחרת המונעת בסעיף ו', דהיינו לעשות אהל ארעי. וז"ל המ"א בסק"ד: אבל להוציא לרשות אחרת אסור דליכא כבוד המת דיכול לעשותה לו תקנה כמ"ש בסעיף ו' ולזה נתברר הרמ"א. וכתב ע"ז במס' שבת אות ט', שפירוש זה דחוק. "ולפי"ז צ"ל דלדעת המחבר הוא דמתב כן ולא לדעת הי"א שהביא בסעיף ב' — דגם במוטל בחמה שרי לרשות אחר — והוא ודוק". וכוונתו: שהרי הרמ"א עצמו כתב בסעיף ב' שגם בקרוב להסריח, מותר להוציאו לכרמלית. והבין החת"ש שקרוב להסריח היינו מחמה לצל — וכנ"ל בדעת רבנו — ואם כוונת הרמ"א לפרש בסעיף א' שאסור להוציא את המת מחמה לצל, משום שיש לו תקנה אחת — ע"י עשיית אהל — יסתור הרמ"א את דברי עצמו. ולכן כתב החת"ש שצ"ל שהרמ"א בסעיף א' כתב דברי לשיטת המחבר — שמחמה לצל אסור להוציאו לכרמלית — אבל

מניחים אותו במקומו ויוצאים הם ח (ח) ויש אומרים שלא התירו להוציאו לכרמלית אלא על ידי ככר או תינוק פ ויש מי שאומר שכל שמוציאו לכרמלית מוטב להוציא שלא בככר ח טור וי"פ רמ"א ספ.

ט טור נכס הרמנ"ן וכתב נס' טורא דלס' שכן נראה מדברי הרמנ"ס נכ"ז.

ביאורי הגר"א

איסור תורה יזמר מהנאסם המת דאפילו מוילאו לקונדו מלאכה שאנ"ל הוא כמש"ס ועוד משום מראית העין שלא יאמרו מחלל עליו שבת וכמש"ל נקודתו ע"י עממין בשבת. אבל נכרמלית הכל יודעים שאין איסור מלאכה וע"ס במה"ל וס' הראשונה ק"ל מוטב להכניס באיסור אחד מנעשות נ' איסורים וכ"ס נס' הסוס' הג"ל דיומר

ועמ"ל: (ח) וי"א שלא סי' מש"ס קמ"נ נ' וע' רש"י שם ד"ה הניחו סי' וטלטה סי' אלל הרמנ"ן חלק עליו וכתב כפי' השני שגר"י ע"י מחילה של נ"ל ח"ס יש מי' שאומר דס"ל דכל שמשנים נטלטול פוגם בהנאסם הככר ותינוק שלא לזורך וכ' דהא אין הככר והתינוק טעמן למטה ועוד הוולאס דככר קרונה נלל ליה

ברכת אליהו

שי"ג דהא אמרינן בס"פ כירה שם מג ב דמת המוטל בחמה דוקא ע"י ככר או תינוק שרי' ואפילו ממטה למטה לא, למי"ד טלטול מן הצד שמים טלטול, ואיך התירו שם צד ב להוציא מת לכרמלית אלא רש"י ס"ל דטלטול חמור מהוצאה, וכנ"ל בסק"ה, ולפיכך לא התירו לטלטול אלא ע"י ככר או תינוק. ופ"כ התוס' בסוכה לו ב, הנ"ל בסק"ה. אלא דרש"י פותר את עצמו בפ"ג דסוכה לו ב ד"ה מותר להכניס לבית הכסא, הנ"ל בסק"ה. שרש"י כתב שם: בתוך ד' אמות ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול מדרכנן ומשום כבוד הבריות לא גזור. ומוכת שרש"י סובר שאיסור הוצאה חמור מאיסור טלטול, ולכן לא התירו משום כבוד הבריות להכניס לבית הכסא המוקף מחיצות, דלא התירו איסור הוצאה משום כבוד הבריות, ורק איסור טלטול מוקצה התירו. וכמש"ל ר"ס שי"ב בהג"ה: י"א דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים. הרי שלא התירו משום כבוד הבריות איסור הוצאה — אפילו לכרמלית — אלא איסור טלטול בלבד. וזה סותר למ"ש רש"י בשבת צד ב, שמות' להוציא מת חמה לצל אפילו לכרמלית. וכבר הקשו התוס' עליו סתירה זו, בסוכה נ"ל בסק"ה. ועיין מ"א [שכתב ג"כ בסק"ז דלדעת הטור — דהוא דעת רש"י — מותר אפילו ביש להם מקום לצאת, אם חיישינן שמא יסריח — ד"א].

(ח) הא דאין היתר להוציא את המת לכרמלית, אלא ע"י ככר או תינוק, הוא כמ"ש בשבת קמב ב: אמר רבי יהודה בר שילא אמר רב אסי פעם אחת שכחו דיסקיא מלאה מצות בסרטיא ובאו ושאלו את ר' יוחנן ואמר להם הניחו עליה ככר או תינוק וטלטלוה. ועיין רש"י שם ד"ה הניחו: דלישירי לטלטלה אנביהו תוך ד' אמות וטלטלה פחות פחות מר' אמות או במחיצה של בני אדם כדאמרינן בעירובין מג ב. ויש נפקמ"נ בין הפירושים. לפי' הראשון — שמטלטלם פחות פחות מר' אמות — מוכח שעדיף לחקן איסור טלטול ע"י ככר או תינוק. ואע"ג שעי"ז מרבב באיסור הוצאה, שהרי

יותר באיסור טלטול מהוצאה, ודלא כהרמב"ם, ולכן לא קשה קושיית הרמב"ם הנ"ל בסק"ד — מ"ט הצריכו לענין איסור טלטול ככר או תינוק, ובאיסור הוצאה הקלו — דאיסור טלטול חמור מהוצאה ולכן לא הקלו בטלטול אלא ע"י ככר או תינוק. וז"ש שאיסור טלטול חמור מהוצאה, הוא כמ"ש התוס' בסוכה לו ב ד"ה בשבת. [דאיתא התם דמותר להכניס בשבת אבנים מקורזלות לבית הכסא. ופירש"י שם בד"ה מותר, דאיירי בבית הכסא שבשדות ואינו מוקף מחיצות. אבל במוקף מחיצות אסור משום שיש בזה איסור הוצאה. והתוס' שם חלקו על רש"י והתירו להכניס גם לבית הכסא המוקף מחיצות. והוכיחו דכן הוא. וז"ל: ותעד דהא איסור טלטול חמור מאיסור כרמלית שלא התירו טלטול במת אלא ע"י ככר או תינוק כדמוכח בפרק במה מדליקין (שבת ל ב) וכפרק נוטל (שם קמב ב) ואיסור כרמלית אשכחן דשרי כמת בשילהי המצניע (שם צד ב) כההוא שכבא דשרא להו רב נחמן לאפוקי לכרמלית משום כבוד הבריות וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ה דהתירו ד' אמות בכרמלית ולהכניס מכרמלית לרה"י ומרה"י לכרמלית. ועיין לקמן סק"ו מ"ש בשיטת רש"י]. והר"ן בשבת צד ב תירץ דהא דהתירו להוציא המת לכרמלית, לא משום דאיסור הוצאה קיל מטלטול, אלא היינו טעמא דבמקום שאפשר לחקוני מתקן. ולכן לא התירו איסור טלטול להדיא, כיון שאפשר ע"י ככר או תינוק. משא"כ באיסור הוצאה — שאין אפשרות להוציא באופן המותר — התירו משום בויין המת.

(ז) הא דכתב המחבר, ואם היה להם מקום לצאת בו אין מוציאין אותו" — לשיטתו אויל, כנ"ל בסק"ד. דדוקא משום כבוד החיים, התירו לטלטל לרשות אחרת, אבל בלא"ה לא. ולפיכך כשיכולים החיים לצאת משם, שוב אין בזה אלא כבוד המת בלבד, ואין מוציאין אותו". וזה דלא כרש"י בשבת צד ב, הנ"ל בסק"ה. שהתיר להוציא לכרמלית גם מחמה לצל. משום כבוד המת. וכבר הקשה עליו במדרכי שם פ"ג סימן

וכתב בשעה"צ סק"ח שזה דעת הגר"א ותו"ש וכ"כ במאמר, ודלא כדמשמע קצת מהמ"א בסק"ד דאפילו הי"א שבסמוך שהביא הרמ"א ג"כ מורים כזה דאסור ע"י"ש שהארץ כזה. וקצת ראיה יש להביא לשיטת המ"א. שהרמ"א כתב דכרוי — שגם בקרוב להסריח מותר להוציא — רק בסעיף ב'. ולדבר רבנו הונ"ל. שכתנת הרמ"א להתיר להוציא המת לרשות אחר גם מחמה לצל, היה על הרמ"א לכתוב דכרוי בסעיף א' — על דברי המחבר שמחמה לצל מותר רק באותה רשות — ד"א דגם לרשות אחרת מותר.

בא לומר שאין להוציא לכרמלית כשהוא מוטל בחמה כנ"ל. עכ"ל. ולפי"ז אין כוונת הרמ"א בסעיף א' לבאר מ"ט אסור להוציא מחמה לצל, משום שיש חקנה אחרת. אלא בא להשיענו חקנה במקום שא"א לטלטל המת. ואח שיתנו — מתי מותר לטלטל המת ולהוציא — כתב בהג"ה בסעיף ב', והיינו שגם מחמה לצל מותר להוציא לכרמלית. וכן פסק במשנה ברורה סק"ה: אבל לדעת הרמ"א בהג"ה שם דהביא דעת רש"י וטור גם כמטל בחמה שהיא קרוב להסריח נמי שרי להוציא לרשות אחר וכן פסק הב"ח להקל.

באר הגולה

ותינן כדי למעט בהוצאה י (ט) ויש מי שמתיר להוציא אף לרשות הרבים (י) על ידי תינוק אבל לא על ידי ככר כ (יא) והוא הדין אם הוא בבזיון אחר כגון שהי' בספינה והיו האי

י שם נסם המניין.
כ מדרש נפרק ג'
דעת.

ביאורי הגר"א

דבר שצריך מדרש סופרים כ' ואסור משום מראית העין כ' מעט שלא הכל המירו שהרי אמרו בפ"ג ח' לא שרי' ליה כ' ואס' איתא נמיר ליה הכני' ע'נמו ונפ"ק דר"ה אמרין בשבת ויהי"כ דלא אפס' בעממין ולא המירו בעממין אלא י"ט ע"ש כ' מה"ל נשער מ"ו שהצריך כזה: (י) ע"י

חמיר אסור טלטול מליקור הוצאה כמש"ל: (ט) ויש מי שמתיר כ'. דמש"ש לברמליה מעשה שהיה ק' היה אצל נאמח מותר אף לר"ה ומש"ש מי קאמינא לר"ה כ' היינו משו' שאמר שם אפי' לר"י אצל לר"ש אף לר"ה שרי דהו' מלאכה שאנ"ל וכ' שם שרי"ם אס' שלא המירו אלא

ברכת אליהו

ומש"ש "מי קאמינא לר"ה" לברמליה קאמינא". ומשמע לכאורה שלר"ה אסור, היינו משום שאמר שם אפי' לר' יהודה, וכמש"ש "האלקים דעיילת ביה את ואפילו לר' יהודה". ולר' יהודה דאי אסור לר"ה, דהא ס"ל דמשאצ"ג חייב, ומשם כך התירו רק לברמליה. אבל לר"ש — הסובר משאצ"ג פטור, וגם לר"ה הוא רק אסור מדרבנן — אף לר"ה שרי דהו' משאצ"ג, דומיא לברמליה שמוחזר לר"ה. וכתב הרמב"ן בתורת האדם הנ"ל בסק"ז, שרי"ח אסור להוציא לר"ה, ורק לברמליה שרי. שלא התירו אלא דבר שצריך מדרש סופרים, כגון כרמלית, אבל ר"ה שצריך מדאורייתא לא. ואסור משום מראית עין שלא יאמרו הותרה שבות דאית ביה חיובא דאורייתא. חדע שלא הכל התירו, שהרי אמרו בפ"ג דשבת מג ב' — שלכן מתיר ריב"ל להציל את המת מפני הדליקה —: דמתוך שאדם כהול על מתי' אי לא שרי' ליה אתי לכבדו. ואם איתא שהתירו גם דבר שצריך מן התורה, נחיר ליה גם הכבוי עצמו, שהרי הכבוי אינו אלא משאצ"ג. ומוכח מכאן שלא כל דבר התירו לצורך המת. ובפ"ק דר"ה כ' א אמרין דאם יוה"כ היה צריך לחול ביום א' מעברים את החודש, שאם לא יעברו ויארע בו מת בשבת ויהי"כ, דלא אפשר בעממין, חיישינן שמא יסריח. אלמא אפילו באמירה שהוא שבות לא התירו בשבת במת. ולא התירו בעממין אלא ביו"ט. כדאיתא בבב"ב ו' א' מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו בעממין. ומאי איריא בביו"ט, אפילו בשבת גמי יאה מותר בעממין. אע"כ שלא התירו דבר שצריך מדאורייתא. ע"ש בספר תורת האדם בשער מ"ו [כפנינו בענין, בפרק המצניע ההוא שכבא"] שד"רין בזה. [ובכ"י הביא שלדעת הרא"ם גם בשבת מותר ע"י עממין. והוא דנקט בבב"ב שם "יו"ט", משום דבענין למימר דביו"ט שני יתעסקו בו ישראל, משו"ה נקט ביו"ט ראשון].

(י) עיין מ"א סק"א. שאם מוציא ע"י ככר, יתחייב על הככר שאינו טפל למת. והט"ז כתב בסק"ג: דדוקא תינוק שהוא מין אדם כמו המת ובהו"ל י"ל שהם טפלין להדרי ע"כ מטלטל זה אגב זה. ובפמ"ג ביאר דברי הט"ז: לכן פ"י הטור מלת טפל חיבור בתינוק חיבורי האדם משא"כ בככר]. (יא) דין זה הוא דוקא ליפרש"י. ועיין רש"י שבת צד ב' ד"ה לאפוקי: שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה. הרי דלרש"י חיישינן לבזיון המת. ולפ"ז, הו"ה אם הוא בבזיון אחר. אבל לשיטת הרמב"ם הנ"ל בסק"ד, דוקא במסריח מותר להוציא. דאז יש כבוד החיים, משא"כ כשיש רק משום בזיון המת אסור.²

טלטול פחות פחות מדר' אמות הוא אסור דרבנן. אפ"ה עדיף לתקן אסור טלטול. אבל לפ"י השני — שעשו מחיצה של בני אדם — מוכח שאסור לתקן אסור טלטול באופן שיעבור על אסור אסור הוצאה. ומשו"ה מותר לטלטל ע"י ככר או תינוק רק באופן שלא יעבור על אסור הוצאה, ולכן עשו מחיצה של בני אדם, כדי שלא יהיה אסור הוצאה כלל. ובהו' חלוקות שתי הדיעות שבשו"ע. הדיעה הראשונה — שסוברת שמוחזר להוציא מת לברמליה דוקא ע"י ככר או תינוק — ס"ל כפי' הראשון שברש"י. שעדיף לתקן אסור טלטול, אף שמרבה בזה אסור הוצאה. אבל הרמב"ן חלק עליו וכתב כפי' השני שברש"י שע"י מחיצה של בני אדם. וז"ש: ויש מי שאומר שכל שמוציאו לברמליה מוטב להוציאם שלא בככר או תינוק כדי למעט בהוצאה. דס"ל שכל שמשביחו בטלטול — ע"י ככר או תינוק — פוגם בהוצאת הככר והתינוק שלא לצורך. וכתב עוד הרמב"ן בתורת האדם בענין "מי שמתו מוטל לפניו" — בטעמא דאין להוציא את המת ע"י ככר או תינוק — דהא אין הככר והתינוק טפלים למטה, שהרי מניחים אותם על המת כדי שאפשר יהיה להוציאם, וממילא מתיחסת ההוצאה גם אליהם. ועוד — אין להתיר הוצאת מת לברמליה ע"י ככר או תינוק — דהוצאה דככר קרובה לבא לידי אסור תורה יותר מהוצאת המת. שהרי בהוצאת הככר לר"ה חייב, אבל במת אפילו מוציא לקבורו משאצ"ג הוא, כמש"ש צד ב' פטור היה ר"ה ש' אף במוציא את המת לקבורו. והטעם, משום דהוה משאצ"ג. ועוד — מה שאסור להוציא ע"י ככר או תינוק — משום מראית עין, שלא יאמרו מחלל עליו שבת, וכמש"ל סק"ח כענין קבורתו ע"י עממין בשבת, דאין קוברין אותו, כדי שלא יאמרו שחללו בגללו שבת. אבל בברמליה — שמוחזר להוציא את המת לשם — הכל יודעים שאין אסור מלאכה שם. וע"ש בתורת האדם. וסברה הראשונה — המלאכה להוציא רק ע"י ככר או תינוק — ס"ל שמוטב להרבות באיסור אחד, ולהוציא כ' דברים — מת וככר — מלעשות ב' איסורים, אסור טלטול ואסור הוצאה. וכ"ש לסברת התוס' הנ"ל בסק"ה — דיותר חמור אסור טלטול מאיסור הוצאה, כמש"ל בסק"ה — ודאי אין להתיר בלא ככר או תינוק.

(ט) בסק"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת צד ב', שהתירו להוציא מת לברמליה, ובפשטות משמע שרק לברמליה התירו, ולא לר"ה. והמתירים להוציא גם לר"ה, סוברים דמש"ש שהתירו להוציא את המת לברמליה, לא לאפוקי ר"ה אמרו כן, אלא מעשה שהיה כך היה, אבל באמת מותר אף לר"ה.

המ"א בסעיף א' סק"ג. דשם כתב המ"א שהמחבר סובר כשיטת הרמב"ם שרק משום כבוד החיים התירו להוציא המת, ואילו כאן

2 המ"א בסק"ה כתב: והוא כזיון גדול עמ"ש ס"א. ונראה שכוונת המ"א ליישב בזה מה שקשה מדרבי המחבר כאן על מ"ש

מתאספים שם וכן כל כיוצא בזה. הנה: (יב) והוא הדין דמותרים לומר לא"י לטלטל כמו על ידי כזר ומיטוק (ממדי) ונ"י נשם שטלי (קט) (יג) ואסור לטלטל מת על ידי כזר ומיטוק לנזק כהנים או דבר אחר (יד) אלל על ידי עכו"ם ים מחירן (טו) י"ד סימן שפ"ז ופסוקה מהר"ל סי' ס"ה) וכן ראיה נהגים לנזק מזוה או ממונה: ג ל (טז) יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן כזר או תינוק: ד מ (טז) יש מי שאומר שלא הצריכו כזר או תינוק אלא למת ערום אבל אם הוא

באר הגולה
ל הרמזין ס.
מ ממדי נפ' ג'
דשנת נשם רבי
לכנזר.

ביאורי הגר"א

נוק גדול כמ"ס נפ"י ש"י ס"ה: (טו) יש מי שאומר. דל"ז כזר ומיטוק גמ"ס קמ"ז נ": (טז) יש מי. לפי הרמזין שפי' שם מ"ד ח' מונח אנג קיטמא שהאפר מוקנה ומטלטלין אנג הכלי וא"ל דהכלי נשים לדבר האסור שהכלי חשוב ואינו בטל להאפר וכמ"ס נפ"י רי"ט כ"א נ' אלל שירי סקוט ומטלטלינהו אנג כסא מי לא אר"נ

ברכת אליהו

לטלטל אנג תרוד — רש"י רבא מנח סכינא אבר יונה (חי [כלא] מליח — רש"י). והו"ה מת שמותר לטלטל ע"י אחד מכלי שהוא לבוש בהם. [והוסיף המ"א בסקט"ו: והו"ה שאר כלים שמלאכתן להיות. ועיין בדר"ם סק"ו]. (טז) לפי הרמב"ם בשבט מז א: דאיתא בבבא מ"א כי הוינן ביה רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא (כלי נחושת שמביאין בו באור לפני שרים להתחמם — רש"י) אנג קטמיה (שהיו צריכין לאפרו לכסות רוק או צואה — רש"י). ופירש"י: ורבותא אשמעינן אע"ג דאיכא עליה שברי עצים דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה. אבל הר"ן שם הביא דברי הרמב"ן. שפי' שם (מד) [מז] א: דאפי' באפר שאינו ראוי שרי. ומ"ש שם „מטלטלין כנונא אנג קיטמא" — שהאפר מוקצה. וכן שברי העצים הם מוקצה. ואעפ"כ מטלטלין אנג הכלי ואין אומרים דהכלי כסים לדבר האסור, מפני שהכלי חשוב ואינו בטל לאפר. וראייתו של הרמב"ן, מ"ש בפ"ב דיו"ט אצל שיור כוסות. דאיתא בביצה כא ב: מזמנין את הנכרי בשבת ואין מזמנין את הנכרי כיו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא משום שיורי כוסות (כלומר שאין ראיות — ר"ן) וכזר מטלטלינהו אנג כסא מי לא (אמר ר"נ כי הוינן) [אמר רבא מטלטלינן כנונא אנג קיטמא] אע"ג דאיכא עליה שברי עצים. והרי התם דליכא בכוס דבר המותר כלל, אלא שיורי כוסות דאסרי. וא"ה מרמזין לכנונא אנג קיטמא]. ושמע מינה דגם כנונא

תינוק אבל. עמ"ל ס"ק י"א: (יא) וה"ה. לפרש"י וע' רש"י שם או נדון ט': (יב) וה"ה דמותרים מי. דשנות דלית נה מעשה מ"ש נעיונין סי' ח' ועפי' תפי' ס"ג נהג"ה: (יג) ואסור לטלטל. דלא היתה אלל משום כזר המת: (יד) אבל ע"י ע' כוכבים. דשנות ע"י ע' סוכים מות' נמק' מזוה או

(יב) דאמירה לנכרי קיל יותר ממעשה שעושה הישראל בידים. שאמירה לנכרי הוא שבות דלית ביה מעשה. כמ"ש בעירובין ס' ח: ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה. וכיון שהתירו לישראל להוציא להכרמית, כ"ש שהתירו לומר לנכרי להוציא. ועיין סימן רע"ו ס"ג בהג"ה:] ומותר לומר לאינו יהודי לילך עמו ליטול נ"י דלוק כזר הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא. הרי שמותר לומר לנכרי לעשות דבר, שיש אפשרות לעשותו באופן המותר. ועמ"ש בסק"ג ומש"ש בהערה 2. וה"נ — כיון שיש אפשרות לישראל להוציא בהיתר ע"י כזר או תינוק — מותר גם לומר לנכרי להוציא. ועיין מ"א סק"ג שדן בזה שמותר לומר לנכרי להוציא, אך אסור לומר לנכרי שיקברנו. (יג) דלא התירו אלא משום כבוד המת, ולא לצורך כהנים או דבר אחר.

(יד) דשבות ע"י עכו"ם מותר במקום מצוה או לצורך גדול. כמ"ש בסימן ש"ז ס"ה:] דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה. ועמ"ש בסק"י י"ג. י"ד, ועיין כאן במ"א סק"ד].

(טו) דלאו דוקא כזר או תינוק, אלא כל דבר שמלאכתו להיות מותר. כמ"ש שבת קמב ב' בסוגיא ד', כזר או תינוק" — אביי מנח כפא אכפי (מניח תרוד על העמרים

שאין כונת המחבר לומר שלרשות אחרת אסור להוציא, אלא כונתו „שגם באותה רשות צריך לחפש אחר ההיתר שזכר כבר". דהיינו כזר או תינוק, או לטלטל ממטה למטה. וכן אפשר לפרש דברי המחבר כמ"ש המשנה ברורה בסק"ד, ח"ל: ר"ל מה שכתבנו מילתא דפסיקא דצריך לבחילה כזר או תינוק כדי למעט באיסור הוצאה וכמבואר בס"ב. ולרבנו שפי"ש בסק"ד שדעת המחבר היא כדעת הרמב"ם, ואילו כאן צ"ע שהוא דעת רש"י — החולק על הרמב"ם ומתיר אף משום כבוד המת — כתב בבאור הלכה שם דצ"ל שהמחבר חזר בו. ובסו"ב — כשכתב שהו"ה בבביון אחר — חזר בו מ"ש ברש"י הסעיף שמותר רק משום כבוד החיים, אלא סובר כרש"י שגם משום כבוד המת מותר להוציא. ואפשר היה לומר שכאן לא פסק המחבר שמותר משום בביון אחר. אלא מ"ש מקודם, רש"י מי שמתיר, קאי גם על דין זה — שיש מי שמתיר גם בבביון אחר. אלא שלפ"י קשה למה לא הביא המחבר ברש"י הסעיף דעת רש"י שמותר גם בקרוב להסריח.

פסק המחבר בשיטת רש"י והטור, שגם משום בביון אחר מותר להוציא. ועי' כתב המ"א, שם"ש המחבר „והו"ה אם הוא בבביון אחר וכזר", היינו שהוא „בביון גדול". ובהו"ה הרמב"ם מודה שמותר להוציא. וכתב ע"ז בתוספת שבת אות י"א: ואעפ"י שדין זה הוא מהמדרכי ושם איתא כהדיא דהוא בביון קצת מ"מ לדעת המחבר דס"ל דלא התירו משום בביון קצת כמש"ל ע"כ צ"ל דמיייר כאופן שהוא בביון גדול ולכן התיר משום כבוד המת בלבד. ולפ"י צ"ל דבביון דהכא הוא גדול מבביון דשריפה. דבביון דשריפה לא התיר המחבר להוציא לרשות אחרת. וכתב ע"ז התו"ש באות ה': דברי חימא הן ומרפסן איגרא דהוא נגד השכל והחוש הידוע ועוד דאטו מי גרע ממת שמונה בספינה והעכו"ם מתאספים שם דשוי כמ"ש סו"ב. ועיין בבאור הלכה ד"ה וכל זה שכתב ג"כ שדברי המ"א דחוקים ושהרבה אחרונים חולקים ומפרשים דברי המחבר דלא כהרמב"ם, וכדמוכח הכא. וגם בבביון אחר מותר להוציא, ולא רק משום כבוד החיים והמתיים. ודברי המחבר בסעיף א' — „וכל זה דוקא באותה רשות" — י"ל כדברי הס"ז בסק"א. שהט"ז שם כתב

באר הגולה

נ ר"י נכ"מ ס"ח.
ס שנת קמ"ז וכו'
אפי'
ע ע"ס מ"ג.
פ לשון הרמב"ם
נפרק כ"ו.

בכסותו א"צ כבר או תינוק: ה נ (י"ז) אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו מותר למלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה כיון דלצורך דבר המותר הוא לא התירו למלטל על ידי כבר או תינוק אלא במת בלבד אבל לא בשאר דברים האסורים למלטל: ו ע (י"ח) מת המוטל בחמה פ ואין להם מקום למלטלו או שלא רצו להזיזו ממקומו באין ב' בני אדם ויושבין מב' צדדיו חם להם מלמט' זה מביא מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב עליה חם להם מלמעל' זה מביא מחצל' ופורס על גביו וזה מביא מחצל' ופורס ע"ג זה זוקף מטתו ונשמש והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמש והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאלה שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו (יט) ושני קצותיהן על הקרקע משני צידי המת: ז צ מותר לסוך המת (ולהדיחו) ולשמוט הכר מתחתיו כדי שלא יסריח

ביאורי הגר"א

ל"ל דר' יצחק דלר"ה הסס ה"ה כו' ופריך עלה והא קמנצל ס' וכן ששט סנר לומר כן אצל רב הונא לא ק"ל אלא משום דלון עשין אהל ארעי אפי' נשטי אלא משום מי ולא משום מח: (יט) ושני קצותיהן. ור"ל זוקף

מי הוינן מ' ועמק' שס ונשט מ"ז א' ועפי' ש"י ס"ח: (יז) אם צריך. ע"מ ומ"ש סס: (יח) מת המוטל. אע"ג דלמרינן שס דל"ל כר' יצחק לא ק"ל כן כמו שהוכיח ה"ר"ף נפ' מי שהסתיק קנ"ד נ' דרב הונא

ברכת אליהו

והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאלה. והמחבר הביא דינן של רב הונא להלכה. אע"ג דאמרינן שם בגמ' דרב הונא ס"ל כר' יצחק — דאין מטלטלין אלא לצורך דבר הניטל, ולכן אין עושין האהל אלא לצורך החי — ולא קיי"ל כן, אלא מטלטלין כלי גם לצורך דבר שאינו ניטל, אפי"ה פסקין כרב הונא, כמו שהוכיח ה"ר"ף בפרק מי שהחשיך קנ"ד ב, דרב הונא עצמו לית ליה דר' יצחק. דאמר רב הונא חתם: היתח בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומחיר החבלים והשקין נופלין. ופרכינן: והא אגן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת (וכלי זכוכית ניטלין הן ולמה לי מתיר את החבלין — רש"י). ותצנינן: כי קאמר רב הונא בקרני דאומנא דלא חזי ליה (מקיז דם שאין ראויים לשבת לכולם לפי שמאוסים — רש"י). ופריך עלה: והא קמבטל כלי מהיכנו. ומשני בשלפי זוטרי (משואות קטנים ששומט הכר מתחתיהם ונופלים על הכר השני וכן עד שמגיעין לארץ — רש"י). וכתב ע"ז ה"ר"ף: מהא שמעינן דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת דהא הכא אוקימנא בקרני דאומנא דלא חזיין וקאמר דמביא כר או כסת ומניח תחתיה. וצ"ל שהסוגיא במי שהחשיך חולקת על הסוגיא בפרק כירה. ורק רב ששת סבר לומר כן — שטעמו שר' הונא בענין עשיית מחיצה בשביל חי, הוא משום שסבר כר' יצחק. ולכן אמר שם: פוקו ואמרו לר' יצחק כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בכבל. אבל רב הונא עצמו לא ס"ל שאיסור עשיית האהל שם הוא משום שאין מביאין מטה ומחצלת לצורך המת, אלא משום דאין עושין אהל ארעי אפילו בשני, אלא משום חי ולא משום מת. וע"כ צריך להמתין עד שיחם להם מלמטה ומלמעלה.

(יט) בגמ' בשבת מג ב, הנ"ל בסקי"ח. פירש"י הא דזוקף מטתו „שתהא המחצלת מונחת עליה וכן זה ונמצאת מחיצה עשויה מאלה“. והמחבר נקט לשון הרמב"ם בפכ"ז מהל' שבת הכ"ב: שהרי מחצלת זה ומחצלת זה סמוכות זו לזו ושתי קצותיהן על הקרקע משני צדי המת. ודייק הכ"י דאין

איירי במונח בתוכו איסור בלבד, ואפ"ה אין הכלי בסיס לאפר, משום שהכלי חשוב בפני עצמו. וכמו שמטלטלין שיוירי כוסות אגב כוסות, הו"ה האפר אגב הכנונא. והו"ה מת הלבוש בכגדיו, מותר לטלטל מת אגב הכגדים, אף שאין שם היתר אחר. ועיין תוס' שם ד"ה כנונא, ובשבת מז א ד"ה הוה מטלטלין, ששם ושם הקשו על מה שהגמ' בביצה מדמה שיוירי כוסות לכנונא. וז"ל התוס' בשבת שם: ומאי פריך שאני כנונא דאגב קטמא מטלטל לה אכל בכוס ליכא אלא דבר האסור. ותירצו: ואור"י דשיוירי כוסות לא חשיבי למהוי כוס בטל לגביהו אע"ג שאין היתר עמהן בכוס טפי גרעי משכרי עצים שעם הקיטמא בכנונא. ולפי' התוס', לא בכל דבר אומרים שהכלי חשוב ואינו בטל לגבי המוקצה, אלא יש צורך לבדוק בכל מקרה את דרגת החשיבות של המוקצה. (וא"כ גם כאן לפי' הרמב"ן כיון דהלבושים הם חשובין בפני עצמן לא נתבטל להמת להיות בסיס ולדרעת התוס' תלוי אם נימא דמת לא חשיב כמו אפר שרי ואם לאו אסור אף דהלבוש חשוב בפני עצמו — ד"א). ועיין סימן ש"י ס"ח (שהביא המחבר הדין של מתתה באפרה, ונקט כפי' התוס'. ודברי ה"ש מי שאומר כאן" הם לפי' הרמב"ן).

(יז) עיין סעיף ח', שמטלטלין מן הצד לצורך דבר המותר. ועיין מ"ש שם בסק"כ המקור לדין זה. (יח) (וכבה"ג סק"ע צ"ל לשבת מ"ג. דאיתא שם בעמוד א': א"ר יצחק כשם שאין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה כך אין כופין עליה כלי בשביל שלא חשבר קסבר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. ושם בעמוד ב': אמר ליה רב ששת פוקו ואמרו ליה לר' יצחק כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בכבל דא"ר הונא עושין מחיצה למת בשביל חי ואין עושין מחיצה למת בשביל מת מאי היא דא"ר שמואל ב"ר יהודה וכן תנא שילא מרי מת המוטל בחמה באים שני בני אדם ויושבים בצדו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה וזה מביא מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביאים מחצלת ופורסים עליהם זה זוקף מטתו ונשמש והולך לו זה זוקף מטתו ונשמש

ובלבד שלא יזיז בו שום אבר ואם היה פיו נפתח והולך קושר את הלחי בענין שלא יוסיף להפתח אבל לא כדי שיסגר מה שנפתח או קצתו שא"כ היה מזיז אבר ומטעם זה אין מעצימין עיניו של מת בשבת: ח ק (כ) טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר (כא) הלכך י צנן שטמן בארץ (כב) ומקצת עליו מגולים ש (כג) ולא השריש (כד) וגם לא נתכוין ביאורי הגר"א

באר הגולה
צ סס קניא נמשנה.
ק תוס' סס מ"ג.
ור"ף ור"ש סס.
ר כללים (פ"ג)
[פ"ה].
ש תוס' סס נשנה

שומט את המטה דלג כפירש"י שם: (כ) טלטול
ס' שהקשו הא דאמרין שם דכ"ע טלטול מ' מ' דכן הלכה
ונפסו ק"ג א' אמרין דלג שמה טלטול כמש"י וחילקו

ברכת אליהו

בירו — רש"י) הדר ביה רב נחמן מההיא. ופירש"י בד"ה פוגלא: צנן חלוש שהטמינו בארץ ונתגלה ראשו.
(כב) שבת נ ב: הטומן לפת וצננות תחת הגפן אם היה מקצת עליו מגולים אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר וניטלין בשבת. ופירש"י בד"ה וניטלין בשבת: שאוזהו במקצת עליה המגולין ולא חייש אם העפר ניזוז מאליו.
(כג) תוס' בשבת נ ב ד"ה הטומן, וז"ל: ע"כ בשלא השרישו מיירי רבה השריש לא היו ניטלים בשבת וכ"ה ברש"י שם מה ד"ה חייטים שזרען בקרקע: ועדיין לא השרישו. [ונבאה"ג סק"ש ציין רק לתוס' שם]
(כד) בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת נ ב: הטומן וכו' אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר וניטלין בשבת. ובתוס' שם ד"ה הטומן הוכיחו דמיירי שלא נתכרין לזריעה מדנקט בטומן. ח"ל התוס': ודוקא נקט הטומן אבל במתכרין לנטיעה חושש משום כולן. וכ"ה בירושלמי כלאים פ"א ה"ט: באגודה מתניא. דשם הקשו מאי שנא דנקט לפת וצננות. ומשי: כגון אגודה לא לפת ואגודה לא צננות הוי לית טעמא דלא משום שאינו רוצה בהשרשתן. ופי' בפני משה: דע"כ ודאי הוא דאין לנו טעם אחר אלא טעמא דאינו רוצה בהשרשתן ולהכי נקט לפת וצננות דדרכן להטמין אגודות דאז אמרינן מדהטמין אגודות אגודות והניח ג"כ מקצת העלין מגולין ככה"ג הוא דגלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן. וציין מ"א³.

שם אהל אלא המחצלאות בלבד. ור"ל, "זוקף" — ששומט את המטה, שאינו צריך לה עוד. שהרי לא הביאה אלא כדי לישב עליה. ודלא כפירש"י שם שהמטות הן דפנות לאהל.
(כ) [נבאה"ג סק"ק ציין לתוס' כשבת מ"ג. ששם כעמוד ב' הסיקה הגמ': דכו"ע טלטול מן הצד שמה טלטול]. והקשו שם התוס' בד"ה דכו"ע, הא דאמרין שם דכו"ע טלטול מן הצד שמה טלטול, משמע דכן הלכה. ובפס"ז שם קכג א אמרינן: אמר רב נחמן הלכה כר' אלעזר בן תדאי דלאו שמה טלטול. כמו שמבאר והולך המחבר בסעיף זה. דצנן שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים מותר ליטלו, וכמש"ש בסק"א. וחילקו התוס' ככה"ג שחילק המחבר — שאם הטלטול הוא לצורך המת. כזה אמרינן דשמה טלטול. ואם הטלטול לצורך דבר הניטל, לא שמה טלטול. [ועיין סימן ש"י סק"יח].
(כא) שבת קכג א: פנה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן תדאי אומר תוחבן בכוש או בכרכר והן נעירות מאליהן אמר רב נחמן הלכה כר"א בן תדאי למימרא דסבור רב נחמן טלטול מן הצד לא שמה טלטול והאמר רב נחמן האי פוגלא למעלה למטה שרי (אם היה העליון שלה למעלה והקצר למטה וכשהוא שולפה חולצה מעליון שלה לתחתיו שלה ורוחב הצנן למעלה מותר דליכא טלטול לעפר כלל שהרי נתגלה ראשו — רש"י) ממטה למעלה אסור (שמזוי עפר לפי שהגומא קצרה מלמעלה ורוחב הצנן מלמטה ואע"ג דטלטול עפר מן הצד הוא שאינו אוחזו ממש

רבנו כאן. שדוקא בלא נתכרין לזריעה מותר. אע"ג דלעיל בסי' ש"י אמרינן חייטים שזרען בקרקע ועדיין לא השרישו מותרין שאני חייטים שההשרשה ניכר בהם מיד טרם הלקחם אבל בצנן חיישינן שמה השריש ולא ידע עד שיטלנו. והוכיחו הרע"א בהגהותיו לשו"ע והפמ"ג א"א סק"א. ובנתיב חיים הקשה דהא הרשב"א בחידושו כתב להדיא שבמתכרין לזריעה אסור ולישטנו חקשה הגמ' בשבת מה א שהסתפקה בענין חייטין שזרען בקרקע אם יש בהן משום מוקצה ולא חששה לאיסור חולש. ועוד הקשה, ולדברי המ"א שבשבת מותר אפילו במתכרין לזריעה, היתה הבריתא שם נ ב צריכה להדגיש שבשבת ניטלין אפילו בנתכרין לזריעה. ולכן כתב: דבר הב"י שדריך קיימין דוקא לפת וצננות אם נתכרין לזריעה אין ניטלין דרגילות הוא שמתוספין מן לחלוות קרקע וא"כ נתגדלו ע"י כוונת זריעה משא"כ בחייטין עם שנתכוונו לזריעה, עכ"ל. וכן משמע בפרשה שכתב כסימן ש"י סק"ב שמש"ש בגמ' שחייטין שזרען בקרקע מותר, ר"ל דלית בהו משום איסור מוקצה ולא איירי מחשש איסור תלישה. ובתוספת שבת אות כ"ד ובא"י אות כ"ח הביאו בשם הפרשה, דאיירי שתלשו עכ"ל. אלא שהקשו עליו דהה"ס מוקצה מחמת איסור כמו נר שהיה דולק ביה"ש. וכספר סו' אורות מלאכת זורע סק"ד הקשה על המ"א מסימן שליו סעיף ר. ח"ל המחבר שם: עשבים שתחבו בעפר מבעור"י כדי

3 המ"א בסק"ב הקשה על המחבר — שכתב, וגם לא נתכרין לזריעה" — וצע"ג דהא בסי' ש"י ס"ב כתב דחייטין שזרען בקרקע שרי ובאמת דברי התוס' דף נ לא קאי אלא אמעשר ושביעית וכלאים דאם נתכרין לזריעה נתחייב ככולן אבל גבי שבת אפי' נתכרין לזריעה שרי כל זמן שלא השרישו כ"ל כרוך, עכ"ל. והוסיף המחצית השקל: לשון התוס' משמע כמ"ש המ"א דדברי התוס' לא קאי על שבת דהא במתני' קתני אינו חושש משום כלאים שביעית ומעשר וניטלי' בשבת הרי דאינו חושש דקתני במתני' לא קאי על שבת דהא חילק שבת אח"י וקתני וניטלין בשבת א"כ מה שכתב התוס' אבל נתכרין לזריעה חושש משום כלאים לא קאי כ"א על אותן דעליהן אמרה המשנה דאינו חושש ע"ז כתבו התוס' דנתכרין לזריעה חושש משא"כ בשבת לא שייך חושש.
ובדמשק אלעזר כתב, דאף אם נפרש דברי התוס' — שבמתכרין לזריעה חושש משום כולם — דקאי גם אשבת, מ"מ נכוני' דברי המ"א, שאפילו במתכרין לזריעה בשבת מותר. וז"ל הר"א: ולעז"ז נראה דהתוס' שם קאי על ראש דבריהם דמיירי בנתוספו וע"ז אמר דדוקא בטמן אבל במתכרין לזריעה אסור משום כולם וגם לענין שבת אסור ליטול משום גולד בשבת אבל אם לא נתכרין לכן לא חשיב התוספת לאסור משום כולם.
אבל הרבה מהאחרונים חולקים על המ"א, וסוברים כמו שכתב

באר הגולה

ת שם נגמרה ולא
הקרקע מותר. הנה: (כו) ואפילו הניחו שם מעצ"ל להיות שם כל השבת דלן באוכלין משום נסים לדבר האסור (כל
(נו) ב (כו) וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר חילוך נקש שעל המטה דסתמו
מוקצה להסקה מנענעו בגופו ואם הניח עליו מבע"י כר או כסת מנענעו אפי' בידו שהרי
ב הלא"ש שם.
ג שם קמ"ל נמשנה וכפירש"י.

ביאורי הגר"א

ועמ"ל וכ"כ הר"ן אהא דלמרינן ג"ל א' ויכסה דנדר שאינו
יטל כו' וע"ש קושים מר ממחני' נוער את הכסוי כו' ומי'
הר"ן כ"ל ולכן פנה שטמנה נתמן וחררה כו' לא למרינן
דכו נסים: (כז) וטלטול בגופו. כן מי' הלא"ש

ירושל' פ"א דכלאי' בגדו' ממחילא שהרי אינו רואה
בהשרטתו ועמ"ל: (כה) ואעפ"י שהוסיף. מוס'
שם מהא דלמרינן שם ולא משום מעשר: (כו) ואפי'
כו' דאין. ר"ל דלן כוונתו שהא האוכל משמש לכלי כו'

ברכת אליהו

אהא דאמרינן בשבת נא א: טמן בדבר הניטל בשבת וכיסה
בדבר שאינו ניטל אם היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר.
ופירש"י שם, הא דאינו יכול להגביה הקדרה כולה, משום
שנעשית בסיס לכיסוי. וע"ש קושית התוס' ד"ה או שטמן.
ממחניתינן שם לעיל מט א. דתנן התם: טומנין בשלחין
ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא
עושה נוער את הכיסוי הן גופלות. והקשו התוס', היאך נוטל
את הכיסוי, והרי הוא בסיס לגיזי הצמר. ותירץ הר"ן כ"ל.
דלא אמרינן נעשה בסיס לדבר האסור, לפי שאין הקדרה
נעשית בסיס להטמנה ולכיסוי ואינה תשמיש להן, אלא
אדרבא הן תשמישין לקדרה, והוי ליה כפנה שטמנה בתבן
וחררה שטמנה בגחלים דאמרינן תוחב בהן כוש או כרכר
ומטלטלן. לפי שהתבן והגחלים תשמיש לפנה וחררה ואין
הפנה ותחררה תשמיש להן. ולכן פנה שטמנה בתבן וחררה
שטמנה בגחלים לא אמרינן דהוה כסיס לדבר האסור. [ועיין
ט"ז סק"י ובשעה"צ סקל"ג].
(כז) כן תירץ הרא"ש שהיא דקש כמשי"ו.

(כה) תוס' שם מהא דאמרינן שם ולא משום מעשר.
דיבסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת נ ב: הטומן וכו' דאינו
חורש וכו' ולא משום מעשר וניטלין בשבת. והקשו שם
התוס': אבל מעשר אמאי נקטיה דאפי' השרישו לא שייך
מעשר כיון דליכא תוספת. ותירצו: ואומר ר"י דרגילות היא
שמתוספין מחמת לחלוותי הקרקע כמו שאנו רואין שומין
ובצילים שמתוספין אפי' כשמונחין על החלון ועל אותה
תוספת קאמר דלא בעי לעשוירי. [ועפ"י כתב הב"י — גם
לענין ניטלין בשבת — נראה מדברי התוס' שם שאעפ"י
שנתוספו מחמת לחות הקרקע שרי].

(כו) הא דכתב הרמ"א — ומקורו בכל בו — „דאין באוכלין
משום בסיס לדבר האסור“, אין כוונתו שאוכל אינו יכול לקבל
שם „בסיס“. אלא ר"ל דאין כוונתו של הטומן שהוא האוכל
משמש לכלי וכו'. ועיין מ"א סק"ג שכתב כן. וז"ל: כלומר
דלא היתה כוונתו שהיא האוכל משמש לעפר אדרבא העפר
משמש לאוכל וכמ"ש רס"י רנ"ו ובאמת אין חילוק בין
אוכלים לכלי וכמ"ש בכל בו וכמ"ש בעירובין וכו'. וכ"כ הר"ן

דבר האסור אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד הלכך
אע"ג דלקש שהוא מוקצה הוא צריך דומה ליה לטלטול מן הצד
שהוא צורך לדבר המותר. ועפ"י דברי הרא"ש כתב המחבר שיותר
לטלטל מוקצה בגופו אף לצורך דבר האסור. וזהו שכתב רבנו, כן.
תירץ הרא"ש וכו'. היינו שהרא"ש הוקשה לו מכל המקומות
שהביא שם, שמשמע שיותר לטלטל טלטול מן הצד לצורך דבר
המותר לבדו, ואילו בענין קש שעל המטה — שצריך לקש —
מותר גם לצורך דבר האסור. וע"ז תירץ הרא"ש שטלטול הקש הוה
ע"י גופו וקיל טפי ושירי אף לצורך דבר האסור.

והמ"א בסק"ג כתב: ובאמת ברא"ש משמע שאם כוונתו
לטלטל דבר המוקצה אפילו צריך למקומו אסור ולא שרי אלא
כשאין מחכין כלל לטלטל המוקצה כמו בצנן. וכתב ע"ז בלבוש
שדעתו כוונתו להקשות הרא"ש שהחזיק המחבר כאן דעתו
משמעות דבריו דאפילו צריך מקומו אסור כל שטלטל המוקצה
ומשי"ה לא הותר אלא לפי שטלטול בגופו וא"כ דברי המחבר
כאן ודבריו בספיק' ה' כסותרים זה את זה מיהו המעין ברא"ש דאיה
שאינ כ"כ הכרח לזה אלא יש לפרשו כמו שמפרש הב"י דמדה
הרא"ש בדצריך למקומו שרי אף שטלטל המוקצה עצמו רק ס"ל
דבקש הוי לטלטל לצורך הקש וכאמור. עכ"ל. וכ"כ במחצית
השקל: אמנם לא ידעתי שום משמעות ברא"ש שחולק על האית
דספיק' ה' וכו'. ובאמת דברי המ"א — שהרא"ש סובר שאסור
לטלטל טלטול מן הצד לצורך דבר המותר — קשים מאוד. שהרי
משנה ערובה היא שם קמב ב: האבן שעפ"י החבית מטה על צדה
היא גופלת היתה בין החבית מגביה וכו'. הרי שלצורך מקומו מותר
לטלטל כטלטול מן הצד. אח"כ מצאתי שכן הקשה החזו"א בסיומן
מ"ז ס"ד.

ולענין הלכה פסק המשנה ברורה בסיומן ש"ח סק"ג — עפ"י

שהיו לחים מותר לאחור בעלים ולהוציאן והוא שלא השרישו וגם
צריך שאינו רוצה בהשרשתן אבל אם נתכוין לזריעה אסור. [ועיין
בדברי רבנו שם סק"ט, שציון כלן]. והכא שם בטל אורות סק"ג
מחזירי' הדיע"א שכתב לחלק בין צנן ולפת לחיטין שזרען.
דבחיטין שזרען שרי להוציאן לפי שכל זמן שלא השרישו, אין אדם
מסיח דעתו מהן, אף לאחר שזרען. וסיים שם דאפשר שבירקות אם
אין דעתו עליהן, באמת אסור ליטול בשבת. אף שצריך לא השרישו.
וכן פסק במשנה ברורה סק"ז: ומ"מ אין לזה מפקס המחבר דכן
נמצא דכמה ראשונים [הרוקח והרמב"ן מחדושי' והמאירין] והאיה
דלעיל תירץ המאירי דמיי' כשלא יטול הורעיס צדיין מכוסיס בעפר,
עכ"ל. וכ"כ במגן אבות מלאכת זורע, דבמגולה אין איסור זריעה
ופירש עפ"י בעיית הגמ' בענין חיטין שזרען בקרקע. ועיין באגלי
טל מלאכת זורע ס"ב סק"ז שחלק עליו. והוכיח ממכות כא כ
שאיסור זריעה הוא גם כלא חפוי בעפר. שר' נאי אמר שם שהמחפה
כללית לוקה, ומשמע שדוקא בכללים בעינין שיחפה, אבל סתם
זריעה הוי גם כלא חפוי. וכ"כ החזו"א בספיק' ט"ז סק"ב.
שבמחכין לזריעה יש חיוב זורע גם כשהורעיס מגולים.

4 הרא"ש בפ"ג בשבת סימן י"ט כתב שטלטול מן הצד מותר רק
לצורך דבר המאירי דמיי' קושיית הר"י יונה מהא דתנן שם קמא
א: הקש שעל המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו. ודייקו שם
בגמ' שטלטול מן הצד לא שמיח טלטול. והרי שם מנענע לצורך
הקש. והר"ן בפ"ג שם תירץ: לפי שאינו מטלטל את הקש מפני
שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה וא"א לו בלא טלטול הקש
ומשום הכי כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא כלאחר יד שרי.
ולפי"ז אין מקור לדניו של השרע שיותר לטלטל מוקצה בגופו
אפילו לדבר האסור. אבל הרא"ש שם תירץ: דהתם אף טלטול אין
כאן כמו פנה וחררה ופוגלא שהוא מטלטלן בידו ואגבן מטלטלין

באר הגולה
ד שס קכ"ג
א שנת פ"א
ב שס נע"ח
תפסע"א
ג שס כר י"א

הכינו מבע"י לשכב עליו (כח) (וכן אם חשן לשכב עליו) (ר"ן ס"פ נמה טומנין): ט ד פירות
הטמונים בתבן או בקש המוקצים יכול לתחוב בהם מחט או כוש ונוטלם והקש ננער
מאליו. הגם: ואם טמונים נחול ונעמר על סימן שיה סעף ל"ח:

שיב הנצרך לנקיבו במה מקנח בשבת. וכו' י' סעיפים

א א (א) משום כבוד הבריות התירו לטלטל אבנים לקנח ב ואפי' להעלותם לגג עמו (ב)
דהוי מרחא יתירא מותרנ ומי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא יכול להכניס עמו אבנים

ביאורי הגר"א

היה דקט כמנ"י: (כח) וכן אם. כמנ"י נ' א' שיב (א) משו' כבוד. רש"י ותוס' סוכה ל"ו
נ': (ב) דהוי מרחא. רש"י שס ללא כפי' תוס' ולק
דערף יומר מהמה.

ברכת אליהו

כבוד הבריות שפעמים נראה מבחוץ וגנאי הוא לו — (רש"י)
הכי השתא התם אדם קובע מקום לבית הכסא (בתמיה פעמים)
שמוצא אדם שם והולך למקום אחר בית הכסא לא היה מצוי
להם בבתיהם שהיו דרים בבתיהם בעליה מפני דוחק הבתים
— (רש"י). ועל הבעיא, „מהו להעלותן אחריו לגג“,
פירש"י, „אם עלה שם ליפנות מי חיישנין לטרחא יתרחא או
לא. וכתבו שם התוס' בעמוד ב' ד"ה מהו להעלותן: קשה
לר"י א"כ הא דפריך דאסור לטול קיסם משלפניו תקשי
לכולה שמעתין מהא דשרי לטלטל אבנים מקורולות ונראה לי
דהכא מיבעיא ליה משום דבית הכסא קרוב על הגג ויכול
להכין שם מע"ש ומהדר ליה דאפ"ה שרי ולהכי פריך ליה
מהא דאסור לטלטל קיסם משלפניו לפי שהיה יכול להזמין
מאתמול אבל אכולה שמעתין לא מצי פריך שדרכן היה לפנות
בשדה וביהכ"ס רחוק ולא אטרחהו רבנן להכניס שם מע"ש
וגם אם יזמינס שמא יקחם אחר. [ונכתב דה"א וא"כ לפי'
התוס' דמפרשים דהאיכעיא משום דאפשר להזמין וע"כ הא
דאיחא שם א' אם יש מקום קבוע לביהכ"ס כמלוא הדין מיירי
דוקא בשדות וכמ"ש הב"י וא"כ י"ל דגם לפי המסקנה דאין
אדם קובע לביהכ"ס היינו דוקא בזמנא דלא היה להם ביהכ"ס
קבוע משא"כ בה"ז אסור משום דיכול להזמין מאתמול

(כח) כמ"ש בשבת נ א: חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך
עליהן לישיבה צריך לקשר רשב"ג אומר אין צריך לקשר
איתמר רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ורב אסי אמר יושב
אע"פ שלא קושר ואע"פ שלא חושב. משמע שיושב גרע
מחושב. והמחבר שהתיר בהניח עליו כר, דהוא כיושב, כ"ש
שהתיר בחושב, דעריך יותר מהניח. [נוע"ין כמ"ב סק"ג שכתב
עפ"י דבר רבנו — שבהניח מבע"י כר או כסת מותר לטלטלו
שהרי הכינו לכן — היינו אפילו אם לא חשב בהדיא לשכב
עליו חשבינן ע"י מעשה זו כאלו חשב ואם חשב בהדיא מהני
אפילו בהניחו עליו את הכר כסתמא. וכתב ע"ז בשעה"צ
סקל"ט: דע דלשון וכן שכתב הרמ"א אינו מדוקדק כ"כ
דבגמרא מוכח דחשב עדיף מהניח ולא חשב].

שיב (א) רש"י ותוס' סוכה לו ב'

(ב) איתא בשבת פא א: בעא מיניה רבה בר רב שילא מרב
חסדא מהו להעלותם אחריו לגג א"ל גדול כבוד הבריות
שדוחה את ל"ת שבתורה יתיב מרימר וקאמר לה להא
שמעתתא איתיביה רבינא למרימר ר"א אמור נוטל אדם קיסם
משלפניו לחצות בו שיניו וחכמים אומרים לא יטול אלא מן
האבוס של בהמה (מן המוכן אלמא העמידו דבריהם במקום

בעמוד א' — שהטעם הוא משום כבוד הבריות. והזכירה טעם זה
רק על הדין המובא להלן — שמותר להעלותם לגג. וע"ז ציין רבנו
לרש"י ותוס' בסוכה לו. ששם כתב רש"י כד"ה מותר להכניס: בתוך
ד' אמות ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא
טלטול מדרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזר. והתוס' שם בד"ה
שכתב: כתבו: וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד
הבריות.

והדמשק אליעזר כתב: כזות רבנו מה זה דאיתא בשו"ע סתם
לטלטל אבנים והלא בגמ' איתא אבנים מקורולות וע"ז מציין רש"י
דמפורש מה שחפסו מקורולות הוא דבזה טוב לקנח. וכן בתוס'
כסוכה לו ב מפרשים ג"כ דהוא רק לקנח. עכ"ל. וכוונתו לרש"י שם
ד"ה מקורולות, שכתב: הראויות לקניח. והתוס' שם בד"ה
מקורולות כתבו: היינו רכות.

אבל לא נראה שרבנו כוון לזה. שא"כ היה לרבנו לציין זאת על
מ"ש המחבר: אבנים לקניח", ולא על מ"ש המחבר „משום כבוד
הבריות“. ועוד, אמנם הב"י כתב כן — שאבנים „מקורולות“
הכוונה לכל הראויות לקניח — עפ"י רש"י ותוס' בסוכה שם. אבל
הב"י ציין גם לרש"י בשבת שם ד"ה מקורולות, שכתב: כיקוצות
שהיו ראיות לקניח. וא"כ היה צריך לרבנו לציין גם לדברי רש"י
בשבת.

דברי המחבר כאן — ולפי"ז אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ
מותר לדחפו כרגלו כדי שלא יבא להפסד. ובשעה"צ שם סקט"ז
כתב: ח"א ואף דהוא כתב לבסוף דיש אוסרין מ"מ הלא בשו"ע
סתם כן לקמן להקל ודלא כדעה זו וכ"פ בד"ה. אבל החזו"א
בסימן מ"ז סק"ב כתב: דאין כזות הרא"ש לחלק בין טלטול ביד
לטלטול בגוף וכו' אלא כזות הרא"ש שאין ענין שכיבה על הקש
שם טלטול הקש אלא שם תשמיש השכיבה הלכך אף אם כזות
השוכב לנער את הקש מותר שהוא דבר הנמשך מפעולת השכיבה
וכו'. ובסק"ג כתב: ולפי האמור אין היתר כלל לטלטל מוקצה
בדחיפת הרגל לצורך המוקצה אף לדעת הרא"ש ודלא כהמ"ב סימן
ש"ח סק"ג וכו' וכן מבואר בגמ' קכ"ג א' עושה שביד כרגליו
כניסותו וכיצאיתו ומשמע דוקא בכניסה ויצאה דרך הליכו אבל לא
בהדיא ומבואר מזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה כרגליו
ולא מקרי טלטול מן הצד אלא טלטול גמור. ועיין בסוף שמירת
שבת כהלכתא מהדורה חדשה הערה מאת הגרש"ז אויערבך
שלישית שהאריך בזה.

1 בבאה"ג סק"א ציין לשבת פ"א. דאיתא שם: בעא מיניה רבה
בר רב שילא מרב חסדא מהו להעלותן אחריו לגג א"ל גדול כבוד
הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה. ועל צד הדין שמותר לטלטל
אבנים מקורולות ולהכניסם לבית הכסא, לא הזכירה הגמ' שם —

באר הגולה

ד טס כרנ טסמ
וכמו שפי' התוס'
והרי"ף והרמב"ם.

לקנח מלא היד (ג) ואם אין לו מקום קבוע מכנים עמו כשיעור בוכנא קטנה ד ואם ניכר באבן שקנחו בו מותר להכניסו אפי' הוא גדול הרבה או אפילו הם הרבה ממלא היד מותר ליטול

ביאורי הגר"א

לא חילקו הפוסקים בין קוצע מקום לנכנס לו לא וענין: (ג) ואם אין לו ואם ניכר. תוס' ד"ה

ברכת אליהו

אם יש מקום קבוע לבית הכסא מלא היד (שאם ישתתירו לו ערבית יקנו בהם שחרית מכנים שם מלא היד — רש"י) אם לא כהכרע מדוכה קטנה של בשמים. ופירש"י בד"ה כהכרע: כשיעור המכריע כאגוז נפיש מכזית וזוטר מכביצה. ובד"ה מדוכה: מלאכתה לאיסור אסור לטלטל. ושם בהמשך הגמ': אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר לטלטל. ופירש"י: קינוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה להכניס אבן כאגוז — שהוא השיעור. כהכרע. ודברי רב ששת — אם יש עליו עד מותר — קאי אמדוכה שמלאכתה לאיסור שכשיש עליה עד מותר לטלטל. אבל התוס' שם בד"ה ואם כתבו: נראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים והכ. ע פ"י. רגל כמו כרעי המטה וכן מפרש כירושלמי כמלאו רגל מדוכה קטנה של בשמים. ועל דברי רב ששת — אם יש עליה עד מותר — כתבו התוס' שם ד"ה אמר: מילתא באפי נפשא היא פירוש מותר לקנח בה אפילו גדולה יותר מכביצה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולו דכיון שיש עליה עד הוכנו כולו. הרי דתוס' חולקים על רש"י, וס"ל דשיעור

משא"כ לפירש"י דמפרש הא דגג משום טרחא יתירה וא"כ ע"כ דקושיית הגמ' מהא דקיסם הוא על כל הני שמעתא דלעיל דמתירים לטלטל כבהכ"ס ומשני משום דאין אדם קובע מקום כבהכ"ס ולפי"ז י"ל בפשיטות דהאי דאמר ר"י אם יש מקום קבוע כבהכ"ס כמלא היד היינו אפי' בבית וגם בזמנינו ואדרבא כי קבוע הוי מעלה בדודאי מוכן האבנים לקינוח ושרי אפילו בזמנינו ד"ל דקיסם משום דלא שייך קביעות כבהכ"ס דאפשר שימצא שם אדם.

והמחבר שכתב כאן שהתירו לטלטל, ואפי' לעלות לגג עמו דהוי טרחא יתירה מותר, הוא לפי רש"י שם, דלא כפי' התוס', ולכן לא חילקו הפוסקים בין קובע מקום לביה"כ או לא. ולפירש"י גם בזמנינו מותר. ועיין ב"כ בסוף הסימן שכתב: ומדברי הפוסקים שכתבו דנים אלו סתם משמע דלא שנה בין זימנא לזימנא דכי היכי דחזינן דשרי להעלות לגג אעפ"י שהיה אפשר לו להעלות מע"ש ה"נ לדידן דאית לן בתי כסאות שרי משום כבוד הבריות?

(ג) תוס' ד"ה ואם אמר, [דאיתא בשבת פא א: אמר רב ינאי

קבוע במקום שיש טרחא, שהרי בזה גם לרש"י אסור. לפי מסקנת הגמ'.

ונראה — עפ"י דברי הר"א המוכאים כפנים — שרש"י ביאר את קושיית הגמ' מהא דקיסם, דלא כתוס'. שהתוס' בשבת שם ובסוכה שם הקשו על רש"י. דרבינא נמשך מהא דקיסם, היה לו להקשות כן על כל הסוגיא דשרי לטלטל אבנים מקורולות, ולא רק על מה שפשט שמוחר להעלות לגג. והקשו כן, מהו דמשמע להו שקושיית הגמ' קאי על מה דסמין ליה — שמוחר להעלות לגג. אבל בשטית רש"י י"ל ששקושיית הגמ' קאי באמת אכל הסוגיא דלעיל, דשרי לטלטל אבנים מקורולות כאגוז או כביצה, ובביה"כ קבוע מותר אף כמלא היד. והטעם דשרי הוא משום כבוד הבריות, כמ"ש בסק"א ובהערה 1. וע"ז הקשתה הגמ' מהא דקיסם, דמשמע שלא התירו כבוד הבריות במקום שיש איסור דרבנן. ומשני שאין אדם קובע מקום לביה"כ. ופירש"י: פעמים שמצא אדם שם והולך למקום אחר. ולפי"ז שם שאמרה הגמ' שם שבביה"כ קבוע מותר כמלא היד. היינו שהמקום הוא קבוע לביה"כ, ומותר להכניס לשם כמות גדולה מאגוז ומביצה, שאם ישתתיר יוכל לקנח בהם שחרית. ונא"ף שאחרים נכנסים ג"כ לשם ויש לחוש שיתלווה לקנח מ"מ שרי להכניס מלא היד ולא הוי טלטול שלא לצורך דמה לי הוא או אחר מ"א סק"א. אבל האדם עצמו אינו קובע מקום לביה"כ, וכמו פירש"י שאם יצא משם אדם שם, לך למקום אחר, ומשום כך מותר לטלטל אבנים בשבת, אף במקום שיש ביה"כ קבוע. אלא שלפי"ז יצא, שבמקום שיש ביה"כ קבוע המיוחד לאותו אדם — ושארם אחר אינו יכול להכנס לשם — יהיה אסור לטלטל אבנים ולהכניסם לשם בשבת, כיון שהיה לו להכין מבע"ה, וכך אמנם כתב בבאור הלכך ד"ה דהוי טרחא: ומ"מ אפשר דגם להגר"א אם המקום קבוע שאין שום אדם יכול לנכנס שם ואפילו מב"כ דאסור וכמו שסובר הג"א העתיקו המ"א דהא כתב בעצמו מחללה דהש"ע העתיק כפירש"י ומפירש"י שם גופא ד"ה הכא משמע שגם הוא סובר כהג"א הנ"ל.

ולפי פירוש זה, מה שאמרה הגמ' שם פא כ — אחרי שפשטה שמוחר להעלות לגג משום כבוד הבריות — יתיב מרימר וקאמר להא שמעתא איתיביה רבינא למרימר ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם וכר', כונתה לכל הסוגיא של אבנים מקורולות, ולא רק למאי דסמין ליה שם — בענין להעלות לגג. ואתי שפיר הדמיון לקיסם.

2 מדברי רבנו יוצא, דהא שלא חילקו הפוסקים בין קובע מקום לבית הכסא או לא, הוא משום דאולי בשטית רש"י ודלא כתוס'. ודבר זה צ"כ. שהרי הגמ' אמרה שהחילוק בין קיסם לבית הכסא הוא, שבקיסם אדם קובע מקום לסעודה, ואילו לבית הכסא אין אדם קובע מקום. הרי להדיא דהא שמוחר להכניס אבנים לבית הכסא הוא משום שאדם אינו קובע לו מקום. אבל בבית הכסא קבוע אסור לטלטל בשבת. ולפי"ז גם אליבא דרש"י היה צריך לחלק בין בית הכסא קבוע לשאינו קבוע. אלא שרש"י יהיה החילוק שונה במצאת מאשר לתוס'. שהרי לרש"י בעית הגמ' — "מהו להעלות לגג" — היתה, האם התירו גם במקום שיש טרחא. ופשטת הגמ' להיות. והקשתה ע"ז הגמ' מהא דקיסם דחזינן לא חששו לכבוד הבריות. ויתרצה הגמ' ולענין בית הכסא אין אדם קובע מקום, ולפיכך לא חששו לטרחא יתירה. ואפשר להסיק מכך, שבמקום שאדם קובע מקום לבית הכסא — חששו לטרחא יתירה. אבל במקום שאין טרחא — לא מירי הגמ' כלל. ולפי"ז אפשר שגם במקום שיש בית הכסא קבוע מותר להכניס אבנים בשבת, אם אין בזה טרחא. משא"כ לפי' התוס' אין זה תלוי בטרחה, ולעולם אסור להכניס אבנים לבית הכסא קבוע. וכן מוכח בתוס' בסוכה לו ב ד"ה בשבת. וז"ל התוס': ומיהו לדין דיש לנו בית הכסא קבוע ככנין אסור כדמוכח בשליה המוציא י"ן (שבת פא ב) דשרי רב חסדא להעלותו אחריו לגג ומקשה וכו' ומשני ה"מ אדם קובע מקום לסעודה הכא אין אדם קובע מקום לבית הכסא משמע דהיכא דקבע אסור ואעפ"י שפירש הקונטרס דהא דכעי למיסר בגג משום טרחא יתירה בהעלאה שגם לא משמע כן דא"כ כי מקשה ליה רבינא מהא דאסירין קיסם שלפניו לחצות בו שינוי תקשי ליה כולה שמעתתא דהתם שרי לטלטל אבנים מקורולות וכו'. ומהא שבתוס' הביאו פ"י הקונטרס ודחו פירושם, משמע שלפי רש"י אין הוכחה למה שאמרו התוס' שם שבמקום שיש בית הכסא קבוע אסור להכניס אבנים. וביאר המהרש"א שם דברי התוס': ונראה דהיינו דאי הוה סברת האיבעיין משום טרחא יתירתא למאי דמסיק נמי הכא אדם קובע מקום לבית הכסא בטרחה דמשמע דביה"כ קבוע יש לאסור היינו דוקא איהא דאיכא נמי טרחא יתירתא משא"כ בנידון דידן בביה"כ בבית. ולפי"ז אין לחלק בין ביה"כ קבוע לאינו קבוע, אלא במקום שיש גם טרחא. ולכן מוכן שהפוסקים ההולכים בשיטת רש"י, לא חילקו כחילוק התוס'. אלא שעדיין קשה, שהיה להם לחלק בין ביה"כ קבוע לאינו

באר הגולה

ה שם נתיב ונפשת
וכסיון הר"ף וכו'
הרמב"ם בפ"ו.
ו הרי"ף.
ז שם כרש לקיש.
ח רש"י שם דהנה
כרש.
ט שם וכו' יהודה.
י שם.
כ שם פ"ג וכו'
הוא הר"ף והרמב"ם
והרמב"ם בפ"ו.
ל שם פלוגתא
דאמוראי ופסק
הרמב"ם כמ"ד
נעשים וכן פסק
הרמב"ם בפ"ו.
מ כ"י ממשעות
פירש"י שם וכו'
ידוע נחלק י"ג
נ עיניו ל"א.
ס שם פ"א מיתא
דרנא.
ע שם פירש"י.
פ טור בשם משנה
הר"ם מרענונר.
צ שם.
ק שם מיתא דרנ
הוא. ר שם נחמ. ש צ"ל ל"ג מיתא דרנ נחמ.

כולן דכיון שקנחו בהן הוכנו לכך. הנה: י"א דוקא נחמ מותר לטלטל אברים (רש"י ס"פ המותילין פ"ג ור"י ירום פ"ג ח"י ור"ן) וי"א דלפי"ה מדרגות ליה"י נמי שרי דלא נמי לנו רק ליסור דרנן ומשום כבוד הנדוה המדוה (מספוט פרק לולג הגולל והנהו מדרגה פרק הוורק): ב אם ירדו גשמים על האבני"ה ונמבעו אם רישומן ניכר מותר ליטולן כדי לקנח ו ואין בזה משום סותר ולא משום טוחן: ג ז צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו ולא חיישינן שמא יתלשו ה דאף אם יתלשו ליכא איסורא דדבר שאין מתכוין הוא: ד ט לא יטלטל רגב אדמה לקנח בו מפני שאינה ראויה לקינוח לפי שהיא נפרכת ו אסור לקנח בחרס אפי' בחול משום סכנה שלא ינתק שיני הכרכשתא (פי' המפס המלי' נפי טענת): ה כ היו לפניו בשבת צרור ואזני חרס חלקים דכיון דחלקי' הם ליכא משום סכנה מקנח באוזן החרס שהוא ראוי לכסות בו פי הכלים ו צרור ועשבים יקנח בעשבים אם הם לחים אבל כיבשי' אין מקנחים (ד) מפני שהם חדי' ומחתכין את הבשר: ו ט מקנחין בשבת בעשבים לחים (ה) אפילו הם מחוברים ובלבד שלא יזיזו ומשום משתמש במחובר נ ליכא דלא אמרו אלא באילן אבל לא בירק: ז ט היה צריך לנקבו ואינו יכול לפנות שרפואתו למשמש בפי הטבעת שממשמש שם בצרור והנקב נפתח לא ימשמש בשבת כדרך שממשמש בחול דהיינו שאוחזו הצרור ככל היד משום השרת נימין אלא ממשמש כלאחר יד ע דהיינו שיאחזו הצרור בב' אצבעותיו וממשמש: ח פ למשמש בכרזא בפי הטבעת דינו כצרור שלא יאחזנו אלא בב' אצבעותיו צ (ו) ואסור לצאת בכרזא אפי' תחובה כולה בגוף: ט ק אסור לפנות בשדה ניר בשבת שמא יבא לאשווי גומות ו ואם היה שדה חבירו אפילו בחול אסור מפני שדש נירו ומקלקל: י ש אברים גדולות שמצדדין אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא מותר לצדדן ואע"ג דבנין עראי הוא לא נזר ב"י רבנן משום כבוד הבריות:

ביאורי הגר"א

ואם וד"ה אמר: (ד) מפני שהם. עמ"ל: (ה) אפי' הם. כפי' רנומיו של רש"י ע"ש: (ו) ואסור

ברכת אליהו

אמר מקנח בעשבים ואין מקנח בצרור. ופירש"י בדה"ה ואינו מקנח בעשבים: שהעשבים חותכים את הבשר ורבותינו מפרשים משום תלישה ואינו יודע מהו דאי בעשבים מחוברים מי איכא מאן דשרי וכמדומה אני דמוקי לה במחוברים ומקנח בהם בחיבורם, והלכה כמ"ד "בעשבים", וכמ"ש בס"ה. ודברי המחבר כאן הם כפי' רבותיו של רש"י, ע"ש.

4 המ"א בספ"ו כתב — על דברי המחבר, שלא יזיזו" — שהם מוקצים. והקשה עליו בתוספת שבת אות י"א שמוקצה במחובר הוא דוקא לאחר שנחלש, אבל בעודו מחובר לא הוי מוקצה. "ומ"ש שלא יזיזו היינו שלא ישמוט אותם ממקומם משום תלישה חדע דהא א"א לקנח בהם אא"כ יניעם קצת ואי הוי מוקצה הא קי"ל דמוקצה אסור לטלטל אפי' מקצתו כמ"ש בס"י ש"ח ס"מ". וכ"כ בערוך השלחן סעיף ט', שדברי המ"א תמוהים. דאין מוקצה בעודו מחובר. אבל בשו"ע הגרש"ז משמע כהמ"א. וז"ל בסעיף ט': היו לפניו צרור ועשבים מחוברים שניהם הם מוקצים יקנח בעשבים בעורן בחיבורן ולא יזיזו בידי ואל יקנח בצרור שיצטרך לטלטלו בידי. הרי דיש על העשבים שם מוקצה גם בעורן מחוברים. ועיין בתוס' שבת קנו ב ד"ה והא, שן בענין פירוש שנחלשו בשבת אי הוי אסורין משום מוקצה. כיון דחזי לעורבים בעורן מחוברין אעפ"י שבשעת חיבורן הוי אסורין לטלטל."

האברים הוא כרגל של המדוכה, ודברי רב ששת — ש, ביש עליו עד מותר" — קאי אכל האברים, דביש עליהן עד מותר אפילו הן גדולות ביותר, ודברי המחבר הם לפי פירוש התוס'.

(ד) עיין מ"א.
(ה) איתא בשבת פב א: היו לפניו צרור ועשבים רב חסדא ורב המנונא חד אמר מקנח בצרור ואין מקנח בעשבים וחד

דלפי מה שלמד התוס' ברש"י, לא מוכן מה הקשתה הגמ' — על מה שהחיר להעלותן לגן — מקיסם. דבקיטס אין טרחה יתירה ואין רמיון בין קיטס להעלאה לגג.

3 וז"ל המ"א סק"ה: וצ"ע דבסימן ג' כתב טעם מפני שהמקנח בדבר שהוא שולט בו שינוי גושרות וכו' בגמרא. ועיין במחצית השקל מ"ש בזה. ובתוספת שבת אות י' הביא בשם ספר ככור שור לתרץ קושית המ"א, וז"ל: ועכשיו נשתנו הסגולות הטבעים כמ"ש בס"י קע"ג אלא דמ"מ למיחש מיהו בעי לכך כתב שם טעם דשינוי גושרות למיחש לכך מיהו הכא לא מקדמינן ליה לצרור משום הך חששא אלא משום שהם חדים ומחתכים את הבשר. וכן משמע בשו"ע הגרש"ז סעיף ב, וז"ל: אבל כיבשים אין מקנחין בהן מפני שהמקנח בדבר שהוא שולט בו שינוי התחתנות גושרות ואף בזה"ו שאין נזהרין מלקנח בדבר שהוא שולט בו כמו שנחבאר בסימן ג' אין מקנחין בעשבים יבשים מפני שהן חדים ומחתכין את הבשר.

באר הגולה

שיג טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת. וכו' י' סעיפים

א א פסק החלון (א) כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון יכולים לסתמו אפי' אם אינו קשור (ב) ולא אמרינן דהוי כמוסוף על הבנין ב (ג) והוא שיחשוב עליו מערב שבת

ביאורי הגר"א

לצאת בברזא. עמ"ל:

וכן למטה כ' ומ"מ דמי לבנין יותר מפסק משמע דמפסק הסיקון ספרי ג"כ משום בנין דלמי' הרא"ש שמתקן בין פסק וקנה ונגר צ"ל דכולם משום בנין ועברא"ש אף ע"ג שהחוס' ד"ה בין דמו פי' רש"י דל"כ מלי מקשה מנגר היינו לפי הסוגיא אבל למאי דדסיק הסוגיא ע"כ משום בנין: (ג) והוא. שם נגמ' והוא שמתקן וכפי' חוס' מדקאמר שם דפ"ל כרש"ג בקנה ורש"ג ע"כ נמחשנה סגי

ברכת אליהו

והרי"ף פסק כר' אבא דאמר „בין קשור ובין שאינו קשור והוא שמתקן“. והקשה ע"ז הר"ן שם, הרי גבי קנה, הנוכר להלן בסק"ב, פסק הרי"ף דבעינן תורת כלי עליו, ומ"ט סגי בפסק החלון במחשבה בלבד, ובגמ' משמע שהא כהא חליא. ותיריך הר"ן: דכי בעינן תורת כלי ה"מ בשלא נשתמש בו מבעו"י אבל בשכבר נשתמש בו והו' תורת כלי שלו ולפיכך לא הזכיר הרי"ף ז"ל בפסק החלון תורת כלי דמסתמא נשתמש בו מבעו"י שהרי צריך הוא להיות מכוון למדתו של חלון ולכוונו בשבת א"א אבל בקנה שהתקינו בעה"כ להיות פותח ונועל בו הוא שהזכיר תורת כלי משום דלא משמע שנשתמש בו. ודברי המחבר כאן הם כדבריו הטור. ובא לאפוקי מרעת הר"ן שכתב דהא דפסק סגי במחשבה, משום דע"כ צריך לכוון למדתו מע"ש, וכמ"ש לעיל בסי' ש"ח סק"ב. ולפי"ז דוקא בלוח המיוחד לכך, דסתמא הכינו ומדד, אבל לא בשאר דברים, שאינם מיוחדים להיות פסק, ומסתמא לא מדדס קודם לכן, וכעי' תורת כלי. אבל הטור לא אזיל בשיטה זו, ולכן כתב: כגון לוח או שאר כל דבר שסותמים בו. והטור פ"ל כדעת הרא"ש הנוכר להלן בסק"ד, שמתקן באופן אחר בין פסק לקנה כמש"י המחבר בהמשך הסעיף.

(ב) כשיטת רש"י שכל הסוגיא משום בנין. שבכל הסוגיא בשבת קנה ב"ר קבא, הניל בסק"א, כתב רש"י — דהא דבעי מחשבה או קשירה — לאפוקי מאיסור בנין הוא. וזה דלא כתוס' שם בד"ה בין קשור ובד"ה והמונח, שפירשו בכל הסוגיא — דהא דבעינן מחשבה או קשירה — לאפוקי מאיסור טלטול, ולא לאפוקי מאיסור בנין, „דמשום בנין ליכא איסורא כלל אפילו מדרבנן“. וז"ש המחבר: ולא אמרינן דהוא כמוסוף על הבנין והוא שיחשוב עליו מע"ש. ר"ל דבלא"ה — בלא המחשבה — אמרינן דהוי כמוסוף על הבנין. וכן למטה — בהמשך הסעיף — כתב המחבר: וקנה שהתקינו בעה"כ להיות נועל בו א"צ שיקשרנו ומ"מ דמי' לבנין יותר מפסק. ומשמע דמפסק התיקון (סכרי) ג"כ משום בנין. אלא דקנה הוא יותר מפסק. ועוד, לדחיוק הרא"ש — שהמחבר אזיל לשיטתיה, כמבואר לקמן סק"ד — שמתקן בין פסק וקנה ונגר, צ"ל דכולם משום בנין, אלא דיש דרגות ביניהם. דנגר דומה יותר מכולם לבנין, ופסק — הפחות שכולם. ועברא"ש סוף פרק כל הכלים, המובא להלן סק"ד.

בפסק החלון באה לאפוקי מאיסור בנין, והא להדיא כתב שם

שיג (א) כגון לוח או כו'. טור לאפוקי מדעת הר"ן ש' דהא דפסק סגי נמחשנה משום דע"כ צריך לבנין למדתו מע"ש וכמ"ש בס' ופ"ז דווקא בלוח ולכן כ' או שאר כו' דפ"ל כדעת הרא"ש כמש"י: (ב) ולא אמרי'. כשיטת רש"י דכל הסוגיא משום בנין דלא כתוס' ח"ש ולא אמרינן כו' והוא כו' ר"ל דנל"ה אמרינן כו'

(ו) עמ"א סק"ח שכתב הטעם: כיון שמכניסו תדיר כדי לחזור ולהוציאו אסור כמו המוציא בפיו במרפקו (טור) [וע"ע מש"ש ומ"ש ע"ז במחא"ש].

שיג (א) וכבאה"ג סק"א כתב: שבת קכ"ה במשנה וכחכמים וכדמפרש לה רבי (אבהו) [אבא] שם סק"ז. דתנן שם קכה ב: פסק החלון ר' אליעזר אומר בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו. והלכה כחכמים כמש"ל סק"ג. ואיתא עלה בגמ' שם וקבא א: מאי בין כך ובין כך אמר רבי אבא אמר רב כהנא בין קשור ובין שאינו קשור והוא שמתקן (מוכן מאתמול לכך — רש"י) א"ל רבי ירמיה ולימא מר בין תלוי ובין שאינו תלוי והוא שקשור דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמחלוקת כאן — כך מחלוקת בנגר הנגור (בתליה הוא דפליגי ולא בקשירה דמדמי ליה לפלוגתא דנגר והתם לד"ה קשור בעינן — רש"י) דתנן (עירובין קב א) נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור (ופירש"י: נגר: יתד שתוקעין בחור המפתח ונועלין בו את הדלת. הנגור: כדמפרש שקשור בדלת אלא שראשו נגור לארץ. נועלין במקדש: דכיון דקשור בו מיוחד ועומד לכך וכבר נבנה בנין זה מבעו"י ואין בו אלא גזירת שבות מדבריהם ואין שבות במקדש. והמונח: שאינו קשור כלל אלא כשהוא שומטו מן החור מניחו ע"ג קרקע הלכך כשתוקעו בשבת בונה הוא ואיסורא דאורייתא הוא אף במקדש) ר' יהודה אומר המונח במקדש והנגור במדינה ותניא איזהו נגר הנגור שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ ר' יהודה אומר זה אף במדינה מותר אלא איזהו שבמדינה אסור כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית ואמר ר' יהושע בר אבא משמיה דעולא מאן תנא נגר הנגור ר' אליעזר היא (דאמר רבי פסק החלון תרתי בעינן מכלל דר' יהודה כרבנן אלמא רבנן קשירה בעי — רש"י) א"ל אנא דאמרי כי האי תנא (דאפי' קשירה לא בעי כרש"ג דאמר מתוקן בהזמנה בעלמא ואעפ"י שאינו קשור — רש"י) דתניא קנה שהתקינו (הזמינו) — רש"י) להיות פותח ונועל בו בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רש"ג מתוקן אעפ"י שאינו קשור.

1 | בדמשק אליעזר הקשה על מ"ש רבנו בדעת הרא"ש. דמחשבה

לסתמו בו נ וקנה שהתקינו להיות נועל בו אין צריך שיקשרנו בדלת ד (ו) ומ"מ דמי לבנין באר הגולה יותר מפסק החלון (ה) ולא סגי במחשבה שיחשוב עליו מאתמול וצריך שיתקננו לכך ה ג שס נכריסא ותרש"ג. ד שס וכר"י. ה שס נפרש"י.

ביאורי הגר"א

להדדי ומ"מ הרה"ש דלא קי"ל כהא סוגיא אלא דלא דמו להדדי כמ"ס כלא וע"כ ז"ל כן דשמואל פ' נתיבות כרש"ג ונגר כר"י וג' חלוקים הן א' פסק ומירוס נ' קנה וכפוי הכלים שאין להם בית אחיה נ' נגר העגור: (ה) ולא סגי כר"א וצריך. כר"י דס"ל כרש"ג נחלה ס' כמ"ס

ברכת אליהו

שלא קישר ואעפ"י שלא חישב בשלמא רב דאמר כת"ק ושמואל דאמר כרשב"ג וכו'. הרי דלרשב"ג — דאמר א"צ לקשר — סגי במחשבה. ובמחלוקת של ר"א וחכמים במשנה הנ"ל בסק"א, פסקינן כרבנן — שמואל לסתום החלון בשבת, ולא כר"א שמואל רב בקשור ותלוי. ובסק"א הבאנו לשון המשנה בעירובין קב א. וסתם משנה שם כר"א. ואפ"ה פסקינן כחכמים כסתמא דפוקקין. דתנן בשבת קנא א: פוקקין וכו' ומעשה וכו' מדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת. ופסקינן כמשנה זאת — שהיא סתמא כחכמים — משום דמעשה רב. כמש"ש קכו ב: דרש ר' יצחק אפתחא דריש גלותא הלכה כר"א (דבעינן קשור ותלוי — רש"י) שם חב רב עמרם ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת א"ל [אביין] מאי דעתך משום דקתי סתמא נגר הנגר נמי סתמא (וסתם לן כהא כר"א דאסור — רש"י) ואפ"ה הכי מעשה רב.

(ד) דברי המחבר דיש ג' חילוקים: פסק. קנה ונגר — מקורם בדברי הרא"ש בשבת פ"ז סימן ח'. ורצונו — של הרא"ש — בזה לתרץ הקושיא על היר"ף, שפסק כאן בפסק — כר' אבא, הנ"ל בסק"א, "בין קשור ובין שאינו קשור והוא דמתוקן", וסגי במחשבה גרידא. כנ"ל בסק"ג. ובנגר פסק כר' יהודה דעירובין קב א, הנ"ל בסק"א, דבעינן קשור. ובגמ' בשבת קנא א מדמי להו — לפקק ונגר — אהדי. דאמר שם רבה בר בר חנה: במחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגר. ועוד קשה, בקנה פסק כר' יוחנן דבעינן תיקון כלי.

שכתב רבנו: דלחירוף הרא"ש שמחלק בין פקק וקנה ונגר צ"ל דכולם משום בנין ועברא"ש.

ואפשר גם לומר שרבנו התכוון לעקרון של הרא"ש, שיש כמה דרוגות בבנין. ועיין בביאור הלכה ד"ה מע"ש, שכתב: וכן משמע בהרא"ש והטעם הוא משום איסור טלטול ובביאור הגר"א כתב דטעם הש"ס הוא כרש"י דאל"ה נראה כמסור על הבנין. ונראה שהבין בדעת הרא"ש שטעם האיסור בפקק הוא משום מוקצה. ורק לרש"י הטעם הוא משום בנין.

2 בדמשק אלעזר כתב לכאור דברי רבנו — שהסוגיא דחריה והאיסור בנגר הוא משום בנין — : דשם הוא לפי הסיד דמי אהדי אבל לפי המסקנה דמסיק הגמ' לחלק בין נגר לפקק וקנה ע"כ דהטעם הוא משום בנין ונגר דומה טפי לבנין דאם הטעם משום טלטול מאי סברא לחלק ביניהם, עכ"ל. ודבריו צ"ע. ולא מצאנו בסוגיא חילוק כזה. ונראה שכונת רבנו למ"ש בסק"ד, דיש סתירה בדברי היר"ף, דבעינן פקק החלון פסק היר"ף דסגי במחשבה, ובנגר פסק כר' יהודה דבעינן קשירה. ובקנה פסק כר' יוחנן דבעינן תורח כלי. והסיק הרא"ש בשבת פ"ז סימן ח' ולא קי"ל כהא סוגיא — שמדמה פקק לנגר וקנה לחירות — אלא הכל משום בנין, ויש כזה ג' חילוקים: בפקק סגי במחשבה, בקנה בעינן תורח כלי. ובנגר בעינן קשירה. וכי"כ התוס' שם קנא א בריה ר' יהודה אומר, ששמואל

כמ"ס מחירות. ופ' כסתמא דפוקקין משום דמעשה רב כמ"ס: (ד) ומ"מ דמי לבנין כר' ונגר כר' ודומה טפי לבנין. ולנו חזק למרן הקושל על היר"ף שפ' כלא נפקק דמתוקן ונגר כר"י ובגמ' מדמו להו להדדי ועוד נקנה פ' במיקון כלי ונתיבות כרש"ג ובגמ' מדמו

אע"ג שהתוס' שם בריה בין דחו פירוש רש"י — שפקק הוא משום בנין — דא"כ מאי מקשה נגרי. דכגמ' הנ"ל בסק"א, מקשים על ר' אבא — דאמר, "בין קשור ובין שאינו קשור" — ממחלוקת ח"ק ור' יהודה בנגר הנגר, דמהם משמע שהמחלוקת היא אם צריך להיות גם חלוי, אבל לכו"ע קשור מיהא בעי. והקשו התוס' דאי כפירש"י — דנגר משום בנין — איך מדמים נגר לפקק החלון, והרי בפקק החלון האיסור הוא משום חוספת אהל, ובחוספת אהל ארעי שרורבן בלא קשירה, כפי שמוכח מהגמ' בעירובין מד א. ואילו נגר הוא משום בנין וכוזה ודאי בעי קשירה. והסיקו התוס' דפקק ונגר שניהם משום טלטול. אבל י"ל להוכחת התוס' היינו לפי הסוגיא דידן שמשום פקק לנגר, וע"כ צ"ל כהתוס' — שבשניהם האיסור הוא משום טלטול. אבל למאי דדחינן הסוגיא ע"כ משום בנין.

(ג) בגמ' בשבת ב ורקבו א, הנ"ל בסק"א: אמר רבי אבא אמר רב כהנא בין קשור ובין שאינו קשור והוא שמתוקן. והאי "מתוקן" היינו במחשבה ולא במעשה. וכפ"י התוס' שם בריה בין קשור, וז"ל: נראה לר"ת דלאו בתיקון של מעשה אלא במחשבה בעלמא כדמוכח לקמן. והוכיחו התוס' כן, מדקאמר שם דר' אבא ס"ל כרשב"ג בקנה, דאמר: מתוקן אעפ"י שאינו קשור. ורשב"ג ע"כ במחשבה סגי כמש"ש בחירות. דאיתא בשבת נ א: חירות של דקל שגדרן לעצים ונמלק עליהן ליישיבה צריך לקשר ורש"י אומר א"צ לקשר. ואיתמר עלה: רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ורב אסי אמר ישב אנפ"י

הרא"ש לעיל מינה: אבל פקק החלון לא שייך ביה בנין כלל וסגי במחשבה לאפוקי מאיסור טלטול.

ונראה דיש ליישב קצת. דבתחילה הקשה הרא"ש מה דפסק היר"ף בפקק החלון כר' אבא דסגי במחלוקת בלבד, ואילו בנגר פסק כר' יהודה בעירובין דבעי גם קשירה. וע"ז תירץ הרא"ש דנגר דמי קצת לבנין, ולפיכך בעי קשירה, מש"כ בפקק לא שייך בנין וסגי במחשבה כדי לאפוקי מאיסור טלטול. ואח"כ כתב הרא"ש, ח"ל: וכן צריך לחלק עוד לדברי היר"ף ז"ל דהכא פסק כר' יוחנן דפליג עליה דרשב"ג כהא ומצריך תורח כלי בקנה שהתקינו ככה"ב להיות פותח ונועל בו ולעיל בפרק כמה טומנין פסק הלכה כרשב"ג בחירות של דקל דסגי במחשבה אלא היינו טעמא לפי שקנה הוא לצורך נעילת עזר דמי קצת לנגר הנגר חמיר טפי וצריך תיקון כלי, עכ"ל. ובתחילה כשהקשה על היר"ף שסותר עצמו כדון פקק ונגר, חילק הרא"ש דנגר הוא משום בנין, ופקק הוא משום מוקצה. אבל לאחר שהקשה גם מקנה וחירות, הוצרך לחלק ולומר דגם קנה הוא משום בנין, אלא דקנה הוא פחות בבנין מאשר נגר, ולכן א"צ בקשירה וסגי בתורח כלי. והשתא דאיתת להכי, שוב א"צ לומר שפקק הוא משום מוקצה אלא י"ל דגם פקק הוא משום בנין אלא שפקק הוא פחות בבנין מאשר קנה, ומש"ה סגי במחשבה. והו שייים הרא"ש: והנה עתה ג' חילוקים לדברי הרב אלפס. והו

באר הגולה

ו שם נחמס.

ז עירובין ק"א

נמשנה ובר' יוסי

נגמר ק"ג וכדמפרש

שם הרי"ף וכו

שכתב ה"ה"ש שם.

ח שם נחמס.

לרש"י היינו שיתקנו לשם כלי שיהא ראוי לשום תשמיש שיהא ראוי להפך בו זתים או לפצוץ בו אגוזים (ו) ולר"תו אין צריך שיהא ראוי לדבר אחר אלא כיון שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך סגי. הנה: (ז) ומקרי על די כך כלי שמלאכתו להימר ומותר לטלטלו כמו שנבאר לעיל סימן ש"ח (ס"ג) [ס"ד]: (כ"י) והרמב"ם: ז ונגר (ח) שהוא יתד שנועלין בו ותוחבין אותו באסקופה למטה ודומה מפי לבנין לא סגי בהכי ואין נועלים בו אלא אם כן יהא קשור וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסמרא (ט) דהיינו שהוא עב באחד מהראשים וראוי לכתוש בו שדומה לכלי סגי (י) אפילו אם קשור בחבל דק שאינו ראוי להיות נימל ב ח (יא) ואפילו אם

ביאורי הגר"א

(ח) שהוא יתד כו'. רש"י: (ט) דהיינו כו'. רש"י: (י) אפי' אם. כו' יוסי ומ"ש נגמר: (יא) ואפי' אם. מוס' ד"ה כ' פליגי. ל"ג כו' ומ'

(ו) ולר"ת א"צ כו'. דלפ"י שגרי כלס דלא הו' אלא חספא נעמלמא אמרי' דמו לכסוי מנא. שם ס' קנייה: (ז) ומקרי. דמלאכת הנעילה הוא להימר:

ברכת אליהו

(ה) כו' יוחנן, הנ"ל בסק"ד, דס"ל כרשב"ג בחדא דלא בעינן קשור, ופליגי עליה בחדא דבעי תורת כלי. כמ"ש שם שבמפתח ונועלין בו את הדלת. וכע"ז פירש"י בעירובין ק"א ב ד"ה נגר. וזה דלא כפ"י הרמב"ם. שהרמב"ם כתב שם בפירושו למשנה: נגר היא קורה שעושים אותה בשתי וערב ונותנין אותה בדלתות ונועלין בה השערים וקוראים אותה בני אדם בלשון ערבי מער"ץ וענינו כמו בריח לפי שהוא מבריח מן הכותל אל הכותל]

(ו) וראיה לזה, דאפילו שברי כלים — דלא הו' אלא חספא בעלמא — אמרינן בשבת קכד ב דמותר לטלטל כיון דחזי לכיסויי מנא, ומשום כך תורת כלי עליהם, כ"ש הכא שאינם שברי כלים. שם ס' קנה.

(ז) דמלאכת הנעילה הוא להיתר. ואעפ"י שהוא ראוי גם להפך בו זתים, מ"מ עיקרו לנעילה, ולכן הוא כלי שמלאכתו להיתר.

(ח) רש"י. [בעירובין ק"א ב ד"ה נגר: יתד שתוקעין אותו בחור שבמפתח ונועלין בו את הדלת. וכע"ז פירש"י בעירובין ק"א ב ד"ה נגר. וזה דלא כפ"י הרמב"ם. שהרמב"ם כתב שם בפירושו למשנה: נגר היא קורה שעושים אותה בשתי וערב ונותנין אותה בדלתות ונועלין בה השערים וקוראים אותה בני אדם בלשון ערבי מער"ץ וענינו כמו בריח לפי שהוא מבריח מן הכותל אל הכותל]

(ט) רש"י. [בעירובין ק"א ב ד"ה שיש בראשו גלוסמרא: שראשו עבה וראוי לבוכנא לכתוש ולשחוק בו פלפלין.]

(י) תנן בעירובין ק"א ב: נגר שיש בראשו גלוסמרא ר' אליעזר אוסר ור' יוסי מתיר. ואיתא עלה בגמ': כניטל באגרו (כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא וראוי לטלטלו ע"י אותו חבל ואינו נפסק בידה — רש"י) לא פליגי (דשרי דכיון כבונה — ותלוי יפה מוכחא מילתא דלנעול קאי ולא מיחוי כבונה — רש"י) כי פליגי בשאינו נוטל באגרו (שהחבל דק ואם היה

ובחריות פסק כרשב"ג דסגי במחשבה, ובגמ' מדמה להו — לקנה וחריות — אהדדי. דבסוגיא שם — אחרי שהביאה הגמ' מחלוקת ת"ק ורשב"ג בקנה — אמר ר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דאין צריך קשירה. ואמרין שם: ומי אמר ר' יוחנן הכי והתנן כל כיסויי הכלים שיש להם בית אחיה נטלין בשבת ואמר ר' יהודה כר שילא אמר רב אסי אמר ר' יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהן וכי תימא ה"נ דאיכא תורת כלי עליו ומי בעי רשב"ג תורת כלי והתניא חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לשיבה צריך לקשר רשב"ג אמר א"צ לקשר ר' יוחנן סבר לה כוונתה בחדא (דמתוקן אעפ"י שאינו קשור — רש"י) ופליגי עליה בחדא (דבעי תורת כלי — רש"י) ולפ"י ר' יוחנן דפסק בקנה דבעינן תורת כלי — גם בחריות יסבור כן, וקשה פסק הרי"ף שבחריות סגי במחשבה, ובקנה בעי תורת כלי ותיירץ הרא"ש דלא קיי"ל כהאי סוגיא — דמדמה פסק לנגר וקנה לחריות — אלא דלא דמו לאהדדי, וכמ"ש כאן המחבר, דקנה הוא יותר בנין מפקק, ונגר יותר בנין מקנה. וע"כ צ"ל כן. דשמואל פסק שם נ — בחריות כרשב"ג דסגי במחשבה, ובנגר פסק שמואל — בעירובין ק"א — כו' יהודה דבעי קשירה, דאמרין שם: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כו' יהודה בנגר. ומוכח מכאן דג' חילוקים הם: (א) פקק וחריות — דבהם סגי במחשבה כרשב"ג. (ב) קנה — שהוא לצורך נעילת הבית, ודמי קצת לנגר הנגור — וכיסויי הכלים שאין להם בית אחיה, דבהם בעינן תורת כלי כו' יוחנן. (ג) נגר הנגור, שהוא יותר בנין מאשר כולם, ובעי קשירה דוקא כו' יהודה.

בעירובין לא ס"ל כסוגיא דהכא, ונגר איסורו משום בנין. 3 ברמקא אליעזר כתב שצ"ל: סקכיה. והיינו שהרמ"א להלן כתב: כמו שנבאר בסימן ש"ח וכו', וע"ז ציין רבנו לשם סקכיה. וכוונתו: שבשבת קכד כ' יש מחלוקת בין ת"ק לר' יהודה בענין שברי כלים. דלח"ק מותר לטלטל אם עושין מעין מלאכה, ולר' יהודה בעינן דוקא שיעשו מעין אותה מלאכה שהיו עושין מחילה. ובביאורי הגר"א שם סקכיה כתב דהלכה כח"ק שסגי בזה שעושין מלאכה. ולפ"י גם בענינו סגי בזה. שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך, וא"צ שיהא ראוי לדבר אחר. ולעצם דברי הרמ"א, אין הגיסא ברורה, דיש דפוסים שכתוב: כמו שנבאר בסימן ש"ח ס"כ. וכן הוא בדברי הד"א הנ"ל. וכתב בכוונת הרמ"א: והיינו דהשו"ע מציין על אבנים ס"י ש"ח ס"כ. ולא דק, דסעיף כ' לא איירי בענין אבנים אלא בענין חריות של דקל. ואבנים זה שם כסעיף כ"א. ויש דפוסים שכתוב: ס"ב. וגם זה אינו

מדויק. דס"ב שם איירי בכלי גדול שלא בטל שם כלי ממנו מחמת כבודו.

ונראה דצ"ל: ס"ד. שמקור דברי הרמ"א הוא מהב"י והרמב"ם, כמו שצוין בדפוסיו השו"ע. והרמב"ם בפכ"ז מהל' שבת ה"ז כתב: קנה שהתקינו כהנ"ל להיות פותח ונועל בו אם יש תורת כלי עליו הרי הוא ככלי שמלאכתו להיתר. וכתב ע"ז הב"י: כלומר לא דמי לקנה, שמוסקין בו יתנים ויש עליו תורת כלי שכתב שהרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור ושאין הכא שהתקינו בידים א"נ קנה שמוסקין בו יתנים הוי מלאכתו לאיסור ושנועלין בו הוי מלאכתו להיתר. עכ"ל. וזהו שכתב הרמ"א: ומקרי על די כך כלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו כמו שנבאר לעיל סימן ש"ח ס"ד. והיינו שבכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו. וגם מדברי המשנה ברורה נראה שהבין כך בדברי הרמ"א. שכתב כאן בסק"י: היינו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו רק לצורך קצת

באר הגולה

ט טור.
י שם נמשנה וכו'
יהודה ומתפרש לה
רנא שם.
כ שם נגריי' נרנ
כריי' ופירושו רשיי.

אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריה הדלת ט (יב) ואפילו אם החבל ארוך ואינו תלוי כלל באויר אלא כולו מונח בארץ ואם אין בראשו גלוסטרא אם הוא קשור בדלת עצמה סני אפילו בחבל דק שאינו ראוי לינטל בו ואפי' כולו מונח בארץ ואם אינו קשור בדלת אלא בבריה צריך שיהא הקשר אמיץ שיהא ראוי לינטל בו ואפילו הכי אין (יג) צריך שיהיה תלוי אלא אפי' כולו מונח בארץ מותר שאין אסור אלא כששומטו ומניחו בקרן זוית: ב כ כל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה נבזה וכשנועץ אותו במפתח אינו נוקב בארץ אבל אם נפתחה האסקופה בענין שכשומטו הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ הוי בנין (יד) ואסור

ביאורי הגר"א

אלא איזהו ט' ששומטו ט' דדוקא כה"ג אסור כמש"י למטה שאין אסור ט': (יג) צריך שיהא ט'. מ' דכלל"ה אסור כה"ג אפי' מלוי: (יד) ואסור. עמ"ל. אלל הטור השמיטו משום שמש' כפרש"י דל"ק אקמו

ברכת אליהו

אמרנו דביש בראשו גלוסטרא א"צ קשור כלל. דהא כתבו החוס' דבאינו ניטל באגדו ויש בראשו גלוסטרא, מהני גם כשקשור בעיברא דדשא, משמע דעכ"פ קשור מיהא בעינן. וכ"מ בגמ' שם דאמרין: כי פליגי באינו ניטל באגדו. ולא אמרין: כי פליגי באינו קשור כלל. וכ"מ בטורש"ע. נשכתב דאם יש בראשו גלוסטרא סגי, אפי' אם קשור בחבל דק, ולא כתב, "אפי' אם אינו קשור כלל", ועיין ט"ו סק"א.

(יב) בסק"א האבנו מחלוקת ח"ק ור' יהודה בעירובין קבא בענין נגר הנגדר. דח"ק התיר במקדש, כל שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ. ור' יהודה ס"ל דזה מותר אף במדינה, אלא איזהו נגר הנגדר שבמדינה אסור כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית. ופסקינן כר' יהודה, כדברי הגמ' שם: אמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה. ואמר המחבר: אפילו אם החבל ארוך ואינו תלוי כלל באויר אלא כולו מונח בארץ. וזה כמש"י הרא"ש שם פ"י סימן ט"ו. שהרא"ש הביא גירסת רש"י, הלכה כר' יהודה בנגדר. וכתב ע"ז הרא"ש: ור"ח לא גרס בנגדר והכי נחא טפי דאי גרס בנגדר משמע דקאי אהא דאמר ר' יהודה אף במדינה מותר דקאי אנגר הנגדר דאיידי ביה ח"ק כל שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ והא ליחא דר' יהודה שרי קשור לעפ"י שאין תלוי אלא מונח כולו לארץ. הרי הרא"ש כא אומר דלא חיימא דר' יהודה מחיר במדינה בנגדר דח"ק מותר במקדש. והיינו שראשו אחד תלוי ואחד מונח בארץ, אלא ר' יהודה — דמתיר בקשור במדינה — אפי' כולו מונח בארץ מתיר. וראיה לזה, מדקאמר: אלא איזהו נגר הנגדר שבמדינה אסור כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית ומוכח דדוקא כה"ג — שאינו קשור כלל — אסור, כמש"י המחבר למטה בסוף הסעיף: שאין אסור אלא כששומטו ומניחו בקרן זוית.

(יג) מ' דכלל"ה אסור כה"ג אפילו תלוי.
(יד) עיין מ"א נסק"ה שכתב: ואם עשה לו בית יד ודומה

מדכריהם דקשור לפולס נענין וכ"מ נגמ' וכ"מ נטוש"ע: (יב) ואפי' אם החבל, כר' יהודה ואמר כלל כר' מנ"ש הרא"ש שם דל"ת דר"י מתיר בנגדר דח"ק שראשו ט' אפי' כולו מונח בארץ ממיר מדקאמר

רוצה ליטלו משם לטלטלו ע"י אותו חבל מיד נפסק — רש"י דמר סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא תורת כלי עליו ומר סבר כיון דאינו ניטל באגדו לא (ר"א סבר כיון דאינו ניטל באגדו דהוה כמי שאינו קשור ותנן לקמן נגר המונח שאינו קשור בדלת אין נועלין בו והאי נמי מונח הוא משום גלוסטרא לא שרי ליה ור' יוסי סבר גלוסטרא מהני ליה דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין — רש"י). והמחבר שפסק ש, אפילו אם קשור בחבל דק, מותר לטלטלו כשיש בראשו גלוסטרא, הוא כר' יוסי. וכמ"ש בגמ' דפליגי באינו ניטל באגדו, והוא, חבל דק" שהזכיר המחבר. נוכ"כ שם הרי"ף והרמב"ם בפיהמש"נ והרא"ש שם פ"י סימן ט"ו שהלכה כר' יוסי דאמרין שם מו ב: הלכה כר"ע מחבירו וכר' יוסי מחבירין.

(יא) בבאה"ג סק"ח ציין לתוס' בעירובין. וזה שם קא בד"ה כי פליגי. ושם דנו החוס' האם ר' יוסי — שמתיר בנגר שיש בראשו גלוסטרא, כנ"ל בסק"י — סובר כרבנן דר' יהודה בנגר הנגדר, הנ"ל בסק"א, דבעלמא בעינן קשור ותלוי, והכא סגי בקשור, משום שיש בראשו גלוסטרא, או שסובר ר' יוסי כר' יהודה, דגם בעלמא סגי בקשור. וכתבו שם החוס': א"נ ס"ל כר' יהודה דשרי בנגדר והכא איירי בקשור בעיברא דדשא דמודה ר' יהודה בשאינו ניטל באגדו כדמוכח בסמוך ומשום הכי בעי במתניתין שיהא בראשו גלוסטרא. דשם קבא — במחלוקת ר' יהודה ורבנן בענין נגר הנגדר במקדש ובמדינה, הנ"ל בסק"א — איתא: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנגדר אמר רבא והוא שקשור בדלת אינו והא רבי טבלא איקלע למחוזא וחזא להווא דהוה תלי בעיברא דדשא ולא אמר להו מידי הווא ניטל באגדו הוה (כלומר קשור היה בחבל חזק — רש"י). הרי דלר' יוסי בניטל באגדו מהני גם כשקשור בעיברא דדשא, אבל באינו ניטל באגדו בעינן שיהא קשור דוקא בדלת. והכא — ביש בראשו גלוסטרא — מהני באגדו, גם בקשור בעיברא דדשא. ומ' מדכריהם — של החוס' הנ"ל — דקשור לעולם בעינן, ולא

חזו שציין הרמ"א כמו שנחבאר לעיל בסיומ"ש ש"ח. וסיים שם: אבל בענינו דאיידינן לענין לנעול בו דהוא לצורך גופו מותר כיון שיש עליו תורת כלי אפילו עומד למסוק זיתים, עכ"ל. ובסק"ז נקט רבנו כסבא השניה שבב"י הנ"ל, שהיית ו. נועלין בו הוי מלאכתו לחיתור.

4 בדמשק אליעזר כתב: משמע דכלל"ה שאינו קשור כלל לדלת אף דחבל קשור בנגר לא מהני וזה לאפוקי מהרמב"ם דס"ל דגם אם

יש חבל לנגר אף בלא דלת מהני ועב"י, עכ"ל. ור"ע מנין משמעות דבר זה.

ונראה לפרש דברי רבנו באופן אחר. דמדכתב המחבר דבאינו קשור בדלת, "צריך שיהא הקשר אמיץ", ואז מותר אפילו אינו תלוי, משמע דיסוד ההיתר הוא בזה שהקשר אמיץ. דכלל"ה — שאין הקשר אמיץ — אסור בכל ענין, אפילו תלוי. והיינו שהיה מקום לומר שבתלוי ואינו מגרר יש מעליותא, ובוה יועיל גם כשהקשר

ביאורי הגר"א

דגלוסקרל ומ' מרש"י דלפני' אינו קשור כלל וע"ש ד"ה עשה והא דקאמ' כ"פ בשאלנו כי' משום ר"א הוא וכי'

אלא לאינו קשור וא"ל נזכר כי' ר"ל הא תנינ' נגד שם כי' כמ"ש רש"י שם. שאלנו ענה ודלו' לטעמא והיינו

ברכת אליהו

הטור השמיט⁵ — דין זה דהיה לו בית יד — משום שמפרש כפירש"י, דלא קאי — בעית רב נחומי בעשה לו בית יד — א. נקמז⁶, אלא א. אינו קשור⁷. וע"ז א"ל אביי: כוכנא קאמרת. ר"ל דשרי. דהא תנינן שם קא ב שרי יוסי מתיר נגר שיש בו גלוסטרא. וכמ"ש רש"י שם, במשנה קא ב: גלוסטרא — שראשה עבה וראוי לכוכנא לכתוש ולשחוק בו פלפלין. והיינו דגלוסטרא ומ' מרש"י דאפילו אינו קשור כלל שרי, אם יש לו בית יד. וע"ש קא ב ד"ה עשה לו בית יד: לנגר שאינו קשור כלל. והא דקאמר שם קא ב — במחלוקת ר"א ור' יוסי, הג"ל בסק"י — , כי פליגי בשאינו ניטל באגדו⁸, משמע דעכ"פ קשור מיהא בעי, וכנ"ל בסק"א, י"ל דזה משום ר"א הוא. דאעפ"י שקשור — מ"מ כיון דאינו ניטל באגדו — אסור. אבל ר' יוסי שמתיר, א"צ קשירה כלל, כיון שיש לו גלוסטרא והוא כלי. וכמ"ש מרש"י שם קא ב ד"ה כשאין ניטל, ע"ש שכתב: שהחבל דק ואם היה רוצה ליטלו משם לטלטלו ע"י אותו חבל מיד נפסק ר"א סוכר כיון דאינו ניטל באגדו. הוה כמי שאינו קשור ותנן לקמן נגר המונח שאינו קשור בדלת אין גועלין בו. הרי דרש"י דימה אינו ניטל באגדו לאינו קשור כלל. ולר"י שמוחר באינו ניטל באגדו — הו"ה באינו קשור כלל. וכ"מ ברש"י ד"ה דין, דאיתא שם בגמ': רב אימי איקלע לנהרדעא חזויה להווא גברא דהוה קא קטיר בגמי אמר דין לא נטרוק, ופרש"י: זה לא ינעול שאינו קשור דכמאן דליתיה לגמי דמי. ומוכח שקשירה בחבל דק או בגמי חשיב כאינו קשור כלל⁹.

בלא קשור כלל, כ"ש בעשה בו מעשה שמוחר בלא קשירה כלל. וכתב הב"י שלכאורה אפשר להוכיח שמוחר גם בלא קשירה. שהרי ממה שפשט לו "בכוכנא קאמרת", מוכח שמוחר אפילו בלא קשירה. אלא שאין זה הוכחה לנגר שיש בראשו גלוסטרא, דשאני התם שעשה הבית יד בידיים אבל ביש בראשו גלוסטרא ולא עשה בו מעשה וכדמשמע מדקתני שיש בראשו גלוסטרא ולא קתני שעשה בו גלוסטרא כל שאינו קשור אסור¹⁰. וסו"ס הב"י דאין להוכיח מ"ש בגמ', עשה לו בית יד מהו¹¹, שכשיש לו גלוסטרא צריך שיהיה קשור כנ"ל. ד"ל שגם בלא קשירה כלל שרי. והא דמביעא בגמ' עשה לו בית יד מהו¹², קאי אנקמז דהוי דרך בנין גמור וכי' וכהא פשיטא דכל שאינו עושה בו מעשה אסור אפילו אם יש בראשו גלוסטרא וקא מיבעיא ליה בעשה בו מעשה בידיים שעשה לו בית יד ופשט לו דשרי דכיון דכלי הוא חו לא מחיזי ככונה שאין דרך לשקע כלי בכנין לבטלו שם¹³.

וכתב הבאור הלכה בד"ה אם יש בראשו גלוסטרא, שלפי הב"י כשעשה מעשה לכ"ע שרי אפילו בלא קשירה, ומנהי אפילו ב"נקמז" למסקנת הגמ'. אבל מדברי רבנו שם משמע כן. שרבונו כתב שחזירון הגמ'. ובכונא קאמרת¹⁴ — "וה"ל הא תנינן נגר שיש וכו'". והיינו שתשובת הגמ' היתה בעשה לו בית יד הוא דין אחד כמו נגר שיש בראשו גלוסטרא. ולפ"י לא קשה מרש"י הב"י — מורע הסתפקה הגמ' בעשה לו בית יד, והרי כבר נפסק בגמ' לעיל שכשיש בראשו גלוסטרא מותר אפילו אינו קשור — ד"ל שזהו באמת מה שהשיבה הגמ', שאין להסתפק בעשה לו בית יד, כיון שזה עדיף מיש בראשו גלוסטרא. ולפ"י סיים בבאור הלכה הג"ל, דכ"ש אין להחיר נקמז ועשה לו בית יד. שלדברי רבנו אין חילוק בין אם עשה מעשה או לאו. ורק לשטת הר"ף — שנראה להדיא מדבריו שבעתי הגמ' קאי א. נקמז¹⁵ — מותר כשעשה לו בית יד ועפ"י כתב בבאור הלכה ד"ה כל נגר, שלדברי רבנו — שאין הבדל בין עשה בו מעשה או שיש בו גלוסטרא — אפשר שלדברי הר"ף

למקבת מוכח דכלי הוא ושרי (ב"י הרי"ף). עכ"ל. דדין המחבר הוא, "נקמז" הנזכר בגמ' בעירובין קב א. דאיתא שם: בעי ר' זירא נקמז (שנכנס הנגר בחור האסקופה ונפחת אור החור ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע ועד השתא איירי כשאסקופה גבוהה ואין החור נוקב עד לארץ — רש"י) מהו אמר ר' יוסף מאי תבעי ליה לא שמיע ליה הא דתניא נשמט אסור נקמז מותר ור"י אמר נקמז אעפ"י שאינו נשמט אסור ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"י בנקמז וטעמא מאי משום דמחזי ככונה בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי עשה לו בית יד מהו א"ל כוכנא קאמרת. ופירש"י בד"ה עשה לו בית יד: לנגר שאינו קשור כלל ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת דהשתא ודאי מוכח מילתא הוא דכלי הוא מהו לנעול בו. ובר"ה תוכנא קאמרת: הא עדי שרי בוכנא מקבת וכותשין בו חזיטין ותבלין. ולפירש"י לא קאי בעיית הגמ' עשה לו בית יד, א. נקמז¹⁶ דסמך ליה, אלא על דין נגר — הג"ל בסעיף א' — דבעינן שיהיה קשור או שיהיה לו גלוסטרא. והסתפקה הגמ' בנגר שאינו קשור ואין לו גלוסטרא, האם יועיל מה שעשה לו בית יד, להחירו בטלטול. אבל מהר"ף שם משמע שפירש הסוגיא באופן אחר. שאחרי שהביא את מסקנת הגמ' שנקמז אסור, כתב דבית יד שרי. וז"ל שם: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנקמז ואם עשה לו בית יד מותר. הרי דלהר"ף ההיתר של בית יד קאי אנקמז. ועפ"י דברי הרי"ף הג"ל, כתב המ"א הג"ל על דברי המחבר — שנקמז אסור — שאם עשה לו בית יד שרי. אבל

אינו אמיץ. ולזה כתב רבנו שמשמע מדברי המחבר שכל שהקשר אינו אמיץ לא מהני גם כשהנגר תלוי באויר. וכן נראה מדברי המשנה ברורה שבסק"י — על דברי המחבר דבעינן קשר אמיץ — כתב: ובלא"ה אסור אפילו אם הנגר תלוי באויר ואינו נגרר כלל בארץ. וכתב בשע"צ סק"א, דוהו מדברי הגר"א. וגראה לפ"י שהציון י"ג שבדפוס השו"ע אינו במקומו. וצ"ל לפני המילים "צריך שיהא הקשר אמיץ", ולא על המילים "אין צריך שיהא תלוי", והוכחה לזה — שבעינן דברי השו"ע שבבאורי הגר"א כתב, "צריך שיהא וכו'", דהיינו מ"ש השו"ע, "שיהא הקשר וכו'". ולא כתב "צריך שיהיה", דהיינו, "שיהיה תלוי", שכתבו כשו"ע.

5 מ"ש רבנו שטור, השמיטו משום שמפרש כפירש"י דל"ק אנקמז אלא אינו קשור¹⁷, סותר לכאורה מ"ש לעיל סק"א, שמהטור משמע דגם כיש לו גלוסטרא — קשור מיהא בעי, אלא דסיג בחבל דק. ורייק זאת מלשון הטור, שהטור כתב שכשיש לו גלוסטרא סיג, אפילו אם קשור בחבל דק¹⁸, ולא כתב "אפי' אם אינו קשור כלל".

והבאור הלכה בד"ה בחבל דק, עמד ע"ז וכתב: ועיין במ"ב בשם הט"ו והגר"א ואף דהגר"א כתב בסמוך דלהטור מותר ע"י גלוסטרא אף באינו קשור היינו באינו קשור בדלת אלא בבדיה אבל עכ"פ קשור מיהא בעינן דאל"ה סותרים דברי הגר"א אהרדי שכתב בהדיא דכן מוכח בטו"ש¹⁹ דבעינן קשור וכוה ויחא מה שסיים אח"כ דלרש"י מותר אפילו באינו קשור כלל היינו דלדידיה מותר אפי' אינו קשור כלל או בדלת או בבדיה.

6 הב"י הסתפק בנגר שיש בראשו גלוסטרא, האם מותר גם באינו קשור כלל. ורצה הב"י להוכיח שאסור בלא קשירה כלל. מדאיתא בגמ' וכו' עשה לו בית יד מהו א"ל כוכנא קאמרת וכו' ואם איתא דביש בראשו גלוסטרא אפילו אינו קשור כלל שרי מאי קא מיבעיא ליה בעשה לו בית יד²⁰. והיינו שכעשה לו בית יד עדיף מיש לו גלוסטרא בלא שעשה בו מעשה. ואם כיש לו גלוסטרא מותר אפילו

באר הגולה
ל שם ק"ל משנה
וכפירוש רש"י.
מ שם בגמרא
וכרנא.
נ שם דמפרש ליה
רנא.
ס טור מדברי
הרמ"ש שם נסמ
הרמ"ד.
ע שם בגמ' דלא
אלמנה ואיכא חר
לשני נפירוש וספק
הטור כשריסק
לחממרי.

לנעול כו' ג' רחבה שאחורי הבתים (טו) שאין נכנסים ויוצאים בה תדיר אם עשה דלת לפתחה או שתולה בה מחצלת של קנים וכן פרצה שנדרה בקוצים כעין דלת ט (טז) אם יש להם ציר (פירוש ציר נוקצין דלת וקונעים טו עז מדי להמניסו נחלץ לחזור נחלץ) (טז) או אפי' אין להם עתה ציר אלא שהיה להם ציר נועלים בהם (יז) אפילו הם נגזרים בארץ רק שקשרם ותלאם לנעול בהם ולא חשיב כבונה שניכר בהם שהוא דלת כיון שהיה להם ציר. הגה: וכ"ש אם יש להם ציר עדיין (יח) ונכלל שלא יחזיר הציץ למקומו מדכך שימנעל לקמן פי' מקי"ט (כ"י) אבל אם אין להם ציר ולא היה להם ציר אין נועלים בהם נ אלא אם כן היו גבוהים מן הארץ ט (יט) ופתח העשוי לכניסה וציאה תדיר נועלי' בו אפי' לא היה לו ציר מעולם והוא נגזר: ד ע דלת העשוי מלוח אחד (כ) או שאין לה אסקופה התחתונה וכשפותחין שומטין אותה ועוקרים

ביאורי הגר"א

מרש"י שם ד"ה כשאין נעיל ע"ש וד"ה דין כו':
(טו) שאין נכנסים. כמ"ש למטה: (טז) אם
יש. כלל: (טז*) אר. כרנא: (יז) אפי' הם

ברכת אליהו

לקמן סק"ט ומש"ש בהערה 7.
(טז, טז*) בסק"ט הבאנו דברי המשנה בעירובין קא א, כדלת שבמוקצה בעינן גבוהים מן הארץ. ואיתא עלה בגמ': ורמיהו דלת הנגזרת ומחצלת הנגזרת וקנקן הנגזר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואצ"ל ביו"ט (אלמא אתלויין הוא דקפיד אבל אנבזהין מן הארץ לא חייש — רש"י) אמר אבי' בביש להן ציר (דמוכחא מילתא דלת גמורה היא והרי היא קשורה ותלויה ולא מיחזי כבונה — רש"י) רבא אמר כשהיה להן ציר (ואע"ג דהשתא ליכא היכירא הוא דאיכא — רש"י). ונבבאה"ג סק"מ כתב — על מ"ש המחבר, "אם יש להן ציר" — בגמרא וכרנא. והוא שלא בדרדוק. שהרי לרבא א"צ שיהיה להן ציר, וסגי בהיה להן ציר]. וכתב הב"י: וידוע דהלכתא כרבא. ולכן כתב המחבר, "אם יש להן ציר" — כאבי'. או אפילו אין להן עתה ציר. אלא שהיה להן ציר" — כרבא. [וצ"ל ש"מ המחבר, "אם יש להם ציר והן הוא בדרך לא זו אף זו".]
(יז) שם ככרייתא [הנ"ל בסק"ט, שביש להם ציר או בהיה להם ציר מותר אפילו באינו גבוה מן הארץ].
(יח) וכמ"ש בסעיף ה' לקמן. שאסור להחזיר ציר למקומו. (יט) הרא"ש אמתני' דגנר וחילק בין כאן לנגר משום דכאן אינו קב' ועט"ז וז"ש אפי' והוא נגזר כיון דמדמה לנגר וכ"מ שם ברא"ש שאמר אפי' אין גבוהים וכו' .
(כ) איתא בעירובין קא א: תני ר' חייא דלת אלמנה הנגזרת

(טו) [תנן בעירובין קא א: הדלת שבמוקצה וחדקים שבפרצה אין נועלים בהם אא"כ גבוהים מן הארץ. ופירש"י: רחבה שאחורי הבתים ומשו"ה נקט לה משום שאין משתמשים בה תדיר ואין כה"ב חושש לה לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה לארץ ויש שתלויות אבל נגזרות לארץ אין נועלים בה בשבת משום דעביד בנין או אפילו כשהיא תלויה ונגזרת אין זה קבועה וכשהוא מגביהה על המשקף כיון דאינה קבועה שם מיחזי כבונה. ולפירש"י, החסרון בדלת שבמוקצה — שמשום כך צריך שתהא גבוהה מן הארץ — הוא מפני שאינה עשויה כדלת קבועה, ולכן הסתימה בה נראית כבנין. וכתב הב"י שלפירש"י, הו"ה כל דלת שעשויה כאופן כזה, אפילו כשהיא בבית — שנכנסים בה תדיר — כענין שתהא גבוהה מן הארץ. אלא דנקט מוקצה משום דאורחא בהכ"י. [ועיין ט"ז סק"ג]. אבל הראב"ד — הובא לקמן בהערה 7 — חילק בין דלת שנכנסים בה תדיר, לבין דלת שבמוקצה שאינה דלת קבועה. ומה שכתב במחבר, "שאינ נכנסים ויוצאים בה תדיר", אין זה לפירש"י, שהרי לרש"י אף בדלת שבבית — שנכנסים ויוצאים בה תדיר — צריך שתהא גבוהה מן הארץ. ודברי המחבר הם לשיטת הראב"ד — דדוקא משום שאין נכנסים ויוצאים בה תדיר, צריך שתהא גבוהה מן הארץ]. כמ"ש למטה בסוף הסעיף, דבדלת שנכנסים ויוצאים בה תדיר, אין צריך שתהא גבוהה מן הארץ, ולא צריך שיהא בה ציר. [ועיין

דמתניתין דלא כהלכתא ויותר נראין דברי הראב"ד ז"ל וז"ל אי קשה לך כיון דקיי"ל כר' יהודה וכרשב"ג (שם קו א) דאמר מוסיף אהל ארעי מותר הא אמר לעיל במתני' הדלת שבמוקצה וכו' אא"כ גבוהין מן הארץ ואסרי ליה משום בנין והלא תוספת אהל ארעי הוא שהרי הדלת עשוי הוא לפתוח ולסגור. החם כיון שדלת של מוקצה הוא ושל פרצה לאו תוספת אהל ארעי הוא אלא קבע שאין עשוי לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם ואם היה כפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אעפ"י שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהן, עכ"ל הרא"ש.
ודברי רבנו צ"ב. שכתב בתחילה שהרא"ש מחלק בין כאן — דלת שבמוקצה — לנגר. וסיים שמהרא"ש משמע שמדמה דלת

המיקל בנקמו בעשה לו בית יד, הו"ה שיתיר גם כיש בראשו גלוסטרף אף בנקמו.

7 בסק"ד הבאנו דברי שמואל בעירובין קב א, שהלכה כר' יהודה בנגר הנגזר, ובעינן קשור ולא בעינן שיהיו תלוי. ובסק"ט הבאנו דברי המשנה שם קא א: הדלת שבמוקצה וכו' אין נועלין בהן אא"כ גבוהים מן הארץ. וכתב ע"ז הרא"ש שם פ"ט סימן ט"ו: כתב הר"ז הלוי ז"ל הא תנן הדלת שבמוקצה וכו' סתמא כוליה כר' אליעזר דבעי בפקח החלון קשור ותלוי בפרק כל הכלים (קנה ב) וכו' והשתא דקיי"ל להלכתא כר' יהודה דבקשור אעפ"י שאין תלוי סגי נקטינן מינה דלית להלכתא כהני שמתניית דבכו קשורים ותלויים ולא כתנא דמתני' דבעי גבוהין מן הארץ. ולא נהירא לאוקמא סתמא

באר הגולה

אותה אין נועלים בה פ (כא) אפילו יש לה ציר*. הגה: (כב) אצל דלת העשויה מקרשים הרצה שרי אפי"ג

פ תוס' שם והטור

ששומעים אותה כשפותחה אם יש לה אסקופה וה"ה נמקום שנועלים בקרשים הרצה ויש חקיקה למעלה ולמטה

*(אם מותר לסלק

תריסי הפנויות לקמן בפסוק מקי"ט).

ביאורי הגר"א

אזל לשטחי' שפ"פ דווקא נרצז' שהוא מוקצה כנ"ל אצל נכנסין ויואלץ מ' מדצרו דלפי' אינה קשורה כלל מותר וכ"כ הרמב"ם ולהכי דווקא דלת אלמנה והחוס' אלו לטעמיהו דללו דוקא מוקצה וכפ"ש"י וכמ"ס נד"ה כי פליגי וממז' דלעיל דללת כי ולא נחמי לחלק כמו שחלק הראש"ד כנ"ל: (כב) אבל דלת מ' וה"ה

נגרר. כיון דמדמה לגרר וכ"מ שם ברא"ש שאמר אפי' אין נגוהים מ': (כ) או שאין. כפי' הרי"ף והרא"ש: (כא) אפי' יש. תוס' ד"ה דלת דל"כ בלא"ה אסור וכנ"ה הנגדרת אצל לרי"ף שגורס שאינה נגררת ור"ל אפי' אינה קשורה כלל. וכמ"ס ששומעים ועוקרין אותה כנ"ל בש"ע עדיין נשא' הקושי דלרי לא מהני כנ"ה. אצל הרי"ף

ברכת אליהו

אפי' אינה קשורה כלל, וכמ"ס הרי"ף בסוף דבריו „וכשפותחין שומטין אותה ועוקרין אותה“, כנ"ל בשו"ע „וכשפותחין שומטין אותה ועוקרין אותה“, עדיין נשארה הקושיא שהקשו תוס' דבאינה קשורה אין נועלין בה גם באינה דלת אלמנה, כדן כל דלת שבמוקצה. ואין ליישב כמ"ס תוס' — שהחידוש בדלת אלמנה, משום דאיירי ביש לה ציר — דציר לא מהני כה"ג שאינה קשורה כלל. ודציר מהני רק במקום שקשור אלא שאינו גבוה, אבל באינו קשור כלל לא מהני. ודבר זה מוכח מהברייתא כעירובין ק"א, הנ"ל בסקט"ז: דלת הנגררת וכו' בזמן שפתייה ותלוין נועלין בהן בשבת וכו'. ומסקינן בגמ' שם דאיירי ביש לה ציר או כהיה לה ציר. הרי דבלא קשור לא היה מהני זה שהיה לה ציר. אבל הרי"ף אזיל לשיטתיה, שמפרש המשנה שם בדלת שבמוקצה אין נועלין בה, דוקא ברחבה שהוא מוקצה, שאין נכנסין בה, כנ"ל בסקט"ו. ודבסקט"ו הבאנו דברי המשנה קא הדלת שבמוקצה וחדקים שבפרצה אין נועלין בהן אפי"ג גבוהים מן הארץ. ושם הבאנו שרש"י מפרש „שבמוקצה“ לאו דוקא, והו"ה כל דלת. ובהערה 7 הובאו דברי הראב"ד, שדלת שבמוקצה הוא דוקא. והרי"ף מפרש כפי' הראב"ד, שדוקא דלת שבמוקצה שאינה עשויה להכנס ולצאת תדיר,

(שהיא אלמנה מתיקוניה — רש"י) אין נועלין בה היכי דמי דלת אלמנה איכא דאמר דחר שיפא (עשויה מקרש אחר דהכא ודאי מיחזי כבונה ונתן קרש ככותל שאין בה היכר דלת רש"י) ואיכא דאמר דלית ליה עשמה (בריחים המחברים אותה — רש"י). וכתב הב"י שהטור פסק כשתי הלשונות להחמיר. ומ"ס המחבר: דלת העשויה מלוח אחד, הוא כלישנא קמא. ומ"ס, „או שאין לה אסקופה התחתונה“, הוא כלישנא בתרא. וכפירוש הרי"ף והרא"ש שם, וז"ל הרא"ש שם פ"י סימן י"ג: ויש גרס בשאומה והיא אסקופה התחתונה שאין לה כן אלא מורידין אותה ע"ג הארץ וכשפותחין שומטין ועוקרין אותה.

(כא) בסק"כ הבאנו דברי הגמ' בעירובין ק"א א: דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בה. וכתבו שם תוס' ד"ה דלת אלמנה, דאיירי כשיש לה ציר, והאיסור הוא משום דלת אלמנה מיחזי כבנין. דאל"כ בלא"ה אסור, דהא כל דלת שבמוקצה אסור בלא ציר, כנ"ל בסעיף ג' וכמ"ס סקט"ז. כי"ז הוא דוקא לשיטת תוס' ובגמ', „דלת אלמנה הנגררת“. דאיירי בקשורה ואינה גבוהה. ולכן הוקשה להם, דבאינה גבוהה בלא"ה אסור. ומשו"ה כתבו דאיירי ביש לה ציר. אבל לרי"ף שגורס בגמ' „דלת אלמנה שאינה נגררת“, ואינה נגררת ר"ל

תדיר ממילא כשהוא סותם בפתח זה דעתו שיהיה כן לימים מרובים והו"ל אהל קבע דמחזי כבונה לא כפתח שהוא לפתיחה ככל זמן וא"כ אם הוא במקום שעומד לפתיחה תמיד מותר אפי' אין גבוה אפי"ג שהדלת היא של ארעי וכו', עכ"ל. הרי שהעיקר תלוי אם הפתח הוא לשימוש תדיר או לא.

ומ"ס רבנו „ח"ש אפי"ג“, היינו שהמחבר כתב: אפי' לא היה לה ציר. ובסקט"ו הבאנו שדלת שבמוקצה צריך שתהיה גבוהה מן הארץ. אפי"ג היה לה ציר. ועי' כתב המחבר שכל זה הוא דוקא באינה עשויה להכנס ולצאת תדיר, אבל בעשויה לפתח קבוע, אפי"ג שתהיה גבוהה, ושרי לנעול בה אפילו לא היה לה ציר. ומ"ס רבנו „והוא נגרר כיון דמדמה לגרר וכו'“, נראה דהוא ענין כפני עצמו, וקא אמ"ס המחבר בסוף הסעיף „והוא נגרר“. ורבנו בא ליישב בזה את דקשה לכאורה מ"ס המחבר בסעיף א' שבפקק החלון סגי במחשבה גרידא. ומ"ס כתב בדלת — העשויה להכנס ולצאת תדיר — „והוא נגרר“, דמשמע דקשור מיהא בעי. ועי' לכתב רבנו „כיון דמדמה לגרר“, והיינו דצ"ל דלת חמור מפקק החלון, ולא סגי במחשבה. וכמו שנגרר חמור מפקק כנ"ל בסק"ד. ודמיון יותר לבנין ולא סגי במחשבה, אלא בעינן שיהיה קשור. והו"ה דלת שבמוקצה. שאמנם לא בעי שיהיה גבוה מן הארץ, אבל לא סגי במחשבה. וח"ש רבנו: וכ"מ שם ברא"ש שאמר אפי' אין גבוהים וכו'. והיינו שהרא"ש כתב שם: ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אפי"ג שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהן. משמע דקשור מיהא בעי, ורק גבוה מן הארץ הוא דא"צ.

שבמוקצה לגרר. ובדמשק אליעזר כתב שיש ט"ס בדברי רבנו, וז"ל: וט"ס בדברי רבנו וצ"ל ואין חילוק בין כאן לגרר דכאן אינו קבוע כיון שהפתח עשוי ליכנס וקבוע לגרר ולהכי שרי אפי' נגררת על הארץ כמו בנגרר משא"כ בדלת שבמוקצה דהוי קבוע ואסור בנגרר דל"ג נגרר דשם אינו קבוע משא"כ בדלת שבמוקצה דהיא לסתימה לכמה ימים והוי קבוע ואסור אפי"ג גבוה מן הארץ. עכ"ל. ונראה שאפשר לפרש דברי רבנו באופן אחר קצת. ולא יהיה צורך להגיה בדבריו. שהרי הבין שמ"ס רבנו ש„כאן אינו קבוע“ היינו שהסתימה אינה קבועה. ומשו"ה אפי"ג שיהיה גבוה מן הארץ. ואפשר לומר שרבנו — ככתבו „אינו קבוע“ — כוונתו שהפתח אינו קבוע. וכוונתו להסביר את עצם החילוק בין נגרר לדלת. שנגרר אינו בנין קבוע, משא"כ דלת שבמוקצה — דתנן שם שצריך שיהיה גבוה מן הארץ — אין הפתח קבוע. וכיון שאין נכנסים ויוצאים שם תדיר, הוי הסתימה בנין של קבוע ואסור אפי"ג גבוה מן הארץ. וזה עפ"י מ"ס הרא"ש — שהבאנו לעיל — בסוף דבריו. שהרא"ש כתב שם: ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אפי"ג שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהן. הרי שבפתח קבוע — שנכנסים ויוצאים תדיר — מותר אפי"ג שאינו גבוה. ואפי"ג בפתח שאינו קבוע — שאין נכנסים ויוצאים דרכו — אסור אפי"ג גבוה. והו"ה שכתב רבנו שהרא"ש „חילק בין כאן לגרר משום דכאן אינו קבוע“, היינו כיון שאין הפתח קבוע אינו דומה לגרר. וממילא נלמד מכאן שאם הפתח הוא קבוע מותר גם באין גבוהין מן הארץ. וזהו שכתב רבנו „ועט"ו. שהט"ס בסק"כ כתב — אהיה דאמר המחבר דבעי גבוהין מן הארץ — : הסעם בשם הראב"ד דכיון שלא משתמש שם

שמכניסים נהם הקרשים שדינם כדלת ואלו לא כלל הדלת. (נ"י): ה' צ' שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מן הצד ויש להם שני צירים א' למעלה ואחד למטה אם יצא התחתון כולו ממקומו אסור להחזירו שמה יתקע אבל אם יצא מקצתו דוחקו עד שמחזירו למקומו כיון שהעליון נשאר במקומו בקל יכול להחזיר התחתון ק' אבל כשיצא העליון אסור אפי' לדחוקו ולהחזירו למקומו: ו' ר' (כג) מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה (כד) ואם תקע חייב

באר הגולה
צ שט קמ"ג
נכרימחל.
ק ה"ל"ט נספיק
זה וטור פסק
למחל וז' ה"ה
נפ"ל ע"ן נראה
מדברי רמב"ם. ר' שנת מ"ו.

ביאורי הגר"א

במקום. ר"ל לשיטת הר"ף דבכ"ג אפי' אין קשורין כלל מותר ללא כמ"ע נכ"ג והוא נגד: (כב"ב) אפי' לדחוקן. מדמי נמחמן דוחקין ועל"ש: (כג) מטה. שם מלי דעתן ננין כו': (כד) ואם תקע.

ברכת אליהו

— שפסק הר"ף כר' יהודה דסגי בקשור ולא בעי תלוי — לבין דלת שבמוקצה דבעינן שיהא גבוה מן הארץ. דבדלת שבמוקצה, כיון שאין נכנסים ויוצאים בה תדיר, אין נועלים אפי' גבוה מן הארץ. והתוס' הג"ל כתבו דאיידי בקשור בחבל שאינו ניטל באגדו, ומשו"ה צריך שיהא גבוה, ואילו סברו התוס' כהראב"ד — שיש חילוק אם נכנסים ויוצאים בה תדיר אם לאו — היו מפרשים גם הם שבדלת שבמוקצה גם ר' יהודה מודה שאין נועלים אפי' גבוה משום שאין נכנסים בה תדיר. ומלאי נחתו להכי, מוכח דלא ס"ל חילוק זה, ולפיכך לשיטתם לא חילקו כן גם בענין דלת אלמנה — ולא כתבו שהחידוש בדלת אלמנה שאע"ג שנכנסים בה תדיר, אין נועלים בה, וכמ"ש הר"ף אלא כתבו שהחידוש בדלת אלמנה הוא, דאע"ג דאיידי שיש לה ציר, מ"מ אין נועלים בה. (כב) ר"ל לשיטת הר"ף שבסבת דלת אפי' שיהיה קשור כנ"ל בסק"א, דבכ"ג — שאינה עשויה מלוח אחד ויש לה אסופה — אין לה דין דלת אלמנה, והוי כדלת רגילה, שאפי' אין קשורין כלל מותר. וזה דלא כמ"ש בס"ג, והוא נגד. [ובשעה"צ סק"ג כתב שרבנו כתב זאת לפי גירסת הר"ף "דלת אלמנה שאינה נגררת". ולפי"ז בקשור יהיה מותר אפילו בדלת אלמנה, משא"כ לגירסת דידן].

(כב*) איתא בעירובין קב ב: ת"ר ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין במדינה דוחקין והעליון כאן וכאן לא יחזיר גזירה שמה יתקע ואם תקע חייב טהא. וכתב הכ"י שהטור סתם לאיסור — שגם העליון אסור לדחוק — ושכן כתב ה"ה בדעת הרמב"ם. ויש לדייק זאת מדמינן בכרייתא בתחתון. "דוחקין", משמע שבעליון אסור אפילו לדחוק. ועיין רא"ש שם פ"י סימן ט"ז, וז"ל: ר"ת ז"ל נסתפק אם מותר לדחוק העליון במדינה מדקאמר כאן וכאן לא יחזיר משמע לדחוק מותר אף במדינה או דילמא האי דנקט לא יחזיר בשביל מקדש נקט אבל במדינה אפילו לדחוק אסור מדקמני ברישא במדינה דוחקין התחתון מכלל דבעליון לדחוק אסור וכן מסתברא דאסור.

(כג) בשבת מו א דנה הגמ' אי שרי להחזיר מטה של טרסיים בשבת. ופרש"י שם דטרסיים היינו צורפי נחושת או גרדיים והולכים מעיר לעיר למלאכתן ונושאים עמיהן מטות של פרקים. ואיתא שם בעמוד ב': כי רב חמא הוה מטה גללניתא (והוא ענין של טרסיים — רש"י) הוה מהדרי לה כיומא טבא אל"ה הוה מורכבין לרבא מאי דעתן בין מן הצד הוא (מפני שאינה תקועה ומתהדקה בחזק קרי לה מן הצד כלומר ע"י שינוי — רש"י) נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהא איכא אל"ה אנא כרשב"ג סבירה לי דאמר אם היה רפוי

אין לטלטלה אפי' גבוהה מן הארץ אבל בדלת שנכנסים ויוצאים בה תדיר שרי לנעול. ומ' מדבריו דאפילו אינה קשורה כלל מותר. ולפי"ז מיושבת קושיית החוס' — שהקשו, דמ"ש דלת אלמנה מכל דלת שבמוקצה שאסור — דאיידי הכא בדלת שנכנסים ויוצאים בה תדיר, ומשום כך לא דמי לדלת שבמוקצה, והיה מותר לטלטלה גם באינה קשורה כלל, ורק משום שהיא אלמנה אסור. וכ"כ הרמב"ם. דבפרק כ"ו מהל' שבת ה"ח כתב: דלת שהיה לה ציר אעפ"י שאין לה עתה ציר שהכינה לסתום בה מקום מוקצה והיא נגררת וכו' בזמן שקשורין ותלויין בכותל סותמין בהן ונועלים בהם ואם לאו אין נועלין בהן ואם היו גבוהים מעל הארץ נועלין בהן. וזהו דין "דלת שבמוקצה" שבמשנה הנ"ל. ואילו בה"ט הביא הרמב"ם דין דלת אלמנה, וז"ל: דלת שהיא לוח אחד ששומטין אותה ונועלין בה וכו'. ומדכתב, "ששומטין אותה", מוכח דאיידי באינה קשורה כלל, וכמש"ל בדעת הר"ף. והיינו משום שבדלת אלמנה לא איירי בדלת שבמוקצה אלא כמקום שרגילים לצאת תדיר, ולהכי דוקא דלת אלמנה אין נועלין בה. דאע"ג שבדלת רגילה אפי' שתהיה קשורה, הכא — שהיא דלת אלמנה — אין נועלין בה. והתוס' שכתבו שהחילוק בין דלת שבמוקצה לדלת אלמנה הוא, דבדלת אלמנה איירי ביש לה ציר, ולא חילקו כהר"ף דאיידי בדלת שנכנסים ויוצאים בה תדיר — אזלו לטעמייהו. שנראה מדברי התוס' שהם מפרשים הא דתנן, "הדלת שבמוקצה", דאיידי גם בדלת שנכנסים ויוצאים בה תדיר, דלאו דוקא מוקצה — וכמ"ש הראב"ד, אלא בכל דלת איירי — וכפירש"י במשנה שם ד"ה הדלת שבמוקצה: ומשום הכי נקט לה משום שאין משתמשים בה תדיר ואין כוונתו חושש לה לעשות דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה כנגד הפתח. ולעיל בסק"י כתבנו שלרש"י החסרון שבדלת שבמוקצה הוא שאינה עשויה בדלת ומיוחד בדופן, ומשו"ה לאו דוקא דלת שבמוקצה צריך שתהא גבוהה, אלא הרי"ה בדלת שבכביית. וכמ"ש התוס' שם קא ב דמ"ה כי פליגי. שהתוס' שם מפרשים אליבא דר' יהודה שאמר שם קא ב: המונח מותר במקדש והנגד במדינה. הג"ל בסק"א — הא דתנן: הדלת שבמוקצה וכו' אין נועלין בהן אפי' גבוהים מן הארץ — ומתני' דלעיל נראה לפירוש אפי' דיכול לעמוד ע"י אותו חבל מ"מ אינו ניטל באגדו ושם היו רוצים לטלטלו ממקום למקום ע"י אותו חבל היה נפסק משו"ה צריך שהיו גבוהים מן הארץ ואתיא נמי כר' יהודה דכוותיה פסקינן וכו'. ולא נחתי התוס' לחלק כמו שחילק הראב"ד, כנ"ל. דלעיל בהערה 7 הבאנו דברי הראב"ד שמחלק בין ההיא דנגד הנ"ל בסק"א

באר הגולה

ש שם וכרש"ג
בכריתת.
ת טור לעמו ור'
יוחסן נשם ר פק'
נפ"ד.
א טור נשם הר"מ

חמא"ת ש (כה) ואם היא (כו) (דלכס להיות) רפויה מותר לכתחילה (פו) (ונלכד שלא יהדק) ת (כח) וכוס
של פרקים מותר לפרקו ולהחזירו בשבת או ויש מי שאומר שדין הכוס כדין המטה. הגם: (כט)
ואם דרכו להיות מהדוק אע"ג דעכשיו רפוי אסור (מיימוני פ"כ"ה והגה"ר אשר"י וכל זו וכן נראה דברי
הטור): ז ב קורה שנשברה מותר לסמכה בארוכות המטה (י) שהם כלי לא כדי שתעלה
מרוטנונו והלכנו בסוף ה' שנת. ב שנת קנ"א נמשנה.

ביאורי הגר"א

שם: (כה) ואם היא. שם אנה כרש"ג ס"ל: שמה יתקע וע' נהג"ל סוף פ"ג ד"ה לפי ופ"ד ד"ה והללגים
(כו) דרכה. דלנא"ה אסור כמ"ש בשנת קכ"ג נ' גזירה כ"ו: (כז) ובלבד. גמ' שם כנ"ל אסור להדקה

ברכת אליהו

החזרת פתח שידה חיבה ומגדל גזירה שמה יתקע. הרי
הגזירה שמה יתקע היא רק במקום שרגיל לקשור ולתקוע.
וכ"כ שם סוף פ"ג סימן כ"ג — על דברי רשב"ג הנ"ל הערה 8
דרפויה שרי — מה שמפרש בריש במה טומנין צ"ל דוקא
בדבר שאין דרכו לתקוע מותר אם היה רפוי. ועיין בכ"כ בסוף
הסימן]. וז"ש הרמ"א — על דברי המחבר, א"ס היתה רפויה
מותר — דרכה להיות. היינו שאין מותר להחזיר מטה של
פרקים, ואפילו באופן רפוי, אא"כ דרכה להיות רפויה,
דבלא"ה חיישינן שמה יתקע].

(כז) גמ' בשבת מז ב נג"ל בסקכ"ג, ששאלו את רבא איך
מותר להחזיר מטה גלגליתא בשבת. ואע"ג שעשו זאת
בשינוי, יש בזה איסור דרבנן. והשיב רבא שהוא סוכר
כרש"ג שברפוי מותר. [הרי דגם לפי האמת דר"ח ס"ל
כרש"ג ומטה גלגליתא דרכה להיות רפויה ואפ"ה לא היה
חוקע בחוק ש"מ דאף בדרכה להיות רפויה אסור להדק —
ד"א]. וכמ"ש המחבר לעיל: אסור להחזירה ולהדקה.

(כח) עיין מ"א סק"ב:] שאין דרך להדקו כ"כ (טור). וכתב
הלבוש ש"ע: והוי דרכו להיות רפויה. ומשו"ה אין חשש
שמה יתקע].

(כט) כנ"ל בסקכ"ו, דבמקום שדרכו להיות מהדוק אסור
להחזיר אפילו ברפוי, דחיישינן שמה יתקע.

(ל) בבאה"ג סק"ב ציין לשבת קנ"א במשנה. דשם בעמוד ב'
תנן: וכן קורה שנשברה טומכין אותה בספסל או בארוכות

מותר. [הרי שגם מי שסובר כרש"ג ומתיר, לא התיר אלא
בבנין מן הצד, דהיינו שלא הידק, וז"ש המחבר ש"אסור
להחזיר ולהדקה". ועיין לקמן סקכ"ד בהערה 8].

(כד) שם.
(כה) בבאה"ג סק"ש כתב שזה כרש"ג בברייתא. והיינו
הברייתא בשבת מז ב הנ"ל בהערה 8: רשב"ג אומר אם היה
רפוי מותר. והא דפסקינן כרש"ג, הוא משום דבגמ' שם
איתא: בי רב חמא הוה מטה גלגליתא וכו', כנ"ל בסקכ"ג.
והשיב שם רבא: אנה כרש"ג ס"ל, דאמר אם היה רפוי מותר,
וכתב הכ"י: ופסקו הרי"ף והרא"ש כרש"ג: וכ"פ הרמב"ם
בפכ"כ. [ופסקו כן משום דמעשה רב. והא דצריך למעשה רב
לפסוק כרש"ג ולא סגי בהא דאיתא בכ"מ בש"ס: כל מקום
ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה
אחרונה — עיין באנציקלופדיה תלמודית ערך הלכה עמוד רצ.
וצא. דיש בזה כמה שיטות, ולא בכל הלכה כרש"ג].

(כו) דבלא"ה אסור כמ"ש בשבת קכב ב גזירה שמה יתקע
ועיין בהג"א סוף פ"ג ד"ה לפי ופ"ד ד"ה והללגנו וכו'.
[דבשבת שם איתא דאין מחזירין לתלות שידה חיבה ומגדל.
ומסיקה שם הגמ' דאסור, אע"ג דאין בנין וסתירה בכלים
„גזירה שמה יתקע". וכתב הג"א שם בפ"ד סימן ה': והצלצים
שנתקו מהסרביל מותר להחזיר כיון דכבר היו בו ובלבד שיתנם
בענין זה שלא יבוא לחוש שמה יתקע דאי בענין זה שהיה
רגיל לקשור ולתקוע היה אסור כדאסרינן בפי' כל הכלים

8 איתא בשבת מז א: לוי בר שמואל אשכחניהו לרבי אבא ולרב
הונא בר חימי דהוו קיימי אפיתחא דבי רב הונא אמר להו מהו
להחזיר מטה של טרסיים בשבת א"ל שפיר דמי וכו' מיתבי המחזיר
קנה מנורה בשבת חייב חטאת וכו'. ופירש"י בד"ה קרן: קתני מהמת
בכני מנורה דחייב והו"ה למטה של טרסיים ומשני: אינהו (רבי אבא
ורב הונא בר חימי — רש"י) דאמור כי האי תנא (כר"ש דמתיר
לכתחילה — רש"י) דתניא מלבנות המטה (כעין גלים קטנים יש
להם בית קיבול ומכנים לתוכן ראשי כרעי המטה שלא יקבנו בארץ
— רש"י) וכרעות המטה לזוחים של סקבים (עין קטן כמין דף
שחוקעין בקשת — רש"י) לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור —
ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת רשב"ג אומר אם היה רפוי מותר.
הרי שהגמ' השוותה מ"ש בברייתא למטה של טרסיים. ומפורש
בברייתא שאם תקע חייב חטאת.

והחזיר א"ל בסמ"ג סק"י הוכיח מהברייתא הנ"ל, דיש בזה ג'
חילוקים. א) תקיעה ב'. הירוק ג'. רפוי. וד"ל: מבווא מכאן דבין
חקע לרפוי איכא אמצעי דהיינו רפוי ואינו רפוי ר"ל מהדוק אבל לא
בחזק גמור דאי כל שלא תקע הוה בכלל רפוי הו"ל למתני דברי
רשב"ג בירש ואח"כ הו"ל לסיים אם תקע חייב חטאת אלא ח"ק
איירי בלא תקע בין מהדוק בין רפוי ואתא רשב"ג למימר דברפוי
מותר אבל במהדוק מודה רשב"ג דאסור ובוזי ניהא הא דאמרו לקמן

קכב ב דאין מחזירין (דלת שידה חיבה ומגדל) גזירה שמה יתקע וכו'
והכא מסקינן כרש"ג ולא גזרינן שמה יתקע אלא הכא ברפוי והתם
במהדוק וכן הוא בטור סימן ש"ג דיש כאן ג' חלוקות רפוי מותר
לכתחילה ואם תקע חייב חטאת ולהדקה אסור ואין בו חיוב, עכ"ל.
ולפי דברי החזו"א אין חילוק בין דבר שדרכו להיות מהדוק לאין
דרכו להיות מהדוק, ולעולם ברפוי מותר ובמהדוק אסור. ורבנו
שהוכיח בסקכ"ו שבדבר שדרכו להיות מהדוק אסור אפי' ברפוי,
הוא עפ"י דברי התוס' שם מח א ד"ה הא, שכתבו דבענין שהוא
רגילות לתקוע ולקשור נראה דאסורין להחזיר כדאסרינן בריש כל
הכלים (קכב ב) החזרת שידה חיבה ומגדל גזירה שמה יתקע. והתוס'
ס"ל דכל שאינו חוקע הוה בכלל רפוי. והיה קשה להם מ"ט אסור
להחזיר דלתות שידה חיבה ומגדל. ועי' חירצו שיש חילוק בין אם
דרכו להיות מהדוק לאין דרכו להיות מהדוק. ומה שמתירים ברפוי
הוא דוקא דאין דרכו להיות מהדוק. וכתב החזו"א על דברי התוס':
זה מוכח דאם היה דעתם לחלק בין רפוי למהדוק אין להם ראייה
מההיא דדלת השדה לאסור ברגילות לתקוע ד"ל דהתם במהדק
ועפ"י סיים שם החזו"א: ולמשכ"כ אין מקור לדין זה ואפי' אם
רגילות לתקוע אפשר להקל בדברנן כיון ולא הוכירוהו הר"מ והטור
וכל שעושה רפוי בלא מהדוק מותר ואפי' מהדוק במקום שאין
רגילות לתקוע אפשר להקל כדעת הטור.

באר הגולה

ג שם מ"ג דמפרש
לכ רב הונא ורמז
נפק כ"ה.
ד נ"י מדברי
מרחם העין מ'
ע"ה.
ה שם נח"ה.
ו רמז"ס נפק י'
מה"ש מהל דגבי
מלכות המטה שנה
מ"ו.
ז עירובין ק"ד.
ח כפי הטעם שם.

דא"כ הו"ל בונה אלא כדי שלא תרד יותר ג והוא שיהיו רפויים שיוכל ליטלם כשירצה אבל
אם מהדקם שם אסור: ח ו ספסל שנשמט אחד מרגליו אסור להחזירו למקומו ולהניח
אותו צד השמוט על ספסל אחר היש מי שמחמיר לאסור (וע"ל סימן ע"ח) ט והתקוע בעץ
בעץ (לא) בין שתקע במסמר (לכ) בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד (לג) ה"ו תולדות
בונה: י ו חצר שנתקלקלה במימי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הכנין
ובלבד שישנה שלא יורה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה ה שיהפכנה ויביא תבן על
שוליה דהיינו על ידי שינוי (לד) אבל ביד אסור:

שיד דברים האסורים משום בטיחה וכו' וכו' סעיפים

א א (א) אין בנין וסתירה בכלים ב (ב) והני מילי שאינו בנין ממש ג (ג) כגון חבית. הנה: (ד)

א שנה קרינ ונדה. ב הנה"ש עירובין אהל דרב ושמואל ל"ה. ג שנה קמ"ז נמשנה.

ביאורי הגר"א

של לנטי ש"מ דקס"ד של עץ וכן שם ל"ה א' נמנעול
קטיר מ' אצל נפוחת לא וע' תוס' שם וס': (ג) כגון.
שנה קמ"ו א' והרשב"א והר"ן חולקי' על זה וכתבו דדוקא
לר"א מוקמינן הכי דלחכמים כיון דפטור אצל אסור
נמקלקל מותר לנחלה וכן מוכח הסוגיא ד"ט שם וכן
הסוגיא דפ"ג דעירובין לפי הס"ד ה"א נמגדל של עץ
דלהל הוא וכו' שם דק"א מ"ס אהל הוא ומ"ס מ' אלה
דלמ"ד כלי ש"ד וכ"ד רש"י שם א' הס"ד נמגדל של און
כמ"ס בינושלמי שם והביאו תוס' שם וס' וכן מש"ס
הכל נמנעול קטיר נמיתא נמי כה"ג דלהל הוא וע'

כו': (כח) וכוס. עמ"ה: (כט) ואם.
מיל: (ל) שהם מ' דא"כ. רש"י: (לא) בין.
ר"פ הנונה: (לב) בין. סוף פ' מרה: (לג) ה"ו.
נפ' הנונה כרנ: (לד) אבל. שם מטעם הנ"ל דלר"ך שינה

שיד (א) אין. שנה קרינ עירובין ל"ה ו"ט כ' נ':
(ב) וה"מ שאינו. דננין מחדש הי בונה כמ"ס ע"ו נ'
וק"נ כ' וע' תוס' שם וס' ואפילו המורה הכלי אס הוא
מעשה אומן כמ"ס מ"ו א' וע"ס נמוס' ומ"ו א' נ' וכן
סמירה כמ"ס עירובין ל"ד נ' ואמ"ל הוא מ' ומשני נמגדל

ברכת אליהו

סק"ז. דאיתא שם: דרש רבא חצר שנתקלקלה במימי גשמים
מביא תבן ומרדה בה א"ל רב פפא לרבא והתניא כשהוא
מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה (כדרך חול — רש"י)
אלא בשולי קופה הדר אוקים רבא אמורא עליה ודרש רבירם
שאמרתי לכם טעוה הן בידי ברם כן אמרו משם ר' אליעזר
וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי
קופה. הרי דלמסקנה אסור לשטוח התבן אלא בשינוי. והו"ה
שאסור לזרות ביד מהטעם הנ"ל, שצריך לשנות. וכ"כ התוס'
שם ד"ה דרש רבא.]

שיד (א) שבת (קבג) [קכב] ב: ח"ד דלת של שידה ושל
חובה ושל מגדל נוטלין אבל לא מחזירין. ודינה שם הגמ'
במירוש כרייתא זו, ומסקנה: אלא אמר רבא קסבר אין בנין
בכלים ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע. ובעירובין לה א
— אהא דתנן שם לד ב, "נתנו במגדל ואבר המפתח הרי זה
עירוב". הנוכר לקמן בסק"ב — מפרשת הגמ': הכא במגדל
של עץ עסקינן דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה
בכלים. וז"ל (ב) [ביצה כב א]: וכו' סברי אין בנין בכלים
ואין סתירה בכלים.
(ב) דבנין מחדש הוי בונה, כמ"ס בשבת (עז) [עד] ב: אמר
רבא האי מאן דעביד חביתא (של חרס — רש"י) חייב משום
שבע חטאות תנורא חייב משום שמונה חטאות. ועיין תוס'
שם ד"ה חביתא שכתבו: פ' רש"י דמשום בונה לא מחייב

המטה. ומ"ס במחבר: שהם כלי וכו' דא"כ הו"ל בונה —
כ"כ רש"י שם בד"ה סומכין אותה בספסל: שהרי תורת כלי
עליו. ובר"ה לא שתעלה, כתב: דהו"ל בונה.
(לא) [בבאה"ג סק"ו ציין לשבת מז. אולם משם נלמד הדין
שכתב המחבר, "בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד".
וכמש"ל סק"ב. ומ"ס המחבר, "בין שתקע במסמר". זה עפ"י
מש"ש] בר"פ הנונה קב ב: עייל שופתא בקופינא דמרא רב
אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש. ופירש"י
שם: שופתא — יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא
בהיותו בנקב הכרזל להדקן שלא יצא.
(לב) סוף פרק כירה, הנ"ל בסק"ד הערה 8, דהתקוע
מלכנות המטה חייב. והוא תקיעה של עץ דעץ. [כ"כ ה"ה
בפ"י מהל' שבת מה"ג. ועפ"י כתב המשנה ברורה סקנ"ד: בין
בבנין ובין בכלי. ובשעה"צ סקל"ט כתב: עיין בהרה"מ
שמקורו מהא דמלכנות המטה שבת מז וכן ציין הגר"א ושם
כלי הוא].
(לג) כפרק הנונה כרב. שבסקל"א הבאנו מחלוקת רב
ושמואל — כענין עייל שופתא בקופינא דמרא — רב אמר
משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש. והלכה כרב.
משום שרב ושמואל הלכה כרב באיסורי.
(לד) שם מטעם הנ"ל דצריך שישנה. [עיקר הדין של "חצר
שנתקלקלה במימי גשמים יכול לזרות בה תבן וכו' ובלבד
שישנה", הוא בעירובין קד א. וכמ"ס בריש הסעיף בבאה"ג

ברכת אליהו

דשייך שפיר בנין וסתירה בכלים. ועיין שם לה א תד"ה כעי סכינא שכתבו: ומכאן מדקדק ר"י דחותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחוזק היינו דוקא כעין קשר של מיתנא אבל פותח של עץ או של מתכת אסור לשבר דבכלי נמי יש בנין וסתירה כדפרישית לעיל.

(ג) שבת קמו א. נדחגן שם: שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות וכלבד שלא יתכוין לעשות כלי. והקשו שם התוס' בד"ה שובר, מהסוגיא בעירובין לד ב, הנ"ל בסק"ב, דשם משמע שאסור לשבור המגדל ליטול העירוב, והכא שרי לשבור החבית. ותירצו: הכא דשרי לשבר את החבית משום דמיירי במוסתקי כדמוקי לה בביצה פרק המביא כדי יין וכו'. דאיתא שם לג ב — בענין קטימת קיסם —: תני חדא קוטמו ומריח בו ותני חדא לא יקטמו להריח בו וכו' לא קשיא הא ר"א והא רבנן דתניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבות של בהמה ושוניו שלא יקטמו ואם קטמו לחצות בו שיניו ולפתוח בו את הדלת בשוגג חייב חטאת במדיד ביו"ט סופג את הארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות (דקטימה תיקון כלאחר יד הוא ולא תיקון מעליא הוא אא"כ מחתכו בסכין — רש"י) ר"א דקאמר התם חייב חטאת הכא פטור אבל אסור רבנן דאמרי התם פטור אבל אסור הכא מותר לכתחילה ולית ליה לר"א הא דתנן שובר אדם את החבית ליטול הימנה גרוגרות וכלבד שלא יתכוין לעשות כלי (והא הכא דכי מתכוין לעשות כלי איכא חיובא דאורייתא וכי לא מתכוין לא גזור רבנן לכתחילה — רש"י) אמר רב אשי כי תניא ההוא (דמותר — רש"י) במוסתקי (חבית שבורה שמדבקין שבריה בשרף של עץ וכו' וכיון דרעוזה היא ליקא למיגזר בה שלא יתכוין לעשות כלי — רש"י). וזהו שכתבו התוס' דהא דתנן, "שובר אדם את החבית", איירי במוסתקי. וכתבו שם עור הותוס', דאע"ג שהגמ' בביצה לא מוקמי במוסתקי אלא לר"א, מ"מ גם לרבנן צריך להעמיד כן. דבשלמא בקיסם חולקים חכמים על ר"א וס"ל שמותר לקוטמו לכתחילה, משום שגם כשקוטמו לחצות בו שיניו פטור, ולפיכך כשקוטמו ואינו מתכוין לעשות כלי מותר. אבל בחבית גסל חכמים מודים שכשמתכוין לעשות כלי חייב, וממילא כשלם מתכוין לעשות כלי פטור אבל אסור. ולפי"ז גם לרבנן קשה — הא דהקשה הגמ' על ר"א — וכי לית להו לחכמים הא דתנן שובר אדם את החבית וכו'. וע"כ גם לרבנן צריך לאוקמי הא דתנן, "שובר אדם את החבית", במוסתקי. והרשב"א והרי"ן חולקים ע"ז — שכתבו תוס' לרבנן ג"כ צ"ל דמתני' דשובר אדם את החבית איירי במוסתקי — וכתבו בשבת שם דדוקא לר"א מוקמינן הכי. דכיון דס"ל לר"א דבכוסם לחצות בו שיניו חייב חטאת, לפיכך גם באינו מתכוין לעשות כלי צ"ל אסור. ולכן הקשה הגמ' מהא דתנן, "שובר אדם את החבית", שגם שם צ"ל אסור — אע"ג שאינו מתכוין לעשות כלי — וצ"ל דאיירי במוסתקי. אבל לחכמים כיון דבעשיית כלי פטור אבל אסור, במקלקל מותר לכתחילה. ולפיכך לא צריך לאוקמי ההיא דשובר אדם את החבית במוסתקי, וגם חבית שלימה מותר לשברה. וכן מוכח הסוגיא דיו"ט שם. שהגמ' בביצה הקשהה רק לר"א — "ולית ליה לר"א הא דתנן שובר אדם את החבית וכו'" — ולא הקשה כן גם אליבא דרבנן, משמע דלרבנן ניהא ההיא משנה. וכן הסוגיא דפ"ג בעירובין הנ"ל בסק"ב, שהקשה הגמ' שם: אמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר.

דאין בנין בכלים ואין נראה דדוקא במחזור מטה ומגורה של חוליות אמרינן דאין בנין בכלים אבל כשעושה לגמרי כל הכלי מיחייב משום בונה. ודאייתם של החוס' מהגמ' שם קב ב: עייל שופתא בקופינא דמרא (יתד קטן שתוחבין בתוך הבית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקן שלא יצא — רש"י) רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש. ועיין תוס' שם ד"ה האי שכתבו: ואע"ג דקיי"ל דאין בנין בכלים אורי"ה דהיינו דוקא בהחזרת בתי תריסין או במגורה של חוליות אבל בנין גמור מיחייב בכלים כמו בקרקע. ואפילו החזרת הכלי, אם הוא מעשה אומן, יש בזה משום בנין, כמ"ש שם מו א שאסור לטלטל מגורה של חוליות. ופירש"י שם בד"ה של חוליות: כמגורה של פריקים שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי. מוכח מכאן שבהחזרת הכלי יש איסור דאורייתא, שאילו היה רק איסור דרבנן, לא היו אוסרים את לטולם. וע"ש בתוס' ד"ה חוליות, שהקשו מביצה כא ב, דמשמע משם דב"ה שרי לטלטל מגורה של חוליות. ותירצו התוס': דהתם מיירי כגון שהחוליות מחוברין יחד ואינם מתפרקין ופעמים מטין אותן ופעמים זוקפין אותן. הרי דבמקום שהם מתפרקים, מודו ב"ה דאסור להחזיר, משום דיש בזה משום בנין. וכן מוכח שם מו א: המחזורי קנה מגורה בשבת חייב חטאת. ועוד תניא שם: מלבנות המטה (כעין רגלים קטנים יש להן בית קיבול ומכניס לתוכן ראשי כרעי המטה שלא יקרב באו"י — רש"י) וכרעות המטה לרווחים של סקיסם (עץ קטן כמי דף שתוקעין בקשת וכו') שעליו מושך החץ — רש"י) לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור. ואיתא שם בעמוד ב': ולא יתקע (בחוץ ע"י יתדות — רש"י) ואם תקע חייב חטאת. מכל זה מוכח שיש איסור דאורייתא גם בבנין כלים, כשבונה כלי מחדש, או כשמחזירו ע"י מעשה אומן. וכן יש סתירה בכלים — כששובר כלי גמור — כמ"ש בעירובין לד ב. דתנן שם גבי עירוב: נתנו במגדל ואבד המפתח ה"ז עירוב ר' אליעזר אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב. ופריך שם בגמ': ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר (נהו דתרווייהו ברה"י ניהו כיון דלא מצי שקיל ל"ה הוה ליה כשני מקומות — רש"י). ומשני: רב ושמואל דאמרי תרווייהו הכא במגדל של לבנים עסקינן (שנוח לסותרו וכדכרז לאוקמי באורייתא דליבני סדורות זו ע"ג זו בלא טיט ביניהן דלאו סתירה היא — רש"י). ש"מ — מדרמשיי "במגדל של לבנים עסקינן" — דקס"ד של עץ איירי, ואעפ"כ הקשו שם, ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר, ולא תירצו ששניהם במקום אחד חשיב, כיון שיכול לשבור המגדל וליטול העירוב. ומוכח מכאן דבכלי גמור יש בשבירתו משום סתירה. וכן שם לה א מתרצת הגמ' תירצו נוסף על הקושיא הנ"ל: אביי ורבא דאמרי תרווייהו במגדל וקטיבא מיתנא עסקינן (קשור המגדל בחבל — רש"י). הרי דדוקא במגדל הקשור בחבל יכול ליטול העירוב, אבל בפותחת לא. דכיון שיש צורך לשבור הפותחת, יש בזה משום סתירה ואסור. ועיין תוס' שם לד ב ד"ה ואמאי, שהקשו: מאי פריך הרי מותר לשבור את הכלי וליטול מה שכתובו כדתנן בפ' חבית (שבת קמו א) שובר אדם את החבית ליטול ממנה גרוגרות וטעמא דאמר בסמוך משום דאין בנין וסתירה בכלים. ותירצו בתירוצם השני: ועוד דבכלי נמי שייך בנין וסתירה וכו' והא דקאמר בסמוך דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים וכו' היינו בהנחה דאמר נוטלין אבל לא מחזירין דלא הוי בנין וסתירה גמורה וכו' אבל לשבר הכלי ולקלקלו אסור

ברכת אליהו

ד"ה ואמאי, ובשבת קמו א ד"ה שובר. וכן מ"ש בעירובין לה א בתירוק השלישי: הכא במגדל וקטיר במיתא עסקין ובעי סכינא למיפסקיה ת"ק ס"ל כר' יוסי דאמר כל הכלים ניטלים בשבת חוץ ממסר הגדול ויתר של מחרישה ור"א ס"ל כר' נחמיה דאמר אפילו טלית ואפילו תרוד אין ניטלין אלא לצורך תשימשן (ועיקר תשימשו של סכין לא לחתוך חבלים הוא אלא לחם ובשר ואוכלין — רש"י). ולפי תירוק זה — שרק החבל מותר לקרוע, אבל אסור לשבור את המגדל — צ"ל נמי דאיירי בכה"ג דאהל הוא, וכנ"ל — או משום דאיירי בשל אבן, או משום דאיירי בגדול — אבל במגדל קטן אין בו משום סתירה. ועיין בהגיה שכתב: שאינה מחזקת מ' סאה. ועיין מש"ל סק"ד וכן עיקר.

(ד) בסק"ב ה' הבאנו דברי המנשה בעירובין לד' ב: נתנו במגדל ואבר המפתח ה"ז עירוב. ופריך שם בגמ' : ואמאי הוא במקום אחד ועירוב במקום אחד. והקשו הראשונים שם מאי פריך והא תנן בשבת קמו א : שובר אדם את החבית בשבת לאכול הימנה גרוגרות. והתוס' בעירובין שם ד"ה ואמאי תירצו בתירוצם הראשון, דההיא דעירובין — שאוסר לשבור המגדל — במגדל גדול עסקין, ולכן יש בזה משום סתירה. וההיא

שאסור לשבור את המגדל משום בנין וסתירה בכלים, פ"י הרשב"א שלפי הס"ד ה"א במגדל של עץ גדול דאהל הוא, ומשם כך סברה הגמ' שאסור לשבור, דבאהל ודאי יש סתירה. אבל בכלי קטן מותר לשבור, דאין בנין וסתירה בכלים. וכן משמע שם לה א. דקאמרה שם הגמ' על הקושיא הנ"ל — "אמאי הוא במקום אחד וכו'" — : הכא במגדל של עץ עסקין דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים. ומר סבר אהל גדול, אלמא דלמ"ד כלי הוא שפיר דמי, ומותר לשבור. אלא שכה"א סברה הגמ' שהוא אהל, ולכן אסור לשבור. וכ"ד רש"י שם ד"ה ומתני' : דעירוב במאי מוקמינן לה דהא לכו"ע אי גדול הוא אהל הוא ואמאי עירוב עירוב ואי קטן שאינו מחזיק מ' סאה בלח כלי הוא ומאי טעמא דר"א. משמע מרש"י שבפחות ממ' סאה הוא כלי ושרי לכו"ע. והא דאסור בגדול, משום דאהל הוא, אפשוש לומר הסבר אחר כסוגיא שם. שהס"ד — שאסור לשבור המגדל — לאו משום דאיירי במגדל גדול, אלא איירי במגדל של אבן. כמ"ש בירושלמי פ"ג דעירובין הלכה ג' : הדיא דתימא במגדל של אבן אבל במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית לאכול הימנה גרוגרות. והביאו התוס' את דברי הירושלמי, שם לד ב

אין איסור דאורייתא. אבל במקום שיש לחשוש שיעבור על איסור דאורייתא, גזרו. והכא בחבית יש לחשוש שמא יתכוון לעשות פתח, ויהיה חייב חטאת. ומשום כך גם לחכמים צריך לומר דאיירי במוסתקי. אלא שלפ"י הקשה החזו"א דדבר רבנו — שהוכיח דעת הרשב"א מהא דעירובין לה א דמוקל לה דפליגי אי אהל הוא ומכאור דבכלי מותר — ח"ל : קשה למאי דפירשנו דמודה הגר"א דאסור לשבור משום גזירה דלמא אתי לכיין לעשות כלי ואפשר דבכלי שובר את הפותחת דבה לא שייך גזירה דלמא כינוי לעשות כלי כיון שאינו עושה נקב כלל ואפשר דדוקא בחבית שייך למיגור דזימנן דטריח ליה להסיר המגדלה ומשמש דרך חור אהל דלת המגדל לעולם אינה מפורחת בטש אין צורך לחור, עכ"ל.

ועיין בערוך השלחן סעיף ח', שהקשה על הרמ"א. שכיון שהוא מחלק בין כלי גדול לכלי קטן, ובקטן מותר אף כשהוא שלם, ממילא נסתלקה קושיית התוס' — מהא דשובר אדם את החבית — וא"צ לתרץ דאיירי במוסתקי. וק"ל למעלה לא הביא דעת המתירים שהשביה אף בחבית שלמה. ובתב עוד שם : והנה שמעתי שיש נהגים לשבור ראש הקבוקב שבו יין או שאר משקין אם אין יכולים לפתוח החותם ולשפך דעת הסור והשורע אסור אמנם לעג"ד אין לגעור בהם מפני ששלת הרבה מרבותיו היות גמור הוא כמ"ש במצאתי שגם הרשב"א שכתב שם חולק על התוס' ומסקין דאפילו בחבית שלמה מותר לשבור ולפ"י פשוטא פשוטא שגם נהגים על מי לסמוך על חמשה דביות העולם וכן פסק אחד מגדולי האחרונים (הגר"א סק"ב). עכ"ל. וזה דלא כהחזו"א בדבריו רבנו. וקושיית הערוך השלחן — : למעלה לא הביא דעת המתירים שהשביה אף בחבית שלמה — : מסייעת לחזו"א, שגם הרמ"א סובר שאסור לשבור חבית שלמה. והרמ"א לא חלק אלא על מ"ש המחבר שבשלמה יש בנין וסתירה בכלים.

ותוד כתב החזו"א שם בסק"ז בענין זה. שהמ"ב בסק"ה כתב — על מ"ש המחבר — : "ובלבוש לא יכירין לנזקיה נקב פיה" — : וה"ה על מתיז ראשה למלעלה ומכיון ליפוח השביה חתשאר עוד כלי. ובתב ע"ז החזו"א, שיש לדון בדבריו. דבשלמא כשמנעק מן הצד יש בזה משום כוונה דזימנן דטריחא ליה להסיר המגדלה ונתיא ליה כפתחה וזמא. אבל במתיז ראשה לעולם מלקלף הוא, דהו"ל להסיר המגדלה ולא לקללף החבית. ואילו אם מוקדק שיהא פיה חלק, מ"מ לאו בנין הוא. וס"ס : ויש בזה נפ"מ לדינא אם מותר להתיז ראשה בשלמה לדעת הגר"א דאין איסור סתירה בשלמה רק יש לגזור דלמא יתכוין להסיר כלי שאם יש חיוב חטאת בחתוזה יש לאסור בשלמה אפי' כאינו מוקדק ובמ"ב סק"ג כתב דבשלמה אסור להתיז ראשה והוא משג"ח והסכימו אחתונים וז"ל אבל זה לדעת תוס' הראש דבשלמה יש איסור סתירה אבל לדעת הרשב"א י"ל דאף בשלמה מותר אף אם ננקוט כדעת התוס'

1 יורמב"ם בפכ"ג מהל' שבת ה"ב כתב : שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי. ולא כתב דאיירי דוקא בחבית רעועה. משמע דס"ל דהאוקימתא דאיירי במוסתקי לא קאי אלא לר"א ולא לרבנן. וכדמשמע בפשטות מהגמ', דפריך : ולית ליה לר"א וכו'. משמע דלרבנן לא קשה. ולא ס"ל להרמב"ם מ"ש התוס' דבמקום שיש איסור דאורייתא במתכוין, גם רבנן גזרו כאינו מתכוין אסור מתכוין. אלא לרבנן מותר בכל אופן. ולא גורזין. וכן כתב באור זרוע הנזכר לקמן בסק"ד. דלרבנן לא קשה קושיית הגמ' הנ"ל. דא"כ כל דבר שאינו מתכוין יהא אסור אטו שמא יתכוון ודרי' גופיה דמוקמינן ניהליה במוסתקי פ"י בתוס' ריב"א דר"א כר' יהודה ס"ל דאמר דבר שאינו מתכוין אסור ולכן אסור בשאר כלים א"כ לרבנן דס"ל כר' שמעון ותו דקיי"ל דאין סתירה בכלים ודאי שרי אפי' בחבית שלמה וטובה וכו'.

והרמ"א שחילק בין חבית גדולה לקטנה — שאינה מחזקת מ' סאה. ס"ל ג' לכאורה שלחכמים א"כ להעמיד במוסתקי. ובקטנה מותר לשברה בכל אופן. ועיין מ"א סק"א, שמשמע מדבריו שהרמ"א לא בא לחלוק על המחבר — שבשלמה אסור אף בקטנה — אלא להוסיף. דהא דשרי במוסתקי אינו אלא בקטנה, אבל בגדולה אסור, וז"ל הרמ"א : דאילו מחזקת מ' סאה הו"ל כאהל וכו' — אפילו אינו בנין גמור אסור דבנין גמור שייך אפילו בכלי קטן. וכ"כ בנתיב חיים ובמבטחי השקל. ופירש בנתיב חיים, שהרמ"א מסביר ס"ל דבגדול — כיון דהו"ל אהל — אסור גם ברעועה. וכ"כ במהר"ש, דס"ל להרמ"א עיקר כדברי התוס' שבכלי קטן יש משום סתירה, ורק במוסתקי שרי. אלא שבגדול אסור בכל אופן, כיון שצ"ע מתורת כלי והו"ל אהל.

ורבנו האריך להוכיח כשיטת הרשב"א — שגם בשלמה אסור איסור סתירה לרבנן — וס"ס : ועיין בהגיה וכן עיקר. משמע ענין כדברי הרמ"א שחולק על המחבר, וס"ל שבקטנה שרי אפילו בשלמה דאין בנין בכלים. וכן כתב בפסקי הפוסק. אבל בחזו"א ה"ל שבת סימן א"א סק"ז כתב : שאין כוונת רבנו לפסוק לגמרי כהרשב"א. שהרשב"א סובר שמוותר לשבור חבית אף כשהיא שלמה. והביא ראיות לזה. אבל רבנו לא הוזכר ראיותיו של הרשב"א בענין זה. וגם לקמן כשכתב המחבר — אבל אם היא שלמה אסור לשברה, — לא העיר רבנו שהרשב"א חולק — וי"ט וסובר שמוותר. אלא שעל דברי המחבר בריש הסעיף, אין בנין וסתירה בכלים וה"מ שאינו בנין משם, — הביא רבנו דברי הרשב"א, לומר שאין בנין וסתירה גם בכלי שלם. אבל למעשה אין לשבור כלי שלם, ורק במוסתקי שרי. ושעם הדבר, שלא מצינו שחולקים ר"א והכמים כעצם הגזירה. ולכו"ע אסור במקום שיש לחשוש שמא יעשה כלי. ורק על מ"ש ו"א שאסור לקטום כדי להרחיק גזירה אטו לחצות שניו, חלקו חכמים והתירו לקטום כדי להרחיק. שלדבריהם גם כשקוטם לחצות שניו

ברכת אליהו

דשבת — שמחיר לשכור החבית — איירי בחבית קטנה. וכן כתב רש"י שם לה א ד"ה ומתני': דעירוב במאי מוקמינן לה דהא לכו"ע אי גדול הוא אהל ארע' הוא ואמאי עירובי עירוב אי קטן שאינו מחזיק מ' סאה בלח כלי הוא ואמאי טעמא דר"א. הרי דבכלי גדול לכו"ע יש משום סתירה. וכ"כ הר"ן. דבשבת קמא — אהא דתנן, "שובר אדם את החבית וכו'" — הקשה גם הר"ן בקושיית התוס' בעירובין הנ"ל וכתב: והיינו טעמא משום דהתם במגדל גדול עסקינן דהוי כאהל ושייך ביה בנין וסתירה הוא במגדל קטן לא שייכא ביה בנין וסתירה והיינו טעמא דסתיירא אכל בגדלים כ"כ חידושי לביצה לג ב, ובשבת שם דאין בנין וסתירה בכלים, אבל בכלי גדול יש בנין וסתירה. וכ' דכן מוכיח סוגיא דשם, וד"ל בביצה שם: אפילו חבית גמורה לרבנן שובר ואינו נמנע לפי שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואי משום ההיא דעירובין לא קשיא דהתם מגדל גדול משמע וכלים קטנים הוא דאמרין דאין בנין בכלים וסתירה אבל בגדלים כ"כ חידושי לביצה בהן וכן מוכחא כל אותה הסוגיא ששם. וכתב באור זרוע בזה: שבת סימן ע"ח סק"ב, דהגדרת כלי הוא, כשאין בו מ' סאה, וז"ל: הלכך אני אומר דתיבה שיש עליה תורת כלי דהיינו שהיא קטנה ואינה מחזקת מ' סאה בלח כדפירש"י בההיא דבכל מערבין דאז נקראת כלי וסגרו בה אוכלין ונאבד המפתח מותר לשבריה וכו'. וכ"כ רש"י שם לה א ד"ה ומתני', הנ"ל בריש ס"ק זה. וכמש"ש ל ב, דתנן התם כו ב, ומערבין לגו' בין וכו' ולכתן בבית הפרס ר' יהודה אומר אפילו בבית הקברות מפני שיכול לחוץ ולילך לאכול. ומפרשת הגמ' שם ל ב: תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה תיבה ומגדל קא סבר אהל זרוק שמה אהל. ועיין רש"י שם ד"ה שמה, שכתב: ובגדולה עסקינן שמחזקת מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש דאי קטנה כלי הוא ומקבלת טומאה ולא חייצא. ומ"ש רש"י והאור זרוע השעור דמ' סאה, הוא כמ"ש בפס"ו דכלים משנה א': השידה והתיבה והמגדל וכו' והן מחזיקות מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש הרי אלו טהורין. ובפ"ח דאהלות משנה א': אלו מביאים וחוצצים השידה והתיבה והמגדל וכו' והן מחזיקות מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש. הרי דמגדל גדול — המחזיק מ' סאה — אהל הוא ולא כלי. ובאהל כו"ע לא פליגי דיש בו סתירה. כמ"ש בעירובין ל"ה א, הבא במגדל גדול של עץ עסקינן מר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ומר סבר אהל הוא. הרי דכל מחלוקתם היא אם מגדל גדול אהל הוא או כלי, אבל לכו"ע אי אהל הוא יש בו סתירה. ורש"י — שבכל הסוגיא בעירובין שם כתב שסתירה הוא רק במגדל גדול, משום אהל — אויל לשיטתיה דס"ל

דאסרינן משום גזירה. 2 בד"א כתב: פירש"י שמא יחזקנו במקבות ובגדול ואז יהיה חייב משום מכה בפטיש אבל לא משום בנין. וצ"ע דהא רש"י פ"י שם במשנה ובגמ' דהא דאסור להחזיר דלת שיהיה תיבה ומגדל הוא משום דהוי בונה. וד"ל רש"י שם במשנה ד"ה והעלין: דכיון שיצא העלין כולו נופל הווי כבונה. ובגמ' ד"ה והעלין כאן וכאן אסור להחזיר, כתב: דהוי בונה ממש. אלא שהוסף רש"י במשנה: וקא סבר יש בנין בכלי. והתוס' שם ד"ה העלין, הקשו על רש"י: תימה אטו מתניתין כב"ש דלכ"ה אין בנין וסתירה בכלים. ודברי רבנו שכתב דלרש"י הוא משום מכה בפטיש — צ"ע.

3 תוס' שם עד כ ד"ה חביתא העירו שמהדון של המנפה כלי וכו' וכו' משמע שהחייב אינו משום בונה גם כשעושה כלי שלם. ועיין בקהילות יעקב להגרי" קניבסקי שליט"א שבת סימן ל"ה, שהביא בשם האבן האזל במאסף כנס"י סיון תש"ג, דמלאכת בונה הוא שמקבץ ומחבר כמה דברים נפרדים לעשותם גוף אחר.

וכשכונה אהל בזה, הוי אכ דבונה. וכשמגבן, הוי תולדה דבונה, דאינו עושה אהל. וכשפורס אהל הוי רק תולדה, כיון שאינו מקבץ חלקים. ולפ"ז כשמגבן כלי זכוכית, אין בזה לא משום עשיית אהל ולא משום קיבוצ חלקים, ואין זה תולדה דבונה. ועי"ש שני דברים האבן האזל. ובאגרות משה להגרי"מ פיינשטיין שליט"א אר"ח ח"א סימן קכ"ב סוף ענף ה', כתב שהלשון "מנפה בכלי זכוכית", לא משמע ששונה עתה כלי חדש מתחילה, אלא שעיקר הכלי כבר נמצא ע"י הדפוס, ועתה הוא מנפה, "בכלי" להשלימו. ואין בנין בכלים", היינו בדבר שהוא כבר כלי. ולכן לא אמרו, "מנפה כלי זכוכית", אלא, "מנפה בכלי זכוכית".

4 בד"א הוסיף: ובשלמא לשיטת התוס' נחא ד"ל דרב מחייב משום בונה הוא במחלוקתו דאסרינן בכלים מיירי כמסותקי אבל לפירש"י דאין מחלק וע"כ רב מחייב משום בנין בכל הכלים כנ"ל וכן קשה דברי רב אדודי. וכאור שמח פכ"ג מהל' שבת ה"ב הביא דברי הגהות מיומיות

שאלה מחזקת ארבעים טאה (מ"ה סימן ס"ה) שנשברה (ה) ודיבק שבירה בזפת (ו) יכול לשברה ליקח מה שבתוכה דובלבד שלא יכוין (ז) לנקבה נקב יפה שיהיה לה לפתח דא"כ הוה ל' מתקן מנא באר הגולה דהי מוקי לה נהנה ל"ג

ביאורי הגר"א

ההנה"ה שאלה כ"ו ועמש"ל וכן עיקר: (ד) שאינה מחזקת. דתוס' נערוצין שם מ' נמי' ראשון דההיא דערוצין נמגדל גדול עסקין וכן כ' שם רש"י ור"ן וכ"כ רש"י וכן דקן מוכה סוגיא דשם וכן נא"ו שאלה מחזקת כ' וכ"כ רש"י שם ל"ה א' ד"ה ותמני' וכמש"ס ל' ב' וע"ש רש"י ד"ה שמים כו' וכמש"ס נפ' ע"ו דכלי' ופ"מ דלחלות ונאכל כ"ע ל"פ כמ"ס נערוצין שם ורש"י א"ל לשיטתו' דס"ל דאין ננין וסמירה בכלים לעול' כמ"ס נשבת ע"ו ב' וע"ש נרש"י וההיא דר"פ הנונה רב ס"ל דשם ננין ככלי' אבל לדין דק"ל כרנא קכ"ג ב' ק"ל כשמואל דאמר משום מכה נפטיס דר' יוחנן שם ס"ל כחמיה וכן פ"י רש"י שם מ"ו א' וקכ"ג ב' משום מכה נפטיס וכן ההיא דחולני' מ"ו א' ודשיה עירובין קכ"ג ב' הכל כפ"י משום מכה נפטיס וכן מ' נשבת ע"ה ב' המנפח כלי' כו' ומה

ההנה"ה שאלה כ"ו ועמש"ל וכן עיקר: (ד) שאינה מחזקת. דתוס' נערוצין שם מ' נמי' ראשון דההיא דערוצין נמגדל גדול עסקין וכן כ' שם רש"י ור"ן וכ"כ רש"י וכן דקן מוכה סוגיא דשם וכן נא"ו שאלה מחזקת כ' וכ"כ רש"י שם ל"ה א' ד"ה ותמני' וכמש"ס ל' ב' וע"ש רש"י ד"ה שמים כו' וכמש"ס נפ' ע"ו דכלי' ופ"מ דלחלות ונאכל כ"ע ל"פ כמ"ס נערוצין שם ורש"י א"ל לשיטתו' דס"ל דאין ננין וסמירה בכלים לעול' כמ"ס נשבת ע"ו ב' וע"ש נרש"י וההיא דר"פ הנונה רב ס"ל דשם ננין ככלי' אבל לדין דק"ל כרנא קכ"ג ב' ק"ל כשמואל דאמר משום מכה נפטיס דר' יוחנן שם ס"ל כחמיה וכן פ"י רש"י שם מ"ו א' וקכ"ג ב' משום מכה נפטיס וכן ההיא דחולני' מ"ו א' ודשיה עירובין קכ"ג ב' הכל כפ"י משום מכה נפטיס וכן מ' נשבת ע"ה ב' המנפח כלי' כו' ומה

ברכת אליהו

למפסקיה, כדי לומר דר"א כו' נחמיה, ולכן אינו יכול לחתוך החבל, כיון שאסור לטלטל את הסכין לצורך זה, ומשום כך אין עירובו עירובין. אבל אילו היינו מעמידים את המשנה בשל עץ — דאין בזה משום סתירה — אפי' לר' נחמיה מותר, דהרי יכול לשבור המגדל, ולא היינו יכולים לכאר דברי ר"א שחולק. וההיא דיו"ט — ביצה לגב הנ"ל בסק"ג — דמוקים לההיא דשבת קמא א"ש, שובר אדם את החבית וכו', — במוסתקי, ומשום הוכיחו הו"ס' בשבת שם, שבחבית שלמה יש בנין וסתירה, אין קושיא לרש"י. אדרבה, משום מוכח דאין בנין בכלים. מדפריך לר"א משום גזירה ולא משום סתירה לס"ד דלא איירי במוסתקי. דשם הקשתה הגמ' לר"א — דאמר שאסור לקטום כדי להרית, גזירה שמא יתכוין לעשות כלי' — ולית ליה לר"א הא דתנן שובר אדם את החבית וכו'. הרי דכל קושיית הגמ' היתה רק משום שריא גזור שמא יעשה כלי. אבל לא היה קשה לגמ' מעצם שכירת החבית, שיש בזה משום סתירה כלי, אלא ודאי מוכח מהגמ' דאין סתירה בכלים. ורק לר"א שגזור פריך.

ומי'ש במשנה בשבת, „ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי“, ומשמע שיש חיוב בעשיית כלי, היינו משום מכה בפטיש, ולא משום בנין בכלים, בג"ל בשיטת רש"י. אבל בסתירה כלי אין כל איסור אפילו בכלי שלם. עיין תוס' עירובין לד ב' ד"ה ואמאי, ושבת קכ ב' ד"ה האי בג"ל בסק"ג, ושם (קמז) (קמז) א ד"ה שובר הנ"ל בסק"ג, דמכל אלו מוכח דיש בנין בכלים ומסקנת הגמ' בביצה דאיירי במוסתקי הוא גם לרבנן דפליגי אר"א.

(ה) יו"ט לג ב. דמסקנת הגמ' בביצה שם הנ"ל בסק"ג,

יש ליישב קושיית הגמ' דגרמא מותר, ומה שסותר את הכלי ע"י זריקתו לאש, אינו אלא ע"י גרמא, דאינו שובר את הכלי בידים. כמ"ס בפטיש. דשם קכ א תנן: ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים כשביל שלא תעבור הדליקה. ומפרשת הגמ' שם בעמוד ב', דגרס כבוי שרי. הרי דבמקום שאינו עושה בידים — אע"פ שנשבר הכלי ומכבה הדליקה — שרי. וההיא דעירובין, הנ"ל בסק"כ וסק"ג — דסברה הגמ' שאסור לשבור מגדל, אע"פ דלרש"י אין בנין בכלים — צ"ל דהגמ' קס"ד דמיירי במגדל של אבן, כמ"ס תוס' בשם הירושלמי הנ"ל בסק"ג. והירושלמי מסייע לרש"י — שרק במגדל של אבן יש משום סתירה בכלים — דכפירוש כתב שם הירושלמי דמגדל של עץ מותר לשבור כמו חבית. ומי'ש בעירובין לה א בתירוק האחרון הנ"ל בסק"ב, דהא דשרי לשבור המגדל, משום דאיירי במגדל וקטיר במיתנא, ולכאורה קשה, דלרש"י אפשר היה להעמיד במגדל של עץ, דאין בו משום סתירה. אולם רש"י פירש שם דאיירי במגדל גדול, ובאחל ודאי יש סתירה, כמש"ש לעיל מינה: מר סבר אהל הוא, ובר מן דין צ"ל במיתנא משום „כעי סכינא למיפסקיה וכו'“. נד"ל הגמ' שם: אביי ורבא דאמרי תרויהו במגדל וקטיר במיתנא עסקין ובעי סכינא למיפסקיה ח"ק ס"ל כו' יוסי דאמר כל הכלים ניטלים בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחירשה ור"א ס"ל כו' נחמיה דאמר אפילו טלית אפילו תרודו אין ניטלים אלא לצורך תשמישן. הרי דכוונת הגמ' לכאר שם, לא רק טעמיה דח"ק דעירובו עירוב, אלא גם טעמו של ר"א דפליגי וס"ל דאין עירובו עירוב. ומשו"ה מפרשת הגמ' דאיירי בקטיר במיתנא ובעי סכינא

5 באגרות משה חלק א"ח ח"א סימן קכ"ב סוף ענף ד', כתב ליישב קושיית רבנו, עפ"י מה שביאר שם במוסתקי חייב אדם מתכוין לעשות פתח, משום מכה בפטיש. וי"ל שגם המקשן שם ידע דאיירי במוסתקי, ומשו"ה היה פשיטא ליה שלרבנן מותר לשבור. אלא שלא ידע שגם לרש"י, שהרי ר"א גזר שמא יעשה כלי, ולפי"ז יש לגזור גם בחבית שמא יתכוין לעשות פתח ויהיה חייב, וע"ז דורש שם דכיון דאיירי במוסתקי אין חשש שמא יעשה כלי.

שהוכיח מהגמ' הנ"ל — דמסקין בשברי כלים — דאין סתירה בכלים. וכתב עליו: ולפלא איך שייך זה לסתירה כיון שמבטור לגמרי וכו' אבל כאן במבעיר שיקרא סותר לא שמענו והוי כמבעיר ספר האם נאמר דחייב משום מוחץ ולרונגמא אשכחן דשורף בעצמות אין בו משום שכירת עצם כפסח דשורף אינו שובר כמ"כ אינו סותר לענין שבת ויפלא וכו' ובשורף לגמרי שתהא מלאכה לענין שבת משום סותר או מוחץ ודאי לא מסתברא, עכ"ל.

באר הגולה

ה שם שם נמשך
וכפי רש"י.
ו שם נכריהם כש
אומרים. ו מרדכי שם.

(ח) אבל אם היא שלימה אסור לשברה אפי' בענין שאינו עושה כלי ה ואפילו נקב בעלמא אסור לנקוב בה מחדש ו (ט) ואפי' יש בה נקב חדש אם להרחיבו אסור. הגה: (י) ונלמד שזמון לנקב (מלכא פ' תמיד) ו (יא) ואם ה' סבין תקוע מערב שבת בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי

ביאורי הגר"א

להחיצו וספ"ד נ' ז' אמרין דזה ושלפה כו' ואע"ג שמתחיל הנקב ומ' דהכל נכח"ג: (יא) ואם היה כו' ודוקא כו'. כ"כ מה"ר ועפ"י ח"ל מה"ר סבין המחוץ כותל אסור להוציאו דק"ל כ"כ נרש"י פ' הטובה דקודם משום נוטה אפי' אינו נמשל ואע"ג שאין ממזין כלל ה"ל פסיק רשע

קמ"ו א': (ז) לנקבה. נקב כו'. רש"י: (ח) אבל אם. כמ"ל: (ט) ואפי' נקב כו' מחדש. ר"ל שלא היה בו נקב וקאי אלמנלה דנכנס שניה כו' וכמ"ס מוס' שם דכולה שמעתין איירי במוסמקי וכו' בעירובין שם: (י) ובלבד שיחכוין כו'. שהקשה במרדכי דהכל אסורין

ברכת אליהו

שאסור לנקוב בה מחדש. וכמ"ס התוס' בשבת קמא ד"ה שובר, דכולה שמעתין איירי במוסמקי. ולפי"ז גם הברייתא המובאת שם בהמשך הסוגיא, "ת"ר אין נוקבין נקב חדש", איירי במוסמקי. וכן הוא בתוס' עירובין לד' ד"ה ואמאי, דכל הסוגיא איירי במוסמקי.

(י) שהקשה במרדכי בשבת פרק כ"ד סימן ת"מ, דהבא אסרינן להרחיב הגומא וספ"ד נ' ב אמרינן דזה ושלפה וכו'. ודאיחא שם קמא: ת"ר אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם בא להוסיף מוסיף וי"א אין מוסיפין. ובעמוד ב' שם: דרש רב נחמן משום ר' יוחנן הלכה כיש אומרים. הרי דאסור גם להרחיב הנקב. ואילו שם נ' ב איתא: אמר רב הונא האי סליקתא (עשב שהוא נאה למראה ולהריח וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו ונותנו לפני השרים וכשהוא רוצה גוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו — רש"י) דזה ושלפה והדר דזה שריא ואי לאו אסור דמי ליטלה למחר ולהחזירה שהרי ושלפה והדר דזה שריא דמי ליטלה למחר ולהחזירה שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבע"י ואינו מזיז עפר — רש"י) אמר שמואל האי סכינא דביני אורכי (שנועצין סבין בין שורות הלכנים שכבנן להשתמר — רש"י) דזה ושלפה והדר דזה שרי ואי לאו אסור וכו' מיתב רב קטינא תיובתא הטומן לפת וצננות תחת תחת הגפן אם היה מקצת עליו מגולין וכו' וניטלין בשבת (שאוהזח במקצת עליה מגולין ולא חישי אם העפר ניזח מאליו והו"ה לסיקוטא — רש"י) תיובתא. הרי שלמסקנת הגמ' מותר להוציא את הסבין מביני אורכי. ואע"ג שמרחיב הנקב. ותיירך המרדכי דהבא — בחבית. שאסור להרחיב הנקב — איירי בכה"ג שמתכוין להרחיב. ושם — בסכינא דביני אורכי — איירי שכונתו להוציא הסבין לתוחבו ולא לעשות נקב?

7 האחדונים נחלקו בביאור דברי המרדכי. שלכאורה דבריו אינם מובנים. שכתב שבהיה סבין תקוע מע"ש מותר להוציא. כיון שאינו מתכוין להוסיף בנקב. והביא ראיה לזה, מדאמרינן בסוף פ' במה טובמין: אמר שמואל האי סכינא דביני אורכי דזה ושלפה והדר דזה שרי. וקשה, איך הוכיח משמואל שמותר להוציא סבין מהחבית. והרי שמואל התייר רק בדצה ושלפה מע"ש. וכתב הב"י בסוף הסימן שהוכח המרדכי איננו מדברי שמואל, אלא מפיא דמילתא שם. דאסיקנא דאפילו לא דצה ושלפה שרי הוה דמית' ולא חש לסמי' מילתא דמפורש בהדיא דשמואל איתוחב ולא קי"ל כותיה וא"כ בסבין התקוע בחבית אפי' לא דצה ושלפה שרי. וכתב"ד סימן ס"ד הנוכח לקמן בסק"א. הסיק שהמרדכי איירי בדצה ושלפה. וכתב הב"י ע"ז שהתה"ד הבין שהתיובתא קאי רק על רב הונא שם, אבל שמואל לא איתוחב. ועיין לקמן בדברי רבנו סק"א מ"ש בביאור דברי התה"ד. וכן האריכו בזה המ"א בסק"ה והט"ז בסק"ב.

דההיא דשבת קמא — "שובר אדם את החבית וכו'" — איירי במוסמקי. ופירש"י שם: שמדבקין שבריה בשרף של עץ. ואע"ג דאיתמר אליבא דר"א. דפרין שם — אהא דאמר ר"א "ולא יקטמנו להריח בו" — "ולית ליה לר"א הא דתנן שובר אדם את החבית וכו'. משמע דלחכמים לא קשה. ואין צורך להעמיד את המשנה במוסמקי אליבא דירוחו. ומ"מ גם לחכמים צ"ל כן — דאיירי במוסמקי. דמה דלחכמים מתירין קוטמו להריח פטור, וכמו שפירש רש"י שם, דהוי חיקון בלחצוין שנינו פטור, ומשו"ה לא גזרו בקוטם להריח. הלא"ה — כלאחר יד. ומשו"ה לא גזרו בקוטם להריח. הלא"ה — במקום שכשמתכוין לעשות כלי הוי איסור דאורייתא — הוי אסרי גם במקום שאינו מתכוין אטו מתכוין. וכיון שיש בנין וסתירה בכלי גמור, אסור לשבור את החבית ומותר רק במוסמקי. ועיין תוס' שבת קמא ד"ה שובר, הנ"ל בסק"ג ותוס' בעירובין לד' ב' הנ"ל בסק"ב שכתבו שגם לחכמים צ"ל דאיירי במוסמקי.

(ו) שבת קמא א: שובר אדם את החבית לאכול הימנה גורגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי. (ז) בסק"ו הבאנו דברי המשנה בשבת קמא א: ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי. ופי' רש"י שם: לנקבה יפה בפתח נאה. (ח) כנ"ל בסק"ה, שבכלי שלם לכו"ע — לשיטת התוס' — אסור לשבור.

(ט) [בדפוס] השו"ע מצוין סק"ט על דברי המחבר, "ואפי' יש בה נקב חדש". והוא ט"ס, וצ"ל אדלעיל מינה. "ואפי' נקב בעלמא אסור לנקב בה מחדש". ר"ל — האי "מחדש" שכתב המחבר — שלא היה בו נקב קודם לכן, ועתה בא לפתחו. ואיסור זה של פתיחת נקב מחדש קאי אלמנלה, בריש העסיף, דאיירי בדיבק שבריה בזפת, וגם ע"ז נאמר

6 במ"ב סק"ו כתב שמשמע מדברי רבנו, דאפילו אם הנקב הוא נקב קטן שאינו עשוי להכניס ולהוציא ג"כ אסור עכ"פ מדרבנן אפילו בחבית כזו שהיא רעועה ואם הוא נקב גדול שעשוי להכניס ולהוציא יש בו איסור תורה. וכתב ע"ז החו"א כימין ג"א סק"ו: ותמוה דזו במחלוקת שנויה לפירש"י חייב אבל לר"י בתוס' ביצה לג כחולק וסובר דאינו אלא שבות. והיינו שהגמ' שם תירצה דהא ד"שובר אדם את החבית" איירי במוסמקי. ופירש"י בד"ה במוסמקי: וכיון דרעועה היא ליכא למגור בה שלא יתכוין לעשות כלי. והתוס' שם בד"ה כי תניא הכיאו בשם רש"י, דלא חיישינן לחיקון כלי הואיל ורעועה הרבה יחוס עליה דשמיא לקלקל החבית ונעשה נקב לכל הפחות שיוכל. ולפי"ז אם יתכוין לעשות כלי, הוי איסור דאורייתא. אבל הרי"ש שם בתוס' חלק על רש"י, וכתב: דכיון שהם מדבוקים בזפת ואין התחיתות שלמות לא הוי שום חיקון כלי. משמע שבכלי שבור לא שייך כלל משום בנין. וסיים החו"א שם: והלכה כבתרא.

ביאורי הגר"א

טליקוסתא ולכן לא כי נש"ע דזה ושלפה דק"ל לא נעין דזה ושלפה אף בני אורכי וענ"י וד"מ ועמ"ל. ונראה שחזר צו תה"ד מ"מ"ש נחמלה דפ"ר דברנן מותר שהרי נחמ"ל ודאי לאו אלא דברנן והיה דכמו לאו ראה היה דאף נר"ה ליכא אסורא ועמ"ל ואלרנה מוכח נשנת ק"כ נ' ופ"ה דיו"ט ל"ו א' דאפי' דברנן פ"ר אסור וכמ"ס מ"א ופ"ה דאין זו קושיא ד"ל כמ"ס הר"ן נשט ר"מ על מ"ס ז"ד ב' דמי קאמני' לר"ה דלר"ה אסור כיון שהוא מדאוריית' אף שאנ"ל מ"מ י"ל דאין לחלק ח"ש נכג"ה ודוקא שהזילו דאף למסקנא שס נ' ב' מ"מ מיירי נכג"ה דלא היה פ"ר כנ"ל אצל עיקרא דמילתא ז"ע דתוס' שס מ"ד א' מסיק משום הרחבת הגומא וכן מ' שס קי"ג א' וכמ"ס מ"א וכן היה דפוגל קכ"ג קמ"א מחמת ה' טענה פ"ר מרחיב הגומא וגם מה שז' נשאל' לעפרה חייב אין נראה כמ"ס המ"א דהוי משאנ"ל ועמ"ל וס"ו ועיקר כמ"ס מ"א נשט מ"מ נפ"י ש"מ ס"ק ל"ו וז"ל כאל' דאפי' לר"י אין כאן מלחא

ומ"ס נמרדכי שס היה סכין תקוע נמצית ס' ומייתי ראה מסכנת דבני אורכא דזה ושלפה כ' כיון דשס אינו אסור אלא מדברנן כמ"ס קמ"ז א' מדאוריית' כל פתח כ' ובדברנן מותר כל שאין מתכוין אף נפסיק רישא כמ"ס כמו נכרמלית ל"ג אמנם נראה דנ"כ נכחית איירי בזה ושלפה מדמייתי מסכנת דבני והיה ע"כ מיירי בדלא היה פ"ר דר"י פ' שס מ"ד א' דלהכי נפתח דזה ושלפה משום טלטול עפר ופ"ר מודה דאי היה פ"ר להרחיב הגומא היה אסור דהוא דאורייתא כמ"ס נפ"ק דיו"ט ח' א' דר' אבא ס' מ' דאם אי"ל לעפרה חייב אצל קודם אין שייך בני אורכי אפי' לא דזה ושלפה שאין גוף א' רק הרחבת הגומא. וזיכור דבריו מרש"י תוס' משום טלטול עפר ולא פ' משום הרחבת הגומא ש"מ דאיירי נכג"ה שאין מרחיבה ואף שנמסקנא אפי' לא דזה ושלפה ג"כ איירי נכג"ה ולא הפירו רק טלטול עפר משום טלטול מן האד לצורך דבר המותר כמ"ס נמוס' לא כמו שהבין נ"י דהמיונה' דסר לא קאי לדברי נעל מה"ד על סכנת דבני אורכא רק על

ברכת אליהו

מדאורייתא משום בנין כדאיתא בהדיא פ"ק דביצה גבי דקר נעור וכו' ומהשתא שהוכחנו דסכין התקוע בחבית מיירי דלאו פס"ר הוא מתיישב אפילו בחבית גדולה שמחזקת יותר מ' סאה דכתב אור זרוע אהא דמתני' ראשו בסוף דחבית גדולה כזאת שייך ביה בנין כמו בקרקע ואי הוי פס"ר חייב משום קודח כמו בתקוע בכותל כדמפרש לעיל אבל קודח אין שייך בנין אורכי אפילו אי לא דצה ושלפה דהתם אינו אלא שמפריד אורכי מהרדי שהרי אינו גוף אחד ולא שייך ביה אבל רק משום הרחבת הגומא שייך ביה ולכן נקט ר"י האי לישנא ולא ל' קודח וכיון דכבר נהגו העולם לאסור להוציא הסכין התקוע בכותל ואשכחן ביה טעמא כדפירש"י יש לנו לקיים המנהג אפי' הוא לקולא כ"ש לחומרא אבל אם תקוע הסכין בדבר חלוש כספסל כה"ג לא ייעינן כלל טעם וסברא לאסור והמחמיר בדבר מפזין על מדותיו. עכ"ל התה"ד.

וביאור דבריו: דבספ"י האבנו דברי רב הונא ושמואל בשבת נ' ב שאסור להוציא לפת שטמן בקרקע וסכין מביני אורכי א"כ"כ דצה ושלפה מבעו"י. וחלקו שם הראשונים בטעם הדבר. רש"י ס"ל שאם לא דצה ושלפה אסור להוציא משום שמזין עפר ממקומו והו"ל איסור מוקצה. והתוס' שם מג ב ד"ה דכיו"צ כתבו. דאין הטעם משום טלטול עפר, אלא משום שמסיר עפר ומרחיב הגומא. והתה"ד הזכיר בתשובה שהתוס' בפ' כירה פ' שהטעם משום מוקצה. ועפ"י — שהתוס' פ' שהטעם משום מוקצה — הוכיח התה"ד. מדפ"י התוס' שהטעם משום אסור להוציא הסליקוסתא הוא משום טלטול עפר, ולא פ' משום הרחבת גומא, ש"מ דאיירי נכג"ה שאין מרחיבה, דאלו היה מרחיב הגומא היה אסור להוציא לכיו"צ, ולא היתה הגמ' נשאת בתויבתא על דברי שמואל ורב הונא. אלא ודאי איירי באופן שאינו מרחיב הגומא, אלא ש"מ מזין עפר ומטלטל, וס"ל לשמואל דגם זה אסור, א"כ דצה ושלפה. ואף שבמסקנא קאי שמואל ורב הונא בתויבתא, ושרי אפי' לא דצה ושלפה, מ"מ ג"כ במסקנא איירי נכג"ה — דאינו מרחיב הגומא, דבפס"ר שמרחיב הגומא לכיו"צ אסור, גם לחולקים על רב ושמואל. והחולקים — הסוכרים שגם בלא דצה ושלפה מותר — לא התיירו רק

(יא) כ"כ התה"ד בשו"ת סימן ס"ד. ועיין לקמן טעמ' י"ב. דשם מבואר שיש חילוק בין סכין הנערך בדבר התלוש דשרי להוציאו. לבין סכין התחוב בדבר מחובר. דכזה גם המחבר מודה דבעינן דצה ושלפה. וז"ל התה"ד (בשינוי לשון קצת): שאלה סכין התחוב בכותל של עץ מבעו"י או בספסל או בדף שאינו מחובר שרי להוציא הסכין בשבת או לא. יראה היכא דתקעו בכותל מחובר אסור להוציאו דק"ל כרב בריש פ' הבונה קודח משום בונה משום דתנן בהבונה הקודח כל שהוא חייב ומפרש אליבא דרב חייב משום בונה (אפילו אינו נתמלא) וחייב קודם שנחמלא הנקב כדאיתא שם בגמ' וברש"י וא"כ בהוצאת הסכין היכא דתקע קצת בחוזק כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף והו"ל קודח כל שהוא ואע"ג שאין מתכוין כאן הו"ל פס"ר ואין נראה להביא ראיה מהא דכתב המרדכי פ' חבית שאם היה הסכין תקוע בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אין מתכוין להוסיף ומייתי ראיה מפ' במה תומנין האי סכנא דבני אורכי דצה ושלפה שרי ל"ל כיון דשם אינו אסור אלא מדברנן דחבית כלי הוא ואין בנין וסתיירה בכלים בדבר שאין בו חיזוק ואומנות לכונ"ע ולהכי אין בו משום קודח אפילו אי הוי א"א שלא יוסיף וא"ת דמיחייב משום מתקן פיתחא הא מסקינן התם בפ' חבית קמא א מדאורייתא כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא לא שמייה פתח אלא דגזרו בכל הפתחים ונקבים משום לול של חרנגולים ולהכי קא מכוון להוסיף אסור ובדברנן מותר כל שאין מתכוין אף בפס"ר כמ"ס כמו נכרמלית לא גזרו כדאיתא בתשובות מהר"מ במרדכי פרק הזורק אמנם נראה דג"כ בחבית איירי בדצה ושלפה דהאי סכין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול ולא פס"ר שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מפ' במה תומנין מסכנא דבני אורכי דצה ושלפה וכו' וההיא ע"כ איירי בדלא פס"ר שירחיב הגומא דר"י פ' שם פרק כירה מר א דלהכי בעינן דצה ושלפה כדי שלא יזיז עפר ממקומו משום טלטול עפר ומ"מ ע"כ מודה הוא דאי הוי פס"ר להרחיב הגומא הוי אסור דהוא דאורייתא כמ"ז בפ"ק דיו"ט ח א דר' אבא וכו' מ' דאם אינו צריך לעפרה חייב דעושה גומא ואינו צריך לעפרה חייב

ברכת אליהו

טלול עפר. ששמואל ס"ל דאסור בלא דצה ושלפה, כיון שזמיו עפר. והם חולקים ע"ז, וס"ל דמותר. משום דהוי טלול מן הצד לצורך דבר המותר. כמ"ש התוס' שם מג ב ד"ה דכו"ע, דהא שכתבה הגמ' שם דכו"ע ס"ל דטלול מן הצד שמה טלול. היינו דוקא כשטלול לצורך דבר האסור, כגון מת, אבל טלול מן הצד לצורך דבר המותר שרי. ולפי"ז עיקר הוכחת התה"ד דבעינן דצה ושלפה גם כחבית, היא מדברי התוס'. דכיון שהתוס' פירשו דברי שמואל משום טלול — ולא משום הרחבת גומא — מוכח דבהרחבת גומא אסור לכו"ע. ושם איירי בגומא שכבר הורחבה, ולא הוי פס"ד. ושמואל דאיתותב, אין זה אלא לענין הא דאסר משום דהוי טלול מן הצד. אבל לענין הרחבת הגומא, כו"ע מודו דאסור, ומשו"ה צ"ל דהא דשרינן בחבית להוציא הסכין, איירי באופן שאינו פס"ד שיורחב הנקב, ורק אז שרי להוציא הסכין. וכל זה — שאף שמואל קאי בתיובתא, אלא שהתיובתא היא רק לענין טלול מן הצד, ולא לענין הרחבת הגומא — לא כמו שהבין הב"י בדברי התה"ד. שהתה"ד במסקנה כתב שגם כחבית בעינן דצה ושלפה. וראייתו — מדמיתו המרדכי ראה שמותר ושלפה סכין התקוע בחבית, מהא דסכיני דביני אורכי דשרי להוציאו. והרי שם איירי בדצה ושלפה, וע"כ דגם בסכין בחבית שהחיר המרדכי, איירי בדצה ושלפה. והקשה הב"י, הרי הא דבעינן דצה ושלפה הוא רק לשמואל, והוא איתותב. ולפי"ז מותר להוציא סכין אפילו בלא דצה ושלפה. ותירץ הב"י דהתיובתא שם לא קאי — לדברי התה"ד — על סכינא דביני אורכי רק על סליקוסתא. שרק דברי רב הונא — שאסר בסליקוסתא משום מזיו עפר, אמ"כ דצה ושלפה — קאי בתיובתא, אבל שמואל — שאסר להוציא הסכין מהחבית משום הרחבת גומא, אמ"כ דצה ושלפה — לא קאי בתיובתא. ושפיר הוכיח התה"ד לפי"ז שבמקום שיש הרחבת גומא אסור. אבל הב"י עצמו ס"ל שגם שמואל איתותב. והמרדכי שהביא ראה מהסוגיא שם שמואל הוציא סכין מחבית, כוונתו היתה להוכיח ממסקנת הסוגיא — ששמואל איתותב — דלא בעינן דצה ושלפה. ולפי"ז מותר להוציא סכין מחבית אף בלא דצה ושלפה. ולכך לא כתב בשו"ע שמואל להוציא הסכין התקוע בחבית דוקא בדצה ושלפה, דקיי"ל לא בעינן דצה ושלפה אף ביני אורכי. אבל לפי המכואר לעיל, גם התה"ד מפרש שהתיובתא קאי אף לשמואל. אלא שהוכיח מדברי התוס' שהמחלוקת — אי בעינן דצה ושלפה — אינה אלא לגבי טלול מן הצד, אבל לענין הרחבת הגומא כו"ע ס"ל שאסר אמ"כ דצה ושלפה, ומשו"ה כתב שגם כחבית איירי בדצה ושלפה.

ועב"י שהקשה על דברי תה"ד, שהתה"ד סותר את עצמו. שבתחילה כתב שבסכין כחבית א"צ צדה ושלפה. ואח"כ כתב

כנ"ל להגיה. וצ"ל — כפי שכבר העיר הלבושי שרד — שלפי"ז חזר בו התה"ד ממה שסבר בתחילה שפס"ד בדרבנן מותר. וצ"ב אין הכריח התה"ד מהסוגיא בשבת נ"א דאיירי באופן שלא הוי פס"ד. דהוא שם איירי באיסור דרבנן, ואפשר דאיירי באופן שהיה פס"ד ומ"מ מותר דפס"ד בדרבנן מותר. והמ"א לא הגיה בענין השני כה"ט. וזה משום דס"ל להמ"א שהתה"ד סובר שחופר וואינו צריך לא לגומא ולא לעפר, חייב מדאורייתא. ולפי"ז שפיר הוכיח התה"ד מהסוגיא שם לענין חבית. דכיון שהמרדכי מדמה סכין כחבית לטוגיא דכמה טומנין. ושם אינו צריך לא לגומא ולא לעפר, ועי"כ באופן שאינו פס"ד, דבאיסור דאורייתא ודאי אסור בפס"ד. ולפי מה שביאר רבנו בדברי התה"ד, א"צ להגיה כלל. אדרבה, עיקר דברי התה"ד סובבים על פי' הריי שהאיסור הוא

8 הט"ז סק"ב והמ"א סק"ה כתבו שיש ט"ס בדברי התה"ד. שהתה"ד כתב: דרי"י פ"י כירה דלהכי בעינן שלפה ודצה כדי שלא יזיו עפר ממקומו ומשום מוקצה. וכתב הט"ז שצ"ל: לא כרש"י דמשום יזיו עפר ממקומו ומשום מוקצה אלא שיוחבי הגומא. והלבושי שרד כתב על דברי המ"א: הט"ז הגיה כאן הרבה והמ"א אינו מגיה אלא מוחק שתי תיבות ומשום מוקצה שכתב בתה"ד אלא ר"ל שלא יזיו עפר ועי"ז ירחיב הגומא. ועוד הגיה הט"ז בדברי התה"ד: שהתה"ד כתב: ומ"מ ע"כ מודה דאי הוה פס"ד להרחיב הגומא הוה אסור דעושה גומא וא"צ לעפרה חייב מדאורייתא משום בנין וכו'. וכתב עי"ז הט"ז: נ"ל שיש כאן ט"ס וכצ"ל ואצ"ל דעושה גומא וא"צ אלא לעפרה אינו חייב מדאורייתא משום בנין מ"מ ע"כ מודה דאי הוה פס"ד להרחיב הגומא דאסור

אבל עיקרא דמילתא — היתה ה'ד — צ"ע. שמה שהוכיח
התה"ד מדברי התוס' — שטעמיה דשמואל הוא משום
טלטול עפר ולא משום הרחבת גומא — אינו מובן. דתוס' שם
מר א ד"ה דכ"ו, מסיק משום הרחבת גומא. וז"ל: ונראה
לר"י דרב הונא ושמואל לא אסרי התם משום טלטול מן הצד
אלא משום שמסרי העפר ומרחיב הגומא. וכן משמע שם ק"ג
א. דרש איתא שאסור לטלטל העמודים וכל כלי האריגה:
ופריך: מאי שנה עמודים דלא אלימא דקעביי גומות גומות
ממילא קא הויין דתגן הטומן לפת וצננות תחת הגפן אם

באמת דחתה זאת, ולמסקנה מותר להוציא את המת, אע"ג דהוה משאצל"ג. אלא שההכחה היא מזה שלמסקנה מותר רק לכרמלית ולא לרה"ר, וכנ"ל.

ומ"ש רבנו כאן מדברי הר"ן בשבת צד ב מלאכה שאינה צריכה לגופה חמורה מאיסור אחר שעיקרו מדרבנן, כתב הר"ן כן גם שם קמה א. והבאנו דבריו בסימן שכ"ח הערה 7. וראה מש"ש עוד בזה. וכן הוא בתוס' שם קלה א ד"ה מפני הסנה.

10 רבנו הוי"ח שפ"י בדרכנו אסורי מב' סוגיות (א) משבת ק"ג
 ב' נר שאחוריו הדלת וכו' (ב) מביתא לא א' פורסיג' מחצלת ע"פ
 כוורת דבורים וכו'. וכתב שם לדעת הראיות עפ"י דברי הר"ן
 שמשאל"ג חמיר טפי משאר איסורי דרבנן. ולכאורה כוונתו
 לדחות ק' את הראיה מ"ג נר שאחוריו הדלת". ששם איסור הכביד אינו
 משום הדוח משאל"ג. אבל לא שאסור לפורס מחצלת ע"י כוורת
 דבורים אינו משום משאל"ג. אלא משום שיבורים הוי אינו במינו
 ניצוד. כמבואר שם בעמוד ב' ולפי"ז לא נדחתה ההוכחה מדבריו
 שפס"י אסור גם באיסור דרבנן. אבל אי"ל כתב: דיוקא בכבי
 הוי מלאכה נר שאל"ג וכן ביצית דבורים דהא דאין במינו ניצוד
 פטור מהו משום משאל"ג וכמ"ש רש"י ק' א ד"ה שלא
 לצודו וכו' בזה הוא דאסור פס"י וכו'. וז"ל רש"י – בענין שאר
 שרצים דתנן שם הדעון שלא לצודו פטור – דאין במינו ניצוד
 הוה משאל"ג. ולפי"ז נחת גם הראיה מפריסת מחצלת. אלא
 שזכאורה אינו מוכן, מה דקשר בין אינ במינו ניצוד פטור.
 למשאל"ג. וע' בתח"ה"ה שלא לצודו שהקשו על רש"י, דאם אין
 במינו ניצוד – פטור אפילו בצדן לצורך, לא שייך במין זה איסור
 צידה. וכתב שם ר"ת שם למחוק דבר רש"י אלו.

ובמגניני שלמה כתב שם ליישוב דברו ושי"י ששם קו כ כתב ושי"י
 בדיה שאין במינו ניצוד : כגון צורעין ויחושין שאינן נצודים ומשמע
 שלצורך חייב גם בצורעין ויחושין. ומכאן שבזהלדל בין משמי
 ניצוד לאינו ניצוד, אינו כזה שבאנו ניצוד לא שייך כלל איסור
 צידה, אלא שבמינו ניצוד חייב ששם שסממה ניצוד לצוד. ודאין
 מינו ניצוד פסור כן שסממן ניצודין שלא לצוד. אבל במקום
 שמכוח צידה לצוד — גם באין מינו ניצוד יהיה חייב

ובדומה לזה כתבו התוס' שם ק"ו ד"ה שלא לצורך פטור שבשמונה שרצים חייב על צידן משום שנתנו ניצודין לצורך. אבל "כשאר שרצים ורומשים שאין להן עור צרף שיתכנו לשום צורך ודחתיה לאו לצורך קיימי". אלא שהתוס' חולקים על רש"י וס"ל שבאין במנים יצוד פטור אף כשצדו לצורך. ורש"י ס"ל — לפי דברי המגניי שלמה — שגם באין במנים יצוד חייב כשצדו לצורך. וכן סבכתא פטור משום דהוה משאצל.

ובענין פסיק ריש' אם אסור באיסור דרבנן, ראה מ"ש בסיון
 רנ"ג סקס"ט, סימן שט"ז הערה 5, סימן ש"ב סעיף י"ח ומש"ש
 בסקכ"ו ובט"ז שם סק"ב, ובסימן ש"מ סעיף ג' ומש"ש סק"ה.

שלא יתכוין לצוד. ומסיק שם דפסי"ר גם ר"ש מודה דאסור.
והרי שם אין הצידה אלא איסור דרבנן, שהרי דבורים אין
במינ' ניצוד — כדמשמע שם בעמוד ב' — ומוכח דאפי'
בדרבנן פסי"ר אסור, וכמ"ש מ"א הנ"ל, להוכיח ממ"ש לקמן
סימן שט"ו סעיף ד': פורסין מחצלת ע"ג הכוורת ובלבד שלא
יתכוין לצוד וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו ניצודים כי
היכי דלא להוי פסי"ר. וכתב המ"א שם בסק"ט, שדבורים הוי
אין במינ' ניצוד, ומש"ה איסור צידתן הוא רק מדרבנן. ואע"ג
דאין זו קרישה ודל"כ כמ"ש הר"ן בשם ר"ח על מינ' הגמ'
בשבת צד ב. דאיתא התם: ההוא שכתב דהוה בדרוקרת וזו
להו רב נחמן בר יצחק לאפוקי לכרמלית א"ל רב אחא בריה
דרבא לר"נ כמאן כר"ש (דפטר משאצל"ג) אימר דפטר ר"ש
מחיוב חטאת איסורא דרבנן מיהא איכא א"ל האלוקים עיילת
ביה את ואפילו לר' יהודה דמי קאמינא לרה"ר לכרמלית
קאמינא גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ח שבתורה.
לרה"ר אסור. בין שהו מדאורייתא או משאצל"ג. שדבר
שעיקרו מדאורייתא — הוא שפטר משום משאצל"ג. שדבר
חמור מדבר שעיקרו מדרבנן. ולפי"ז גל גם כענינו. שבהך
כלל פסי"ר בדרבנן מותר, ושאינ' הגמ' בשבת קכ ב. — שאסור

משום מוקצה ומצד חופר גומא יש איסור דאורייתא כשאינו צריך לגומא ולעפר. ושפיר הוכיח התה"ד לפי"ו דאיירי באופן שאין פס"ר.

9 כד"א כתב שכוונת רבנו להוכיח מהר"ן שם כד"ה ודאמרין אימרו דפטר ר"ש. חז"ל הו"ן: איכא קשיא ואמאי ויכירן דבריה"ר לאר"ה לא מתסר לא מדברבין כברמליית אין לן מושבין לגומרי דהכי אמר רבא בפ"ק (יא ב) גבי לא יעמוד ארס כוה"ר וישתה כרה"י דכברמליית שרי דיוכן דכרה"ר לא מתסר אלא משום גזרה כברמליית דאזנין גזרינן גלגורא י"ל דכי אמרין הכי ה"מ דכבר ששין בן סורק מלאכה כי הויא דלא ישתה דלא מיתסר אלא משום חסדא דשמא ימשוך הפני אצלו אלא מדי דמי מלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שמינה צריכה לגופה בכיצוצ כתיב כרמליית ורה"ר — שין עכ"ל הרי"ן. מזה הוכיח רבנו שיש חילוק בין משאצל"ג — שאין שזה איסור דרבנן — ל שאר איסורי דרבנן. שלדכ"ה הו"ן והערת הגמ' שאף לר"ש — לא אסורא הרצאה אפילו לכרמליית. ואע"פ שהרצאת המת היא משאצל"ג. ולכרמליית ורי איסור דרבנן. והנה גזרה לגזרה. חזו"ן מהבא שמשאצל"ג חמיר טפי משאר איסורי דרבנן. ומיהו קשה לומר כן בכוונת רבנו. שלדכ"ה ה"ה אוהכת רבנו ויהי מקושית הגמ' „אימרו דפטר ר"ש וכו'". ואילו רבנו אין לתירץ הגמ' „דמי קאמינא לרה"ר וכו'". ועוד, שרבנו כתב „מ"ש ה"ה בשם ר"ח". ודכ"ה ה"ה הובא בתורת האדם לרמב"ן (בהוצאת מוסד הרק עוב כרך ב' עמוד ע"ח). ושם מחלק הרה"ר בין כרמליית לרה"ר. וכתב שלרה"ר אסור להוציא את המת ורק לכרמליית מתותר. וזה לכאורה דלא כהר"ן שכתב שבמשאצל"ג אין חילוק בין כרמליית לרה"ר.

ותראה שכונות רבנו לדברי הר"ן כד"ה הכא — ודאמרין גדול כבוד הביתות : — איכא למיזק כיון שכן לירידן וקטיל כ"ש דאמר משאצ'ג פטור עליה ק"ה המוציא להרי"ר ליטשרי ליתא שגל התחירו מפני כבוד הביתות אלא כדבר שתיקור מזכיר סופרים כגון כרמלית אבל בהרי"ר לא משום דמי מפיס במלאכה זו אם הוא צריך לגופה לא לאו שאפילו במת אמרינן בירושלמי דמשכחת כזה מלאכה הצריכה לגופה כגון ככותי שהוציא לטכול הלכך בהרי"ר אסור ליה היכא דאיכא דררא דאיסורא דאורייתא לא שרי רבנן כגון לגבי מת. וזה כדברי הרי"ה הגי'ל, שלפי תיורין הגמי' יש חילוק בין כרמלית להרי"ר. וזהו שהוכיח רבנו מזכיר הר"ן להרי"ה, שמשאצ'ג — אף שהיא איסור דרבנן — חמור טפי משאר איסורי דרבנן. שכשתירצה הגמי' "גדול כבוד הביתות", לא התירה אלא לכרמלית ולא להרי"ר. וזה ראייה, שבתירוצה לא הסתפקה כזה שאמרה "גדול כבוד הביתות", אלא הוסיפה בתמימה: דמי קאמינא להרי"ר לכרמלית קאמינא. ומזה "להרי"ר אסור כיון שהוא מדאורייתא אף משאצ'ג". וזה דלא הוכיח רבנו מקושת הגמי' — "אימר דפטור שרי וכו'" וכו"ש הרא" — י"ל שמשם אי' הוכחה, ששרי הגמי' שרי וכו'.

ברכת אליהו

וגם מה שבי"ש בא"צ לעפרה חייב — אין נראה. שהתה"ד הסיק בתשובה הנ"ל, דהא שהתירו המרדכי להוציא הסכין מהחבית, הוא דוקא כשהכניסה והוציאה כחול. והתה"ד למד זאת מדברי המרדכי. וז"ל התה"ד: מדמייתי מסכניי דביני אורכי וההיא ע"כ מיירי בדלא הוי פס"ר וכו'. דאי הוי פס"ר להרחיב הגומא הוי אסור דעושה גומא וא"צ לעפרה חייב מדאורייתא משום בנין כדאיתא פ"ק דביצה גבי דקר נעוץ וכו'. והיינו ששם שאלה הגמ' — על מה שהתירו לחפור בדקר ולכסות הדם ביו"ט — : והא קעביד גומא. ומשני: כדר' אבא דאמר ר' אבא החופר גומא בשבת ואינו צריך לעפרה פטור עליה. והסיק מזה התה"ד, שדוקא בצריך לעפרה פטור, אבל באינו צריך לעפרה — אע"ג שגם אינו צריך לגומא — חייב. ומשום כך כתב התה"ד שבסכניי דביני אורכי ע"כ מיירי דלא הוי פס"ר להרחיב הגומא, דבזה כו"ע מודו שחייב משום בנין. ודבר זה אינו נראה כלל במ"ש המ"א שם: דזה אינו אלא בצריך לגומא אבל כשאינו צריך כלל לא לגומא ולא לעפרה פשיטא דפטור דהוי משאצל"ג. שאל בחופר גומא וא"צ אלא לעפרה, אמר ר' אבא שפטור, משום דהוי משאצל"ג, כ"ש בחופר גומא וא"צ לא לגומא ולא לעפרה דהוי משאצל"ג. ועיין מ"א שם וט"ז סק"ב, שהאריכו לרחות דברי התה"ד. ועיקר במ"ש המ"א — בשם המ"מ — בסימן שי"ח סקל"ו: דכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר פס"ר הוא וליחייב במפני התשובה מתכוין עושה המלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצות בו שינוי פטור שכל שהוא מפני תיקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפילו לר' יהודה דמחייב בדבר שאינו מתכוין¹¹. וכ"ש כאן — בחופר גומא וא"צ לה — דאפילו לר' יהודה אין כאן מלאכה, שמקלקל. כמ"ש בשבת (עב) [עג] : אמר רבי אבא החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה ואפילו לר' יהודה דאמר משאצל"ג חייב עליה המ"מ מתקן האי מקלקל הוא. ולפי"ז גם

מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר וניטלין בשבת. הרי שלמסקנה שרי בלפת גם כשיש בזה משום הרחבת הגומא. וזה דלא כרברי התה"ד שההיתור שם הוא רק משום טלטול העפר, ולא איירי באופן שמרחיב הגומא. וכמ"ש המ"א כאן בסק"ה, והוכיח מגמ' זו שגם בפס"ר שמרחיב הגומא שרי. וכן מ' מההיא דפוגלא. דאיתא שם קבא : ת"ר פנה שטמנה כתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן דאי אומר תרוחבין כבוש או ככורב והן מנערות מאליהם אמר ר"נ הלכה כר"א בן דאי למימרא דסבר ר"נ טלטול מן הצד לא שמייה טלטול והאמר רב נחמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי (אם היה העליון שלה למעלה והקצר למטה וכשהוא שולפה חולצה מעליון שלה לתחתון שלה ורוחב הצנן למעלה מותר דליכא טלטול לעפר כלל שהרי נתגלה ראשו — רש"י) ממטה למעלה אסור (שמזוי) עפר לפי שהגומא קצרה מלמעלה ורוחב הצנן מלמעלה ואע"ג דטלטול עפר מן הצד הוא שאינו אוחדו ממש בידו — רש"י) הדר ביה רב נחמן מההיא. ולפי דברי התה"ד אפשר לתרץ קושיית הגמ'. ד"ל דהא דאסר רב נחמן, אינו משום טלטול מן הצד, אלא משום דמלמטה למעלה ע"כ מרחיב הגומא. אלא ודאי כיון שאינו מתכוין לכך שרי. אף דהוי פס"ר שירחיב הגומא. וכן מ' בגמ' שם קמא : דאיתא שם : אמר רב נחמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור אמר רב אדא בר אבא אמרי ביה רב תנינא דלא כרב נחמן הקש שע"ג המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו וכו'. ש"מ טלטול מן הצד שמייה טלטול ש"מ. ואם נאמר — כדברי התה"ד — שהרחבת הגומא בפס"ר אסור, י"ל דהא דאסר רב נחמן מלמטה למעלה, אינו משום טלטול מן הצד, אלא משום הרחבת הגומא, וא"צ לומר, תנינא דלא כרב נחמן. אלא ודאי הרחבת גומא כשאינו מתכוין — אע"ג דהוי פס"ר שירחיב — שרי.

אלא שאם מתכוין בו הוא עושה בו מעשה כלי אבל אם אינו מתכוין אינו נחשב לכלי ותיקונו האב שלא בכוונה אינו מלאכה כלל ולכן פטור ולא שייך בזה פס"ר, עכ"ל. וגם מדבריו משמע שדברי המ"מ אמורים רק בענין עשיית כלי.

אבל מדברי רבנו — שהביא דברי המ"מ לענין הרחבת גומא — משמע שדברי המ"מ אמורים גם בענין שאר מלאכות. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב מהדורא א' חלק ב' סימן ס"א. שהביא שם מספר מחנה לוי על דברי הרמב"ם בפ"ה מהל' נזיר הי"ד. שהרמב"ם כתב שם : לא יחזק באדמה מפני שמשייר השיער ואם עשה כן אינו לוקה. וכתב הכס"מ שם שהטעם הוא מפני שאינו מתכוין וק"ל כר"ש. ותמה המחנה לוי, דהא הוי פס"ר, והשיב, שאינו מתכוין להשייר השיער אלא לחופו, ולא דמי לחותך ראש בהמה. וככתב בשאל ומשיב : ובוהו נלעז"ל לפרש דברי המ"מ וכו'. והוכונה לפענ"ד דכל שאינו מתכוין ל"ש פס"ר דהא אינו מתכוין כלל לעשות כלי הוא עושה לדבר אחר וא"כ לא שייך פס"ר וכו'. וע"ע סימן ס"ד כתב : ועיין בהמה בדי' והנה במ"ש : וכ"כ בחידושי התח"ס למ"ס סוכה לג ב ד"ה ורמב"ם : יש מלאכות שענין המלאכה תלוי ברצונו ואם אין רצונו להחזיק המתכת איננו צריך. וכתבם סופר א"ח סימן ס"ד כתב : צריך בהמה פ"ב מהל' שבת ה"ב ותוכן דבריו דיש מלאכות שענין המלאכה תלוי ברצונו ואם אין רצונו לצרף המתכת אין כאן מלאכה דצריך. וכן כתב בדגל ראובן ח"ג סימן ו' — אחרי שהביא דברי המ"מ הנ"ל : — יש מלאכה בשבת שהכוונה מחשיבו למלאכה וכו'. וכעני"ז כתבו התח"ס בשבת עג ב ד"ה צריך לעצים. ועמ"ש בסימן שט"ז הערה 11. ולפי כל הנ"ל ישנם מלאכות נוספות — מלבד מלאכת הצירוף — התלויות בכוונתו. וכשאינו מתכוין לא הוי מלאכה כלל, וגם לר' יהודה פטור. ועיין בסימן שי"ט סק"ח.

11 דברי המ"מ הם כפי"ב מהל' שבת ה"ב. שהרמב"ם כתב שם שהמכה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוין לצרף חייב. וע"ז כתב המ"מ, שאע"פ שלמטה גחלת הוי פס"ר, אפ"ה פטור, כשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי. ודבריו צ"ב שהרי כל פס"ר הוי אינו מתכוין, ואפ"ה חייב. ובל"מ שם ביאר דברי המ"מ, וז"ל : דכוונה החילוק שכתב ה"ה למטה בענין גחלת כך הוא דבענין צירוף הנחלת אין לומר פס"ר והטעם דמלאכת הצירוף אינה במשכן וכל מלאכות במשכן ילפינן להו וכיון דאינה במשכן אנו ל"ל למילף לה בשום מקום אבל רבנו כתב דיש ללמדה מפני שכן עושים לוטשי הברזל שכשכוונתם לעשות כלי תחילה מחממים הברזל ואח"כ מצופים אותו במים ויזין שהלוטשים שכונתם לעשות כלי עושים כן הוי מלאכה ג"כ ואין לנו לומר שהיא מלאכה אלא מפני שעושה אותה הלוטש דמתכוין לעשות את הכלי א"כ כיון דמלאכה במלאכה הואת היא מפני הכוונה האחרונה שהיא לעשות הכלי כשאין כוונתו לכך אין ראוי שתקרא מלאכה ואינו חייב כיון שאינה מפורשת במשכן וכו'. וכל זה יוכן דוקא בגחלת של מתכת שאין כאן תיקון כלל שאינו כלי וכו'. אבל במיחם שנתנו לתוכו צונן שיש שם תיקון כלי כההיא שעטא יתחזק הכלי אז ודאי ראוי לייחבו אעפ"י שאין לו כוונה לצרף כיון שנעשה צירוף המועיל לתיקון הכלי וכו'. עכ"ל הלח"מ. ולפי דברי הלח"מ, דברי המ"מ אמורים רק לענין צירוף מתכת דאינו כלי כלל. אבל בחיזוק כלי שכבר קיים, הוי פס"ר גם באינו מתכוין לצרף — כמו במיחם. וכ"כ בבית אפרים א"ח סימן נ"ט — אחרי שהביא דברי המ"מ הנ"ל : — והמ"א הביאו בסימן שי"ח אלא שהוא כתב זה על מיהם ולעני"ד צ"ע שנראה עיקר כדברי הלח"מ דדוקא בגחלת אמרינן הרי שנתנו כלי אלא מחמת הכוונה.

ובאור שמח שם כתב : והסכרא עמוקה דכל דבאמת אין זה כלי

אינו מתכוין להוסיף. הגה: ודוקא שהזכיר גם כן פעם אחת מנעו יוס אכל אם לא הזכירו מנעו יוס אסור דהוי פסיק רשא (יב) דעושה נקב ופתח למחית (פ"ה סימן ס"ד) כלי שנמרועפה אם מותר ליטול ממנו חרס עיין לעיל סי' ש"ח סעיף מ"ד: ב ה היה בה נקב ונסתם אם הוא למטה מן השמרים אסור לפתחו דכיון שהוא למטה וכל כובד היין עליו (יג) צריך סתימה מעליא וחשיב כפותח מחדש למעלה מן השמרים מותר לפתחו: ג ט (יד) במקום נקב ישן נוקבין אפי' במקדח (פי' כלי מיוחד לנקוב) כגון שנשברה הכרזא י (טו) וי"א דלא שרי לנקוב נקב ישן אלא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה אבל בחבית של עץ שמהדקים מאד העץ שסותמים בה הנקב וחותכים ראשו על דעת שלא להוציאו ודאי נראה שזה נקב חדש ואסור: ד כ (טז) ברזא שבחבית ואין אדם יכול להוציאה מותר ליקח ברזא אחרת ולהכות באותה ברזא לצורך לשותות יין בשבת. הגה: וכלל שלל יהיה הנרחל הנלשון נגד השמרים כמ"ס ס"ג (כ"י נשם שזלי לקט): ה ז (יז) מותר ליתן קנה חלול (נחמ"ס א"ו נרו"ט ש"ל ומדלי) להוציא יין (יח) אף על פי שלא היה בו מעולם אבל ליתן עלה של חרס בנקב שבחבית (יט) שהעלה עשוי כמרוכב והיין זב דרך שם לא דגורין שלא יתקן מרוב

ביאורי הגר"א

לנקב חדש כה"ג אי"י: (טו) וי"א דלא, שם מ"ס ז' וע"ש רש"י ד"ה מנופה כו' שהרי לנטול כו' משא"כ כאן: (טז) ברזא, שהרי אף במקדח מותר כמ"ס נחמ"ס: (יז) מותר ליתן, קמ"ז ז' נחמ"ס סי': (יח) אעפ"י, שם דרש כו': (יט) שהעלה, כ"ז יימר

שמקלקל כמ"ס ע"ז ז': (יב) דעושה נקב, ולעו זה לתוך קושי' כ"י דמסיק כה"ד דדבר תלוש א"ל נזה ושלמה ומ"ס נחמ"ס שאמר דנענין ומ' נד"מ דכאן עושה פתח כו' ועמ"כ: (יג) צריך סתימה כו' וחשיב, שם דמדמי לפרץ פצימיו וערש"י: (יד) במקום.

ברכת אליהו

פתחים נוטל לכל אחד פתח ד' אמות בחצר נגד פתחו למדת רוחב פתחו והשאר חולקים בשוה ואם נסתם אחד מהם קורם חלוקת החצר ולא פרץ את פצימיו אלא סתם בין שני הפצימים אין מפסיד דין פתחו בכך פרץ את פצימיו ואח"כ סתמו פקע שם פתח מיניה — רש"י) בית סתום (והמת בתוכו אינו מטמא סביביו — רש"י) פרץ את פצימיו (וסתמו נעשה קבר ומטמא סביביו ד' אמות כדאמר בסוטה (מד א) מת תופס ד' אמות לטומאה וגזרו רבנן שמא יאהיל ולא יבין — רש"י) אין לו ד' אמות וכו'. ועיין רש"י שם ד"ה תניא דמסייע לך: דלא פקע שם פתח מינייה אלא בסתימה מעלייתא, הרי דבסתימה מעלייתא פקע שם פתח ממנו, וכיון שהגמ' מדמה דין נקב בחבית לפרץ פצימיו, נלמד מכאן שאסור לפתוח סתימה מעלייתא בחבית. משום שזה חשיב כפותח פתח חדש.

(יז) דנקב חדש כה"ג איידי, (דאייתא בשבת קמא א: אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם בא להוסיף מוסיף וי"א אין מוסיפין ושזין שנוקבין נקב ישן לכתחילה, והלא נקב חדש א"א לנקוב כי אם ע"י מקדח ודומיא דהני שרי — דמשק אליעזר).

(טו) [בבא"ג סק"י ציין לכל בו כשם י"א, וזה שם בסימן ל"א הלכות שבת, והובאו דבריו בב"י בריש הסימן, וראה לרין זה משבת] מח א: הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת. והקשתי הגמ': מה בין זה למגופת חבית (דתניא בפ' חבית שנשברה (קמא א) מביא אדם חבית ומתניא ראשה בסיף ומניחה לפני האורחים — רש"י). ומשני שם עמוד ב': זו חבית וזו אינה חיבור, וע"ש רש"י ד"ה מגופת: אינה מן החבית עצמה ואעפ"י שדבוקה בו אינו חשיב חיבור שהרי לינטל עומדת אבל הבגד שנארג כולו חיבור, הרי דמגופה אע"ג שהיא דבוקה, מותר ליטלה משום שהיא עומדת לינטל. משא"כ כאן

הוצאת הסכין מהחבית שרי — אף במקום שהוא פס"ד שמרחיב הגומא — דכיון שאינו מתכוין להרחבת הגומא כלל, וגם הוא מקלקל, שרי לכו"ע.

(יב) רצונו כזה — שכתב, "דעושה נקב ופתח לחבית" — לתוך קושיית ב"י, שהב"י הקשה על התה"ד הנ"ל בסקי"א, שדבריו סותרים זה את זה. דמסיק התה"ד בסוף התשובה הנ"ל, דבדבר תלוש א"צ דצה ושלפה ומאי שנא בחבית שאמר התה"ד דבעינן שיוציא הסכין ויכניסו מבעו"י, ואין חילוק בין חבית לכותל, ותי' בד"מ סק"ט דכאן עושה פתח, משא"כ בשאר דברים תלושים שאין בהם עשיית פתח, ועיין סעיף י"ב. [ששם נראה מדברי המחבר והרמ"א שבדבר תלוש כספסל אין צורך בדצה ושלפה].

(יג) שם דמדמי לפרץ פצימיו [דבשבת קמא א הביאה הגמ' ברייתא, שאסור לנקוב נקב חדש בחבית, ומותר לפתחו נקב ישן שנסתם, ואיתא עלה שם עמוד ב': אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו (דנוקבין — רש"י) אלא במקום העשוי לשמר (דסתימה זו לא נעשית אלא לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל וכיון דלאו סתימה מעלייתא עבדי לה לאו כלום הוא — רש"י) אבל לחזק (שיחזק הכלי שלא יצא יינו הואיל וסתימה מעלייתא היא כי הדר נקיב לה הוי פותח לכתחילה — רש"י) אסור היכי דמי לשמר היכי דמי לחזק א"ר חסדא למעלה מן היין זהו לשמר למטה מן היין זהו לחזק רבא אמר למטה מן היין נמי זהו לשמר והיכי דמי לחזק כגון שנקבה למטה מן השמרים (אצל שוליו שכל כובד היין נשען עליו — רש"י) א"ל אביי לרבא דמסייע לך בית סתום יש לו ארבע אמות (קיי"ל בב"ב חצר מתחלקת לפי פתח הכתים הפתוחים לה אם באו לחלק את החצר בין שנים שהיה לזה בית שפתוחין לו לחצר שני פתחין ולזה בית שפתוחין לו לחצר ד'

באר הגולה

נ שם עניינא.
ס שם וכך שם
וכפי' רש"י.

ליינו שיפול היין לתוכו וילך למרחוק דכשלווקה העלה ומקפלו כעין מרוב נראה כעושה מרוב ולא דמי לברוא או קנה שאינו עושה בו שום מעשה. הנה: (כ) ויש מתירס אפי' ענלה של הדם (כא) נמקום שיש לו הכנה קטומים ואין חוש שמא יקטום (הרמ"ש ס"פ תנית וטור): 1 נ מותר להתין ראש החבית בסייף דלאו לפתח מכיון כיון שמסיר ראשו ס (כב) אבל לנקבה בצדה בין של חבית

ביאורי הגר"א

אפי' לא אמר אלא לפרושי דשמואל וע' גר"ן שם שדמק למין הא דר' אפי' והניחו המ"א ס"ק ו' פ"ט: (כא) במקום שיש. כג' נגמ' דקטום ומנחי ר"ל הכנה עלים קטומים דאין לחוש: (כב) אבל לנקבה כו'.

ברכת אליהו

מרוב ליינו שיפול היין בתוכו וילך למרחוק דכשלווקה עלה של הדם ומקפלו כעין מרוב נראה כעושה מרוב אבל בגובתא שאינו עושה בו שום מעשה לא גזרינן.

והיש מתירים שברמ"א פוסקים **כרב אשי** — שאמר שהטעם שאסור לשים עלה בחבית, גזירה שמא יקטום — **דבתראה הוא**. ומשו"ה חילק וכתב שההיתר הוא דוקא „במקום שיש לו הרבה קטומים ואין לחוש שמא יקטום”. ומשו"ה במקום שיש לו עלים קטומים שרי, דאין לחוש שמא יקטום. והרמב"ם בפכ"ג מהל' שבת ה"ו והמחבר בשו"ע כאן פ' כרב יימר משום דרב אשי — שפירש, גזירה שמא יקטום — דלא כהלכתא הוא. דקיי"ל אוכלי בהמה מותר לקטום ואף בקשים אינו אלא שבות. כמ"ש בפ"ד דיו"ט. דאיתא בביצה לג ב: אוכלי בהמה אין בהם משום חיתון כלי (כגון קש ועלי קנים אין בהם משום חיתון כלי ומותר לקטום ומותר ולחקן קש של שבלים בשבת לחצות שיניו — רש"י). ובהמשך הסוגיא שם מביאה הגמ' מחלוקת ר"א וחכמים גבי קיסם: ואם קטמל לחצות בו שיניו בשווג חייב חטאת במזיד ביו"ט טופג את הארבעים דברי ר"א וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. ומפרשת שם הגמ', דהא דאסור חכמים איירי בקשים. ואפ"ה אינו אלא איסור דרבנן. וכיון דהלכה כחכמים, אין לגזור שמא יקטום דהוי גזירה לגזירה. ורב אשי — שאסור ליתן עלה בחבית גזירה שמא יקטום — לא אמר כן להלכה, אלא לפרושי דשמואל דאסור ליתן עלה בחבית. ועיין בר"ן בביצה שם — שג"כ הקשה על רב אשי מהגמ' הנ"ל, דאין חיתון כלי באוכלי בהמה — ודחק לתרץ הא דרב אשי. וחביאו המ"א סק"ז, ע"ש נז"ל: שדרך היא שאפילו באוכלי בהמה מתקנים כלי העשוי כבר ולכן אסור אבל אין עושין ממנו כלי כתחילתו.¹²

(כא) מ"ש הרמ"א דבעינן שיהיו לו הרבה קטומים, הוא כג' הגמ' בשבת קמו ב הנ"ל בסק"ט: איכא בינייהו דקטים ומנחי. — „ומנחי” — לשון רבים — ר"ל הרבה עלים קטומים, דרק אז אין לחוש שמא יקטום [שאם יתקלקל האי יקח אחר ולא יצטרך לקטום אבל אם אין שם אלא עלה אחד קטום שאסור, שמא יתקלקל ויבוא לקטום — לשון הב"י].¹³

וע"ש חוס' ד"ה משום: (כ) ויש מתירי'. כו' אפי' דנמראה הוא. והרמב"ם וע"ש פ' כרב יימר משום דרב אפי' דלא כהלכתא הו' דקיי"ל אוכלי בהמה מותר לקטום ואף נקטן אינו אלא שבו' כמ"ש בפ"ד דיו"ט לג ב' ור'

— בסתימה בגוף החבית, שאינה עומדת לינטל — אסור. [והא דתניא שם קמו א „גוקבין נקב ישן”, ע"כ בחבית של חרס, שאין הסתימה מהודקת יפה כ"כ. משא"כ בחבית של עץ שמהודק יפה אסור].

(טז) [בדפוסים שו"ע מצוין ס"ק זה על המלה „ברזא” שבריש הסעיף. וזה ט"ס, וצ"ל על מ"ש בהמשך הסעיף, „מותר ליקח ברזא אחת” — ד"א] שהרי אף במקרה מותר לנקוב נקב ישן. כמ"ש בסעיף ג', ועמש"ש סק"ד. כ"ש כברוא אחרת שמוחר.

(יז) (יח) שבת קמו ב: גובתא (לחקוע קנה חלול בנקב החבית שיצא היין דרך הקנה — רש"י) רב אסר ושמואל שרי מחתך לכתחילה (לתקנה למדת הנקב — רש"י) כו"ע לא פליגי דאסור אהדורי (אם נפלה — רש"י) כו"ע לא פליגי דשרי כי פליגי דחתיכה ולא מתקנא (לא ניתנה בנקב לידע אם למדתו היא — רש"י) וכו' כתנאי אין חותכין שפופרת ביו"ט וא"צ לומר בשבת נפלה מחזירים בשבת ואצ"ל ביו"ט ור' יאשיה מיקל. ומסיק שם: אלא דחתיכה ולא מתקנא איכא בינייהו מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן דרש ר' שישא בריה דרב אידי משמיה דר' יוחנן הלכה כר' יאשיה. משו"ה מותר ליתן הקנה בחבית אעפ"י שלא היה בו מעולם.

(יט) (כ) כבאה"ג סק"מ כתב: שבת קמו מימרא דשמואל. וזה שם בעמוד ב': אמר טבות רישבא אמר שמואל האי טרפא דאסא (לחת עלה של הדם בנקב החבית שהעלה עשוי כמרוב והיין זב דרך שם — רש"י) אסור מ"ט רב יימר [וי"ג ירמיה] מדפתי אמר גזירה משום מרוב (שמא יכין מרוב — רש"י) רב אשי אמר גזירה שמא יקטום (העלה מן הענף וכיון דקטמיה הו"ל כמתקן כלי כדתניא במס' ביצה (לג ב) לחצות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת — רש"י) מאי בינייהו דקטים ומנחי (מע"ש לר' ירמיה מדפתי איכא לרב אשי ליכא — ר"ן). והמחבר פסק כרב יימר. ומשו"ה לא חילק בין קטים ללא קטים. וע"ש דשרי ליתן, קנה חלול להוציא יין כנ"ל בסק"ז — ע"ש בתורה"ה משום, שחילוקו בין עלה לקנה, וז"ל: פ' הרב פורת: שלא יבוא ליתן על גון מרוב וקשה דבגובתא נמי יגזור אלא נראה לרבי כפי' הקונטרס שלא יתקן

12 בגמ' דידן הגירסא היא „דקטים ומנחי” — לשון רבים. אבל בר"ף הגירסא היא „דקטים ומנח” — לשון יחיד. ומשמע שאפילו באחד מונח סגי. ודברי הרמ"א הם עפ"י הגירסא „דקטים ומנחי”. אלא שגם עפ"י גירסא זו יש לזון בדברי הרמ"א. שהטור כתב: ויש לו הרבה מהם קטומים. וכתב הב"י שזה עפ"י הגירסא „ומנחי”. וט"ס הכ"י: ומ"מ מ"ש רש"י לו הרבה מהם אינו מדוקדק דבשנים נמי סגי מדכתב אח"כ ואם אין לו אלא אחד וכו' משמע הא שנים

על דברי הרמב"ם המובאים בפנים כתב המ"מ: ופסק רבנו כר' ירמיה להחמיר וצ"ע דרב אשי בתרא. ובכס"מ שם תירץ כעין מ"ש רבנו. וכ"כ בב"י. וע"ש מש"ש בזה. ובקרבן נתנאל פכ"כ סימן ח' אות כ' כתב: ולי נראה וכן אוכלי בהמה דשרינן התם היינו כגון חבין וקש שמיחזרים לאוכלי בהמה ודעתו על כל מה שצריך לכפירי' בהמביא אבל עצי הדם אינן עומדים לאכילת בהמה ונכון כנלענ"ד. עכ"ל. וע"ש מש"ש בזה.

באר הגולה
ע שם נמשכה
וכדמפרש לה רב
הונא ה"ר"ף והר"ש.
פ בילה ל"א ול"ב
ממחל דשמואל.
צ טור בשם אב"י
הר"ש שם בעירובין
למפסין דנפנו
במגל ובמחל ל"ה
וכ"ז הפוס' שם ופ"ק.
ר שם בשם ה"ר יעקב מקינון.
ש טור בשם סמ"ק בשם ה"ר אליעזר.

בין של מגופה אסור (כג) אפי' ברומח (כד) שעושה נקב גדול ואינו דומה לפתח דכיון דהוי מצדה (כה) ודאי לפתח מכיון עוליקוב המגופה למעלה מותר (כו) דלאו לפתח מכיון שאין דרך לעשות פתח למעלה אלא נוטל כל המגופה: ז פחותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכיסוי שלהם קשור בהם בחבל יכול להתירו או להתכו בסכין או להתיר קליעתו צ (כו) ודוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלים נמי שייך בנין גמור וסתירה ק (כח) ומטעם זה אסור להסיר הצירים שקורים גוניז"ש שאחורי התיבה אם נאבד המפתח ר ויש מתירים כזו (כט) ושכירת פותחות של תיבות שיש

ביאורי הגר"א

מלמחין בעירובין במגדל [ו]קטיר מתינתן ש"מ לפוסטם אסור ועמ"ס ור"ש שם והפוס' הלכו לשטמ' דס"ל הכל בכלי כ"ל אלא לפי' הכש"ל והר"ן הנ"ל נס"ל נמי' מותר. וזה דעת המפרין דלמ"י ש"י הסמ"ק ופוס'ע: (כח) ומטעם זה. ע"ז: (כט) ושכירת כ"י.

שם כ"ז הונא דק"ל כוומיה נגד ר"ח: (כג) אפי' ברומח. שם ומפ' הטור דהאיבעיא קאי אצדה נמקום שאסור נקב וכו"מ מפירש"י שם דלן מנקב בעלמא ח"ש אפי' ט': (כד) שעושה. רש"י: (כה) ודאי. גמ' שם: (כו) דלאו כ"י. שם: (כז) ודוקא.

ברכת אליהו

(כה) בסק"ג הבאנו דברי רב ששת בשבת קמ"א. שאסור לנקוב בחבית ברומח. ומקשינן שם: מיתבי רשב"ג אומר מכאי ארס חבית של יין ומתיו ראשה בסיף. ומשני בגמ': התם ודאי לעין יפה קמיכוין (שמרחיב פיה למטה ממגופתה כדקתני מתיו את ראשה שפת פיה — רש"י) הכא אם איתא דלעין יפה קמיכוין לפתוחי מפתח (יטול מגופתה — רש"י).

הרי שכשנוקב בצדה של חבית, ודאי לפתח מכיון. (כו) שם. [סקנ"ב] הבאנו דברי המשנה בשבת קמ"א: אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה וחכמים מתירין. והבאנו שם מחלוקת רב הונא ורב חסדא וכת' שם שהלכה כרב הונא דאמר: מחלוקת למעלה אבל מן הצד דברי הכל אסור. ופירש"י שם ב"ד"ה למעלה: בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלא אורחא למיעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה.

(כז) לעיל בסק"ב הבאנו דברי המשנה בעירובין לר"ב: נתן עירובו במגדל ואבד המפתח הרי זה עירוב. ופריך שם בגמ': אמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר. ומשני שם לה א: אביי ורבא דאמרי תרוייהו במגדל וקטיר במיתנא עסקין (קשור המגדל בחבל — רש"י). ומדאמרין במגדל וקטיר במיתנא — שאין בזה משום שכירת הכלי עצמו — ש"מ דפותרת אסור, משום דשכירת פותחת היא שכירת כלי. ועיין תוס' שם ד"ה בעי סכינא ורא"ש שם פ"ג סימן ה', שדייקו מכאן שדוקא את החבל מותר להתיר ולקרוע, אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור לשבור. דגם בכלי יש בנין וסתירה. והתוס' — שאסור שכירת פותחת — הלכו לשטתן דס"ל הכל בכלי. כנ"ל בסק"ב. שכל הסוגיא שם בעירובין איירי בכלי. ואעפ"כ סברה הגמ' בס"ד שאסור לשבור את המגדל.

(כב) תנן בשבת קמ"א: אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה. ואיתא עלה בגמ': א"ר הונא מחלוקת למעלה (בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למיעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה — רש"י) אבל מן הצד (זימנין דעבדי לה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין — רש"י) דברי הכל אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה (ואמגופה קאי ד"ה — רש"י) ורב חסדא אמר מחלוקת מן הצד (התם הוא דקאסר ר' יהודה משום דאיכא דעבדי לה פתחא — רש"י) אבל על גבה ד"ה מותר. והמחבר שפסק כאן שאסור לנקוב בין בצדה של החבית ובין בצדה של המגופה. הוא כרב הונא דקיי"ל כוותיה נגד רב חסדא'.

(כג) שבת קמ"א: בעי מיניה מרב ששת מהו למיכרו (לתחוכ — רש"י) חביתא כבורטיא (ברומח לתחוכו בדופניה לנקוב — רש"י) לפיתחא קמיכוין ואסור או דלמא לעין יפה קמיכוין ושרי א"ל לפיתחא קמיכוין ואסור. ומפרש הטור דהאיבעיא קאי אצדה, במקום שאסור נקב וע"ז היתה הבעיא, אם מותר לעשות נקב ברומח. שיש סברה לומר שבוזה יש להקל יותר מאשר במקדח. וע"ז השיב רב ששת שגם ברומח, לפיתחא קמיכוין ואסור. וכ"מ מפירש"י שם ד"ה לעין יפה, שכתב: להרחיב מוצא היין בנקב גדול מאלן נקב ליה כדרך הנוקבים נקב גדול יפה. הרי ברש"י מפרש שנקב ברומח קל מנקב בעלמא, ולפיכך הסתפקה הגמ' שאולי ברומח יהיה מותר גם במקום שבמקדח אסור. וזהו שכתב המחבר: לנקבה בצדה וכו' אסור אפילו ברומח.

(כד) רש"י הנ"ל בסק"ג, שביאר שברומח עושה נקב גדול מאשר נקב רגיל.

רבנו להלן סק"ג.
ומ"ש רבנו "כ"ז הונא דקיי"ל כוותיה נגד רב חסדא", הוא עפ"י מ"ש בספרי הכללים שרב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא שהוא רב. ורק כשרב חסדא מחמיר יש טוברים שהולכים אחריו לחומרא. וראה בזה באנצקלופ"ת כ"ך ט' ערך הלכה עמ"ש שם. ובציננים: 995, 996 שם.

שרי ומטעמא דפרישית, ועיין מ"ש בזה ברירשה סק"ה ועיין בהגהות הגר"א בגמ' שם אות א' — על דברי הגמ' "דקטיר ומנחי" — פ"י שהוא קטור ויש עוד הרבה קטורים טור ח"ש ומנחי אבל גירסת הר"ף והרא"ש ורש"י ומנח.
14 בבאה"ג סק"ס ציין כאן: וכ"כ ששת וכפ"י רש"י. וזה לא כ"כ בדקדוק. שזה שייך על מ"ש המחבר להלן: אפילו ברומח, וכמ"ש

באר הגולה

ת שס נסס הר"י.

א שס.

ב שס קמ"ו כפי

רש"י.

ג כל נה.

ד מרדכי פ"ב ד"ט

נשס א"י העזרי וזמן

למא ששעה כן

הר"מ וזמיו ר' יואל

מפרי"ו.

ה בנה ל"א ול"ב.

ו מרדכי נפסק חז"ל

ות"ה פ"י ס"ה.

ז שס קמ"ו נמשנה.

מתיר ה' ויש אוסר או'ש להתיר ע"י א"י: ח בחותלות (פירוש מ"י ל"ס) של תמרים ונרונות
אם הכיסוי קשור בחבל מתיר וסותר שרשרות החבל וחותר אפי' בסכין נ' ואפי' גופן של
חותלות שכל זה כמו ששובר אגוזים או שקדים כדי ליטול האוכל שבהם: ט ד (ל) מותר
להפקיע ולחתוך קשרי השפוד שקושרים בטלה או בעוף הצלויים: י חותמות שבקרקע
כגון דלת של בור שקשור בו חבל יכול להתירו דלאו קשר של קיימא הוא שהרי עומד להתיר
אבל לא מפקיע וחותר משום סתירה ו(לא) ודוקא כשעשוי לקיים על מנת שלא להסירו בשבת
אבל אם אינו עשוי לקיים כלל מותר ומטעם זה מותר להסיר דף שמשימין אותו לפני התנור
ושורקין אותו בטיט שאינו עשוי לקיום (וע"ל פ' נ"ט): יא זאסור ליתן שעוה (לב) או שמן
עב בנזק החבית למתמו מפני שהוא ממרח (פירוש העמך סיכה משיכה טיפה משיכה טיפה ענין למד הוא)
ח (לג) אבל בשאר דברים דלית בהו משום מירוח (הואיל ואין היין יולא לו) (נ"י) מותר ט (דד) ואם
ח שס כרז לאסר הר"ף והר"ש. ט נ"י מרדכי רש"י נפ"י סמיחא השום לקמן.

ביאורי הגר"א

כ"פ הר"ף כרז. ונראה שלא היה נגי' א"ל רז שמואל כ"י
וע' רש"י וע' נר"ה פ' נ"ט נמה אשה נהא לכלילא והרמב"ם
הפיר אפי' דמיכא ע"ש: (לג) אבל. כן משמע
שס: (לד) ואם היה היין כ"י. כן דייק נ"י מהא

נמשך אחר ל' האור ש"י ונפסק' כ"י וסבירא כ"י:
(ל) מותר. דפסיקתא הומו מותר כדנר תלוס כמ"ש נפ"י
ועמ"א: (לא) ודוקא כ"י ומטעם. כמו דמומ
להסיר ועמ"י ש"י פ"ג נהגה"ה: (לב) או שמן.

ברכת אליהו

בו כלי בחתיכתו אבל מקלקל בפסיקת תלוש מותר לגמרי
(ש"ל) וכו', עכ"ל.
(לא) כמו דמותר להתיר קשר שאינו של קיימא — כך מותר
כאן כשאינו עשוי לקיום. וכן מותר להסיר את הדף הסותם את
התנור. שאינו לקיום. ועיין סימן ש"י פ"ג בהג"ה: ויש
מתירין בתפירה שאינו של קיימא וכו'. ועמ"ש בסק"ג.
(לב) איתא בשבת קמו ב: מישחא (שמן עב — רש"י). רב
אסר (למרחו — רש"י) ושמואל שרי מאן דאסר גזרינן משום
שעוה ומאן דשרי לא גזרינן א"ל רב שמואל בר בר חנה לרב
יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב מישחא שרי. והמחבר —
שפסק שאסור לסתום במשחא — כרז, וכן פסק הר"ף כרז.
ונראה שלא היה בגירסתו — של הר"ף — מה שמסיימת
הגמ': א"ל רב שמואל וכו' בפירוש אמרת לן משמיה דרב
מישחא שרי. דאילו היה גורס זאת בגמ', היה פוסק כמסקנה זו
דשרי. ועיין רש"י י"ש, שלא פירש כלל על הא דבפירוש
אמרת לן וכו' ואילו כפ' במה אשה נט ב שויבא להלן, שם
פירש רש"י על בפירוש אמרת לן כ"י, אלא ודאי דלא גרס כאן
הא דר"ש בב"ח — ד"א. ועיין ברא"ש פ' במה אשה בהא
דכלילא. דאיתא בשבת נט ב: כלילא (על פדחתא היא קושרתו
מאזין לאוזן יש שכולו ט"ס של זהב וכו' ויש שעושים ממי
טויו עם זהב — רש"י) רב אסר ושמואל שרי בדאניסכא (טס
העשוי כולו מניסכא דהיינו זהב או כסף דבר הניתך — רש"י)
כו"ע לא פליגי דאסור (מגו דחשיב דלמא שלפא ומחוי —
רש"י) כי פליגי דארוקתא (רצועה שמצוירת בזהב ואבנים
טובות — רש"י) וכו' רב אשי מתני לקולא דארוקתא כו"ע לא
פליגי דשרי כי פליגי דבאניסכא וכו' א"ל רב שמואל בר בר
חנה לרב יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב כלילא שרי.
וראה לעיל סימן ש"ג סק"י דפסקין עפ"י מ"ש רב שמואל
בב"ח לר"י: בפירוש אמרת לן וכו'. וכ"כ הרא"ש שם פ"ו
סימן ד' דנקטין כן להלכה. ואילו בסוגיא דמשחא, פסקו

משום שיש בנין וסתירה בכלים. אבל לפי' הרשב"א והר"ן
הנ"ל בסעיף א' סק"ג, שאין בנין וסתירה בכלים, והא שסברה
הגמ' שאסור לשבור המגדל, זה משום דאיירי במגדל גדול
שיש בו מ' סאה, ומשום אהל — גם שבירת הפותחת בתיבות
מותר. וזה דעת המחזירין דלמטה בסוף סעיף זה, שכתב
הסמ"ק במצוה רפ"ב — „והסותר" בשם הר' אליעזר.
וטושו"ע [שמומחל לשבור פותחת של תיבות. ועמ"ש
בסק"ב ט].

(כח) עיין ט"ז [סק"ז] שמפרש דמה שאסור להסיר הצירים
היא דעת רבנו פרץ. דאיתא בשבת קכב ב: דלת של שידה
חיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין. ומסיק שם הא דלא
מחזירין, הוא משום גזירה שמה יתקע. ומפרש ר' פרץ: שמה
ישים הצירים. וכיון שבשיטת הצירים יש איסור בנין, ממילא
בנתינתן יש איסור סתירה.

(כט) [עיין ט"ז סק"ח שהקשה על דברי המחבר, וז"ל: ולא
הבנתי מ"ש השו"ע אח"י ושכירת פותחות של תיבות יש
מתירין דכבר כתב זה בפותחות של עץ ומתכת דיש בה
פלוגתא והיינו פלוגתא דהר"י מקינון והר"פ בהסרת צירים
וכו' בשלמא לטור שכתב תחילה דעת הרא"ש לאיסור וכתב
ע"ז שסמ"ק הביא פלוגתא ע"ז אבל כאן כבר סתם לן לאיסור
וכמודמה שיש כאן ט"ס האי ושכירת פותחת וכו'. עכ"ל. וי"ל
קושיית הט"ז שהמחבר נמשך אחר ל' הטור. שהטור —
אחרי שהביא דברי הרא"ש שאסור לשבור פותחת — כתב:
ובסמ"ק כתב ובשכירת פותחות של תיבות נחלקו בה הרא"א
מתיר והר"י אוסר. ולכן הביא גם המחבר מעין לשון זה, אף
שכבר הזכיר קודם לכן מחלוקת זו.

(ל) דפסיקתא הומו מותר בדבר תלוש. כמ"ש בס"ז, שמומחל
לחתוך החבל הקושר את כיסוי הכלי. ועיין מ"א סק"ד,
שכתב: דפסיקת תלוש אינו אסור אלא אם מתקנו למדה או
לעשות כלי והיתיר גמור הוא לחתוך התלוש חוץ מדבר שיש

היה היין יוצא דרך הנקב אסור לסתמו ואפי' ליתן בו שום דרך הערמה לומר שאינו מכיון אלא להצניעו שם (לה) ואם הוא ת"ח מותר לו להערים בכך: יב כסכין שהוא תחוב בכותל של עץ מבעוד יום אסור להוציאו בשבת כיון שהוא דבר מחובר אבל אם הוא תחוב בספסל וכן בכל דבר תלוש מותר להוציאו. הגם: ולא דלא ושלפה מנעד יום נכחל שרי (ג"י):

שטו דברים האסורים משום אהל בשבת וכו' י"ג סעיפים

א אסור לעשות אהל בשבת ויום טוב אפילו הוא עראי ב (א) ודוקא גג אבל מחיצות מותר ואין מחיצה אסורה ג (ב) אא"כ נעשית להתיר סוכה (ג) או להתיר טלמול. הגם: (ד) אהל ממילא

ביאורי הגר"א

שטו (א) ודוקא. מהא דעירובין ל"ד א' וע' רש"י פ"ק דסוכה ט"ו ז' ושם מ"ד א' וק"צ א' ושם קל"ח א' וילון כו': (ב) אא"כ. עירובין מ"ד א': (ג) או שם ל"ד. ופ"י טוס' דרנ קפיד משום אהל

דפ' חולין קל"ט ז' ומ"ט רש"י שם וכמ"ץ ואפי' ליתן סי' אהל ג"ח הסיג על זה ולומר דלדרכה נעשה שהיין יוצא יומר לחלו להמיר משום הפקר וע' נרמז"ס שו"ת נכ"ד נקטם וע' נמ"מ ונכ"מ וז"י וז"פ: (לה) ואם הוא. שם:

ברכת אליהו

לאשמועינן דבהם אין היתר אפילו לצורבא מרבנן במקום פסידא, אבל בשאר דברים שאין בהם משום מירוח, שרי לצורבא מרבנן במקום שהיין יוצא משום פסידא. ועיין רמב"ם פכ"ג מהל' שבת ה"ג שאוסר בכל דבר בסתם — גם כשאין בו משום מירוח, וז"ל: כשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום נקב החבית ואפילו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחיטה כגון שיסתום בקיסם או בצרור קטן וכו'. ואילו בה"א שם כתב: הממרח רטיה בשבת חייב משום מוחק את העור לפיכך אין סותמים נקב בשערה וכיוצא בה שמא ימרח ואפילו בשומן אין סותמין את הנקב גזירה משום שעור. הרי דדוקא בשערה אסור לסתום משום גזירה שמא ימרח. וזה סותר למ"ש הרמב"ם בה"ג דכל דבר אסור. ועיין במ"מ שם שחילק בין אם סותם בתוך הנקב לבין אם סותם מחוץ לנקב. ועיין בכס"מ ובכ"י שכתבו שאפשר דס"ל לרמב"ם דסתימת נקב יש בו משום בונה, ובשערה יש גם משום ממרח והא שאמר שמואל בגמ' דבמישחא שרי — היינו דאין בו משום גזירת מירוח, אבל אה"ג דאסור משום בנין. וצ"ע.

(לה) שם, [בסקל"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת קלט ב. ושם איתא שרב אשי ענה לרבנן: הערמה קאמרת הערמה דרבנן היא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחילה. ומשמע דדוקא "ת"ח מותר לו להערים בכך". ועב"ן].

שטו (א) מהא דעירובין צד א: דרב ושמואל הוו יתבי בההוא חצר נפל גודא דביני ביני אמר להו שמואל שקולי גלימא נגידי בה (קחו טלית ופרסו אותם שם להיות מחיצה — רש"י) אהדיניהו רב לאפיה. ופירש"י: דקסבר אסור

הרי"ף והרא"ש פכ"ב סימן ח' כרב דאסר, ולא כמו שאמר שמואל לרב יוסף דרב שרי. וע"כ דלא גרסו, כפירוש אמרת לן וכו'. והרמב"ם החיר אפילו בניסבא, ע"ש שפסק בפ"ט מהל' שבת ה"י: ויוצאה אשה בכליל של זהב בראשה שאין יוצאה בו אלא אשה חשוכה שאין דרכה לחלוץ ולהראות. הרי שגם הוא פסק כמסקנת הגמ' דרב שרי, וע"כ צ"ל דבמישחא לא גרס דברי רב שמואל בב"ח, ולכן פסקינו כרב דאסור! (לג) כן משמע בשבת קמו ב הנ"ל בסקל"ב. דהא דאסור לסתום במישחא, הוא משום ד, גזרין משום שעור. ולפי"ז „בשאר דברים דלית בהו משום מירוח מותר“:

(לד) כן דייק הב"י מהא דפ' חולין קלט ב. דאיתא בשבת שם: אמר ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי צורבא מרבנן וכו' דשקל ברא דתמא (צלע של שום — רש"י) ומנח ככרזא דדנא (מקום שיש בו נקב כחבית והיין יוצא נותנו שם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחילה — רש"י) ואמר לאצנוניה קמיכוניא. וכמ"ש המחבר: אסור לסתמו ואפילו ליתן בו שום דרך הערמה וכו'. וקשה הרי מהגמ' הנ"ל בסקל"ב משמע שדוקא בדבר שיש בו משום מירוח אסור לסתום, וכמ"ש בסקל"ג, ואילו הכא אסרינן גם בדבר שאין בו משום מירוח. וכתב הב"י, דהא שאסור לסתום בשום, היינו היכי דהיין יוצא דרך הנקב, דאז מיחוץ כמתקן. ודייק כן מ"ש רש"י שם: והיין יוצא. אבל הב"ח השיג ע"ז, ואמר דאדרבה בשעה שהיין יוצא יותר ראוי להתיר משום הפסד. ודוקא במקרה כזה — שהיין יוצא — היתירו לצורבא מרבנן משום פסידא. אבל כשאין היין יוצא, אסור לסתום גם בדברים אחרים שאין בהם משום מירוח. והא דנקט שעור ושמן ומשום ממרח, אתא

על מה שכתב המחבר להלן: אבל בשאר דברים וכו'. ונראה שחל ט"ס בצינוי הבאה"ג, וסק"ח צ"ל על מ"ש המחבר כאן: או שמן וכו'.

16 בד"א כתב לתרץ: ולענ"ד לא קשה מידי דהלא בהל"ג בדיוק כ' וכשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום כל נקב ולפיכך אסור לסתום החבית וכו' ומשמע דאין אסור רק לסתום נקב דמן הצד אבל בנקב שבמנופה מלמעלה דמותר לנקוב הו"ה דמותר לסתום אבל במשחא לעולם אסור משום טעמא דממרח. וכע"ז כתב באור שמח הל' שבת פכ"ג הי"א.

15 דברי רבנו הם שלא כדברי הב"י שביאר הא דפסקו הרי"ף והרא"ש כמישחא כרב שאוסר — ולא חשו להא דאמר רב שמואל בר בר חנה דרב שרי — „משום דלישנא דסתם תלמודא דאמר רב אסר עדיף טפי“. ולפי דברי הב"י קשה, אמאי לא פסקו הרי"ף והרא"ש לאיסור גם בכלילא כסתמא דגמרא. ודלא כר"ש בב"י ומוכח מזה, דכיון דר"ש בב"ח השיב לר"י ואמר „בפירוש וכו'“, נדחה הא דרב, ולכן פירש רבנו שהריף והרא"ש לא גרסו הא דר"ש בב"ח דאמר „בפירוש וכו'“, וכ"כ הרמזק אלעזר.

יש להעיר שכבה"ג סק"ח כתב „כרב דאסר הרי"ף והרא"ש“,

הנעשית לנעושה בעלמא שרי (טור) (ה) ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח (ו) אף על גב שקבוע שם (א"י וי"א) (ז) וכן פרוכת לפני ארון הקודש ונלמד שלא יעשה אהל כנג טפס (צ"י וכל זו) (ח) וכן מותר לעשות מחילה לפני חמה או הצניא או פני הנרות שלא יכנה אופן הרים (מרדכי ריש פרק כירה) (ט) אצל אסור לעשות מחילה בפני אור הנר כדי

ביאורי הגר"א

לשיטת' ושם פ"ו כ' לגירסת מוס': (ד) אבל. עירובין נ"ד א': (ה) ולכן. שם ק"ג א' ועין רש"י ד"ה וילון: (ו) אע"ג. דלא כמ"ש ד"ה מותר

לנטותו אלא כמ"ש רש"י בשנת קל"ח א' ד"ה מותר לנטותו וע' מ"א: (ז) וכן כו' ובלבד. עט"ז: (ח) וכן מותר. עירובין מ"ד א': (ט) אבל אסור

ברכת אליהו

כד"ה מותר לנטותו: שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג. [ועסק"א].

(ב) עירובין מד א הנ"ל בסק"א, דרופן שלישית בסוכה אסור, כיון שהיא מבשרה בזה את הסוכה.

(ג) עירובין צד א הנ"ל בסק"א, דרב קפיד על שמואל שהתיר לסתום עם בגד את הפירצה שבגדר, וכפי' תוס' דרב קפיד משום אהל. שרש"י פירש שם שהקפידא לא היתה על סתימת הפירצה, אלא על טלטול הבגד, וכנ"ל בסק"א. אבל התוס' בשבת קכב ב ד"ה הכל פירשו שרב קפיד על עשיית המחיצה, משום שאסור לעשות מחיצה המתרת בטלטול. והתוס' — שסוברים שמחיצה המתרת אסורה — אזלי לשיטתן להלן. ושם פו ב. דאיתא שם בגמ': פעם אחת שכחו ולא הביאו ס"ת מבעו"י למחר פירסו סדין על העמודים והביאו ס"ת וקראו בו פרסו לכתחילה מי שרי והא הכל מודים שאין עושין אהל ארעי בשבת. הרי מוכח שמחיצה המתרת אסורה אפי' בלא גג. וסוכה טז ב לגירסת תוס'. שבסק"א הבאנו שישנה גירסא בגמ' שם: והא הכל מודים וכו'. והבאנו שרש"י כתב שלא גרסינן ליה. ובתוס' שם ד"ה פירסו הסמייעו מהא דעירובין הנ"ל, והוסיפו שגם רש"י גורס כן בעירובין. והתוס' סוברים שמחיצה המתרת אסורה אף בלא גג [דלא כרש"י שלא גרס כן, כנ"ל בסק"א].

(ד) עירובין צד א הנ"ל בסק"א, ששמואל התיר לעשות מחיצה העשויה לצניעות בעלמא. ומוכח שם שזה מותר גם לרב.

(ה, ו) עירובין קב א: וילון מותר ומותר לפרקו. ועין רש"י ד"ה וילון שכתב: כנגד הפתח לצניעות. ומ"ש הרמ"א, "אע"ג שקבוע שם", הוא דלא כמ"ש רש"י שם ד"ה מותר לנטותו. ח"ל רש"י: דלאו אהל הוא דלא קביעא התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא. הרי שליש"י מותר לתלות וילון, רק באינו קבוע. אלא שדברי הרמ"א הם כמ"ש רש"י בשבת קלח א ד"ה מותר לנטותו: שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג. ולפי"ז גם וילון קבוע שרי. ועמ"א.

(ז) עין סעיף י"ב. [ושם כתב המחבר איך לתלות את הפרוכת באופן שלא יעשה אהל].

לטלטל הסדין בשתוכה. אמר להו שמואל אי קפיד אבא שקולו המייניה וקטרו בה (קחו אבנטו וקשרו בו את הטלית למחיצה — רש"י). הרי שלשמואל מותר לעשות מחיצה כזו בלא גג. ואף רב דאהדרינהו לאפיה, היינו משם דקסבר שאסור לטלטל הסדין לחצר, אבל משום עשיית מלאכה לא אסרו. ומכאן ראי' דמחיצה בלא גג לא הוי אהל. ועין רש"י פ"ק דסוכה טז ב שהוכיח מהגמ' בעירובין הנ"ל דמחיצה בלא גג לא הוי אהל. דאיתא בסוכה שם: פעם אחת שכחו ולא הביאו ס"ת מע"ש למחר פירסו סדינים ע"ג עמודים והביאו ס"ת וקראו בו פירסו ס"ד מהיכן הביאום בשבת אלא מצאו סדינים וכו'. והתוס' שם בד"ה פירסו, הביאו גירסא בגמ': והלא הכל מודים שאין עושים אהל ארעי בשבת. וכתב רש"י בד"ה מהיכן, דלא גרסינן הגירסא הנ"ל. וז"ל: והלא הכל מודים וכו' לא גרסינן דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא ומחיצה כזו מותר לעשות כדאמרין בפרק כל גגות (עירובין צד א) אמר להו שמואל נגידו לי גלימא. הרי שרש"י הוכיח מהגמ' בעירובין הנ"ל דאין אסור עשיית מחיצה בלא גג.

ועין עירובין מד א. דשם הקשתה הגמ' שתי ברייתות אהדדי. באחת תניא: נפל דופנה (של סוכה — רש"י) לא יעמיד בה אדם בהמה וכלים ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין לפי שאין עושין אהל ארעי כתחילה כיו"ט ואצ"ל בשבת. ובשניה תניא: עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן ויזקוף את המטה (אלמא שרי ופרכינן קשיין אהדדי — רש"י) וכו'. ומתרתה הגמ' בתירוץ אחרון: לא קשיא הא בדופן שלישית הא בדופן רביעית. ופירש"י בד"ה בדופן שלישית: דבשתי דפנות אין קרוי אהל וכי עביד בה דופן שלישית משוי ליה אהל ארעי כתחילה והא דתני מותר בדופן רביעית דבלאו הכי הוי אהל והאי תוספת בעלמא הוא ורבנן לטעמיהו דאמרי מוסיפין אהל בשבת. הרי דמחיצה רביעית שרי, כיון שאינה מתרת. ועין שם קב א: וילון מותר לנטותו ומותר לפרקה בשבת. ופירש"י שם בד"ה וילון: כנגד הפתח לצניעות. ולב"ה מותר לנטותו כתב: דלאו אהל הוא דלא קביעא התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא. הרי דמחיצה דאינה קבועה מותר לנטותה ולפרקה. ועין בשבת קלח א: וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו. ופירש"י

1 בפנים הבאנו את הסתירה שבדברי רש"י בשבת על דברי רש"י בעירובין. שפ"י דברי רש"י בשבת מותר לתלות וילון גם כשהוא קבוע, ועפ"י דברי רש"י בעירובין מותר לתלות רק כשהוא קבוע. ובמ"א סק"א הביא דברי הב"י ע"ז. שהב"י רצה לפרש שגם רש"י בעירובין סובר שאפי' וילון קבוע מותר, ומ"ש רש"י שם. דלאו אהל הוא דלא קביעא התם, היינו, שחוא נע ונד כרוח מצויה וגם אינו מעכב להולכים ושבים דרך שם, מיקרי קבוע. ולפי"ז אין סתירה בדברי רש"י, ומותר לתלות וילון בקביעות, ובלבד שלא יהיה

מחזק אלא נע ונד. אבל מדברי רבנו נראה שיש סתירה בדברי רש"י, אלא שדברי הרמ"א הם עפ"י מ"ש רש"י בשבת. וכ"כ בשעה"צ סק"ה, וז"ל: ומדברי הגר"א משמע דהוא מפרש להשו"ע שטעמו משום דפסק כמו שכתב רש"י בשבת קל"ח ע"א ד"ה מותר לנטותו רכיון דהוא מחיצת ארעי אין שם אהל עליה [ודלא כמו שפירש בעירובין ע"ש] וא"כ לא צריכין חול לטעמא דהב"י ומ"מ אפשר דגם הגר"א מודה דאם קרייהא למלכה ולמטה ומן הצדדים דאסור דאפשר דאז חשיב סתימא קבועה וצ"ע, עכ"ל.

שמש ממנו (ד"ע) (י) וכן לפני ספרים כדי לשמש לו לעשות נרמז אם לא שהיה מנעור יום טפח שאז מותר להוסיף עליה נשנה (מרדכי רש פרק מ"ה): ב ד עצים שתוקעין ראשן האחד בדופן (ג) הספינה וכופפין ראשן השני בדופן השני של הספינה ופורסין מחצלת עליהם לצל אם יש ברחבן טפח או אפילו אין ברחבן טפח אם אין בין זה לזה נ' טפחים חשיבי כאהל ומותר לפרוס עליהם בשבת ה מחצלת דהוה ליה תוספת אהל עראי ושרי (יא) ומטעם זה מחצלת פרוסה כדי טפח מותר לפרוס שאר המחצלת בשבת (יב) וטפח שאמרו חז"ל מן הכריכה: ג ז (יג) מטה השמפות שדקדקו מל' רש"י. ז שנת קל"ח נרימות דנקיט אבי מהל דגוד.

ביאורי הגר"א

טו. מ"ל אע"ג שבי"ט כ"א ח' משמע דמותר מיירי כמ"ש ואם לא טו' וכמ"ש נק"י ד"מ: (י) וכן לפני. כנ"ל: (יא) ומטעם זה. שם: (יב) וטפח. רש"י נד"ה כרוך. טפח פרוסה וכ"מ נגמ': (יג) מטה.

ברכת אליהו

כודיא (כשתסחלק המחצלת מעליהן לפנות ערב שבת אל תסלקנה כולה משם אלא הוי גולל אותה וכו'ך מעל הגג — רש"י) ושייר בה טפח (פרוסה דלהוי עליה שם אהל — רש"י) למחר פשוט (דהוי תוספת ושרי — רש"י) ומוסיף על אהל ארעי הוא ושפיר דמי. (יב) רש"י בעירובין קב א ב"ה כרוך הג"ל בסקי"א, כתב: ושייר בה טפח פרוסה דלהוי עליה שם אהל. הרי דאין די בטפח שיש ברוחב העיגול של הכריכה, אלא צריך שיהא טפח פרוס. וכ"מ בגמ' שם, דקאמרי: כרוך כודיא ושייר בה טפח. משמע שטפח האחרון אינו גולל אלא מניחה פרוס? (יג) עירובין קא א: אמר רב יהודה האי מדורתא (היסק גדול — רש"י) ממעלה למטה (לאחוז העצים העליונים באויר ולתת תחתונים למטה — רש"י) שרי (רש"י) דאין זה בנין אהלים — רש"י) מטה למעלה אסור (לתת התחתונים תחילה לצרדין ברבוע כדרך שעושין לפני השרים ולסדר עליונים למעלה דהיינו כעין בנין אהל וגגו אסור — רש"י) וכן כיעתא (לסדר הביצים על הגחלים על כלי ברזל וכו' או ע"ג ב' עצים שמקיפין זה אצל זה צריך לאחוז ביצים בידו על

(ח) עירובין מד א: ...ורזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין כדי שלא תפול חמה על המת ועל האוכלין וכו'. הרי שמותר לעשות מחיצה בפני החמה. (ט) כנ"ל בריש הסעיף, שמחיצה המתרת טלטול אסורה, וכמ"ש בסק"ג. וכן מחיצה המתרת תשמיש אסורה. אע"ג שבי"ט (כא) [וכב] א משמע דמותר. דאיתא בכיצה שם: מהו לכבות את הנר בפני דבר אחר (לשמש ממנו — רש"י) וכו' אפשר לעשות מחיצה. משמע שמותר לעשות מחיצה כדי להחיר תשמיש. וי"ל דשם מיירי כמ"ש ש"צ"ל: כמ"ש (כמו שמבאר והולך) — ד"א הרמ"א (ואם) [אם] לא שהיה מבעו"י טפח שאז מותר להוסיף עליה בשבת. וכמ"ש בסעיף ב, דבמקום שכבר היה פרוס טפח מותר להוסיף, משום דהוי תוספת אהל ארעי. ויהי באופן כזה התיירה הגמ' בכיצה לעשות מחיצה. כ"כ בד"מ סק"ד [ועמ"א סק"ג]. (י) כנ"ל בסק"ט [שמחיצה המתרת תשמיש אסור לעשותה בשבת]. (יא) עירובין קב א: הנהו דיכרי דהוה ליה לרכ הונא דבימא בעו טולא ובלילה בעו אוירא אתא לקמיה דרב א"ל זיל כרוך

אלא שיש מקום לדון בדברי הט"ז מצד אחר. שהפמ"ג הקשה עליו, וז"ל: איני יודע מה מלמדנו דלכאורה כ"ע מודים בזה כל שמכסה כלי רש בכסוי רוחב טפח על פני כולה מה לי בעיגול או לא ועד כאן לא פליגי התוס' על רש"י אלא לענין תוספת אהל ארעי לרש"י מה שבכריכה מצטרף וצ"ע, עכ"ל. וכן כתב בתשרי חת"ס או"ח סי' ע"ג, דגם תוס' מודים שאע"ג שהעיגול אין שם אהל עליו לענין שיוכל להמשיך ולפרסו בשבת, מ"מ להניחו במקום אחר דעבדי אהל, לכו"ע אסור. ולפי"ז גם לדברי רבנו — שבין לרש"י ובין לתוס' אין שם אהל על העיגול — דינו של הט"ז נכון להלכה ואסור לתת את העיגול ע"ג כלי. וכ"כ המאמר מרדכי אות ד': דגם לדעת התוס' וז"ל חשוב אהל אלא שהצריכו טפח פרוס מלבד הכריכה משום דהכריכה לא מיחזי כאהל והכי דייק לוישיניהו שכתבו דחוד העיגול לא מיחזי כאהל ולמחר כשהוא פרוסה לא מיחזי כמנטיף אלא כעושה אהל לכתחילה ע"כ משמע דלהחמיר הוא דקאמרי דהכריכה לא מיחזי כאהל אלא משום מראית עין אבל לפום קושטא הויא שפיר אהל וא"כ פשיטא דלענין כסוי כלי הנז' סוסי"ז זה הוי כטפח פרוס היצא מן הכריכה אף לדעת התוס' וז"ל ריגול התימא על הרב א"ר שכתב על דברי הרט"ז וז"ל ואפשר להקל כיון שכתב הב"ח דרש"י גאפיה ס"ל כהתוס' ע"כ שהיה מחוך מה שמבואר שיש לאסור לכו"ע דלפום קושטא הוי אהל לכרע וכו'. עכ"ל. ובשעה"צ סק"כ הביא דברי המאמר וכתב: ולפי"ז גם הגר"א יוכל לטבול לדינא כהט"ז וכ"מ בח"א כסברת המאמר מרדכי, עכ"ל.

2 הביא בשם הריטב"א בעירובין קב א שיש בזה מחלוקת רש"י ותוס', וז"ל: שדקדקו התוס' מל' רש"י אהאי עובדא שלא יחזק המחצלת הרבה ויעשה בענין שיהא ברוחב העיגול טפח כאהל והם כתבו דשייר בה טפח לא משמע הכי אלא שייר טפח חוץ מן הכריכה קאמר אבל חיצור העיגול לא מיחזי כאהל ולמחר כשהוא פרוסה לא מיחזי כמנטיף אלא כעושה אהל לכתחילה וכן עיקר ונראה שאף לשון רש"י אפשר להלום כפי' הוה, עכ"ל. ולפי"ז, המחבר שכתב, "וטפח שאמרו חז"ל מן הכריכה", הוא לשיטת התוס'. וכתב הט"ז בסק"ג: ונ"ל דלהחמיר יש להזהר באם יש בסיכוב לחוד טפח דהיינו שאסור לכסות בו כלי כמ"ש סוסי"ז זה וכדברי רש"י. וכוונת הט"ז — שלשיטת התוס' העיגול אינו נחשב לאהל, ומשום כך אסור להמשיך ולפרסו בשבת, אך מותר להניח הגליל ע"ג כלי. דאינו נחשב לעשיית אהל. משא"כ לשיטת רש"י, שהעיגול עצמו נחשב לאהל ומשום כך מותר להמשיך ולפרסו בשבת. דהוי רק מוסיף על אהל, אך אסור להניח העיגול על גבי כלי, דבזה עבדי אהל. וזהו שסיים הט"ז, "דלהחמיר יש להזהר באם יש בסיכוב לחוד טפח", והיינו שאע"ג שהמחבר פסק כהתוס' — שטפח העיגול אינו נחשב לאהל — מ"מ יש להחמיר שלא לתחו ע"ג כלי אחר, משום שלרש"י חשיב אהל. ורבנו שציין — על דברי המחבר, וטפח שאמרו חז"ל מן הכריכה" — לדבריו שיש, מוכח דנקט בשיטת רש"י שגם הוא ס"ל כהתוס' שצריך להחמיר טפח פרוס מלבד הכריכה. ולפי"ז גם לרש"י אין שם אהל על העיגול, ולכו"ע מותר להניחו ע"ג כלי.

באר הגולה

ח טור נסס המוס' ס.
ט הכין וס"ה נסס הרשב"א.
י שם נשנה מהל' דעסקנל.
כ נלה ל"ב.

כשמעמידין אותה אסור להניח הרגלים תחלה ולהניח עליהם הקרשים אלא ישים הקרשים תחילה באויר ואחר כך הרגלים תחתיהם ה (יד) והני מילי כשהרגלים הם דפים מחוברים כמו דופני התיבה אבל רגלים של מפות שלנו וכן רגלי השלחן מותר (ו) בכל גוונא: ד ט (טו) מטה שהיא מסורגת (פירוש נלמג) בחבלים אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים אסור לפרוס עליהן סדין משום דעביד אהלא וכן אסור לסלק בגד התחתון מעליה משום דקא סתר אהלא ואם היה עליה כר או כסת או בגד פרוס מע"ש כשיעור טפח מותר לפרוס בשבת על כל המטה: ה י כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח וכשמסירים אותו סוגרים אותו והעור נכפל (טז) מותר לפתחו לכתחלה: ו כ כשמסדרים

ביאורי הגר"א

ל"ח כ' מחזיקין אף נשנה וס' נ"א כ' ומניחין מימם כ"ו ולע"ג שס"ג וס"ג מ' דאסור שם טונתו לאלה ועמ"ל ס"ק ו' וע"ש ס"ק כ"א וע' נ"ח וס"ק ס"ק י"א: (טז) מטה ס' ואם. ממ"ש נס"ג: (טז) מותר

ברכת אליהו

בשבת — אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת. הרי דכמקום שהמחיצות כבר עשויות מותר. ושם נא ב' ומניחין מימם ע"ג מימם וקדרה ע"ג קדרה. ואפ"ה לא חיישנן כזה לעשיית אהל, והיינו משום שהמחיצות כבר עשויות. ואע"ג שבס"ב וס"ג מ' דאסור. ובסעיף ב' פסק המחבר שאסור לפרוס מחצלת על העצים שבספינה א"כ היה ברחקן טפח, והרי שם אין מחיצות אלא גג בלבד. ובסעיף י"ג פסק המחבר שאסור לפרוס בגד ע"ג חבית משום אהל, והרי שם המחיצות כבר עשויות. וכל זה לכאורה דלא כדברי התוס' הנ"ל, שכשנאין מחיצות או כשהמחיצות כבר עשויות אין בזה משום אהל. וי"ל דשם — בסעיף ב' ובסעיף י"ג — כוונתו לאהל, וכשעושה הכיסוי לשם אהל, אסור גם כשאין מחיצות. ודברי התוס' — שצריך שיעשה המחיצות בשבת — הם בכיסוי שאינו לשם אהל. רק שהאהל נעשה ממילא ועיין מ"א סק"ז (שהביא סברא זו בשם הרא"ש בפ"ד רביצה סימן י"א. והא דאסרינן לשטוח בגד ע"ג החבית, אע"ג דשם המחיצות כבר עשויות, יש תירוצן נוסף בתוס' ובר"ן בביצה שם, והוא — דהיכא שהחבית רחבה ביותר ה"ז כאהל ואסור וע"ש במ"א סק"א שהביא דברי התוס' והר"ן. ועיין בי"ח בסוף הסימן וס"ז סק"א. [ושם ושם הקשו על תירוצ' התוס', שלדכריהם היתה הגמ' צריכה לתת שעור לרוחב החבית. והבי"ח תירץ דלטול החבית לפני נתינת הבגד על גבה, חשיב עשיית המחיצות משא"כ בקדרה ע"ג כירה, שהכירה קבועה במקומה, אין בזה משום עשיית מחיצות. והט"ז תירץ דאיירי בכלי המכיל דבר לח, שכל זמן שאינו מכסה את הכלי א"א להשתמש בו, לפיכך נתינת הכיסוי היא גם עשיית המחיצות. וע"ש מש"ש בזה].

(טו) כמ"ש בס"ב בענין מחצלת שמותר לפרסה ע"ג העצים שבספינה, כשיש ברחבן של העצים טפח, או כשאין ביניהן ג' טפחים. [ועמ"ש שס"א].

(טז) [בדפוסי השו"ע מצוין ס"ק זה על ס"ה. והוא ט"ס. וצ"ל על סעיף ז': מותר להניח ספר וכו' הואיל ואינו צריך לאויר שתחתיהן. וכ"כ הדר"א]. ממ"ש בשבת קלט ב. דשם

עירובין ק"א וי"ט ל"ב ושנה קלי"ח א' לפי' מוס' ס': (יד) וה"מ. מוס' נשנה שם וי"ט שם. מדלא אמרו אלא כה"ג שיש ג"כ מחצות אצל גלא מחצות מותר ואף במחצות היכל שאין עשה עמה מותר כמ"ש

האור וחבירו יתן העצים תחתיהן — רש"י וכן קידרא (כדתנן בביצה לב ב אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה וכו') אבל יאחזו באויר ואח"כ יקיף חביות תחתיה — רש"י וכן פוריא (מטה שנושאין שרים ברכים וכו') צריך לאחזו העור שטוח מלמעלה ואח"כ יביאו הרגלים עם הארוכות וישיבוהו תחתיו וכו' — רש"י. וי"ט לב. דתנן בביצה שם עמוד ב': ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדירה. ושם בגמ' הביאו דברי רב יהודה בעירובין הנ"ל. ושבת קלח א לפי' תוס' שם. דאיתא שם בגמ': הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. ופירש"י שם בד"ה וכסא גלין: כמו מטה גלגליתא דכירה (לעיל מז ב) והוא שם מקום ומפרקין מטותיהן וכסאותן וטוענין אותן עמהן ותחזירין ומחזירין אותן. ובטעם האיסור לעשותן כתב רש"י שם בד"ה לא יעשה: וכסא גלין נמי גזירה שמא יתקע בחוזק. אבל התוס' שם בד"ה כסא גלין לא פירשו כן. וז"ל: לא כפירוש הקונטרס מטה גלגליתא דשליה כירה ואסור משום גזירה שמא יתקע דכולה שמעתתא איירי באיסור אהל אלא היינו כעין מטה שפורסין עליה עור ואסור משום אהל כשמושיב תחילה המטה ואח"כ פורס העור דהוי מטה למעלה ואסור כדאיתא בביצה בפ' המביא כד"יין (לג א) דפוריא אסור ממה למעלה. [ועיין מ"ש לקמן סקט"ז במחלוקת רש"י ותוס' בזה].

(יד) תוס' בשבת קלח א ד"ה כסא טרסקל וי"ט (ביצה) לב ב ד"ה מלמטה למעלה. כתב רהא שאסור לעשות מלמטה למעלה כנ"ל בסק"ג, הוא רק בדברים שיש להם גם מחיצות המגיעות לארץ. וראייתם — מדלא אמרו אלא כה"ג שיש ג"כ מחיצות. שהרי כל הדוגמאות שהזכירה הגמ' שם, כגון: פוריא, חביתא וכדו', יש להם מחיצות. אבל בלא מחיצות מותר, כגון שולחן המונח ע"ג ארבע רגלים. ואף במחיצות היכא שאינו עושה אותן עתה מותר. והאיסור הוא רק במקום שעושה את המחיצות בשבת, אבל היכא שהמחיצות כבר קיימות מבעוד יום, ובשבת רק מניח הכיסוי עליהן, שרי. כמ"ש בגמ' שבת לח א, ב — בענין החזרת קדירה ע"ג כירה

3 עיין ב"ח שנהקשה. מ"ש משלחן ע"ג רגלים דשרי ומחצלת ע"ג קונטרסין דאסור. ועיין בשעה"צ סק"ה, שכתב שעפ"י החילוק

שכתב רבנו — שכמקום שכתתו לצל א"צ מחיצות — מיושבת קושת הבית, והכ"ח לא נחית לחילוק זה.

ביאורי הגר"א

מ"ש והוא דמלה ט' זה דמקו לרש"י. אבל א"ל לומר
 כ' דהא אמר' שם קל"ו ב' השתא ר"ל אוספי אהל ערבי
 לא מוספינן למיעבד ט' אלמא משום אהל ערבי הוא ומה
 שדמקו לרש"י לתלות רמזים שרי כפי מ"ש כלן ניסא
 ותמוס' הנ"ל ד"ה כסא ותי' הרשנ"ל שם בשם רב
 דתולה לשמרים צריך לחלל שתחתיו משא"כ ברמזים וע'
 נרשנ"ל שם ואף שיישב דברי רש"י לא כמנ אלא ליישב
 דבריו וכן מוס' הנ"ל ד"ה כסא לא ס"ל כן וע' מוס'

כר' הואיל ט'. ממש"ש קל"ט ב' מערים אדם ט'
 וערש"י ד"ה מערים ט' ולשיטתו א"ל שם קל"ט א'
 אלא אמר אבי' נדרבנן היא ט' ושם חומרי מתנייתא
 ללאו כולוהו משום אהל אכל מוס' הקשו עליו ד"ה כסא
 גלין ע"ש ואע"ג דאמרין שם מדרבנן היא שלא יעשה ט'
 מ"מ משום אהל ארעי הוא דאיסור אהל ערבי משום
 זה וכמ"ש בתפוסת הרמב"ם ורש"י ממ"ש שם לתלות
 בה רמזים וא"ל משום אהל מה לי שמרים או רמזים וכן

ברכת אליהו

בטעמא דחכמים במסקנה — „מדרבנן היא שלא יעשה כדרך
 שהוא עושה בחול“, ומשמע לכאורה כרש"י — שהטעם הוא
 משום עובדין דחול, מ"מ משום אהל ארעי הוא, דאיסור אהל
 ארעי משום זה. דטעמא דאסורו חכמים באהל ארעי, הוא
 משום עובדין דחול, שלא יבוא לעשות כדרך שהוא עושה
 בחול, ויבוא לעשות אהל קבע. וכמ"ש בתשובות הרמב"ם ט'
 שו" [ועיין לקמן סק"ח ובהערה 5 שם]. וראיית רש"י —
 שאין האיסור משום אהל — היא ממ"ש שם קלט ב: מערים
 אדם על המשמרת לתלות בה רימונים ותולה בה שמרים. ואי
 משום אהל, מה לי שמרים או רימונים, מ"מ הא עבדי אהל.
 וכן ממ"ש שם בהמשך הגמ': והוא דתלה בה רימונים משמע
 שהאיסור הוא משום עובדין דחול, שלא יבוא לסגן, וכשנותן
 בה רימונים, לא דמי לעובדין דחול ושרי. זה דחקו לרש"י
 לפרש שהטעם הוא משום עובדין דחול ולא משום אהל. אבל
 א"א לומר כן — שהטעם הוא משום עובדין דחול. דהא
 אמרין בגמ' שם קלז ב' — אהא דתנן שם: ר' אליעזר אומר
 תולין את המשמרת כיו"ט — השתא ר"ל אוספי אהל ארעי
 לא מוספינן למיעבד לכתחילה שרי וכו'. וקושיית הגמ' היא
 מה דאסור ר' יעבד שם קכה ב' לפקוק בפקק החלוק
 אא"כ הוא קשור וחלוה. ומסיקה הגמ' שם שר"א סוכר שאין
 מוסיפין על אהל ארעי. ומהא שהקשתה הגמ' הנ"ל על ר"א
 שמתיר לכתחילה לתלות המשמרת ולמיעבד אהל ארעי,
 אלמא שהאיסור משום אהל ארעי הוא, ולא משום עובדין
 דחול. ומה שדחקו לרש"י לפרש משום עובדין דחול — מהא
 דתלות רמזים שרי, ואי משום אהל, מה לי שמרים מה לי
 רימונים וכנ"ל — אין בזה קושיא. דכפי מה שכתב כזן
 בשו"ע נחא. שהרי כשאני צריך לאויר שתחתיו אין בזה
 משום אהל. ומשו"ה כשנותנין בה רימונים — שא"צ לאויר
 שתחתיה — אין בזה משום אהל. ודוקא במשמר — שצריך
 לאויר שתחתיה — יש משום אהל. ועיין תוס' הנ"ל ד"ה כסא
 שכתבו שכל הסוגיא איירי באיסור אהל. וכע"כ במשמרת
 כשתולים לשמרים, כי שם משום אהל, משום שצריך לאויר
 שתחתיה. וכן תירץ הרשב"א שם קלח א' בשם רבנן — שזהו
 ההבדל בין תולה לשמרים לתולה לרימונים — דתולה
 לשמרים צריך לחלל שתחתיו, לפיכך הוי אהל ארעי ואסור,
 משא"כ ברימונים — שמשחמש מלמעלה וא"צ לאויר
 שתחתיו — אין בזה משום אהל. ועיין ברשב"א שם שהקשה
 על רש"י כקושיית התוס' הנ"ל, „דמדנקט אבי' חומר
 מתנייתא ותי' במשמרת כדרי כולה משמע דמשמרת נמי משום
 אהל ארעי הוא“. ואף שיישב דברי רש"י, וכתב לתרץ דאביי
 לא קפיד למינקט כולהו בחד טעמא ממש, וסיים הרשב"א
 „כך נראה לי ליישב פירש"י וז"ל, מ"מ אין כוונת הרשב"א

קלז ב' תנן: ר' אליעזר אומר תולין את המשמרת (שמסננין בה
 שמרי יין ומותח פיה לכל צד כעניגול ונעשה כאהל על חלל
 הכלי — רש"י) כיו"ט ונותנין לתוליה בשבת וחכ"א אין
 תולין את המשמרת כיו"ט ואין נותנין לתוליה אבל
 נותנין לתוליה כיו"ט. ואיתא עלה בגמ' שם קלט ב: אמר רבה
 בר רב הונא מערים אדם על המשמרת כיו"ט לחלות בה
 רימונים ותולה בה שמרים אמר רב אשי והוא שחלה בה
 רימונים (ברישא דמוכח מילתא דמעיקרא לאו לשמרים תליה
 — רש"י). ועיין רש"י שם בד"ה מערים שכתב: לרבנן דאמרי
 אין תולין את המשמרת כיו"ט ואוקימנא דטעמא לאו משום
 אהל אלא משום עובדי דחול מערים ותולה אותה לצורך
 רימונים דלאו עובדין דחול נינהו ומסנן בה שמרים הואיל
 ונתלית דהא אמרין נותנין לתוליה כיו"ט. ומ"מ רש"י
 דטעמא דרבנן דאין תולין, „לאו משום אהל אלא משום עובדין
 דחול“, לשיטתו א"ל שכתב שם קלח א' אלא אמר אביי
 מדרבנן הוא וכו'. דאיתא שם קלז ב' וקלח א' — על דברי
 חכמים שאין תולין את המשמרת — איבעיא להו תלה מאי
 א"ר יוסף תלה חייב חטאת א"ל אביי אלא מעתה תלה כוזא
 בסיכתא (תלה כלי קטן במגוד — רש"י) ה"נ דמייחב אלא
 אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.
 ופירש"י שם בד"ה אלא אמר אביי מדרבנן קאסרי לה חכמים
 דמתניתין דלא שבקינן ליה למיתליה למיעבד עובדי דחול.
 הרי שרש"י מפרש דלמסקנת הגמ' אין הטעם משום אהל,
 אלא משום עובדין דחול. ושם חומרי מתנייתא דלאו ככולוהו
 משום אהל. דאיתא שם בהמשך לשון הגמ': מנקיט (מלקיט
 — רש"י) אביי חומרי משמרת (כללות שם ברייתות חומר
 קשר כלומר כללות שמצא בברייתות הגדל לבדה ומשמרת
 לבדה וכו' ושנאן כולן הפטורין אבל אסורין בחומר אחד וכו'
 — רש"י) הגדל (הוא עור של בהמה וכו' ושוחטין אותו ע"ג
 יתדות וכו' והוי דומה לאהל לאחר שנמתח — רש"י)
 המשמרת וכסא גלין (כמו מטה גלגליתא דכירה (שם מז ב)
 וכו' ומפרקינן מטותיה וכוסאותיו וטוענין אותן עמהן וחוחרין
 ומחזירין אותן — רש"י) לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור
 ופירש"י בד"ה לא יעשה: דאהל ארעי נינהו וכסא גלין נמי
 גזירה שמא יתקע בחזק. הרי דלרש"י אין הטעם שווה בכולן,
 אלא בגדל וכלה הטעם משום אהל, ובכסא גלין הטעם הוא
 משום גזירה שמא יתקע בחזק. ולפי"ז אפשר גם לפרש
 במשמרת, שאין הטעם משום אהל, אלא משום עובדין דחול.
 אבל התוס' הקשו עליו שם בד"ה כסא גלין ע"ש. שהתוס' שם
 כתבו: לא כפירוש הקונטרס מטה גלגליתא דשיליה כירה
 ואסור משום שמא יתקע דכולא שמעתא איירי באיסור אהל.
 והו"ה במשמרת האיסור משום אהל. ואע"ג דאמרין שם —

באר הגולה

ל טור נסס
הרש"א נסס
המסופות והר"ן
נשם שס נכילה.
מ שם קל"ח
רמ"ס נמרק כ"ב
ג שם קל"ז נשם אפי' לר' אליעזר.

חביות זו על גבי זו אחת על גבי שתיים ואוחז בידו העליונה ויסדר התחתונות תחתיה אבל לא יסדר התחתונות תחתיה ויניח העליונה עליהן: ז ל מותר להניח ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן. הגה: הו"ל ולאו לאורי שחממין (טור ור"ן) יש פרק מולין והמגיד פרק כ"ב: ח (יז) מ כל אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו רוחב גג טפח ה"ז אהל עראי והעושה אותה לכתחילה בשבת פטור: ט נ (יח) משמרת שתולין אותה לתת

ביאורי הגר"א

דכולה שמעתא דלא כרש"י קל"ט ז' ד"ה מערים כו' ואע"ג שאמרו שם שלא יעשה כו' ר"ל דאסור עשיית אהל עראי הוא משום זה וערש"י שם ד"ה ה"נ דמחמין וכמ"ש הרמב"ם נמשונה שלא אמרו שלא יעשה אלא

דעירובין ק"א א': (יז) כל אהל. כפי' הר"ף אהל דטלת כפולה דלא כרש"י שם ד"ה כילה שיש כו' ועיין ר"ן: (יח) משמרת. כמ"ש השמ"ע ר"א חוספי כו' ושם מנקיט אפי' כו' וכמ"ש חו' ד"ה כסא גלין כו'

ברכת אליהו

ארעי הוי ופטור אבל אסור וכו' ולפי"ז הא דמנקיט אביי ותני כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור כשאין בגגה טפח וכו' וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שפירשה שיש בגגה טפח, עכ"ל הר"ן.

(יח) מה שכתב המחבר שתליית משמרת, "חשיב עשיית אהל", הוא כמ"ש בשבת קלז ב ה"ל בסקט"ז. שם הקשתה הגמ' — על ר"א שמתיר לתלות המשמרת ביו"ט — השתא ר"א אוספי אהל ארעי לא מוספינן למיעבד לכתחילה מי שרי וכו'. הרי שתליית המשמרת יש בזה משום אהל. וכן משמע שם קלח א ה"ל בסקט"ז: מנקיט אביי חומרי מתנייתא ותני הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. ומשמע שם שאסור משום אהל, וכמ"ש התוס' שם ד"ה כסא גלין: דכולה שמעתא איירי באיסור אהל. וזה דלא כרש"י שם קלט ב ד"ה מערים, שכתב — בענין תולית משמרת — דטעמא אלא משום אהל אלא משום עובדין דחול. ואע"ג שאמרו שם קלח א — בטעם חכמים שאסרו לתלות המשמרת ביו"ט — אלא אמר אביי מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ומשמע לכאורה כרש"י, אין הדבר כן, אלא ר"ל — באמרו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול — דאסור עשיית אהל ארעי הוא משום זה — שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ועיין רש"י שם קלז ב בד"ה ה"נ דמייחב. וכמ"ש הרמב"ם בתשובה שלא אמרו שלא יעשה אלא בשעת מלאכה וה"נ משום אהל קבע. דלא

לומר שמסכים עם שיטת רש"י. ולא כתב אלא ליישב את דבריו, וכן תוס' ה"ל ד"ה כסא גלין לא ס"ל כן — שהטעם משום עובדין דחול — אלא ס"ל שהטעם הוא משום אהל. ומה שמותר בתולה לרמזונים, הוא משום שאין צריך לחלל שתחתיה. ומכל זה מוכח שבמקום שא"צ לאורי שתחתיו אין בזה משום אהל. ועיין תוס' דעירובין קא א ד"ה וכן ביעתא שכתבו: ומה שאנו מסדרין ככר מכאן וככר מכאן ע"ג או ספר ליכא איסורא אלא כשצריך לאורי שתחתיהם.

(יז) כפי' הר"ף אהל דטלית כפולה. דאיתא בשבת קלח א: תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. וכתב הר"ף שם: פי' כגון טלית כפולה שקושרה בין שני כתלים והיא משולשלת ומגעת לארץ ונכנס בין שני קצותיה וישן תחתיה בצל ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח לפיכך פטור אבל אסור. הרי דלהר"ף, באהל שאין בגגו טפח פטור, ואסור מדרבנן משום אהל ארעי. וזה דלא כרש"י. לדעיל בסקט"ז הבאנו דברי הגמ' שם: הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. ופירש"י שם בד"ה כילה: שיש בגגה טפח. וע"ז אמרינן שם דפטור אבל אסור. משמע דלרש"י כשאין בגגה טפח, אין בזה משום אהל ארעי, ושרי אפילו לכתחילה. ועיין ר"ן שם שכתב שבזה חלקו רש"י והר"ף, וז"ל: ומדבריו [של הר"ף] אתה למד שהוא סובר שכל אהל ככילה וכיוצא בה כל שיש בגגה טפח או פחות מג' טפחים סמוך לגג טפח אהל

דמיתסר. ומה הוכיח רבנו שהאיסור הוא משום עשיית אהל ארעי, דאי משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, לא היו אוסרים בכזו בסיתא. ודבריו תמוהים. א) הרי למסקנת הגמ' — לשיטת רש"י — האיסור הוא באמת משום עובדין דחול. ולפי דברי הר"א יקשה על רש"י למסקנה, אמאי אסור כזו בסיתא. ב) התוס' שם קלח א ד"ה אלא כתבו שבכזו ליכא אפילו איסור דרבנן. והתוס' הרי סוברים שאיסור תליית משמרת הוא משום אהל. ולפי"ז מוכח הן מדברי רש"י והן מדברי תוס' דלא כהר"א. שהרי לד"א, אם האיסור משום אהל, יש מקום לאסור גם בכזו. ואם האיסור משום עובדין דחול — בכזו מותר. ומרש"י ותוס' משמע איפכא. דלרש"י — שמפרש משום עובדין דחול למסקנת הגמ' — כזו אסור. ולתוס' — שמפרש שאיסור משום אהל — אין איסור בכזו. ג) קשה לומר כדברי הר"א שרש"י סובר שכלו בסיתא אסור מדרבנן, דזה בניגוד לכל הראשונים בסוגיא — עיין ברש"א, במאירי ובתוס' ה"ל, וכן בתשובות הרמב"ם המובא לקמן, ולא העירו שרש"י חולק ע"ז. ובר מן דין, א"א לומר שכוונת רבנו להוכיח מדברי רש"י בקושיית הגמ', שהאיסור משום עשיית אהל, שהרי לפי מסקנת הגמ' — לשיטת רש"י — אין האיסור משום אהל

4 דברי רבנו צ"ע. שבתחילה ביאר דברי המחבר — שכתב שתליית משמרת "חשיב עשיית אהל" — עפ"י שיטת התוס' שהאיסור הוא משום עשיית אהל. וכתב אח"כ שזה "דלא כרש"י קלט ב ד"ה מערים", וכפי שהסביר רבנו בסקט"ז, שרש"י חולק על תוס' ומפרש שתליית משמרת אסור משום עובדין דחול. ולפי"ז צ"ע לא דציין רבנו לדברי רש"י. דאיתא שם קלז ב — אהא דתנן וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביו"ט — אבעיא להו תלה מאי אמר רב יוסף תלה חייב חטאת א"ל אביי אלא מנחה תלה כזוהא בסיכתא ה"נ דמייחב אלא אמר אביי מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכבר הביא רבנו גמ' זו לעיל סקט"ז. וכתב רש"י בד"ה ה"נ דמייחב: והבא מאי חיובא איכא באהל ארעי בנין גמור לא הוי מדרבנן הוא דמיתסר. וכתב בדמסקנה איעורו שכוונת רבנו להוכיח מרש"י זה שתליית משמרת אסורה משום עשיית אהל, ח"ל: ואם נאמר דכאן אין הטעם משום אהל ארעי רק שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול א"כ מנ"ל דבסיכתא אסור מדרבנן אלא דאי דהטעם משום אהל ארעי רק דאהל ארעי אסור משום שלא יעשה כדרך כו'. עכ"ל. ונראה כוונתו, דמשמע ליה לרבנו שרש"י יש איסור בכזוהא בסיכתא מדרבנן, מדכתב רש"י, "ומדרבנן הוא

אורח חיים, הלכות שבת שטו

קמה

בה שמרים לסגן ומותחין פיה לכל צד חשוב עשיית אהל ואסור לנטותה: י ס (יט) טלית באר הגולה
ס שס וכפי ה"ק.

ביאורי הגר"א

נשמע מלאכה וה"ל משום אהל קצת דלא כמ"ל ועמ"ש לעיל נס"ס: (יט) טלית כפולה כו'. עמוס' שס ד"ה

ברכת אליהו

חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחילה. ועיין תוס' שם ד"ה
כרך שכתבו בפירושו הראשון, דדוקא בשייר בה טפח
מבעו"י שרי. ובפירושו השני כתבו: א"נ כריכת חוט או

כהמ"א. ועמ"ש לעיל בסעיף (ה) [ז] ומ"ש בקט"ז.
(יט) [בבבאה"ג סק"ט ציין לשבת קלח. דאיתא שם בעמוד א'
— בענין הא דאסור לעשות טלית כפולה — : היה כרוך עליה

שמקורם בדברי החסו' וכנ"ל — שאיסור תליית משמרת הוא משום
דחשיב עשיית אהל. ולזה ציין רבנו לדברי רש"י, שמפרש שכונת
אביי להוכיח שהאיסור הוא רק מדרבנן ולא מדאורייתא. אבל בטעם
האיסור י"ל שאסור משום עשיית אהל, כפי שסברה הגמ' בתחילה.
ואף שרש"י עצמו מפרש במסקנת הגמ' שהאיסור משום עובדין
דחול, מ"מ בזה סבר המחבר כי שיטת החסו', שגם, שלא יעשה כדרך
שהוא עושה בחול" זה משום עשיית אהל.

5 ז"ל המ"א בסק"א: שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שלא
יבא לשמור אבל מותר לתלות כד בכולהו (חשו' הרמב"ם באגרות)
ואע"ג דבעלמא מותר לעשות אהל ארעי בלא מחיצות הכא אסור
כנ"ל פי' הרמב"ם, עכ"ל. וביאור הד"א — על מ"ש רבנו, "וכמ"ס
בתשובה וכו' וה"ל משום אהל קצת ודלא כהמ"א" — שכונת רבנו
לומר, דהטעם משום אהל ארעי דאהל ארעי אסור משום שלא יעשה
וכו' וכמ"ס הרמב"ם דהטעם דאסור שלא יעשה וכו' היינו שלא יבא
לעשות מלאכה וגו' דהיינו קצת ודלא כהמ"א. וכן מ"ש רבנו
שבת דהטעם דאסור אהל ארעי הוא משום שלא יעשה קצת ודלא
כמ"ס המ"א שכתב שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא
לשמור. ולפי דברי הד"א הוכיח רבנו מדברי הרמב"ם בתשובה,
שהאיסור הנחת המשמרת הוא משום אהל ארעי. ומ"ש במסקנת הגמ'
"שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול", היינו שלא יבא לעשות אהל
קצת. ולכן סיים רבנו "דלא כהמ"א". שהמ"א הגי' הביא דברי
הרמב"ם וכתב שגדלה לו פירושו דבריו, ושא"ג שאל אהל בלא
מחיצות, מ"מ הכא אסור שלא יבא לשמור. וסיים הד"א: ונלמא
בעיני דבחיבורו פ"כא מהל' שבת הי"ז כ' וכן אסור לתלות המשמרת
כדרך שהוא עושה בחול ודלא יבא לשמור ע"ש. ועיין לעיל הערה 4
שהבאנו דברי הרמב"ם בתשובה ומוכח שם שהאיסור בתליית
משמרת אינו משום עשיית אהל אלא שמה יבא לשמור. ועיין באור
שמח על הרמב"ם פ"כא מהל' שבת הי"ז, שכתב — על דברי
הרמב"ם שם, "שמה יבא לשמור" — : ולא משום אהל וכו' אפי' דברי
שפי' מה דמותר לתלות כווא בסיכתא כמו שרי' רבנו כ"ז בתשובה.
ומכל וכל מוכח בדברי הרמב"ם שלרמב"ם האיסור בתליית המשמרת
הוא משום שמה יבא לשמור ולא משום אהל. ולפי"ז צ"ע הא
דמשמע מדברי רבנו שלשיטת הרמב"ם האיסור בתליית משמרת
הוא משום אהל "דלא כהמ"א".

ונראה לפרש דברי רבנו באופן אחר. שמפירש"י משמע ש"עובדין
דחול", אינו אסור משום גזירה שמה יבא ליד עשיית איסור
דאורייתא. אלא הוא איסור עצמי. שהרי כתב בשבת ק"ב ד"ה
מערס: ואוקימנא דטעמא לאו משום אהל אלא משום עובדי דחול.
ומלשון הגמ' מוכח לכאורה כרש"י. דהא מסקינן שם קלח א: אלא
אמר אביי מדרבנן היא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ועי' כתב
רבנו שלפ' החסו' — שמפרשים גם למסקנת הגמ' שהאיסור הוא
משום עשיית אהל — צ"ל שהאיסור הוא שלא יבא ליד עשיית אהל
קצת. ומ"ש בגמ' "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול", אין הכוונה
משום עובדין דחול, אלא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא ליד
עשיית אהל קצת. והוא שהוכיח רבנו מדברי הרמב"ם בתשובה,
שמשקנת הגמ' "שלא יעשה כדרך וכו'". הוא משום חשש שמה יבא
לידי עשיית איסור דאורייתא. ודלא כרש"י שאיסור זה, "שלא יעשה
כדרך וכו'", הוא איסור עצמי. ודברי הרמב"ם הם בתשובה ש"ו. ועיין
לעיל הערה 4, שהבאנו שם את הלכה הראשונה של התשובה הנ"ל.
ואחרי שביאר הרמב"ם את דבריו אלה, בשבת ק"ז בההמשכה ככלל
— "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול" — כתב: והנה למדת
שהאיסור מדרבנן הוא תליית המשמרת לפי שהמשמרת עושה
מלאכה וחייב סקילה לפרש אסור תלייתה ודכוותא אמרנן שלא

אלא משום עובדין דחול. ורבנו כבר ציין כמה פעמים — בקט"ז
ובס"ק זה — שזוהי שיטת רש"י לפי מסקנת הגמ'.
ולכן נראה שמה שכתב רש"י, "ומדבריהם הוא דאיתא", לא קאי
אכזרא דסיכתא — כפי שהבין הד"א — דהא ודאי שרי, אלא קאי
אמשמרת. לדרבנן האיסור במשמרת הוא רק מדרבנן ולא חייב
חטאת. וזאת היתה כוונת אביי כששאל, "אלא מעתה כווא בסיכתא
ה"ל דמחייב", היינו להוכיח שהאיסור בתליית משמרת הוא רק
מדרבנן ולא דאורייתא. וכמו שכתבו בחסו' שם קלח א ד"ה אלא
אמר אביי מדרבנן, וז"ל: ואע"ג דתלחא כווא בסיכתא אפילו איסור
דרבנן ליכא כמילי דרבנן שייך שפיר לחלק אבל אי במשמרת
דאורייתא אסור אין שייך לחלק, עכ"ל. וכונתו החסו' לכאור הוכחה
אביי, והיינו דאי תליית משמרת אסורה מדאורייתא, היה צריך
לאסור גם כווא בסיכתא, דבדאורייתא אין שייך לחלק. אבל אי
תליית המשמרת אסורה רק מדרבנן, שייך לומר שהאיסור הוא רק
במשמרת ולא בכווא. ולפי"ז אפשר לומר שהגמ' לא חזרה ממה
שנקטה בתחילה שהאיסור הוא משום עשיית אהל. וחזרה רק ממה
שאמר רב יוסף שהאיסור הוא מדאורייתא. ונראה שזו היתה כוונת
רבנו — בצינו לרש"י הנ"ל — היינו להוכיח ממה שביאר רש"י
את דברי אביי, שאין כוונת אביי לחלוק על דברי הגמ' לעיל
שהאיסור הוא משום אהל, וכל כוונתו היתה להוכיח שהאיסור הוא
רק מדרבנן, ולא מדאורייתא. ונזקק רבנו לזה, משום שמדברי
הרמב"ם משמע שכונת אהל היתה להוכיח שהאיסור אינו משום
אהל, אלא משום משמר.

ז"ל הרמב"ם בתשובותיו (תשובה שו). הוצאת מקציע נרדמים
ירושלים החש"ד: — שאלה תלחא כווא בסיכתא שהוא אסור אם ללמד
מגנו לכל דבר שאין תולין בשבת כגון המצנפת וכן כיוצא בהן יורנו
אורנו. תשובה. אין פירושו הדבר כמו שעלה על דעתכם שאסור
לתלות הכווא בסיכתא עד שתשאל ותלמוד ממנו לדברים אחרים.
והנה אנחנו מפרשים אותו כל ההלכה וממילא חבא התשובה ותודע
שמותר לתלות הכווא והמצנפת וכיוצא בהן. תגן וחכמים אומרים וכו'
אמר רב יוסף תלה חייב חטאת דקא סבר רב יוסף שזה שחלה עשה
אהל קבוע והרי היא תולדה בידו ולפיכך חייב חטאת והקשה עליו
אביי ואמר אהל מעתה תלה כווא בסיכתא הכי נמי דמחייב כלומר
שמה שאמר שזה שאסור לתלות חכמים בתשובה מפני שהוא עושה
אהל קבוע ולפיכך חייב חטאת מאי שנא משמרת אפילו תלה הכווא
והמצנפת וכיוצא בו חייב ואינו כן אלא מותר לתלות הכווא והמצנפת
או אשיהו וכיוצא בהן ביחד אלא אמר אביי מדרבנן כדי שלא יעשה
כדרך שהוא עושה בחול פירושו אמר אביי אין הטעם באיסור תליית
המשמרת משום שהוא עושה אהל אלא אסור תלייתא מדרבנן שלא
יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכו' וכן בתליית המשמרת שמה יבא
לשמור אבל תליית עושה והמצנפת וכיוצא בהן מותר לא אסורוהו
חכמים שאין שם דבר לחוש שמה יעשה וכו' משה בר מיימון וצ"ל,
עכ"ל. [וע' לקמן הערה 5 מ"ש עוד בדברי הרמב"ם בתשובה].
ומכאור דברי הרמב"ם, שכונת אביי להוכיח שאין האיסור
בתליית המשמרת משום אהל. שאם האיסור משום אהל, היה מקום
לאסור גם כווא בסיכתא. וכיון שפשוט לגמ' שכונת בסיכתא מותר,
צ"כ אין האיסור במשמרת משום עשיית אהל אלא משום שלא יבא
לשמור. וממילא מוכן הא דשרי כווא והמצנפת. דלא אסור חכמים
אלא דבר שבעשייתו יש לחוש שמה יבא ליד איסור דאורייתא.
ובתליית הכווא והמצנפת ליכא לחוש שמה יבא ליד איסור משמר,
ומש"ה מותר לתלותם. ורק משמרת אסור משום דחיישנן שמה יבא
לידי שימור. שמא"כ אם היינו מפרשים שאיסור תליית משמרת הוא
משום אהל, היה אסור לתלות הכווא והמצנפת מחשש שמה יבא ליד
איסור אהל דאורייתא. ודברי הרמב"ם הם דלא כדברי הש"ע —

באר הגולה

ע שם ונעידוק

ק"צ והרמב"ם ס.

כפולה שחיו עליה חומין שהיתה תלויה בהם מע"ש מותר לנטותה ומותר לפרקה (כ) וכן הפרוכת: יא ע (כא) כילת חתנים שאין בנגה טפח ולא פחות משלושה סמוך לנגה רוחב

ביאורי הגר"א

כו' הואיל כו' לשון הרמב"ם וכ"כ הר"ן ולא מקשה קושית הרמב"ם מהא דס"ה והשמיט מ"ש ואין נשיטת

מך. א"נ כו' וכ"כ הרמב"ם עס וכל הפוסקים: (כ) וכן הפרוכת. כמ"ש נכילה ה' כו': (כא) כילת

ברכת אליהו

ומותר וכו' הא דקאמר ליה אף כילה מותרת כדרימ בר יחזקאל (כרך עליה חוט - רש"י). דבגמ' הניל בסק"י"ט התיר רמי בר יחזקאל לעשות טלית כפולה כשכרוך עליה חוט ומשיחה מבעו"י. ופשוטה הגמ' דהו"ה כילה. וזהו שפסק המחבר כאן בפרוכת שמותר לנטותה ולפרקה כשהיה כרוך עליה חוט.

(כא) [בבבא"ג סק"ע ציין לגמ' בשבת קלח. ושם בעמוד ב'

משיחה מועלת כלא שירי בה טפח. וכ"כ הרא"ש שם סימן ב: והא דאמרינן כרך עליה חוט או משיחה מותר איירי אפילו לא היתה פרוסה טפח אלא כולה כרוכה דכרכת חוט או משיחה חשיב כאילו היתה פרוסה טפח. וכ"כ כל הפוסקים. [וראה רי"ף ריש פ"כ דשבת ורמב"ם פכ"ב מהל' שבת הביט].

(כ) כמ"ש בכילה הא וכו'. דאיתא בשבת קלח א: בעא מיניה רב כהנא מרב כילה מהו וכו' מטה מהו א"ל אף כילה

„ולא יספוג ביין“ - והכל הוא משום גזירה שמא יבא לידי סחיטה. ואע"ג שהרמב"ם מפרש למסקנת הגמ' שהאיסור בתליית משמרת אינו משום עשיית אהל, אלא משום חשש שמא יבא לידי שימור. מ"מ הביא רבנו ראיה משיטת הרמב"ם ליסוד זה. ש"ש בגמ' „שלא יעשה כדרך וכו'“, אינו איסור עצמי - כמו שמוכח מפירוש - אלא מחשש שמא יבא לידי איסור דאורייתא.

ולפי כל האמור יש לפרש גם והשך דברי רבנו. מ"ש „הי"נו משום אהל קבע דלא כהמ"א“. כאופן אחר. שהרי באר שרבנו הביא משיטת הרמב"ם ראה שהאיסור במשמרת הוא משום אהל, וזה דלא כהמ"א שפירש שלרמב"ם האיסור משום משמר. וכבר כתבנו לעיל שא"א לומר שזהו כוונת רבנו. אלא כן הוא פירוש דברי רבנו. שאחרי שהוכיח רבנו מהרמב"ם כתשובה, שאיסור „עובדין דחול“ אינו איסור עצמי אלא אסור משום גזירה שמא יבא לידי איסור דאורייתא, כתב רבנו שה"נ במשמרת יפרשו חוס' - וכן השו"ע להלכה - גזירה משום אהל קבע. והא שסיים רבנו „ודלא כהמ"א“, כוונתו להלכה אנו פוסקים כתוס' ושאר הראשונים שמפרשים שהאיסור במשמרת הוא משום אהל ולא משום משמר. והנפקמ"א אם מפרשים איסור תליית משמרת משום אהל או משום משמר - שאם האיסור משום אהל, אסורה תליית משמרת רק ע"ג „דבלא"י אין בזה משום אהל, וכמ"ש הט"ו בסק"ט. ואיסור לנטותו כי הוא אהל על חלל הל"י. שמכ"כ אם מפרשים שהאיסור הוא משום משמר, אסורה תליית המשמרת גם שלא ע"ג כלי. וכיון שהמחבר כתב „ומתחין פיה לכל צד חשיב עשיית אהל ואסור לנטותה“, כתב ע"ז רבנו: ה"נ משום אהל קבע דלא כהמ"א. שמכ"כ נראה שמפרש דברי המחבר משיטת הרמב"ם שהאיסור הוא משום משמר.

וכן מוכח בשעה"צ - שם"ש רבנו „ודלא כהמ"א“, אינו ככוונת הרמב"ם, אלא להלכה. שהמשנה ברורה כתב בסק"י: ונמצא הוא גג לכלי ועשוי כאהל ואסור מדרבנן אבל לתלות המשמרת כשהיא שטוחה על איזה יתר דבלי כלי תחתיה מותר דאפי' אהל ארצי לא חשיב. וכתב ע"ז בשעה"צ סקמ"א: כן מוכח מהט"ו וא"י ופרישה ה"נל וכן הוכיח הגר"א לדינא ודלא כהמ"א. הרי שהבין בדברי רבנו שבא לחלק על המ"א לדינא, ולא בפירושו כוונת דברי הרמב"ם. 6 המ"א בסק"ט (כתב: פ"י) אף הפרוכת שרי אפי' כלי היו עליה חומין משום דאין אהל אלא העשוי כעין גג (מ"מ). עכ"ל. אבל מדברי רבנו משמע שגם בפרוכת איירי כיש בה חוט או משיחה. שהרי ציין מקורו לדין פרוכת, מ"ש בגמ': הא דקאמרת מותר כרבי בר יחזקאל. הרי דהיתיר הוא משום שיש שם חוט ומשיחה. ועיין במ"ב סק"ט שהביא דברי המ"א וכתב: והנה לפי מה שהביא בעל מגדול עוז בשם רבנו חננאל וכן היא בפירוש שלפנינו שיצא מקורו לאור מפרשים נמי צריך שהיה חומין כרוכין עליה מע"ש לתלות בהם יותר טוב לומר דהרמב"ם בעל הלכה זו נמי ס"ל כהר"ח ואח"י שפיר מלת וכן כפשוטו וכן מוכח מביאור הגר"א דהוא מפרש כן. עכ"ל. וכתב בשעה"צ סקמ"ז: שכן כל העוסקים הללו דחינו חת"י ויר"א ויב"א שהוא הלל משלשון הרמב"ם המעניין בפירוש שכתב קל"ח בגמרא ביין שכל הלכה זו הכל שאב הרמב"ם מהר"ח

יעשה כדרך שהוא עושה בחול אבל תליית הכזו והמצנפת וכיוצא בהן מותר לפי שאין עושים בהן מלאכה שהי"בן עליה סקילה ולא אמרינן ככי ה"י שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול ולא יסב כדרך שהוא מיסב בחול זה דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא עולם דברים חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה כגון מי שנשכר לו הוכית ש"ן לא יספוג ביין או יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופסא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שאם תתיר לו שמא יבא לידי עמור וכן תליית המשמרת שמא יבא לשמר אבל תליית הכזו והמצנפת וכיוצא בהן מותר ולא אסורו חכמים שאין שם דבר לחוש שמא יעשה וכו'. עכ"ל. הרי מפורש ברמב"ם שאיסור תליית משמרת אינו איסור עצמי משום עובדין דחול, אלא רק משום חשש שמא יבא לידי איסור דאורייתא. ועיין בתחילת כלכלת שבת לבעל תפארת ישראל, שכתב עפ"י דברי הרמב"ם ה"נל, שיש ג' מיני „עובדין דחול“. (א) דבר הדימה לאחז מל"מ (מלאכות ב). (ב) שמא יבא ע"י המעשה שעושה לידי איסור דאורייתא. (ג) משום טרחה ויתרוא. ותליית המשמרת הוא בגדר השג"י - שלא יבא לעשות מלאכה.

ועיין בשבת קמג ב: חבית שנשברה מצילין הימנה מזון ג' סעודות וכו' ובלבד שלא יספוג. ופירש"י שם י"ה ובלבד: שלא ישים ספוג במקום היין לחזור ולהטיף בכלי גזירה שמא יסחוט. ואיתא עלה בגמ' שם: תנא לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכתבו שם חוס' ד"ה ובלבד: אפילו יש לו עור בית אחריו וליכא חשש סחיטה אסור דכמפרש בגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכתב המהרש"ל שם, דלפירש"י מ"ש הגמ' שהטעם הוא „שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול“, קאי על „הלא יטפח בשמן“, אבל השם „שלא יספוג ביין“ אינו משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אלא משום „גזירה שמא יסחוט“. ועיין ברש"י שם שכתב: מ"ש בזה המהרש"ל לפירוש אינו מוכרח ולעיל ברש פתחול דמשמע דאסור תליית תלייה הוא משום אהל ארצי אפי' אמר שם הש"ס אחרי זה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, עכ"ל. הרי דהמהרש"ל ותרש"ש חלוקים מהו גזר. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. דלמהרש"ל הוא איסור עצמי לומר גזירה, ומשום כתב שהטעם „שלא יעשה וכו'“, קאי רק על „הלא יטפח“, ועל מ"ש שלא יספוג בשמן, כתב רש"י טעם אחר „גזירה שמא יסחוט“. ואילו מדברי הרש"י משמע דכדברי רבנו, שהאיסור „שלא יעשה כדרך וכו'“, הוא משום שלא יבא לידי איסור דאורייתא. אלא שבדעת רש"י נכונים דברי המהרש"ל שם"ש בגמ' „שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול“, אינו משום גזירה שמא יבא לידי איסור דאורייתא, אלא אסור איסור עצמי מטעם „עובדין דחול“, והרמב"ם כתשובה ה"נל שהביא ראה מסוגיא זו, וכתב שהאיסור הוא רק במקום שיכול לבא לידי איסור דאורייתא. „כגון מי שנשכר לו הוכית ש"ן לא יספוג ביין או יטפח בשמן וכו' שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה“, הוא משום דסלי שסיים דברי הכרייתא „שלא יעשה כדרך וכו'“, קאי גם ארישא -

טפח הואיל שהיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה פ' והוא שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח: יב צ' הנוטה פרוכת וכיצא בה צריך ליוהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה לפיכך אם היא פרוכת גדולה תולין אותה שנים אבל אחד אסור ואם היתה כילה (כב) שיש לה גג אין מותחין אותה ואפילו עשרה שאי אפשר שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי: יג ק' בגד ששוטחין על פי החבית לכסות לא ישטחנו על פני כולו משום אהל אלא יניח קצת סמנו מגולה ר (כג) וה"ם כשהכובא (פימס נלי) חסרה טפח אבל אם אינה חסרה טפח מותר דאין כאן אהל:

ביאורי הגר"א

דמתי פ"ק דסוכה ואין לה קי"ל כן וע' מוס' ד"ה שאין נ"י: (כב) שיש לה. עמ"ל: (כג) וה"ם כשהכובא. כמ"ס קליט וכלל נ"י וערש"י ט"ס וכמ"ס נמ"ל והוא כו':

טפח דל"ג לה וכן הקשו מוס' בשם רש"ם מהא דסוכה י"ט נ' דקי"ל דללו כהלים דמי וכ"כ נ"י דל"ג להא דשיעור טפח וכו' דכתיב המ"מ אלל הראש והטור סמנו וכן ש"פ וכפירש"י ואפשר דלפ' הרמב"ם גרס לה אלל דקי"ל דאין הלכה בזה כמותו דהא ס"ל כרנן

ברכת אליהו

הקנים על הכותל וראשו אחד על הארץ — רש"י ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג (שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל ואהל משופע לאו אהל הוא אלא כ"י שבו טפח זקוף — רש"י) וחכמים מכשירים. ואיתא עלה בגמ' שם: מאי טעמיהו דרבנן שיפועי אהלים כאהלים דמי אביי אשכחיה לרבי יוסף דקא גני בכלית חתנים (לפי שאין לה גג טפח שיהא לא חשיב אהל להפסיק — רש"י) א"ל כמאן כר"א (דאמר אהל משופע לאו אהל הוא — רש"י) שבת רבנן ועבדת כר"א א"ל ברייתא איפכא תני ר"א מכשירי וחכמים פוסלים (מצאתי ברייתא ששניה איפוך בשיטתן ר"א מכשיר וחכמים פוסלים לפי שאין לה גג — רש"י) הרי דלמסקנת הגמ' חכמים הם הסוברים ששיפועי אהלים לאו כאהלים. לכן כתב הרשב"ם — והובאו דבריו בתוס' בשבת שם — דלא גרס בגמ' ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח. כיון שמסקנת הגמ' בטובה דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמי. וכ"כ ב"י דהרמב"ם לא גרס להא דשיפוע טפח. וכ"ה בדברי המגיד משנה שם. שהביא הגמ' בשבת הנ"ל. ולא הזכיר, שאין בשיפועה טפח. אבל הרא"ש שם בפ"כ ס"ב הטור כתב — לגירסה זו — וכן שאר הפוסקים, וכפירש"י דגרס לה. ואפשר דאף הרמב"ם גרס לה בגמרא. אלא דס"ל דאין הלכה בזה כמותו דהא רב ששת בריה דרב אידי דאמר, לא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח — ס"ל כרבנן דמתי' פ"ק דסוכה הנ"ל, וכ"י נתן דברייתא שם. שרבנן מכשירים באהל משופע משום דמיה אהל. ואנן לא קי"ל כן, אלא ס"ל כחכמים דברייתא דשיפועי אהלים לאו כאהלים דמו. ומשו"ה השמיט הרמב"ם, שאין בשיפועה טפח. ועיין תוס' שבת קל"ב ד"ה שאין הנ"ל [ששם הביאו דברי הרשב"ם, וכתבו ע"ז: וא"י משום הא לא אירא דיש לפרש התם כן בשיפועו טפח והכא ביש בשיפועו טפח. ולפי"ז יש מקום לגירסא בשבת, שאין בשיפועו טפח. גם למסקנת הגמ' בטובה דשיפועי אהלים

איתא: כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה אמר רב ששת בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסורה וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן אלא שאין בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אבל יש בפחות מג' סמוך לגגה טפח אסור ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח (שאין כל צד וצד נפשו למטה להתרחק טפח מכנגד אמצעיתו דהיינו שאין ברחבו למטה טפחיים וכילת חתנים אינה עשויה לישן תחתיה — רש"י) אבל יש בשיפועה טפח שיפועי אהלים כאהלים דמו וכו'. והמחבר שכתב בטעם כילת חתנים דשרי, הואיל שהיא מתוקנת לכך. הוא [לשון רמב"ם בפכ"ב מהל' שבת ה"ל. וכ"כ הר"ן שם. וכתבו כן כי היכי דלא תקשי קרשית הרא"ש מהא דסעיף (ה) [ח]. ששם כתב המחבר: כל אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו רוחב טפח ה"ז אהל ארעי וכו'. ושם בסקי"ז הבאנו שיטת הר"ף שכל אהל שאין בגגו טפח אסור מדרבנן. והקשה הרא"ש שם פ"כ ס"ב, וז"ל: ותמיהני על כל אלפס ז"ל שכתב כן הא אמרן בשמעתין כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה ומוקי לה שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ומאי שנא טלית כפולה שהיא יותר בנין ארעי מכילת חתנים ואין דבריו נראים בזה כלל. ומשו"ה כתבו הר"ן והרמב"ם — בטעם לילת חתנים — ,הואיל והיא מתוקנת לכך", כדי ליישב בזה קרשית הרא"ש. דלא דמי לטלית שאסור. דשאני כילת חתנים שהיא מתוקנת לכך (ר"ל שהכינה לכך דומיא דפקק החלון אבל טלית כפולה אינה מתוקנת לכך — קרבן נתנאל). והשמיט הרמב"ם מ"ש בגמ' שם, ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח. משום דלא גרס לה. וכן הקשו תוס' שם בד"ה שאין בשיפועה בשם הרשב"ם מהא דסוכה יט ב דקי"ל דלאר כאהלים דמי. דתנן שם: העושה סוכתו צריך (כך) של ציידים שאורבים בה את העופות ועשרי כבורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד — רש"י) או שסמכה לכותל (הטה ראשי

סיים: אך לדנא אין נ"מ בזה דמוכח מהטור וש"פ דמותר לחלות בכל גווניו וכן מוכח מהרמ"א לעיל בס"א בהג"ה דכין שלא נעשית להתיר אין שום איסור עלה.

וכו' ואף שלפ"י יקשה מאוד על המ"מ שביאר את דברי הרמב"ם במה שכתב רש"י שאין אהל אלא העשוי כעין גג שלפ"י בודאי מותר אף בלי חוטין אבל וכי כשביל זה נוציא את דברי הרמב"ם מפשוטו ודברי המ"מ באמת צ"ע, עכ"ל. אלא שכמשנה בדורה שם

באר הגולה

א שנת ק"ז שס

נמשנה.

ב שס נגמרה.

ג שס נגמרה.

שטז צידה האסורה ומותרת בשבת ושלא ישפוש הרוק. וכו' י"ב סעיפים

א א הצד צפור כ דרור למגדל שהוא ניצוד בו (א) ושאר ציפורים וצבי לבית או לביבר ב שהם ניצודים בו חייב ואם אינו ניצוד בו פטור (ג) אבל אסור: ב נצד צבי ישן או סומא חייב חגר (ד) או חולה או זקן פטור: הניח המספה לנגח אחר מה נשנה חי' לידה (כל זו) (ה) וי"ל דלף נמול

ביאורי הגר"א

מתנ' הנה"ש וטור ולא חילקו כמו שחלקו נגמ' שס מפרשים כפירוש ר"ם והרמב"ם דמחמת אונזל' חייב וממ"ס נהגה"ס והמספה חי' ועמ"ה סק"ד ולפיכך מחמו דקמס מולח מחמת אישמה: (ה) וי"א. ע"ו י"ח

שטז (א) ושאר ציפורים. שס דנתי מין שהוא מקורה חייב נשאר נפוצים וכן לניצר נכס"ג שמקורה: שס. (ב) שהם. כנשנ"ג דק"ל שס כוומיה: (ג) אבל. ג' א' ק"ז א': (ד) או חולה. כן

ברכת אליהו

אין זו צידתו — רש"י ואין נותנין לפניו מוזנות קשיא חיה אחיה קשיא עופות אעופות בשלמא חיה אחיה לא קשיא הא ר' יהודה הא רבנן (ההיא דאין צדין ר' יהודה היא דבמתניתין לא חשיב לה צידה עד שיכניסו לבית — רש"י) אלא עופות אעופות קשיא (דהא בין לר' יהודה ובין לרבנן צפור למגדל קאמרי — רש"י) וכי תימא עופות אעופות נמי לא קשיא הא בביבר מקורה (הוי ניצוד — רש"י) הא בביבר שאינו מקורה והא בית דמקורה הוא ובין לר' יהודה ובין לרבנן צפור למגדל אין לבית לא אמר רבה בר רב הונא הכא בצפור דרור עסקינן לפי שאינה מקבלת מרות (מתניתין דצדני צפור לבית לא בצפור דרור עסקינן שדרכה לדרור בבית ככשדה ונשטמת מורת לוית — רש"י) וכו' השתא דאתית להכי חיה אחיה נמי לא קשיא הא בביבר גדול הוא (מתניתין דהכא — רש"י) בביבר קטן. ולפי מסקנת הגמ' איירי המשנה בשבת בצפור דרור, ומשו"ה אינה ניצודת בבית. ואף שהבית הוא מקורה, אפ"ה לא הוי צידה, כיון שנשטמת מורת לוית, משא"כ בשאר צפורים. והוה שכתב המחבר: ושאר צפורים וצבי לבית. דבבית כיון שהוא מקורה, חייב בשאר צפורים, וכן לביבר כה"ג שמקורה — חייב בשאר צפורים. שהרי המשנה בכיצה איירי בביבר מקורה ותנן שם: אבל צדין חיה ועוף. דכיון שהוא מקורה חשוב ניצוד בו. וכמסקנת הגמ' שבת שם: הא בביבר מקורה הוא בביבר שאינו מקורה. (ב) בסק"א הבאנו דברי המשנה בשבת קו. ושם בסוף המשנה תנן: רשכ"ג לא כל הביברין שווין זה כלל המחוסר

לאו כאהלים דמין.

(כב) עמ"א סק"כ, וז"ל: צ"ל שתפורה כעין שפה סביבה. (כג) כמ"ש בשבת קלט ב. דתנן התם: מסננין את היין בסודרין ובכפיה מצרית. ואיתא עלה בגמ' שם: אמר רב שימי בר חייה ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח. ועיין רש"י שם ד"ה שלא יגביה, שכתב: שלא יגביה הכפיה מקרקעית הכלי התחתון טפח כמדת אהל. הרי דאינו אסור אא"כ יש תחתיו חלל טפח. וכמ"ש המחבר לעיל בסי"א — בענין כילת חתנים דשרי — : והוא שלא תהא משולשת מעל המטה טפח. דכשיש טפח בחלל, אסור משום אהל ארעי.

שטז (א) [נבאה"ג סק"א ציין לשבת ק"ו כמשנה ובגמרא. דתנן שם בעמודים א', ב': ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל (עד שהכניסו למגדל וכו') חייב דוהוי צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שירצא לו דרך חלונות — רש"י) וצבי לבית חייב (וצבי ניצוד משהכניסו לביתו ונעל בפניו אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה — רש"י) וחכ"א צפור למגדל וצבי לגינה ולחצר ולביברין חייב רשכ"ג אומר לא כל הביברין שווין זה כלל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב. ואיתא בגמ' שם: תנן התם (כיצה כג ב) אין צדין דגים מן הביברין ביו"ט ואין נותנין לפניו מוזנות אבל צדין חיה ועוף ונותנין לפניו מוזנות ומיניהו (תוספתא דביצה פ"ג) ביברין של חיות ושל עופות ושל דגים אין צדין מהם ביו"ט (אלמא לאו ניצוד ועומד קא חשיב ליה ש"מ המכניסו לביבר

והן המגדל לפי מה שהוא. אבל הרמב"ם לא כתב — כדברי הטור — : שהוא ניצוד בו. ומשמע שכל צפור דוקא למגדל אסור אבל לבית מותר. וע"ש כד"א מה שתיירץ בזה. אבל המ"א דייק בלשונו של הרמב"ם, וכתב שם לרמב"ם יש חילוק בין צפור דרור לסתם צפור. וז"ל המ"א בסיומן תצ"ו סק"ט: וכ"מ ברמב"ם שם, אם הכניס עוף למגדל חייב ואם הכניס צפור לבית פטור ואח"כ כתב המכריז עוף לביבר גדול פטור עכ"ל נקט ברש"א עוף לכלול כל עוף חשוב כניצוד במגדל ובמציעתא נקט צפורה כלומר דוקא צפור דרור אינו חשוב כניצוד בבית אבל שאר עופות חשובים כניצודים מפני שהבית הוא קטן ובסיפא נקט עוף להורות דבביבר גדול כל עוף אינו חשוב כניצוד אפי' מקורה כמ"ש וכו' בגמ'. עכ"ל המ"א. וכן כן במימקו הרמב"ם על הרמב"ם שם (הובא בספר הליקוטין, רמב"ם מהדורות שכתו פרנקל). וכן כתב בבאור הלכה ד"ה הצד צפור דרור, שהרמב"ם כמחל לשונו יישוב קושית האחרונים עליו. ועיין שם הבאור הלכה למ"א בסיומן תצ"ו.

1 ברש"י ד"ה והא, כתב: מתניתין דביצה בביבר גדול, זה שבוש. שהרי כמשנה בביצה איתא: צדין חיה ועוף. וע"כ איירי בביבר קטן שהוא ניצוד בו. וכן כתב רש"י בביצה כד א"ה השתא דאתית להכי: ומתניתין בביבר קטן וכן היא דשבת ובריתא דתני אין צדין בביבר גדול. ולכן צ"ל ש"מ ש"ר כמ"א, כאן "מתניתין", הוא ט"ס. וצ"ל "מתניתא". וכן כתב בהגהות הרש"ש כאן. 2 בדמשק אליעזר כתב שריבם הקשו על הרמב"ם שסתם בפ"כ מהל' שבת הי"ט, וכתב: הצד דבר שדרך מינו לצוד אותו חייב כגון חיה ועופות ודגים והוא שיצוד אותן למקום שאינו מחוסר צידה כגון שדרך אחר צבי עד שהכניסו לבית או לגינה או לחצר ונעל בפניו או שהפריח את העוף עד שהכניסו למגדל ונעל בפניו וכו'. ולא חילק הרמב"ם — כמסקנת הגמ' — ש. צפור למגדל הוא דוקא בצפור דרור, אבל סתם צפור אסור לצוד אפילו לבית. וקושיא זו יש להקשות גם על הטור שאף הטור סתם ולא חילק בין צפור דרור לסתם צפור. והט"ז בסק"א כתב, שמשום כך דייק הטור וכתב: הצד צפור למגדל שהוא ניצוד בו. וכוונתו: הן העוף לפי מה שהוא

אסור לנוד נכללים משום מושב לנ"ס: (16) ג ד כל שבמינו ניצוד חייב עליו אין במינו ניצוד פטור
(1) אבל אסור הילכך זבובים אף ע"פ שאין במינו ניצוד אסור לצודן: הג"ה* (ז) ולכן יש להחיל על
המקומות הנ"ל (יולנע"ד שמקום הג"ה זו ש"ך לאחר סעיף ד' כי מדון המהלך וכו' למדו דין זס').
ד שם נגדיתא
ומכאן וכו'

ביאורי הגר"א

זי וכלהו שם מושב לנ"ס וערש"י שם: (1) אבל אסור. י"ט ל"ו ז': (2) ולכן. כמ"ס נדטריס

ברכת אליהו

משמע כן. שהרמ"א כתב: המשסה כלב אחר חיה בשבת חיה צידה. ולא כתב שהאדם עושה ג"כ פעולה יחד עם הכלב. ומקור דברי הרמ"א הם בכל בו. והביאו הד"מ אות ב'. וע"ז כתב המ"א שהרמב"ם כתב דין משלח כלב לחיוב והכל בו לאיסור. וביאר במחצית השקל: ואינו ר"ל דהוי צידה ממש לחיוב עליו כי אם איסורא. ולפי"ה הר"ח והרמב"ם הנ"ל, זהו פירוש הגמ'. הא מחמת אובצנא — דחייב. שצד עי"ז שמכאיו למצב של עייפות. ולפי"ז מחמת אישתא פטור. וזו דלא כרש"י שכתב להיפך. שמחמת אובצנא — שתפסו כשהוא עיף — פטור. ולפיכך סתמו הרמב"ם והרא"ש והטור והמחבר — „חיגר או חולה או זקן“. ולא כתבו דחולה היינו דוקא מחמת אישתא — דסתם חולה מחמת אישתא, וא"צ לומר זאת. וממילא גם ידענא שחולה מחמת אובצנא — שאינו חולה סתם — חייב.

(ה) ע"ז יח ב: דרש ר' שמעון בן פזי אשרי האיש אשר לא הלך (תהלים א, א) לטריאות ולקוקסיות של עובדי כוכבים ובדרך חטאים לא עמד (שם) זה שלא עמד בקניגין (צידת חיה ע"י כלבים — רש"י). ובגמ' שם לא מזכר שהטעם הוא משום מושב לצים. אולם כולוהו שם מושב לצים. כמ"ס בסיום הפסוק שם: וכמושב לצים לא ישב. ועיין רש"י שם נשכתב כד"ה טריאות: פלטיץ וכל דבריהם כשהן נאספין לשחוק ולצון. ובר"ה קניגין כתב: וכל דבריהם לשם שחוק ושמחה.

(1) יו"ט לו ב: דבביצה שם עמוד א' הביאה הגמ' ברייתא: פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת וכו' וכלבד שלא יתכוין לצוד. ומקשה הגמ' בעמוד ב': פשיטא. ותיציה: מהו דתימא במינו ניצוד אסור שלא במינו ניצוד מותר קמ"ל. הרי דלמסקנת הגמ' אף דשלא במינו ניצוד פטור, מ"מ אסור. (2) כמ"ס דבורים בסעיף ד': פורסין מחצלת ע"ג הכוורת וכו' בענין שאינו מוכרת שיהיו ניצודים כי היכי דלא להוי

צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב. ואיתא עלה בגמ' שם: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג. וזהו שלא סתם המחבר שבכל ביבר ובית חייבים, אלא דוקא באופן „שהם ניצודים בו“. משום שפסק כרשב"ג דקיי"ל שם כוותיה.

(ג) איתא בשבת ג א, קז א: אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור. וכן הא דתנן בשבת קו ב „מחוסר צידה פטור“ היינו רק פטור אבל אסור.

(ד) איתא בשבת קו ב: ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חיגר חזקן וחולה פטור א"ל אביי לרב יוסף מ"ש הני הני הני (סומא וישן — רש"י) עבידי לרבווי (לישמט כשמרגישין יד אדם — רש"י) והני לא עבידי לרבווי והתניא חולה חייב אמר רב ששת לא קשיא הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא. ופירש"י כד"ה אובצנא: עיפות שאינו יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא. ולפירש"י — מחמת אישתא חייב מחמת אובצנא פטור. והמחבר שכתב „חגר או חולה או זקן פטור“ — כן כתב הרא"ש שם פ"ג סימן ב' והטור. ולא חילקו — כמו שחילקו בגמ' — בין אישתא לאובצנא, משום שהם מפרשים כפירוש ר"ח³. והרמב"ם אף הוא סובר כהר"ח — דמחמת אובצנא חייב — וכמ"ש בהגה"ה: המשסה כלב אחר חיה בשבת הוי צידה. והרמב"ם הוא בפ"י מהל' שבת הכ"ב, וז"ל: המשלח כלבים כדי שיצודו צבאים וארנבים וכיוצא בהן וברח הצבי מפני הכלב והיה רודף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו עד שהגיע הכלב ותפסו ה"ז תולדת הצד וחייב. וכתב שם המ"מ — אחרי שהביא דברי הר"ח הנ"ל — והן הן דברי רבנו במ"ש המשלח כלבים וכו'. ועיין במ"א סק"ד — אחרי שהביא לשון הרמב"ם הנ"ל — משמע דאם לא עשה בעצמו מעשה פטור והכל בו לאיסורא בעלמא קאמר. ונהיינו שמהרמב"ם משמע שהאדם משתתף בפעולת הצידה, ודוקא ככה"ג חייב. אבל מדברי הרמ"א לא

3 בפירוש הב"ח המדפס בגמרות דידן כתוב כפי' רש"י שבאובצנא פטור. וכבר העיר על כך בבאור הלכה ד"ה או חולה. אלא שהמ"מ הביא פי' ר"ח שמחמת אובצנא חייב. וז"ל המ"מ כפי' מהל' שבת הכ"ב: ופירש ר"ח ז"ל אובצנא כגון שהיו עייפים מחמת כלב או מחמת דבר אחר הרי זה חייב והן הן דברי רבנו במ"ש המשלח כלבים וכו'. אבל רש"י ז"ל פירש בהפך אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו נצוד ועומד הוא, עכ"ל המ"מ. וכתב הבאור הלכה שמסתבר שגם הר"ח מודה שאם הצבי עיף כ"כ שאינו יכול לזוז ממקומו, הוי ניצוד ופטור.

ובערון ערך אש כתב ב' פירושים, וז"ל: פירוש חולה מחמת אשתא יכול לרוץ מחמת אובצנא משום עייפות אינו יכול לרוץ. פירוש אחר מחמת אשתא שחולה ממש הוא דלא יכול למרוץ מחמת אובצנא שנטורח הרבה ונצטנן רחש, עכ"ל ולכאורה הרמב"ם והרא"ש והטור והמחבר מפרשים כפירוש השני של הערוך. והיו שכתב רבנו בסוף ס"ק ז' ולפיכך סתמו דסתם חולה מחמת אישתא. והיינו דסתם חולה הוא חולה גמור, דומיא דזקן וחיגר

שאינם יכולים לרוץ, אבל מחמת אובצנא חייב. ודברי רבנו הם דלא כדעת הטי"ו, שכתב בסק"ב — אחרי שהביא את החלוקה בין חולה מחמת חמירות לחולה מחמת עיפות — והטור והשו"ע לא זכרו כיון שהשווהו לזקן משמע דגם החולה אינו יכול להשמט כמו זקן והיינו מחמת יגיעתו. הרי שהטי"ו הבין כדעת המחבר שהיא כדעת רש"י. שמחמת אובצנא פטור, ו"חולה" שכתב המחבר היינו מחמת אובצנא. ולפי"ז מחמת אשתא חייב.

4 במ"ב סק"ג כתב: דבורים משמע כפי' והוא בכלל דבר שבמינו ניצוד אבל שאר פוסקים פליגי עליה וכן משמע מהגר"א בסק"ו. ולכאורה קשה ע"ז מהגמ' בביצה לו ב, שהבאנו בפנים: מהו דתימא במינו ניצוד אסור שלא במינו ניצוד מותר קמ"ל. ומשמע לכאורה שהחידוש הוא שאע"ג דבדבורים הוי שלא במינו ניצוד, אפ"ה אסור, דלא כהכ"ב. וכתב כשעה"צ סקט"ו: ומה דקאמר שם בבביצה דף לו ע"ב מ"ד דבר שבמינו ניצוד וכו' ר"ל קמ"ל דבורים נמי במינו ניצוד. וסיים שם: אבל מדברי הגר"א שציין דמסוגליא זו מוכח דדבר שאין במינו ניצוד אסור משמע דהוא מפרש כפשטיה

באר הגולה

ה שם מ"ג.
ו מרדכי שם והמס
ונעל המדומ' וה"ה
נפכה.

לסגור חיצה (ח) קטנה או למסוס כלים שזנונים זו שצנח דהוי פסיק רישיה שילודו שם (נעה"מ ומרדכי ס"פ מרה ואגור) (ט) ויש מקילין נמקום שאם יפתח הכלי ליעלם משם יצטור (טור): ד ה פורסין מחצלת ע"ג הכוורת (מקום שמתכנסים זו הדבורים לעשות דבש) ובלבד שלא יכוין לצודו ו (ט"ו) וגם הוא בענין

ביאורי הגר"א

נכ"ד: (ח) קטנה. עמ"ל: (ט) ויש מקילין. וס"ל כסוגיא דשבת מ"ג אכל צ"ט ל"ו נ"י מ' דאין קור וכו' ול"ד לטורח שהיא קטנה והדבורים נהרין בה ור"ל

ברכת אליהו

ובלבד שלא יתכוין לצוד מני אי ר"ש לית ליה מוקצה אי"ר יהודה כי לא מתכוין מאי הוי הא דבר שאין מתכוין אסור לעולם ר' יהודה מאי ובלבד שלא יתכוין לצוד שלא יעשנה מצודה דלישבוק להו ריווחא כי היכי דלא ליחצדו ממילא. ומשמע מסוגיא זו דלר"ש איתא הברייתא כפשוטה: דכיון שאינו מתכוין לצוד כשפורס את המחצלת. שרי ורק לר' יהודה — שס"ל מחצית מתכוין אסור — צ"ל שכונת הברייתא „שלא יעשנה כמצודה". וזהו שכתב הטור שגם בדבורים אין איסור אלא כשמתכוין לצודם. אבל באינו מתכוין שרי — לדידן שהלכה כר"ש. ומשו"ה גם כדבורים שרי לסגור התיבה. אבל ביו"ט לו ב משמע דאין חילוק. שסוגיא זו איתא גם בבבצה שם. ושם זה בשינוי מהסוגיא בשבת. שאחר שהעמידה הסוגיא את הברייתא דכוורת כר"י דאית ליה מוקצה. ממשיכה הסוגיא: אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לצוד אתאן לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ותסביר דר' שמעון והא אביי ורבא דאמרי תרוניהו מודה ר"ש בפס"ר ולא ימות כולה ר"י הוא והב"ע דאית ביה כיו (חלוונות יש בדפנותיה ואעפ"י שמכסה את פיה אינן ניצודין אם לא יכסה גם את החלוונות — רש"י) ולא תימא לר' יהודה ובלבד שלא יתכוין לצוד אלא אימא ובלבד שלא יעשנו מצודה. ומסוגיא זו משמע שגם ר"ש — דאמר דבר שאין מתכוין מותר — לא שרי הכא אלא בדאית ליה כיו, דבלא"ה הוי פס"ר. וזהו שכתב המחבר בסעיף ד': וגם הוא בענין שאינו מוכרח שיהיו ניצודים כי היכי דלא להוי פס"ר. דפסק כהסוגיא בבבצה שם, דלכו"ע איירי בכוורת באופן שאינו פס"ר. אבל הטור סובר כהסוגיא בשבת, דלר"ש — שהלכה כמותו — שרי בכל ענין.⁵

מאיבר"א דלר"ש נמי מיירי שיש חור קטן בכוורת אין אך נראה וא"כ לא הוי פס"ר ולא ימות ולר"ש מותר ור"י דאסר אפילו דבר שאינו מתכוין בעי חור גדול שיהא נראה לדבורים לצאת מן הכוורת. והרשב"א והריטב"א שם כתבו דאין זה פס"ר כשפורס מחצלת. שיכתו וישאר פתח — שלא יהיה מהודק כ"כ, או שיש חור קטן — ומשו"ה גם כשסגור לגמרי לא הוי פס"ר. אבל הטור שכתב שגם חובה מותר לנעול, משמע שלא הוי לר"ש פס"ר בכה"ג, ולא דוקא במחצלת. והב"ח כתב דלא הוי פס"ר משום דלא ניתנו ליה. והקשה ע"ז הט"ז בסק"ג, דכל דבר שאינו במינו ניצוד לא ניתנו ליה. ומ"מ גזרו חכמים על צידתם. וקושיתו של הט"ז תמוהה. דדאי מודה הב"ח שאסור מדרבנן לצוד דבר שאין במינו ניצוד, וכדמוכח בבבצה שם כנ"ל בסק"ג. אלא כוונת הב"ח היא, דהכא הוי אינו מתכוין לצוד, אלא דהוי פס"ר כשפורס את המחצלת, וע"ז כתב הב"ח דכיון דלא ניתנו ליה לא הוי פס"ר, וחזר הדין להיות אינו מתכוין ומותר.

וכד"א כתב דהכא לא הוי פס"ר. דפס"ר לא הוי אלא היכא שא"ל לעשות המעשה כי אם בפס"ר. אבל אם אפשר לעשותו בלא פס"ר — כמו כאן שסוגר את התיבה, ובמקרה ישנם זכוכים בתיבה — שרי לר"ש. וסיים הגר"א לענין בשלטי הגבורים פ"ג דשבת. דשם קו ב הביא הר"ן דברי הרשב"א, שכתב עפ"י הירושלמי,

פסיק רישיה.
(ח) עיין מ"א סק"ו. וז"ל: אבל גדולה ס"ל לרמ"א דלכו"ע שרי דאפי' אם היה אדם עומד בתוכה לא יכול לתפסה בחד שחי'.
(ט, ט"ז) בריש הסימן הביא הטור דברי בעל התרומות, וז"ל: אסור לנעול כשבת התיבה שיש בה זכוכים אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת משם. וחלק עליו הטור, דאין צריך לדקדק בכך. וכתב: ולא דמי לדבורים בכוורת דקתני פורסין מחצלת ע"ג הכוורת ובלבד שלא יכוין לצוד (שהיא קטנה) כי הכוורת קטנה היא והדבורים ניצודין בה. ומ"ש „והדבורים ניצודין בה", ר"ל — אף כשיפתח את הכוורת ויכרחו מעט דבורים אפ"ה אסור, משום שעדיין ישארו בכוורת דבורים ויהיו ניצודין שם. משא"כ כדוכבים שכשיפתח את התיבה יברחו כולם, ומשו"ה לא הוי ניצודין גם כשסוגר התיבה. ועוד — כתב הטור — דשם גופא, שאסור לפרוס המחצלת ע"ג הכוורת, ג"כ אין אסור אלא במכיון. שהרי שנינו בברייתא הנ"ל סק"ו: פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים וכו' ובלבד שלא יתכוין לצוד. הרי שאם אינו מתכוין לצוד שם, וא"כ הו"ה בתיבה שיש בה זכוכים מותר, שהרי אינו מתכוין לצוד. וס"ל כסוגיא דשבת מג"א. דאיתא שם — בענין הא דקסבר ר' יצחק, „אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל" — : ת"ש פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד הב"ע דאיכא דבש וכו' לא נצרכה אלא לאותן שתי חלות והא מוקצות ניהו (לדבורים הדר הוי ליה דבר שאינו ניטל ואפ"ה מלטלטי מן מחצלת היאצלת) — רש"י) דחשיב עליהו (מאחמול לאכילה — רש"י) וכו'.

וע"כ דדבורים אין במינו ניצוד וזה שכתבתי דכן משמע מהגר"א, עכ"ל. ולפי דברי השעה"צ מתורצת קושית המהרש"א בבבצה שם. שהמהרש"א כתב על הב"י הנ"ל — שדבורים הוי במינו ניצוד — שנעלם ממנו הסוגיא בבבצה. והמהר"ם שיק כתב: ואפשר שלא היה לפניו (לפני הב"י) כנוסחתו הקושיא ושיטתו והתירצו. וע"ע מש"ש בזה. ולפי דברי השעה"צ א"צ לזה, וכיונת הגמ' היא שדור גופא החידוש שדבורים הוי במינו ניצוד. וכ"כ בספר אמרי בינה הל' שבת סימן כ"ט ד"ה ואולם — אחרי שהביא תמיהת המהרש"א על הב"י — אולם באמת במינו חזר לרבונו הב"י שבס' הרא"ה חידושי ביצה שם כתב להדיא בפירוש הש"ס כלומר דדבורים קמ"ל דיש במינו ניצוד.

ועל עצם דברי רבנו יש להעיר, שאמנם בסק"ג כבר ציינ רבנו לדברי שמואל, שכל פטורי דשבת פטור אבל אסור, וגם ענין צידה נכלל במינו, אלא שכאן הביא רבנו הוכחה מפורשת לדין זה שכל שכן במינו ניצוד פטור אבל אסור.

5 לפי דברי רבנו יוצא שהסוגיא בשבת סוברת שלר"ש מותר לפרוס מחצלת ע"ג כוורת, אע"ג דהוי פס"ר. והדבר צ"ב. שהרי פשוט בכמה מקומות בב"ש שר"ש מודה בפסיק רישיה ולא ימות. וההוס' בבבצה לו ב ד"ה אלא כתבו: ותימא דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות והכא ודאי הן ניצודות ופירש הר"ר משה

שאינו מוכרח שיהיו ניצודים כי היכי דלא ליהוי פסיק רישיה: ה' ז' צבי שנכנס לתוך הבית ונעל אחד בפגיו חייב נעלו שנים פטורים אין אחד יכול לנעול ונעלו שנים חייבים. הגם: (י) ולא הפסח כנר מתוסף מותר לנעול במנעול (ר"ן פרק האונג והמגיד פ"י): ו' ח' יושב אחד על הפתח ומלאו יכול השני לישב בצדו ואפילו אם עמד הראשון והלך לו השני פטור מומותר והראשון חייב: ז' ח' הצד נחשים (יא) ועקרבם בשבת או שאר רמשים המזיקים אם לרפואה חייב ואם בשביל שלא ישכנו מותר: ח' כ' שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהם (יב) אע"פ שלא יצא מהם דם אלא נצרר תחת העור חייב ושאר שרצים אינו חייב החובל בהם (יג) אא"כ יצא מהם דם והצדן לצורך חייב ל' (יד) שלא לצורך (טו) או סתם

ביאורי הגר"א

מילוק: (ט*) וגם הוא. כ"ה שט: (י) ואם הפתח. שט הא למא זה דומה כו' וכפי' הר"ן שט גמ' דפטור ומותר: (יא) ועקרבם. שט וממלי דפטור

ברכת אליהו

(י) שם הא למא זה דומה כו'. וכפי' הר"ן שם בגמ' דפטור ומותר.
(יא) [בבבאה"ג סק"י ציין למשנה בפ"ד עדויות וכדמפרש לה שמואל בשבת ק"ז. דתנן בעדויות שם משנה ה' ועל הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור. ואיתא עלה בשבת קז א: אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר וכו' ואידך הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור. ומ"ש המחבר, "ועקרבם", הוא מהמשך לשון הגמ' שם: וממלי דפטור ומותר דתנן כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחז בקורה ועל צואה של קטן

שמותר לנעול ביתו כדי לשמרו אע"ג שיודע שהצבי ניצוד ע"ז בתוכו. והקשה עליו הר"ן, דהא זה הוי פסי"ר ואסור. וכתב ע"ז הש"ג באות ג': דכל מעשה שאפשר לעשותו וזלזל הפסי"ר אז אפי' עבד אותו מעשה בפסי"ר שרי כי לא מהכרין לעשות בפסי"ר. והאריך בענין זה בספר מרכבת המשנה על הרמב"ם בפ"א מהל' שבת. ודייק מלשון הרמב"ם שם ה"ו שכן הוא דעת הרמב"ם. שהרמב"ם כתב — דוגמא לפסי"ר שחייב —: כיצד הרי שהיה צריך לראש עוף לשחוק בו לקטן וחתך ראשו. ואילו, הערוך פירש פסי"ר ולא ימות הרי שצריך לרם וחתך ראש העוף אע"פ שאינו מתכרח להמיתו חייב על שטילת נשמה". והיינו שהרמב"ם ס"ל דפסי"ר שחייבים עליו הוא רק בדבר שא"ל לעשות הפעולה בלא האיסור. וכיון שא"ל לתת לחינוק ראש עוף לשחוק בו אא"כ חותכו, הרי פסי"ר וחייב על חתיכת הראש. משא"כ בשחיתות הראש להוציא דם דפסי"ר שחייבים עליו הוא רק בדבר שא"ל לעשות הפעולה בלא אע"ג שחתך הראש בפועל כיון שאין תכלית מגמתו אלא להוציא דם וכה"ג חשיב דבר שאינו מתכרח". וע"ע שם שיישב כזה שיטת הרמב"ם בכמה מקומות. וכן כתב בחידושי ר' פסח מקוברני סוף ח"ב סימן ג'.

ועיין מהרש"א בביצה שם, שכתב שלתוס' — שהקשו, ותימה דהא מודה ר"ש בפסי"ר — לא היה גבירסתם כתוב: ותסברא דר"ש היא והא אבוי ורבא דאמרי תרתייהו מודה ר"ש בפסי"ר ולא ימות. והביא מהרש"א ראייה לזה — דלא גרסינן בסוגיא בביצה: ותסברא וכו' —: והכי איתא בהדיא כל הך סוגיא דהכא בפ' בירה והא ותסברא דר"ש וכו' ליתא התם כלל ולדעתנא אינו אלא גליון מפ' הר"מ מאיבירא כמ"ש החוט' וכתבוהו הטועים בגמ' וכו', עכ"ל. אבל רבנו כתב שהסוגיא בשבת והסוגיא בביצה חלוקות וכשבת ליתא להאי קושיא, אבל בביצה איתא. וצ"ל שמחלוקתם בסברא הנ"ל — האם מודה ר"ש בפסי"ר כזה שאפשר לעשות הפעולה מבלי לעבור על האיסור, וכנ"ל.

ומדבריו רבנו כאן מוכח שפסי"ר אסור דרבנן, מדרגס בגמ': ותסברא וכו'. ושם אייביר באיסור דרבנן. וזה כדברי המ"א כאן בסק"ט. ועמ"ש רבנו בסימן שיי"ר סק"א ומש"ש בהערות 10, 11.

6 תנן בשבת קז א: יושב האחד על הפתח ולא מילאהו יושב השני ומילאהו השני חייב יושב הראשון על הפתח ומילאהו וכו' השני רש"י בצירו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור הא למא זה דומה לנעול את ביתו לשומרו ונמצא צבי ששור בתוכו. ומ"ש הרמ"א, "ואם הפתח כבר מגופף מותר לנעולה במנעול" — הוא כפי' הר"ן. שהר"ן כתב שם — אהא דתנן הא למא זה דומה וכו' —: פירוש כגון שיש צבי בתוך הבית והדלת מגופפה והוא ששור בכך וכו' וזה נעול עוד במנעול אע"פ שמוסיף לו שמירה על שמירתו מותר ולא אמרין הרי זה כאלו צד אותו מפני שאלמלא נעל הוא שמה היו הדלתות נפתחות והצבי נמלט כך שני זה מותר לו לישב בצד הראשון כמו שהראשון מלא את הפתח אע"פ שלאחר שנשתלק הראשון נשאר הצבי ניצוד מחמת השני. עכ"ל.

ומ"ש רבנו, "שם בגמ' דפטור ומותר", כתב הר"א: זה צ"ל נרשם על ס"י אפי' הלך הראשון ועמד לו השני פטור ומותר וכו' בגמ' קז א' דמסיק הגמ' דהא פטור היינו פטור ומותר וראיה מדרמדי לנעול את ביתו, עכ"ל. ולדברי הר"א קשה קצת, שהרי בבבאה"ג סק"ט — על מ"ש בספ"ר ו', "השני פטור ומותר" — ציין לגמ' זו, וככתב, "שם בגמ' קז. וא"כ מה הוסיף רבנו על מ"ש הבבאה"ג. וצ"ל שאמנם באה"ג ציין לגמ', אלא שרבנו הביא את דברי הגמ' שפטור ומותר. ואפשר גם לומר שסוף דברי רבנו אינם ס"ק בפני עצמו — כדברי הר"א — אלא המשך למ"ש רבנו קודם לכן. והיינו שהרמ"א כתב שפתח מגופף, "מותר לנעולה במנעול". וזה נלמד מדברי הר"ן כנ"ל. ואע"ג שבמשנה לא כתוב שמוותר לנעול, אפ"ה כתב הר"ן שמוותר, משום שהמשנה מרמז דין זה של נעילה במנעול להא ד"ש, הראשון ומלאהו וכו' שהשני פטור. ורבנו, איתא שהשני פטור ומותר, ולפי"ז גם נעילה הדלת במנעול כשהפתח מגופף, הכוונה שמוותר לכתחילה. וזהו שכתב רבנו שדברי הרמ"א הם כפי' הר"ן שם, וכמ"ש בגמ' — שהשני שישב — פטור ומותר, הרי"ה נעילה המנעול מותר.

7 הבי' כתב דהא דתנן בשבת קז א, "ושאר שקצים ורמשים החובל בהם פטור", הוא דוקא ככה"ג שלא יצא הדם לחוץ, אבל

באר הגולה

פטור אבל אסור ט (טז) ולהרמב"ם חייב: ט פרעוש (יז) הנקרא ברג"ת בלשון ערב נאסור לצדוד ט (יח) אא"כ הוא על בשרו (יט) ועוקצו ע (כ) ואסור להורגו. הג"ה (כא) ואף לא ימלטו מידו דפסק בפ"ה דמלאכה שאינה גריפה לגופה חייב דלא כר"ס. נ שנת ק"ו בגימטריא וכו' יהושע. ט שם נחמספות.

ע טור מהא דרב אשי שם.

ביאורי הגר"א

חולין מ"ו ז': (יד) שלא. שם: (טז) או שם. חס"ד ד"ה הנהן ע"ן שם: (טז) ולהרמב"ם. שם חס"ד מנהן כו' והוא פ' כר"י כמ"ס צערונין מ"ו ז'. חס"ד כל הפוסקים פ' נזה כר"ס דרנא ס"ל כוונתה שם קמ"א ז' וכמ"ס חס"ד ג' א' ד"ה הלך כו' ע"ש ושמואל ס"ל כוונתה שם מ"ג א' וכמה ממנו כוונתה: (יז) הנקרא.

חוס' י"ז א' ד"ה שמה כפירות ר"ת: (יח) אא"כ. כמ"ס נמפס מוסא ולידת נחש: (יט) ועוקצו. דוקא עוקצו כמ"ס נמפס מוסא דדוקא נזערה שרי: (כ) ואסור. שם ור"ל אפי' נכה"ג דלפ"י נחש אסור להורגו אלא דוקא הממיתים כמ"ס נכ"י דלא כר"ת דמחיר והציאו ממדלי ומדמי לשאר מדקין דכ"י ולמה

ברכת אליהו

א. וכמה מתציתין כוונתה דר"ש. [שבת ק"ב: הקורע בחמתו ועל מחו וכל המקלקלין פטורין. ומקי לה בגמ' שם כר"ש דמשאצ"ג פטור. ושם ק"ו א דשאר שרצין הצדן שלא לצורך פטור. ובפ"ד דערדיות משנה ה: הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור — ד"א. ועין בסימן ש"ס סק"ב בהערה [1].

(יז) חוס' שבת יב א ד"ה שמה כפירות ר"ת. ח"ל התוס': פ"י הר"י מאורלייני"ש דכינוהו היינו שחורה הקופצת וכו' ואין נראה לר"ת וכו' לכך נראה לר"ת דשחורה הקופצת היא פרעוש וחייב עליה לכו"ע וכינוהו הרוחשת שרי להורג וכו'. וכתב הב"י דשחורה הקופצת היא הנקראת ברג"ת בערבי והוזה מן העפר וכינוהו ההוזה מן הזיעה הוא הלבן.

(יח) בבאה"ג סק"ס ציין לחוס' בשבת ק"ז. וזה שם כעמוד ב' ד"ה הצד, שכתבו — אהא דתניא שם הצד פרעוש בשבת וכו' ור' יהושע פורט"ר — משמע דפטור אבל אסור ואומרו ר"י בשם הרב פורת דאפ"ה אם נושך האדם מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דמשום צער שרי אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שישכנו כגון על סרכלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו, עכ"ל. וזה כמ"ס שם כעמוד א' דמפס מוסא וצידת נחש דמותר בשבת. דתנן בפ"ב דערדיות משנה ה: המפס מוסא (עוצר שתפתח ותצא הליחה — רש"י שבת ג א) אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור. וכתיבה התוס' שם ג א ד"ה והצד נחש, ומשאצ"ג פטור. וכתבו התוס' שם ג א ד"ה והצד נחש, ובכתובות ו ב ד"ה ואם להוציא, דמשום צערא התייר.

(יט) דוקא עוקצו. וכמ"ס לעיל סק"י"ח דברי התוס' בשבת ק"ז ב ד"ה הצד: אם נושך את האדם מותר. וכמ"ס בסק"י"ח שזה כמ"ס (ממפס) [במפס] מוסא, וצידת נחש, דדוקא בצערא

סק"ל: (שבת ק"ז א) שם בחוספות. וזה לא בדקדוק. כי דין זה הוא במשנה [שם: שמונה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור. ומ"ס המחבר שגם בצדן סתם פטור הוא מדברי התוס' שם ד"ה הצדן, ע"ש. שהתוס' הקשו: מ"ס דאיצטריך הכא למיתני טפי הצדן חייב בכל חיובי דרשבת גמי לא מחייב ר"ש אלא לצורך. ותיצור: דלהכי תנא ליה הכא לאשמעינן דבשאר שקצים ורמשים שאין להם עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמיה לאו לצורך קיימי אבל בשמונה שרצים דרישא דיש להן עור סתמיהו ניצודין לצורך עורן. הרי שבשאר שרצים, הצדן סתם פטור.

(טז) בסק"טו הבאנו דברי המשנה בשבת ק"ז א: ושאר שרצים ורמשים הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור ואיתא עלה בגמ' שם עמוד ב': מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב ר' שמעון הוא דאמר משאצ"ג פטור עליה. והוא — הרמב"ם בפ"א מהל' שבת ה"ז — פסק כר' יהודה משאצ"ג חייב. כמ"ס בעירובין מו ב: דאמר ר' אבא אמר ר' יוחנן ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה. ומשנה פסק בפ"י מהל' שבת ה"א: אחד מח' שרצים האמורים בתורה ואחד שאר שקצים ורמשים שיש למינן צידה הצד אחד מכולן בין לצורך בין של לצורך או לשחק בהן חייב הואיל ונתכוין לצוד וצד משאצ"ג חייב עליה. אבל כל הפוסקים פסקו כזה כר"ש. משום דרבא ס"ל כוונתיה בשבת קמא ב. דאיתא שם: אמר רבא הוציא וכו' חינוק מת וכיס תלוי לו בצוארו פטור. והקשתה הגמ' שם: וליחייב משום חינוק. ותיצור: רבא כר"ש ס"ל דאמר משאצ"ג פטור עליה. וכמ"ס התוס' שם ג א ד"ה הצד כו' ע"ש, ח"ל: ומיהו לדידן קי"ל כר"ש דרבא דהוי בתורה סבר כוונתיה בריש נוטל (קמא ב). ושמואל ס"ל כוונתיה שם מב

כשיצא הדם לחוץ חייב אף בשאר שקצים ורמשים. וכתב דהכי איתא להדיא בפרק אלו טריפות. וסיים חס"ד: אבל הרמב"ם בפ"א (ה"ט) כתב אבל שאר שקצים ורמשים אין להן עור ולפיכך החובל בהן פטור וכתב ה"ה שנראה מדבריו שאפ"י הוציא מהן דם פטור וכתב שהקשו עליו מדתניא בפ' אלו טריפות ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהן דם והוא היפך בזכותו ולבטוף הגיח הורב בצ"ע, עכ"ל הב"י.

והאור שמה שם כתב שיתכן והרמב"ם לא יפרש את הברייתא — ורשאר שקצים ורמשים עד שיצא מהן דם — לענין איסור חובל בשבת. אלא לענין הא דאיתא בכריתות ד: וזה לכם הטמא (ויקרא י"א כ"ט) לימד על דם השרץ ובשרו שמצטרפין זה עם זה. והיינו שמצטרפים לכוח לאיסור אכילה. ובמעילה ז א: אמר רב חנין ועוד: בו [כן] היא הגירסא בשטמ"ק שם. וכתבו שם התוס' בדיה אמר:

פירוש הא דקאמר במתני' דם השרץ ובשרו מצטרפין היינו דוקא בעוד הדם בשרץ אבל פירש הדם מבשר השרץ אין מצטרפין. ועמ"ז כתב האור שמח: בזה יתכן דאם נצטר הדם אפ"י שלא יצא חוץ כפרוש דמי ואינו מצטרף לאיסור אכילה שרץ ובשאר שקצים ורמשים מצטרף עד שיצא הדם הא אם יצא דמן אינו מצטרף לכשרו ללקות משום אוכל שרץ, עכ"ל.

8 מ"ס רבנו שמואל ס"ל כוונתה דר"ש במשאצ"ג דפטור. וציין לשבת מב א, צ"ע. דשם איתא להדיא בשיטת שמואל: בדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה, ובדמשק אליעזר כתב שיש כאן ט"ס. ומ"ס רבנו ושמואל ס"ל וכו', צ"ל למעלה — לענין שיטת הרמב"ם. וכצ"ל: והוא פ' כר"י כמ"ס בעירובין מו ב ושמואל ס"ל כוונתה שבת מב א. ולפי"ז כוונת רבנו היא שדברי שמואל הם סייפתא לשיטת הרמב"ם

שמה יתרגנו אלא יטלנו בידו וזרקנו (ר' יוחס' י"ג ס"י) פ אבל כנה מותר להרגה צ (כב) והמפלה בגדיו באר הגולה
מכנים לא יתרגם אלא מוללן בידו וזורקן ק אבל (כג) המפלה ראשו מותר להרגם: י (כד) פ שם נגרימא
וכנ"ה. צ שם נגרימא וכנ"ק. ק טור.

ביאורי הגר"א

ולשיטת הרמב"ם הסורגו מי"ב: (כא) ואף. מוס' י"ג א' ד"ה נוטל ונפרעו אף מ"ק מודה: (כב) והמפלה. כמ"ק וכמ"ש רב הונא הלכה וסילק הרמב"ם ורמ"ש צין

ברכת אליהו

דלפעמים ממתין משא"כ פרוש דלא הו"ר ק צערא] ולשיטת הרמב"ם — הני"ל בסקט"ז, דפסק כר' יהודה במשאצ"ג, ההורגו יחייב¹⁰.

(כא) איתא בשבת יב א: ת"ר המפלה את כליו מולל חורק ובלבד שלא יהרג אבא שאול אומר נוטל חורק ובלבד שלא ימלול. וכתבו שם התוס' ד"ה נוטל, דאבא שאול, גזר מלילה דכינה אטו מלילה דפרעושי ומלילה דפרעושי שמה יהרג וכולה חדא גזירה היא, ולפי"ז י"ל שהמחלוקת של ת"ק ואבא שאול היא אי גזרינן מלילה דכינה אטו מלילה דפרעושי, ות"ק סובר דלא גזרינן, משם דהוי גזירה לגזירה. אבל בפרעושי עצמו אף ת"ק מודה שגזרו מלילה אטו הריגה. (כב) בסק"א הבאנו מחלוקת ת"ק ואבא שאול במלילת כנים. ופסק המחבר כת"ק דמתיר מלילה בכנים. וכמ"ש שם רב הונא: הלכה מולל חורק וזהו כבודו ואפי' בחול. והא דפסק המחבר שבמפלה בגדיו אסור להרוג כנים, הוא ממה שחילקו הרמב"ם והרא"ש בין מפלה בגדיו לסתם הורג. והוכחתם — מדב"ה שם דמתירין. דאיתא שם: תניא רשב"א אומר אין הורגין את המאכולת בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין. וכתב הרא"ש שם פ"א סימן כ"ט: הני תנאי (ת"ק ואבא שאול דפליגי אם מותר למלול כינה, ומשמע שלהורג אסור לכו"ע) לא פליגי אב"ה שמתירין וכו' אלא מודו דמותר להורג כינה בשבת וכו' אב"ה במפלה את כליו (כיון דמצויים שם פרושין — קרבן נטאל) להטיר מהם פרושין וכנים פליגי הני תנאי ת"ק סבר דגזור הריגה דכנים אטו הריגה דפרעושי ואבא שאול מחמיר לגזור אפילו במלילה דכנים

שרי להפיס ולהוציא הליחה. והו"ה כאן אין היתר אלא כשכבר יש צער, דהיינו כשהוא, על בשרו ועוקצו. ונעיין ט"ז סק"ח, מ"ב קל"ז ושעה"צ סקט"ג.

(כ) תנן בשבת ק"א: ושארו שקצים ורמשים החובל בן פטור. ושם בעמוד ב' הביאה גמ' מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בענין צידת פרעושי אי חייבים ע"ז. ואיתא שם בסוף הסוגיא: עד כאן לא פליגי ר"א ור"י אלא דמר סבר דבר שאין במינו ניצוד חייב ומר סבר פטור אבל לענין הריגה אפילו ר' יהושע מודה. והא ד, אסור להורגו, ר"ל אפילו בכה"ג שעומד על בשרו ועוקצו. והא ראייה. דאפי' נחש אסור להורגו אלא דוקא הממיתים, כמ"ש בסעיף י'. ששם כתב המחבר: כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים, ודאי נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו ושארו מזיקין כגון נחש ועקרב מקום שאינם ממיתין אם רצין אחריו מותר להורגם ואם לאו אסור. ואי איירי המחבר הכא — כהא דאסור להורגו — באינו רץ אחריו. מאי שנא דנטק הכא פרוש. הא אפילו נחש — שלפעמים גם הורג — אסור להורגו אפי' רץ אחריו. דרך הממיתים בודאי מותר להורגם אפילו אינם רצים אחריו. אלא ודאי איירי הכא בעוקצו — והוי כרץ אחריו — ואפי' אסור להורגו. דרך נחש וכדו' — שלפעמים הורג — מותר להורגו ברץ אחריו, משא"כ פרוש. וזה דלא כר"ת דמתיר להורג פרוש. והביאו במדריש שם פרק ט"ז, סימן ת"ב, ומדמי שם פרוש לשאר מזיקין אחריו, דאיתא בסעיף י' ששם שם להורגו, וליתא ודהגך מזיקין דרכן לנשוך נשיכה עוקצת משא"כ בפרעושים — ב"י. ובד"א כתב: דדוקא שארי מזיקין

פוסק כר"י שמשאצ"ג חייב. ועיין בהגהות וחדושי בן אריה — המדפס בסוף הפרש"ה הוצאת אל המקורות — שגם הוא כתב שכצ"ל בדברי רבנו.

9 בבאור הלכה ד"ה ואסור להורגו כתב לכאור הא דבעוקצו אסור להורגו אף מותר לצודו. דלהורגו אסור כיון שהוא פרה ורבה, כי בהרגתו איסור דאורייתא, אלא שפטור מדין משאצ"ג, וכזה לא הקלו משום צערא בעלמא. משא"כ בצידת פרוש, דאין בזה איסור דאורייתא — כיון דהוי אין במינו ניצוד — הקלו בעוקצו משום צערא.

10 הא דכתב רבי דלרמב"ם — פוסק כר"י שמשאצ"ג חייב — ההורג פרוש חייב גם כשעוקצו, צ"ב. דמ"ש מצידת נחשים ועקרבין שפסק הרמב"ם בפ"י מהל' שבת הכ"ה, שכשמתכוין להנצל מהם מותר. וצ"ב גם עצם שיטת הרמב"ם בענין צידת נחש. דבשבת ק"ב איתא, דהא שמותר לצוד נחש כדי שלא יזיקנו. והא משום שרש ס"ל שמשאצ"ג פטור, ומשום צערא מותר, כנ"ל בסקט"ז. אבל הרמב"ם ס"ל כר"י שמשאצ"ג חייב, ולפי"ז היה לו להרמב"ם לפסוק שחייב נחש חייב. וכבר דשו הרבה אחרונים בשית הרמב"ם. ונעיין בחידושי ר' חיים הלוי שם ובקהילות יעקב כתובות סימן ה', דגל ראובן ח"ג סימן ו', ועוד אחרונים שצוינו בספר המפתח ברמב"ם מהזרות שבת פרנקל. ובבאור הלכה ד"ה נחשים וד"ה ולהרמב"ם חייב, כתב שבמקום שצד נחש כדי שלא יזיקנו, גרע ממשאצ"ג והוי כמתעסק. וכזה גם

לר' יהודה אינו אלא מדרבנן, ומשום צערא התירו. ולפי"ז צ"ב מאי שנא צידה מהריגה. שכשצד כדי שלא יזיקנו מותר, וכשהורגו חייב. תראה לכאור כוונת הבאור הלכה שיש מלאכות שהמחשבה והכוונה היא הקובעת אם יש לפעולה זו גדר של מלאכה, ורק אם הפעולה היא בגדר של מלאכה, יש לזון אם זוהי מלאכה הצריכה לגופה או לא, ובדומה למ"ש המ"מ בפ"י מהל' שבת ה"ב, שכקט"מ קיסם לא הוי כלי כשאינו מתכוין לתחות שיניו ומותר. וכן מכבה גחלת של מתכת ואינו מתכוין לצורך פטור, אפי' דהוי פס"ר. ודברי המ"מ הובאו לעיל סימן ש"ד סק"א. ועיין מ"ש בבערה 11. וכעיי"ז גם בתוס' שבת ע"ב כ"ד צריך לעצור. והנה"ה הכא גזר מלאכת צידה הוא תפיסת בע"ח כדי להכניסם לרשותו של הד. ורק במקרה כזה — שתפיסת בע"ח נכללת במלאכת צידה — יש לזון לאיזה צורך. ועיין ברמב"ם פ"י מהל' שבת הכ"א: הצד אחד מכולן בין לצורך בין שלא לצורך כהן חייב והואיל ונתכוין לצוד וצד. ובחזו"א סימן נ' סק"ד ביאר — אה דצד לשחך הוא משאצ"ג — אין הכוונה לשחך כהן אחר הצידה דהרי זה לצורך אלא אוהב לשחך עמהו לצורך ולשחררו ולחזור ולצודו. וכ"ז כשרוצה לצוד ולהכניסם לרשותו. אבל כשצדן רק כדי להנצל מנשיכתם, לא הוי גדר צידה כלל, ופטור אף לר' יהודה. ומשום נזק וצער שרי אף לכתחילה. משא"כ מלאכת הריגה שהיא נטילת נשמה. שאיסור זה הוא בכל מקרה, אלא כשאינו צריך להרגתו הוי משאצ"ג, וכיון שהרמב"ם פוסק כר"י, אין היתר להורג משום צער.

באר הגולה

ר שס קכ"א וכו'
יהושע בן נוי וכפי'
המקפוט.
ש שס נגמלה.

כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי ר נהרגים בשבת אפי' אין רצין אחריו ושאר מויקין כגון נחש ועקרב מקום שאינם ממיתין אם רצין אחריו מותר להרגם ואם לאו אסור ש אבל מותר לדרסם לפי תומן (כה) ואפי' במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו

ביאורי הגר"א

שס. וזע"ג דגמ' לא קאמר אלא חמשה ל"ד אלא הכל לפי המקום והזמן ח"ס הרמז"ס כל כו': (כה) ואפי'

ברכת אליהו

מדברנן היא דאסירה והכא לא גזור — רש"י מתבין רב יוסף חמשה נהרגין בשבת ואלו הן זכוב שכאין מצרים צירעה שבנינוה ועקרב שבחדייב ונחש בא"י וכלב שוטה בכל מקום מני אילימא ר' יהודה הא אמר משאצל"ג חייב עליה (והיכי שרי במלאכה גמורה כשאין רצין אחריו דליכא פקוח נפש — רש"י) אלא לאו ר"ש והני הוא דשרי אחריו לא וכו' ברצו אחריו וד"ה. ופירש"י בד"ה ואנא: כי אמר ר' יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין ברצין אחריו קאמר דפקוח נפש הוא. וברש"י בד"ה ודברי הכל כתב: ואפילו לר' יהודה והא דחמשה נהרגין כשאין רצין אחריו ור' שמעון. ולפי"ז מותר לר"י להורגן רק כשרצין אחריו, דאז הוי פקו"נ. ולר"ש שרי באין רצין אחריו, רק החמשה הנ"ל. אבל התוס' בד"ה ברצין, הקשו על רש"י כמה קושיות, וחלקו עליו בפירוש דברי הגמ'. וז"ל: נראה לר"י לפרש דברייא ברצין אחריו וד"ה פירוש אפילו ר"י מודה דחמשה שרי להרוג ברצין אחריו אבל שאר אסור להרוגם אחריו רצין אחריו לר' יהודה וריב"ל כר"ש דשרי שאר אפילו באין רצין אחריו. וחולקים התוס' על רש"י ברתת: (א) דלר"י אפילו ברצין לא שרו אלא הנהו חמשה. (ב) דלר"ש — אפילו באין רצין — שרי כל המזיקין, אך להלכה כתבו התוס': ונראה לר"י וכן פירש ר"ח שאין להקל כריב"ל אלא כהנהו אמוראי דלקמן דלא שרי אלא כדריסה לפי תומן. והמחבר שכתב, כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו, הוא דלא כשיטת התוס'. שהרי לשיטת התוס', ריב"ל קאי בשבת ר"ש, ושרי להרוג כל המזיקין — ולא דוקא הנהו דממיתים ודאי — כיון שהריגתן הוי משאצל"ג, אלא הוא כפירש"י. והיא הברייתא שהעמידה הגמ' באין רצין אחריו, כיון שהם ממיתין ודאי. ואע"ג דגמ' לא קאמר אלא, חמשה נהרגין בשבת ואלו הן וכו' — לאו דוקא חמשה, אלא הכל לפי המקום והזמן, וכל שהם ממיתים בודאי, הרי הם כאותם חמשה המנויים בברייתא, דשרי להורגם אפילו באין רצין אחריו. וז"ש הרמב"ם: כל חיה ורמש שהם נושכים

(כה) איתא בשבת קכא ב: בעו מיניה מרב ינאי מהו להרוג

אטו פרעושים. וכן חילק הרמב"ם בפ"א מהל' שבת ה"ג. שכתב שם: המפלה כליו בשבת מולל את הכנים וזורקן ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה. הרי בדמפלה כגדיו, כתב רק שמותר למלול, ולא כתב שמותר להרוג, כמ"ש בספיא — לענין סתם הריגת כנים. והרא"ש שם הביא דברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב שגם הרמב"ם מחלק בין מפלה בגדיו להריגה סתם. וכן משמע ברי"ף. שהרי"ף הביא מחלוקת אבא שאול ות"י, וכתב שהלכה כת"י שמלול זורק. ואח"כ הביא מחלוקת ב"ש וב"ה, וכתב הרא"ש שם דמוכח מדברי הרי"ף דהני תנאי לא פליגי אב"ה, דאי הוו פליגי לא היה הרי"ף מביא דבריהם ודברי ב"ה.

(כג) בסקכ"ב הבאנו דברי הרא"ש בשבת פ"א סימן כ"ט. שמחלק בין הורג כנים — שמותר, למפלה בגדיו מכנים — שאסור להורגם. והטעם — במפלה בגדיו שאסור להורגם — הוא, שכיון שבגדים מצויים פרעושים, גזור הריגת כנים אטו הריגת פרעושים. וכתב הרא"ש שם שדוקא במפלה בגדיו גזור להורגן, אבל במפלה ראשו לא גזור. והוכחה לזה, מדקאמר רבא מקטע להו. דאיתא שם יב א: אמר רב הונא הלכה מולל זורק ובלבד שלא יהרוג וזהו כבודו אפילו בחול רבא מקטע להו רב ששת מקטע להו. וכפירש"י שם: הורגו ובשבת. ואיתא עוד שם: אמר להו רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי. מ' דבמפלה עסקינן. ולכן אמר רב נחמן לבנתיה שישמיעו לי קול הריגה. כדי לגלות הרמין שמותר להרוג כנים ככה"ג. ובסקכ"ב הבאנו שהרא"ש הוכיח שבמפלה בגדיו אסור להרוג כנים. וא"כ קשה למה התיר כאן ר"נ להרוג כנים. וצ"ל כה"ג — דהא דהתירו האמוראים להרוג כנים, לא מירי במפלה בגדיו, אלא במפלה ראשו, ובזה מותר להרוג כנים. וכתב הרא"ש שם בטעם הדבר: דהתם לא גזרין כנים אטו פרעושים שאין פרעושים מצויים כראש.

(כד) [בבאה"ג סק"ד ציין לשבת קכ"א וכו' יהושע בן לוי וכפי' התוס'. והוא שלא בדקדוק. אלא כפירש"י שם. דאיתא שם בעמוד ב': א"ר יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין בשבת (וקס"ד אפילו אין רצין אחריו ומשום דס"ל כר"ש דמשאצל"ג

שדוקא ברצין אחריו — דהוי פיקו"נ — מותר להרגן. עוד כתב הד"א, דהא שכתב רבנו "ח"ש הרמב"ם כל וכו', הוא ט"ס. דברמב"ם ליתא חיבת, כל". וצ"ל כדברי רבנו: וז"ש המחבר כל וכו'. והד"א לא הביא דברי המ"מ שם שתייר דברי הרמב"ם. שהמ"מ שם הביא דברי הרמב"ם שהתיר הריגת אלו המנויין בברייתא — באין רצין אחריו — הוא לר"ש דמשאצל"ג פטור. וכתב המ"מ: זה שלא כדברי רבנו שפסק כר' יהודה ופסק כאן כן ונראה שדעתו ז"ל שפסקין הוא בהראותן בלבד, עכ"ל. וביאר הכ"י שהרמב"ם יפרש דהא דתניא ה' נהרגין אפילו בלא רצין אחריו הוא ור' יהודה נמי שרי בהו לפי שהיוקין מצוי הוי פקו"נ בהראותן בלבד וכו'. ולפי דברי המ"מ והב"י יוצא שמסקנת הגמ' — שהחמשה נהרגין גם באין רצין אחריו — היא גם לר' יהודה. ושפיר פסק הרמב"ם ככריתא זו שגם באין רצין אחריו שרי. ובנוגע לשיטת הרמב"ם, אמנם ברמב"ם ליתא חיבת, כל". אבל

כדמשק אליעזר כתב דהא שפסק המחבר, כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו, הוא כברייתא דחמשה נהרגין. וזה כפירש"י דברייא זו קאי לר"ש דמשאצל"ג פטור. וריב"ל שאמר שכל המזיקין מותר להרגן — ברצין אחריו וד"ה משא"כ לתוס' הוי איפכא. שהברייתא — ברצין אחריו וד"ה. ולפי"ז לר"ש מותר להרוג כל המזיקין, ואפילו באין רצין אחריו. ולר"י מותר באלו החמשה, ודוקא ברצין אחריו. והמחבר שכתב שהממיתין ודאי מותר אפילו באין רצין אחריו, נקט כפירש"י. וסיים הד"א: ועיין כס"מ פ"א מהל' שבת ה"ד וכו' תמהו על הרמב"ם דהלא הוא פוסק כר' יהודה, עכ"ל. והיינו שהרמב"ם פסק שם שחיה ורמש הממיתים ודאי מותר להרגם בשבת אפילו בשאין רצין אחריו. ובגמ' מבואר — לשיטת רש"י — שזה לר"ש שדוקא, אבל לר"י מותר להרגם רק כשרצין אחריו. ולפי"ז קשה על הרמב"ם שהוא הרי פוסק כר"י במשאצל"ג, והיה לו לפסוק

מכיון: יא ת לא ישפוש ברגליו רוק על גבי קרקע משום דמשהו נזמות אבל מותר לדרסו לפי תומו (כו) שאינו מתכוין למרח ולהשוות נזמות ואף על גב דממילא ממרח הוא כי לא מכיון שרי משום מאיסותא: יב א חיה ועוף שברשותו ב (כו) מותר לצודן ג והוא שלא ימרונו אבל אם הם מורדים (כח) אסור לתפסם ד אפי' בחצר אם החצר גדול שאם לא גדלו

באר הגולה
ת שם.
א ק"ו נמשנה.
ב גמול שם לפי
מנייה.
ג ה"ה כ"ה מה"ש
נשם היסולמי וכ"כ הרש"א. ד שם נהגות נשם רבי נרן

ביאורי הגר"א

דכל פטורי דשבת פטור לכל אסור כלן ע"כ מותר כמ"ש בפ"ג ד"ע כ"ד א' וע"ש בראש"ש נשם בעל העיטור וע"ש ומ"ש נמתי' דשבת פטור משום דמני נריש' חייב וממ"ש שם ל' א' ואידי כו'. הג"מ: (כח) אסור. ואפי' חיוג מטלטל אית ביה כמ"ש בירוש' שם ואמר אסור משום סיפא אפי' בחצר אס' כו' ושם ודאי אין חיוג כיון שעשיו א"ש

במתכוין כו'. מ"מ והר"ן מדקאמר נרעה אני הורג כו' מ' דלפניו נמתכוין: (כו) שאינו מתכוין. כפרש"י שם ואפי' דהר"ן כ' כלן ג"כ כמו גבי נחש נכ"י וכן מ' מכל המפרשים ורש"י חזק לשיטתו שכתב ג"כ גבי נחש שאינו מתכוין. לא רעה כ"י לפסוק כדבריהם כיון שאינו חלל משום מאיסותא וער"ן: (כו) מותר. אפי' ב

ברכת אליהו

אין חילוק בין רוק ונחש, ואמאי פסק המחבר בסעיף י' — בענין נחש — כהר"ן, ואילו בסעיף י"א — בענין רוק — פסק כרש"י. וצ"ל שאע"ג שהראשונים השוו דבריהם, ולא חילקו בין רוק לנחש, מ"מ לא רצה הבי"ד לפסוק כדבריהם — שגם ברוק יהיה מותר לכווין למרח — כיון שאינו אלא משום מאיסותא, לא שרי כ"כ כמו בנחש — שהוא משום צערא וזק, וער"ן ונשם הוכיח שגם ברוק שרי במתכוין. דאיתא שם בגמ': אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא וזכי אייתיהו קא מצערא ליה הוה שדי רוקא (היה רוק מוטל לפניו ושבת היתה — רש"י) אמר להו ריש גלותא אייתו מאנא סחיפו עליה אמר להו לא צריכתו הכי אמר ר' יהודה רוק דורסו לפי תומו. וכתב הר"ן דלפירש"י קשה, מאי אמר להו, לא צריכיתו, והרי צטרכו להמתין עד שיזדמן מי שידרסנו לפי תומו. אלא ודאי מותר לדורסו בכוונה.

נחשים ועקרבים בשבת א"ל צירעה אני הורג נחש ועקרב לא כ"ש דלמא לפי תומו דאמר רב יהודה רוק דורסו לפי תומו ואמר רב ששת נחש דורסו לפי תומו ואמר רב קטינא עקרב דורסו לפי תומו. ופירש"י שם בד"ה דלמא לפי תומו: לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא אלא כשהוא הולך לפי תומו ונחש או עקרב כפניו א"צ לישמט ממנו אלא דורכו והולך ואם מת בדריכתו ימות הואיל ולא נחכוין דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדרבנן הוא ולענין מזיקין לא גזרו. אבל המ"מ בפ"א מהל' שבת ה"ד כתב: ופירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דורסו ואפילו במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אינו מתכוין וכל זה משום דקיי"ל כר"ש במשאצ"ל וכו' ושלל כדברי רש"י ז"ל שכתב שא"צ לזהר ממנו שלא ידרסנו אלא דורסו לפי תומו וכו'. וכן הוא בר"ן שם. ודאיתו — מדקאמר, צירעה אני הורג נחש ועקרב לא כ"ש, משמע דאפי' במתכוין. [וע"ז אמרה הגמ': דלמא לפי תומו. הרי דאע"ג דהורגו במתכוין, יכול לעשות לפי תומו. והיינו שמראה עצמו כאילו אינו מתכוין. וסיים שם הר"ן בטעם הדבר: ומיהו להורגן להדיא אסור דכיון שאין הייזקן מצויה כחמשה השנויין בברייתא כל כמה דאפשר לשנויי בהריגתן משנינן].

(כו) תנן בשבת ק"א: חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. ואע"ג דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור, ולמה כתב המחבר שלא רק שפטור אלא גם מותר. וצ"ל דכאן ע"כ מותר כמ"ש בפ"ג דיו"ט כד א. רתנן בביצה שם זה הכלל כל המחוסר צידה אסור וכו'. ואיתא ע"ז בגמ': הויכ דמי מחוסר צידה אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאומר הבא מצודה ונצודנו א"ל אביי והא אוחזין ותרגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו ותניא הצד אוחזין ותרגולין ויוני הדיסאות פטור. והקשו התוס' שם בריה ותניא: וא"ת והא קיי"ל דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור מדרבנן ומתניתין גמי מודה דפטור אבל אסור. וע"ש בראש"ש סימן א' שכתב בשם בעל העיטור דפטור דאוחזין ותרגולין פטור ומותר קאמר. ורש"י בקרבן נטנאל אות ז'. וע"ש [וסיים: ומיהו אפשר אף לדברי התוס' הוי פטור ומותר כיון דכאים לכלובן ומזונותיהן עליך לא מיתסר למצידינהן]. ומ"ש במתני' דשבת: חיה ועוף שברשותו הצדן פטור — אף שמותר לכתחילה — משום דתני ברישא: שמונה שרצים שכתורה הצדן והחובל בהן חייב, משו"ה תנא בסיפא, הצדן פטור, אבל באמת מותר. וכמ"ש שם ל א: וברין הוא דליתני מותר ואידי דבעי למיתני

(כו) בסקכ"ה הבאנו דברי הגמ' בשבת קכא ב, שמותר לדורס נחש ורוק לפי תומו. וחלקו בזה רש"י והר"ן. לרש"י מותר לדורסן רק במזדמן לו, ואסור לכוון לדורסן. ולהר"ן שרי גם במתכוין לדורסן, ובלבד שיעשה עצמו כאילו אינו מתכוין. ופסק המחבר גבי נחש כהר"ן. וכאן — גבי רוק — כתב המחבר: אבל מותר לדורסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומות. וזה כפירש"י שם, שדוקא באופן שאינו מתכוין שרי. ואע"ג דהר"ן כתב כאן — לענין רוק — ג"כ כמו גבי נחש בסעיף י', דשרי גם במתכוין ובלבד שיעשה עצמו כאילו אינו מתכוין. וכן משמע מכל המפרשים, שרוק ונחש דין אחד להם. ורש"י — שכתב לענין רוק, שאין מתכוין למרח ולאשווי גומות דאע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מכיון שרי משום מאיסותא — איזל לשיטתו שכתב ג"כ גבי נחש שדורסו לפי תומו היינו שאינו מתכוין. ולפ"ז לכו"ע

לכל חיה ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי. וכ"כ בבס"מ שם. ויחזק שלמדו כן מלשון הרמב"ם. דז"ל הרמב"ם שם: חיה ורמש שהן

הבי' למד גם בדעת הרמב"ם שהו"ה לכל חיה ורמש שהם נושכים. ח"ל הבי': ונראה מדברי הרמב"ם בפ"א דתני ה' לאו דוקא והו"ה

באר הגולה

* (ועד מדיינים אלו
נחלקו נסמן ש"ח
ס"מ).

בין בני אדם היו צריכים מצודה: הג"ה (כט) ו"ל לאסור ללד מה ועוף שזרשמו ואם לך פטור (הגהות
אלפסי) (ז) אכל פרה וסוס וכ"ש שאר מה ועוף שמרדו אם לך חייב מטעם וכן עיקר (המגיד פ"י) חתול דינה כשאר
מה ואסור לתפסה בשבת (הגהות אלפסי): *

ביאורי הגר"א

ואין מותר אלא אווזין ומרגנולים כמש"ש דלא עבידי לרבווי
כו' וממני בשאר מה ועוף ח"ש בהג"ה אכל פרה וסוס
דאף שמותר נהן למחילה וכ"ש שאר כו' ח"ש חתול כו'
ר"ל שאינה כמו אווזין ומרגנולים כיון דעבידי לרבווי

ברכת אליהו

כתב הג"מ פ"י מהל' שבת הכ"ד אות ר', וז"ל: והא דתנן אבל
צדין חיה ועוף שברשותו היינו ביו"ט שצדן לכתחילה כדי
לשוחטין ולאכול אבל הכא דבשבת לא. וע"ל סי' ש"ח סי"ט.
דשם נפסק שמותר לטלטל סולם של שוכן ביו"ט. ועיין מ"ש
שם בסקניא, דהטעם משום שמחת יו"ט. והו"ה לענין צידת
חיה ועוף שברשותו, יש לחלק בין שבת ליו"ט. ול"ג דא"צ
לחלק בין שבת ליו"ט, דאף ביו"ט אסור לצוד חיה ועוף
שברשותו. והא דמוכח מביצה כד א דפטור ומותר — אין
מותר אלא אווזין ומרגנולים כמש"ש דלא עבידי לרבווי וכו'.
דבסק"ז הבאנו קושיית הגמ' בביצה, אמאי מותר לצוד אווזין
ומרגנולים, והרי אומרים, הבאנו מצודה ונצודנו. ומתרת שם
הגמ': הללו (אווזין ומרגנולים — רש"י) באין לכלובן בערב
(ונחם לתפסן שם הלכך הרי הן כניצודין ועומדים ומותר לצודן
אפילו חוץ לכלובן — רש"י). והללו אין באין לכלובן בערב.
ומקשה הגמ': והרי יוני שוכן יוני עליה דבאין לכלובן בערב
ותניא הצד יוני שוכן יוני עליה וצפרים שקנו בטפוחין
בבירות (כמין פכין נותנין בחומות הבירות והמגדלים לקנן
שם עופות הבר — רש"י) חייב. ואיתא שם בסוף הסוגיא: רב
מרי אמר הני עבידי לרבווי (יוני שוכן עשויין להשמש ולברוח
מפני בני אדם — רש"י) והני לא עבידי לרבווי כולהו נמי
עבידי לרבווי לכלובן קאמרינן דעבידי לרבווי (פורחין עד קינן
וצריך לעלות אחריהם וגם שם נשמטין ממנו ויורדין —
רש"י). הרי דהא דשרי לצוד אווזין ומרגנולים, הוא משום דלא
עבידי לרבווי, ומשום נחשבים לניצודים. אבל שאר חיה
ועוף דעבידי לרבווי, אסור לצודן. ומתני' — דשבת קז א:
חיה ועוף שברשותו פטור — איירי בשאר חיה ועוף,
ולא באווזין ומרגנולים. וז"ש הרמ"א בהג"ה: אבל פרה וסוס
— דאף שמותר בהן לכתחילה — וכ"ש שאר וכו'. וז"ש
חתול כו'. ר"ל שאינה כמו אווזין ומרגנולים כיון דעבידי
לרבווי. ועיין בדרכי משה.¹²

דלא עבידי לרבווי — אף ששמרדו חייב על צידתו. וכ"ש שאר
חיה ועוף שברשותו — שהם עבידי לרבווי ואסור לצודן אף כשלא
מרדו, לשיטה זו — שחייב על צידתן חטאת. והוכחת רבנו שאווזין
ומרגנולים מותר היא מהא שחילק הרמ"א בין שני סוגי בע"ח. דהיינו
שפרה וסוס מותר לצודן לכתחילה — אף ל"א שאוסרים — ושאר
בע"ח דעבידי לרבווי אסור. ועפ"י יש לפרש גם מ"ש רבנו בסוף
דבריו, "ח"ש חתול וכו'". שהרמ"א כתב בסוף ההג"ה: חתול דינה
כשאר חיה ואסור לתפסה בשבת. ולכאורה קשה. כיון שהרמ"א כאן
קאי בשבת ח"א — שאסור לצוד חיה ועוף שברשותו של אדם —
פשיטא שגם חתול אסור לצודו, דלא גרע מכל חיה ועוף הנמצאים
ברשות אדם. ועי' כתב רבנו: ר"ל שאינה כמו אווזין ומרגנולים כיון
דעבידי לרבווי. והיינו שאחר שחידש רבנו שאף לדעת ח"א —
שאסור לצוד חיה ועוף שברשותו — מותר לצוד אווזין ומרגנולים,
כיון דלא עבידי לרבווי, אפשר היה להחיר גם חתול שגדל בבית.

מלודו וכמ"ש נ"יט שם ה"ד מחוסר כו' ועיין הגמ':
(כט) וי"א דאסור. כנ"ל דכל פטורי דשבת פטור אכל
אסור וי"ט שאני משום שמחת יו"ט המירו. הגמ"מ. וע"ל
סי' ש"ח סי"ט מ"ש שם וי"ג דא"צ לחלק דאף נ"יט אסור

חייב תנא נמי רישא פטור. כ"כ הג"מ פ"י מהל' שבת הכ"ד
אות ר'.

(כח) ואפי' חיוב חטאת אית ביה — במורד כמ"ש בירושלמי
דשבת פ"ד סוף ה"א. דאיתא שם — אהא דתנן, חיה ועוף
שברשותו הצדן פטור — : לא אמרו אלא שברשות אדם הא
אם אינן ברשות אדם חייב א"ר יוסה דהא אמרה שור שמרד
הצדו בשבת חייב. ואמר — המחבר — ,אם הם מורדים
אסור לתפסם". ולא אמר, חייב, משום סיפא. דבסיפא כתב:
אפי' בחצר אם החצר גדול שאם לא גדלו בין בני אדם היו
צריכים מצודה. ושם — בחצר גדול — ודאי אין חיוב, אפילו
מרדו, כיון שעכשיו א"צ מצודה. (היינו עכשיו שנתגדלו בין
אנשים אין צריכים להם מצודה כי ודאי יבואו מעצמם לביתם
לערב ומ"מ כיון שמרדו ואין נוח לתפסם והחצר גדול מיחזי
כעין צידה ואסור עכ"פ מדרבנן — לשון המ"ב בסקניא).
וכמ"ש ביו"ט. דבביצה כד א שאלה הגמ': היכי דמי מחוסר
צידה. והשיבה: כל שאומר הבא מצודה ונצודנו. הרי דבמקום
שאין צריך למצודה, אין בזה חיוב חטאת. ועיין בהגהות
מיימוניות פ"י מהל' שבת הכ"ד אות ר', שכתב — על הדין
שאסור לתפס חיה ועוף בשבת — : וכגון דעבידי לרבווי
כשרוצה לתפסן ויהן בבית גדול כ"כ שאם לא גדלו בין בני
אדם היו צריכים מצודה אסור לתפסם וכו' הלכך צריכים
ישראל לזוהר שלא לתפוס בשבת סוס שמרד ופרה מורדת
שעשויין לרבווי אפי' בחצר אם החצר גדולה שאם לא גדלו
בין בני אדם היו צריכים מצודה ובירושלמי אמר ר' יוסי דהא
אמרה סוס שמרד וכו', עכ"ל.

(כט) בסק"ז הבאנו דברי המשנה בשבת קז א: חיה ועוף
שברשותו הצדן פטור. ושיטתו זו סוברת כנ"ל בסק"ז, דכל
פטורי דשבת פטור אבל אסור. ומה דמוכח מביצה כד א
שמותר לצוד חיה ועוף שברשותו, כנ"ל בסק"ז, י"ל דיו"ט
שאני דמשום שמחת יו"ט התירו. והחילוק שבין שבת ליו"ט,

נושכין וממיתין ודאין כגון וכו' שבמצרים וצרעה שביניהם ועקרב
שבחייב ונחש שבא"י וכלב שוטה בכל מקום מותר להרגן בשבת
כשיארו. ונחש שוטה מנה כל חמשת המזיקין המנניין בברייתא.
וא"כ אמאי כתב בתחילת דבריו, כגון, ולכן למדו בשטת
הרמב"ם, דכל הדומים להם אתי לרבווי.
12 בדמשק אליעזר כתב לבאר דבריו, וז"ל: וז"ש בהגה"ה
אבל פרה וסוס וכו' פי' אף דפרה וסוס דמה לא עבידי לרבווי וא"כ
גם להרמ"א מותר כמו באווזין מ"מ במרדו חייב חטאת, עכ"ל והיינו
שוכנו הויכח מלשון הרמ"א מ"ש לעיל, שאף שהי"א שברמ"א
אוסרים לצוד חיה ועוף שברשותו, אפי"ה יש בע"ח שמותר לצודן,
כגון אווזין ומרגנולים, והטעם שאווזין ומרגנולים מותר הוא משום
דעבידי לרבווי, ולפי"ז לא דוקא אווזין ומרגנולים אלא הו"ה כל
בע"ח דעבידי לרבווי, כגון פרה וסוס. והו"ה שכתב הרמ"א שפרה
וסוס שמרדו חייב על צידתן. דאף שמותר בהן לכתחילה — כיון

באר הגולה

שיז דין קשירה ועניבה בשבת. ובו ז' סעיפים

א שנת קי"א

נמשנה ונמ' קי"ג

א א (א) הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב (ב) כגון קשר הגמלים וקשר הספנים

ביאורי הגר"א

סס נמ': (ב) כגון. מתני' וכמ"ש בגמרא אלא קיטרא
ס' ומדלמך הספנין ולא אמר הספניות ש"מ של אומן
קאמר וכן הגמלין הוא גמלין וג"כ של קיימא כמ"ש

וערמ': (ל) אבל פרה. ירושלמי ונ"ל:

שיז (א) הקושר ס'. הכל ל' הרמז"ס וכפ"י הר"ף

ברכת אליהו

אין שם קשר עליו, ומותר אף אם הוא מעשה אומן. אבל
הר"ף מפרש את הגמ' באופן אחר. וז"ל: הא דתני חייב מנעל
דאושכפי דמעשה אומן הוא וקשר של קיימא הוא והא דתני
פטור אבל אסור בדרכנן דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר
של קיימא ולפיכך פטור אבל אסור והא דתני מותר לכתחילה
בדבני מחזא כגון רצועות שיוצאות מגופו של מנעל וקושרין
אותו על הרגל ועל השוק אחר שנעולת את המנעל דלאו
מעשה אומן הוא ולא קשר של קיימא. וזהו שכתבו הרמב"ם
והמחבר, שהחוב הוא כשהקשר הוא של קיימא ומעשה
אומן. ופטור אבל אסור כשיש חזא לרצועתא — מעשה אומן
או קשר של קיימא. ומותר לכתחילה, כשיש תרתי לטיבותא
— מעשה הדיוט ואינו של קיימא.

(ב) מתני' בשבת קיא ב: ואלו קשרים שחייבן עליהן קשר
הגמלין וקשר הספנין. וכמ"ש שם בגמרא: מאי קשר הגמלין
וקשר הספנין אילימא קטרא דקטרי בזממא (מנקבין לנאקה
בחוטמה ונותנין בה טבעת של רצועה וקושרין אותה ועומדת
שם לעולם וכשרוצה לקושרה לכהמה קושר רצועה ארוכה
באותה טבעת וקושרין בה ופעמים שמתירה — רש"י) וקטרא
דקטרי באיסטריא (גם הוא כמין טבעת שעושין מן עקל או
מן רצועה כנקב שבראש הספינה ואותו קשר מתקיים
וכשרוצה להעמידו קושר רצועה באותה טבעת ומעמידה בה
וכשרוצה להתיר מתיר הרצועה ונוטלה — רש"י) האי קשר
שאינו של קיימא הוא אלא קיטרא דזממא גופיה ודאיסטרדיה
גופיה. ולפי מסקנת הגמ', לא איירי המשנה בקשר שהספנין
קושרים ומתירין מידי פעם, אלא — בקשר הטבעת הקבועה
בספינה. ומדקאמר במשנה: קשר הספנין, ולא אמר: קשר
הספינות — ש"מ של אומן קאמר. חו שרצתה המשנה
להדגיש, שלא על כל קשר של קיימא חייבים, אלא דוקא על
קשר של אומן. וכן קשר הגמלין הוא גמלין — בגימ"ל
פתוחה ומ"ם קמוצה, ולא גימ"ל שואית ומ"ם פתוחה —
היינו מוביל הגמלים שהוא האומן. ובכדי להתחייב צריך

(ל) ירושלמי שבת פ"ד, ונכ"ל בסקכ"ח.

שיז (א) הכל לשון הרמב"ם בפ"י מהל' שבת. וכפ"י
הר"ף בגמ' שבת קיא א. [דאיתא התם: איתמר התיר רצועות
מנעל וסנדל תני חזא חייב חטאת ותניא אידך פטור אבל אסור
ותניא אידך מותר לכתחילה קשיא מנעל אמנעל קשיא סנדל
אסנדל מנעל אמנעל. לא קשיא א' דתני חייב חטאת
בדאושכפי פטור אבל אסור בדרכנן מותר לכתחילה בדבני
מחזא סנדל אסנדל לא קשיא הא דתני חייב חטאת בדטייעי
דקטרי אושכפי פטור אבל אסור בדחומרתא דקטרי אינהו
מותר לכתחילה בסנדל דנפקי ביה תרי. וחלקו רש"י והר"ף
בביאור דברי הגמ'. רש"י פירש דהא, "רקתני חייב חטאת
בדאושכפי": בקשר שהאושכף עושה כשתחוב הרצועה
במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם.
ועל הא ד, פטור אבל אסור בדרכנן, "פירש"י: כשקושרים
סביב הרגלים אין קושרים בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא
קשור ונועלו כשהוא קשור ומיהו קשר של קיימא לא הוי
שבשעת הטיט מתירין אותו וקושרים אותו בדוחק שלא ידבק
בטיט וישמט מרגליו. ועל הא ד, מותר לכתחילה בדבני
מחזא, "פירש"י: שהם רחבי לבב ומקפידים על לבושיהן
ונעליהן להיות מכוונין וקושרין אותן בדוחק וצריך להתיר
ערכית. ולפי פירש"י שלשת מיני הקשרים הם כדלהלן: (א)
קשר שהאומן עושה שהוא קיים לעולם, ובוה חייב חטאת אף
כשהקשר אינו מעשה אומן. (ב) קשר שאינו לעולם אך הוא
לזמן רב, שכזה פטור אבל אסור. (ג) קשר שעומד להיות נותר
בערבית, ובוה מותר לכתחילה. וכן פ' רש"י בתירוק הגמ' על
הקושיא מסנדל-אסנדל. דהא דחייב חטאת הוא בסנדל
שהאושכף קשר וזה קיים לעולם. והא דפטור הוא בקשר
הרמ"א עצמם שפועמים, שמתקיים שבת או
חודש". והא דמותר הוא בסנדל שיוצאים בו שני אנשים וכל
אחד מתירו לפי מדת רגלו, והוא קשר שניתר בכל יום. ובכזה"ג

שהוכיח ממ"ש הרמ"א שחחול אסור לצדו, שאוחזין ותרגולין
מותר לצדו. ויתכן לומר לפי", שזוהי כוונת רבנו — ככתבו
"ועיין בדרכי משה" — לומר, שעפ"י דברי הר"ם, אין הכרח לומר
שאוחזין ותרגולין מותר.

ועל גוף דברי רבנו שמחלק בין אוחזין ותרגולין — שמונת
לצדן משום ולא עבדי לרבוזי — לשאר חיה ועוף אסור לצדו,
כתב הבאור הלכה ד"ה לצד: לא ידעתי באורו עיין ביצה כ"ד דגם
אוחזין ותרגולין עבדי לרבוזי ואם כוונתו לכלולכן לא עבדי
לרבוזי אי"כ ע"כ דשאר חיה ועוף שברשותו לגמרי עבדי לרבוזי וזה
אינו דא"כ חיה חייב חטאת כמו בינוי שובך דג"כ באין לכלולכן
לערב ואפ"ה חייב הצדן מטעם זה וצ"ע. אך עיקר דינו של הגר"א
שמחלק בין אוחזין ותרגולין לשאר חיה ועוף שברשותו ישנו
במא"י בשם איזו ראשונים שסוברין כן לחלק בין ביחיים למדבריים
שגדלו ונעשו בני תרבות וצריך לברר הסוגיא הנ"ל לשיטתם, עכ"ל.

ועי' כתב הרמ"א שחחול אסור ו, דינה כשאר חיה, כיון דעבדי
לרבוזי — לאפוקי מאוחזין ותרגולין שמונת. וגם מזה — שצריך
הרמ"א לחדש שחחול אסור — מוכח שאוחזין ותרגולין מותר
לכו"ע.

וסיים רבנו: ועיין בדרכי משה. וז"ל הר"ם אות ב': ובהגהת
אלפסי אסור ליקח אוחזין ותרגולין וחיות שיש לאדם בתוך ביתו
כגון צבאים שמגדל בביתו אבל בהמות מותר כגון פרות ורחלים
ושאר בהמות וחחול אסור ליקח בשבת. ולפי"ז מ"ש, "חחול אסור
וכו", לא בא לאפוקי מאוחזין ותרגולין — שהרי להגהת אלפסי
אסור לצדו — אלא בא לאפוקי מפרות ורחלים. ולפי"ז אפשר היה
לומר שגם מ"ש הרמ"א, "חחול דינו כשאר חיה ואסור לתפשה
בשבת", לא בא לאפוקי מאוחזין ותרגולין — שאותן מותר לצדו
— אלא בא לאפוקי מפרה וסוס. שמונת לצדו. ועי' כתב הרמ"א
שחחול לא הוי כפרה וסוס ואסור לצדו. וזה שלא כדברי רבנו

באר הגולה

ב הרי"ף שם ויכ"כ
רמב"ם נפ"י.
ג שם בגמרא.
ד ל' הרמב"ם שם.

(ג) וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצוענים בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה (ד) אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן ב פטור: הגיה (ה) יש חולקים שמעלה להו דכל קשר של קיימא אפילו של הדיוט חייבין עליו (רש"י והר"ם ורבי יוחנן וטור) (ו) יש אומרים שכל קשר שאינו עשוי להפטר נאסר ויש עולמו מקרי של קיימא (כל זו והנאות מיימיו פ"י) ויש מקילין לומר דעד שצעה ימים לא מקרי של קיימא (טור ומרדכי) (וע"ל סימן ש"ד סעיף י"ג) (ז) וקשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן מותר לקשרו לכתחילה: הג"ה וכן לענין הפטור דיו כמו לענין קשירתו (טור) ד (ח) כיצד נפסקה לו רצועה וקשרה (ט) נפסק החבל וקשרו (י) או שקשר חבל בדלי (יא) או שקשר רסן בהמה הרי זה פטור (יב) וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהם מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותם לקיימם (יג)

ביאורי הגר"א

ד"ה קיטלא וד"ה דמחומל: (ז) וקשר שאינו כו'. כגון דבני מחומל ודנפקי בי פרי לפי' הרי"ף: (ח) כיצד נפסקה. שם איספיק לזעה כו': (ט) נפסק. קי"ג א' חל דלי שנפסק כו': (י) או שקשר. מתני' שם קושטין פ': (יא) או שקשר. שם קשר הגמלין ודוקא של אומן כג'ל מדנקט הספיקין: (יב) וכן כל. מנעל וסנדל שפטור: (יג) וכל קשר. כ' נ"י.

גמ': (ג) וקשרי כו'. גמלא נשניהם נדלוסכפי: (ד) אבל. שם נדרגנן וכפי' הרי"ף: (ה) ויש חולקים. כפי' רש"י ועל"ש: (ו) וי"א כו' של קיימא. ל"ד חלל לענין אסור וכן מ"ש ויש מקילין כו' ועמ"ל ולמד מדלמך דבני מחומל וסנדל דנפקי בי פרי מ' דוקא בימיו וסנדל ראשונה למד מדלמךין שם נדרגנן ופי' נפסק"ם שישנים כל ימות השבוע נמנעליהם עד שנת וערש"י

ברכת אליהו

רגלו. ומשור"ה צריך להתירו כל יום. מ' דוקא משום שהקשר עומד להיות ניתר בימיו מותר לכתחילה. ובלא"ה אסור. ובעל סכרא (ראשונה) "צל" (אחרונה) — שעד שבעה ימים מותר לכתחילה — למד כן מדאמרין שם דהא דפטור אבל אסור הוא „בדרבנן". ופי' בספר התרומה הל' שבת דיני קשירה אות רמ"ג. דהיינו מנעל של רבנן שישנים כל ימות השבוע במנעליהם עד שבת. הרי דדוקא בקשר העשוי לשבוע, פטור אבל אסור. ועיין רש"י שם ד"ה קיטרא — שפטור אבל אסור — בקשר העשוי לשבוע ימים, ומוכח שקשר העשוי לפחות משבוע מותר לכתחילה.

(ז) בגון „דבני מחומל" ו. דנפקי ביה תרי" — המחזר בשבת קיב א. הנ"ל בסק"א — שמוותר לכתחילה. ואיירי בקשר שאינו של קיימא ולא מעשה אומן לפי' הרי"ף. [משא"כ לפי' רש"י, שאף אם הוא מעשה אומן — כיון שאינו של קיימא — שרי].

(ח) שבת קיב א: ר' ירמיה הוה קאזיל בתריה דר' אבהו ככרמלית איספיק ליה רצועה דסנדליה אמר ליה מאי ניעביד ליה אמר ליה שקול גמי לח דחוי למאכל בהמה וכו' עילוי. ומוכח מכאן שלא התירו אלא לכרוך גמי על הרצועה. אבל לקשור הרצועה עצמה — אף שהוא מעשה הדיוט — אסור משום שהוא קשר של קיימא.

(ט) שבת קיב א: חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו (דקשר של קיימא הוא לעולם — רש"י) אלא עונבו.

(י) מתני' שבת קיב א: קושרין דלי בפסקיא (עפ"י הכור דפסקיא לא מבטל ליה התם — רש"י) אבל לא בחבל (דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהרי קושר ותלוי שם תמיד — רש"י).

(יא) שבת קיב ב: ואלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלין. ודוקא של אומן חייב, כג'ל בסק"ב מדינקט „קשר הספיקין" ולא „קשר הספינות". ומשור"ה כל קשר שהוא מעשה הדיוט פטור. [והו"ה „קשר הגמלין" הוא קשר אומן. אלא שאין הוכחה מ„קשר הגמלין" שהוא מעשה אומן אלא „מקשר

להיות — מלבד קשר של אומן — ג"כ של קיימא. כמ"ש בגמ' [שם, שאין מדובר ברצועה שקושרים בטבעת, אלא בקשר הטבעת עצמה. והרי בהוה אמינא שם בגמ' — דאיירי בקשר הרצועה שבטבעת — הקשתה הגמ': האי קשר שאינו של קיימא הוא. ומוכח דלמסקנה — דאיירי בטבעת עצמה — הרי קשר של קיימא. וכמ"ש קיב א הנ"ל דבקשר שאינו של קיימא פטור].

(ג) גמרא הנ"ל בסק"א, שהקשתה מנעל אמנעל וסנדל אסנדל. ותירצה בשניהם — מנעל וסנדל שחייב חטאת — בדאושכפי. ופי' הרי"ף שהוא קשר של אומן וקשר של קיימא. (ד) גמ' בשבת קיב א הנ"ל בסק"א, כיארה הוא דתני פטור אבל אסור — בדרבנן. וכפי' הרי"ף שם: דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא.

(ה) כפי' רש"י בשבת קיב א הנ"ל בסק"א, שקשר שחייבים עליו אינו תלוי במעשה אומן. ואם הוא של קיימא, חייבים עליו אעפ"י שהוא קשר הדיוט. ועיין רא"ש שם פט"ו סימן א'. [ושם הביא פירש"י, ואח"כ הביא דברי הרי"ף הנ"ל בסק"ר, וכתב עליו: ולא נהירא דבקשר של קיימא אין חילוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט].

(ו) הא דכתב הרמ"א שאם „אינו עשוי להתיר באותו יום עצמו מיקרי של קיימא", הוא לאו דוקא. דוראי לענין חיוב חטאת, אין חייבים אא"כ הוא קשר שעשוי לקיום לעולם או לזמן ארוך. אלא לענין איסור מקרי קשר של קיימא, ופטור אבל אסור. וכן מ"ש הרמ"א „ויש מקילים לומר דעד שבעה ימים לא מקרי של קיימא", אין כוונתו לומר שמשבעה ואילך חייב ועד שבעה פטור אבל אסור, אלא שעד שבעה מותר לכתחילה. ועמ"ל סק"א וסק"ב שכ"כ. ובעל הסברה הראשונה למד כן — שתלוי בעשוי להתירו בימיו — מדאמרין בשבת קיב א הנ"ל בסק"א, דהא דמותר לכתחילה בנעל „בדבני מחומל", וסנדל „בדנפקי ביה תרי". ופירש"י שם שבני מחומל נעליהם מהודקים וצריך להתירם בערב. וסנדל דנפקי ביה תרי" פירש"י שצריך כל אחד לקשור לפי

באר הגולה

ה שנת קנ"ז
נמשנה.
ז שם נפ"י רש"י.
ז רמב"ם פ"ז וז
ה"ה שו"א
מהמסכתא.

וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו אומן הרי זה אסור הולצורך מצוה כגון שקושר למדוד אחד משיעורי התורה מותר לקשרו: קשר שאינו של קיימא: (יד) וי"א דיש לזהר שלא להחיר שום קשר (טו) שהוא שני קשרים זה על זה דל"ן אלו נקראים ארבעה קשר של אומן דאפילו נשאלו של קיימא אסור לקשרו (טז) והוא הדין להחירו וכן נהגין (הגהות אלפסי פרק אלו קשרים) (יז) ומ"מ נראה דנמקום נעלה אין למוסר ומותר להחירו דל"ן אלא אסור דרענן ונמקום נעיר לא גזרי. (יח) והוא דנענין שני קשרים זה על זה היינו כשקושר שני דברים יחד אבל אם עשה קשר בראש אחד של חוט או משיחה דינו כשני קשרים (סמ"ג) ב' ז (יט)

ביאורי הגר"א

כ"ל וכן לענין כ"ו. והוא מתני' שם וכשם שהוא חייב כ"ו: (יד) ומ"מ נראה. דל"ג על שנות נמקום נעלה כמ"ש נפ"י ש"י פ"ט ע"ש: (יח) והוא דבענין. כמו כ"ו תפירות שם: (יט) כ"ו. מוספתא פ"יז וענ"ה וכו' נמקום שלנו רפ"ד ר"מ שרא לזהדורי אודות כ"ו ועמ' שם מ"ה הא נדפתי וכ"כ הגמ"ר שם

ברכת אליהו

קיימא, אפ"ה אסור משום שהוא מעשה אומן. אבל רש"י כתב שם בדר"ה קיטרא: אסור לכתחילה לקשרה שם מפני שפעמים שמניח שם שברע או שבויעים. ולפ"י אין הוכחה שקשר של אומן אסור, אם אינו קשר של קיימא.

(יד) לפי הרי"ף והרמב"ם [הנ"ל בסק"א] — שבקשר של אומן אסור אע"ג שאינו של קיימא — ומשום כשקשר שני קשרים מספקין לן שמה הוא מעשה אומן ומשום אסור לקשרו. משא"כ לפירש"י והרא"ש, דמעשה אומן לא מעלה ולא מוריד ואינו תלוי אלא במהות הקשר אם של קיימא לכן אפילו שני קשרים זה ע"ג זה כשאין קשר של קיימא דהיינו לדעת י"א שעשוי להחירו ביומו ולדעת המקיל שעשוי להחיר תוך ז' ימים הן הקשירה הן ההתרה מותר לכתחילה וכו' והא דמשני הש"ס הא דתני חייב במעשה אומן ר"ל שהוא של קיימא דהיינו לעולם או לזמן ארוך נקט מעשה אומן דאורחא דמילתא דאומן קשר של קיימא — לשון המחצית השקל סק"ה.

(טו) דבלא"ה — שאינם שני קשרים — לאו קשר הוא. מדאמרין בשבת עד ב' — אהא דתנן שם ע"ג א שהתופר שתי תפירות חייב — והא לא קיימא (הכי וכיון דלא קיימא לאו מלאכה הוא — רש"י) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן והוא שקשרן (שקשר שני ראשי החוט — רש"י). ואם איתא — שכן בקשר אחד חייבים — הא חייב משום קשר. וא"כ תיפוק ליה משום קשר. אלא ודאי כדאמרן, והכא בשלא קשר אלא בקשר אחד עסקינן — הרא"מ, הובא ברין פרק כלל גדול. שם.

(טז) כנ"ל בדברי הרמ"א: וכן לענין התרתו דינו כמו לענין קשירתו. והוא מתני' בשבת ק"א ב' וכשם שהוא חייב על

שכ"מ מהר"ף והוא בחומרתא דקטרי אינהו. והוא מתני' כלל אר"י כ"ו וע"כ בשל אומן וכן שם מאי קשר כ"ו אילמא כ"ו ושם י"ג כ"ו ומא' ניהו כ"ו: (יד) וי"א. לפי הרי"ף ורמב"ם: (טו) שהוא שני. דנל"ה ללו קשר הוא מדאמרין שם ע"ד כ"ו והוא שקשרן ואם איתא הא חייב משום קושר אלא נקשר א' הרא"מ: (טז) וה"ה.

הספנין מדלא נקט „קשר הספנינות“ (יב) מנעל דרבנן וסנדל בחומרתא דקטרי, דאיתא בשבת ק"ב א שפטור אבל אסור. וכמבואר לעיל בסק"א ובסק"ד לשיטת הרי"ף.

(יג) כתב הב"י שכן משמע מהרי"ף — שכל קשר שהוא מעשה אומן אסור, אע"ג שאינו של קיימא. והוא בחומרתא דקטרי אינהו. שבסק"א הבאנו דברי הגמ' שבת ק"ב א שבסנדל פטור אבל אסור, משום דמיידי „בחומרתא דקטרי אינהו“. ופי' הרי"ף שהוא רצועה העשויה להצר ולהרחיב. ולפ"י אין זה קשר העשוי להחייב, ואעפ"כ אסור, וע"כ משום שהוא קשר של אומן. והוא מתניתין שם ק"ג א: קושרין דלי כפסקיא אבל לא בחבל ור' יהודה מתיר כלל אמר ר' יהודה כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו. ומשמע שחובי הוא דליכא, אבל איסור מיהא איכא. והרי ברישא — „קושרין דלי כפסקיא אבל לא בחבל“ — התיר ר' יהודה לכתחילה. וע"כ דהא דאמר ר' יהודה שקשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו — דמשמע שאסור לכתחילה — איירי בשל אומן. וכן שם ק"א ב' תנן: ואלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלין וקשר הספנין: ואיתא עלה בגמ' מאי קשר הגמלין וקשר הספנין אילמא קטרא דקטרי בזממא וקטרא דקטרי כבסנדידא האי קשר שאינו של קיימא הוא. (ומדלא פריך רק על מאי דתני חייבין ולא פריך אילמא וכו' אפי' לכתחילה נמי דהרי עשוי להחיר בכל יום אלא ודאי משום דהוא מעשה אומן אסור מיהא לכתחילה — ד"א). ובהמשך הסוגיא שם: הכי קאמר י"ש (לך) קשרין שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין ומאי ניהו קיטרא דקטרי בזממא וכו' חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא. [הרי דאע"ג דאינו קשר של

משה ב' תנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. והקשה התרומ' שם למה לא נקט התנא המספר כפשוטו „שלושים וחמש מלאכות“. ותירץ שהנושה כל המלאכות בהעלם אחד. והיו אמנם ארבעים מלאכות — כיון שמלאכת תופר נעשית בצירוף מלאכת קושר. כנ"ל — אך חייבי חטאות יהיו רק שלושים ותשע. שהרי את הקשירה מנה כבר כמלאכה בפני עצמה. וקמ"ל — בזה דוקט. ארבעים חסר אחת — שיש בהעלם אחד ארבעים מלאכות. אך חסרה חטאת אחת. ודברי הרא"מ שהביא רבנו — שהגמ' שכבת ע"ג א שהתופר ב' תפירות חייב איירי בקושר בקשר אחד — הם דלא כדברי התרומ'.

1 הרמב"ם כתב כפי מהל' שבת ה"ט: התופר שתי תפירות חייב והוא שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תחטט. וכתב הכס"מ בשם הרמ"ן: חימה למה לא כתב שיהא חייב שתיים משום קושר ומשום תופר כדברי הירושלמי (שבת פ"ג ה"ב) שזה בודאי עשה שתי מלאכות קושר ותופר. ובמנחת חינוך מצוה ל"ב מלאכת התופר כתב שבאמת לרמב"ם לא קשה מיד. שהרי הוא ס"ל שאין חייב בקושר אלא בקשר אומן. ולפ"י תופר שתי תפירות וקושר ראשי החוט בקשר הדיוט חייב משום תופר, אך לא משום קושר. אבל לפירש"י קשה למה לא יתחייב שתיים. ובפרק כלל גדול

באר הגולה

ח שנה מ"ח.

נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר הרצועות למקומם
ובלבד שלא יקשור. הנה: (כ) ודוקא שיכול להחזירו כלא טורח אבל אם נצרך טורח לזה אסור דמישין שמה
יקשור (תוספות והרא"ש פרק נמה עומנין): ג ח מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס שאינו
קשר של קיימא אבל אין פותחין אותו מחדש דמתקן מנא הוא: הנה (כא) אפילו ככל נפתח רק
שחור האומן וקשרו או פפרו נידח מדך שהאומנין עושין (כג) ירוסס ח"ד (כב) ולכן אסור לנחק או לחמוך זוג של
מנעלים התפורים יחד מדך שהאומנים עושין אף על גב דהתפירה אינה של קיימא דאין חילוק בתפירה בין של קיימא
לאינה של קיימא (הגהות מרדכי פ' נמה עומנין) (כג) ויש מחזיקין בתפירה שאינה של קיימא ואין להחזיר כמי עס

ביאורי הגר"א

שס: (כב) ולכן כו' דאין. מדאמרין ביו"ט לא
נ' מחזיר אבל לא ס' ומנא דרש"י מפני שאינו של קיימא
ואפ"ה לא תפקיע כו': (כג) ויש מתירין כו'.

שס הגאונים: (כ) ודוקא. כמ"ש קכ"ז נ' שמה
(כא) אפי' כבר כו'. כמ"ש רש"י
שס ד"ה מגופה שהרי כו' הא בלא"ה לא וע' הגמ"ר

ברכת אליהו

ומגדל, משום גזירה שמה יתקע. ומכאן הוכיחו התוס' שם מח
א ד"ה הא חדתי הנ"ל בסק"ט, שבמקום שיש חשש שמה
יתקע או יקשור אסור להחזיר.

(כא) [בריש הסעיף בבאה"ג סק"ח ציין לשבת מח א. דאיתא
שם עמודים א', ב': אמר רב יהודה אמר רב הפותח בית
הצואר בשבת חייב חטאת (דהשתא קמשי ליה מנא וחייב
משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה — רש"י) מחקיף לה
רב כהנא וכלי מה בין זה למגופת חבית (דנתיא כפרק חבית
שנשברה) (לקמן קמא א) מביא אדם חבית ומחזיז את ראשה
בסיף ומניחה לפני האורחים — רש"י) א"ל רבא זה חיבור
זה אינו חיבור. ודברי הרמ"א — שיש משום חיקון מנא
אפילו כבר נפתח רק שחזור האומן וקשרו וכו' — [הם]
כמ"ש רש"י שם ד"ה מגופה: אינה מן החבית עצמו ואעפ"י
שדבקה בו אינו חשיב חיבור שהרי לינטל עומדת אבל הבגד
כשנארג כולו חיבור. משמע מרש"י שהמגופה אינה חיבור,
משום שהיא עומדת לינטל. הא בלא"ה — שאינה עומדת
לינטל — לא. ואע"ג דמעיקרא לא היתה מחוברת, אלא —
דבוקה בחבית, אפ"ה חשיב כמחוברת מעיקרא, והפחתה
חשיב כפחות מתחילה, ויש בזה משום חיקון מנא. ועיין
הגמ"ר שם [ויש פרק כמה טומנין סימן תנ"ז: ריב"א פ"ב בית
הצואר שאם מתקשר בשעת כביסתן מתירין אבל אם היה
תפור פ' בית הצואר או כמו שמדבקין הרצענין זוג של מנעל
אסור לנתקן זה מזה שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא
לתפירה שאינה של קיימא ורפיא ביד עכ"ל ורבנו יואל מתיר
אפילו בתפירה הואיל ולא להתקיים עבד, עכ"ל הגמ"ר.
ומוכח מכאן דחיקון מנא אינו דוקא בתפוחית בית הצואר
מתחילה, אלא גם כשפותח לאחר שהאומן תפור. אלא
שנחלקו הריב"א ורבנו יואל בתפירה שאינה של קיימא אי הוי
תפירה או לא].

(כב, כג) מדאמרין ביו"ט (ביצה) לא ב: אמר שמואל

קישורין כך הוא חייב על היתרן.
(יז) דלא גזור על שבות במקום צערא. כמ"ש בס"י (שי"ז)
[שט"ז] ס"ט ע"ש. [שבמקום שיש לו צער מעקיצת פרעוש,
מותר לצודו. דכיון שאין במינו ניצוד, הו"ל איסור דרבנן,
ובמקום צערא לא גזור. ועמש"ש בסק"ח וסק"ט].
(יח) כמו בב' תפירות [פ'] דהלא כבר ביאר רבנו בסקט"ו
דהא דרייקנין דקשר א' לא הוי קשר לחיובא הוא מהא דאיתא
עד ב גבי ב' תפירות והוא דקשור והלא שם היה קשור שני
הראשין יחד ולהכי לא ילפינן משם רק ככה"ג אבל לא אם
עשה קשר כראש אחר — ד"א].

(יט) תוספתא דשבת פרק (י"ב) [י"ג] הי"ד: נשמטו לו
רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל ה"ז יחזיר ובלבד
שלא יקשור. ועבה"ג סק"י שציין לרמב"ם פ"י מהל' שבת
[ה"ד] ושהמ"מ כתב שם שהוא מהתוספתא. וי"ב בגמ' שלנו
שם רפ"ד. דאיתא התם מח א: רב חסדא שרא לאהדורי אודרא
לבי סדיא (להחזיר מוכין שנפלו מן הכר לתוכן — רש"י)
בשבתא איתיביה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא מתירין בית
הצואר בשבת אבל לא פותחין ואין נותנין את המוכין לא לתוך
הכר ולא לתוך הכסת ביו"ט ואצ"ל בשבת לא קשיא הא
בחדתי (שלא היו מעולם לתוכו אסור דהשתא עבד ליה מנא
— רש"י) והא בעתיקי (להחזירו לכר זה שנפלו ממנו —
רש"י). ועיין תוס' שם בד"ה הא בחדתי, וז"ל: אומר ר"י שאם
נחקו חוטי הסרבל אם הנקב רחב ויכול להכניסם בלא טורח
שרי כיון דעתיקי ובלבד שיתנם בענין זה שלא יהא לחוש
שמה יתקע דבענין שהוא רגילות לתקוע ולקשור נראה
דאסורין להחזיר כדאסרינן בריש כל הכלים (קכב ב) החזרת
שידה תיבה ומגדל גזירה שמה יתקע. וכ"כ הגהות מרדכי שם
סימן תנ"ז בשם הגאונים, דדוקא בשכבר היה שם מותר
להחזיר.

(כ) כמ"ש בשבת קכב ב, שאסור להחזיר דלתות שידה תיבה

של קיימא לאינה של קיימא. ומ"ש רבנו שדברי הרמ"א כמ"ש
רש"י היינו רק ביחס לענין הראשון — שיש חיקון מנא לא רק
דבר שנפתח מתחילה, אלא גם בדבר שהיה פתוח. ורק שחזור
האומן וקשרו או תפורו. וזה נלמד מדברי רש"י כמ"ש בפנים.
ובנוגע למ"ש שלכאורה דברי רש"י הם בסתירה לענין השני
שברמ"א — שבתפירה אין חילוק בין קיימה לאינה של קיימה —
ראה הערה 3.

2 מ"ש רבנו שדברי הרמ"א הם. כמ"ש שם ד"ה מגופה, צ"ב.
שהרי רש"י כתב שם שמגופת חבית אינה חיבור ומותר לטילה
"שהרי עומדת לינטל". ומוכח מרש"י שגם בחיבור שאינו של קשר
צריך להיות חיבור של קיימא. ואילו הרמ"א כתב: דאין חילוק
בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא. וצ"ל שבדברי הרמ"א נאמן
ישנם שני ענינים (א) שיש משום חיקון מנא גם בדבר ש. ככר נפתח
רק שחזור האומן וקשרו או תפורו וכו'. (ב) דאין חילוק בתפירה בין

ביאורי הגר"א

ברכת אליהו

ממש ומכה בפטיש נמי ליכא דכבר נגמרה מלאכתו חלל פותח בית הצואר אינו חיבור שזריך לפתוח ומיני משום מכה בפטיש. והוא נדעתי רש"י ודל"מ דלון גנין בכלים כלל ואין חיוב בכלים חלל משום מכה בפטיש ועמ"ל ר"ס ש"ד וענהג"מ רפ"א סי' ק"ל נשם רל"ס:

חכית חיבור. וכבר נגמרה מלאכתו של החכית. ואין בנין ופתירה בכלים ממש. ומכה בפטיש נמי ליכא דכבר נגמרה מלאכתו. אבל פותח בית הצואר אינו חיבור, משום שצריך לפתוח, וחייב משום מכה בפטיש. וכל הפירוש הזה — שאין בחכית משום בנין — הוא כדעת רש"י והרא"ם דאין בנין בכלים כלל, ואין חייב בכלים אלא משום מכה בפטיש. ועמ"ל ר"ס ש"ד סק"ד בשיטת רש"י שאין בנין בכלים. ועיין בהג"מ רפ"א סי' ק"ל בשם הרא"ם. [בפנינו זה בהג"מ רפ"ב סימן תרס"א. וירש דברי הגמ"ר שם צוינו בלח הדיונים שנמצאו בהג"מ רפ"א סימן ק"ל. ודברי הרא"ם דהלל הוכיחו גם בהגהות מיימוניות בפ"י מהל' שבת הי"ג אות מ']. דאיתא נכבש קב ב: עייל שופתא (יחד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מר בהיותו בנקב הברזל להדקו שלא יצא — רש"י) בקופינא דמרא (הוא חור שבראש המר — רש"י) רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש. והקשה הרא"ם: רב אמר משום בונה פ"י מרא זו

דשם מ"מ הקליעה לקיום עומדת וע' הגמ"ר שזה ממנלא הקשה על מ"ש מה בין כ"י זה חיבור כ"י משמע דאילו היתה המגופה חיבור היה אסור והלא אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ופירש הוא להיפך זה חיבור ר"ל מגופת חכית חיבור וכבר נגמרה מלאכתו ואין בנין וסתירה בכלים

חומות שברקע (כגון דלתות פתחי בורות ומערה הסגורים בקשרי חבלים — רש"י) מחיר אבל לא מפקיע (החבל לסחור עבותו וגדילתו — רש"י) ולא חותך (דהא סתירה היא ויש סתירה בבנין של קרקע — רש"י). וכתב רש"י דהא דמחיר את החבל, מפני שאינו של קיימא, ואפ"ה, לא מפקיע ולא חותך. הרי דגם בתפירה שאינה של קיימא, אסור לקרוע ולהחיר. ודעת היש מתירין —, בתפירה שאינה של קיימא — היא שאין ללמוד משם לענינו. דשם מ"מ הקליעה לקיום עומדת. דאע"ג שמותר להחיר הקשר — מפני שאינו של קיימא — אבל הקליעה של החבל עצמו היא של קיימא. לפיכך אסור להפקיע. ועיין בהג"מ רפ"ד רשבת סימן תנ"י. שה"י ברוך ממנגנצא הקשה — על מ"ש רש"י בגמ' מח ב' הנ"ל בסב"כ"א, וכ"י מה בין זה למגופת חכית זה חיבור זה אינו חיבור — משמע דאילו היתה המגופה חיבור, היה אסור והלא אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים. ופירש הוא להיפך מפירש"י ש"ש שם בגמ' "זה חיבור", ר"ל — מגופת

דברי ר' ברוך ממנגנצא, מ"ש הגמ' "זה חיבור". היינו שבמגופה נחשב לחיבור. והוכיח מזה שש"ש שהמגופה עומדת לינטל, אפ"ה חשיב חיבור. ולכאורה זה אינו. שכוונת ר' ברוך ממנגנצא ש"ש בגמ' "חיבור". היינו מלשון התחברות ותוספת. וכונתו שבהסרת מגופה אין אסור משום מכה בפטיש, כיון שעצם עשיית הכלי כבר נגמר. והמגופה אינה אלא תוספת חיצונית שנחתברה לכלי. ומשום כך אין בזה משום מכה בפטיש. משא"כ בפותח בית הצואר אינו חיבור, היינו שאין בפתיחתה משום סילוק דבר שנחתבר, אלא תיקון כעצם הכלי. ומש"ה יש בזה משום מכה בפטיש. וכן משמע בספר היראים לר"א ממיץ — שהוא בעל השיטה שמפרשת בגמ' דל כרש"י — שכתב בסימן רע"ד [ק"כ] בבאור דברי הגמ' "זה חיבור זה אינו חיבור", וז"ל: פ"י המגופה נתחברה לחכית לאחר שנגמרה ונעשית הלכך אין הסרת מגופת החכית גמר מלאכת החכית שהרי בגמ' חיבורה נגמרה וזה פתיחת בית הצואר אינה חיבור פ"י חכית כד שםסיר משם לא נתחברה בו אלא מעיקרא הוא הלכך הסרת חכית בגמ' פתיחת בית הצואר היא נקראת מלאכת המלוכש לאחר בנין וחייב משום מכה בפטיש. ולפ"ז אין להוכיח מדברי הגמ' — זה חיבור זה אינו חיבור — שחיבור העומד לינטל לא הוא חיבור, ודלא כדברי הר"א.

ולכן נראה שרבוני ציין לדברי ר' ברוך ממנגנצא, לא כדי להוכיח מהגמ' — לפי פירוש — כשיטת המחברים שחפירה שאינה של קיימא הוי תפירה. אלא רק שלא יקשה עליהם מהגמ' שהרי אם נפרש דברי הגמ' "זה חיבור וכו'" כפירוש"י, יהיה מוכח שחיבור שעומד לינטל לא הוי חיבור, וכו'". וע"ז כתב רבנו שהשיטה הזאת שחיבור העומד לינטל הוי חיבור — תפרש את תירוצי הגמ' "זה חיבור וכו'". כפירוש הרב ממנגנצא. ולפ"ז אין הוכחה מהגמ' שחפירה שאינה של קיימא לא הוי תפירה.

ואפשר לומר עוד ככוונת רבנו. שדבריו אינם מתיחסים כלל למחלוקת שברמ"א — אם גם בתפירה אמרינן שבאינה של קיימא לא הוי תפירה — אלא שדבריו קאי על מ"ש הרמ"א: אפילו כבר נפתח רק שחור האומן וקשרו או תפרו ביחד וכו'. והיינו שגם דבר שכבר נגמרה פעם מלאכתו, יש עדין משום תיקון מנא. וע"ז ציין רבנו לדברי ר' ברוך ממנגנצא, [וכוונתו שמדברי ר' ברוך ממנגנצא משמע כן. שהרי ר' ברוך כתב שמה שמותר להסיר מגופת החכית הוא משום שהחכית כבר נגמרה עשייתה, וזה שחזר ופתח המגופה

3 צ"כ מה כוונת רבנו כהביאו את דברי ר' ברוך ממנגנצא. ונראה שכוונת רבנו לומר שבעל השיטה הראשונה שברמ"א — דאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא — צריך לפרש ש"ש הגמ' "זה חיבור זה אינו חיבור", כפירושו של ר' ברוך ממנגנצא, ודלא כרש"י, וכמו שנבאר.

כדעתה 2 כתבונו שמדברי הגמ' "זה חיבור זה אינו חיבור" — כפי שפירשה רש"י — מוכח שגם תפירה שאינה של קיימא אינה תפירה. שרש"י פירש: מגופה אינה מן החכית עצמו ואעפ"י שדבוקה בו אינו חשיב חיבור שהרי לינטל עומדת אבל הבגד שנארג כולו חיבור. ומוכח מרש"י שגם במגופה הדבוקה אינו חשיב חיבור "שהרי לינטל עומדת". הרי שאין חילוק לרש"י בין קשר ובין חיבור אחר, ובכל מקרה אמרינן שחיבור העומד להפיר אינו חיבור. וכן משמע מדברי הגמ"ר הנ"ל בסב"כ"א. שהביא שיטת רבנו ויאל ש"מותר אפילו בתפירה הראיל ולא להתקיים עבד". וכתב: וכן כתב רבאבי"ה משום רשב"ם ומפרש זה חיבור הפותח וכו'. הרי ששיטה זו — המתירה בתפירה שאינה של קיימא — מפרשת כפירש"י שביט הצואר הוא חיבור ומגופת חכית אינה חיבור. והיינו שמגופת חכית היא דבוקה ועומדת למ"ש, ומש"ה לא חשיב חיבור. וכן הוא להדיא בראבי"ה בחידושי למ"ס שבת סימן ר"י, שמקור שיטתו — שחפירה שאינה של קיימא אינה תפירה — הוא מפירש"י, וז"ל: רבי מחיר לקרוע בית הצואר כשחפור מעט וכו' שחיבור האומן וגם נראה כענין דדמי למגופת חכית דאמר ר' יהודה אמר רב. הפותח וכו' מתקין וכו' זה חיבור וזה אינו חיבור שאין עמו להתקיים [שלינטל] עומדת וכן פירש"י. עכ"ל. וכן כתב אגן בדמש"ק אליעזר: ומשני זה חיבור וזה אינו חיבור והיינו מפני שעשויה לינטל וכמו שכתב רש"י שם וא"כ הלא מוכח משם דחיבור העשוי להפתח לא הוי חיבור. אלא שהד"א כתב א"כ שרבנו הביא את פירושו של ר' ברוך ממנגנצא, משום שפ"י פירוש זה משמע מהגמ' כשיטה הראשונה שברמ"א, והיינו שבתפירה אין חילוק בין של קיימא שאינה של קיימא. וז"ל הד"א: וע"ז כתב רבנו ד"ל כמ"ש (הר"ש) [הר"ב] ממנגנצא דהא דמשני זה חיבור וכו' הוא להיפך דהיינו דמגופת החכית הוי חיבור וחשוכו ככלל גמורה דליכא מן משום מכה בפטיש ומשום בונה נמי ליכא וכו' וא"כ אדרבא משם מוכח להיפך דחיבור העשוי להפתח הוא חיבור מוקרין למגופת חכית חיבור אף דעשוי לינטל, עכ"ל. ודבריו צ"ע. שלפי פירושו

באר הגולה

ט שס ק"ג נמשנה.
י נלשנה נחלה דמו
וכ"ר רמז"ס כפ"י.
כ ה"ה שס נשס
הרמז"ס נשס המוס.
ל שס נגרייטל
נחמל"ס מוספות
נעירינן ל"ו והרמז"ס כפ"י וש"פ.
הרמז"ס שס נפיק ר.

האין (נ"י): ד מ קושרין דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו אבל לא בחבל והני מילי בדליים הקבועים בבור כ אבל דליים שלנו שאינם קבועים בבור אינו קשר של קיימא: ה לעניבה מותר דלאו קשר הוא. הנה: (כד) ואפילו אם עושה קשר אחד למטה טהנינו בו הימר (אגור): ו מ קושרים חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא נ ואפילו בב' ראשי הפתח ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויוציאנה דרך שם ויניח ראש השני קשור ס (כה) ממלשלין חבל של גרדי (פירוש אורג) לקשרו באבוס ובפרה (כו) ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד

נעירינן ל"ו והרמז"ס כפ"י וש"פ. מ שס קי"א נמשנה. נ שס נגמל"ס ק"ב. ס מיתל דר' יוסף שס קי"ג ונפי' הרמז"ס שס נפיק ר.

ביאורי הגר"א

(כד) ואפי'. דקשר א' לאו כלום כמ"ש נס"א: ואוקימנא נחל דגרדי: (כו) ולא חיישינן. טור (כה) מטלטלין. שס כלי קיואי כו' הר"ף ונ"א: ונפי' רש"י ולשון שני שמוספות:

ברכת אליהו

וקושרו בפרה (ראשו אחד — רש"י) ובאבוס (והשני באבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קיימא — רש"י) איתביה ר' אחא אריכא וכו' חבל שבאבוס קושרו בפרה ושכפרה קושרו באבוס ובכלד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקושרו בפרה ובאבוס התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי. הרי דבחבל דגרדי מותר לקשרו בפרה באבוס, ולא גזרו אטו חבל דעלמא. ולכאורה קשה מרבנן דמתניתין שאסרו לקשור אף בחבל דגרדי. וכתבו שם התוס' בד"ה התם חבל ב' פירושים, וז"ל: וקמ"ל רב דלא גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וכו' יהודה א"נ אפילו רבנן מודו דאפי' בחבל דעלמא לא שכיח שיהא קשר של קיימא כשקושרו בפרה ובאבוס ולהכי לא גזרו בחבל דגרדי. ורש"י כתב בד"ה וקושרו בפרה: ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באבוס וכו'. הרי שרש"י נקט כתיירן השני שבתוס', שבפרה ובאבוס שרי אפילו לרבנן. דלא דמי לקשירת חבל בדלי דאסור אף בחבל דגרדי, דהכא אין חשש שמא יתירו רק קשר אחד, ולפיכך התירו. וכן משמע בטור שפסק כרבנן בקשירת חבל בדלי דאסור אף בחבל דגרדי.

מחוסרת בנין בחסרון שופתא הלכך אין בו משום מכה בפטיש שאינו נקרא מכה בפטיש אלא בדבר שאינו מחוסר בנין שהכאת הפטיש הוא לאחר גמר הבנין ולא אמר רב משום בונה וכו' אלא להסירו מטעם מכה בפטיש שלעולם בחסרות בנין לא תהא מלאכת מכה בפטיש.

(כד) דקשר אחד לאו כלום הוא. כמ"ש הרמ"א בס"א: [ו]י"א דיש להזהר שלא להחיר שום קשר שהוא שני קשרים זה על זה. ועיין שם סקט"ו, שהוכחנו דקשר אחד לאו קשר הוא. ולכן מותר עניבה ע"ג קשר אחד].

(כה) שם כלי קיואי כו' וכו' הר"ף והרא"ש ואוקימנא בחבל דגרדי.

(כו) [תנן בשבת ק"ג א: קושרין דלי בפסקיא (ע"פ הבור דפסקיא לא מבטל ליה התם — רש"י) אבל לא בחבל (דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהרי קושרו וחלויו שם תמיד — רש"י) ור' יהודה מתיר. ואיתא עלה בגמ' שם: חבל דמאי אילימא חבל דעלמא ר' יהודה מתיר קשר של קיימא הוא אלא חבל דגרדי (פליגי דצריך לה ולא מבטל לה — רש"י). ומסיק שם בגמ' דרבנן גזרו חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ור' יהודה לא גזר. ואיתא שם בהמשך הגמ': א"ר אבא אמר ר' חייא בר אשי אמר רב מביא אדם חבל מתוך ביתו

הטלטול. וע"ז כתב רבנו שזה כמ"ש הר"ף והרא"ש, שם"ש בגמ' שמוחר לטלטל כלי קיואי. אוקימנא בחבל דגרדי. דבריהם המחבר הם כדברי הרמב"ם שכתב כפ"י מהל' שבת ה"י: אבל לא יביא חבל מתוך ביתו ויקושר בפרה ובאבוס ואם היה חבל גרדי שמוחר לטלטלו היה זה מביא וקושר בפרה ובאבוס מפני שכל אלו הקשרים מעשה הדיוט הן ואינן של קיימא אלא פעם קושר ופעם מתיר ולפיכך מותר לקשור אותו לכתחילה. וכתב שם הרמ"ם: אבל צ"ע כמ"ש בחבל דגרדי שמוחר לטלטלו ונראה מדבריו שאיסור שאר החבלים הוא משום טלטול ובגמרא גבי קושרין דלי נראה כדברי רש"י וז"ל שחלוק החבלים הוא מפני ביטול ועיקר וכתב ע"ז רבנו בחידישים וביאורים מלוקטים — הובא ברמב"ם הוצאת שבתי פונקל — ח"ל: עיין תמיהת המ"ש שחלוק החבלים מפני ביטול ולא מפני הטלטול ולענין גמ' הרמב"ם סבר הכי רק מילתא אנב אורחא קמ"ל כיון שרוצה להוכיח ההיתר בחבל גרדי ואם יוקשה איך יטול אותה שהוקצה לאיסור וקמ"ל דמותר כשמואל דכלי קיואי מותר לטלטל אף לא לענין החלוקה של קשירה הוכיח הטלטול כמו שכתב תחילה פ' כ"ז כלי האורג וחבליו כו' מותר לטלטל דלא מקפיד האומן עליהם שלא יפתח ולהירי מוקצה מחמת חסרון כו' עיין מ"ם שם וא"ך היה הסכרא (אולי) שהיה יתיר מותר לטלטל גרדי מחבל דעלמא וכלפי לייא אלא ודאי כנ"ל. עכ"ל.

אף שחזרו והדביקה — אין בזה משום גמר מלאכה ומוכח שדבר שנגמרה מלאכתו חו ליקא בזה משום גמר מלאכה. והו"ה "בבבד שכבר נפתח וחזרו האומן ותפור". מותר לנתק.

4 איתא בשבת ק"ג א: אמר רב חייא בר אשי אמר רב מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאבוס. ופירש"י: לא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל שבאבוס וכו' ונמצא האחד של קיימא. ומסקינן דאיידי בחבל דגרדי, היינו שהאומן צריך לו ואין חשש שיבטלנו. ואיתא שם בהמשך לשון הגמ': אמר רב יהודה אמר שמואל כלי קיואי מותר לטלטל בשבת. ופירש"י: כלי אורגים ואיידי דאיידי בחבל דגרדי נקט לה הכא. ולפירש"י מה שמדבר בגמ' "חבל דגרדי" אינו לענין טלטול אלא לענין קשר. וכלי קיואי אינו חבל דגרדי אלא חבל מכלי האורג. ולא אכל לר"ף יב גירסא אחרת בסוגיא, ח"ל: מכי אדם חבל של גרדי מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאבוס ואמר רב נחמן אמר שמואל אם כלי קיואי הוא מותר לטלטלו בשבת ואוקימנא בחבל של גרדי דהיינו כלי קיואי. וכתב שם בהגהות חו"י וכן בהגהות הב"ח. שצ"ל: ואמר רב נחמן אמר שמואל אם כלי קיואי וכו'. וכ"ה גירסת הרא"ש שם פט"ו סימן א' ובמאור הקטן שם. ולפי גירסא זו, כלי קיואי" הוא "חבל דגרדי". והוה שכתב המחבר: "מטלטלין חבל של גרדי וכו'". שההיתר אינו רק לענין הקשירה, אלא אף לענין

באר הגולה

ע שם נגמלא.

ויניח השני קיים אבל חבל דעלמא לא וה"מ לקשרו באבוס ובפרה ע אבל אם היה קשור באבוס ורוצה לקשרו בפרה או אם היה קשור בפרה ורוצה לקשרו באבוס מותר בכל חבל:

א חולין ט"ו וכתובות
ל"ד וז"ק פ"א וזכרי
יהודה ה"י"ף והגלויות
ורמב"ם נפ"ו והר"ס
וש"פ.

שיח דין המבשל בשבת. ובו י"ט סעיפים

א א (א) המבשל בשבת (ב) (או עשה אחד משאר מלאכות) (טור) במזיד אסור לו לעולם ולאחרים

ביאורי הגר"א

א' אכל און קי"ל כ"י יוחנן אכל מ"מ אין נרחץ דנריהם
דא"כ למה פסק הר"ף וש"פ כר"ס זמנים א"כ יצאו והלך
כ"י הואיל ורע ס"ל כוונתו אלא כמנ"ש היכל דליחמך
ליחמך ואפילו אם תדחוק דשמי כאן דלא ס' הלכה נהדיא
אלא מורי מ"מ לא נראה לדחוק וזר מינה דהאי כלל
ליחא כאן דאף אם יסבור להלכה כר"י מ"מ כאן הלכה
כר"מ דהא המחלוקת נכריחא ופסק דמתניין מנ"ש
נפ"ד דינמות מ"ז נ' ומנ"ש הר"ף נפ" כל הכלים אע"ג
דהיא דחולין נמי סתמא הייא דיוקא היא שבת דומיא
ד"כ וש"פ שמתחייב כ"י ולא שנקיין פשטא דמתניין

שיח (א) המבשל בשבת כ"י. פסק כר"י ולא
כר"מ משום דסתמא דחולין כוונתו אכל החוס' וסייעתם
פסקו כר"מ ודליחמך כוונה מלך ומה שכתבו דסתמא
דחולין כר"י משום הא לא אירא דסתמא דפ"ג דתרומות
כר"מ וכן סוגיא דרפ"ג דשבת נפק ודעס כ"י כוונתו וכן
רע אורי כר"מ כ"י ומה שדפס הרמב"ן והר"ן ז"ל משום
דכ"י לטעמיה דס"ל מטין כר"י אכל און קי"ל כ"י יוחנן
דס"ל הלכה ליתא נגמרי' שלנו אדרבה דר' יוחנן ס"ל נפ'
הכותב מטין אלא דעס קי"ל כרענ"ל אלא דט"ס הוא
נכריהם וז"ל דכ"י לטעמיה דל"ל להני כללי עירובין מ"י

ברכת אליהו

וסייעתם פסקו כר"מ. וראייתם כוונה מאוד, כפי שיבואר
לקמן. ומה שכתבו — הר"ן והרמב"ן במלחמות בשבת לח א,
שהלכה כר' יהודה, — משום דסתמא דחולין כר' יהודה
משום הא לא אירא, משום דסתמא דפ"ג דתרומות כר"מ.
דחנן שם כמשנה ג': המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא
יאכל. הרי שסתם התנא כר' מאיר. וכן סוגיא דרפ"ג דשבת לח
א: לאחר נפק דרש להו המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא
יאכל — כוונתו דר"מ. וכן רב אורי כר"מ. דאיתא בחולין
שם: כי מורי להו רב לחלמיה מורי להו כר"מ. ומה שדחה
הרמב"ן במלחמות פ"ג דשבת והר"ן ז"ל בחולין שם —
שאין להוכיח ממה שרב אורי כר"מ, שהלכה כר"מ — משום
דרב לטעמיה דס"ל מטין כר' יהודה אבל און קי"ל כר' יוחנן
דס"ל הלכה ליתא בגמ' שלנו. [דאיתא בעירובין מ"ב: ר'
יעקב ור' זריקא אמרו הלכה כר' עקיבא מחבירו וכו'. יוסי
מחבירו וכו' רבי מחבירו (בבלי דוכתא — רש"י) למאי הלכתא
(לענין מה נאמרה שמעיה זו שפסקו הלכה סתם בכל
המקומות יש לסמוך עליה להורות הלכה למעשה כן או דלמא
מסבירא בעלמא קאמרי כן אבל הלכתא מכללא לא סמכינן
עליה למילף — רש"י) רב אסי אמר הלכה (ממש קאמרי ר'
יעקב ור' זריקא למיגמר מעשה מיניה ומיכבוד כר' עקיבא
היכא דיחיד פליג עליה וכו' יוסי אפילו במקום רבים —
רש"י) ור' חייא בר אבא אמר מטין (ר' יעקב ור' זריקא לאו
הלכה ממש פסקו אלא מטין ההוראה אחר ר' יוסי ואפי'
במקום רבים דאורווי מורגין לאדם יחיד לעשות כר' יוסי אבל
מדרש כפירין ברבים לא דרשנין — רש"י) וכו' כלשון הזה
אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן ר' מאיר ור' יהודה הלכה
כר' יהודה (כי האי לישנא דאיתמר הן דר' יעקב בר אידי למר
הלכה ולמר מטין וכו' — רש"י). ועפ"י כתבו הר"ן והרמב"ן
הנ"ל שאין להוכיח ממה שפסק רב כר"מ. דרב לטעמיה דס"ל
„מטין איתמר“, ולא הלכה. ומשום כך אורי רב כר"מ. א
ליתא בגמ' שלנו. ולא נאמר בגמ' שלנו שרב ס"ל „מטין“

ואילו בפרה ובאבוס פסק הטור שמותר בחבל דגרדי. והוא
שפסק המחבר: מטלטלין חבל דגרדי לקשרו בפרה ובאבוס
וכו'. ואע"ג שבסעיף ד' סתם המחבר כרבנן שאין קושרים
בדלי, ומשמע שאף בחבל גרדי אסור. וכמ"ש המ"א בסק"ג.
משום שפסק] כטור וכפ"י רש"י וכלשון שני בתוס', וכן בדלי
אסור משום דגרדינן אטו חבל דעלמא. ובפרה ובאבוס לא
גזור.

שיח (א) [בבבאה"ג סק"א ציין דחולין ט"ו וכתובות ל"ד
וב"ק ע"א. ושם איתא: המבשל בשבת בשוגג יאכל (הוא)
עצמו וכו' ביום — רש"י) במזיד לא יאכל (בו ביום עד
שחשך — רש"י) דביר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג יאכל
למוצ"ש (ולא בשבת והו"ה לאחריו — רש"י) במזיד לא
יאכל עולמית ר' יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצ"ש
לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים].
והמחבר פסק כר' יהודה — שבין בשוגג ובין במזיד אסור
בשבת. ולא כר' מאיר — משום דסתמא דחולין כוונתו דר'
יהודה. דבחולין יד א תנן: השוחט בשבת וכויה"כ אעפ"י
שמתחייב כנפשו שחיטתו כשרה. ואיתא עלה בגמ': אמר רב
הוא דרש חנני בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומא
(ואפילו בא לאכול בשר חי — רש"י) ונסכין חברייא למימר
ר' יהודה היא (בני הישיבה עלה על דעתם לומר דמתניתין
דפירשה רב דאסורה באכילה ליומא משום דקסבר מתני' ר'
יהודה היא — רש"י). ומסיקה הגמ' שם טו א שהכוונה לר'
יהודה שאוסר מבשל בשבת בין בשוגג ובין במזיד. ופרין
שם: ונוקמא במזיד ור' מאיר היא (דאמר אסורה ליומא —
רש"י). ומשני: לא סלקא דעתך דקתן דומיא דיוה"כ מה
יוה"כ לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא אכיל אף הכא נמי
לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד לא אכיל. הרי דסתמא
דמתניתין — דאסורה לאכול משחיטה בשבת בין בשוגג ובין
במזיד — איתא כר' יהודה. אבל החוס' שם ד"ה מורי

ביאורי הגר"א

יהודה ור' יוסי חזו דברי הרמב"ן דר' יוחנן פליג ארז ואולי לשטמיהו כנ"ל נהלי כלל דר"מ ור"י ור' יוחנן סתמא אחרינא אשכח ספ"ה דתורתו סאה מרומה כו' ואח"כ כו' אס שוגג מותר כו' והשתא אחי ג"כ שפיר אע"ג דסתמא כר"מ מ"מ כיון דסתמא אחרינא כר' יהודה הדרין לכלל דר"מ ור"י ור' יוחנן לשטמיה ור' יוחנן לשטמיה כנ"ל וכ"ה נכנסים ע"ד ונפלה דוקא נפל מעלמו כמ"ש נחום' דר' לשטמיה כנ"ל אבל לר' יוחנן אפי' הפילה ודברי ש"ע שם אינם נכונים אף אס מוס' ס"ל כן להלכה כמ"ש נ"י.

ברכת אליהו

אבל מ"מ אין נראים דבריהם — שהלכה כר' יוחנן, ומשום כך הלכה כר' יהודה — דא"כ למה פסק הר"ף ור"ש כר"ש במניח את ביתו והלך וכו' הואיל ורב ס"ל כוותיה. [נדאיתא שם בעמוד א' — הוכחה דליתנהו להני כללי — מהא דתנן המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואח"י ישראל אוסר לבני החצרות (שלא יוציאו מבתיהם לחצר מפני שיש לו רשות בחצר ואפ"י שאינו בעיר אוסר עליהם אם לא עירב קודם שהלך — רש"י) דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר אינו אוסר (הואיל ואינו בעיר — רש"י) ר' יוסי אומר נכרי אוסר ישראל אינו אוסר מפני שאין דרך ישראל לבוא בשבת ר' שמעון אומר אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיח דעתו ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר"ש ומאן פליג עליה ר' יהודה והא אמר ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה ומאי קושיא דלמא הכי נמי היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר. ופירש"י בסוף עמוד ב': היכא דאיתמר בהדיא הלכה כר' שמעון וכו' כ"ל ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה להיכא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר. והר"ף שם ושאר פוסקים פסקו כר"ש, משום שרב אמר שם שהלכה כר"ש. ולכאורה קשה, דהא שפסק רב כר"ש הוא משום דלית ליה להני כללי — שר"י ור"ש הלכה כר"י, כנ"ל — אבל לדין דאית לן הני כללי, יש לנו לפסוק כר' יהודה. אלא הא דפסקו הר"ף ור"ש כר' שמעון — אע"ג שהכלל הוא: ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה — הוא כמשי"ש: היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר. והיינו דכלל זה שר"י ור"ש הלכה כר"י, הוא דוקא במקום דלא איתמר הלכתא כמאן, אבל היכא דאיתמר בפירוש שהלכה כר"ש, פסקין כמותו נגד הכלל שר"י ור"ש הלכה כר"י. וזוהו הטעם שפסק הר"ף כמותו. וכן הוא גם בענין מחלוקת ר"מ ור"י במבשל בשבת. אע"ג שבדרך כלל ר"מ ור"י הלכה כר"י, מ"מ כיון שרב הורה בחולין שם כר"מ יש לפסוק כמותו, אע"ג שזה בניגוד לכלל שר"י ור"י הלכה כר"י. ואפילו אם תדחוק דשאני כאן — במבשל בשבת, שפסקו הר"ף ור"ש כר"י, אף שרב הורה כר"מ — דלא פסק רב הלכה בהדיא כר"מ, אלא רק מורי כר"מ, ומשום כך פסק הר"ף כר' יהודה, דהדרין לכלל דר"י ור"מ הלכה כר"י, מ"מ לא נראה לדחוק. ויש לפסוק הלכה כר"מ משום שרב הורה כמותו.

ובר מינה — שהוכחנו שיש לפסוק כר"מ, משום שרב הורה כוותיה — ליתא כאן להאי כללא. דאף אם יסבור כעלמא להלכה כר' יהודה — היכא דפליג עם ר' מאיר — מ"מ, כאן הלכה כר' מאיר. דהא המחלוקת במבשל בשבת היא כבריתא, וסתם במתניתין דפ"ב דתורמות הג"ל —

וכל הראיות שהצ"ה הרמב"ן מ"ש נפרק תולין ק"מ א' דניתהו דועירי כו' חמיה דלבי ענדל כו' והני שוגגין נינהו וכן מספ"י דיו"ט ר"פ חיקלע לני רבא ס' אימי ליה כו' כל אלו מוכרחין להיפך דהא ר"מ נדרגנן קניס ור"י לא קניס וכל אלו דרגנן הן אלא שם לישנא דברי הר"ף נזה דמלמרי' צירוש' פ"ג דערלה והביאו מוס' גנטיין נ"ד א' ד"ה נפלו כו' טעמא דר"מ כו' טעמא דר"י כד' אנהו א"ר יוחנן כל האיסורין שרינה עליהן שוגג מותר מוד אסור כו' אלמא ס"ל לרבי יוחנן כר' איתמר.]

אדרבא, דר' יוחנן ס"ל בפ' הכותב ד, מטין איתמר, אלא דשם קי"ל ברשב"ל. [דבכתובות פד א נחלקו ר' עקיבא ור' טרפון. ואיתא שם בעמוד ב': דון דייני כר"ש ואהדריה ר"ל לעובדא מיניהו א"ל ר' יוחנן עשית בשל הורה (עשית דברי ר"ע כאילו הן הלכה למשה מסיני שחזרת מעשה ביי"ד די לנו לקיים הלכה כמותו לכתחילה אבל משנעשה מעשה ונגמר הדין אין לנו לחזור — רש"י). ומסקינן שם בגמ' דר' יוחנן ור"ל בהא קמיפלגי: מר סבר הלכה איתמר (הלכה כר"ע מחבירו — רש"י) ומר סבר מטין איתמר (מטין ההוראה לכתחילה אחר ר"ע ומיהו אי עביד כאידך לא מהדרינן עובדא — רש"י) הרי דר' יוחנן הוא דס"ל — לענין הלכה כר"ע מחבירו — שרק, "מטין איתמר", והגמ' בעירובין הג"ל השווה כללי מחלוקת ר"י ור"מ לכללים שבמחלוקת ר"ע וחבירו. והיות והגמ' אמרה לענין מחלוקת ר"ע וחבירו שרק "מטין איתמר", הו"ה במחלוקת ר"י ור"מ. ואמנם בכתובות ס' קי"ל כרשב"ל דס"ל, "הלכה איתמר", אבל ר' יוחנן עצמו ש"מ "מטין איתמר", ולא כדברי הר"ן — שרב הוא הסובר "מטין", ור' יוחנן סובר, "הלכה".] אלא דט"ס הוא בדבריהם — מה שכתבו, "דרב לטעמיה דס"ל מטין כר' יהודה — וצ"ל דרב לטעמיה דלית ליה להני כללי עירובין מז א. [דאיתא שם מו ב: אמר רב משרשיא ליתנהו להני כללי (דכללינן לעיל פלוני ופלוני הלכה כפלוני בכל מקום אלא היכא דמסתבר כמר הלכתא כוותיה והיכא דמסתבר בדוכתא אחריתי כאידך עבדינן כוותיה — רש"י). ושקלינן וטרינן בגמ' שם מנא ליה לרב משרשיא דלא איתמר מחלוקת ר"מ ור"י אס עשיר יכול לערב ברגליו. ר"מ ס"ל דדוקא עני יכול לערב ברגליו, ור' יהודה ס"ל דגם עשיר יכול לערב ברגליו. ושם בגמ': מתני ליה רב חיאי בר אשי לחיאי בר רב קמיה דרב אחד עני ואחד עשיר ואמר ליה רב סיים בה נמי הלכה כר' יהודה. והוכיחה הגמ' מכאן דלית לן הני כללי. דאי אית לן, למה ליה למימר, "וסיים בה נמי הלכה כר' יהודה", והא כבר כללינן לעיל להדיא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, הלכה כר' יהודה. ופריך שם בגמ': ומאי קושיא דלמא רב לית ליה הני כללי (ומשום דרב לית ליה קאמרת ליתנהו והא ר' יוחנן קאמר להו והלכה כר' יוחנן — רש"י). ומסיק שם בעמוד ב': אלא הכי קאמר (רב משרשיא — רש"י) הני כללי לאו דברי הכל נינהו דהא רב לית ליה הני כללי (כדאמר לעיל מדאיצטריך ליה למימר סיים בה נמי הלכה כר' יהודה — רש"י) וזהו שכתבו הר"ן והרמב"ן שרב לטעמיה שהורה כר"מ, משום דלית ליה הני כללי דהלכה כר' יהודה. אבל אנן קי"ל כר' יוחנן — דאית ליה הני כללי — ומשם כך פסקינן הלכה כר' יהודה.

ביאורי הגר"א

פוערין אשארט קאי אלס נשחטת שנת מחיני רנן וסלקא לה הכרחא לאוקמא רנן כר"י הסנדלר וא"כ לדין דהלכה כמ"ד מעשה שנת דרנן לימא הכרחא דרנן ס"ל כר"י הסנדלר אלס הדרינן לנלל דר"מ ור"י כי ופגומא דר"א ורבינא נ"מ לפי דמחית' אי קאי ומחית' פוערין אשארט או לא כנ"ל ח"ש הנכך הלכה סי' ומ"מ דברי המוספות עיקר הלכה וכן יס להניח ראי' לדיניהו ממ"ש גירושמי פ"ג ד"ט ח"ל של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין כרחמיס שלהן אר"א ג"ל פ"א אכל אלא אלס ר"ג והניחו לפניו אינגרין ונמוכו פלפלין שוחקין כיון שטעמן משך

ברכת אליהו

ליה ולא אכל דביתו דועירי עבדא ליה לרב חייה בר אשי ולא אכל א"ל לרבך עבידי ליה ואכל ואת לא אכלת. וכתב ע"ז הרמב"ן שם: והני דאי שוגגין ניגוהו כסבור מותר והר"ל כמעשר בשבת בשוגג או כמבשל ולר"מ יאכל והר"ל למיסר מכאן ולהבא ולשבת אחרת ולהחיר מה שנעשה כבר בדיעבד אלא כר' יהודה. וכן הוכיח הרמב"ן שם מספ"ק דיו"ט. דאיתא בבבצה יד א דאין כותשין במכתשת גדולה. ואיתא שם בעמוד ב': רב פפא אהמלע לבי (רבה) [מר שמואל] אייתי ליה דיסא ולא אכל. ומפרשת הגמ' שם, שלא אכל משום שכתשוה במכתשת גדולה. ואע"ג שמר שמואל היה סבור שמותר לכתוש, אעפ"י לא רצה רב פפא לאכול מהדיסא. והוכיח הרמב"ן מזה שהלכה כר' יהודה, שאף בשוגג אסור בו ביס. אבל כל אלו הראיות מוכרחין להיפך, שהלכה כר"מ ולא כר"י. דהא ר"מ דרננן קניס ור' יהודה לא קניס. [דעת בגיטין נב ב: המטמא והמדמע והמנסך אחר שוגג ואחד מיד חייב דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג פטור במזיד חייב. ומסיקה הגמ' שם דפליגי אי קנסו שוגג אטו מזיד או לא. ומקשינן: ורמי דר"מ אדר"מ ורמי דר"י אדר"י דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל כמזיד לא יאכל דברי ר"מ ר"י אומר בשוגג יאכל למרצ"ש במזיד לא יאכל עולמית וכו' דר"מ אדר"מ לא קשיא כי קניס דרננן כדאורייתא לא קניס וכו' דר"י אדר"י לא קשיא כי לא קניס דרננן כדאורייתא קניס. וכל אלו — כותש וממחה חרדל — איסורי דרבנן הן, ומשום כך החמירו ולא רצו לאכול. משום שהלכה כר"מ, ולדבריו כדאיסורי דרבנן גם בשוגג אסור.]

— וכאיסור דרבנן כר"מ. וכע"ז כתב החזו"א בסיומן ל"ז סכ"ד: דאפי' אי הלכה כר"מ כדאורייתא אין הלכה כמותו דרבנן דלא תלי זה בזה והלא סתמא דמתניתין גיטין נב ב' דהמטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטורין דל כר"מ. עכ"ל.

ועל מ"ש רבנו, שהני אמוראי לא רצו לאכול משום שפסקו כר"מ, וכאיסורי דרבנן קניסין, כתב שם הלכות מרכי: איני מבין דא"כ הא דאמר הכא (שבת לח א) מתחילה אמרו המבשל בשבת בשוגג יאכל כמזיד לא יאכל והו"ה לשוכח הא שוכח הוא דרבנן ודברבנן הא ר"מ גזר ועכ"ל הא דגזר ר"מ דרבנן היינו בזה שאינם שייכים לאיסור דאורייתא כמו המעשר והמטביל בשבת דאילו לא טעמא דגבירא לחיקוני מכיון הוי גזר אבל הכא דהוי עיקר לגזור אטו דאורייתא כמו בשוכח לא עדיף מדאורייתא וכיון דאם היה עושה המלאכה בעצמה לא הוי קניסין מכש"כ מה שאסור מדרבנן ולא קניסין וא"כ הו"ה דמרבנן הוי לישא א"כ לא עדיף מאילו היה לא בשוגג. עכ"ל. ולפי דבריו מיושבת קושית רבנו על הרמב"ן. דהא שחלקו ר"מ ור"י אי קניסין דרבנן — דר"מ קניס ור"י לא קניס — הוא רק דכיר שהוא איסור עצמי מדרבנן, אבל כדאיסור דרבנן שיש לו שייכות לאיסור דאורייתא, דינו כאיסור דאורייתא, דלר"מ לא

וגם מה שהשיג הר"ה על הר"ף בפ"ג דשנת על מה שכתב הר"ף ושימ' ליתא לר"י הסנדלר הילכך הלכה כר"י והרמב"ן נחמק לישנו והר"ש כ' נפ' מרובה סי' ה' וקטרה דעמי מהנין דנריו דהא הני אמוראי פליגי אליבא דר"י הסנדלר והיפך כ' ושימ' לית' סי' ו' ולא קשה מיד שדננו מנזורים היטב מקוניה דגמ' שם ע"א ח' דכל הס' של הר"ף לפסוק כר"י הסנדלר עזר לנלל דר"מ ור"י אלו אלס משום דמסקנא דגמ' דמאן דמחית' ר"ש וס"ל כר"י הסנדלר וא"כ מדרנן ס"ל כוותיה הלכתא וכוותיה אלס למ"ד מעשה שנת דרנן מסקנא דגמ' שם דמחית'

המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל — כר"מ. ובכה"ג הלכה כסתם מתניתין. כמ"ש בפ"ד דיבמות מב ב: סתמא דמתניתין ומחלוקת בביריתא מאי א"ל הלכה כסתם. וכמ"ש הר"ף בפ' כל הכלים, שבת קכד ב: דקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ומסתברא לן ה"מ היכא דפליגי בהדיא אבל היכא דדברי ר"מ סתם ור' יהודה הוא דפליגי בהדיא לא אמרין ר"מ ור"י הלכה כר"י אלא הלכתא כסתם ואע"ג דאיפליגי בהדיא בביריתא כיון דסתם לן תנא כה"ג הלכה כר"מ, ולא חיישינן למחלוקת דביריתא. אע"ג דההיא מתניתין דחולין — יד א, הנ"ל בריש הסעיף, השוחט בשבת וכו' — אעפ"י שמתחייב בגפשו שחיטתו כשרה, ומוקמינן לה כר' יהודה — גמי סתמא, ולפי"ז היה לנו לפסוק כר' יהודה. אולם ההיא — דחולין דמוקמינן כר' יהודה, משום דמשמע דבין בשוגג ובין במזיד אסור בשבת — ידקא היא, ולא תנן בהדיא כר' יהודה, אלא דדייקנן שבת דרמני דיה"כ ואע"ג שמתחייב בגפשו, ויה"כ אסור בין בשוגג ובין במזיד, הו"ה שבת, ומשו"ה מוקמינן לה כר"י וכיון דאין זה אלא דיוק, ולא מפורש במשנה כר' יהודה, לא שבקינן פשטא דמתניתין דתרומות שהיא כר"מ, משום דיוקא דמתניתין דחולין שהיא כר"י. וכל הראיות שהביא הרמב"ן — שהלכה כר' יהודה — אינן ראיות, וכפי שנבאר למען. — הרמב"ן במלחמות בריש פ"ג דשבת הכיא רמא דרמני בפרק תולין שבת קמ א: איתמר חרדל שלשו מע"ש למחר אמר רב ממחו (במיס או בין — רש"י) בכלי (משמע שזה שינוי שלו — רש"י) אבל לא ביד (דממחו ליה שפיר — רש"י) וכו' אימיה דאביי עבדא

1 בחזו"א סימן ל"ז סקכ"ט העיר על דברי רבנו, ח"ל: דמש"כ דמתני' דתרומות עדיפא שהיא שנוי' להדיא י"ל כיון דבגמ' אמרו דמתניתין דחולין כר' יהודה א"כ ע"כ שנה כאן רבי דעת ר' יהודה ומה לי בהדיא ומה לי דיוקא, עכ"ל. ואולי ככוונת רבנו, מדאחר שיש שתי משניות שהן סתמא, האחת כר"מ והשני' כר' יהודה, עדיף לפסוק כסתמא דאיתא כר"מ, כיון ששם סתם רבי במפורש שבשוגג מותר, משא"כ בהדיא סתמא דאיתא כר' יהודה — ששם סתם רבי רק ע"י דיוק.

ובנוגע לעצם הכלל, כשיש סתם כמשנה ומחלוקת בביריתא, ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך ט', ערך „הלכה כסתם משנה“, ע"ש ס"א.

2 כספר לכות מרכי להגאון רבי משה מרדכי עפשטיין זצ"ל, למס' שבת סימן י' הקשה על דברי רבנו — שראיות הרמב"ן „מכרחין להיפך" — ח"ל: אכן איני מבין מדוע הוא ראה להיפך אפשר לומר דאין ראה דהני דרבנן ניגוהו וכדרבנן גם ר"מ קניס אבל איז ראה להיפך אטו אם הלכה כר"י ומבשל בשבת יאכל למרצ"ש א"א לפסוק כר"מ לקנסו בדברבנן, עכ"ל. ולפי דבריו של הלכות מרכי אפשר לפסוק באיסור דאורייתא כר' יהודה — שבשוגג קנסו

ביאורי הגר"א

דנדהיל אמר בירושלמי פ"ג דתרומות צעון קומי ר' יוחנן
אח מה אמר ח"ל אין לי משנה המעשר והמנעל בשבת
בשוגג יאכל נמזיד לא יאכל. וא"כ הלכה כר"מ בשוגג
יאכל כו' וגם בדרבנן לא קנים כדאמר ר' יוחנן ה"ל ות"ש
שם ר' אבהו בשם ר"י כל האסורין כו' היינו צ"ל דאורייתא
צ"ל דרבנן ולכן סתם רבי בתרומות שם המעשר והמנעל

ברכת אליהו

משום דסתמא אחריני אשכח, ספ"ה דתרומות משנה ט': סאה
תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו שם חולין אם שוגג
מותר ואם מזיד אסור. הרי סתם משנה בדברבנן לא קנסו שוגג
אטו מזיד. והשתא אתי ג"כ שפיר — הא שהקשנו לעיל
מסתמא דמתניתין דפ"ב דתרומות: המבשל בשבת בשוגג
יאכל במזיד לא יאכל — דאע"ג דסתמא כר"מ, מ"מ כיון
דסתמא אחרינא כר' יהודה, הדרנין לכלל, "ר"מ ור"י הלכה
כר"י". ורב לשיטתיה — הנ"ל בעירובין מז"א, דלית ליה הני
כללי, ומשונה פסק כר"י. ור' יוחנן לשיטתיה — שפסק כר'
יהודה — כנ"ל. ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ומשונה פסק
הר"ף כר' יהודה.

וכ"ה בזבחים עד א': אמר ר"ג אמר רבה בר אבהו אמר רב
טבעת של עבודת כוכבים שנחערבה במאה טבעות. ונפלה
אחת מהן לים הגדול הותרו כולן דאמרין הך דנפל היינו
איסורא. ויש לדייק בלשון בר שומר, "ונפלה", דמשמע דוקא
נפלה מעצמה אבל אם הפילה לא ככלה, אפילו הפילה
בשוגג. כמש"ש בתוס' ד"ה ונפלה: ודוקא נפלה ממילא אבל
הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד. והיינו משום דרב
לשיטתיה כנ"ל, שפסק כר"מ. ולר"מ בדרבנן קנסו שוגג אטו
מזיד. אבל לר' יוחנן — שפסק כר' יהודה — אפילו הפילה
בשוגג שרי. ודברי השו"ע שם אינם נכונים. [נד"ל המחבר
ביו"ד סימן ק"ו סיף ד': דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו
וכו' שנחערב באחרים ונאכל אחד מהם בשוגג או נפל מעצמו
ליים בענין שנאבד מן העולם הותרו כל האחרים וכו'. וכיון
שהמחבר פסק בענין כישול בשבת כר"י, היה צריך לפסוק
באיסור דרבנן שאפילו הפילה בשוגג מותר — ולא דוקא
ב"נפל מעצמו לים" — שהרי לר' יהודה לא קנסו באיסור
דרבנן שוגג אטו מזיד, וכנ"ל שאם קונסים בדאורייתא שוגג
אטו מזיד — כר' יהודה — צריך לפסוק בדרבנן שוגג
מותר]. אף אם תוס' בזבחים הנ"ל ס"ל כן להלכה — שדוקא
אם נפלה ממילא מותר, כמש"ש ב"י ביו"ד שם — מ"מ אין
להביא ראיה מהתוס'. שהם לשיטתם בחולין טו א פסקו כר"מ
כנ"ל. ומשונה בדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד. אבל השו"ע
שפסק כאן — לענין כישול בשבת — כר' יהודה, היה צריך
לפסוק גם ב"י שדאפילו אם הפילה בשוגג מותר, ולא דוקא
כשנפלה מעצמה. [ועמש"ש בסק"י].

ידיו מהן ח"ל אל תחוס לכן מעי"ט הן שחוקין ושאלו שם
ועשה ר"ג ח"ל ר"ג כשוגג. ויאלץ ח"ל שאלו להחיר מלאכי
ט"י ולפי"ו הראיה להיפך ח"ל שנמלחמות. רפ"ג שם
כאן מין ח"ל שאלו צמחם שלנו לימא ח"ל אין לדמות
דברים המפורשים בירושלמי וגם י"ל כמ"ש ברפ"ג שאני
מנעל דחמיר ח"ל ה"ל כו' וכן כל ראיותיו נדמו כנ"ל ועוד

אלא שיש ליישב דברי הר"ף בזה — שפסק כר' יהודה —
מדאמרין בירושלמי פ"ג דערה והביאו התוס' בגיטין נד א
ד"ה נעל וכו' טעמא דר"מ כו' טעמא דר"י אבהו אמר ר' יוחנן
כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור כו'. דתניא
שם בירושלמי ה"ו — לענין דברים שאינם מתבטלים מחמת
חשיבותם, כגון אגוזי פרך, רימוני בדן וחכיות סתומות, שאם
נתפצעו ונפלו יעלו באחד ומאתיים — נפלו ואח"כ נתפצעו
בין בשוגג ובין במזיד לא יעלו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר
בין בשוגג ובין במזיד יעלו ר' יוסי אומר שוגג יעלו מזיד לא
יעלו. ומפרש שם הירושלמי: מה טעמא דר"מ קנסו שוגג
מפני מזיד מה טעמא דר' יהודה כבר קנסו בידו (כלומר שכבר
קלקל הוא אותן בעצמו ולא קנסו במזיד אלא במקום שהוא
רוצה לבטל האיסור כמות שהוא — פני משה) מה טעמא דר'
יוסי כדאמר רבי אבהו בשם ר' יוחנן כל האיסורין שריבה
עליהן שוגג מותר מזיד אסור. אלמא ס"ל לר' יוחנן דבעלמא
בדרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד ודלא כר"מ אלא כר' יהודה
ור' יוסי דלא קנסו שוגג אטו מזיד. [אלא דבנפלו ונתפצעו ס"ל
לר' יהודה שאף במזיד יעלו וכנ"ל]. וזהו דברי הרמב"ן דר'
יוחנן פליג ארב, ואולי — ר' יוחנן ורב — לשיטתיהו כנ"ל
כהאי כללא דר"מ דר"מ ור"י. [לעיל הבאנו דברי הרמב"ן
במלחמות רפ"ג דשבת, שהר"ף פסק כר"י, ואף שרב אורי
כר"מ, וזהו משום שרב לית ליה הני כללי דר"מ ור"י הלכה
כר"י. והרמב"ן כ"כ שם ר' יוחנן אלא ליה הני כללי, וכתבנו
לעיל דליתא בגמ' שלנו שר' יוחנן ס"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י.
וכתבנו דאדרבא, ר' יוחנן ס"ל בכתובות פד ב, "מטין איתמר".
אולם עפ"י הירושלמי הנ"ל נראה דכתב הרמב"ן שר' יוחנן
פסק כר' יהודה. שהרי כאן מצינו שר' יוחנן ס"ל כר' יהודה
במאי דפליג אר"מ, ולא קנים שוגג אטו מזיד. וכד"א כתב:
ולכאורה י"ל דכוונת הרמב"ן והר"ן דכתבו דאין קי"ל הלכה
לא משום דס"ל לר' יוחנן הלכה אלא משום דאמר ר' יוחנן מה
אעשה שכנגדי חלוק עלי (כתובות פד ב) מזה נראה דחזר בו ר'
יוחנן לרשב"ל דהלכה איתמר גבי ר"ע מחבירו וממילא גבי
ר"מ ור"י ג"כ הלכה איתמר דתלוי זה בזה]. ור' יוחנן שפסק
כר' יהודה — אף שהבאנו לעיל ראיה שהלכה כר"מ, משום
דסתמא דפ"ב דתרומות כותיה, והו"ל לפסוק כר"מ, הוא

3 לכאורה כוונת רבנו לתלות דברי השו"ע ב"י דבדבריו כאן,
עפ"י הגמ' בגיטין נב ב, שר"מ קנים בדרבנן ולא בדאורייתא, ור"י
אית ליה איפכא, דקנים בדאורייתא ולא בדרבנן. ולפי"ז הקשה רבנו
על השו"ע, שכיון שבכישול פסק כר"י — שהמבשל בשבת בשוגג
לא יאכל — היה לו לפסוק גם ב"י כר' יהודה — שבדרבנן לא
קנסו שוגג אטו מזיד — ואמאי פסק שם שדוקא בנפלה מעצמה ולא
שהפילה בשוגג.

ולעיל בהערה 2 הבאנו מ"ש החזו"א והלבוש מרדכי, שאין
הכרח לתלות זה בזה. ואפשר לפסוק כר"י בדאורייתא — שקנסו
שוגג — ובר"מ בדרבנן, שקנסו גם בשוגג. ולפי"ז אפשר להעיר גם
על דברי רבנו כאן. שאף שפסק השו"ע בכישול שאסור משום

קנסינן ולר"י קנסינן. ושפיר הוכיח הרמב"ן — מהא דלא אכלו דבר
שנעשה בו איסור לישא מדרבנן — שהלכה כר"י. וכן כתב החזו"א
שם — על דברי הרמב"ן —: נראה דסבר דכי ה"ל דאסור ר"י שוגג
במכשל ובנוגע ובשאר מלאכות ה"ה בשבותין דידהו והא דמתיר
ר"י שוגג בדרבנן אינו אלא בדרבנן דאית ליה שם כפ"ע וכמ"ש
לעיל דהרי כל הני דרבנן ניהוו וכבר הקשה כן הגר"א בב"יורו ס"ו
ש"ח על הרמב"ן אבל דעת הרמב"ן דמבשל דרבנן במכשל
דאורייתא ובור דרבנן כבור דאורייתא וכדמוכח מהא דשרי ר"מ
לח א שכן קדירה וכו'. ועפ"י טבש ח"ל החזו"א: דמחזיר בשבת
בשוגג לדעת השו"ע דהלכה כר"י אסור ריעבד אף במקום דלא הוי
איסור בישול אלא איסור חזרה. וע"ע מש"ש בזה.

ביאורי הגר"א

שהמער הוא דרנן וכן המטביל כלים ס'. והמטביל הוא מן המורה וכפסס זה פסק ר' יוחנן מ"ל ומ"ש הגאונים

ברכת אליהו

הרי"ף — מבוארים היטב מסוגיא דגמ' כ"ק עא א, דתניא התם: גב וטבח בשבת גב וטבח לע"ז גב שור הנסקל וטבח משלם ארבעה וחמשה דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין. ואמרין התם: מאי טעמא דרבנן דפטרי אמרי מאן חכמים ר' שמעון דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמיא שחיטה אמרי בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא (איסורי הנאה נינהו וכו' — רש"י) אלא שבת שחיטה ראויה היא דתנן השוחט בשבת וכויה"כ אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה אמרי סבר לה כר' יוחנן הסנדלר דתנן המבשל בשבת וכו' ר' יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצ"ש לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל לעולמית לא לו ולא לאחרים וכו' פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן וכו' בשלמא למ"ד דאורייתא אטמו להכי פטרי רבנן (דשחיטה שאינה ראויה היא וכדברי ר"ש — רש"י) אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן אשאר אע"ז ושור הנסקל. ולפי הסוגיא הגיל' מיושבים דברי הרי"ף. דכל הס"ד של הרי"ף לפסוק כר' יוחנן הסנדלר נגד כללא דר"י ור"מ [כד"א כתב שצ"ל: נגד ר"י ור"מ שהם רבים נגד ר' יוחנן הסנדלר] אינו אלא משום דמסבג דגמ' דמאן חכמים ר' יוחנן וס"ל כר' יוחנן הסנדלר. וא"כ מדרבנן ס"ל כוותיה דר' יוחנן הסנדלר, ונקט לה בברייתא בלשון „חכמים” — ש"מ הלכתא כוותיה. אבל למ"ד מעשה שבת דרבנן, הרי מסבג דגמ' שם, דהא דחכמים פוטרין, לא קאי אשבת אלא אשאר — אע"ז ושור הנסקל — קאי. אבל בשחיטת שבת — דמדאורייתא שרי באכילה והרי שחיטה ראויה — מחייבי רבנן בארבעה וחמשה. ולפי"ז סלקא לה הכרחא לאוקמי רבנן — פשוטים מד' וה' — כר' יוחנן הסנדלר. וא"כ לדידן דהלכה כמ"ד מעשה שבת דרבנן, ליתא הכרחא דרבנן ס"ל כר' יוחנן הסנדלר, אלא הדינן לכללא דר"מ ור"י הלכה כר"י.

וגם מה שהשיג הרו"ה על הרי"ף בפ"ג דשבת על מה שכתב הרי"ף „וש"מ שיליתא לדר"י הסנדלר הלכך הלכה כר' יהודה.” דל"ל הרי"ף שם — אחרי שהביא דברי ר"מ, ר' יהודה ור' יוחנן הסנדלר, וכתב דטעמו של ר' יוחנן הסנדלר מדכתיב, „כי קודש היא לכם” (שמות לא יד) מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורים באכילה — פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן מאן דאמר מעשה שבת דאורייתא כדאמרן ומאן דאמר דרבנן דאמר קרא כי קודש היא לכם היא קודש ואין מעשה קודש וקו"ל בכל התורה כולה רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל וש"מ דליתא לדר' יוחנן הסנדלר הלכך הלכה כר' יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצ"ש בין לו בין לאחרים במזיד יאכל למוצ"ש לאחרים ולא לו. והשיג עליו הרו"ה שם: הא דקפשיט הרי"ף מפלוגתא דרב אחא ורבינא בהמבשל בשבת ליתא דלא איפלוגו בה רב אחא ורבינא אלא אליבא דר' יוחנן הסנדלר. והרמב"ן נדחק ליישבו, וכתב שם במלחמות, שמחלוקת רב אחא ורבינא תליא במחלוקת ר' יוחנן הסנדלר ור' יהודה, ח"ל שם: ואפשר שזה שאמר רבנו ז"ל דליתא דל' יוחנן הסנדלר מדרב אחא ורבינא דעתו לפרש לדר' יוחנן הסנדלר ודאי מעשה שבת דאורייתא נינהו מדקא מחמיר בה כולי האי ורב אחא ורבינא בהא פליגי מר סבר דאורייתא והלכתא כר' יוחנן הסנדלר ומר סבר דרבנן וליתא לדר' יוחנן הסנדלר. ואף הרא"ש הקשה כן על הרי"ף, וכתב בב"ק פ' מרובה סימן (ה) [ו]: וקצרה דעתי מהנין דבריו מה שכתב כדברי המיקל דליתא לדר' יוחנן הסנדלר. ותוכן קושיתו: דהא הני אמוראי אליבא דר' יוחנן הסנדלר — ואף המיקל ואומרי שמעשה שבת דרבנן, אמר את דבריו אליבא דר' יוחנן הסנדלר — והא"ך כתב הרי"ף „וש"מ דליתא לדר' יוחנן הסנדלר. ולא קשה מידי שדבריו — של

מזיד. דהא דלא קנסו שוגג במוצ"ש, אין זה משום שבמוצ"ש זה דין דרבנן, אלא משום שחכמים התקפחו בה שקנסו מבשל בשבת בשוגג שלא יאכל בשבת, ולא קנסוהו גם במוצ"ש. אבל לעולם באיסור דרבנן יתכן לומר שקנסו שוגג אטו מזיד. ונראה שהמסוגיא בגיטין מוכח כדבריו — שאין להוכיח מהא שחיית ר"י במוצ"ש, שלא גזר שוגג אטו מזיד מדרבנן. ששם מג' בהקשחה הגמ' סחירה דברי ר' יהודה. שבענין מבשל סבר ר"י שבשוגג לא יאכל, ובענין המטמא והממזעזע והמנסך סבר ר"י שבשוגג פטור — ולא קנסו שוגג אטו מזיד. ולפי דברי הכאר אליהו — שכונת רבנו להוכיח מהא דפסק המחבר כאן שבמוצ"ש בשוגג יאכל, שר"י לא קנס דרבנן — „כלה הגמ' להקשות על ר"י מניה וביה. שבשבת — שזה דאורייתא — קנס בשוגג, ובמוצ"ש — שזה דרבנן — לא קנס. וע"כ דהא שמוחר במוצ"ש, אין זה משום שלא קנים בדרבנן, וצ"ע.

4 בב"ק עא תנן: גב ומכר בשבת גב ומכר לע"ז גב וטבח כויה"כ וכו' משלם תשלומי ארבעה וחמשה. והקשחה הגמ' שם עא א: אמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא וקו"ל דאינו לוקה ומשלם. ומשני: בטובח ע"י אחר. וכתב ע"ז הרא"ש בסימן ו': ואפ"ה בשבת פטור דשחיטה שאינה ראויה היא כר' יוחנן הסנדלר. ומסוגיא זו הקשה החכמת שלמה שעל השו"ע על דברי רבנו, חז"ל: ואחרי המחילה דבריו תמוהין דלשית הרי"ף א"א וקו"ל שכן שהרי הרי"ף העתיק הך אוקימתא דטובח ע"י אחר א"כ קשה א"ה גב וטבח בשבת נמי למה תני בספא דפטור וכע"כ כדמתרץ הרא"ש דהמשנה אחרי כר' יוחנן הסנדלר וא"כ קשה אם המשנה אחרא לדידן כר' יוחנן הסנדלר הו"ל לפסוק כר' יוחנן הסנדלר מכח דסתם

שקנסו שוגג אטו מזיד בדאורייתא, אפשר לפסוק בדרבנן כר"מ — שקנסו שוגג אטו מזיד — ומשום"ה פסק השו"ע ביו"ד שבהפילה בשוגג קנסו, ודוקא בנפל מעצמו שרי.

אבל מדברי הראי"ה קוק צ"ל בבאר אליהו לחו"מ נראה שפירש דברי רבנו כאופן אחר. חז"ל שם בסימן כ"ה סק"י — במה שחלה רבנו שם מחלוקת המחבר והרמ"א אם דיין שטעה חייב לשלם. במחלוקת ר"מ ור"י במכשל בשבת — והנה רבנו נותן טעם לפלוגתא המחבר שהיא דעת הרמב"ם והרי"ף, עם הרמ"א שהיא היש חולקים, שהיא דעת התוס' וסייעתם. הרמב"ם בשיטת הרי"ף פוטר את הדיין וכו' לטעמיהו אזלי דפסק הרי"ף בפרק כירה כר' יהודה כפלוגתא דהמבשל בשבת דס"ל בשוגג יאכל למוצ"ש בין לו בין לאחרים במזיד יאכל לאחרים ולא לו ולא קנים ר"י שוגג אטו מזיד וכן פסק המחבר באור"ח סי' שר"ח כדעת הרי"ף והרמב"ם, עכ"ל. הרי לפי פירוש הכאר אליהו, אין הוכחות רבנו מהא שפסק המחבר כר"י שהמבשל בשבת בשוגג אסור, וממילא הו"ה בדרבנן הו"ל למיפסק כר"י. אלא דבבישול גופא פסק המחבר כר"י שדבריו לא קנים, שהרי איסור אכילה במוצ"ש הוא רק מדרבנן, ואעפ"כ מותר בשוגג גם לו עצמו, אף שבמזיד לא יאכל עולמית. ומוכח שרק בדאורייתא קנסו ולא בדרבנן. ופספס הקשה כאן רבנו מיו"ד, ששם החמיר גם בדרבנן כר"מ.

אלא שדברי הכאר אליהו צ"ע. דאמנם הא דאסור באכילה במוצ"ש הוא דין דרבנן, אבל עצם איסור בישול בשבת הוא מדאורייתא. ולפי"ז אין להוכיח מדברי המחבר — שבמוצ"ש אסור במזיד לו לעולם ובשוגג מותר — שבדרבנן לא קנסו שוגג אטו

ביאורי הגר"א

וכן ה"ר' והרמב"ן דלהכי יש לפסוק כר"י משום דנפיש ע"ה גבן כו' וכ"כ הראש"ם ספ"ק דחולין לימא דכנר

ברכת אליהו

משום דהוי כשונג, מוכח שהלכה כר"מ דשרי בשבת כשונג. אלא שבמלחמות רפ"ג דשבת הנ"ל כתב כיון דלא שאלו בגמרא שלנו — ליתא. דלעיל הבאנו דברי הרמב"ן שהוכיח שהלכה כר' יהודה מהא דשבת קמ א — בענין חרדל שלשו, אי שרי למחא ביד או בכלי — דאימיה דאביי וכן אימיה דעירי עבדא ליה ולא אכל. והוכיח הרמב"ן מהא דלא אכלי, שהלכה כר' יהודה — שקנסו שונג אטו מיד — דאילו לר"מ הוה שרי, כיון שהיו שונגות. והביא שם הרמב"ן דברי הירושלמי הנ"ל שמוכח שבשונג מותר. וכתב ע"ז שהיות ובבבלי לא שאלו על עובדא זו — כמו ששאלו בירושלמי — ויעשה ר"ג אצל ר"צ כשונג, ש"מ שהגמ' שלנו אינה סוברת כהירושלמי, אלא שהלכה כר' יהודה, ואף בשונג אסור. אבל אין לדחות בדברים המפורשים בירושלמי, מקמי הדיוק שבבבלי לא שאלו שאלה זו. ומשום כך נראה לפסוק הלכה כר"מ ששונג מותר.

וגם י"ל כמ"ש ברפ"ג בשבת לח א: שאני מבשל דחמיר אבל האי וכו'. דאיתא שם בגמ' — בענין איסור שהייה בשבת —: שכן קדירה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו אישתיק ולא אמר ליה מיד למחור נפק דרש להו ומבשל בשבת כשונג. יאכל במזיד לא יאכל ולא שנה (אבל האי דשכח קדירה לא שנה בין שונג למזיד והכי דרש להו סתמא ולא פירש אי אשונג מדמה ליה ומותר לאוכלה אי אמוז מדמה ליה ואסור — רש"י) רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו להיתרא מבשל הוא דקעביד מעשה במזיד לא יאכל אבל האי דלא קעביד מעשה במזיד נמי יאכל רב נחמן בר יצחק אמר לאיסורא מבשל הוא דלא אמר לאיסורא (ולעשות מזיד ולומר שונג הייתי דלא נחשדו ישראל על השבתות — רש"י) בשונג יאכל אבל האי דאחי לאיערומי (דאיסור דרבנן הוא וקילא ליה ואתי לשהויי מזיד ויאמר שכחתי — רש"י) בשונג נמי לא יאכל. ולפי"ז יש לחלק בין בישול לשאר איסורין. דאף אם בשאר איסורין שונג אסור — וכמו שהוכיח הרמב"ן מהא דלא רצו לאכול — מ"מ יש לפסוק בבישול לקולא. דבישול הוא איסור דאורייתא, וחמיר להו לאינשי ולא אחי לאיערומי. משא"כ באיסורין דרבנן, קנסו שונג אטו מזיד. וכן כל ראיותיו — של הרמב"ן שהוכיח שבשונג בשבת אסור — נדחו כנ"ל. שכל הוכחותיו של הרמב"ן שהוכיח שבשונג אסור, הם באיסורי דרבנן. ועפ"י הנ"ל י"ל שדוקא באיסורי דרבנן מחמירים אפילו בשונג, אבל בבישול — שהוא איסור חמור — הלכה

ולכאורה קשה, דלדברינו מאן דסובר מעשה שבת מדרבנן ס"ל כר' יהודה, וא"כ אמאי חולקים בדברי ר' יוחנן הסנדלר. אי מעשה שבת דאורייתא או דרבנן, הרי מאן דס"ל מדרבנן לא ס"ל הלכה כר' יוחנן הסנדלר וצ"ל דפלוגתא דרב אחא ורבינא — אי מעשה שבת דאורייתא או דרבנן, אף שמ"ד מדרבנן לא ס"ל כר' יוחנן הסנדלר, מ"מ — נפק"מ לפירוש דמנתנינא אי קאי הא דרבינא, וחכמים פוטרים — אשאר אירוש לא. שאם מעשה שבת דאורייתא. קאי, וחכמים פוטרים" גם על טבח בשבת, שהרי מדאורייתא אסור באכילה והוי שחיטה שאינה ראויה. ואם מעשה שבת אסור רק מדרבנן, הרי בהמה שנשחטה בשבת מותרת באכילה מן התורה, והוי שחיטה ראויה, והשוטט בשבת חייב בד' וה', וקאי, וחכמים פוטרים" אשאר א"ל אשבת, כנ"ל. וז"ש הרי"ף: הלכך הלכה כר' יהודה, שלפי מה שסברא הגמ' בתחילה שמעשה שבת אסור מהתורה והשוטט בשבת הוי שחיטה שאינה ראויה, קאי, וחכמים פוטרים" גם אשבת. וכיון דנקטה המשנה לשיטתו של ר' יוחנן הסנדלר בלשון, "חכמים", ש"מ הלכתא כוותיה, אבל להלכה שמעשה שבת אסור רק מדרבנן, והשוטט בשבת הוי שחיטה הראויה, ממילא חייב בד' וה', וקאי, וחכמים פוטרים" אשאר אלא אשבת. אין עוד הכרח לומר שחכמים היינו ר' יוחנן הסנדלר, והדרינן לכללא שר"מ ור"י הלכה כר"י.

ומ"מ דברי התוס' — בחולין טו א ד"ה אורי הנ"ל, דהלכה כר"מ — עיקר הלכה. וכן יש להביא ראיה לדידהו מ"מ בירושלמי פרק (ג) (נ"ד דיו"ט). דתנן בביצה כו א: ג' דברים ר' אליעזר בן עזריה מתייר וחכמים אסורים וכו' ושוחקין את הפלפלין בריחיים שלהן. ואיתא עלה בירושלמי שם פ"ב ה"ח ח"ל: של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין בריחיים שלהן א"ר אליעזר (ב"צ) (ב"י ר' צדוק) פעם אחת אבל אבא אצל ר"ג והביאו לפניו אניגרון ובתוכן פלפלין שחוקין כיון שטעמן משך ידו מהן א"ל אל תדע להן מעי"ט הן שחוקין. ושאלו שם: ויעשה ר"ג אצל ר' צדוק כשונג (כפנינו איתא: ויעשה ר' צדוק כשונג אצל ר"ג. ובהגהות המיוחסות לגר"א שבסוף הירושלמי, מובא בשם הגר"א כגירסא שבביאור הגר"א) ויאכל. ומשיב הירושלמי: אלא שלא להתיר מלאכה ע"י רבן גמליאל (לכבודו דר"ג לא אכל שלא יאמרו ע"י ר"ג הותרה מלאכה ביו"ט — קרבן העדה). ולפי"ז הראיה להיפך ממה שפסק הרי"ף: שהרי מקושיה הירושלמי להתיר לר' צדוק

משנה כוותיה ואם הוי משמע ליה דהלכה כר' יוחנן הסנדלר מכח דרבנן ס"ל כוותיה מכ"ש דראוי להיות הלכה כמותו מבח דסתם משנה כוותיה והלכה כסתם משנה ובע"כ אין לנטות בדברי הרי"ף רק כמ"ש הראש"ם דלכך בסיפא פטור כר' יוחנן הסנדלר. ומה שקשה כאן דהרי"ף והראש"ם פסקו דהוי דרבנן אכתי אף לר' יוחנן הסנדלר הוי שחיטה הראויה כדמפרש בש"ס והי קרשאי בפני עצמה על הרי"ף והראש"ם ובחיידושי ארזכתי בזה. אף עכ"פ הרי"ף והראש"ם כ"ס"ל דהמשנה כר' יוחנן הסנדלר וכדמפרש הראש"ם להירא א"כ יפה תמה הראש"ם דא"א לפרש כוונת הרי"ף כפירוש הגאון הנ"ל וצ"ל דא"כ אכתי המשנה הוי כר' יוחנן הסנדלר ויהיה הלכה כוותיה ובע"כ אין זה כוונת הרי"ף. ובגוף דברי הרי"ף עיין בחידושי שם בארוכה, עכ"ל החכמת שלמה.

5 על מ"ש רבנו שיש להוכיח מקושיה הירושלמי — ויעשה ר"ג אצל ר"צ כשונג — שהלכה כר"מ שבשונג מותר, כתב החזו"א בסמ"ן ל"ז סכ"ט: ומש"כ רבנו מהא דפרקי בירושלמי ויעשה ר"ג שונג אצל ר"צ צ"ע דאיסור שחיטת פלפלין בריחיים שלהן אינו אלא מדרבנן ומותר לר"י וכו'. ובספר לכוש מרדכי שבת סימן י', כתב: ועיין בהגה"א בהל' יו"ט דמשמע מדבריו שהוא מסכים להנך דסובר מלאכת טחינה חמירה דאורייתא. וכונתו לומר רבנו בסמ"ן תצ"ה ס"ק ה', ו. ולפי"ז שפיר הוכיח רבנו — מהא שהקשה הירושלמי ויעשה ר"ג שונג וכו' — שבשונג בדאורייתא מותר, והיינו כר"מ. ואפשר לומר עוד, שהרי רבנו הביא שם שיטת הירושלמי שילפין ממשנתם את המצות, שכל שנעשה מלישה ואילך מותר לעשות ביו"ט. וטחינה אסורה, שהיא לפני מלאכת הלישה, וכ"כ

ברכת אליהו

— והאידנא דאיכא חברי (אומה רשעה שהיו בימי פרסיים וכופין את ישראל לעשות מלאכתן וכיו"ט היו נדחין מהן ע"י שאומרים להם יו"ט היום ואם יראו אותן מקברין מתיים יכופו אותם למלאכה — רש"י) חיישנן. וכתבו התוס' שם כד"ה והאידנא, שכוזה"ל דליכא חברי שרי. והביאו התוס' בהמשך דבריהם בשם ר"ת שאסור לקבוע ביו"ט שני, משום דלא בני תורה ניהו ואתי לזלזולי ביה, והו"ה בזמנינו. וכתבו בשם ר"י, דאין זה ראייה. דלענין הרבה דברים מצאנו בגמ' שאסור מפני שאינן בני תורה ואעפ"כ כיום מתירים, מפני שאנו נחשבים בני תורה. וראיה מבשול' עכ"ל. וז"ל התוס' שם: דהא לענין הרבה דברים אשכחנא דאינן בני תורה כדאיכא ביבמות (מא) חזנהו דקא אכלי תורמוס ושלקי נכרים ואסור להם ופרכין והא נאכל כמות שהוא חי וכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישול' נכרים ונכרים שלא היו בני תורה ואנו אין אנו חוששין בדבר זה דקיי"ל דכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישול' נכרים. וכיון דאנן חשיבי בני תורה, אין לנו להחמיר ולדרוש כר' יהודה. כ"ש לאחמורי בהוראה ולהורות כר' יהודה, לא נחמיר. דאם בענין בישול' נכרים — שבפירוש פסקה הגמ' לחומרא — בני תוס' התוס' האידנא יש להקל, משום שאנו נחשבים בני תורה, כ"ש בענין בישול' בשבת, דרם מורי כר"מ — אף שבפירקא דרש כר' יהודה — אנו דחשיבי בני תורה נורה כר"מ. וכ"ש דסוגיא דפ"כ דשבת כוותיה, וכל אמוראי שם וכן עיקר להלכה. [ועיין לקמן סימן של"ו סק"א ומש"ש בהערה 1].

(ב) הרמב"ם בפכ"ג מהל' שבת פסק בענין המעשר

כר"מ שבשוגג מותר. ועוד דבהדיא אמר בירושלמי פ"ב דתרומות סוף הלכה א' — כענין אי הלכה כר"מ או כר"י — בעון קמה דר' יוחנן את מה את אמר (הכי סבירא לך להלכה — פני משה) אמר לון אין לי אלא משנה המעשר והמבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. וא"כ הלכה כר"מ דבשוגג יאכל, ולא קנסו שוגג אטו מזיד. וגם דרבנן לא קניס, כדאמר ר' יוחנן הנ"ל בירושלמי: אין לי אלא משנה המעשר והמבשל בשבת וכו'. ומ"ש בירושלמי — פ"ג דערלה הנ"ל — ר' אבהו בשם ר' יוחנן, כל האיסורים שריבה עליהן שוגג מותרין, היינו בין דאורייתא בין דרבנן. ולכן סתם רבי דתרומות שם, המעשר והמבשל וכו'. שהמעשר הוא דרבנן, ואעפ"כ בשוגג מותר. וכן המטביל כלים — שם ברישא — שוגג ישתמש בהן. מזיד לא ישתמש בהן. והוא איסור דרבנן. והמבשל בשבת הוא מן התורה. ובשניהם סתם רבי שבשוגג מותר ובמזיד אסור. וכסתם זה דפ"ב דתרומות, פסק ר' יוחנן כנ"ל בירושלמי. ומ"ש הגאונים וכן הר"ן והרמב"ן הנ"ל, דלהכי יש לפסוק כר' יהודה משום דנפיש עמי הארץ גבן. וכ"כ הרא"ש ספ"ק דחולין — ליתא. דבתחילת ס"ק זה הבאנו דברי הגמ' שם טו א: כי מורי להו רב לתלמידי מורי להו כר"מ וכי דריש בפירקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ. וכתב הרא"ש שם סימן י"ח: והגאונים כתבו דהאידנא דרשינן בפירקא ואוריי מווינן כר' יהודה דנפיש עמי הארצות ומזלזלי באיסורי. אבל נימוק זה — שכתבו הגאונים לפסוק כר' יהודה, משום דנפיש עמי ארצות — ליתא. דכבר כתבו תוס' בס"ק דיו"ט ושאר מקומות דאנן חשיבי בני תורה. דאיכא בביצה ו א — בענין קבורת מת ביו"ט שני ע"י ישראל

תוס' ביצה ג א ד"ה גזירה. ולפי"ז שפיר הוכיח רבנו מדברי הירושלמי שבשוגג בדאורייתא מותר כר"מ, משום שהירושלמי לשיטתו ס"ל שטחינה אסורה מדאורייתא.

6 על מה שכתב רבנו שאנחנו חושבי בני תורה, כתב החזו"ן בסיומן ל"ו סק"ט. דזהו דוקא במקום שאנו מחמירים נגד הר"ן, ע"ז נאמר שאנו בני תורה ולא גזרינן. אבל בנידון דידן, הרי ר' יהודה אית ליה באמת שבשוגג אסור. וכיון שבגמ' מוזכר שבמקום שאינם בני תורה פסקו כמות, גם לדידן אית לן לפסוק הכי.

וגם הנצי"ב הקשה על דברי רבנו. וז"ל בהעמק שאלה שאלתא קכ"ח סק"ב: ועפר אני תחת כפות רגלי הגר"א ז"ל אבל איך אפשר לרחות פסק גאונים ראשונים ז"ל כזה ובאמת בענין שהחמירו במקומות מיוחדים שאינם בני תורה שפיר יש לנו לומר דאנן דכל מקום יש יודע דת ריין והלכות פסוקות יותר מאותם המקומות אבל הוא מילתא דרב באתרי' דנפיש בני תורה כידוע מגדולת ישיבת מתא חסידי ומ"מ חיש לענמי הארץ כ"כ דנפיש שטבא השתא עמי הארץ בכל אתר. וכן הקשה בספר לבוש מרדכי על מס' שבת סימן י'.

עוד כתב שם הנצי"ב, דאין החשש לעמי הארץ שווה בכל מקום. דשם — בענין בישול' נכרים — החשש שאם יבואו להקל, יקלו יותר מחמת דאינם בני תורה. ובזה י"ל בדמקומוהינו שישנם מורי הוראה, יסגיהו שלא יפרצו גדר יותר. אבל בבישול' בשבת אין החשש שיבואו להקל יותר ויכשלו אף במזיד, דזה ודאי לא חששו. אלא דהחשש הוא שאם נתיר הנאה ממעשה שבת יבואו להקל כקדושת השבת. דכיון דכתיב, "כי קודש היא לכם", דמי שבת לקודש, וחמירא להו לאינשי. ואם יראו שמעשה שבת מותרים — אף שקודש אסור כהנאה — יבואו לזלזל באיסורי שבת. וכבר מצאנו כענין במדרש ובה במדבר פ"י. שהיושע הקדיש את יריחו, לפי שנכבשה בשבת, משום דכתיב, "כי קודש היא לכם". ואף דקיי"ל מעשה שבת מותר ואינו קודש, ומכ"ש מעשה שבת שהיה בהיתר ומצור, "אלא לפי שהיה מלאכה הנעשה לכל ישראל וידע

היושע דהמון רבה מפרשים כך מקרא זה משר"ה הקדיש שלא להקל להם. אלא שהגר"א מפרש טעם הגאונים משום שקנסו שוגג אטו מזיד, וזהו החשש במקום דאיכא עמי ארצות, ומשו"ה כתב האידנא דליכא ע"ה ואנן חשיבי בני תורה, שרי. ועיין בהערה 7 שרבנו לשיטתו שמחלוקת ר"י ור"מ בענין בישול' בשבת, ליה במחלוקתם אי קנסו שוגג אטו מזיד. ועמ"ל סימן של"ו הערה 1. 7 מ"ש רבנו, "דסוגיא דפ"כ דשבת כוותיה" דר"מ, אינו מוכן. שהרי רבנו כתב שאין אנו קונסים בשוגג, בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן. ואילו שם בפ"כ קמ א מסופר על אימיה דאביי ואשת זעירי, שעשו מאכל, ועברו על איסור דרבנן בשוגג. ולא רצו האמוראים הנ"ל לאכול. והוכיח משם הרמב"ם שהלכה כר"י שאסור אף בשוגג. וא"כ אדרבא, משם הוכחה שכן קנסו בשוגג. וכד"א כתב שיש ט"ס בדברי רבנו. ובמקום "פ"כ" צ"ל "פ"ג". וכוונתו למה דאיכא שם לח א, שבבישול' לא קנסו שוגג אטו מזיד, אבל שכבש ושהה פליגי אמוראי התם. ומוכח שבבישול' לכרוע לא קנסו שוגג אטו מזיד. וגם מי שמחמיר בשבת בשוגג, ה"ז משום שבשבת יש יותר חשש להערימה, משא"כ בבישול', וכמ"ש רבנו לקמן סק"ב.

ונראה דאין צורך לתקן הגירסא, די"ל שדברי רבנו הם המשך למ"ש לפני כן — שהלכה כר"מ בבישול' משום שכיום לא נפיש ע"ה ממשום דרב אורי כר"מ. ואין כוונתו להוכיח שבכל האיסורים לא קנסו שוגג אטו מזיד, אלא שבבישול' בשוגג מותר. וע"ז כתב דסוגיא דפ"כ בשבת וכל אמוראי שם — כוותיה דר"מ. והיינו לשיטת רבנו והוכרזת בבנים — עפ"י הסוגיא בגיטין נ"ב — שר"מ קונס שוגג אטו מזיד באיסורי דרבנן ולא קניס בדאורייתא. ולר"י הוי איפכא, דבדאורייתא קניס וכדרבנן לא קניס. והוא שהאמוראים שם לא רצו לאכול — ושם יראו איסור דרבנן בשוגג — מוכח שפסקו כר"מ שקונס בדרבנן, וממילא מוכח שבדאורייתא לא קנסו שוגג. והמבשל בשבת בשוגג מותר. וכ"מ מדברי הנצי"ב בשאלתות דרב אחאי גאון. וז"ל שם שאלתא קכ"ב סוסק"ב: ומעתה דפ"י תולין

ביאורי הגר"א

דפ"נ דתרומו' וטעמו דר"י ל"ס אלא דלאורייתא כמ"ש
נגיעין נ"ג נ"ד וכן קי"ל נהא דמטמא כו' וכן נפלו
ונתפסעו וכמ"ש בי"ד סי' י"ט ק"א ק"י וקף דנשנת פ"ג

כר"מ וכ"ס דסוגיא דפ"כ דנשנת כוומיה וכל אמוראי שם
וכן עיקר להלכה: (ב) או שעשה כו'. הרמב"ם
נפ"כ פ' המעשר והמטביל כלים כר"מ וכסמ"מ ממו"

ברכת אליהו

ור"ש. וראה להלן. וכמ"ש ביו"ד סי' צ"ט ס"ה: אין מבטלין
איסור לכתחילה וכו'. עבר וביטלו או שריכה עליו אם בשוגג
מותר ואם במזיד אסור וכו'. ועמ"ש בס"ק ז' וח'. הרי
דלהלכה לא קנסו באיסור דרבנן שוגג אטו מזיד. וכן נפסק שם
סימן ק"א סעיף ר': הא דבריה וחתיכה הראויה להתכבד לא
בטלי דוקא בעודם שלימים אבל אם נחתכו או נתרסקו עד
שנאבדה צורתן בטלי דתו לא חשיבי וכו'. והוא שנתרסקו שלא
במתכוין לבטל האיסור אבל אם נתכוין לכך אסור וכו'.
ועמ"ש ס"ק י"ח, י"ט. וכן נפסק שם בסימן ק"י סעיף ז':
דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו כגון כע"ח ובריה וחתיכה
הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין שנתערב באחרים
ונאכל אחד מהם בשוגג או נפל מעצמו לים בענין שנאבד מן
העולם הותרו כל האחרים שאנו תולין לומר האיסור הלך לו.
ועמ"ש ס"ק כ"ג כ"ד. הרי דבכל המקומות האלה פסקין
שלא קנסו שוגג אטו מזיד.

ואף דבשבת פ"ג קי"ל בשוכה לאיסורא. דאיתא התם לח
א: שכן קדירה ע"ג כירה וכשלה בשבת מהו אישתיק ולא
אמר ליה ולא מידי למחר נפק דרש להו המבשל בשבת בשוגג
יאכל במזיד לא יאכל ולא שנא (אבל האי דשכח קדירה ל"ש
בין שוגג למזיד והכי דרש להו סתמא ולא פירש אי אשוגג
דמלה לה ומותר לאוכלה אי אמזיד מדמה לה ואסור —
רש"י) מאי ול"ש וכו'. רב נחמן בר יצחק אמר לאיסורא. והיינו
כמ"ש בס"ק שקנסו שוגג אטו מזיד, הרי דגם באיסור דרבנן
קנסו. אולם י"ל דשאני התם משום דאחי לאיערומי. כמ"ש ש:
מבשל הוא דלא אחי לאיערומי (ולעשות מזיד ולומר שוגג
היינו דלא נחשדו ישראל על השבתות — רש"י) בשוגג יאכל
אבל האי דאחי לאיערומי בשוגג נמי לא יאכל. ופירש"י כד"ה
אחי לאיערומי: דאיסור דרבנן הוא וקילא ליה ואחי דשהיי
במזיד ויאמר שכחתי. וכמ"ש בהא דנחפצו לר' יהודה.
דלעיל הבאנו מחלוקת ר"מ ור' יהודה החולקים על ר' יוסי
ור"ש באגודים שנפלו ונתפצעו. ור"י ור"מ סוברים שלא יעלו

ההמטביל כלים בשבת כר"מ. וז"ל שם בה"ח: אסור להטביל
כלים טמאים בשבת מפני שהוא כמתקן כלי וכו'. המטביל
כלים בשבת בשוגג ישתמש בהן במזיד לא ישתמש בהן עד
למוצ"ש. וז"ל שם בה"ט: המגביה תרומות ומעשרות בשבת
או ביו"ט בשוגג יאכל ממה שהתקין במזיד לא יאכל עד
מוצ"ש. וזה כר"מ בס"ק. הסובר שלא קנסו שוגג אטו מזיד.
והא דפסק הרמב"ם כר"מ, הוא כסמ"מ מתניין דפ"ב
דתרומות. דתנן שם במשנה ג': המטביל כלים בשבת שוגג
ישתמש בהם מזיד לא ישתמש בהם המעשר והמבשל בשבת
שוגג יאכל מזיד לא יאכל. הרי דסתם משנה כר"מ — דלא
קנסו שוגג אטו מזיד. וטעמו — של הרמב"ם בהא שפסק
כר"מ נגד הכלל שר"מ ור"י הלכה כר"י — דר' יהודה לא
פליג אלא בדאורייתא, כמ"ש בגיטין נג, נד. דשם נג בה
הקשטה הגמ' מדר' יהודה אדר' יהודה. שבענין המטמא
והמדמע והמנסך סובר ר' יהודה שבשוגג פטור. אלא לא
קנסינן שוגג אטו מזיד. ואילו בענין מבשל בשבת אסור ר'
יהודה גם בשוגג. ומשני התם: דר' יהודה אדר' יהודה לא
קשיא כי לא קניס דרבנן בדאורייתא קניס. הרי דברבנן
מורה ר' יהודה שלא קנסו שוגג אטו מזיד. וכן קי"ל בהא
דמטמא וכו'. דתנן שם נב ב: המטמא והמדמע והמנסך
בשוגג פטור במזיד חייב. ושם נג ב תניא: המטמא והמדמע
והמנסך אחד שוגג ואחד מזיד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר
בשוגג פטור במזיד חייב. ומסקינן שם דלכו"ע היזק שאינו
ניכר לא שמיה היזק, וחיובורק מדרבנן, ור' יהודה דרבנן לא
קניס שוגג אטו מזיד. וקי"ל כר' יהודה שבשוגג פטור. וכן
פסק הרמב"ם בפ"ז מהל' חובל ומזיק ה"ג. וכן נפלו ונתפצעו
דאייתא שם נד ב: נפלו ונתפצעו (אגוזי פרך אין בטלין אפילו
באלף מפני חשיבותן נתפצעו האגוזין של ערלה ואכ"כ נפלו
לתוך של היתר יעלו נפלו תחילה ואכ"כ נתפצעו — רש"י)
אחד שוגג ואחד מזיד לא יעלו דברי ר"מ ור' יהודה ר' יוסי
ור"ש אומרים בשוגג יעלו במזיד לא יעלו. והלכה כר' יוסי

שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השו"ע שפסק כר' יהודה היינו
בדאורייתא אבל במלאכה דרבנן הוא סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד
והביא לזה סוגיות מפורשות וכן פסק הרמב"ם דהמטביל כלים
בשבת בשוגג ישתמש בהן במזיד אל ישתמש בהן עד מוצ"ש [אך זה
צריך לעיין דבתם שם הגר"א דכמלאכה דרבנן ר"י סבר כר"מ
ומשמע שם דבין לעיין שוגג וביין למזיד וכן משמע מהרמב"ם
שפסק במטביל דבמזיד לא ישתמש בהן עד מוצ"ש ומשמע
דבמוצ"ש מותר אפילו לו ואמאי הא דלברי הרמב"ם דפסק כר"י
דכמלאכה דאורייתא במזיד אסור לעולם גם בדרבנן צריך להיות
במזיד כן דהא ר"י סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד בדרבנן אבל
במזיד גופא לא מצינו בגמ' שחלוק ר"י בין דרבנן לדאורייתא
וצ"ע] שוב מצאתי שגם הח"א כתב דנ"ל דרבנן באיסור דרבנן
מותר אפילו לו בו ביום וכבר קדמו הגר"א בביאורו. עכ"ל. ועיין
בסימן של"ט סעיף ד'. ול' אחרייתא ולא מפורשים תרומות.
ומעשרות. וכתב ע"י המ"כ ס"ק: ומה' שם ולא מפורשים וכו'. ואם
עבר והפריש במזיד לא יאכל בין לו ובין לאחרים עד מוצ"ש מטעם
קנס ואם היה בשוגג מותר אפילו לו מיד. וכתב ע"ז כשע"צ
סק"כ: או"ש ושא"ן ושכן כתוב ברמב"ם ודלא כמ"א דמדמי זה
למבשל ומ"מ לעיקר הדין איני יודע טעמו של הרמב"ם אמאי מיקל
במזיד לו כמ"ש הא כיון דפסק במבשל כר"י לא מצינו בגמ' שחלק

אסרי אמוראי באיסור דרבנן וקנסו שוגג אטו מזיד למד מזה הגר"א
ז"ל דס"ל כר"מ דבדאורייתא לא קנסינן. עכ"ל. הרי שהנצי"ב פירש
דברי הגר"א כפשוטם — שראייתו היא מפ"כ. ודין המבשל בשבת
בשוגג — אי קנסו או לא — תליא בשאלה אי קנסו שוגג אטו מזיד
בדרבנן. דל"מ שקנסו דרבנן — לא קנסו בדאורייתא. ולר"י
שקנסו בדאורייתא — לא קנסו בדרבנן, וכנ"ל מהסוגיא בגיטין נב
ב.
8 מ"ש רבנו שהרמב"ם פסק כר"מ וכסתם משנה דפ"ב דתרומות
אין כוונתו לומר שהרמב"ם פסק לגמרי כר"מ, שהרי ר"מ סובר
שהמבשל בשבת בשוגג מותר — וכ"ה בסתם משנה דפ"ב
דתרומות — ואילו הרמב"ם פסק בפ"ז מהל' שבת ה"ג כר' יהודה
— שהמבשל בשבת בשוגג אסור עד למוצ"ש. ועיין במ"א סימן
של"ט ס"ז ובמחמ"ש שם. אלא נראה שכוונת רבנו לומר שבענין
מעשר ומבשל כלים פוסק הרמב"ם כר"מ. וכסתמא דמתניתין בפ"ב
דתרומות. ואף שר"מ קנס בדרבנן שוגג אטו מזיד, אבל בענין טבילת
כלים לא קנס. וכמ"ש בגיטין נד א: התם גברא לטהורי מאני קא
מיכוין אנן ליקום וליקנסיה. וכן אמרו שם בענין מעשר בשבת.
9 בבאור הלכה ד"ה המבשל, הביא מהפמ"ג שגם באיסור דרבנן
אסור לר' יהודה אפילו בשוגג. וצריך להמתין עד מוצ"ש. ודחה
הבאה"ל ראייתו של הפמ"ג, וכתב: וחפשתי ומצאתי בבאור הגר"א

ביאורי הגר"א

נ"ד א' נרש"י ד"ה ואין כו' ונחמ"ס ד"ה המעשר כו' ע"ש ועי"ד סי' קי"י ס"ו ומש"ס ונחמ"ס סי' כ"ה ס"א ומש"ס וא"כ מ"ס או שעשה היינו נדאורייתא אבל נדרגן כר"מ

ברכת אליהו

שכתבו: משנה היא בפ"ב דתרומות וכן היא בהמטביל כלים ופריך מינייהו משום דסתם משנה ר"מ היא. הרי דלולא, סתם משנה ר"מ היא, היינו מעמידים את המשנה — ,דס שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה" — כו' יהודה, שלא קנסו שוגג אטו מזיד, ומוכח מכאן בדברבנן לא קניס ר' יהודה שוגג אטו מזיד. ועיין ביו"ד סימן קי"ט ונחמ"ס. דלעיל בהבאנו מה פסק השו"ע שם שאם נפל אחד מעצמו לים הותרו כל האחרים, דתלינן דזה שנפל הוא האיסור, ושם בסק"ד כתבנו שמוכח מדברי השו"ע שדוקא בנפל מעצמו לים מותר, אבל אם הפילה — אפילו בשוגג — אסור. והקשינו שם דזה דוקא לר"מ שקונס בדברבנן שוגג אטו מזיד, אבל השו"ע שפוסק כו' יהודה במבשל בשבת, היה צריך לפסוק שגם בהפילה בשוגג מותר, ולא רק בנפל מעצמו, כיון שבדברבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד. ועיין בחו"מ סימן כ"ה ס"א ומש"ס. [נרש"ס פסק המחבר שריין שטעה פטור מלשה "אעפ"י שגם להזיק לא נתכוין להזיק". וכתב הרמ"א שם שיש חולקים ומחייבים. ושם בסק"י ביארנו בליקוטם, שהמחלוקת בין המחבר והדעה שהביא הרמ"א תלויה במחלוקת ר"מ ור"י אי קנסו שוגג אטו בדברבנן. שהרי דיין שטעה הוא כשגוג. וכדמשמע סיום הלשון, "שאעפ"י שגם להזיק לא נתכוין להזיק". לשון הרא"ה קוק וצ"ל שם בכאר אליהו. ולפ"ז הר"ף והרמב"ם והמחבר, שפסקו כו' יהודה במבשל בשבת — שלא קנסו שוגג אטו מזיד אלא בדאורייתא ולא בדברבנן — פסקו בדיין שטעה שפטור. והתוס' שפוסק — בחולין טו א ד"ה מורי — כר"מ, יפסקו

קי"ל נשוכה לאיסורא התם משום דאמי לאיערומי כמש"ס וכמ"ס נהא דנפלטו לרי יסודה אף ללא קי"ל כוותיה מ"מ יותר אמי לאיערומי ומשום גזירה כמש"ס וכ"מ צניטין

בין בשוגג ובין במזיד. והקשתה שם הגמ' על ר' יהודה הסובר שבדברבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד, ואילו באגוזים שנפלו ונתפצצו קניס. ותרצה: התם היינו טעמא דר' יהודה משום דאמי לאיערומי. ופירש"י: ולהתכוין ויאמר שוגג הייתי ולא נתכוונתי כדי להעלותו. אף דלא קי"ל כוותיה דר' יהודה — שנפלו אסור בין בשוגג ובין במזיד — אלא כו' יוס' ור"י — שבשוגג מותר ולא קנסו שוגג אטו מזיד וכו"ל. מ"מ בענין שהה ושכה בשבת חששו. כי יותר אתי לאיערומי, ומשום גזירה, כמש"ס בשבת: בתחילה היו אומרים המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל והו"ה לשוכה משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו חזרו וקנסו אף על השוכה. [וכן נפסק בס' סימן רנ"ג סעיף א', ועמש"ס בסק"ב. ואף שרש"י כתב בס' ד"ה דאמי לאיערומי: דאיסור דרבנן הוא, וקילא ליה ואמי לשהיי במזיד ויאמר שכתתי. י"ל שאין כוונתו לומר שכל איסור דרבנן יש חשש הערמה, אלא דוקא בשכח ושהה, וכמ"ס הגמ' שם: כאן קודם גזירה כאן לאחר גזירה. הרי שהיתה גזירה מיוחדת לאסור שוכה, ואין זה כלל בכל איסורי דרבנן לקנסו שוגג אטו מזיד]. וכ"מ בגיטין נד א ברש"י ד"ה ואנן. דשם הקשתה הגמ' על ר"מ שקנס בדברבנן שוגג אטו מזיד, מהא דתנן: דס שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה. ותרצה הגמ': התם גברא לכפורי קא מייכוין אן ניקום וניקנסיה. וכתב רש"י שם: והו"ה דמצי לשנויי הא מני ר' יהודה היא דלא קניס בדברבנן וכו' דהא לאו סתם משנה היא אלא כרייתא היא במנחות בהקומץ רבה (כה א) מיהו נחא ליה לשנויי ר' מאיר היא. ובתוס' ד"ה המעשר בשבת ע"ש,

תבשיל בשביל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו מותר לאכלו מיד בשבת. וצ"ב הא דחילק הרמב"ם בין תבשיל שלא בישל כל צרכו — אסור בשבת אף בשוגג — לבין תבשיל שבישל כ"צ ומצטמק ויפה לו — שמוחר לאכלו בשבת. וכתב החזון ויחזקאל שלרמב"ם יש דרך אחת בסוגיא זו — ודלא כרבנו שמהלך בין שכן ושיהיה לשאר איסורי דרבנן. שדוקא באיסור דרבנן כזה שלא נעשה ותיקון בעצם המאכל ע"י האיסור שעשה, ולא נשתנה המאכל מכמות שהיה לא קנסו בשוגג ומותר לאכלו בו כיום. ורק כשעשה כמזיד אסור, גם כשלא נשתנה בגוף הדבר. ולכן המעשר והמטביל בשבת, והמביא חוץ לתחום, לא אסרו אלא במזיד. אבל בשוגג לא קנסו. כיון שאין התיקון ניכר בגוף המאכל. אבל בשבת תבשיל שלא נבשל כ"צ. אסור אף בשכח ושיהיה, כיון שע"י השהיה נעשה התיקון בגוף המאכל, ונקרא עי"ז "מעשה שבת". וזה אסור גם באיסור דרבנן. משא"כ בשכח ושיהיה תבשיל שנתבשל כ"צ — אף שמצטמק ויפה לו — מותר בו כיום, כיון שאין התיקון ניכר בגוף המאכל. ועיין בחיי אדם כלל ט' סעיף י"א שגם הוא הסיק כן. ועמש"ס בנשמת אדם סק"ט.

והפמ"ג במשכנות זהב סק"ב כתב להוכיח מהגמ' בשבת לח א, שאין חילוק בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן. שהגמ' מחלקת שם בין מבשל בשבת — שבשוגג יאכל ובמזיד לא יאכל. לבין שכת ושיהיה — שבין בשוגג ובין במזיד שייך לרבה ולרוב יוסף, ומפרש שם הגמ': מבשל הוא וקעביד מעשה במזיד לא יאכל אבל האמי דלא קעביד מעשה במזיד נמי יאכל. ודייק הפמ"ג מהא שהגמ' לא אומרת "אבל האי דרבנן", אלא "דלא קעביד מעשה". משמע שגם במלאכה דרבנן אסור בו כיום. וכתב ע"ז במאור הלכה ד"ה במבשל: ולפלא דמה רצה הגמ' לומר דאפילו במזיד מותר בו כיום משום דכאיתא שם כהריא ומוזיד אין שום אחד מהפוסקים שיקל בו כיום

ר"י במזיד בין דאורייתא דרבנן וכבר כתבנו בזה בבה"ל כריש סימן שייח ע"ש ומ"מ לענין דינא כהריא אין להחמיר בזה דבלא"ה פסק הגר"א אפילו במלאכה דאורייתא כר"מ ובדברבנן ודאי יש להקל בזה.

10 רבנו לא ביאר אמאי אתי לאיערומי בשהיה יותר משאר איסורי דרבנן. ונראה שזה משום דקיל להו לאינשי איסור שיהיה, כיון שנתון הקדירה ע"ג הכירה מבע"י. וכן משמע בדברי החזו"א. שהחזו"א בס' סימן ל"ז סכ"ד דן בענין המחזיר קדירה בשבת ע"ג כירה אי אסור בשוגג. וכתב שם: עוד יש מקום לאסור החזיר בשבת אע"פ דקי"ל דלא קנסו שוגג אטו מזיד בדברבנן משום הא דאמרו לה א משרבו משהין במזיד גזרו על השוכה ובכלל גזירה זו כל מלאכות שכת דרבנן דנמצאין חזדורין עליהן וסמך לזה מהא דאמר כירושלמי ר"פ כירה דאמר שם דקי"ל כר"מ וכסתמא דמתניתין דתרומות דמבשל בשבת בשוגג מותר ופריך דגזרו על השוכה "א"ר אילא נחשדו להית מניחין ולא נחשדו להית מבשלין משמע דמה שנחשדו הוא בכלל הגזירה. עכ"ל. וסיים שם: וזו נראה כוונת הגר"א סי' ש"ח. והיינו מ"ש רבנו לחלק בין איסור שיהיה לשאר איסורי דרבנן. שבדברבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד, אבל בשבת ושהה קנסו גם שוגג. כי יותר אתי לאיערומי ומשום גזירה.

אכל בחזון ויחזקאל על התוספתא שכת פ"ג הלכה ב'. הקשה על דברי רבנו מ"מ הרמב"ם בפ"ו מהל' שבת הכ"ז: פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו בשוגג יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו במזיד לא יאכלו עד מוצ"ש. ולא כתב הרמב"ם — כדברי רבנו — שבאיסור דרבנן לא קנסו בשוגג אטו מזיד. עוד ציין שם לרמב"ם שם פ"ג הל' ט, שכתב: כל תבשיל שאסור להשהות אם עבר ושיהיה אותו אסור לאוכלו עד מוצ"ש וימתין בכדי שיעשו ואם שכתו אדם תבשיל שלא בישל כל צרכו הוא אסור עד מוצ"ש ואם

מותר למ"ש (ג) מיד ובשוגג אסור בו ביום גם להחזיר ולערב מותר גם לו מיד (וואס אמר

ביאורי הגר"א

ט"ו א' ובה"ג שפירשו נכדי שיעשו ואולי לשיטתיהם שפירש
שלא יהנה אצל מוס' נפ"ג ד"ט חולקין עליהם והר"ש כ'
לחץ לשיטת רש"י א"ל כן נכדי שיעשו דמילתא דלא

זהו חץ לשיטת הש"ע כנ"ל אצל לפמש"ל לא קנים ר"מ
כלל לא בדאורייתא ולא נדרגנן כדמוכחא סוגיא דירושל'
וסמתי דמתניתין כנ"ל: (ג) מיד. דלא כרש"י בחולין

ברכת אליהו

כדמוכחא סוגיא דירושלמי פ"ב הלכה א' דתרומות: בעון
קמיה ר' יוחנן את מה את אמר א"ל אין לי אלא משנה המעשר
המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. ומבשל הוא
איסור דאורייתא, ומעשר הוא איסור דרבנן, ובשניהם לא קנסו
שוגג אטו מזיד. וסתמי דמתניתין בפ"ב דתרומות, כנ"ל
בסעיף הקודם ובריש סעיף זה, שלא קנסו שוגג אטו מזיד.¹¹
(ג) דלא כרש"י בחולין טו א ובה"ג שפירשו נכדי שיעשו

גם בדין שטעה שחייב לשלם. וכ"כ התוס' בגיטין ג א ד"ה
שלא. וא"כ מה שכתב הרמ"א כאן: או שעשה אחד משאר
מלאכות, היינו בדאורייתא, דבזה קונס ר' יהודה ואסור גם
בשוגג, אבל באיסור דרבנן מותר — כרמ"י.¹² וזהו אף לשיטת
השו"ע — שפסק במבשל בשבת כר' יהודה — כנ"ל, דדוקא
בדאורייתא, קנס ר' יהודה ולא בדרבנן. אבל לפמש"ל סוף
סק"א לא קנים ר"מ כלל, לא בדאורייתא ולא בדרבנן,

להלכה פסקינו כמו שסתם רבי בפ"ד דתרומות, המעשר והמבשל
בשבת בשוגג יאכל, שלא קנסים לא בדאורייתא ולא בדרבנן.
היוצא מדברי רבנו בס"א ו'ב' הוא כדלהלן: שר"מ לא קנס
שוגג בדאורייתא ובדרבנן קנס. ור"י קנס בדאורייתא ולא בדרבנן.
ולהלכה נקטינן כר"מ בדאורייתא — שלא קנסו בשוגג — אבל לא
בדרבנן. שלהלכה אף בדרבנן לא קנסו. והוכיח רבנו מריש פ"ג
דשבת, ומהא דרב אורי כר"מ ומשבת קמ א — שהאמוראים לא רצו
לאכול — שלהלכה כר"מ שהמבשל בשוגג יאכל — ודלא כהמחבר
פסק כר' יהודה שאסור לאכול עד מוצ"ש. וכן הוכיח זאת מקושית
הירושלמי: ויעשה ר"ג אצל ר"כ בשוגג. ומהא דסתם רבי בפ"ג
דתרומות שהמעשר והמבשל בשוגג יאכל הוכיח רבנו שלהלכה
פסקינו שגם בדרבנן לא קנסין — אף שר"מ עצמו קונס בדרבנן.
אלא שמהמשה הגמ"ל א סגי להוכיח שבכל איסורי דרבנן לא
קנסין, שהרי במעשר ובמטביל כלים אף ר"מ מודה דלא קנסין.
כמ"ש הגמ' בגיטין נד א, גברא לתקוני מאני מכין וכו'. לזה הביא
רבנו מ"ש ר' אבהו כס"ר יוחנן, כל האיסורים שריבה עליהם שוגג
מותרים וכו'. ואמר ר' יוחנן, אין לי אלא משנה המעשר וכו'.
מוכח שבכל האיסורים לא קנסו שוגג אטו מזיד — ולא רק במקום
שכוונתו לחקן כמו מעשר ומטביל. וכן כתב רבנו בשנות אליהו על
המשנה בפ"ג דתרומות: דלא קנים שוגג אטו מזיד ובמס' גיטין מג
ב דר"מ קנים בדרבנן ובדאורייתא לא קנים ור"י קנים בדאורייתא
ובדרבנן לא קנים ורבי סתם שבכל מקום לא קנים וכן סתם שם
המסמא והמדרע והמנסל לכן אמר כאן המעשר והמבשל שהמעשר
הוא מדרבנן ומבשל הוא מדאורייתא שבשניהם לא קנים שוגג אטו
מזיד.

ומהלך שונה לגמרי נקט הנצי"ב בפירושו העמק שאלה, שאילתא
ק"ח אותיות א' ו'ב' וזה תוכן דבריו שם: ר' אחאי גאון בשאילתא
הניל וכן הבה"ג בפרק ש' שהחשיך פסקו שהמבשל בשבת בשוגג
אסור עד מוצ"ש בכדי שיעשו. וזה כשריטת רש"י בחולין טו א,
שכתב בד"ה ר' יהודה: ובעין בכדי שיעשה דלא נימטי הנאה
מעבירה. וכ"כ בשבית דר' כר' ב"ה לערב — אהא דאמר רב פפא:
הלכתא כר' שהביא דרורן לישראל ב"ט א יש מאותו המין
במחבר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו — כר' שלא יהנה
ממלאכת יו"ט. ועמש"ל בהערה 13. והתוס' בכ"ז שם ובהולין שם
הקשו מהא דאמר ר"מ המבשל בשבת בשוגג יאכל, ולא אסר כדי
שלא יהנה מעבירה. ולכן כתבו התוס', דהא דאסור בנכרי שהביא
דרורן, הוא משום שחששו שמא יאמר לו לעשות מלאכה, ולא
חששו אלא בנכרי שעושה מלאכה ולא כאשר ישראל עושה מלאכה,
ולפיכך ישראל שיעשה מלאכה בשבת בשוגג מותר לר"מ לאכול
בשבת עצמה, ולר"י מותר במצו"ש מיד. והתוס' שהקשו על רש"י
מהא דר"מ שסתמי לאכל בשבת, זה משום שכתבו שם שהלכה
כר"מ. אבל רש"י ס"ל שר"מ באמת חולק על ר"י בזה ולית ליה א"ל
סבא שאסור כדי שלא יהנה. ור"פ — שאמר בכ"ז שם שצריך
המתין בכדי שיעשה — ס"ל להלכה כר"י. והרא"ש בחולין פ"א
סימן י"ט הקשה על רש"י מהא הניסין מג ב, דמוכח שם שטעמו ש"ל
ר' יהודה הוא משום שקנסו שוגג אטו מזיד, ולא משום שלא יהנה

אפילו באיסורא דרבנן ולכן הוצרך הגמרא לטעם זה.
11 מ"ש רבנו שדברי הרמ"א — או שעשה אחד משאר
מלאכות — היינו בדאורייתא אבל בדרבנן מותר, צ"ע. שהרי קודם
לכן ציינו רבנו לחו"מ סימן כ"ה סעיף א' ושם חלקו המחבר והרמ"א
בענין דין שטעה אם צריך לשלם, וביאר שם רבנו שהמחבר שפוסק
כאן כר' יהודה — שרק בדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד — הו"ה
בדין שטעה פטור, כיון שכדרבנן לא קונסים. והרמ"א שכתב שם
"יש חולקין" — ודין שטעה חייב לשלם — לכאורה יפסוק כן גם
כאן, ובאיסור דרבנן יקנסו גם בשוגג. ולפ"ז מ"ש כאן הרמ"א, או
שעשה שאר מלאכות, היינו גם מלאכות דרבנן. ואמאי אמר רבנו
בשיטת הרמ"א, שזה רק במלאכות דאורייתא.
ואפשר ליישב ששם הוכחה הידיעה כרמ"א בלשון "יש
חולקין". אבל לא הכריע הרמ"א כן להלכה, ועיין בשדי חמד כללי
הפוסקים סימן י"ד ס"ד, שכתב שכשהרמ"א מביא דיעה בלשון
"יש אומרים" — ולא כתב שכן ראוי להורות — אין הכרח
שכוונתו לפסוק כמותו, ורק רצה להוציא מדעת הב"י שלא חש
להחזיר פוסק. וכאן לא כתב הרמ"א בלשון "יש אומרים". ולכן אתי
שפיר דברי רבנו כאן.

ומדברי הערוך השלחן ביו"ד סימן ר"מ סעיף ל"ט נראה שדעתו
שגם במקום שהרמ"א הביא דעה ביטול ר"א — אף אם לא כתב שכן
ראוי להורות — דעתו לפסוק כן. ששם כתב המחבר בסעיף יח:
ממזר חייב ככבוד אביו אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות וכו'.
ובהג"ה שם כתב: ור"א דאנו מחויב לכבוד אביו רשע א"כ עשה
השוכה. וכתב ע"ז בערוה"ש שם, שדעת המחבר היא דעת הרמב"ם.
הטור חולק עליו, וסיים שם: ורבנו הבי" פסק בסמ"ח כהרמב"ם
ורבנו הרמ"א פסק כהטור וזה דעת רוב הפוסקים וכו'.
12 מ"ש רבנו, לפמש"ל לא קנים ר"מ כלל לא בדאורייתא ולא
בדרבנן, צ"ב. שהרי סוגיא עורבה היא בגיטין מג ב — אהא דתניא
התם, ההמטא והמדרע והמנסך אחד שוגג ואחר מזיד חייב דבריו.
מאיר — כ' קנים בדרבנן בדאורייתא לא קנים. הרי להדיא דר"מ
קנים בדרבנן שוגג אטו מזיד. וכן מוכח ממשבת קמ א — שהביא
רבנו בסק"א — שהאמוראים לא רצו לאכול מדבר שנעשה בו
איסור דרבנן. וכתב רבנו שזה משום שהלכה כר"מ, וקנסו שוגג אטו
מזיד בדרבנן.

וכד"א כתב, הנה דברי רבנו קצת אינו מדויק דודאי לר"מ
לכו"ע לא קנים בדאורייתא כגון במבשל וכן במעשר וטבילה כמ"ש
להדיא בגמ' רק דכן צ"ל אבל לפמש"ל לא קנסין כלל בין
בדאורייתא ובין בדרבנן והיינו דלא כהשו"ע שפוסק כר' יהודה
במבשל דאסור בשוגג אטו מזיד ובמבשל וכן במעשר ומטביל בכל אלו
לא קנסין בשוגג והיינו כר"מ משום דאיתא בירושלמי פ"ב
דתרומות דאמר ר' יוחנן אנו אינו אלא סתם משנה המעשר
המבשל בשוגג יאכל [ונבארי דרבנן כגון בנפל ונחפצא הלכתא
כר' יהודה לא גזיין שוגג אטו מזיד]. ע"ל. ונראה שפ"ז כונתו
רבנו הראשון ר"מ עצמו סובר שדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד
— מחוץ למעשר ומטביל כלים בשוגג שמותר משום דגבירא
לטהורי מאניה קמכין אנן ניקום וניקנסיה. כנ"ל בהערה 8 — אבל

ברכת אליהו

י"ט. ובתוס' שם ד"ה ולערב, הקשו על רש"י: א"כ המבשל בשבת בשונג אמאי יאכל הא נהנה ממלאכת שבת. ומשום כך כתבו התוס' שאין הטעם משום שלא יהנה — כדברי רש"י — אלא הטעם הוא משום שמא יאמר לנכרי לך ולקט. והרא"ש שם פ"ג סימן ב' כתב ליישב דברי רש"י. דאף

ואולי לשיטתייהו שפירשו שלא ינהג¹³. אבל תוס' בפ"ג דיו"ט חולקין עליהו. דאיחא בכיצה כד ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל כיו"ט אם יש מאותו המין במחזור אסור ולערב גמי אסור בכדי שיעשה. ופירש"י שם בד"ה ולערב אסורין בכדי שיעשו: כדי שלא יהנה ממלאכת

והרמב"ם פסק בפ"ו מהל' שבת הכ"ג שהמבשל בשבת במזיד מותר לאחרים במצו"ש מיד, ובשונג מותר אף לו עצמו במצו"ש. הרי דפסק כר"י ואעפ"כ מותר במצו"ש מיד, ולפי"ז צ"ל שטעמו של ר' יהודה הוא משום שקנסו שונג אטו מזיד, ומשום א"כ להמתין בכדי שיעשו. וכן ביאר רבנו בשיטת השו"ע כאן סק"ג. אך לפי"ז יקשה אף דפסק הרמב"ם שבמזיד אסור בשבת אף לאחרים. ואם טעמו של ר' יהודה משום שקנסו שונג אטו מזיד, היה צ"ל שלאחרים מותר, וכנ"ל בדברי רש"י. וע"כ שטעמו של ר' יהודה שאסור כדי שלא יהנה מעבירה, ולפי"ז קשה אמאי מותר במצו"ש מיד. אלא נראה שלרמב"ם יש שיטה מיוחדת בסוגיא זו. ומתבאר כן מדברי הרמב"ם בפיה"ש תרומות פ"ד מ"ג. דתנן שם: המעשר והמבשל בשבת בשונג יאכל המזיד לא יאכל הנוטע בשבת בשונג יקיים במזיד יעקר. וכתב שם הרמב"ם: המבשל בשבת בשונג יאכל ר"ל מותר לו לאותו תבשיל למצו"ש ואסור לו לאכול בשבת בשום פנים וכו'. הרי שפירש הרמב"ם משנה זו אליבא דר"י. וזה פלא. שהרי פשוטו המשנה שכשונג יאכל היא כר"מ. והסיפא — „הנוטע בשונג יקיים" — ודאי כר"מ, שהיה לר"י יעקר. ואמאי פירש הרמב"ם את הדינא כר"י, אף שהסיפא כר"מ. וצ"ל שהרמב"ם מפרש כן, משום שרצוה לפרש סתם משנה אליבא דהלכתא. ולפי"ז דמבשל הלכה כר"י וכוונתו הלכה כר"מ. וחילוק זה — בין מבשל לנוטע — נלמד מדברי הירושלמי הנ"ל. שהירושלמי הוכיח שאסור להנות ממעשה עבירה גם במצו"ש בכדי שיעשו, מהא דנוטע בשבת דיעקר לר"י. ואמאי לא הוכיח מהא דאמר ר"י שהמבשל בשבת בשונג אסור עד מצו"ש. וכיון שהטעם שאסור ר"י בשבת הוא כדי שלא יהנה מעבירה, ממילא אסור עד בכדי שיעשה. ומוכח מהירושלמי דאין להוכיח מהא דאסור בשבת — כדי שלא יהנה מעבירה — שאסור גם במצו"ש. ד"ל שאיסור הנאה מעבירה הוא רק בשבת עצמה ולא במצו"ש. ולכן הוכיח מהא דנוטע בשבת יעקר, דמוכח שגם לאחר השבת אסור להנות מהעבירה. ומהא דסתמה המשנה בחולין כר"י, מוכח דהלכה כר"י, אין אין הוכחה שגם במצו"ש אסור. וכל ההוכחה שבמצו"ש אסור, היא מנוטע שר"י יעקר. ובתורמות שם סתמה המשנה שכשונג יקיים, כר"מ. ולפי"ז אין הכרח שגם במצו"ש אסור. וזהו שפסק הרמב"ם כר"י. ומשום כ"כ יאמר סתם משנה דתורמות אליבא, אלא שאסור רק בשבת עצמה, אבל במצו"ש מותר מיד. דכיון שסתמה המשנה בנוטע בשבת כר"מ, מוכח דבזה לא חילוק קנין כר"י. והרי במבשל שזלר במצו"ש מיד.

ולפי"ז אולי הוכחת רבנו שיש לפסוק כר"מ משום דסתמא דר"ב דתורמות כוונתה. דהרמב"ם אוקי משנה זו כר"י. ולפי"ז גם אין לחלק — כמו שחילק רבנו — בין שונג בדאורייתא לדרבנן. ושפיר הוכיח הרמב"ם מהני אמוראי שסבורים שגם בשונג בדרבנן אסור, ומשום לא רצו לאכול — שגם במבשל דאורייתא אסור. אבל רבנו לשיטתו — שפרש שטעמו של ר"י משום שקנסו שונג אטו מזיד — פירש כתב שאם אסורים בשונג בדרבנן, ע"כ בדאורייתא לא קונים. כמו שפרשם בסוגיא בגיטין מג, א' שר"מ קניס בדרבנן ולא קניס בדאורייתא.

וכדברי רבנו — שמחלוקת ר"מ ור"י היא בקנסו שונג אטו מזיד. — מפורש ברשב"ם. בתשובות המיוחסות לרמב"ם סימן קנ"ב ח"ל. „אני דעתי נוטה כמי שפסק כר"י וכן פסק ר' אחאי ז"ל וכו' ועוד יש לי ראיות אחרות לפסוק כמותו ודלא כר"מ ובדאורייתא קניסין שונג אטו מזיד, עכ"ל.

13 מה שצ"י רבנו לרש"י, היינו בחולין טו, א, דשם הגמ' מביאה מחלוקת ר"מ ור"י לענין מעשה שבת, כנ"ל בריש סק"א. וכתב רש"י שם בד"ה ר"י: ר"י אומר בשונג יאכל במצו"ש שבת ולא בשבת והו"ל ר"י דאע"י דבשונג יאכל סקילה ליכא עבירה מהא איכא ובעיא בכדי שיעשו דלא נימטיה הנאה מעבירה וכו'. ומה שצ"י רבנו לדברי בעל הלכות גדולות, הם בשבת פוקי מהשחוקים. ודברי רש"י ובה"ז מוסכים אליבא דר' יהודה בשונג. והפוסקים למדו מזה שגם אליבא דר' יהודה במזיד — לענין אחרים שמתר

מהאיסור. אבל רש"י הרגיש בקושיא זו, וכתב בחולין שם ד"ה ור' יהודה, שא"ל לומר שטעמו של ר' יהודה הוא משום שקנסו שונג אטו מזיד, דא"כ היה צריך להיות שבמצו"ש יהיה אסור לו עצמו אף בבישל בשונג, שהרי במזיד אסור לו לעולם, וקנסו שונג כמו במזיד. ולפיכך כתב רש"י שטעמו של ר' יהודה שאסור במבשל בשונג, הוא כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. ולפי"ז כתב רש"י שאסור לר' יהודה בשבת גם לאחרים. משא"כ אם היינו אומרים שטעמו של ר' יהודה הוא משום שקנסו שונג, היה מותר לאחרים, דאותם לא קנסו. ומשום לא אמר הגמ' בחולין יד, א, שהמשנה — „השוטט בשבת וכויה"כ אעפ"כ שמתחייב בנפשו שחיטתו כוה"ה" — אחאי כר' יהודה דמבשל, דאסור בין לו ובין לאחרים, בין בשונג ובין במזיד, מדקנתי שבת, ודמאי דיוה"כ מה יוה"כ לא שגא בשונג ולא שגא במזיד לא יאכל אף הכא נמי וכו'. וז"ל שגא לו ולר"י לאחרים. ולפי"ז יוצא שמחלוקת ר"מ ור"י — אי מבשל בשונג מותר בו כיום — היא האם אסור באיסור הנעשה בשונג כדי שלא יהנה ממעשה עבירה. ולרש"י הלכה כר"י ואסור, בין לו ובין לאחרים — בשבת עצמה — ובמצו"ש צריך להמתין בכדי שיעשו. ובסוגיא בגיטין שם מוכח שכתבו של ר' יהודה — שמבשל בשבת בשונג אסור — הוא משום שקנסו שונג אטו מזיד. וכתב המהרש"א בחולין שם, שהסוגיא בחולין — שאסור בשבת דמאי דיוה"כ, בין לו ובין לאחרים, היינו כדי שלא יהנה וכו"ל — פליגא אסוגיא דגיטין. ולפי הסוגיא בגיטין יוצא שר' יהודה מותר לאחרים בשבת עצמה — דלא שייך לקונסם. וסתם משנה בחולין — „השוטט בשבת וכויה"כ" — כר' יהודה. לכן פסקו רב אחאי גאון ובה"ז כרש"י — שהמבשל בשבת אסור במצו"ש עד כדי שיעשו — כיון שטעמו של ר' יהודה הוא כדי שלא יהנה מהאיסור. וכן מוכח מהירושלמי — שאם הטעם שהמבשל בשבת אסור כדי שלא יהנה, אסור במצו"ש עד כדי שיעשו. דאיתא בירושלמי ריש פרק כירה: לא תמלא אשך קדרה עשית ותורמסין ותתנם לתנור עד ש"ס חשיכה ואם נתנם אסורים למצו"ש עד כדי שיעשו. ור' יוסי אמר שם שזה אחי"ר כר' יהודה. ובשונג, ומכאן שם הירושלמי ברייתא בבגין הנוטע בשבת, שר"מ סבר שכשונג יקיים במזיד יעקר ור"י סבר שכן בשונג ובין במזיד יעקר. ומפרש הירושלמי: למה מפני שהניח שבת עליו וכאן מכיון שאת אומר ימתין למצו"ש כדי שיעשו כמי שלא נהנה מחמת שבת כלום. ומפרש שם בפרק העדה: משא"כ בנטיעה אם לא יעקר אף שהוא ממתין למצו"ש מ"מ נהנה כמה שגדל בשבת שמעין דר"כ אוסר מעשה שבת אפי' בשונג לאחרני בכדי שיעשו דל"כ למה יעקר יהנה אחרים ממנו. הרי דלירושלמי טעמו של ר' יהודה אינו משום שקנסו שונג, אלא כדי שלא יהנה. ולפי הירושלמי אסור לר"י במבשל בשבת גם לאחרים, ובמצו"ש בכדי שיעשו. משא"כ אם הטעם — כמו הסוגיא בגיטין — משום שקנסו שונג, דלפי סתם זה מותר במצו"ש מיד, ומותר בשבת אף לאחרים, כמ"ש רש"י בחולין שם. וכ"מ מהסוגיא בשבת לח א. ששם הסתפקה הגמ' שכן קדירה ע"כ כירה ובשלה בשבת מהו. ופשוט הגמ' שששמה: אין חילוק בין שונג למזיד. ופירש שם רב נחמן בר יצחק: ומבשל הוא דלא אתי לאיערומי בשונג יאכל אבל אתי דאתי לאיערומי בשונג נמי יאכל. כ"ל הסוגיא דגיטין דפליגא ר"מ ור"י בקנסא אור"מ ס"ל בדאורייתא לא קניסין שונג אטו מזיד ובדרבנן קניס שונג אטו מזיד הרי מבואר הטעם בדבשכח מע"ש שהוא בדרבנן קניסין שונג אטו מזיד אלא סתמא דגמ' ס"ל דלא בקנסא פליגי. ולפי"ז — שהטעם שאסור בשונג הוא כדי שלא יהנה מעבירה — אין חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, ובשניהם אסור בשונג כדי שלא יהנה מעבירה. והבה"ז אף שחשקו אותן פסקו סתם משנה בחולין — וכמסתמא הגמ' שם שהמבשל אחאי כר' יהודה דמבשל — שהטעם הוא משום שלא יהנה מעבירה ולכן אסור במצו"ש עד כדי שיעשו. והאמוראים בשבת קמ א — שלא רצו לאכול מדבר שנעשה בו איסור דרבנן — סב"י כר' יהודה, ומשום לא מה שנעשה באיסור דרבנן אסור.

באר הגולה

ב חולין ט"ו וכרז
דמי.

לעכ"ס לעשות לו מלאכה בשבת (כ"ט): ב ב השוחט בשבת לחולה (ד) בין שחלה מאתמול בין שחלה היום מותר הבריא לאכול ממנו חי (נשנת) אבל המבשל (ד"ה) (או עשה שאר מלאכה) לחולה אסור (נשנת) לבריא (ה) או לחולה שאין בו סכנה דחיישין שמא ירבה

ביאורי הגר"א

שמו ס"ל דוקא שמו אל שחט לא חשיק אדעתיה אל סוגיא ד"ט שם ס"ל דאפי' לר"י הוא מוכן ללדס וכן הא דפריך שם ב' נ' שנת דעלמא תשמי' אע"ג שהסתרנות הוקצו לאכילה מחמת אסור שמיטה ואפי' אפי' דגמ' פריך לדיון דק"ל כר"ס מ"מ שמי' דק"ל כר"ס נזה אל שנת רש"י ותוס' ורמזין ור"ן דדוקא נחול' מצע"י אל מדברי ר"ף ורמז"ס מ' כדברי הר"ר יונ' והר"ס דנכ"ע מות' והרש"ל שם הביא ב' הדעות ועמ' ט"ז וע' שנת מ"ה ב': (ד"ה) או עשה. משום טעם זה נוסף שאלמו נשחט שדוקא משום שאל' כו': (ה) או לחולה.

ברכת אליהו

במוקצה מחמת מיאוס מוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה אין דתניא ר' יהודה אומר כל הנרות של מתכת מטלטלין חורק מן הנר שהדליקו בו כאותה שבת ודלמא שאני התם דהוא דחי ליה בידים (שהדליקו בו הנר אבל בהמה דממילא מידחיא אימר דהדר חזי' — רש"י). ושם טו א מסיק רב אשי דהוא ר' יהודה דמבשל בשבת, דפליג אר"מ, וס"ל דמבשל בשבת בין בשוגג ובין במזיד אסור באכילה, כנ"ל בריש שק"א. ואיתא שם בהמשך הסוגיא: ותני תנא קמיה דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשחית ליה רב ומסיק רב נחמן בר יצחק: תנא שוחט תנא קמיה דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. והא דאשתיק ליה רב, משום דאמר ליה: מאי דעתך כר"מ עד כאן לא שרי ר"מ אלא במבשל דראוי לכוס (במבשל בשוגג דכיון דאיסור שבת ליכא דשוגג הוא איסור מוקצה נמי ליכא דמשקיהו הוי חזי לכוס חיה — רש"י) אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא (נהי דאיסור שבת ליכא משום מוקצה מיהא אסורה דכין השמשות לא הוי חזי לכוס. כל אכילה שלא כדרכה קרי כוס — רש"י). ומקשה הגמ' והא מתניתין דשוחט הוא וכו' ונסבין חבירא למימר ר' יהודה היא הא ר"מ שרי. ומשני: כי שרי ר"מ כגון שהיה לו חולה

שחטא ועמוס' בחולין ט"ו א' ד"ה מורי: (ד) בין כו'. כמסקנ' דשם דלא ס"ל מש"ס ע"כ לא קשרי ר"מ כו' אלא מש"ס מחלה ודלמא שאני התם דדחיה כו' ס"ל לטובא דפ"ק ד"ט ו' ב' השתא מוכן ללדס כו' וע"ס נחוס' שדקמו הרבה מאל וע' מוס' דשנת קנ"ז א' ד"ה לבר כו' וע' ר"ן ר"פ מצינו נמי הראשון נשם הרמזין וע' מוס' יבמות מ"ד א' ד"ה לא הוי כו' ואע"ג כו' אל הרש"ל בחולין שם כתב נשם הר"ר יונה דסוגיא דהתם פליגא אהיא דקא' אימור דשמעת לר"מ כו' ומשמע שם דאפי' ר"ס מודה נזה ואפי' למר גריה דר"י דחולק אפי' נשע"ס

לשיטת רש"י — שצריך להמתין בכרי שהביא דורון. בכדי שיעשו, כדי שלא יהנה ממלאכת שבת — א"צ כאן בכדי שיעשו. דיותר החמירו בעובד כוכבים שעשה לצורך ישראל, ממה שעשה ישראל בשוגג. דמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. ומשוי' ישראל שבשל בשוגג מותר במוצ"ש מיד. ועיין תוס' בחולין טו א ד"ה מורי, שג"כ הקשו על רש"י מהא דמבשל בשוגג דשרי, ותירצו בסוף כתיבין הרא"ש, דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו.

(ד) [תנן בחולין יד א: השוחט בשבת וכויה"כ אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה. ואיתא עלה בגמ': אמר רב הונא דרש חייא בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבירא למימר ר' יהודה היא (בני הישיבה עלה על דעתם לומר דמתני' דפירשה רב דאסורה באכילה ליומא משום דקסבר מתני' ר' יהודה היא — רש"י). ושקיל וטרי שם בסוגיא ה' ר' יהודה. ואיתא שם בעמוד ב': אלא אמר רב ששת ר' יהודה הנרות היא דתניא מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דברי ר' יהודה (דמוקצה הוא מחמת מיאוס שהדעת קצה בו והן בהמה נמי כשקדש היום היא מוקצה מחמת אבר מן החי שלא נשחטה — רש"י) אימור דשמעת ליה לר' יהודה

לאחר בכדי שיעשו — לשיטתו שמה שאסור הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט. אבל ליעת התוס' אין זה הטעם. אלא כדי שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה. וכיון שזהו הטעם, אסור גם ביו"ט שני. וכיון שהבה"ג כתב שבמוצאי יו"ט ראשון מותר, מוכח דס"ל כרש"י. שהטעם הוא כדי שלא יהנה ממעשה עבירה. וברש"י הנ"ל כתב בהל' הלכות גירולות שאסור גם ביו"ט שני. וזה לא כמ"ש בהל' ה"י יו"ט. וכתב הנצי"ב בהעמק שאלה, שאילתא קכ"ח אות ד': ורש"י ותוס' כתבו בשם בה"ג להיפך והיינו ה"ג של ר' גאון וכ"כ בפי' בזה בסמ"ג כהל' שבת ובה"ג שלפנינו הוא של רבן שמעון קירא כמ"ש בכ"מ. וכתב שם בהעמק שאלה, שאין הכרח לומר שהבה"ג ס"ל כרש"י שהטעם הוא משום שלא יהנה ממלאכת שבת — ד"ל דס"ל. — תוס' שהטעם שמה יאמר לנכרי. ואעפ"כ ס"ל דביו"ט שני שרי. והיינו משום דס"ל שהטעם הוא משום קנס. ודיו שקנסו אותו ביו"ט ראשון. והביא כן בשם בעל המאור דס"ל הכי.

14 המ"א בסק"ב כתב: דדוקא בכו"ס שעושה בעיניו בכדי שיעשה דחיישין שמא יאמר לו לעשות אבל ישראל לא ישמע לו ואף לרש"י שכתב הטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כמ"ש ס' חקט"י מ"מ הכא שרי דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו דלא כהב"ח. והיינו שהב"ח כתב בריש הסמ"ק שלרש"י אין חילוק בין מבשל בשבת לנכרי שהביא דורון, ובשניהם צריך להמתין בכדי שיעשה

במוצ"ש — צריך להמתין בכדי שיעשו. וברש"י הנ"ל הוכיח שהטעם הוא "דלא נימטיה הנאה מעבירה". ובה"ג שם לא כתב שזהו הטעם. ועי' כתב רבנו, שרש"י ובה"ג אזלי לשיטתיהוה בענין הטעם שצריך להמתין בכדי שיעשו במלאכת נכרי. שיש ראשונים הסוברים שהטעם שאסור במלאכת נכרי, הוא משום דחיישין שמא יאמר לו לעשות מלאכה. וטעם זה שייך רק בכו"ס שעשה מלאכה בשבת, ולא בישראל. אבל רש"י בביצה דכ המוכא להלן בפנים כתב שהטעם שצריך להמתין במלאכת עכ"ס, הוא בכדי שלא ינהג. ועפ"י כתבו ר"י ובה"ג הנ"ל, שגם בישראל צריך להמתין בכדי שיעשו. והטעם הוא כדי שלא ינהג. וכדברי הבה"ג הנ"ל לא נזכר הטעם בכדי שלא ינהג, אבל יש להוכיח שבה"ג סובר שהטעם — שצריך להמתין בכדי שיעשה במלאכת נכרי — הוא משום שלא יהנה ממלאכה שנעשתה בשבת. דז"ל בעל הלכות גירולות באכילה יו"ט: וגוי דאיתא דורון לישאל בימא טבא דריש שתא וכו' אפי' אייתי ליה ביו"ט של גלירות אסור למיכלינהו ביום טוב ראשון ולאורתא בעי למשהי בכדי שיעשו וכו'. הרי שאסור הבה"ג רק במוצאי יו"ט ראשון. ולאחר בכדי שיעשו שרי. ועיין ברש"י ביצה דכ ב' ד"ה ולערב אסורין, שכתב שביו"ט שני מותרין מ"מ — אם הלילה חול. הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, נמצא שנקלטו בחול. אבל התוס' שם בדר"ה ולפר, חלקו על רש"י וכתבו דרש"י — שהתיר במוצאי יו"ט ראשון

שם: וכגון איסור דחיייה בידים כגון נר שהדליקו באותה שבת כדפירשתי בפ"ק בסופו. ועיי' ר"ן בשבת ר"פ חבית. דשם קמ"ב הכי' הר"ף דעה שמותר לחלוב בשבת עז לתוך קדרה. והקשה הר"ן: וא"ת מ"מ הרי עז מוקצה מחמת איסור ואף החלב היוצא ממנה ליטסר משום מוקצה. ותירץ בתירוץ (הראשון) [השני] בשם הרמב"ן: דאפשר דאפילו למאן דאית ליה מוקצה ונולד שרי שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחיייה בידים כגון נר אסור אלא בעוד האיסור עליו א"נ אפילו בשנסתלק האיסור בשעבר עליו כגון שוחט בשבת ששומר משום מוקצה הא כל שלא עבר על השבת ואפילו בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומשו"ה שרינן האי חלב שנחלב לתוך הקדרה שאעפ"י שהעז היתה מוקצה מ"מ האי חלב שנחלב נסתלק הימנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר ובכ"ה ליכא למיחש כיה משום מוקצה. ולפי"ז הו"ה השוחט לחולה בשבת. דכיון שלא דחאה בידים ונסתלק המוקצה בהיתר — שהרי שחטה לחולה — שרי.

ועיי' תוס' יבמות מד (צ"ל: יד — ד"א) א ד"ה לא הוה. דאיתא שם בגמ': דר' אבהו כי איקלע לאתריה דר' יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל שרגא (נר שהדליקו בו באותה שבת וכבה דסבר לה ר' יהושע כר"ש דלית ליה מוקצה ור' יוחנן סבר לה כר' יהודה דאית ליה מוקצה אפי' שלא מחמת איסור — רש"י). וכתבו ע"ז התוס': שם: ואע"ג דבסוף שבת (קנו ב) פסיק ר' יוחנן כר"ש במוקצה מחמת איסור הכא בהדליקו בו אותה שבת איירי כדפי' הקונטרס דחמיר טפי משום דחיייה בידים. הרי מוכח מהתוס', דאף לדידן דפסקין כר"ש דלית ליה מוקצה, מ"מ במוקצה דחיייה בידים אסור. ולעיל הוכחנו מסוגיא דביצה ו' ב — דאמרו בענין נבלה שהתנבלה בשבת, דהוי מוכן לאדם — דבהמה שנשחטה בשבת לא הוי מוקצה, משום שלא דחאה בידים. אבל הרשב"א בחולין טו א כתב בשם רבנו יונה דסוגיא דהתם פליגא אהיא דחולין טו א¹⁵. דקאמר: (אימור דשמעת לר"מ) [עד כאן לא שרי ר"מ] אלא במבשל דראוי לכוס אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא. ומשמע שם — בדברי הרשב"א — דאפי' ר"ש דלית ליה מוקצה מודה בזה — דבהמה שנשחטה הוי מוקצה וכתב שם הרשב"א דאפי' למר בריה דרב יוסף — דאמר בשבת מה ב, דחולק היה ר"ש אפילו בבע"ח שמתו שמוותרים — ס"ל דוקא שמתו, דשאני התם דבע"ח יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו. דמיתה שכיחא. אבל שוחט לא אסיק אדעתיה שתשחט, דדבר רחוק הוא שיהא יושב ומצפה אימתי תשחט בהמתו בשבת. אבל סוגיא דירוש' שם ס"ל דאפילו לר' יהודה דאית ליה מוקצה, מ"מ בהמה שמתה הוא מוכן לאדם, ומדקרי ליה „מוכן לאדם“, משמע שאם היה שוחטה היתה מותרת. והא דנבלה אסורה, הוא משום דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. וכן הא דפריך שם ב' — אהא דאמר רבה ביצה שנולדה ביו"ט אסורה משום דאיירי ביו"ט שחל להיות אחר השבת, ואין שבת מכין ליו"ט — שבת דעלמא תשחרי. אע"ג דהתרנגולת הוקצה לאכילה מחמת איסור שחיטה, ולפי"ז היה לנו לאסור הביצה מצד איסור מוקצה שבתרנגולת, ומאי פריך „שבת דעלמא תשחרי“. אלא חזינן מהאכא שהתרנגולת מוכנה לאכילה בשבת — וכשתשחט תהיה מותרת. ומשו"ה שנולדה הביצה בשבת מותרת. ואפי' את"ל שאין ראייה מהסוגיא בביצה שם — שאף לר' יהודה

מבעוד יום. ולפי סוגיא זו, לא שרי ר"מ שוחט בשבת אלא אם היה לו חולה מבעו"ה, דאז אין איסור מוקצה. ומסקינן שם טו ב: אמר רב דימי מנהדרעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא (לכוס — רש"י). ופירש"י שם בד"ה הלכתא: לחולה מבעו"ה. ומוכח מרש"י שאם שחט בהמה לחולה שנחלה בשבת, אסור משום מוקצה. אבל הר"ף שם — בהביאו דברי רב דימי — לא כתב דאיירי בחולה שנחלה מבעו"ה, ומשמע שהשוחט לחולה שרי לבריא גם בלא היה לו חולה מבעו"ה. וכן דייק הרא"ש שם פ"א סימן כ', שזוהי דעת הר"ף. והמחבר שכתב כאן „השוחט בשבת לחולה בין שחלה אתמול בין שחלה היום מותר לבריא לאכול ממנו ח"י בשבת“, פסק כמסקנא דשם טו ב, שאמר רב דימי: השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא, וכשיטת הר"ף הנ"ל, דלרב דימי אין חילוק אם היה לו חולה מבעו"ה או שנחלה בשבת. דלא ס"ל לרב דימי מש"ש בגמ' עמוד א' — לחלק בין בישול לשחיטה —: עד כאן לא שרי ר"מ אלא במבשל דאין לכוס אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא. אלא ס"ל דהשוחט בשבת שרי לבריא, אף שלא היה לו חולה מבעו"ה. משום שבהמה שנשחטה בשבת אינה מוקצה, כמש"ש בגמ' יד ב תחילה — כשרצתה לחלק בין מוקצה דנר שהדליקו באותה שבת לשחיטה בשבת — ודלמא שאני התם דהוא דחי ליה בידים. ומשם כך דוקא נר שדחאו בידים הוי מוקצה, משא"כ בהמה — דממילא מדיחא, שלא דחאה בידים כיה"ש — לא הוי מוקצה כשנשחטה בשבת. וכן ס"ל לסוגיא דפ"ק דירוש'. דאיתא בביצה ו' א ב: איתמר אפרוח שנולד ביו"ט רב אמר אסור ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר וכו'. אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט (דחניא לקמן שמותר בו כיום לדברי הכל — רש"י) אמר להו הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה (בעודו בתוך מעיה אם נשחטה האם היה נאכל — רש"י) ומה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה (בנה אסור אם נמצא בתוכה דעובר ורך אמו הוא וכו' ואפ"ה בשחיטת עצמו מותר לשחטו ולאכלו דלא אשכחן מאן דאסיר — רש"י) שתיק רב אמר רבה ואיתימא רב יוסף מ"ט שתיק רב לימא להו הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים (דבין השמשות היתה אמו עומדת לכך אבל אפרוח שבקליפה אינו עומד לאכילת כלבים ואף לא היה ראוי להלך נולד הוא — רש"י) א"ל אביי השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים (למאן דאית ליה מוקצה דהא נתנבלה בשבת לר' יהודה אתמול כיה"ש היתה עומדת לאדם וקחשבי ליה מוקצה לגבי כלבים — רש"י) דתנן מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם א"ל אין וכו'. ובתוס' שם ו' ב ד"ה השתא הקשו: ותימא היכי הוי מוכן לאדם אדרבא לא הוי מוכן כביה"ש לא מצי שחטי ליה דשמא הוא שבת והיכא מוכח מהא דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. וע"ש בתוס' שדחקו הרבה מאוד ליישב קושיא זו. אבל לפי מה שכתבנו לעיל — דסוגיא דביצה ס"ל דבהמה שנשחטה בשבת אינה מוקצה — ניחא. דלדידן דקיי"ל כר' שמעון — החולק על ר' יהודה בענין מוקצה, וכנ"ל בסימן ש"י סעי' א', ב' עומש"ש — אין מוקצה אלא בדבר שדחאו בידים כגון נר שהדליקו בו באותה שבת. אבל בהמה שלא דחאה בידים, כיון שנשחטה — מותרת.

ועיי' תוס' דשבת קנז א ד"ה לבר. דשם בגמ' איתא לחד מ"ד: הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור, וכתבו התוס'

בשבילו. הגם: (ו) ואפילו נישל על ידי עכו"ם אסור (ז) נשנת (מסופות פ"ק דגיטין ור"ן פרק אין מעמידין) (ח)

ביאורי הגר"א

המירו: (ז) שבת. לאפוקי נמ"ש ואין זו משום נישולי נכרים כיון דלא שכיחי אין זו משום חתנות: (ח) ואם כן אפי' כן. חולין שם כגון שקלן נלפת.

ברכת אליהו

מורה ר"ש שאסור א"כ נוקי ביש בה תרנגולת שחוטת — דמשק אליעזר.

(ד*) משום טעם זה גופא שאמרו בשוחט משום שא"א וכו'. דאיתא בחולין טו ב: השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא מ"ט כיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כי קא שחית אדעתא דחולה קשחית המכשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה כשבילו. הרי שרק בשוחט מותר לבריא — משום שא"א לכזית בשר בלא שחיטה — אבל בכל שאר מלאכות, הוי דומיא דמכשל — דחשישין שמא ירבה כשבילו — ואסור לבריא.

(ה) כ"כ הרשב"א משום טעם זה ג"כ — הנ"ל בסק"ד* — שיש חשש שמא ירבה כשבילו חולה שאין בו סכנה. דבמלאכת ישראל בשבת אין חילוק בינו לבריא. [נשרק ע"י נכרי יש הכול בינו לבריא — שמותר לבשל לחולה שאין בו סכנה, אבל ע"י ישראל אסור. והוסף הרשב"א בתשובה סימן תתי"ז: דלפעמים לא ימצא לעשות לו ע"י גוי ועבר ושפחה שאינן של ישראל יובה וזה לירכות כשבילו].

(ו) התוס' בגיטין ח ב ד"ה אע"ג, דנו בענין אמירה לנכרי לצורך מצוה. וכתבו התוס' שם דמ"ש הגמ' בעירובין פ"ו סח א, "ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא נישיליה לאימיה אי צריכה ניחום ליה עובד כוכבים אגב אימיה", אין להוכיח שמותר להרבות ע"י עכו"ם, דשמא דוקא במילה התירו.

(ז) לאפוקי במוצאי שבת דשרי, ואין בו משום בישולי נכרים, כיון דלא שכיחי — שיבשל נכרי לישראל בשבת — אין בו משום חתנות.¹⁶

(ח) חולין טו ב: השוחט לחולה (ופירש"י: שנחלה ביום השבת) בשבת אסור לבריא (לאכול בריא מאותה בהמה בו

רש"א משום טעם זה ג"כ דמלאכת ישראל אין חילוק בינו לבריא: (ו) ואפי' חוס' גיטין דמ"ש בעירובין פ"ו ניחום ליה עובד כוכבים אגב אימיה דוקא נמלה

הבהמה מוכנה — משום דגמ' פריך לדין דקיי"ל כר"ש, אבל לר' יהודה, בע"ח באמת אסורים, מ"מ שמעינן — מדפריך בפשטות, "שבת בעלמא תשתרי" — דקיי"ל כר"ש בזה. [ועיין לקמן בסימן שכ"ד סק"ח ובמש"ש הערה 4]. אבל שיטת רש"י בחולין טו ב ד"ה הלכתא ותוס' בביצה ו ב ד"ה השתא הנ"ל ורמב"ן ור"ן בחולין טו ב, דהא דשרי לחולה, הוא דוקא לחולה מבעו"י, דאל"כ הוי מוקצה. אבל מדברי הרי"ף והרמב"ם מ' דכורי הר"ר יונה והרא"ש דבכל ענין מותר, שכבר הבאנו לעיל שהרי"ף בחולין שם הביא מסקנת הגמ': הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא. ולא כתב הרי"ף דאיידי דוקא בהיה לו חולה מבעו"י. וכן הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת ה"ט כתב: אבל השוחט לחולה בשבת מותר לבריא לאכול ממנו בשר חי. ומדסתם הרמב"ם, משמע שאף בלא היה לו חולה מבעו"י שרי. [ואמנם הראב"ד השיג שם על הרמב"ם, דוקא בהיה לו חולה מבעו"י שרי. וע"ל סק"ח].

והרשב"א שם הביא ב' הדעות — אם בעינן דוקא שהיה לו חולה מבעו"י. ועיין סימן ש"י ס"ב: ואין שום אוכל תלוש דראוי לאכילה מוקצה לשבת. משמע שגם בשר — אף שנשחט בשבת — מותר באכילה. וכן סיים שם המחבר, שבגורגורת וצימוקים אסור, כיון דאית ביה תרתי לריעותא — דחינהו בידיים ולא חזי לאכילה. ולפי"ז — בע"ח שלא נדחו בידים, מותרים. ועיין שבת מה ב [בנונתו למש"ש מי אמר ר' יוחנן הלכה כר"ש והא בעי מיניה קינה של תרנגולין ואסור וכו' ודחי הגמ' דאית ביה אפרוח ופריך הגמ' הניחא למי"ד מודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין אלא למר כריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה ר"ש אפי' כבע"ח שמתו שהן מותרין מאי איכא למימר. ועתה אם נימא דבשחיטה

כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט. וזה דלא כהמ"א שכתב — בשטת רש"י — שבישראל לא צריך להמתין במוצ"ש.

ויש מקום לברר את דברי המ"א. שהב"ח כתב בריש הסימן, שקושיית התוס' והרא"ש על רש"י — מ"ט מבשל בשבת בשוגג מותר, הרי אסור להנות ממעשה שבת — זה משום שהם סוברים שהלכה כר"מ, ומשו"ה מפרשים שמ"ש רב פפא בביצה כד ב "התלכתא נכרי שהביא דורון וכו'" הוא אליבא דהלכתא. ולכן הקשו מרי"מ שסובר שבשוגג יאכל ולא אסור משום הנאה ממעשה שבת. וע"י תירצו שבישראל הוא מילתא דלא שכיחא ולא גזירה. אבל רש"י יכול לומר שהלכה כר' יהודה, ורב פפא הוא אליבא דהלכתא — ודלא כר"מ שסובר שמותר להנות ממעשה שבת — ואין חילוק בין ישראל המבשל בשבת לנכרי שהביא דורון. ובשניהם אסור במוצ"ש בכדי שיעשה עכ"ל הב"ח. ועיין לעיל הערה 12 הבאנו דברי הרא"ש בחולין פ"ו סי' י"ט, וכו"ה בביצה פ"ג סימן ב', שהרגיש בזה. ח"ל בביצה שם: ואף ר' יהודה דאסר מבשל בשבת מפרש טעמא בפרק הניזקין (מג ב) משום דקניס שוגג אטו מזיד ולא משום שמא יהנה ממלאכת שבת כשהוא שוגג וכ"ש אם עשה העכו"ם מעצמו. הרי לדעת הרא"ש בין לר"מ ובין לר"י אין האיסור מצד שלא יהנה ממלאכת שבת. ולכן הסיק שם, שדוקא בעכו"ם שעשה מלאכה אסור בכדי שיעשה, ולא בישראל. אבל רש"י בחולין טו א ד"ה ר' יהודה, כתב: ובעינן בכדי שיעשו דלא נימטה הנאה מעבירה. והוכיח שם רש"י בהמשך דבריו, שא"א לפרש שטעמו של ר' יהודה שאוסר בשוגג, הוא משום שקנסו שוגג אטו מזיד, דא"כ במוצ"ש

היה צריך להיות אסור אף בשוגג, שהרי במזיד אסור לו לעולם, ואם קנסו שוגג, ודאי החמירו בו כמזיד. ועיין לעיל הערה 12 מש"ש בשם הנצי"ב כענין מחלוקת הסוגיות בזה. ולפי"ז צדק הבי"ח במ"ש שלרש"י אין חילוק בין מבשל בשבת לנכרי שהביא דורון. בכניניהם אסור במוצ"ש בכדי שיעשה, כדי שלא יהנה ממעשה עבירה. וצ"ל שמ"ש המ"א ורבנו — שלשיטת רש"י אי"צ להמתין בישראל, משום שהו מילתא דלא שכיחא — זה רק לשיטת התוס' והרא"ש, שכתבו שאפשר היה לקבל את שיטת רש"י שבנכרי שהביא דורון הטעם הוא משום שלא יהנה ממעשה עבירה, ואעפ"כ י"ל שבישראל שבישל בשבת מותר במוצ"ש מיד. אבל רש"י עצמו כתב להדיא בחולין שם, שלר' יהודה אסור במוצ"ש עד בכדי שיעשו.

15 בד"א ביאר כוונת רבנו — כמה שהביא דברי הרשב"א — ח"ל: שם רבנו אבל הרשב"א וכו' הוא לאפוקי מהתוס' בביצה ו ב ד"ה השתא דמפרשים דקאי האי מוכן לאדם כיו"ט דוקא ולא בשבת ע"ז כתב דהרשב"א אינו מפרש כן רק דקאי על שבת וס"ל לסוגיא דשם דאפי' מקרי מוכן לאדם כיון דלא דחי' בידיים. ויותר נראה שרבנו הביא שיטת הרשב"א שהיא בניגוד למה שביאר לפני כן. שרבנו כתב קודם לכן, שדברי המחבר — שהשוחט לחולה מותר לבריא, בין שחלה היום ובין שחלה אתמול — הם עפ"י הסוגיא בחולין טו א, שאין מוקצה מחמת איסור אלא היכא דדחי' בידיים. והוכיח כן מהתוס' בשבת קמא א ויבמות יד א שהלכה כר"ש שאין מוקצה מחמת איסור, חץ ממקום שדחאו בידיים.

ואם קץ פירות מן המחובר לחולה נשחט אפילו היה חולה מצוי אסור לנרץ נשחט (ט) משום שגדל והולך נשחט באר הגולה
 ג נ משום מוקצה (כ"י נשחט א"ח): ג נ כשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדות האור
 ג שנת ל"ח נשחט
 נמשך דברי יוסי ה"ק והרמב"ם פ"ט.

ביאורי הגר"א

כ"ט חס' ד"ק ס"ט א' אכל לפי מ"ש נסמן ש"כ ס"ג
 וי"ד ס' ק"ג ס"ד בהג"ה מותר ועמ"ל: (ט) משום
 שגדל לו. משא"כ נהמה ללא חששו לה ועמ"ל יו"ט

ברכת אליהו

שגדל בשבת הוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אחרי השבת יהיה
 מותר. כמ"ש תוס' ד"ק ס"ט א' דאיתא שם בגמ' שהצונעין
 — שרצו להציל את הגולנים מאכילת מעשר — היו מניחים
 מעות ואומרים: כל המתלקט מזה מחולל על המעות הללו.
 והקשו שם התוס' בד"ה כל הנלקט: וא"ת כי קאמר כל
 המתלקט הא לא מועיל למה שגדל אח"כ דהוי דבר שלא בא
 לעולם. ותירצו: דמ"מ מה שהיו יכולים לתקן היו מתקנים
 ועוד דשמא היה בטל ברוב ואע"ג דדבר שיש לו מתירין,
 אפילו באלף לא בטיל מ"מ מדאורייתא בטיל. הרי דלפי
 התוס' מיעוט שגדל באילן אינו בטל ברוב אם יש לו מתירין.
 אבל לפי מ"ש בסמ"ק ש"כ ס"ב וביו"ד ס' ק"ב ס"ד בהג"ה —
 מותר. שסמ"ק ש"כ סעיף ב' כתב המחבר: אם יש יין בגיגית
 שהענבים בתוכה אפ"י שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית
 מותר לשותותו בשבת שכל יין היוצא מהענבים מתבטל ביין
 שבגיגית. הרי דאף שהיין היוצא בשבת אסור, מ"מ מתבטל
 ביין שכחיתו, ולא אמרינן דהוי דבר שיש לו מתירין ולא
 בטיל. וטעם הדבר, משום שהיין היוצא בשבת, לא עמד
 מעולם בפני עצמו, אלא מתערב מיד ביין שכחיתו, ומשום
 אין כזה דין דשיל"מ. [ועמ"ש בסק"ד]. וכ"ה ביו"ד סימן
 ק"ב סעיף ד' בהג"ה: כל אסור שלא היה ניכר קודם שנחערב
 הוה בטל אפ"י. שהוא דבר שיש לו מתירין. [ועמ"ש
 בסק"ד]. ולפי"ז שרי הכא בדלעת, שהרי המעט שגדל בשבת
 לא היה ניכר לפני שנחערב, ובטל ברוב, ועמ"ל סק"ח. [ראה
 בסוף הערה 17].

(ט) איתא בביצה לו ב: איתמר שנים שלקחו חבית ובהמה
 בשותפות (מעיי"ט לחלקן ביו"ט — רש"י) רב אמר חבית
 מותרת (להולך כל אחד חלקו למקום שערב — רש"י)

בסימן ש"כ סק"מ. וע"ע מ"ש בזה. וכן כתב הרמ"א שם סעיף
 ט"ו. והט"ו בסק"ט הביא שם לשון הרשב"א במשמרת הבית
 שחלק ע"ז. וכתב: וחלילה וחס שלא הותר אפילו לחולה עצמו אלא
 בעת הצורך בלבד דהיינו בשבת הא למוצ"ש חזר לאיסורו וכ"ש
 לבריא ודומה לנבילה לחולה שיש בו סכנה דמותרת לו בשבת ואם
 לבריא אסור דכל חזקון רבנן כעין אדורייתא חזקון. ע"ל הרשב"א
 וכתב ע"ז ט"ו. "ודבריו נכונים". והביא הט"ו שם ראיות לאסור,
 וסיים: ואילו ראה הב"י והרמ"א ספר משמרת הבית לא היו פוסקים
 להיתר כהר"א בזה. ובנקודות הכסף שם דחה ראיותיו. וכתב:
 ומה דאילו ראו הב"י והרמ"א וכו' ליתא דאפשר אפילו ראו היו
 פוסקים כן דבשל סופרים הלך אחר המיקל כ"ש בפת של עכורים
 ועוד שגם דעת הר"ן כתשובה כהר"א. וגם המשנה כירוש' בסק"ד
 הביא דברי רבנו לקולא. אמנם בסימן ש"כ סק"ג כתב המ"ב:
 ומה שנשאר למוצ"ש אסור אפילו לחולה עצמו כיון דאפשר לבשל
 לו או ע"י ישראל. וכתב ע"ז בשע"צ סק"ט דהוי דעת הרשב"א.
 זה דלא כמ"ש המ"ב כאן. ובנו של החפץ חיים, ר"י אריה ליב הכהן
 (נדפס), ביאר פשר הדבר בספרו. וקטל תולדות החפץ חיים. (נדפס)
 בספר. כל כתבי החפץ חיים. ונדפס מחדש בירושלים תשל"ה, וזה
 שם כעמ' 42) ח"ל: אם כי אין מאמר מיוחד לחידוש תורה, רק
 לתאר ולספר לרוד דברי ימי אבי. אפ"כ אציר בכאן את הקורא
 התורני. כי כשביל שהכתבים לא יצאו תמיד מעט אחת, נמצא

ור"ל אפי' לחולה מצוי דומיא דרשא נשחט ללא כרש"י
 שם דלפי' אפ"ל נדלעת אלא נשחט היום אלא כנ"ל ולא
 אמרינן דגידולין נעלין כדכ' העיקר משום דהוי דבר שיל"מ

ביום דאע"ג דאיסור שבת ליכא דפיקו"נ דוחה את השבת
 איסור מוקצה מיהא איכא דבין השמשות מוקצה הוא דהא
 עדין לא היה חולה — רש"י. המבשל לחולה בשבת
 (ופירש"י: בשך שהיתה שחטה מאתמול ובשלה היום לחולה
 שנחלה היום) מותר לבריא מ"ט האי ראוי לכוס (בשר הוה חזי
 להאי בריא בין השמשות לכוס חי הלכך אין כאן איסור
 מוקצה ואיסור שבת נמי אין כאן דהא לחולה בשלה —
 רש"י) והאי לא חזי לכוס (שחוט לא היה בין השמשות ראוי
 לכוס ואיכא איסור מוקצה אע"ג דאיסור שבת ליכא — רש"י)
 אמר רב פפא פעמים שהשוחט מותר כגון שהיה לו חולה
 מבעו"י מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת. ור"ל — הא דקצץ
 לו דלעת דאסור לבריא כשבישל לחולה — אפי' לחולה
 מבעו"י, דומיא דרשא בשוחט. דהא דאמר רב פפא שפעמים
 שהמבשל אסור, הוא באותו מקרה דמיירי ברישא בשוחט
 שמותר, והיינו שהיה לו חולה מבעו"י. ובמקרה כזה אסור
 לבריא, אף שבישל לחולה שכבר היה חולה מבעו"י. וזה דלא
 כרש"י שם. שעל דברי רב פפא — שפעמים שהמבשל אסור,
 כגון שקצץ לו דלעת — כתב רש"י בד"ה המבשל: לחולה
 שנחלה היום אסור לבריא. הרי שאם קצץ לחולה שנחלה
 מבעו"י ובשלה בשבת, מותר לבריא. ופירוש זה קשה.
 דלפירושו — דאיירי שקצץ לחולה שחלה בשבת — אצ"ל
 בדלעת אלא כשחט היום, ולפילוג וליחני בירדה: פעמים
 שהשוחט מותר — כגון שהיה לו חולה מבעו"י, ופעמים
 שאסור — כגון שחלה היום. אלא כנ"ל — דאיירי בחולה
 שנחלה מבעו"י, ואעפ"כ אסור לבריא [ועסק"ד]. וטעם הדבר
 — שאסור בקוצץ דלעת — משום שהולך וגדל בשבת. ולא
 אמרינן דגידולי' בטלין ברוב העיקר שגדל בהיתר. משום דמה

ולפי"ז פסק המחבר שהשוחט לחולה מותר לבריא, משום שאין כאן
 דחייה בידים. והלכה בזה כר"ש. וע"ז הביא רבנו את דברי הרשב"א
 שלשיטתו. כשחיטה — לפי הסוגיא בחולין טו א שאמרה, ע"כ לא
 שרי ר"מ אלא בבישול דחוי לכוס וכו'. אפילו ר"ש מודה דהוי
 מוקצה, כיון שאין אדם יושב ומצפה אימתו תשחט בהמתו. ורק
 כבהמה שמתה אמר מר בריה דרב יוסף שחלוק היה ר"ש וסובר
 שבע"ז שמתו מותרין. והסוגיא בבבא ז' א' כ' בחולקת ע"ז. ולפי
 סוגיות אלו חשיבי בע"ז מוכנים לאדם. וזה דלא כמ"ש רבנו לעיל.
 ש"רש"י אין חילוק בין שחיטה למיתת הכהמה. ובשניהם שרי כיון
 שלא דחאם בידים.

16 עמ"ל סק"י. שכתב: אבל במוצ"ש מותר מיד (ש"ך) וטעמו
 דכיון דהעכורים בישל בהיתר לא בעי להמתין כבדי שיעשו. וכונת
 המ"א לבאר את דשרי הכא בעכורים במוצ"ש מיד, והרי לעיל בסק"ב
 כתב המ"א דדוקא בישראל שרי במוצ"ש מיד, אבל בעכורים יש
 להמתין כבדי שיעשו. וע"ז כתב דהכא שעשה העכורים בהיתר, לא
 גזרו. ועיין לעיל סק"ג. אבל רבנו מתייחס בדבריו לבעיה נוספת,
 והיא — בישולי נכרים. וקבר דבריו הוא בר"ן. ודכרי הר"ן והבבא
 בב"י יו"ד סימן ק"ג בסופו, וז"ל: וז"ל בתשובת הר"ן ס' ה' אות
 י"א כתב הרא"ה נכרי שבישול לחולה בשבת מותר לבריא
 במוצ"ש וליכא משום בישולי נכרים ומשום חנות דכל כי האי
 היכרא איכא. וכעיי"ז כתב הר"ן בע"ז כח א, והכאנו לשון הר"ן

באר הגולה

ד שס ל"ט.
ה שס קמ"ז במשנה.
ו רס"ה ד"ה מ"ח
רס"י נפ"י שם ירמיה
ל"ד.

כגון ליתן ביצה בצד קדרה (ט"ז) או לשברה על סודר שהוחם באור כדי שתצלה ואפי' בתולדות חמה כגון בסודר שהוחם בחמה אסור גזירה אטו תולדות האור וכן אסור להטמינה בחול או באבק דרכים שהוחמו מכח חמה ד אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה או ליתן ה מים בחמה כדי שיוחמו מותר: ד (י) תבשיל ושתבשל כל צרכו יש בו

ביאורי הגר"א

ל"ז ב. (ט*) או לשברה כ"ז ואפי' כ"ז אלג' ג' חילוקים נניח' שם כ' ז' וערש"י שם: (י) תבשיל. ל"ד א'

ברכת אליהו

יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר. ואיתא בגמ' שם: איכיעא להו לגלגל מאי אמר רב יוסף לגלגל חייב חטאת. הרי דבישול בתולדות האור הוא מדאורייתא. ובהמשך הגמ' שם לח א': אמר רב נחמן בחמה דכו"ע לא פליגי דשרי בתולדות האור כו"ע לא פליגי דאסור כי פליגי בתולדות החמה מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן. ולפי"ז באור ותולדותיו חייב. ובתולדות חמה פליגי רבנן ור' יוסי, ופסקינן כרבנן דאסור. ובחמה עצמה שרי לכו"ע. וזהו שנקט המחבר ג' חילוקים בביצה: בצד הקדירה או ע"ג סודר שהוחם באור — דאורייתא. סודר שהוחם בחמה — מדרבנן. ובחמה עצמה שרי. ועיין רש"י שם.

(י) שבת לד א': אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שמה ימצא קדירתו שנצטננה שם ד"ה משחשכה: גזירה שמה ימצא קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירחינה תחילה ונמצא מבשל בשבת. הרי דאף בדבר שכבר היה מבושל ונצטנן יש בו משום בישול. ואפילו תבשיל כל צרכו, כיון שנצטנן יש בו משום בישול.

וכשאתה אומר לו שיאכל למחר אין אתה מפסידו ממנו והו"ל דשיל"מ ולא בטיל משא"כ בבמה שאם תאסר מחמת זה הרי אתה אוסר לו כל הבהמות שבעולם משום תערובת גזולו מוקצה זה הרי פסידא מה שאוסרו היום וכמשנ"ת, עכ"ל.
ועדיין צ"ע א"ז דברי הנוכח — העוסקים בדבר מסוים שאפשר להנות ממנו באופן חד פעמי — דומים למקרה של בחמה ביו"ט. ובשו"ת רע"א מהדורא קמא סימן קפ"ט כתב מעין החילוק הנ"ל, אבל כדרך שונה, וז"ל: וי"ל דמה"ט גופא לא החמירו חז"ל כאיסורם במקוצה על היניקה דא"כ לא משכחת בחמה דשריא ביו"ט והוי כמו לא אפשר ולא העמידו איסור ידיהו ביניקה. ובמ"א סק"ח כתב: ועיין סימן ש"כ סעיף ב' ובביצה חוס' דף ל"ז ע"ב משמע דזה לא מוקצה אפילו לר"י דהא בחמה נמי גדלה והלכה ומותר לשתות ביו"ט ע"ש בחוס'. הרי שהמ"א השווה דין בחמה לפירות. וזה דלא כדברי רבנו שמחלק ביניהם. וזהו שסיים רבנו בסק"ח: ועיין מ"א סק"ח. ורנא בהקדמת ר' ישראל משקלאו לביאורי הגר"א אורח"י אות י' שכתב: כשמציין עמ"א או עט"ז הוא שתמצא חילוק בשיטתם משיטתו. ועמש"ש סק"ד ח' ט', ובהערה 7, 8.

18 בדמשק אליעזר כתב: שם לח ב' איתא ב' חילוקים אין נותנין ביצה בצד המיחם היינו תולדות האור ולא יפקיענה בסודרין (פירש"י שהוחם בחמה) היינו תולדות חמה ומפשי' הגמ' משום גזירה, עכ"ל. ולכאורה כוונתו לפרש מ"ש רבנו: ועיין רש"י שם. אלא שזה קשה, שאם כוונת רבנו להוכיח שסודר הוא תולדות חמה, לא היה צריך להוכיח זאת מרש"י, שהרי בפרוש אמרש שם הגמ' — אהא דגזנן שם, ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר — כ"י האור וכו' סבר לא גזרינן תולדות החמה אטו תולדות האור וכו' סבר לא גזרינן.

ואולי כוונת רבנו לפרש מ"ש המחבר שאסור לכשל בתולדות האור, כגון וכו' לשברה על סודר שהוחם באור. וזה לכאורה דלא כחוס' שם לט א' ד"ה שמה, שכתבו, דאין דרך לחממן כ"כ שלא יהיו נשרפין. ועי' כתב רבנו לעיין ברש"י שם. וכוונתו לרש"י כד"ה בתולדות האור, שכתב: כגון אס הוחם הסודר הזה באור מתחילה, הרי שרש"י מפרש דמיידי בסודר שהוחם באור. והחוס'

ובמה אסורה (להולידן אלא למקום ששניהם הולכים — רש"י) ושמאל אמר חבית נמי אסורה (דאין ברירה וי"ל חלק שבא לזה היה ראוי לחברו וביה"ש קנה חלק זה שבינת חברו — רש"י). ומסקינן שם דבמה אסורה משום דינקי תחומין ומתדי (חלקי הבהמה שראויין לשני תחומין — רש"י). ואיתא שם בהמשך הגמ': אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו (בתמיה) שתיק רב. ועיין חוס' ד"ה לאיסור מוקצה שכתבו: ומפרש רבנו שמואל לאיסור מוקצה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמונית ביו"ט ולא אסרת להו למיחש להכי אע"ג דסכירה ליה כר' יהודה במקוצה לאיסור תחומין שחלק כל אחד וינק ומתגדל משל חברו חששת לאסרה בכך. הרי דלפי' החוס' אין איסור מוקצה בחוספת שגדלה כשבת. וצריך לחלק לדברי הרמ"א, שדוקא בפרי הגדל כאילו יש איסור מוקצה ואינו בטל, משא"כ בבמה דלא חששו לזה.

(ט*) ג' חילוקים בביצה. ומקור הדברים כמשנה בשבת (ב) [לח] ב' אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא

לפעמים סחירות שהרב המחבר לא עמד עליהם. ועיין התורני במ"ב סימן ש"יח סק"ד שכתב: אבל במוצ"ש מותר מיד וכו'. ובסימן ש"כ"א סק"ג כתב: ומה שנשאל למצו"ש אסור אפילו לחולה עצמו עיי"ש. וסיבת הדבר הוא, שכסימן ש"ח הוא מיסודו של מר אבא, והוא אתא בביטת הרא"ה, וכמו שהעתיק הרמ"א ביו"ד סוף סימן קי"ג להלכה. ובסימן ש"ח הוא כתב ידו, ואנכי העתיק להלכה שיטת הרשב"א שחולק על הרא"ה, עיי"ש בסוף סימן קי"ג בט"ז ובנקודותיו, והפרי"ח הכריע כהרשב"א וכן העתיק בח"א, עכ"ל.

17 רבנו לא ביאר מהו החילוק בין תוספת הגדלה בשבת בפירות — דהוי דבר שיש לו מתירין, ואינו בטל ברוב לשיטת הרמ"א — לבין מה שנחוסף בבמה, דבטל ברוב. ובקהילות יעקב להגר"י קנייבסקי שליט"א למס' ביצה סימן ח' כתב לתרץ עפ"י דברי הנודע ביהודה מ"ת אבה"ע סי' ל"ח, וכ"כ בצל"ח לפסחים ט' וז"ל הצ"ח שם — בענין איסור טלטול בדבר שיש לו מתירין — דהא דלא בטיל היינו לענין איסור אכילה אבל לענין איסור טלטול לא שייך דשיל"מ דהא העפע דדבר שיש לו מתירין לא בטיל הוא משום עד שיאכלנו היום ע"י ביטול הא יכול לאוכלו לאחר זמן בהיתר והיינו אכילה שממ"ש שמה שיאכל היום לא יאכל למחר וא"כ אכילה זו שיאכל היום באיסור יוכל לאכול מחר בהיתר אבל טלטול יוכל לטלטלו היום וגם למחר והטלטול שיטלטל היום הוא בפ"ע ולמחר בפ"י עצמו דלא וכו', עכ"ל הצל"ח. וכתב הקהילות יעקב שם: ולפי"ז הי' באם אסור לו לשתות בחמה ביו"ט מטעם שנתוסף גזולו מוקצה הרי יאסור עליו מה"ט כל הבהמות שבעולם וא"כ אין זה דשיל"מ במה שיהא יכול לאוכלו למחר דהא בכל הבהמות שבעולם מספיק לו גם על היום גם על מחר ומה שאתה אוסר היום הו"ל פסידא דלא הדר כנ"ל לאיסור תחומין שפיר חששו דאינו אלא באותה בחמה של שני שותפין ויכול לאכול אותה למחר ולא יפסיד כלום באותה חומרא וכו'. ועפ"י כ"ח שם הקה"י ליישב מ"ש הרמ"א כאן, שבקצץ פירות לחולה בשבת אסור לכריא, "משום שגדל והולך בשבת", ומ"ש מכהמה שנשחטה ביו"ט שמוותרת ולא חששו למה שגדל ביו"ט. והביא שם את דברי רבנו — שמחלק בין פרי לבהמה — ומכתב: וצריך טעמא דמ"א ולהל"ל הדבר נכון כעה"י דבתולש לחולה הרי אין הנידון אלא על פירות פריטיים אלו

משום בישול אם נצטנן: הג"ה (יא) ו"א דוקא אם מנעמק ויפה לו (ר' יוחס מ"ג) (יב) ואם לא נתבשל כל צרכו (יג) ואפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפי' בעודו רותח וד"מ שיש בו בישול אחר בישול בתבשיל שיש בו מרק האכל דבר שנתבשל כבר והוא יבש מותר לשרותו בחמין בשבת ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת ש אין שורין אותו בחמין בשבת אבל מדיחים אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן ומן הדג שנקרא קוליי"ס האספנין שאינם צריכים בישול אלא מעט והדחתן היא גמר מלאכתן: הג"ה (יד) וי"ה

ביאורי הגר"א

דלא ק"ל ג"כ בהטמנה נמלטקמ ורע לו: (יב) ואם לא. מדאמרין בפ"ד ד"ט ל"ד א' ו'א' מניס נה: (יג) ואפי'. דלא מר"ש ועור ורמב"ם וע' חוס' ל"ט א' ד"ה כל: (יד) וי"ה. נלמד מהג"ל והדחתן כי וי"ה

ברכת אליהו

מ' דאסור בכל ענין — אף במצטמק ורע לו. שהרי הא שאסור להטמין בשבת הוא משום שחוששים שמא ימצא קדרתו צוננת וירתיחה, כנ"ל בסק"י. ולפי"ז במקום שאין חשש לבישול — אין גזירה שלא להטמין. ואם אסור לטמין במצטמק ורע לו ע"כ שיש בזה איסור בישול, וזה דלא כר' ירוחם, שבמצטמק ורע לו אין איסור בישול. ור' ירוחם — שסובר בדיונו שמצטמק ורע לו מותר — אפשר דלא ס"ל ג"כ בהטמנה במצטמק ורע לו, ויהיה מותר להטמין בשבת. [ולפי"ז יש להעיר על הרמ"א שהביא דברי ר' ירוחם בשהייה ולא הזכירו גבי הטמנה].

(יב) מדאמרין בפ"ד דיו"ט (ביצה) לד א': אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדרה ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס כולן חייבין. הרי דאף ברבר שהוא כבר רותח — המגיס חייב. וע"כ צ"ל דאיירי בלא נתבשל כל צרכו, דבנתבשל כל צרכו ורותח, ודאי אינו חייב.

(יג) דלא כהרא"ש וטור ורמב"ם ועיין חוס' שבת לט א' ד"ה כל:

(יד) נלמד מהג"ל במחבר: והדחתן זוהי גמר מלאכתן. שהרי

הנ"ל כתבו בן רק אליבא דר' יוס' שלא גזר אטו סודרין שנחממו באור, משום "דאין דרך לחממן כ"כ שלא יהיו נשרפים". אבל אנו פסקינן כרבנן דגזרין בסודר שהוחם כחמה אטו תולדות האור. הרי שלפעמים מחממין ביצה בסודר שהוחם באור. וי"ל:

19 בדמשק אליעזר כתב שמדברי התוס' אין כ"כ ראייה. דו"ל: התוס' שם — אהא דתנן התוס': כמה טומנין וכמה אין טומנין — פי' הר"ר יוסף בשם רבנו שמואל ממירי כבשיל ולא בשיל אבל קדרה חייטא וכשיל שרינן בפ"ק (יח ב) ואין נראה לר"ת דאית לן לאוקמא מתני' בסתם קדרות שהן מבושלות ביה"ש ועוד דמסתמא איירי מתני' דומיא דמתני' דריה דמירי כבשיל כמאב"ד, עכ"ל התוס'. וכתב ה"א שאפשר לומר שמ"ש התוס' דאיירי בקדרה מבושלת, הכוונה שמבושלת כמאכל בן דרוסאי, כמו שכתבו התוס' בדחייתם השניה, ואין מכאן ראייה לסתם קדרות שהן מבושלות כל צרכן.

20 נראה לפרש דברי רבנו. שהיה התוס' באו לדחות דברי רבנו שמואל שפירש שם המשנה. ביה טומנין וכמה אין טומנין. דוקא כבשיל ולא בשיל. היינו שלא הגיע למאכל בן דרוסאי. אבל בפחות מזה — קדרה חייטא, או יותר מזה — שהנתבשל כמאב"ד או שנתבשל בישול גמור — מותר להטמין. ועי' חלק התוס' וכתבו דסתמא דמתניתין איירי כבשיל. ולצורך מחלוקתם שם רבנו שמואל לא נחתו התוס' לענין הבישול. אי איירי כבשיל כמאב"ד או בישול גמור — וכתבו דאיירי כבשיל. ועוד, שבסוף דבריהם הזכירו כמאב"ד, וכדחיה הראשונה כתבו על סתם קדרות שהן "מבושלות", ולא כתבו שהן כמאב"ד. ומשמע שכשכתבו בתחילה שסתם קדרות

סתם ירמיה וערש"י שם וי"ה נמשל כ"ל כמ"ש חוס' מ"ו נ' ד"ה נמה. נמסם קדירות כו': (יא) וי"א. ק' משמע ממ"ש נקוף ס"ה נשם ר"ו אלל ממ"ש נס"י רנ"ו ק"ו כל היכא כו' ואפי' כו' מ' דאסור נכ"ע והר"ו אפטר

כמ"ש חוס' שם מו ב ד"ה כמה: דהא אית לן לאוקמא מתניתין בסתם קדירות שהן מבושלות בין השמשות". ועי' סימן רנ"ג ס"ק מ"ב, מ"ג ובהערה 4 שם. ושם בסקס"א ובהערה 6 שם. ולהלן בסעיף ט"ו ומש"ש.

(יא) כן משמע ממ"ש בסוף ס"ה בשם ר' ירוחם [שגם המחבר ס"ל כן. דו"ל המחבר שם: להניח דבר רק שנתבשל כל צרכו ע"ל מיתם שעל האש וכו' ומ"מ אם הוא נתבשל שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו אסור לדברי הכל. משמע שאם מצטמק ורע לו שרי. וזהו מדברי רבנו ירוחם, כמ"ש הבי' דבריו, וז"ל: וכי"כ ר"י בחי"ג וז"ל כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כל צרכו ויש בו רוטב ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול ולפיכך אין מניחין אותו סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו עכ"ל וכו' ולמדנו מדבריו דאם מצטמק ורע לו אעפ"י שיש בו מרק אין בו משום בישול ושרי לתנו אצל המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו, עכ"ל הבי'. וכן מצוין בשו"ע כאן על דברי הרמ"א. שהמקור הוא רבנו ירוחם. ועי"ש סקס"ד]. אבל ממ"ש המחבר בסימן רנ"ו ס"ז: כל היכא דאסרינן הטמנה אפי' בקדרה מבושלת כל צרכה אסרינן ואפי' מצטמק ורע לו.

הנ"ל כתבו בן רק אליבא דר' יוס' שלא גזר אטו סודרין שנחממו באור, משום "דאין דרך לחממן כ"כ שלא יהיו נשרפים". אבל אנו פסקינן כרבנן דגזרין בסודר שהוחם כחמה אטו תולדות האור. הרי שלפעמים מחממין ביצה בסודר שהוחם באור. וי"ל:

19 בדמשק אליעזר כתב שמדברי התוס' אין כ"כ ראייה. דו"ל: התוס' שם — אהא דתנן התוס': כמה טומנין וכמה אין טומנין — פי' הר"ר יוסף בשם רבנו שמואל ממירי כבשיל ולא בשיל אבל קדרה חייטא וכשיל שרינן בפ"ק (יח ב) ואין נראה לר"ת דאית לן לאוקמא מתני' בסתם קדרות שהן מבושלות ביה"ש ועוד דמסתמא איירי מתני' דומיא דמתני' דריה דמירי כבשיל כמאב"ד, עכ"ל התוס'. וכתב ה"א שאפשר לומר שמ"ש התוס' דאיירי בקדרה מבושלת, הכוונה שמבושלת כמאכל בן דרוסאי, כמו שכתבו התוס' בדחייתם השניה, ואין מכאן ראייה לסתם קדרות שהן מבושלות כל צרכן.

נראה לפרש דברי רבנו. שהיה התוס' באו לדחות דברי רבנו שמואל שפירש שם המשנה. ביה טומנין וכמה אין טומנין. דוקא כבשיל ולא בשיל. היינו שלא הגיע למאכל בן דרוסאי. אבל בפחות מזה — קדרה חייטא, או יותר מזה — שהנתבשל כמאב"ד או שנתבשל בישול גמור — מותר להטמין. ועי' חלק התוס' וכתבו דסתמא דמתניתין איירי כבשיל. ולצורך מחלוקתם שם רבנו שמואל לא נחתו התוס' לענין הבישול. אי איירי כבשיל כמאב"ד או בישול גמור — וכתבו דאיירי כבשיל. ועוד, שבסוף דבריהם הזכירו כמאב"ד, וכדחיה הראשונה כתבו על סתם קדרות שהן "מבושלות", ולא כתבו שהן כמאב"ד. ומשמע שכשכתבו בתחילה שסתם קדרות

ננתבשל כל צרכו. אב"ד בסוף דבריו הביא המ"א הנ"ל מ"ש הבי' בסו"י רמ"ג בשם הכל בו, דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדרה מבושלת כל

ברכת אליהו

בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן זוהי גמר מלאכתן ש"מ. הרי שגמ' השוטה' הדחה מליח ישן לגלגול ביצה. אלמא — דלא דוקא הדחת מליח שני הוי גמר מלאכה, אלא — דהו"ה בכל דבר שהוא גמר מלאכה. וזהו

אין איסור בישול מן התורה אלא מדרבנן, ומשו"ה איסור ליתן לכתחילה ע"ג כירה, אך להחזיר מותר. וע"ש שהביא הוכחות נוספות. וכן ביאר שם כוונת הרמב"ם. דאין כוונת הרמב"ם לומר שהמבשל דבר שלא נתבשל כל צרכו חייב. אלא שהרמב"ם — שכתב, "המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו פטור — כוונתו דאילו בישול בתולדות האור או כנגד המדורה, היה מותר לכתחילה. וזה דאילו דוקא בנתבשל כ"צ, דאילו בנתבשל רק כמאב"ד היה איסור לכתחילה. אבל אה"נ גם נתבשל כמאב"ד אין בו איסור דאורייתא. וכן כתב הרמ"ה סק"ד בכוונת הטור, שבהתבשל כמאב"ד אין בו משום בישול אלא מדרבנן. ודא"ל עלה על דעת הטור לחלוק על דברי הרא"ש אביו. ודיק כן מלשון הטור. שכתחילה כתב הטור: אפילו תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן כבר. ואילו בהמשך דבריו כתב: ואפילו נתבשל כמאב"ד שייך בו משום בישול אפי' בעודו רותח. הרי דנתבשל כמאב"ד ועודו רותח דייק הטור לכתוב, "שייך משום בישול". דבאמת אין בו בישול, ועפ"י דברי האגלי טל — שהטור והרמב"ם ג"כ אזלי בשיטת הרא"ש, שאם נתבשל כמאב"ד אין בו משום בישול מדאורייתא — אפשר היה לומר בכוונת רבנו, שהשו"ע שכתב שגם אחרי שנתבשל כמאב"ד שייך בו משום בישול, אפילו בעודו רותח, וכמ"ש הב"י, הוא דלא כהטור והרמב"ם, ולא היה צריך להגיה בדבריו — אלא כהטור והרמב"ם, כמו שכתב הרא"א, אלא שמפשטות דברי רבנו לא משמע שזוהי כוונתו. וכן משמע מדברי המשנה ברורה בסק"ז, שכתב — בענין בישול דבר שנתבשל כמאב"ד יש בו משום בישול — והו"ה יותר עד שיגמר בישולו שייך בו בישול מן התורה. וכתב בשע"צ סק"ז: כן משמע בכיבוד הגר"א וכן מוכח ברמב"ם פ"ט ח"ג. הרי שנקט שהרמב"ם כהמחבר השוטה' גם כוונת רבנו. וכן חגי' לעיל סימן רמ"ג ס"ק מ"ג ובהערה 4 שם. ועיין לקמן ס"ק נ"י, נ"א.

וסוף דברי רבנו שכתב, "ועיין תוס' שבת מט א ד"ה כל" צ"ע. שבגמ' שם הובאה המשנה: כל ששכא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת. וכתבו ע"ז התוס' שם: פירוש שנתבשל לגמרי. וכתב ע"ז הרא"א: הרי דס"ל בהמחבר דדוקא בנתבשל כ"צ פטור אבל כמאב"ד יש בישול. ודבריו לכאורה אינם מדויקים. שנתבשל כ"צ מותר לשירותו. ולא רק, "טור". ובלא נתבשל כ"צ משמע מהתוס' רק שאסור לשירותו, אבל לא מוכח מלשון התוס' אם יש בזה איסור דרבנן או דאורייתא. ולפי"ז לא מוכח מהתוס' אי ס"ל כהרא"ש שאין בישול אחר בישול בנתבשל כמאב"ד — או כמ"ש המחבר — שיש בישול אחר בישול גם בנתבשל כמאב"ד.

ואפשר שאין כוונת רבנו להוכיח מהתוס' — בנתבשל כמאב"ד — אי הוי דאורייתא או דרבנן, אלא להוכיח שיש איסור לתת דבר שלא נתבשל כל צרכו בכלי ראשון. שהרשב"א כסוגיא שם כתב דהא דאסור ליתן בכלי ראשון, הוה דוקא כלא נתבשל כמאב"ד, אבל בנתבשל כמאב"ד מותר ליתן בכלי ראשון או כנגד המדורה, אפילו בלא נתבשל כ"צ. ועי' כתב רבנו לעיין תוס' שם, שהחולק וסובר שבלא נתבשל כ"צ איסור. וזהו שכתב המחבר, שרק בנתבשל כ"צ מותר. ובאגלי טל מלאכת האופה סק"י הקשה, שהתוס' בריש פ' מורה ד"ה חמין כתבו דתסם חמין ותבשיל הוא אפילו בלא נתבשל כ"צ. ואעפ"י תירו' ב"ה להחזיר בשבת. ומוכח דאפילו בלא נתבשל כ"צ אין בו משום בישול. ואילו שם ט' א ד"ה כל כתבו התוס' שמתיר להשירות בכלי ראשון דוקא בנתבשל כ"צ. וא"כ דברי התוס' סתרי אהדדי. וכתב דע"כ התוס' מחלקים דמן התורה אם נתבשל כמאב"ד אין בו עוד משום בישול. ומשו"ה מותר להחזיר בשבת אם נתבשל כמאב"ד. אבל מדרבנן יש בו משום בישול ולכן איסור להשירותו בכלי ראשון. ולפי"ז מוכח מהתוס' דלא כהרמב"ם והשו"ע שיש איסור דאורייתא כ"ז שלא נתבשל כ"צ. ולפי"ז אפשר היה ללמוד לא דברי רבנו כפשוטם — שהתוס' הוא כשיטת המחבר והרמב"ם. אלא שמה שרבנו ציין רק לתוס' שם לט' א, ולא ציין גם לתוס' בריש פ' כירה, משמע שרוצה להוכיח רק שיש

בהדחה אין משום בישול, ואעפ"י חייב על הדחת המליח, וע"כ משום דהוא גמר מלאכה. וכמ"ש בפ' כירה בשבת לח ב' בענין איסור גלגול ביצה בתולדות האור — גלגל מאי אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת אמר מר בריה דרבנא אף אנן נמי תנינא כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין

צרכה כ"ז שהיא על האש. ובמ"ב ס"ק ק"י' כתב שהא"ר מסיק לאסור אף להוציא בכף אם עומד על האור, וכתב שם בשע"צ ס"ק קל"ו, שהא"ר הוכיח כן מדברי הכל בו הנ"ל. ולדברי הכל בו יש בהגסה חיוב חטאת, כיון שהוא על האש. וכ"כ החו"ה בדעת הרמב"ם — ודלא כהמ"מ הנ"ל — וז"ל אבל סתמית דברי הה"מ דגם בבישול כ"צ איירי דמ"מ גיסה בשעה שהוא על האש הוא ענין מחודש וריסוק חשיב בישול.

ובשכית השבת מלאכת מבשל בבאר רחובות סקפ"א, הביא דברי הכל בו, והקשה דמ"ש מנתינת קדרה המבושלת כ"צ ע"ג האש, דליכא חיובא, ואם אין חיוב בבישול אין חיוב בהגסה. ועוד הקשה, הרי מותר להעביר מכירה שהכלה מועט לכירה שהכלה מרובה, ומ"ש הגסה דאסור. וכן הקשה בשע"צ ס"ק קמ"ח: ולא אדע הטעם דמאי עדיפא הגסה מבישול ומשם וכל הפוסקים מודים דמבושלו כ"צ אין בו משום בישול וכי' מיעבר בירא אין לאסור בזה. ובשכית השבת כתב שם שיתכן ובבישול לא נתבשלו כל התחיתות אבל ע"י ההגסה יתבשלו, ומשו"ה חייב. והחזו"א שם סיים: ואחרי שדעת הרמב"ם והרשב"א והרא"ש והר"ן דלאחר שנתבשל כ"צ אין בו משום בישול אין בו משום גיסה המ"מ פ"י גם דעת הרמב"ם כן אפשר להקל בדבר אמנם בהגסה ממש בזמן שהוא על האש ראוי לפרוש אחרי שלדעת הרמב"ם הוא מלאכה דאורייתא, עכ"ל. וכן הסיק המ"ב להלכה בס"ק קי"ז — על דברי הרמ"א בסעיף י"ח שלכתחילה יש להזהר ולא להוציא בכף — ועיין באחרונים דלא נהיגין להחמיר בזה דבאמת העיקר כמו שכתבנו דמבושל כ"צ אפי' להגיס מותר וכמבואר לקמן בס' שו"א טור סעיף י"ט והרוצה להחמיר יחמיר בהגסה ממש אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנתבשלה כ"צ ואינה על האש. אלא שמשמע מדברי המ"ב שבעודה על האש יש להחמיר אף בהוצאה בכף. וראה בספר שמירת שבת כהלכתה מהדורה חדשה פרק א' הערה פ"ו.

21 הרא"ש בפ"ג דשבת סימן י"א דן בענין בישול אחר בישול. והוכיח משיטת רש"י דיש בישול אחר בישול בנצטנן, אם יש בו משקה. והביא ראיות לזה, ואח"כ כתב דבריו. וז"ל: ואינו למדיחי דעו שלא נתבשל כמאכל כן דרוסאי אפשר דאין בישול אחר בישול ומסתבר דעו שלא הגיע למאכל כן דרוסאי אם נצטנן והרחיחו חייב. ועיין בב"י שדן בדברי הרא"ש, ומסיק ולדעת הרא"ש אם נתבשל כמאב"ד ועודו רותח, אין בו משום בישול. והמחבר שפסק שכל עוד לא נתבשל כ"צ, יש בו משום בישול אף בעודו רותח הוא דלא כהרא"ש. וזהו שכתב רבנו: ודלא כהרא"ש. אבל מה שנראה מדברי רבנו שדברי המחבר הם דלא כהטור והרמב"ם — ומשמע שהטור והרמב"ם אזלי ג"כ בשיטת הרא"ש — צ"ע. וד"ל הטור: ואם לא נתבשל כל צרכו ואפילו נתבשל כמאב"ד שייך בו בישול אפילו בעודו רותח. הרי דלשון הטור הוא ממש כלשון השו"ע, ואמאי כתב רבנו שדברי השו"ע הם דלא כהטור ואף דברי הרמב"ם הם כדברי המחבר. וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת ה"ג: המבשל על האור דבר שהיה מבושל כ"צ או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור. משמע שדבר שלא היה מבושל כ"צ — חייב. וזה כדברי המחבר — שאפילו בנתבשל כמאב"ד חייב. וכן תמה דמשק אצטננו, וכתב: לכן ברור דט"ס וצ"ל דלא כהרא"ש אלא כהטור והרמב"ם. וכן ציין בבאר הגולה סק"ז, שדברי המחבר הם לדעת הטור והרמב"ם. ועיין לעיל סימן רמ"ג סקמ"ג ומש"כ בהערה 4.

אבל באגלי טל מלאכת אופה סימן י', ביאר דברי הרמב"ם והטור באופן אחר, והוכיח שלדעתם אין חיוב מדאורייתא בנתבשל כמאב"ד. וראייתו — שהטור כתב בסימן רמ"ג דהא דמותר להחזיר בשבת ע"ג כירה גרופה וקטומה, הוא דוקא בעודה רותחת. וכוונת הטור — דאילו בקדרה צוננת אסור להחזיר דהוי בישול מן התורה. ואם נאמר שאחר שנתבשל כמאב"ד יש בישול מן התורה, היה צריך הטור לומר דהא דשרי להחזיר הוא דוקא בנתבשל כל צרכו. [ועיין בב"י שם שכתב שזוהי באמת כוונת הטור], אלא ודאי אחר מאב"ד

באר הגולה
י' טור נסח ר' אלעזר
ממך והסמך מהל
דק"ל שאין יוצאין
נמשל אחר אפי'
נפסחים ל"ט.
ב מרדכי פ"ג דשבת

כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל נלחם שרייה דאסור לשמועו נשנת דהי נמר מלאכה (הגמ"ר): ה' י' (טז) י"ש
מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה אם בשלו אחר כך במשקה יש בו משום בישול ואסור
ליתן פת (טז) אפי' בכלי שני שהיד סולדת בו ב' (יז) ויש מתירין: הג"ה נכלי שני (יה) יש מקילין אפי'
נכלי ראשון ונהנו לאחר למתלה שלל ליתן פת אפי' נכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו: ו' כלי שיש בו דבר
חם שהיד סולדת בו מותר להניחו בשבת על גבי קדירה הסמונה כדי שישמור חמומו ולא

נכס רבניה. ל שנת נ"א נצחיה ונצחיה נפסד מה"ש ופ"י שפירשו ה"ה שם והביאו הג"ה נפ"ר נ"ג

ביאורי הגר"א

כ' אכל שאר דברים מותר ללשנא קמא: (יז) ויש.
כמש"ש מ' נ' וסמ"ל וללשנא בתרא אידחי לשנא
קמא: (יח) וי"מ. ע' תוספות לפסחים שם ד"ה
עולא ס' ואין קי"ל נצרכות שם דלנקות נפסח ונפסח

נפ' מיה גלגל מלי כ' אף אן כ' אלמא דה"ה נכל דבר
שהוא גמר מלאכה: (טז) יש מי' כר' יוסי פסחים
מ"א א' וכן נפסח גלגל כו': (טז) אפי' בכלי שני.
שנת מ"ז נ' ואפי' ללשנא בתרא משום דמילתא נריכא

ברכת אליהו

שמתבשלים אף בכלי שני וצ"ע מ"א סק"ח: ריש דברים
שמתבשלים בו ואין אנו בקיאים וא"כ בשאר דברים נמי יש
להחמיר ע"ט. ועמש"ש בסק"ח ט.
והיש מתירין שבמחבר ס"ל שכלי שני אינו מבשל כלל —
ולאו דוקא מלח. וכמ"ש בשבת מ' ב: א"ר יצחק בר אבדימי
פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח פך
של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן ש"מ שמן יש בו
משום בישול וש"מ כלי שני אינו מבשל וכו'. ושם מא א תנן
שמותר ליתן מים צוננים לתוך כוס מים חמים. הרי דכלי שני
אינו מבשל. וללשנא בתרא אידחי לישנא קמא. וס"ל שכלי
שני אינו מבשל כלל.

(יח) עיין תוס' דפסחים שם ד"ה עולא כו'. [דבסקט"ו הבאנו
מחלוקת ר"מ ור' יוסי בפסחים מא א, אם יוצאים ידי חובת
מצה ברקיק מבושל. ר"מ סובר שיצאים ברקיק מבושל שאינו
נימוח. ור' יוסי סובר שאין יוצאים. משום שהבישול מבטל את
האפיה. והביאה הגמ' שם ברייתא דקרבן פסח שצלאו ואח"כ
בשלו לוקה. ופרכינן: והא צלי אש הוא אמאי. ומשינין: הא
מני ר' יוסי היא. והיינו שכמו שר' יוסי סובר שהבישול מבטל
האפיה ואין יוצאים ידי חובת מצה ברקיק מבושל, כך הבישול
מבטל צליית הפסח ולוקים, ועולא תירץ שם: אפילו תימא
מני ר' שאני הכא דאמר קרא ובשל (שמות י"ב טז)
מ"מ. ולפי עולא יוצא שלר' יוסי — שהבישול מבטל הצליה
במצה — אין צורך בילפותא מהפסוק, "ובשל מבושל"
לחייב על פסח שצלאו ואח"כ בשלו. דר' יוסי לשיטתו דס"ל
שבמצה הבישול מבטל את האפיה. הו"ה שהבישול מבטל
הצליה, אבל לר"מ שיוצא ידי חובת מצה ברקיק מבושל —
דאין הבישול מבטל האפיה — הו"ה דאין הבישול מבטל
הצליה. ובפסח שצלאו ואח"כ בשלו, לא היה צריך ללקות

שכתב הרמ"א שדבר שא"א לאכלו בלא שרייה. הוי שרייתו
גמר מלאכה.²²

(טז) כר' יוסי פסחים מא א. דחניא התם: יוצאין ברקיק
השרוי ובמבושל שלא נימוחו דברי ר"מ ר' יוסי אומר יוצאין
ברקיק השרוי אבל לא במבושל אעפ"י שלא נימוח (ואעפ"י
שכבר נאפה בתנור הואיל וחזר בשלו ביטלו מתורת לחם —
רש"י). הרי דלר' יוסי בישול מבטל האפיה, ומשורה בישל
בשבת דבר האפוי — הוי בישול. וכן איתא שם בגמ' בפסח
שצלאו ואח"כ בשלו חייב. ופריך שם: אלא צלאו ואח"כ
בשלו הא צלי אש הוא אמאי. ומשני: הא מני ר' יוסי היא
(דאמר בישול לאחר אפיה בישול הוא — רש"י). [נפסקו כר'
יוסי משום הא דאמרינן בעירובין מו ב: ר"מ ור' יהודה הלכה
כר' יהודה ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואצ"ל ר"מ ור'
יוסי הלכה כר' יוסי].

(טז) ז'. איתא בשבת מב ב: סבר רב יוסף למימר מלח הרי
הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל
אביי תני רבי חייא מלח אינה כתבלין דבכלי שני נמי בשלה
ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן צריכא מילחא בישולא
כבשרא דתורא ואיכא דאמרי סבר רב יוסף למימר מלח הרי
הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה בכלי שני לא בשלה א"ל
אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דבכלי ראשון נמי לא
בשלה (ומותר ליתן ואפי' ככלי ראשון משהעבירו מן האור
— רש"י) והיינו דאמר רב נחמן צריכא מילחא בישולא
כבשרא דתורא. ולפי"ז יוצא שללשנא קמא ודאי אסור ליתן
ככלי שני, דכלי שני מבשל. ואפילו ללשנא בתרא — דחני' ר'
חייא, "מלח אינה כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשלה" —
היינו דוקא מלח, משום "דמילחא צריכא בישולא כבשרא
דתורא". אבל שאר דברים מודה ללשנא קמא שיש

איסור בישול גם כנתבשל כמאב"ד, ודלא כהרשב"א וכו"ל.

וכן הוכיח גמ' בשבת ל ט, א. שהביא רבנו — שמשווה גלגול ביצה
להדחת קוליים האיסופין — שגם בהדחת קוליים האיסופין האיסור
הוא משום בישול. וגם בספר חיי אדם הל' שבת כלל כ' ס"ז ובנשמת
אדם סק"ה ס"ל כהפמ"ג שהחזיק הוא משום מכה בפטיש. ותיירץ
הקושיא משבת ל ט, א. ששם אפשר לאכול המליח בשעת הדחק גם
בלא הדחה, לפיכך אין חיובו משום מכה בפטיש אלא משום מבשל.
אכל דבר שא"א לאכול כלל בלא הדחה, יהיה חיובו משום מכה
בפטיש. וכתב הבאה"ל שמדברי רבנו משמע שאין חילוק. שהרי על
דברי הרמ"א — "כל דבר קשה שאינו ראוי לאכול כלל וכו'" —
כתב רבנו: נלמד מהנ"ל וכוונתו — שנלמד מדין קוליים האיסופין
הנוכח במחבר. משמע שטעם אחד לשניה, וגם במליח שאינו נאכל
כלל בלא הדחה, אסור משום מבשל. וכ"כ הט"ז סק"ה דבצונן שרי.

22 מדברי רבנו — שהשווה גלגול ביצה להדחת מליח ישן —
משמע שהדחת מליח ישן חיובו משום מבשל. שהרי גלגול ביצה
הוא ודאי משום מבשל. וכן משמע בב"י. וכ"כ בדמשק אליעזר.
שהרי גלגול ביצה בחמה שרי, אע"פ שנגמר מלאכתו בזה. וכיון
שמשווים גלגול ביצה להדחת מליח, מוכח שגם הדחת מליח חיובו
משום בישול, ומש"ה חייבים רק על הדחת המליח בחמין. אבל
כפמ"ג לא כתב כן. שכא"א סקט"ז כתב דכל דבר שא"א לאכול
כלל בלא הדחה, חייב משום מכה בפטיש. והקשה על הב"י שאסור
רק הדחה בחמין, אלא כיון שחיובו משום מכה בפטיש, חייב גם על
הדחה בצונן. והבאור הלכה ד"ה והדחתן האריך להוכיח שאין
בתיקון אוכלים משום מכה בפטיש. והוכיח כן מרש"י ומהרמב"ם.

באר הגולה

מ ר"י נח"ג ה"ה
לשמי הדעות ולא
הכרע.

יצטנן ויכול לטוח פיו בבצק (יט) אם יש לו בצק שנלוש מאתמול (כ) אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר שאינו חם כל כך על גבי קדירה שהיא חמה כל כך שהעליון יכול להתחמם מחומה עד שתהא חיד סולדת בו: ז מ (כא) יש מפרשים דהא דשרי להניח כלי שיש בו דבר חם על גבי קדירה הטמונה אפי' כלי התחתון על האש שרי ויש מפרשים שאם כלי התחתון על האש לעולם אסור: ח להניח דבר קר שנתבשל כל צרכו על גבי מים שכל

ביאורי הגר"א

נגד המדורה שהיא כסומך. מ"מ פכ"ג ור"ן פ' מרה אהא דמניח קיתון של מים עד המדורה דלא כר"ש שס שדחה פכ"ה וז דסומך שאמר דל"ד לסומך למרה וכן חוס' ל"ד ד"ה ח"ס וימ"ש נס"ח ופס"ו וכ"כ הרמב"ן ורש"י ודבר שאין בו משום נישול הוא דבר שנמשל כ"ל וכן אפי' נטען או רותב נרוחם כמ"ש ס"ד מעשה ל' ראשונה דל"ל דלפ"י מיהם ע"ג האש אינו כעל האש וע"ג מיה מותר נאלו כ' דנר"י ולק"י שיה שהוא כעל גבי האש אסור ונס"ו כ' דנר"י ונס"ח כ' דנר"י קר והוא

ברכת אליהו

דברכות, שאין טעמו של ר' יוסי משום שהבישול מבטל האפיה, אלא דבעינן טעם מצה וליכא. וכמ"ש התוס' הנ"ל בפסחים מא א. דהא דעולא אמר שם שרק לר"מ זקוקים לריבוי של "ובשל מבושל" — אין זה אלא לשיטתו, שלר' יוסי הבישול מבטל האפיה והצליה, אבל למסקנה בברכות שגם ר' יוסי לא אמר דבריו אלא במצה, הו"ה לר' יוסי צ"ל שהטעם בפסח שצלאו ואח"כ בשלו, הוא משום גזה"כ ד, בשל מבושל מ"מ". ולפי"ז אין הבישול מבטל האפיה והצליה בשאר דברים.

(יט) [בבאה"ג בריש הסעיף סק"ל ציין לשבת נ"א. ושם בעמוד ב' מביאה הגמ' ברייתא: מניחין מים ע"ג מים וקדרה ע"ג קדרה וכו' וטח את פיה בבצק. ומ"ש המחבר "שנילוש מאתמול", זה מדברין רש"י שם, שכתב ב"ה וטח את פיה בבצק: הילולש מבעו"י.

(כ) בסק"ט הבאנו דברי הבריתא בשבת נא ב: מניחין מים ע"ג מים וכו'. ותניא שם כסיפא: ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהו משומרים, והיינו שאסור להניח במקום שיכול לבוא לידי חימום. וכמ"ש התוס' שם מח א ד"ה מאי שנא: ונראה לרשב"א דהא דשרינן לתת קיתון של מים כנגד המדורה היינו ברחוק מן המדורה שלעולם לא יוכל לבוא לידי כישול אבל בקרוב אסור אפי' להפשיר דלמא משתלי ואחי להניחן שם עד שיתבשל ולהכי מסיק הכא דאסור ולא בשביל שיחמו קדתי החם היינו כלומר במקום שיכול לבוא לידי שיחמו"י. [ועל"י סימן רנ"ז ס"ק י"ט. כ"י.]

(כא) שהכלל — כל דבר שאין בו משום כשול מותר להניחו כנגד המדורה, כמ"ש בשבת מ ב למ"ד שמן אין בו משום כישול מותר כנגד המדורה. דאיתא התם: ת"ר מביא אדם

כתי' דעולא נפקחים ואפי' לר"י למסקנה דברכות כמ"ש ח' הנ"ל: (יט) אם יש. רש"י שם: (כ) אבל. שם ולא שיחמו וכמ"ש חוס' מ"ח א' ד"ה מ"ש ח' (כא) י"מ כו' ור"מ. שהכלל כ"ד שאין בו משום נישול מותר נגד המדורה כמ"ש מ' ז' למ"ד שמן אין בו משום נישול מותר נגד המדורה וכן נפולדות האור כגון ע"ג מים כמ"ש נס"ו או נחמין כמ"ש נס"ד אלא ע"ג מיה ודל"י אסור דלא המירו אלא מורה ונפנא"ל שנמשלו נס"י רנ"ג ס"ז וי"ש ע"ג האש ולא המירו אלא

אלא שע"ז הביא עולא גזה"כ, "ובשל מבושל" מ"מ. ועיין חוס' שם ד"ה עולא, שכתבו — על מה שהשווה עולא דין ריקן שכשלו לדין פסח שצלאו ובשלו —: הכא מדמי פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנה דריצד מברכין (ברכות לח ב) דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברכין עליהן שהכל לר' יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפיה ה"נ הבישול מבטל מהם שם ירק ורח"ו ע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא דבעינן טעם מצה ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויא הכא טעמא דר' יוסי דבעינן טעם מצה והחם נמי קאמר דלר' יוסי מברך בורא פרי האדמה [ועיין מ"ש בס"מ] דעולא נלמד מדברי ר' יוסי הכלל שהבישול מבטל האפיה — לא רק בענין אכילת מצה, אלא הו"ה בברכת הירקות נפקע מהם שם ירק ע"י הכישול — אבל לפי הגמ' בברכות. לא נאמרו דברי ר' יוסי אלא בענין אכילת מצה — דבעינן טעם מצה וליכא — אבל גם ר' יוסי מודה שאין הבישול מבטל שם ירק, ומברכים ברכת בורא פרי האדמה [ועיין מ"ש בס"מ] שם דשלקות מברכים בורא פרי האדמה [ועיין מ"ש בס"מ] ר"ה סק"א וסק"ב] וכמסקנה הגמ' שם ודלא כעולא. ולא אמרינן שהבישול מבטל שם ירק. ולפי"ז גם אין הבישול מבטל את הצליה. ובפסח שבשלו דקיי"ל שלוקה. אין הטעם משום שהבישול מבטל את הצליה, וכסברת עולא, אלא כתי' דעולא בפסחים שם, דאמר, "שאני הכא דאמר קרא בשל מבושל מ"מ". אלא שעולא נצרך לתירוץ זה רק אליבא דר"מ — דס"ל שאין הבשול מבטל האפיה, ויוצאין ברקיק מבושל — דלר' יוסי אין צורך בפסוק מיוחד לענין פסח שבשלו. דהוא ס"ל שבישול מבטל האפיה בכל מקום. אבל לדידן יש צורך בגזה"כ דבשל מבושל אפי' לר' יוסי — למסקנה

ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא כדי שתפוג צינתו וכו'. הרי דלהרמב"ם שרי להניחו קרוב למדורה ובלבד שניחמו רק לזמן קצר שלא יגיע למצב של כישול. וכמעט שם המ"מ שאף הרמב"ן ס"ל כשיטת רש"י והרמב"ם. ושיטת הרא"ש בשבת פ"ג סימן י' כשיטת התוס'. ורובנו ציין לדבריו לקמן בסק"ז. ועיין מ"ש"ל בסק"ב. ועיין לעיל סימן רמ"ז סט"ו. ושם בהערה 1 דנו אם החילוק בין יד סולדת לאין חיד סולדת הוא בנוגע למקום שמניח בה הקדרה או במקום שהתבשל יבוא לידי יד סולדת. ומדברי הקרבן העדה המובאים לקמן בסק"ז נראה שמפרש שהמדובר הוא בנוגע למקום

ועיין בשמירת שבת כהלכתה מהדורא חדשה, פ"א ס"ד והערה יג. 23 דברי רבנו — שמותר להניח כנגד המדורה רק במקום שלעולם לא יוכל לבוא לידי יד סולדת — הם בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. שרש"י בשבת מ ב ד"ה לא שיחמו. כתב: לא שיניחם שם עד שיחמו. וכן שם ב"ה לא בשביל שיבשל. כתב: שלא תניחנו שם כדי כישול שתהא חיד סולדת בו. משמע מרש"י שאפשר להניחו קרוב למדורה אפי' במקום שיכול להתבשל ובלבד שלא ישהה שם שעור שיגיע לכישול. וכן דייק המ"מ מלשון הרמב"ם. שכתב בפכ"ב מהל' שבת ה"ד: מביא אדם קיתון של מים

ברכת אליהו

שומר דלא דמי לסומך לכירה. שהרא"ש שם בסימן י' הקשה. מ"ש מעל גבי כירה שאסור להניח וכנגד המדורה שרי. וכתב בתחילה: וי"ל דיש לחלק בין להשים ע"ג כירה למדורה דהא קדרה ע"ג כירה אסור אבל אצל המדורה שרי משום דדמי לסומך ושרי. אבל אח"כ דחה הרא"ש דמיון זה של נגד המדורה למסמכה, וכתב: מיהו לא דמי כולי האי לסמוך דהתם מפסיק כותלי הכירה אבל הכא שהוא אצל המדורה הו"ל למיחש שמא יחתה וי"ל כיון שהצריכו חכמים להרחיק מן המדורה מדנקט כנגד המדורה ולא נקט אצל המדורה איכא היכרא ולא אחי לחיתויי. הרי דלהרא"ש כנגד המדורה ממש אסור, משום דהוי כמו ע"ג האש. וכן תוס' שם (לד) [ולו] א ד"ה ת"ש, סוכים כהרא"ש הנ"ל, וז"ל תהו"ט: ומסיק דשרי לסמוך ומ"מ אין ללמוד מכאן לסמוך אצל האש דשאני הכא דדופני כירה מפסיקין בינו לאש. אבל המחבר לא ס"ל הכי. אלא ס"ל דכנגד המדורה אינו כע"ג האש אלא כסומך. ושרי. וכמ"ש בסעיף ח'. דשם הביא ב' דעות אם להניח ע"ג קדרה המונחת ע"ג האש. הוי כמניח כנגד המדורה או כמניח ע"ג כירה. ומשמע שלכונ"ע מותר להניח כנגד המדורה. ורק ע"ג כירה אסור. וכן בס"ט: כתב: דבר שנחבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת. ולא כתב שצריך להרחיק מהאש. הרי שהמחבר סובר שמותר לסמוך ממש למדורה, ודלא כהרא"ש. וכ"כ הרמב"ם²⁴ ורשב"א שם מ. ב. וז"ל הרשב"א: וכללא דמילתא כל מקום שאין בא שם לידי בישול וכל דבר שאין בו משום בישול בין בכלי ראשון בין כנגד המדורה מותר. משמע שאפילו סמוך ממש למדורה שרי. ודבר שאין בו משום בישול — שמותר להניחו כנגד המדורה — הוא דבר שנחבשל כל צרכו ויבש אפי' נצטן, או רוטב ברותח כמ"ש בס"ד²⁵. ובכל חימום בשבת יש להקפיד על שני דברים. (א) שלא יהיה בדבר משום בישול. (ב) שלא יהיה ע"ג האש במקום שיש חשש

קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא כבישול שיחמו אלא כבישול שתפיג צינתו. והסתפקה הגמ' שם מה הדין בשמן. ואמרה שיש כזה מחלוקת אמוראים, ורבה ורב יוסף סברי שמותר ליתן שמן כנגד המדורה אפ"י שהיד סולדת בו. משום דסברו ת"ק דשמן אין בו משום בישול. הרי דבר שאין בו משום בישול מותר להניחו כנגד המדורה. אף במקום שיבוא לידי יד סולדת. והו"ה דבר שיש בו משום בישול אלא שנחבשל כבר כ"צ, כגון יבש שנצטן או לח שלא נצטן. וכמבואר לקמן. וכן מותר לחמם דבר שאין בו משום בישול בתולדות האור, כגון ע"ג מיחם כמ"ש בס"י. או בחמין כמ"ש בס"ד²⁶. וכל מה שאמרנו — שדבר שאין בו משום בישול מותר להניחו כנגד המדורה — דוקא כנגד המדורה, אבל ע"ג כירה ודאי אסור [מפני שנראה כמבשל וגם דאחי לחתות בגחלים — לשון המ"ב סקצ"ח]. דלא התירו ליתן ע"ג הכירה אלא חזרה, היינו קדרה שהיתה מונחת ע"ג כירה ונטלה ורוצה להחזירה בשבת ע"ג הכירה. ואף חזרה לא התירו אלא בתנאים שנבארו בסימן רנ"ג ס"ב, כדי שלא יראה כנתינה חדשה, וכ"ש שאסור ליתן ע"ג האש. ולא התירו אלא נגד המדורה שהוא כסומך. דכשבת לו א הסתפקה הגמ' אם מותר לסמוך קדרה סמוך לכירה שאינה גרופה אינה קטומה. וביארו שם תהו"ט בד"ה מהו לסמוך. שבעיית הגמ' היא כשהייה מע"ש או בחזרה בשבת. ומסקנת הגמ' שם דשרי. וכנגד המדורה הוא כסומך לכירה שאינה גרופה — כן כתבו המ"מ בפכ"ב מהל' שבת ה"ד והר"ן בפ' כירה מ. כ. אהא דמניח קיתון של מים כנגד המדורה הנ"ל. וז"ל הר"ן: אבל צונן שנחבשל מותר להניחו אפילו בכלי ראשון או כנגד המדורה ואפילו במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בישול כל כך וכו'. ומיהו דוקא בכלי ראשון או כנגד המדורה אבל ע"ג האש ממש אסור אא"כ גרופ או קטום. והא שכתבנו שכנגד המדורה מותר, הוא דלא כהרא"ש שם שדחאה לסבא זו ודסומך

שמניח בו הקדרה. וע"ש בסימן קמ"ג בהערה 1.

24 בדמסקא אליצור כתב — על דברי רבנו. כמחמין כמ"ש בס"ד — : דאף בנצטן אין בו משום בישול רק במצטמק ויפה לו וחמין הוי מצטמק ודע לו כמ"ש ברש"י פרק כירה. ולפי דבריו, כוונת רבנו היא להביא עוד דוגמא לדבר שאין בו משום בישול, שמותר לחממו. וע"ז כתב שחמין מותר לחמם בשבת כיון שהוא דבר שנחבשל כ"צ ומצטמק ודע לו. ומה שאסור לחמם בשבת, הוא רק דבר שמצטמק ויפה לו. ואין זה מסתבר כ"כ. שהרי רבנו ס"ל ברעת המחבר שאין חילוק בין מצטמק ויפה לו למצטמק ודע לו. ועמ"ש לעיל סק"א. וכ"כ המשנה ברורה סק"ה ובשעה"צ סק"ו. ועוד שהמחבר בסעיף ד' לא הכיין "חמין", אלא כתב, "בבישול שנחבשל כ"צ". ויחזר מסתבר שכוונת רבנו — כתבו, "או בחמין כמ"ש בס"ד" — הוא בהמשך למ"ש קודם לכן, שדבר שאין בו משום בישול מותר לחממו בתולדות האור. ולזה הביא דוגמא של תולדות האור — כגון ע"ג מיחם כמ"ש בס"י — וציון דבמא נוספת של תולדות האור שמותר לחמם בו, והוא "חמין כמ"ש בס"ד", ששם כתב המחבר: דבר שנחבשל והוא יבש מותר לשרותו בחמין בשבת. 25 וז"ל הרמב"ם בשבת מ. ב ד"ה ובלבד: וי"ש דהפטר אפילו כנגד המדורה ממש מותר ועוד מדר' יהודה נשמע לרבנן דריון דסבר ר"י בשמן הפשור לא זהו בישולו שרי ליה כנגד המדורה ממש. הרי מפורש ברמב"ם דשרי כנגד המדורה ממש במקום שאין בו משום בישול, אלא כהרא"ש בדעי התקפה. אלא שהרמב"ם סיים וכתב: ומסתברא דלאו דוקא כנגד המדורה אלא על גבה ממש כרתנן אבל נותן לתוכן מים מרובין כדי להפשירין ודא ודא אחת היא. ולפי"ז אין לכאורה מדברי הרמב"ם ליריד, דשרי לחמם דבר שאין בו משום בישול כנגד המדורה ממש, דלירייה שרי אפילו ע"ג האש ממש, אבל לירידן — דע"ג האש אסור — אפשר שגם נגד המדורה אסור.

ונראה שדברי הרמב"ם — שע"ג האש מותר לא קאי אלא אהפטר. דבמקום שרוצה רק להפשיר, מותר גם ע"ג האש, וכשיטת

רש"י הנ"ל בסק"ב. אבל לחמם — מותר הרמב"ם שאסור ע"ג האש. וכן נראה ממה שהביא ראיה שמותר ע"ג האש ממה שמותר ליתן מים צוננים מרובים לתוך החמין. ושם שרי רק להפשיר. וכ"כ הר"ן שם להדיא: אלא שהרמב"ם ז"ל כתב שלהפשיר ל"ש כנגד המדורה ול"ש על גבה.

ונראה מדברי רבנו שמחלוקת הרא"ש ותהו"ט עם שאר הראשונים היא, האם מותר לסמוך כנגד המדורה ממש, או שצריך להרחיק מן המדורה. וכן משמע מהמ"ב סקצ"ב וסקצ"ד. שכתב שלפי הרא"ש צריך להרחיק קצת. משמע שלפי הרשב"א והר"ן והמ"מ. אין צורך בהרחקה כלל. והיה נראה לכאורה שאפילו הקדרה נוגעת באש מותר, וכלכל שתהא סמוכה לאש ולא ע"ג. אלא שהחזו"א בסימן ל"ז סק"ד כתב דזה לא יתכן. דרשקדמיה נוגעת באש הוי דרך בישול ולא הוי כסומך. אלא ודאי לכו"ע צריך להיות אויר בין האש לקדרה. אלא שהרא"ש ס"ל דלא די בכך, וצ"ל גם במקום שיש ליכל להגיע ליד סולדת. וסיים שם החזו"א: אבל לפי"ז דברי המ"ב סקצ"ד אינם מכוונים שכתב לדעת הרא"ש צריך להרחיק קצת שיהא היכר ולא די כזה אלא צריך להעמיד במקום שלא יבוא לידי יד סולדת. אבל לדברי הגר"א אפשר לפרש כן דלדעת הרא"ש לעולם אין סומכין למדורה במקום שאפשר לבוא לידי יד סולדת. עכ"ל.

26 מדברי רבנו שכתב, "ודבר שאין בו משום בישול הוא דבר שנחבשל כ"צ", משמע שרק בדבר שנחבשל כ"צ מותר להניחו ע"ג הקדרה. אבל דבר שיש בו משום בישול, היינו שלא נחבשל כ"צ. אסור להניחו ע"ג הקדרה, ואפילו במקום שלא יכול להגיע לידי בישול גמור. וזה דלא כהט"ט בסק"ט שהתיר להניח ע"ג הקדרה דבר שלא נחבשל כ"צ — אם לא יגיע למצב של בישול גמור — אף שיפוסף מעט חימום. ועיין במ"ב סק"ג שהביא דברי הט"ט, וכתב שהרבה אחרונים חולקים עליו. ובשעה"צ סקצ"ג מנה את רבנו בין החולקים.

ברכת אליהו

הקשה ע"ז, דלמה לא הכריע המחבר כן גם בסעיף ז'. ולדברינו לא קשה, שסעיף ז' וח', אחד דינא אית להו", אלא שס"ז איירי בדבר לח, וס"ח איירי בדבר יבש. והמחבר שכתב בסעיף ח': וראשון נראה לי עיקר, הו"ה בסעיף ז'. והמ"מ בפכ"ב מהל' שבת ה"ד והר"ן בפ' כירה הנ"ל, פסקו כסברא ראשונה — דשרי ליתן ע"ג כירה שעל האש — בפשיטות [ולא חילוק בין דבר יבש לדבר לח — כמ"ש המ"א בסקכ"ו]. שהמ"א הקשה למה לא הכריע ה"ב' בסעיף ז' כסברא הראשונה, כמ"ש בסעיף ח', כנ"ל. ותיירץ שסעיף ז' איירי בדבר לח, בזה אסור משום דגזרין שמא יניח כשהוא צונן ויש בזה אסור דאורייתא. ורק בדבר יבש — בסעיף ח' — פסק המחבר כסברא ראשונה. וכן כ' ר' ירוחם ושו"ע ס"ח: וראשון נראה עיקר — וקאי על שני הסעיפים. וכן פסק בשו"ע סימן רנ"ג ס"ג. דלא כמ"א סקכ"ז שרוצה לחלק בין לח ליבש כנ"ל. ומ"ש המחבר בסעיף ח', וראשון נראה

דברים אלו מותר לתת ע"ג קדרה בשבת תבשיל שנחבשל מערב שבת כל צרכו כגון פנאד"ש וכיוצא בהן לחממן ואפי' תהא היד סולדת בו ואעפ"י שהקדרה נתונה ע"ג האש לפי שאין דרך בישול בכך ואינו אלא כנותן בצד המיחם או כנגד המדורה והרי אין כאן משום חשש בישול, עכ"ל. וע"ש בסקכ"א בדברי רבנו ש' טט בדברים אלו. וישתת הרשב"א שם שמוותר למקור כנגד המדורה אם דבר לח שנחבשל. ומשו"ה כשציטט המחבר בסעיף ה' את לשון הרשב"א, כוונתו גם לדבר לח שנחבשל ואין בו משום בישול, שמוותר ליטנו ע"ג קדרה. ואעפ"י שהרשב"א עצמו מיקל שם אפילו בדבר לח שנצטנן, והשו"ע בסעיף ד' פסק בזה למקור, מ"מ הביא השו"ע לשון הרשב"א — אף שמשמע ממנו דגם בדבר לח שנצטנן מותר — משום שסמך על מה שכתב בסימן ש"ח סעיף ז', שדוק. בדבר לח שהתבשל ועדיין חם מותר לתנו ע"ג קדרה שעל האש. והוא שהוכיח רבנו מסעיף ה' שהלכה כדעה הראשונה, ובפי שמוכרז כרשב"א, שגם בתבשיל לח מותר ליטנו לכתחילה ע"ג קדרה שעל האש.

ובנוגע לקושי הדגול מרכבה שהבאנו לעיל — שסעיף ג' כתב המחבר שמוותר ליתן ע"ג קדרה ריקנית בתנאי שלא יניחנה ע"ג קרקע, כדין חזרה. ואילו בסעיף ה' כתב שמוותר ליתן לכתחילה — כבר תירץ זאת הבאור הלכה שם בד"ה ויזהר, וז"ל: אח"כ מצאתי בפמ"ג שיישבו זו הקושיא כטוב טעם והוא דרבי' שאיירי בעומדת ע"ג קדרת חמין או תבשיל לא נחשב כלל כעומד ע"ג כירה ולהכי מותר אף ליתן לכתחילה בשבת משא"כ בענינו שיש כירה ריקנית ועומדת רק לסתום את חום הכירה שלא יהיה כ"כ חם ונעשית הכירה ע"ז רק כשאר כירה גרופה וקטומה דאסור ליתן עליה בשבת תבשיל לכתחילה ובאמת אם היה עומד שם מבעו"י קדרה שיש בה תבשיל היה מותר ליתן עליה לבו"ע קדידה זו אף בשבת לכתחילה, עכ"ל. ובחזרה סימן ל"ז סק"ה הביא דברי הפמ"ג בתוספת ביאור, וז"ל: ובקדירה ריקנית משמשת לכירה וחשיב כמעמיד על הכירה אבל מעמיד על הקדירה שתבשיל בתוכה חשיב כמעמיד על הקדירה ולא כמעמיד על גבי כירה וכו' אבל באמת כל שהתחנתה מלאה היא בולעת חום הכירה ואין החום עולה לעליונה אלא מחום הקדירה והלכך גרע ממפסק בקדירה ריקנית דהתם חום הכירה סליק למעלה.

היוצא מדברינו, שרבנו סובר שלדעת המחבר — שפסק כסברא הראשונה — הוא לא רק בדבר יבש, אלא אף בדבר לח. ולפי"ז מ"ש המחבר בסימן רנ"ג סעיף ה' ש"מותר לתת עפ"י קדרת חמין בשבת תבשיל שנחבשל מע"ש כל צרכו כגון פנאד"ש וכיוצא בהן לחממן שאלו"ה, הוא לא דוקא כפנאד"ש — שאין בו רוטב — אלא אף בדבר לח. וזה דלא כדברי המ"א כאן סקכ"ו. ולא כדברי המ"א בסימן רנ"ג סקכ"ו. וגם הה"א שם סקט"א כתב כן בדעת רבנו. והבאנו דבריו בברכת אליהו בירוש הס"ק הנ"ל. ושם בהערה 6 בדבר כתבנו שרבנו סובר בדעת המחבר שם סעיף ה', שמוותר רק בדבר שאין בו רוטב, וכמ"ש המ"א שם סקכ"ג. אבל עפ"י מ"ש רבנו להלן "דלא כמ"א סקכ"ז שרוצה לחלק וכו'", נראה דלא כמ"ש בסימן רנ"ג סעיף 6. אלא כמ"ש כאן, שלדעת רבנו מ"ש המחבר בסעיף ה', הוא גם בדבר לח. וע"ש שם סקס"ד ומש"ש בהערה 7.

חיתיו. מעתה, לסברא הראשונה — בסעיפים ז' וח' — דס"ל דאפילו המיחם התחתון ע"ג האש, אינו כעל האש וע"ג כירה, אלא הו"ה כסומך, מותר באלו שני הדברים הנ"ל — יבש שנחבשל ואפי' צונן, ולח רותח. ולסברא השניה — שכשהתחתון ע"ג האש גם העליון נחשב שהוא כע"ג האש — אסור להניח ע"ג המיחם, אף שבדברים הנ"ל אין בו משום בישול, מ"מ מצד שהו"ה כע"ג האש — אסור. ובס"ז כתב המחבר ב' דעות בענין דבר חם לח, ובס"ח כתב דבר קר והוא יבש, דחד דינא אית להו, שאין בהם משום בישול, ואין חילוק בין שני הסעיפים. ועיי' מ"א סקכ"ד בשם ר' ירוחם — שכתב טעם האוסרים — דהוי כמניח ע"ג כירה לכתחילה בשבת. ובסקכ"ו כתב בשם המ"מ — טעם המתירים — כיון שהקדרה מפקסת לא דמי לכירה דהתם הקדרה עומדת ע"ג האש משם. ולמחבר פסק בסעיף ח' כסברא ראשונה — שמוותר להניח ע"ג קדרה המונחת ע"ג האש. והמ"א בסקכ"ז

27 בדמשק אליעזר כתב: וכן איתא בשו"ע סימן רנ"ג ס"ג דיוכל להניח קדרה ע"ג כירה וישים הקדרה שבו התבשיל ע"ג קדרה הריקנית. ודבריו צ"ע. דז"ל השו"ע שם: המשכים בבוקר ודעה שהקדיחה תבשילו וירא פנ' יקדיח יותר ויכל להסיר ולהניח ע"ג ישנה ריקנית עפ"י הכירה ואז ישים הקדרה שהתבשיל בתוכה ע"ג הקדרה הריקנית. הרי זה המחבר איירי התם בדין חזרה, וכזה דלא שרי להחזיר ע"ג קדרה ריקנית, דהוי ככירה גרופה וקטומה. אבל אין זה ענין לדין דהכא — דאיירי ליתן לכתחילה ע"ג קדרה שעל הכירה שאינה גרופה, משום דמי לסמך, ואין הביא רבנו ראיה משם לדין דהכא — שהלכה כסברא הראשונה. וכזה"ג הקשה במחצית השקל דהמ"א בסקכ"ז. שהמ"א הקשה שם: צ"ע למה לא הכריע הרב"י כס"ל להיתירא דהא הוא עצמו כ"כ בסימן רנ"ג ס"ג. והקשה במחצ"ש, דהא שם איירי מדין חזרה, ומה שייך דין דהתם לדין דהכא. ולכן כתב המחצ"ש שצריך להגיה כדברי המ"א במקום ס"ג ס"ה.

ונראה שגם בדברי רבנו צריך להגיה, "ס"ה" במקום "ס"ג דז"ל המחבר שם ס"ה: מותר לתת עפ"י קדרת חמין בשבת תבשיל שנחבשל מע"ש כל צרכו כגון פנאד"ש וכיוצא בהן לחממן שאין דרך בישול בכך. וזו היא משה דין דהכא — לפי הסברא הראשונה, — שמוותר ליתן לכתחילה בשבת ע"ג קדרה שעל האש. ומוכח מכאן שהמחבר פסק כסברא ראשונה.

אלא שעדיין הדברים טעונים בירור. שהרי המ"א בסקכ"ו תירץ הא דנקט המחבר בסימן רנ"ג ס"ה לקולא — שמוותר ליתן ע"ג קדרה שעל האש — משום דמיירי התם כפנאד"ש שהוא דבר יבש, משא"כ הכא בסעיף ז' — דאיירי בדבר לח — בזה לא הכריע לקולא. וכן נכתב הדגול מרכבה בסימן רנ"ג. שהקשה שסעיף ה' שם מוכח כסברא הראשונה כאן — שמוותר ליתן לכתחילה ע"ג קדרה שעומדת על האש — ואילו בסעיף ג' שם משמע שאסור ליתן ע"ג קדרה שעל האש. שכתב שם שמוותר ליתן ע"ג קדרה ריקנית "ויזהר שלא ישים קדרתו ע"ג קרקע ושתייה רותחת". ומשמע שאם יניחה ע"ג קרקע אסור, ורק מדין חזרה מותר. ותיירץ הדגול מרכבה עפ"י דברי המ"א כאן. שבסעיף ג' איירי בדבר לח, ולכן מותר רק מדין חזרה. ובסעיף ה' איירי בדבר יבש, ולכן מותר ליתן לכתחילה. ולפי"ז קשה, שאם נאמר שכונת רבנו להוכיח מסעיף ה' שם שהמחבר פסק כסברא ראשונה כאן — בין בסעיף ז' ובין בסעיף ח' — הרי הביא ראיה לסתור. שבסעיף ה' שם משמע שרק בדבר יבש מותר ליתן ע"ג קדרה שעל האש, אבל דבר לח אסור. וזה כדברי המחבר שם לשון זה — "פנאד"ש וכיוצא בהן" — הוא משום שמקור דין זה הוא כרשב"א, ונקט המחבר לשוננו של הרשב"א. וז"ל הרשב"א בשבת מ"ב — אחרי שכתב ההלכה, שדבר שאין בו משום בישול מותר לסמכו למדורה וכן לתת בכלי ראשון — ומכלל

ונראה שרבנו למד שמה שכתב השו"ע בסעיף ה' שם "מותר לתת עפ"י קדרת חמין בשבת תבשיל שנחבשל כל צרכו כגון פנאד"ש וכיוצא בהן וכו'". אין הכוונה דוקא בדבר יבש, אלא כל דבר שאין בו משום בישול — בין דבר יבש צונן ובין דבר לח רותח. והא דנקט המחבר שם לשון זה — "פנאד"ש וכיוצא בהן" — הוא משום שמקור דין זה הוא כרשב"א, ונקט המחבר לשוננו של הרשב"א. וז"ל הרשב"א בשבת מ"ב — אחרי שכתב ההלכה, שדבר שאין בו משום בישול מותר לסמכו למדורה וכן לתת בכלי ראשון — ומכלל

האשנ"א שדינו כמניחו כנגד המדורה (כב) וכל דבר שמותר להניחו כנגד המדורה במקום שהיה סולדת בו כגון שיבש מותר להניחו על גבי מיחם שעל גבי האש ו"א דהוי כמניח על גבי (כב) כירה לכתחלה ואסור (כג) אפי' אם נתבשל כל צרכו ואפי' אם מצטמק ורע לו ואפי' אם נותנו שם לשמור חומו וראשון נראה עיקר עומכל מקום אם הוא תבשיל שיש בו רוטב (כד) ומצטמק ויפה לו (כה) אסור לדברי הכל: ט פ כלי ראשון (פירוש הכלי שמצטמק בו על האש) אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל (כו) כל זמן שהיה סולדת בו לפיכך אסור

ביאורי הגר"א

ורע לו נלמד מחמין כמ"ש וכן לשמור חומו וכמ"ש ל"ח ז': (כד) ומצטמק לשיטתו כמ"ש בס"ד נהגה"ה ויעמ"א: (כה) אסור לד"ה. ר"ל אף למי ראשונה וכי' לדעת הר"ש וש"ע ס"ד אכל לדעת המ"מ ור"ן נהגה"ה נסמך שפי' דבר שיש בו רוטב ונלטק אין בו משום נשול כגון ג"כ מותר: (כו) כ"ז שהיה. דאם אין היד סולדת בו אין בו משום נשול כמ"ש מ' ז'

יכש דמד דינא חית להו ועמ"א ס"ק כ"ד נשם רי"ו וס"ק כ"ו נשם מ"מ והמ"מ והר"ן פ' כס' ראשונה בפשיטות וכן ל' רי"ו וש"ע ס"ח וראשון כ"ו וס"פ נש"ע ס' רי"ג ס"ג דלא כמ"א ס"ק כ"ו שז"ה לחלק שלא מ' ק נכרין וי"מ: (כב) וכ"ד שמות כו'. כ"ל שנלמד משמן: (כג) אפי' אם. כמ"ש בס' רי"ג דאם לא נתבשל כ"ז אסור חזרה כמ"ש שם יס"ז ומצטמק

ברכת אליהו

למ"ד, "מחזירין" — ולא נתינה לכתחילה. שאם נאמר שמותר ליתן לכתחילה, איך הוכיחה הגמ' שחזרה מותרת, הרי אפילו נתינה לכתחילה מותר.

(כד) לשיטתו כמ"ש בס"ד בהג"ה ועיין מ"א²⁸. (כה) ר"ל אף לסברא הראשונה — דס"ל שלהניח ע"ג קדרה שעל האש אין זה כמניח ע"ג כירה — אסור בכה"ג. דהא שמותר להניח ע"ג קדרה שעל האש, לסברא הראשונה, ה"מ במקום שאין בו משום בישול, אבל בדבר שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו, יש בו משום בישול אחר בישול, ולכן אסור גם לסברא הראשונה. וכ"ז לדעת הרא"ש וש"ע בס"ד, שדבר לח ונצטנן יש בו משום בישול אחר בישול. אבל לדעת המ"מ בפכ"ב מהל' שבת ה"ד והר"ן בפ' כירה מ'ב — והובאה שיטה זו בהג"ה סט"ו — שאפי' דבר שיש בו רוטב ונצטנן, אין בו משום בישול אחר בישול, כגון ג"כ מותר ליתנו ע"ג קדרה שעל האש, לסברא הראשונה — שאין זה כנותר ע"ג כירה.

(כו) דאם אין היד סולדת אין בו משום בישול. כמ"ש בשבת מ'ב — בענין הנחה כנגד המדורה — : א"ר יהודה אמר שמואל אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר. הרי בדמקום שאין היד סולדת, אין בו משום בישול. וע"ש תוס' ד"ה ורש"מ, שהקשו חיבול מ"ש כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפי' כלי שני נמי ואי אין היד סולדת אפי' כלי ראשון נמי אינו מבשל. וחיצו: לפי שכלי ראשון

עיקר". קאי רק על סעיף ח' דאירי ביבש. שלא משמע בן בהר"ן והמ"מ הנ"ל, שפסקו שמותר ליתן ע"ג קדרה שעל האש, ולא חילקו בין דבר לח לדבר יבש.

(כב) כג"ל בסק"א, דכל שאין בו משום בישול, מותר ליתנו כנגד המדורה, ודין זה נלמד משמן. דאיתא בשבת מ'ב, דלמ"ד שמן אין בו משום בישול, מותר לתנו כנגד המדורה. (כג) כמ"ש בסמ"ן רנ"ג ס"ה ברמ"א: וה"ה שאסור להניחו ע"ג כירה אפי' גרופה וקטומה דלא התיירו אלא חזרה. ואירי אפילו בנתבשל כל צרכו, דאם לא נתבשל כל צרכו אסור חזרה. כמ"ש סעיף ב': כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדירה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה כ"ז שהיא רותחת. וכתב ע"ז הרמ"א: ודוקא שהתבשיל מבושל כל צרכו. ועמ"ש בסמ"ן רנ"ג סק"ג. ומ"ש המחבר שאפי' מצטמק ורע לו אסור ליתן בשבת — נלמד מחמין. כמ"ש התוס' בשבת לו ב ד"ה חמין. דחמין הוא מצטמק ורע לו, ואעפ"כ לא התיירו שם ב"ה אלא להחזיר, אבל לא ליתן לכתחילה. ועמ"ש סק"ז. וכן לשמור חומו אסור, וכמ"ש שם לח ב'. ששם אמרה גמ' דלמ"ד מחזירין — מחזירין אפי' בשבת. והוכיחה זאת הגמ' מהא דאמר רב אושעיא: פעם אחת היינו עומדים לעילא מר' חייא רבה והעלנו לו קומקומוס של חמין מדייטא התחתונה לדייטא העליונה ומוזגנו לו את הכוס והחזרנוהו למקום ולא אמר לנו דבר. הרי דאפי' חמין שכבר רתחו, ולא החזירוהו אלא לשמור חומו, מותרת רק החזרה —

והוכיח כן ממ"ש המחבר בסמ"ן רנ"ג סעיף ז', ע"ש. ולפי"ז לא קשה קושית המ"א. שהמחבר העתיק כאן — בסעיפים ז', ח' — את לשון ר' ירוחם, וכמו שציין בכאה"ג ס"ק מ. נ. ס. ומשו"ה העתיק גם מ"ש בנצטמק ויפה לו, ולא משום שסובר כן להלכה. וז"ש רבנו: לשיטתו. היינו שהר"י ירוחם לשיטתו. אבל המחבר עצמו לא ס"ל כן. ולפי"ז צ"ל שמ"ש רבנו, "ועמ"א", כוונתו לומר שמ"ש קודם "לשיטתו". הוא כדי ליישב את קושיית המ"א. וכ"כ המשנה ברורה בסק"ב: דע דכל לשון הסעיף הזה הוא מלשון ר"י ואזיל לשיטתיה הנזכר לעיל בס"ד בהג"ה וכי' ולדינא כבר כתבנו לעיל בס"ד דהלכה כשאר פוסקים דאין מחלקין בזה ואף המחבר אפשר דסובר כן כמו שסתם שם אלא לישנא דר' ירוחם נקט ואזיל. ועל מ"ש "ואזיל לשיטתיה" ציין בשעה"צ סק"ז לדברי הגר"א.

28 בכאה"ג סק"ע ציין לר' ירוחם ח"ג. וזה שם בנתיב הייב. והרמ"א הביא את שיטתו לעיל בסעיף ד'. שהמחבר כתב שם שחבשיל שנתבשל כל צרכו ונצטנן יש בו משום בישול. וכתב ע"ז הרמ"א: וי"א דוקא אם מצטמק ויפה לו. ובדפוס השו"ע צויין שם שזה מדברי ר' ירוחם ח"ג. וכ"כ שם רבנו בסק"א. וכ"כ המ"א בסק"ז, שמ"ש המחבר כאן, "זה לשון ר' ירוחם והוא מ"ש הרמ"א בהג"ה סעיף ד'". אלא שהמ"א הקשה על דברי המחבר, וז"ל: צ"ע מאחר שהר"כ פתח בסעיף ד' דלא כוונתו משמע דס"ל דאפי' מצטמק ורע לו יש בו משום בישול אם נצטנן וא"כ אסור להניחו ע"ג מיחם ולמה כתב כאן מצטמק ויפה לו וצ"ע. וסיים המ"א שאפשר שהמחבר בסעיף ד' סמך על מה שכתב כאן. אבל רבנו בסק"א כתב שדעת המחבר אינה כדעת ר' ירוחם — ואין חילוק בין מצטמק ורע לו לבין מצטמק ויפה לו, ולעולם אסור בנצטנן —

ביאורי הגר"א

נמקום שהיד שולטת ואסור להפסיד במקום שאין היד שולטת נמקום שאין היד שולטת עד איכן עד שיהא נומן יד לתוכה והיא נכוחת הכל מודים בכלי שני שהוא מותר מה בין כלי ראשון לכלי שני א"ר יומי כלא היד שולטת וכאן אין היד שולטת א"ר יונה כלא וכאן אין היד שולטת אלא

ברכת אליהו

היד שולטת (בכלי שני היד שולטת בו מסתמא — קרבן העדה) וכאן אין היד שולטת א"ר יונה כלא וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרחקה לכלי ראשון ולא עשו הרחקה לכלי שני. ור"ל דאע"ג שבכלי ראשון שנותן רק להפסיד — והיה ראוי להתיר, שהרי לא גיע לדרגת ביטול — מ"מ עשו הרחקה כדי שלא יתן שם עד שיחם ויבוא לידי איסור דאורייתא. כמ"ש הרא"ש בפ"ג דשבת סימן י'. ששם מ"ב איתא: מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדרה ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צינתו. ולכאורה משמע מהגמ' שמותר להניח הקיתון במקום קרוב למדרה, שיכול לבוא לידי ביטול, ולבכר שפידי שישהו שם רק זמן קצר — כדי שתפוג צינתו — ולא יבוא לידי חימום. וכ"כ שם רש"י בד"ה לא שיחמו: לא שיניחם שם עד שיחמו. אבל הרא"ש שם הביא דברי הירושלמי הנ"ל, וכתב עפ"י הירושלמי שאסור להניח במקום קרוב למדרה ששם אין היד שולטת, ואפילו רק לזמן קצר. וסיים שם הרא"ש: ואם באנו להשוות לגמרא דבני מערבא נוכל לפרש לא בשביל שיחמו כלומר במקום שראוי להתחמם אלא כדי להפג צינתו כלומר במקום שראוי להפג צינתו ולא להתבטל אפי' יעמוד שם כל היום והא"ר יהודה אמר שמואל יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר ה"ק יד סולדת בו הוי ביטול הלכך אסור להניחו במקום שאפשר שיחמו כדי שהיד סולדת בו ומותר להניחו במקום שיחמו ולא תהא היד סולדת בו. וכה"כ ברין שם ובמ"מ פכ"ב מהל' שבת ה"ד. וקורא הירושלמי, "אין היד שולטת", מ"ש בגמ' דידן, "יד סולדת בו". ולפי"ז גם לירושלמי אין איסור ליתן כלי שני היד סולדת בו. וכל זה דלא כהמ"א דלהירושלמי עשו הרחקה בכלי ראשון אפי' אין היד סולדת בו ולא יכול לבוא לידי ביטול³⁰. ונעניין לקמן

וע"ש חו"מ ד"ה וס"מ כו' ח"ש כלא ככל הפי' יד סולדת ואפי' בתוך הכירה ומנור מותר אס' אין יד סולדת בו כמ"ש בס' רנ"ג וכו' בירושלמי ר"פ כירה כמנור ע"ש. ומ"מ מ"א בס"ק וכו' בשם הירושלמי להיטן לא דק שכן איתא שם פ"ג סוף הלכה ב' ר' זעירא בשם רב יהודה מותר להפסיד

מתוך שעמד על האור דפונותיו חמין ומחזיק חומה זמן מרובה ולכך נתנו בו שעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור אבל כלי שני אע"ג יד סולדת בו מותר לפי שאין דפונותיו חמין הולך ומתקדש. הרי דפשוט לתוס', דכלי ראשון מבשל רק כשהיד סולדת בו. וז"ש כאן בכל הסימן, "יד סולדת". ואפי' בתוך הכירה ומנור מותר אם אין היד סולדת בו. כמ"ש בסימן רנ"ג²⁹. וכ"ה בירושלמי ריש פרק כירה (בתנור) ע"ש. רתנן שם: כירה שהסיקה בקש ובגבבא נותנין עליה תבשיל. ובגמ' שם: לא שנו אלא עליה הא לתוכה לא עד איכן (כמה) יהא חרוק מן הכירה והיא נקרא עליה — קרבן העדה) וכו' אמר ר' יוסי ב' בון מפני שהוא שליט במקום שיד שולטת. וכתב קרבן העדה: אן מותר חרוק כ"כ מקרקעין הכירה שאף היד יכול להניח שם ולא יכזה לא אתי לידי ביטול לעולם. ר' זעירא בשם ר' יהודה מותר להפסיד במקום שהיד שולטת ואסור להפסיד במקום שאין היד שולטת. ויד שולטת היינו אין היד סולדת, וכמ"ש הקרבן העדה, וכפי שיבואר לקמן. נראה מהירושלמי שעיקר החילוק הוא בין יד סולדת לאין היד סולדת. ובאין יד סולדת מותר אף בתוך הכירה. ומ"ש המ"א בסכ"ח בשם הירושלמי להיטן, לא דק. שהמ"א כתב בתחילה שאם אין היד סולדת אין בזה משום ביטול ושרי. ובסוף כתב: מיהו בירושלמי איתא דעשו הרחקה לכלי ראשון אפילו אין היד סולדת בו. הרי שהמ"א למד בירושלמי שבכלי ראשון אסור ליתן אפי' אין היד סולדת, ולא דק בזה. שכן איתא שם פ"ג סוף הלכה (ב) [ד]: ר' זעירא בשם רב יהודה מותר להפסיד במקום שיד שולטת ואסור להפסיד במקום שאין היד שולטת אפי' אין היד סולדת. וכן ע"ש. וז"ל ר' זעירא בשם רב יהודה מותר להפסיד במקום שיד שולטת ואסור להפסיד במקום שאין היד שולטת עד הכין עד שיהא נותן ידו לתוכה והיא נכוחת הכל מודים בכלי שני שהוא מותר מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני א"ר יוסי כאן

הרמ"א. וצ"ל: ויש מחמירים בזה שאם החום כ"כ בתנור שהיד סולדת בו אסור. ועמ"ש בכה"מ 8. ולפי"ז גם השיטה המקילה שם איירי ביד סולדת. ומשונה כתב הרמ"א בתחילה שמותר רק, שלא נצטנן במגרי, אבל כשאין היד סולדת בתנור מותר לכבוש, וכמ"ש רבנו כאן. וכן כתב במשנה בירוש' שם סקצ"ג, שצ"ל: שאם החום כ"כ וכו'. וכתב ע"ז בשעה"צ סקצ"ג: הגר"א וכן נראה דאל"ה א"כ יהיה משמע דלדעה המחמרת אסור בכל גווני ואין טעם לזה וכבר הקשה באמת כן הפמ"ג וכו'. וסיים בשעה"צ: ואף דשאר האחרונים לא נחתו לזה העיקר כהגר"א.

ולפי"ז אפשר לומר שמ"ש רבנו כאן — שמותר לתת אפילו לתוך תנור וכירה אם אין היד סולדת, וכמ"ש בסימן רנ"ג — כוונתו גם למ"ש הרמ"א בסעיף ה' הנ"ל, וזה אתי שפיר טפי, שבסעיף ב' הנ"ל לא נזכר שם בהג"ה שמותר ליתן לתוך התנור, ולומר מ"ש שם שבאין היד סולדת מותר לסמוך לתנור, ואילו בהג"ה בסעיף ה' מיירי להדיא כהיתר ליתן לתוך התנור. 30 כפנים הבאנו דברי הירושלמי בפ"ג דשבת סוף ה"ד, שבכלי ראשון אסור להפסיד במקום שאין היד שולטת, ושעורו, "עד שיהא נותן ידו לתוכה והיא נכוחת". ולענין החילוק בין כלי ראשון לכלי שני, אמרו בירושלמי שתי דיעות. א) כאן היד שולטת וכאן אין

29 רבנו לא ציין מאיזה סעיף בסימן רנ"ג כוונתו להוכיח שמותר לתת אפילו לתוך כירה או לתוך תנור אם אין היד סולדת, ולכאורה אפשר להוכיח כן מ"ש הרמ"א שם בסעיף ב'. וז"ל בסוף ההג"ה: ובתנור אין חילוק בין להחזיק עליו או לסמוך אצלו ודוק במקום שהיד סולדת אבל אין היד סולדת שם שרי אפילו בשבת. הרי דבמקום שאסור להחזיק או לסמוך — אם אין היד סולדת שם שרי. והנה בתוך התנור, ולכאורה קשה על מ"ש רבנו כאן — שמותר לתת בתוך התנור אם אין היד סולדת — ממש"ש הרמ"א בסעיף ה', וצ"ל: ויש מתירין ליתן בתוך התנור שאפו בו מבטלי דמאחר שלא הטמינו בו רק אפו בו מבטלי לא נשאר בו רק הבל מעט ואין לחוש לביטול וכלכד שלא נצטנן לגמרי ויש מחמירין בזה ואם החום כל כך בתנור שהיד סולדת בו אסור וע"ל סימן שי"ח, עכ"ל. ומדסיים הרמ"א, "ואם החום כ"כ בתנור שהיד סולדת בו אסור", משמע שרירות לכן איירי בחום שאין היד סולדת בו. ואעפ"כ לא הוסיף הרמ"א אלא בדבר, "שלא נצטנן לגמרי", ומשמע שדבר צונן אסור לתת לתוך התנור אע"ג שאין היד סולדת בתנור, וכן משמע במחצית השקל שם סק"ו, שכתב: דע"כ לא דאסר בנצטנן אין הטעם משום ביטול דהא הרמ"א מיירי שאין היד סולדת בתנור, אבל לפי מ"ש רבנו שם אתי שפיר. שרבנו כתב שם בסקס"ה, שיש ט"ס בלשון

ביאורי הגר"א

כדי שלא יתן שם עד שיחם כמ"ס הרא"ש נפ"ג ס"י ונר"ן ומ"מ וקורא הירושלמי אין היד שולטת מ"ס נגמ' יד

עשו הרמקא לכלי ראשון ולא עשו הרמקא לכלי שני ונר"ל דלע"ג שכלי ראשון שנתן רק להפסיד מ"מ עשו הרמקא

היד שולטת" (ב). כאן וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרמקא לכלי ראשון. וי"ל דהא דקאמר הירושלמי „היד נכוחה“ — ולא הסתפקה בהגדרה שאמרו בגמ' דידן „היד שולטת“ — הוא משום שלא נוכל לשער ביד אם היא שולטת או לא, וכמ"ס רש"י מ ב שם ד"ה והיכי דמי: יש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד, ולכן כתב הירושלמי שההגדרה היא שהיד נכוחה, וכוונתו כמ"ס המשנה ברורה בסעיף ק"ס סקכ"ו — על מ"ס המחבר שם „שהיד שולטת“ — שנמשכת לאחריה שלא תכזה, וכמ"ס רש"י שם ד"ה שולטת: נמשכת לאחריה מדרגה שלא תכזה וכו'. וכמ"ס המחבר בסעיף קפ"א סעיף ג': אין נוטלין בשמין שהיד נכוחה בהן מפני שמפעפין וכו'. וכתב ע"ז המ"ס שם סק"ג: וצ"ע אטו בשוטה עסקינן שיכזה ידיו ובגמ' איתא שהיד שולטת בהן והוא כל שכריסו של תינוק נכוחה הימנו כמ"ס בסמין שי"ח ס"ד, עכ"ל, וכו"כ שם המ"ב בסק"ה, ובאגמ"ו והיתר האורן שער ל"ד אות כ': כתב: וכן הרא"ש פ' כירה היכי דמי ד' שולטת כל שכריסו של תינוק נכוחה מהן עכ"ל והיינו ג"כ שיד כל אדם בינוני נכוחה מהן, עכ"ל האיסור והיתר, וכתב ע"ז בספר בירור הלכה בסמ"ה זה אות ח': והנה לשוננו קשה קצת דאם תלוי בכוחו יד אדם בינוני הו"ל לגמרא ליתן סימן זה ולא לתלות בתינוק ובכריסו וצ"ל שיעורו היסודי הוא באמת בכריסו של תינוק הכוונה לכוחה הנשאת וכו' אלא דיש עוד סימן דאם בעורו הרך של כרס התינוק נגסו כוחה הנשאת הרי ביד כל אדם בינוני יש הרגש כוחה בכונסו למים (ואף שלא יסאר סימן כוחה על גופו ממנו אלו) וכו', עכ"ל, וע"פ פוסק שם בזה.

עוד איתא בירושלמי שם ה"ה: איזהו חלוט ברור (שחייב בחלה וכו' והיה ה"א איזהו תבשיל ברור שחייבין עליו — פני משה) כל שהוא מזהל תחתיו, ובביאור בירור הירושלמי רבו השו"טות: (א) שיטת פרי"ח ביו"ד סימן ס"ח שלירושלמי איסור ביטול מן התורה אינו אלא כשנאשם מהלכת תחת הקדרה, ולפי"ז מ"ס בירושלמי שם היד שעשו הרמקא לכלי ראשון, היינו בכלי ראשון שאינו על האש, ולפי"ז בכלי שני מותר ליתן אפי' כשאין היד שולטת בו — דלא עשו הרמקא לכלי שני.

(ב) שיטת המהרש"ל ב"ס של שלמה חולין פרק שמיני סימן ע"א — הובא בש"ך יו"ד סימן ק"ה סק"ה — שעשו הרמקא לכלי ראשון העומד ע"ג האש, אפילו כשאין היד שולטת בו, וע"ש בש"ך שהקשה עליו, שהירושלמי אמר שעשו הרמקא לכלי ראשון, שאין היד שולטת, והיינו שהיד שולטת בו, ועיין במשנת השבת מלאכת אופה ומבשל בכאר רחובות אות ג', שהביא בעצרון פירש שולטת כמו שולטת, ולפי"ז מ"ס הירושלמי, „כאן וכאן אין היד שולטת“, אלא היינו אין היד שולטת, ואח"כ שפיר לפי"ז פירוש המהרש"ל, אלא שהקשה שם מהא דאמרין בירושלמי שם ה"ד הנ"ל, שמתור להפשיך במקום שהיד שולטת, ואסור להפשיך במקום שאין היד שולטת, ולפי המהרש"ל — ששולטת היינו, שולטת — איפכא הו"ל, וכתב שם: והגר"א באו"ח סימן שי"ח סקכ"ז השיג ג"כ על המ"א שכתב דעשו הרמקא אפי' אין היד שולטת והעתיק דברי הירושלמי הנ"ל ואפשר הדעתו היא ג"כ מהא דמתור להפשיך כנ"ל, וע"ע בפמ"ג ביו"ד סוף סימן ס"ח במשכצות זהב מ"ס שם בזה.

(ג) שיטת הא"ב בסק"ה — שצוין בדברי רבנו — שהחמיר ביותר וכתב שכוונה הירושלמי שעשו הרמקא לכלי ראשון, היינו כשאין היד שולטת בו, ואפילו אין הכלי מונח ע"ג האש, וביאר כן בירושלמי, משום שכוונה על האש שפיטא דאסור, ועיין בפתחי תשובה יו"ד סימן ק"ה סק"ה שכתב שם: תשואותן הן העלה לידא להחמיר כד' המהרש"ל באין הפסד מרובה, אבל באין עומד אצל האש אין להחמיר כלל, ועיין בכאר רחובות שם מ"ס בביאור השו"טות.

(ד) שיטת רבנו כאן, שמ"ס בגמ' דידן „יד שולטת“, היינו „אין היד שולטת“ בירושלמי הנ"ל, ומ"ס בירושלמי שעשו הרמקא לכלי ראשון, היינו דוקא כשהיד שולטת בו, ואסור ליתן לתוכו מים נוגעים — אפילו מרובים כד' להפשיך — שמה וכואו ליד חמום כד' יד שולטת, ומ"ס בירושלמי שאין ביטול אלא במקום שהוא מלהכת תחתיו, וצ"ע דהיינו לכלי שהיה תחתיו אור, וע"ע רבנו בסמ"ך נר"ג קט"ו ובכורה י' שם וביו"ד סימן ק"ה סק"ג.

(ה) שיטת הבינת אדם ב' שער צדק פ"ב, וז"ל: וצ"ע על כל היד שולטת, וי"ל דהא דקאמר הירושלמי „היד נכוחה“ — ולא הסתפקה בהגדרה שאמרו בגמ' דידן „היד שולטת“ — הוא משום שלא נוכל לשער ביד אם היא שולטת או לא, וכמ"ס רש"י מ ב שם ד"ה והיכי דמי: יש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד, ולכן כתב הירושלמי שההגדרה היא שהיד נכוחה, וכוונתו כמ"ס המשנה ברורה בסעיף ק"ס סקכ"ו — על מ"ס המחבר שם „שהיד שולטת“ — שנמשכת לאחריה שלא תכזה, וכמ"ס רש"י שם ד"ה שולטת: נמשכת לאחריה מדרגה שלא תכזה וכו'. וכמ"ס המחבר בסעיף קפ"א סעיף ג': אין נוטלין בשמין שהיד נכוחה בהן מפני שמפעפין וכו'. וכתב ע"ז המ"ס שם סק"ג: וצ"ע אטו בשוטה עסקינן שיכזה ידיו ובגמ' איתא שהיד שולטת בהן והוא כל שכריסו של תינוק נכוחה הימנו כמ"ס בסמין שי"ח ס"ד, עכ"ל, וכו"כ שם המ"ב בסק"ה, ובאגמ"ו והיתר האורן שער ל"ד אות כ': כתב: וכן הרא"ש פ' כירה היכי דמי ד' שולטת כל שכריסו של תינוק נכוחה מהן עכ"ל והיינו ג"כ שיד כל אדם בינוני נכוחה מהן, עכ"ל האיסור והיתר, וכתב ע"ז בספר בירור הלכה בסמ"ה זה אות ח': והנה לשוננו קשה קצת דאם תלוי בכוחו יד אדם בינוני הו"ל לגמרא ליתן סימן זה ולא לתלות בתינוק ובכריסו וצ"ל שיעורו היסודי הוא באמת בכריסו של תינוק הכוונה לכוחה הנשאת וכו' אלא דיש עוד סימן דאם בעורו הרך של כרס התינוק נגסו כוחה הנשאת הרי ביד כל אדם בינוני יש הרגש כוחה בכונסו למים (ואף שלא יסאר סימן כוחה על גופו ממנו אלו) וכו', עכ"ל, וע"פ פוסק שם בזה.

עוד איתא בירושלמי שם ה"ה: איזהו חלוט ברור (שחייב בחלה וכו' והיה ה"א איזהו תבשיל ברור שחייבין עליו — פני משה) כל שהוא מזהל תחתיו, ובביאור בירור הירושלמי רבו השו"טות: (א) שיטת פרי"ח ביו"ד סימן ס"ח שלירושלמי איסור ביטול מן התורה אינו אלא כשנאשם מהלכת תחת הקדרה, ולפי"ז מ"ס בירושלמי שם היד שעשו הרמקא לכלי ראשון, היינו בכלי ראשון שאינו על האש, ולפי"ז בכלי שני מותר ליתן אפי' כשאין היד שולטת בו — דלא עשו הרמקא לכלי שני.

ועיין בחזו"א במעשרות סימן ד' סק"ח, שגם הוא דייק כן מהרמב"ם שיש חילוק בין „אין היד שולטת“ ליד נכוחה, וכתב ג"כ שם מ"ס בירושלמי, „עד כדי שיהא נותן ידו לתוכה ואין נכוחה“, קאי אכלי שני, והיינו שבכלי ראשון אסור כשאין היד שולטת — אף שלא הגיע לדרגת נכוחה שהיד נכוחה, אבל בכלי שני אסור רק כשהיד נכוחה, וכתב שם שזהו שדקדקו בגמ' דידן לומר „היד שולטת“ וביירושלמי — „אין היד שולטת“, ואילו ששאלו בירושלמי, „עד היכן“, אמרו „עד שיהא נותן ידו לתוכה ואין נכוחה“, והיינו שלענין כללי ראשון סגי ביד שולטת, והיינו אין היד שולטת, אבל בכלי שני אמרו בירושלמי „היד נכוחה“, ועפ"י כ"א החזו"א מ"ס בירושלמי שעשו הרמקא לכלי ראשון, שחום של ביטול הוא חום שהיד נכוחה, ועשו הרמקא לכלי ראשון, דלא בעי אותן שהיד נכוחה וסגי כחום שהיד שולטת, היינו „החמירו בכלי ראשון למחשך יד שולטת כד' נכוחה“, וכתב שמדברי הרמב"ם משמע כמש"כ, שבה"ט — דאייני בכלי שני — כתב הרמב"ם „היה חם ביותר“, ואילו בפ"ה שם ה"ט — לענין כללי ראשון — כתב: הנותן ידו לתבשיל חם או שנתן שמן לקדרה, ולא כתב הרמב"ם „התבשיל“, חם ביותר, משום דאייני בכלי ראשון, והקשה החזו"א שם על מ"ס רבנו שם מ"ס בירושלמי שעשו הרמקא לכלי ראשון, היינו שאסור להפשיך בכלי ראשון, „זה יתכן בסוגיא דשבת אבל בסוגיא דמעשרות א"א לומר כן“, ולדע"ל הבאנו דברי הירושלמי בפ"ה דמעשרות — בענין ביטול הקובע למעשרות — שכלי כל ראשון עשו הרמקא, וחומר אזה — שלדברי רבנו הכוונה שאסור להפשיך בכלי ראשון — לא שיתכן לענין מעשר, אלא לענין שבת בלבד, אבל לפירוש של החזו"א אחי שפיר, שכוונה שחום של יד שולטת בכלי ראשון קובע למעשר — כמו יד נכוחה בכלי שני, וכתב החזו"א — לתרץ קושיא זו — ומיהו אפשר דכל הסוגיא במעשרות הוא העתק הסוגיא דשבת ולא לענין מעשר איתמר, והיינו שסוגיית הירושלמי במעשרות היא אותה הסוגיא שבירושלמי ששכתב, והובאה במעשרות רק לצורך הגדרת דרגת החום לענין מה ששקוב למעשר, ואבך זה הובא כאן כל הסוגיא, ולדברי הירושלמי שעשו הרמקא לכלי ראשון באמת אינם שייכים לסוגיא במעשרות, וסיים החזו"א שם: מיהו בכלי שני שהיד נכוחה אפשר דלא קיי"ל כהירושלמי דכגמ' דידן שבת מ' כלל כ"ל דכ"ש שאינו מבשל וכו' ומ"מ לענין מעשר פסק רבנו מהירושלמי דלענין מעשר דרש הרבה דברים שקובעין שפיר י"ל דבחס ביותר נקבע אף בכלי שני, עכ"ל החזו"א, ולפי"ז

באר הגולה

צ שם נגמלה וכלשנא
נמלה הרי"ף והל"ש
והמכ"ס נכ"נ
והמס'.

ק טור והמ' נתנו
המחמיר מע"נ.

ליתן לתוכו תבלין ז אבל מלח מותר ליתן לתוכו (כו) כיון שהעבירו מעל האש דצריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא ק (כח) ויש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה בשר מלוח אפי' הוא של שור: ה"ה ונ"ל דנלא מלוח נמי אסור אלא דנקט מלוח דנלאו הכי אסור משום דס' שני (כט) ויש אוסרים לתת מלוח אפי' בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו (כט*) והמחמיר מנא עליו נכסה. (מס') ומדכי פרק מידה) ואם עבר ונתן מלח אפי' בכלי ראשון (ל) אפילו הוא על האש שעמד אסורא מותר המאכל (לא)

ביאורי הגר"א

ס': (ל) אפי' הוא כו'. דע"ג האש אפי' לפסק ש"ע אסור כנ"ל: (לא) דהמלח. עמ"ל. ומ"ש דמידי דעבד ע' נחמין ל"ו ז' ונע"ז ס"ט א'. ומ"ש דהו' זח"ג. ע' נפסקים כ"ו וכ"ו ושאר נמי לטעמא עבד. ומ"ש

סולדת זו: (כו) כיון שהעבירוהו. רש"י שם ד"ה דכלי: (כח) ויש. הרא"ש שם ועט"ו נכס הרא"ש והטור לא הוכיח מלוח ח"ש בהג"ה ונ"ל כו': (כט) ויש אוסרי'. כלשנא קמא. (כט*) והמחמיר. מס'

ברכת אליהו

(כט) בסק"ז הבאנו שבשבת מב ב איכא תרי לישני אם מותר ליתן מלח בקדרה. וז"ל הגמ' שם: סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דכלי ראשון בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל אכ"י תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דכלי שני נמי בשלה וכו' ואיכא דאמרי סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דכלי ראשון בשלה בכלי שני לא בשלה א"ל אכ"י תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דכלי ראשון נמי לא בשלה. והיש אוסרים שבירמ"א פוסקים כלשנא קמא, שאסור אפילו בכלי שני³¹.

(כט*) חוס' [בשבת מב ב ד"ה והיינו דרכ נחמן, שכתבו שם שהלכה כלשנא בתרא, וסיימו שם: והמחמיר כלשנא קמא שלא ליתן מלח בקערה כל זמן שהיד סולדת בו תבוא עליו ברכה. וכ"כ במדרכי שם סימן ש"ח].

(ל) דע"ג האש אפילו לפסק השו"ע אסור כנ"ל. שס"ק כ"ט הבאנו תרי לישני בשבת מב ב. אי שרי ליתן מלח בכלי ראשון, או דאסור אפילו בכלי שני. ובסק"ז כתבנו שהמחבר פסק כלשנא בתרא — שמותר ליתן מלח אפילו בכלי ראשון. וכתבנו שם שאפילו למחבר שפסק כלשנא בתרא, מותר לתת מלח בכלי ראשון ק, כשהעבירוהו מעל האש, וכמש"ש שכ"כ רש"י בגמ' שם.

(לא) עיין מ"א סק"א, וז"ל: ואע"ג דמידי דעבד לטעמא לא בטיל שאני הכא דהוי זה וזה גורם דמסתמא נמלח גם בע"ש ואע"ג דדבר שיש לו מחירין לא בטל כיון שנתבטל במקום שנאסר בטל דנימוח מיד ואין נתבטל מיד דבני בישולא כבישרא דתורא. ומ"ש דמידי דעבד לטעמא לא בטל — עיין בחולין צ"ז. דאיתא התם: אמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן כל איסורים שבתורה משערין כאלו הן בצל וקפלוט (כאלו האיסור בצל או קפלוט ואילו היה נותן טעם בהיתר זה שנתבטל עמו אוסרו — רש"י) א"ל רבי אבא לאכ"י

סקמ"ב ולעיל סק"כ ובהערה 23 שם].

(כו) כ"כ רש"י בשבת מב ב ד"ה דכלי. דאיתא שם כגמ' תרי לישנות אי שרי ליתן מלח בכלי חם. ללישנא קמא אסור אפילו בכלי שני, וללישנא בתרא מותר אפילו בכלי ראשון. דאיתא שם ללישנא בתרא: „אמר אכ"י תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דכלי ראשון נמי לא בשלה והיינו דאמר ר' נחמן צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא. וכתב שם רש"י בד"ה דכלי: ומותר ליתן ואפילו בכלי ראשון משהעבירוהו מן האור.

(כח) הרא"ש כפ"ג דשבת סימן י"ז כתב: ומשמע דבישרא דתורא לא בשלה בכלי ראשון ומותר לתת בשר חי לתוך כלי ראשון שהעבירוהו מעל האור ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דמהרה להתבטל כדאמרינן לעיל (לט א) אפי' נמלח מחדש נהי דהבשר אינו מתבטל להלכותיה והמלח והדם שבתוכו מתבטל ונבלע בבשר ואסור. ועיין ט"ז סק"ג שהביא דברים אלו בשם הרא"ש והטור. והוכיח מכאן שאפילו בשר שאינו מליח אסור, לפי שהלכותיה מתבטלת. וכתב הט"ז שמשו"ה הטור לא הזכיר „מלוח" — היינו שאסור ליתן בשר בכלי ראשון משום שהבשר מליח — אלא כתב: אסור ליתן בו אפילו בשר שור אפי' שצריך בישול רב ואינו מתבטל מ"מ להלכותיה שבו מתבטל. וסיים הט"ז שז"ש בהג"ה „ונ"ל דכלא מלוח וכו' אלא דנקט מלוח וכו'". וביאר הט"ז: ר"ל הרא"ש דנקט מלוח הוא כשבביל דכלא"ה כו' ונ"ל דגם הש"ע יכול לסבור כך דלחלוחית פשיטא דמתבטל אלא אם אין בו לחלוחית כגון שהוא יבש מ"מ כיון שיש מלח עליו אלא שנתתייבש עליו הוא מתבטל וע"כ אין כתב רמ"א לשון פלוגתא ולי נראה כו' אלא ונראה לי כו' דאין כאן פלוגתא כיון שמפורש כן בטור דלחלוחית לבד מתבטל ועב"ד מ"ש עוד בזה לענין איסור דם, עכ"ל.

לא קשה קושיית השביתת שבת. דלעיל הבאנו דברי הבינה אדם בשערי צדק שכתב בשיטת הרמב"ם שכלי שני מבשל כשהם עד כדי שהיד נכזית. והקשה ע"ז בשביתת שבת בכאר רחובות שם מהרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת שכתב שמותר ליתן תבלין בכ"ש. ואעפ"י שנקערה רוחתו. ולפי דברי החזו"א אחי שפיר. דלענין בישול לא נקטינן כהירושלמי, וכלי שני אינו מבשל כלל. אבל לענין קביעות מעשר, אמרינן שכלי שני מבשל בחום שהיד נכזית. וכדומה לזה כתב הכס"מ בל' מעשר פ"ג הט"ו, וז"ל: עוד יש לתרץ דאע"ג דבעלמא כלי שני לא חשיב בישול לענין קביעת מעשר הוקבע כיון שעי' בישול זה הוא מכשירו לאכילה נגמרה ומלכחו והא דתנן לקדרה ולא לפס אורחא דמילתא נקט והו"ה לחמשה ולחמשה בזמן שהוא חם ביותר והכי משמע מהירושלמי וכו', עכ"ל.

ועיין באבן האזל הל' שבת פכ"ד הלכות ד', ה', ו. מ"ש בענין הירושלמי ובשיטת רבנו בזה.

31 הראשונים נחלקו בכל מקום שיש תרי לישנות בגמ'. אם הלכה כלשנא קמא או בתרא. והחוס' בשבת מב ב ד"ה והיינו — הנוכר בפנים בסק"ט* — הביאו כמה דיעות בזה. לריב"א הלכה בכל מקום כלשנא קמא משום שהאיכא דאמר „טפל לגבי לשון ראשון". ורש"י כתב בשביל תורה הלך אחרי המחמיר ובשל סופרים — אחרי האחרון. ולר"ת בשל סופרים — אחרי המיקל. ורבנו דן בזה בהרבה מקומות ואכמ"ל. ועיין באנציקלופדיה תלמודית כרך ט' ערך הלכה עמ' ש"ל שהביאו ראשונים הסוכרים שלעולם הלכה כלשנא בתרא, וס"ל שלכן סידר התלמוד לישנא זו באחרונה לומר שהוא העיקר, וע"ע מ"ש"ש בזה.

המלך נטל על גבי המלך (כ"י נשם שגלי הקטן): י ר (לב) אסור ליתן תבלין בקערה ולערוך באר הגולה עליהם מכלי ראשון: יא ש (לג) אמבטי (פירוש כלי שוחק נט) של מרחץ שהיא מלאה מים ר"מ וכן נטין דברי רח"ש וכן דעת ה"ה

נפ' כ"ב. ש שנת מ"ג ננחמה ונחנו רמזים נפ' כ"ב.

ביאורי הגר"א

דשלי"מ ענפ"ק ד"ט ג' ד'. ומ"ש כיון שנמנעל. ע' ס' ורח"ש שם ולמד ממש"ש נזכרים ל"ה ונפסחים ע"ו דעירוי מנעל כדי קליפה: (לג) אמבטי אלו נ' ס' ס"ה

ברכת אליהו

(לב) ירושלמי פ"ג דשבת הלכה ה', והביאו התוס' שם מבב ד"ה אלא נותן, ורא"ש שם סימן ט"ז. והכי איתא בירושלמי: מהו ליתן תבלין מלמטה ולערוך עליהן מלמעלה ר' יונה אמר אסור ועירוי ככלי ראשון הוא חייליה דר' יונה מן הדא אחד שבישל בו ואחר שעייר לתוכו רותח. הרי שעירוי כבישול. ולמד ממ"ש נזכרים שם עמוד ב' מביאה הגמ' ברייתא: ת"ר קליפה. (דרכיבוכים שם עמוד ב' מביאה הגמ' ברייתא: ת"ר אשר תבשל בו (ויקרא ו' כ"א) אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מנין ת"ל בו (מדמסין ישבר אצל בו וכו') ל' דרש אם נבלע בו מ"מ ישבר — רש"י) הרי שעירוי אסור לא רק מפני שמבליע. אלא דמיקרי כבישול. וגם בפסחים מוכח שעירוי מבשל כדי קליפה. ששם חלקו רב ושמואל אי עילאה גבר או תתא גבר. ותניא התם כסותיה דשמואל — דאמר תתא גבר — ח' חס לתוך חס אסור מכן. צונן שנפל לתוך חס אסור חס לתוך צונן וצונן לתוך צונן מכן. ופרכינן: חס לתוך צונן מדיח כיון דחס הוא אדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא (קודם שיצטנן בלע כל דהוא — רש"י) קליפה מיהא ניכעיא. ותריצין: אלא אימא חס לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח. אלמא דעירוי מבשל כדי קליפה ועיין בשו"ע י"ד סימן ס"ח סעיף י' ומש"ש בס"ק כ"ו. כ"ח. וסימן צ"ב סעיף ז' ברמ"א. ובסימן צ"ה סעיף ג' ברמ"א. ובסימן ק"ה ס"ק י"ג, י"ד. ט"ו.

(לג) [איתא בשבת מב' א: ת"ר נותן אדם חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין דכרי כ"ש וב"ה אומרים בין חמין לתוך הצונן ובין צונן לתוך החמין כד"א בכוס (דלשתיה קבעי להו ולא ניתא ליה שיחמו הרבה ועוד דכלי שני הוא — רש"י) אבל כאמבטי חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך החמין ור' שמעון בן מנסיא אסור (אפי' חמין לתוך הצונן — רש"י) אמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא סבר רב יוסף למימר ספל הרי הוא כאמבטי (ואע"ג דכלי שני הוא הואיל ולא לשתיא אלא לרחיצה אסירי דניתא ליה שיחמו הרבה — רש"י) א"ל אביי תני ר' חייא ספל אינו כאמבטי ולמאי דסליק אדעתיה דספל הרי הוא כאמבטי ואמר רב נחמן הלכה כר' שמעון בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא (בתמיה דהא לר' שמעון אפילו חמין לתוך צונן אסור לא משכחת חמין שהוחמו ואפילו מע"ש שלא יהיו צריכין להפיג רתיחתן וא"כ לא

ולשערניהו בפלפלין ותבלין דאפילו באלף לא בטלין וכו'. הרי דפשוט לגמרא שתבלין העשוי לטעם לא בטל. ועיין בע"ז ס"ט א: א"ל רב תחליפא בר גיזא לרבינא דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי דלא בטיל טעמייהו. [ועיין כיו"ד סימן צ"ח סעיף ח' ומש"ש ס"ק ל"ה ל"ז].

ומ"ש המ"א דהוי זה וזה גורם — ואע"ג דמלח הוא מידי דעביד לטעמא — עיין בפסחים כו ב' ר"כ א. דאיתא התם: תנן (עזרה פ"ב מ"א) שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין כזה כדי להחמיץ ואין כזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחמצו ר' אליעזר אומר אחר אחרון אני בא וחכמים אומרים בין שנפל איסור בתחילה ובין שנפל איסור לבסוף לעולם אינו אסור עד שיהא בו כדי להחמיץ ואמר אביי לא שנו (דאמר אחר אחרון אני בא ואם נפל היתר לבסוף מותר — רש"י) אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור אלמא זה וזה גורם אסור. ולפ"ז חכמים — דפליגי ארבי אליעזר — סוכרים שזה וזה גורם מותר. והלכה כחכמים³². ושאר נמי לטעמא עביד, והריהו כמלח. ומוכח שגם במיד דלטעמא עביד אמרינן זה וזה גורם ומותר.

ומ"ש המ"א דדבר שיש לו מתירין אינו בטל — עיין בפ"ק דיו"ט, דבביצה ג' א: איתא: אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביו"ט וכו' וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף כולן אסורות. ואיתא עלה בגמ': אי אמרת בשלמא ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וכ"ה שם ד' א: רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל.

ומ"ש המ"א „כיון שנתבטל מקורם שנאסר בטל דנימוח מיד וכו'". — עיין סימן ש"כ ס"ב. ח"ל השו"ע שם — בענין משקה היוצא מזהבים וענבים בשבת שאסור — זיתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקין היוצאים מהם מותרים ואפילו לא נתרסקו מע"ש אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה אעפ"י שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית מותר לשתותו בשבת שכל היין היוצא מהענבים נתבטל ביין שבגיגית. וטעם הדבר, שכיין שלא היה האיסור ניכר בפני עצמו — אלא נולד בתוך התערובת — אין בה החומרה של דבר שיש לו מתירין. [ועמ"ש ס"ק ז. ח' ובהערה 8, 7, 8].

— בין שנפל איסור בתחילה ובין שנפל איסור לבסוף. אח"כ מצאתי שהקשה כן הפמ"ג ביו"ד שער התערובות החלק השלישי, ח"ל: ובאטם כעולה פ"ד משנה י"א שאור של חולין אף שנפל תרומה לסוף שרי וכו' עיין בר"מ שם וכו' שוב ראיתי באיליה רבה אוח"כ עמד בזה ממשנה דעולה יעו"ש באופן שדברי הט"ז קשה להולמם במה שאסר שם וכפי הנראה כל זה וזה גורם אף כזה אחר זה כל שאין באיסור לכד לפעול פועלו או שגם בחיתו אין כח א"פא שרי בין כזה אחר ובין בבת אחת וכדאמרן. עכ"ל הפמ"ג.

32 ממשנה זו שהביא רבנו נסתרים דברי הט"ז בסקט"ו. שהט"ז הקשה על מ"ש הרמ"א שהמלח בטל, והיינו משום שהתבטל מלח לפני שבת והוי זה וזה גורם — ולא מצינו כולל. וזה וזה גורם מותר, אלא במקום שהאיסור וההיתר נתערבו בזמן אחד. אבל אם קודם נתערב ההיתר — ולא היה בכוחו ליתן טעם — ואח"כ נתערב האיסור ונתן טעם, לא אמרינן זה וזה גורם מותר. וסיים הט"ז: כוללני' לחלק והבא לסתור חלוקה זה עליו הראיה. מהממשנה הנ"ל יש ראיה לסתור דבריו. שהרי חכמים סוכרים שזה וזה גורם מותר

חמין (לד) (אע"פ שהוא כלי שני) (מוס' והל"ש וטור) אין נותנין לה מים צונן שהרי מחממן הרבה

ביאורי הגר"א

סובר כן מדאמר שהוא מחממן הרבה אע"ג שזכ"ר דחה רמ"א וזו ועוד מדאמר בס"ז וזו שלל כו' ולא יבאר אם חמין לתוך צונן. וא"ל שמקור חמ"ש באמבטי דל"כ למה חזר ושנה שם ועוד מדלא כ' הדין ומותר לזנוק. אבל אמבטי והפסיק

ויס"ז ל' ש"ע הוא לזון הרמב"ם וכמ"ס הרי"ף דר"ש נ"מ ארישא קל' ואין הלכה כמותו ועבר"ש: (לד) אף על פ"י מוס' שם ד"ה אצל מדשניק מיהם ונקט אמבטי ועוד מדקאמר ספל אינו כאמבטי ונראה שגם הרמב"ם

ברכת אליהו

שכ"ה מתירים באמבטי ליתן ממנה לתוך צונן ואוסרים צונן לתוך אמבטי. וכתבו תוס' שם ד"ה אבל, דהאי אמבטי הוא כלי שני. וראייתם: מדשניק בברייתא לשון "מיהם" — שהוא לשתייה דומיא דכוס, וכדתנן שם במתני' מא א, "המיהם שפינהו" — ונקט אמבטי, ש"מ דכלי שני איירי. וכתבו התוס' שם עוד ראייה: מדקאמר ספל אינו כאמבטי והאי ספל ע"כ כלי שני דאי כלי ראשון אמאי אינו כאמבטי ודכוותיה אמבטי הוי כלי שני. וביארו שם התוס' — הא דאסרו באמבטי אף שהוא כלי שני — שמי האמבטי חמין מאוד ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כ"כ סבור שהוא כלי ראשון. ונראה שגם הרמב"ם סובר כן — שאמבטי הוא כלי שני — מדאמר בפכ"ב מהל' שבת ה"ה שאסור ליתן צונן לתוך אמבטי, "מפני שהוא מחממן הרבה". ואי אמבטי הוא כלי ראשון, אין צורך בטעם זה. אע"ג שהב"י דחה ראייה זו. שהב"י כתב ש, "אמבטי" שברמב"ם הוא כלי ראשון. ומ"ש הרמב"ם שאסור ליתן צונן לתוך אמבטי, "מפני שמחממן הרבה", זה משום שמותר ליתן צונן מרובה לתוך חם מועט — אפילו בכלי ראשון — כדי להפשירן. וכמש"ש מא ב "אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן". וע"ז כתב הרמב"ם שבאמבטי אסור ליתן אף צונן מרובה. "מפני שמחממן הרבה". (נמ"מ יותר נראה לפרש ברמב"ם שאמבטי הוא כלי שני. שאם כדברי הב"י — שאמבטי הוא כלי ראשון — יוצא ש, "אמבטי" שברמב"ם אינו, "אמבטי" שבגמ'. שבגמ' הוא כלי שני וכו'". ועוד ראייה — ש, "אמבטי" שברמב"ם הוא כלי שני — מדאמר הרמב"ם בה"ז שם — כמ"ש בסעיף י"ב: — ומותר ליצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון. ולא יבאר אם חמין לתוך צונן — בכלי ראשון — אסור או מותר. משמע שבכלי ראשון אסור בכל ענין — גם חמין לתוך צונן. וע"כ הא שכתב הרמב"ם לעיל באמבטי שמותר חמין לתוך צונן. הוא משום שאמבטי הוא כלי שני. ואין לומר שאמבטי הוא כלי ראשון, ואעפ"כ מותר חם לתוך צונן. ומה שסתם בה"ז "והוא שלא יהיו בכלי ראשון" — שסמך אמ"ש לעיל מינה באמבטי שמותר חם לתוך צונן. דא"כ למה חזר ושנה שם בה"ז: והוא שלא יהיו בכלי ראשון. הרי כבר כתב לעיל בה"ז שאין נותנין באמבטי צונן לתוך חמין. אלא ודאי כה"ז "והוא שלא יהיו בכלי ראשון", היינו שבכלי ראשון אסור אף חמין לתוך צונן. ומ"ש בה"ז — שאסור צונן לתוך חמין — הוא באמבטי שהוא כלי שני. ובכלי שני יש חילוק בין חמין לתוך צונן שמותר, לבין צונן לתוך חמין שאסור. ועוד, מדלא כתב הרמב"ם הדין, "ומותר ליצוק מים וכו'" — הנוכר בסעיף י"ב — בה"ה אבל אמבטי, אלא הפסיק במיתם כה"ז. ורק אחרי דין מיהם חם הרמב"ם ומותר ליצוק מים חמים לתוך מים צונן וכו'". ומוכח ש, "אמבטי" דנקט הרמב"ם הוא כלי שני, אלא שבאמבטי אפילו בכלי שני אסור ליתן צונן לתוך

ירחוק אפילו פניו ידיו ורגליו בחמין — רש"י) מי סברת ר' שמעון אסיפא קאי (דלא שרי ת"ק אלא חמין לתוך צונן ואתא איהו ואסר אף חמין לתוך צונן — רש"י) ארישא קאי (לשתייה וצונן לתוך חמין דקשרו כ"ה קאסר — רש"י) וב"ה מתירין בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין ור"ש בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין לימא ר"ש בן מנסיא דאמר כב"ש הכי קאמר לא נחלקו כ"ש וב"ה בדבר זה אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא מדתני ר' חייא נותן אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין. וכתבו התוס' שם בד"ה מי סברת, דהא שאמרה הגמ' שר"ש ארישא קאי — ולפי"ז חולק ר"ש וסובר שאף בכוס אסור צונן לתוך חמין — זה רק לס"ד שספל הרי הוא כאמבטי. אבל למסקנא — שספל אינו כאמבטי — א"צ לתירץ זה, ואפשר ללמוד את דברי כ"ש כפשוטם. דקאי אסיפא — שלכ"ה מותר באמבטי חם לתוך צונן — ור"ש אוסר אף חם לתוך צונן. ולפי"ז גם ר"ש סובר כב"ה. ומותר לערות צונן לתוך חם בכוס. אבל הרי"ף לא כתב כן. וז"ל שם: ומסקנא דשמעתין דהלכתא כב"ה דקאמרין אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא ליה לאבא דלא קפיד אמנא מדתני ר' חייא מערב אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין. והרי"ף כתב כן שהלכה כב"ה — משום שבגמ' שם אמר רב נחמן שהלכה כר' שמעון בן מנסיא. ולדעת הרי"ף גם למסקנא ר"ש בן מנסיא ארישא קאי. ולפי"ז אסור אף בכוס צונן לתוך חם. ומשו"ה כתב הרי"ף שהלכה כב"ה — לאפוקי ממ"ש רב נחמן שהלכה כר' שמעון בן מנסיא. שלא נחלקו כ"ש וב"ה בדבר זה. ולפי"ז קם דינא דברייתא שבאמבטי מותר חם לתוך צונן. דבזה לא פליג ר"ש בן מנסיא ואלו ב' סעיפים — סעיף ראשון שמתיר באמבטי חם לתוך צונן, וסעיף י"ב שמתיר צונן לתוך חם בכלי שני — לשון השו"ע הוא לשון הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הלכה ה', ו. וכמ"ס הרי"ף הנ"ל דר"ש בן מנסיא ארישא קאי — ואסור בכוס צונן לתוך חם — ואין הלכה כמותו. ולפי"ז הלכה כב"ה שמתירין בכוס צונן לתוך חם. ובאמבטי — חם לתוך צונן. ועיין ברא"ש. (ושם בפרק ג' סימן י"ד הביא דברי הרי"ף, וכתב: ויראה דהיינו טעמא דרב אלפס שפסק להקל ולא רצה לפרש כמו שכתבנו משום דמסתברא ליה דלא איצטריך לרב הונא בריה דרב יהושע לומר חזינא ליה לרבא דלא קפיד אספל ולאפוקי מדרב יוסף דרב יוסף גופיה לא קאמר ספל הרי הוא כאמבטי אלא הוי סבר למימר הכי עד דא"ל אביי תני ר' חייא ספל אינו כאמבטי אז הדר רב יוסף מסבירתו וכן מדאמר הש"ס מי סברת ר"ש בן מנסיא אסיפא קאי ארישא קאי משמע דכך הוי מקובל דאי לתוך חם לאי דסלקא דעתך מעיקרא הוה ליה למימר אמר לך רב יוסף ר' שמעון בן מנסיא ארישא קאי.]

(לד) בסקל"ז הבאנו סוגיית הגמ' בשבת מב א. ואיתא שם

אבל נותן הוא ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן: יב ח (לה) מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרוצים) כדי להפשירן (לו) ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין (לו) והוא שלא יהיו א בכלי ראשון מפני

באר הגולה
ת שס מ"א נמשנה
ונגמלא.
א שס נחמס.

ביאורי הגר"א

(לו) והוא שלא. דייק מדקמני נד"א נכוס. וכוס כלי שני הוא ולכן לא יאמר אם ממין לתוך צונן או צונן כו' משום שאין מנוחל נגמלא רק לתיווך דלכ"י נמנמין והוא נקט מ' דרכ אלא וכן לא הזכיר היתר דמים מרוצים משום טעם

נמיחם אלא שגממני אפי' נכ"ט אקור ולכן לא יאמר דין דכ"ר נכמ"ט: (לה) מיחם שפינה. נקט מ' דרכ אלא דרכ ושמואל ס"ל כוומי: (לו) ומותר לצוק. שס מ"ב ח' כנ"ה וכמסקנא דגמ' חזינא ליה לרנא כו':

ברכת אליהו

מים בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין א"ל רב הונא לרב אשי דלמא שאני התם דמפסיק כלי א"ל מערה איתמר מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין. הרי דבכלי שני מותר אפילו צונן לתוך חמין. ולית ליה לרבא הא דאמרינן שם בגמ' אליבא דר"ש בן מנסיא שלא נחלקו ב"ש ובי"ה בדבר זה, שלכ"י אסור בכ"ש צונן לתוך חמין.

(לז) בסקל"ג הבאנו לשון הברייתא בשבת מב א: ובי"ה אומרים בין חמין לתוך הצונן ובין צונן לתוך החמין בד"א ככוס אבל באמבטי חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין וכו'. ודברי המחבר הם כלשון הרמב"ם וכו"ל בסק"ג. ודייק — שלכלי ראשון אסור — מדקמני: „בד"א בכוס", וכוס כלי שני הוא, משמע שלכלי ראשון אסור. אלא שמבאן לא מוכח אם הא דאסור בכלי ראשון הוא דוקא צונן לתוך חמין, או אף חמין לתוך צונן. ולכן לא ביאר המחבר — כשכתב „והוא שלא יהיו בכלי ראשון” — אם חמין לתוך צונן ג"כ אסור או רק צונן לתוך חמין — רק לתירוצ דאביי במתניתי. שבסקל"ג הבאנו מחלוקת אביי ורב אדא בפירוש המשנה: המיחם שפינה לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן. רב אדא בר אבהו מפרש המשנה במיחם שפינה ממנו את החמין. ואביי מפרש במיחם שפינה מע"ג הכירה עם החמין שבתוכו. ומלשון המשנה אפשר לדייק לכאורה שיותר לתת חמין מכ"ר לתוך צונן. דמדקמני „המיחם שפינה לא יתן לתוכו צונן וכו'”. משמע שלתת ממנו לתוך צונן מותר. וכל זה לשיטת אביי, דמוקי מתניתין במיחם שיש בו חמין. ואפשר לדייק דמדקמני „לא יתן לתוכו”, משמע שלתת ממנו לתוך צונן מותר. אבל לרב אדא בר אבהו — דמוקי למתני' במיחם שפינה ממנו מים — אין לדייק שדוקא לתוכו לא יתן צונן אבל ממנו לצונן מותר. דהא דקמני „לא יתן לתוכו צונן”, לרבותא נקטיה. שאין בזה משום מצרף. אבל לא לדייק מזה שחם לתוך צונן מותר. והוא שמחבר דאזיל בשיטת הרמב"ם כנ"ל בסק"ג — נקט תירוצ דרב אדא, כמבואר לעיל בסקל"ה. ולפי"ז לא מבואר בגמ' דין כלי ראשון אם מותר לתת חם לתוך צונן. וכן לא הזכיר היתר דמים מרוצים לתוך חם מועט. דהתם תנן: אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן. ופירש אביי שם: לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרוצים כדי להפשירן. והא דלא הזכיר היתר זה — של מים צוננים מרוצים לתוך חמין — הוא ג"כ משום טעם זה.

חמין — אע"ג שבעלמא בכלי שני שרי. ואח"כ כתב הרמב"ם דין מיחם — שהוא כלי ראשון — וע"ז סיים שבכלי שני מותר אפילו צונן לתוך חם. ולכן לא ביאר הרמב"ם בהלכה ה' דין דכלי ראשון, וכמ"ש בסקל"ז.

(לה) ונתן בשבת מא א: המיחם (קומקום של חמין — רש"י) שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן. ואיתא עלה בגמ': מאי קאמר (מאי פניהו ומאי לא יתן והדר אמר אבל נותן — רש"י) אמר רב אדא בר מתנא הכי קאמר המיחם שפינה ממנו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרוצים כדי להפשירן והלא מצרף (כשבלי מתכות חם ונותן לתוכו צונן מחזקים את הכלי וזהו גמר מלאכת הצורפין שרתיחת האור מפעפעתו וקורב להשבר והמים מצרפין פעפועיו — רש"י) ר"ש הוא דאמר דבר שאין מתכוין מותר מתקיף לה אביי מידי מיחם שפינה ממנו מים קתני מיחם שפינהו קתני (משמע שפינהו לעצמו מעל האור — רש"י) אלא אמר אביי הכי קאמר המיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרוצים כדי להפשירן ומיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו כל עיקר מפני שמצרף ומני ר' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור. והמחבר דנקט „המיחם שפינה ממנו” — הוא מלשון הרמב"ם וכו"ל בסקל"ג ונקט תירוצ דרב אדא — ולא כאביי שפירש המשנה כפשטה. שפינה המיחם עם המים — משום דרב ושמואל ס"ל כוותיה³³. דאיתא שם במסקנת הגמ': אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב לא שנו (דפינהו שרי לתת לתוכו צונן — רש"י) אלא שיעור להפשי' (ולא לצרף כנון שלום מלאהו כולו — רש"י) אבל שיעור לצרף אסור ושמואל אמר אפילו שיעור לצרף מותר. ופירש"י שם בד"ה אלא שיעור: ורב משמע ליה פניהו כרב אדא שפינה ממנו חמין. וכיון שרב ושמואל קאי בשיטת רב אדא, נקט המחבר כחירוצ זה.

(לו) בסקל"ג הבאנו סוגיית הגמ' בשבת מב א. ששם פליגי כ"ש ובי"ה אי שרי ליתן צונן לתוך חמין בכלי שני. כ"ש אסורים ובי"ה מחירים. ואיתא שם בגמ' שגם ר' שמעון בן מנסיא סובר שאסור, ולדידיה לא נחלקו ב"ש ובי"ה בדבר זה. ולכ"י אסור. והמחבר פסק כבי"ה — דשרי בכלי שני אף צונן לתוך חמין — וכמסקנא דגמ' שם. דאיתא שם בסוף הסוגיא: אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא מדתני' ר' חייא נותן אדם קיתון של מים לתוך ספל של

וכמ"ש בפנים. אבל התוס' שם חולקים על רש"י. שכר"ה לא שנו אלא להפשי' פירש ר"י סוגית הגמ' בענין אחר. וכתב שלמסקנא

33 מ"ש רבנו, שהמחבר נקט כחירוצ דרב אדא „משום דרב ושמואל ס"ל כוותיה", הוא לכאורה רק לפירש"י בשבת מא ב.

באר הגולה

ב שנת מ' בעודל
דר' יצחק בר אנדלימי.
ג שס מ' בנרמח.
ד שס בנמחל.

שמחממין הרבה: הג"ה (לח) ואם המים מרונים כל כך שאי אפשר שיתנשלו רק שיפניו ינימן אפי' בכלי ראשון שר רק שלא יסיה על האש (טור): יג ב (לט) מותר ליתן קיתון של מים (מ) או של שאר משקים בכלי שני שיש בו מים חמין (מא) אבל בכלי ראשון אסור: יד נמותר ליתן קיתון של מים או שאר משקים כנגד האש להפיג צינתו ובלבד שיתנם רחוק מהאש בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום ד עד שתהא היד סולדת (פי' מתחממת ונכזבת) בו דהיינו שכריסו של תינוק נכוית בו (מב) אבל אסור לקרבו אל האש למקום שיוכל להתחמם שתהא היד סולדת

ביאורי הגר"א

לא קא' אלא לר"י כמ"ש בגמ' ולכן כ' שניה: (לט) מותר.
שס: (מ) או. (מ"א) [מ'] כ': (מא) אבל.
שס: (מב) אבל אסור כ' ואפילו. ירושלמי כ"ל
ובגמ' כג' הגאונים וש"מ הפסדו לא וכו' נישלו ואפי' אסור

זה: (לח) ואם המים. טור ופ' כלאי ולא כ' שחמין לתוך צונן ג"כ מותר שחמין על מה שר' נס"ח בהג"ה אעפ"י שהוא כ"ש דמ' דגם נכ"ר הדין כמ"ש חו"ס מה"ה נותן כו'. ע"ש ומ"מ אף למי' דלמי' מודה למי' דר"א דלמי'

ברכת אליהו

קשה, כיון שהטור והרמ"א פסקו כאב"י, היה להם לפסוק שמחים שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו צונן כל עיקר מפני שמצורף. וכמ"ש אב"י: מיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שהוא מצורף. אלא דאב"י לא קאמר — שמחים שפינה ממנו לא יתן לתוכו כל עיקר — אלא לר' יהודה דס"ל דבר שאין מתכוין אסור. כמ"ש בגמ' שאב"י אמר שם להדיא: ור' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור. אבל להלכה נקטינן כר' שמעון שדבר שאין מתכוין מותר. ולפי"ז גם לאב"י שרי. והא דפירש אב"י מתניתין כרב אדא — שפינה המים מהמיחם — משום דמשמע ליה פשטא דמתניתין — „המיחם שפינהו" — שפינה המיחם עם המים, ולא שפינה המים מהמיחם. וניתא ליה לפרש המשנה כפשוטה, אע"ג שלפי"ז יוצא המשנה היא כר' יהודה ולא אליבא דהלכתא, וכמ"ש הב"י. ולכן כתב הרמ"א שניהם, היינו דין מיחם שפינה ממנו מים, ודין כלי ראשון שיש בו מים חמים, שמותר לתת לתוכו מים צוננים מרובים.

(לט, מ, מא) בבאה"ג בריש הסעיף סק"ב, כתב: שבת מ' בעובדא דר' יצחק בר אבדימי. וזה לא כ"כ בדקדוק. כי מ"ש המחבר „מותר ליתן קיתון של מים הוא שם מב, א, הג"ל בס"ק הקודמים: נותן אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין. ומ"ש המחבר „או של שאר משקין וכו'", הוא מעובדא דר' יצחק בר אבדימי. דאיתא שם (מא) [מ] ב אמר ר' יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו סך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן. הרי דמותר ליתן גם שאר משקין הנתונים בכלי כללי שני. וגם מה שסיים המחבר „אבל בכלי ראשון אסור", נלמד מעובדא הג"ל שם, שלא הניח לו ליתן באמבטי שהוא כלי ראשון.

(מב) ירושלמי כנ"ל בסק"ז, שאסור להפשיד במקום שאם יניחנו שם, יגיע לחום שהיד סולדת בו. ובגמ' כג' הגאונים

שרק לפירושו של אב"י נאמר במשנה היתר זה של צונן מרובה לתוך חם מועט. ולאב"י איירי במיחם שפינהו עם המים שבתוכו. אבל לרב אדא — שפסקין כוותיה — לא איירי המשנה במיחם שיש בו מים. ויתכן שכשיש במיחם מים חמין אסור ליתן לתוכו אפילו צונן מרובה.³⁴

(לח) כ"כ הטור ופסק' כאב"י. שבסקל"ה הבאנו מחלוקת רב אדא בר אהבא ואב"י בפירוש המשנה בשבת מב, א „המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן וכו'". וביארנו בסקל"ז שלאב"י — שמפרש „המיחם שפינהו" עם המים שבתוכו — מוכח מהמשנה שמותר לתת בכלי ראשון חם לתוך צונן. וכן מוכח שמותר ליתן מים צוננים מרובים לתוך חמין מועטים. אבל לרב אדא — שמפרש „המיחם שפינה ממנו" — לא מוכח שבשני המקרים הנ"ל — חם לתוך צונן וצונן מרובה לתוך חם מועט — מותר. ובסקל"ה כתבנו שהמחבר נקט כתיורין רב אדא בר אהבא. וביארנו עפ"י"ז בסקל"ז משום כך לא כיאר המחבר מה דינו של כלי ראשון — אם מותר חם לתוך צונן. וכן לא כתב המחבר עפ"י"ז דין צונן מרובה לחמין מועטים. ודברי הרמ"א — שצונן מרובה לחם מועט שרי — הם עפ"י הטור שפסק כאב"י. ולפי"ז קשה לכאורה אמאי לא כתב שחמין לתוך צונן ג"כ מותר. שהרי כפי האמור לעיל גם דין זה מוכח מהמשנה לפי אב"י. אלא שסמך הרמ"א על מה שכתב בסעיף י"א בהג"ה. שבסעיף י"א כתב המחבר שמותר ליתן מאמבטי לצונן ואסור ליתן צונן לאמבטי. וכתב ע"ז הרמ"א: אעפ"י שהוא כלי שני. דמ' שבם בכלי ראשון הדין כן, ומותר חמין לתוך צונן. כמ"ש התוס' שם מב א בד"ה נותן. ע"ש. שכתבו: נותן אדם חמין לתוך צונן אפילו בכלי ראשון דחמין לתוך צונן אדם מבישל כמו שאפשר. ונע"ש בתוס' ישנים שחלקו על תוס' וכתבו שבכ"ר אסור חם לתוך צונן.

ומ"מ אף לתירוצ' דאב"י מודה לתירוצ' דרב אדא. דלכאורה

שאע"ג שאמבטי היא כלי שני, אסור צונן לתוך חם. אבל בצונן מרובה כדי להפשיד מותר — וזה מותר אפילו בכלי ראשון. ולדבריהם יש בכלי ראשון רק חומרא אחת. לכ"י החומרא היא שאסור צונן מרובה לכלי ראשון להפשיד. ולט"ז החומרא היא שאסור לתת חם לתוך צונן. אבל רבנו מפרש בדרת הרמב"ם שבכלי ראשון יש שתי החומרות. שאסור ליתן חם לתוך צונן. וגם צונן מרובה לתוך חם אסור. וכ"ז תליא במחלוקת רב אדא ואב"י. וכיון שהרמב"ם נקט כתיורין רב אדא, פסק בשני המקרים הג"ל לחומרא, וכנ"ל.

„מפרש מתניתין כאב"י לגמרי שפינהו עם המים. 34 דברי רבנו — בביאור שיטת הרמב"ם — הם ולא כהב"י ודלא כהט"ז. שהב"י כתב בשיטת הרמב"ם שאמבטי הוא כלי ראשון. ומותר לתת חם לתוך צונן אבל לא צונן לתוך חם. ובצונן מרובה מותר לתוך חם כיון שהצונן אינו מתחמם אלא מפשיר. והחומרא שאמבטי היא שאסור אף בצונן מרובה להפשיד. והט"ז בסק"ח הרבה להקשות על הב"י, ופירש שיטת הרמב"ם כאופן אחר. וכתב שאמבטי הוא כלי שני, ומשור"ה מותר חם לתוך צונן. אבל בכלי ראשון אסור אפילו חם לתוך צונן. וחומרא דאמבטי היא.

באר הגולה

ה הר"ן שם נסמ
הירושלמי ונכנס ר"ש
וש"ס.
ו הפקמת כל
הפוסקים אפי'
המממרים דכר שם
בו מרק.

בו ה ואפי' להניח בו שעה קמנה שתפיג צינתן אסור כיון שיכול להתבשל שם: הג"ה (מג) והוא
הדין נפירות או שאר דברים הנאכלין כמות שהן חזין (מדרש פרק מרה ועין לעיל סימן ת"ד): בו ו (מד) דבר
שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק מותר להניחו כנגד המדורה אפילו במקום
שהיד סולדת בו: הג"ה (מה) ואפילו נטען כנר אבל אם הוא רותח אפילו דכר שם בו מרק מותר (בו) וש'
מקילין לומר דכל שאינו נחמו על גבי האש או הכירה ממש רק סמוך לו אפי' נטען מותר (המגיד פכ"ז) ונהגו להקל

ביאורי הגר"א

ומ"מ ונתוספתא ס"פ ט"ו ואופין את האפי' ומנשלין
את המבשול והא דלמרינן כפ"נ שמה ירתיח מפ' כפירוש
הר"ף ורמב"ם דקאי אמבע"י דכר המוסף הכל ור"ל
שמה מרתח הקדרה ויגלה מבע"י ויכסה משמחך וכן פ'
הראב"ד אלא שפירש קושיא א"ה אפי' קאי אדבר שא"מ הכל

ושם מ"מ א' וכפ"י התוס' ד"ה מ"ש: (מג) וה"ה.
נלמד מהנ"ל: (מד) דבר. נלמד משמן למ"ד אין בו
משום גשול וע' ס"ד וס"ח: (מה) ואפי' כר'
אבל. כמ"ס ס"י: (מו) ויש מקילין. עמ"ל. שמה
ממני כל שנה נחמין אפי' ברוטב ונטען וע' גר"ן

ברכת אליהו

30 וס"כ ובהערה 23. ובסימן רנ"ג סקט"ו ובהערה 1 שם.
(מג) נלמד מהנ"ל. [נדבסק"מ הבאנו בדברי הגמ' בשבת מ ב.
שמשים לומדים ששמן ושאר משקין דינם כמו מים לענין
בישול. והו"ה. פירות או שאר דברים הנאכלין כמות שהן
חיים. דינם כמים לענין זה. וכ"כ המדרכי שם פ"ג סימן ד"ש
בשם הראב"ה. דאין לתת פירות תוך הכוכל"ש בבית החורף
די שיצולו דלא גריעי ממים וכו'. ועמש"ל סימן רנ"ד סוף
סקי"ז].

(מד) נלמד משמן למ"ד אין בו משום בישול. ועיין ס"ד
וסי"ח. [נדבשבת מ ב יש מחלוקת אם שמן יש בו משום בישול.
ואיתא שם דלמ"ד אין בו משום בישול, מותר לשים כנגד
המדורה, אעפ"י שהיד סולדת בו. וזוהו נלמד דהו"ה, דבר
שנתבשל כל צרכו. והוא יבש שאין בו מרק" — היות ואין בזה
משום בישול אחר בישול. "מותר להניחו כנגד המדורה
אפי' במקום שהיד סולדת בו". ועיין סעיף ד', ששם מובא
הדין ש, דבר שנתבשל כבר והוא יבש מותר לשרותו בחמין
בשבת". והטעם הוא מפני שבדבר יבש אין בישול אחר
בישול. וכמש"ש המ"א בסקי"ד. ועיין סעיף ח', שכתב שם
המחבר: וכל דבר שמותר להניחו כנגד המדורה במקום שיד
סולדת בו כגון שיבש מותר להניחו ע"ג מיחם שע"ג האש.
וגם הדין ההוא נלמד משמן. וכמש"ש בסקכ"ב].

(מה) כמ"ס ס"ד. [שיש חילוק בין דבר לח ליבש. שבדבר
יבש שהתבשל כל צרכו אין בו משום בישול אפילו הוא צונן.
ובדבר לח — אף שהתבשל כל צרכו — יש בו משום בישול
אם נצטנן. אבל אם הוא עדין רותח אין בו משום בישול אחר
בישול. ועמש"ש].

(מו) עמ"א שמפרש מתניחין כל שבא בחמין אפי' ברוטב
ונצטנן. וע' בר"ן ומ"מ ובתוספתא ס"פ ט"ו ואופין את האפוי
ומבשלין את המבושל. והא דאמרין כפ"נ שמה ירתיח מפ'
כפירוש הר"ף ורמב"ם דקאי אמבע"י בדבר המוסף הכל.
ור"ל שמה תרתח הקדרה ויגלה מבע"י ויכסה משתחשך. וכן
פ' הראב"ד אלא שפירש קושיא א"ה אפי' קאי אדבר שא"מ
הכל וזה אינו סותר לגירסתו לריכ"א.

וש"מ הפשוט לא זהו בישול ואפי' אסור. [דאיתא בשבת מ
ב: אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית
המרזח ובקשתי להניח לו פך של שמן (להפשיר לסוך היינו
קודם הדיחה — רש"י) ואמר לי טול ככלי שני (שיצטננו
מעט דכלי שני אינו מבשל — רש"י) ותן ש"מ תלת ש"מ שמן
יש בו משום בישול וש"מ כלי שני אינו מבשל וש"מ הפשוט
זהו בישול. ופירש"י כד"ה וש"מ הפשוט: במקום הראוי
לבישול. ובד"ה זהו בישול: דהא להפשיר בעלמא הוא
דקבעי ואסור ליה. וכתב הד"א: וא"כ לפי גירסא זו משמע דאם
נימא להפשוט לא זהו בישולו שרי אף במקום הראוי להתבשל
ודלא כהירושלמי. וכן הוכיח הר"ן שם מדברי רש"י שם כד"ה
לא שיחמו. אבל גירסת הגאונים בגמ' שם — הובא כר"ף
שם וכרא"ש שם פ"ג סימן י"א. וכתב הר"ן שזוהי ג"י הגאונים
— ש"מ הפשוט לא זהו בישולו. ואפי' אסור בכלי ראשון
— והתיר שם רק בכלי שני — משום שחששו שמה ישכח
ויניחנו שם עד שיתבשל. ושם מח א: רבה ור' זירא איקלעו
לבי ריש גלותא חזיה לההוא עבדא דאנח כוזא דמיא אפומא
דקומקומא (מיחם של חמין והכוזא היתה מלאה צונן —
רש"י) נוזיה (גער בו — רש"י) רבה א"ל ר' זירא מ"ש ממחם
ע"ג מיחם (דתניא בברייתא בסוף פירקין דשרי — רש"י) א"ל
התם אוקומי קא מוקים (שהמיחם העליון גם בו יש מים חמין
והתחתון אינו אלא מעמיד חומו שלא יפוג — רש"י) הכא
אולודי קא מלידי. וכפ"י התוס' שם ד"ה מ"ש. [שהתוס' שם
הקשו דאי איירי ביד סולדת היכי הוי בעי למישרי, פשיטא
דאסור, ואי איירי באין היד סולדת — ורצונו רק להפשיר —
היכי מסיק לאיסור, ושרי שנינו שם מ ב: נותן אדם קיתון של
מים לא בשכיל שחימו אלא בשכיל שתפיג צינתן. הרי
דלהפשיר מותר. ותירצו התוס': ונראה לרשב"א דהא דשרינן
לתת קיתון של מים כנגד המדורה היינו ברחוק מן המדורה
שלפניהם לא יוכל לבוא לידי בישול אבל בקרוב אסור אפי'
להפשיר דלמא מישתלי ואתי להניחן שם עד שיתבשל ולהכי
מסיק הכא דאסור ולא בשכיל שחימו דקתני התם כלומר
במקום שיכול לבוא לידי שיחמו. ועיין לעיל סקכ"ו ובהערה

אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הכל משחשכה גזירה שמה
ירתיח א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי ניגזור וכו'. ופירש"י כד"ה
משחשכה: גזירה שמה ימצא קדרתו שצטננה כשירצה להטמינה
וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת. ובד"ה אי הכי בין השמשות

35 המ"א בסקל"ט כתב: דס"ל אין בישול אחר בישול אפי'
ברוטב ונצטנן. והמקור שאין בישול אחר בישול הוא ממשנה בשבת
קמא ב: כל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת. הרי
שבדבר מבושל אין בישול. ושם לד א איתא: אמר רבא מפני מה

באר הגולה

ז רמב"ן ומ"ג
ומ"ק ור' יוחנן וכו'
ה"כ כ"ל לעת
הרש"ל.
ח מוספות נשנת מח
לעובד דרכה וכו'
ז"ל בני רש גלומה
והר"ן עס.
ט הר"ן נפ"ק דשנת
י"ח לאוקימתא דיורה
עקודה ועומה.

זה אם לא נטען לגמרי וכמו שכתבנו לעיל סימן ר"ג: פז ז (מה) מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת ואע"פ שהשומן שבה שנקרש חוזר ונמוח: הג"ה (מה) וכל עין קדירה שיש בו חוט שנקרש ששהשומן נימוח אינו נעין (לח) דשרי (רבי יוחנן ס"ג) (מט) ויש מחמירין (ר"ן פרק כמה עומקין) ונהגו להחמיר מיהו נמוק נורק יש למקור חסנא ולאשה: יז ה אסור ליתן צונן (פל המחס) אפילו להפשיר כל שהמיוחם חם כל כך שאילו היה מניחו שם הרבה היה בא לידי בישול דהיינו שיהיה היד סולדת בו שדין מניח על גבי מים חם כדן מניח כנגד המדורה ואם אינו חם כל כך מותר: יח ט האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור (ג) אם לא נתבשל כל צרכו אין מוציאין בכף מהם שנמצא מים ואיכא משום מבשל (נא) ואם נתבשל כל צרכו

ביאורי הגר"א

כו': (מט) ויש מחמירין. דפ"ל כפרש"י ואף נקדירה משום שהשומן קף וסוף נעין ועס"ו ועין נע"ט: (ג) אם לא. כמ"ש נס"ד: (נא) ואם. לזו אין בו משום נישול מדומה חזרה וכמ"ש בתוספתא

זה אינו מותר לגירסא לדינא: (מז) מותר. ול"ד למ"ש בסוף פ"ד אין מרסקין מ"ד דהם הטעם משום יסוח פירות העומדין למשקין כמ"ש הר"ן קדירה. שפ"ק לפי רש"י משום נולד מותר כמ"ש אצל נותן

ברכת אליהו

בישול אפילו בדבר רותח. ועמ"ש ב"ק י"ב, י"ג ובהערה [21].

(נא) דאז — שנכתבש כל צרכו — אין בו משום בישול אחר בישול. מדמותר חזרה. וכמ"ש לעיל סימן רנ"ג סעיף ב' בהג"ה. שיותר להחזיר תבשיל שכתבש כל צרכו. [ועמ"ש בסקמ"ג ובהערה 4 שם, ובסימן זה סקי"ג הערה 21 שם]. וכמ"ש בתוספתא דשבת סוף פט"ו — כנ"ל בסקמ"ו — אופין את האפיו ומבשלין את המבושל.

סחם קדרות ביה"ש רותחות הן כלומר כבר רתחו ונחו מבעו"י וכיון שנחו שוב אינן רותחין כך כתב הרמב"ם בפרק רביעי מהל' שבת, עכ"ל הר"ן. וכרמב"ם הוא שם בהלכה ב'. ולפי שיטה זו אין הוכחה מהסוגיא הנ"ל שיש בישול אחר בישול בדבר לח שנצטנן.

אבל הראב"ד שם הקשה על הרמב"ם, וז"ל: מעולם לא נראו ולא נשמעו התפוחות כאלה מבעור יום אסור ביה"ש מותר ובגמ' (שבת לד א) סחם קדרות ביה"ש רותחות הן והוא אומר כבר נחו. והיינו שלפי שיטת הרמב"ם והר"ף אמר להטמין בדבר המוסף הבל מבעו"י. ועי' הקשחה הגמ' "א"ה ביה"ש נמי ניגזור". הרי שבין השמשות מותר להטמין בדבר המוסף הבל. ועי' כתב הראב"ד שהדברים תמוהים, ומשו"ה פירש פירוש אחר בגמ'. אבל לעצם הגירסא שיש לרמב"ם בגמ' — אף הראב"ד מודה לו. וז"ל הראב"ד: ואמת הריב ז"ל כך כתב הגירסא אבל הפירוש שלו מקולקל ביותר וכך הוא הפירוש לזאת הגירסא בדבר המוסף הבל גזרו ואפי' מבעו"י גזירה שמא ירחיק פי' כיון דאטמין בדבר המוסף גזרו דעתיה דרובת קבעי ליה לאורחא וזימנין דפסיק רתחיה משום דאריך זמניה ומרתח ליה משחשיכה אי הכי בין השמשות נמי ליחסר בדבר שאינו מוסף הבל דכיון דשהה מלהטמין מיהו דרותר קא כע' ליה לאורחא א"ל סחם קדרות בין השמשות רותחות הן לאורחא ולא תפסוק רתחתן כך ראוי לפרש הגירסא אלא שיש לנו גירסא אחרת מיושרת. עכ"ל. הרי שהראב"ד אינו דוחה את גירסת הר"ף והרמב"ם, אלא שחולק על הר"ן בפירוש קושית הגמ', "אי הכי ביה"ש נמי ניגזור". שלדברי הר"ן הקושא היא שנגזור להטמין ביה"ש בדבר המוסף הבל — ולפי"ז יוצא שבאמת מותר להטמין בדבר המוסף הבל. וקושית הגמ' קאי אדבר שאינו מוסף הבל. ומ"מ לדינא — לענין בישול אחר בישול בדבר לח שנצטנן — אין נפקמ"נ בין שיטת הראב"ד להרמב"ם. וזהו שסיים רבנו. וזה אינו סותר לגירסתו לדיונא.

36 תני בשבת נא ב' אין מרסקין (כמו מרסקין משכרין לחתיכות דקות — רש"י) לא את השלג ולא את הכרד בשבת כשביל שיוכבו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש.

(מז) ול"ד למ"ש בסוף פ"ד אין מרסקין וכו'. דהם הטעם משום שמא יסוחו פירות העומדין למשקין כמ"ש הר"ן והמ"מ³⁶.

(מח) שאף לפירש"י משום נולד מותר כמ"ש אבל נותן כרו³⁶.

(מט) דפ"ל כפירש"י ואף בקדירה משום שהשמן צף והוא בעין ועס"ו ועין בע"ש³⁶.

(נ) כמ"ש בס"ד. [שדבר שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום

נמי נזור: דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא. הרי דלרש"י יש איסור דאורייתא בבישול אחר בבישול. וכתב ע"ז הרא"ש שם פ"ג סימן י"א: למדנו שאף תבשיל שנכתבש ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמרין כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש כגון תרנגולתא דר' אבא לקמן בפ' תבית (קמה ב) וזוהי הסבא שבמחבר וכמ"ש רבנו לעיל סימן רנ"ג סקס"א ובסימן זה סקי". והדיעה שבכמ"א — שאפילו בדבר לח שנצטנן אין בישול אחר בישול — מוקי להא דתנן שם, "כל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת". אפילו בדבר לח שנצטנן. ועיין ר"ן שם שכתב — על מ"ש במשנה, "כל שבא בחמין וכו'" — שנכתבש מלפני השבת. ומשמע שבכל תבשיל איירי. וכן משמע מדברי המ"מ כפכ"ב מהל' שבת ה"ד שכתב: וכי' הרשב"א ז"ל שלדברי הכל תבשיל שנכתבש מע"ש ונצטנן מותר לחממו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. ולא כתב שזה דרוק בדבר יבש. וכן משמע בתוספתא שם סוף פט"ו: ואופין את האפיו ומבשלין את המבושל. ומדלא חילק בין לח ליבש, משמע שבכל ענין מותר.

ולכאורה קשה על שיטה זו מהגמ' שם לד א שהבאנו בתחילת ההערה. מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסף הבל גזירה שמא ירחיק. הרי שגם בדבר מבושל חיישינן שמא יבשל ויהיה כזה איסור דאורייתא. ובנ"ל. ועי' כתב רבנו ששיטה זו מפרשים הסוגיא הנ"ל כפי' הר"ף והרמב"ם, "דקאי אמבעו"י בדבר המוסף הבל". וז"ל הר"ף שם: אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסף הבל מבעו"י גזירה שמא ירחיק. ולשיטת הר"ף לא גורסים בגמ' שם "בדבר שאינו מוסף הבל" — כמו בספרים רידן — אלא "בדבר המוסף הבל". ובאר רבנו כוונת הר"ף. ה"ל שמא ירחיק הקדירה ויגלה מבעו"י ויכסה משתחשך". והיינו שהחשש אינו שמא תצטנן הקדירה וירתיח בשבת — כפירש"י — אלא כמו שביאר הר"ן שם: כלומר אם נתייר לטמון בדבר המוסף הבל מבעו"י שמא תרחיק הקדירה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתחנה הרתיחה ויחזור ויכסה בשבת ונמצא טומן בדבר המוסף בשבת שהוא אסור ואקשנין אי הכי בה"ש ליגזור שלא יטמין בדבר המוסף לצורך מחו ופרקינן

מותר (גב) אבל צמר ליוורה (גב) אע"פ שקלט העין אסור להגיס בו (פי' לנענע אותו כקף): הג"ה (מא)

ביאורי הגר"א

וכ"ה מתירין ולא חילקו בין עקורה וטובה דגלג"ה מודה לנ"ש משום דגלג"ה לא היו נ"ש מתירין משקלט העין:

מנ"ל: (גב) אבל צמר. חוס' סס ד"ה לנחמ: (גב) אעפ"י. כן מוכח בירושלמי. ר"ן ולכן סתמו מחמ"ה

ברכת אליהו

והיו צובע. ולפי"ז אין איסור הגטה בדבר מבושל, ורק בצמר ליוורה אסור להגיס משום צובע. וזהו שכתב המחבר אח"כ: אבל צמר ליוורה אעפ"י שקלט העין אסור להגיס בו. וכ"כ המ"א בסקמ"ג. וזה גם דלא כהרא"ש שהובא בט"ז סקכ"ב. שהרא"ש בפ"ג דשבת סימן י"א כתב שדבר שנתבשל כמאכל כן דרוסאי אין בו משום בישול אחר בישול. וכתב הרא"ש: והא דפריך כפ"ק והלא מגיס אפילו ביוורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהן צריך בישול לעולם א"נ לאו משום בישול פריך אלא משום צובע כשהוא מגיס מכניס הסממנין בצמר. ולתירוצו הראשון של הרא"ש יש בצמר איסור בישול אחר בשול. ודברי המחבר כאן הם כתירוצו השני של הרא"ש וכנ"ל. ועמש"ל סקנ"א.

(גב) כן מוכח בירושלמי. ר"ן. ולכן סתמו מחמ"ה וב"ה מתירין ולא חילקו בין עקורה וטובה דבלא"ה מודה לב"ש משום

(גב) חוס' שם ד"ה דלמא. [דנתן בשבת יז ב: ב"ש אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינן אלא כדי שישורו מבער"ו וב"ה מתירין (משנתן את המים מבער"ו — רש"י) וכו'. ואיתא בגמ' שם יח ב: מאן תנא להא דת"ר לא תמלא אשה קדרה עסיסיות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה וכו' לימא ב"ש היא ולא כ"ה אפילו תימא ב"ה גזירה שמא יחתה בגחלים (למהר. בישולן — רש"י) וכו' צמר ליוורה ליגזור (שמא יחתה בגחלים — רש"י) אמר שמואל ביוורה עקורה (מעל האור — רש"י) וניחוש שמא מגיס בה בעקורה וטוחה (מכוסה בכיסוי שלה וטוחה כטיט סביב דכולי האי לא טרח ומידכר — רש"י). ופירש"י בד"ה מגיס: מהפך בה ובמבושל היו בישול. הרי דלרש"י יש איסור מגיס גם בדבר מבושל. ודעת המחבר דלא כרש"י שהמחבר כתב: ואם נתבשל כל צרכו מותר. וסובר המחבר כשיטת החוס' שם בד"ה דלמא מגיס. שכתבו:

„שהשומן צף והוא בעין“. וגם הב"י כתב כן. שבתחילה כתב: ונראה דלבעל התרומות לא אסור אלא בפשטיד"א שהשומן הנקשר הוא בעין לבדו ואין מתערב עם שום דבר וניכר אבל קדרה שיש בה שומן קרוש עם מרק שכשהוא נימוח מתערב עם המרק ואינו ניכר שרי וכו'. אבל אח"כ כתב: ומיהו אפשר דהר"ן סובר דלבעל התרומה פשטיד"א לאו דוקא דהו"ה לקדרה ואעפ"י שיש בה מרק לא דמי לנותן ברד לתוך כוס יין דשרי דשאני החם שאין הברד ניכר כלל אבל שומן שכשהוא צף למעלה ניכר הוא ואסור לדעת כה"ח. עכ"ל הב"י. ואם כי הב"י כתב זאת בלשון „אפשר“, הרי"מ הארוך הסיק כן וכתב באותו ז' וז"ל: אבל מדברי הר"ן משמע דלדעת כה"ח אף בקדרה אסור. ונראה שזהו כוונת רבנו במ"ש: עיין עו"ש. דז"ל העולת שבת כאן אות מ"ו: ויש מחמירין פי' אפילו בקדרה ששומן מעורב עם מרק וגם אין היד סוללת דלא דמי להא דאמרין נותן לתוך הכוס משום דהתם אין הברד ניכר כלל אבל שומן שנמחה צף למעלה וניכר הוא והטעם דאסור משום דגולד הוא ואפילו נמחה בחמה אסור, עכ"ל. הרי שגם העו"ש מפרש בדעת ה"ש מחמירין שברמ"א שקאי גם אקדרה שיש בה רוטב. ואם כי הבאנו שגם הב"י כתב שיש מקום לפרש כן בדעת כה"ח. מ"מ הכיאו רבנו רע"ה העו"ש. שמדבריו נראה שכן הוא דעת הרמ"א. ובהקדמתו י' ישראל ששקלאו לביאור הגר"א או"ח אות י' כתב: „שעצמין עמ"א וז"ל עש"ה הוא שחמצא חילוק בשבתם משבת. ולכאורה לפי"ז גם כאן כשכתב „ועיין עו"ש“, כוונתו שהעו"ש הוא דלא כמ"ש רבנו. ואם נכונות דברינו — שכוונתו רבנו לציין לעו"ש, שקאו דלא כדבריו — אפשר לומר שאין כוונת רבנו לציין לעו"ש, שקאו הנ"ל, אלא לר"ש הספיק, ששם כתב בסקמ"ג: כ"ה דעת הרמב"ם ורש"י ור"י מפרזי ואע"ג דקיי"ל דאסור לורקט בשבת לא אסור להגיס בשביל שיוזבו מימיו דהתם אין אסור אלא משום גזירה שמא יחסות פירות העומדין למשקין והיינו דוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחן כנגד המדורה או כחמה ונפשו מאליהן מותרות דלא נולד הוא וכו' למשקין שזבו משום דבעור קרושין תורת משקה עליון לכן דבר וכו' כ"ה בה"ה בשם הרשב"א ז"ל. עכ"ל. הרי שם"ש המחבר שמותר ליתן אינפנד"א הוא גם לשיטת רש"י. וזה דלא כמ"ש רבנו בשיטת רש"י שאסור. איכא מה שמשמע מהעו"ש שגם לרש"י הטעם משום שמא יחסות. צ"ב. שהרי הבאנו לעיל שלשיטת רש"י הטעם משום גולד או מוליד. ומ"ש רבנו „ועיין סי"י“, כתב בד"א: זה צ"ל בסי"י על אסור ליתן צונן על המיחם וכו' וע"ז נרשם עס"י דאיתא ג"כ דאסור ליתן כלי שאינו חם ע"ג קדרה שהיא חמה וכו' משום דתולדות האור היו כמו נגד המדורה. עכ"ל.

ורש"י פי' — דאסור לורקט שלג — ומשום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבזמא המים האלו. ובסימן ש"כ הערה 12 הארכנו בשיטת רבנו בדעת רש"י. שלכאורה משמע מלשון רש"י — „דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה“ — שדוקא בריסקו בידים אסור. וכן משמע מדברי הר"ן והרמב"א — שכן הוא דעת רש"י. אבל הוכחנו שם שרבנו לא נקט כן בדעת רש"י. אלא ששיטת רש"י היא כשיטת ספר התרומה שהבאנו שם, שאסור גם להניחו בשמש או כנגד המדורה — אף שנימוח מעצמו — ומ"ש רש"י „דקא מוליד“, הוא לאו דוקא, והו"ה כשנולד מעצמו. אבל הר"ן שם כתב — בטעם דאין מרסקין —: א"ג גזירה שמא יחסות פירות העומדין למשקין לפי שהברד והשלג למימיהן הן עומדין וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהל' שבת ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחן כחמה ונפשו רופ"י כנגד המדורה מותרין הן דלא נולד הוא וכו'. וז"ש רבנו שכאן — שנימוח מעצמו — לא דמי למ"ש בסוף פ' אין מרסקין וכו' דשם הטעם משום שמא יחסות פירות העומדין למשקין כמ"ש בר"ן. ומה שציין רבנו למ"מ, עיין ברמב"ם פכ"א מהל' שבת הי"ג: ואין מרסקין את השלג שיוזבו מימיו אבל מרסק הוא לתוך הקדרה וכו'. וכתב שם „ע"ז שנתן לתוך כוס שיש בו יין, טומנין וכו' כלשון רבנו וכתב הרמב"ם ז"ל והרשב"א ז"ל שבחוספתא (ספ"ד) הבתו אפילו לורקט בתוך הקדרה וכתב הרשב"א ז"ל שטעם האיסור כדי שיוזבו מימיו משום גזירת חסות פירות העומדין למשקין נגעו בו וכ"כ מדברי רבנו שהביאה אצל דין הסחיטה ומדבריהה למדנו שאין בהם איסור נולד ולפיכך מותר ליתן קדרה או מאלל קרש שמנייתה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד וכ"כ הרמב"ם. עכ"ל.

ומ"ש רבנו בסקמ"ח שאף „לפירש"י משה נולד מותר וכו'“, היינו כמו שביארנו לקמן בסימן ש"כ הערה 12 — בדעת רבנו בשיטת רש"י. שלפירש"י האיסור הוא משום גולד ואפילו כשנימוח מעצמו. אלא שכו"ז כשהדבר הנימוח עומד בפני עצמו, אבל כשמתערב בדבר אחר מותר. וע"ז סי"ם רבנו „כמ"ש אבל נותן הוא לתוך הכוס“. והיינו כמ"ש רש"י שם שנותן לתוך כוס שיש בו יין, והשלג מתערב בתוך היין שבכוס ואינו ניכר. וכמ"ש בסימן ש"כ סייע"ט וכו' והנה הכא שהשומן מתערב בקדרה שיש בה רוטב. ומ"ש רבנו בסקמ"ט „ואף בקדרה וכו'“, היינו שהיה מקום לומר שם"ש הרמ"א „ויש מחמירין“, קאי אדברי המחבר. שהמחבר התיר להניח כנגד המדורה. וע"ז כתב הרמ"א שיש מחמירין. אבל כשהשומן מתערב ברוטב שבקדרה ואינו ניכר — לכ"ע מותר. וע"ז כתב רבנו „ואף בקדרה וכו'“, היינו שהיה מחמירין הוא גם בקדרה שיש בה רוטב — ולא רק כשהשומן בפני עצמו — משום

באר הגולה
י כל נז.

ולתכלה יט ליהרף נקדירה נכל ענין (פסקי מהרי"י): יט י (נד) אסור לטוח שמן ושום על הצלי
בעודו כנגד המדורה אפי' נצלה הצלי מבע"י דמ"מ יתבשל השום והשמן:

שיט דיני הבורר בשבת. ובו י"ז סעיפים

א שנת ע"ד הרמנ"ס
נפ"מ.

ב תוספות וכו' ר"ס
והרמנ"ס סס.

א א הבורר אוכל מתוך פסולת (א) או שהיו לפניו שני מיני אוכלים ובורר מין ממין אחר
בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור ואם בירר ב בידו כדי לאכול (ב)
לאלתר מותר. הנה: (ג) וכל מה שנויר לנוך לומר אומה סעודה שמסנן נה מיד מקרי לאלתר (המגיד פ"ט ור"י נ"ז

ביאורי הגר"א

(נד) אסור. ערש"י ק"ט ח' ד"ה שריקא: שס ד"ה והמניא כו': (ב) לאלתר. כאנ"י:
שיט (א) או. שס היו לפניו כו' ל"ק כו' וכפ"י תוספות (ג) וכל מה. מדקאמר שס ולנו כיוס כו' משמע לאלתר

ברכת אליהו

וכו'. ולפי"ז כשתירצה הגמ' 'הא בקנון ותמחוי', היינו
הברייתא דתני פטור. והברייתא הנ"ל דתני בספיא, 'ואם בירר
חייב חטאת', איירי בנפה וכברה. ולפי"ז מוכח מהא דקתני
ברישא 'בורר ואוכל' — ופירשה אביי שבורר לאלתר —
שמוטר לבורר לאלתר אף בנפה וכברה. ומדברי המחבר
שכתב, 'ואם ביררם בידו כדי לאכול לאלתר מותר', מוכח
שמ"ש מקודם, 'בנפה ובכברה חייב', הוא אפילו לאלתר. וזה
דלא כרש"י הנ"ל, אלא כפ"י התו' שם ד"ה והתניא. וז"ל
התוס' שם: פי' בקונטרס דהיינו ברייתא דלעיל וקשה לר"י
דלמאי דמוקמינן לה בנפה וכברה משמע דקא לבו כיום אסור
אבל לאלתר אפי' בנפה וכברה שרי וכפ"ק דביצה (יד ב)
משמע דבנפה וכברה אסור בכל ענין וכו' ונראה לר"י
דברייתא דלעיל איירי בבורר ביד והכא דמוקמי לה בנפה
וכברה ברייתא אחריתי היא ואפי' לאלתר חייב חטאת וכן
משמע מתוך פירוש ר"ח דפירש דיש ג' דינין בבורר לאלתר
דביד מותר לכתחילה בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור בנפה
וכברה חייב חטאת.

(ב) כאביי בשבת עד א הנ"ל בסק"א, דאמר: בורר ואוכל
לאלתר.

(ג) בסק"א הבאנו דברי אביי בשבת עד א: בורר ואוכל

דבלא"ה לא היו ב"ש מתירין משקלט העיני'.
(נד) ערש"י שבת קט א ד"ה שריקא. דאיתא שם: אמר רב
חסדא שריקא טויה שרי. ופירש"י: לשרוק ולטוח שמן וכיציס
מגולגלין על הצלי כשהוא חם משחשכה שרי ובלבד שלא
יהא רותח כדי לבשל ולא דמי למתקן. הרי שאסור לטוח
השמן והביצים כשהצלי רותח, כיון שעייז מתבשלים השמן
והביצים.

שיט (א) [בדפוס השו"ע צוין ס"ק זה על מ"ש המחבר
'או שהיו'. ונראה שזו ט"ס, וצ"ל עמ"ש המחבר, 'בידו'].
בבאה"ג סק"א ציין לשבת ע"ד. ושם בעמוד א' איתא: ת"ר
היו לפניו מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח ולא יבורר ואם
בירר חייב חטאת. ויש שם מחלוקת אמוראים כפירוש
הברייתא. ואביי מסיק שם: בורר ואוכל לאלתר ובורר ומניח
לאלתר ולבו כיום לא יבורר ואם בירר נעשה כבורר לאוצר
וחייב חטאת. ואיתא עוד שם: היו לפניו שני מיני אוכלין בירר
ואכל ובורר והניח רב אשי מתני פטור רבי רמיה מדיפתי מתני
חייב רב אשי מתני פטור והא תני חייב לא קשיא הא בקנון
ותמחוי הא בנפה וכברה. ורש"י מפרש שקושיית הגמ' — והא
תני חייב — היא מהברייתא הנ"ל, 'היו לפניו מיני אוכלין

מבעוד יום ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין וכו'
מתירין. ושם י"ח כהקשת הגמ' למה לא גזרו ב"ה שמא יחתה
בשאלים. ותירצה הגמ' דאיירי ביורה שהיא עקורה מעל גבי הגחלים.
עוד שאלה הגמ' שם: וניחוש שמא מגיס בה. ותירצה: בעקורה
וטוחה (מכוסה בכיסוי שלה וטוחה בטיט סביב דכולי הא לא טוח
ומדבר — רש"י). ולכאורה קשה, שב"ה התירו במשנה ליתן צמר
ליורה בע"ש ולא אמרו דהיינו דוקא ביורה עקורה וטוחה, והרי
ביורה שאינה עקורה וטוחה אסור גם לביה. דחיישין שמא יחתה
ושמא יגיס, וכמסקנת הגמ'. ולדברי הר"ן הנ"ל אחי שפיר, שהר"ן
הוכיח מהירושלמי שבצמר ביורה יש חשש שמא יגיס גם אחרי
שכבר נתבשל. ולפי"ז הא שאמרו ב"ש במשנה, 'אין נותנין וכו' ולא
את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין', איירי ביורה עקורה
וטוחה, דבלא"ה — ביורה שאינה עקורה וטוחה — לא היו ב"ש
מתירין, אע"ג שכבר קלט העין. משום שעדיין יש לחוש שמא יגיס.
ולפי"ז, כ"ה שהתירו — אף שלא קלט העין — ג"כ איירי ביורה
עקורה וטוחה, דבלא"ה מודו לב"ש שאסור, משום דחיישין שמא
יגיס. ולכן טחמו במתניתין, 'וב"ה מתירין' ולא חילקו בין יורה
עקורה וטוחה. דבע"כ מתניתין איירי ביורה עקורה וטוחה.

37 בסקנ"ב הבאנו מחלוקת רש"י ותוס' אם יש איסור להגיס
בתבשיל שכבר נתבשל. והר"ן בשבת יח ב סובר כתוס' — שאחר
שנתבשל כמאכל בן דיוסא אין בו משום בישול — ומותר להגיס.
וכתב שם הר"ן: ומיהו ה"מ בקירה אבל בצמר ליורה לעולם אסור
להגיס בו שאעפ"י שקלוט העין דרך הצבעין להגיס בהם תמיד כדי
שלא יחרכו והכי מוכח בירושלמי. ודברי הירושלמי הם כפ"א
דשבת ה"ו. דתנן התם: ב"ש אומרים אין נותנין אונין של פשתן
לתוך התנור אלא כדי שיהבילו מבעו"י ולא את הצמר ליורה אלא
כדי שיקלוט העין וכו' מתירין. ואיתא עלה בגמ' שם: רב יהודה
בשם שמואל והוא שתהא היורה עקורה (מעל האור — קרבן העדה)
אבל אם היתה היורה קבוע אסורה מפני שהוא מתירא שמא מתאכל
צבעו והוא מוסיף מוי (שמא יתאכל צבעו ע"י האור והוא מוסיף
עליהן מים והוא אב מלאכה דאורייתא — קרבן העדה). הרי דמוכח
מהירושלמי שבצמר וגילוח להגיס גם אחר שכבר נתבשל — כדי
שלא יחרך. ועפ"י כתב המחבר: אבל צמר ליורה אעפ"י שקלוט
העין אסור להגיס בו.

ובסקנ"ב הבאנו סוגיית הגמ' בשבת יח ב. ששם יז ב תנן: ב"ש
אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו

ח"ה וצ"י וטור ור"א (ד) ואפילו אחרים אוכלים עמו שרי (מוספות פ' כלל גדול) ולכן מותר לנזור היקף שקורי שלט"מ מן העלן המעופש שזו כל מה שנזקק לאכול נאומה סעודה (צ"י סימן שכ"ה): ב ג הבורר אוכל מתוך הפסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב: ג ד (ה) היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים בורר אחד אחד ומניח (השני כדי) לאכול מיד. הנה: ושי מיני דגים מיקרי שני מיני אוכלים ואסור לנזור א' מחצירו אלא צידו כדי לאכלן מיד אע"פ שהמניסות גדולות וכל אחת נכרת בפני עצמה (ו) אכל כל שהוא מין אחד אע"פ שנזר חמיות גדולות מתוך קטנות לא מיקרי נזירה ואפי' היו שני מינים ונזר משניהם צידה הגדולות מתוך הקטנות או להפך שרי הואיל ואינו נזר מין אחד מתוך מצידו (מרומת הדגן סימן נ"ז) ואם בירר והניח לאחר זמן אפי' לבו ביום כגון שבורר שחרית (ו) לאכול בין הערבים חייב: ד ה הבורר פסולת מתוך אוכל אפי' בידו א' חייב. הנה: (ט) ואפילו האוכל

ביאורי הגר"א

עמ"ל וכו"ל מקדאמר לנו ניס: (ח) הבורר כו'. נלמד מס"ה: (ט) ואפילו כו' ויש. שני"ט נכ"ג נזר פסולת מתוך אוכל משא"כ נשנת וע' ספ"ק ד"ט י"ד

לאו לאלתר ממש: (ד) ואפי'. מוספות ד"ה טור: (ה) היו לפניו. ע"י מוספות ד"ה היו: (ו) אבל כל. מדנקט צ"י מיני אוכלין כו': (ז) לאכול בין כו'.

ברכת אליהו

(ד) בסק"א הבאנו דברי הברייתא בשבת עד א: בורר ואוכל בורר ומניח. וכתבו התוס' שם ד"ה בורר ומניח: פ' לצורך אחרים. (ה) עיין תוס' ד"ה היו.

לא לאלתר ולבו ביום לא יכורר וכו'. ומדקאמר שם, "ולבו ביום לא יכורר", ולא קאמר, "ואם לאו אסור", משמע ד, "לא לאלתר" — לאו לאלתר ממש, אלא, "כל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד מקרי לאלתר".

שהביא ראה בביאור הגר"א. ובמ"א סימן שכ"א סק"ו כתב: ועכ"פ אסור לעשות עד יציאת בית הכנסת דבעינן סמוך לסעודה מקמי כמ"ש רס"י שיי"ט וכ"מ בר"ק ס"פ ט"ו. וכ"כ בשביתת השבת מלאכת בורר ס"ב: שלא יעשו כל זה אלא סמוך לסעודה ממש דהיינו אחר יציאה מביהכ"נ. 2. איחא בשבת עד א: ת"ר היו לפניו מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח ולא יכורר ואם בירר חייב חטאת. וכתב רש"י בד"ה היו לפניו: מיני אוכלין גרסינן וז"ל שני. אבל התוס' בד"ה היו כתבו: שני מיני אוכלין גרסינן. וכתב הפני יהושע שם, שמדברי התוס' משמע דהא דלא גרס רש"י, "שני". הוא משום שרש"י ס"ל שבאוכל מתוך אוכל לא שייך ביררה. ולפי גירסת רש"י מ"ש, "היו לפניו מיני אוכלין", הכוונה שהיו לפניו אוכלין עם הפסולת שלהם — שזהו עיקר ביריה שהיתה במשכן — ולא ביריה של אוכל מתוך אוכל. וע"ז כתבו התוס' שהגירסא היא, "שני מיני אוכלין". וכתבו התוס': וכן פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ביריה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול דאיתו שאינו חפץ בו חשבו פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול וכן משמע בירושלמי דגס הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקה אכן כו'. והמאירי שם הביא שהר"ף גורס, "שני מיני אוכלין". ובדפוס וילנא המלה, "שני" שבר"ף היא בסוגריים עגולים. וכתב המאירי על דברי הר"ף: ומפרשים כדבריהם שהאוכל האחד ראוי לאכלו כשהוא חי והאחר אינו ראוי לאכלו אלא לאחר שנתבשל זה בורר לו אותו שראוי לאכלו כשהוא חי והרי הוא כאוכל מתוך פסולת אבל בשניהם ראויים לאכלן חיים אין כאן ביריה אלא אי"כ כהרבה מינים. ולפי"ז אף שהר"ף גורס כתוס' — "שני מיני אוכלין" — מ"מ סובר כרש"י שאין איסור בבירית אוכל מתוך אוכל. וסיים ע"ז המאירי: ואינו רואה הפרש בדבר זה אלא הן שני מינים הן הרבה מינים כל שמכוין לביריה ביריה היא ואינו מותר אלא על הדרכים שביאורנו.

ובספר שבת של מי כתב בדעת רש"י כשיטה שדחה אותה המאירי, וז"ל — אחרי שהביא גירסת התוס' — כתבו כן לאפוקי מ"ש רש"י וז"ל דלא גרסינן וטעמיה דרש"י נראה דהוא סובר דבשני אוכלין ליכא ביריה והויא דרך אפילה דמה שהוא רוצה אוכל אבל כשהם הרבה אוכלים יחד ולוקח אחד מהם אז הויא דרך ביריה וכו' וכן ראיתי בס' המאירי דהביא האי מחלוקת בשם גדולי הפוסקים ע"ש. ולפי שיטה זו אין כוונת רש"י לומר שאין ביריה באוכל מתוך

1. הב"י הביא ד' שיטות בפירוש, "לא לאלתר". (א) דעת הר"ח — הובא ברא"ש בשבת פ"ו סימן ד' ובמ"מ פ"ח מהל' שבת ה"י: — שטור מה שמיסב על השלחן כאותה סעודה בלבד. (ב) שיטת המרדכי. וז"ל הב"י: והמרדכי כתב דדוקא להתחיל ולאכול אחר ביריתו שרי אבל לאכול לאחר שעה נעשה כבורר לאוצר. וגראה מדברי הב"י שהמרדכי הר"ח פליגי. ושטורו של המרדכי קצו יותר משל הר"ח. וכן משמע מהמשך דברי הב"י. שאחרי שהביא דברי הרמב"ם כתב: ומשמע דלא שרי אלא לבורר כדי לאכול מיד אחר ביריתו כדברי המרדכי ואפשר שכל שבורר לצורך סעודה כל זמן שמיסב באותה סעודה חשבו לא לאלתר כדברי ר"ח. הרי שכונת הב"י כתחילה היתה שהר"ח והמרדכי חולקים, ולמרדכי מותר רק כשאוכל מיד אחר ביריתו. אבל בגאלי טל מלאכת בורר סימן ה' סק"ט כתב על דברי הב"י: משמע לכאורה מדבריו דמרדכי ור"ח פליגי אך זה אינו דהנה דברי המרדכי לא נמצא במרדכי עצמו רק בהגהות מרדכי בשם ראב"ן והרי ראב"ן בס"י שני"א כתב וז"ל ואע"ג דמאירין בגיטין מצאו אלתר וכו' דאביי מפרש בירושלמי כ"ז שיושב על השלחן ואוכל עכ"ל והם דברי ר"ח כהייתן הרי שדעת המרדכי ג"כ לצורך אותה סעודה כ"ז שמיסב בה חשוב לאלתר. עכ"ל האגלי טל. 2. שיטת רבנו ירוחם נתיב י"ב חלק ח'. והביא הב"י לשונו: ואפילו ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלומר לאותה סעודה אבל לבו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו אסור. וכתב ע"ז הב"י: וז"ל דה"ק שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוי לאלתר ואם כשהוא בתוך סעודה בורר אינו יכול לבורר אלא לצורך אותה סעודה בלבד וכן אם בורר קודם סעודה צריך לאכלם בתוך הסעודה הראשונה. ומשמע שלשיטת רבנו ירוחם מותר לבורר לצורך הסעודה הראשונה שעומד לסעוד זמן רב יותר מאשר לשיטת הר"ח והמרדכי. (ד) שיטת הרמב"ם בהל' שבת פ"ח ה"י"ג שמחלף בין בירית אוכל מאוכל לבירית אוכל מפסולת. וראה הערה 4 ושם בביאורנו את שיטת הרמב"ם.

ובגאלי טל הג"ל הביא מדברי הריב"ש בסימן ש"פ, שלשון "לא לאלתר" אינו מוכרח שיהיה לאלתר ממש, וכשלא מוזכר השיעור יש לנו לתפוס השיעור המועט והוא שיעור שעה. ובס' תוספת ירושלמי הוכיח מהירושלמי דבעינן שיעור ממש ודלא כהרמ"א. וכבאור הלכה ד"ה וכל מה שביד וכו' כתב: ונראה דמ"מ אין להחמיר בזה דדברי הרמ"א יש להם מקור מן הש"ס שלנו וכמו

ביאורי הגר"א

נזכר ואלו לומר כמי הנ' של תוס' שם א"י כו' אלף
עדפסל כו' דלפי' הרמב"ם שפירש מי איכא מאן כו' פי'
פשיטא דנזכר אוכל וכמ"ס נתימן תקי"ז ע"ז נשאל הקושי'
וע"כ נזכר נזכר פסולת נקרא נזכר חה הדין דייק נ"י
מדברי הרמב"ם אלף העור כתב שהכל כדן יו"ט וכדעת

ברכת אליהו

מתוך פסולת שלהן חייב משם דהוי', כבורר פסולת מתוך
אוכל'. הרי שבורר פסולת מאוכל חייב. מקור הדין ההוא
בשבת עד א: חזקיה אמר הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן

אוכל אחד מתוך אוכל אחד לא מייחייב כ"א בבורר שחרית לאכול
בין הערבים. וביאר במחצית השקל סק"ו. שהבי' דייק ממה שכתב
הרמב"ם בתחילתו: הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפי' לבו
ביום נעשה כבורר לאוצר חייב. ואילו כענין ברירת אוכל מאוכל
כתב הרמב"ם: ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון
שבירר שחרית לאכול בין הערבים חייב. ומשמע שבכריתת אוכל
מאוכל חייב רק משחרית לערבית. וסיים הב"י: אלא שאני יודע
מנין לו חילוק זה ואם לא נתכוין לכך קשה אמאי פליגנהו בחרתי.
וכתב ע"ז המחצית השקל הנ"ל. וכיון דגם בשו"ע העתיק לשון
הרמב"ם ע"כ דאם הרבי"ט ס"ל חילוק. הניל וסמך על סתודותיה
הרמב"ם דודאי מצא מקום לחילוק זה.

ובזה ביאר המחזה"ש דברי המ"א בסק"ו. שכתב — על דברי
המחבר, כגון שבירר שחרית לאכול בין הערבים חייב — היינו
מסעודה לסעודה. וכונת המ"א דלצורך אותה סעודה מותר אפילו
שכהוה בורר זמן רק לפני הסעודה. וזה דוק בבורר אוכל מתוך
אוכל. משא"כ כשבורר אוכל מתוך פסולת אסור לבורר ולהניח זמן
רב לפני הסעודה, ולאו דוקא מתוך פסולת לסעודה. וזהו שכתב רבנו
ועמ"א. וכוונתו שבכריתת אוכל מאוכל אסור רק מסעודה
לסעודה. משא"כ בכריתת אוכל מפסולת אסור אפילו לפני אותה
סעודה אא"כ הוא לאלתר.

ורבנו סיים: וכנ"ל מדקאמר לבו ביום. ודבריו צ"ב. דלעיל
בסעיף א: כתב המחבר: הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו ב'
מיני אוכלים וכיו' אלא בירר כדי לאכול לאלתר מותר. וכע"כ ע"ז
הרמ"א: וכל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמישם בה מיד מקרי
לאלתר. וכתב שם רבנו בסק"ג: מדקאמר שם ולבו ביום וכי' משמע
דלאלתר לאו דוקא לאלתר ממש. והמחבר שם כלל בדבריו בורר
אוכל מאוכל ואוכל מפסולת. וכיון שדברי הרמ"א ורבנו מוסבים על
דברי המחבר, משמע שאין חילוק בין ברירת אוכל מאוכל לאוכל
מפסולת. ובשניהם, "לאלתר" לאו לאלתר ממש. וכבר ידוע לאחר זמן
זה אסורה. וזה דלא כהמ"א שחלק בשעור. "לאלתר" בין בורר
אוכל מאוכל לאוכל מפסולת. וכן כתב במ"ב סקט"ז — על מ"ש
המחבר, "שבורר שחרית" — והוא"א אם היה זמן מופלג מסעודת
בין הערבים. הרי דלאו דוקא מסעודה לסעודה — כדברי המ"א,
אלא כל דלא הוי לאלתר חייב. וכי"כ בביאור הלכה ד"ה שבירר
שחרית, שיש אחרונים שכתבו דלא כהמ"א שחילק בין בורר אוכל
מאוכל לבורר אוכל מפסולת. וסיים: ויש לזהר בזה דנוגע באיסור
דאורייתא.

ובספר טל אורות להר" זאב וואלף הלוי טירנוער, מלאכת בורר
סימן ה' סק"ג — אחרי שביאר דברי הב"י — כתב: כ"ז כתבנו
ברך אפשר כ"י להצדיק דברי מרן הב"י אבל משמעות רובו
הפוסקים וכי' משמע דחד הלכה הוא אוכל מאוכל או אוכל
מפסולת. ובאגלי טל מלאכת בורר סימן ט' כתב שגם דעת הרמב"ם
כן, דלא כהב"י. ומ"ש הרמב"ם, "ואם בירר בידו לאכול לאלתר" —
כתב כן כדי להתיר הברירה לכתחילה. וזה דוק לאלתר. ומ"ש
כגון בורר משחרית לערבית" — לגבי חיוב חיוב. ובטעם החילוק
כתב: משום דלשון לאלתר טובל אפי' אינו לאלתר ממש כמו
שהוכיח הריב"ש מהא דגיטין ע"ג אין לנו לחייב חטאת כג' או ד'
שעות ודלמא גם זה בכלל לאלתר וגם אין לנו להחייב כי אם לאלתר
ממש או כתן שעה המפורש במרדכי להחייב. וכ"כ המחזה"ש שם
בדעת הרמ"א שאין לחלק בין בורר אוכל מאוכל לאוכל מפסולת.
ודלא כהמ"א.

אלא שמלשון רבנו שכתב. "עמ"א וכנ"ל מדקאמר ולבו ביום",

ו' ורואה מדנ"ש אוקרין אף נ"ט אף נכס"ג לנזכר הפסולת
אלף נזכר אוכל ש"מ דלף נכס"ג נקרא נזכר נזכר פסולת
מתוך האוכל אלף שז"ה ממירין משום שמתם י"ט וכשנת
מזדו לנ"ש ועמ"ס ש"ח ס"ט וכמ"ל ראשון של תוס' שם
ד"ה הנזכר ומתוך קושי'ת חוססות נשנת ע"ד א' ד"ה

- (ו) מדקטב ב' מיני אוכלין.
- (ז) עמ"א וכנ"ל מדקאמר לבו ביום.
- (ח) נלמד מסעיף ה' [שפסק שם המחבר שהבורר תורמוסין

אוכל כלל. אלא דוקא בב' מיני אוכלים ליכא ברירה. וע"ז כתבו
התוס' שגם בשני מיני אוכלים יש איסור ברירה. והמחבר כתב: היו
לפניו שני מיני אוכלים. וצ"ח רבנו ע"ז לתוס' הנ"ל. והיינו דאפוקי
מגירסת רש"י. וצ"ח פני' ירושע שם שהוכיח מדברי הירושלמי
שהביאו התוס'. דלא כמ"ש התוס' ששמע מהירושלמי שיש איסור
ברירה בב' מיני אוכלין. אלא שמוכח כרש"י שאין ברירה מה"ת אלא
בפסולת מתוך אוכל.

3 בסק"ה בהערה 2 הבאנו דברי הבריי'א בשבת עד א — לפי
גירסת התוס' — היו לפניו ב' מיני אוכלין וכי'. והוכיח מכאן
התה"ד. שדוק בב' מיני אוכלין חייב ולא במין אחד. וז"ל התה"ד
בסימן מ"ו: החיבות דגים המונחים על לוח אחד או בקערה
מפורדת זו מזו כמו שרגלין להניח כן ובשבת כשכא לאכול מהן
רצה לאכול מקצתן ולשירי מקצתן לסעודה אחרת האין יכירו אלו
מאלו שלא יבוא לידי חיוב בורר. תשובה יראה דלא צריך לדקדק
כ"כ בדבר כמו שאבאר לקמן וכי' אמנם נראה דאפי' לפי"ז לא חשיב
ברירה אלא דוקא בשני מינים ולא במין אחד כלל דודאי דוקא נקט
התנא וכן כל המחברים שני מיני אוכלין וכי' עכ"ל.

וכתב ע"ז הט"ז בסק"ב: ותמוה לע"ד דלפי הנראה לרבנן נקט
ב' מינים בכתב פשיטא ששייך ברירה בזה שרצה להניח אלא
אפי' בב' מינים דכבר נזכר ומופרש כל א' מחבירו ואין שייך בזה
עיוב אפי' לא לבורר. וע"ע מש"כ בזה וסיים הט"ז: וכיון דיש כאן
חשש איסור דאורייתא לא להחמיר במין אחד ולא יכירו
אפילו במין אחד ואפילו גדולות מתוך קטנות רק מה שהוא רוצה
לאכול עתה או שיקח סתם מן הבא כידו להניח לסעודה אחרת לא
בדרך ברירה כנלענ"ד.

ועיין באגלי טל מלאכת בורר סימן י"ז סק"א שהאריך לדחות
דברי הט"ז. אך בסק"ב הביא מדברי הירושלמי שהם כדברי הט"ז.
וז"ל: אך בירושלמי איתא דאפי' יעגול מגו עיגולים ורימונים מגו
רימונים חייב משום בורר מפורש דגם במין אחד שייך ברירה וז"ל
דהפוסקים ס"ל כיון דבגמרא דידן לא הוזכר רק בשני מינים אין לנו
לאסור במין אחד ובדואי גמרא יידן פליג אירושלמי.

אבל בערוך השלחן כתב שאין ראיה מהירושלמי. וז"ל שם
בסעיף ו: וז"ל הירושלמי בירר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר
חייב וכי' על דעתיה דחזקיה אפילו עיגולים מגו עיגולים אפילו
רימונים מגו רימונים או כיני אפילו בני נש מגו בני נש עכ"ל וה"ל
ששואל אם על דעתו דחזקיה אסור נמי במין אחד לבורר זה מזה
ודחי לה או כיני אפילו בני נש וכי' כלומר דא"כ תאמר גם כשיבורר
בין אדם מן אדם תאמר שיש בזה ברירה בתמיה והפליג לדחות
דבר זה וראיתי לאחד מן הגדולים שכתב דגם במין אחד שייך ברירה
[ט"ז סק"ב] ודברים תמוהים הם (גם תחת השני עליו והא"ר נראה
שחפס הירושלמי שאומר גם בפשיטתו דחזקיה ע"ז זה מקרי
ברירה ע"ש ודבריו תמוהים הירושלמי בלשון שאלה קאמר ודחי
לה וכן פי' הפ"מ ע"ש וכי' עכ"ל הערה"ש.

ובבשית השבת מלאכת בורר סעיף ד' כתב ג"כ שאין ברירה
אלא בשני מינים ודלא כהט"ז. וכתב שם בבא רחובות סק"א
שהירושלמי הנ"ל איירי שבורר גדולים מתוך קטנים כדי למכור או
במחציתם וכו'.

4 דברי המחבר בסעיף זה הם לשון הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת
הי"ג. וכתב הב"י על שיטת הרמב"ם שיש חילוק בין בורר אוכל
מפסולת לבורר אוכל מאוכל. וז"ל: נראה מדבריו שיש חילוק בין
בורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל מתוך אוכל דבבורר אוכל
מתוך פסולת אם בירר להניח עד אחר ג' או ד' שעות חייב ובורר

באר הגולה

ו שנת מימרא דמקיס
וכפירוש רמב"ם נפ"מ.

מכונה ויש יותר טורח נזכרים האוכל אפי' הכי לא יצור הפסולת אפילו כדי לאכול לאחר (נ"י): ה והבורר
תורמוסין מתוך פסולת שלהם חייב (ט"ז) מפני שהפסולת שלהם ממתקת אותם כשישלקו

ביאורי הגר"א

רש"י והרא"ש נפ"ק ד"ע נמנני' הבורר כו' וגמרא טס וכ"ד תוס' טס וגפ"ז דשנא: (ט*) מפני. כג' ואי

ברכת אליהו

הפסולת. ולפי"ז אין חילוק בין שבת ליו"ט. ודברי הגמ' בביצה — שבאוכל מרובה בורר הפסולת — הו"ה גם בשבת. וכן דייק הכ"י מדברי הטור: ואע"כ דהאי ברייתא ביו"ט מיתניא ס"ל דאין חילוק בין שבת ויו"ט כדן זה, וכ"כ הכ"ח שם. ומ"ש הטור שבפסולת מרובה אסור אפי' בטלטול, הוא כדעת רש"י והרא"ש בפ"ק דיו"ט הנ"ל במתני': הבורר קטניות וכו' וגמרא שם, הנ"ל. שבמשנה שם אמרו ב"ש שמותר לבורר דוקא אוכל מפסולת, וב"ה חלקו ואמרו שבורר כדרכו. ואמר שם ר"ג שב"ה התירו לבורר פסולת דוקא באוכל מרובה על הפסולת, אבל בפסולת מרובה על האוכל מודים כו"ע שבורר האוכל. וע"ז הקשתה הגמ': פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי. והכאנו לעיל פירש"י שכוונת הגמ' שבפסולת מרובה אסור אף בטלטול. וכן פירש הרא"ש שם בסמ"ק כ"ג. וכן דעת תוס' שם שכתבו בתירוצם השני שאפשר היה להקשות שבפסולת מרובה אסור לב"ש לבורר האוכל משום דהוה דרך ברירה, אלא דעדיפא מניה פריך דאפילו טלטול יהא אסור דבטל מיעוט לגבי רובא והוי ככוליה פסולת. וכנ"ל. הרי דס"ל לתו' כרש"י והרא"ש שבפסולת מרובה אסור אפי' בטלטול. וכן דעת התוס' (בפ"ז) [בפ"ז] דשבת עד א ד"ה בורר הנ"ל.

(ט*) [בבא"ג סק"ז כתב: שבת מימרא דחזקיה וכפירוש רמב"ם בפ"ח. והיינו דאיתא בשבת עד א: חזקיה אמר הבורר. תורמוסין מתוך הפסולת שלהם (לאחר ששלקן הוא בורר אוכל מתוך הקליפה — רש"י) חייב לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור שאני תורמוסין דשלקיה ליה שבכא זמנין ואי לא שקלי ליה מסרח וכפסולת מתוך אוכל דמי. ופירש"י: ואי לא שקלי ליה לאוכל מתוך הפסולת מתוך שהוא רך ונימוק ע"י שנשלק הרבה מסרח והלכך אוכל נמי כל זמן שמעורב בו הוי כפסולת ומיהו אוכל הוא ומחמירם עליו למיהויה ההוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל. ול"ע הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן מששלשן פעם אחת ממרקין ומערין אותן המים ובורר המתולעלות שלהן כמו שעושין לפולין וכן בכל פעם ופעם וזה בורר האוכל ומניח הפסולת ואי לא שקלי ליה מסרח גרסין הלכך מששלשן פעמים ושלוש חשיב ליה פסולת הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שלק להו מסרחי וכשהוא נוטלן מתוך שאר מינין גריעין

שקושיית הגמ' היא שאסור אפי' בטלטול, אלא שקושיית הגמ' היא דפשיטא שבורר האוכל ולא הפסולת. וכן הוא להדיא ברי"ף סוף' דביצה, וז"ל: פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי. ולפי"ז נשארה קושיית התוס' בשבת שם דלעיל הכאנו שלפי התירוצ' השני של התוס' בביצה שם שבפסולת מרובה הוי ברירת האוכל דרך ברירה — נשארו התוס' בשבת שם בקושיא על הגמ' בביצה, שבפסולת מרובה לכו"ע בורר אוכל ואוכל. ולפי התירוצ' השני של תוס' קשה, הרי בפסולת מרובה הוי ברירת האוכל דרך ברירה, ואיך התירו כ"ש לבורר אוכל. ובתבו התוס' בביצה הנ"ל, שיכלה הגמ' להקשות כן, אלא דעדיפא מיניה פריך, שאפילו בטלטול אסור. אבל לשיטת הרמב"ם שכטלטול מותר, קושיית הגמ' היתה, "פשיטא" — שבורר האוכל ולא הפסולת. ואיכ' נשארה קושיית התוס', דבפסולת מרובה על האוכל הוי ברירה, ואיך התירו ב"ש לבורר אוכל מתוך פסולת. וע"כ בכל ענין — אף בפסולת מרובה על האוכל — בורר פסולת נקרא בורר, וצ"ל כתירוצ' הראשון של התוס' בביצה. ולכן אתי שפיר תמיהת הגמ': בפסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי. והיינו שבפסולת מרובה פשיטא דלכו"ע בורר האוכל ולא הפסולת, וכנ"ל. וזה הדין — שאסור לבורר בשבת פסולת, ואפי' האוכל מרובה ויש יותר טורח בברירת האוכל — דייק הכ"י מדברי הרמב"ם. שבפ"ג מהל' יו"ט הט"ז הנ"ל, חילק בין אם האוכל מרובה לבין אם הפסולת מרובה. ואילו כהל' שבת לא חילק, אלא בפ"ח מהל' שבת כתב בה"ב שמותר לבורר אוכל מתוך פסולת לאכול לאלתר ובה"ג כתב שהבורר פסולת מאוכל חייב. וכתב ע"ז הכ"י: ומיהו דעתו ז"ל דה"מ ביו"ט אבל בשבת דוקא לבורר אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל בכל גוונא חייב חטאת. וזהו שכתב בפ"ח מהל' שבת הבורר פסולת מתוך אוכל אפי' בידו אחת חייב. אבל הטור כתב שהכל כדן יו"ט. [נד"ל הטור: וכיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל. יותר מברירת הפסולת בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם יש טורח בברירת הפסולת כגון שהוא רך נוטל אוכל ומניח הפסולת וכל זה כשהאוכל מרובה על הפסולת בכמותה ומשכחת באוכל מרובה שאפי' הכי יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא רך כדפרי"ש, אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב

דשרי"י, כב' אופנים. א) כרש"י ותוס' שבפסולת מרובה אסור אף בטלטול. ב) כפ"י הרמב"ם הנזכר בפנים, שבפסולת מרובה פשיטא שיבורר האוכל מתוך הפסולת ולא הפסולת מתוך האוכל. ולפי תירוצ' זה אין הכרח לפרש כרש"י — שבפסולת מרובה אסור אף בטלטול. אבל לתירוצ' השני של התוס' בביצה ולתוס' בשבת שם — שדרך ברירה הוא המיעוט מתוך המרובה, וכשהפסולת מרובה הוי הוצאת האוכל דרך ברירה — אי אפשר את קושיית הגמ' כפ"י הרמב"ם — שבפסולת מרובה פשיטא שיבורר האוכל ולא הפסולת — דאדרבא בפסולת מרובה הוי נטילת האוכל דרך ברירה ואסור. וע"כ צ"ל שקושיית הגמ' היא כפ"י רש"י, שבפ"ז דשבת אסור אף בטלטול. וזהו שכתב רובן שדעת התוס' בפ"ז דשבת הוא ג"כ כפירש"י והרא"ש, שבפסולת מרובה אסור אף בטלטול.

5 בפנים הכאנו דברי התוס' בשבת עד א ד"ה בורר. שכתבו שבפסולת מרובה על האוכל הוי הוצאת האוכל דרך ברירה. והקשו שם התוס' על הגמ' בביצה יד ב שאמרה, "פסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת", והוי כפסולת מרובה על האוכל הוי נטילת האוכל דרך ברירה, והיכי שרי לב"ש ליטול האוכל. ורבונו כתב שמתוס' זה מוכח שבפסולת מרובה על האוכל אסור אף בטלטול. ודבריו צ"ב. שהרי התוס' לא הזכירו כלל ענין טלטול, ואיך הוכיח רבנו מדברי התוס' הנ"ל, שהתוס' סוברים שאסור אף בטלטול.

ונראה לפרש שלפי התירוצ' הראשון של התוס' בביצה יד ב. המזכיר בפנים — שלעולם דרך ברירה היא בפסולת — אפשר לפרש את קושיית הגמ' שם, "בפסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן

אותו עמהם ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב: ו (י) אין מוללין מלילות (יא) אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו. הגה: (יב) ועפ"ם שמפרק האוכל מתוך השכלים הואיל ואינו מפרק רק כלאחר יד כדי לטול שרי (יג) ויש מחמירין (מדרבי ור"ן פ"ק ד"ט) ולכן אסור לפזוק האגוזים לחים או אגוזים

ביאורי הגר"א

באר הגולה
ז נראה י"ג ונשנה
קכ"ח ומכמים.

(יג) וי"מ. כפי' הר"ן נשם אחרים דוקא לרכן מותר ח"ש נשנה מולל כו' וכפי' מוספות זי"ט י"ג ב' ד"ה כ"ד כ' אלמא דנשנה אסור למולל כלל וכמ"ש י"ג ב' וס' ראשונה ס"ל כהר"ף ודל"ש דס"ל דקא' לשנה כנ"ל ומ"ש שנשנה אסור היינו שלא ע"י שינוי ודלא אכלוהו

ברכת אליהו

ואוכל ובלבד שלא יקטום כבלי ומולל ואוכל ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול. הרי דלחכמים לא הותר מלילה אלא בשינוי.

(יב) כפי' רש"י בשבת שם שמפרש כיצד מולל דפ"ק דיו"ט קאי אשבת. וראיה — שגם בשבת מותר למלול בשינוי — שהרי בתוספתא דיו"ט (ביצה פ"א ה"ג) תניא — המולל מלילות מע"ש מנפח על יד וכו' המולל מלילות מעי"ט וכו' המולל מלילות בשבת מנפח על יד וכו' הרי שמוותר למלול בשבת. — כן הוכיח הרשב"א ע"ש בחידושו לשבת קכח א שהביא התוספתא הנ"ל. וכתב: וזו מכרעת כדברי הרב אלפס ז"ל שפסק שמוותר לטלטל [נראה דצ"ל "למלול"] בשבת כביו"ט שבשבת ע"י שינוי בראשי אצבעותיו וכיו"ט אפילו כדרכו שלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל.

(יג) בס"ק י'. י"א הכאנו דברי הגמ' בביצה יב ב. שמשמע שם שבשבת אסור למלול. ושם הכאנו דברי חכמים בשבת קכח א. שמוותר למלול בראשי אצבעותיו. והביא הר"ן בביצה שם דברי הר"ז הלוי. שדברי הגמ' בשבת — שמוותר למלול בראשי אצבעותיו — הם כחבילי סיאא אוזב וקורנית. ודברי הגמ' בביצה — שאסור למלול בשבת — הם כחבילי תבואה

לא שלקי כו' : (י) אין כו'. פ"ק ד"ט י"ג ז' : (יא) אלא. שנה קכ"ח א'. (יב) ואע"פ. כפי' רש"י נשנה שם שמפרש כיצד מולל דפ"ק ד"ט קאי לשנה וראיה שהרי בתוספתא ד"ט תניא המולל מלילות מע"ש והמולל מלילות נשנה מנפח כו' רש"י ע"ס:

המעורבין בהן כפסולת מתוך אוכל דמי דהנהו שאר מינין לא מסרחי דגמר להו בישוליהו כפעם ראשונה ושניה. ודברי המחבר — שכתב שהבורר תורמוסין חייב, מפני שהפסולת שלהם ממחכת אותם כשישלקן אותו עמהם — הם מלשון הרמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ג. וזה כפי' השניה שכתב: ואי לא שלקי כו'.

(י) (יא) [בבבאה"ג סק"ז כתב: ביצה י"ב ושבת קכ"ח וכחכמים. ומ"ש המחבר, "אין מוללין מלילות" הוא כמ"ש] כפ"ק דיו"ט יב ב. דאיתא בביצה שם: אושפוכיה דרבא בר רב חנן הוה ליה איסוריתא דחדרלא (חבילות של חדרל בשרביטין והזרע בתוכן — רש"י) א"ל מהו לפרוכי ומיכל מיניהו ביו"ט (מהו לפרוכי השרביטין ולהוציא הזרע ביו"ט וכו' — רש"י) וכו' א"ל מוללין מלילות (דרש כלאחר יד הוא ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן וביו"ט לא גזור — רש"י) ומפרקיין קטניות כיו"ט איתבייה אביי המולל מלילות מע"ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנן ולא בתמחוי המולל מלילות מעי"ט למחר מנפח וכו' מעי"ט אין ביו"ט לא אפילו תימא ביו"ט איירי דתנא רישא מע"ש תנא סיפא נמי מעי"ט. הרי דפשוט לגמרא שבשבת עצמה אין מוללין. [ומ"ש המחבר, "אלא מולל בשינוי וכו', הוא כמ"ש] בשבת קכח א: חבילי סיאא אוזב וקורנית וכו' וקוטם כיד

רש"י. אלא על שיטת המחבר. שכיון שמפרש "מולל" כרש"י בשבת. ע"כ יפרש שאלת הגמ' בביצה שם קאי אשבת, וכפי' הרא"ש והר"ף. כמ"ש רבנו לקמן בסק"ג. [ואולי צריך לומר "ומפרש" ולא ש. מפרש]. וכל זה לאפוקי מפ' הר"ן שמפרש "מולל" היינו מרכן. ולפי"ז שאלת הגמ' בביצה קאי איי"ט, ואסור למלול בשינוי בשבת, וכמ"ש רבנו לקמן בסק"ג. שהשיטה המחמירה מפרשת כפי' הר"ן. וע"ל סימן תקי"א סק"א ובהערה 1 שם. ושם עמדנו גם על הסתירה שבדברי הרשב"א.

7 דברי התוספתא שהכאנו כפנים קשים מראש. לסיפא. שברישא תניא. "המולל מלילות מע"ש. משמע שבשבת אסור למלול. ואילו כסיפא תניא. "המולל מלילות בשבת". הרי שאף בשבת עצמה מותר למלול. ובחסדי דוד על התוספתא כתב: ומ"ש כאן המולל מלילות בשבת שיבוש הוא שלא מצינו בשום מקום היתר למלול מלילות בשבת דדוקא ביו"ט אמרינן דמוללין ע"ש ברך יב ובפירוש"י. וכן כתב במנחת כבודים שם: מלילות בשבת — לא גריסין לה כלל וכן בנוסחא בירושלמי ליתא. אבל מדברי המ"ב פ"א מהל' שבת ה"ד משמע שגירסא נכונה היא. שכתב: ודעת רבנו כדעת ההלכות שכשכתב מותר בשינוי וכיו"ט מותר אפילו כדרכו כמ"ש בפ"ג מהל' יו"ט (הט"ו) וכן מהתוספתא (ביצה פ"א ה"ג) כדכריהם ועיקר. ועיין בחזון יחזקאל שם כביאורים, שכתב שלפי"ז איירי הרישא של התוספתא — "המולל מלילות מע"ש" — במולל בלא שינוי. והסיפא — "המולל מלילות בשבת" — איירי במולל בשינוי. וגם בהלכות סוף פ"ח דשבת הביא גירסת התוספתא הנ"ל: והמולל מלילות בשבת וכו'. וכתב שם: דרישא תנא מע"ש לאשמועינן דאפילו מולל מלילות הרבה הוא דשירי לפי שמלל מעט בשינוי ואין מנפח בו גמר מלאכה קמ"ל דאפי' בשמלל הרבה וכדרכו מותר לנפח על יד וכו' אברהם ז"ל אמר דכתיב קטני מע"ש משום דקתני אבל לא בקנן ולא בתמחוי ואי במולל בשבת לא שייך ביה

6 דברי רבנו צ"ע. דאיתא בביצה יג ב: כיצד מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא אחרא (בין גודל לאצבע — רש"י) ורב אריא משמיה דרב יוסף אמר תרתי אחרא (בין גודל לשתי אצבעות — רש"י) וכו'. ופי' רש"י ותוס' שם ב"ה כיצד מולל, ששאלת הגמ' קאי איי"ט, דאילו בשבת אסור למלול אף בשינוי. אבל הרא"ש בשבת קכח א' כתב ששאלת הגמ' בביצה שם קאי אשבת, ולמסקנת הגמ' שם מותר למלול בשינוי אף בשבת. ועיין מ"ש הקרבן נתנאל אות ג'. ולפי"ז צ"ע מ"ש רבנו שדברי המחבר — שמוותר למלול בשבת בשינוי — הם. כפי' רש"י בשבת שמפרש כיצד מולל דפ"ק דיו"ט אשבת קכ"ח. דאדרבא, רש"י בביצה כתב ששאלת הגמ' איי"ט קאי. וכרש"י בשבת לא מוזר דבר כענין זה. והיה נראה לכאורה שצ"ל "כפי' הרא"ש בשבת שם וכו'". וכי"כ רבנו לקמן בסק"ג. שדעת המחבר היא כדעת הרא"ש ששאלת הגמ' בביצה קאי אשבת. אבל אחר העיון נראה לבאר דבר רבנו ככתבם. שבסק"ג הכאנו שבביצה יב ב משמע שאסור למלול בשבת, ואילו בשבת קכח א' אמרו חכמים שמולל בראשי אצבעותיו. והבאנו שם דברי הר"ן בשבת שם שמתוך שדברי חכמים, שמולל בראשי אצבעותיו היתור הכונה לרכן האוכל, אבל למלול בשבת אסור אפי' בשינוי. והיתור בביצה שם למלול בשינוי הוא דוקא כיו"ט. אבל רש"י בשבת שם פי' שמולל היינו מולל השרביטין שהזרע בתוכו. וכן פי' בביצה שם יד ב. ולפי"ז שתי הסוגיות איירי בענין אחר. ומותר למלול אף בשבת בשינוי. והרמ"א שכתב על דברי המחבר — שמוותר למלול בשינוי — "ואעפ"י שמפרק האוכל מתוך השכלים", בע"כ יפרש את שאלת הגמ' — כיצד מולל — שבביצה שם. דקאי אשבת. ומדוקדק כזה שזכירו רבנו מצוינים על דברי הרמ"א. ולא על דברי המחבר. שכוונת רבנו אינה להביא מקור לשיטת המחבר שמוותר למלול בשבת בשינוי, אלא רק לבאר המושג "מלילה", שזה כפי' רש"י בשבת. ומ"ש רבנו, "שמפרש", לא קאי על

באר הגולה

- ח שם ושם.
- ט שם ק"מ נמשנה.
- י שם נפ"י רש"י.
- כ שם קל"ו נמשנה.
- ל שם קל"ט נמשנה.
- וכפ"י רש"י שם.
- מ שם מימרא דעירי.
- נ טור ודנרי.
- הרשב"א שכתבו.
- הפוסק"י נשתת ק"ג.

גדולים מתוך קליפתן הידוקה (מהרי"ל) וטוב להחמיר מאשר דימל לאכלן כן נלל פירוק: ז ה היו לו מלילות מע"ש לא ינפח בקנון (פירש"י כלי שראשו אחד רחב והשני עשוי כמין מחז ונותנין הקטניות נרלשו הרמז ומנענו האוכל ומנגלגל דך המחז והפסולת נאשר נכלל) ותמחוי (פי' קערה גדולה) (יד) ולא בשתי ידי אלא מנפח בידו אחת בכל כחו: ח מ אין שורין את הכרשינין (פי' העמין ויניח נלש"י) י דהיינו שמציק מים עליהם בכלי כדי להסיר הפסולת ולא שפין אותן ביד כדי להסיר הפסולת דהוה ליה כבורר אבל נותנן בכברה אע"פ שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה: ט כ משמרת אפי' תלויה מע"ש אסור ליתן בה שמרים ל אבל אם נתן בה שמרים מע"ש מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב: י מ יין או מים שהם צלולים מותר לסננן במשמרת. הגם: (טו) ואף ע"פ שיש בו קממין דקין הולל ונאסר לשמוע נלאו המי (סמ"ג) נ (טז) אבל בסודר מים אסור משום ליכון (יו) ויין ושאר משקין מותר (יה) ואם הם

ביאורי הגר"א

מפרסם סודר כו' אכל משום ליכון כנר נחזו שם דנדר שאין בו ליכון או שהוא דרך ליכון אין בו משום ליכון וכמס"ל פי' ש"ע וכתב שם והא דלא נזרז נהוה להקביל פני רבו כו' וזהו מערכת וטולת משום דנמקום מנוה לא גורין לשמא יסמט וכ"כ במרדכי והגמ"ר וש"פ וז"ל שהוא דלא כרז יוסף נפ"כ ד"ר דגור נטולת כלים שמא יסמט וכן פריך לרז יוסף שם מההיא דנדה מערכת כו' ומשני שם שיורא אחריתא אלא כרנה או כרנא שם: (יז) ויין כו'. כשיטת ר"מ ד' מיני סמיטות הן נמים משום ליכון ויין ושאר משקין משום מפרק והיכא דחיל לאיבוד ליכא למגור ניין דמפרק אינו אלא כשנרין למשקין ופי' בדלא נחא ליה ד"ה פטור כמ"ס ק"ג א' וכ"ש שאינו משום ליכון ואפשר אף להחולקין על ר"מ והערך ואוסרין פי' דלא

היינו נרלשי אלנעומיו דשבת: (יד) ולא בשתי. שם בידו אחת: (טו) ואע"פ שיש כו'. ק"ט א': (טז) אבל כו'. כשיטתו וכמ"ס נפ"י ש"ב ונפ"י של"ד דאף אם אין עליו ללכון יש בו משום כינוס ודברי מ"א נרלש עיקר טעמא משום סמיטה ומ"ס משום ליכון ל"ד דלון זה ליכון כמ"ס נוספות דשבת ק"א א' נד"ה הא ונכחזות ו' א' ד"ה הא. ואלו נפ"י מולין כו' דדוקא יין כסודרין מותר ל"ל משום סמיטה והוא כשיטת הטור ומ"מ אפשר למר דנקט הטור ליכון משום דלפילו חיוב חטאת משא"כ משום סמיטה דהוא רק גזירה אכל עיקר הטעם כמ"ס החוש' הג"ל נפסו"ד דשבת ופ"ק דנכחזות ומרדכי וש"פ משום שמא יסמט וכמ"ס גבי ההולך ופגע נחמא המים כו' וגני אלונטית וגני הני נשי דלא משניין

ברכת אליהו

שם פ"ח סימן ב'. דס"ל ששאלה הגמ' בכיצה יג ב, "כיצד מולל קאי אשבת, כנ"ל בסקי"ב. ומ"ש בכיצה י"ב ב שבשבת אסור היינו שלא ע"י שינוי. ומה שאמר רבא בכיצה יג ב: כיון דמשני אינו חרא אכולהו נמי היינו בראשי אצבעותיו דשבת קכח א הג"ל בסקי"א, שמוחר למלול בראשי אצבעותיו ואפילו בשבת. (יד) בסקי' הבאנו דברי הברייתא בכיצה יב ב: המולל מלילות מע"ש למחר מנפח על יד על יד ואוכל, ואיתא עלה שם יג ב: כיצד מנפח אמר רב אדא בר אהבה אמר רב מנפח מקשרי אצבעותיו למעלה מחכו עלה במערבא כיון דמשני אפי' בכולא ידה נמי אלא אמר ר' אליעזר מנפח בידו אחת ובכל כוחו. הרי שלא הותר לנפח אלא בידו אחת ולא בשתיים."

(טו) איתא בשבת קט א מימרא דעירי: נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש. ומפרשת

וקטנית דחמיר טפי, ולא שרינן כלל. וכתב שם הר"ן עוד תירץ: ואחרים תירצו דהתם אינו מולל אלא לרדך את האוכל ומשוי"ה שרי ע"י שינוי ומולל דהכא לפרק את האוכל מתוך הקשרין דאסור לגמרי. ודברי הרמ"א כאן שיש מחמירים ואוסרים למלול בשבת אף בשנוי, הם כפי' הר"ן בשם אחרים שדוקא לרדך מותר, אבל למלול אסור אפילו בשינוי. וז"ש בשבת קכח א, "מולל בראשי אצבעותיו", היינו לרדך ולא לפרק הודע מהשרביטין. וכפי' התוס' ביו"ט, דלעיל בהערה 6 הזכרנו פי' רש"י ותוס' בכיצה י"ג ב ד"ה כיצד, ששאלת הגמ' "כיצד מולל" — איז"ט קאי ולא אשבת. אלמא דבשבת אסור למלול כלל, וכמש"ש יג ב. כנ"ל בסקי". ושם יג ב איתא שמלילה ביו"ט מותרת רק בשינוי. ולפי' רש"י ותוס' הג"ל ד, "כיצד מולל וכו'", קאי רק איז"ט ולא אשבת, מוכח שבשבת אסור למלול אף בשנוי. וסברא הראשונה שבמחבר — שמוחר למלול בשנוי — ס"ל כהר"ף בשבת שם והרא"ש

לו מלילות מע"ש מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנון ותמחוי. וכתב ע"ז הבי' : ורבנו שכתב מנפח מיד ליד ולא פירש יותר אפשר דס"ל דמיד ליד היינו מיד לחברתה והא דארי"א מנפח בידו אחת אידי דארי"א אדא קשרי אצבעותיו אמר איהו בידו אחת כלומר בכל יד אבל אה"נ דמיד לחברתה נמי שרי כלישנא דברייתא. והמחבר כתב: ולא בשתי ידי אלא מנפח בידו אחת בכל כחו. וזה דלא כמ"ש הבי' בדעת הטור. וע"ז הביא רבנו רביה מלשון הגמ', שדוקא בידו אחת מותר.

קנון ותמחוי שחרי מולל ואוכל בראשי אצבעותיו וכו'. עכ"ל. 8 הטור כתב: היו לו מלילות מע"ש מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנון ותמחוי. והרמב"ם כתב בפ"א מהל' שבת הי"ז: כשהוא מנפח מנפח בידו אחת בכל כחו אבל לא בקנון וכו'. וכתב ע"ז המ"מ: וכתבו המפרשים ולא דוקא קנון ותמחוי אסור אלא אפילו בשתי ידי אסור כמ"ש שם (יג ב) כיצד מנפח ואסיקנא בידו אחת בכל כחו וז"ש רבנו ביד אחת דוקא. וכתב ע"ז הבי': ולפי"ז הא דתני מנפח מיד ליד ה"ק מיד לאותו יד עצמו נפח. והטור כתב: היו

ביאורי הגר"א

הסודר ושיטתם דהטור ס"ל דלהכי מילא נמנתי נסודרין לגביעומא דזו מים אסור ומשמרת דגמרא דמשמרת דוקא ולהרמב"ם סודרין למפלייתא דמשמרת נכ"ע אסור ומשמרת דגמרא ל"ד ויין דמנתי ג"כ ל"ד ואילן לשיטתו דס"ל דכל סחיטה משום ליבון וא"כ אף ניין ע"כ ש"ן ליבון והציץ הר"ן ר"ח מדלמתיק פ' לולב הגזול ופ' הגזול לאכלה ולא לכביסה וז"ל כמ"ס הסמ"ג כיון דלינו ממכין לכינוס א"ל שרייתו זהו כנוסו ועמ"ל נשם המ"מ נסמן ש"מ ס"ק ל"ו וטור א"ל לשיטתו דס"ל דלן כיון משום כינוס וס"ל דאף בלא ממכין הו' כינוס וכמ"ס חוט"א וכו"ל. ואמר ואפי' נסודרין לאפוקי משיטת המ"מ ור"ן שכתבו דסודרין דמנתי ג"כ למעלייתא רק שפירש דלולבין מותר אף במשמרת ונסודרין מותר אף עכו"רין רק שלא יהיו זו

נימא ליה מ"מ י"ל דלא גזרינן כיון שאינו אלא שנות ועי' בתוס' דמכונות הנ"ל דעת ר"מ ור"י שמחולקין בשאר משקין אם חייב נסוחט משום מפרק או משום מלכן ואפילו אמ"ל משום מלכן פ"ר דלא ג"ל אם מותר או אסור כשיטת' ומ"מ אף לר"י לא גזרינן שמה יסוחט בשאר משקין אף שהסחיטה אסור לנדרך מזהו אף במים מותר כמ"ס אכל מ' אחר שכתב דממכרין ל"ג שמה יסוחט אינו נראה לי דא"כ מלי קאמר לינחות כ' ונכמה מקומות וגם נענין ליבון מחולקין כנ"ל ועי' נספיק"ד דשנת וכמ"ס נס"י ש"ב: ואם הם כו' ולהרמב"ם במשמרת. מדקאמר נמנתי נסודרין וע"כ נלולבין כמ"ס נגמ' ואפ"ה דוקא נסודרין ח"ש ואפי' נסודרין כ' וס"ל דמשמרת שאלמו נגמרא ל"ד אלא סודר ח"ש ויין כו' למון

ברכת אליהו

במשמרת משום, דבמשמרת עשויה לכך, מה לי עשוי לכך או אינו עשוי, וכתב המ"א שגם הטור מורה שבבגד נקי אין אומרים, שרייתו זהו כיבוסו. אלא שטעמו — שאסור בסודר — משום סחיטה. דהיינו שחורשיש, שמה יסוחט והיו כיבוסו. ובמשמרת אין חשש שמה יסוחט — כיון שעשויה לכך — ולכן מותר. ומ"ש הטור, משום ליבון — ל"ד, דאין זה ליבון. כמ"ס תוס' בשבת ק"א ב ד"ה האי. שהתוס' הקשו איך מותר לנדה שאין לה בגדים להערים ולטבול בבגדיה, כדאייתא בבב"ב י"א. נימא שרייתו זהו כיבוסו. ותימצו התוס': וי"ל דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמר שרייתו זהו כיבוסו. הרי דבנתינת מים על בגד נקי אין משום ליבון. וכתבו התוס' שם שבמקום שמצאנו שאסור משום סחיטה, כגון בשבת ק"ג ב — גבי היה מהלך ופגע באמת המים, וכן שם קמ"א — הרוחק במי מערה ונסתפג באלונגות' לא כיבאנה בידו משום סחיטה — היינו שמה יסוחט. וכן היא כוונת הטור דחיישינן שמה יסוחט וזוהי יהיה משום ליבון. וכ"כ התוס' כתובות ו ד"ה האי בשם ר"ת, שסחיטה היא משום ליבון, ולא שייך אלא במים ולא ביין ושאר משקין, ולכן לא מציינו שגזרו שמה יסוחט אלא במים. והביאו התוס' כמה ראיות שבמים גזרו שמה יסוחט, וכתבו: ואילו בפרק תולין (שבת קל"ב) תנן מסננין את היין בסודרין אלמא לגבי שאר משקין לא גזרינן משום סחיטה. והוכיחו התוס' דדוקא יין בסודרין מותר דל"ל משום סחיטה, דאין כשאר משקין משום ליבון, אבל במים אסור, משום דגזרינן בהו שמה יסוחט. והוא כשיטת הטור שאסור ליתן מים בסודרין משום גזירה שמה יסוחט, ומ"מ אפשר לומר דנקט הטור ליבון משום דאפילו חיוב חטאת משא"כ משום סחיטה דהוא רק גזירה. אבל עיקר הטעם כמ"ס התוס' הנ"ל בספיק"ד

הגמ': כיון דמשתחי הכי לאו מידי קעביד. ופירש"י בד"ה כיון: שראוי לשותתו כמו שהוא בלא סינון. הרי שדבר שראוי לשותתו בלא סינון מותר לסנון אף במשמרת. (טז) המחבר לא חילק בסודרין בין נקיים למלוכלכים, ומשמע שאף בסודרין נקיים, אסור משום ליבון. ובבאה"ג סק"ג ציין לטור, וז"ל הטור: ויין או מים שהם צלולין יכול לסננו במשמרת ואין כאן משום בורר כיון שהם צלולין אבל עכו"רין לא ובשעת היתנות שדרך לשותות היין עבור קצת יכול ליתנו עם שמרים במסננת לסנון ואין בו משום בורר ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש לליבון אבל בסודר שחושש לליבון אסור משום ליבון ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי. וזה כשיטתו שבשריית בגד במים אמרינן שרייתו זהו כנוסו, ואסור אף כשאין הבגד מלוכלך. וכמ"ס בסמ"ש ש"ב נס"ט ברמ"א: ובגד שאין עליו לכלוך מותר לתת עליו מים מוצנעים ולא מורכבים שמה יסוחט ויש אוסרין בכל ענין. ועמ"ש בסק"ל, ושם בסק"ל"ז כת' שרעת הטור דאף בבגד נקי אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. וע"ע מש"ש בזה וכן צוין שם בדפוס השו"ע על שיטת היש אוסרין שהיא דעת הטור. וכן בסמ"ש של"ד כתב הטור — כענין טלית שאחז בה האור — וכן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין כגון יין שאינו דרך כיבוס אך לא מים משום כיבוס. וביארנו בסק"ג ובסמ"ש ש"ב סק"ל"ז, שזה כדעת הרשב"ם בתוס' בשבת ק"א ד"ה נתן מים מצד זה, וז"ל: פי' הרשב"ם לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל ב' דם חטאת (ובחים צ"ב) דבבגד שרייתו זהו כיבוסו. ולדעת הרשב"ם אף אם אין עליו לכלוך יש בו משום כיבוס. אבל דברי המ"א נראין עיקר. שהמ"א בספיק"ד הקשה על הטור, שכיון שהטור סובר שבבגד אמרינן שרייתו זהו כיבוסו, אמאי התייר הטור ליתן מים

משום סחיטה דהוא רק גזרה. אבל עיקר הטעם כמ"ס התוס' הנ"ל וכו' שרייתו שמה יסוחט. צ"ב. דכפשוטו משמע שכונת רבנו לומר שהטור סובר כמ"ס בריש הטעין, ששרייתו זהו כיבוסו, ולא משום גזרה שמה יסוחט, ודלא כמ"א, וכן מוכח לקמן בספיק"ט — שכן נקט רבנו בשיטת הטור — שאסור ליתן מים בסודרין משום שרייתו זהו כיבוסו. ועמ"ש שובעצרה 15 שם. ועיין מ"ב סק"ל"ז שכתב — על דברי המחבר שאסור ליתן מים בסודרין משום ליבון — דשרייתו זהו כיבוסו כ"כ הבי' בביתא דברי הטור והמ"א והגר"א מסקו דלא אמרינן בזה שרייתו זהו כיבוסו כיון שאין עליו לכלוך ובדלעיל סימן ש"ב ס"ט, עכ"ל המ"ב. ולא כתב המ"ב

9 בריש ס"ק זה נקט רבנו בדעת הטור, ששרייתו זהו כיבוסו ואפילו בבגד נקי, וציין לסימן ש"ב וסימן של"ד. ובסמ"ש ש"ב סק"ל"ז ובסמ"ש של"ד סק"ג* כתב רבנו בדעת הטור שסובר כפי' הרשב"ם בשבת ק"א בתוס' ד"ה נתן, שאסור ליתן מים על בגד נקי. וכאן, אחרי שנקט כן בדעת הטור — כתב שדברי המ"א עיקר. והיינו שמש"ש הטור שאסור ליתן מים בסודרין, משום ליבון. אין הכוונה משום ששרייתו זהו כיבוסו, אלא משום גזרה שמה יסוחט. וכמ"ס התוס' בכתובות ו ד"ה האי. וכ"כ בשיטת השכת מלאכת מרקד סק"ז, שכן פירש הגר"א דעת הטור. ומ"ש רבנו, ומ"מ אפשר לומר דנקט הטור משום ליבון משום דאפילו חיוב חטאת משא"כ

ברכת אליהו

שינויי אחרים. וז"ל הגמ' שם: שאני התם מתוך שלא הותרה לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא. ולא תירצה הגמ' דשאני נדה שהיא טבילת מצוה. הרי דלרב יוסף גזרו גם במקום מצוה. וא"כ דברי התוס' בכתובות הנ"ל — שבמקום מצוה לא גזרו שמה יסחוט — הם דלא כרב יוסף, אלא כרבה או כרבה שם. שרבה אמר — בטעם איסור טבילת כלים בשבת —: גזירה שמה יסלנו בידו ויעבינו ד' אמות כרה"ר. ורבא אמר: מפני שנראה כמתקן כלי.

(יז) [בסקט"ז] הבאנו דברי הטור שמחלק בין מים לשאר משקין, וז"ל: בסודר שחושש לליבונו אסור משום ליבון ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי. וזה כשיטת ר"ת בתוס' בכתובות ו ד"ה האי, שכתב דב' מיני סחיטות הן. (א) במים — משום ליבון. (ב) ביין ובשאר משקין — משום מפרק. ועיין ושאר משקין אין בסחיטתן משום מלבן, כיון שמלכלכים את הבגד שנבלעו בו. וכחב ר"ת שמצינו סחיטה גם בשאר משקין, כגון: בשבת קכח ב — בענין אשה המביאה לחברתה שמן בשערה — דפרץ: והא אחי לידו סחיטה. וכן שם קמא — בענין ספוג שאין לו בית אחיזה: שאסור לקנח בו משום סחיטה. אבל סחיטה זו אינה משום מלבן אלא משום מפרק, ואסורה כמו סחיטת זיס וענבים. והובא דאזיל המשקה הנסחט לאיבוד, ליכא למיגזר ביין שמה יסחוט. ומשום כך מותר ליתן יין בסודרין. דמשום מלבן אין בזה. ומפרק אינו אלא בשצריך למשקין. ואע"ג שגם באינו צריך למשקין הוה פסיק רישיה, מ"מ הוה פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ופס"ר דלא ניחא ליה ד"ה פטור. כמ"ש בשבת קג א. דאיתא התם: התולש עולשין והמזרז זרדים אם לאכילה כגרוגרת וכו' אם ליפות את הקרקע כך שהן אטו כולו לא ליפות את הקרקע ביהו (הרי הקרקע מחלפה מאיליו — רש"י) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו באגם שנו (שאין צריך ליפות — רש"י) אביי אמר אפי' תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות לא צריכא דקעביד בארעא דחבירה. והביאו שם התוס' ד"ה לא צריכא את פירוש הערוך, דאירי בארעא דחבירה שאינו אוהבו ולפיכך לא ניחא ליה ושרי. ולפי"ז ליכא למגזר ביין בסודרין שמה יסחוט, שאף אם יסחוט, כיון דלא ניחא ליה במה שיוצא מותר. וכ"ש רבנו אסור משום ליבון, כיון שבשאר משקין אינו מחלכין ע"י הסחיטה. וכל זה — שלא גוזרים בשאר משקין שמה יסחוט — הוא לפי ר"ת והערוך שפס"ר דלא ניחא ליה מותר. אבל לחולקים וסוברים שפס"ר דלא ניחא ליה אסור. לכאורה אסור ליתן יין בסודרין, גזירה שמה יסחוט, וכשסוחט אסור משום דהוה פס"ר דלא ניחא ליה. אבל אפשר אף להחולקין על ר"ת

דשבת קיא א ד"ה האי, ופ"ק דכתובות ו ד"ה האי הנ"ל, ומרדכי שבת פרק ט"ו סימן שפ"ט, וז"ל המרדכי: אבל אי ליכא טיגוף אין נתינת מים בבגד קרוי כבוס ואינו אסור אלא גזירה שמה יסחוט. וכן כתבו ש"פ, שאיסור נתינת מים על בגד הוא משום שמה יסחוט. [כנ"ל בסימן ש"ב סעיף ט', וכמו שצוין שם בדפוס השו"ע על שיטת המתירין ברמ"א. ועיין בשו"ת אבני נזר סימן קנ"ט שהאריך לכאור שיטות הראשונים והפוסקים בזה]. וכמ"ש בשבת קי"ג ב — גבי ההולך בשבת ופגע באמת המים —: היכי ליעבד ליעבר זימנין דמיתווסן מאני במיא ואחי לידו סחיטה. ולא אמרו שם שהאיסור משום ששורה בגדיו במים, ויש בזה משום כיבוס אלא, ואחי לידו סחיטה. וכן איתא שם קמ"ז ב' — גבי אלונגית שאסור שהמסתחב בה יביאה לביתו —: כיון דחד הוא אחי לידו סחיטה. וכן בביצה פ"ב גבי הני נשי דקא מליין חצבייהו (שואבות מים מן הנהר רש"י) ביומא טבא ולא קא משניין — אמר תפרוס סודרא עלויה זימנין דמטמיש במיא (שנשרה במים — רש"י) ואחי לידו סחיטה. הרי דבכל הנ"ל חששו רק משום שמה יסחוט. אבל משום ליבון, כבר כתבו — התוס' בשבת קיא א הנ"ל — בדבדב שניין בו לכלוך, או שנותן עליו מים כאופן שהוא דרך לכלוך, אין בו משום ליבון. וכמ"ש סימן ש"ב סעיף ט' כדעת הראשונה ברמ"א. וכמ"ש בסק"ז הנ"ל. וכתבו התוס' בכתובות הנ"ל, דהא דלא גזרו בההולך להקביל פני רבו וכו' ונדה מערמת וטובלת משום דבמקום מצוה לא גזרינן לשמא יסחוט. שהתוס' שם הקשו מהא דאיתא ביומא עז ב, ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש (משום רחיצה — רש"י) — אמאי התירו ולא חששו שמא יסחוט. וכן הקשו במביצה יח א שהתירו לנדה להערים לטובל בבגדיה. ותירצו התוס': איכא למימר התם מצוה שאני. וכ"כ במרדכי הנ"ל ובהגמ"ר שם סימן תס"א וש"פ. ומ"ש התוס' ד, במקום מצוה לא גזרו, צ"ל שהוא משום שלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו, וכל האיסור הוא רק משום גזירה שמה יסחוט, ובמקום מצוה לא גזרו. וצ"ל שהוא דלא כרב יוסף בפ"ב דיו"ט גזור בטבילת כלים שמה יסחוט. דבביצה יז ב תנן: חל (יו"ט) להיות אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת וכו' אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת. ודייקה הגמ' דלכו"ע מיהת כלי בשבת לא. ואמר רב יוסף שם יח א: גזירה משום סחיטה. ואע"ג דשם איירי בטבילת כלים דהוי מצוה. הרי דלרב יוסף אף בדבר מצוה חיישינן שמה יסחוט. [ועיין סימן שכ"ו סעיף ח' ומש"ש סקט"ז ובהערה 6 שם] וכן פריך לרב יוסף שם מההיא דנדה מערמת וטובלת בשבת, ולא גזרו שמה יסחוט. ומשני שם

שהמ"א ורבנו פירשו כן בדעת הטור — כמ"ש על דברי הב"י — אלא כתב דמסקי כן להלכה. ואף שהמ"א כתב שזוהי כוונת הטור, מ"מ כדבריו רבנו אפשר לומר שכתב כן רק להלכה, אבל אין כוונתו שכן היא דעת הטור. והטור באמת ס"ל דשרייתו זהו כיבוסו אף בבגד נקי. וכן משמע בבאור הלכה סימן ש"ב. ששם הביא דעת הגר"א בניגוד לדעת הטור. ח"ל שם בדי"ה שיש עליו לכלוך: והנה לדינא עיין בבאור הגר"א שכתב דהנכון כדעת הראשונה לא אינו מתכוון לכביסה אלא משמע ע"כ שדעת רבו הראשונים כדעת הראשונה ומ"מ כיון שיש כמה ראשונים שמחמירים בזה וכן הוא דעת הטור כסימן ש"ט ובסימן של"ד לפי מה שבאור הב"י בודאי יש לחוש להחמיר באיסור תורה, עכ"ל בהכ"ל. ולא כתב בהכ"ל שלדעת הגר"א דברי הטור הם ולא כתב כהכ"ל. וכן חל רבנו בסימן שלד סק"ג — בענין המחלוקת שהביא המחבר שם בסעיף כ"ד.

אם מותר ליתן מים על סודר שאחז בו האור בצד אחד —: אבל הטור בעל הסכרה השניה אזיל לשיטתו דלא ס"ל האי סוגיא כמ"ש בסימן ש"ב ס"ט. משמע שכן נקט בשיטת הטור — כמ"ש בסימן ש"ב שם — ששרייתו זהו כיבוסו, ולא כמ"ש כאן — שהעיקר כדעת המ"א שאסור רק משום גזרה שמה יסחוט, ולפי"ז כוונת רבנו — כשכתב. ומ"מ אפשר לומר דנקט הטור משום ליבון כו" — לומר שיותר ניחא לפרש כן כדעת הטור — שהטעם משום ליבון ולא כמ"ש קודם שהעיקר כדעת המ"א שהאיסור משום שמה יסחוט. אלא שלפ"ז קשה מ"ש רבנו. ממשא"כ משום סחיטה דהוא רק גזירה. שאם רצונו של רבנו לפרש בזה הא דנקט הטור הטעם משום ליבון — ולא כמ"ש התוס', שהטעם הוא משום גזרה שמה יסחוט — היה לו לומר בפשטות, שהטור ס"ל שרייתו זהו כיבוסו, ומשום כך נקט הטעם משום ליבון ולא היה צריך רבנו לכתוב

ברכת אליהו

עז כ שההולך להקביל פני רבו בשבת עובר עד צווארו כמים — ואמאי לא גזרו שמא יסחוט. ותיצרו התוס' בתירוצ' השני שמצוה שאני, דלא גזרו לאסור משום שמא יסחוט. כיון שעוסק במצוה. אבל תירוצ' אחר שכתבו התוס' שבמכתבין לא גזרו שמא יסחוט אינו נראה לי. שהתוס' שם כתבו בתירוצ' הראשון, וז"ל: דכל דבר שאדם עושה במזיד לא שייך למימר שמא יסחוט ודברא הוא כיון דלדעת כן הוא עושה. ותירוצ' זה אינו נראה. דא"כ מאי קאמר בשבת קיג כ — כענין היה מהלך ופגע באמת המים — „לינחתו [כפנינו]: ליעברו [זימנין דמיתווסן מאני במיא ואת' לירי סחיטה]“, והא במקום שעושה לדעת לא חיישינן שמא יסחוט. וכן בכמה מקומות אמרינן שגזרו שמא יסחוט, אף שעושה לדעת [כגון]: בשבת קמז כ שמותר להסתפג באלונטית אבל אסור להביאנה בידי, שמא יסחוט. הרי שגזרו שמא יסחוט גם כשעושה לדעת. אלא ודאי עיקר התירוצ' הוא שמצוה שאני, וגם כענין ליבון מחולקים כנ"ל. ועיין פס"ד דשבת וכמ"ש בס"מ ש"כ"י.

הולכים לאיבוד, הוי פס"ד דלא ניחא ליה ואסור. וכן נראה מדברי התוס' בכתובות ו א ד"ה האי. שהתוס' הכיאו שם בתחילה שיטת רש"י שאיסור סחימת הנקב בגיגית הוא משום סחיטה. והקשה ע"ז ר"ח, שסחיטה איסורו משום ליבון, וזה לא שייך בשאר משיקס. והא דמצינו סחיטה גם בשאר משיקס, הוא משום מפרק. והכא אומר ר"ח דליכא למימר דאסור משום מפרק כיון שהנחתם הולך לאיבוד ואע"ג דהוה פס"ד וכן פ"י הערוך דכל פס"ד דלא ניחא ליה שרי. וע"ז הביאו התוס' את שטת ר"י, וז"ל: ונראה לר"י דלא קשה מידי דאיכא למימר דאסור לסחוט בשאר משיקס ליבון כמו המים ומ"מ לא חיישינן בהו שמא יסחוט כיון שהטעם והרחה נשארם וע"ז הביאו התוס' את שטת ר"י, וז"ל: ונראה לר"י דלא קשה מידי מפרק ואע"ג דהוה פס"ד דלא ניחא ליה אסור לכתחילה לר"ש כמו משאצ"ל ג. וכו'. וז"ל שכתחילה כתבו תוס' דאין כאן משום מפרק כיון שהמשיקס אזלי לאיבוד. ואח"כ כתבו שיש צד לומר שיש איסור משום מפרק — משום דהוה פס"ד — ועל צד זה אמרו תוס' שיש כאן ענין של פס"ד דלא ניחא ליה ואסור. ומשום: נראה כמ"ש לעיל, שגם בדברי רבנו צ"ל על הדרך שכתבו תוס' הנ"ל. ומ"ש רבנו ואפי' את"ל וכו', דהוה פס"ד תוס' „ומצינן למימר נמי דאסור משום מפרק“. ובהו פליגי ר"ת ור"י — בפס"ד דלא ניחא ליה, כיון שהמשיקס הולכים לאיבוד — אי מותר או אסור.

ובענין פס"ד דלא ניחא ליה. עיין בדברי רבנו סימן רמ"ג סקס"ט, וסימן ש"כ סקכ"ו.

11 כד"א כתב ש"ש בב"אור הגר"א, „וגם בענין ליבון“, הוא

ט"ס, וצ"ל: אף לענין ליבון. והיינו שחולקים אם שייך בדבר שבת

בו לכלוך שרייתו זהו כיבוסו. וא"כ במים לצורך מצוה תלוי

בפלוגתא וכמ"ש בסקט"ז.

והד"א הגיה כן משום שרבנו כתב קודם לכן ש"אף לר"י לא

גורנין שמא יסחוט, ומודה ר"י לר"ת בענין זה. וע"ז כתב רבנו —

לפי גירסת הדי"א — שאמנם בענין זה לא גזרו, מודה ר"י לר"ת

„אף לענין ליבון פליגי“. ונראה דא"ז הלכה כדברי הדי"א. וי"ל

שדברי רבנו מוסכמים על מ"ש לעיל מיה, „ועיין תוס' בכתובות הנ"ל

דעת ר"ת ור"י וכו'“. ולפ"ז יוצא שר"י ור"ת מחולקים כבי ענינים.

(א) אי חייב בשאר משיקס משום מפרק או משום מלבן. (ב) בפס"ד

דלא ניחא ליה אם מותר או אסור. וע"ז מיס רבנו. „גם בענין ליבון

מחולקים וכנ"ל“. היינו שחולקים בענין גוסף, כמ"ש בסקט"ז שיש

מחלוקת בענין שרייתו זהו כיבוסו כבגד נקי. ומה שציין רבנו

לסופ"ד דשבת, כוונתו לדברי התוס' שם ק"א א ד"ה האי. שהתוס'

כתבו שם — בענין מסוכרייתא דנזייתא שאסור להדוקה ביומא

טבא — שגם בשאר משיקס יש משום מלבן כיון שהבגד מתלבן קצת.

ומשום אסור להדק סחימת הגיגית דיש בה משום מלבן. וכן כתבו

התוס' שם שיש בזה משום מפרק כמו בויזים ועונבים. וכל זה הוא

כשטת ר"י בכתובות הנ"ל. שלשטת ר"ת אין כסחימת הגיגית לא

משום מפרק, ולא משום מלבן. והא דאסור לסתום הגיגית הוא

משום עשיית כלי. כמ"ש התוס' בכתובות הנ"ל. והקשו התוס'

בשבת שם איך התירו לנדה לטבול בכגריה בשבת „נימא שרייתו

הערוך — כמובא לקמן בס"מ ש"כ סעיף י"ח [ועמ"ש בס"ק כ"ו, כ"ז] — ואוסרין פס"ד דלא ניחא ליה, ולפ"ז היה מקום לאסור ליתן יין בסודרין משום גזירה שמא יסחוט, מ"מ י"ל דלא גזרינן, כיון שאפילו אם יסחוט אינו אלא שבות. ומשום כך מותר ליתן יין בסודרין, ולא גזרו שמא יסחוט אף שלסחוט ודאי אסור — אע"ג דלא ניחא ליה כמה שיוציא — משום דפס"ד דלא ניחא ליה אסור. ועיין בתוס' בכתובות הנ"ל דעת ר"ת ור"י שמהחולקין בשאר משיקס אם חייב בסחוט משום מפרק או משום מלבן ואפי' את"ל משום מלבן פס"ד דלא ניחא ליה אם מותר או אסור כשיטתם¹⁰. ומ"מ אף לר"י — שאסור לסחוט אף במקום שהמשקה הולך לאיבוד משום דפס"ד דלא ניחא ליה אסור — לא גזרינן שמא יסחוט בשאר משיקס אף שהסחיטה אסור, וכנ"ל דכיון שפס"ד דלא ניחא ליה אסור רק משום שבות, לא גזרינן שמא יסחוט. [ו] לצורך מצוה אף במים מותר כמש"ש. שהתוס' הג"ל הקשו מהנהג' בכיצה יח א שנה מערמת וטובלת בכגריה בשבת, וכן ביומא

סחיטה „היא רק גזרה“. וע"ל סק"י ובהערה 13 שם. וכד"א כתב — בפרשו דברי רבנו — : והא דלא כתב הטעם משום סחיטה גופא שהוא משום מפרק כמ"ש התוס' היינו משום דמותר ר"ח דאפשר שירוב ליחוב חובט חטאת מחמת ליבון אבל משום מפרק לא דמרפק לא הוי כשהמשקה יוצא לאיבוד ואין אסור רק משום גזרה דסחיטת ויזים ועונבים ולכן כתב משום ליבון אבל כשכוונתו שיסחוט ודוקא וכו', עכ"ל. וגם פירושו צ"ע, שלפי דבריו העיקר חסר מן הספר. שהיה צריך רבנו להדגיש החילוק בין מלבן למפרק. שבסחוט ומלבן חייב, ואילו במפרק פטור, כיון שהמים הולכים לאיבוד. ועוד קשה שעד עכשיו לא הזכיר רבנו דין מפרק, וכשהזכיר „משום סחיטה“ כוונתו לאיסור ליבון, דהיינו שמא יסחוט ויבוא לידי ליבון. ורק כסק"ז מברר רבנו דין סחיטה משום מפרק, ודברי רבנו צ"ב.

10 בדמשקס אליעזר כתב לבאר דברי רבנו, „ח"ל: ועתה" בכתובות שם דר"ת ס"ל דבשאר משיקס לא שייך ליבון רק משום מפרק והיכא דלא ניחא ליה כהולך לאיבוד שרי לגמרי ולר"י גם בשאר משיקס יש ליבון וגם פס"ד היכא דלא ניחא ליה אסור ליה ס"ל דאסור ולהכי אסור לסחוט אף אם בשאר משיקס משום ליבון אע"ג דלא ניחא ליה בהליבון הואיל דאין מתלבן לגמרי מ"מ כיון דהוה פס"ד אסור וכו', עכ"ל. ודבריו צ"ב, דאמאי לא ניחא ליה אם מתלבן הבגד רק מעט ואינו מתלבן לגמרי. ועוד, דלעיל — על מ"ש רבנו „וב"ש שאינו משום ליבון“ — כתב בד"א: וכ"ש דאין לאסור משום ליבון דבשאר משיקס לא שייך ליבון כנ"ל וגם הוי פס"ד דלא ניחא ליה כיון דאין מתלבן בזה לגמרי. וע"ז, שהתוס' בכתובות ו א ד"ה האי — המובא להלן — כתבו ענין פס"ד דלא ניחא על מפרק ולא על מלבן. וגם מדברי רבנו לא משמע כהדיא — ששלבן הוי פס"ד דלא ניחא ליה. דו"ל רבנו: היכא דאולי לאיבוד ליכא למבוג ביין דמרפק אינו אלא בשצריך למשקין ובפס"ד דלא ניחא ליה ד"ה פטור כמ"ש קג א וכ"ש שאינו משום ליבון. הרי שרבנו כתב שאין כסחיטת יין משום מפרק, משום דהוה פס"ד דלא ניחא ליה. ולא כתב כן על ליבון.

ולולי דמסתפינא היה נ"ל שיש ט"ס בדברי רבנו. ובמקום מ"ש בבאורי הגר"א „ואפי' את"ל משום מלבן וכו'“, צ"ל „ואפי' את"ל משום מפרק פס"ד דלא ניחא ליה אם מותר או אסור כשיטתו“. והיינו שר"ת ור"י מחולקים בשאר משיקס. ר"ת סובר שאין איסור מלבן בשאר משיקס, ורק משום מפרק איכא. ור"י סובר שאסור לסחוט משום מלבן [וכ"ז סחוט ליה מתלבן הבגד קצת והוי מוכסב — לשון התוס' בשבת ק"א א ד"ה האי]. ולכאורה לשיטת ר"ת — שאין כשאר משיקס משום מלבן מותר לסחוט הבגד משאר משיקס, דכיון שאינו צריך למשקס, אין בזה משום מפרק. ואע"ג דהוה פס"ד שמפרק המשיקס, אפי"ה מותר, כיון דלא ניחא ליה במשיקס ההולכים לאיבוד. וע"ז כתב רבנו שאפילו את"ל משום מפרק — והיה צריך להויתר מותר — עדיין פליגי ר"ת ור"י. כ"פס"ד דלא ניחא ליה אם מותר או אסור כשיטתם. דר"י שחולק על ר"ת וס"ל שפס"ד דלא ניחא ליה אסור, גם כאן יהיה אסור. ואע"ג שהמשיקס

ברכת אליהו

במשנה „מסנין את היין בסודרין“ — ולא תנן ברותא טפי שאף במשמרת מותר — אין הכוונה לומר שבמשמרת אסור. אלא שהמשנה מחדשת שסודר גרע ממשמרת. שבמשמרת מותר בין יין ובין מים, שלא שייך במשמרת ליבון, וכנ"ל כסקט"ו, אבל בסודרין מותר רק יין, ומים אסור משום ששיך בזה ליבון, ומשום"ה תנן במשנה „מסנין את היין בסודרין“. ומשמרת דגמרא משמרת דוקא. שהרי זעירי אמר בגמ' : נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת. וכיון שזעירי כלל בדבריו גם „מים“ צלולים — בניגוד למשנה שהתירה רק יין בסודרין — ובסודר אסור ליתן מים משום שיש בזה ליבון. משום"ה „משמרת“ שאמר זעירי הוא דוקא — לאפוקי סודרין. ולהרמב"ם סודרין למעלייתא דמשמרת ככ"ע אסור ומשמרת דגמרא ל"ד. שלהרמב"ם אסור במשמרת אף ביין צלול, וע"כ הא' שאמר זעירי בגמרא „נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת“ הוא ל"ד. אלא הכוונה לסודר. ולפי"ז כשאמרה המשנה שמוותר ליתן מים „בסודרין“ הוא דוקא. ולמעלייתא נקט סודרין. שדוקא בהם מותר ולא במשמרת. ולדברי הרמב"ם יין דמתני' — דתנן : מסנין את היין בסודרין — ג"כ ל"ד. שהרי זעירי אמר בגמ' : נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת. וכבר כתבנו ש„משמרת“ דזעירי ל"ד אלא הכוונה לסודר. הרי דבסודר מותר אף מים. וע"כ הא' דתנן במתניתין „יין בסודרין“, הוא ג"כ ל"ד, אלא ה"ה מים. וכ"כ הרמב"ם שם : אבל מסנין יין שאין בו שמרים או מים צלולים בסודרין, וכנ"ל. ואזיל — הרמב"ם — לשיטתו, דס"ל דכל סחיטה — אף ביין — האיסור הוא משום ליבון¹². וא"כ אף ביין ע"כ שייך ליבון. ואף הר"ן ס"ל כן. והביא הר"ן בשבת קיא ב ראי'ה — שאף ביין שייך איסור ליבון — מדאמרין בפרק לולב הגזול סוכה מ א ו כ"ה פ' הגזול ב"ק קא — : אין מוסרין פירות שביעית לא לתוך משרה (לשרות פשתן ביין של שביעית — רש"י) ולא לכביסה (לכבוס בגדים ביין של שביעית וכו' — רש"י). וביארה שם הגמ' : דאמר קרא לאכלה (ויקרא כ"ה ו) ולא למשרה ולא לכביסה, הרי שאף היין מלבן. ולפי"ז צ"ב הא דשרי ליתן מים ויין לסודרין, והרי יש בזה משום ליבון. וצ"ל כמ"ש הסמ"ג במצוה ל"ח ס"ה במלאכת דש והובא בב"ח סוף סימן ש"ב „דכיון שאינו מתכוין לכיבוס, אין אומרים שרייתו זהו כיבוסו“. שהרי כל כוונתו לסנן את היין, ולא לכבס את הסודר. ועיין מ"א דביין מי שייך סקל"ו בשם המ"מ, ח"ל המ"א : נראה שכל שאינו מתכוין אין

(יח) ז"ל הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת הי"ד : המשמר יין או שמן או מים או שאר משקין במשמרת שלהן חייב והוא שישמר כגורגרת אבל מסנין יין שאין בו שמרים או מים צלולים בסודרין ובכפיה מצרית כדי שיהא צלול ביותר. ולמד הרמב"ם דין זה — ש„משמרת אסור ואפי' מים ויין צלולים ואפי' בסודרין לא התירו אלא בצלולין אבל לא בעכורין“ — מדקאמר במתני' שבת קלט ב : ומסנין את היין בסודרין ובכפיה מצרית, ומדלא קתני „במשמרת“ — דהוי רבותא טפי — ש"מ שאין היתר אלא בסודרין. וע"כ אף בסודרין לא הותר אלא בצלולין. כמ"ש בגמ' שם : אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורין לא. ואפ"ה לא הותר אלא דוקא בסודרין, כנ"ל במשנה. הרי דלא הותר אפי' בסודרין אלא בצלולין, וז"ש הטור והמחבר : ואפי' בסודרין לא התירו אלא בצלולין אבל לא בעכורין. וס"ל דמשמרת שאמרו בגמ' — „נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת“, דמשמע לכאורה שאף למשמרת מותר ליתן — הוא ל"ד, אלא הא דאמר זעירי „לתוך המשמרת“, כוונתו לתוך הסודר. וז"ש השו"ע : יין מגתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמירה ונותן לתוך הסודר. וזה מל' הרמב"ם שם. שהגמ' הקשתה שם על זעירי — שמתיר רק ביין צלול — : מיתבי רשב"ג אומר טורד (מערכב — רש"י) אדם חבית של יין ייב ששמירה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש. אלמא שגם ביין עכור מותר. ומשני : תרגמא זעירי בין הגתות שנו (שכל היינות עכורין ושותין אותן בשמריהם הלכך אין כאן תיקון דכלאו הכי משתתי — רש"י). ולפי"ז מותר ליתן יין עכור בין הגתות אף במשמרת. אבל הרמב"ם כתב שם „וכן יין מגתו וכו' ונותן לתוך הסודרין“. [ונראה שהוא ז"ל מפרש דכל משמרת דכאן בגמ' ל"ד משמרת אלא סודרין ולא הוצרך לפרש בגמרא דסמך אמתני' וכן הברייתא סמך אמתני' ופ"י כן משום דאי לא אמרת הכי קשה טובא בהא דמקשה גמרא לזעירי מדרשב"ג לימא ליה דלטעמך קשה ברייתא אמתני' דבמתני' אמרו דוקא סודרין אבל משמרת לא וברייתא אמרה משמרת אלא ודאי דמשמרת הנזכר בברייתא היינו סודרין וסמך אמתני' וכן במשמרת שהזכיר זעירי. זה נראה בדעתו ז"ל — לשון הל"מ שם]. והסבר שיטתם זהו הטור והרמב"ם הוא כמו שנבאר להלן. דהטור ס"ל דלהכי (תנאי) [תנן] במתניתין בסודרין לגריעותא דבו מים אסור. שהטור סובר שמה שכתוב

זוהי שציין רבנו לסימן ש"ב, היינו ששם בסקל"ז ביאר מחלוקת הראשונים בענין שרייתו זהו כיבוסו, ותלה מחלוקת זו בשני תירוצי תוס' כשבת קיא ב הגי'.

12 מ"ש רבנו שהרמב"ם לשיטתו שאף ביין שייך ליבון, אינו מפורש ברמב"ם, ואדרבא מדברי הרמב"ם משמע לכאורה שרק במים שייך ליבון. שהרמב"ם כתב בפ"ח מהל' שבת הי"א : המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב והסוחט את הכבד עד שיוצא המים שבו ה"ו מכבס וחייב. אלא שהמ"מ שם הביא דברי הרמב"ם שכתב שאף ביין שייך משום ליבון, וסיים הרמב"ם : וכענין הזה כתב ר' משה הספרדי ז"ל. וכתב ע"ז הכס"מ : אבל מ"ש דבין מי שייך כיבוס לכאורה משמע מדברי רבנו בהפך דבמים דוקא חייב אלא שפכ"כ (הט"ו) כתב הסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לדחוק מטלית או מוך וכיוצא בהם כפי האשישה וכיוצא בהם לסתמה שמא יבוא לידי סחיטה ומדלא פירש דאשישה מליאה מים דוקא מיירי אפשר לומר דבשאר משקין מי חייב דסחט אשישה שאר משקין יש בה וא"כ צ"ל שם"ש כאן עד שיוצא המים שבו לא דוקא מים, עכ"ל. וכן הביא רבנו לעיל בסימן ש"ב סקל"ז מדברי המ"מ הנ"ל [וראה שם הערה 10].

זהו כיבוסו. ותירוצו : דוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. הרי שלשיטת התוס' אין אומרים שרייתו זהו כיבוסו כבגד נקי. ואח"כ כתבו שם התוס' : ומצא ר"י מוגה כספר הישר דלא אמר שרייתו זהו כיבוסו דכבר שאינו כי אם לכלוך כמו סיפוג באלונטית וקניון ידים במפה והיי שחולכים במים עם בגדים הוי בגד דרך לכלוף ולא דרך קניון. הרי דלר"ת כספר הישר במקום שהוא דרך קניון אסור אפילו בבגד נקי. ולפי"ז אפשר לומר שר"י שאמר בכתובות שם ובשבת שם שאסור ליתן מים ע"ג בגד משום גזרה שמא יסחוט, זה משום דס"ל דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו, והאיסור הוא משום גזירה. ומשום"ה בגדה ובהולך להקביל פני רבו שהתירו להכנס למים, תירץ ר"י משום דמצוה שאני". והיינו שכיון שהאיסור הוא רק משום גזרה — במקום מצוה לא גזרו. אבל ר"ת ס"ל ששרייתו זהו כיבוסו אפילו בבגד נקי, והוי איסור ליבון. ולפי"ז קשה מהא דהתירו בגדה והולך לקבל פני רבו להכנס למים, ולא מהני לא דהוא צורך מצוה, שהרי שרייתו זהו כיבוסו הוא איסור דאורייתא, ובה לא הקלו לצורך מצוה. ולכן תירץ ר"ת שכיון שהוא דרך לכלוף שרי. וזהו שציין רבנו לסופי"ד דשבת, משום שמעם נראה שר"ת מחלוקים גם בענין שרייתו זהו כיבוסו.

באר הגולה

ס טור נשם הרמב"ם
פרק מ'
ע שם אוקימתא
דזינרל לגרימא
דרשנא'
פ רמב"ם שם ו'
הנ"ל דק"ל דמשמרת
שאתרי שם ולו
משמרת ממע אלא
מותר לשמור קאמר.
צ שם גמרא. ק שם נמשנה. ר שם ונגמרא. ש שם. ת שם.

עכורים בין מים בין יין אסור לסננס ולהרמב"ם משמרת אסור ואפי' מים ויין צלולים ואפי' בסודרים לא התירו אלא בצלולין אבל לא בעכורים ע ויין מנתו כל זמן שהוא תוסס (פי' שגלה מיומם) טורף חבית בשמריה ונותן לתוך פ הסודר: יא צכשמסננין היין בסודר צריך לזוהר שלא יעשה גומא (בסודר) לקבל היין משום שינוי: יב כל מקום שמותר לסנן יין בסודר ק מותר לסננו בכפיפה מצרית (פי' קופה ששעין מן הגומא וממני ערנה) ר (יט) ויזהר שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום שינוי: יג ש כלי שמעריין (פי' שמריקין) בו יין מהחבית לא יתן בפיו (כ) קשים וקסמים בחזקה שאין לה מסננת גדולה מזו: יד ה מותר לערות בנחת מכלי לחבירו (כא) ובלבד שיוזהר שכשיפסוק הקילוח ומתחילין לירד נצוצות

ביאורי הגר"א

מותר אף בעכורין ומפרש משום שנושא שינוי וע' ר"ן וכן שיטת הרמב"ם אפשר לפרש כן אצל לפי' הטור צין דאין זו משום כינוס ולחסיטה ליל שינוי הא אף נמשמרת מותר

שמרים ומשמתי הכי וע"ש גר"ן: (יט) ויזהר כר' משום שינוי. ולא משום אהל כפרש"י דל"כ אף בסודר ועמ"א ס"ק י"ג וכ"ז לשיטת הר"ן לסודרין וכפיפה מנחת

ברכת אליהו

ליכא כיון שאינו רחב כמ"ש סו"ס"י שט"ו. וכ"ז לשיטת הר"ן לסודרין וכפיפה מצרית מותר אף בעכורין. כנ"ל בסקי"ח. ואילו במשמרת אסור בעכורין, ומשום כך מפרש הר"ן שצריך להגביה טפח משום שבוה עושה שינוי, כדי שלא יבוא לסנן במשמרת. ועיין ר"ן שם [שהקשה על פירש"י כמש"ל — דא"כ גם בסודרין יש להזהר שלא יגביה טפח — וכתב שהטעם משום שינוי]. וכן שיטת הרמב"ם אפשר לפרש כן. אבל לפי' הטור צין דאין בו משום כינוס (ולסחיטה ל"ל שינוי הא אף במשמרת מותר בלא שינוי) צ"ל: וסחיטה ל"צ שנוי דהא אף במשמרת מותר בלא שינוי. וכ"כ בד"א¹⁵. (כ) איתא בשבת קלט ב: אמר רב פפא לא ניהדק איניש צינייתא בפומיה דכוזני דחביתא משום דמיחזי כמשמרת. ופירש"י כד"ה לא ניהדק: כלי חרס קטן שמעריין בו יין מחבית לא יתן בפיו קשין וקסמים בחזקה לפי שאין לה מסננת גדולה מזו. ודברי המחבר כאן הם עפ"י דברי רש"י. (כא) שם. [איתא בשבת קלט ב: דבי רב פפא שאפו (לשון שפוי) בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי — רש"י] שכרא ממנא למנא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא האיכא ניצוצות (קטנות) הנישופות באחרונה מתוך הפסולת שקורין בריי"ש

דאע"ג דמשמתי הכי כיון דרובייהו דאיניש קפדי בהו דוקא ע"י שינוי דמיננו בסודרין ובכפיפה מצרית הוא דשרי כדתנן במתניתין אבל במשמרת אסור. (יט) [תנן בשבת קלט ב: ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית. ואהא דתנן "בסודרין" אמר שם בגמ': אמר ר' ישימי בר חייה ובלבד שלא יעשה גומא. ואהא דתנן "ובכפיפה מצרית" אמר ר' חייה בר אשי: ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח. ופירש"י בד"ה שלא יעשה גומא: מן הסודר בפיו הכלי כי עובדא דחולא א"נ אתי לירי סחיטה. ובר"ה שלא יגביה: הכפיפה מקרקעית הכלי התחתון טפח כמדת אהל. וכ"כ הטור: וכשמסננין את היין בסודר צריך לזוהר שלא יעשה בו גומא וכו' וכן מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל. והמחבר שכתב בכפיפה מצרית ש, יזהר שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום שינוי" ולא כתב משום אהל — כפירש"י — משום דקשיא ליה, דא"כ אף בסודר צריך להזהר שלא יגביה מקרקעית הכלי טפח. אלא ודאי — מדלא אמרינן כן גם בענין סודר — אין לחוש בזה משום אהל. ועמ"א סקי"ג שכתב: ובסודר די בשינוי שאין עושה גומות (ר"ן) אבל משום אהל

15 בד"א ביאר דברי רבנו. ח"ל: וכן לשיטת הרמב"ם דס"ל דגם בין שיין ליבון ובסודר התירו בין ביין בין במים ול"ח לסחיטה א"כ י"ל ולהכי בעינן שינוי כדי שלא יבא לידי סחיטה וליבון משא"כ להטור רואו וראשונה דס"ל דס"ל דלא הותר רק ביין והטעם דביין לא שייך ליבון וליכא למגור משום סחיטה כנ"ל בסקט"ז א"כ לשיטתו תו א"א לומר הטעם גבי כפיפה וסודר משום שינוי דהלא לשיטת הטור משמרת וסודר שרין שכשיגיהם הותר בצלולין ובכזורין אסור והלא בצלולין מותר אף בלא שינוי וראה ממשמרת דשרי בצלולין לגמרי ולא מצינו כלל בגמ' ושו"ע לחיות נצרך במשמרת שינוי א"ו שמפרש הטור הטעם דבעינן שלא להגביה טפח הוא משום אהל כפירש"י [ולפ"ז קמה קשיית הר"ן דליכא נמי בסודר שלא להגביה טפח ועוד קשה דא"כ אמאי צריך בסודר שלא לעשות גומא כיון דא"צ שינוי כמו במשמרת]. עכ"ל הד"א. ומדברי רבנו אלה יש להביא ראיה לשיטת הר"א שכלכאנו לעיל בהערה 14. שהטור חולק על הרמב"ם רק בזה, שהרמב"ם אוסר במשמרת והטור מותר. אבל אף לטור מותר בסודר רק בצלולין ולא

שהרמב"ם מותר רק בסודר ובצלולין והטור מותר אף במשמרת. וגם בזה חלוק הטור על הרמב"ם. דס"ל לטור שבסודרים מותר גם בעכורים קצת. וכן משמע בפשטות מדברי הטור עצמו. שאחר שכתב הטור שמותר לסנן גם במשמרת: כתב: והרמב"ם ז"ל לא התיר אפילו בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים ומים צלולין אבל לסנן במשמרת אפי' צלולין או בכפיפה וסודר מים עכורין ויין שיש בו שמרים אסור וא"נ כן מדבר א"א הרא"ש ז"ל אלא כדפרישית. הרי שהטור דייק מהרמב"ם תוחי. א) משמרת אסור אפילו בצלולין. ב) שבסודר אסור עכורים. ומדכתב הטור "והרמב"ם ז"ל לא התיר אפילו בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים", משמע שהטור עצמו חולק וסובר שמותר אפילו יין שיש בו שמרים. וזהו שסיים הטור שמדבר הרא"ש לא משמע כהרמב"ם אלא "כדפרישית". וזה דלא כהר"א שכתב שהטור חולק על הרמב"ם רק בזה שהטור מותר לסנן במשמרת והרמב"ם אוסר. אבל גם הטור מורה שבסודר מותר רק בצלולין. אמנם מדברי רבנו לקמן בסק"ט משמע כדברי הד"א. ועיין משי"ש בהערה 15.

באר הגולה

- א שם נמשנה ופ"י
הראשון שכתב.
ב הראשון נמשנה.
ג רמז"ס פ"ט וי'
היכ המגיד שהוא
מתוספתא.

- א שנת קמ"ג נמשנה
ונגמלא.
ב שם.
ג שם כחוקימתא
דשמואל דמודה ר"י
נחא.
ד שם נרימא כד"ה
וכ"כ הר"ף ורמ"ס
והרמז"ס נפכ"ס
וסמ"ג.
ה שם וכו' יהודה
וכדמפרש לה שם נגמלא קמ"ד.

קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת יפסיק ויניחם עם השמרים שאם לא יעשה כן
הני נצוצות מוכחי שהוא בורר (מותר להנביח המניח על אזה דבר כדי שיקלח ממנו היין הטוב) (דוקא ה"ל
י"ט וי"י): טו א מסננת שנתן בה חרדל לסננו מותר ליתן בה ביצה אף על פי שהחלמון
יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה: טז ב (כב) מים שיש בהם תולעים מותר
לשתותן ע"י מפה בשבת דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה
אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה
ומותר: יז (כג) המחבץ (פי' שמיניח הממלא מן המלח) תולדת בורר הוא (כד) לפיכך אע"פ
שנותנים שומשמים ואגוזים לדבש לא יחבצם בידו (וע"ל סימן ש"ט סעיף יא): הג"ה הדוקק כרוס
נשנת והרוס מפור הרוק חייב משום וורה (מהרי"ל נשם א"ו וירושלמי פרק כלל גדול):

שכ דיני סחיטה בשבת. ובו כ' סעיפים

א א זיתים וענבים אסור לסחטן (וע"ל סי' נ"ג ק"ה) ב ואם יצאו מעצמן אסורים אפי' לא
היו עומדים ג אלא לאכילה ד (א) ותותים ורמונים אסור לסחטן ואם יצאו מעצמן ה אם

ביאורי הגר"א

שכ (א) ותותי' כו' אם טו' כו"י דר' יוחנן פסק
כוותיה הר"ף וס"פ. אבל אינו מוכרח דר' יוחנן לשיטתו
דפ"ל גילה משום משקין שזנו לילל הכנה ופ"ל מוחלפת

כלל שני: (כ) קשי' כו' רש"י: (כא) ובלבד.
ס: (כב) מים. עיין סימן ש"ך סעיף א' בהג"ה:
(כג) המחבץ. ל"ה א': (כד) לפיכך. חוספתא:

ברכת אליהו

- (כב) עיין סימן ש"כ סעיף א' בהג"ה.
(כג) צה א"י.
(כד) תוספתא.¹⁷

שכ (א) [תנן בשבת קמג ב: אין סוחטין את הפירות
(דהוה ליה מפרק תולדה דדש — רש"י) להוציא מהן משקין

והנהו מוכחן דבורר הוא — רש"י) ניצוצות לכי רב פפא לא
חשיב. ופירש"י: שחונני ומטיל שכר היה כדאמרין בב"מ
(סה ב) ובפסחים (ק"ג א) הלכך אינו מקפיד לניצוצות כ"כ
וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לאחר ותחילת שפיתן
מן הפסולת ניכר דלא בורר הוא. ובהגהות הב"ח כתב שצ"ל:
ותחילת שפיתן שאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא.]

שם בסק"ז, שדוקא בירר בידו לאלתר, וכן חיתוך חתיכות דקות היו
דרך אכילה, אבל סוחט או דש אסור. דאטו מי שרי לעשות מלאכה
כדי לאכול לאלתר, ועמש"ל בסיון ש"כ הערה 6.

17 כבאה"ג סק"ג כתב: רמב"ם פ"ח וכתב הרב המגיד שהוא
מתוספתא. והוא שלא בדרך. דעצם הדין שכתב המחבר שהמחבץ
הוא תולדת בורר, מקורו בשבת צה א. דאיתא שם: מחבץ חייב
משום בורר. ומ"ש המחבר, "לפיכך אעפ"י שנותנים שומשמים
ואגוזים לדבש לא יחבצם בידו", הוא מהתוספתא. וז"ל התוספתא
יבבל. והמ"א בסקי"ט הקשה על הרמב"ם. שהרמב"ם בפכ"א מהל'
שבת הי"ז כתב: וכן המחבץ תולדת בורר לפיכך אעפ"י שנותנים
שומשומין ואגוזים לדבש לא יחבצם בידו. ולפי דברי התוספתא
האיסור הוא משום גיבול. ולמה כתב הרמב"ם משום בורר? אבל
באור הגנוז על התוספתא שם כתב שהגירסא היא, "ובלבד שלא
יחבץ". וכן כתב בחזון יחזקאל שם שכן היא גירסת הרמב"ם. וכן
הביא ב"תוספתא פשוטא", שיש כתבי יד שהגירסא היא, "שלא
יגבל", ויש שהגירסא היא, "שלא יחבץ" וכתב שם שהרמב"ם פסק
עפ"י הבבלי שם שמחבץ חייב משום בורר. ואף כן מכין שהיה
מחבץ וממרט את התערובת עד שהדבש הופרד מן הגוש חייב משום
בורר. ולפי גירסא זו — "ובלבד של יחבץ" — לא קשה קושיה
המ"א על הרמב"ם. וכירושלמי שם פ"ז ה"ב איתא שמחבץ חייב
משום לש. ולפי"ז אין הבדל בין הגירסאות. שבין לגירסא, "שלא
יגבל", ובין לגירסא, "שלא יחבץ" — הכל משום איסור לש הוא.

בעכו"רין. שאם היה מותר לטור בסודר גם בעכו"רין, הרי אפשר לפרש
גם בשיטת הטור הא דצריך להגביה הסודר טפה — משום שניר.
כמ"ש בשיטת הר"ן.

16 ז"ל הרמ"א בסימן ש"כ סעיף א': אבל מותר למצוץ בפיו מן
הענבים שהשקה שבהן וכ"ש בשאר דברים ויש אוסרין למצוץ בפיה
מענבים וכיתה בהם. וכתב שם הט"ז סק"ב — בדעת המחזיקין
— והנלענ"ד דדבר זה דומה לדין שכתב בס' שיי"ט סט"ז והוא
דעת הרא"ש שמוותר לשתות ע"י מפה וכו' דכשם ששם אין איסור
בורר במה שהוא עושה בפיו כך אין כאן איסור דש במה שמצוץ
בפיו דמ"ש מלאכה בורר מלאכה דש. ונראה שזהו כוונת רבנו —
כשצוין לרמ"א בסימן ש"כ — שהדעה שכאן ושם אחת היא,
וכמ"ש הט"ז, והט"ז שם העיר על דברי הרמ"א: וכיון שכבר פסק
בס' שיי"ט להקל כהרא"ש לא היה לו לרמ"א להביא כאן דעת
המחמירין. ויתכן שאף כוונת רבנו היא להעיר, שכאן כתב השו"ע
שמוותר לכדור ע"י פיו, ושם הביא הרמ"א גם דעת האוסרין.
ועל עצם קושית הט"ז נראה שאפשר לחלק בין מלאכה בורר
למלאכה דש. דבבורר מותר — כשבורר לאלתר — כיון שדרך
אכילתו של אדם היא לכדור מתוך מה שמונח לפניו ולאכול.
ומשו"ה בירית אוכל מתוך פסולת ע"כ"ל לאכול לאלתר, הו' דרך
אכילה ולא דרך ביריה. וכמ"ש הבאור הלכה בדי"ה בורר פסולת.
שיש צד לומר שאפ"י בורר פסולת תוך כדי אכילה מותר, דהו' דרך
אכילה ולא דרך ביריה. משא"כ במלאכת דש שהסחיטה והמצצה
אינם דרך אכילה, אסור למצוץ אפילו בפיה. וכיצא בה כתב המ"א

ברכת אליהו

להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין ר' יהודה אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור אלמא כל אוכלין לר' יהודה אוכלא דאפרת הוא (מדקאמר אם לאוכלין היוצא מהן מותר כל לאוכלין אמר בדבר היוצא מהן אוכלא דאפרת הוא ואינו בכלל גזירת משקין שזכו — רש"י) ורמינהו ועוד אמר ר' יהודה וכו' וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני בשני אין בראשון לא (אלמא כל מידי דזב ממקומו ביו"ט ואפילו אוכלא אסור — רש"י) ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה ומדקא מרמי להו אהרדי שמע מינה חד טעמא הוא. ומ"ש ר' יוחנן מוחלפת השיטה היינו הך דפרק חבית, אין סוחטין את הפירות וכו' הנ"ל. וכמ"ש רש"י שם ד"ה ומשני: שיטת המשנה דאין סוחטין ואיפוך דר' יהודה דרבנן. ולפי"ז ס"ל לר' יהודה שבין פירות העומדים לאכילה ובין העומדים לחסיה אסורים המשקים היוצאים מהם. ולרבנן — פירות העומדים לאכילה — משקים היוצאים מהם מותרים ומשור"ה פסק ר' יוחנן כר' יהודה, היינו שפירות העומדים לאכילה מותרים משום שזוהי שיטת חכמים — בתר דאפיך להו — והלכה כחכמים. ועיי' תוס' דשבת קמג ב ד"ה ור' יוחנן שהקשו אמאי אמר ר' יוחנן שם, "הלכה כר' יהודה בשאר פירות", והרי לר' יוחנן מוחלפת השיטה, והול' למימר הלכה כחכמים. והוכיחו התוס' דאמר ר' יוחנן, "מוחלפת השיטה", היינו — לא כפירש"י הנ"ל דהיינו ההיא דפרק חבית אלא — ההיא דביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. אולם אח"כ כתבו התוס' שמה שאמרו בביצה שם, "ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה", היינו ההיא דפרק חבית — וכפירש"י הנ"ל — וחכמים סבורים שיש חילוק בין פירות העומדים לאכילה לבין פירות העומדים למשקים. והא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה, היינו כפי מה שאחרים שונים במשנה שכן הוא סברת ר' יהודה, אבל ר' יוחנן לשיטתו פסק כן לא משום שזוהי סברת ר' יהודה, אלא שזוהי סברת חכמים. ומשום כך פסק ר' יוחנן שבפירות העומדים לאכילה המשקים מותרים, וכעומדים לשחיה המשקים אסורים, דהלכה כחכמים. אבל אנן קיי"ל כהכנה דרבה כמ"ש שם ד ב: הלכה כר' בהני תלת בין לקולא בין לחומרא. ושם בעמוד א' מבורא

(גזירה שמא יסחוט לכתחלה — רש"י) ואם יצאו מעצמן אסורין ר' יהודה אומר אם לאוכלין (הם מכונסים אותם פירות — רש"י) היוצא מהן מותר (דלא ניחא ליה כמה שזכו וליכא למיגזר בהן שמא יסחוט — רש"י) ואם למשקין (מכונסין — רש"י) היוצא מהן אסור (דניחא ליה במאי דנפקא מינייהו ונתקיימה מחשבתו ואיכא למיגזר שמא יסחוט והכי אמרין בבביתא דטעמא דמשקין שזכו משום שמא יסחוט — רש"י) ואיתא עלה בגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל מודה היה ר' יהודה לחכמים בזיתים וענבים מ"ט כיון דלסחיטה ניגהו (דאע"ג דהכניסין לאוכלין היוצא מהן אסור דכיון דרובן לסחיטה קיימי כי אתו לידוי משקה יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי — רש"י) ועולא אמר חלקו היה ר' יהודה אף בזיתים וענבים (הואיל והני לאוכלין נכנסו — רש"י) ור' יוחנן אמר הלכה כר' יהודה בשאר פירות ואין הלכה כר' יהודה בזיתים וענבים. והמחבר שפסק בתוהים ורמונים שאם עומדים לאכילה היוצא מהן מותר וכעומדים למשקה היוצא מהן אסור, הוא עפ"י מש"כ הר"ף ורש"י שהלכה כר' יהודה משום דר' יוחנן פסק כוותיה [פרט לענין זיתים וענבים, אולם כזה שר' יוחנן סובר שר' יהודה וחכמים חולקים גם בשאר פירות אין הלכה כמותו אלא כשמואל וכמ"ש סק"ב]. אבל מ"ש הר"ף ושאר פוסקים כינו מוכרח. דר' יוחנן פסק כר' יהודה משום דאזיל לשיטתו דס"ל ביצה משום משקין שזכו דל"ל הכנה, וצ"ל מוחלפת השיטה כמ"ש בריש יו"ט. [דבריש מסכת ביצה חלקו האמוראים בענין ביצה שנולדה ביו"ט שאמרו ב"ה שאסורה באכילה. רבה אמר שם כ ב, טעם האיסור הוא משום, "הכנה". שכל ביצה שנולדה האידנא מאתמול גמרה לה. וביצה שנולדה ביו"ט שחל להיות אחר השבת אסורה, משום שאין שבת מכין ליו"ט. וגזרו בכל יו"ט אטו יו"ט שאחר השבת. ורב יצחק אמר שם ג א: גזירה משום משקין שזכו (דקיי"ל אסורין לבו ביום כדתנן ואם יצאו מעצמן אסורין) (שבת קמ"ג ב) וביצה נמי דמיה להו שזבה ויוצאת ממקום שהיתה בלועה — רש"י). ואיתא שם בהמשך הגמרא: ואף ר' יוחנן סבר גזירה משום משקין שזכו דר' יוחנן רמי דר' יהודה אדר' יהודה ומשני תנן אין סוחטין את הפירות

וחי' בסוף דבריו עפ"י התוס' שבבת קמג ב ד"ה הלכה. שהתוס' הקשו שם — אהא דארי"י. "הלכה כר' יהודה בשאר פירות" — אע"ג דבריש ביצה (ג א) גזר ר' יוחנן ביצה שנולדה ביו"ט משום משקין שזכו והנא לא גזר בשאר פירות. וחי' צו: י"ל דשיין טפי לגזור בביצה לפי שהיא עומדת ליסחוט מן התנגלות דרך לגומעה חיה אבל שאר פירות אין עומדין ליסחוט כלל. ועפ"י דברי תוס' אלה מיושבת הקושיא מר' יוחנן אר' יוחנן. שאע"ג שפסק בשאר פירות שהמשקים היוצאים מהם מותרים. אפ"ה פסק שביצה אסורה, משום שביצה חמור טפי, ולכריז התוס' הנ"ל. אלא שהקשה הד"א, שלפי"ז היה קשה על ר' יוחנן שהקשה בביצה ג א מדר' יהודה אר"י יהודה. שלפי דברי התוס' לא קשה מידי. דהא דאמר ר' יהודה בביצה, הוא משום דביצה חמורה דעומדת ליסחוט, ודמי טפי לזיתים וענבים. משא"כ שאר פירות העומדים לאכילה — המשקים מותרים משום דהוה אוכלא דאפרת. וקושיא זו הקשה המהרש"א: בשבת שם על דברי התוס'. וחי' שר' יוחנן לשיטתו, שאמר שם: ואין הלכה כר' יהודה בזיתים וענבים. ומוכח שר' יוחנן סובר שר' יהודה פליג אחכמים גם בחיטים וענבים. ולר' יהודה אף בזיתים ובביצה. ולפי"ז אין חילוק בין ביצה לשאר פירות. דלא גרע ביצה מזיתים וענבים. ושפיר קשיא ר' יוחנן מר' יהודה אדר' יהודה. אבל אנן פסקנן כשמואל — וכמ"ש סק"ב — שר' יהודה מודה לחכמים בזיתים וענבים שאסור. ולפי"ז מיושבת הקושיא שהקשנו לעיל — דפסחין בתוהים העומדים לאכילה שהמשקים היוצאים מהם מותרים, ובענין ביצה פסקנן שאסורה. וזה כמ"ש לעיל בשם

1 לפי דברי רבנו, פסק ר' יוחנן כחכמים בתוהים ורמונים — שבכעומדים לאכילה היוצא מהם מותר. ולפי"ז צריך היה ר' יוחנן לפסוק שביצה שנולדה ביו"ט מותרת. שהרי הגמ' תלתא דין ביצה בדין משקים. ואם פוסקים בתוהים ורמונים שכיון שעומדים לאכילה מותרים המשקים שזכו, משום דהוי אוכלא דאפרת — הו"ה ביצה שאף היא אסורה לר' יוחנן משום משקים שזכו. והקשה הד"א, שהרי ר' יוחנן עצמו פסק בביצה ד א שביצה שנולדה בשבת וביו"ט אסורה. דאיתא התם: שבת יו"ט רב אמר נולדה כזה אסורה כזה ור' יוחנן אמר נולדה כזה מותרת כזה. אבל כו"ע מודו שבשבת עצמה הביצה אסורה. ובדומה לזה הקשו המהרש"א והמהר"ם שם ג א — אהא דחי' ר' יוחנן מוחלפת השיטה, כי היכי דלא תקשי דר' יהודה אדר' יהודה — שלפי המסקנה תקשי מדרבנן אדרבנן. שהיי לחכמים ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני. ואילו בתוהים ורמונים ס"ל שמותר, דאוכלא דאפרת הוא. וחי' המהרש"א: דאיכא למימר כיון דאשכחן דב"ש וכו"ה פליגי בהא במתני' דהנא נימא נמי דהני רבנן חיי גנאי הוו פליגי נמי בהכי. וכן כתב המהר"ם שם, שאותם חכמים האוסיים כיצה, אינם חכמים המתירים בתוהים ורמונים. אלא שתירוצם לא יועיל לתרץ קושיא הד"א. שלדברי המהרש"א והמהר"ם — חכמים המתירים בתוהים ורמונים מתירים גם בביצה. ואילו הד"א הקשה מר' יוחנן אר' יוחנן. שבתוהים ורמונים העומדים לאכילה פסק ר' יוחנן שהיוצא מהם מותר, ואילו בביצה פסק להדיא שאסורה. ועי' כדא מש"ש בזה,

עומדין לאכילה מותר ואם עומדים למשקים אסור (ב) ושאר כל הפירות מותר לסחטן. הגה: (ג) ונמקס שנהגו לקטוף פירות לשמות מימיו מחמת למה או תענוג דעו כמותם ורמונים (ד) חלל אם נהגו

ביאורי הגר"א

אופן למשקה חלל בשאר בטלה דעמן חלל בני אדם וכו' ש"כ הר"י והרמב"ן וכו' הר"ף והרמב"ם וש"פ וכחזו שם ואע"ג דר"פ ורנא פליגי בזה הטעם וכחזו משום דה"ל דבר שאין בו מ"מ ל"פ עליה דר"ג וס"ל שם הטעם דלחשבינהו חלל דוקא בדבר חסדא ומתני' ס"ל מטעם אחר ופסק הר"ף וש"פ כשמואל אפ"ג דעולא ור' יוחנן פליגי אשמואל והך גרימא דסוחטין מוקמי דוקא לר"י וכו' רש"י ד"ה וחכ"ל כו' מ"מ כיון דסממא דגמרא קאמר ותייה נמי ר"י כו' ומ' דס"ל לסתם גמרא כן וכן רב נחמן פסק כן דקאמר הלכה כו' (ג) ובמקום. שם קמ"ד ב' אר"ג הלכה כו' מדי אירא כו' מ' דאם נהגו כל בני המקום ודאי אסור ואע"ג דרננן פליגי עליה דר"א היינו בשאר מקומות חלל בלוחם מקום מרדו ליה כמ"ש

השיטה כמ"ש ברש"י י"ט והיינו הך דפנים כמ"ש רש"י שם וע' מוספות דשבת שם גר"ה ורבי יוחנן חלל אגן קי"ל כהנהגה דרנא כמ"ש הלכה כרנא כהני חלל בין כו' (ב) ושאר כו'. שם סוחטין כו'. ואע"ג דרש"י ומוספות שם כי דוקא למתק היינו למי הראשון חלל למי דר"פ משום דהוי דבר כו' אודא האי טעמא ומה שאסור לקטוף רמונים נראה דלאורה י"ל ל"ל לר"ג לומר הלכה כשל כו' דמאן פליגי עליה הא מפורש בגרימא חלל לא גרימונים ו"ל דח"ק סבר דרמונים בכל מקום דרכו לקטוף ומ"ש ושל בית כו' הוא חלל אחריתי ח"ש הלכה כהאי חלל וי"מ לומר לשאר פירות אם נהגו בשום מקום ולמסקנא אין הלכה כמותו חלל נמקומו דוקא כ"ל חלל הרשע"ל כחז דמ"ש כיון דלחשבינהו כו' דוקא בלוחם רמונים שנקמן סוחטין

ברכת אליהו

רש"י אין דתנן המקיים קוצים בכרם ר"א אומר קדש (את) התבואה משום בלאים דודיעה — רש"י) וחכ"א אינו מקדש אלא דבר שכוהנו מקיימין וא"ר חנינא מ"ט דר"א שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם (אלמא משום חד מקום דאחשבינהו משווין להו דבר חשוב — רש"י) מדי איריא דערביא אתרא (הוא וחשיבות דרכים הוי חשיבותא — רש"י) הכא בטלה דעתו אצל כל אדם (חד גברא הוא לחודיה נימא בטלה דעתו — רש"י) אלא היינו טעמא כדכר חסדא (אע"ג דלעלמא לא חשיב כיון דאחשיב איהו הוי לדידיה משקה — רש"י) דאמר רב חסדא תרדין שסחטין ונתנן במקוה פוסלין את המקוה בשינוי מראה והא לאו בני סחיטה נינהו אלא מאי אית לך למימר כיון דאחשבינהו הוה להו משקה ה"נ כיון דאחשבינהו הוה להו משקה רב פפא אמר משום דהוה דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה פוסל את המקוה בשינוי מראה (טעמא דתרדין לא משום חשיבותא דאחשבינהו הוה ולעולם לאו משקה נינהו והא דמפסיל משום דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה שאינו מים או שלג או כרד פוסל את המקוה בשינוי מראה — רש"י) מדברי רב חסדא — שאמר שתדירין שסחטין פוסלים את המקוה — נלמד שכל שהאדם מחשיבו למשקה, הוי שם משקה עליו. ולפי"ז אסור לסחוט שאר פירות למשקין. שכיוון שסוחטין למשקין מחשיבין, והוה כויתים ועובים. וקשה לפי"ז הא דתנא כברייתא דלעיל, וכו' — בפגעיין וכו'. וכתב רש"י בד"ה כרב חסדא שרב נחמן — שפסק הלכה כתנא דבי מנשיא — יפרש הברייתא הכי: סוחטין כפגעיין ובפרישין למתק הפרי ולא לצורך המשקה אבל לא ברימונים ואפילו למתקן [הואיל — הגהות הב"ח] דשל בית מנשיא היו סוחטין בחול לצורך משקה הלכך בשבת אסור אפי' למתק הואיל ואיכא חד דעביד לשם משקה ולא משום דמנשיא הוי רובא דעלמא אלא חיישינן אי שרית ליה למתק אחי למיערב לשם משקה וכיון דאיהו מחשב ליה הוה משקה ומחייב אבל בפגעיין ליכא למיחש דאין אדם עושה אותו למשקה. וכ"כ התוס' שם בד"ה ה"נ. ולפי"ז הא דמותר לסחוט שאר פירות היינו רק למתק, אבל אסור לסחוט שאר

דס"ל לרב דטעמא דביצה דאסורה הוא משום הכנה דרבה. ולפי"ז לא קשה קושיית ר' יוחנן שם ג' א' מד"ר יהודה אדר' יהודה. שר' יוחנן הקשה כן. משום דס"ל טעמא דביצה דאסורה משום משקין שזכו. ולפי"ז הוה קשיא ליה. שר' יהודה סבר שביצה שנוולדה ביו"ט אסורה. ואילו בפירות העומדים לאכילה ס"ל שמשקים היוצאים מהם מותרים. וע"ז תירץ ר' יוחנן „ומחלפת השיטה“. אבל לירדן דקי"ל דביצה אסורה משום „הכנה דרבה“, לא קשה קושיית ר' יוחנן מד"ר יהודה אדר' יהודה. שבענין פירות העומדים לאכילה ס"ל לר' יהודה שמשקים היוצאים מהם מותרים. ובענין ביצה שנוולדה ביו"ט ס"ל לר' יהודה שאסורה משום „הכנה דרבה“. ולפי"ז אין צורך להחליף השיטה. וחכמים ס"ל שמשקים היוצאים מפירות — בין העומדים לאכילה ובין העומדים למשקים — אסורים והלכה כחכמים. ואין הכרח למה שפסקו הר"ף וש"פ כר' יהודה שמשקין היוצאים מפירות העומדים לאכילה מותרים משום דר' יוחנן פסק כוותיה.

(ב) שבת קמ"א: סוחטין כפגעיין ובפרישין ובעוזרדין (דלאו אורחיהו בהכי (אין כאן משום דש — רש"י) אבל לא ברמונים (דאורחיהו בהכי — רש"י) ושל בית מנשיא היו סוחטין ברמונים (היו רגילים לסחוט רימונים בחול אלמא איכא דסחטין בהו הלכך בשבת אסור — רש"י). וזהו שפסק כאן המחבר שמותר לסחוט שאר פירות. ואע"ג דרש"י ותוס' שם כתבו דוקא למתק היינו לתירוק הראשון אבל לחי' דרב פפא משום דהוי דבר וכו' אודא האי טעמא. [דאיתא שם בעמוד ב': אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא אמר ליה רבא לרב נחמן מנשיא בן מנחם תנא הוא (בתמיה וכו' איהו פליג למימר דבשבת אסור דתימא הלכתא כוותיה והא לא הוזכר אלא לדברי ההגא לראיה דהאי תנא הוא סבר כוותיה — רש"י) וכי תימא הלכה כי האי תנא דסבר לה כשל מנשיא בן מנחם (הא דאמר הלכה כשל בית מנשיא ה"ה הלכה כהאי תנא דאמר ברמונים הואיל וקאי מנשיא כוותיה דסוחטין רמונים בחול אלמא בני סחיטה נינהו — רש"י) ומשום דסבר כמנשיא בן מנחם הלכה כמותו מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא (משום איהו לחודיה נשווי דרך רמונים לסחיטה —

ברכת אליהו

ולא משום שבכל מקום דרכו לסחוט — כדברי הת"ק. ח"ש רב נחמן דהלכה כחאי תנא דבית מנשיא ולא כח"ק. ואע"ג שלרברי שניהם אסור לסחוט ורימונים — לת"ק אסור משום שדרך לסחוט ורימונים בכל מקום ולתנא בתרא אסור משום שביט מנשיא היו סוחטים בחול — מ"מ נפק"מ לשאר פירות אם נהגו בשום מקום. דלת"ק — דס"ל שתותים ורימונים אסור משום שדרך לסחוטם בכל מקום — מותר בשאר פירות כשנוהגים לסחוטם במקום אחד בלבד. ולתנא בתרא — שתותים ורימונים אסור בכל מקום, משום שביט מנשיא היו סוחטים — אסור בשאר פירות בכל מקום, אע"ג שנוהגים לסחוטם במקום אחד בלבד. ורב נחמן שאמר הלכה כתנא דבי מנשיא, היינו שאם נוהגים במקום אחד לסחוט פירות, אסור לסחוטם בכל מקום. אבל למסקנא אין הלכה כמותו, אלא במקומו דוקא כנ"ל. שהגמ' שם הקשתה: מנשיא בן מנחם הו' רובא דעלמא. ותיציה: אין דתנן המקיים קוצים בכרם ר' אליעזר אומר קדש וחכמ"א אינו מקדש אלא דבר שכמותו מקיימין וא"ר חנינא מ"ט דר"א שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם. הרי שדברי רב נחמן שאסור לסחוט תותים ורימונים בכל מקום, הוא משום שצניז שר"א ס"ל שקוצים בכרם מקדש בכל מקום, משום שבערביא מקיימין קוצים לגמליהם. אבל חכמים חולקים על ר"א, וס"ל שאינו אסור אלא באותו מקום בלבד. והלכה כחכמים. וה"ה בענין סחיטת פירות — אם נוהגים לסחוט פירות במקום אחד בלבד מותר לסחוטם בשבת במקומות אחרים. ולפי"ז פסק המחבר שמו"ת לסחוט בשאר פירות משום דלית לן טעמא דאחשביניהו, ותותים ורימונים אסור משום שנוהגים לסחוטם בכל מקום — כת"ק ולא כתנא דבית מנשיא [ועיין לקמן סק"ג]. אבל בחידושי הששב"א כתב שם דמש"ש, "כיון דאחשביניהו הוה להו משקה" — הוא דוקא בתותים ורימונים שקצתן סוחטים אותם למשקה. וכיון שאף הוא סוחטם למשקה — אסור. אבל בשאר פירות שאפילו קצת בני אדם

פירות לצורך המשקין, כיון דאחשביניהו. אלא דכל זה הוא לפי תירוצו של רב חסדא — שתרדין שסחטן פוסל את המקוה משום דאחשביניהו. אבל רב פפא חולק שם על רב חסדא ולית ליה טעמא דאחשביניהו. וס"ל דהא שתרדין שסחטן פוסל את המקוה, הוא משום שכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה פוסל את המקוה בשנינו מראה. ולתירוצ' דר"פ אודא האי טעמא דאחשביניהו, ומותר לסחוט שאר פירות אף למשקין. וכתב הב"י שהפוסקים — שהתירו לסחוט שאר פירות — סוברים כתיירוצו של רב פפא להלכה. אלא שלתירוצו של רב פפא צ"ב מה שאסור לסחוט ורימונים. דבברייתא הנ"ל אסור לסחוט ורימונים מבית מנשיא היו סוחטים ורימונים בחול. וע"ז הקשתה הגמ': מנשיא בן מנחם הוה רובא דעלמא (בתמיה). ותיציה הגמרא דהיינו טעמא כדרכ חסדא דהיא דאחשביניהו הוה להו משקה. ולפי"ז אסור לסחוט שאר פירות לצורך משקין. ופירשו רש"י ותוס' שהברייתא — סוחטין בפגעין וכו' — איירי בסוחט למתן. ותותים ורימונים שאסור, הוא משום גזירה שמא יסחוט לצורך משקין. וגזרו כן משום שיש סוחטין משקין כמו כי מנשיא שהיו סוחטין תותים ורימונים למשקין. אבל לרב פפא — דלא ס"ל טעמא דאחשביניהו — איירי הברייתא בסוחט שאר פירות למשקין. ורימונים אסור משום כי מנשיא. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, "מנשיא בן מנחם הוה רובא דעלמא" — ומאי טעמא אסור לסחוט ורימונים. ונראה דמה שאסור לסחוט ורימונים הוא כדלקמן. דלכאורה יש להקשות למה ליה לרב נחמן לומר הלכה כשל בית מנשיא בר מנחם דמאן פליג עליה, הא מפורש בברייתא: סוחטין בפגעין וכו' אבל לא ברימונים. וצ"ל דבברייתא יש מחלוקת: דת"ק — דאמר, אבל לא ברימונים, פליג אתנא דבי מנשיא וסבר דרימונים בכל מקום דרכו לסחוט, ומ"ש, "ושל בית מנשיא היו סוחטים ברימונים", הוא תנא אחריית וס"ל דהא שאסור לסחוט ורימונים, הוא משום שביט מנשיא היו סוחטין בחול.

להם גמלים — לא חשיבי הקוצים. ואין מקדשים אלא במקום שיש גמלים. אבל משקה הנסחט מתותים חשיב משקה בכל מקום. כיון שבכל מקום שיש תותים סוחטים אותם למשקין. ותנא בתרא ס"ל שא"צ שיהיה דרך לסחוט בכל מקום. ודי כזה שיש מקום אחד שרגילים לסחוט. ולפי"ז לא חולקים התנאים במציאות — אם סוחטים תותים בכל מקום, וכמ"ש הד"א — אלא חולקים: האם די כדבר שסוחטין במקום אחד להחשיבו משקה. או דכנינן לפחות דבר כזה שאילו היה הרבה ממנו, היה נחשב למשקה בכל מקום. ובר ד"א שנוסח במקום אחד. וע"ז כתב רבנו שביתתא אין נפקמ"ל. כיון שלשניהם חשיב משקה. והנפקמ"ל תהיה בפירות שרגילים לסחוטם רק במקום אחד. דלת"ק לא סגי כזה, וכיון שאין רגילים במקום אחר לסחוטן — אף אם היה להם הרבה ממין זה — אין איסור אלא במקום. שכיין שהלכה כחכמים — החולקים על ר"א בקוצים בכרם — ואין מקדש אלא במקום שנוהגים לקיימם לגמליהם הריהו ברימונים. ואילו תנא בתרא יסבור שבכל מקום המשקים אסורים. ולפי"ז פסק המחבר שתותים ורימונים אסור — כדעת ח"ק בברייתא. ואף שלא קיימין כרב חסדא — משום שנוהגים דאחשביניהו — מ"מ אסור כדעת ח"ק, כיון שבכל מקום נחשב למשקה. ומצאתי רביה לזה בקצות השלחן סימן קכ"ז ס"ו, ח"ל: ומדברנו אסור לסחוט לזה תותים ורימונים, לפי שדומין ליתים וענבים מפני שמקטב בני אדם שיש להם הרבה תותים ורימונים רגילים לסחוטן לשם משקה. דהיינו לשתות למימיהם מחמת צמא או תענוג. לפיכך אסור לכל אדם לסחוט אותם לשם משקה. וכן הדין בשאר פירות שרגילים לסחוטן לשם משקה במקצת מקומות שיש להם הרבה מהם אסור לסחוטן בשבת בכל העולם [ולפיכך פירות תפוחי זהב שרגילים בא"י בזמננו לסחוטן לשם משקה אסור לסחוטן בשבת בכל העולם]. עכ"ל. וכיאר שם בכדי השלחן, דאיירי בפירות

התוס' דביציה חסדא טפי ודמי ליתים וענבים. ובויתים וענבים הרי פסקין שאסורים המשקים היוצאים מהם. משא"כ בתותים ורימונים דק"ל טפי, ולכן בעומדים לאכילה מותר. ורבו לא ביאר באיזו סברה חולקים ח"ק ותנא בתרא — דאמר: של בית מנשיא היו סוחטין ורימונים. ובפשטות נראה שח"ק ס"ל שדרך כל העולם לסחוט ורימונים, ואילו תנא בתרא ס"ל דלא היו סוחטים בכל העולם אלא בבית מנשיא בלבד. ולפי"ז חולקים התנאים במציאות. וכ"ז הדמשק אליעזר בכוונת רבנו. וברומה לזה כתב הב"י לבאר מחלוקת רב חסדא ורב פפא בגמ' שבת קמ"ב מהובאת בפנים. שרב חסדא סובר שביט מנשיא בלבד היו סוחטים. והא דאסור לסחוט ורימונים הוא משום דאחשביניהו. ורב פפא — דלית ליה סברה דאחשביניהו — מפרש שורבים היו סוחטים ורימונים וכל בית מנשיא בלבד. והד"א הקשה על זה — שהתנאים חולקים במציאות — מהירושלמי. שפ"א דלמא שאלו בירושלם — על דברי חכמים קוצים בכרם אינם מקדשים — ויברקו. הרי שלא ינאח לירושלמי לפרש שר"א וחכמים חולקים במציאות וכ"כ המ"א בסק"א — על דברי הב"י הנ"ל — ודוחק לומר שהמשקן והתצנן יהיו מחולקים במציאות כמ"ש הרב"ם. והד"א סיים: ואולי ס"ל לרבנו דדוקא כדבר המחבר ונראה (קצונים בכרם) קשה ויברקו וכו' אבל בכאן כדרך לסחוט בזה אין לבוא על המחקה. ואולי אפשר לפרש דברי רבנו באופן אחר. שמש"ש רבנו. דת"ק סבר דרימונים בכל מקום דרכו לסחוט" — אין כוונתו שבמציאות סוחטים ורימונים בכל מקום. אלא שבכל מקום — אילו היה להם הרבה ורימונים — היו משקבים את המשקה הנסחט מהם למשקה. ולא דמי לקוצים בכרם. דמש"ש לחכמים. שבמקום שאין גמלים אין הקוצים מקדשים. שאף שיש להם הרבה קוצים. מ"מ כיון שאין

ברכת אליהו

לסחוט שאר פירות וכמ"ש רש"י ב"ה וחכמים, שאפשר להעמיד הברייתא הנ"ל לפי ר' יהודה ודלא כחכמים. ולפי"ז אין ראיה מהברייתא שהלכה כחכמים. ומ"מ פסקו הר"ף ור"ע שבשאר פירות מותר לסחוט — כשמואל וכסתמא דברייתא — כיון דסתמא דגמ' קאמר ותהוי נמי ר' יהודה וכו', שהגמ' שם בעמוד א' רצתה להוכיח מהברייתא דסוחטין הנ"ל שחכמים מודים לר' יהודה בשאר פירות ואמר שם הגמ' בעמוד ב': וממאי דרבנן היא דילמא ר' יהודה היא ותהוי נמי ר' יהודה אימר דשמעת ליה לר' יהודה יצאו מעצמן סוחטין לכתחילה מי שמעת ליה אלא מאי את לך למימר כיון דלא בני סחיטה נינהו אפילו לכתחילה אפילו חימא רבנן כיון דלא בני סחיטה נינהו אפילו לכתחילה ש"מ רבנן היא ש"מ. ומ' דס"ל לסתם גמרא כן — שאף לרבנן מותר לסחוט שאר פירות. וכן רב נחמן פסק כן — שמואל לסחוט שאר פירות דקאמר שם: הלכה כשל מנשיא בן מנחם. הרי דפסק כהאי ברייתא שתותים ורימונים אסור לסחוט — משום שבת מנשיא היו סוחטין אבל שאר פירות — שאין רגילין לסחוטן — מותר.

(ג) בסק"ב הבאנו דברי הברייתא בשבת קאד א' סוחטין בפענין וכו' אבל לא בשל רימונים ושל בית מנשיא היו סוחטין ברימונים, ואיתא עלה בעמוד ב': אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא. ופר"ך עלה מנשיא בר מנחם הוי רובא דעלמא ומשני: אין דתנן המקיים קוצים בכרם ר' אליעזר אומר קדש וחכ"א אינו מקדש אלא דבר שכמוהו מקיימין. ופר"ך ע"ז: מידי איריא ערביא אתרא (היא וחשיבות דרבים הוי חשיבותא — רש"י) הכא (חד גברא לחודיא הוא — רש"י) כלהו דעתו אצל כל אדם. ומ' דאם נהגו כל בני המקום לסחוט ודאי אסור. ואע"ג דרבנן פליגי עליה דר"א — וס"ל שקוצים אינם מקדשים — היינו בשאר מקומות. דר"א ס"ל שאם נוהגים לקיימן בערביא אסור לקיימן בכרם ככל העולם. וחכמים פליגי עליה וס"ל שאינו מקדש ככל העולם. אבל כאותו מקום שמקיימים הקוצים מודו ליה חכמים לר"א שמקדש. והלכה כחכמים, כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהל' כלאים ה"ח כ"ד. כיצד המקיים קוצים בכרם בפרט קוצים בקוצים לגמליהם דרי זה קדש. וגם בשו"ע יו"ד פ"מ רצ"א סעיף י"ד נפסק כן. ושם הביא לשון הרמב"ם הנ"ל. ולעיל בסק"ב הבאנו שהגמ' תולה דין סחיטת פירות במחלוקת ר"א וחכמים

אין סוחטין למשקה — לא מהני מה שהסוחט מחשיבם למשקה, דבטלה דעתו אצל בני אדם. ומשום כך מותר לסחוט שאר פירות — כפגעין וזרדין — למשקה. וכתב הרשב"א שם שכ"כ הר"ר יונה והרמב"ן. וכ"ד הר"ף והרמב"ם בפכ"א מה"ל שבת ה"ב וש"פ שפסקו שמואל לסחוט שאר פירות רק כדי למתק הפרי, אבל לצורך פליגי אסור. וכתב שם הרשב"א דאע"ג דרב פפא ורבא פליגי בזה הטעם, ולא ס"ל טעמא דרב חסדא — שתרדין שסחטן פוסלין את המקוה משום דאחשבינהו. אלא (כתב) [אמרן] שהטעם הוא משום, דהו"ל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה פוסל את המקום בשינוי מראה — מ"מ רב פפא ורבא לא פליגי עליה דרב נחמן דאמר הלכה כשל בית מנשיא, שאף הם ס"ל שכיון שבת מנשיא היו רגילים לסחוט רימונים, אסור לסחוט בכל מקום מטעם דאחשבינהו. ולא חלקו רבא ורב פפא אלא דוקא בדרכ חסדא — שאמר שתרדין שסחטן פוסלין את המקוה משום שאחשבינהו — וס"ל דלא מהני אחשבינהו לפסול המקוה. ומתני' שהובאה בגמ' שם: נפל לתוכו יין או חומץ ומחל פוסל את המקוה בשינוי מראה — פירש שם שפוסל המשקה לא משום דאחשבינהו, דלית ליה רבא סברה דאחשבינהו שיעיל לפסול המקוה, אלא ס"ל שהוא מטעם אחר — שכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה וכו'. ולפי"ז שפיר פסק המחבר שמואל לסחוט שאר פירות, ולא מהני הא דאחשבינהו אלא כתותים ורימונים. ופסקו הר"ף וש"פ כשמואל. שבסק"א הבאנו מחלוקת אמוראים בענין מחלוקת ר' יהודה ורבנן. עולא ס"ל שר"י וחכמים חולקים הן בשאר פירות והן ביותים וענבים. ור' יוחנן אמר שהלכה כר' יהודה בשאר פירות אבל לא ביותים וענבים, ושמואל ס"ל שר' יהודה מודה לחכמים ביותים וענבים, ומסקינן שם שלשמואל לא פליגי חכמים ור' יהודה אלא בתותים ורימונים, אבל בשאר פירות מודו חכמים לר' יהודה שמואל לסחוט. ולפי"ז מותר לחכמים לסחוט שאר פירות. והברייתא — סוחטין כפגעין ובפרישין וכו' — אתיא גם כחכמים. ופסק הר"ף כשמואל מותר לסחוט שאר פירות אליבא דכו"ע. אע"ג דעולא ור' יוחנן פליגי שם אשמואל וס"ל לחכמים ור' יהודה פליגי גם בשאר פירות, כנ"ל בסק"א. ולפי"ז לחכמים אסור אף בשאר פירות. והך ברייתא דסוחטין כפגעין ובפרישין וכו' מוקמינן דוקא לר' יהודה שמואל

כאלה שאילו היו הרבה מהם לשאר בני אדם, ג"כ היו סוחטין אותם לשם משקה. ולפי"ך אסור לסחוט ככל העולם. אע"פ שסוחטין אותם רק במקום אחד. וע' עירובין כ"ח ע"א תר"ה וכתב. 3 א"כ שכתב רבנו לייבש דברי המחבר ע"פ דברי הרשב"א — כבר פירש כן המגן אברהם בסק"א. וע' מש"ש בזה. אלא שהמ"א לא כתב כן בשם הרשב"א. וכ"כ בביאור הלכה ב"ה מותר לסחוט ש"מ א"כ כוון מדעתו לסברת הרשב"א. ובביאור הלכה שם הביא ראשונים נוספים שסוכרים כהרשב"א — שמואל לסחוט שאר פירות למשקין — וז"ל: וגם המעין בחידושי הרמב"ם והרשב"א והרשב"א יראה להודיא דדעת הר"ף והגאונים המהירין לסחוטן הוא אפילו כשסחטן לשם משקה וכפשטא דגמ' וממילא גם הסמ"ג והסמ"ק והרא"ש והטור שהעתיקו כלשון הר"ף ג"כ כוונתם הכי. וסיים הבאה"ל שכ"ז נעלם מדברי הב"י. וכ"כ באגלי טל מלאכת דש סימן ט"ו סק"ג: הנה לא היה לפני הב"י והט"ז חידושי הרשב"א שלא היה בפרוס ביניהם שמואל מפורש דאחשביה לא מהני רק במה שמקצת בני אדם סוחטין ורב פפא נמי לא פליג אטעמא דאחשביה רק בדמקוה יש עוד טעם אחר, עכ"ל.

4 בד"א כתב שכל אריכות דברי רבנו — להוכיח שסתמא דגמ' ס"ל שגם לחכמים מותר לסחוט שאר פירות — הם לשטת הר"ף. שהר"ף הביא דברי שמואל — שחכמים מודים לר' יהודה בשאר

פירות — והוכיח רבנו שכן הוא דעת סתמא דגמרא. אבל לשו"ע א"צ לכל זה. דכיון שפוסק השו"ע בתותים ורימונים כר' יהודה — שבעומדים לאכילה מותרים המשקים היוצאים מהם, וכנ"ל בסק"א א"צ להוכיח מהברייתא דסוחטין בפענין וכו' וכו' אליבא דחכמים. דאף אם נפרש כעולא ור' יוחנן — שהברייתא הנ"ל כר' יהודה — מ"מ אתי שפיר פסק השו"ע שבשאר פירות מותר לסחוט — כיון דהלכתא כר' יהודה.

ודברי הר"ף קשים לכאורה. דז"ל בריש פרק חבית: אמר שמואל מודים חכמים לר' יהודה בשאר מיני פירות ומודה ר' יהודה לחכמים ביותים וענבים א"ל ר' ירמיה לר' אבא א"כ כמאי פליגי א"ל לבי תשכח אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא בתותים ורימונים פליגי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה בשאר פירות. וקשה, כיון שהביא דברי שמואל — שמודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות — לשם מה הביא דברי ר' יוחנן שהלכה כר' יהודה בשאר פירות. ועוד הרי דברי יוחנן ודברי שמואל סתרי אהדרי. שהרי לשון חכמים מודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות, ואילו לר' יוחנן חולקים חכמים ור' יהודה גם בשאר פירות. ואולי אפשר לומר שהר"ף הביא דברי ר' יוחנן בכדי לפסוק הלכה כר' יהודה גם בתותים ורימונים, שלפי שמואל מודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות אבל חולקים עליו בתותים ורימונים. והלכה כחכמים שבתותים ורימונים אסור לסחוט,

למחטו לרפואה לנד אין לחוש (כ"י) וכל זה דוקא למחטו אסור אבל מותר למחטו נפיו מן הענינים המשקה שבת (ד"י)
וכ"ש שאר דברים (כ"י) נשם שטלי לקט (ה) יש אומרים למחטו נפיו מענינים וכיוצא בהם (הגה"ה מיימוני

ביאורי הגר"א

נכנים ושלוקות דלן בהם חיוז מטאח: (ה) וי"א. כמ"ש
בחולש שהוא ג"כ משום מפרק כמו סמיטת פירות
אמרו בכתובות ס"א גונח יונק כ"י ודוקא משום לערל

הרמב"ם וס"ע י"ד ק"י רנ"ו ס"ד ועמ"א: (ד) אבל
אם. ור"ה מדלא הזכירו תפוחים אע"פ שהיו ביניהם יין
תפוחים לרפואה כמ"ש נע"ז: (ד*) וכ"ש. ר"ל

ברכת אליהו

כמ"ש בשבת קמ"ח א: כבשים ששחטן אמר רב לגופן מותר
למימיהן פטור אבל אסור. ופירש"י שם בד"ה פטור: שאין זה
מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן
אבל אסור אטו זיתים וענבים. ובתורה כבשים כתבו: רב
לעמיה דאמר לקמן דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת
זיתים וענבים.

(ה) כמ"ש בחולב — שהוא ג"כ אסור משום מפרק, כמו
בסחיטת פירות, ואמרו בכתובות ס' א: תניא רבי מרינוס אומר
גונח יונק חלב בשבת מ"ט יונק מפרק כלאחר יד ובמקום
צער לא גזור רבנן. הרי דאיסור חולב הוא משום מפרק. וכ"כ
רש"י שם בד"ה מפרק: הנותק דבר במקום שגדל בו ולא מן
המחובר אלא מן התלוש ותולדה דדש הוא שמפרק בתורה
מקשה. ודוקא משום צער אצטרי לגונח לינק. אבל בלא"ה
אסור. הרי דיניקה בפה אסורה והו"ה למצוץ פירות בפיו
אסור. ועיין מ"א סק"י ב.

הנ"ל. ולפי"ז כשנוהגים לסחוט פרי במקום אחד, חשיב
משקה באותו מקום ואסור לסחוטו בשבת — כחכמים
הסוברים שבערביא הקוצים מקדשים. ובד"א צ"י לירושלמי
פ"א דכלאים ושם איתא בהלכה א': רבנין אמרין מקום
שמקימין אותן אסורין מקום שאין מקיימין אותן מותרין.
ועיין מ"א סק"א שהביא דברי הב"י — שאם נוהגים לסחוט
במקום אחד, אסור בכל מקום — וכתב עליו שדכריו תמיהים.
שכל השקלא וטריא בגמ' — שאם נוהגים במקום אחד אסור
בכל מקום — הוא אליבא דר"א, אבל חכמים פליגי וס"ל
שאיין אסור אלא באותו מקום שנהגו לסחוט. והמ"א הסכים
עם דברי הרמ"א שכתב: ובמקום שנהגו לסחוט וכו' דינו
כתוחם ורימונים. וסיים המ"א, משה אמת ותורתו אמת.
(ד) וראה מדלא הזכירו תפוחים. אע"פ שביניהם יין
תפוחים לרפואה כמ"ש בע"ז.

(ד*) ר"ל כבשים ושלוקות — דאין בהם חיוב חטאת —

וכ"כ בשביתת השבת מלאכת דש בכאר רחובות סק"א, וז"ל:
ולענין תפוחים ואגסים נראה דתלוי במנהג הזמן כסחיטתן
דהרמב"ם כתב דמותר וכן הוכיח הגר"א מהגמ' ובימי המ"א נהגו
לסחוט אגסים שקורין בענינעם ובימי הח"א נהגו לעשות משקה
מתפוחים ע"כ כתבו לאסור ועכשיו כמדרמה שלא נשמע לסחוט
אגסים.

ובכללי מלאכת דש. הקשה השביתת שבת על דברי רבנו: גם ק"ל
מ"ש הגר"א סי' ש"כ סק"ד דמדלא הזכירו תפוחים משמע שאינם
בכלל איסור רק תוחם ורימונים. וק"ל דלמה לא יהיה איסור
בתמרים שהוא דבש האמור בתורה ולד' התוס' גם שום ובוסר כמו
תוחם ורימונים. ע"ל. והביא מדברי הגאון רבי צבי פסח פרנק
זצ"ל שהשיב לו: ומה דתמה על הגר"א וז"ל למה לא יהיה איסור
בתמרים שהוא דבש האמור בתורה הנה מבואר (בכרות ל"ח ע"א)
האי דובשא דתמרי מברכין עליה שהכל ירעוין ברא"ש שם ובט"ז
(סימן קצ"א) ובפ"ג שכתב דרך הוא טבע התמרים דמה שהוא זב
מאלי דוקא הוא חשיב כפרי עצמו וזה הוא דבש האמור בתורה
משא"כ בסחוט תמרים אין זה אלא זיעה בעלמא כשאר מי פירות
דעלמא. וכתב ע"ז השביתת שבת: גם אני הרגשתי בזה אך קושית
ה' למה יגרע מתוחם ורימונים דגם שם זיעה בעלמא ומ"מ אסור הן
וכן דברי התוס' בשום ובוסר. ועיין בסימן ר"ב סעיף ח' ובמש"ס
ס"ק י"ז.

6 וז"ל המ"א בסק"י ב: דג לצירו לאו משקה הוא אלא אוכל וכן
שלוקות (רש"י) ואפ"ה אסור והיינו כיון שהיה שם משקה עליו
מקום משא"כ שאר פירות. עכ"ל. ולכאורה אין זה ענין לדברי רבנו
כאן — שכתב שאסור לינק בפה, ורק במקום שיש צער אצטרי.
והד"א כתב שצ"ל בבאורי הגר"א: ועיין מ"א סק"י ב. והיינו שפה
כתב המ"א הטעם דמתחיים למצוץ בפה — אע"ז דלינק בפה
אסור — משום שאין דרך בכך. משא"כ לינק מהבהמה הוי דרכו
בכך.

ויש מקום לפרש דברי רבנו גם עפ"י הנוסחא שבפנינו: ועיין
מ"א סק"י ב. והיינו שהיה קשה לרבנו — לדעת האוסרים למצוץ
כבשים ושלוקות — מאי שנא מסחיטת שאר פירות שכתב המחבר
לעיל בסעיף א' שמתור לסחוטם. ועי"ז צ"י רבנו למ"א סק"י ב. דשם
כתב המ"א שיש לחלק בין סחיטת פירות לסחיטת כבשים ושלוקות
שבכבשים הוי יותר שם משקה משאר פירות. כיון שהיה ע"ז שם

והמשקה היוצא מהם אסור — אף בעומדים לאכילה. ועי"ז הביא
הרי"ף את דברי ר' יוחנן שהלכה כר' יהודה. ולפי"ז גם בתוחם
ורימונים — המשקה היוצא מהם מותר.

5 מ"ש הרמ"א, אם נהגו לסחוט לרפואה לברו אין לחוש —
כוונתו אפילו בסחוט למשקה. שכן הוכיח הב"י מהא דשרי לסחוט
שאר פירות למשקין. וכתב הב"י שודאי היו עושים רפואה מפירות
אלו, ואפ"ה שרי לסחוטן. ורבנו הביא ראיה לזה מהגמ' בשבת —
מדחזכירו רק תוחם ורימונים אסור. ולא הזכירו גם תפוחים.
ואע"פ שהיו עושים מהתפוחים רפואה, כדמשמע בע"ז מ"ב ח"ד
פעם אחת חש רבי כמעיו אמר כלום יש אדם שיוצא יין תפוחים של
עובדי כוכבים אסור או מותר וכו'. בדקו ומצאו שלוש מאות גרבי יין
של תפוחים של ע' שנה ושהו ונתרפא. ש"מ שתפוחים אינם בכלל
תוחם ורימונים, דמה שסוחטים לרפואה לא חשיב משקה. ולפי
דברי רבנו יוצא שתפוחים שחטטין רק לרפואה, וזה בניגוד למה
שכתב הב"י שלא דוקא תוחם ורימונים אסור אלא הו"ה כל
שרגילים לסחוט למשקה. והוכיח מהגמ' בע"ז הנ"ל — שהיו
עושים יין מתפוחים — שודאי תפוחים חזירי מתוחם ורימונים.
וכי"כ בבאורי הלכה דיה דינו כתוחם, שלפי הב"י תפוחים דינם
כתוחם ורימונים ולדברי רבנו תפוחים דינם כשאר פירות. אלא
הענין על דברי רבנו, וז"ל: אך דבריו שם קצת מקושי. הנהגה
דהאורי שמביא הב"י לדבריו מע"ז דף ק' איתא שם דרבי ח' במעיו
כמעיו כו' ע"ש בב"י אותה ראיה גופא הביא הגר"א להיפך שהביא
ראיה לרפואה לא נקרא משקה מדלא הזכירו תפוחים (לאסור)
[סיטה] אע"פ שהיו ביניהם יין תפוחים לרפואה כמ"ש בע"ז עכ"ל
משמע דס"ל דזה היין היה נעשה רק לרפואה ומנ"ל לומר כן דכי
משום שהוא טוב לרפואה הבהרת לומר שנעשה רק לרפואה דדוקא
גדול הוא דג' מאות גרבי יין היו נעשים רק לרפואה וצ"ע. עכ"ל
הבה"ה. וד' מסקנת הביאור הלכה שם שכיום — שנוהגים לסחוט
תפוחים למשקה — אסור לסחוטן. והביא ש"כ הח"י אדם. וכן הוא
בקצות השלחן סימן קצ"ו. שבסעיף ו' כתב שפירות תפוחי הכל
שרגילים כמ"ל לסחוטן לשם משקה — אסור לסחוטן בשבת ובכל
העולם. ובסעיף ז' כתב: אבל שאר פירות שאין דרך העולם לסחוטן
לשם משקה אפילו במקומות שיש להם הרבה ואפילו גילין לסחוט
לרפואה מותר לסחוטן בשבת. ותפוחים דינם כשאר פירות. הרי
הכל תלוי במנהג המקום והזמן.

ע"ל): ב ו (ו) זיתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקים היוצאים מהם מותרים (ו) ואפילו אם לא נתרסקו מע"ש ז אם יש יין כגינית שהענבים בתוכה אע"פ שהענבים מתבקעים בשבת כגינית מותר לשותותו בשבת (ח) שכל יין היוצא מהענבים (ט) מתבטל ביין שבגינית: ג ה המרומה וכ"כ הסמ"ג וסמ"ק שהאיסור שלא היה נזכר מעולם כמו הכא מתבטל אפילו בדבר שיש לו מחירין. ח שם.

ביאורי הגר"א

ישראל נאסור דרבנן. ועוד לעשות כמחמתין לזין אכל לפי מ"ש כאן נחמ"ל: (ז) שכל יין כ"י. שם למדו מפ"ק דיו"ט גבי עניים שנשנו כ"י דקאמר ונר"ל דלמך דשיל"מ כ"י ה"מ היכא דלמח כ"י וכו'ל: (ט) מתבטל. עמ"ל. ונלמד ממ"ש נ"ל כ"י אכל נותן כ"י לפי רש"י דאסור משום

ועין מ"א ס"ק י"ז: (ו) זיתים. קמ"ה ב' כר"א ור"ש דמסמ מחמתין דפ"ק אולא כומי"ה: (ז) ואפילו אם לא כ"י. אע"פ דשיל"מ הוא כיון שלא ניכר האיסור מעולם ומתבטל מעט מעט וע' מוספות דפ"ק ס"ט א' קד"ה כל ואע"פ דשיל"מ כ"י. ודוחק דמאי לניעות דמ"מ

ברכת אליהו

מחולל על המעות הללו. ואמרינן התם: לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט (שעתידין ללקוט רש"י). וכתבו החוס' שם: וא"ת כי קאמר כל המתלקט לא היה מועיל למה שגדל אח"כ וי"ל דמ"מ מה שהיו יכולים לתקן היו מתקנים ועוד דשמא היה בטל ברוב ואע"ג דדבר שיש לו מחירין אפילו באלף לא בטל מ"מ מדאורייתא בטל. ותיירך השני של תוס' הוא דוחק, דמאי צניעות יש בזה — שמחללים הפירות מראש — דמ"מ יבטלו הלוקטים באיסור דרבנן שהרי מדרבנן דשיל"מ לא בטל. וטוב יותר לעשות כעצה דמתניתין ולציין הכנס רבעי, ולא ילקטו כלל וינצלו מאיסור דרבנן. אבל לפי מ"ש כאן נחמ"ל שאף שדשיל"מ לא בטל, מ"מ כשלא ניכר האיסור מעולם ונולד בתוך התערובת, בטל. (ח) בכאמ"ג סק"ז ציין לטור בשם בעה"ת ולסמ"ג ולסמ"ק. ודברי בעה"ת הם כהל' שבת סימן כ"ג, והובאו דבריו במדרכי סופ"ק דשבת סימן קנ"ט. ודברי הסמ"ג הם כהל' שבת מל"ט ס"ה מלאכת דש. ובסמ"ק בסימן רפ"א מלאכת דש בדיני סחיטה. ולמדו דין זה מפ"ק דיו"ט גבי עצים שנשנו וכו'. דאיתא בכיזה ד' ב: אמר רב מתנה עצים שנשנו מן הדקל לתוך התור כיו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן והא קמהפך באיסורא (כשמוליכן בתור מזוית לזוית — רש"י) כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קמהפך בהיתרא קמהפך והא במבטל איסור לכתחילה ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה הני מילי דאורייתא (כגון תרומה — רש"י) אבל בדרבנן (כגון מוקצה דהכא — רש"י) מבטלין. ולמדו הראשונים הג"ל — שדבר שיש לו מחירין שנולד בתוך תערובת של היתר בטל — מהא דקאמר שם: ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מחירין אפילו בדרבנן לא בטל מאי איכא לימיר הני מילי היכא דאיתא לאיסורא בעיניה הכא מקלא קלי איסורא, וכו'ל. (ט) עמ"א סק"ה ונלמד ממ"ש נ"ל אכל נותן כ"י לפי רש"י

(ו) שבת קמ"ב: זיתים וענבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א ור"ש מתירין. ופסקינן כר"א ור"ש משום דסתם מתניתין דפ"ק אולא כותיהו. דתנן שם י"א א — בענין מחלוקת ב"ש וכו"ה אם מותר להתחיל מלאכה מבכו"י — ושיון אלו ואלו שטוענין קורת בית הכר ועגולי הגת. ובגמ' שם י"א אמרינן שהטעם — שכולם מודים שמותר בכה"ג — הוא משום דכל דאחי ממילא שפיר דמי. ופירש"י במשנה שם: דכי אמרינן זיתים וענבים אכ מלאכה כפרק חבית שנשברה (לקמן קמ"ב) ה"מ בזיתים וענבים שלא ריסקן מבכו"י דהוה ליה מפרק דבר ממשאו הגדל בתוכו והוא תולדה דדש אבל הכא אין נותנין קורה ע"ג זיתים עד שטוחנין תחילה בריחיים וכן ענבים דורכין אותן תחילה ברגל ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא ולא דמו לדש. ושם בעמוד ב' אמר ר' אלעזר שמשנתנו היא אליבא דר"א שהתיר בחלות דבר שריסקו ויצא הדבש מעצמו. ואיתא עוד שם: ור' אליעזר אמר לך הא שמעינן ליה לר' אליעזר דאפילו זיתים וענבים נמי שרי דהא כי אתא רב הושעיא אתא ואייחי מתניתא בידה זיתים וענבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א ור"ש מתירין. הרי שהגמ' העמידה סתם משנה דפ"ק כוותיהו דר"א ור"ש. (ז) אע"ג דשיל"מ הוא — שהרי היין הוב מעצמו מותר לאחר השבת — וקו"ל ביו"ד סימן ק"ב סוף א' דשיל"מ אינו בטל אפילו באלף, אפ"ה הכא בטל היין הוב בשבת ביין שבתוך הגיגית מע"ש, כיון שלא ניכר האיסור מעולם, ומתבטל מעט מעט בתוך היין המותר שבגינית. ועיין תוס' דפ"ק ס"ט א סוד"ה כל. ששם הביאה הגמ' משנה: כרם רבעי היו מצינין אותו בקוזוות אדמה (נותן פיסת רגבים סביבות הגבולים להודיע שהוא כרם רבעי ואסור בלא פדיון — רש"י) וכ"י והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה

7 מ"ש רבנו שרין זה — שאיסור שלא היה ניכר בפני עצמו ונולד בתוך התערובת בטל אף שיש לו מחירין — נלמד מהסוגיא בכיזה ד' ב' צ"ע טובא. שהרי שם כשנשנו העצים מן הדקל לתוך התור כבר היו ניכרים ואסורים משום מוקצה. והטעם שמתירין הוא משום שכשנשנו מהם כבר אינם בעין ומקלא קלי. ואיך הוכיחו מכאן שיו"ב הוב מהענבים בתוך הגיגית מותר, כיון שלא ניכר האיסור בפני עצמו. אח"כ ראינו שכן הקשה הצ"ח בכיזה שם. וכתב ליישב קצת דברי המדרכי, וז"ל: אמנם כדי שלא נשווה למדרכי טועה צריכין אנו למשכנוי נפשין אדרכי מדרכי ולומר שכוונתו לומר שלא תדחה סברא זו ולומר שאין שום טעם לחלק בין היה ניכר האיסור או לא כיון שעכ"פ צריכין אנו לבטלו ברוב דבר שיש לו

משקה מקורם. וכן משמע בדברי שכלי הלקט, שהביא הב"י, וז"ל: דאין במציצת בשר ופת ולא הומוץ בפיו משקה מפירות או ענבים דרך סחיטה כלל ואפי' תימא דהוי דרך סחיטה לא חמירי מפרשין ופגיף. הרי שהביא ראייה שמותר למצוץ כבשים בפה מהא דשרי לסחוט שאר פירות. וזה כמ"ש בדברי רבנו, שהביא דברי המ"א סק"ב — שהאסורים לסחוט שאר פירות אסורים גם למצוץ בפה. ואח"כ הוסיף שכלי הלקט טעם נוסף: ואין איסור סחיטה שייכא אלא בדבר שדרכו להיות משקה כגון זיתים וענבים ודחשיב אבל מה חשיבות יש למשקה בתוך פיו וכו'. ולפי טעם זה אפשר שאסור לסחוט שאר פירות ואפ"ה מותר למצוץ בפה. וע'ל בסימן ש"י הערה 16.

חרצנים (י) וזגים שנתן מים לעשות תמך מותר למשוך מהם ולשתותם (יא) ואפילו

ביאורי הגר"א

נולד: (י) חרצנים. כמ"ש נפ"ט א"ס י"ט י"ן כ"ו: (יא) ואפילו. כמ"ש שנתרסקו נע"ש עמ"א:ל

ברכת אליהו

דאסור משום נולד. ב"ט ה"ה כאן — שהיין שזב מהחרצנים מתערב מיד בתוך

המשקין — מותר למשוך מהם ולשתותם. (יא) עמ"א סק"י שכתב: כיון שנתרסקו מבע"י (מרדכי ב"י) עכ"ל. ודומה למ"ש בסעיף ב' זיתים וענבים שנתרסקו מע"ש

בתוך החבית. שאפשר שהמשקין שזבו — שאסורים משום גזירה שמה יסחוט — אסורים גם כשזבו בתוך החבית כיון דהוי דשיל"מ. ונראה לבאר כוונת רבנו באופן אחר. שהב"ח כתב כרוש הסימן: נראה דאפי' נתנו ענבים שלמים בתוך היין כשבת עצמו ונתבקעו ג"כ באותו שבת כ"י מותר כי היכי דשרי ליתן כשבת שלג וברד לתוך הכוס או לתוך הקערה לקמן בסיומן זה. וכתב ע"ז ה"טז בסק"ג. וז"ל: ולא נלענ"ד כן דא"כ היה מותר אפי' לכתחילה ליתן שם ענבים כמו בשלג וברד וזה ודאי איסור גמור משום סחיטה הוה תולדה דרש כדפירש"י ב"פ חבית וא"ל דהוה כלאחר יד כיון שאינו דש בידים דאפי' כלאחר יד לא שרי אלא במקום צער כההיא דחולב עז ותו דהא אפי' ביוצא מעצמו אסור מחמת איסור תולדה דרש אפי' שלא נגעו בה ידים אלא הריץ בזה כמבשל בשבת ואין היתר אלא בדעיבר דבטל לגבי השתיר ואין זה ענין כלל לשלג וברד לדקמן. ולפי דברי ה"טז פשיטא שזבו לתוך ענבים לכתחילה בשבת לתוך החבית דהוה כסוחט בידים. אבל המ"א כסק"ה הביא דברי הב"ח. ומשמע שחולק על ה"טז. וז"ל המ"א: כתב הב"ח דמותר לתת ענבים בתוך היין שיתבקעו ויוציאו יינם כמ"ש בשלג בס"ט. הרי שלפי המ"א כוונת הב"ח להתיר אף לכתחילה לתת ענבים לתוך החבית. ואין כוונתו להתיר רק בדעיבר כדברי ה"טז. ובשביחת השבת מלאכת דש בבאר דרובות סק"ט הקשה על המ"א. וכתב: דב"ח נמי לא שרי אלא בדעיבר אם נתנו ליין ונתבקעו מתיר לשתות אותו יין וע"ז כתב ה"טז דאפי' לכתחילה נמי לישתיר ומכאן נראה דשגגה יצאה מפני המ"א שלא כוון עדותו. דלחת ענבים בשבת שיתבקעו לא סליק אדעתיה דב"ח דליכא דשירי. וכ"כ בערוך השלחן סעיף ט"ז: ולפלא על המ"א שכתב בשם הב"ח. שמתיר לתת שיתבקעו ע"ש ואינו כן בב"ח אלא כמ"ש ה"טז בשמו. אבל במ"ב סוסק"י כתב: כתבו האחרונים דמותר לתת ענבים בשבת בתוך היין שיתבקעו ויוציאו יינם כמו בשלג בס"ט. וכתב ע"ז בשעה"צ סקי"ט: מ"א בשם הב"ח וא"ר וז"ל ודלא כה"ט. הרי שאף המ"א הביא דברי הב"ח כלשון המ"א. שאף לכתחילה מותר לתת ענבים בשבת. ונראה שלזה כוון רבנו כשכתב. עמ"א. היינו שמתיר לתת אף לכתחילה בשבת. וכתב שד"ן זה נלמד משלג. שכמו שאסור לרסק שלג בידים, כנ"ל בסק"ט. ואפי' מותר לתת השלג לכוס מים. ואין כזה משום ירוסק בידים. הרי' לענין סחיטה ענבים שאסור לסחוט. ואפי' מותר לתתם בחבית מלאה. ואין כזה משום סוחט בידים. וז"ל דהא רביה ראה לזה — שנתניה במים לא הוי סחיטה בידים לשיטת המ"א — מסי"ד לקמן. שהמחבר שם הביא שהרא"ש היה נזהר להטיל מים רגלים בשלג. וכתב הטור שלדעת הרא"ש אינו דומה ליריסת רגלים בשלג שמתוך כניל בס"ג. ו"כ ע"י השתן ודאי נימוח. וכתב המ"א בסק"י: ולא דמי לס"ט דשרי ליתן בתוך היין דהכא איהו קעביד מעשה. והיינו שהשתלמ מי רגלים בשלג. חשיב המסת השלג מעשה. משא"כ בניתן השלג לתוך הכוס, לא חשיב מעשה. כיון שהשלג נימוח מעצמו. וכיון שנתניה הענבים במים לא חשיב סחיטה. ממילא הדרינן לרין משקין שזבו מעצמן. שאף שהם אסורים אם הם בפני עצמם. מ"מ כשנתבקעו בתוך חבית שם יין מותרים. כיון שמתבקלים ביין ששביגית. וכנ"ל בס"ב. וכמ"ש רבנו בסק"ה. דאין כזה החומרא של דשיל"מ שלא בטל.

אלא שעדיין צ"ע. דבשלמא שלג שנותן לתוך כוס של מים מותר, כיון שאיסורו משום נולד. לא אסור במקום שאינו בפני עצמו אלא בתוך כוס. ועצם הנתינה בכוס כבר כתבנו שאינו כריסוק בידים. אבל נתינת ענבים בחבית של יין. אף שאינו כריסוק בידים, מ"מ משקין שזבו מעצמם ג"כ אסורים. וההיתר כאן — כשנותנם

מתירין אינו בטל לכן הביא המרדכי ראה שהרי תזינן היכי דמקלי קלי אנו מתירין אפי' דשיל"מ אף שעכ"פ כלי ביטול היה אסור וכיון דחזינן שיש לחלק שזב אמרינן אם הוציל מקלי קלי לגמרי אפי' בשכר היה ניכר והיה בעין ראוי עכ"פ היכי שזב ניכר מעולם להוציל אפי' לא מקלי קלי לגמרי כל זה נלענ"ד ליישב דברי המרדכי אבל אכתי נשאר דין זה רק מסבא בלי ראייה מהתלמוד. עכ"ל. ויש לדקדק בדברי בעל התרומה שכונתו כמו שפירש הצ"ח. דז"ל ספר התרומה בהלכות שבת סק"ג: ואפילו יוצא בשבת משקה מתוך הענבים מתבטל הוא כמשקה של היתר שכבר יצא ולא דמי לדבר שיש לו מתירין שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפילו באלף לא בטל דה"מ כשאיסור בעין מתחילה ואח"כ נתערב ממנו כהיתר אבל הני לא ניכרו מעולם אלא מעט מעט שיוצאין ומתערבין עם המשקין של היתר שיצאו מאתמול ואפילו עצים שנשרו מן הדקל כיו"ט מתיר בביתא (ד' ע"א) ע"י מרכה עליהן עצים ומבטלן כיון דליכא איסורא כעניא ואע"ג שהעצים מוקצין הן בעין וכו'. עכ"ל. הרי שלא יסד ספר התרומה את היתרו על הגמ' בביתא. אלא מתחילה כתב מסבא — שכיון שהאיסור לא היה ניכר בפני עצמו מותר. ואח"כ כתב שאפילו בעצים שהיו אסורים מתחילה. כיון שמקלי קלי ואינם ניכרים מותר, בודאי שיש להתיר דבר שמעולם לא היה איסורו ניכר. וזהו שכתב ספר התרומה בדרך. "אפילו", ולא דומה דין עצים שנשרו לדין יין בגיגית. והיינו שאפילו בעצים שאסורים ניכר לפני שנפלו לתור מותרים, משום שאינם בעין. כ"ש יין בגיגית — שמעולם לא היה איסורו ניכר — שיש להתיר אף שיש לו מתירין. ולפי"ז צ"ל שמה שסיים רבנו, "וכנ"ל", היינו בסק"ז — שאם אין האיסור ניכר לא הוי דשיל"מ. והצ"ח שם הביא ראה אחרת לרין זה. דאיתא בשבת כ"ט א' אמר רבי יהודה אמר רב מסיקין בכלים ואין מסיקין כשברי כלים. ופריך שם: כיון דאדליק בה פורתא הוה ליה שברי כלים וכי קמהפך באיסורא קמהפך. ומשני: דעבר כרב מתנה אמר רב עצים שנשרו מן הדקל לתור כיו"ט מרכה עליהן עצים מוכנים ומסיקין. והקשה הצ"ח כביצה שם, אמאי לא הקשתה גמ' בשבת שם כמו שהקשתה בביתא שם. דלרב איכא דאמר דבר שיש לו מתירין לא בטיל אפילו מדרבנן מאי איכא למימר. ותיירץ הצ"ח: נראה עפ"י מה שמבאר בשו"ע אור"ח סימן ש"כ סעיף ב' דאם יש יין בגיגית וכו' וכתב ה"טז והמ"א שם שאפ"י שהוא דשיל"מ כיון שלא היה ניכר קודם שנתערב וכו' ואי"כ ה"נ כיון שהכל מתערב בעצים מוכנים קודם שנעשה שברו לא היה שם איסור עליו מעולם ולכן אף שהוא דשיל"מ בטל הוא אבל כאן העצים שנשרו מן הדקל תח"י שם איסור עליהם אלא שאח"כ מרכה עליהם עצים מוכנים ולכן שפיר הקשה לרב אשי דהוה דשיל"מ ולא בטל. עכ"ל.

ח' ב"א כתב: עמ"א דמביא בשם הב"ח דמותר לכתחילה לתת ענבים לתוך היין כשבת בכדי שיתבקעו וזה נלמד מ"ש בשבת נא ב גבי אין מרסקין את השלג וכו'. אבל נתן הוא לתוך הכוס ואעפ"י שנימוח ממאלי ואינו חושש ורש"י מפרש הטעם משום דהוי מליד בשבת הרי דאין גדולה ודאי דשיל"מ ומבטל איסור לכתחילה אפי' שרי כיון דהאיסור בא אח"כ שמתערב. ודבריו צ"ע. שאם ההיתר בריסוק השלג הוא משום "דהאיסור בא אח"כ שמתערב", אמאי לא הוכיח רבנו לעיל בסק"ה. מדין ריסק שלג. שדשיל"מ שלא היה ניכר קודם נולד בתוך הערובות שבת. ונראה דהא שומרת השלג הנימוח בכוס אינו מדין ביטול ברוב. אלא שחכמים — שגזרו על ירוסק השלג מדין נולד — לא גזרו אלא שהגולד הוא בפני עצמו. אבל כשמתערב עם דבר אחר אינו איסור משום נולד. ולפי"ז אין להשוות שלג שנימוח בתוך הכוס שמתוך, למשקין שזבו בשבת

לא נתן מים וחיין מתמצה זב מאליו מותר לשתותו: ד ט (יב) מותר לסחוט אשכול ענבים
תוך קדירה שיש בה תבשיל כדי לתקן האוכל הדוה ליה משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי
(יג) אבל אם אין בה תבשיל אסור: ה י (יג) יש מי שאומר דה"ה לבוסר שמותר לסחוט
באר הגולה ט שנת קמ"ה נרג
הרי"ף ורמב"ם נפ"ה
והט"ס שם.
י טור נסח ר' יסף.

ביאורי הגר"א

(יב) מותר. כפירוש דלשנת קל"ו וע"ש חו"ס: (יג) אבל. שם אצל לא כו': (יג*) יש כו'. מטעם הנ"ל:

ברכת אליהו

כין קדירה לקערה אלא הכל אסור מתוך אלו הדברים מתברר
שאין הלכה לא כשמואל ולא כרב שאמרו סוחט אדם אשכול
של ענבים לתוך הקדירה ויש מעמידין דברי ר' ושמואל
ביו"ט מדדייק רב חסדא מדברי ר' ואין לנו להדורי
אפריכי ולאפוקי שמעתא מדוכתיה אלא ודאי בשבת קאמרי
רב ושמואל ואין הלכה כמותן לא בשבת ולא ביו"ט ע"כ פ"י
ר"ח ומה שדקדק מדלא מפליג ר' יוחנן משמע דמייירי אפילו
לתוך הקדירה אין זה דיוק דהא רב ושמואל נמי אסרי סתמא
כבבשים למימיהן ואע"ג דשרו לסחוט בהדיא אשכול של
ענבים לתוך הקדירה ומה שדחה דברי חסדא מדברי ר' רב
ושמואל ביו"ט אומר ר"ת שהדין עמו אבל דברי ר' חסדא
ביו"ט כדפירשתי לעיל עכ"ל. ואף הרי"ף שם הביא דברי ר' ר"ח
ודחה כל ראיותיו ומסיק שמחלוקת רב ושמואל ור' יוחנן היא
דוקא בסוחט כבשים ושלקות למימיהן לתוך קערה. אבל
בסוחט לתוך קדירה מותר לכונ"ע ואפילו בשבת. ודברי
המחבר כאן הם כדברי התוס' והרי"ף שרב ושמואל —
שהתירו לסחוט אשכול של ענבים לתוך קדירה — איירי
בשבת.

(יג) שבת קמ"ב כנ"ל בסקי"ב: אמר רב יהודה אמר שמואל
סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך
הקערה.

משקים היוצאים מהם מותרים.

(יב) כפירוש דאשבת קאי וע"ש חו"ס. נדאיתא בשבת קמ"ד
ב: אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים
לתוך הקדירה (של תבשיל לתקן דמוכתא מילתא דלאו
למשקה בעי לה אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו והוי כמפריד
אוכל מאוכל — רש"י) אבל לא לתוך הקערה אמר רב חסדא
מדברי רבנו נלמד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך
הקערה. וכתבו התוס' שם בדי"ה חולב: נראה לר"ת דהיינו
דווקא ביו"ט דחזיא בהמה לאכילה הוי כמו אוכלא דאפרת
אבל בשבת לא חזיא לשחיטה כמו דש חשיבא שהבהמה היא
כפסולת וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך פסולת וכן משמע
בבב"ג דכיו"ט איירי ומיהו סחיטת זיתים וענבים דשרי לעיל
לתוך הקדירה היינו אפילו בשבת כיון דאשכול חזי לאכילה.
ושם קמ"א איתא: כבשים שסחטין אמר רב לגופן מותר
למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לגופן בין למימיהן
מותר ושמואל אמר אחר זה ואחר זה לגופן מותר למימיהן
פטור אבל אסור ור' יוחנן אמר אחד כבשים ואחד שלקות
לגופן מותר למימיהן חייב חטאת. וכתבו התוס' בדי"ה ר'
יוחנן: ופי' ר"ת דהלכה כר' יוחנן דקיי"ל כוותיה לגבי רב
ושמואל ושמעין ממילתא דר' יוחנן שאסור לסחוט כבשים
ושלקות למימיהן ואם סחט חייב חטאת ולא הפריש בסחיטה

ותמהתי מראות שהחליט להתיר איסור גמור כשל תורה בדמיון
רחוק וזה מה ענין שלג וברד דתורת משקין עליה אפילו בעורם
קרישם ולא אסור ריסקם אלא משום גזירת שמא יסחוט פירות
העומדים למשקים מיהו בדיריהו לא שייכא מלאכה דמשה"ה אפי'
לרסק בידים לתוך הכוס כ"פ ע"פ התוספתא משא"כ בענבים דחייב
על סחיטתן חטאת הא מדמי' מילי דל"ד להדדי כאוכלא לדנא
עכ"ל. הרי שקושיתו על המ"א הוא משום סחיטת ענבים הוא
איסור עצמו, משא"כ ריסק שלג אין בזה איסור עצמי. אלא גזירה
אטו סחיטת זיתים וענבים, ומשו"ה יש מקום להקל ולהתיר סחיטתן
בתוך החבית. וכיון שמותר אפילו לרסק בידים בתוך החבית, אין
להביא ראיה מכאן שמותר ליתן ענבים בתוך חבית של יין. ונראה
שלזה כתב רבנו שדין זה נלמד מדין שלג שניתן לתוך הכוס. לפי
רש"י דאסור משום גולד", שכבר כתבנו שהלימוד מדין ריסק שלג
הוא שמותר לתת הענבים לכתחילה בתוך החבית, ואין בזה משום
מעשה סחיטה. ולש"י הרשב"א והרמב"ן — שמותר אפי' לסחוט
בידים בתוך החבית אין ראיה לדין סחיטת ענבים, שנתינתן
לכתחילה לחבית לא הרי מעשה סחיטה בידים. דהא שמותר לתת
שלג לכוס מים. ואף לרסק בידים, הוא משום שכתעורבת לא גזרו.
אבל לשיטת הסוכרים שריסק שלג האיסור הוא משום גולד, וזהו
איסור עצמי — לא גזירה מחמת דבר אחר — ואסור לרסק אפילו
בתוך כוס של מים, ואפ"ה מותר לתת לתוך כוס של מים, אע"ג
שנימוח עי"ה. וע"כ משום שנתינה לתוך מים לא חשיב ריסק בידים
והו"ה כסחיטת זיתים וענבים, שאסור המשקים שזכו משום גזירה
שמה יסחוט. ומ"מ לתתם לכתחילה כחבית של יין מותר דאין זה
כסוחט בידים.

ומ"ש רבנו ששיטת רש"י היא שריסק שלג אסור משום גולד —
עמ"כ בזה להלן בהערה 12.
9 בפנים הכאנו דברי שמואל בשבת קמ"ב. שמותר לסחוט ענבים

בתוך חבית — הוא משום שמתבטל ביין שבחבית. וכיון שמדין
ביטול ברוב איתנין עלה, קשה הרי אין מבטלין איסור לכתחילה,
ואיך מותר לגרום שיתבקעו הענבים ויזוכו בשבת והיו מותרים
מדין ביטול ברוב. ונראה עפ"י מה שפסק השו"ע ביו"ד סימן ק"ט
סעיף ב': יבש ביבש שנבטל חוד בתרי וכו' אם רוצה לבשלן יחד
ואין שם ס' מותר להרבות עליהן כדי שיעור ששים ולבשלן ואין בו
משום מבטל איסור. והביא שם הט"ז בסק"ג והשו"ף בסקי"ג בשם
הרי"ן, שכיון שכל אחד מותר בפני עצמו, אין בזה משום מבטל
איסור, שהרי מעולם לא היה איסור בפני עצמו. ועמ"ש שם רבנו
בסק"י. ולפי"ז אפשר לומר כן, שכיון שהמשקין מעולם לא היה
להם שם איסור, ומיד כשיוצאים בטלים, אין זה מבטל איסור. וע'
כתשרי הרע"א סימן ל"ח ובפמ"ג יו"ד סי' ט"ט סקנ"א במשבצות דב'
מ"ש כזה. והא שסיים רבנו, "לפירש"י דאסור משום גולד", נראה
שכתב כן לאפוקי משיטת הרמב"ן והרמב"ם המובאים כמ"א סקי"ג.
שלבדבריהם אין ראיה מדין ריסק שלג לדינו של הב"ח, דלקמן בסקי"ג
ובהערה 12 הכאנו שיטת הרשב"א והרמב"ן, שהאיסור בשלג הוא
שלג הוא משום גזירה שמא יכבדו לסחוט ענבים. וזה בניגוד לשיטת
ראשונים אחרים שמפרשים שהאיסור של ריסק שלג הוא משום גולד.
ע"ש שם בזה. ולשיטת הרשב"א והרמב"ן שהאיסור בשלג הוא
משום גזירה שמא יסחוט ענבים, אין להביא ראיה לדינו של הב"ח —
שמותר לתת ענבים לכתחילה בשבת. דכשלמא שלג לתוך כוס מותר
לתת, כיון שהאיסור אינו איסור עצמי, אלא גזרו בשלג אטו סחיטה
בדיהם וענבים. הרי שכוין שהשלג נימוח בתוך המים שכתבו, לא
גזרו, ויותר מזה ס"ל להרשב"א והרמב"ן, אפילו לרסק בידים בתוך
החבית מותר, כמובא כמ"א סקי"ג, שכיון שנתערב במים לא גזרו.
משא"כ בדיהם וענבים, שהמשקים שזכו אסורים מחמת עצמם —
שמה יבוא לסחוט בידים אלא הויתם הענבים — גזרו גם כשנשחטים
בתוך החבית. וכן הקשה בשביתת השבת שם על המ"א, וז"ל:

באר הגולה

כ שס והמדרגי
וממ"ג לא הניחו חלל

דברי ר"ת. ל משונה הר"ש והר"י נח"ה. מ שנת קמ"ה.

לתוך האוכל כ (יד) ור"ת אומר בבוסר (הואיל ואינו ראוי לאוכל) (עור): 1 ו (טו) מותר לסחוט
לימוני"ש: 2 מ (טו) לסחוט כבשים (פירוש פירות ומיני ירקות המונחים בחומץ ונמלח כדי שלא ירקנו)

ביאורי הגר"א

(יד) ור"ת. עמ"ל נסח טור ומטעם זה פירש הא דהפסול עו ציו"ט כמ"ס חו"ט ד"ה מולג כו': (טו) מותר.

ברכת אליהו

(טו) כמ"ס בס"א שמותר לסחוט שאר פירות. ועיין מ"א
סק"ח וז"ל: כיון שאין דרך כלל לסחוט לצורך משקה אלא
לצורך אוכל הוי כשאר פירות עמ"ס בס"א ואפי' נוהגין
לסחוט לתוך מים לשתות שרי כיון שאין דרך לשתות לבדו
(כ"י) עכ"ל.
(טז) בבאה"ג סק"א ציין לשבת קמ"ה. דשם בעמוד א'
הביאה הגמ' מחלוקת רב ושמואל ור' יוחנן בענין כבשים
ושלקות שסחטן למימיהן כנ"ל בסקי"ב. ודברי המחבר הם
כשמואל — דס"ל שהסוחט כבשים ושלקות למימיהן פטור
אבל אסור, והא דפסק כשמואל משום דהוא מילתא

(יג*) מטעם הנ"ל בסקי"ב שמותר לסחוט ענבים לתוך אוכל
משום שמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי. והר"ה לבוסר.
(יד) עיין מ"א סק"ז שבאר בשם הטור. והא דאסר ר"ת
לסחוט בוסר לתוך אוכל — הו"ל כבורר אוכל מתוך פסולת
עכ"ל. ומטעם זה פירש ר"ת הא דאמר רב חסדא כשבת קמ"ב
„חולב אדם עז לתוך הקדירה" הנ"ל בסקי"ב, דמיירי ביו"ט.
כמ"ס התוס' שם בד"ה חולב וז"ל: נראה לר"ת דהיינו דוקא
ביו"ט דחזיא כהמה לאכילה הוי כמו אוכלא דאפרת אבל
בשבת לא חזיא לשחיטה כמו דש חשיבא שהבהמה היא
כפסולת וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך פסולת.

הט"ז וכתב — על דברי העולת שבת שמותר לסחוט לצורך אותה
סעודה — ול"ג דלא דק דאטו מי שרי לעשות מלאכה כדי לאכול
לאלתר וכ"כ השי"ג פ"ז דשבת אלא הטעם בבורר כידו לאכול
לאלתר לא מיקרי כדירה דהוי דרך אכילה וכן הטעם במתוך לאכול
לאלתר כמ"ס בסמ"ג ש"כ ס"כ ע"ש בב"י ולהכי בקנון ותמחוי
אסור לבורר אפי' לאכול לאלתר וכן פסולת מתוך האוכל אסור
ומכ"ס דאסור לסחוט בוסר. תדע דהא כתב הר"ן טעמא דאסור
חליבת עז משום בורר אוכל מתוך פסולת אטו יהא מותר כדי לאכול
לאלתר אלא ודאי כדאמרן ודבר פשוט עכ"ל. ונראה שהמ"א מודה
לט"ז שאיסור סחיטת בוסר הוא משום בורר, אלא שחלק על הט"ז
ואסר אף בסוחט לאלתר, ונראה באור דבריו, שאדם הנוטל אוכל
מתוך פסולת ואוכלו הוא דרך אכילה. וכן החותך חתיכות בסכין
לאוכל לאלתר הוא דרך אכילה. שכן דרך לחתוך אוכל בסכין,
ומותר משום כך לחתכו גם לחתיכות קטנות, כיון שכונתו לאכול
לאלתר. אבל סחיטה אינה דרך אכילה, ומשום כך אסור משום בורר
אף לאלתר, והוי כבורר בנפח וכבר שאל לאלתר אסור.
ובפמ"ג במשכבות זה סק"ד כתב: עט"ז ובתוס' שבת קמ"ב
ד"ה חולב משמע דהוה דש דבוסר פסולת דש אוכל מפסולת עכ"ל.
ולפי"ז גם מ"ס הטור שאסור לסחוט בוסר משום דהוה כבורר אוכל
מפסולת, אין הכוונה בהכרח לאיסור בורר, אלא אפשר לפרש
שהכוונה לאיסור דש. דכיון שהבוסר הוא כפסולת והמשקה הוא
כאוכל, כן בזה איסור דש. שהרי גם איסור דש ענינו — הפרדת
אוכל מפסולת. ועיין בשביתת השבת כללי מלאכת דש מ"ס בענין
החילוק בין מלאכת בורר לדש. וכבאור הלכה בד"ה לאכול — אחר
השיבא דברי הט"ז: כ' ועיין בפמ"ג שרמז דבתוס' איחא הטעם
לענין חובת משום דש שנטול האוכל מן הפסולת ובענינו ג"כ
הבהמה היא כפסולת וכשנטול האוכל ממנה כדירה חשיבא וכן
הו"ה לענין בוסר ולפי"ז נסתר הקולא לגמרי דבדישה אין נפקמי'
בין לאלתר לאח"ז ועיין בספר חמד משה שמצד דכונת הר"ן
והטור שכתבו כבורר אוכל מתוך פסולת ג"כ היינו דמשום זה חשיב
כדש וכמו שכתבו התוס' אך שקצרו בלשונם [אח"כ מצאתי בנשמת
אדם שגם הוא כתב כן] ונראה שכן הוא האמת שראיתי באור ורע
שמעתיק על שו"ת באריכות כתוב שם ג"כ בדריא דהוא כמו דש
שמפרק האוכל מן הקש ע"ש ולמה לן לומר שהטור יפלו ע"ז
ויכתוב בשם ר"ת בענין אחר ומלכוד זה במלחמות כתב ג"כ דרעת
הגאונים שאוסרים לחלוב בשבת לקדמה היא משום דכדש חשיבא
עיי"ש ע"כ בודאי מהנכון להחמיר לקדמה המ"א אף אם נסביר דאין
בזה משום בורר כו' עכ"ל הבה"ל. ומדברי רבנו נראה ג"כ שסובר
שסחיטת בוסר לאוכל אסורה משום דש, שכתב שר"ת שאסור
חליבת עז לקדמה בשבת הוא מאותו טעם שאסור סחיטת בוסר.
והתוס' שם כתבו שאיסור חליבה היא משום שכדש חשיבא.

לתוך קדרה ואסור לסחוט לתוך קערה. וכתב שם רש"י בד"ה לתוך
הקדרה: של תבשיל לתקנו דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה
אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו והוי כמפריד אוכל מאוכל. ובד"ה
אבל לא לתוך. הקערה כתב: דוימנין דלמשקה קאי ואע"ז דבקערה
לא שתי אינשי לא מוכחא מילתא ואיכא איסור. וכתב ע"ז התוס'
ר"ד שם: פירש המורה דוימנין דלמשקה קאי ואע"ז דבקערה לא
שתי אינשי לא מוכחא מילתא ואיכא איסור ואינו נ"ל אלא אע"ז
דמוכחא מילתא דלא בעי לה לשתיה אלא לערות התבשיל מתוך
הקדרה עליו היה אוסר דעד כאן לא שרא אלא משקה הבא לאוכל
שלעולם לא עמד המשקה בעינו אבל לתוך הקערה שעמד המשקה
בעינו לא היה מחייב וה"ה לתוך הקדרה אם היתה ריקנית וכו'. עכ"ל.
ומשמע מדבריו שפירוש רש"י אין חילוק בין אם יש אוכל בקדרה
לבין אם הקדרה ריקנית. אלא שהחילוק הוא בין אם סוחט לתוך
קדרה — שאז מוכחא מילתא שסוחט לאוכל — לבין אם סוחט
לתוך קערה — שאז לא מוכחא מילתא שסוחט לאוכל. אבל כבאור
הלכה כתב ביאור אחר בדברי רש"י. וז"ל בד"ה לתוך קדרה: והר"ה
תוך קערה ואף מדבריו רש"י משמע דבקערה אף שיש בה תבשיל
ג"כ אסור משום דלא מוכחא מילתא דוימנין דלמשקין קבעי לה [וכן
הוא ביאורו של דש"י וכ"כ בספר מטה יהודה וכן מצאתי במאירי
דלא כאיהא אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן]. ולפי דברי הבאור
הלכה, אין היתר לרש"י לסחוט לתוך קדרה אלא א"כ יש בקדרה
אוכל. אלא שבקערה אסור אף כשיש בקערה אוכל. וזה דלא כדברי
התוס' ר"ד, שמשמע מדבריו שבקדרה מוכחא מילתא שסוחט
לאוכל אף כשהקדרה ריקנית. ומדברי רבנו מוכח שהחילוק אינו בין
קדרה לקערה, אלא שהחילוק הוא בין אם יש בקדרה או הקערה
אוכל לבין אם אין בהם אוכל. שרבנו כתב שמקור דברי השו"ע —
שכתב, „אבל אם אין בה תבשיל אסור" — הוא מ"ס שמואל: אבל
לא לתוך הקערה. והיינו שסתם קדרה יש בה תבשיל, וסתם קערה
אין בה תבשיל. וכן הסיק הבאור הלכה שם, וז"ל: מדבריו כל
הפוסקים הראשונים והם הבה"ג והר"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ק
והסמ"ק והטור ורבנו ירוחם והמאירי משמע דאין שום חילוק בין
קדרה לשאר כלי אם יש בה תבשיל והא דחילק הגמרא בין קדרה
לקערה הוא משום דסתם קדרה יש בה תבשיל וסתם קערה אין בה
תבשיל.

10 הטור כתב בטעמו של ר"ת — שאסר לסחוט בוסר לתוך אוכל
— דלא שרינן אלא כאשכול יש ענבים שראוי לאכילה אבל בוסר
שאינו ראוי לאכילה ואפי' האוכלו בטלה דעתו הוי כבורר אוכל
מתוך פסולת. וכתב ע"ז הט"ז בסק"ד: ואי"ז אם רוצה לאכול
לאלתר אותו דבר שסוחט לתוך הבוסר מותר כדלעיל סימן ש"ט
לענין בורר. והיינו שבסימן ש"ט סעיף א' מביאר שמותר לבורר
אוכל מתוך פסולת כדי לאוכלו לאלתר. והמ"א בסק"ז חולק על

ושלקות אם לגופם שאינו צריך למים ואינו סוחטן אלא לתקנם לאכילה אפילו סוחט לתוך קערה שאין בה אוכל מותר ואם צריך למימיהן (י"ז) מותר לסחוט לתוך קדירה שיש בה אוכל אבל אם אין בה אוכל נאסור (י"ח) ולר"ח ס' כל שהוא צריך למימיהן חייב חטאת (י"ט) אפילו סחט לקדירה שיש בה אוכל (ולדענו הסומט אשטל לקדירה נמי אסור) (טור): ח' ע' הסוחט דג לצירו דינו כסוחט כבשים ושלקות למימיהן: ט' פ' השלג והברד אין מרסקין אותם דחינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיוזבו מימיו אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש צ' (כ) וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו

ביאורי הגר"א

באר הגולה
נ' שם כשמואל הר"ף
ורמב"ם בפכ"ח.
ס' הר"ף בשמו וכו'
יחנן.
ע' ד"י ממשתנות
הגמרא שם.
פ' שבת נ"ח בריית'.
צ' הר"ן שם וז"ל
הפוסקים.

חילק ש"מ נכ"ע אסור ופליג ג"כ עליהו נאשכול ח"ש ולדענו
מ' והר"ף כ' דלחן וראה ע"ש: (כ) וכן. לשיטת הרשב"א
וכמו לתוך הכוס וכפי פירושו משום שמה יקמוט ואינו
אסור אלא ידים וראה ממ"ש מ' ב' אשה סכה כו' וסמט

כמ"ש נכ"ל ועמ"ל: (טז) לסחוט. כשמואל דהוא
מילמל מניעמל ועין גרי"ף: (י"ז) מותר לסחוט
לתוך. כמ"ש נכ"ל. הר"ף שם: (י"ח) ולר"ח. כר"י
דקי"ל כוונתה נגד רב ושמואל: (י"ט) אפילו. מדלא

ברכת אליהו

הכל אסור קאמר וא"כ קשיא דרב אדרב ודשמואל אדשמואל
אלא מה אית לך למימר האי למימיהן אסור לתוך הקערה
קאמרי ולא לתוך הקדרה.

(יח) בסק"י"ב הבאנו מחלוקת האמוראים בשבת קמה א.
בענין כבשים ושלקות אם מותר לסחוטן למימיהן. ובסקט"ז
כתבנו שהר"ף פסק כשמואל — שבין כבשים ובין שלקות
מותר לסחוטן לגופן, אבל למימיהן פטור אבל אסור —
„דהוא מילתא דמציעתא“. והר"ף שם הביא דברי הר"ח
שפסק כר' יוחנן — שהסוחט כבשים ושלקות למימיהן חייב
חטאת. [ודברי הר"ח הובאו גם בתוס' שם ד"ה ור' יוחנן. כנ"ל
בסק"י"ב]. ופסק הר"ח כר' יוחנן משום דקי"ל כוונתה נגד רב
ושמואל¹¹.

(יט) [בסק"י"ב הבאנו דברי רב — שאסור לסחוט כבשים
למימיהן, ודברי שמואל שאסור אף בשלקות, ודברי ר' יוחנן
שאמר שהסוחט למימיהן חייב חטאת. ובסק"י"ז כתבנו
שלשמואל מותר לסחוט כבשים ושלקות למימיהן לתוך קדרה
שיש בה תבשיל. ובסק"י"ח הבאנו שהר"ח פוסק כר' יוחנן.
ודברי הר"ח הובאו בתוס' בשבת קמה א ד"ה ור' יוחנן. והר"ח
מפרש שם שר' יוחנן פליג ארב ושמואל, וס"ל שגם הסוחט
לתוך קדרה חייב. והביא ראיה לזה. שר' יוחנן אמר שם: אחד
כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת.
ומדלא חילק — בין אם סוחט לקדרה לבין אם סוחט לקערה
— ש"מ בכל ענין אסור. [וגם מ"ש הרמ"א, ולדבריו הסוחט
אשכול לקדרה נמי אסור¹² כוונתו שחייב]. ופליג ר' יוחנן ג"כ

דמציעתא. דרב ס"ל כבכשים שסחטן למימיהן — פטור
ובשלקות מותר לכתחילה. ושמואל ס"ל בין כבכשים ובין
בשלקות פטור אבל אסור. ולר' יוחנן חייב חטאת. ודעתו של
שמואל היא הדיעה האמצעית בין דעתו של רב — שבשלקות
מותר לכתחילה לסחוט למימיהן — ובין דעתו של ר' יוחנן
— שחייב חטאת. [ולענין כבשים פסק המחבר שאסור ואינו
חייב חטאת, משום שרב ושמואל ס"ל הכי בניגוד לר' יוחנן
שמחייב חטאת]. ועיין ברי"ף שם שכתב: ולית הלכתא כר'
יוחנן לענין חיוב חטאת דהוה ליה רב ושמואל כהדא שיטתא
דליכא חיוב חטאת אלא בזיתים וענבים והוה ליה ר' יוחנן
יחיד ואין דבריו של אחד במקום שנים ועוד הא תנא דבי
מנשה מסייע להו דאמר דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת
זיתים וענבים בלבד ומסתברא לן דהלכתא כוונתה דשמואל
בהא מילתא דקאי ר' יוחנן כוונתה לענין איסור וליכא בניניהו
פלוגתא אלא לענין חיוב חטאת.

(י"ז) בסק"י"ב הבאנו דברי שמואל בשבת קמה א, שמותר
לסחוט כבשים ושלקות לגופן, אבל למימיהן פטור אבל אסור.
ומה שאסר לסחוט למימיהן — דוקא לתוך הקערה שאין בה
תבשיל אבל לקדרה שיש בה תבשיל מותר כמ"ש בס"ד:
מותר לסחוט אשכול ענבים לתוך קדרה שיש בה תבשיל.
וז"ל הר"ף שם: תדע דהא רב ושמואל אינהו דאמרי סוחט
אדם אשכול לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ואינהו
דאמרי בענין כבשים ושלקות למימיהן פטור אבל אסור ואי
סלקא דעתך למיד' למימיהן אסור ל"ש לקדרה ול"ש לקערה

דעירובין, אין זה מדברי הרא"ש, אלא שהביא כדרכו מדברי הר"ף.
אלא שהנוכח"י הקשה שם סחירה בדברי הר"ף עצמו. שבענין
סחיטת אשכול של ענבים לתוך קדרה משמע מהר"ף שהלכה כר'
יוחנן נגד רב ושמואל. ולכן טרח הר"ף להוכיח שר' יוחנן אינו
חולק על רב ושמואל. כנ"ל בסק"י"ב. ואילו בענין סחיטת כבשים
ושלקות פסק הר"ף שפטור אבל אסור — ולכ' כר' יוחנן שאמר
חייב חטאת — משום שהלכה כרבים, כנ"ל בסקט"ז. וכתב הנוכח"י
שהר"ף פסקו מספקא ליה, ופסק תמיד לחומרא. ולכן בענין
סחיטת ענבים לתוך קדרה היה פוסק כר' יוחנן לחומרא — אילו ר'
יוחנן היה חולק על רב ושמואל — שאסור לסחוט. משא"כ בענין
סחיטת כבשים ושלקות — שמחלוקתם היא לענין חיוב חטאת —
פסק כרב ושמואל משום שא"א להביא חטאת מספק, וראה בענין זה
באנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה, עמודים רצח"א.

11 בביצה ד' א' רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ובעירובין מז' ב':
שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. וכאשר רב ושמואל חולקים
שניהם על ר' יוחנן — כזה נחלקו הראשונים. התוס' בשבת קמה א
ד"ה ור' יוחנן הביאו בשם הר"ח שהלכה כר' יוחנן. וכן פסק הרא"ש
בפ"ג שם סימן א', וז"ל: ואע"ג דרב ושמואל פליגי עליה הא קי"ל
כר' יוחנן לגבי רב ושמואל. וכן כתב הרשב"א בתשובות האלה סימן
תשי', שהלכה כר' יוחנן אפילו נגד רב ושמואל.
אבל הר"ף, הנ"ל בסקט"ז, כתב שאין הלכה כחיד במקום רבים.
הלכה כרב ושמואל נגד ר' יוחנן. וכ"כ הרא"ש שם פכ"ב סימן ד'
ובעירובין פ"ו סימן כ'. וזה לאוהרה סותר למ"ש הרא"ש בפ"ג
דשבת סימן א' הנ"ל. ועיין בנודע ביהודה מ"ח יו"ד סימן ס' שעמד
על סחירה זו, וכתב שהרא"ש עצמו סובר כמ"ש בפ"ג דשבת —
שהלכה כר' יוחנן אפי' נגד רב ושמואל — ומ"ש בפכ"ד שם ובפ"ו

ברכת אליהו

(כ) תניא בשבת נא ב: אין מרזקין (כמו מרסקין משברין לחתיכות דקות — רש"י) לא את השלג ולא את הברד בשבת כשכיל שיוזבו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. ומ"ש המחבר, וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים — הוא לשיטת הרשב"א וכן נותן לתוך הכוס וכפי פירושו משום שמא יסחוט ואינו אסור אלא בידים¹². וראה, דאינו אסור אלא בידים — ממ"ש שם מ ב: אשה סכה ידה כשמן ומחממתה כנגד

משום דקא מוליד לאו למיסר משום נולד קאמר אלא שהאיסור משום סרך מלאכה לפי שהוא כבורא המים הללו אבל בספר התרומה כתב שהוא אסור משום וכו' עכ"ל. ומשמע מהרשב"א שאפשר היה ללמוד בשיטת רש"י שהכונה משום נולד. אלא שהרשב"א לא ניחא ליה לפרש כן, אבל רבנו מפרש כן בדעת רש"י וכן כתב בספר שבת של מי שם: אין מרסקין את השלג פי' רש"י משום דקא מוליד בשבת משמע דאסור משום נולד וכן כתב ספר התרומה אמנם הרשב"א בחידושי כתב לרש"י דלא למיסר משום נולד קאמר אלא משום סרך מלאכה וכו'. הרי שלולא דכרי הרשב"א פירש הש"ס של מי, שאף לרש"י האיסור משום נולד, וכתב רש"י וס' התרומה אולי בחדא שיטה. וכן כתב כאן בערוך השלחן סעיף כ"א — אחרי שהביא דברי המתירים לרסק בתוך הכוס — אבל רש"י ותוס' והרא"ש וספר התרומה כתבו הטעם משום נולד וכו'. וכן כתב באגלי טל מלאכת דש סימן ל"א סק"א — אחרי שהביא דברי רש"י — : משמע אבל אם הניחם בחמה או כנגד המדורה שניכר שכוונתו שיהיה נימוח וכן לרסק לתוך הכוס אסור. הרי שאף באגלי טל השווה שיטת רש"י ושיטת בעל התרומה, ויש איסור נולד לרש"י אף בנימוח מעצמו. ונראה שברש"י אפשר לפרש שני פירושים, ובהם תלוי המחלוקת בכונת רש"י. שרש"י כתב שם ב"ה אבל נותן לתוך הכוס: של יין כימות החמה כדי לצנן ואעפ"י שנימוח מאליו ואינו חושש. ואפשר לפרש כוונתו כתרי אנפין: (א) מ"ש רש"י "אעפ"י שנימוח מאליו" הוא סיבה לאיסור. שכיון שנימוח — אע"פ שנימוח מאליו — היה צריך להיות אסור, ואפ"י "אינו חושש", משום שמתערב בתוך המים שכוס, ואינו ניכר בפני עצמו. וזה כמ"ש השבת של מי והאגלי טל, שגם לרש"י יש איסור משום נולד, ואסור אף בנימוח מעצמו. (ב) מ"ש רש"י "אעפ"י שנימוח מאליו" הוא סיבה להיתר. שכוון שאינו מרסק בידים אלא נותן לתוך הכוס, ושם נימוח השלג מאליו, אין בזה איסור. וזה כפירוש הרשב"א, שהאיסור לרש"י הוא משום שדמי למלאכה, ואין איסור אלא כשמרסק בידים. ורבנו נקט כפן הראשון. ולפי"ז אסור להניח כנגד המדורה, אף לפירוש רש"י. ולפיכך כתב רבנו — שמו"ש המחבר, אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים — : ולשיטת הרשב"א וכו' נותן לתוך הכוס וכפי פירושו משום שמא יסחוט ואינו אסור אלא בידים. דלשיטת רש"י אסור גם בנימוח מאליו ואין ריסק בידים. וזה שכתב רבנו לעיל בסק"ט "לשיטת רש"י דאסור משום נולד". לשיטת רבנו ל"ל רש"י כשיטת ספר התרומה, ומ"ש רש"י שהוא מוליד דמי למלאכה, אין הכוונה דוקא כשמרסק בידים, וגם כשינימוח מעצמו אסור משום נולד. ודלא כהרשב"א שכתב שרש"י לא ס"ל כספר התרומה שהריסוק אסור משום נולד.

ויש להוכיח שזוהי כוונת רבנו בדברי רש"י. שגליל בסמ"ש ש"ח סוף סק"ט כ"ב כתב המחבר: מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיה סולדת ואעפ"י שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. וכתב שם רבנו בסמ"ק: "ול"ז למ"ש בסוף פ"ד אין מרסקין וכו' שם הטעם הוא משום שמא יסחוט פירות העומדין למשקין כמ"ש בר"ן ומ"מ הרי שבטעם המתירין להניח כנגד המדורה כתב רבנו שאיסור ריסק הוא משום גזירת סחיטת פירות — דכרי הרשב"א, ומשום"ה כשינימוח מעצמו מותר. ועל דברי הרמ"א שם — שכתב: רש"י מחמירין — כתב רבנו בסמ"ק: דס"ל כמ"ש. הרי להדיא לשיטת רש"י אסור להניח כנגד המדורה אע"פ שנימוח מעצמו ואינו מרסק בידים. והרמ"א שם כתב כחתילה שמוחל להניח כנגד המדורה קריה שיש בה רובט כשנחששוני נימוח אינו ניכר בעין. וכתב ע"ז רבנו בסמ"ק ח: שאף לפירוש משום נולד מותר כמ"ש אבל נותן וכו'. מוכח להדיא מכל זה שרבנו מפרש שרש"י האיסור משום נולד, ולא דוקא בריסק בידים אלא גם בנימוח מאליו כנגד המדורה אסור. והא דרש"י בנותן לתוך הכוס הוא משום שהנולד אינו

עליהו באשכול. ששם קמד ב אמרו רב ושמואל שמוחל לסחוט אשכול לתוך קדרה שיש בה אוכלין אבל לא לתוך קערה ריקה. כנ"ל בסק"ג. ור' יוחנן שאמר בסוחט ככשים שחיב — ולדברי הר"ח חייב אף בסוחט לתוך הקדרה — פליג אר"כ ושמואל שהתיר בסוחט אשכול לקדרה וז"ש הרמ"א כאן: ולדבריו הסוחט אשכול לקדרה נמי אסור. והר"ף שם כתב דאין ראייה — מדלא חילק — שהסוחט לקדרה חייב ע"ש [וכנ"ל בסק"ב ועיין ט"ז סק"ן].

12 בענין איסור ריסק שלג וברד, מצינו בראשונים ג' שיטות. (א) שיטת רש"י, שכתב בשבת נא ב ד"ה כדי שיוזבו: משום דקא מוליד בשבת דמי למלאכה שבורא המים האלו. (ב) שיטת ספר התרומה כהל' שבת סימן רל"ה, והביא הר"ן שם, ח"ל הר"ן: אבל בספר התרומה כתב דאסורין משום נולד ואסור ליתן קדרה שקרש שמוניתה כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול. (ג) שיטת הרשב"א בחידושי שם, שכתב שהאיסור הוא משום גזירת סחיטה, וז"ל: ולי נראה דמשום גזירת סחיטה דפירות העומדין למשקין נגעו בה מפני שהברד והשלג למימיהן הן עומדין לפיכך לתת לתוך הכוס מותר שאינו נראה כסוחט וכו'. וזהו שכתב רבנו כשיטת הרשב"א היא משום שמא יסחוט, ומשום"ה אינו אסור אלא כשסוחט בידים ולא בנימוח מעצמו. אבל מ"ש רבנו שדברי המחבר — שאם נפשו מעצמו מותרים — הוא רק לשיטת הרשב"א, אבל לשיטת רש"י אסור גם בנימוח מעצמו, צ"ע. דלא נראה כן מדברי הראשונים. דז"ל הר"ן שם: ופירש"י ז"ל דהיינו טעמא משום דדמי למלאכה שבורא המים האלו וכו' ומשמע דמשום דרך מלאכה נגעו בה אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין לפי שהברד והשלג למימיהן הן עומדין וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפס"א מהל' שבת דדוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחין בחמה ונפשו ואפי' כנגד המדורה מותרין הן דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזכו משום דהני בערוך קרישין נמי תורת משקין עליהן לכל דבר אבל כספר התרומה כתוב דאסורין משום נולד וכו'. ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן הנולד הוא, עכ"ל. הרי להדיא בדברי הר"ן שדוקא לרסק בידים אסור, אבל בנימוח מעצמו מותר. והיה מקום לומר שם"ש ה"ן "ודוקא היכא דעביד בידים וכו'". קאי רק על מ"ש שהטעם הוא משום שמא יסחוט. אבל לטעם הראשונים שכתב בשם רש"י, אסור אף בנימוח מעצמו. אבל לא נראה לומר כן. "שרש"י כתב בשיטת רש"י שאסור משום "סרך מלאכה נגעו בה". ומשמע שבנימוח מעצמו לא. (ב) "שרש"י כתב א"כ, אבל בספר התרומה כתב וכו'". משמע שרק לספר התרומה אסור בנימוח מעצמו משום נולד, אבל לשני הפירושים שכתב הר"ן קודם לכן, מותר אף בנימוח מעצמו. וכן משמע מדברי הרשב"א "שהרשב"א הביא שם את דברי רש"י, וכתב: ומה שכתב הרב ז"ל משום דקא מוליד לאו למיסר משום נולד קאמר אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה לפי שהוא כבורא ומוליד המים הללו אבל בספר התרומה כתוב שהוא אסור משום נולד ולפיכך אסור ליתן קדרה או פנדה שקרש שמוניתה כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול והוה ליה נולד ולדבריו אפילו בחמה אסור דהוה ליה נולד ואינו מחזור וכו'. הרי שגם הרשב"א נקט בשיטת רש"י שהאיסור אינו משום נולד אלא משום סרך מלאכה. ולפי"ז דוקא כמרסק בידים אסור, אבל בנימוח מעצמו מותר לשיטת רש"י. וא"כ קשה מ"ש רבנו שדברי המחבר — אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשו מותרים — הוא לשיטת הרשב"א ולא לשיטת רש"י. והיה צ"ל לשיטת המחבר היא כשיטת רש"י והרשב"א, ולאפוקי מספר התרומה. ונראה שרבנו מפרש שרש"י וספר התרומה אולי בחדא שיטה, ולשיטה האיסור הוא משום נולד. והלשון "מוליד דמי למלאכה שבורא המים האלו" שכתב רש"י, אין הכוונה דוקא משום שעושה המלאכה בידים, אלא מפני שבמצינו למצב של נולד. ולפי"ז גם לרש"י אסור להעמיד כנגד המדורה או החמה, ומ"ש הרשב"א שרש"י אסור לרסק בידים דוקא, אבל בנפשו מעצמו מותרים, זה לפי פירושו בשיטת רש"י שהאיסור משום מוליד. אבל רבנו מפרש בשיטת רש"י דלא כהרשב"א, אלא שהאיסור משום נולד. וברשב"א עצמו מוכח שאפשר היה לפרש ברש"י משום נולד. שהרשב"א כתב — אחרי שהביא דברי רש"י "דקא מוליד בשבת" — : ומה שכתב הרב ז"ל

מותרים: י ק (כא) מותר לשבר הקרח כדי ליטול מים מתחתיו: יא ר צריך לזהר בחורף שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד ואם יטול יזהר שלא ידחקם בין ידיו שלא יהא מרסק: יב ש (כב) יש לזהר שלא ישפשף ידיו במלח: יג ת (כג) דורס שלג ברגליו ואינו חושש: יד א (כד) הר"מ מרוב נבדוק מתיר להטיל מי רגלים בשלג וזהרא"ש היה נזהר: טו ג אסור לפרוס סודר על פי החבית וליתן על גביו הכלי שדולים בו שמא יבא לידי סחיטה אבל בגד העשוי לפרוס עליו מותר שאינו חושש עליו לסוחטו: מז ד אסור להדק מוכין בפי פך שיש בו משקין משום סחיטה: יז ה ספוג אין מקנין בו אא"כ יש בו בית אחיזה (כה) גזירה שמא יסחוט: יח חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום נקב שבדפנה שמוציאין בו היין (כו) יש מי שמתיר להסירה אע"פ שא"א שלא יסחוט והוא שלא

דני י"ט גלוס וכו' רש"י וכו' הרמב"ם בפ"כ. ד שם קמ"ח ה שם קמ"ג נמשנה. *פי' הנקב שסניע הנחל. ו טור נשם הערוך וכן הסכים ר"י נח"ד אלא דעת קי"ל.

ביאורי הגר"א

שמן הוא קרוש ועיין סימן שי"ח פט"ו ועמ"ל: (כא) מותר. דלא אסרו אלא כדי שזכנו מימיו אצל גלגל שרי: (כב) יש כו'. מטעם הנ"ל: (כג) דורס. עמ"ל: (כד) הר"מ וכו' והרא"ש. עט"ו ומ"ל:

ברכת אליהו

כמ"ש רבנו שזוטעם משום שאינו מתכוין ועיין לקמן סעיף י"ד ומש"ש בסקכ"ד. (כד) עט"ו [סקי"א שכתב: בטור כתוב טעמו שמדמהו לדריסת הרגלים שדורס ואינו חושש וא"א הרא"ש כתב שאינו דומה לדריסת הרגלים כי ע"י השתן ודאי נימוח עכ"ל וכו' ולפי מ"ש בסמוך ודאי הוה הדריסה פסיק רישיה ואפי"ל לא גזרו ה"נ בזה שא"א להזהר כי כל הארץ מלאה שלג וכו' עכ"ל הט"ז. וע"ע מש"ש בזה. ועיין מ"א [סקי"ז שכתב בדעת הרא"ש: כי ע"י השתן ודאי נימוח (טור) ול"ד לס"ט דשרי ליתן לתוך המים דהכא אהיו קעבדי מעשה. וכתב במח"ש שלפי שיטת הראשונים שהביא המ"א בסקי"ג שמותר לרסק קרח בידים בתוך כוס של מים — ואע"ג שעושה מעשה בידים מותר משום שמתערב במים שבכוס — הו"ה הכא שרי. אע"ג דקעבדי מעשה משום שמי השלג מתערבים בשתן].

(כה) עיין מ"א סקי"ט — שהקשה עמ"ש המחבר, גזירה שמא יסחוט — וז"ל: צ"ע כיון דספוג עשוי לכך ל"ל למיגזר שמא יסחוט כמ"ש סט"ו וסימן ש"א סמ"ח ועוד חזימא דהגמרא פריך אספוג והא קי"ל דכר שאינו מתכוין מותר לעשות פסי"ר הוא א"כ אין הטעם משום גזירה, וע"ע מש"ש בזה. אולם ט"ס — מ"ש המחבר, גזירה שמא יסחוט — וצ"ל, "משום סחיטה". [והיינו משום דהוה פסי"ר וכמ"ש המ"א מהגמ'. ועיין במגן אברהם סימן ש"ב סקכ"ז וכאן

המדורה. וסתם שמן הוא קרוש. ואפי"ה מותר לחמס ידה כנגד המדורה, משום שהשמן נמחה מעצמו. ועיין סימן שי"ח פט"ז [ושם הוכחו בזה שתי דיעות. שהמחבר פסק שם: מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיר סולדת ואעפ"י שהשומן שנקרש חוזר ונימוח. וזה כשיטתו כאן שאם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים. והרמ"א שם כתב: יש מחמירין ונהגו להחמיר מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה. ועיין מחמיר בס"ק מ"ז. מ"ח. מ"ט]. ועיין מ"א כאן סקי"ד וז"ל: ולפמ"ש הרמ"א בסימן שי"ח פט"ז גם הכא אסור משום גזירה אא"כ הוא מעורב במים (ר"ן) עכ"ל. (כא) דלא אסרו לרסק את השלג אלא כדי שיוזבו מימיו. אבל בלא"ה — שאינו מתכוין לכך — שרי. ומשו"ה כששובר את הקרח לא בכדי שיוזבו מימיו אלא, כדי ליטול מים מתחתיו — מותר¹³.

(כב) מטעם הנ"ל בסעיף יא, שכתב המחבר שצריך להזהר שלא ליטול ידים במים שיש בהם קרח, ואם נוטל יזהר שלא ידחקם בין ידיו, שלא יהא מרסק. והו"ה במלח. (כג) עיין סעיף יי. [נששם כתב המחבר שמותר לשבור את הקרח, אע"ג שעיי"ז זבים מימיו, משום שאינו מתכוין לכך. והו"ה שמותר לדרוס על השלג, כיון שאינו מתכוין להמסו. ועט"ו סקי"ז שכתב דאע"ג דהוי פסי"ר מ"מ לא גזרו כיון דא"א להזהר מזה כימות החורף דכל הארץ היא כך מלאה כפור וגליד והמנעלים הם לחים ונימס השלג שם. וזה דלא

מהם ולא שייך בו בנין וסתירה כלל כמ"ש המאמר מרדכי, עכ"ל. וז"ל המאמר מרדכי אות י"ד — אחרי שהביא דברי המ"א: — ומיהו אין זה מוכרע לפענ"ד דהכא אינו חלק מהקרקע ולא מחובר אליו אלא הוא ענין בפני עצמו ומ"ש המרדכי וגדולה מזו וכו' לאו לדמיוי להחם לגמרי אלא הכוונה דמוכח מהם דאין כשבירת הקרח משום סתירה דהא גדולה מזו מצינו שהתירו לשבור החבית ושבירת הקרח גריד טפי משבירת החבית ולעולם כשבירת הקרח מותרת בכל ענין אפי' בנהר ובאר דאין לה שייכות לקרקע ולא חלק ממנה. כנ"ל ועא"ר, עכ"ל. ומ"ש המאמר מרדכי, "ועא"ר", כוונתו למ"ש האלי

בעין ולא משום שנימוח מאליו. והא שהתיר המחבר להניח השומן כנגד המדורה, הוא דוקא לשיטת הרשב"א — שהאיסור משום גזירת סחיטת פירות. אבל לרש"י אין היתר אלא כשהשומן בתוך קרייה ואינו ניכר. ועיין מ"ש שם בהערה 36. 13 כמ"א סקט"ו כתב כשם המרדכי טעם נוסף — להא דמותר לשבור את הקרח — וז"ל: וגדולה מזו אמרו שובר החבית לאכול גרוגרות. וסיים המ"א: ונ"ל דבנהר או באר אסור. וכתב בשע"צ סקל"ט: ולא הזכיר הגר"א טעם המרדכי המובא כמ"א משום דס"ל דלרווחא דמילתא כתב המרדכי ראה זו אבל באמת עדיפא ענינו

באר הגולה

יהא תחתיו כלי דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו הוי פסיק רישא (פירוש איסור נמשך נהנה מדבר כמו המוט הנמשך נהנה מהמוט הראש) דלא ניהא ליה ומותר וזחלקו עליו ואמרו דאע"ג דלא ניהא ליה כיון דפסיק רישא הוא (כו) אסור והעולם נוהגים היתר בדבר ה ויש ללמד עליהם וסמ"ג והפרי"מ, ח כ"י ממשעות דנבי הכל נו.

ז מוספות ק"ג

וה"ש שם והמרדכי

נפ"כ דשנא נשם ר"י

וסמ"ג והפרי"מ.

ביאורי הגר"א

מותר וע' תוס' דיומא ל"ה א' ד"ה ה"מ כו': (כו) אסור. קי"א א' וכפירש"י ותוס' שם וס' ראשונה מפרש משום למעט אל הנגיה ועשה כלי כמ"ס בתוס' כמזכיר שם

ל"ה דאית ליה כו' וזכרתי ל"ה ז' והא קא מכי' כו' ותוס' ד"ה ל"ה והר"ש שם סמרי כל זה והקשו עליו ממפיס מורסא ונמלל קון דלוקימנא כר"ש ואפ"ה דוקא משום לערל דגופא

ברכת אליהו

הרי שבמקום שלא ניהא ליה מותר, אע"ג דהוה פסיק. ובסוכה לג ב' — בענין הא דתנן בהרס: או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מעטן כשר — ת"ר אין ממעטין כיו"ט משום ר"א ב"ר שמעון אמרו ממעטין והא קמחקן מנא כיו"ט (שהיה פסול ומכשירו — רש"י) אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה וראב"ש סבר לה כאכזה דאמר דבר ש"ן מחכין מותר והוא אב"י ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק' ולא ימות (ל"צ) [הב"ע] דאית ליה הושענא אחריית. והיינו שהיות ריש לו הושענא אחרת הו"ל פסיק' דלא ניהא ליה, ולכן מותר למעט הענבים אף לכתחילה.

ובזבחים צא ב: אמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג האיש. ופריך: והא קמכבה. ומסיק שם ששמואל סבר כר' שמעון דס"ל דבר שאינו מתכוין מותר. ופי' התוס' בימא הנ"ל: ואפילו דהוי פסיק' שא"א לזלף ע"ג האישים שלא יכבה מתיר ר"ש לכתחילה מאחר שאין נהנה.

והתוס' בשבת קג א ד"ה "לא צריכא" וברא"ש שם פ"ב סימן א' סתרי כל זה והקשו עליו ממפיס מורסא. דאיתא בשבת קז א: המפיס מורסא (מבקע מורסא — רש"י) אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה ליתח פטור. ומסיק שם דפטור ומותר. ופירש"י: דאין כאן חיתון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא. והוכיחו מכאן התוס' והרא"ש שמפיס מורסא פטור אבל אסור, "אי לא משום צערא דגופא אע"ג דאינו נהנה בכנין הפתח וגם אינו מכין בכנין הפתח אלא לנקיבה בעלמא כדי שתצא הליחה". וכן הקשו מגטילת קוץ. דתנן שם קכ ב' שומתור ליטול מחט כדי ליטול את הטרור ובסנהדרין קכ ב' שוקימנא כר"ש דאמר משאצל"ג פטור ואפ"ה דוקא משום צערא דגופא מותר, ולולי הטעם דמשום "צערא דגופא" היה אסור, שהרי זוהי משאצל"ג שאסור לכתחילה, ולא התירו שם משום דהוה פסיק' דלא ניהא ליה. הרי דפסיק' דלא ניהא ליה אסור לכתחילה. ועיין תוס' דיומא לה א ד"ה ה"מ. נושם הביאו ראיות הערוך הג"ל וסתרו ראיות אלו. ועיין בשאלתות דר' אחאי אפי' פ' אמור שאילתא קה. ושם בהעמק שאלה להנצי"ב סק"ה האריך הרבה בבאור מחלוקת התוס' והערוך. וכן האריך בזה בחידושי הרעק"א במערכות שבדרוש וחיידוש, מערכה עשירית כמס' יומא. ועיין מ"א סק"ב. ועיין סימן רמ"ג סק"ט. וסימן ש"ט סק"ז.

(כו) שבת קיא א: האי מסוכרייא דנזייתא (בגד כורכין בברוא חית של חרס מפני שאין הנקב שווה — רש"י) אסור להדוקא בימא טבא, וכפירש"י ותוס' שם. שהתוס' בדי"ה האי מסוכרייא ורש"י בעמוד ב' ד"ה אסור להדוקא כתבו שהאיסור הוא משום סחיטה. והתוס' כתבו שאיסור סחיטה

בשער הציון סקמ"ט.

(כו) [בבאה"ג סק"ו ציין לטור בשם הערוך. ודברי הערוך הובאו בתוס' בכתובות ו ד"ה האי, ובשבת קג א ד"ה לא צריכא, וביומא לה ב, לה א ד"ה ה"מ].

וראיותיו של הערוך — דפסיק' דלא ניהא ליה שרי — הן מזה דשבת קג א. דתניא התם: התולש עולשין והמזרז וזרזים אם לאכילה כגורגרת וכו' אם ליפות את הקרקע כל שהן. ופריך שם בגמ': אטו כולוהו לאו ליפות את הקרקע נינהו (הרי הקרקע מתיפה מאליו — רש"י). ומשני רבה ורב יוסף דאיידי באגם שאין צריך ליפותו. ואב"י אמר: אפי' תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכין. ופריך: והא אב"י ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק'. ומשני: לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה (לא איכפת ליה ליפות — רש"י). והביאו שם התוס' הג"ל את דברי הערוך שבארעא דחבריה הוא פסיק' דלא ניהא ליה, וכגון באחר שאינו אוהבו. ופי' הוא — הערוך — דאפילו לכתחילה מותר היכי דהוה פסיק' דלא ניהא ליה. ודלא כהתוס' שם שכתבו דבארעא דחבריה פטור אבל אסור, משום דס"ל דפסיק' דלא ניהא ליה אסור לכתחילה. ועוד ראיה הביא הערוך משם קל"ג א. דאיתא התם — בענין מילה בצרעת —: (בשר ויקרא יב) אעפ"י שיש בהרת ימול דבריו יאשיהו הא למה לי קרא דבר שאינו מתכוין הוא ודבר שאינו מתכוין מותר אמר אב"י לא נצרכא אלא לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור רבא אמר אפילו תימא ר' שמעון מודה ר"ש בפסיק' ולא ימות. ואיתא עוד שם בסוף הסוגיא: ואב"י אליבא דרש"י האי בשר מאי עביד ליה אמר רב עמרם באומר אבי הבן לקרן בהרתו הוא מתכוין (דמתכוין לטהרו והוא מוזהר דלא ליעביד בידים ובמתכוין — רש"י) ואי איכא אחר (שאינו חושש לטהרו — רש"י) ליעביד אחר (ולא ליקן אב להתם ואע"ג דרבייה קרא שהרי אתה יכול לקיים עשה בלא עקירת לאו לר' שמעון דהא אחר לא מיכין ולא עבר — רש"י) דאמר ר"ש בן לקיש כלי משום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מקום ואם לא יבוא עשה וידחה לא תעשה דליכא אחר. הרי דלאחר שרי, אע"ג דהוה פסיק', והיינו משום דלא ניהא ליה. ושם קט"ז ב: י"ד שחל להיות בשבת מפשיטין את הפסח עד החזה דברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה והכ"א מפשיטין את כולו. ומפרשת הגמ' שם קיז א, שלחכמים מותר להפשט את העור משום דלא קבעי לה לעור והוה ליה אינו מתכוין. ופריך: והא אב"י ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק' ולא ימות. ומשני: דשקיל ליה בבריו ופרש"י שם: בחתיכות דקות מפשיט וחותך. ובארו התוס' בימא הנ"ל: והואיל ואינו נהנה מותר.

זכות דכיון שהברוא ארוכה חוץ לנעורת ואין יד מנעת לנעורת מותר (כה) מידי דהוי אספוג (פירש הערוך ספוג הוא על ראש דג אחד גדול שמים וכעשה שמרים ראשו להסמל נעולס יורד אותו הספוג על עינו ואינו רואה כלום ולולי זה לא הימה ספינה נולת מפניו) שיש לו בית אחיזה (כס) ולפי שאין טענה זו חזקה ויש לגמגם בה מוב להנחנים שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב (וע"ל פי ש"ל עוד מדני ספינה): יס מ ליתן (ל) כרכום בתבשיל מותר ואין לחוש לו משום צובע

ביאורי הגר"א

ונערון פי' נו': (כה) מידי נו'. עין מ"א: (כט) ולפי. ער"ו: (ל) ליתן. ק"מ א' וערש"י

ברכת אליהו

אחר מסוכרייתא דנוייתא סתימת גיגית של שחר אסור להדוקא שמא תבטל הסתימה אצל הגיגית ועשה כלי בשבת. (כח) עיין מ"א. (כט) עיין ט"ז. (ל) קמ א. ועיין רש"י ד"ה לפי'.

הוא משום ליבון או משום מפרק. וסברא הראשונה שבמחבר — המתיירה להסיר הפקק משום דהוה פסייר דלא ניתא ליה. זכנ"ל בסקכ"ו — מפרש דהא דאסור להדוקא בסוכרייתא ביומא טבא, הוא משום דמבטל הפקק אל הגיגית ועושה כלי: כמ"ש התוס' כתובות ו ד"ה האי, ח"ל: ובערוך פירש לשון

לתוך יין לבן בשבת משום צובע אבל לפי דברי בעל היראים דאין צביעה באוכלין נראה דזה ג"כ שרי ונראה קצת ראייה לדבריו מהא דסוף סי' ש"ט דנותן ביצה לתוך החרדל אע"ג דעושה לו מראה וע"ל. עכ"ל. ומה שצ"ח דה"מ לסימן ש"ט היינו דתנן בשבת קלט ב: ונותנין ביצה במסנת של חרדל. וכתב ע"ז הטור בסוף סימן ש"ט: ואין נותנין אותה לתוכו אלא לתקן מראה החרדל וכו'. הרי שמוחר לצבוע אוכלין.

וכן כתב הפמ"ג בסימן ש"ח במשכצות זהב סקט"ו — לענין הכנת מי טייע בשבת — אבל משום צביעה אין צביעה באוכלין ולא במשקין כבסימן ש"כ ס"ט וכו' דאין צביעה באוכלין והו"ה במשקין כרכום בתבשיל רוטב ועיין ד"מ שם אבל אם ניתא ליה בכך מתכרך להיות צובע י"ל אף באוכלין ומשקין יש בו משום צובע מדרכנו ואף מ"ה שוחט חייב משום צובע דליבנו מינה. ואי"ה שם יבואר. עכ"ל. ובסימן ש"כ בא"א סקט"ה כתב שאין צביעה באוכלין ומותר ליתן כרכום בתבשיל רוטב וכן יין אדום ביין לבן. ואף במקום שרוצה לעשות מראה מותר, מהרריא שהביא דה"מ מס"מ ש"ט שנותן החלמין בחרדל לגוון. אלא שכתב הפמ"ג שלפי שיטת הרמב"ם — הביאו ה"מ שם סקט"ו, ששמים החלמין לזכך החרדל — אין ראייה שמוחר לצבוע לשם מראה. ומ"מ סיים שלדינא הכל מודים דשרי. אלא שהסתפק הפמ"ג במוכרים הצובעים כדי שיקנו מהם. דזה דמי לשוחט. דאינא בשבת עה ב שחייב משום צובע, משום ד, נתיא ליה דליתוס בית השחיטה דמא (שיהא צובע בדם — רש"י) כי היכי דלחזוה אינשי (שנשחטה היום — רש"י) וליתו ליובנו מיניה.

אבל בחיי אדם כלל כ"ד סימן ה' כתב: כתב השו"ע אין צביעה באוכלין. ונראה לי דלפי"ז אפ"ר שמוחר ליתן כרכום לתבשיל אעפ"י שהתבשיל נצטבע וגם לפי"ז מותר ליתן כרכום למים מה שצריך לאכילה דמאי שנא וכן מותר לשרות פת ביין אדום וכל זה צ"ע גדול לענין דיש לומר כיון דדרך לצבוע בכרכום לכו"א אסור, עכ"ל הח"א. ובנשמת אדם שם אות ג' כתב: כתב ה"ב בשם של דצ"ע אם מותר ליתן כרכום בתבשיל (בשל שבידיו לא נמצא זה וגם לא באגור) וכתב דלפי דעת היראים מותר עיין בב"י סו"ס ש"כ והב"י כתב ח"ל היראים אבל בש"ל לא כתב אלא כתב היראים וכ"כ האגור בשמו ובאמת לראות זה לא נמצא ביראים וכמו שהוא ביראים שלפנינו כן העתיק המ"א בשמו דמחלק למה חשש לצביעת המפה ואינו חושש לצביעת פניו וידיו וע"ז כתב שאין צבוע שייכא אלא בדבר שדרכו לצבוע הוא דאשה לא תעביד סק כיון שדרכה בכך מיקרי צביעה, עכ"ל היראים. וסבר הש"ל דהו"ה אין דרך לצבוע לכל כתב דמותר וצ"ע שהרי היראים כתב להירא דהשוחט חייב משום צובע אע"ג שהוא בשו"י וכו' ואי"ל לשיטת הסמ"ג והיראים צ"ע להחיר. ואין צ"ע מנותנין ביצה לחרדל כמ"ש הרמ"א כ"מ דחלבונין ביצה אינו ממין הצובעין כלל וגם הרמ"א לא כתב רק קצת ראייה שיש ולא ידעתי להחיר אלא לרמב"ם אלא פסק כרב שוחט דבעי דבר המתקיים על דבר המתקיים אבל לסמ"ג ויראים לא ידעתי מנ"ל להחיר כרכום אף אם נאמר שבנוטחת היראים של ש"ל היה

רבה אות ט"ו: אפילו בנהר וברא מותר דלא כמגן אברהם. 14 לעיל בסעיף י"ז פסק המחבר שמותר לקנח בספוג שיש בו בית אחיזה. וכתב המ"א בסק"ט שיש בויה מחלוקת בין הרמב"ם ורש"י לכן הראב"ד, וז"ל: והרמב"ם ורש"י כתבו דכשילש לו בית אחיזה אז אפשר בלא סחיטה אבל הראב"ד כתב לעולם א"א לקינוח בלא סחיטה אלא כיון שיש לו בית אחיזה אעפ"י שסוחט הו"ל כמריק מצלותית מים אבל כשאין לו בית אחיזה אסור לסוחטו. ועפ"י"ז כתב המ"א בסקכ"ו שהנוהגים היתר בסחיטת החבית ע"י פקק של פשתן הוא אפי' כיש כלי תחת הפקק. משום שמסתמכים על שיטת הראב"ד. וז"ל המ"א שם: וס"ל כמ"ש סי"ז בשם הראב"ד דלדידהו אפי' היה כלי תחתיו שרי דהוה כמריק מצלותית. ועל מ"ש המחבר "ולפי שאין טענה זו חזקה וכו'", כתב ה"ט"ו בסקי"ב: אין זה היתר ברור דשאני בית אחיזה של ספוג דמתיי כסעיף י"ז דאין שם אלא קינוח בעלמא משום דמהדיקן הכרזא בחזק תוך הנקב יש שם דאי סחיטה ע"כ ראוי לנהוג שלא ינוח כלי תחתיו וילך הנוסחא לאיבוד ויטמון על דעת הראשונה דכאן ומ"מ צריך שיהא ג"כ כרזא ארוכה שיהיה תחתיו לטיבואת וכו'. עכ"ל. ולפי מ"ש לעיל בשם הראב"ד מותר אפילו להדק. שהרי היתר אינו משום שהנחש הולך לאיבוד. אלא כמ"ש"ל בשם הראב"ד: כיון שיש לו בית אחיזה אעפ"י שסוחט הו"ל כמריק מצלותית מים. וצ"ל שם"ש ה"ט"ו שאסור להדק. היינו משום שלא רצה לסמון על הראב"ד נגד רש"י והרמב"ם. ובהסבר הראשון על דברי המחבר כתב המח"ש, שאף הראב"ד מודה הכא שאסור — אע"ג שיש לו בית יד — ד"ל. דהברוא לא מיקרי בית יד, ואפשר להסביר הדבר עפ"י מ"ש החזו"א בסימן ג"ז ס"ה, וז"ל — אחר שהביא פי' המ"א שכתב עפ"י הראב"ד שמהני הכרזא כמו הבית יד כספוג — ומיהו נראה דכוונת הראב"ד כיון דספוג עשוי לכך לקבל על ידו מים ולהורקן לא מיבטלי המים בתוכו למיקרי דש וכמו שסוחטין ופותחין את הדלת ולא חשבי כוונה וסותר ומ"מ צריך בית אחיזה דאין יחידו יחוד בלא בית אחיזה והכא בברוא לא שייך זה ולכן אין מוכן לן שום טניא במה שהכרזא ארוכה ע"כ שנהגו בערוך וכו'. וזהו כוונת המח"ש שהכרזא לא חשיבא כבית יד. דאין הכרזא עושה את הפקק כלי העומד להורק ולמלאו. ולכן כתב ה"ט"ו שלא ישם כלי תחתיו ויטמון על הסכרא הראשונה.

15 בבאה"ג סק"ט ציין לשבלי הלקט בשם בעל היראים. ודבריהם הוכחו בב"י. וז"ל בב"י: כתב בשבלי הלקט צ"ע על הכרכום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה באוכלים מותר וז"ל בעל היראים ראוי לכל בר ישראל שאוכל תותנים או שאר פירות הצובעים שיהיה שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה הרח"ל תולעת צובע ואי"כ יצא דם מן המכה אסור לתת עליו כגד אבל אם צובע פתו במשקה פירות לית לן בה דאין זה צביעה באוכלין עכ"ל. וכתב ע"ז בריכ"ב משה אות ב': וכ"כ באר"ו בשם הרא"ם ובאגור כתב דאין לחוש לזכרים אלו דכל זה אינו אלא דרך לבלוף ושרי ולא הוי כיה משום צובע ושמתני מא"א ש"ן ששמע ממהור"ר אברהם מינץ דאסור ליתן יין אדום

באר הגולה

ט שגלי סלקט נסח
נעל ילאס.

באר הגולה

י שם נענעל ירלס.

דאין צביעה באוכלים: כ י (לא) יש מי שאומר שהאוכל תותים או שאר פירות הצבועי צריך לזהר שלא יגע בידיו צבועות בכגדיו או במפה משום צבוע אבל אם צובע פתו במשקה הפירות לית לן בה דאין צביעה באוכלין:

שכא דיני תולש בשבת ודין טוחן ודיני תקוני מאכל או מעבד ולש וכו' י"ט סעיפים

אא חבילי פאה אוזבוקורנית (פיימנעס) הכניסין לעצים אין מסתפקין מהן הכניסין למאכל בחמה קוטם ואוכל ביד אבל לא בכלי ומולל בראשי אצבעותיו: ב ב אין עושין מי מלח הרבה ביחד לתת לתוך הכבשים משו' דדמי לעיבוד אבל יכול לעשות ממנו מעט לתת לתוך התבשיל ג ואם נתן לתוכו שני שלישי מלח אסור לעשות ממנו (א) אפילו מעט: ג ד אסור

ביאורי הגר"א

ד"ה לפי: (לא) יש. כהחולקים בס"ח: שכא (א) אפי' מעט. ר"ן ועור דל"כ נל"ה סקור.

ברכת אליהו

סקי"ז: היינו להפוסקים לעיל בס"ח דפ"ר דלא נחא ליה אסור ואע"ג דמקלקל הוא מ"מ איסורא מיהא איכא.

שכא (א) תנן בשבת קח א: אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא את מי המלח וכו'. ואיתא שם בגמ' בעמ' ב': מאי קאמר (מאי הילמי ומאי מי מלח — רש"י) אמר רב יהודה אמר שמואל ה"ק אין עושין מי מלח מרובין אבל עושה הוא מי מלח מועטין. ואיתא שם בהמשך הגמ': תני רב יהודה בר חביבא אין עושין מי מלח עזין מאי מי מלח עזין וכו' אמר אבוי תרי תילתי מילחא ותילתא מיא. וכתבו הר"ן והטור

(לא) [בבאה"ג סק"י ציין לבעל היראים. וזה שם בסימן רע"ד — בענין הצובע — וז"ל: אמרינן בפרק כלל גדול [ע]ה שוחט במאי מיחייב רב אמר משום צובע פ"י שצובע העור בדם הלך נדיבי עם אלוקינו אם שוחים בשבת משקין צבועין כגון יין או מי תותים וכו'] זהרו שלא יצבע מפותיהם וסדיניהם וכגון לבושיהם וכן אם שוחתן אצבעו יזהר שלא יתן עליו שום דבר מפני שצובע וכו', עכ"ל.

ואע"ג דאינו מתכוין לצבוע אפ"ה אסור משום דהוה פס"ד, ואע"ג דפס"ד דלא נחא ליה שרי, מ"מ שיטה זו ס"ל] כהחולקים בס"ח דפס"ד דלא נחא ליה אסור. [וכ"כ במ"ב

כתוב לפי שאין צביעה באוכלין כוונתו באלו התותים דלא מקרא צבע וכו' אבל לצבוע תבשיל בכרכום דכרכום הוא מין צבע וגם אותו מאכל דרכו לצבוע בכרכום למה יהיה מותר ועכ"פ נ"ל דהאמנין המחננין מיני מרקחת וצובעין בצבעים וכן מוכרי יין שדרכן לצבוע חוששני להם מחטאת לדעת הסמ"ג והיראים ונ"ל דזה דעת הר"א מינץ שהביא בד"מ שאסור ליתן יין אדום כיון לבן וכו', עכ"ל הנשמת אדם. וכן כתב באבני נזר אור"ח סוף סימן קע"ג: ולענין הלכה פסק בשו"ע דאין צביעה באוכלין. והוא מדבריו הרי"ם בשם שבלי הלקט בשם בעל ספר היראים. ולפנינו בספר היראים ליתא גם באור זרוע הביא דברי בעל היראים כמו שהוא בספר יראים שלפנינו. והא דאין צביעה באוכלין הם דברי השבלי הלקט עצמו נכון להחמיר כיון שכתבם רי"ד כתב להדיא דיש צביעה באוכלין, עכ"ל האבני נזר.

אבל בשבלי הלקט השלם כתוב כפי שהביאו הב"י. וז"ל בסימן פ"ו: צ"ע על הכרכום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה בתבלין מותר וז"ל היראים דאין לבר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות שצובעין כגון ציראסי וחולתן שיהיה שלא יגע בידים צבועות בכגדיו או במפה הדוח ליה תולדת צובע וכן אם יצא דם מהמכה אסור לתת עליה בנז בין מצמר בין מפשטים אבל אם צובע פתו במשקה הפירות לית לן בה דאין דרך צביעה באוכלין. עכ"ל השבלי הלקט. וכן כתב בפירוש תועפות ראם שעל ספר היראים בסימן רע"ד [קב] סקע"ט. וז"ל: ועיין בשו"ע השלם סי' פ"ו שהביא שם דברי היראים בזה"ל אבל אם צובע פתו במשקה הפירות ל"ל בה וכו' הב"י סי' ש"כ ע"ש השו"ע דלא כהנשמת אדם כלל כ"ד מהל' שבת שכתב בספר' שבידיו לא נמצא כלשון הב"י עי"ש. ובאמת הופיע בימיו ספר שה"ל השלם ומבואר שם כלשון הב"י. עכ"ל התועפות ראם. ורבונו כתב — על דברי

המחבר. ליתן כרכום דתבשיל מותר וכו' דאין צביעה באוכלין — נותנין ביצה במסננת של חרדל. הנ"ל בדברי הר"מ. ואיתא עלה בגמ' שם קמ א: לפי שאין עושין אותה אלא לגזון. ופ"י רש"י ב"ה לפי שאין עושין אלא לגזון: למראה שהחלמון יפה לגזון ולא החלכון וכו'. הרי שרבונו הביא ראי' לדין שאין צביעה באוכלין מהא דנותנין ביצה בחרדל, ודלא כהנשמת אדם שדחה ראי' זו. וכן פסק במשנה ברורה סקנ"ט, וז"ל: וכן מותר ליתן יין אדום בתוך יין לבן ואעפ"י שמתאדם [ואפילו אם מכנין לכתחילה לעשות מראה בהמאכל או בהמשקה ג"כ מסתברא דאין להחמיר כן נראה מהפס"ג ולפי מה שכתב בנשמת אדם נכון למונע מזה] ומ"מ אין רשאי לעשות מראה ביי"ש ודבש שיקנו ממנו וכו' עכ"ל. ובכאור הלכה ד"ה ליתן כרכום כתב: עיין בנשמת אדם שמפקפק קצת בעצם הדין מהא דאיתא בשבת ע"ה השוחט משום מאי מיחייב רב אמר משום צובע וכו' נחא ליה דליתוס בית השחיטה דמא הרי אף דאוכל הוא שייך בו צביעה ולפי מה שראיתי באור זרוע דפירש על מה דאמר ליתוס בית השחיטה היינו העור של בית השחיטה נחא לכל. וכן כתב המ"ב לעיל בסימן ש"ח סקל"ט — בענין הכנת עלי תה — שעדיף ליתן תהה כתוך כלי שני, אף שבישל את העלים מבע"י. וכתב ע"ז בשע"צ שם סקס"ד: ולצביעה אף לחוש דאין צביעה באוכלין כדלקמן בסימן ש"כ בסופו. אמנם כלעיל התה מכושלים מבע"י ואינם צוננים בשבת. כתב בשע"צ סקס"ה: באופן זה טוב יותר שיערה המים לתוך העסענס לצאת בזה גם דעת החוששים לצביעה ועיין ביערות הדבש, עכ"ל. ועיין מה שהאריך בזה כבדי השלחן סימן קמ"ו סקט"ו. וראה גם בשמירת שבת כהלכתה מהדורה חדשה פרק י"א סעיף ל"ח ובהערה שם. ושם בפ"ה הערה קל"ה.

באר הגולה

ה רמב"ם נפכ"ו.
ו שם נגמול.
ז שם מחזיק משימ
לח"י.

למלוח חתיכות צנון (ב) ד' או ה' ביחד ה מפני שנראה ככובש כבשין והכובש אסור מפני שהוא מבשל ואלא מטביל (ג) כל אחת לבדה ואוכלה ז אבל ביצים מותר למלוח: ד ח (ד) יש מי שכתב שמותר למבול כמה חתיכות צנון אחת לבדה ולהניחם יחד לפניו כדי לאכלם מיד זו אחר זו: ה ט (ה) אסור למלוח בשר מבושל או ביצים מבושלות (ו) ח ח"ה ונשם ח"ו וכ"כ נשמו נהגות נפכ"ז ושהכל רח"י מהירושלמי. ט שני הלוקט נשם הגאונים.

ביאורי הגר"א

להניחו עד שעה קטנה כמ"ס בירושלמי פ"ו דשבת ר' זעירא אמר צנון נחמל ונלמד שלא ישהה ח"ש כדי לאכלם כו': (ה) אסור. ע"פ ב' ועמוס' שם ד"ה אין ס' ופירש"י

(ב) ד' או ה'. לשון רש"י וטור: (ג) כ"א. טור: (ד) יש. מדקאמר מימלת כו' ורש"י כ' נחמלה ד' לו ה' משמע דטובלי מותר אף ככה"ג וכהג"מ כ' מותר

ברכת אליהו

משמע דוקא מימלח לא מלחנא ד' או ה', אבל טבולי מותר אף ככה"ג שמטביל כמה חתיכות. [ונכתב שם בתה"ד שאחר מן הגדולים הורה להקל יותר, והתיר אף לטבול כמה חתיכות ביחד, אבל התה"ד כתב שאין נראה לו להקל כולי האי, אלא מטביל אחת אחת, אלא שיכול להניחן לפניו כדי לאכול זו אחר זו]. ובהג"מ — על דברי המבי"ם בפכ"ב מהל' שבת ה"י שמותר לטבול צנון במלח — כתב באות י': מותר להניחו עם המלח עד שעה קטנה כמ"ס בירושלמי פ"ו דשבת ה"ג ר' זעירא אמר צנון [וטבול] במלח ובלבד שלא ישהה. הרי שאף במטביל אין היתר אלא כשאוכלו מיד, וז"ש המחבר: כדי לאכלם מיד זו אחר זו.

(ה) שבת (עח) [עה] ב. ועיין תוס' שם ד"ה אין, וכפירש"י כההיא דצנון ג"כ משום עיבוד ע"ש קח ב'.

(ו) דמליחה דשם (עח) [עה] ב ככה"ג [בהערה 3 הבאנו דברי רבה בר רב הונא שהמולח בשר חייב משום מעבד. והלכתא כרובא שחולק וסובר שאין עיבוד באוכלין. ואע"ג שלהלכה אין עיבוד באוכלין, אפ"ה אסור מדרבנן. ואיתא שם: אמר רב אשי אפילו רבה בר רב הונא לא אמר אלא דקבעי לה לאורחה (שמולח הרבה — רש"י) אבל לכייתה לא משוי איניש מיכליה עץ. ולפ"ז הא דאוסרים מליחת בשר, הוא

שבנותן שני שלישי מלח אסור לעשות אפילו מעט. והוכחתם — דאל"כ בלא"ה אסור, שהרי מי מלח מרובים אסור לעשות אפילו בלא עזים. וע"כ הא דאסרו עזים, היינו אפילו מעט. (ב) לשון רש"י והטור'.

(ג) בבאה"ג סק"ו ציין לגמרא בשבת קח. דאיתא שם בעמוד ב': אמר רב נחמן מרש היה מלחנא פוגלא (בשבתא. פוגלא צנון — רש"י) אמנא אפסודי קא מפסידנא ליה דאמר שמואל פוגלא חורפי מעלי כיון דשמענא להא דכי אתא עולא ואמר במערבא מלחי כשרי כשרי (תלים גבוהים עיגול על עיגול — רש"י) ממלח לא מלחנא (שתיים ביחד — רש"י) טבולי ודאי מטבילנא (כשעת אכילה מטבילנא ואכילנא — רש"י). ומשמע לכאורה מהגמ' שאם אינו מולח אלא מטביל, יכול להטביל אפילו כמה חתיכות ביחד, וכמש"ל בסק"ד, ומ"ש כאן המחבר שמותר רק „כל אחת לבדה ואוכלה“, כן כתב הטור'.

(ד) בסק"ג הבאנו דברי רב נחמן בשבת קח ב: ממלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא. והוכיח מכאן בשו"ת תה"ד סימן נ"ו, שמותר לטבול כמה חתיכות זו אחר זו ולהניחם לפניו. מדקאמר: ממלח לא מלחנא וכו'. ורש"י כתב בתחילה — אהא דאיתא שם דאין מולחין צנון בשבת — ד' או ה'.

1 ברש"י הסעף בבאה"ג סק"ד ציין לשבת ק"ח. דאיתא שם בעמוד ב': תני רבי יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וכיצה בשבת. ומ"ש המחבר „ד' או ה' ליתא בגמ' שם. וע"ז כתב רבנו שזה לשון רש"י הטור. ח"ל רש"י בדי"ה אין מולחין: ג' ד' חתיכות יחד. והטור כתב „ד' או ה'“. ובט"ז סק"א העיר ע"ז: בדטור לא נקט ג' או ד' אלא ד' או ה'. וממ"ש רבנו שהוא לשון רש"י והטור משמע שגם כג' ברש"י „ד' או ה'“. וכן נראה מלשון רבנו בסק"ד, שכתב: ורש"י כתב בתחילה ד' או ה'.

2 בפנים הבאנו דברי רב נחמן בשבת קח ב: ממלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא. ופירש"י שלא היה מולח שתיים ביחד. ומשמע לכאורה שהטביל שתיים ביחד מותר. וכן הטיב בתה"ד סימן ג'ו בשם אחד מהגדולים וכמש"ל סק"ד. אבל הטור והמחבר כתבו שמותר להטביל רק אחד אחד. וכן נראה בט"ז סק"א שכתב שאסור לזרוק מלח על שתי חתיכות יחד משום דמחזי כעיבוד, אבל להטביל כל אחת בפני עצמה מותר. ולפ"ז אין כוונת רש"י — שכתב „ממלח לא מלחנא שתיים ביחד“ — שלהטביל מותר שתיים, אלא כמ"ס הט"ז, וז"ל: כשאמר ממלח לא מלחנא אלא טבולא מטבילנא כמ"ס לחלק בין היתר מליחה לטבילה והוא זה דמירי בשעת שהוא אוכל ואז מותר חדא חדא אחר מחדא אסור ע"כ נקט כאן רש"י שתי חתיכות יחד לאיסור דהיינו הפוכא דהיתר טבילה שאין שם אלא אחד והוא בשעת אכילה וכל שמולח ביחודות כל אחד מכל מה שלפניו ורוצה לאכול תיכף אין איסור כלל אלא שא"א למלוח דהיינו לפזר מלח על כל אחת בפני עצמה שלא יבוא גם על חברו

המונח בקרוב לו אלא צריך לטבול כל א' בפני עצמו ולאכול תיכף, עכ"ל הט"ז. ולפ"ז ההיתר להטביל הוא משום שמטביל רק חתיכה אחת בדרך אכילה, שאותו החתיכה בידו ומטבילה במלח. והאיסור למלוח הוא מפני שדרך למלוח כמה חתיכות יחד. וכן מצאתי בחידושי הרי"ן שם, ח"ל — אהא דאיתא שם: כמעבדא מלחי כשרי כשרי — פי' שמולחין שורות שורות שתיים שלוש חתיכות זו על זו יחד כדי שיתקשו לצורך הדרך ובחול היו עושין כן ודאי ואסור לעשות כן בשבת משום שנראה כמעבד אבל טבולי כל חד וחד בשעת אכילה במלח שרי.

3 איתא בשבת עה ב: אמר רבה בר רב הונא האי מאן דמלח בשרא חייב משום מעבד רבא אמר איני עיבוד באוכלין. והלכה כרובא שאין עיבוד באוכלין. וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' שבת ה"ה: שהמליחה מין עיבוד הוא ואין עיבוד באוכלין. וכתבו המ"מ הג"מ שם אסו ה', שפסק כרובא ודלא כרבה בר רב הונא. וכתב המ"א כאן בסק"ו שפסק כן משום שהלכה כרבה דרבה בתורא. והתוס' שם בדי"ה אין עיבוד באוכלין כתבו — על דברי רבא שאמר אין עיבוד באוכלין —: אין להתייז מכאן מליחת אוכלין דאסור מדרבנן בפרק שמונה שרצים (לקמן קח ב). הרי שאע"ג שהלכה כרובא שאין עיבוד באוכלין, מ"מ איסור דרבנן איכא. והוא ברש"י. דשם קח ב' איתא: תני ר' יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וכיצה בשבת. ופירש"י שם: שהמלח מעבדן ונעשין קלן והי' תיקון. וכן פירש"י במשנה שם — בענין איסור עשיית מי מלח —: מפני שהוא כמעבד מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים. הרי

באר הגולה

להניחה: ו' י' (ח) אין למלוח ביחד הרבה פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן: ז' כ' (ח)

י' טור בשם הר"ם. כ' שנת קמת וכרנא הרי"ף ורמ"ם ורמ"ם נפ"ל מה"ש.

ביאורי הגר"א

ראש"ע ומכאן נפ"ל ד"ט אלא נרחסו שלהן משום עובדא דחול ועוד דהא אף מלח נידון נמדוד של עץ וכל שכן פלפלין דמפיג ולא ידע כו' ומה שדמקו לר"ם ושאלמות לפר' א"ט דק"ל לפרש להמיר דכא נשנת ולימא דהי מניא

ברכת אליהו

בשינוי. והתוס' שם חלקו על הר"ח והשאלות ופירשו דאיידי אף בשבת. והמחבר שהתיר לדרך פלפלין בשינוי אף בשבת, הוא כפי' התוס' ור"ף ורש"י שפירשו — הא דשרי בגמ' שם לדרך פלפלין בשינוי — דאשבת דוקא קאי, דביו"ט מותר אף בדרכו בלא שינוי, וכמ"ש בתוספתא דביצה פ"א ה"ב: והפלפלין הרי הם כתבלין. ובתבלין תנן בביצה יד א' ב"ה אומרים תבלין נידוכין כדרכו במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ. ולפי"ז הא דמותר רבא בשבת שם לדרך פלפלין בשינוי — דוקא בשבת איירי. וע"כ לא פליגי ר"א ורחבמים בספ"ב דיו"ט אלא בריחיים שלהן משום עובדא דחול. דבביצה כג' א' תנן שר' אליעזר בן עזריה מתיר לשחוק ביו"ט

נהיה לזנון ג"כ משום עיבוד ע"ש ק"מ נ': (ו) להניחה. דמליחה דשם ע"מ נ' בכה"ג: (ז) אין. עין מה"א: (ח) מותר. כפי' מוס' ור"ף ורש"י דלשנת קמ' דני"ט מותר כדרכו וכמ"ש בתוספתא הפלפלין כתבלין וע"כ ל"פ

רק בכה"ג דבעי לה לאורחה, דומיא דמה שרבה בר רב הונא מדיב, והיינו שפסק המחבר שאין איסור למלוח בשר אלא אם מניחה⁴.

(ז) עיין מ"א.
(ח) בבאה"ג סק"כ ציין לשבת (קמח) [קמא]. דאיתא שם בעמוד א': אמר רב יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בתא דסכינא שרי (לאו טוחן הוא אלא כלאחר יד — רש"י) תרתי אסור רבא אמר כיון דמשני (שלא כריחים ושלא כמדוכה — רש"י) אפילו טובא נמי. וכתבול שם התוס' בד"ה הני פלפלי: פי' ר"ח וכן בשאלות דרב אחאי בפרשת אמור אל הכהנים דביו"ט מיירי. ולפי"ז בשבת אסור לדרך פלפלין אפילו

4 המ"א בסק"ז כתב — על מ"ש המחבר: אסור למלוח בשר מבושל או בצה מבושלת להניחה —: משמע להניחה מסעודה לסעודה אסור, וכן משמע מהס"ז בסק"ה. שהביא שם דברי הכ"י בשם הש"ל וכתב ע"ז: משמע לפי המסקנה דאין איסור בורר בזה אפילו מדבריהם אלא מצד שאין צריך לזה ולמה יטריח עצמו בחנם בשבת דהלא יוכל למלוח בסעודה אחת שיאכל בו כיום. הרי שגם הטי"ו סובר שהאיסור הוא להניח לסעודה אחת, ואפילו לאותה שבת. וכתב בפמ"ג בא"א סק"ז: ומ"מ הך סעודה אחריתי לא פירשו ככסימן שיי"ט ס"א דהתם אין תחיל באיחור וקרימה משאי"כ כאן תחיל בזמן רב ובדרך העולם מאחרין מסעודה לסעודה. אבל המשנה ברורה בסק"א כתב שהא"ר מצדד שאין לאסור א"א"י דעתו להניח עד אחר השבת. וכתב שם שכן דעת הגר"א. וביאר דבריו בכאור הלכה ד"ה אסור למלוח: ח"ל: עיין במ"ב שכתבנו דכן מוכח מביאור הגר"א הוא מ"ש מקור לר"ן זה דלהניחו משום דמליח דשם ע"כ מיירי בכה"ג והרי שם מוכח בגמ' דמימרא דרבא בר רב הונא דש' בעי מיירי בכה"ג [נתקשין כוחתיה לענין איסורא כמ"ש הגר"א מקחם כשם התוס'] מיירי שמלח לזמן רב שבאופן זה מצוי שמלח הרבה אבל לא מסעודה לסעודה וכ"כ בפרי"ח בהדיא דרבה בר רב הונא מיירי דוקא שכחתו לצאת בו לדרך או לאוכלו אחר כמה ימים אבל לאוכלו ביום לא ע"ש. עכ"ל.
5 כהנה"ג 3 הכאנו מחלוקת רש"י והרמב"ם — בענין איסור מליחת צנון — אי הרי משום דמי לעמבד או משום שנראה ככוש ככשים. והמחבר בסעיף ב' — בענין עשיית מי מלח עז — כתב: משום דמי לעיבוד. הרי דנקט טעמו של רש"י. ואילו בסעיף ג' — בענין איסור מליחת צנון — כתב: מפני שנראה ככוש ככשים. וכתב ע"ז הטי"ו בסק"ג שהוא טעמו של הרמב"ם. אבל לרש"י הטעם הוא משום "שע"י המלח נתקשים והוה חיקוק". ומ"ש המחבר בסוף הסעיף שביצ"ע מותר למלח, זה משום שנקט טעמו של הרמב"ם שמליחת צנון אסור משום שנראה ככוש ככשים. וטעם זה לא שייך במליחת ביצים. וכמ"ש המ"א בסק"ה בשם הלבוש: מפני שאין דרך לטעות מהם ככשים.
ולפי"ז — שבביצים לא שייך האיסור שנראה ככוש ככשים — קשה לכאורה מ"ש המחבר בסעיף ה'. ששם פסק המחבר: אסור למלוח בשר מבושל או בצה מבושלת להניחה. הרי שגם בביצה יש איסור. וכתב הטי"ו בסק"ה: נראה דבאלו אין הטעם משום דדומה לעיבוד כי אין המלח משנה את טעמו של אלו כמו שהוא משנה את הצנון ושאר דבר חריף או מר אבל באלו אינו אלא ליתן טעם בהם

שיש איסור מעבד מדרבנן, כשמוחל אוכלין.
אבל הרמב"ם כתב בפכ"ב מהל' שבת ה"י: ומותר למלוח ביצה אבל צנון וכיוצא בו אסור מפני שנראה ככוש ככשים בשבת והכוש אסור מפני שהוא כמבשל. וכתב באור שמח שם, שכיון שהרמב"ם פסק שאין עיבוד באוכלין, משר"ה כתב — בטעם איסור מליחת צנון —: מפני שנראה ככוש ככשים. וכ"כ בשו"ת ישועות יעקב סימן שכ"א סק"ג, שכיון שמן התורה אין כלל עיבוד באוכלין, א"א לאסור באוכלין מדרבנן משום שנראה כמעבד. ובתירו"ט שבת פי"ד משנה ב' כתב, שרש"י שכתב — בענין עשיית מי מלח — משום מעבד, כתב זאת אליה דרבה בר רב הונא שאמר שהמולח בשר חייב משום מעבד, ומשר"ה יש מקום לאסור מדרבנן באוכלים משום שנראה כמעבד. והוסיף התירו"ט: וטעמא רבה איכא דהא רב אשי דאיהו מריד דגמ' מהדר לפרושי' להא דרבה בר רב הונא דלא קאמר אלא לאורחה, והיינו מש"ש רב אשי בגמ', שרבה בר רב הונא לא אמר שחייב משום מעבד — כשמוחל את הבשר — אלא כדביצי לה לאורחה, וכמ"ש בסק"ז. ורב אשי הוא יותר בתראה מרבא. וכ"כ בשעה"מ פ"ג מהל' יו"ט ה"ד. שהרשב"א פסק בחולין צג א שהמולח בשבת חייב משום מעבד. והמ"א בסק"ז הקשה ע"ז. שהרי הלכה ברבא דהוא בתראה. וכתב השעה"מ: ולא קשה מידי ד"ל שרעת הרשב"א דכיון דחזוין לרב אשי דכתראה הוא טפי מרבא שוב ראיתי להרב תירו"ט ב' שמונה שריצים שכ"כ עיר"ש ופשוט. עכ"ל השעה"מ. ולפי דברי התירו"ט — שרש"י שכתב שיש איסור מעבד באוכלים מדרבנן, הוא משום שהלכה כרבה בר רב הונא — צ"ל שרבה בר רב הונא ס"ל שיש עיבוד באוכלים רק כשמוחל לאורחה, וכמ"ש רב אשי. וכשאינו מולח לאורחה יש איסור מדרבנן. ורבא ס"ל לפי"ז שאין עיבוד באוכלים אפילו מדרבנן. והקשה עליו בתוספת שבת סק"ג, שמהתוס' שם הניל משמע שאף רבא מודה שיש איסור מעבד מדרבנן. וכתב שאין ראיה מהא שרב אשי מפרש שם דבר רבה בר רב הונא, שהלכה כמותו. ד"ל שרב אשי מפרש דברי רבה בר רב הונא, כרי שלא תאמר שבמולח לאורחא גם רבא מודה שיש עיבוד באוכלין. וע"ז אמר רב אשי שרבה בר רב הונא אינו מחייב אלא במולח לאורחה, וממילא נשמע שרבא שחולק עליו ס"ל שאפילו בלא לאורחה אין עיבוד מדרבנן. ומ"מ גם רבא מודה שיש איסור מעבד מדרבנן. וכ"כ מדברי רבנו שצ"ח לחוס' בשבת שם. והתוס' כתבו שאין להמיר מליחת אוכלין, משום שיש בה איסור מדרבנן. והתוס' כתבו זאת על דברי רבא שאמר: אין עיבוד באוכלין.

באר הגולה
ל ה"ה שם נשם
תוספתא.
מ תוספתא ע"ד.

מותר לדון פלפלין אפילו הרבה יחד והוא שידוכם בקתא של סכין (ט) ובקערה: ח ל (י)
אין כותתין מלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש.
הג"ה ודוקא מלח הגם אלל מלח שהיה דק מתמלה ונתמסל ונעשה פמימין מותר לחתכו כסכין כמו שזומך הפה (כל)

ביאורי הגר"א

ע"ג דמלח לא הצריך נקערה פלפלין סמיר יומר נשנת
מדרי' דלמיר חלח חלח דוקא משא"כ נמלה ונשנת היו
מכתש ג"כ עובדא דמול: (י) אין. תוספתא ס"ט
ט"ו והוא מתני' בפ"ק ד"ט ואף כ"ה ל"פ אלל ב"ט

נמי נמלה תוספתא וכמש"ל נס"ח וע' רש"א:
(ט) ובקערה. עט"ו. ולמד הרמב"ם ממ"ש נסוף פ"ב
ד"ט אין שומקין כ"י ופ"י מוס' שם י"ד ושם קמ"א א'
משום עובדא דמול וע' רש"י נשנת שם ד"ה דקמשי ואף

ברכת אליהו

(ט) עט"ו. ולמד הרמב"ם ממ"ש בסוף פ"ב דיו"ט אין
שוחקין וכו'. ופ"י התוס' שם יד ושבת קמא א משום עובדא
דחול ועיין רש"י בשבת שם ד"ה דקמשני'. ואע"ג דמלח לא
הצריך בקערה. שהמחבר כתב כסעיף ח': אין כותתין מלח
במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו
חושש. ולא כתב המחבר שמותר דוקא בקערה ולא במכתשת.
וצ"ל שדיכת פלפלין חמור יותר בשבת מריסק מלח, ולפיכך
בדיכת פלפלין בשבת בעינן שני שינויים. וראה — שפלפלין
חמור יותר ממלח — מדרי' יהודה דאמר שם: הני פלפלי
מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי. הרי דוקא אחד אחד
מותר, משא"כ במלח. שבתוספתא הנ"ל סק"ח, כתב בסתמא
שמותר לרסק מלח ביד של סכין, ולא כתב שמותר דוקא חדא
חדא. ומוכח שמותר לרסק אף כמה חתיכות גסות יחד.
ובפלפלין מותר רק „חדא חדא“. הרי שדיכת פלפלין בשבת
חמור יותר מדיכת מלח, ומשונה בעינן בפלפלין שני
שינויים. ואע"ג דביו"ט אסור לדון רק בריחיים משום עובדא
דחול כנ"ל, ובמכתשת מותר. ומוכח לכאורה דמכתשת לא
הוי עובדא דחול, וא"כ אמאי אסר הרמב"ם במכתשת. וצ"ל
דבשבת הוי מכתשת ג"כ עובדא דחול, ולכן ביו"ט מותר
במכתשת ובשבת אסור שמכתשת בשבת היא כמו ריחיים
ביו"ט.

(י) תוספתא שבת סוף פט"ו: אין כותשין את המלח במדוך
של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין. והוא מתני' בפ"ק
דיו"ט. דתנן בכיצה יד א: ב"ש אומרים תבלין נידוכין המדוך
של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור וב"ה אומרים תבלין נידוכין
כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ. ואף ב"ה —
דפליגי ומתירין אף במדוך של עץ — ל"פ אלא ביו"ט, אבל
בשבת מודו דאסור, וכמ"ש סימן ש"ח סעיף י"ט. ששם פסק
המחבר שאסור לטלטל סולס משוכך לשוכך. ושם בסקנ"א
הבאנו שזה מחלוקת בין כ"ש וכ"ה בכיצה ט א. וכיארנו שם
שכ"ה ל"פ אב"ש אלא ביו"ט — משום שמחת יו"ט — אבל
בשבת אף ב"ה מודו שאסור לטלטל הסולס משוכך לשוכך.
ועיין תוס' שם יד א ד"ה ב"ה ושבת קמא א ד"ה הני. ששם
ושם הקשו התוס' אהא דתנן בכיצה שם, „וב"ה אומרים

פלפלין בריחיים וחכמים אסורים. ולכאורה קשה מכאן על
מ"ש לעיל שמותר לדון פלפלין כדרכן. וצ"ל דהא דאוסרים
חכמים לשחוק פלפלין ביו"ט הוא דוקא בריחיים — שהוא
עובדא דחול — אבל לדון שלא בריחיים גם חכמים מודים
שמותר ואפילו כדרכן. ועוד ראה — שפלפלין מותר לדון
ביו"ט אף כדרכן — דהא אף מלח נידוך במדוך של עץ וכ"ש
פלפלין דמפיג ולא ידע וכו'. דלעיל הבאנו הא דתנן בכיצה ד
א: ב"ה אומרים תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח
במדוך של עץ. ופליגי שם רב הונא ורב חסדא בטעם החילוק
שבין מלח לתבלין. חד אמר: כל הקדרות כולן צריכות מלח
ואין כל הקדרות צריכות תבלין. וכיון שיעד שהקדרות
צריכות מלח, היה צריך להכין המלח מבע"י, ומשום כך לא
התירו לו לדון מלח אלא בשינוי. וחד אמר: כל התבלין
מפיגין טעמם ומלח אינו מפיג טעמו. ומשום כך לא היה עליו
להכין התבלין מאתמול ומותר לו לדון תבלין ביו"ט כדרכו.
משא"כ במלח שלא מפיג והיה יכול להכינו מאתמול. וכתבו
התוס' בשבת הנ"ל שאין כל הקדרות צריכין פלפלין. וגם צ"ל
שמפיגין טעמן. וכיון שפלפלין מפיגין טעמם, וגם לא ידע אם
יצטרך פלפלין ביו"ט, מותר לדון אותם ביו"ט כדרכן כיון
שדמי לתבלין ולא למלח. הרי דמסקינן בשינוי מותר לדון
פלפלין כדרכן ובלא שינוי ומוכח דהא שאמרו בשבת שם
שצריך לדון פלפלין בשינוי, הוא דוקא בשבת ולא ביו"ט.
ומה שדחקו לר"ח ושאלתות — המובאים בתוס' שבת שם
הנ"ל — לפרש שהסוגיא בשבת שם שמסיקה שמותר לדון
פלפלין בשינוי קאי איו"ט — ובשבת אסור אפילו בשינוי —
משום דק"ל לפרש להחיר דיכה בשבת וליטא. דהכי תנא נמי
במלח בתוספתא דשבת פט"ו ה"ג: וא"כ כוחשין את המלח
במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין. [נושם ע"כ מיירי
בשבת דביו"ט מותר אפי' במדוכה של עץ כמ"ש בכיצה הנ"ל
— ד"א]. הרי שדיכה בשינוי מותרת אפי' בשבת. וכמש"ל
סעיף ח': אין כותתין מלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד
של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש. וכמש"ל בסק"י, והו"ה
פלפלין. ועיין רשבי"א בשבת שם שהביא ראה מהתוספתא
הנ"ל שמותר לדון פלפלין בשינוי אפי' בשבת.

יהודה בר חביבא אין מולחין צנור וכיצה רב חזקיה משמיה דאביי
אמר צנור אסור וכיצה מותר. וכתב הפס"ג בחסדא מחלוקתם. שרי
יהודה בר חביבא ס"ל שטעם אסור המליחה הוא משום דמי
למעבד, ומשום כך יש איסור גם בכיצה. דעצם פעולת המליחה
דמיא לעיבוד ואסור. ורב חזקיה ס"ל טעם האיסור משם שגורא
ככוש כבשים, ובבדיצ' לא שייך האי טעמא. ולהלכה קי"ל כרב
חזקיה. כמ"ש הרמב"ם בפכ"י מהל' שבת ה"י. והוא שפסק המחבר
כסעיף ג' שמותר למלח ביצה. אבל בענין עיבוד כאוכלין אין

ע"כ אין איסור אלא כשמניחה. והוא שכתב המחבר כאן שהאיסור
בכיצה מבושלת הוא „להניחה“. אלא שהקשה ע"ז הט"ו, שכל זה
— שיש איסור למלוח ביצה „להניחה“, הוא דוקא לשיטת רש"י
הנ"ל — שיש איסור עיבוד כאוכלין מדרבנן — אבל לרמב"ם אין
איסור מליחה ביצה, שהרי אין דרך לכבשה וכנ"ל. וא"כ קשה על
השריע שהעתיק כרמב"ם ואסור כזה. והיינו שבס"ג כתב
כרמב"ם שהאיסור משום כבישה וכאן נקט כפרש"י. וכפמ"ג מ"ז
סק"א ג', ה' יישב דברי המחבר. דאיתא בשבת קח ב: תני רבי

ברכת אליהו

מתוך לדרך רק בשינוי. וחילוק התוס' בין יו"ט לשבת. דהא

תבלין נידונים כדרכן, ואילו בשבת שם אמרינן שפליין

וגם ידוך תוך הקרה תמורת מכחשת אבל מ"א ס"ל רבדח שינוי גני
ובקעהר הפי' או ידוך בשולי הקרה תמורת קתא. ורבנו נקט כדעת
הבי' דהט"ו דבעינן תרי שינויים.
הרמב"ם למד דהוה — דבעינן תרי שינויים, ולא גני כשדק
בקהא דסכניא — מהא דתנן בסופ"ב דביצה כג א, שחמכסא אוסרים
לשחוק פלפלין בריחיים. ושם יד א מתיירס ב"ה לדרך תבלין כדרכן
במדרוך של אבן. וכתבו שם התוס' בד"ה איכא בתייהו: ו"מ אסור
לשחוק פלפלין בריחיים שלהם משום דמחוי כעובדא דחול
כשטוחנין בריחיים. וכ"כ התוס' בשבת קמא א ד"ה הני פלפלי.
ומשו"ה לא גני כמה שך בקתא דסכניא. משום דאכתי מצד
בריחיים הוי עובדא דחול. ומשו"ה בעינן שידוך בקתא דסכניא
ובקעהר דוק. ולהלן בסוף ס"ק הוה כתב רבנו, שמכחשת בשבת הוי
ג"כ עובדא דחול, כמו בריחיים ביו"ט. ונראה שמשום שבי"ט הותר
מלאכת אוכל נפש. לא הוי מכחשת עובדא דחול אלא בריחיים. ומכאן
למד הרמב"ם שכמו שבי"ט הוי בריחיים עובדא דחול, כך בשבת לא
גני בקתא דסכניא, ובעינן שינוי נוסף — שלא ידוך במכחשת אלא
בקעהר.

ומש"ש רבנו, "ועיין רש"י בשבת שם ד"ה דקמשני", צ"ע.
שבס"ח הבאנו דבריו הגמ' כשבת קמא א, שמוחה לדרך פלפלין
בשבת בשינוי. ואמר שם רבא: כיון דמשני אפי' טובה נמי.
ופירש"י: שלא בריחיים ושלא במדוכה. ומשמע לכאורה מרש"י
דבעינן שני שינויים. וכ"כ בר"א, וז"ל: הרי דמפרש ג"כ הרמב"ם
לדבר מה שצריך לדרך שלא במדוכה רק בקתא דסכניא מ"מ בעי ג"כ
שלא ידוך בתוך הריחיים. וכ"ה בערך השלחן סעיף י"ב: אבל
מרש"י מבאר דאדרג' שני שינויים שכתב כיון דמשני שלא בריחיים
ושלא במדוכה עכ"ל הוי כתב מפורש דתרתיו בעינן וכן עיקר לדרינא,
עכ"ל העורך השלחן. אלא שצ"ע, שלכאורה משמע מרש"י שדוקא
בריחיים אסור, אבל במכחשת מותר. שהרי כתב רש"י ששינוי הוא
"שלא בריחיים ושלא במדוכה", ולא כתב, "שלא במכחשת ושלא
במדוכה". ואם היינו מפרשים כשיטת רש"י כמו הר"ה והשאלחות
— שהסוגיא שם איירי ביו"ט — הוה אתי שפיר. שבי"ט אסור
בריחיים והוה עובדא דחול, ובשבת הוי מכחשת ג"כ עובדא דחול,
וכמ"ש רבנו לקמן. ואולי אפי' שמש"ש רבנו, "ועיין רש"י וכו'", אין
כונתו לסייע לשיטת הרמב"ם, אלא להיפך, שזוהי שכתב רש"י
"שלא בריחיים ושלא במדוכה", משמע שבקתא דסכניא ובמכחשת
שפיר דמי.

8 דברי רבנו שכתב בחלק בין פלפלין למלח — שבפולפלין צריך
שינוי שני שינויים, ואילו במלח מני בשינוי אחד — צ"ע. שהרי
בס"ח כתב להיפך. ששם כתב שפליין מותר לדרך כדרכו, ואילו
מלח מותר רק בשינוי. ובר"א תירץ ע"ז: ואף לדענין יו"ט פלפלין
קיל ממלח כמ"ש סימן תנ"ד ס"א וכמ"ש רבנו בס"ק הקדום מ"מ
בשבת דשניהם צריכין שינוי צורך שיהיה השינוי בפלפלין יותר.
ונראה להסביר את דבריו. שבי"ט מותר לדרך תבלין כדרכו, כנ"ל
בס"ח. ומשו"ה פלפלין מותר לדרך כדרכו כדור תבלין — שלא
היה לו להבחין במצוי. ש"כ שלא כל הקדורות צריכות תבלין ומשום
שמפיגין טעמם, כנ"ל שם — אבל מלח בעי שינוי. משא"כ בשבת
אסור לדרך כדרכו וכעני שינוי. ובזה פליגי חמור מלח. ולדבריו
אתי שפיר את דפולפלין בשבת בעי שינוי. אבל עדין צ"ב אמאי
בשבת — דבעינן שינוי — מלח קיל מפלפלין וסגי בחד שינוי,
ובפלפלין בעי תרי שינויים. ואמנם במבנה בדורה השווה מלח
לפלפלין לענין שינוי בשבת, ולא כדעת רבנו. וז"ל המ"ב בס"ח
בענין מלח — וירס בקעהר או ע"ג השלחן אבל לא במדרוך
ומכחשת וכנ"ל גבי פלפלין. וכתב בשע"צ סק"ל: אף שבבאור
הגרא' משמע דמיקל לכתוש במלח בקתא של סכניא אף במדרוך
מ"מ קשה להקל למעשה כי כל האחרונות הממחירים בפלפלין
אוסרים גם כזה. וכן משמע בערך השלחן שאף במלח בעינן תרי
שינויים. שבסעיף י"ב — אחר שכתב שפליין בעינן שינויים
כתב: "ואל דוקא פלפלין דהיה לכל מיני תבלין, ואח"כ כתב
בסעיף י"ג: וגם במלח אין כותחין המלח במדרוך אפילו של עץ אבל
מרס הוא ביד של סכין וכעץ הפדור ואינו חושש. ומכאן, וגם
מלח וכו'". משמע דקא' שכתב לעיל דבעינן תרי שינויים.
וכ"כ בא"י סק"א. ונראה לומר בדברי רבנו, שלכן — לענין שינוי
בשבת — מלח קיל מפלפלין. משום שפלפלין הוי גידולי קרקע

המדבר סוכר כהרמב"ם. אלא ס"ל כרש"י שיש עיבוד באוכלין
מחוברין ומשו"ה בסעיף ב' — בענין עשיית מי מלח עזין — כתב
שהאיסור הוא "משום דמי לעיבוד". וכן בסעיף ה' — בענין
מליחת בשר ובביצה מבושלים, "להניחה". פסק ג"כ לאיסור עפ"י
טעם רש"י, וכמ"ש הט"ו. אבל בסעיף ג' — בענין איסור מליחת
עזין — כתב טעם הרמב"ם, מפני שנראה ככבוש כבשים". והיינו
משום שבוה נראה לו יותר טעם הרמב"ם, שהרי הא שאסור למלוח
עזין הוא אפי' לאלתר. ונראה לו דוחק לומר שמליחת עזין לאלתר.
דמי למעבד, ומשו"ה כתב טעם הרמב"ם, ע"כ תורף דברי רבנו.
ועי' מש"ש בזה.

ועי' נראה לבאר מ"ש רבנו כאן: עמ"א. שהמחבר פסק כג'
שאסור לנרוא הרבה פולין וערשם שנחבשלו בקליפתן. וכתב ע"ז
הט"ו בסק"ו: משמע אפי' לאכלן לאלתר ונ"ל דהם דומים לעזין פ'
המלח מרבה דקושי' שיש בהם מצד קליפתן ודומה לעיבוד. ולפי
מ"ש לעיל לא כתב המחבר בטעם איסור מליחת עזין משום שדמי
לעיבוד. שהיה נראה לו דוחק לומר שמשום דמי לעיבוד אסור
למלוח אף לאלתר. ומשום כך כתב שאסור למלוח עזין משום
שנראה ככבוש כבשים. וא"כ הו"ה הכא שאסור למלוח פולין
וערשם אפי' לאלתר, אין נראה שטעם הוא משום דמי לעיבוד
כמ"ש הט"ו. ולכן ציין רבנו למ"א. שהמ"א בסק"ח כתב: כיון
דמליחת מוצלת הוי כענין הנראה ככבוש כבשים.

6 וז"ל השאלחות פ' אמור שאילתא קכ"ד: מהו למידק פלפלי
בירט משום תענוג הוא ושרי או דלמא כל מלאכה לא יעשה בהם
אסור וכו' רבא אמר כיון דקא משני מרשאי יומא אפילו טובא נמי
שפיר דמי וכן הלכתא. התוס' בשבת קמא א ד"ה הני הקשו עליו.
דהא בגמ' שם מתיר רבא בסתמא. וכיון דכולא מכליתין איירי
בשבת, הוה ליה לפרש דמירי הכא יו"ט. ובכתב ע"ז הנצי"ב
בהעמק שאלה אות ח': אמר אתי מודה רבנו לדבשת ג"כ קא' אלא
משום דקא' רבנו בהלכות יו"ט מביא זו הפלוגתא כהווייתה לומר כי
היכי דפליגי לענין שבת ה"נ פליגי ביו"ט ואין בין יו"ט לשבת אלא
איכא נפש וזה אינו אוכל נפש כמ"ש. תוע שהרי הביא בסמוך הא
דמסננין דהא הוי כסודרין ובכפיפה לענין יו"ט וכן ט"ט ש"ע ג' נעלו
וכולן הלכות קבועות בשבת וכו'. והכא הביא לענין יו"ט אלא
כמ"ש כיון שדוק בין יו"ט לשבת לענין זה הביא כמה הלכות שבת
למשא' וז"ל מידק פלפלין ודאי עיקרו בשבת ואמר והו"ה ביו"ט.
עכ"ל העמק שאלה.

הא שכתב שדריק פלפלין אינו אוכל נפש כונתו למ"ש לפני כן.
שהיה קשה לנצי"ב אף שכתב השאלחות. לא דלמא כל מלאכה לא
יעשה בהם. ומאי מסתפק רבנו, הא תשובתו בצדו אף אשר יאכל
לכל נפש וגו'. ומשו"ה כתב: ונראה דרבנו לא מפרש בדיקת
פלפלין ובושת לתבלין אלא בפלפלי רטיבי ריש אוכלים אותם בעין
וכו' ואינו מאכל משום וכו' ומשו"ה אין מאכל זה כדאי לדחות
מלאכה דאורייתא דלאו דבר השווה לכל נפש הוא והיינו דמסתפק
רבנו בזה דרנא דלאו מאכל הוא מכ"מ תענוג יו"ט ודאי להחרי
מלאכה דרבנא כמו שהתירו במלילה וכיצא כזה וכו'. וא"כ ה"נ
טחנית הפלפלין בשינוי איסור מדרבנן הוא וא"כ שרי משום תענוג
יו"ט. עכ"ל העמק שאלה. ולפי"ז אין חילוק בין שבת ליו"ט בענין
דיקת פלפלין. כיון שלא הוי אוכל נפש. ולא כדברי רבנו והתוס'
שהגמ' שם איירי ביו"ט — לשיטת השאלחות — ובשבת אסור
אפי' בשינוי.

7 דברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת ה"ב.
ח"ל: הצריך לדרך פלפלין וכיצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת
ה"ז כוחש ביד הסכין ובקעהר אבל במכחשת חייב מפני שהוא טחון.
והבי' ציין לרמב"ם זה, וכתב: והא דשרי למידק פלפלי בקתא
דסכניא דוקא בקעהר אבל לא במכחשת כ"כ הרמב"ם בפכ"א
ולפי"ז צריכים שני שינויים. א) הכלי שבעזרתו דקים יהיה קתא
דסכניא ולא מדרוך. ב) הכלי שהפלפלים מונחים בתוכו יהיה קתא
ולא מכחשת. וכן כתב הט"ו בסק"ו. וזה לא כדברי המ"א שכתב
בסק"ט — אהא דכתב המחבר, "ובקעהר" — פי' או בקעהר
שידיכם בשולי הקעהר דהוי שינוי גמור כנ"ל פי' הרמב"ם דא"ל
דבעינן תרי שינויים קשה דהא בגמ' לא הוכיח אלא חד שינוי דהיינו
סכין וכו'. וכ"כ במחצית השקל — על מ"ש המ"א: פי' או בקעהר
— לאפוקי מדעת הבי' בחיבורו דס"ל דבעינן תרי שינויי בקתא

(נו): ט מ (יא) מותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק בסכין. הגה: (יב) אצל אסור לחתוך דק דק
בשר חי לפני העופות והחיות ואין יכולין לאכול כלל מחוץ קט משו ליה אולם (מה"ד סימן כ"ו וע"ל פ"י שצ"ד

ביאורי הגר"א

ד"ש לנו ליגע ביה משום אסור שזוהי אכולה לנחמה
ומשום מטרע נאכולין נחמה סהיא דפר' מי שהמשיך.
ר"ל לר"ה ולר"י לכל חד כדלית ליה אצל לפסק ש"ע שפ'
נסימן שצ"ד כר"י ז"ע ועט"ו ואף ע"פ שז' נחמלה שס

ברכת אליהו

בשבת.
(יא) דאין טחינה אלא בגדולי קרקע. כמ"ש בעמור שם עג

המלאכות מהמשכן — לא חשיב גדולי קרקע אלא דבר שהוא גדולי
קרקע ממש, דומיא דרישא שהיתה בסמנים שבמשכן. ומשום כך
לא חשיב בהמה גדולי קרקע, ולכן חסריו התוס' שם שחולב חייב
משום ממזק. וכתבו שם התוס' שלרש"י — שאמר שחולב חייב
משום דש — צ"ל שהלכה כר' יהודה שיש דרשה גם שלא בגדולי
קרקע. הר' דלשיטת התוס' לא חשיב בהמה גדולי קרקע לענין
שבת.

אבל הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת ה"ז כתב: הדין כגורגרת חייב
ואין דרשה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא תולדת הדש וחייב
וכן כל כיצא בזה החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכו'.
ובכס"מ שם הביא דברי הרמ"ק שהקשה על הרמב"ם. וז"ל הרמ"ק
[וכפי שנדפס ברמב"ם, מהדורות שכת' פתקל]: לא הבנתי דבריו
שהוא כתב בסמוך דמפרק תולדה דרש הוא וכתב אין דרשה אלא
בגדולי קרקע ובכאן אמר דחולב חייב משום מפרק שהוא תולדה
דרש תעוד דחזינן בגמ' (שבת ע"א) דהעושה חבורה בחלון פטור
משום דרש אין דרשה אלא בגדולי קרקע וכו' וצ"ע. עכ"ל. והמ"מ שם
בד"ה החולב כתב ליישב דברי הרמב"ם, וז"ל: אעפ"י שאמרו אין
דרשה אלא בגדולי קרקע כהמה נקראת גדולי קרקע ומבואר בקצת
מקומות בתלמוד ולה אפסור שכתב רבנו החולב את הבהמה חייב.
וכד"ה וכן החולב בחי', כתב המ"מ: אבל מ"ש שהוא מפני שהוא
מפרק והוא תולדת דש הוא מסבירתו וז"ל וכמו שכתבתי למעלה
שאעפ"י שאין דרשה אלא בגדולי קרקע זהו דוקא למעט חלון
וכיצא בו ר"ל רגלים הגדולים בים שאינם נקראים גדולי קרקע אבל
כהמה היה עוץ קרריים הם גדולי קרקע זה דעת רבנו ז"ל וכו'.
עכ"ל. ובספר ל' אודות ציין לפיהמש"ג להרמב"ם במס' נגעים פ"א
מ"א. דשם גזן שערות הבאים מן הבריות שבים אינם טמאים
טומאת נגעים. וכתב ע"ז הרמב"ם שם: אמרו מה פשטי' וצמר מן
הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ ולא יקשה לך אמרו בצמר שהוא
אינו מן הגדל בארץ על שהב"ע אמנם הם חיים מן הצמחים. הר'
שיש חילוק בין בע"ח הגדולים בים לבע"ח שביבשה. ובבע"ח
שביבשה ס"ל להרמב"ם שהם חשיבי גדולי קרקע. ומשורה חייב
בחולב משום דש אע"ג שהלכה כרבנן שאין דרשה אלא בגדולי
קרקע. ולהרמב"ם — הסובר שב"ע חשיבי גדולי קרקע — קשה
ממג"מ דב"מ פ"א הג"ל, שממש הוכיחו התוס' הג"ל שב"ע אין
חשיבי גדולי קרקע. ששם אמרו: ה"א החולב והמגבן וכו'.
והרמב"ם פסק כן בפ"ב מהל' שכירות ה"א. ועיין בחידושי תח"ס
בשבת שם שיישב קושיא זו. וכתב דנהי שהחולב עושה פעולה
בהמה שהיא גדולי קרקע, אבל חולב היצוא מן הבהמה אינו גדולי
קרקע. שרק הבהמה שהיא יצונית מן הקרקע חשיבא גדולי קרקע.
ועיין גם באג"ל טל מלאכת דש סימן כ"ד שיישב קושיא זו בדרך
אחרת. ונתיין בחשובות הע"א מכתב יד ירושלים חשכ"ה סימן י"ד
במחלוקת הרמב"ם והתוס'.

ולפ"ז מ"ש רבנו — על מ"ש המחבר שמותר לחתוך בשר דק דק
בסכין. כתב רבנו: דאין טחינה אלא בגדולי קרקע. והיינו משום
שבהמה אינה גדולה קרקע. ודין זה לאו דברי הכל הוא, וחלקו בזה
הראשונים דאיתא בשבת ע"ג ב: אמר רב פפא האי מאן דשרא פיסא
אדריקאל (ורק פיסת רגבים לדקל — רש"י) ואחר חמיר (השיר
חמרים — רש"י) חייב שחיים אחת משום תולש (תולדה דקצר —
רש"י) ואחת משום מפרק. ופירש"י בד"ה מפרק: תולדה דרש
שמפרק ובחובא משכילה וכו'. וכתבו שם התוס' בד"ה מפרק: וקשה
לר"ת בדלשה המצויה (לקמן ע"א) אמר דחולב חייב משום מפרק
ואי הוה תולדה דרש הא אמר לקמן גבי הפוצע חלון דלרבנן אין
דרשה אלא בגדולי קרקע. והיינו דשם איתא מחלוקת ר' יהודה ורבנן
אי חייבים על פציעת החלון משום חובל, כמ"ש בפנים. ולרבנן
פטור על הפציעה משום שאין דרשה אלא בגדולי קרקע. ואי מפרק
היה תולדה דרש — כדברי רש"י — אמאי חייבים בחולב משום
מפרק, והא בע"ח אינם גדולי קרקע כדמוכח גבי חלון. וכתבו שם
התוס': ואין לומר דדוקא חלון שהוא דג פטור חלון ולא הר' גדולי
קרקע אבל בחולב מחייב דבהמה חשיבא גדולי קרקע כדמוכח
ברש"י בכל מפרקין (עירובין כ"ז ב) דהא ע"כ טעמא דרבנן משום
דלפינן להו בסמנים שבמשכן דאין דרשה אלא בגדולי קרקע
לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גדולי קרקע
כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ פ"א א) מה דיש מיוחד שהוא
גדולי קרקע ופועל אולם בו אף כל וכו' יצא החולב והמגבן וכו'
עכ"ל. והיינו שאע"ג שבענין מעשה ישנא אמרין בעירובין שם
בהמה חשיבא גדולי קרקע. מ"מ לענין שבת — דילפינן כל

וכמ"ש פ"י ש"ח ס"ט וע' תוס' שם ושנת קמ"א ח' ד"ה
הני: (יא) מותר. דאין טחינה אלא בגדולי קרקע
כמ"ס בעמור שם ע"ג נ' וה"ה לכל מלאכת הקרקע
כמ"ס שם ע"ה א': (יב) אבל אסור. לשון מה"ד

שאמרו ב"ה שמותר לדרך תבלין כדרכו הוא ביו"ט דוקא. והא
שאמרו בשבת שם שמותר לדרך פלפלין דוקא בשינוי הוא

ומלח אינו גדולי קרקע. דלקמן סק"א כתב רבנו — על מ"ש
המחבר שמותר לחתוך בשר דק דק — שאין טחינה אלא בגדולי
קרקע [ועמ"ש"ש בהערה 9]. ומשום כך מגי במלח בחד שיתר —
כיון שאין בו אסור טחינה מדאורייתא. ובפלפלין — שהם גדולי
קרקע ויש בו טחינה מהתורה — בעינן תר' שריים. וכן מצאתי
בתהלה לדרך בסמן זה סעיף ז'. וז"ל: אבל לענין הדבר פשוט
לענין שבת מלח קיל מפלפלין דהא מלח אינו גדולי קרקע
כמבואר בדע"ג ע"ב ועמ"ש ש"מ במ"א סקט"ו וא"כ פשיטא דקיל
מפלפלין דהוי גדולי קרקע וכו' ובה אפסור לתרץ גם דעת ר"ח ז"ל
שפ' הא דמותר לדרך פלפלין דוקא ביו"ט כמ"ש התוס' והקשו עליו
הרמב"ן והרשב"א ז"ל דבדריא תנן בתוספתא אין נותנין את המלח
במזון של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין שמענין דכל דרשני
אפילו בשבת שר' ע"כ ולמ"ש אין ראייה ממלח דלא הוי גדולי קרקע
לפלפלין דהוי גדולי קרקע וס"ל לר"ח ז"ל דפלפלין דשיין טחינה
מדאורייתא לא מהני שינוי ומלח דלא שיין טחינה מדאורייתא
ומד"ס אסור מהני שינוי ועכ"פ פשט דברי הרמב"ם ז"ל והשו"ע
משמע דבמלח לא בעי תר' שינוי. עכ"ל התהלה לדרך. וזה כדברי
רבנו ז"ל כדברי המ"ב והערוך והשלחן שאף במלח בעינן תר'
שינויים.

אלא שלפי מ"ש כאן, צ"ע דברי רבנו בסק"ח. ששם כתב שהיה
קשה לר"ח ושלאלתות להחיר דיכה בשבת. והקשה עליהם
מהתוספתא הגיל' שמתירה לדרך בשינוי בשבת. וקשה שהרי
התוספתא איירי במלח — דלא הוי גדולי קרקע. ואין בו טחינה
מהתורה — ואין הוכיח ממלח לפלפלין. שהרי פלפלין הוי גדולי
קרקע ויש בהם טחינה מהתורה. ומשורה אסור מדרבנן אף בשינוי.
וצ"ע.

9 על מ"ש המחבר "מותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק
בסכין". כתב רבנו: דאין טחינה אלא בגדולי קרקע. והיינו משום
שבהמה אינה גדולה קרקע. ודין זה לאו דברי הכל הוא, וחלקו בזה
הראשונים דאיתא בשבת ע"ג ב: אמר רב פפא האי מאן דשרא פיסא
אדריקאל (ורק פיסת רגבים לדקל — רש"י) ואחר חמיר (השיר
חמרים — רש"י) חייב שחיים אחת משום תולש (תולדה דקצר —
רש"י) ואחת משום מפרק. ופירש"י בד"ה מפרק: תולדה דרש
שמפרק ובחובא משכילה וכו'. וכתבו שם התוס' בד"ה מפרק: וקשה
לר"ת בדלשה המצויה (לקמן ע"א) אמר דחולב חייב משום מפרק
ואי הוה תולדה דרש הא אמר לקמן גבי הפוצע חלון דלרבנן אין
דרשה אלא בגדולי קרקע. והיינו דשם איתא מחלוקת ר' יהודה ורבנן
אי חייבים על פציעת החלון משום חובל, כמ"ש בפנים. ולרבנן
פטור על הפציעה משום שאין דרשה אלא בגדולי קרקע. ואי מפרק
היה תולדה דרש — כדברי רש"י — אמאי חייבים בחולב משום
מפרק, והא בע"ח אינם גדולי קרקע כדמוכח גבי חלון. וכתבו שם
התוס': ואין לומר דדוקא חלון שהוא דג פטור חלון ולא הר' גדולי
קרקע אבל בחולב מחייב דבהמה חשיבא גדולי קרקע כדמוכח
ברש"י בכל מפרקין (עירובין כ"ז ב) דהא ע"כ טעמא דרבנן משום
דלפינן להו בסמנים שבמשכן דאין דרשה אלא בגדולי קרקע
לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גדולי קרקע
כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ פ"א א) מה דיש מיוחד שהוא
גדולי קרקע ופועל אולם בו אף כל וכו' יצא החולב והמגבן וכו'
עכ"ל. והיינו שאע"ג שבענין מעשה ישנא אמרין בעירובין שם
בהמה חשיבא גדולי קרקע. מ"מ לענין שבת — דילפינן כל

ברכת אלהיו

בשבת דק. וכתב: ד"ל גבי אוכלין לא שייך טחינה אלא מידי דאורחיה לטחון כגון טחינת חטים או שעורים וכה"ג אבל שאר אוכלין לא. ועיין עוד מדבריו לעיל בהערה 9. ואח"כ כתב: אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכלין דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה איכא למימר דהא ההיתור התוס' לטחון אוכלין היינו משום דא"צ טחינה דאי בעי אכיל לה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו אבל אי לא האי טעמא לא וכו'. ותו דיש לנו ליגע ביה משום איסור שוויה אוכל לבהמה ומשום מטרח באוכלין לבהמה כההיא דפ' מי שהחשיך. ר"ל לרב הונא ולרב יהודה כל חד כדאית ליה. אבל לפסק השו"ע שפסק בסיומן שב"ד כדרי' צ"ע.

שהמ"א בסק"י הביא הא שכתב הש"ג שכשר חשיב גדולי קרקע ואסור לחתוכו. ולפי דברי המ"כ מותר לחתכו אף לשיטה הסוברת שכשר חשיב גדולי קרקע. והיינו משום שיש הסוברים שאין טחינה באוכלין כלל, וכנ"ל.

10 איתא בשבת ע"ב: אמר רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחאחא (שצבר) מלח ממשרפות מיס — רש"י חייב משום מעמר (שאף הוא כמאסר גבילים הוא — רש"י) אבי אמר אין עימור אלא בגדולי קרקע. ורבנו נקט כאן כאב"י שאין עימור אלא בגדולי קרקע. ודבריו צ"ב. שפסק כאב"י נגד רבא. וזה נגד ההלל הידוע שחוק מיל' ק"ס הלכה כרבא נגד אביי. וגם זה דלא כדברי הבי"ט בסימן ש"ט שס' הטור שאסור לקבץ מלח משפופות המלח. וכתב הבי"ט ומשמע לרבנו דלא פליג אביי אלא לפסטר מחטאת אבל איסור מיהא איכא. הרי דגם לאב"י שייך איסור מדבבן. וזה ולא כמ"ש רבנו. ש"מ"ה המחבר שמתור לחתוך בשר דק דק. הוא משום שאין טחינה אלא בגדולי קרקע וכאב"י בעימור. אבל במסורת הש"ס שם — על מ"ש רבא „האי מאן דכניף וכו'". כתב: גי' הרמב"ם והרא"ש והר"מ רבה וכן מוכרח עמ"ש לעיל ע"ב על הגליון. ושם כתב — בענין נתיבין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אמר פטור אביי אמר חייב —: לפמ"ש תוס' וכו' שמיניו בכל הגמ' שקדים רבא לאב"י כי אב"י מלך קודם רבא וכו' אי"כ שי לגרוס כאן אביי אמר או דצ"ל רבה וכו'. והיינו שצריך לגרוס אביי אמר בירשא והדר אמר רבא, או שיש לגרוס רבה והוא קודם לאב"י. וכ"כ בקרבן נתנאל על הרא"ש פ"ז שם סימן ב' אות ד' ח"ל — אחר שהביא את הגמ' „הנ"ל —: ולי נראה להיטות עומל אחר גרסינן רבה ואביי מדתני אביי בתר רבה וכו'. וכ"כ בסמ"פ פ"ח מהל' שבת ה"ה. שהרמ"ק שם הקשה על הרמב"ם שפסק בעימור כאב"י ולא כרבא. וכנ"ל. וכתב ע"ז הכס"מ, שספר מוטע נודמן לו לרמ"ה „שהיה כתוב כההיא דכניף מלחא רבא כאל"ף ואינו אלא בה"א וכמ"ש הרב המגיד". שכדבריה ח"כ כתוב „רבא". וסיים שם: ופסק כאב"י שהוא בתרא. ועיין במ"א סימן ש"מ סקט"ו שהביא דברי הר"ש שם. שביע"ל ק"ס הוא עימור, ומשונה הלכה כאב"י. והמ"א דחה דבריו. דבכ"ץ ע"ז מוכח שה"ע. וזהו עד וזמם. וכתב המ"א כהנ"ל, שהגירסא הנכונה היא „רבא". והלכה כאב"י דהוא בתרא.

11 מה שכתב התה"ד „כחתיא דפ' מי שהחשיך". היינו בדשבת קנה א חלקו רב הונא ורב חסדא בענין הכנת אוכל לבהמה. רב הונא סבר: למטרח באוכלא שטרתינן (דבריו שחיתולו אוכל קודם תיקון זה טרחניו ומכשולו לייפותן לה — רש"י) לשויי אוכלא לא משינן. ורב יהודה סבר: שויי אוכל משינן מטרח באוכלא לא טרחנין. ורב התה"ד „ותו דיש לנו ליגע ביה משום איסור שוויה אוכל לבהמה ומשום מטרח באוכלין לבהמה". הסביר רבנו „ח"ל לריה ורי"י כל חד כדאית ליה". והיינו שלרב הונא אסור משום שויי אוכל לבהמה ולרב יהודה אסור משום שמטרח באוכלא לא טרחנין. ודבריו רבנו צ"ע. דהוא אסור משום שמיניו נחשב לאוכל. אסור רק למידי „מטרח באוכלא לא טרחנין". ואם לפני החיתוך לא נחשב לאוכל, אסור רק למידי „שויה אוכלא לא משינן". וכן הקשה הקרבן נתנאל. ששם פרק כ"ז סימן ב' סק"ט הכיא דברי התה"ד „ח"ל וכתב שדרכיו תמהים. דארכביה אתר רכש. וכתב שם ח"ל: ולכאורה אמרתי שכתנתו כיון דלא איפסקי הלכתא כמאן מחמירין כרב הונא וכו' ויהיה וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב דבכורות דטסקי מטסקא ליה הלכתא כמאן כרב יהודה או כרב הונא וכו' דקשיא כמאן שויי אוכלין וכרכין משום מטרח באוכלין. ועי' מ"ש כזה.

ב"ה והו"ה לכל מלאכת הקרקע, כמ"ש עה א. דאיתא שם: ח"ר הצד חלון והפוצנו (דוחקו כידיו שיצא דמו — רש"י) אינו חייב אלא אחת (משום צידה אבל אפציעה ליכא חיוב — רש"י) ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישא (שמפרק דמו הימנו כמפרק תבואה מקשין שלה — רש"י) אמרו לו אין פציעה בכלל דישא אמר רבא מ"ט דרבנן קסברי אין דישא אלא בגדולי קרקע. הרי דלאו דוקא בעימור אמרינן דאין עימור אלא בגדולי קרקע. אלא אף בדישה אמינן כן. והו"ה בטוחו — שהוא מלאכת קרקע — אמרינן, אטוחן אלא בגידולי קרקע. משא"כ בבשר שאינו גדולי קרקע.

(יב) לשון התה"ד. [שכשו"ת תרומת הדשן סימן נ"ו דן במי שקשה לו ללעוס בשר מבושל, האם מותר לו לחתוך הבשר

ומה שכתב הש"ג „וכ"כ התוס' פרק כלל גדול". צ"ע. שהרי התוס' שם ע"ב ד"ה מפרק כתבו להדיא דבהמה לא חשיבא גדולי קרקע. כנ"ל. וכן הקשה באגלי טל מלאכת טוחן סימן י"ז סק"ו. ואפשר לומר שאין כוונת הש"ג לומר שגם התוס' ס"ל כן — שבע"ח חשיב גדולי קרקע — אלא שהתוס' דחו ראייה זו, וכנ"ל.

ואפשר לומר שדרכי המחבר — „מותר לחתוך בשר מבושל או צלי חזק בסכין" — זה גם לשיטת הרמב"ם הסובר שבע"ח חשיב גדולי קרקע. וזה עפ"י דברי שו"ת תרומת הדשן סימן נ"ו. ששם דן בענין חתוך בשר דק דק. וכתב: ויאה דשרי כה"ג ואין לאסור מפני שהיו טוחן וכו'. ד"ל גבי אוכלין לא שייך טחינה אלא מידי דאורחיה לטחון כגון טחינת חטים ושעורים וכה"ג אבל שאר אוכלין לא וכ"כ התוס' אהא דלעיל האי מאן דפרס סילקא חייב משום טוחן דוקא כסילקא שייך טחינה אבל בשאר אוכלין שרי ואשרי טוחן בשם ר"ח פ"י אחר אפרים אדמ"א וכו'. וכתב אפרים"ה דתמיהה היא דבריו שהוא אוכל ומפרק דק דק שיהא שייך בו טחינה. והרמב"ם כתב דאין טחינה בפירות תוכל לומר כ"ש שאר אוכלין. אמנם בהג"ה שם כתב בשם הרא"ה דאסור לפרר פירות לפירותים דקים וכו' ובא"ז כתב גמי דיש טחינה בפירות ואין לפררם מ"מ נראה ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבני"ע כו"ע מורד דשרי ולא דמי לעצים ופירות ולחם דאינהו כולי גדילין מן הארץ ויש במינן טחינה כגון תבואה וקטנית דעיקר טחינה שייך בהו אבל בשר דאין גדילין מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לא שייך בהו טחינה והכי מצינו לענין מלאכת מעמר דאקמר אביי בפ' כלל גדול אין מעמר אלא בגידולי קרקע אע"ז דרבא פליג עליה התם י"ל דלענין טחינה אוכלין דבלא"ה לא שייך בהו טחינה כולי האי מודה דיש לחלק משום גידולי קרקע דכיון דכתבו התוס' כהדיא דבאוכלין לא שייך טחינה וכן כתב אשרי דהוה תמיה אי שייך טחינה באוכלין אין לסתור דבריהם מדבריו שאר הגאונים אי"כ מצינו שחלקו עליהם כהדיא אבל כל כמה שנוכל לחלק לומר דבהך מילתא מורד אלו לאלו אמרינן הכי. עכ"ל התה"ד. הרי שהתה"ד אין כתב שמתור לטחון בשר רק משום שכשר לא חשיב גדולי קרקע. אלא כתב שאפי' לרבא הסובר שיש איסור מעמר גם שלא בגדולי קרקע. מודה שבמלאכת טחינה אינו חייב אלא בשר שהוא גדולי קרקע. והיינו משום ששיטת התוס' והרא"ש היא שאין איסור טחינה באוכלין כלל. ועפ"י כתב באגלי טל סימן י"ז סק"ו. ח"ל: דבמו שכתב התה"ד דאף להסוברים שי עימור והו"ה טחינה שלא בגדולי קרקע ופליגי על התוס' וס"ל יש טחינה באוכלין מ"מ מדיים כמה שאינו גדולי קרקע להתוס' דאין טחינה באוכלין דכיון שיש פוסקים אין טחינה כלל שלא בגדולי קרקע אין לחלקים לא שייך כ"כ טחינה בהם כמו בגדולי קרקע. כמו כן נאמר בבשר כיון דלהתוס' לא חשיב גדולי קרקע כלל לגבי שבת גם להמבי"ם לא חשיב כ"כ גדולי קרקע כמו פירות הארץ ממש וכו'. עכ"ל האגלי טל. ולפי"ז אין איסור טחינה בבשר אף לשיטת המבי"ם. ואע"ז שלב"ג מלאכת דישא כתב הרמב"ם שבע"ח חשיב גדולי קרקע: אפ"ה מותר לטחון בשר. כיון שבלא"ה יש פוסקים שאין איסור טחינה באוכלין כלל. וכן כתב בשמאלה בורה כסק"א. על מ"ש המחבר שמתור לחתוך בשר דק דק —: דאין טחינה אלא בגדולי קרקע ואפי' להפוסקים וס"ל דבהמה גמי מיקר גדולי קרקע לפי שהיא ניזונית מן הקרקע מ"מ אין לאסור כזה דבלא"ה יש פוסקים דס"ל דאין שייך טחינה באוכלין וע"כ מותר לחתוך אפי' דמידי להניח לאחר זמן. וכתב ע"ז בשע"צ סק"ה: כללתי בה מ"ש המ"א בשם הש"ג. והיינו

באר הגולה

ס

י' נ (יג) אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פפיות שקורין ראל"י: יא ס

נ היצ"ש נמשכה.

ס הרש"ל נמשך.

ביאורי הגר"א

נורר לאלתר וכמ"ש נכ"כ נהג"ה היינו דוקא ניד כמו נורר או כלי שזינו מיוחד לכן אלג מורג מרוק שמועד לכן היו כמו נפס וכנרה דאסור אפי' לאלתר וכמ"ש נפלגין נשנת קמ"א ח' דוקא נקמא דסכנא מותר נשנת וע' נרש"ש

ברכת אליהו

ראוי לכוס מדור כו"ע דיש בזה משום טוחן, וכנ"ל, ולפי"ז אסור לחתוך בשר חי גם לר' יהודה דס"ל שמותר לשורר אוכלא, שהרי אין האיסור בזה משום שוויא אוכלא אלא משום טוחן. מ"מ לבסוף לא סמך התה"ד על טעם זה. שכתב בסוף החשובה: ותו דיש לנו ליגע ביה משום איסור שוויא אוכלא וכו', משמע שוויא מסקנתו — שאין האיסור משום טוחן. וכ"כ ב"ה¹².

(יג) הא ד'אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ', הוא משום עובדא דחול, כמו פלפלין בריחיים שלהם כנ"ל כספ"ט¹³, וכמ"ש בשבת האי מאן דפריס סילקא וכו'. ואף

עוד טעמא משום רמז לכוס אסור לנסוף לא סמך על טעם זה ש' ומו דיש כו' וכ"כ נ"ה: (יג) אסור. כמו פלפלין נרמים שלהם כנ"ל וכמ"ש סס נשנת האי מאן דפריס סילקא ס' ואף להרש"ל ש' לאלתר מותר כמו

ששם סניגין ד' כתב המחבר: מחתכין גבלה לפני הכלבים וכו' וה"מ גבילה הקשה שא"א להם לאוכלה בלא חתיכה אבל אם היתה ראויה להם בלא חתיכה לא דמטרח במה שהוא ראוי לא טריחין. הרי דפסק המחבר כר' יהודה. ולפי"ז צ"ע הא דפסק כאן הרמ"א שאסור לחתוך בשר חי דק דק לפני העופות משום, דקא משוי ליה אוכל". ועיין ט"ז סק"ט שכתב: מאור תמוה פסק זה כמ"ש סימן שכ"ד סעיף ט' ע"ש. ואעפ"י שכתב התה"ד בתחילה שם עוד טעמא, דמשום דאין ראוי לכוס אסור. שהתה"ד כתב שם שדוקא בדבר שראוי לאכלו בלא חתיכה מותר לחתוך ואין בזה משום טוחן, אבל כשר חי שווי

לחתכו דק לפני העופות. שכיון דאיירי מרין טחינה, אין איסור אלא כשחותך דק דק. משא"כ בסימן שכ"ד — בדבר המחבר — שכתב שאסור לחתוך הגבלה משום מיטרח באוכלא — לא כתב שאסור לחתוך דק דק.

ודבר רבנו שונים מדברי המחצית השקל בשני דברים. א) שלדברי המחצית השקל תה"ד לא חזר בו מ"ש בתחילה שכתב: הבשר יש משום איסור טחינה ומ"ש בסוף שאסור משום שוויא אוכלא הוא רק לסניף. ורבנו מפרש שהתה"ד לבסוף, לא סמך על טעם זה של איסור טחינה. ב) שלפי דברי המחצית השקל, מ"מ הרמ"א שהאיסור, "משום דקמשר אוכל". היינו דמשום כך יש בזה איסור טחינה. ולפי דברי רבנו כוונת הרמ"א הוא לא משום איסור טחינה, אלא משום שיש עצם הדין שאסור משום שוויא אוכלא. וכ"כ בנתיב חיים שעל גליית השורש: הרמ"א ס"ל דהשתא חזר בעל תה"ד במסכת קמייא אלא דבכל מקום אין טחינה באוכלא ואינו אסור אלא מטעם שווי אוכלין בקשין או משום מטרח אוכלין ברכין וע"ז השיג הרמ"א בקשין, עכ"ל.

והחזירא בסמ"נ י"ז — מבלי להזכיר דברי המ"א והמח"ה — כתב ששם הרמ"א שכתב, "דהראיל ואינם יכולים לאוכלו בלא חיתוך קמשר ליה אוכל" משמע דמשום שאינם ראויים לאכילה מיקרי אשווי אוכלא. וכזה יש משום טוחן. והוסיף החזירא משום זה יהיה אסור אפילו כחותך לאלתר, ח"ל: ולמש"כ לעיל דעת המ"א דהרמ"א מיייר לפני התרגומים שכתב עכשיו ולשון לפני לא מפרש אלא בכ"י וכן הוא בתה"ד בהדיא בחתיל השאלה של חיתוך בשר לצלי ואפ"ה אסר בדברי תה"ד ולא סמך להקל כדעת הרשב"א אלא כראי לאכול בלא חיתוך וכמ"ש לעיל ולשון אשווי אוכלין שכתב הרמ"א היינו דבזה איכא עלי' שם טוחן ולא קשה קשיית ה"ט והגר"א. ומ"ש החזירא, "ולא סמך להקל כדעת הרשב"א", היינו שהרשב"א כתב שמותר לחתוך דק דק ולאכול לאלתר כמ"ש הרמ"א בסעיף י"ב. וכונת החזירא שזה דוקא בדבר שראוי לאכילה ע"י הדחק כפי דברו שאינו ראוי לאכילה כלל לפני החיתוך. לא רצה הרמ"א להקל עפ"י הרשב"א, ואסר לחתוך בשר דק לפני העופות. ומ"ש רבנו, "וכ"כ ס"ל לא ידעת לפענח".

13 בגאלי טל מלאכת טוחן סימן י"ז כ"ה"ל הביא דברי התה"ד בסמ"נ י"ז הנ"ל כהצעה 9 — שמותר לחתוך בשר מבושל דק דק משום שבשר לא חשיב גרולי קרקע. וכנה ע"ז: ובציקר דברי מהר"ח יש לכאורה סתירה לדבריו מדבר הרשב"א שכתב דאסור לגרור גבינה במורג חרוץ ודרי גבינה אינה גרולי קרקע משום כמו בשר והוא אוכל ומ"מ כתב דיש בו משום טוחן. ואף שאין להקשות מהריב"ש על תה"ד דאסר אגברא קרמית אך יש קושיא על השי"ע שפסק בסמ"ש שכ"א נכרי שניהם ומדבר האחרונים נראה שהשי"ע אסר לגרור גבינה מטעם הנזכר של הרשב"ש משום עובדן דחול אפי' ביי"ט כמו לטחן פלפלין בריחיים שלהם אך כספר

אבל מלשון רבנו לא משמע שכונתו לפסוק לחומרא — כדעת רב התא וכדעת רב יהודה — כדברי הקרבן נתנאל. ויותר נראה לומר שלדעת רבנו אין כוונת התה"ד כלל לנקוט הלכה ככאן. אלא כוונתו לומר שיש בענין טחינת בשר איסור — משום אשווי אוכלא או מטרח באוכלא — כל חד כדאית ליה. והיינו שבבשר שהוא ראוי לאכילה לפני הטחינה, יש איסור, "משום מטרח באוכלא" לרב יהודה. וכשהבשר אינו ראוי לאכילה לפני הטחינה, יש בו איסור "משום אשווי אוכלא" לר"ה. ונראה שוויא גם כוונת המחצית השקל שכתב כספ"ט — אחרי שהביא דברי התה"ד: — ובעל התה"ד לא מחית נפשיה לפלוגתא והביא שתי דעות וכונתו דתליא באותה פלוגתא וא"כ למ"ד שוויא אוכלא גם כאן יש לאסור. וכן משמע בנתיב חיים שעל גליית השורש, שכתב — על דברי התה"ד: ואינו אסור אלא מטעם שוויא אוכלים בקשין או מטרח באוכלים ברכין.

ובדומה לזה כתב בגמתי שלמה שם קנה א. דתנן שם: מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה. וכתבו שם תוס' בד"ה רב יהודה: פ"י בקנותרס דהותרו הפקיעים הוי שווי אוכלא וצריך לפרש דספ"י [בית] נמי הוא דרב יהודה חשיב הותר פקיעים שוויא אוכלא ורב הונא לא חשיב כל שוויא אוכלא מטרח ליה ואין נראה לר"ת לפלוגתיהו בכ"י וכתב בגמתי שלמה לתרץ קשיית תוס'. שהותרו הפקיעים יש בזה לפעמים משום שוויא אוכלא — כגון בע"ח קטנים. יש בזה משום מטרח באוכלא — כגון בע"ח גדולים. ורב הונא מעמיד המשנה — מתירין פקיעי עמיר — באופן שהוא מטרח באוכלא ומותר, ורב יהודה מעמיד המשנה באופן שהוא שוויא אוכלא.

12 המ"א בסק"א כתב: ועיין סימן שכ"ד ס"ז מ"ש. וביאר כמחצית השקל שכונתו לתרץ בזה הקושיא שדברי הרמ"א סותרים למ"ש המחבר בסמ"ש שכ"ד סעיף ז'. ששם כתב דשוויא אוכלא מותר וכו'אן כתב שאסור לחתוך בשר דק דק משום שוויא אוכלא. ועוד קשה. שהתה"ד כתבבו שיש איסור משום שוויא אוכלא כתב זאת דק לסניף. והרמ"א שביק הטעם הראשון שבתה"ד — שהוא משום טוחן דאורייתא — נתקט הטעם דשוויא אוכלא שהוא דק מדרבנן. וז"ל עיין המ"א למ"ש הרמ"א בסמ"ש שכ"ד סעיף ז'. והיינו ששם כתב הרמ"א: וע"ל סימן שכ"א אם מותר לחתכו דק דק לפני העופות. וכתב שם המ"א בסק"ה: דברו שהוא מלאכה כגון טחינה אסור לעשות לבהמה. וביאר המחצית השקל שכונת הרמ"א לומר שמה שאסור בסמ"ש שכ"א לחתוך דק דק, אין הכוונה משום, "שוויא אוכלא" — דשבת קנה א' שאסור לרב התא — אלא הכוונה משום טוחן. וכמו העובד הראשון שכתב: שכיון שלפני הטחינה אינו ראוי לאכילה כלל וע"י הטחינה עושה הדבר לאוכל. חייב משום טוחן. והווי שכתב הרמ"א בסמ"ש שכ"א: אבל אסור לחתוך דק דק בשר וכו'. וכן בסמ"ש שכ"ד כתב הרמ"א: וע"ל סימן שכ"א אם מותר

ברכת אליהו

אכילה ולא מלאכה אבל מורג חרוץ שמיחד לכך, הוי כמו נפה וכברה, דאסור אפי' לאלתר, משום דהוי דרך ברירה. וכמ"ש בפלפלין בשבת קמא א: הוי מפלי מידק חזא חזא בקתא דסכינא שרי וכו', הרי דוקא בקתא דסכינא מותר בשבת. ועיין בריב"ש סימן קפ"ד [ורשם כתב כדברינו הנ"ל, שאפילו לשיטת הרשב"א, שמותר לטחון לאלתר, היינו דוקא ביד או בסכין, אבל לא ככלי המיוחד לכך].

דמי לעוברין דחול אבל בכלי זה אין דרך לגרום אלא מה שצריך לשעתו. וזהו שכתב רבנו בתחילת דבריו בסימן תקי"ד סק"ו: כמו תבלין במלח בסי"א. והיינו ששם כתב המחבר שמוחר לדרך תבלין כדרכו אבל לא בריחיים. וזה כמ"ש שגריית גבינה במורג דמי למורג שאסור משום עוברין דחול בשבת אבל לא ביו"ט. וסיים רבנו שם: ועיין מ"א. שהמ"א שם בסק"ז כתב: ול"ד לחרדל שאסור לשוחקו בריחיים והדחם רגילין לשוחק הרבה ביחוד דמי לעוברין דחול אבל כאן אין דרך לגרום אלא מה שצריך לשעתו. והם דברי הרב"ב בסוף ההשגחה. והיינו שמוגל לא הוי עוברין דחול כ"כ כמו ריחיים, ומשו"ה ביו"ט מותר, אבל בשבת אסור. ולפי"ז מדרקים דברי המשנה ברורה כאן בסק"א שכתב: דכין שהכלי מיוחד לכך ה"ז דרך חול דמי לשחיקת תבלין במכתשת. וזה כמו שכתבנו שגריית הגבינה במורג הוי כטחינה במכתשת. ולא כתב המ"ב שדמי לפלפלין בריחיים, משום שפלפלין בריחיים הוי יותר עוברין דחול ואסור אף ביו"ט, ואילו גבינה במורג אסור רק בשבת וביו"ט מותר. וכ"כ כאן בבאר היטב סק"יב: דכין שהכלי מיוחד לכך הוי כשחיקת תבלין במכתשת דאסור (ריב"ש) עכ"ל. וכן, פלפלין בריחיים 14 בהערה 13, הסברנו שמש"ש רבנו, וכו', משום שפלפלין בריחיים שלהם, הוא משום שגבינה אינה גידולי קרקע ומשו"ה א"א לומר שאסור לגרום גבינה משום טחון. ולכן כתב רבנו שאסור כמו פלפלין בריחיים, והיינו שאסור משום דהוי עוברין דחול. ולפי"ז צ"ע המשך דברי רבנו: וכמ"ש בשבת האי מאן דפרס סילקא וכו'. ששם עד ב' איתא: האי מאן דפרס (ומתכוון הרק - רש"י) סילקא חייב משום טחון. הרי דבסילקא שייך איסור דאורייתא משום טחון. והיינו משום דסילקא הוי גדולי קרקע. ואין אפשר להשוות גבינה במורג - דהוי עוברין דחול. דפרס סילקא - שחיבוט משום טחון מדאורייתא. ובדמשק אליעזר כתב: וכמ"ש בשבת עד ב' האי מאן דפרס סילקא חייב משום טחון הרי דגם באוכל איכא משום טחון ואף ר' רבנו בס"ק י"א דאין טחינה אלא בגידולי קרקע מ"מ באוכל דרובו בטחינה והרי כסילקא כמ"ש בתה"ש סימן (מ) [נ"ו] בשם התוס' ורש"י ע"ש וה"ל לגרום גבינה במגירה דרובו ככך, עכ"ל. ודבריו תמוהין. שכתב שדין גבינה במורג לומר מדרין פרים סילקא שכמו שסילקא דרך לטחון חתיכה, הייח גבינה במורג שדרך לגרום. וקשה שהרי פשוט שיש לחלק ביניהם, שסילקא הוא גדולי קרקע, ומשו"ה חייב כשדרך לטחון. ומג"ל למילף גם לדברים שאינם גדולי קרקע. ונראה שכוונת רבנו - במ"ש, כמ"ש בשבת האי מאן וכו' - להוכיח שאסור טחון איננו רק כתישה ורשק כפי המשמעות הפשוטה של "טחון". אלא שגם חיתוך לחתיכות דקות מיקר טחינה. וזהו שהביא רביה מהגמ' בשבת שם שכמו שחיתוך הסילקא לחתיכות דקות מיקר טחון, הויה גרידת הגבינה יש בזה משום טחון. ומשו"ה במורג חרוץ הוי עוברין דחול. וכן משמע בדברי הרב"ש סימן קפ"ד, שדן כשאלה זו - או מותר לגרום גבינה במורג חרוץ - וכתב: אלא כבודו אפילו בשני אוכלים או אוכל מתוך פסולת אסרינן אפי' בשינויא דקנן ותמחור כ"ש בגרידה זו דהוי דומיא דטחינה ממש בזה הכלי וראוי לאסורו והויה זה כמו הדין דאמר ר' פפא דאי מאן דפרס סילקא חייב. ונראה שרצה להוכיח מהגמ' בשבת שגרידה הוי כפעולת טחינה, ושגם גרידה הוי "דומיא דטחינה ממש". ועיין במ"א סק"יד שדן בדבריו התוספות, [אין מוסקין גרוגרות וכו']. האם הכוונה לחיתוך או לריסק וכת"ש. ועמ"ש שם בסק"י. וראה מ"ב בהערה 16. וכן מוכח בחזו"א סימן נ"ז שיש מקום לחלק בין חיתוך דק רק לריסק וכת"ש. שכתב שגמ"ל להלכה בין חיתוך לכת"ש. ח"ל: ואגבם כשחיתכו לאוכלו מיד בזה דעת הרשב"א והר"ן דשרי לכתחילה וכו' ולכן נראה דלא התייר הרשב"א רק חיתוך דק רק דכין דעיקר החיתוך הוא דרך אכילה אין חילוק בין חתיכות קטנות וגדולות והכל מיקר דרך אכילה אבל ריסק היינו כתישה כמעשה שחיתו ממש ואין זו דרך אכילה אלא חיתוך המאכל על צורה אחרת אין

לרשב"א בתשובה ח"ד סימן ע"ה שכ' דבטחון לאלתר מותר כמו בבורר לאלתר, וכמ"ש בסי"ב בהגה: וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח אבל אם לאוכלו מיד הכל שרי מיד דהוה אבורר לאוכלו מיד דשרי. [ונדבר הרמ"א שם הם מדבריי הרשב"א וכמו שצוין בדפוס] השו"ע שם וגם שם שצוין שם הר"ן פ' כלל גדול, היינו שהר"ן הביא דברי הרשב"א, היינו דוקא ביד כמו בורר או כלי שאינו מיוחד לכך, דזה הוי דרך

תוספת שבת הקשה דבסימן תק"ד סיף ג' פסק הרמ"א להתייר ביו"ט ומשום הרב"ש נסתפק בטעם השני דלא דמי לפלפלין בריחיים שלהן שדרך לעשותו לימים הרבה וא"כ הורא קושיין לדוכא ונדחק בתור"ש עיי"ש, עכ"ל האגלי טל. והמחצית השקל בסק"יב הביא דברי התור"ש הנ"ל. ועי' במחצית השקל ודבר הרב"ש שהזכיר האגלי טל הם בסימן קפ"ד. ורבנו בסוף ס"ק זה כתב: ועיין ריב"ש סימן קפ"ד. ובברכת אליהו שם ביארנו כוונת רבנו שמוגל לגבינה במורג חרוץ - משום טחון, וכמ"ש האגלי טל הנ"ל. ורבנו הסביר שטעם האיסור הוא כמו הטעם השני בריב"ש - משום עוברין דחול. ונראה שזה עפ"י מ"ש רבנו בסק"א - ועפ"י מ"ש"ש בהערה 9 - שהמחבר סובר שאין טחינה אלא בגידולי קרקע. ובהמה לא מיקר קרקע. ולפי"ז א"א לומר שאסור לגרום גבינה משום טחון. שהרי גבינה אינה גדולי קרקע. ולכן הסביר רבנו שטעם האיסור הוא משום עוברין דחול. אולם הסתיירה הנ"ל - שהקשה התור"ש - שכאן אוסר המחבר לגרום גבינה ואילו בסימן תק"ד מתייר הרמ"א בכה"ג. קשה גם לפי מ"ש רבנו שהאיסור הוא משום עוברין דחול. ועוד יותר קשה, שכאן כתב רבנו - על מ"ש המחבר שאסור לגרום גבינה במורג חרוץ - כמו פלפלין בריחיים. בסימן תקי"ד סק"ו - על דברי הרמ"א בסעיף ג' שכתב שמוחר לגרום גבינה במורג חרוץ - כתב: ול"ד לחרדל בריחיים. ונראה שפ"י דברי רבנו לעיל מיושבת קושיא זו. שבסק"ח הביא רבנו דברי התוספתא דבציץ פ"א ה"ב שפלפלין הרי הם כתבלין ומותר לדרך חיתוך ביו"ט כדרכן, ואילו במורג יש אכן, אבל בריחיים שלהם אסור משום עוברין דחול. ואילו בשבת אסור לדרך במורג במכתשת אלא בקתא דסכינא. ובסק"ט הסביר רבנו - הא דאסור בשבת לדרך במכתשת אף ביו"ט מותר - דרשב"א הוי במכתשת ג"כ עוברא דחול. ומשו"ה מותר בשבת דוקא בקתא דסכינא, דזה הוי שינוי גמור. וכ"כ הב"ב בשם שבלי הלקט, שאעפ"י שבעלמא ע"י שינוי פטור אבל אסור, בקתא דסכינא הוי שינוי גמור ומותר. ולפי"ז יש בברכת פלפלין ג' גדרות. א' ריחיים שלהם - אסור אף ביו"ט משום דהוי עוברין דחול. ב' מורג ומכתשת - בשבת אסור משום דהוי עוברין דחול וביו"ט מותר. ג' קתא דסכינא - הוי שינוי גמור ומותר אף בשבת.

ולפי"ז מיושבים דברי רבנו. שמש"ש כאן, "כמו פלפלין בריחיים שלהם", אין כוונתו לומר שזה דומה ממש לריחיים, אלא כוונתו שבפלפלין בריחיים מצינו העקרון שיש טחינה שאסור משום עוברין דחול. והויה כאן הא דאסור לגרום גבינה במורג חרוץ הוא משום עוברין דחול, ולכן אסור אף ביו"ט. אבל לגרום גבינה במורג חרוץ רק כמדרך ומכתשת, דלא הוי עוברין דחול כ"כ, ואסור רק בשבת ולא ביו"ט. ומ"ש רבנו בסימן תק"ד - על מ"ש הרמ"א שמוחר לגרום גבינה במורג - ול"ד לחרדל בריחיים, אין כוונתו שגריית גבינה במורג לא הוי כלל עוברין דחול, אלא כוונתו דלא הוי עוברין דחול במדה כזאת כפלפלין בריחיים שאסור אף ביו"ט אבל הוי עוברין דחול במכתשת שביו"ט מותר. והן נראה מדברי הרב"ש שם, שבתחילה כתב שמוגל חרוץ, והרי זהו כנפה וכברה לכורר ומכתשת לשחיקת תבלין. ואח"כ כתב: ועוד שהיה אפשר להחמיר לאסור לגרום הגבינה בכלי זה אפילו ביו"ט לפי שהוא מיוחד לטחינה זו והרי כפלפלין בריחיים שלהם שאסור חכמים כדאיתא בבב"א (פ"ב נג א) אע"י דאע"י דכלל הלכות נגידין כדרכן כמדרבה וכתב הרשב"א ז"ל דהויה לחרדל שאין שוחקין אותו בריחיים שלו וטעמא בתרומתו משום דהוי כעוברין דחול. עכ"ל הרי שבתחילה דימה מורג חרוץ למכתשת ומורג - שאסור בשבת ומותר ביו"ט. ואח"כ כתב שאפשר לדמות המורג לריחיים, והויה אסור גם ביו"ט. ובסוף התשובה כתב הרב"ש שאפשר לחלק בריחיים בין גבינה במורג לפלפלין בריחיים. וז"ל: דשאין פלפלין וחורדל בריחיים שלהן שהוא רגילות לשחוק בהן הרבה ביחוד ומשום הכי

(יד) מותר להשקות את התלוש כדי שלא יכמוש: יב ע (טו) המחחק הירק דק דק חייב
משום טוחן. הגה: וה"ה לדאור למתוך גזירות ומרוצים לפני זקנים (כ"ג נכס מוספתא) (טז) ודוקא פירות
באר הגולה
ע שנת פ"ד וכפ"י
הרשב"ם הביאו הגהות
נפכ"א ופמ"ג ורש"י ומדכ"ס.

ביאורי הגר"א

נפט"ו דשנת אין מרסקין דבילה וגזירות ומרוצים לפני
זקנים נשנת כו' וכן ל' הרמב"ם ופי' רש"י נשנת קנ"ה א'
נממני' אין מרסקין אין מחמקין ללא כמ"א שנדחק:
(טז) ודוקא כו' דאין. מוספתא שס מולין את המלול

ס' קפ"ד: (יד) מותר להשקות. עפ"ג דסוכה
מ"ז א' ועמ"ל כיון דירקות כו'. כ"כ הרשב"א ור"ל דל"ת
דשס אין מותר אלא להמיר: (טו) המחחק כו'
וה"ה דאסור. הרמב"ם וכפ"י ומ"ש לדאור כו' מוספתא

ברכת אליהו

טחינה אבל שאר אוכלין שרי. והר"א ש שם פ"ז סימן ה' כתב:
פר"ח ז"ל עצי דקלים שעומדים בעין נימין שכשמפרק הנימין
הללו יוצא מביניהן כמו קמח דק לפיכך המגפצו חייב משום
טוחן ופי' הגון הוא דומיא דסלית סילתי ומה שפירש"י דפרים
סילקא שמחתך ירקות דק דק פירוש תמוה הוא דבר שהוא
אוכל ומחתך אותו דק דק שייך ביה טחינה. אבל הרמב"ם
הג"ל כתב שיש בחיתוך ירקות משום טחינה. ומ"ש הרמב"ם
והמחבר' — שיש בירקות משום טחינה — הוא כפי'
הרמב"ם בפי' המשניות. וז"ל הרמב"ם שם פ"ז דף עג: וענין
הטחינה הוא כחיתת החלק הגדול ועשייתו חלקים קטנים
ולפיכך חיתוך הירקות בשבת וכו' כל זה תולדת טוחן. ומ"ש
הרמ"א דאסור לחתוך גזירות וחורובים לפני הזקנים, היינו
שאסור לחתוך דק דק. והוא ודוקא כמ"א בפי' רש"י דשבת ה"ג: אין
מרסקין דבילה וגזירות וחורובין לפני זקנים בשבת אבל מרסק
הוא ביד של סכין וכעץ הפרור ואינו חושש. ומ"ש בתוספתא
„אין מרסקין“, היינו אין „מחתכין“, וכמ"ש כאן הרמ"א:
אסור לחתוך וכו'. וכן לשון הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת
ה"יח: המחחק את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת
טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת וכו'. הרי
שלהרמב"ם חיתוך וריסוק הוא ענין אחד. וכן פי' רש"י בשבת
קנה א. דשם תנן במתמיתין: אין מרסקין לא את השחת ולא את
החרובין. ופי' רש"י בד"ה אין מרסקין: אין מחתכין. וזה דלא
כמ"א שנדחק¹⁶.

ואינו חושש. וכתב ע"ז המ"א בסק"ד: מ"ש כאן בשם התוספתא וה'
אין דהא קתני בתוספתא אין מרסקין גזירות וכו' אבל מרסק הוא
כיד של סכין ואי אמרין דמרסק היינו חותך הארץ אפשר לחתוך ביד
של סכין לכן ג"ל דמרסק היינו כוחש בקורה וכו' ומ"מ ג"ל שהדין
אמת דאסור לחתוך גזירות וכו' כיון שהוא גדולי קרקע וכמ"ש
ס"ט ומשמע דלפני מי שיכול ללועס כך שרי, עכ"ל המ"א. והבאר
הלכה בד"ה לפני הזקנים השיג על המ"א — שכתב ר. לפני מי
שיכול ללועס שרי — וכתב שאין דבריו מוכרחים. ומ"ש
בתוספתא „לפני הזקנים“ — לא משום שאין יכולים ללועס אלא
משום אורחא דמלוא נקט כן. ולעולם בדבר שהוא גדולי קרקע
שייך בו טחינה בכל גוונא. והוכיח כן מדבר רבנו לקמן. והבארנו
דבריו בהגדה 18 אות ג'. ובחזו"א סימן נ"ז הוסיף להקשות על
המ"א, וז"ל: וכאמת הדבר מתמיה דבכל הפוסקים שדנו בפרים
סילקא לא הוכיזו תנאי שיהא בשביל זה שאינו יכול לאכול בלא זה
ואמנם יותר יש לתמוה שחלה איסורו לפני זקנים בלשון נראה לי
וחלה עצמו אהא דס"ט וכמה נסתפק הלא אכן כפי"כ כבר דחה
המחבר כל שלשה ההיתרים שהוזכר בבי' וכתב דהחתך ירק דק
דק חייב משום טוחן דלא כהר"א [שאין טחינה באוכלין כמ"ש
בפינים] ודלא כתוס' ודוקא סילקא ודלא כהר"מ ודוקא לבשל
והרמ"א לא הגיה בזה כלום ולמה הוא מותר דבילה וגזירות
וחורובין לפני זקנים, עכ"ל החזו"א. וכתב שם ליישב הקושיות הנ"ל,
שכתב והמ"א היה פשוט לו שם"ש בתוספתא „לפני הזקנים“ היינו
זקנים המסובין לאכילה, ומרסקים לפניהם לתת להם לאכול מיד.

(יד) ענין פ"ג דסוכה מב א. דתנן התם: מקבלת אשה מיד
בנה ומיד בעלה (את לולביהן ולא אמרין קמטלטלא מידי
דלא חזי — רש"י) ומחזירתו. למים בשבת (שלא יכמוש —
רש"י). הרי דמותר להניח ירקות במים. וענין מ"א סק"ג
שכתב: כיון דירקות הללו ראויין לאכילה ביומן מותר
להשקות בדרך שמותר לטלטל משא"כ בדבר שאינו ראוי
לאכילה, וכ"כ הרשב"א בתשובה ח"ד שאלה ע"ג, דהא
שמותר להשקות הירקות הוא משום שהם ראויים לאכילה.
ור"ל דל"ת דשם אין מותר אלא להחזיר. [שהרשב"א הביא
שם בתשובה לשאלה — האם מותר להשקות את התלוש כדי
שלא יכמוש — שאחז מן החברים פשט לאיסור מהמשנה
בסוכה הנ"ל, ששם לא התירו אלא להחזיר את הלולב למים
אבל להשקות אסור. וכתב הרשב"א: ואין מביאין ראיה
מלולב שאינו ראוי לטלטל בשבת אלא כדי שלא יכמוש
התירו לטלטלו ולהחזירו בשבת וכו' אבל ירקות הראויים
לאכילה ביומן נראה לי שמותר להשקות בדרך שמותר
לטלטל. הרי שבלולב שלא התירו אלא חזרה הוא משום
שאינו ראוי לטלטל משא"כ ירקות שראויים לטלטל מותר
אפילו להשקותם¹⁷.

(טו) דברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת
הט"ו. [וז"ל הרמב"ם: המחחק ירק תלוש הרי זה תולדת
טוחן. דאיתא בשבת עד ב: האי מאן דפרים סילקא חייב
משום טוחן. והתוס' שם בד"ה האי כתבו: דוקא בסילקא שייך

אכילתו מיד פתלת כאן כלום.

ועפ"י מובן יותר המשך דברי רבנו. מ"ש „ואף להרשב"א וכו'“.
היינו שמשית הרשב"א — שכתב שמותר לחתוך דק דק לאלתר
— מוכח לכאורה שאין בחיתוך דק דק איסור טוחן. ועי' כתב רבנו
שהיתר לחתוך דק דק הוא דוקא בסכין אבל לא בכלי המיוחד.
רבחתיכה בסכין דק דק הרי דרך אכילה ושרי, משא"כ בכלי המיוחד
הרי עוברין דחול זה אסור כמו פלפלין ברחיים. והו"ה מורג חרץ.
15 ענין מ"א סק"ז שהביא בשם גאון אחד שמותר להרוץ בשר
שחל יום שלישי שלו בשבת, כדי שלא יאסר לבישול, כמ"ש כאן
שמותר להשקות הירקות כיון שמותר לטלטל. והמ"א דחה דבריו
וכתב שאסור להרוץ הבשר משום דמתקן הבשר. ואף מדברי המ"א
משמע שדבר שאסור לטלטלו אסור להשקותו. וענין בבית הלל ח"א
סימן י"ב, שין בענין הדלקת שבר כלים שאסור משום דהוי מוקצה
אע"ג שאינו מטלטל, וכתב: אמנם צריך להבין טעם איסור של
ההדלקה במקומו בשביר כלים כיון שכתבנו דמותר בהנאה והנראה
לומר דהתשמיש של נתינת האש בעצמו אסור והרי כמו טלטול וענין
במ"א סימן שכ"א סק"ז שכתב דאסור ליתן מים ע"ג בשר ביום ג'
לשחיטתו ודכין דהבשר אסור בטלטול הו"ה דאסור ליתן מים עליו
וכמו"כ אסור מביא טעמא להסיקן אפילו במקומו.

16 דברי הרמ"א — „דאסור לחתוך גזירות וחורובין לפני
זקנים“ — מקורם בתוספתא. והבי' הביאה בסוף ד"ה תבה האגור.
וז"ל התוספתא כמ"א ודוקא ה"ג: אין מרסקין דבילה וגזירות
וחורובין לפני זקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין וכעץ הפרור

באר הגולה

פ שם ז"ה כרימא
וכמכמים.

ומזמה לזה אקור אבל מותר לפרר לחם לפני התרנגולים דהואיל וכבר נתמן אין לחוש דאין עומן אחר עומן (הגהות מיימוני פכ"א ומדרכי דור"ן פרק כלל גדול ופמ"ג) (יו) וכל זה לא מייירי אלא כחוקן ומניח אצל אם לאוכלו מיד הכל שרי מדי דהו' אסור לאכול מיד דשרי (תשובת הרשב"א והר"ן פרק כלל גדול) דלעיל סימן ש"ט: יג פ אסור

ביאורי הגר"א

כו' וה"ה לכל מלאכה כמ"ש פס: (יז) וכ"ז כו'. כמ"ש קנ"ה א' אין מרסקין כו' ושם בגמרא משום

ברכת אליהו

(יז) כמ"ש קנ"ה א' אין מרסקין וכו' ושם בגמרא משום דמטרה באוכלא הלא"ה מותר וכו'.

(טז) תוספתא מוללין את המלול והו"ה לכל מלאכה כמ"ש שם.

והו' ששים רבנו "והו"ה לכל מלאכה". היינו שהתוספתא סיים "ומבשלין את המבושל", וע"ז כתב רבנו שהו"ה אין טחינה אחר טחינה.

ועל עצם הדמיון שבין בישול אחר בישול לטחינה אחר טחינה, כתב החו"א בסימן נ"ז שאין לדמותם, וז"ל: ענין טחינה אחר טחינה שהזכירו הפוסקים אינו ענין לאין בישול אחר בישול שנחלקו הפוסקים, דלכ"ע ארתח כופרא והדר ואיקושי וחזר וארתחה חייב וכן במחבת, דכל דהדר ואקושי הדרא לקמייתא אלא בבשר לא הדרא לקמייתא דבשר צונן מבושל נמי מבושל הוא, ובמים נחלקו הפוסקים אי מים מבושלים צונן יש בהם כח הבישול. אבל הא דאין טחינה בפת היינו שאין טוחן אלא בהפרדה של חיבור טבעי אבל הפרדה של חיבור בני אדם אינו בכלל טוחן. אפי' בחיבור דבר שלא נטחון מעולם, אלא בא לעולם מפורד וכו', עכ"ל החו"א. ולדבריו הא דאין טחינה בפת אינו משום שבפת כבר נעשה פעם פעולת טחינה, אלא משום שהפת אינו חיבור טבעי. ואין בו טחינה גם אילו לא נעשה בו טחינה תחילה.

ולכאורה מדברי רבנו משמע דלא כחזו"א. שרבנו למד מדין "אין בישול אחר בישול" שכתוספתא שהו"ה "אין טחינה אחר טחינה". אלא שלפי המנחת ביכרים שהבאנו לעיל אפשר לומר כחזו"א. שלפי פירוש זה – שמלילת כותוספתא הוא ענין טחינה – לא למדים טחינה מבושלת. ויכול להיות שאין שם בין טחינה לבישול אבל לפי מ"ש שמלילה הוא ענין דישא, ולמדו מהא דאין דישא וכו' ואין בישול וכו' לדין טחינה אחר טחינה, מוכח שטחינה ובישול הוא ענין אחד, ואחרונה הטעם אין טחינה אחר טחינה ואין בישול אחר בישול. וכן משמע באגלי טל מלאכת מעמר סק"ב אות ג', שדימה ענין מעמר אחר מעמר לטוחן אחר טוחן. והביא הדין שאין טחינה בפת, וכתב: הרי דכשנעשה בו המלאכה מכבר אף שהזר למקדם כמו בטחינה אף שנעשה אח"כ מצה אין בו טחינה וה"נ בתפפור פירות כיון שכבר נתאספו אין עימור אחר עימור, עכ"ל. וכן נראה מדברי השכית שפ"ט, שבכללי מלאכת טוחן סעיף ז' הקשה מהא דריתא בירושלמי פ' כלל גדול הלכה ב: האי מאן דשחף חספא חייב משום טוחן, והלא רגבי עפר של החרס נטחון בתחילה, וכתב בשחיית שבת ליישב הקושיא: דכמו לענין בישול דקיי"ל אין בישול אחר בישול אף בכולתה הפעולה הראשונה יש בישול אחר בישול וכמו המתיך את המתכת שהקשה וכמ"ש האחרונים וכו' וכן לענין טחינה כי הטהון חייבים טחינה את היא המכשרת לאכלה וטחינת הלחם לא מיד עבד דקמא טחינה טחן משום ס"כ החרס שנתקשה בטלה הטחינה הראשונה ויש בה משום טוחן, עכ"ל. הרי שגם הוא סבר דהא דאין טחינה אחר טחינה הוא משום פעולת הטחינה שנעשה בו כבר, ולא משום שאין החיבור חיבור טבעי, כדברי החזו"א.

18 א) בשבת קנ"ה א' תנן: אין מרסקין לא את השחת ולא החורבין לפני בהמה. ופליגי שם בגמ' רב הונא ורב יוחנן. רב הונא סבר: למטרה באוכלא טרחין (דכבר שתחילתו אוכל קודם חיתון זה טרחין ומכשרין ליפותן לה – רש"י) לשויי אוכלא לא משרין. ורב יוחנן סבר: שור אוכלא משרין מטרה באוכלא לא טרחין. וחקשחש שם הגמ' על רב הונא מהא דתנן שם: אין מרסקין לא את השחת ולא את החורבין לפני בהמה, וסלקא דעתה דגמ' דאיידי ברכים. הרי שאסור למטרה באוכלא. חזינא מכאן שאין איסור משום טחינה אלא משום מטרה באוכלא. ולכאורה קשה למה לא יסור אסור משום טחינה. וצ"ל כמ"ש הרשב"א בתשובה חיד סימן ע"ה: דהא דפרים סילקא דוקא במחתך דק דק כרי לאוכלו למחר

ולפי"ז מ"ש הרמ"א "אם לאכלו מיד הכל שרי", כוונתו רק ללחם וירקות, אבל לא קאי אגרוגרות וחורובין לפני הזקנים, שהרי בהדיא אמרו בתוספתא שלפני הזקנים אסור. והיה קשה להמ"א למה אסור לפני הזקנים, והרי חיתון לאלתר מותר. וע"ז כתב המ"א שבאמת לא הוזכר בתוספתא "חיתון" רק "ריסוק". ומ"ש הרשב"א שלאלתר מותר הוא דוקא בחיתון שהו' דרך אכילה, אבל ריסוק ובחישה הוא ממש טחינה וכוה לא הותר לאלתר [וענין לעיל הערה 14 שהבאנו דברי החזו"א בזה]. ולפי"ז צריך להיות מותר לחתוך לפני הזקנים כדי לאכול לאלתר. וע"ז כתב המ"א: ומ"מ נראה לי שהדין אמת דאסור לחתוך גרוגרות כיון שהוא גדולי קרקע וכמ"ש בס"ט. וכוונתו שלא רק לרסק לאלתר אסור אלא אף לחתוך לאלתר אסור. והיינו משום שאין אנו סומכים על דעת הרשב"א להחיר לחתוך לאלתר, אלא בציתור דעת הפוסקים שאין טחינה באוכלים. וכ"כ דוקא באפשר לאכול לפני החיתון, אבל כשא"א לאכול בלא החיתון, הרי שם טוחן על זה, ואסור אפילו לאלתר, כיון שהוא גדולי קרקע, והו' ששים המ"א: ומשמע דלפני מי שיכול ללעוטה מותר. שאין כוונת המ"א לומר משום שיכול ללעוטה אין בוה דין טחינה. ודאי גם במקום שיכול לאכול בלא חתיכה אסור לחתוך. אלא שהאיסור הוא רק בחתוך לאחר זמן, אבל לאלתר מותר. וז"ש המ"א "לפני מ". היינו לאלתר וכו"ל. ומ"ש בתוספתא שאסור לרסק אפילו לאלתר, היינו משום ששם איירי בריסוק, אבל בחיתון מותר לאלתר, אם אפשר לאכול גם בלא החיתון. משא"כ כשא"א לאכול בלא החיתון, הרי ע"ז שם טוחן, וכוה אין חילוק בין כשחתוך לאלתר ולאחר זמן, עכ"ל דברי החזו"א.

אבל רבנו הוכיח שם"ש בתוספתא "אין מרסקין", היינו "אין מחתכין". וסיים: דלא כהמ"א. ומשמע שאין כל חילוק בין חיתון לריסוק. ולפי"ז מותר לכאורה אפילו לפני חתוך. ונראה להביא ראיה לדברי רבנו מדברי הרשב"א עצמו. שלקמן בהערה 18 אות א' הבאנו מ"ש הרשב"א בתשובה שמתוך לחתוך לאלתר, וכתב הרשב"א שם: הדיא דאין מרסקין את החורבין משום מטרה באוכלא לא טרחין כדאיתא התם בפ' מי שהחשיך, ובאורנו שם שהוכחה היא מהא שאסור לרסק החורבין והשחת ר' משום שיש בהם משום מטרה באוכלא, ומשמע דכאל"ה היה מותר, ואין זוה משום טחינה. והיינו משום שמרסק כדי ליתן לפני בהמה מיד. ושם תנן: אין מרסקין. הרי שגם בריסוק מותר כשמרסק לאכול מיד. א"כ מצאתי בשמירת שבת כהלכתה, מהדורה חדשה פרק ו' הערה ח' – בדין חיתון כסכין לאלתר – וז"ל: ושמשתי מפני הגרש"ז איערבך שליט"א, שגם מדברי הגר"א בבאורו על סעיף י' משמע דאפי' בטחינה גמורה כמו ריחיים מתיר הרשב"א לאלתר, או לאו משום דהרי כלי, עכ"ל. והיינו שריחיים הוא "ריסוק". ואפי"ה כתב דלהרשב"א מותר לאלתר. ולדברינו מוכח כן גם מדברי רבנו בס"ק זה וסקי"ז.

17 ז"ל התוספתא שבת פט"ו הלכה יד: מוללין את המלול ומציעין את המצע ואופין את האפי ומבשלין את המבושל. וכתב שם המנחת בכורים: אם כבר נמלל נתפס נעשה חתיכה אחת מותר לחזור ולמלול אחר טוחן אחר טוחן. ולפי"ז מפורש בתוספתא שאין טחינה אחר טחינה. ומה שסיים רבנו "והיה"ה לכל מלאכה וכו", זה רק תוספת כאור שלא רק בטחינה אמרנו אין טחינה וכו' אלא "היה"ה לכל מלאכה". אבל לפי מ"ש בסמ"ש שייט סעיף ו' יוצא שמלילה היינו מלאכת דש. ולפי"ז לא מפורש בתוספתא שאין טחינה אחר טחינה. וע"ל שם"ש רבנו "תוספתא מוללין וכו". כוונתו שכמו שאין דישא אחר דישא, כך אין טחינה אחר טחינה.

באר הגולה
 צ שם קני'ה נרימ'ה
 וכר' יוסי נר יהודה
 הרי"ף ורמ"ה ורמ"ה
 נפ"כ.
 ק שם נרמ"ה לפי
 גרסו.
 ר שם ק"מ מקנה
 דגמל.
 ש שם.

לרדות דבש מהכוורת (פירוש הקן שהדבורים עשים בו הדבש) מפני שדומה לתולש: הג"ה (יה) ודוקא
 אם דנוקין כוורת (המגיד פכ"ה) אלל אם נמלשו מעבוד יוס או שנמקמו מעני' והדבש נף כוורת מותר לנדומו
 בשבת (נ"י): יד צ (יט) אין מגבלין (פירוש נמיט מים נקמם נקל גיבול) קמח קלי הרבה שמה יבוא
 ללוש קמח שאינו קלי ומותר לגבל את הקלי מעט מעט ק אבל תבואה שלא הביאה שליש
 שקלו אותה ואח"כ טחנו אותה טחינה נסה שהרי היא כחול והיא הנקראת שתיתא מותר
 לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת והוא שיהיה רך אבל קשה אסור מפני
 שנראה כלש (ולפי' נר) צריך לשנות כיצד נותן את השתיתא ואח"כ נותן את
 החומץ: טו ו הרדל שלשו מערב שבת למחר יכול לערבו הן ביד הן בכלי ונותן לתוכו
 דבש ולא ישרוף לערבו (כ) בכך אלא מערבו מעט מעט: טז ש שחלים (פירוש שחלים נערי

ביאורי הגר"א

דקאמר הרה"ה נ"מ: (יט) אין כו' אבל קשה.
 ג"ה והמילא אין גובלין: (כ) בכך. ז"ל נפק וכו'.

דמטמם נאכלא הלה"ה מותר כו': (יח) ודוקא.
 מדלמרי' שם מ"ג ב' דמשיע עליהו ועי' מוס' שם וכו'.

ברכת אליהו

לא זהו גיבולו — רש"י ואמר לי ר' יוסי בר' יהודה היא
 דתניא אחר נותן את הקמח ואחר נותן לתוכו מים האחרון
 חייב דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אמר אינו חייב עד שיגבל וכו'
 ת"ר אין גובלין את הקלי (הקמח של תבואה שנתייבשה כשהן
 קליות בתנור ואותו קמח לעולם מתוק והוא קמחא דאבשונא
 ועושים ממנו שתיתא משמן ומים ומלח שמערכין בו —
 רש"י) וי"א גובלין מאן י"א א"ר חסדא ר' יוסי בר' יהודה הוא
 (דאמר עד שיגבל הכא גובלין כלאחר יד כדמרש ואיל
 והג"מ והוא דקא משני — רש"י) והנ"מ הוא דמשני וכו'
 ושיון שבוחשין את השתית (בתרודו דהיינו גובלין — רש"י)
 וכו' והאמרת אין גובלין לא קשיא הא בעכה הא ברכה (בעכה
 אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישא — רש"י) ובפשטות
 קושית הגמ' — והאמרת אין גובלין" — קאי אברייתא
 הגמ' "אין גובלין את הקלי וי"א גובלין" — והיינו שקושים
 הגמ' היא שבכרייתא זו איכא פלוגתא אם מותר לגבל קמח
 קלי והקושיה היא מהא דתניא, "ושיון שבוחשין את השתית".
 ועי' תירצה הגמ': הא בעכה והא ברכה. ואף בקמח קלי יש
 חילוק בין עכה לרכה, שכרכה מותר ללוש, ואין חילוק בין
 שתית לקמח קלי. ודברי המחבר הם לשון הרמב"ם בפכ"א
 מהל' שבת הל"ג, ומדברי הרמב"ם יוצא שיש חילוק בין קמח

(יח) מדאמרין בשבת מג כ דחשיב עלייהו. דשם בעמוד א'
 אמר ר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. והקשתה
 עי' הגמרא מהא דתניא: פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים
 בשבת. הרי דמותר לסטל מחצלת לצורך הכוורת שהיא
 מוקצה. ומסיק שם בעמוד ב' דאיירי בדאיכא חלות דבש
 וחשיב עלייהו. ומשו"ה לא הוי מוקצה. ועיין תוס' שם ד"ה
 דחשיב, שהקשו: והא אסור לרדותם כדתניא בסוף פרק
 המצניע (צה א) הרודה חלות דבש בשונג חייב חטאת וכו'
 והוי דבר שאינו ניטל. ותירצו: דמייירי ברדיות ומנוחות שם
 בכוורת. הרי דבתלשו מבעו"י ליכא איסור דרייה בשבת. וכן
 משמע — ש, דוקא אם דבוקים בכוורת" אסור — מהא
 דקאמר שם צה א: הרודה וכתב הכ"ח: והלשון משמע דדוקא
 תחילת רדייתו ממקום שהיה דבוק אסור דנראה כתולש ועוקר
 דבר מגידולו אבל אם נתלש מבעו"י ממקום דיבוקו או
 שנתרסק מבעו"י והדבש צף בכוורת מותר לרדותו.
 (יט) כג' והתניא אין גובלין. [תנן בשבת קנה ב: ונותנין מים
 למורסן אבל לא גובלין. ואיסור גיבול הוא משום מלאכת
 לישא, כמ"ש הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת הל"ג: מגבל חייב
 משום לש. ואיתא עלה בגמ' שם: אמר אביי אמריה קמיה
 דמר מתניתין מני (דקתני נותן מים לתוך המורסן דנתנית מים

לחתוך דק דק לאלתר — מהא דשבת קנה א. שמואל לחתוך שחת
 וחרובין לפני כהמה — אי לאו משום מטרח באוכלא — משמע
 שאף במאכל כהמה מותר.
 (ג) עוד הוכיח הבאור הלכה ד"ה לפני זקנים מדברי רבנו שכדבר
 שהוא גדולי קרקע שייך בו טחינה אפילו כשאפשר לאוכלו גם בלא
 החתיכה. שהמ"א בסק"ד כתב שלפני מי שיכול ללעוס בלא חתיכה
 מותר לחתוך דק דק. וכתב ע"ז בבאור הלכה שאין דבריו מוכרחים
 פשוט בתוספתא פט"ו דשבת ה"ג, "אין מרסקין גרוגרת וחרובין
 לפני הזקנים". אינו משום שזקנים אינם יכולים לאכול בלא חתיכה,
 אלא אורחה דמילתא נקט. ולעולם בדבר שהוא גדולי קרקע, שייך
 בו טחינה בכל גוונא. וז"ל. וכן נראה מדברי הגר"א בבאורו שכ'
 מקור לדברי הרשב"א לדאלתו שרי מהא דאיתא אין מרסקין לא את
 השחת ולא את החרובין לפני הבהמה משום מטרח באוכלא משמע
 דאל"ה שרי והיינו משום דמייירי בלאוכלו לאלתר ע"כ לא שייך בו
 לאסור משום טחינה כמו דאסור לענין ריטוק חרובין והרי הגמ'
 מייירי שם דהבהמה יכולה לאכול כן דאל"ה היה שורז אוכלא ושור
 אלא בדבר הראוי לאוכל אדם. והוכיח הבאור הלכה מדברי רבנו
 כמו שכתבנו. ועי' מ"ש בדברי המ"א והמ"ב לעיל בהערה 16.

וכו' אבל לאוכלו מיד מותר שלא אסור על אדם לאכול מאכלו
 חתיכות גדולות או קטנות וכו'. וכתב אח"כ הרשב"א שם — על
 דברי הגמ' בשבת הג"ל שמשמע משם שאסור לרסק אפילו מיד —:
 והיא דאין מרסקין את החרובין משום מטרח באוכלא לא טרחין
 היא כראיתא התם בפ' מי שהחשיך. הרי שבלאו האי טעמא דמיטרח
 באוכלא מותר ככה"ג — כאשר מרסק לאכול מיד ולא בכלי
 המיוחד, כגיל בסק"ג. ורבנו הזכיר דק הטעם שאסור משום "מטרח"
 באוכלא, ולא הזכיר הטעם של "שור" אוכלא". משום שהלכה כרב
 יהודה שאמר, "שור אוכלא משרינן", וכגיל בסק"א.
 (ב) לעיל בסעיף ט' כ' הרמ"א שאסור לחתוך בשר חי דק לפני
 העופות. וכתב ע"ז המ"ב בסק"ג שכתן שאינם יכולים לאכול כלל
 בלא חיתוך. החיתוך משרי ליה אוכל ושירי בו טחינה. וכתב דמייירי
 כחותן ומניח לפנייהם שיאכלו לאחר שעה, אבל כחותן לפנייהם
 שיאכלו מיד שרי לד"ה. כמ"ש הרמ"א בסעיף י"ב. ובבאור הלכה
 ד"ה ואינו, הביא ספקו של הפמ"ג אם גם במאכל לבהמה שרי
 לחתוך דק דק. שאפשר שלא הותר — לחתוך ולאכול לאלתר —
 אלא בדבר הראוי לאוכל אדם. והוכיח הבאור הלכה מדברי רבנו
 כגן שאף במאכל כהמה מותר. דמדהכיא רבנו ראיא — שמואל

באר הגולה

ת טור נסע נסל

המנומח.

א שבת קל"ט משנה

ואם מותר לטען עיין

ס"ט ש"ט.

ב שם ק"מ גרימא.

ג שם גרימא וכת"ק

וממניחין יחידה היא

ר' יוסף.

ד שם גמ'.

מכל לשא"ל ונלע"ז קרישין) שדכן מע"ש למחר נותן יין וחומץ ולא יטרוף אלא מערב וכן שום שדכו מע"ש למחר נותן פול וגריסין ולא יטרוף אלא מערב. הגם: (כא) וי"ל דלא יעני נפק אלא נד (א) ומדכי סוף פק מולין) ת (כב) וי"א דהא דשרי לערב משקה בחרדל דוקא שנתנו מבע"י אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום הכתושים משום לש. הגם: ואם נמן האוכל ממלה ואח"כ המומן או היין ומערבו נלע"ז שרי דהוי שניי כמו נשמיא דלעיל וכן נוהגין להמיר על די שניי ומקום שדכו לעשות כך נחול ימן נשנת המומן ממלה ואח"כ האוכל: יז א מות' לעשות יינומלין שהוא יין ישן דבש ופלפלין מפני שהוא לשתייה ב ואין עושיין אלונתית שהוא יין ישן ומים צלולים ושמן אפרסמון שהוא לרפואה: יח ג אין שורין את החלתית לא בפושרין ולא בצוננין שדרך לשרותו לרפואה אבל נותנו לתוך החומץ ומטבל בו פתו היה שריו מאתמול מותר לשרותו בשבת ואם שתה ממנו יום חמישי ויום ששי וצריך לשותות גם בשבת ד מותר שכך הוא

ביאורי הגר"א

משום טומן כד יהי משקין משום לש כד גמור מלאכתן משום מכה בפטיש ומ"ש בגמלא שלנו היינו שנתן המשקה מע"ש וס' ראשונה ס"ל דגמלא דידן פליג אירושלמי. הג"מ וע' מרדכי וט"ס שם וי"ל אם נמן המשק' כ' כמ"ש נהגיה

נרש"י: (כא) וי"א. וכ"ה נרש"י כנ"ל ור"ל זה מ"ש ולא יטרוף כו': (כב) וי"א. כמ"ש בירושלמי פ"ו האי מאן דשחיק תומא כד מיפריך נרש"י חייב משום דש כד מנצר נקלוסייתא משום נורר כד שחיק נמדומא

ברכת אליהו

(כ) צ"ל בכף וכ"ה ברש"י.¹⁹
(כא) וכ"ה ברש"י כנ"ל ור"ל זה מ"ש ולא יטרוף וכו'.²⁰
(כב) כמ"ש בירושלמי שבת פ"ז ה"ב: האי מאן דשחיק תומא (האי דכוחש שום — קרבן העדה) כד מפרך בראשייא (שמפרך הראשים של השומים — קרבן העדה) חייב משום דש (כדאמרין לעיל גבי חייטין — קרבן העדה. ולעיל פירש: כשהיא מפרכת אותן בראשיי שלהן שהן נפרכין במימוש היד חייבת משום דש דכזה מסייה הקליפה וכבר אמרנו כל שבקליפה משום דש) כד מברך בקליפתייה (כשנטול את השומים מתוך הקליפות — קרבן העדה) משום בורר כד שחיק במדוכתה (במדוכה — קרבן העדה) משום טוחן כד יהיב משקין משום לש כד גמור מלאכתן משום מכה בפטיש. הרי דאסור לתת מים בשבת, ויש כזה משום לש. ומ"ש בגמ' שלנו — שבת קמ א, "חרדל שלשו מע"ש למחר ממחו בין ביד בין בכלי וכו'" — היינו שנתן המשקה מע"ש ובשבת ממחו. אבל סברא ראשונה — המתרת לתת משקה בשבת — ס"ל דגמרא דידן פליג אירושלמי. כ"כ הג"מ בפכ"ב מהל'

קלי לשתיית. והא שחילקה הגמ' בין עבה לרכה הוא בשתיית ולא בקמח קלי. וכתב המ"מ שם: אבל רבנו מפרש שאין השתיית קלי לפי שהשתיית הוא מקמח תבואה שלא הביאה שליש כמו שהזכיר. והוסיף המ"מ: ונראה שהוא אינו גורס והא אמרת אין גובלין אלא והא תניא אין גובלין וזה נכון בפי' השמועה. והיינו שלפירש"י שתיית הוא קלי. ומשו"ה הקשתה הגמ' מהברייתא הגמ' דפליגי אם גובלין קמח קלי אהא דתניא ושיוין שבכושין את השתיית. וכשתירצו, "הא בעבה והא ברכה" יוצא שגם בקמח קלי יש חילוק בין עבה לרכה. אבל לפי מ"מ המ"מ בשיטת הרמב"ם שתיי אינו קלי. וא"כ א"א לפרש שקושיית הגמ' היתה מהא דאמרין בברייתא שהובאה לעיל "אין גובלין הקלי" — ומשו"ה צ"ל שקושיית הגמ' היתה ממקום אחר. וזהו שאמר המ"מ שגירסת הרמב"ם הוא: והא תניא אין גובלין. וברייתא זו איירי בשתיית. וקושיית הגמ' היתה ממ"ש "ושיוין שבכושין את השתיית", אהא דתניא, "אין גובלין" את השתיית. ולפי"ז תירוק הגמ' "הא בעבה והא ברכה" קאי אשתיית, ולא מצינו חילוק כזה גם בקמח קלין.

בכף אלא ביד. וכתב: ע"ז רבנו שזהו כדבר רש"י הג"ל בסק"כ שטריפה היא בכח, ומשו"ה לא יערב בכף. ומ"ש רבנו, ור"ל זה מ"ש ולא יטרוף כר', כותתו שהרמ"א ר"ל שמי"ש המחבר, ולא יטרוף, היינו שלא יערב בכף. ודברי רבנו צ"ב. שהרי בסעיף הקודם — כענין חרדל — כתב המחבר, "ולא יטרוף לערבו בכף". ורבנו בסק"כ הגיה, וכתב שצ"ל: ולא יטרוף בכף. וכתב שם שזה עפ"י דברי רש"י הג"ל. וא"כ מה חידש הרמ"א כאן לדבר "וי"א, הרי גם המחבר סובר כן, וגם דברי המחבר הם עפ"י דברי רש"י הג"ל. ובסעיף סקעי"ה עמד ע"ז, וכתב: ונראה שכונת הגר"א באמת להשיג על הרמ"א שהגיה זה דעצה ראשונה ס"ל ג"כ הכי. תנאה שגם לד"א היה קשה קושיה זו — מה הוסיף הרמ"א על דברי המחבר — ולכן פירש שהרמ"א לא בא לחלוק על המחבר, אלא בא לפרש שגם מ"ש המחבר בסעיף זה, "ולא יטרוף" היינו שלא יערב בכף, וכמו בסט"ז בענין חרדל. וכתב שם עוד: ואפשר עוד לומר דלפני הרמ"א היה כתוב כשריץ כמו שאיתא בגמ' ק"מ גבי שום ולא ישחוק אלא מערב וע"ז כ' ד"א דגם בשום לא יטרוף בכף אלא מערב. ועיין מ"ש בסוף הערה 21 לכאור דברי הרמ"א באופן

19 איתא בשבת קמ א: חרדל שלשו מע"ש למחר ממחו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב. ופירש"י בדי"ה ולא יטרוף: כדרך שטורפין ביצים בקערה ורך טריפה שמכה בכח. וכדפוס' השו"ע כתוב: ולא יטרוף לערבו בכף. וע"ז כתב רבנו: צ"ל בכף וכ"ה ברש"י. והיינו שרש"י פירש שלא יטרוף בכח, והטריפה בכח היא ע"י כף, ובמשנה ברורה סקני"ט כתב: צ"ל בכח. וכתב ע"ז כשהצ"ע סקעי"ה: וכן איתא בטור וכ"י ע"ש ובביאור הגר"א שגריס בכף ג"כ הכוונה דבכף יוכל לטרוף בכח כדמוכח מרש"י שהביא הגר"א מקור לזה.

20 בהערה 19 הבאנו דברי הגמ' בשבת קמ א: חרדל שלשו מע"ש וכו' ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב. והבאנו שם דברי רש"י שמי"ש ולא יטרוף היינו שלא יערב בכח. ומ"ש המחבר בסעיף זה: "שחילק שדכן וכו' וכן שום שדכו וכו'", הוא ג"כ שם בגמ' שחילק (כרישין) היו שוחקים אותם במים — (רש"י) ששחקן מע"ש למחר נותן לתוכו שמן וחומץ וממשיך לתוכו אמיתא ולא יטרוף אלא מערב שום שירסקו מע"ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא ישחוק אלא מערב. וכתב ע"ז הרמ"א: וי"א שלא יערב

דרך רפואתו לשתותו (כג) שבעה ימים זה אח"ז הילכך מותר לשרותו בצונן וליתנו בחמה מפני שהוא סכנה אם לא ישתה ממנו: יש ה שום ובושר ומלילות שריסקן מע"ש אם מחוסרים דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור

ברכת אליהו

(כג) צ"ל שלשה כמ"ש הגמרא וטור. נדאיתא בשבת קמא — בענין שריית חילתית בפושרין לרפואה — אפילו למאן דאסר ה"מ היכא דלא אישתי כלל אבל הכא כיון דאישתי

שבת ה"ב אות מ'. ועיין מרדכי וט"ס שם וצ"ל אם נתן המשקה וכו' כמ"ש בהגה וי"א דלא וכו' דלא כמ"א סקכ"א²

וכן בכלי היינו שנתן מים מע"ש ואם לא נתן משקין מבערי מערב באצבעו אבל לא בכלי גנון כף עכ"ל קשה כיון דס"ל כמו הידושלי דאמר כד ידבך משקה חייב משום לא ואם לא נתן משקין מבערי תתן משחשיכה הא עבד איסורא ואפי' לערב הו"ל למסר וצ"ע עכ"ל רבי". והוה שהיה קשה לרבנו, שכיון שריי אידל בשיטת הידושלי שהלכה ככ"כ ותנית מים ט"ס גיבולו, מה מעיל זה שמשנה בגיבול. ולכן כתב רבנו שיש ט"ס במרדכי, וצ"ל: אם נתן משקין מבערי מערב באצבעו אבל לא בכלי גנון כף. וכוונת המרדכי לפי"ו, שבשבת דאי אסור לתת משקין. וכן כשנתן מבערי לא יערב בכף אלא ביד. והיינו שלא יטורף בכז. אבל לערב בנתח מותר אפילו בכף. שהרי כתב המרדכי לעיל מינה: ואם נתן משקין מע"ש ממחו בין ביד ובין בכלי ולפי"ו גם כשנתן משקין מבערי אסור לטורף בכף.

וכן כתב בבאור הלכה — שקושית הב"י הנ"ל הביאה את רבנו להגיה בדברי המרדכי — וז"ל כדרי ר"א: ודבאור הגר"א כתב שט"ס הוא במרדכי וצ"ל אם נתן וכו' ור"ל דדוקא אם נתן מע"ש מותר ביד אבל אם לא נתן המשקה מע"ש גם ביד אסור דהא כל דברי המרדכי קאי אליבא דמאן דס"ל נתינת מים זהו גיבול ע"ש ולדריה בראי אפי' ביד אסור מפני נתינת מים שמתחילה ומפני זה הגיה במרדכי וצ"ל אם נתן המשקה וכו'. עכ"ל. ולפי"ו אפילו אם נפרש במרדכי ככ"ש. שכוונת המרדכי לחלק בין אם נתן משקין מבערי, שאז מותר לערב בכף, לבין אם נתן משקין בשבת, שאז מותר לערב רק באצבע — דאז לא יהיה קשה על המרדכי מ"ש הד"א — עדין חזיק קשה קושית הב"י ונצטרך להגיה בדברי המרדכי.

מעתה יוכן היטיב קישור הדברים שבבאור הגר"א. שלפי דברי הד"א אין קשר בין מ"ש רבנו בתחילה — שלפי הידושלי אסור לתת מים בשבת — לבין מ"ש אחר"כ שיש ט"ס במרדכי. והגהתו בדברי המרדכי הוא כמאמר מסגל לכאר דברי המרדכי. אבל לדברינו מוכן היטיב. שאחר שהביא דברי הג"מ — שלפי הידושלי אסור לתת משקה בשבת — כתב. ועיין במרדכי. והיינו שגם המרדכי כתב כן בשם ר"י. ולפי"ו קשה מ"ש ר"י שאם לא נתן משקין מבערי יערב באצבע — הרי קודם כתב ר"י אסור לתת בשבת משקין משום דהוי לישא, ובדאי שאם עבר ונתן בשבת אסור לערב, וכנ"ל. וע"כ צ"ל שט"ס במרדכי, וצ"ל, אם נתן מע"ש, שבשבת עצמה אסור לתת משקה.

ומ"ש רבנו, ודלא כמ"א סקכ"א, היינו שהמ"א שם כתב: ואם נתן המשקה מע"ש מערב בכף כ"כ המרדכי וכמ"ש באור זורע ואפשר שגם התורמת הרשן מודה לזה. והוא שדעת רבנו דהא שהמ"א מתיר אפילו לטורף בכף כשנתן המשקין מע"ש. והמ"א דייק כן מדברי המרדכי עפ"י מ"ש בספרים דרוך — שאם לא נתן משקה מע"ש לא יערב בכף, אבל אם נתן משקה מבערי יוכל לטורף בכף. וע"ז כתב רבנו שלפי הגהתו בדברי המרדכי — ואם נתן המשקין מבערי מערב באצבעו אבל לא בכלי גנון כף — מוכח שאפילו נתן משקין מבערי אסור לטורף בכף.

לכאורה אין בהשגתו של רבנו קושית על המ"א. שהרי אף לפי הגהתו של רבנו במרדכי — שלפי"ה גם אם נתן משקין מבערי אסור לטורף בכף — אין הדברים אמורים אלא לשיטת הרי"י שאסור לתת משקין בשבת. אבל לדעת הראשונה — הסוכרת שגמ' דידן פליג אירושלמי — מותר לתת משקין בשבת. וע"ז איתא בגמ' שאסור לטורף. וא"כ אפשר לומר שלדעתה זו אסור לטורף דוקא כשנתן המשקין בשבת. אבל כשנתן המשקין מבערי מותר לטורף. והמ"א הרי כתב בדבריו — שכוונת משקין מבערי מותר לטורף — בשיטת הרמב"ם. וזה קאי אשיטה הראשונה שבמכתב, ושפיר כתב המ"א את דבריו. וע"כ מ"ש רבנו, ודלא כהמ"א, היינו שהמ"א כתב את דבריו בשיטת המרדכי, שהרי כתב, וכ"כ המרדכי. וע"ז כתב רבנו

אחר. 21 ד"ל המרדכי בשבת פ"כ סימן תל"ג: חדרל שלשו מע"ש וכו' נתון לתוכו דבש ובלבד שלא יטורף פ"י הדבש לא יכה בכף כדי לערב יחד כמו ביצים טרופות אלא מערב יחד ביד משמע מכאן דאם כתש שומים מע"ש מותר לתת לתוכו משקין בשבת אמנם כירושלמי דפרק כלל גדול נהלכה בן משמע בגמ' דחייב דקאמר האי מאן דשחיק תומא וכו' כד ידבך משקה מחייב משום דלא ואומר ר"י דהלמודא דירן דפסיק ממחו בין ביד בין בכלי היינו כי נתון מים מע"ש ובלבד שבת ממחו ויטורפו בין ביד בין בכלי וכן הדין בשומין ובחורסת בשבת דצריך ליתן משקין מבערי ובלבד שבת מערבו אפילו בכלי ואם לא נתן משקין מבערי מערב באצבעו אבל לא בכלי גנון כף. עכ"ל. וכתב רבנו שיש ט"ס במרדכי. ומ"ש בסוף ואם לא נתן משקין וכו' צ"ל, ואם נתן משקין מבערי. וכתב הד"א כביאוריכר רבנו: ועיין מרדכי ש"כ בסוף פ' תולין ואם לא נתן משקין מבערי מערב באצבעו אבל לא בכלי גנון כף ותמזהין דבריו דהא אפי' בנתן המשקין מבערי כמ"ש שם במרדכי דהא לא יטורף דאיתא בגמ' היינו בכף אלא יערב ביד וע"ז כותב רבנו דט"ס במרדכי וצ"ל ואם נתן משקין מבערי מערב וכו' וכמ"ש ברמ"א וי"א דלא יערב וכו' ומפרש כן בגמ' רמ"י בנתן המשקין מבערי ואפ"ה לא יערב בכף והיינו יטורף אבל במ"א ס"ק כ"א על ר"א דלא יערב וכו' [כתב] ואם נתן המשקה מע"ש מערבו בכף וכו' הרי דמפרש מאי דאיתא במרדכי דלא יערב בכף היינו בלא נתן מבערי וזה ליתא דהלא ר"י במרדכי מפרש הגמ' בנתן מע"ש ואפ"ה איתא ולא יטורף וכמרדכי איתא ולא יטורף פ"י כלה הדבש בכף אלא מערב וכו' ביד אלא דט"ס במרדכי כנ"ל ע"כ הדי"א.

דברי הד"א צ"ע. שכתב בכוונת רבנו, דהא שהגיה דברי המרדכי, הוא משום שהיה קשה לו מ"ש המרדכי שאם לא נתן משקין מבערי — אלא בשבת — לא יערב בכף אלא ביד. וזו אפי' בנתן המשקין מבערי כמ"ש שם המרדכי דהא לא יטורף דאיתא בגמ' היינו בכף אלא יערב ביד. וקשה, א"מ ש"ס המרדכי בתחילה שלא יטורף בכף, וזה לדעת הראשונה שהביא בתחילה — קודם שהביא דברי הידושלי. שמוותר לתת משקין בשבת, וע"ז כתב שלא יטורף בכף. אבל לדעת ר"י, שנתן המשקין מבערי — כדברי הידושלי — אפשר שמוותר אפי' לטורף בכף. וז"ש המרדכי שאם לא נתן משקין מבערי לא יטורף, הא אילו היה נתון המשקין מבערי, היה מותר אפילו לטורף. ולא היה צריך רבנו להגיה במרדכי. (ב) הקושי שבמרדכי — לדברי הד"א — הוא מ"ש שם שאם לא נתן משקין מבערי יערב באצבע, אבל לא בכלי גנון כף. והכן הדי"א שמי"ש המרדכי, אבל לא בכלי. היינו שלא יטורף. וע"ז הקשה, לטורף אסור אפילו כשנתן המשקין מבערי. ולכאורה אפשר לכאר דברי המרדכי באופן אחר. שאין כוונתו לומר שאם לא נתן משקין מבערי אסור לטורף בכף. דזה פשיטא דאסור — אפילו כשנתן משקין מבערי — כמ"ש הדי"א. אלא כוונת המרדכי שאם נתן משקין מבערי יוכל לערב בין ביד ובין בכלי, ובלבד שלא יטורף בכף. ואם לא נתן משקין מבערי — אלא בשבת — צריך שיגר גדול יותר, ולא יערב בכלי כלל, אלא ביד. ואם נפרש כן את דברי המרדכי, לא נצטרך להגיה בדבריו. דכאשר לטורף בכף אסור בכל מקרה — גם כשנתן משקין מבערי — ומ"ש המרדכי שאסור בכף, היינו שנתן המשקין בשבת. אסור לערב בכלי אפילו מעט. ויערב רק באצבעו. משא"כ בנתן מבערי, שמוותר לערב גם בעזרת הכלי, ועיין בסוף דברי הד"א שאף הוא פירש מעין זה במרדכי, אבל לא פירש כן המרדכי אליבא דרבנו. וע"כ מ"ש בזה.

וגראה שקושיא אחרת היתה לרבנו על דברי המרדכי — ולכן היה צריך להגיה בדבריו. והיא קושיתו על הב"י. ח"ל הב"י: ומ"ש המרדכי שם ואומר ר"י ותלמודא דירן דפסיק ממחו בין ביד

ברכת אליהו

החילתית כשבת כדי שיוכל לשנות הרפואה אף ביום השלישי. וכן כתב הטור: ואם שתה ממנו יום ה' ויום ו' וצריך

חמשה ומעלי שבתא אין לא שתי בשבת מיסתכן. הרי שהגמ' איירי דשתה רפואה יומיים לפני שבת והתירה לשרות

שולפי הגהות בדברי המרדכי, דברי המרדכי הם דלא כהמ"א. שהמרדכי לא התיר לטרוף בכף אפילו כשנתן המשקין מבע"י. אלא שעדין צ"ב מ"ש רבנו. וכמ"ש בהג"ה ו"א דלא יערב בכף אלא ביד". שהרי דברי רבנו בהגהות במרדכי הם לשיטת הר"י שסובר שהלכה כירושלמי שנתן משקין דוקא מבע"י. וע"ז כתב המרדכי שאסור לערב בכף, וכו'. אבל הרמ"א הרי קאי אשיטת הראשונה — שיותר לתת משקין בשבת — וע"ז כתב הרמ"א שלא יערב בכף, וא"י הוכיח מזה רבנו בהגהות במרדכי — שאף בנתן משקין מבע"י אסור לטרוף. ואולי אפשר לומר שרבנו חולק על המ"א — וסובר שאסור לטרוף בכלי גם כשנתן המשקין מבע"י — לא רק משום שמוכח כן מדברי המרדכי, לפי הגהות של רבנו, אלא משום שגם מסביר נראה לו כן. שכיון שצריך לשנות בלישה, אין חילוק אם נתן משקין בשבת או מבע"י, דלעולם אסור לטרוף בכלי. ודברי הרמ"א — "ה"א דלא יערב בכף אלא ביד" — לא קאי דוקא אמ"ש המחבר — למחר נתון יין וכו'. אלא שגם בנתן משקין מבע"י לא יטרוף בכלי. ותמצית דברי רבנו כן הוא, שבתחילה כתב שזיעת הי"א שבמחבר היא כהירושלמי. וכ"כ במרדכי. ולפי"ז צריך להגיה בדברי המרדכי — שאם נתן משקין מבע"י וכו'. ולפי הגהה זו יוצא שגם בנתן משקין מבע"י אסור לטרוף בכלי. וזה כמ"ש הרמ"א וכו' דלא יערב וכו'. והיינו שצריך לשנות ואסור לטרוף בכלי. וכל זה דלא כהמ"א שכתב שדברי הרמ"א הם דוקא בנתן בשבת, והביא ראיה לזה מהמרדכי. שלדעת רבנו אין הוכחה מדברי המרדכי — לפי מה שהגיה — וגם אין זו כוונת הרמ"א בהג"ה.

וכן משמע בבאור הלכה — שהסכא הפשוטה היא שגם בנתן משקין מבע"י אסור לטרוף — שכתב בד"ה ו"א, ליישב קושית הב"י הנ"ל על המרדכי, שמ"ש המרדכי, ואם לא נתן משקין מבע"י מערב באצבעו וכו'. הוא מדברי האור זרוע. ודברי האור זרוע הם כהל' באצבעו וכו'. ו"א האו"י בסוף דבריו: הלכה הלכה למעשה היכא שכתב שומין אל שול או חרסת אלא נתן כהם יין מבע"י בע"ש נתן כהם בשבת יין וחומץ ומערב באצבעו. הרי שכתב האו"י שיותר לתת משקה בשבת. וד"ש בהל' שדברי המרדכי הם מחא"י, ועל האור זרוע לא קשה קושית הב"י הנ"ל, משום שדא"י ס"ל שהלכה כר' יוסי ב"ר יהודה — והבבלי חולק על הירושלמי — ומותר לתת משקה בשבת. וכתב בבאור הלכה: אולי י"ל דצ"ל במרדכי וכו' ואור זרוע כתב אל אלא וכו'. וסיים שם בבאור הלכה: אבל מ"מ דברי המ"א עדיין אינו מתורץ היטב בדבראי לשיטת האו"י אם נתן להמים מבע"י ג"כ אסור בשבת לטרוף בכף והאי דנקט אל לא נתן לדבראי דאפילו כה מותר לערב בו מים יין בשבת כשמערב באצבעו. הרי שגם הבאור הלכה לא הוכיח מדברי האו"י שגם בנתן משקין מבע"י אסור לטרוף בכף, אלא הקשה על המ"א מסבא פשוטה, שמ"ש האו"י שאסור לטרוף בכף, זה גם בנתן משקין מבע"י. וכן משמע מדברי החו"א, שכתב כשימין נ"ח: ומסקינ דמותר בין ביד ובין בכלי אבל אלא טריפה בכלי ואפשר הדאו"י למעשה קאמר (כמבאר בדבריו וז"ל) להחמיר בכף דלאא יטרוף אבל אין נפקותא בין בנתן המשקה מע"ש לבין בשבת אלא הדאו"י דיבר כהוה שאם נתן מע"ש ודאי יערב מע"ש. הרי שגם החו"א נקט בדברי האו"י שאין חילוק בין נתן משקין מבע"י או בשבת, ולעולם אסור לטרוף בכלי.

אלא שדברי המרדכי צ"ב אף לפי הגהות של רבנו. שבתחילה כתב: וכן הו"י בשומין וכו'. וכתבנו שכתב דצריך ליתן משקין מבע"י וכליל מותר מערב אפילו בכלי. ואח"כ כתב — לפי הגהות של רבנו — ואם נתן משקין מבע"י מערב באצבעו אבל לא בכלי כגון כף. ולמאורה המרדכי מותר עצמו. שבתחילה כתב שנתן משקין מבע"י מותר אפילו בכלי. ואח"כ כתב שבכלי אסור. וצ"ל שמ"ש בסוף, "מערב באצבעו אבל לא בכלי כגון כף", היינו שלא יטרוף בכף, אבל לערב בכלי מותר. ומש"ה הוסיף המרדכי לבאר שמ"ש "אבל לא בכלי", אין הכוונה לכל הכלים, אלא "כגון כף". שהטריפה היא בכף. אלא שלפי"ז צ"ע, שלא היה צריך המרדכי לכתוב איסור הטריפה — "מערב באצבעו וכו'" — כמשפט בפני עצמו, אלא היה לו לכתוב לעיל במשפט אחד: צריך ליתן המשקין מבע"י וכלי שבת מערב אפילו בכלי אבל לא בכף. וצ"ע.

וכל מה שביארנו בדברי רבנו הוא משום שמשמע לרבנו שהמ"א התיר לטרוף בכלי אם נתן משקין מבע"י. וכן משמע בבאור הלכה

ולפי"ז יש בשיעור ג' שיטות. א) שיטת הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הי"ב פסק כר' יוסי ב"ר יהודה, ואפילו נתן משקין בשבת מותר לערב בין ביד ובין בכלי וכו' וכלכך שלא יטרוף בכלי. והיא השיטה הראשונה שבמחבר. ב) שיטת בעה"ת בסימן ר"כ ותה"ד בשו"ת סימן נ"ג שכתב שהלכה כהירושלמי פסק כר' ואסור ליתן משקין בשבת כלל, ולא מהני מה שמגבל בשני. והיא הדיעה השניה שהביא המחבר בשם הי"א. ג) שיטת המרדכי הנ"ל, שאע"פ שהלכה כרבי — שנתנית מים זהו גיבולו — יש חילוק בין אם נתן המשקין בשבת לבין אם נתן מע"ש. שאם נתן המשקין מע"ש מותר לערב בשבת בין ביד ובין בכלי. ואם לא נתן משקין מבע"י מותר רק לערב ביד אבל לא בכלי. דבזה צריך שינוי גדול יותר. וזוהי השיטה שהביא הרמ"א בשם י"א. והיא השיטה הממוצעת — בין השיטה הראשונה המחמירה בכלי אף שנתן משקין בשבת, לבין השיטה האחרונה האוסרת בנתן משקין בשבת לערב אפילו ביד. וע"ן בד"ה בסוף דבריו שאף הוא כתב מעין פירוש זה בדברי המרדכי. אלא שהוא כתב שדברי הרמ"א צריכים להיות כתובים אחר הי"א שאפילו נתן משקה בשבת מותר לערב בכלי. כתב הרמ"א ש"א שבמקרה זה מותר לערב רק באצבע ולא בכלי. וע"ז כתב המ"א בס"ק כ"א: ואם נתן המשקה מע"ש מערב בכלי כ"כ המרדכי. והיינו שאם אסור המרדכי לערב בכלי זה משום שנתן משקין בשבת, וכו'. אבל בנתן משקין מבע"י מותר המרדכי שיוכל לערב בכלי. אבל אין כוונת המ"א שנתן משקין מבע"י מותר לטרוף בכלי. דזה פשוט, שאסור, וכמו שכתב הבאור הלכה והחו"א הנ"ל בדברי האו"י. וסיים המ"א: ואפשר שגם תה"ד מודה לזה. והיינו שחתה"ד פוסק כרבי. ולדעתו אם נתן המשקין בשבת אסור לערב אפילו ביד — דלא כהמרדכי הנ"ל — ואפ"ה אפשר לומר שאם נתן המשקין מבע"י מותר אפילו בכלי.

אלא שעל פירוש של המ"א בדברי המרדכי חזו"ר קושית הב"י — שלד" שפוסק כהירושלמי אסור לתת משקין בשבת ואמאי מותר לערב באצבע. וע"ן באגלי טל מלאכת לש סוף ט' שהאריך בביאור השיטות בזה. וכתב ליישב קושית הב"י. ותוכן דבריו הוא שגם לרבי שחייב על נתנית המים, אף הכוונה שחייב מיד בנתנית מים אלא רק לאחר שנשנה היטב. ומש"ה כשמערב מיד ובשני נגמא, שנעשה המלאכה ע"י עידוב כלאחר יד. וע"ע מש"ש בזה. וע"ן לעיל הערה 20 שהבאנו דברי הבאור הלכה שמ"ש רבנו בס"ק כ"א כותנו להשיג על דברי הרמ"א. שהרמ"א כתב: ו"א דלא יערב בכף אלא ביד. וכתב רבנו: ור"ל זה מ"ש ולא יטרוף וכו'. והיינו שהרמ"א מבאר דברי המחבר, שמ"ש המחבר, ולא יטרוף" כותנו שלא יטרוף בכף. וע"ז כותנו רבנו להשיג, שגם המחבר כתב ה"ל לעיל בסוף ט"ז במש"ל, ולא יטרוף בכף. ולדבריו נתן כותנו הרמ"א לבאר דברי המחבר מ"ש, ולא יטרוף. אלא מכאן שיטת המרדכי החולקת על המחבר, ומתירה לערב — כשנתן משקה בשבת — רק ביד. וזה בניגוד למחבר שיותר אף בכלי, וכו'.

באר הגולה
 ו טור נסס הרמב"ם
 נפכ"ל מה"ש וכו'
 נמשכה.
 א בילה נרמח.
 ב ליינחיו לפי נקי
 ע"י ספי"ו וע"ש.
 ג בילה ג' מימרה.
 ד שס ב'.

בשבת ו (כד) לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ פרור בקדירה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש. הג"ח: (כה) ומותר להמליך האוכל נשנה ולא היו נזה משום ממחך הוילי ואפשר לאוכלו בלא זה ומ"מ המממיר נמאכל של תפוחים ודומה שדרכו נכך מע"כ (מרדכי ריש פרק כלל גדול) (כו) אסור לקלוף פירות ונעלים (כו) כשקולף להניח אצל לאכול לאלתר שרי וע"ל סי' ש"ט (קמ"ג הנהגה מיימוני פרק כ"ז וכו' נסס סמ"ק ומה"ד ורבינו ירוחם):

שכב דין נולד בשבת. וכו' ו' סעיפים

א א ביצה שנולדה בשבת אסור אפילו לטלטלה ואפי' נתערבה באלף כולן אסורות ויכול לכופ עליה כלי שלא תשבר כ ובלבד שלא יגע בה: ב ג שבת שלאחר יום טוב או לפניו נולדה בזה אסורה בזה: ג ד (א) פירות שנשרו מן האילן בשבת אסורים בו ביום (ב) ולערב

ביאורי הגר"א

נלא מליקס והמממיר מע"כ. ח"ש הוילי ואפשר כו' וממ"ש ק"ט א' ועי' לטעמיה סי': (כו) אסור לקלוף. ירושלמי כנ"ל: (כז) כשקולף כו'. עמ"כ:

שכב (א) פירות כו'. פסחים נ"ו א' נממ"י וענה"ג: (ב) ולערב. עט"ו. ועמ"ס דעיונין ל"ט ז' ד"ה א'. ודוקא נדבר סי' אצל נפירות הנושרין כו'

י"א דלא סי' ללא ממ"א ס"ק כ"א: (כג) שבעה. ז"ל שלשה ממ"ש נגמל וטור: (כד) לפיכך. שאין מחוסרין אלא שחיקה מעט. משונה הרמב"ם: (כה) ומותר כו' ומ"מ. שנה ע"ה כ' אין עיבוד באוכלין. ל' המדכי מכאן שאותן טרט"ש של תפוחים מותר להמליקן ואין זה משום מממך ומ"מ אין ראיה מכאן כמ"ש תוספות ד"ה אין סי' אכן מ"מ יש להחיר משום דנאכלת כמו שכן

ברכת אליהו

צולל ומים צלולים לחוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלא כיון דמשתתי הכי (בלא סינון — רש"י) לא מידי קעביד הבא נמי כיון דמתאכיל הכי לא מידי קעביד. הרי שדבר הנעשה באוכל לשם תיקונו כשאין בו צורך — שאפשר לאוכלו בלא התיקון — אינו אסור משום מלאכה. (כו) ירושלמי פ"ז דשבת ה"ב כנ"ל בסקכ"ב: האי מאן דשחיק תומא וכו' כדמברר בקליפיתיה חייב משום בורר. (כז) עיין סי"ב. דטוחן לאלתר שרי. כיון דהוא דרך אכילה. והו"ה קולף לאלתר.

לשתות גם בשבת מותר שכן הוא דרך רפואתו לשתותו ג' ימים זה אחר זה].

(כד) שאין מחוסרין אלא שחיקה מעט. כ"כ בתשובות הרמב"ם [תשובה ש"ה (הוצאת מקיצי נרדמים ירושלים תש"ך). והביא ראיה מהא דשרי בשבת יט א לגמור ריסוק השום שריסקן מבעו"י. וכתב: ק"ו להריפות שכבר דכו אותם במדוכה כ"צ ונתבשלו כ"צ ואינן מחוסרין אלא מעט שחיקה וכו']. (כה) שבת עה ב: אמר רבה בר רב הונא האי מאן דמלח

שכב (א) פסחים נו א במתניתין ועבאה"ג. [בבאה"ג סק"ד ציין לביצה ב. דשם בעמוד ב' כיאר רב יוסף הא דביצה שולדה ביו"ט אסורה. הוא, "גזירה משום פירות הנושרין". ועצם הדין — שפירות הנושרים אסורים באכילה — מקורו בפסחים נו א. ששם מנחה המשנה שלשה דברים שעשו אנשי יריחו ומיחו בידם חכמים. ואחר מהשלשה דברים הוא ש, "אוכלים מתחת הנושרים בשבת". ומפרשת הגמ' שם בעמוד ב', שגזרו על הפירות שנשרו מן הדקל בשבת ואסרום באכילה. משום דחיישנן, "שמא יעלה ויתלוש"].

(ב) עיין ט"ז סק"ב, שכתב שהטעם ש, "לערב מותרין מיד". וא"צ להתחין כדי שיעשו, הוא, "כיון שלא נעשה בהם מלאכה לא גזרינן בזה". ועיין תוס' דעירובין לא ב ד"ה א', ודוקא בדבר כו' אבל בפירות הנושרין כו' בדאמרי' בשבת פ' השואל קא א כו' והוא בר טכיא מיייר באיתציד מאליו כו' ע"ש. [רש"י בעירובין לט ב הביא דברי הגמ' כביצה כד ב: נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו. וכתב רש"י שם,

(כה) שבת עה ב: אמר רבה בר רב הונא האי מאן דמלח בישרא חייב משום מעבד רבא אמר אין עיבוד באוכלין. והלכה כרבא דהוא בתראה. וזה לשון המרדכי בפרק ד' דשבת סימן שס"ב: מכאן שאותן טרט"ש של תפוחים מותר להחליקן ואין בזה משום מממך שאין עיבוד באוכלין אבל מ"מ אין (ראיה מכאן) [זו ראיה] דנוכל לומר דהא דקאמר הכא אין עיבוד באוכלין היינו מדאורייתא אבל מדרבנן יש עיבוד עכ"ל. ודברי המרדכי הם כמ"ש התוס' שם ד"ה אין עיבוד באוכלין: אין להחיר מכאן מליחת אוכלין דאסור מדרבנן מליחה בפי' שמונה שרצים (קח ב). וסיים שם המרדכי: אכן מ"מ יש להחיר משום דנאכלת כמו שהן בלא חליקה והמחמיר תע"ב. ח"ש הרמ"א: הוילי ואפשר לאוכלו בלא זה. והיינו דמשו"ה אין בזה משום עיבוד אפילו מדרבנן. וכמש"ש קט א שריקא טויה שרי (לשרוק ולטוח שמן וביצים מגולגלין על הצלי כשהוא חם משחשיכה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן — רש"י וכו') דביתוהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי (שריקא טויה — רש"י) ולא אכל אמרה ליה לרבך (זעירי — רש"י) עבדי ליה ואכל ואת לא אכלת זעירי לטעמיה דאמר זעירי נותן אדם יין

באר הגולה

ה שס ליג מימלה
דרכ יהודה.
ו שס כרימלה.

מותרים מיד: ד ה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי ולפיכך מותר לקטום (ג) אפי' בסכין קש או תבן ולחצוץ בו שיניו אבל קיסם שאינו אוכל בהמה אפי' ליטלו כדי לחצוץ בו שיניו אסור: ה ו (ד) מותר לטלטל עצי בשמים להרית בהם ולהניף בהם לחולה (ה)

ביאורי הגר"א

פטור לכל אסור וכן קיסם פטור ג"כ רק ששם אף נטלול אסור. ורמב"ם כ' נקיסם אס קטמו לחנות נו שיניו חייב וכמ"ס חתומתא הציאו הרא"ש שם ומפרש ושון כ' קאי אהנוס וע' גר"ש שם וכו' חתומתא לכל לפי מ"ש הרא"ש שם ועליל ס"ד דלא חתומתא ורמב"ם וז"ע על מ"ש מ"א נשם הרמב"ם חייב דלא קייל כותיה כנ"ל: (ה) ומוללו.

ברכת אליהו

בחבית (מגופה שיש בה גרוגורת ואוכל — רש"י) ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי (ליפות השבירה להיות לה לפה שתהא עוד כלי — רש"י) וכו' לא קשיא הא ר' אליעזר הא רבנן דתניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה ושון שלא יקטמו ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו את הדלת כשוגג בשבת חייב חטאת במזיד ביו"ט סופג את הארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה (אחד שבת ואחד יו"ט — רש"י) אינו אלא משום שבות (דקטיעה תיקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליא הוא אלא א"כ מחתכו וממחקו בסכין — רש"י) ר"א דקאמר התם חייב חטאת הכא (גבי קוטם להריח — רש"י) פטור אבל אסור (גזירה שמא יקטמו לכלי — רש"י) רבנן דקאמרי התם פטור אבל אסור הכא מותר לכתחילה. והא שכתב המחבר „מותר לקטום אפילו בסכין וכו'" עיין סימן שי"ד סעיף ו'. ששם כתב המחבר שמותר להתיז ראש החבית בסכין. והרא"ש שם פ"ד סימן י"ג, הביא תוספתא דביצה פ"ג ה"ב, וכתב שלפי תוספתא זו אסור לקטום מאכל בהמה בסכין. וכתב שמסוגיא דידן לא משמע כן. מומדמינן שם „לשבירת חבית דאיירי בכלל". [השגמ' בביצה הנ"ל הקשתה: מאי שנא מהא דתנן שובר אדם וכו', ובשבת קמא א הביאה הגמ' ברייתא: רשב"ג אמר מביא אדם את החבית של יין ומתיז ראשה בסכין. ולפי"ז גם קטימת אוכלי בהמה מותר אפילו בסכין. וכתב שם הרא"ש שמ"ש הברייתא בביצה הנ"ל, „ושון שלא יקטמו". מיד"ש אקיסם. דלכאורה משמע מהברייתא שאסור לקטום מאכל בהמה גם לחכמים ומחלוקתם היא רק אם חייב חטאת או שאסור משום שבות. וע"ז כתב הרא"ש שם שרש"י פירש שמ"ש בברייתא, „ושון שלא יקטמו". לא קאי אאבוס של בהמה אלא אקיסם אבל באבוס של בהמה מותר לקטום ואפילו בסכין].

(ד) וג' חילוקים בענין טלטול וקטימה:

(א) אוכלי בהמה מותר לטלטל ולקטום, ואפילו לחצוץ בו שיניו ואפילו בכלל, כנ"ל בסעיף ד' וכמשי"ש בסק"ג.
(ב) עצי בשמים מותר לטלטל ולקטום להריח, אבל לחצות בו שיניו פטור אבל אסור. [שבסק"ב הבאנו דברי הגמ' בביצה לג ב. ושם הביאה הגמ' סתירה בין שתי ברייתות. דבחדא קתני „קוטמו ומריח בו". ובאידך קתני „לא יקטמו להריח בו". ותירומה הגמ' שבקשין אסור משום גזירה שמא יעשה כלי. והקשתה ע"ז הגמ' מאי שנא מהא דשובר אדם את החבית, דלא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי. ועוד הקשתה הגמ' מהא דרכ יהודה, „הוה מפשח ויהיב לן אלוותא אלוותא וע"ג

דלמרי' נשמת ס' שולק ק"ג א' כו' וההוא נר טביא מיירי באתיד מאליו כו' ע"ז: (ג) ואפי' בסכין. מומדמינן שם לשבירת חבית דאיירי בכלל ומ"ש ושון שלא יקטמו פרש"י אקיסם. הרא"ש שם ועמ' שי"ד ס"ז: (ד) מותר. וג' חילוקים דאוכלי בהמה מותר לטלטל ולקטום אפי' לחנות ועצי בשמים מותר לטלטל ולקטום להריח לכלל לחנות נו שיניו

שהטעם שצריך להמתין בכדי שיעשו הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט. והתוס' בעירובין שם ד"ה אי כתבו ע"ז, שדוקא בנכרי שעושה מלאכה לצורך ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו. אבל בפירות שנשרו מעצמם, וכן נכרי שעשה מלאכה לצורך עצמו, אין צריך להמתין. והביאו התוס' ראה לזה משבת קנא א, ששם מובאת ברייתא בענין עיר שיש בה נכרים וישראלים, ויש בה מרחץ המרחצת בשבת. שאם רוב העיר נכרים מותר לישראל לרחוץ בערב מיד, כיון שהחיימום שהיה בשבת הוא לצורך הנכרים. ואח"כ הביאו שם התוס' את שיטת הבה"ג שחולק על רש"י, וסובר שצריך להמתין בכדי שיעשו, משום גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות לו מלאכה ביו"ט. כדי שיאכל מיד במוצאי יו"ט. והנפקמ"נ בין שיטת רש"י לשיטת בה"ג הוא בזה שלרש"י — שהטעם שצריך להמתין הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט — ביצה שנוולדה ביו"ט ראשון ומותרת ביו"ט שני. דממ"נ, אם יום ראשון הוא יו"ט — שני חול. ואם ראשון חול — הרי מותר. וכן הוא כבע"ח שניצורו ביו"ט ראשון ונשחטו ביו"ט שני, שמתרין. אבל לבה"ג — שצריך להמתין בערב משום גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות לו מלאכה — אסור ביו"ט שני עד שימתין בערב בכדי שיעשו. ושם בגמרא איתא: ההוא בר טביא (צבי — רש"י) דאתציד ביו"ט ראשון של גלויות (ועל ידי נכרים — רש"י) רב נתמן דור' חסדא איתא. וזה ניהא לרש"י, שביום השני מותר ממ"נ, כיון שאינו נהנה ממעשה יו"ט, אבל לשיטת הבה"ג קשה לכאורה, למה התירו לאוכלו כיום השני, והרי צריך להמתין לערב בכדי שיעשו. וכתבו התוס' — בשי' הבה"ג — : וההיא בר טביא מיירי באתציד מאליו ע"ז שהיו מצודות פרוסות מעיו"ט ולא נכרי שהביא דורון לישראל הוא. וכיון שהמלאכה נעשית מעצמה, א"צ להמתין בכדי שיעשו. ועיין סימן שי"ח סק"ג. ס"י רע"ז סק"א. וס"י שכ"ה סק"ט. וס"י ש"ד סק"ח].

(ג) [בבאה"ג בתחילת הסעיף סק"ה ציין לביצה ל"ג. דשם בעמוד ב' איתא: אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי (כגון קש ועלי קנים אין בהם משום תיקון כלי ומותר לקטום ולתקן קש של שבלים בשבת לחצוץ שיניו — רש"י). עוד איתא שם: תני חדא קוטמו ומריח בו (ואפילו לכתחילה דהא אף לחצוץ בו שיניו שרי אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך רכין לתקן לחצוץ — רש"י) ותני אידך לא יקטמו להריח בו לא קשיא הא (שמותר) ברכין הא בקשין מתקנין לה רב אחא בר יעקב בקשין אמאי לא (להריח בו מי גזור רבנן כשאין מתכוין לכלי אטו מתכוין — רש"י) מאי שנא מהא דתנן שובר אדם

ברכת אליהו

צורך אבל עצים הואיל ודרך לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה.

והרמב"ם בפ"א מהל' שבת ה"ז כתב בדין קיסם, שאם קטמו לחצות בו שיניו חייב. וכמ"ש בתוספתא דביצה פ"ג הי"ב — הביאו הרא"ש שם [פ"ד סימן י"ג — ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצות בשיניו וחכ"א לא יטול אלא שני האכוס-שלפני הבהמה ולכלב שלא יקטמו לחצות בו שיניו ואם קטמו בשבת חייב חטאת כיו"ט לוקה ארבעים. ומוכח מהתוספתא שלחכמים יש חיוב חטאת בקטימת קיסם. שהרי סיפא דברייתא, "ואם קטמו בשבת וכו'" קאי אדברי חכמים. ולכאורה קשה. שבגמ' כביצה הני"ל הביאה הגמ' ברייתא, "ורשין שלא יקטמו וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות". הרי שלחכמים אין בקטימת קיסם אלא איסור דרבנן, ואילו הרמב"ם כתב שחייב חטאת. וצ"ל שהרמב"ם מפרש שמ"ש בברייתא, "ורשין שלא יקטמו", קאי אאכוס של בהמה, ולא אקיסם כפירוש".

וע' ברא"ש שם ופ"ה בתוספתא. אבל לפי מ"ש הרא"ש שם ולעיל בס"ד דלא בתוספתא ורמב"ם וצ"ע על מ"ש מ"א בשם הרמב"ם חייב דלא קי"ל כותיה כנ"ל.

בקיסם. ולפי"ז אמרו חכמים שבקיסם אסור משום שבות. ומ"ש המ"א שבקיסם חייב חטאת, אינו ענין לדברי המחבר. ולולא דבר הרא"ש — שדבר התוספתא סותרים לסוגיא דידן — היה אפשר לומר שהרמב"ם סובר שאין סתירה בין התוספתא לסוגיא דידן. הרמב"ם יש שיטה אחת בסוגיא. ד"ל הרמב"ם בפ"א מהל' שבת סוף הלכה ז': הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו לחצות בו שיניו או לפתוח בו את הדלת חייב. וכתב המ"מ — אחר שהביא הסוגיא דביצה הני"ל — : והנה כל הסוגיא הזאת מתמחה אצלי על דבר רבנו שכתב חייב ואי אפשר לפרש דכי אמרי רבנן גבי קטמו לחצות בו שיניו שהוא משום שבות דלא קיימי אלא אאכוס של בהמה שהוא רך אבל בקשין אפילו רבנן מודו וכו' לפי שאין זה משמע הסוגיא משום פנים דכיון דקי"ל כרב יהודה שהיה מפשח להריח מקלות קשים נראה כבאור שבקיסם בקטל לכלי אין שם חיוב חטאת וכו' ואם דבר רבנו הם בקטום בכסך היה לו לבאר חפשותי כל צדדי סוגיא זו ולא מצאתי דבר נאות ישען בו רבנו ד"ל ובהלכות ג"כ נראה כדפירוש"י דיל עכ"ל המ"מ.

ותראה שהרמב"ם באמת מחלק במאכל בהמה, בין קשים לרכים. אבל אלא כמו שצדקה המ"מ לומר שבקטום קשים לכלי יש חיוב חטאת. שבהם גם הרמב"ם ס"ל שאין חיוב חטאת. אלא שהרמב"ם סובר שאסור מדרבנן לקטום מאכל בהמה קשה ולעשותו כללי. וכן מוכח מדברי הרמב"ם שם הלכה ח': כל דבר שהוא ראוי לבהמה כגון תבן ועשבים לחים והוצים וכיוצא בהן מותר לקטום אותן בשבת מפני שאין בהם חיתוק כלים ומותר לקטום עצי בשמים להריח בהן ואפ"ש שזן קשין ורכים. הרי שהרמב"ם חילק במאכל בהמה בין רכין לקשין. שברכין ולחין כתב שמותר לקטום אותם, מפני שאין בהם חיתוק כלים. והו"ו שכתב הרמב"ם: כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כגון תבן ועשבים לחים. ואילו עצי בשמים — שאינם ראויים למאכל בהמה — קשים — כתב שמותר לקטום אותם רק כדי להריח. ולא כתב הרמב"ם שאין בהם משום חיתוק כללי. שבעצי בשמים קשים אסור לקטום לצורך כללי מדרבנן, אלא שמותר לקטום כדי להריח. והו"ו שכתב הרמב"ם: "ואפ"ש שזן קשין ורכים. אבל בהלכה ז' כתב הרמב"ם: הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו וכו' חייב. והיינו שבקיסם "של עץ" — ולא מאכל בהמה קשין — יש משום חיתוק כללי, וחייב מהחידה על קטימתו. ולפי"ז לא קשה מהסוגיא דביצה הני"ל על הרמב"ם. שמ"ש שם רב יהודה. אולי בהמה אין בהן משום חיתוק כללי. אי"ר באוכלי בהמה רבין הראויין למאכל בהמה, ומ"ש שם "כי הרינן רב רב יהודה היה מפשח והיכי לן אלוותא אלוותא אפ"ש דחידא לקתא דגרינו וחצינא", אי"ר בשובר כדי להריח, וכמ"ש שם כמובא בפנים. ומקור דברי הרמב"ם הוא בתוספתא הני"ל. שבתוספתא חלקו ר"א וחכמים. ומפרש הרמב"ם שבתוספתא אי"ר באכוס של בהמה קשים — שלרא"ש יש כזה חיוב חטאת, ולחכמים אסור משום שבות. ומפרש הרמב"ם

דחזיא לקתא דנרגי וחצינא. ופרש"י שם, שהיה שובר מקלות הראויים לעשיית כלי והוא היה שוברם כדי להריח. הרי דלא גזרנן שמא יעשה כלי. ומשני: לא קשיא הא ר"א והא רבנן דתניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם וכו'. כנ"ל בסק"ג. ופירש"י בד"ה אינו: והשתא קא מהדר לתירוצי קושיא דלעיל הא דתני לעיל בקשין לא יקטמו להריח ר"א דאמר בקוטם לכלי חייב חטאת הכא גבי קוטם להריח פטור אבל אסור גזירה שמא יקטמו לכלי והא דרב יהודה דמפשח להריח כרבנן דאמרי בקוטם לכלי פטור אבל אסור הכא להריח מותר לכתחילה. ולפי"ז יוצא שלרבנן אסור לקטום עצי בשמים לחצות שיניו. ואם קטם פטור. אבל לקטום כדי להריח מותר.

וכן קיסם דומה לעצי בשמים בזה ששקוטמו לחצות בו שיניו ג"כ פטור, שרש"י שם בד"ה אינו הסביר שלרבנן פטור כשקוטם קיסם לחצות בו שיניו, משום, דקטימה חיתוק כלאחר יד הוא ולא חיתוק מעליא הוא אא"כ מחתכו וממחקו בסכין. רק שההבדל בין קיסם לעצי בשמים הוא ששם — בקיסם — אף בטלטול אסור. ששם הביאה הגמ' ברייתא שחכמים אוסרים ליתול קיסם ממה שלפניו מאכוס של בהמה. והלכה כחכמים. והסביר שם רש"י: דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל

1 מ"ש רבנו שדבר הרמב"ם — "שאם קטמו לחצות בו שיניו חייב חטאת" — הם, כמ"ש בתוספתא, "צ"ע לכאורה, שהרי התוספתא אי"ר במאכל בהמה. ובהו גם הרמב"ם מודה שאין חיוב חטאת, ורק ב.קיסם של עץ" כתב הרמב"ם יש חיוב. וצ"ל שכונת רבנו להוכיח מהתוספתא יש חיוב חטאת בקטימת דלת כרש"י שרש"י כתב שמ"ש בברייתא, "ורשין שלא יקטמו" — אקיסם קאי. ולפי"ז אפילו בקיסם אין חיוב חטאת, שהרי אמרו חכמים, "אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות". אבל הרמב"ם מפרש שמ"ש "ורשין שלא יקטמו" — אאכוס של בהמה קאי. ומ"ש בתוספתא שחייב חטאת — אפילו באכוס של בהמה — צ"ל דאי"ר בקוטם בסכין. וכמ"ש הרא"ש בפ"ג דביצה סימן י"ג: אבל לפי התוספתא, דר' אליעזר אי"ר באכוס של בהמה משמע דרבנן אסרי באכוס של בהמה לקטום בסכין.

2 הרא"ש כביצה פ"ד סימן י"ג הביא דברי רש"י, שמ"ש בברייתא שם, "ורשין שלא יקטמו" — אקיסם קאי. ולפי"ז מחלוקת ר"א וחכמים אלא בקיסם — שר"א מחייב חטאת וחכמים אומרים שאינו אסור אלא משום שבות. אבל במאכל בהמה מותר לחכמים לקטום אף בסכין, וכדברי רב יהודה שם: אוכלי בהמה אין בהם משום חיתוק כללי והוכיח הרא"ש כן — שהביריתא אי"ר בקיסם — מדתניא דכדבר ר"א "קטמו לחצות בו שיניו לפתוח את הדלת", ואכוס של בהמה לא חזי לפתוח את הדלת", וע"כ בקיסם איירין. אבל בתוספתא שם פ"ג הי"ב המוכחא בפנים, "משמע דקאי אאכוס של בהמה דקתני" אבל נוטל הוא מן האכוס של בהמה ולכלב שלא יקטמו לחצות בו שיניו ואם קטמו בשבת חייב חטאת וכו". ולפי"ז חולקים ר"א וחכמים אפילו באכוס של בהמה. ומ"ש בברייתא "ורשין שלא יקטמו" — קאי אאכוס. והא כמ"ש רבנו בשיטת הרמב"ם. וכתב רבנו, "שלפ"ש הרא"ש שם לעיל בספקי ד' דלא בתוספתא והרמב"ם, והיינו שהרא"ש שם כתב שהסוגיא שם מוכח דלא כהתוספתא הני"ל. שמהסוגיא דידן משמע שמותר לקטום מאכוס של בהמה אף בסכין, ומ"ש חכמים שאסור משום שבות אסור דוקא בקיסם. ואילו התוספתא מייב באכוס של בהמה. ולפי"ז חכמים אוסרים גם בזה, ובקיסם מורים חכמים לר"א שחייב חטאת. והא גם דלא כמ"ש המחבר בספקי ד'. שהמחבר פסק שם: אוכלי בהמה אין בהם משום חיתוק כללי ולפיכך מותר לקטום אפילו בסכין וכו". הרי שגם המחבר פסק כסוגיא דידן דלא כהתוספתא. ולפי"ז סיים רבנו: "צ"ע על מ"ש המ"א בשם הרמב"ם חייב דלא קי"ל כותיה כנ"ל. שהמ"א כתב בסק"ד — על מ"ש המחבר: אבל קיסם וכו' לחצות בו שיניו אסור" — ואם קטמו חייב (רמב"ם פ"א). ודברי הרמב"ם הם דלא כסוגיא דביצה שם ודלא כמ"ש המחבר. שלפי הרמב"ם צ"ל שמחלוקת ר"א וחכמים היא באכוס של בהמה. ולפי"ז גם במאכל בהמה אסור לחכמים. ואילו המחבר פסק שבאכוס של בהמה מותר להלכה, וע"כ מחלוקת ר"א וחכמים היא

באר הגולה

ז סס גמ' מלינא

דחממס.

ח נש"י קמ"ס משנה. ט ה"ף והל"ש הלל כר.

ומוללו להריח בו אחד ז קשים ואחד רכים: ו המחלק לבני ביתו מנות בשבת ה יכול להטיל גורל לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו ט (ו) והוא שיהיו החלקים שווים

ברכת אליהו

(ה) וקוטמו. כצ"ל.

רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה (שאין מוחלין ומותרין זה לזה — רש"י) עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוויין ופורעין כיו"ט וכדברי (בית) הילל אף משום רבית (שמן ויקירו חטי בהלואת ככרות אף משום רבית — רש"י) אי הכי בניו ובני ביתו נמי (ליחאף לרבית ולכל הני — רש"י) בניו ובני ביתו היינו כדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית כדי להטעמין טעם רבית (שידעו כמה קשה אלמא כיון

(ו) [תן בשבת קמה ב: מפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובכלר שלא יתכורן לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה (שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות בגדולה הזוכה ע"פ הגורל והמתחייב ע"פ הגורל לקטנה טלנה ובגמ' מפרש טעמא — רש"י). ואיתא עלה בגמ' שם קמ"א: מפסי אדם עם בניו וכו' עם בניו ועם בני ביתו אין ועם אחר לא מ"ט כדבר יהודה אמר שמואל דאמר

חלל כהלכתא. ולכן פירשו התוס' שהטעם — שלחכמים אסור ליטול קיסם לחצות בו שיניו — הוא משום גזירה שמא יקטום ולכאורה קשה, דלפיש"י והרא"ש הנ"ל — שלחכמים אין אסור בקטימת קיסם אלא מדרבנן משום שבות — לא שייך לגזור נטילה אסור קטימה, שהרי אף כשיקטום לא יהיה כזה אלא משום שבות. וכמו שרבו לא גזרו לאסור לקטום כדי להריח אסור שמא יקטום ידעשה כלי. והיינו כמ"ש הגמ' שם, שהטעם הוא שאף אם יקטום ידעשה כלי לא יהיה כזה חיוב דאורייתא. ונראה שמשום זה פירש רש"י שהטעם שלחכמים אסור ליטול קיסם הוא משום מוקצה. שרש"י לשיטתו שפירש שמ"ש כבירייתא, ושורן שלא יקטמנו וכו' קאי אקיסם. ולפי"ז אין חיוב לחכמים בקטימת קיסם, וא"א לגזור ליטול משום שמא יקטום, וע"כ האיסור משום מוקצה. אבל לשיטת הרמב"ם שבקטימת קיסם יש חיוב מדאורייתא גם לחכמים וכו', שפיר אפשר לפרש בדברי חכמים במשנה דהא שחכמים סבורים דלא יטול קיסם לחצות בו שיניו, הוא משום גזירה שמא יקטום.

ולכאורה פליגי ר"א וחכמים לפי"ז בכורות הפכות. שרבוץ אסור אפילו ליטול קיסם, אך מותר לקטום עצי כשמים להריח. ואילו לר"א מותר ליטול קיסם, אך אסור לקטום עצי כשמים ומאכלי בהמה קשים. וצ"ל שחכמים סוברים שאסור ליטול קיסם כדי לחצות שיניו, שמא יקטום לחצות שיניו כיון שעוסק בחציצת השיניים. אך בשמנים עצי כשמים להריחם לא גזרו שמא יקטום לחצות שיניו. ור"א ס"ל איפכא. כשקטום להריח גזרו אסור קטימה לעשותו כלי — כיון שעוסק בקטימה, אבל ליטול קיסם שור, דלא גזרינן נטילה אסור קטימה.

3 לעיל בסק"ג הבאנו דברי הגמ' בביצה לג ב שאוכלי בהמה אין הם משום לחיך כלי. והקטנה ע"ז הגמ' מהא דתנאי: מטלטלין עצי כשמים להריח בהן ולחנני בהן לחולה ומוללו ומריח בו ולא יקטמנו להריח וכו'. ומסיק שם דחטור מחסרא והכי קתני: מוללו ומריח בו קוטמו ומריח בו וכו'. הרי דמותר לקטום כדי להריח. ולכן צ"ל כמחבר, (וקוטמו ומוללו). וכו"כ הטי"ז בסק"ג. והביא הטי"ז את דברי הרשב"י שסובר שמותר לקטום רק ביד ולא בכלי. משא"כ באוכלי בהמה מותר לקטום אף בכלי. ובג"ל בסק"ג. וצ"ל הטי"ז לטימן קטימ. ושם בסק"ה הקשה על הרשב"י. והוכיח בצ"ל כשמים קשים מותר לקטום בסכין כמו באוכלי בהמה. והמ"א כאן בס"ק הביא את דברי הגמ' להלכה.

ולכאורה מדברי רבנו שמעון ג"כ כדברי הטי"ז. שרבוץ כתב בסק"ד ג' חילוקים. ולא כתב שבעצי כשמים מותר לקטום רק ביד, משא"כ באוכלי בהמה מותר גם בסכין. ומשמע שאין חילוק בין עצי כשמים למאכלי בהמה, וכשניהם מותר לקטום בסכין. ויש לדחות שרבוץ כתב ג' חילוקים לענין עצם הקטימה — ולא נחת לחילוקים שכוונת הקטימה.

ובמ"כ סק"ז כתב: הוסכמו הרבה אחרונים הא דמותר לקטום בקשים היינו דוקא ביד אבל לא בכלי אף רהוה קוטם רק כדי להריח ואינו מוכרן כלל לעשותה כלי ולכן אסור לקטום ההדס בסכין גזירה דלמא אתי לקטום לחצות בו שיניו וכו' חייב. ובשער היצין סק"ד כתב ע"ז: רש"י הביא המ"א הוסכים עמו הא"ר וגם הקרבן נחזאל ולא כהטי"ז.

שמ"ש כבירייתא. ושורן שלא יקטמנו וכו'. קאי אאכוס של בהמה, כמו בחוספתא. שבאוכלי בהמה קשים יש שקטימתם משום שבות. חז דלא כהרא"ש שהוכיח מהא דתנאי, (לפתוח את הדלת" דאיידי בקיסם — „שאכוס של בהמה לא חזי לפתוח את הדלת" — אלא ס"ל לרמב"ם שאף במאכל בהמה יש קשים שאפשר לפתוח בהם דלת. ומחלוקת ר"א וחכמים היא במאכל בהמה קשים. אבל „בקיסם של עץ" — שאינו מאכל בהמה — מודו רבנן שחייב חטאת. וכל זה דלא כדברי הרא"ש דס"ל שהתוספתא — שר"א וחכמים חולקים באכוס של בהמה — לא קאי כסוגיא דין. שלסוגיא דין מותר לקטום מאכל בהמה, ולחכמים שבתוספתא אסור. ולדברינו אין חילוק בין סוגיא דין לתוספתא. אלא שהתוספתא אידיד במאכלי בהמה קשים — וכוה פליגי ר"א וחכמים, ואף לחכמים יש כזה מיום שבות. ובסוגיא דין — שאמר רב יהודה שאין במאכל בהמה משום חילוק כלי — אידיד בריכס, וכוה אין משום חילוק כלי. אבל בקיסם של עץ מודו שחייב. ופסק הרמב"ם כחכמים וכו' יהודה בסוגיא. וכן משמע מפירוש המשניות להרמב"ם. שכתב שם לג א: לא היתור חכמים שישל אדם קיסם לחצות בו שיניו אלא באכוס של בהמה בלבד ואסור לחצותו ולתקנו א"כ היה רטוב וראוי לאכילה לבהמה כי כל מה שראוי לאכילה בהמות מותר לחצותו בשבת. הרי שלא כל מאכל בהמה מותר לחצותו ולתקנו ודוקא „היה רטוב וראוי לאכילה לבהמה" מותר לחצותו.

ומ"ש שלדעת הרמב"ם יש מאכל בהמה קשה שאפשר לפתוח בו את הדלת — ודלא כהרא"ש — ומש"ה אסור לקטמו, שיש כזה משום עשיית כלי מדרבנן. כן משמע גם בדברי הנצי"ב במרומי שדה לביצה שם, ודייק הנצי"ב כן מדברי הר"ף, ד"ל הר"ף שם: איך יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום חילוק כלי כלומר מותר ליטול קיסם לחצות בו את שיניו. וכתב ע"ז הנצי"ב שכאורה הר"ף לא ר"ק בדבריו. שהרי במשנה אמר ר"א: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שיניו. וחכמים חולקים עליו ואוסרים. ומ"ש רב יהודה שם שמתור לקטום הוא דוקא באוכלי בהמה. ואיך כתב הר"ף „א"ר יהודה אוכלי בהמה וכו' כלומר מותר ליטול קיסם. והוכיח מכאן הנצי"ב שגם באוכלי בהמה יש חילוק. שיש אוכלי בהמה שהם רכים, ואותם מותר אפילו לקטום. ויש אוכלי בהמה שהם קשים — וזהו שכתב הר"ף „קיסם". וזה מותר ליטול, אבל אסור לקוטמו לחצות שיניו, דיש כזה משום עשיית כלי מדרבנן. ולכן כתב הר"ף שבאוכלי בהמה אין משום חילוק כלי. אבל „קיסם" — שהוא מאכל בהמה קשה — מותר ליטול אבל לא לקוטמו. וזה דלא כדברי הרא"ש שכתב בסוף סימן י"ג: אמר רב יהודה אוכלי בהמה אין בהן משום חילוק כלי כלומר מותר לקטום מהם קיסם לחצות בו שיניו והכי הלכתא. הרי שפירש דבר רב יהודה דר"א חזי לקטום לחצות בו שיניו. והיינו שהרא"ש לשיטתו אין חילוק במאכלי בהמה בין קשים לרכים, ושרי אף בקשים לקוטמם לחצות בו שיניו. ולהרמב"ם ולהר"ף יש חילוק. שבמאכלי בהמה רכים מותר אין לקטום. ובקשים אסור לקטום. אך מותר ליטול. וקיסם של עץ אסור אפילו ליטול.

והא דאסור ליטול קיסם של עץ. כתב רש"י שם לג א והוא משום מוקצה. והקשו ע"ז התוס' שם בו"ה וחכמים, שלפי"ז פליגי ר"א וחכמים במחלוקת ר' יהודה ור"ש במוקצה, והרי חכמים כר"י

אורה חיים, הלכות שבת שכב

רמ

באר הגולה

י שם נגמרה.
כ רמ"ם נפ"ג וכן
הכרע שם ה"ה.

ואינו עושה אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם (ו) אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי מדה ומשקל אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהם אפי' בבני ביתו (ח) ובחול אסור משום קוביא (ט) ויש אומרים דעם בניו ובני ביתו מותר להטיל גורל אפילו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה מפני שאין מקפידים. הג"ה:
ואסור להטיל גורל נשנת אפ"ל ע"י פס"ס (מהר"ל):

ביאורי הגר"א

וקטמו כל"ל: (ו) והוא. דלא ק"ל כרז כמ"ש
נפ"ד דנ"מ ע"ה ח' וא"כ ח"י ממני' כפסטה: (ז) אבל.
ממני' שם: (ח) ובחול. גמרא שם: (ט) וי"א.
כסוגיא דשבת וסובר דנכ"ג איתיה לדרבנן:

ברכת אליהו

נגד הסוגיא בשבת קמט א. הנ"ל — דלא קי"ל כרב דאמר: מותר להלוות בניו ובני ביתו ברכית כדי להטעימן טעם רבית. כמ"ש בפ"ד דב"מ עה א: ולא מילתא היא משום דאחי למיסרן. ופירש"י: להרגיל שיהמור להם השכר. וא"כ אחי ממני' כפשטא'. שבמשה בשבת קמח ב: תנן: מפסי אדם עם בניו וכו'. ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה. וכימארה הגמ' שם קמט ב שבבני ביתו אין משום רבית וכדרכ. והסיקה הגמ' שלפ"י מותר גם מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ואין בזה משום קוביא. ומתניתין — דתנן, „אבל לא מנה גדולה כנגד מנה קטנה“ — חסורי מחסרי וכו'. וכיון שאין הלכה כרב, ואסור להטעימן טעם רבית. וה"ה דאסור מנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קוביא. ואחיא מתניתין כפשוטה. שבבני ביתו מותר רק במנות שוות, אבל לא מנה גדולה כנגד מנה קטנה.

(ו) מתני' שם [בבבא"ג סק"י כתב: שם בגמרא. שם"ש במחבר „אבל עם אחרים אסור וכו'"] הוא מדברי הגמ' בשבת קמט א. והגמ' דייקה זאת מהמשנה. דתנן שם קמח ב: מפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן. ודייקה הגמ' — עם בניו ועם בני ביתו אין ועם אחר לא כדרכ יהודה אמר שמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין].

(ח) גמרא שם [תנן בשבת קמח ב: מפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ואיתא עלה בגמ' שם קמט ב: מנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול לאחרים אסור מ"ט משום קוביא (וקוביא הוא אבק גזל מדבריהם שאין דעתו להקנותו בקנין גמור ולהכי אסור אף בחול ואף בדבעה"ב עם בני ביתו לא שייך גזל כלל שהרי הכל שלו מ"מ אסור דלמא אחי לסרוכי בקוביא עם אחרים ובאחרים ודאי אסור בחול וכו"ש בשבת דקוביא דמי למקח וממכר — לשון המ"ב סק"ב) ועיין לעיל סק"ו שהטור ס"ל שגם לבני ביתו אסור בחול].

(ט) בסוגיא דשבת וסובר דנכ"ג איתיה לדרבנן.

דמשלו הוא אין כאן איסור רבית והלכך גבי מדה ומשקל ומנין נמי לאו קפידא הוא אלא להשוותם בלא קנאה — רש"י א"ה מנה גדולה כנגד מנה קטנה נמי (דמוקמינן טעמא לקמן משום קוביא ואפי' בחול אסור וכיון דהכל משלו אמאי אסור להטעימן טעמא קוביא בעלמא הוא — רש"י אין ה"נ וחסורי מחסורא והכי קתני מפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן אפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה מ"ט כדרכ יהודה אמר רב (דלהטעימן בעלמא הוא — רש"י) עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחרים לא מ"ט כדרכ יהודה אמר שמואל (דכיון דמקפידין עוברין משום מדה משקל ומנין — רש"י) מנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול לאחרים אסור מ"ט משום קוביא (דגזל הוא דאסמכתא לא קניא והא אסמכתא דסמך על הגורל אם יפול גורל אמנה הגדולה אזכה בה ולפיכך חלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק ואילו יודע מתחילה שכן לא היה מתרצה — רש"י). ומשמע ממסקנת הגמ' שבבניו ובני ביתו מותר גם במנה גדולה כנגד מנה קטנה. והרי"ף הביא רק את תחילת הסוגיא: עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא מ"ט כדרכ יהודה אמר שמואל דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין וכו'. ולא הביא את מסקנת הגמ' שבבני ביתו מותר אף גדולה כנגד קטנה, כדרכ יהודה אמר רב שמואל להטעימן טעם רבית. וכתב הר"ן שלמסקנת הגמ' — „חסורי מחסרי וכו'“ — מותר אף מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ובריי"ף „לא נתפרש יפה“. וכתב בב"י שלשיטת הר"ן צ"ל שהרי"ף כלל כל הסוגיא בזה שאמר שטעם האיסור הוא כדרכ יהודה אמר שמואל „בני חבורה המקפידין וכו'“. וממילא משמע שבבני ביתו — של מקפידים — מותר אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה. וכתב הב"י שאעפ"י שזה דוחק לאומרו כלשון הרי"ף והרא"ש — שאף הרא"ש כתב שם בפכ"ג סימן א' כלשון הרי"ף — מ"מ כך צריך ליישב לדעת הר"ן. אבל בטור כתב: מותר ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהן אפילו בבני ביתו ובחול אסור משום קוביא. ואף המחבר בדעה הראשונה פסק כן. וכתב המ"מ בפכ"ג מהל' שבת הי"ז, דטעם האוסרין — אף שזה

כנגד מנה קטנה. ואיתא עלה בגמ' שם קמט ב שלאחרים אסור להפסי אפילו במנות שוות משום רבית. ופירש"י: שם ויקיר חייט בהלואת ככרות. ובבניו וכו' מותר אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה. וכמ"ש רב שמואל להלוות לבניו וכו' ברכית. דכיון שהמקח שלו ונותן לבניו, אין בזה משום רבית. ומסקינן שם: חסורי מחסורא והכי קתני מפסי אדם עם בניו ובני ביתו על השלחן אפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה מ"ט כדרכ יהודה אמר רב (דלהטעימן בעלמא הוא — רש"י) עם בניו ובני ביתו אין עם אחרים לא מ"ט כדרכ יהודה אמר שמואל (דכיון דמקפידין עוברין

4 בדמשק אליעזר כתב: וס"ל להרמב"ם דדוקא לרב יהודה אמר רב הוא דמוקי הגמ' חסורי מחסורא וכו'. ולא דק במ"ש „וס"ל להרמב"ם“. שברמב"ם איתא שמב"ר שמואל אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה בבניו ובני ביתו. וז"ל הרמב"ם בפכ"ג מהל' שבת הי"ז: ומפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה מפני שאין מקפידין. והטור והמחבר — הם ס"ל שאפילו בבניו וכו' אסור מנה גדולה כנגד מנה קטנה. 5 בסק"ו הבאנו דברי המשנה בשבת קמח ב: מפסי אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה

באר הגולה

שכנ

דיני השאלה וקנין צרכי שבת והדחת הכלים ותיקון וטבילתן בשבת. וכו' י' סעיפים

א בילה כ"ט משנה
וכת"ק כדמפרש לה
רנב"ט.
ב ר"ן ע"ס וזמן נחלץ
דברי רמב"ם כפ"ד
מה"ט.

א (א) א מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפי' הוא מיוחד למדה (ב) ב והני מילי כשנוטל הלוקח מדה של מוכר ומוליכה לביתו וא"צ לומר אם מביא הלוקח מתוך ביתו ואומר לו

ביאורי הגר"א

שכנ (א) מותר. כנצל דמחלה הוא. רמ"א ורמב"ם דלא מיי"ף: (ב) וה"מ. כמ"ט מלא לי כלי זה דמ' כנצל דמחלה הוא. רמ"א ורמב"ם דלא מיי"ף: (ב) וה"מ. כמ"ט מלא לי כלי זה דמ' כנצל דמחלה הוא. רמ"א ורמב"ם דלא מיי"ף:

ברכת אליהו

אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה (רבעא או לוג אלא כך יאמר לו סתם כלי זה מלא לי — רש"י) אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו. והלכה כרמב"ם — שאף בכלי המיוחד למדה מותר למוכר להחליק בין דברי רב בענין הלואה ברכית — שבוה הרא"ש והרמב"ם ודלא כר"ף.
(ב) כמ"ש מלא לי כלי זה דמ' מדה דלוקח וכן במדה של מוכר כמ"ש רעבידי אינשי וכו'. נבבאה"ג סק"ב צ"ן לר"ן בביצה כ"ט. וז"ל הר"ן שם בעמוד א' — אהא דאמר רבא

בסק"ו — אפי"ה. "סוכר דכבה"ג איתא לדרב". והיינו שבענין הטלת גזול בבניו וב"ב מותר אפילו במנה גדולה כנגד מנה קטנה, ודבזה לא נידחו דברי רב. ונכ"ל דבריו המ"מ ובדברי הט"ו. ורבו לא נחת לבאר החילוק בין דברי רב בענין הלואה ברכית — שבוה אין הלכה כרב — למ"ש הגמ' שמותר להטיל גזול אפילו במנה גדולה כנגד מנה קטנה. ועיין בסימן שמ"ג סק"ו ומש"ש בהערה 4.

1 ז"ל הר"ף בביצה כ"ט א: מאי אכל לא במדה אמר רבא שלא יזכור לו שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו. ומשמע שכלי המיוחד למדה לא ימלאנו. וכדברי רב יהודה אמר שמואל, ודלא כרבא. וכתב ע"ז הר"ן שם: ומוכח בגמרא וכו' דלת"ק דקיי"ל כוותיה אפילו כלי המיוחד למדה כלומר שכבר מדד בו ימלאנו וכן כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' שביעות יו"ט ותמנהי על הרכ אלפסי ז"ל שכתב אבל כלי העומד למדה ימלאנו. וכן כתב הרא"ש שם פ"ג סימן י"ד: והרב אלפס ז"ל לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא. ומ"ש רבנו שוה"ר"ש פסק כרבא — כ"כ הרא"ש הנ"ל. אבל הרא"ש בתשובה כלל כ"ב — הביאו הב"י בסימן זה — כתב: וששאלת שנהגין במקומך וכו' דע כי מנהג רע הוא ושחית רעות עשו חזק המדידה כדתנן אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ומפרש בגמ' אבל לא בכלי המיוחד למדה וכו'. הר"ש שוה"ר"ש נקט כשיטת רב יהודה שאסור לתת בכלי המיוחד למדה. וכתב ע"ז במאמר מרדכי סק"א: והדימא על מון ושרא האחרונים ז"ל שהזכירו דברי הרא"ש ז"ל בתשובה הנוכח ולא העירו בזה כלום ורשמי י"ל שפגני שראה הרא"ש שהיו מולאים הרבה באיסורי שבת החמיר עליהם לומר שיש איסור גם במדידה וכאוקמתא דרב יהודה אצ"ג דאיהו ז"ל ס"ל עיקר לירצא רבא דשרי בכלי המיוחד למדה. וכמו שגילה בפסקיו. עכ"ל.
ומ"ש רבנו שוה"ר"ש פסק כרבא — כ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט הכ"א: ואפילו היה כלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכור לו שם מדה. וכ"כ הרא"ש והר"ן הנ"ל שכלי המיוחד למדה ימלאנו. אבל הטור בספר קטין כתב: והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי המיוחד למדה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל. וכתב ע"ז הב"י בסימן זה: וז"ל שנוסחה משובשת נודמנה להם בספרי הרמב"ם שהיה אוסר בכלי המיוחד למדה או שיש להגיה בדבריהם הרמב"ם בגמ'.

אמנם הרמב"ם בפכ"ג מהל' שבת ה"ג כתב: כשם שאסור לשלק כן אסור למנות ולמדוד בין כלי מדה בין ביד בין בתכל. ועיין בב"י כאן שהאריך לבאר שיטת הרמב"ם. שאין זה שוה למ"ש בהל' יו"ט שמותר לתת בכלי המיוחד למדה. ומסיק הב"י שאין חילוק בין שבת ליו"ט. ומ"ש הרמב"ם שמותר ביו"ט — בכלי המיוחד למדה — מותר גם בשבת. וכ"כ הפנ"י בביצה שם שאין חילוק בין שבת ליו"ט.

שכנ (א) בבאה"ג סק"א כתב: ביצה כ"ט משנה וכת"ק כדמפרש לה רבא שם. והיינו ששם במשנה בעמוד א' תנן: אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר' יהודה אומר אם היה כלי של מדה ימלאנו. וכתב הב"י: וידוע דהלכה כות"ק. ואיתא עלה בגמ': מאי אבל לא במדה אמר רב יהודה אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה (שמורד ומוכר בו — רש"י) אבל כלי העומד למדה (שכשישבר זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו — רש"י) ימלאנו וכו' רבא אמר מאי

משום מדה ומשקל ומנין — רש"י מנה גדולה כנגד מנה קטנה אף כחול לאחרים אסור מ"ט משום קוביא. והטור כתב שמנה גדולה כנגד מנה קטנה אסור אף כחול, ואפילו בניו ובני ביתו. והסבירו בסק"ו שפסק כן. משום דלא קיי"ל כרב שאמר: מותר להלוות לבניו ובני ביתו ברכית כדי להטעימן טעם רבית. וכיון שהגמ' שם תולה דין, מנה גדולה כנגד מנה קטנה, בהא שמותר להלוות לבניו ברכית, ואנן לא קיי"ל כרב ברכית, הו"ה דלא קיי"ל בהא שמותר מנה גדולה כנגד מנה קטנה. וכמ"ש רמב"ם בפ"ד מהל' שביעות יו"ט מהל' שפסוקה.

אבל הרמב"ם פסק בפכ"ג מהל' שבת ה"ז: ומפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה מפני שאין מקפידין. וכתב ע"ז המ"מ שם: ואני אומר דעד כאן לא נדחת ההיא דרב אלא גבי רבית שחוששין מן התורה דלמא אתי לסורכי אבל קוביא שאינה אסורה אלא מדבריהם בבניו ובני ביתו לא גזרו ותו דע לך שכן הוא דהא מתניתא לית ליה פתרי לחלץ בהפסד בין בניו ובני ביתו לאחר אלא בכך ואין נדחה משנתנו מהלכה אלא בניו דעת רבנו עיקר כן נראה. ועיין בס"ז סק"ד שהקשה על החילוק שכתב המ"מ, מוכרי הגמ' שם. שהגמ' הקשתה. "אי הכי בניו וב"ב נמי". וקשה: דהא האיסור באחרים משום דהוה ומשקל וכו' פירוש שמא יבואו לירי כן וכל אותן איסורין אינם אלא מדרבנן לכשתעייין בהם וה"נ ימא דלא גזרו בבניו וב"ב משום איסור זה דהוא דרבנן. ועוד הקשה הט"ו. שהרמב"ם בתשובה כתב שאין מברכים על הכוס בתשעה כבאב וליתן לחנינוק. ולמד הרמב"ם דין זה מ"מ"ש בגמרא דאין מברכין זמן על הכוס ביו"ט וליתן לקטן דלמא אתי למיסרך". וקשה, איך הוזהר הרמב"ם שתיית הכוס כדו"כ. שהוא איסור דאורייתא דבזה חיישינן שפיר דלמא אתי למיסרך — לשתיית הכוס בתשעה כבאב שהוא איסור דרבנן. וע"כ אין חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן. וכתב הט"ו חילוק אחר. שהרמב"ם לשיטתו. דגורס באיזה נשך מותר לאדם להלוות מכניו ברכית כדי להטעימן טעם רבית. והיינו שמותר ללוות מהם ברכית כדי להטעימם טעם רבית וצניענו מעותיהם להלוות לעכו"ם ברכית. וע"ז הסיקה הגמ' שיש חשך דלמא אתי למיסרך ולהלוות לישראל ברכית. וכל זה אינו אלא ברכית — לפי גירסת הרמב"ם — שלא ירגילום בכונתו לזה דהנהיג יוק לו אח"כ משא"כ בשאר איסורים דאם אינו מקפיד עם כ"כ ונותן להם במתנה אפילו גדולה נגד קטנה לא חיישינן בזה דלמא אתי למיסרך דאין טעם לגזירה זו בזה דהא אין מכוון להרגילם לזה. וד"ש שוה"ר סוכר כסוגיא דשבת. היינו שלפי מסקנת הסוגיא דשבת הנ"ל — "חסורי מחסרה וכו'" — מותר בבניו וב"ב גם מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ואצ"ג דבכ"ז ע"ה א מסקנן דאין הלכה כרב — ואסור להלוות לבניו ברכית כנ"ל

אורח חיים, הלכות שבת שכג

רמה

באר הגולה

ג ה"ה (נפ"ט)
[נפ"ד] מה"ט כ"ט
הירושלמי.
ד ינ"ט כ"ט משנה.
ה ש"ס גרימל.
ו פלוגתא דמ"ק
ושנ"א ויש ש"ס חילופי
נידאקות וכתב הרמ"ט
ש"ס ש"ס ליזכר בשמים
וכ"כ הרמב"ם.

מלא לי כלי זה (ג) אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוף לתוך כליו של לוקח אסור. הג"ה:
(ד) יש מקילין לומר דכל שאינו מכין למדה לגמרי שמעט או מוסיף מעט שרי (הנחות אשירי ומרדכי פרק אין דין)
וכן המנהג פשוט למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוף לכליו של לוקח ועוד יתבאר לך בפסוק טעם המקילין. דין הלוחם
שנת דינו כמו כו"ט וע"י לקמן סימן מקל"ה ולפע"ל סימן ש"ז עיף י"ל: ב (ה) מותר לומר לחבירו מלא
לי כלי זה ולמחר נמדוד אותו (ו) (אבל לא יאמר מן לי מדה פלונית) (טור): ג - ד מותר לומר לחבירו
תן לי ביצים ואנזונים בטנין: ד ה מותר לומר לחנוני תן לי ד' ביצים וה' רמונים ובלבד ו
שלא יזכיר לו (ו) שם דמים (ח) ולא סכום מדה (ט) ולא סכום מנין (י) לומר הרי שיש לך בידי

ביאורי הגר"א

ג"י הרי"ף נח"ק סכום מקח וכמ"ש הר"ן דל"ד סכום
וכמ"ש כ"ז נ' אין פוסקין דמים כו' וכמ"ש רש"י דה"ה
סכום מקח דמים וכו' מוס' שם ד"ה שלא. וקשה ט':
(ח) ולא סכום מדה. ג"י רש"י דנזרי ח"ק סכום
מדה: (ט) ולא סכום מנין. ג"י ר"ח נח"ק סכום
מנין: (י) לומר הרי כו'. מוס' שם ונקט הפוסק כולו

ברכת אליהו

ומותר למלאות בכלי המיוחד למדה. אלא שאבא שאול חשש
אולי יצטרך למלאות מהכלי המיוחד למדה לתוך כליו של
הלוקח, וזה אסור ומשום כך מילא כלים מעיו"ט].
(ד) כמ"ש ש"ל ה' יהודה שלא ימלאנה וה"ה לדין בכה"ג.
נולעיל בסק"א הבאנו דברי המשנה בביצה כ"ט א: אומר אדם
לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר' יהודה אומר אם היה
כלי של מדה לא ימלאנו. וכתב המרדכי שם פ"ג סימן תרפ"ו:
ואפילו דר' יהודה אם אינו ממלא או מוסיף עליו שרי ואין
כאן גזל שידוע לבעלים שהכל רגילים בכך. וכ"כ בהגהות
אשר"י שם פ"ג סימן י"ד. ולפי"ז מתיר ר' יהודה אפילו בכלי
המיוחד למדה — כיון שאינו מדויק במדה. והו"ה לדין.
שאנו אוסרים למדוד בכלי ולשפוף בכליו של קונה. מ"מ
בכה"ג — שאנו מקפיד למלאות את המדה בדיוק כפי
השורה. [ומותר].
(ה) בבאה"ג סק"ג כתב: ה"ה (כפ"ט) [נפ"ד] מה"ל יו"ט
בשם הירושלמי. וז"ל הירושלמי ביצה פ"ג הלכה ח' [ובפנינו
בשינוי לשון קצת]: ר"א אומר לר' מנא מלא לי הדין מנא
(היום — פני משה) ולמחר אנו מבילין יתיה. ופירש בפני
משה: למחר נמדוד כמה מדות יש בו והכלי הזה היה מכיל
כמה מדות?]

„אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו“ — ונ"ל דכי שרינן הכי
ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו והיינו
לישנא דאומר אדם לחברו מלא לי כלי זה והיינו נמי דאמרין
בגמ' דעבידי אינשי דמקרבא חמרא (לחבריהם — רש"י)
במנה דכילא (של מדה — רש"י) ושתי כלומר שמשתמשין
במדה עצמו וכו'. והיינו דמלישנא דגמ' — „מלא לי כלי זה“
— משמע שהלוקח מביא עמו כלי שלו וממלאו ומחזירו
לביתו. וממ"ש הגמ' „דעבידי אינשי דמקרבא וכו'“, משמע
שיכול המוכר לתת ללוקח בכלים של המוכר, שהוא דרך
שתייה ולא דרך מקח וממכר, משום שאדם עשוי להשקות את
חברו בכלי מדה. והוסיף הר"א: וממילא דמהאי טעמא מותר
גם בכלי דמוכר דמחזי כדמקרב לחברו לשותות].
(ג) כמ"ש במתניתין שהיה ממלא מדותיו מעיו"ט כו'. ר"ן.
[בסק"ב הבאנו דברי הר"ן בביצה כ"ט א. שמותר למלאות כלי
המיוחד למדה והלוקח יכול הכלי לביתו. וכתב שם הר"ן:
ולשפוף לתוך כליו של לוקח אסור והיינו דתנן מעשה באבא
שאל בן בטנית שהיה ממלא מדותיו בעיו"ט ונותן ללקוחות
ביו"ט. וביאר הר"א שלכאורה נראה שאבא שאל סבר כר'
יהודה ומשום כך לא רצה למלאות ביו"ט בכלי המיוחד
למדה. אבל לפמ"ש הר"ן נחא. דס"ל לאבא שאול כת"ק.

2 צ"ב הא דשרי לומר בשבת „מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד
אותו“, הרי מדירה אסורה בשבת, ויש בזה משום „ודבר דבר“,
כמ"ש לעיל סימן ש"ז סעיף א': ודבר דבר שלא יהא דיבור של
שבת כדיבור של חול הילכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר
וכו'. ועיין בראש שבת פכ"ג סוף סימן ו'. שאפילו דבר שאסור רק
מדרבנן אסור לומר שיעשה למחר, וכן נפסק בשו"ע שם ס"ח.
תראה לומר עפ"י מ"ש התוס' בשבת ק"ב ד"ה ומדבריהם
שהגמ' הביאה שם ראייה שהלכה כרבנן — שמותר לפקוק חלון
בשבת — מהא דתנן בסוף המס' קנא א: ומדבריהם למדנו
שפוקקין ומודדין וקושקין בשבת. ואיתא שם בנב" עמוד ב'
שמדירה בשבת הותר משום שהיה לצורך מצוה. וכתבו התוס'
הג"ל: ולא מצי למימר נמי פקק רמזוה שאנו כדאמרין בשלהי
מכילתין (קנא ב) גבי מדירה דהתם לא הוי איסור כל כך אלא משום
דהוי כעובדא דחול אבל פקק רמזוה תוספת אהל דמי לבנין
ליבא למישרי משום מצוה. עכ"ל. ויש שאצ"ל שפיקקה ומדירה
הוו איסור דרבנן, אפי"ה יש לחלק ביניהם, ואיסור מדירה קל יותר

ואינו אלא משום עוברין דחול. ולפי"ז י"ל דהא שאסור לומר
בשבת שיעשה למחר, הוא דוקא באיסור גמור, אבל בדבר שאסור
רק משום עוברין דחול שרי.
עוד י"ל, שהרי איתא שם ק"ב: איז יהודה אמר שמואל מותר
לאדם לומר לחברו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש שם
בורגנין הולך. והיינו שכיון שכשיש סוכות שומרים כל ע' אמה,
נחשב הכל כעיר אחת. וכתב ע"ז הרא"ש שם פכ"ג סימן ו': הילכך
כל דבר שיש בו צד היתר שיכול לעשותו בשבת יכול לומר אעשה
זאת למחר. ונפסק כן להלכה בשו"ע שם סעיף ה, וכתב ע"ז הט"ז
בסק"ז: וכבר זכרתי בסמוך שכאן מירי אפילו אין שם באמת
בורגנין אלא כיון שנוכל למצוא היתר וכו'. ולפי"ז אפשר לומר גם
בענין מידה. שכיון שמדירה רמזוה שרי כמ"ש הגמ' שם קנא ב,
א"כ יש צד היתר במדירה, ומותר לומר בשבת שיעשה למחר.
אח"כ מצינו בספר תהלה לרד"ש שם ע"ז וכתב בסק"ז: והא
דקשיא ודבר דבר אסור לומר למחר אעשה דבר האסור בשבת
י"ל לצורך שבת שרי ע"כ ועיין מ"ש סימן ש"ז ס"ק כ"ג ואפשר

ברכת אליהו

שם דמים, ולא דוקא סכום מקח. ומש"ה כתב המחבר, שלא יזכיר לו שם דמים.

(ח. ט. י.) כג"ה רש"י בדברי ת"ק סכום מדה [בסק"ז הבאנו מחלוקת ת"ק ורשב"א בביצה כט ב. ולגירסת הר"ף שם ס"ל לת"ק שאסור להזכיר סכום מקח, ולרשב"א אסור להזכיר סכום מנץ. ועפ"י גירסא זו פסק המחבר כת"ק שאמר, סכום מקח. ורש"י גרס שם בדברי ת"ק, "סכום מדה".

ובדברי רשב"א גרס, "סכום מקח". ופירש"י בד"ה סכום מדה: קב או קבים. ובד"ה סכום מקח: דמים. וכתבו ע"ז התוס' שם בד"ה שלא יזכיר סכום מדה: וקשה דפשיטא דאסור ועוד אמאי קאמר סכום מדה ה"ל למימר ובלבד שלא יזכיר מדה ותו לא ולכן ג"ל כר"ח דגרס סכום מנץ וקאי אלעיל וה"פ אמרת דילך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו תן לי ה' אגוזים או י' אפרסקין ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנץ שלא יאמר תן לי י' אגוזים וכבר נתת לי י' וא"כ אני חייב לך מ' בין הכל אבל ר' שמעון אומר ובלבד שלא יזכיר סכום מקח שלא יאמר לו תן לי אגוזים בששה פשוטים וכבר נתת לי כך וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטין אבל סכום מנץ שרי וכן איתא בתוספתא ובה"ג ומכאן יש ליתור שלא להזכיר אפילו סכום מנץ לפי שדומה למקח וממכר, עכ"ל התוס'. ומה שסיימו התוס' שרשב"א, "סכום מקח" היינו, שלא יאמר תן לי וכו' וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטין, צ"ב. שהרי הם הקשו על רש"י — שכתב שאסור להזכיר שם דמים —: פשיטא דאסור. היינו שהאיסור הוא לא רק להזכיר סכום דמים, אלא שם דמים בלבד אסור, ואין כתבו בדברי רשב"א שמה שאסור להזכיר סכום דמים, היינו צרוף הסכומים. ובמסורת הש"ס כתב על דברי התוס' הנ"ל: עיין בר"ן דלא גרס ליה. שהרי"ן הקשה ג"כ על הר"ף — שכתב סכום דמים, כנ"ל בסק"ז — כקושיות התוס' על רש"י, וז"ל: ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף אעפ"י שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי כספים מיתר ועוד דפשיטא דהיינו מקח וממכר. הרי דלשיטת הר"ן אסור להזכיר שם דמים גם בלא לצרף סכום קודם שחייב לו. ומקור דברי הר"ן שאסור להזכיר שם דמים — הוא שם כו ב: אין פוסקין דמים לכתחילה על הבהמה כיו"ט. וכן כתב רש"י שם כט ב בד"ה סכום מקח: דמים. משמע שלא דוקא סכום מקח אסור. וכתבו שם התוס' בד"ה שלא יזכיר סכום מדה: פ"י רש"י קב או קבים וסכום מקח שלא יאמר לו תן לי אגוזים בדינר אחד או בשנים וקשה פשיטא דאסור וכו'. והיינו מההיא דביצה הנ"ל, "אין פוסקין דמים וכו'". הרי שגם לתוס' אסור להזכיר

(ו) גמרא שם.

(ז) כג"ה הר"ף בת"ק סכום מקח וכמ"ש הר"ן דל"ד סכום וכמ"ש שם כו ב אין פוסקין דמים כו' וכמ"ש רש"י בד"ה סכום מקח דמים וכו' תוס' שם ד"ה שלא וקשה כו'. [איתא בביצה כט ב: ת"ר הולך אדם וכו' אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים בביצים או חמישים אגוזים וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה ר"ש בן אלעזר אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. ופירש"י בד"ה סכום מדה: קב או קבים. ובד"ה סכום מקח: דמים. והחילוק בין "שם דמים" ל"סכום דמים" הוא ש, שם דמים" היינו שמזכיר את שווי הדבר. ו"סכום דמים" הוא כמ"ש הר"ף שם: כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך על כסף אחר הרי יש לך בידי שני כספים, ולפי הגירסא הנ"ל בגמ' — ר"ש בן אלעזר הוא התנא שס"ל שאסור להזכיר סכום מקח. וחכמים חולקים ע"ז, ויש לפסוק כחכמים. והמחבר כתב שאסור להזכיר שם דמים. וזה כגירסת הר"ף בדברי ת"ק: סכום מקח. שהרי"ף הביא הברייטא הנ"ל, וגרס: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנץ. ולפי גירסא זו פסק המחבר כת"ק, שאסור להזכיר סכום מקח. ומ"ש המחבר, "שם דמים" — ולא כתב, "סכום מקח" כמזכר בגמ' — הוא כמ"ש הר"ן שם. דלעיל הזכרנו שהרי"ף מפרש, "סכום מקח" — שמצרף את הדמים שהיה חייב לו מוקדם ומה שנתייחב לו עתה. וכתב ע"ז הר"ן: ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף אעפ"י שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי שני כספים מיתר ועוד דפשיטא דהיינו מקח וממכר. הרי דלשיטת הר"ן אסור להזכיר שם דמים גם בלא לצרף סכום קודם שחייב לו. ומקור דברי הר"ן שאסור להזכיר שם דמים — הוא שם כו ב: אין פוסקין דמים לכתחילה על הבהמה כיו"ט. וכן כתב רש"י שם כט ב בד"ה סכום מקח: דמים. משמע שלא דוקא סכום מקח אסור. וכתבו שם התוס' בד"ה שלא יזכיר סכום מדה: פ"י רש"י קב או קבים וסכום מקח שלא יאמר לו תן לי אגוזים בדינר אחד או בשנים וקשה פשיטא דאסור וכו'. והיינו מההיא דביצה הנ"ל, "אין פוסקין דמים וכו'". הרי שגם לתוס' אסור להזכיר

לומר שיעשה למחר עובדין דחול אין בו משום דבר דבר, עכ"ל. ובמשנה ברורה טק"ח כתב ג"כ: ואולי משום שהוא לצורך שבת התירו [פ"מ].

3. בסק"א הבאנו דברי המשנה בביצה כט א: אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה וכו'. ואיתא עלה בגמ': רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי המיוחד למדה מלאנו. וכתבונו שם שהלכה כרבא. ואסור להזכיר שם מדה. והוא שכתב כאן רבנו: גמרא שם, ובדפוס השו"ע צריך על דברי הרמ"א —, "אבל לא יאמר לו תן לי מדה פלונית" — שהמקור הוא מהמסור. וז"ל המסור: מותר לומר לחברו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה אבל אסור להזכיר לו שם מדה כגון תן לי מדה פלונית או פלונית. והב"י הביא ע"ז את דברי המשנה הנ"ל. וצ"ב מידע כתב הרמ"א דין זה כאן — בפסוק ב' שהוא דברי ירושלמי, כנ"ל בסק"א — ובפסוטה היה צריך הרמ"א להביא דין זה בפסוק א' — על דברי המחבר: מותר לומר לחברו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה — וכמ"ש המסור.

ונראה שברקדוק כתב הרמ"א דין זה בפסוק ב', ולא — כמ"ש המסור — על הדין האמור בפסוק א'. שבפסוק ד' כתב הרמ"א: וכן בסכום דמים אינו אסור אלא ככה"ג שאומר תן לי בכך וכך רמים יהיה לך בידי כך וכך אבל בלא"ה שרי וכן בסכום מדה דוקא ככה"ג אסור אבל בלא"ה שרי ואע"ג דאסור להזכיר דמים כלל היינו בדבר שאין מקחו ידוע אבל בדבר שידוע רק שאומר לו כמה צריך שם לא שמיכיר לו סכום. ועמ"ש בסק"ג. והמחבר כתב שם: ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום דבר וכו'. וכתב ע"ז רבנו בסק"א: וז"ל דמיס' בטושע' וצ"ל שם מדה. וכן הוכיח

שם רבנו מלשון הטור שבענין מדה אסור להזכיר. שם מדה, ולא דוקא, "סכום מדה", ולא כהרמ"א שחילק בין דבר שמדתו ידועה לדבר שאין מדתו ידועה. וע"ע מש"ש בהערה 5 ולפ"ז קשה על דברי הרמ"א שכתב כאן, "אבל לא יאמר תן לי מדה פלונית", שהרי לדעת הרמ"א בפסוק ד' מותר להזכיר שם מדה. ורק סכום מדה אסור. וכתב ע"ז במאמר מודי"ק סק"ג: ואחר העיין נראה דל"מ מדה זו מדרב דבר שאין מדתו ידוע דהיינו שאין ידוע כמה תחזיק כגון זו מדבר הנקנה ולקמן מיד בדבר שמדתו ידוע דהיינו אלא כאומר מה שצריך לו וכן משמע בהדיא לקמן בפסוק ד' ואין ספק אצלי שבעלי סברא זו דלקמן פסוק ד' מוקדם ואין ויתן אבל לא במדה וכו' ופירוש הש"ס שלא יזכיר לו שם מדה דמדיד בדבר שאין מדתו ידוע ובהא נתיישב כל מה שהקשה הרב ט"ז ז"ל על הרמ"א ז"ל ואין שום פוסק שסבור שמותר להזכיר שם מדה כל שאינו מזכיר סכום דהא האיסור הוא פשוט בש"ס ע"ש באורך לקמן ס"ד ולפ"מ"ש נחא וכו', עכ"ל המאמר מודי"ק.

ונראה שבענין ב' מוכח דאיידי כדבר שאין מדתו ידוע, שהרי אומר הלוקח בפירוש, מלא לי כלי זה ולמחר נמזוד אותו. ולפ"ז, אילו היה מזכיר שם המדה, לא היה זה מפני, שאומר מה שצריך לו, אלא לצורך המזיד, וזה דאי אסור. ומשום כך כתב הרמ"א כן שאסור להזכיר שם מדה. אבל הטור לשיטתו — שהוכיחו רבנו לקמן סק"א שדעת הטור שבלבד מקרה אסור להזכיר שם המדה, ואפילו בדבר שמדתו ידוע — כתב דין גמ' שאסור להזכיר שם המדה על הדין שבפסוק א', וכן כתב המחבר לקמן בפסוק ד' — לפי הגהותיו שם רבנו —, ולא שם מדה. ולא כתב החילוק בין דבר שמדתו ידוע לדבר שאין מדתו ידוע.

חמשים אגוזים תן לי חמשים אחרים והרי יש לך בידי מאה. הג"ה: (יא) וכן נסמס דמיס אלו אסור
אלא כבי הלי גונא שאומר תן לי כנן וכן דמיס ויהיה לך כנן כן וכן אלל כלל הכי שרי (יב) וכן נסמס מדה דוקא

ביאורי הגר"א

להזכיר לו שם מדה ב' וכמ"ש רצא נגמ' וכ"מ מדס"ס לומר
הרי ב' ולא כ"כ במדה: (יא) וכן בסכום דמיס.
הג"א שמפרשים סכום מקח כמ"ש בסכום מנין: (יב) וכן

פירושים להחמיר וכ"כ הרא"ש וז"ל דר"ם בטוש"ע וז"ל שם
מדה וכמ"ש רש"י בד"ה סכום מדה כו' וכ"כ הרמב"ם שלא
יחיד לו שם מדה ולא סכום מנין וכ"כ הטור למעלה אסור

ברכת אליהו

אסור. וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט הכ"א: ואפילו היה כלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר לו שם מדה. ובהכ"ג כתב: ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מנין. הרי שבענין מדה ודמים לא כתב „סכום מדה“ ו, „סכום דמים“. והיינו דכדברי התוס' הנ"ל שאסור להזכיר שם דמים ושם מדה, אף בלא הזכרת סכום. ורק לענין מנין — „שכן נר' בעה"ב להיות מונה בתוך ביתו לידע כמה הוא נוטל שלא יטול אלא כפי הצורך“ (מ"א), ומשום כך אזה דרך מקח וממכר — אין איסור אלא בהזכרת הסכום. וכ"כ הטור — למעלה בדיש הסימן — אסור להזכיר לו שם מדה כגון חן לי מדה פלונית או פלונית [ועיין בפרישה סק"א מ"ש על דברי הטור „מדה פלונית או פלונית“]. וכמ"ש רבא בגמ' שם כט א: מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה. וע"כ הא שכתב הטור. ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה, הוא ט"ס, וצ"ל: ולא שם מדה. וכ"מ מלשון הטור. שהטור כתב — אחרי שהזכיר איסור הזכרת מדה ואיסור הזכרת מנין — לומר כך וכך יש לך ביד חן לי כך וכך ויהיה לך בידך כך וכך. ומסיים לומר (הרי) „כך וכך וכו'" בענין מנין, ולא כתב כן במדה, משמע שרק לענין מנין צריך צורך — שהמנין שלל עצמו בלא צורך אינו דרך מקח וממכר וכנ"ל — משא"כ לענין מדה, שאסור להזכיר שם מדה גם ללא צורך, משום שהזכרת שם מדה היא דרך מקח וממכר.

(יא) הג"א שמפרשים סכום מקח כמ"ש בסכום מנין.

שהוא לוקח עכשיו שרי קמל, עכ"ל הר"ן. ולפי"ז צ"ל שזוהי גם כוונת החוס'. שמ"ש רשב"א שלא יזכיר סכום מקח, אין הכוונה שמזכיר השו"י של החפץ הזה בצדו זה שכבר חייב לו. אלא מזכיר רק מה שהיה חייב לו ומהו הסכום הכולל עם החוב הנוכחי, אך לא מזכיר לו את הסכום של החפץ שלוקח עתה. והמחבר שכתב, "ולא סכום מדה", הוא כגירסת רש"י שגרס כן בדברי ת"ק. ומ"ש המחבר, "ולא סכום מנין", [הוא בגי' ר"ח בתוס' הנ"ל שגרס בדברי ת"ק סכום מנין. וביארו התוס' שסכום מנין היינו: שלא יאמר תן לי 'אגוזים וכבר נתת לי לי' א"כ אני חייב לך מ' בין הכל. וז"ש המחבר: לומר הרי יש לך בידי וכו'. ונקט הטור כולוהו פירושים — שם דמים בגי' הר"ף שגרס בדברי ת"ק סכום מקח, מדה כגי' רש"י ומנין כגי' ר"ח — להחמיר, וככ"ה הרא"ש שפ"ג סימן י"ז — אחרי שהביא גרסת ר"ח והר"ף — ולכן יש להזהר בשניהם. ונ"ל דט"ס בטוש"ע. שהמחבר כתב: ולא סכום מדה. ולענין דמים כתב: ולא שם דמים. ולעיל בס"ק זה ובספ"ז הבאנו שהתוס' והר"ן כתבו שאסור להזכיר שם דמים, ולא דוקא, "סכום מקח", וכתבנו בספ"ז שמקור דין זה הוא שם כז' ב: אין פוסקין דמים וכו'. ומהאי טעמא גם אסור להזכיר שם מדה. וכמ"ש בגמ' שם כ ט א: ובלבד לא יזכיר ללו שם מדה, כנ"ל בספ"ז. ולכן צ"ל דט"ס בטוש"ע מ"ש, "ולא סכום מדה", וצ"ל, "ולא שם מדה". וכמ"ש רש"י שם עמוד ב: בד"ה סכום מדה: קב או קבים. הרי דשם מדה בלא סכום ג"כ

המחבר אוסר אפילו בדמים בלא סכום וכ"ש לענין מדה דהא כל חיליה של רמ"א דלומד לענין מדה מדמים ועיין בט"ז שטוכר ומה חמיר מדמים וכיון שהמחבר אוסר בשם דמים כ"ש בשם מדה, עכ"ל.

5 לעיל בסק"ז הסגנו שאסור להזכיר שם דמים ולא רק סכום דמים. אבל הג"א בביצה פ"ג סימן י"ד כתב — על מ"ש רבא ש אכסא ורובקח שלא יזכיר שם מדה — ולא חשיבין שמא יזכיר ללו סכום מכר שיאמר לו לי פשוטא או בבי"ד דהא לו הוי סכום ממקח אלא בגון שתחילה היה חייב לו פשוט ואומר תן לי עתה כדבכפשוטא הרי ק"י בידי שנים היה סכום ממקח ואסור והא דאמר ללו פשוטין דמים בידי שנים היינו דוקא כדבר שאין ידוע שיעור מממנו. וכן כמ"ש בסק"א. והג"א טובר שסכום דמים הוא כמו שנתפסם וכן שאסור רק בשמזכיר הצירוף. והמ"א בסק"י כתב — על דבר הרמ"א שגם בסימן אסור רק סכום דמים — אבל ממשלשן הטור והשו"ע משמע דאסור להזכיר דמים כלל שכתב שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מין משמע דדמים אפילו סכום דמים אסור. וכן כתב המ"ב בסק"ז — על דברי הרמ"א שאסור להזכיר „סכום דמים“ — הוא פליג על המהביר דס"ל דסתם דמים אסור למדבר והוא ס"ל דכמו במנין דוקא סכום מנין אסור בעלמא שרי למדבר כך הו"ל לענין דמים והו"ל למימר וי"א אלא שכן דרכו לפעמים.

והד"א כתב: ואפשר להשו"ע ג"כ מודה לזה בדבריו הרמים אין אסור רק בסכום ודלא כמ"א. וקשה לימר כדברי הד"א. שהרי המחבר לא הזכיר שיש חילוק בין כשידוע הדמים ללא ידוע. ובפשטות דברי המחבר הם כדברי המ"א והזמ"כ. שדברי הרמ"א

4 ז"ל הרא"ש: ור"ח גורס סכום מנין במילתיה דת"ק וכן ורשב"א מחיר אצ"י שמכיר סכום מנין מאחר שאינו מזכיר סכום במקום שלא אמר לו טול כן להשלים דנין וא"ל אלפס גרס במילתיה דת"ק מקח ובמילתיה דר"ש מנין ולכן יש להוהר בשבועיהם. ובתב ע"ז כחפארת שמואל שם אות ט"ו: ונראה שאף לגירסת ר"ח שגורס סכום מנין במילתיה דת"ק מ"מ יש לאסור בשבועתם לדידהו ה"פ דבמ"ש אוסר [ונראה דצ"ל: דר"ש אומר] ויכלבד שלא יזכיר לו סכום מקח אבל סכום מנין שרי וא"כ הלכה כבת"ק דמוסיף לאסור אף סכום מנין מכ"ש סכום מקח. ולפי דבריו סכום מקח חמור משכום מנין. ומשור"ח לת"ק – שאסר להזכיר סכום מנין – כ"ש שאסור להזכיר סכום מקח. ולכאורה לא משמע כן בדברי הרי"ף, וע"ז כתב: ולכן יש להוהר בשבועיהם, והנינו לפסוק לחומרא כדעת הר"ח – שגרס בדברי ת"ק "סכום מנין" – וממלא אסור להזכיר הו סכום מנין והו סכום מקח.

וגם מדברי רבנו נראה ולא כהתפארת שמואל. שרדנו כתב
ה"ה"קס"ק"י, וזו שכתב המהבשר שאסור להזכיר שם רמים, הוא לגי'
ההיר"ף שגור בדברי ת"ק "כסום מקח". ובס'ק"ט כתב שדברי
המהמבשר שאסור להזכיר סכום מנין הם עפ"י גירסת הר"ח. ולדברי
התפארת שמואל, כיון שפוסקים לחומרא כר"ה לענין סכום מנין,
כ"ש שיש לחומרי שלא להזכיר דמים. ורבנו כתב בס'ק"ט שהטור
נקט כולו פירושים לחומרא. ולפי"ז א"צ לומר שהטור פסק גם
כדעת היר"ף לחומרא. דכיון שמחמירם כדעת הר"ח ממילא אסור
להזכיר שם רמים.

ולענין מ"ש רבנו ט"ס בטוש"ע ובמקום מ"ש „ולא סכום מדה“
צ"ל „ולא שם מדה“, כתב בשעה"צ סק"ט: וכן מוכח נמי דהא

באר הגולה

ז שם נמשנה.

ח שם נגמרה.

ט חספות שם.

נכס"ג אסור לכל נלאו הכי שרי (יג) ואע"ג דאסור להזכיר דמים כלל (יג) היינו דנדר שאין מקחו ידוע לכל דבר שידוע רק שאומר לו כמה נרצח שרי אם לא שמזכיר לו סכום (א"ו והג"א פרק אין דין) ואע"ג שיש מחמירין דנדר זה כנר פטש המנהג נמדינות אלו להקל וכפנרס הנזכר: ה' המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול אלא יביאם לפניו או על כתיפו (יד) וכיוצא בזה שישנה מדרך חול (טו) אפילו אין בשינוי קלות במשא ה' ואם א"א לו לשנות (טו) כגון שזימן אורחים הרבה וצריך למחר להביאם לפניהם מותר ט (יז) וי"א דלמעט בהילוך עדיף ויותר טוב להביאם

ביאורי הגר"א

ד"ה דדרו נאגרא כו': (טז) כגון. רש"י: (יז) וי"א. כמ"ש בשבת קכ"ז א' ומילקו מוס' נפ"ד ד"ט צ"ן שבת ל"ט דשבת כיון שאין מעטלם אלא מווס' לזוה' מותר ולא הו' כשנדל דמול ולכן למעוטי בהילוך עדיף משא"כ ב"ט שמועלינו לחזק ופ' ראשונה הו' הטור פ"ל שאין לחלוק

בסכום מדה. כ"כ ד"מ ולמד מדברי הג"א שה"ה לפסוק מדה: (יג) ואע"ג. כמ"ש אין פוסקין כו' כנ"ל: (יג*) היינו כו'. דנחמה אין מקחו ידוע. הג"א שם ולמד ד"מ כן לענין מדה שא"ר שם ג"כ נכס"ג: (יד) וכיוצא בזה. שם נגמ' המקין רכא כו': (טו) אפי' אין. רש"י שם

ברכת אליהו

„וכיוצא בזה“. הוא] שם בגמרא ל א: אתקין רבא במחוזא דדרו בדוחקא לדרו ברגלא. ופירש"י: משאוי אדם יחיד נושא על כתפו בחול בטורח אם בא לשנות אותו ביו"ט לצורך יו"ט כגון חבית או שק מלא פירות ישאנו ביו"ט ברגלא עתה שקורין פורק"א כדכרי נושא מלא למכור מפני שצריך לשנות וכשהוא משנה ישנה להקל משאו ולא להרבות טורח ביו"ט ועתה זה נוח הוא לשאת בו משא ככה וכשנושא בו חבית הנשאת בכתף משנה להקל הוא.

(טז) בסקי"ד הבאנו דברי רבא בכיצה ל א, שיש לשנות נשיאת המשאוי ביו"ט באופן שיקל במשאו. ומ"ש המחבר „אפי' אין בשינוי קלות במשא“, הוא מדברי רש"י על המשך לשון הגמ' שם: דדרו באגרא לדרו באכפא. וכמ"ש רש"י שם בד"ה דדרו באגרא: ואעפ"י שאינו להקל מ"מ שינוי הוא ואינו טורח בשינויו.

(טז) נע"מ המחבר, ואם א"א לשנות וכו', ציין בבאה"ג

סק"ח לגמרא דביצה. והיינו דאיתא שם ל א: תנא אם אי אפשר לשנות מותר. ומ"ש המחבר, כגון שזימן אורחים הרבה וכו', הוא מדברי רש"י שם בד"ה ואם אי אפשר לשנות: כגון שזימן אורחים הרבה וצריך להביא הרבה כיחד מותר.

(יז) כמ"ש בשבת קכז א. נששם קכו ב תנן: מפנין אפילו ד' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים. ושם קכו א הסתפקה הגמ' האם עדיף להרבות במשא כדי למעט בהילוך, או למעט במשא ולהרבות בהילוך. ומסקינן שם דכו"ע ס"ל דלמעט בהילוך עדיף. ובביצה כט ב תנן: המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו. והקשו התוס' שם בד"ה המביא: ותימה דאמרין בשבת פ' מפנין (קכו ב) מפנין ד' קופות או ה' וכ"ש שיהא מותר ביו"ט. ותיצו: דהתם מיירי בשבת שאינו יכול להוציא לתוך ואין רואין אותו וע"כ מותר והכא מיירי ביו"ט שיכול להוציא לתוך ורואין אותו וע"כ יהא אסור שהרואה אותו אומר לצורך חול מביא אותם ולהכי אסור. עוד הקשו התוס': דאמר אבל הוא מביא על כתפו אלמא משמע דמרכה בהליכה עדיף וקאמר התם במס' שבת למעוטי בהלואכא עדיף

(יז) כ"כ ד"מ [בסק"ב. שבסקי"א ובהערה 5 הבאנו דברי הג"א שסובר שאין איסור בהזכרת דמים אלא כשמצריך הדמים שכבר היה חייב לו למה שלוקח עכשיו ומזכיר את הסכום הכולל] ולמד הד"מ מדברי הג"א, שהו"ה לסכום מדה, שאין אסור בהזכרת שם מדה בלבד, וזו"ל הר"מ — אחרי שהביא דברי הג"א בענין סכום דמים — ונ"ל דהו"ה לענין מדה נמי שרי בכה"ג דלא אסרו להזכיר שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע אבל בדבר שמתו ידוע רק שמודיע לחזוני כמה צריך שרי. ועיין ט"ז סק"ג.]

(יג. יג*) מ"ש הרמ"א „דאסור להזכיר דמים כלל“, היינו כמ"ש במשנה בביצה כו ב: אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט. ואיתא עלה בגמ': מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים לכתחילה על הבהמה ביו"ט, כנ"ל בסק"ז, שבענין דמים יש איסור בהזכרת שם דמים בלבד, ולא דוקא ב, סכום דמים. וע"ז כתב הג"א הנ"ל בסקי"א „היינו דוקא בדבר שאין ידוע שעור ממכרו“, אבל בדבר שידוע שעור ממכרו, אין מתכוין לדמים אלא להודיע כמה הוא צריך. שהרי המקור לדין זה — שאסור להזכיר שם דמים — הוא מהמשנה הנ"ל, ושם איירי בבהמה. ובהמה אין מקחו ידוע. [והיינו שאין לדבר ההוא קצבה ופסיקת דמים שאו לא נוכל לומר שמה שהזכיר לו בפשוט הוא רק להודיע לו כמה הוא צריך ולא לפסוק לו דמים בעד המקח שהרי אינו ידוע כמה יתן לו בעד שיעור זה הרמים אבל דבר שידוע מקחו אמרינן דלסימנא בעלמא נקטיה להודיעו כמה הוא צריך ונמצא שלא הזכיר כאן מכירה בדמים אלא נתינה בעלמא כמה יתן — לשון המ"ב סקי"ט]. והג"א הזכיר חילוק זה רק לענין דמים. ולמד ד"מ בסק"ב כן לענין מדה — שאמר רבא שם כט א „ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה“ — דמיירי ג"כ בכה"ג שאין מדתו ידוע ומשו"ה אסור. אבל בדבר שמדתו ידועה מותר להזכיר שם דמים. כנ"ל בסקי"א. ולכן כתב הרמ"א לעיל „וכן בסכום מדה וכו'“, וכמש"ל בסקי"ב.

(יד) [בריש הסעיף ציין הכאה"ג בסק"ז שזה במשנה. דתנן בביצה כט ב: המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו. ומ"ש המחבר

ס"ל להג"ה דמותר למכור דהא שהזכיר מדה הוא רק לסימנא בעלמא להודיע כמה הוא צריך ולא שימדרו דוקא וכו' והמחבר

הם דלא המחבר. וכן כתב המ"ב לקמן — בסקי"ז על מ"ש הרמ"א „וכן בסכום מדה דוקא בכה"ג אסור“ — אבל שם מדה בעלמא

ברכת אליהו

דעביד כעובדי דחול וא"כ עדיף טפי לאפושי בהלואכ ויעשה דרך שינוי כי היכי דלא לתחוי דעביד כעובדי דחול — לשון התוס' בכיצה שם). וס' הראשונה — שכתב המחבר שגם בשבת „לא יביאם בסל ובקופה כדרך חול" — הוא הטור. שהטור כתב בסימן זה בענין שבת — שלא יביאם בסל ובקופה — כמ"ש המשנה בכיצה הנ"ל בענין יו"ט. וס' שאין לחלק בין שבת ליו"ט, משום דכשנותר הכדים בקופה הוא עובדין דחול, כמ"ש הר"ן. ובסימן תק"ס פ' בהג"ה

יותר טוב להביאו כסל או בקופה בפעם אחת מלהביאן כל אחת בפני עצמה] וחילקו התוס' שם בין שבת ליו"ט. וכמ"ש התוס' על קושיתם הראשונה, שיש חילוק בין שבת ליו"ט — וכנ"ל. בדשבת כיון שאינו מטלטל אלא מזוית לזוית — שאינו יכול להוציא לחוץ ואין רואין אותו — מותר להרבות במשא ולהוליכם בקופה, ולע"ה הוא כעובדא דחול. ולכן למעוטי בהילוך עדיף, כדי למעט כשרא — משא"כ ביו"ט שמשולכי לחוץ (משום שחיי יתרא לא קפדינא אלא משום

מזוית לזוית דאל"כ קשה דמה ח' הר"ן באומרו שאני הכא דמחוי כעובדין דחול אי משום שהוא מביא בקופה התם נמי שרי להביא בקופה ותו קשה עליו שהרי כמ"ס מק"מ כתב בתוך הבי"ד שדמדי רש"י שכתב המביא כדי יין חס"ה למקום לחתום את החתום או עירוב משמע וס"ל דמקום רואין דוקא הוא דאסור אבל מטלטל במקום שאין רואין כגון מזוית לזוית באותו בית יע"ש וכלשון זה שכתב רש"י כתב ג"כ הר"ן וא"כ איך כתב בסימן שכ"ג שרענו כדעת הטור דאפילו בשבת שאינו מטלטל אלא מזוית לזוית אסור וצריך עיון. עכ"ל השע"מ. וכ"כ המשנה ברורה בסימן תק"י בדעת הר"ן. שהרמ"א כתב שם בסעיף ח' — על מ"ש המחבר: המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה וכו' — ודוקא במקום למקום אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר שרי בכל ענין. וכתב ע"ז המ"כ בסקכ"ט: במקום למקום היינו במכאונות רשכתי בה רבים ומיחוי כעובדי דחול. וכתב בשע"צ סק"ל: כי"כ המ"א לדעת הטור וכן מוכח ברמ"א דלא שרי אלא בתוך דע דבאוריז מיקל אפילו בתוך העיר וכן הביא הדי"מ משמו אלא שהרמ"א לא נקט כוונתו להלכה בה ונהג מרש"י שכתב במקום למקום דהיינו כדרך התחום או ע"י עירוב וכן העתיק הר"ן משמע דס"ל ג"כ כהר"ז דאפילו בתוך העיר מותר ומ"ש הר"ן ואע"ג דמסקינן בפי' מפני וכו' שאני הכא דעביד עובדין דחול בע"י כוונתו דכיון שמשולך משאית גדולות חוץ לעיר זה עובדא דחול אבל בתוך העיר מותר וכ"ש כשמולין מזוית לזוית באותו בית דרדיא מותר וכו' וכמ"ש התוס' שם וכן מוכח בחידושי הרא"ה שלשון הר"ן נובע ממנו וכ"ז דלא דרמאי' בסימן שכ"ג סק"ז שמצדד לומר לדעת הר"ן אפילו מזוית לזוית באותו בית אסור. עכ"ל השע"צ. הרי שגם הר"ן הוא נקט בדעת הר"ן כמ"ש התוס' שיש לחלק בין שבת ליו"ט. ומ"ש השע"צ: „וכו"ל דלא כהמ"א בסימן שכ"ג שכתב שמצדד לומר בדעת הר"ן וכו'". כוונתו למ"ש המ"א שם: מהיו כיון משמע דכשנותר כדים בקופה הרי כעובדא דחול. ונראה מדברי רבנו שגם הוא ס"ל כהמ"א בדעת הר"ן. שגם הוא כתב כלשון המ"א. וכוונתו המ"א היא כמ"ש המחצית השקל שם: נראה מדבריו שאינו מחלק בין יו"ט לשבת אלא בנותן שלש או ארבע תוך קופה אחת דמ"ל לעובדין דחול גם בשבת אסור וע"י קופה עצמה ואינו נתון כלום תוך הקופה גם ביו"ט מותר. ונראה כוונתו שעצם הנתינה בתוך הקופה הרי עובדין דחול. ובשבת דתנן „מפנין אפילו ד' ה' קופות וכו'". היינו שהתנן מונח כבר בתוך הקופה. ולפי"ז אין חילוק בין שבת ליו"ט. לדעת כלל הקופה אסור אף בשבת. וכשאנו נתון לקופה — אלא לוקח הקופה כשהכדים כבר בתוכם — יש למעט בחילוק. וכן נראה מלשון הר"ן בביצה שם שכתב — אהא דתנן „לא יביאם בסל ובקופה וכו'". — לתת שלש וארבע בתוך קופה אחת מפני שנראה כמעשה חול ולשאת משאית. משמע דהא „שנראה כמעשה חול" הוא עצם נתינת הכדים בקופה. וכ"כ הדי"מ. וז"ל וסברא הראשונה ס"ל דאין הקפידא דמחוי כחול המשאוי בכדים בריה אלא כעשה שנותן הכדים בסל זה שייך אף בשבת ובביתו. ולפי"ז מוכן מ"ש הר"ן בביצה שם: שאני הכא דעביד עובדין דחול. והיינו שעצם הנתינה בקופה אף העובדין דחול. ומשום"ה עדיף להרבות בחילוק ולהמנע מהעובדין דחול לאפוקי מהסברא השניה — שיש להמנע מירובי ההילוך — דלא ס"ל שעצם הנתינה בכדים הרי עובדין דחול.

ונראה דהטור או"ל בזה — שעצם הנתינה בקופות הוא עובדין דחול — לשיטתו. דאיתא בשבת קמ"ב: תרי נתפזרו ל"ד פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וכתב ע"ז הר"ן שם: וא"ת ומאי עובדין דחול איכא הכא והא פרכינן לעיל בפרק נוטל

לעיל דלא חילק בזה ס"ל בדכל גונא אסור גם בזה.

6 מ"ש רבנו „וס' הראשונה הוא הטור ס"ל שאין לחלק וכו' כמ"ש הר"ן. הוא מדברי הבי"א אליבא דהטור. וז"ל הבי"א: וסובר רבנו דהו"ה לשבת אבל התוס' כתבו דה"מ ביו"ט שהוא מוציא לחוץ וכו' ומיהו מדברי הר"ן נראה קצת שסובר כדעת רבנו דשבת ויו"ט שרין לענין זה שכתב לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך קופה אחת מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאית אבל יביאם על כתיפו אחת או כ' דמוכה דלצורך יו"ט הוא או לפניו בידי ואע"ג דמסקינן בפרק מפנין (קכו א) דאפוקי במשא עדיף מאפוקי בהילואכ שאני הכא דעביד עובדין דחול. עכ"ל הבי"א. וצ"ב הא דחילק הר"ן בין הסוגיא דשבת לסוגיא דביצה, וכתב „שאני הכא דעביד עובדין דחול". ומשום"ה לא יביאם בסל ובקופה. ומ"ש שהר"א דפרק מפנין דתנן שם „מפנין אפילו ד' ה' קופות", ולא חשיב עובדין דחול. ומדברי הפני יהושע שם בביצה שם נראה שכונת הר"ן לחלק בין הסוגיות, שכתבת הוי טירחא, ובביצה הרי עובדין דחול. ח"ל הפני"י: מה שחקשו התוס' דהכא משמע דלמעוטי במשאוי עירוף והתם משמע דלמעוטי בהילואכ עדיף כתב הר"ן דשאני הכא כיון דעיקר הטעם משום דהוי כעובדא דחול משום"ה למעוטי במשוי עדיף משא"כ האי דפ' מפנין הוי טעמא משום טירחא וכ"כ הבי"א בכו"ח סימן שכ"ג. עכ"ל הפני"י. ולא יבאור הפני"י החילוק אמאי בשבת הוי הטעם משום טירחא, ובביצה הטעם הוא משום עובדין דחול. ובשע"צ המ"א הל' יו"ט פ"ה הא"א כתב בשם הריטב"א בשיטת כתי' למס' שבת, וז"ל: „ואת מ"ש מיר"ט דאסור להביאן בקופות דמחוי כעובדין דחול הוכח גבי אורחין שרי ח"ל דהא"י דלמצות הכנסת אורחין שרי ביו"ט כמו בשבת וכו'". וכתב ע"ז השע"מ: „ואיך אפשר שזה דעת הטור וז"ל דס"ל דדוקא לצורך הכנסת אורחין שרי לא לא"ה לא. ולכאורה אפשר להסביר גם את דברי הפני"י עפ"י דברי הריטב"א. שלצורך הכנסת אורחין הותר עובדין דחול, אבל אחרון שמשום שם כזה טרחא, עדיף להרבות במשאוי למעט בחילוק, אבל ביו"ט — דלא משום"ה שמפנה לצורך אורחין — הוי הטעם משום עובדין דחול. ומשום"ה אמרו למעט במשא. אבל קשה להסביר כן את דברי הפני"י. שהרי דברי הפני"י מוסבים על דברי הר"ן. והר"ן כתב: שאני הכא דעביד עובדין דחול. ואם כוונתו לומר שכשבת אין איסור לשאת בקופה משום מצות הכנסת אורחין. לא היה לו לומר דשאני כמעשה בביצה דעביד עובדין דחול — שהרי גם בשבת עביד עובדין דחול — אלא היה לו לומר שכשבת איירי לצורך אורחין, ולכן הותרו לפנות בקופות, שהרי זה עיקר החילוק בין ההיא דשבת לההיא דביצה. ובשע"מ הנ"ל הקשה עוד על דברי הבי"א — שכתב שדעת הטור כהר"ן, שלא מחלק בין שבת ליו"ט — וז"ל: דרבתי תמוהים דאין אפשר לומר שהטור סובר שלא כדעת התוס' דא"כ קשה דמה יענה לההיא דפ' מפנין ופסקי הטור ס"י של"ג וכן הקשה הרב במ"א סק"ז ומכאן זה כתב דמ"ש הטור דלמעט במשאוי עדיף מיירי שמשולכי דרך מוכה המעורבת רשכתי כי זה רבים דהו"ה דאין דחוק דכל כי האי הו"ל לפרש. עכ"ל השע"מ. וכוונת השע"מ להקשות מ"ש הטור בסימן של"ג: מ"ש לומר אורחין בשבת וכו' לו מקום להכניסם וכו' יכול לפנותו בשבת כדי להכניס אורחין וכו' וכשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות ולהוליכם בהרבה פעמים כדי להקל המשאוי מפני שמרבה בחילוק ואוושא מילתא טפי וכו'. וכתב השע"מ שאם דברי הטור אפשר לבאר עפ"י דברי הריטב"א כנ"ל. אבל על מ"ש הבי"א שהר"ן ס"ל שאין חילוק בין שבת ליו"ט קשה, וז"ל: מיהו מ"ש מר"ן שדעת הר"ן נראה כדעת הטור לא הבינותו דבריו ונראה דעת הר"ן ע"כ לחלק כתי' התוס' דגבי יו"ט כיון שהוא מביאן דרך רה"י אורשא מילתא טפי ומחוי כעובדין דחול מה שא"כ בשבת דאינו מטלטל אלא

באר הגולה

י שנת ק"א נתינת.
ב כן הוציא הרא"ש
מדברי הר"ף וכן
משמ' מדברי רמב"ם
נפ"ד מה"ט.
ל הרא"ש ויה"ש שם נשם הרשנ"ל. מ נ"י.

בסל ובקופה בפעם אחת מלהביא כל אחת ואחת בפני עצמה: ו י מדיחים כלים לצורך
היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול אבל לאחר סעודה שלישית אין מדיחין וכלי
שתייה מדיחין כל היום שכל היום ראוי לשתייה: ז (יה) כמותר להטביל כלי חדש הטעון
טבילה ל (יה) ויש אוסרים (יט) מ וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לעבדו במתנה (כ)

ביאורי הגר"א

דר' יוסף ור"ב נ"י: (יח*) ויש אוסרי'. הרא"ש וי'
דפי' דרעה ורנא עיקר ע"ש: (יט) וי"ש. יתן נמתנה
ס'. דמותר כה"ג כמו שמקין לולג ד"ע א' של חג ומקנה

משום דנשנותם הכדים נקופה הוא עונדן דמול כמ"ש הר"ן
ונקי' תקי' ס"מ פ' נהג"ה כ"א אלו: (יח) מותר
להטביל. כ"מ מדברי הר"ף נפ"ד ד"ע י"ח א' שהביא פי'

ברכת אליהו

השבת ואדם בשבת. ואיתא עלה בגמ': דכו"ע מיהת כלי
בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ד'
אמות כרה"ר (ממקומו עד המקוה — רש"י). ושם יח א: רב
יוסף אמר גזירה משום סחיטה (טעמא דמתניחין דטבילת
כלים בשבת וכו') אסור משום סחיטת בגדים שאף הן ככלל
כלים — רש"י) וכו' רב כיכי אמר גזירה שמא ישהה (אי שרית
ליה לאטבולינהו ביו"ט משהי ליה עד יו"ט שהוא פנוי ואחי
כהו בתוך כך לידו תקלה להשתמש בהן תרומה — רש"י)
וכו' רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי (טעמא דמתניחין מפני
שנראה כמתקן כלי ודמאי לתקנת מלאכה גזרו עליה מדרבנן
— רש"י). ויש נפקמ"נ בין הפירושים הנ"ל — האם מותר
להטביל „כלי חדש הטעון טבילה" בשבת וכו' וכו'. שלטעמו
של רב יוסף שאסור להטביל כלי בשבת „גזירה משום
סחיטה". ולטעמו של רב כיכי — „גזירה משום שמא ישהה"
— אין לכאורה איסור להטביל „כלי חדש הטעון טבילה"
בשבת וכו' וכו'. שבכלי חדש אין חשש שמא ישהה, שהרי לא
יבואו בזה לידו תקלה, כיון שטומאת כלי חדש אינה מטמאה
תרומה. וגם לא שייכת הגזירה שימא יסחוט, דכלי כעו"ם הם
כלי אכילה. ואינם בני סחיטה. אבל לטעמא דרבה — שיש

כ"א אלו. [דשם פסק המחבר: אעפ"י שהותרה הוצאה ביו"ט
אפילו שלא לצורך לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה
בחול אלא צריך לשנות כיצד המביא כדי יין מקום למקום לא
יביאם בסל ובקופה לתת לתוכה ארבעה וחמשה כדים אלא
יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים דמוכח דלצורך יו"ט
הביאם. וכתב ע"ז בהג"ה: ודוקא כשמוליכין ממקום למקום
אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר שרי בכל ענין.
הרי שחילק הרמ"א כשיטת התוס', בין אם מוליך המשא
מחוץ לבית — שאז הוא עובדין דחול — לבין אם מטלטלן
מזוית לזוית באותו חצר. שכאותו חצר לא הוא עובדין דחול
— מפני שנתנית הכדים בקופה לא היו עובדין דחול —
משא"כ כשמוציאן לחוץ, הרי ההוצאה עובדין דחול, כיון
שהכל רואין בחוץ ואוושא מילתא. ולכן עדיף להרבות
בהליוך — שלא בקופות — מאשר להביאם בסל ובקופה
ולהוליכם בחוץ כדרך נשיאת משאות בחול. ופסק הרמ"א שם
כ"א אלו, שהיא כשיטת התוס' בביצה הנ"ל].

(יח) כ"מ מדברי הר"ף נפ"ד דיו"ט יח א. [דנתן
בביצה יח ב: חל (דיו"ט) להיות אתר השבת ב"ש אומרים
מטבילין את הכל מלפני השבת וכו' אומרים כלים מלפני

שמותו לאסוף פירות וליהנות בכלכלה, כתב בקצות השלחן סימן
קמ"ו הערה 5, שיש לחלק בין קופה לכלכלה, וזה עפ"י דברי
הגהות מרדכי. שהגמ"ר בפרק (שמונה עשר וחשעה עשר) [חבית]
סימן תס"ד, העתיק דברי התוס' דלא גרסינן „ואוכל", כנ"ל. וסיים:
ונראה לי דללקט לתוך כלכלה מותר כדמשמע בפרק גוטל
ולישדנהו וכו'. וכתב ע"ז בקצות השלחן שם: ואולי ס"ל דכלכלה
היא כלי ענינה ויפה ונעשית מחומר חשוב ואנשים חשובים
משתמשים בה ואין הדרך בחול ללקט לתוכה פירות המפוזרים
מתוך השדה רק בסל ובקופה ורק הניתן לתוך סל דדמי למלקט
פירות בשדה הרי עובדין דחול. ולפי"ז אולי הטור לשיטתו. שרבנו
פירש שהסביר הראשונה כאן, הוא הטור, וס"ל „דנשנותן כדים
בקופה הוא עובדין דחול". וזה כדמשמע מהטור בסימן של"ה,
שאין איסור ללקט לתוך כסותו אלא לתוך סל וקופה דוקא.
ורבנו כתב בסימן של"ה סקיד — על מ"ש המחבר שם בסעיף
ה': מלקט אחד אחד ואוכל —: כן לשון הגמ' ור"ף ורמב"ם
ומי"מ דלא כתוס' ורא"ש ע"ש. והיינו שאסור להטביל סל לתוך סל
וקופה. וכן כתב בבאור הלכה ד"ה אחד, שכן משמע דעת רבנו
להלכה. וזה כמ"ש כאן שהלכה כה"א שצריך למעט בהליוך, ולא
ס"ל שהנתינה לתוך הקופה הרי עובדין דחול כדעת תוס' והרא"ש
התוס'. אלא שקשה קצת שיטת הר"ן בזה. שהר"ן הקשה: וא"ת
מאי עובדין דחול איכא כאן. ולפי מ"ש לעיל ששיטת הר"ן שעצם
הנתינה בקופה הוא עובדין דחול — וכדעת הטור — היה לו
לתרץ שהעובדין דחול הוא עצם הנתינה בקופה, וכמ"ש התוס'
הרא"ש.

(קמב א) גבי מתנייתן דנתן כלכלה והאבן בתוכה לישדנהו לפירי
ולשדיא לאבן ולנקטינהו תירץ הר"ר יונה כגון שנתפזרו בחצרו אחת
הנה ואחת הנה אבל במקום אחד מלקט נותן הסל וכההיא
דפרק גוטל והראב"ן ז"ל פ"י דהכא כמאי עסקין כגון שנפלו
בחצרו בתוך ציורות ועפירות שבהצור ומשהי נקט חצרו שהבית
עשוי להתכבד בכל יום ויש לה קצת הכוחה בתוספתא, עכ"ל
הר"ן. וכתב בשלטי הגבורים שם אות ב', שלפי גירסא זו —
„מלקט על יד על יד ואוכל", אסור ללקטן בתוך חיקו וכגדיו".
שעיקר היתור שבברייתא הנ"ל הוא כשלקטן ואוכל, אבל אסור
ללקטם ולהניחם במקום אחד. אבל התוס' שם ב"ה מלקט כתבו:
נראה דל"ג ואוכל מלקטני סיפא אבל לא לתוך הסל ולא לתוך
הקופה משמע הנה דוקא אסירי משום עובדא דחול אבל לתוך כפו
שרי. ובספיקי התי' שם פרק חבית אות תע"ח איתא: נתפזרו פירות
מלקטן תוך כסותו. וכן הוא ברא"ש פרק כ"ב סימן א: נראה דל"ג
ואוכל וכו' משמע הנה דוקא הוא דאסירי משום עובדא דחול אבל
ללקט ליתא לא לתוך ולתוך כסותו שרי. וכן משמע מלשון הטור,
שכתב: נתפזרו לו פירות בחצר מלקט מעט מעט וכלבד שלא ילקט
לתוך הסל או לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.
הרי שהטור לא כתב „ואוכל". ומשמע שדוקא לתוך סל וקופה
אסור. וכן כתב בשלטי הגבורים הנ"ל, שדעת הטור כהתוס'
והרא"ש ולפי"ז צ"ל שהנתינה לתוך הסל והקופה הרי עובדין
דחול, משא"כ לתתם ככסותו. ובנוגע למה שהקשה הר"ן מהגמ'
שם קמב א, דפרכין: אהו דנתן „גוטל אדם וכו' כלכלה והאבן
בתוכה" — „לישדנהו לפירי ולשדיא לאבן ולנקטינהו". דמוכח

ויחזור וישאלנו ממנו וא"צ מבילה. הג"ה: (כא) ואם לאו כלי שראוי לתלותו נז מים ימלאו מים מן המקוה

ביאורי הגר"א

פ"ג ד"ע שם מדלין כדלי ול"ד דלי כמ"ס גירוש' שם מני ר' הושעיל ממלא אדם כלי טמא מן הצור ומערים עליו

קממו לאמרים וקוין מש"מ אפי' נשנת מרד' פ"ג ד"ע: (כ) ויחזור: כמ"ס נע"פ פ"ה כ': (כא) ואם הוא.

ברכת אליהו

מי ששכח להניח עירובי תבשילין — כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין לו ומבשילין לו. ובב"ב קנו ב: אמר ר' לוי קונין קנין משכב מרע אפי' בשבת וכו' שמא חטרף עליו דעתו. כ"כ המרדכי בפ"ג דיו"ט. וז"ל המרדכי בבב"ב שם סיומן תרע"ו: ובה"ג החיר להקנות ביו"ט משום מצוה וכן לולב ואתרוג וצאין בהן כל העם ע"י מתנה ע"מ להחזיר ודכוותיה קונין משכ"מ ואפילו בשבת.

(כ) כמ"ס בע"ז עה ב נשכלים השואלים מן הגוי פטורים מטבילה. דתנן שם: הלוקח כלי חשימש מן העובד כוכבים את שדרכו להטביל יטביל. ואיתא עלה בגמ': לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה (במדין) שהיו חלוטין להם לישאל הכלים — רש"י אבל שאלין לא. וכו' המרדכי פ"ב דביצה סימן תרע"ז: מי ששכח ולא הטביל כלי מע"ש ומעיו"ט יתן הכלי לעובד כוכבים במתנה ויחזור וישאלנו ממנו והו"ל כשואל מן העובד כוכבים דאמר פ"ה דמס' ע"ז דא"צ טבילה.

(כא) פ"ג דיו"ט. דביצה יח איתא: מדלין (מים) — רש"י בדלי טמא והוא טהור (מאיליו) — רש"י. ולאו דוקא דלי — שצריך לדלות בו — מותר להטבילו בדרך זו, אלא הו"ה גם שאר כלים. כמ"ס בירושלמי שם פ"ה ה"ב: תני רב הושעיא ממלא [הוא] אדם כלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו.⁸

ולא כתב משום "חיקון כלי" — דבאמת לא תששו לאסור גבי יו"ט משום חיקון חרד דטבילת כלים כרגל מצוה דחייב אדם לטהר עצמו ברגל ועוד דאפילו לתקן כלי לצורך אוכל נפש החיור בא"א לעשות מבע"ז כ"ש כאן דאינו רק מיוחד כמתקן. ועיין גם במרומי שדה בביצה שם, שגי' ביאר את שיטת הרמב"ם. וע"ע בספר טבילת כלים פרק ו' הערה י' שצ"ן לאחזונים שעסקו בשיטת הרמב"ם.

ובענין שיטת הרא"ש שהבאנו בתחילה — עיין בט"ז כאן סקיה שדן בדבריו ועיין מ"ש בקרבן נחנאל שם אות נ'. ועיין גם מ"ש באות ס'.

8 כביצה י' ב תנן. ורש"י שמשקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין. ואיתא עלה בגמ' שם יח ב: מאי אבל לא מטבילין אמר שמואל אין מטבילין את הכלי (הצריך טבילה) — רש"י ע"ג מימיו לטהרו ביו"ט מני מתניתין לא רבי ולא רבנן דתניא אין מטבילין את הכלי ע"ג מימיו לטהרו ואין משקין את המים בכלי אבן לטהרן דברי רבי וחכמים אומרים מטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו ורש"י שמשקין את המים בכלי אבן לטהרן מני אי רבי קשיא השקה (דדבי אסר מתניתין תנן משקין — רש"י) אי רבנן קשיא הטביל (דאיתנה שור להטביל ומתני' קתני אין מטבילין — רש"י). ומסקנן שם שרבי מחיר השקה ביו"ט ואסור להטביל כלי טמא ע"ג מימיו. ורבנן מתירים ביו"ט להשיק וכן להטביל כלי ע"ג מימיו. ובשבת מתירים רבנן להשיק אף לא להטביל כלי טמא ע"ג מימיו. ולפ"ז תירצה הגמ': אי כעית אימא רבי ואי כעית אימא רבנן. והניין שאפשר לפרש המשנה הלכה כרבי. והמשנה איירי ביו"ט. ומשוייה. "משקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין" את הכלי ע"ג מימיו. ואפשר לפרש את המשנה כרבנן. והמשנה איירי בשבת, ומשוייה "משקין אבל לא מטבילין. ובפנים הבאנו דברי הבריתא שם יח א. "מדלין כדלי טמא והוא טהור". ותמהו התוס' שם בד"ה מדלין: תימה דבמתניתין אמר אין

חשש שמא יעבידנו ד' אמות כד"ה. וכן לטעמא דרבא — "מפני שנראה כמתקן כלי". אסור להטביל כלי חדש, כמו שאסור להטביל כלים טמאים. ומדברי הרי"ף שהביא תי' דרב יוסף ורב ביבי ולא הביא תי' דרבא ורבה — משמע ש"מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה".

ומ"ש המחבר ו"יש אוסרין", הוא דעת הרא"ש שם פ"ב סימן י"ב, שהקשה על הרי"ף. וכתב דתירוצ' דרבה ורבא עיקר. ע"ש שכתב: ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט. ומשוייה חלק הרא"ש על הרי"ף. וכתב: לכך נראה טעמא דרבא עיקר הדלכתא כוונתה לגבי דרב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה (ד"ה כט ב) וכן רבא בתראה הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביו"ט.⁹

(ט) אע"ג דאסור להקנות בשבת וביו"ט — מותר בכה"ג לצורך שבת ויו"ט או לצורך מצוה. כמו שמקנין לולב ביו"ט ראשון של חג. דאיתא בסוכה מא ב: ת"ר ולקחתם וכו' (ויקרא כ"ג מ') לכן משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מבאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון של חג כלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה ומעשה כר"ג ור' יהושע וכו' שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לה"ג כלבד וכו' ונתנו לר' יהושע במתנה וכו'. וכן בביצה יז א — בענין

7 בברית שאנת אריה סימן נ"ז כתב על דברי הרא"ש: וכל דבריו תמוהין בעיני דמה שתמה על הרי"ף דלמה האריך לפרש משנה זו דמה שייך טבילת כלים האידנא דברי תימה הם הלא קושיא מתורוצת בהברתה שכתב ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט א"כ הביא ללמוד מהאי טעמא להחיר טבילת כלים חדשים ביו"ט וזה תימה שהקשה תרתי קושין דסתור אהדרי. עכ"ל ועיין בקרבן נחנאל שם אות כ' שכתב על הקושיא השניה של הרא"ש: וכלומר פוק חזי מה עמא דבר שנהוגה אסור בדבר להטביל כלים חדשים ביו"ט ולהרי"ף מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט. עכ"ל. וע"ע מ"ש באות ל'. ובשגת אריה שם האריך לבאר דברי האמוראים בביצה שם, וכתב עוד נפקמ"נ ביניהם. וכתב שעפ"י דבריו נ"ל לר"ף אסור להטביל כלים חדשים ביו"ט. וע"ש בשרית אבני מילואים סימן י' שדן בדברי השגת אריה.

והרמב"ם כתב בפ"ד מהל' יו"ט הי"ז: כלי שנשטא מעיו"ט אין מטבילין אותו ביו"ט גזרה שמא ישנה אותו בטומאתו. וזה כטעם רב ביבי כביצה שם. ואילו בפכ"ג מהל' שבת הל' כח אסור להטביל כלים טמאים בשבת מפני שהם כמתקן כלי. וזה כטעם של רבא שם. ולפי הטעם שכתב כהל' שבת, כתב המ"מ שם שאסור להטביל כלים הנקחים מעכו"ם בשבת. ולפמ"ש הרמב"ם כהל' יו"ט — שהטעם הוא משום גזרה שמא ישנה — משמע לכאורה שיותר להטביל כלים הנקחים מעכו"ם ביו"ט, וכמ"ס הרא"ש הנזכר בפנים, שלפי טעם זה מותר להטביל כלים חדשים. ועיין בשגת אריה הנ"ל שעמר על סתירה זו בדברי הרמב"ם ומשוייה כזה. וע"ע באור שמח על הרמב"ם כהל' יו"ט שם, שכתב שכהל' שבת כתב הרמב"ם הטעם של חיקון כלי, משום "דבפ"כ דתרומות כלייל מעשה בשבת ומטביל בשבת ומבשל בשבת כחרדא ומוכח דכולהו משום אסורא דשבת הוי ולא משום גזרה שמא ישנה". ובהל' יו"ט כתב שהטעם הוא משום "שמא ישנה" —

באר הגולה

ג ר"י נח"ס.

שם דף נ'.

ס ע"מ.

ע שם פס"י מפני

שהוא פסוק רש"ל

למודה היה רבי שמעון.

פ מרדכי נח"ס ס' המלוה.

ועלמה לו טעלה (המגיד פרק דף מהלכות יוס טוז והנהגות מיימוני פכ"ג מהלכות שבת): ח (כב) נ כוס ששתה בו עכו"ם מותר להדיחו לד"ה: ט ס מותר לשפשף הכלים בכל דבר חוץ מכלי כסף בגרתקן שהוא שמרי יין כשנתייבשו ונתקשו ע מפני שהוא ממחק לכלי כסף שהוא רך: י (כג) פ אין חופפין כלים במלח לפי שהמלח נמחה כשחופף בחזקה:

ביאורי הגר"א

ומטעניו: (כב) כוס. מלמדין שם כ"א נ' ונטלתינהו אגז כסא ש"מ שהכוס עצמו ראוי: (כג) אין. כמ"ש

ברכת אליהו

מוכח מהגמ' בביצה הנ"ל [מדאמרינן שם: ונטלטלינהו אגב כסא, ש"מ שהכוס עצמו ראוי — ורק שיורר המשקה אסורים בטלטול — משא"כ בכלי של עכו"ם שהטבילה היא תיקון בעצם הכלי. ואמנם במחלוקת של רב אחא בר יעקב וריב"ל פסקין כריב"ל — ומותר לזמן עכו"ם בשבת — וכמ"ל בסימן שכ"ה ריש סעיף א', מ"מ מוכח מקושיית הגמ' „ונטלטלינהו אגב כסא“, „שהכוס עצמו ראוי“].

(כג) כמ"ש סימן ש"כ סעיף י"ב: יש להזהר שלא ישפשף ידו במלח. ועמ"ש בסקכ"ב שהטעם הוא שהמלח נימוח והו"ל נולד. ומהאי טעמא אסור לשפשף הכלים במלח. [נוע"ע בסימן שכ"ו סעיף י' שכתב שם הרמ"א: ואסור לרחוץ ידו במלח (אגודה) כ"ש בבורית שקורין זי"ף בלא"ו וכו' שנימח ע"י דהוי נולד. ועמ"ש שם סק"ח שבתוספתא מחיר במלח „וכן להמפרשים אין מרסקין משום שמא יסחוט פירות כמ"ש בסי' ש"ח סי"ו מותר במלח והתוספתא מסייע להן“].

(כב) [איתא בביצה כא ב: ...דאמר ריב"ל מזמנין את הנכרי בשבת ואין מזמנין את הנכרי ביו"ט גזרה שמא ירבה בשבילו רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא משום שיורי כוסות. ופירש"י: של יין ששרה בהן פחו ומטלטלן השמש להצניע הכוס. ופירך שם: ונטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא מטלטלין כנונא (כלי משמישים בו גחלים — רש"י) אגב קטמיה (שהיינו צריכין לאפרו והוכן מע"ש לכסות רוק או צואה — רש"י) אע"ג דאיכא עליה שבירי עצים (דלא חזו מטלטל להו עם כנונא — רש"י). ותוצינן: התם לאו איסורי הנאה נינהו הכא איסורי הנאה נינהו (ומוקצ' טפי — רש"י). ולכאורה קשה. שהמחבר כתב: כוס ששתה בו עכו"ם מותר להדיחו לדברי הכל. ומאי שנא מכלי של עכו"ם שהביא המחבר בסעיף ז' שיש אסורים להטבילו בשבת. וצ"ל כמ"ש המ"א בסק"ד: דהא גוף הכלי היתר הוא והיין אוטרו וכשמסירו אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גוף של רעי. וכן

התוס': הך הערמה עדיפא שפיר מאילו החזירו ריקן. והיינו שהמחלוקת בירושלמי היא בענין „נפל כליו לתוך הבור. מערים עליו ומטבילו“. וכשמוציאו מוציאו ריקן. משא"כ במשנה בביצה שם איירי ששואב ומוציא כשהוא זלא ולא מיכנס שהטבילו. אבל הרמב"ם כתב דין מדלין בהל' יו"ט ולא כתבו בהל' שבת, וכנ"ל. ובאר האבני מילואים שלדעת הרמב"ם חלקו האמוראים שביירושלמי אם מותר להערים ולהטביל בשבת. אבל ביו"ט לכו"ע מותר להערים. ואפילו בנטמא באב הטומאה. ולפי"ז אין חילוק בין הערמה להערמה — כמו שכתבו התוס' בחגיגה הנ"ל — אלא החילוק הוא בין שבת ליו"ט. וכתב האבני מילואים: ולפי"ז הך הערמה שכתב הרמ"א בסימן שכ"ג בכלים הראויים לשאוב נראה דתלוי במחלוקת הפוסקים דלאותן דס"ל טבילת כלים חדשים דאורייתא לא מהני הך הערמה בשבת דמאי לאב הטומאה ולמאן דס"ל טבילת כלים חדשים דרבנן מהני הערמה אפילו בשבת כמו ולד הטומאה דהוי דרבנן ומהני עכ"ל.

ועיין בספר מילואי אבן שעל האבני מילואים. שכתב דלא כאבני מילואים — שאם טבילת כלים חדשים הוא מדאורייתא, אסור להטביל בשבת בהערמה — ח"ל: לכאורה לא משמע כן אלא פסקין דטבילת כלים חדשים דאורייתא וכדאיתא באחרונים ביו"ד סימן זכ"ו וכו' ומ"מ הרמ"א בסיומן שכ"ג מזהיר ע"י הערמה חזינן מזה שאפילו אי ס"ל דהטבילה הוא מדאורייתא מ"מ מהני ע"י הערמה ומשום דנהי דעיקר טבילת כלים חדשים הוא מדאורייתא מ"מ אין התיקון מועיל לענין דאורייתא אלא לדיני דרבנן וכמשנתי דאפילו אי ס"ל דעיקר הטבילה היא מהתורה מ"מ איסור ההתמטות באותו כלי הוא מדרבנן וא"כ הרי התיקון נמי רק כדרכן דהא מה"א אין איסור להשתמש בו רק מצוה עליו והדין של תיקון כלי בענין להיות בגוף הכלי ולא בהנבדא וכיון שאין האיטור בגוף הכלי נמצא שאין כאן תיקון גמור לענין דאורייתא ולהכי מותר בהערמה אפילו בשבת. עכ"ל. ועפ"י נראה ליישב גם קושית הר"א. שלעיל הבאנו שהר"א תמה על הרמ"א שכתב בסתם שמותר להטביל כלים חדשים ע"י

מטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו. ותיצורו התוס': דהתם מיירי שהוא מלא מים ויש בו הוכחה דלאטבולי קצעי ואסור להטביל כלי מחזיזי כמתקן אבל הכא אין הכל יודעין שדלי טמא וא"כ הוראה היא סבור דלשואב הוא צריך. וכ"כ רש"י שם בדר"ה כדלי טמא. אבל הרמב"ם נראה שאינו מחלק בין מדלין כדלי טמא לבין מטבילין כלי ע"ג מימיו. שפס"ד מהל' יו"ט הי"ז כתב: כלי שנטמא מעי"ז אין מטבילין אותו ביו"ט וכו' ואם היה צריך להטביל מים שבו מטביל את הכלי במימיו ואינו חושש. ובהר"ח כתב: ומדלין כדלי טמא והוא טהור מאילו. ואילו בהל' שבת כתב בפכ"ג ה"ח: ומותר להטביל את המים הטמאים בשבת כיצד יעשה נותן בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי אבנים ומטביל הכלי במקוה עד שיעלה מי המקוה עליהן ויטהרו. והיינו מ"ש במשנה שם: מטיקין את המים בכלי אבן לטהר. והא שהשמיט הרמב"ם מ"ש בהל' יו"ט שמתביל ע"ג טמא ע"ג מימיו — משום דס"ל כנכון שבשבת אסור להטביל. אבל מהא שהשמיט הרמב"ם גם הדין השני שכתב בהל' יו"ט — שמדלין כלי טמא — מוכח דס"ל להרמב"ם שאין חילוק בין להטביל כלי ע"ג מימיו לבין „מדלין כדלי טמא“. ולפי"ז תמה בד"א: מה זה דסתם הרמ"א דמותר לללות אף בשבת בלי שום חולק והלא הרמב"ם חולק ע"ז וכנ"ל וכו' והלא כל דיוק התוס' ורש"י הוא בכדי דלא יתקש ממתניתין דאין מטבילין על הבריות רקניו מדלין והלא לפי מאי דמפרש הגמ' שם ב' דרבנן מתניתין בשבת דוקא הלא י"ל בפשיטות דהבריתא איירי ביו"ט וצ"ע. עכ"ל הר"א. וכן דייק האבני גור ח"כ סימן ת"ט בשו"ת הרמב"ם. ועמ"ש ש' לישב דברי הפוסקים שכל הזכירו להלכה שיטת הרמב"ם. וכשו"ת אבני מילואים סימנים י' י"א כתב ג"כ שהרמב"ם מחלק בין שבת ליו"ט, שהביא שם מחלוקת האמוראים בירושלמי פ"ב דתרומות. וחד אמר שמותר להערים ולטבול כלי טמא שנטמא באב הטומאה. וחד אמר שמותר להערים רק בכלי שנטמא בולד הטומאה. והתוס' בחגיגה כא א דהא האונן הקשר מהא דרביא בביצה יא א. „מדלין כדלי טמא והוא טהור“, דמשמע שאף בנטמא באב הטומאה מערימים. ותיצורו

שכד דיני הכנת מאכל לבהמה בשבת. ובו ט"ו סעיפים

באר הגולה

- א שנת ק"מ משנה.
ב ג' ילד' כ"ט.
ג קן פירש ה"ר"ף
קודר הנזכר שם וכו'
רמב"ם נפ"ד מה"ט.
ד שנת קנ"ה משנה
שם וכו' ה"ר"ף
והנ"ל ש' הרמב"ם
נפ"ד.
ה שם קנ"ו כ"ח.
ו שם כנ"י.
ז רמב"ם נפ"ד ס' קמ"ג ומ"ק ונע"מ וכו' נב"י.

אא אין כוברים התבן בכברה שיפול המון לארץ ולא יניחנו במקום גבוה כדי שירד המון
אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס אע"פ שהמון נופל מאיליו מותר כיון שאינו
מכויין: ב ב לא ימדוד אדם שעורים לתת לפני בהמתו גאלא משער באומד דעתו: ג ד
אין גובלין מורסן לבהמה או לתרנגולים אבל נותנים בו מים (א) הומעביר בו תרוד או מקל
שתי וערב כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרוד או המקל מותר (ב) ומנערו מכלי אל
כלי כדי שיתערב (ג) ומותר לערב המורסן בדרך זה בכלי אחד ומחלק אותו בכלים הרבה
ונותן לפני כל בהמה ובהמה ומערב בכלי אחד אפילו כור ואפי' כוריים (ד) ויש אוסרים
ז רמב"ם נפ"ד ס' קמ"ג ומ"ק ונע"מ וכו' נב"י.

ביאורי הגר"א

ס': (ג) ומותר לערב. כן פי' הרמב"ם מש"ס
מהו לפרק כו'. ש"ג: (ד) ויש אוסרים. כר"י
דקמס מתני' דפ"ק כותיה כמ"ס י"ח ח' וסוגיא דפ' נחלא

פי' ש"ך ס"ג:
שכד (א) ומעביר בו מ' כיון כו'. ה"ר"ף והרמב"ם
לפי' על מ"ש הי' משני כו': (ב) ומנערו. שם והל' ל

ברכת אליהו

ובלבד שלא יסבב המקל ודלא כרש"י. וזהו שיטתו ה"ר"ף
שם והרמב"ם בפכ"א מהל' שבת הל"ד לפי' על מ"ש בגמ':
היכי משני. ואמרה הגמ': שתי וערב. וכתב ע"ז ה"ר"ף:
כלומר מוליך התרוד שתי וערב אבל אינו ממרס בידו ולא
מסבב התרוד. ולא הזכיר ה"ר"ף: פעם אחת. וכ"כ הרמב"ם
שם: ומוליך התרוד שתי וערב אבל אינו ממרס בידו שלא
יראה כלש.

(ב) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בשבת קנו א. שמותר לגבול
מורסן בשינוי ושאלה הגמ': היכי משני. ותירצה: שתי וערב.
ושאלה גמ' ע"ז: והא לא מערב שפיר. ותירצה: מנערו לכלי.
ופירש"י: והוא מתערב מאילו.

(ג) כן פי' הרמב"ם מש"ס מהו לפרק. ש"ג.
(ד) בסק"א הבאנו מחלוקת רבי ור' יוסי בר' יהודה אם מותר
ליתן מים לקמח ולמורסן. רבי סובר שנתנת מים זהו גיבול.
ור' יוסי בר' יהודה סבור שאינו חייב עד שיגבול. והאוסרין
ליתן מים ע"ג מורסן פסקו כרבי שנתנת מים זהו גיבול.

ולנער מכלי אל כלי אמר ליה מותר וכדאמר רב יהודה מנערו לכלי.
זה דכרי התוס'. אבל הרמב"ם כתב בפכ"א מהל' שבת הל"ד:
אם לא נחצר מנערו מכלי אל כלי עד שיתערב ונותן לפני התרנגולין
או לפני השוורים ומותר לערב המורסן על דרך זו בכלי אחד ומחלק
אותו בכלים הרבה ונותן לפני כל בהמה ובהמה ומערב בכלי אחד
אפילו כור ואפילו כוריים. וה"ר"ף הביא דברי הגמ' וכל פירשה.
וכתב בשלטי הגבורים שם אות ב': לרש"י מותר ליטול מאכל מלפני
בהמה ולתת לחברתה ויכול לתת אפי' כור ואפי' כוריים לפני בהמה
אותו וכן הוא פי' הטור או"ח ס' שכ"ד ומי' פרק י' דיכול לערב
המורסן שתי וערב בכלי אחד ומחלק אותו בכלים ונותן לפני כל
בהמה ובהמה ומערב בכלי אחד אפילו כור או כוריים והתוס' פי'
יכול לנער מכלי אל כלי אפי' כור ואפי' כוריים עכ"ל. ומ"ש ש"ג
"ומי' פרק י' דיכול לערב וכו'". צ"ע. דלכאורה משמע מלשון
הש"ג שהרמב"ם הוא כפירוש רש"י שהזכיר בתחילה. וזה אינו.
הרמב"ם מפרש באופן אחר. ועוד. שהש"ג כתב שהרמב"ם הוא
כפרק י'. ואילו ברמב"ם נמצא דין זה בפרק כ"א הל"ד. ונראה
שט"ם הוא בדברי הש"ג. וצ"ל. ומי' פי' דיכול לערב וכו'. והוא
פירוש אחר מ"מ שבתחילה בשם רש"י. ונדפס בטעות במקום. פי'
— "פרק י'". וזהו שכתב רבנו בשם שלטי גבורים. שם"ש המחבר
כאן — "כן פי' הרמב"ם מש"ס מהו לפרק וכו'".

שכד (א) [תנן בשבת קנה ב: נותנין מים למורסן אבל לא
גובלין. ואיתא עלה בגמ': אמר אביי אמרייתא קמיה דמר
מתניתין מני וא"ל ר' יוסי בר' יהודה היא דתניא אחד נותן את
הקמח ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב דברי רבי ר' יוסי
בר' יהודה אומר נותנין מים למורסן. ואמרו שם קנו א דמותר
לר' יוסי בר' יהודה לגבול בשינוי. ותו איתא התם: לוי בריה
דרב הונא בר חייה אשכחיה לגבלא דבי נשיא (שומר בהמות
אכיו ומגבל מאכלן — רש"י) דקא גביל וספי ליה (מורסן ע"י
שינוי — רש"י) לתוריה בטש ביה (דהא לכו"ע אבל לא
גובלין תנן — רש"י) אתא אבוא אשכחיה אמר ליה הכי אמר
אבוא דאמרי משימיה דרב ומנו ר' ירמיה בר אבא גובלין וכו'
ה"מ הוא דמשני היכי משני אמר רב ימר בר שלמיא משמיא
דאביי שתי וערב. ופירש"י בר"ה שתי וערב: פעם אחת מוליך
המקל שתי ופעם ערב. והמחבר כתב: ומעביר בו תרוד או
מקל שתי וערב כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרוד או
המקל מותר. ומשמע מדבריו שמותר לערב יותר מפעם אחת.

שאיבה מהכור. והרי הרמב"ם לא הביא דין זה שמדלין מים בכלי
שטא, ואמאי לא הזכיר הרמ"א שיטה זו. ולהל' אתי שפיר.
שאע"ג שהרמב"ם פוסק שכלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין
אותו בשבת אפילו ע"י הצרמה, אפי' בכלים חדשים אפשר
שמורה הרמב"ם שמותר להטביל בשבת ע"י הצרמה שאע"ג
שחייב טבילתו הוא מהתורה, מ"מ הוי כנטמא באלו הטומאה,
שהרי התיקן שנעשה בו ע"י הטבילה הוא רק תיקון מדרכין.
וכנ"ל בדברי האבני מילואים. ומשו"ה מותר להטביל כלי חדש —
ע"י הצרמה — אפילו בשבת.

1. איתא בשבת קנו א שמותר לערב המורסן בשינוי. ואמרינן שם:
היכי משני אמר רב ימר משימיה דאביי שתי וערב והא לא מערב
שפיר אמר רב יהודה מנערו לכלי (והוא מתערב מאילו — רש"י)
כתב אפנקסיה דעריי אמריית קדם רבי ומנו ר' חייא מהו לגבול אמר
אסור מהו לפרק אמר מותר וכו' עולא אמר כור ואפילו כוריים.
ופירש"י בר"ה מהו לפרק: לתת מתוך כלי שלפני בהמה זו ולתת
לפני חברתה. וכתבו ע"ז התוס' שם בר"ה מהו לפרק: וקשה לר"י
דהיינו מתניתין גבי בהמה (לעיל קמ ב) ונראה לר"י לפרק היינו
להריק המים וגם המורסן מכלי אל כלי כדי שיתגבול היטיב. וכן
הקשה הר"ן שם על רש"י. וכתב: אלא ודאי הכי פירושו מהו לפרק

באר הגולה

ט שנת שס ודמס'
לה רב הנה וכו'
וכפי גירסת רש"י
והרמב"ם.
י שם גממא כר"י.
כ שם קר"י.
ל רש"י שם והרמב"ם.
מ שנת קנ"ז משנה
וכמ"ק הר"ף והרמב"ם
וכפירוש הרמב"ם
נפ"ל שס.

ליתן מים על גבי מורסן כשבת ולא אמרו שמוליך בו שתי וערב אלא כשהיו המים נתונים עליו מבעוד יום (ה) וע"ל סימן שצ"ח גמי שום ומחל מלך נהגין: ד ט קשים של שבילים שקושרי' בשנים או בג' מקומות מותר להתירן כדי שתאכל מהן הבחמה. ה"ט: (ו) וי"ל דלא שרי להמיר רק נקשר שלטו של קימא (הגהות אלפסי) אבל אסור לשפשף בהם בידים כדרך שעושין באוכלי בחמה כדי שיהיו נוחים לאכלם דשווי אוכל בדבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל אבל מטרה באוכלא בדבר שהוא ראוי לאכילה לא טרחינן ביה להכשירו ולתקנו יותר: ה י עצים שקצצן מן האילן ויש מאכילים אותם לבחמה בעודם לחים מתירין ומפספסין (ל' שפסוף) בהם כ' להאכילם שאינם ראויים בלא שפשוף: ו מחתכין דלועין לפני בחמה (ו) והוא שנתלשו מאתמול: ז מחתכין נבלה לפני הכלבים אפילו שנתבלה היום

ביאורי הגר"א

השם ה"ה כ"ח דחד טעמא ליה ע"ש: (ו) וי"א. ע' גמ' דטובה ל"ג נ': (ז) והוא. רש"י שם וע' רש"י פ"ג ד"ט כ"ד נ' וע' חוס' דחולין י"ד א' ד"ה מחתכין.

ברכת אליהו

(ה) ר"ל כמ"ש בד"מ דלהירושלמי דחייב משום לש בנותן מים לתוך השום. ה"ה כאן דחד טעמא ליה ע"ש.
(ו) עיין גמ' דטובה ל"ג נ'. [נאיתא שם: ת"ר הותר אוגדו ביו"ט אוגדו ככנודה של ירק. ופירש"י: הותר אוגדו של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא יכרוך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדן אוגדת ירק ולא יקשור שני הראשין כאחד כשאר קשרין וכו'. ופריך שם: ואמאי ליענביה מינעב. ומשני: הא מני ר' יהודה היא דאמר עניבה קשר מעלייתא היא. והוסיף הרמ"א: הרי דרכין לאגוד ירק וכיוצא בו בלא קשר של קיימא רק באופן אחר והו"ה כאן].
(ז) איתא בשבת כ"א: מחתכין את הדלועין לפני בחמה. ופירש רש"י שם: הנהלישין ולא דאמינן מוקצין הן לבחמה דמאכל אדם הן. ועיין רש"י פ"ג דיו"ט. ראייתא בבבלי כ"ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ופירש"י: משום מוקצה ואפילו לר' שמעון יש מוקצה בגרוגרות וצימוקים ומחובר בגרוגרות

מיירי שנתן המים מע"ש וס' ראשונה פ' כריז"י משום דמס' ממני' דפ' גמרא כוומיה: (ה) וע"ל סי' כו'. ר"ל כמ"ש נד"מ דלהירוש' דחייב משום לש נטותן מים לתוך

ופסקו כן משום דסתם מתניתין דפ"ק כוותיה. דתנן שם יו ב: כ"ש אומרים אין שורין דיו וסמנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעו"י וכ"ה מתירין. הרי דסתם מתניתין ס"ל דלשרות דיו בשבת עצמה אסור לכו"ע. וזה כרבי, כמש"ש יח א: מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתן אמר רב יוסף רבי הוא דתניא אחד נתן את הקמח ואחד נתן את המים האחרון חייב דברי רבי ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל. וסוגי' דפ' בתרא קנו א ה"ל בסק"א — שמותר לגבל בשינוי — מיירי שנתן המים מע"ש. דלרבי אין היתר לגבל בשינוי, כיון שבצעם נתינת המים כבר חייב. וע"כ הא שהתירה הגמ' שם לגבל בשינוי, הוא משום שנתן המים מע"ש. וס' הראשונה — שהביא המחבר, דס"ל שמותר ליתן מים למורסן בשבת — פ' כ"י יוסי ב"ר יהודה, משום דסתם מתני' דפ' בתרא כוותיה. דשם קנה ב — אמתניתין דנותנין מים למורסן אבל לא גובלין — איתא: אמר אביי אמרייתא קמיה דמר מתניתין מני וא"ל ר' יוסי ב"ר יהודה.

ואם נתן האוכל תחילה ואח"כ החומץ או היין ומערכו באצבעו שרי דהיי שנינו כמו בשתייתא דלעיל וכן נהגין להחיר ע"י שינוי. ועיין ט"ז שם שכתב שלכאורה דברי הרמ"א קאי על שיטת הר"א דסמך ליה. ולפי"ז כתב הרמ"א שאע"פ שהלכה כבעה"ח — שאסור לתת משקה בשבת — אק"ה מותר לשנות ולתת האוכל תחילה ולערב בשינוי. אלא שהקשה ע"ז הט"ז, דבשבת קנו א איתא, דלרבי מותר לערב בשינוי ולא הזכיר כלילה רכה. ולכן הסיק הט"ז שם שכונת הרמ"א לפסוק כדעיה הראשונה — שהלכה כר' יוסי ב"ר יהודה, דלא אמרינן נתינת מים זהו גיבולו — אלא שהצריך הרמ"א לעשות שינוי נוסף — מלבד זה שכתב המחבר, ולא יטרף אלא מערב"ח. שיערב באצבע. אבל במ"א שם סק"ד כתב שהרמ"א פסק כבעה"ח. ולפי"ז הא שהתיר הרמ"א שם — כשנתן האוכל תחילה ולערב באצבע — הוא דוק כלילה רכה. כמ"ש הגמ' שם אליבא דרבי. וככתב הרמ"א שזהו שכתב שם שמותר אפילו לרבי בכלילה רכה. ונראה דמשו"ה ציין רבנו לדברי הרמ"א — ולא הסתפק במ"ש הרמ"א: וע"ל סימן שצ"ח וכו' — משום ששם באמת לא ביראו הא מילתא שהלכה כדברי בעה"ח, וכמ"ש הט"ז. ולזה ציין רבנו לעיין בד"מ. שהר"ם כתב בפירושו שהלכה כבעה"ח, וכדעת הרמ"א הג"ל. וכ"כ הדריכ' משה הארוך: ונראה למצוא היתר לכו"ע אפי' לא יהיה משקה מבעו"י כגון שעשעה כלילה רכה כמו שמותר לעשות הקלי כלילתו רכה וליתן האוכל תחילה ואח"כ המשקה. הרי להדיא שכונת הרמ"א היא כדברי הרמ"א, דלא סגי בנתינת האוכל תחילה

2 ז"ל הרמ"א אות א': ול"נ מאחר שכתבתי לעיל סי' שכ"א פסק מהר"א כדעת בעה"ח לענין שום וחורלל ה"ה דקיי"ל ג"כ כדברי בעה"ח דחד טעמא הוא דדעת המחזירים דכל מידי דלאו כר' גיבול לא אמרי' ביה נתינת מים זהו גיבולו כמ"ש המ"מ פ"ה ולדעת האוסרים אמרינן דהיי גיבולו והוא אסור כתב המ"מ פ"ה שכן דעת האחרונים ומאחר שפסק לעיל להחמיר נראה דגם כאן נקטינן לחומרא. עכ"ל. והיינו שלעיל בסימן שכ"א סיפ"א כתב המחבר שמותר לתת דבש לתוך חרדל בשבת ולערב טע"ט מעט. ובסוגי' ט"ז כתב: וי"א דהא דשרי לערב משקה בחרדל דוקא שנתנו מבעו"י אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום הכתושים משום של וכתב שם ה"ב: שדעת האוסרים היא דעת בעה"ח. ופסק ליתא. כרבי — ששרייתו זהו גיבולו כנ"ל בסק"ד — משום דאמרינן בירושלמי "האי מאן דשחיק תומא וכו' כדריהב משקה חייב משום לש", והביא רבנו את דברי הירושלמי שם בסק"ב. וזהו שכתב דפקטינן הכא להחמיר לענין נתינת מים במורסן, שאסור ליתן מים בשבת.

אלא שצ"ב הא שציין רבנו לד"מ. שהרמ"א כאן כתב: וע"ל סימן שכ"א סי"ז גבי שום וחורלל כיצד נהגין. וכתב ע"ז במ"כ סק"א: ר"ל דשם נתבאר דנהגין להחמיר כסברת בעה"ח. וא"כ צ"ב מה הוסיף רבנו — כצינו לד"מ — יותר ממ"ש הרמ"א כאן. ונראה שכונת רבנו להחמיר לדברי הרמ"א והט"ז שם. דז"ל הרמ"א שם — אחר שהביא המחבר שיטת בעה"ח שאסור לתת משקה בשבת —

באר הגולה

נ שס נגמ' אלינא
דרי'.

בין שהיתה מסוכנת ח בין שהיתה בריאה (פ) ג והני מילי בנבלה הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה אבל אם היתה ראויה להם בלא חתיכה לא דמטרח במה שהוא ראוי לא

ביאורי הנר"א

נשנת מותר למחכה לפני הכלבים אצל גיט' אסור שיש מוקצה. גיט' ואין מוקצה נשנת וה"ו ללא דברי הש"ע. אצל גיט' ממה שפ' דלפי' נשומט לחולה נשנת מותר לליל מוקצה אלא דדמיה נדחים אי"כ כ"ש ממה מחליה דהא שומט לא אסיק אדמיה כלל וכ"כ כמ"ש בפ"ק ד"ט משום מוכן לאדם לא היו מוכן לכלבים דזה דוקא לרי' דאית ליה מוקצה ואין לא קי"ל אלא נמוקה מחמת אסור דדמיה נדחים מ"ל וז"ע על הרא"ש והטור וע"ל סי' ש"ח פ"ג וגם אפשר לומר דקטניות הנ"ל דפליגי בחולה נשנת פליגי נפלוגות דאמוראי דפליגי אלינא דר"ש נבע"מ שמתו ור"ד מנהרדעא שקטם הלכחא וכן הסוגיות בפ"ק ד"ט הנ"ל מוכחות כמר נריה דר"י כנ"ל:

ברכת אליהו

שבהמה שמתה מותר לחתכה. בין שהיתה מסוכנת בין שהיתה בריאה. וביאר הב"י שהלכה כמר בריה דרב יוסף שחלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו. וראייתו — מדרסתו הדי"ף והרא"ש, והביאו מתניתין דשם קנו ב, "מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים" כפשוטה — ולא חילקו בין מסוכנת לבריאה — ש"מ דס"ל דבכ"ע מותר — כ"כ הב"י. ואשתמיטתא מיניה דברי הרא"ש שם פ"ג סימן כ"א. דשם מה ב אמרה הגמ' דהא דאסור לטלטל לר"ש קינה של תרנגולין, הוא משום דאית ביה אפרוח מת, ולא חזי למיכל ולא לכלבים. ופרקי' שם: הניחא למר ר"ש אמימר דאמר משמיה דרבא מודה היה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין אלא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו שמתו מאי איכא למימר. ומשני: הכא במאי עסקינן דאית ביה ביצה (שנולדה היום ומודה ר"ש בנולד — רש"י). וכתב שם הרא"ש: ואוקימנא דאית ביה אפרוח מת. ומדלא כתב, ואוקימנא דאית ביה ביצה — כמסקנת הגמ' שם — ש"מ דס"ל דמודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין. ומשו"ה אין צורך להעמיד ב, דאית ביה ביצה. וכ"כ הטור בסימן תקי"ח: בהמה שהיתה מסוכנת מעיו"ט ומתה ביו"ט מותר לטלטלה אפילו לר' יהודה היתה בריאה ומתה אפילו לר"ש אסורה היתה חולה קצת פלוגתא דר"י ור"ש. וכ"כ הסמ"ג והמרדכי ר"ש יו"ט להדיא. ח"ל המרדכי ר"ש פ"ק דביצה סימן תרמ"ב: וכן מודה ר"ש בבע"ח שמתו ומתו. ודוחזקין את הנבלה לפני הכלבים מוקי להו פ' אין צדין במסוכנת אדאם מצתה מתי תמות בהמתו. והביא המרדכי שם ראייה — מדאמרין ר"ש פ"ד דיו"ט דוקא בסוכה רעועה שמצפה וכו'. דבביצה ל ב תנן: אין נוטלין עצים מן

ועי"ל דליירי נפלתו כו' : (ח) בין. שם מ"ה ג' וכו' נריה דרב יוסף מדסתמו הדי"ף והרא"ש ש"מ דס"ל דבכ"ע מותר. גי'. ואשתמיטתא מיניה דברי הרא"ש שם ואוקימנא כו' וכ"כ הטור נפי' מקרי' וכ"כ הסמ"ג ומרדכי ר"ש י"ט להדיא והביא ראייה מדאמרין ר"ש פ"ד ד"ט דוקא נפוסה רעועה שמצפה כו' ה"נ דוקא בחולה שמצפה וכמ"ש בפ"ג דיו"ט וכ"כ הראשון ב' עבודת הקודש מ"ו ב' בהמה נריאה שמתה בין נשנת בין גיט' לא חזונה ממקומה ואפי' למחכה לפני כלב שאין אדם תנפה אימת תמות בהמה וה"ו כדגורנות ואמוקין שאין דעתו עליהם כלל היטה מסוכנת מצערצ וממחר מה מותר למחכה לכלבים שמוכנת ו מצערצ לכלבים היטה חולה מצערצ וממחר מה

וצימוקים דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מרעתיה ולא תחלוק במחוכר בין שלו בין של נכרי. ועיין תוס' דחולין יד ד"ה מחתכין — שכחו בענין, מחתכין את הדלועין — ועי"ל דאיירי בנחלשו מע"ש. הרי דאף ר' שמעון — דלית ליה מוקצה — מודה במחוכר שנתלש בשבת דהוי מוקצה. (ח) [תנן בביצה כז ב: בהמה שמתה לא ידונה ממקומה. ואיתא עלה בגמ': לימא תנן טחמא דלא כר"ש דתניא ר"ש אומר מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה אפילו תימא דר"ש מודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין הניחא למר בר אמימר משמיה דרבא דאמר מודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין שפיר אלא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו שמתו מאי איכא למימר תרגמה דעירי בבהמת קדשים (שאסורה בהנאה וטעונה קבורה וכו' — רש"י). ודייקה הגמ' מתוך המשנה הנ"ל, דאיירי בבהמת קדשים, כמו שתייך דעירי. ולפי"ז דוקא בבהמת קדשים אסור, אבל בבהמה חולין מותר. ושקיל וטרי שם בגמ': הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו שמתו מאי איכא למימר מתניתין דידקא לאשמעינן דחולין שריא ר"ש היא דלית ליה מוקצה — רש"י) אלא למר בר אמימר משמיה דרבא דאמר מודה היה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורים מאי איכא למימר (מני לא ר' יהודה ולא ר"ש — רש"י). ומסקינן: הכא במאי עסקינן במסוכנת ודברי הכל (לעולם ר"ש היא ומתני' במסוכנת דשרי ר"ש בה ואמר מחתכין את הדלועין וכו' הלכך טעמא דקדשים לא ידונה הא דחולין שריא — רש"י). וכן הובאה מחלוקת זו בשבת מה ב. והמחבר פסק

שריא. והר"ף כתב שם דכיון דהאי מסוכנת מעיו"ט, דעתיה עלירה להאכילה לכלבים ושרי לטלטלה. והביא שם הר"ן שהר"ה השיג עליו. ושרי הר"ף פוסק בסוף מס' שבת כו' יהודה ביו"ט, ולפי"ז מסוכנת אסורה. כיון שר"י חלוק על ר"ש גם במסוכנת. וכתב ע"ז הר"ן שכנראה היתה לר"ף גיוסא אחרת בגמ', במסוכנת ודברי הכל. ולפי"ז במסוכנת גם לר' יהודה שרי, ובבריאה גם לר"ש אסורה, ופליגי בחולה. וזהו שכתב הרשב"א שם שבשבת מותר בחולה וביו"ט אסור. דבזה פליגי ר"י ור"ש, והלכה כר"ש בשבת וכר"י ביו"ט. וכתב הב"י בסימן תקי"ח שהטור תופס כעיקר את

אלא צריך גם שתהיה הכלילה רכה. כיון שפסקינן כדעת בעה"ח. 3 בפנים הבאנו דברי הטור בסימן תקי"ח שכתב שכמסוכנת כו"ע מדרש שמתו. ובבריאה כו"ע מדרש אסורה. ומחלוקת ר"י ור"ש היא בחולה דמסקת. וכן הבאנו אח"כ דברי הורש"א בספר עבודת הקודש. וזה עפ"י גירסתם בגמ' בביצה כז ב. דכפנים הבאנו דברי הגמ' שם — אהא דתנן. "בהמה שמתה לא ידונה ממקומה" — דאיירי במסוכנת. ופירש"י שם כ"ה הבי"ע במסוכנת: לעולם ר' שמעון הוא ומתני' במסוכנת דשרי ר"ש בה ואמר מחתכין את הדלועין וכו' הלכך טעמא דקדשים לא ידונה ממקומה הא דחולין

ברכת אליהו

וכתב ע"ז הרא"ש שם פ"א סימן כ': משום דלאו הלכתא היא דמיירי בחולה שחלה היום ואסר ליה משום מוקצה ואנן קיי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה מחמת אסור אלא בנר שהדליקו בשבת דדחיה בידיה וגרונות וצימוקים וכיוצא בהן ומוקצה מחמת חסרון כיס כמו שפסק רב אלפס בפרק בתרא דשבת. א"כ — דלית ליה מוקצה אלא דדחיה בידיה, והשושט בשבת מותר — כ"ש מתה מאיליה דלא הוי מוקצה. דהא שוחט בשבת לא אסיק אדעתיה כלל שתשחט הבהמה בשבת, כיון שלא היה לו חולה מבעו"י, ואפ"ה ס"ל דלא הוי מוקצה, כ"ש בהמה שמתה מאיליה — שאדם יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו — דלא הוי מוקצה. וכ"כ — הא דבהמה בריאה שמתה אסורה — כמ"ש בפ"ק דיו"ט. דבביצה ו ב אמרינן: השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דחנן מחתכין את הדלועין לפני בהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן. הרי דביארה הגמ' הא דנבלה אסורה, משום דביה"ש היתה מוכנה לאדם, ומוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, ולפי"ז אפשר לומר שהשושט בשבת לחולה מותר בטלטול, משא"כ בהמה שמתה — אסורה. והיינו משום שבהמה שנשחטה עומדת לאדם, ואילו בהמה שמתה עומדת עתה רק לכלבים, וביה"ש לא היתה מוכנה לכלבים אלא לאדם. ומוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, ומשום חמור יותר בהמה שמתה מבהמה שנשחטה. אבל א"א לומר כן. דזה — דאמרינן שם, "מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים — דוקא לר' יהודה דאית ליה מוקצה, ומשום"ה בעינן שיהא מוכן ביה"ש לכלבים. ואנן לא קיי"ל דמוקצה אסור, אלא במוקצה מחמת אסור דדחיה בידיה, כנ"ל בדברי הרא"ש בחולין שם. וכיון דקיי"ל כר"ש, א"א לומר שבהמה שמתה אסורה, משום דלא הוי מוכן לכלבים. וע"כ הטעם משום שמודה ר"ש בבהמה שמתה שאסורה. וא"כ צ"ע שחלה בחולין שם והטור כר"ש סימן ש"ח, שפסקו שם כרב דמי שהשושט לחולה שנחלה בשבת, מותר לבריא ואינו מוקצה. ואילו בענין מחלוקת האמוראים אי מודה ר"ש בבע"ח שמתו, פסקו הרא"ש והטור כמ"ד דמודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין והווי מוקצה, כנ"ל, וע"ל סימן ש"ח ס"ב, וגם אפשר לומר דסוגיות הנ"ל דפליגי בחולה בשבת פליגי בפלוגתא דאמוראי

הסוכה אלא מן הסמוך לה (כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגנה או בפרדס אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה — רש"י) ותניא עלה בבביתא דר"ש מתיר. ופריך: והא קתיר אהלא. ומשני: הכא בסוכה נופלת עסקינן ור"ש לטעמיה דלית ליה מוקצה דתניא מותר השמן שבנר ושכבצורה אסור ור' שמעון מתיר. ושאלה הגמ': והא לא דמי התם אדם יושב ומצפה אימתי יכבה נרו הכא אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו. ותירצה: הכא בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עלויה. הרי דגם ר"ש מודה שבסוכה בריאה — שלא היה חשש שתפול — אסור משום מוקצה. וה"נ — בענין בהמה שמתה — דוקא בחולה שמתה שימתו. וכמ"ש בפ"ק דיו"ט הנ"ל. דמתניתין ד, בהמה שמתה" איירי במסוכנת. וכ"כ הרשב"א בס' עבודת הקודש דיני מוקצה ונולד סימן כ': בהמה בריאה שמתה בין בשבת בין ביו"ט לא ייזנה ממקומה ואפי' לחתכה לפני כלבו שאין אדם מצפה אמתי תמות בהמתו וה"ז בגרונות וצימוקים שאין דעתו עליהם כלל. היתה מסוכנת מבערב ולמחר מתה מותר לחתכה לפני כלבים שמוכנת זו מבערב לכלבים היתה חולה מבערב ולמחר מתה בשבת מותר לחתכה לפני הכלבים אבל ביו"ט אסור שיש מוקצה ביו"ט ואין מוקצה בשבת, עכ"ל. הרי דפסקו כל הנ"ל כר"ש בבע"ח שמתו, דדוקא במסוכנת שציפה למותה מותר לטלטלה, אבל בבריאה אסור. וכל זה דלא כדברי השו"ע שכתב שמחתכין את הנבלה בין שהיתה מסוכנת בין שהיתה בריאה, אבל צ"ע ממה שפ' דאפי' בשוחט לחולה שנחלה בשבת מותר, וכמו שיבואר. דאיתא בחולין טו ב: אמר ר' יצחק בר אדא אמר רב השוחט לחולה (שנחלה ביום השבת — רש"י) בשבת אסור לבריא (לאכול בריא מאותה בהמה בו ביום דאע"ג דאסור שבת ליכא דפיקוח נפש דוחה את השבת אסור מוקצה מיהא איכא דכין השמשות מוקצה הואי ולא היתה ראוי לישעט בשבת דהא עדין לא היה חולה — רש"י). ובסוף הסוגיא שם איתא: אמר רב דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא. ופירש"י בד"ה הלכתא השוחט לחולה בשבת: לחולה מבעו"י. אבל הרי"ף שם לא הביא הא דרב יצחק בר אדא — "השוחט לחולה בשבת אסור לבריא" — אלא הביא רק את רב דימי, שהשושט לחולה מותר לבריא,

המקרים סוכר ר"ש דלא הוי מוקצה. שכיון שאין כאלו דחייבי בידיה, לא הוי מוקצה. אף שאינו יושב ומצפה אימתי תשחט. ולפי הסבר זה סוברות שני הסוגיות כמר בריה דרב יוסף, שבע"ח שמתו מותרין. וע"ז כתב רבנו שאפשר גם לפרש את מחלוקת הסוגיות באופן אחר. שאין מחלוקתם אם שחיטה דמיא למיתה, אלא דפליגי במיתה גופא. והיינו שהסוגיא בחולין — שסוברת שבהמה שנשחטה אסורה בטלטול — ס"ל כמר בר אמימר שבע"ח שמתו אסורים. והסוגיא דביצה — שסוברת שבהמה חשיבא, "מוכן לאדם" — ס"ל כמר בריה דרב יוסף שבע"ח שמתו מותרין. וסיים רבנו, וכן פסק לפי הסבר זה נראה שהלכך כמר בריה דרב יוסף, כיון שרב דימי סתם כוותיה, וכן הסוגיות דביצה מוכחות כוותיה. ולכאורה נראה שרבנו פסק כמר בריה דרב יוסף — שבע"ח שמתו מותרין — שכן סיים בזה שהסוגיות סתמו כמורו. אבל המ"כ בסק"ז כתב: ובספר א"ר מסתפק בבריאה דלא היתה דעתו כלל מבעו"י שתמות ואיכיל ממנה לכלבים דהיה אסור בטלטול לכו"ע משום מוקצה וכן בכאור הגר"א לא בירא ליה בזה. ונראה כוונתו ש"ש רבנו בתחילה, דאישתמטתיה לבי דברי הרא"ש בשבת — שנראה מדבריו שפסק שבהמה שמתה אסורה. וכתב שם רבנו שדברי הרא"ש — שבהמה בריאה שמתה אסורה — מוכח גם מדברי הטור, הסמ"ג והמרדכי.

גירסת הרי"ף, ומשום"ה כתב שיש חילוק בין בריאה, חולה ומסוכנת. 4 כד"א כתב על דברי רבנו: ועיין סימן ש"ח ס"ב דמביא שם רבנו בשם הרשב"א דס"ל באמת דגם כשוחט לחולה אם לא היה חולה מע"ש דאסור וסוגיא דחולין דאיתא דשרי לחולק לא איתא כסוגיא דביצה דאוסרת בבהמה בריאה לשחוט, עכ"ל. וצ"ע הא דכתב שהסוגיא בביצה אסורה. דלא היה סוגיא כוונתו. דשם ו ב שמעם שבהמה שנשחטה מותרת, דהא ק"ל לה, "מוכן לאדם". ואולי כוונתו לסוגיא שם כזו כדמסקינן — אהא דחנן, "בהמה שמתה לא ייזנה ממקומה" — דאייירי במסוכנת. ומשמע דאולי הכי אסורה. אבל רבנו שם כלל לא הזכיר סוגיא זו. ואפשר לאולי לפרש כוונת רבנו באופן אחר קצת, וגם יתקשרו הדברים עם מה שכתב רבנו בהמשך דבריו. דשם סק"ו הביא רבנו את שיטת הרשב"א בחולין שהסוגיות הנ"ל — חולין טו א שבהמה שנשחטה אסורה משום מוקצה, וביצה ו ב דקרי לבהמה, "מוכן לאדם" — חלוקות, וביאר שם שאפילו למר בריה דרב יוסף דס"ל, "מודה ר"ש בבע"ח שמתו שחן מותרין", יש לחלק בין בהמה שמתה לבהמה שנשחטה, שבהמה שמתה אינה אסורה בטלטול משום שאדם יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו, דמיתה שכיחא, אבל בהמה שנשחטה בשבת אסורה בטלטול, שאין אדם יושב ומצפה אימתי תשחט בהמתו. חזויה סברה הסוגיא בחולין שחילקה בין ביטול לחיטה. אבל הסוגיא דביצה הנ"ל סוברת שאין חילוק בין שחיטה למיתה. ובשני

מרחינן (י) (וע"ל סימן שכ"א) אם מותר לחמט דק דק לפני עופות): ח ס אין חותכין שחת (פי' ידק של מנוחה שנקצר טרם שנתנשלה העפופה) וחורבין לפני בהמה בין דקה בין גסה ע משום דכלא חיתוך נמי חוי לאכילה: ט פ אין אוכסין את הגמל דהיינו שמאכילו בידו כל כך עד שמרחיבין בני מעיו כאבוס ולא דורסין (יא) צ דהיינו שדורס לו מאכל בגרונו (יב) למקום שאינו יכול

ביאורי הגר"א

(ט) וה"מ כו'. ולא כ"כ גדלעין מפני שמתמן קשין כמ"ש נגמ' סס: (י) וע"ל. עמ"ז ומ"ש לעיל סס:

ברכת אליהו

לחולה שנחלה מבעו"י, כרב פפא שם — וכן הסוגיות דפ"ק דיו"ט הנ"ל מוכחות כמר בריה דרב יוסף כנ"ל. [דלעיל בסימן שי"ח סק"ד הוכחנו מסוגית הגמ' בביצה ו ב, הנ"ל בס"ק זה, שהלכה כמר בריה דרב יוסף. דאיתא שם בגמ': השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דתנן מחתכין את הדלועין לפני בהמה ואת הנבלה לפני הכלבים ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן. והקשו שם התוס' בד"ה השתא: תימא היכי הוי מוכן לאדם אדרבא לא הוי מוכן לאדם דבין השמשות לא מצי שרשא דשמא שבת הוא. אבל לפי מ"ש בסימן שי"ח שם לא קשה מידי דלמר בריה דרב יוסף — דאמר „חלוק היה ר"ש אף כבע"ח שמתו שהן מותרין" — הוי בהמה מוכן לאדם, כיון שלא דחיה בידים. ועוד כתבנו שם שכן מוכן מהסוגיא דריש ביצה ב ב. שרבה אמר שם, דהא דתנן שם ב א שביצה שנולדה ביו"ט אסורה, הוא משום דאיידי ביו"ט שחל להיות אחר השבת, ומשום הכנה. ופריך שם: שבת דעלמא חתתרי. וקשה. הרי התרנגולת היא מוקצה מחמת איסור שחיטה, ולפי"ז יש לאסור גם הביצה ומאי פריך „שבת כעלמא חתתרי". ומוכח מכאן שהתרנגולת מוכנה לאכילה, וכשחששתי תהיה מותרת, ומשו"ה פריך שיש להתיר הביצה בשבת. הרי שרב דמי שסתם בחולין טו ב שהשושט לחולה מותר, והסוגיות דפ"ק דביצה, מוכחות כמר בריה דרב יוסף שבהמה שמתה בשבת מותרת בטלטול].

(ט) ולא כ"כ גדלעין — דאיידי דוקא גדלעין קשין. כמ"ש בענין נבלה, וה"מ בנבלה קשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה" — מפני שסתמן קשין כמ"ש נגמ' שם. [דבשבת קנה א הביאה מחלוקת רב הונא ורב יהודה. רב הונא ס"ל: למטרח באוכלא טרחין (דכרז שמחילו אוכל קודם תיקון זה טרחין) ומשונין לייפותן לה — רש"י] לשוויי אוכלא לא משונין. ור' יהודה ס"ל: שוויי אוכלא משונין מטרח באוכלא לא טרחין. ואיתא שם: ח"ש מחתכין את הדלועין לפני בהמה ואת הנבלה לפני הכלבים מאי לאו דלועין דומיא דבהמה מה נבלה דריכיא אף דלועין דריכיא אלמא טרחין באוכלא ותיובתא דרב יהודה לא נבלה דרמיא דלועין מה דלועין דאשוני (קשין — רש"י) אף נבלה דאשוני היכי משכחת לה בבשר פילי א"י בגורייתא זוטרי (כלבים דקאמר בגורייתא זוטרי דכל נבלה קשה להן — רש"י). הרי דפשיטא לגמ' דסתם דלועין קשין. (י) עיין ט"ז סק"ד. שתתה על דברי הרמ"א לעיל בסימן שכ"א סעיף ט', שאסר לחתוך בשר חי דק דק לפני העופות הואיל ואינן יכולין לאוכלו בלא חתיכה — קא משוי אוכלא. שהרי כאן פסק המחבר שמטרח באוכלא אסור ושויי אוכלא שרי, וכיון שהעופות יכולין לאכול בלא חיתוך, הו"ל שוויי אוכלא ושרי. ועיין מ"ש לעיל שם סקי"ב.

(יא) רש"י. [דתנן בשבת קנה ב: אין אוכסין את הגמל ולא

דפליגי אליבא דר"ש כבע"ח שמתו. [דלעיל בסימן שי"ח סק"ד הבאנו סוגית הגמ' בחולין. דשם יד א תנן: השושט בשבת וביה"כ אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו. כשרה. ואיתא עלה בגמ': אמר רב הונא דרש חייא בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבריא למימר ר' יהודה היא. ושקלינן וטרינן שם ה' ר' יהודה. ואיתא שם יד ב: אמר רב ששת בריה דרב אידי ר' יהודה דנרות היא דתניא מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דביר ר' יהודה אימר דשמעית ליה לא יהודה במוקצה מחמת מיאוס מוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה אין דתנן ר"י אומר כל נרות של מתכת מטלטלין חרץ מן הגר שהדליקו בו באותה שבת ודלמא שאני התם דהוא דחיה ליה בידים. ולפי סוגיא זו יש חילוק במוקצה מחמת איסור בין אם בא מעצמו לבין אם דחאו בידים. ובהמה שנשחטה בשבת הוי מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו, ומשו"ה לא הוי מוקצה. ורק בנרות שדלקו באותה שבת אסורים — אף לאמר שכבו — משום שדחאום בידים. וקשה טו א איתא: תני תנא קמיה דרב המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשתיק ליה רב מ"ט משתיק ליה וכו'. ומסקינן שם: תנא שוחט תנא קמיה דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל א"ל מאי דעתך כר"מ (דאמר שם: המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל) עד כאן לא קשרי ר"מ אלא במבשל דראוי לכוס (דכין דאיסור שבת ליכא בשוגג הוא איסור מוקצה נמי ליכא דמעיקרא הוי חזי לכוס חיה — רש"י) אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא (נהי דאיסור שבת ליכא משום מוקצה מיהא אסורה דביה"ש לא הויא חזיא לכוס — רש"י). ופריך: והא מתניתין דשוחט הוא ואמר רב הונא דרש חייא בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומיה ונסבין חבריא למימר ר' יהודה היא הא ר' מאיר שרי. ומשני: כי שרי ר"מ כגון שהיה לו חולה מבעו"י. ולפי סוגיא זו — בהמה שנשחטה בשבת הוי מוקצה, ולא דמי למבשל בשבת, שהיה ראוי לכוס מבעו"י. ועפ"י סוגיא זו אמר שם רב פפא: פעמים שהשושט מותר כגון שהיה לו חולה מבעו"י. ולפי"ז יוצא שסוגיא זו חלוקה על הסוגיא שם יד ב, שהבאנו לעיל. ששם איתא שבהמה שנשחטה בשבת אינה מוקצה, כיון שלא הוי מוקצה שדיחיה בידים. ואפשר לומר ששתי הסוגיות פליגי במחלוקת האמודאים אליבא דר"ש — אי מודה ר"ש כבע"ח שמתו. שהסוגיא הראשונה — שחילקה בין מוקצה מחמת איסור שדחאו בידים למוקצה הבא מעצמו — סוברת כמר בריה דרב יוסף שאמר „חלוק היה ר"ש אף כבע"ח שמתו שהן מותרין". והסוגיא השנייה — שחילקה בין מבשל לשוחט בשבת. דשוחט לא חזי לכוס והוי מוקצה — כ"ל כמר בר אמרימר. דאמר „מודה ר"ש כבע"ח שמתו שהן אסורין". ורב דמי מנהדרעא שסתם שם טו ב: הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לכריא באומצא — ולא חילק בין חולה שנחלה בשבת

באר הגולה

ק שם נמשנה ונגמל
וכר"י.
ר משה שם ונגמ'
וכר"י ויהיה.
ש שם נמשנה.
ת שם נמשנה.
א שם נמשנה.
ב שם נמשנה.
ג משה שם נמשנה
הענין ופס' ר"י נמשנה
כר"י נמשנה.
ד שם נמשנה.
ה שם נמשנה.
ו שם נמשנה.
ז שם נמשנה.
ח שם נמשנה.
ט שם נמשנה.
י שם נמשנה.

להחזירו אבל מלעיסין ק אין ממרים את העגלים אבל מלעיסין איזו המראה למקום שאינה יכולה להחזיר הלעטה למקום שיכולה להחזיר. הג"ח: (יג) ודין מלעיסין ואיזו מלעיסין מלעיסין (מהר"ל): י ר מותר ליתן מאכל בפיהם של תרנגולים: יא ש אין נותנין מים ולא מזונות לפני דבורים ולא לפני יוני שובך (יד) ויוני עלייה ת ולא לפני חזיר א אבל נותנין לפני אוזנין ותרנגולים ויוני בייתות ב וכן לפני כלב שמוזותיו עליך: יב (טו) נמותר להאכיל תולעת המשי: יג ד מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים ולא חיישינן שמא יתלוש מהם אבל לא על גבי מוקצה מפני שאיסורו קל וחיישינן שמא יתן לה ממנו בידים ודוקא להעמידה על גביו ממש ה אבל לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם מותר: יד ו נמולין מאכל מלפני חמור ונותנים לפני שור אבל אין נוטלים מלפני שור ליתן לפני חמור מפני שנמאס ברירי השור ואין ראוי עוד לחמור. הג"ח: (טז) ויש מחמירין ג"כ בשאר מיני נהמות ליקח מלפני חמור וליתן לפני חמור. (מדרש פ' מולין ופס"ט): טז ואסור לגרוף האבוס לפני שור של פטם ח אפילו אבוס של כלי גזירה אטו של קרקע דאתי לאשווי נומות ט ואסור גם כן לסלק התבן מלפניו לצדדין:

שכה עכו"ם שעשה מלאכה בעד ישראל. וכו' ט"ז סעיפים

א א מותר לזמן עכו"ם בשבת ב ומותר ליתן מזונות לפניו בחצר ג (א) לאכלן ואם נמלן ויצא וכו' הר"ף ור"ס ורמב"ם נפ"ו מה"ש. ב שם נמשנה. ג רמב"ם שם ור"ה שם מה"ש.

ביאורי הג"א

(יא) דהיינו. רש"י: (יב) למקום. טור ולמד
(יג) ודין תרנגולים. גמ' שם: (יד) ויוני עלייה. גמ': (טו) עט"ו.
מעגלים: (יג) ודין תרנגולים. גמ' שם: שכה (א) לאכלן. ירושל' אין נותנין מזונות לעכו"ם

ברכת אליהו

להחזיר. הלעטה — למקום שיכולה להחזיר. דתניא: מהלקטין לתרנגולין ואין צריך לומר שמלקטין ואין מלקטין ליוני שובך וליוני עלייה ואצל שאין מהלקטין. ואמרה הגמ' שם: מאי מהלקטין ומאי מלקטין אילימא מהלקטין דספי ליה בידים (תוחבו לתוך פיו — רש"י) מלקטין דשדי ליה קמיהו מכלל דיוני שובך ויוני עלייה מישדא קמיהו נמי לא (כתמיה ואמאי לא מאי טרחא איכא — רש"י) אלא לאו מהלקטין למקום שאינה יכולה להחזיר מלקטין למקום שיכולה להחזיר מכלל דהמראה בכלי ותיוכתא דרב יהודה. הרי דהשוותה הגמ' דין תרנגולין לעגלים].
(יד) גמ'. [בבא"ג בריש הסעין סק"ג ציין למשנה. דתנן בשבת קנה ב: ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך. ומ"ש המחבר „ויוני עלייה“, הוא בגמ' שם. שבסק"ג הבאנו דברי הברייתא שם: ואין מלקטין ליוני שובך וליוני עלייה. ומסיק שם בגמ': ודקא קשיא לך יוני שובך ויוני עלייה למישדא קמיהו נמי לא הני מזונותן עליך והני אין מזונותן עליך.
(טו) עיין ט"ז סק"ג — שהטעם הוא — לפי שמוזנותיו עליך שאין לו מה שיאכל כ"א מה שנותן לו האדם.

דורסין אבל מלעיסין. ופירש רש"י בד"ה אין אובסין: מאכילין אותו הרבה על כרחו ותוחבין לו בגרונו ובגמרא מפרש לשון אובסין עושין לה כמין אבוס בתוך מעיה. וכד"ה ולא דורסין: שדורס לה בתוך גרונה את השעורין מיהו לא הוי כ"כ כמו אובסין. והוסיף הד"א: אבל הרמב"ם בפ"י המשניות מפרש שלא ישימו בחזקה הגמל על המאכל כדי שיאכל הרבה].
(יב) בסק"א הבאנו דברי המשנה בשבת קנה ב. דאין דורסין את הגמל. ופירש"י שתוחבין לו הרבה לתוך גרונו. והמחבר הוסיף כאן: דהיינו שדורס לו מאכל בגרונו למקום שאינו יכול להחזירו. והוא מדברי הטור שכתב כן. ולמד דין זה מעגלים. [דשם תנן: ואין מאמירין את העגלים אבל מלעיסין, ושאלה שם הגמ': איזו היא המראה ואיזו היא הלעטה. ואמרינן דפליגי בזה אמוראי. רב יהודה אמר: המראה למקום שאינה יכולה להחזיר הלעטה למקום שיכולה להחזיר. ורב חסדא אמר: אידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר והמראה בכלי והלעטה ביד. ופסק הטור כרב יהודה, ולפי"ז אסור לדרוס במקום שאינם יכולים להחזיר. ולמד הטור מעגלים דהו"ה לגמל].
(יג) גמ' שם. [דבסק"ג הבאנו מחלוקת רב יהודה ורב חסדא בשבת קנה ב איזוהי המראה ואיזוהי הלעטה. ואיתא שם בגמ' תיוכתא אדרב יהודה דאמר: המראה — למקום שאינה יכולה

שכה (א) [אבל לא לאוכלן אסור. וכתב בבא"ג סק"ג, שהמ"מ כתב דין זה שהוא מהירושלמי]. וז"ל המ"מ בהל'

אין נזקקין לו (ב) ודוקא שהעכו"ם בחצר ד אבל אם עומד בחוץ ופשוט ידו לפניו שידוע הוא שיוציאוהו (ג) או ליתן לו שאר חפצים שדרך להוציא אסור (ד) אפי' אם עומד בפנים אפילו אם החפצים של עכו"ם שהרואה אינו יודע שהחפצים של עכו"ם. הג"ה: (ה) ואפילו כיחד לו מקום

ביאורי הגר"א

לגמ' וכ"מ בגמ' דקא' נטלן ואלא כו': (ב) ודוקא. מדקאמר נחלו. חס' וכן מהירוש' שכל שידוע שע"מ לגמ' אסור: (ג) או ליתן. מדקא' מזונות וע"כ לא שרי נ"ה אלא נפ"ש מי שילא כו' ומירושל' הנ"ל כמש"י שידוע כו' שדך כו': (ד) אפילו אם. לאפוקי

ברכת אליהו

שלכן מותר משום „דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי דאפי' מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעה"ב". והמחבר שפסק, דאף אם החפץ של עכו"ם אסור, הוא לאפוקי מתוס' הנ"ל, שמפורשים מתני' דריש שבת — שע"ז אומרת הגמ' שפטור ומותר — בכח"ג שהחפצים של עכו"ם. אלא כמ"ש הרא"ש שם פ"א ס"א והר"ן שם, דגם בחפץ של עכו"ם אסור. והא דאמרינן שם דפטור ומותר, היינו שאין כזה איסור הוצאה והכנסה. ואמנם יש בזה משום איסור לפני עור, אבל המשנה לא מיירי מאיסור לפני עור.

(ה) דיש מתירים, משום שע"ז שיחד לו מקום, הרי כאילו אותו מקום מושאל או מושכר, ושכירות קניא. וכמ"ש בפסחים ו א: נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער וכי' יחד לו בית אין זקוק לבער. והטעם הוא כמש"ש, דכי מעילי לבית' דנפשיה קא מעיל. וזו דעת הראב"ה, דב"ה שבת סי' קצ"ח שהובאה במדריכ' בפ"ק דשבת סימן רנ"ג. והמדריכ' עצמו שם סובר שאסור אף בייחד לו מקום. ודחה דלא אמרינן אלא בחמץ כמש"ש למימרא כו' שאני כו'. [בחיידוש אנשי שם אות כ' כתב: ולהר"ר מרדכי נראה דהמדריכ' בספר פ"ק דפסחים ימצא דאפי' שכירות לא קניא אלא גבי חמץ מגזרת הכתוב, ע"כ. והיינו דאיתא בפסחים שם בהמשך לשון הגמ': למימרא דשכירות קניא והתן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דיהא אמרו מפני שמכניסין לתוכו ע"ג ואי ס"ד דשכירות קניא כי קא מעיל לבית' דנפשיה קא מעיל שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא (שמות יב, יט) מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך. הרי שרק לגבי חמץ אמרינן, דמהני יחד לו בית מגזרת הכתוב. אבל לא חשבינן ליה לבית' דנפשי', דשכירות לא קניא לענין דברים אחרים]. וכמ"ש בפ"ק דע"ז בהדיא דשכירות לא קניא ואסור בשבת שכירות ע"ש שקלא וטריא בארוכה.

שבת פ"ו הכ"א: ...וכן אמרו בירושלמי אין נותנין מזונות לעכו"ם על מנת לצאת. ובירושלמי שבפינו בשבת פ"א ה"ח איתא: אין נותנין לעכו"ם על מנת לצאת. וכ"מ בגמ' דידן דקאמר נטלן ויצא כו'.

(ב) איתא בשבת יט א: נותנין מזונות לפני הנכרי בחצר. ומדקאמר בחצר, משמע דוקא כשהנכרי בחצר אבל אם עומד בחוץ ופושט ידו לפניו משמע דאסור ליתן להדיא ע"מ להוציא — תוס' בשבת ג ד"ה כבא. וכן מ' מהירושלמי פ"א דשבת הי"ח, הנ"ל בסק"א: אין נותנין לעובר כוכבים ע"מ לצאת. הרי שכל שידוע שע"מ לצאת אסור.

(ג) מדקאמר בגמ' בשבת יט א, „נותנין מזונות לפני הנכרי בחצר, מ' דוקא מזונות, דמסתמא יאכלם הנכרי שם. אבל „שאר חפצים שדרך להוציא אסור“. ושם יח ב איתא, שכ"ה מחירין למכור ולהשאל חפץ לנכרי בע"ש, אם יש שהות שזוכרי יצא מפתח ביתו בע"ש. וע"כ לא שרי ב"ה שם לתת לנכרי אלא בע"ש, כד"ל שיצא מפתח ביתו בע"ש. הרי דבענין שיוציאו בע"ש. אבל לתת לו בשבת, חפצים שדרך להוציא אסור. וכ"מ מירושלמי דשבת פ"א ה"ח הנ"ל בסק"א: אין נותנין מזונות לעכו"ם ע"מ לצאת. ומהאי טעמא אסור לתת לנכרי כשעומד בחוץ וכן אסור לתת לו שאר חפצים אף כשעומד בפנים. וכמש"ו המחבר, לענין עומד בחוץ שאסור, מפני — שידוע הוא שיוציאו. והטעם — שאסור בשאר חפצים — הוא מפני „שדרך להוציא“.

(ד) [בדפוס השו"ע צויין ס"ק זה על מ"ש המחבר: אפי' אם עומד בפנים. וכתב הר"א דהוא ט"ס, והציון צ"ל על מ"ש המחבר: אפי' אם החפצים של עכו"ם].

תנן בשבת ב א: פשוט העני את ידו לפניו ונתן לחוץ ידו של בעה"ב וכו' העני חייב ובעה"ב פטור. ואיתא בגמ' דמ"ש „פטור“ היינו פטור ומותר. והתוס' שם הקשו למה פטור ומותר, הרי הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול. ותיירו

דברי המ"א, וכתב על דברי המחבר: משמע אבל בסתם אסור בחמץ דמי לשאר חפצים שנחבאו לליל סימן שבי"א לפי שאין דרך לאכול החמץ בבית ישראל וכו' ודלא כהמ"א. ומדברי רבנו שם בסק"כ מ' שהסכים לדברי המ"א. והוכיח זה מדברי הירושלמי — המובאים בפנים — שכת' שאסור רק על מנת לצאת, מ' דמסתמא מותר.

2 הד"א מבאר שכונות רבנו בצינו לפ"ק דע"ז היא, מהא דתנן שם כ"א א: אף במקום שאמרו להשכיר (לגוי) לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים וכו' ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו (הרואה שמחממין בשבת אומר שהכלים שחליץ של ישראל הן — רש"י). ושם כ"ב, כב א, דנה הגמ' מדוע זה נקרא על שמו. וכונות רבנו — עפ"י ביאורו של

1 איתא בשבת יט א: נותנין מזונות לפני הנכרי בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו. וכתב הר"א: ומדקאמר נטלן כו' משמע דהנתינה הוא ע"מ שלא להוציא רק דהעכו"ם נמלך והוציא מדלא קתני נטלן להוציאן כו', ובבה"ל ד"ה לפניו כתב, דמהירושלמי המובא בפנים משמע בהדיא דלאו דוקא לפניו דהו"ה בידו דכתב אין נותנין מזונות לע"ג ע"מ להוציא ומשמע דרק ע"מ להוציא אסור אבל כלא ע"מ להוציא מותר ליתן לו בכל גווני דלא הזכיר לפניו כלל וכו'. וע"ע מש"ש בזה.

ולקמן בסימן תמ"ד ס"ד כתב המחבר — כדן ערכ פסח שחל להיות בשבת — אם נשאר פת יכול ליתנו לעכו"ם על מנת שלא לצאת בו לרה"ר דרך הערמה. וכתב שם המ"א סק"ז: פ' שנתנו לו סתמא ולא יאמר לו להוציאן לרה"ר. והחך יעקב שם סק"ז חולק על

באר הגולה

ו הנהגות מ"י פ"ו
נפש א"ו.
ז ר"י נחמ"ג.

מנע"י יס להחמיר (מרדכי פ"ק דשבת): ב. ו. היבא דאיכא משום דרכי שלום או בעכו"ם אלם מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י עכו"ם וה"ה לנזק מזה כגון להוליך חמץ מנימו נפסא. (מרדכי): ג. ו. מותר להחליף משכון בשבת אם הוא מלבוש ויוציאו דרך מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם בישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללבושו. הג"ה: (ה) ועוד שהעכו"ם יקח המשכון עלמו

ביאורי הגר"א

נארכזה: (ו) היבא. ממ"ש נס"י פ"ה ואפי' להאוסרין דשם כאן יס להקל: (ז) מותר. עלה אמרו ג"ה מ"י שלח אלם כמוליכו להדיא: (ח) וטוב. פ"ה ד"ע ל"ז א' וע"ש רש"י ותוס' ד"ה משום ועמ' ד"ה

ברכת אליהו

(ו) בסק"ג הבאנו דברי הגמ' בשבת יח ב, שב"ה מתירין למכור ולהשאל חפצו לנכרי בע"ש, רק אם יש שהוא שיצא הנכרי מפתח ביתו ש' ישראל מבעור יום. וע"כ לא אמרו ב"ה שאסור אם אין ש' וזהו כד' שיצא הנכרי בע"ש אף דשאלה לא הוי מקח וממכר, אלא במציאו הנכרי להדיא בשבת בלא דרך מלבוש. אבל לך דרך מלבוש מותר אף בשבת. (ח) פ"ה דיו"ט א. רמזן בבביצה לו ב, שביו"ט ושבת לא מקדישין. ובגמ' שם לו א: גזרה משום מקח וממכר. וע"ש רש"י ותוס' ד"ה משום. [נרש"י כתב: דלמקח וממכר דמו שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח. יג) אי נמי מקח וממכר אתי ליד דכתיבת שטרי מכירה וא"ת הויא לה

(ו) [בבא"ג סק"ו ציין להגהות מיימוניות פ"ו [דשבת] בשם אור זרוע. וזה שם באות ת'. ושם סיים דהא דמותר, הוא "לדין השתא דלית לן רה"ר דאורייתא". וכתב בשעה"צ סק"ג: ואף דהרבה פוסקים ס"ל דגם לדין אית לן רה"ר לענין שבות ע"י א"י סמכין בזה על המקילין וכפרט שלא ימסרו לידו אלא יקחנו בעצמן]. וכמ"ש בסמ"ע ש"ז ס"ה: דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהי' שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה. ושם הביא המחבר דעת האוסרין בכה"ג. [ועמש"ש בס"ק יג, יד]. ואפילו להאוסרין דשם כאן יש להקל'.

הד"א — דחזין שהגמ' משהו שכירות שהעכו"ם מכנים ע"ז לשכירות דשבת. ולפיכך לא מהני בדינו יחד לו מקום מבעור יום, כמו דלא מהני שכירות במרחץ.

וחתן לומר שכונות רבנו היא, להא דאיתא שם טו א. והיינו דבסמ"ע רמ"ז פ"ג פסק המחבר: אסור להשכיר או להשאל בהמתו לעכו"ם כדי שיעשה בה מלאכה בשבת שאדם מצווה על שביחת בהמתו. ושם בסק"ו ציין רבנו לע"ז טו א. וביארנו שם בברכת אליהו, דאיתא בגמ' שם, שאסור למכור לעכו"ם בהמה גסה שאם ישאילנה או ישכירנה. ומסקינן שם, שאם ישאילנה או ישכירנה לשבת, יצא שהישראל עובר על שביחת בהמתו, משום דשכירות לא קניא. וגם המ"א כאן ציין לעיין בסמ"ע רמ"ז, ובמחצית השקל ציין לע"ז טו הנ"ל.

ובסמ"ע רנ"ב סוף א' כתב בהג"ה: ויש מתירין שיוציא העכו"ם בשבת אם ייחד לו העכו"ם מקום מבעור יום בבית ישראל ויש להחמיר. ושם בסק"ג כתב רבנו, שדעת היש מתירין היא, מהא דפסחים ו א הנ"ל, שמוכח ששכירות קניא, וכמ"ש רבנו כאן. ועל מה שסיים הרמ"א שם, "ויש להחמיר" ציין רבנו שם בסק"ד למרדכי המובא כאן בפנים, שמפסחים שם מוכח להיפך. וראה עוד במ"א סק"ה ובמקומות שצייין שם ובספרי הכללים בענין שכירות לא קניא. ובביור הלכה (ירושלים התשל"ט) בפסחים שם כתבו ש, ומסקנתו של הרמ"א להחמיר בדני שבת מסבירה את דעתו כאן כהל' חמץ. ואשמיטתיה להו דברי המרדכי בפ"ק דשבת סימן רנ"ג — המוכאים בפנים, והובאו גם בסמ"ע רנ"ב סק"ג — שמסביר שאמנם הסוגיא דפסחים היא כמו התוס' שיחד לו בית קשור אם שכירות קניא. ובכ"ז ישנה דא"ל להיפך, משום, "דאינו מותר אלא בחמץ שנאמר לא ימצא".

ולא שהמתירין היו מפרשים, דסוגיא דפסחים היא מחמת ששכירות קניא, היה מקום לומר שאין משם סתירה לשיטתם ששכירות קניא. שהי' אפ"ל כפ"י רש"י שהבאנו בברכת אליהו סימן רנ"ב סק"ג הנ"ל. שרש"י מפרש שם, "וידר", היינו דלא קבל עליה אחריות. וכתבנו שם ש, "וצא שפירש"י אין זה דין של יחיד בית, אלא דין בקבלת אחריות". וזה לא שייך ל"שכירות קניא". אבל היות המתירין הוכיחו מהא דפסחים הנ"ל דשכירות קניא, הרי שהם מפרשים כשיטת התוס' שצייין רבנו שם, שיחיד בית עושה את החמץ שלו דלא חשיב מצוי. ומהו הוכיחו דשכירות קניא. וא"כ — שיחד לו מקום חלי בשכירות קניא — שפיר כתבו

היש אוסרין. שישנה הוכחה משם להיפך, וכמו שכתבנו בפנים. 3 רבנו לא פירש מדוע "אפי' להאוסרין דשם כאן יש להקל". ובספר פסקי הגר"א ביאר דברי רבנו: אפי' להאוסרים לעיל סימן ש"ז ס"ה שבות דשבות במקום מצוה אבל משום דרכי שלום או דאפרוש מאיסורא כגון להוציא חמץ מביתו בפסח דחיישינן לתקלת איסור הכל מודים דשבות דשבות מותר כה"ג. והד"א ביאר דברי רבנו באופן אחר, דז"ל: דוקא התם כשעושה העכו"ם לצורך ישראל משא"מ כגון העכו"ם המוציא עושה בשביל עכו"ם מותר מפני דרכי שלום או צורך הוצאת חוץ. ומ"ש בד"א, "או צורך הוצאת חוץ" לא מוכן. ואולי צ"ל בדבריו: או צורך הוצאת חמץ. וא"כ י"ל שכוונתו שלכן מותר לומר לעכו"ם להוציא חמץ, משום דהוי לאפרושי מאיסורא, וכמ"ש בפסקי הגר"א הנ"ל. אבל עדיין חלוקים הד"א והפסקי הגר"א בענין ההיתר משום דרכי שלום. דלפסקי הגר"א ההיתר הוא, משום ד, דרכי שלום" עדיף ממקום מצוה. ולדברי הד"א הטעם הוא משום דכשהעכו"ם מוציא בשביל עצמו, מותר משום דרכי שלום.

ובכו"ע הגר"ז סוף ד' כתב: ועכשו שייאן לנו רה"ר לא לא כרמלית כמ"ש בסמ"ע שמה"ה הוא שבות דשבות והתירוהו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסמ"ע ש"ז. ובפסחות מ' מלשוננו, דהא שהתירו כאן הוא רק למתירין עצמם ש"ז. אולם אין לזה הכרח, כ"י"ל שכתב בלשון זו, משום דהוא עצמו פסק בסמ"ע ש"ז סוף י"ב כדעת המתירין. ולכן לא נתייח כאן לומר שמוותר אף לדעת האוסרים שם. ובסמ"ע תמ"ד ס"ד כתב המחבר — לענין ערב פסח שחל להיות בשבת — אם נשאר פת יכול ליתנו לעכו"ם על מנת שלא לצאת בו לרה"ר דרך הערמה ודבר מועט. וכחש שם בט"ז סק"ה: ממילא לדין דאין לנו רה"ר שיי ליתן לו אפי' הרבה וכו'. ורבנו שם בסק"ג ציין לדברי הט"ז. וסיים ע"ז רבנו שם: וכ"כ בסמ"ע שכ"ה דהוי שבות דשבות במקום מצוה וכו'. ומה שציין לסמ"ע שכ"ה נראה שכוונתו למ"ש הרמ"א כאן, שמוותר לתת לגוי, "לצורך מצוה כגון להוציא חמץ מביתו בפסח". ומ"ש הרמ"א, "בפסח", היינו כגון ערב פסח שחל להיות בשבת. וכ"ה במרדכי בשבת פ"א סימן רנ"ב, ששם מקור דין זה. וכ"כ המשנה ברורה בסק"ב. וכוונתו גם למ"ש כאן בסק"ז. שחשעם הוא משום דרשי שבות דשבות במקום מצוה. והא שלא סיים רבנו שם, שאף להאוסרין בסמ"ע ש"ז ס"ה יש להקל לענין חמץ, י"ל שסמך רבנו על מ"ש כאן: ואפי' להאוסרין דשם כאן יש להקל.

וימים אחר נמקומו ולא יגע בו ישראל שלא יהא נראה כעושה ונותן (אגדה) וע"ל סימן ש"ז נסופו מדין עכו"ם המציא
נשנת אשה דבר אס מותר לקבלו: ד ה פת שאפה עכו"ם לעצמו בשבת (ט) יש אוסר"ם (י) ויש ח טור נספ"ר
ורש"א נמשכה ורש"א נמשכה ט טור נספ"ר א"כ נספ"ר הר"ש נפ"ג דליה.

ביאורי הגר"א

דס"ל כתי' אחר שמי' דמטעת פירות ומליטה דגר קל
משא"כ שם אדמי' והכי אדמי' מדכר ונמ"ש המ"ש נרש
י"ט ג' א' והרש"א מי' דמשקין שזנו ופירות הנושרין
כיון דממילא אמו מי שרית ליה אחי למענד נדיס דמילוף
ליה ואסרו ג"כ נעשה ע"י עכו"ם משום הפך דממילא
וכולה חדא גזירה היא ונמ"ש נצילה ולפ"ו נאפיה מותר
וה"ה נציל דבר דליט ניה משום נציל עכו"ם שם.
ומשום מוקצה ג"כ ל"ל כיון דגמרו בדי דמי' נמ"ש כ"ו
א' ומ' מדגריס דגמרו בדי שמיס אף נדי עכו"ם אסור
כגון גרוגרות ולימוקין וכ"מ ממ"ש כ"ד ב' וערש"י ד"ה

ק"י א': (ט) יש אוסרים. שמה היתה נה"ש קמה
או פיסה שאינו ראוי לסם וכמ"ש בפ"ק דחולין נשוחט דחין
ראוי לסם ואפי' לפי ה"ר"ף והר"ש דאף שוחט מותר משום
דלא דמאה בידים כאלו דמאה בידים והוי כגרוגרות ולימוקין
נפ"ג דשנת מ"ה א' ב'. ועוד כמו שהקשו על ממני' נכרי
שהליק כ"י מ"ש ממשקין שזנו ופירות הנושרין שאסרו
שמה יסחוט ויטלוש ומי' דנמדי דלכילה דוקא
אסרינן שמה יעשה שחל משא"כ נדר וכנס כ"י וא"כ
ה"ה כאלו אסור וע' חוט' דפ"ו ס"ו ב' ד"ה אחר ושו"ע
ממלקום נפ"ה פ' כ"ג נארוכה ע"ש: (י) רי"מ.

ברכת אליהו

שם, שהטעם הוא מפני ש, לא היה בין השמשות ראוי לכוס
ואיכא איסור מוקצה" — לשון רש"י שם ד"ה והאי, ואפי'
לפסק ה"ר"ף שם והרא"ש שם פ"א ס"כ, דאף בשוחט לחולה
בשבת מותר לבריא, וכמ"ש בסימן ש"ח ס"ב וכמש"ש
בסק"ד, היינו דוקא שם, משום דלא דחאה בידים. משא"כ
כאן אסור משום דדחאה בידים, דכשעשה בע"ש מהחיתין
קמה או עיסה, אינו ראוי לכוס. והוי כגרוגרות וצימוקים בפ"ג
דשבת מה א, ב. דאיתא שם, דגרוגרות וצימוקים שהעלן לגג
ליכשן בע"ש, מודה ר"ש דהוי מוקצה, משום דחאן בידים

גזרה לגזרה כולא חדא גזרה היא. וכ"ה בתוס' שם. ומ"ש
רש"י שמו"מ אסור מן הפסוק ממצו חפצך ודבר דבר, הוא
כמ"ש בשבת ק"ג א, ב. ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת
כדבורך של חול. וכתב רש"י: כגון מקח וממכר וחשבותות.
ומהאי טעמא גם כאן, טוב שהעכו"ם יקח המשכון ויניח אחר
במקומו ולא יגע בו ישראל שלא יהא נראה כנושא ונותן".
(ט) שמה היתה בין השמשות קמה או עיסה, שאינה ראויה
לכוס והוי מוקצה. וכמ"ש בפ"ק דחולין טו ב, בשוחט
לחולה בשבת אסור לבריא, דאין ראוי לכוס. והגמ' אומרת

— שחיתין עצמם ראויין לכוס לרובא דעלמא.
והמ"א כאן בסק"ט כתב, שטעם היש אוסרים הוא משום, דהו"ל
גולד אע"י דחיתין חזו לכוס מ"מ אין ראויים לאכול באותו ענין
שנעשו לבסוף לאחר שנעשה בו איסור דאורייתא שנעשה לחם.
ועצם הסברא דהו"ל גולד, הוזכרה גם בב"ח. והסביר שכתב המ"א
משום דאינם ראויים לאכול באותו ענין שנעשו לבסוף, הוזכרה
בספר התרומה — המוזכר בפנים. ודברי רבנו הם לא כמ"א.
שהמ"א סובר שאע"י דחיתין חזו לכוס, אפ"ה הוי גולד. ורבנו סובר
שחיתין חזו לכוס, לא הוי גולד. וגם מהמשך דברי רבנו, שדן בענין
מוקצה, נראה דס"ל שהאיסור הוא משום מוקצה וכמ"ש בפנים, ולא
משום גולד.

ובסוף סי' זה כתב רבנו: ועתה"ו דע"י סו ב' ד"ה אמר. ושם
כתבו החתים: דלא אסרינן משום שבת עצמא אלא דוק באיסורי
הנאה כדפרישית ומוקצה מותר בהנאה הוא ומכאן ש' להחיר פת
חמה שנאפה ביו"ט דאין לאסור משום דרשמה דרשמה אפ"ה כהן
נחלשו היום מוקצים הם דמה בכך הא פרישית דלא אמר יש שבת
עצמ' בפת רק לענין איסור הנהגה ואם משום שמה טחנה החיתין
היום וגם נילוש אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודם חיתין היו
ראויין לכוס מיהו בה"ג חשיב להו גולד כשטחנן ביו"ט מיהו ר'
יחיאל היה נוהג היתר בדבר וגם בשבת יש שמחירין ליקח פת חמה
מן העכו"ם מטעמא דפי'. ומדברי הרא"ה נראה, שכונת רבנו לומר
שבתוס' כתוב, שההיתר הוא רק אם הוי חיתין בין השמשות והי'
ראוי לכוס. אבל אם הוי בין השמשות קמה או עיסה אסור, משום
שכבין השמשות לא הוי ראוי לכוס. וזה מתאים למש"ל בייש
דכרינו, שזוהי דעת רבנו.

ונראה עוד לומר, שכונת רבנו — כמה ציינן לחוס' — היא גם
למ"ש החתים' מחלוקת ביה. וע"י ציין רבנו: ושורש מחלוקתם בספר
התרומה פכ"ב בארוכה ע"ש. ובפנינו דברי ספר התרומה הם בהל'
שבת סימן מ"ו, רמ"ח. ושם האריך לבאר דעת האוסרין ודעת
המתירין, ורבנו בסק"ט הסביר את דעת האוסרין. ולהלן בסק"י
הסביר רבנו את דעת המתירין.

4 מהא דכתב רבנו שטעם האוסרים הוא, שמה היתה בין
השמשות קמה או עיסה שאינה ראוי' לכוס, נראה שרבנו סובר
שאם היה ידוע שבין השמשות היו חיתין, לא ה"י אסור משום
מוקצה, משום דחיתין חזו לכוס. ועב"ח שהאריכו בזה. ודברי
רבנו הם כמ"ש הב"ח בין היתר, דהלא החיתין ראויין לכוס ומש"ה
תני בברייתא פרק כיצד מברכין (לו א) הכוס את החטה מברך עליה
כורא פרי האדמה בין חיתין בין שחכשלים וכדפסק רבינו לעיל בסימן
ר"ח ס"ג וא"כ לא הוי מוקצה. והדין שהזכיר הב"ח, מובא בשו"ע
שם ס"ד. וע"ש בביאורי הגר"א ובברכת אליהו סק"ג. ורבנו כתב
כאן שקמה אינו ראוי לכוס. וסברא זו הוזכרה בספר התרומה המובא
בפנים. והקשה ע"י הב"ח: דהא בפרק כיצד מברכין (לו א) פליגי בה
רב יודיה ורב נחמן דלר' יהודה מברך כורא פרי האדמה ולרב נחמן
שהכל אלמא דראוי לכוס הוא וכו'. והדין של ברכה על קמה, מובא
לעיל בסימן ר"ח ס"ה. ושם נפסק: קמה אפי' של חיתים מברך עליו
שהכל. ושם בסק"ט הביא רבנו, שהר"ף פסק כרב נחמן. ורבנו
הוסיף שם, שגם הרא"ש פסק שמברכין שהכל, אבל טעמו של
הרא"ש הוא, "כיון דפלוגתא הוא ראוי לברך עליו שהכל". וכמ"ש
בברכת אליהו. ולכאורה קושיית הב"ח אלימתא טפי אליבא
דהרא"ש. ששם הרא"ש על פסק כרב נחמן, אלא כתב, "כיון
דפלוגתא הוא ראוי לברך עליו שהכל וכו'". וא"כ לא פשיטא לי'
לרא"ש לפסוק כרב נחמן, ורק מחמת פלוגתא מברכין עליו שהכל.
הרי דלא בריא לי' לרא"ש, דקמה אינו ראוי לכוס. ויוצא א"כ
שקמה הוי רק פסק מוקצה.

אבל תירוצו של הב"ח מיישב את הקושי' גם אליבא דהרא"ש.
שהב"ח תירץ, שבאמת קמה, לרובא דעלמא דאי לא חזו לכוס ולא
ראוי לאכילה", ורק לענין ברכה סובר ר' יהודה שמברך כורא פרי
האדמה ד, "כיון שנהנה חיוב לברך". ונראה שכונתו, שזולא נקראת
הנאה שלא כדרך העולם, עד כדי כך שיצריך לשנות את הברכה
מבורא פרי האדמה לשהכל. איכרא, לפי דברי הב"ח אלו אזל
הרא"ש שבהנו לעיל, שחיתין ראוי לכוס, מזה שמברכין על החטה
כורא פרי האדמה, אבל עדיין נשארת הסברא — וכמו שסיים הב"ח

באר הגולה

י הנאות אשר שם
וממ"ק וכן הכרע
הנ"ל.

מתירין ובשעת הדחק או לצורך מצוה כגון סעודת ברית מילה או לצורך ברכת המוציא יש לסמוך על המתירים. הנה"ל אצל אסור ליתן לו מעות מע"ש ויתן לו הפת בשנת דלו אלעמא דישאל קל

ברכת אליהו

אביי פירות הנושרין טעמא מאי גזרה שמא יעלה ויתלוש (דהיינו קוצר שהוא אב מלאכה — רש"י) היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה כולה חרא גזרה היא (לא שתהא זו גזרה דלא ליתי לידי פירות הנושרין אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין אף ביצה היתה במשמע — רש"י) ר' יצחק אמר גזרה משום משקין שזבו אמר ליה אביי משקין שזבו טעמא מאי גזרה שמא יסחוט היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה כולה חרא גזרה היא (כשגזרו על משקין שזבו אף ביצה היתה במשמע — רש"י). והו"ה כגוי שלקט או סחט פירות אסור, שזה נכלל בגזרה של משקין שזבו ופירות שנשרו שאסורין. ולפי"ה לא אפיה — שלא שייך שיאפה ממילא — מותר, דאין חשש ד,א, שרית אתו למיעבד בידים דמיחלף ליה. והו"ה בבישול — דלא שייך שיתבשל ממילא — דינו כאפיה. ודבר דלית ביה משום כישולי עכו"ם — כגון דברים הראויים לאכלם חיים או דברים שאינם עולים על שולחן מלכים — שרי לישאל לאכול. וסברא זו הובאה בספר התרומה שם. ומשום מוקצה ג"כ ל"ל. דלעיל הבאנו עוד סברא בדעת האוסרין — משום מוקצה. והרא"ש שם פ"ג סי"ז והטור כן מתירין. וטעמא הוא דאין לאסור כאן משום מוקצה, דלא היו ראויין לאכול בכין השמשות — כיון דגמרו בידי אדם, כמש"ש כז א. ודהגמ' מקשה שם, שנאסור קדרות בעלמא, דהא סתם קדרות דעלמא, בין השמשות רותחות הן. וממילא אינם ראויים לאכילת אדם והיו מוקצה, ואיך מותר לאכול מינייהו לאורחא. ומתרתצ הגמ': אלא גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן. והנ"כאן, אפי"ה אם הי' קמח דלא חזי כלל לכוס לא היו משמשות משום דהיו גמרו בידי אדם ולא אייכר מוקצה דבין השמשות אלא היכי דמתקן ממילא אבל לא היכי דיתקן בידי אדם כי הכא — לשון הב"י. וע"ע מש"ש בזה ובמג"א ובמחצית השקל סק"ט.

ומדכתבו הרא"ש והטור הנ"ל, שלכן הלחם והתבשיל שהם בידי עכו"ם לא היו מוקצה, משום דגמרו בידי אדם. ולא כתבו דלא היו מוקצה משום דהיו בידי עכו"ם, מ' מדבריהם דגמרו בידי שמים, אף שהדבר ה' בין השמשות בידי עכו"ם, כגון גרוגרות וצימוקים אסור, משום דיש מוקצה אף בשל עכו"ם. וכ"מ ממש"ש כד ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחומר אסור וכו'. וערש"י שם ד"ה אם, שכתב: משום מוקצה ואפילו לר' שמעון יש מוקצה בגרוגרות וצימוקים ומחומר בגרוגרות וצימוקים דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוך במחומר בין שלו בין של נכרי. הרי דיש מוקצה אף בדבר של גוי. וזה דלא כמ"ש בס"ה בס"ה אסור בשל בהגה"ה.

דשייך בזה הזמנה לאכול עתה בלי התיקון בזה שפיר שרי של עכו"ם ושפיר כ' בהגהה סימן ש"י דגרוגרות וצימוקים של עכו"ם שרי דמיירי באותן גרוגרות וצימוקים דאיכא אנשי דאכלי ואיכא אנשי דלא אכלי כמ"ש שם סי"ה ומשום דהלא אפשר שיותר לאכול ע"י הזמנה דהשתא גרוגרות וצימוקים ע"י הדחק אף בלי תיקון וזה שרי של עכו"ם כדברי רבינו הג"ל אבל בכל דבר דלא מהני הזמנה כגון בגרוגרות וצימוקים שאינם ראויים כלל כמ"ש בס"ה בזה אסור בשל עכו"ם לכרע ואתי' דברי הגהה בס"י ש"י כדברי הכל. עכ"ל. ומדברי רבנו שכתב כן, דלא כמ"ש בס"י ס"ב בהג"ה, מ' דלא נחית לחילוקו של הרא"ה הנ"ל.

עד שיתייבשו. ועוד טעם לאסור כאן, משום גזירה שמא יעשה ישראל בעצמו. כמו שהקשו על מתני' דשבת קכב א: נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל כו' עשה נכרי כבש לירד בו יורד אחריו ישראל וכו'. וקשה מדוע מותר, מאי שנא ממשקין שזבו ופירות הנושרין שאסורו בביצה ג א, שמא יסחוט ושמא יתלוש. וה"נ לא עדיף עשיית הגוי מנעשה בעצמו. ותי' דבמידי דאכילה דוקא אסרינן שמא יעשה ישראל בעצמו. משא"כ בגר ובכש דמתני' שם, דלאו מידי דאכילה לא גזרו בהם. וא"כ הו"ה כאן — בפת שעשה העכו"ם — אסור, כיון דהוי מידי דאכילה, וגזרו אף בעושה העכו"ם לצורך עצמו, שמא יעשה הישראל. וכמו שאסור במשקין שזבו ובפירות הנושרין. [ראה בספר התרומה סימן רמ"ז, שהביא קוש"י זו והתי' הנ"ל]. ועיין תוס' דע"ז סו ב ד"ה אמר ושורש מחלקותם בספר התרומה פ' כ"ב בארוכה ע"ש. [ראה הערה [4].

ולעיל הסברנו שטעם האוסרים, הוא מפני שסוברים שהטעם דמשקין שזבו ופירות הנושרין אסור, משום דהוי מידי דאכילה. משא"כ בנכרי שהדליק נר וכו', שלא הוי מידי דאכילה, לכן מותר. ודעת היש מתירין שהביא המחבר, הוא משום דס"ל כתי' אחר שתי' — והובא בספר התרומה סימן רמ"ז — דסחיטת פירות ותלישה דבר קל הוא, לכן איכא למיגזר טפי שמא יסחוט. משא"כ שם — גבי עכו"ם שהדליק נר או שעשה כבש — משום דאדחכי והכי אדכורי מידבר הישראל שהוא שבת, ולכן לא גזרינן שמא הישראל ידליק הנר או יעשה הכבש. וכמ"ש התוס' ברש"י (ביצה) ג א ד"ה גזרה: ...הלקטן מיירי בדבר דבעי מרא וחצינה כגון לפת וצנון דלא שייך שמא יעלה ויתלוש דאדכורי מדבר הואיל ואין יכול בקל לתלושו וראי' לדבר הא דתנן במסכת שבת (קכב א) נכרי שהדליק הנר בשביל ישראל אסור להשתמש לאורו אבל בשביל הנכרי מותר ואמאי לא חיישינן שמא ידליקנו ישראל עצמו אלא אדכורי מדבר.

והרשב"א שכבת שם תירץ, דמשקין שזבו ופירות הנושרין, כיון דממילא אתו אי שרית ליה אתו למעבד בידים, דמיחלף ליה אטו דממילא. אבל כל מילי דלא אתו ממילא, אלא תלי במעשה, והמעשה נעשה ע"י עכו"ם בשביל עכו"ם, שרי לישראל, דליכא למיגזר בהא מידי משום דישאל בעכו"ם לא מיחלף. ואסור גם כן במלאכות אלו בנעשה ע"י עכו"ם, דגזרינן משום הנך דממילא. ולא הוי גזירה לגזירה, משום דכולה חרא גזירה היא. וכמ"ש בביצה שם. [גרס' איפלונו משום מה אסורה ביצה בתרנגולת העומדת לאכילה. ואיתא שם: רב יוסף אמר גזרה משום פירות הנושרין א"ל

5 הרמ"א שם כתב: וי"א דאין הכנה שייך בשל אינו יהודי ואפי"ה גרוגרות וצימוקים שבידו מותרים. ושם בסק"ד כתב רבנו, שדעת המתירין מוקצה בידי עכו"ם, זה רק דבר שאסור משום הכן. אבל דבר שהוא אסור משום מחומר, אסור גם בשל עכו"ם. והוכיח כן מהא דביצה המובא בפנים. וכתב כאן הד"א: וא"ל לנכר למדחי מהא דביצה כד דמיירי במחומר וכן אין קוש"י מדברי הרא"ש והטור דכאן ד"ל דהמה באים לאפקי דברים הנגמרים בידי שמים ואינם ראויים לאכול בלא התיקון כלל דלא שייך הזמנה כלל בלי התיקון ואם יומצן שיאכל אחר התיקון וזה לא מהני שמא לא יומצן ויתוקן היום משא"כ בדבר שאפשר לאכול ע"י הדחק אף בלא התיקון

עבד (כ"ז יוחס מ"ח): ה כ (יא) עכו"ם שצד דגים או ליקט פירות לעצמו אסורי ישראל ל
(יב) ואפי' ספק אם לקטן או צדן היום אסורין בו ביום (יג) אבל לערב מותרים מיד אפילו אם
ודאי לקטן וצדן היום: 1 ס (יד) אם ליקט וצד בשביל ישראל נ (טו) או בשביל ישראל ועכו"ם
וע"פ. ל טס. מ בלא כ"ד ועינין. ג סמ"ג ומרומה.

ביאורי הגר"א

עלמו כמ"ס נשנת קנ"א א' אס רוב עכו"ם
ס': (יד) אם ליקט ס'. י"ט שם אר"פ הלכתא
ס' ועינין מ' א': (טו) או בשביל. שנת שם
מחנה על מחנה ס' ויד' ס"פ כל כתבי אר"י בר אחא
הד"א לצורכו ולצורך ישראל מותר א"ר יונה שניא היא
שלין מטריתין על האדם ללכת מנימו ס' ע"ס:

בלכת אליהו

(יג) כיון שעשאו בשביל עצמו, מותר בערב מיד. כמ"ס
בשבת קנא א: עיר שישאל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ
המרחצת בשבת אם רוב נכרים לערב רוחץ בה מיד אם רוב
ישראל ימתין עד כדי שיחמו. [ושם קכב א אמרו, שהטעם הוא
משום ד, כי מחממי אדעת' דרובא מחממי (עיקר חילול
השבת הוא בשבילם — רש"י). והו"ה כאן, לערב מותרים
מיד אפי' אם ודאי לקטן וצדן היום, משום שעשאו בשביל
עצמן].

(יד) יו"ט שם. דאיתא בביצה כד ב: אמר רב פפא הלכתא
נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין
במחבר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו. ובעידין ב' מ
א: הנהו בני גונא דגזו להו אסא (קושרי כילות לחתנים
ונותנים שם הדס — רש"י) ביו"ט שני וכו' בעינן בכדי
שיעשו. [ועס' רי"ב ס"ד כהג"ה ומש"ש בסק"י].

(טו) [בבא"ה סק"ג ציין לסמ"ג ותורומה, וזה בסמ"ג ה' שבת
מל"ח ס"ה ובספר התרומה סימן רמ"ט. ושם הביא ראי'
לזה ממתני' דמכשירין פ"ב מ"ה. ומשנה זו הובאה] בשבת
קנא א: עיר שישאל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ
המרחצת בשבת אם רוב נכרים לערב רוחץ בה מיד אם רוב
ישראל ימתין עד כדי שיחמו חמין מחצה על מחצה ימתין עד
כדי שיחמו חמין וכו'. הרי למדנו מכאן דדבר שנעשה בשביל
ישראל וגם בשביל גוים אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו —
לשון הסמ"ג שם. והביאו ראי' גם מירושלמי ס"פ כל כתבי
פס"ו ה"ט: לצורכו ולצורך ישראל נישמעניה מן הדא שמואל
איכל גבי חד פרסיי איטפי בוצינא (נכבה הנר שהי' לפניהם
— קרבן העדה) אזל ההוא פרסיי בעא מדלקתיה והפך
שמואל אפי' כיון דחזית' מתעסק בשטרותיו ידע דלא בגיניה
אדלקה והפך שמואל אפוי אמר רבי יעקב בר אחא דאמרה
לצורכו ולצורך ישראל מותר. והיינו מהא דשמואל שוב נהנה

אס דלא כמ"ס נפ"י ס"ג נהנ"ה: (יא) עכו"ם
שצד. משום מוקצה ואף נפלטול כמ"ס נפ"ג די"ט כ"ד
א' כ' מעשה ס'. או ליקט. שם ולטעמין ס' ואף אס
נשרו מעצמן אסורים כמ"ס ג' וכן נילוד מעצמו
כמ"ס: (יב) ואפי' ספק ס'. שם ספק מוכן
ס': (יג) אבל לערב ס' אפי'. כיון ששאלו נשני

(יא) משום מוקצה, ואף בטלטול אסורים. כמ"ס במשנה
בפ"ג דיו"ט כד א: ...[ומעשה נכרי אחר שהביא דגים
ביו"ט] לרי"ג ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו
(שאני שונאו — רש"י). ובמ"ס שם איתא דטעמו של ר"ג הוא,
משום שהי' ספק מוכן — שלא הי' ידוע אם ניצודו בשבת.
וספק אם הוא מוקצה מותר. ושם בעמוד ב' איתא: מותרין
למאי רב אמר מותרין לקבל (בטלטול דכולי האי לא אחמור
בספק מוכן ולתסרו בטלטול אבל באכילה לא שרינהו רבן
גמליאל — רש"י) ולוי אמר מותרין באכילה (קאמרו רבן
גמליאל — רש"י). ומוכח מכאן דהיכא שידע שניצודו
בשבת אסורים אפי' בטלטול אף לר"ג.

והא דכתב המחבר, "או ליקט וכו'", הוא ממש"ש כהמשך
לשון הגמ': מיתבי נכרי שהביא דורון לישראל אפי' דגים
המפולמין (לחים) — רש"י) ופירות בני יומן מותרין בשלמא
למ"ד מותרין לקבל שפיר אלא למ"ד מותרין באכילה פירות
בני יומן מי שרוב באכילה ולטעמין פירות בני יומן מי שרי
בטלטול וכו'. הרי דאם נתלשו בשבת אף ע"י עכו"ם אסור
לטלטל. ואף אם נשרו הפירות מעצמן בשבת אסורין,
כמ"ס ג א, דביצה בתרנגולת העומדת לאכילה שנוולדה
ביו"ט אסורה, משום פירות הנושרין. ופירות שנשרו מעצמן
אסורין מחמת גזרה שמא יעלה ויתלוש. וכת' לעיל בסק"י,
שכלל גזירה זו גם פירות שלקט נכרי בשבת. וביצה שנוולדה
אסורה גם בטלטול, כמ"ס בעמוד ב'.

וכן ניצוד מעצמו אסור, כמ"ס כד א במשנה: מצודות
חיה ועוף ודגים שעשאו מערב יו"ט לא יטול מהן ביו"ט א"כ
ידע שניצודו מערב יו"ט. הרי דגם בניצודו ביו"ט מעצמן,
אסורין אף בטלטול.

(יב) ביצה כד א: ספק מוכן אסור ורי"ג מתיר. [ופסקינן
כחכמים וכמ"ס בסימן תצ"ו ס"ג].

דיאמר, עכ"ל. אולם הרא"י שהביא רבנו כאן מהך דמרחץ, איתא
בחו"ס בעידין לט ב ד"ה א' ובסימן שכ"ב ס"ג פסק המחבר:
פירות שנשרו מן האילן בשבת אסורין בו ביום ולערב מותרים מיד.
ורבנו שם בסק"ג הביא דברי התוס' הנ"ל, ושם כתבו התוס'
דבפירות הנושרין אף שעשה העכו"ם בשביל מותרין לערב מיד.
הביאו התוס' שם הוכחה לדבר זה גם מהך דמרחץ. הרי שהרא"י
מהך דמרחץ היא לא ראי' של רבנו בעצמו, אלא מהתוס' הנ"ל.
וצעו הדמיון של פירות שנשרו מאליהם לפירות שלקט עכו"ם,
מוסבר יותר עפ"י מ"ס רבנו כאן בסק"ט, י"א, שבגזירה של פירות
הנושרים נכלל גם האיסור של עכו"ם שלקט פירות בשבת. והיות

6 הד"א כתב: ולענ"ד מהא לאו ראי' דהלא במרחץ מן הדין היה
שרי למרחץ אף בשבת כמ"ס בשבת קכב א גבי נר שהדליקו בשבת
אם רוב עכו"ם שרי להנות אפי' בשבת רק דמרחץ אף כהו"ס בע"ש
אסור למרחץ בשבת משום גזירה כמ"ס בשבת מ א דגזרו אפי' להדע
במרחץ ולהכי איתא דלערב שרי מיד דמחמת עשיית העכו"ם הלא
אין אסור אף בשבת ברוב עכו"ם משא"כ בצד וליקט העכו"ם בשבת
דלאיסור בשבת הוא מחמת שצד וליקט בשבת כזה שפיר י"ל דאסור
גם לערב בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת שבת ועוד דשאני הכא
דהו מיד דאכילה ויש יותר לגזור שמא יאמר לעכו"ם לעשות
בשבילי כמ"ס בסק"ט ואם נתיר לו לערב מיד יש ג"כ האי גזירה

צריך להמתין לערב בכדי שיעשו: ז ס. ספק אם ליקמן בשביל ישראל או שידוע שלקמן בשביל ישראל ואין ידוע אם לקמן היום אם לאו אסורים בו ביום ע ולערב בכדי שיעשו פ (יו) ו"א דלערב מותר מיד: ח צ דבר שאין בו חשש צידה ומחובר אלא שהובא

ביאורי הגר"א

רש"י נשנה שם דפי' משינן לקולא וכמ"ל צעירונן מ"ה ב' ואנ"ל היו ספק כו' והיה דמחלה על מחלה משום דנשניל ישראל ועכו"ם כמ"ל נכ"ו והיה דאם יש כו' מ"י הר"ר יונה דכל שיש כו' דרכם של ב"ל ללקוט ציתון ומ"ל צעירונן מ' מאי אמרת מחוץ לחומה כו' כ' הרשב"א דלחומה דמחלה אמר כן ועס"י תנ"ח ס"ג וס"ד נשם

ברכת אליהו

הישראל מביתו של הישראל, אין מטריחין את הישראל לצאת מביתו, ומותר לו להשאיר בביתו, ששם הודלק הנר ע"י הנכרי. הרי דאם עשה לצורך ישראל ועכו"ם דינו כאילו עשה בשביל ישראל. וכמו שאם עשה לישראל, צריך להמתין בכדי שיעשו, הו"ה אם עשה לצורך ישראל ועכו"ם, וע"ש.

(טז, יז) [תנן בשבת קנא א: נכרי שהביא חלילין בשבת לא

מלאכה, "לצורך עצמו אפי' היו שם כמה ישראלים מותר דלעולם עיקר דעתו אינה אלא על עצמו וכדמוכח מעובדא דבסמך וכו' אלא ש"מ דכל שהוא עצמו משתמש בה שרי וכן פירש"י ז"ל, ומ"ש "וכן פירש"י ז"ל, כוונתו לרש"י שם בעמוד ב' ד"ה אדעתא דרובא: אבל עכו"ם וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיקר אדעתא דידיה עביד וכיון דנר לאחד נר למאה שרי. ואח"כ הביא הרשב"א עובדא דירושלמי המובאת בפנים, וגם הוא הביא שיש גי' "הד"א לצורכו ולצורך ישראל אסור. וככתב ע"ז: ונראה דל"ג אסור אלא מותר מדדהדיננהו שמואל אפוי קא מייתי ראי' וכו'.

ושם הביא הרשב"א סיוע דברי הירושלמי: אמר רבי אליעזר משום שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל אפוי, ופירש הרשב"א שקושת ר' אליעזר היא: א' מהאי עטמא (שאינן מטריחין את האדם לצאת מביתו) א"כ מעיקרא אמאי אהריהו שמואל אפוי ועמ"ל הסיק הרשב"א שנתנו דברי ר' בירושלמי שם, ולהלכה נקטנן, דרשב"ג העושה משתמש בו אפי' עושה לצורכו ולצורך ישראל מותר.

והב"ש שם לא הביא דברי הרשב"א הנ"ל, ומקשה מדעתו על שיטת האוסרין כשעשה הגוי לצורכו ולצורך ישראל, הרי ר' אליעזר פליג על ר' יונה. [וכמ"ל הרשב"א הנ"ל]. וכתב ע"ז דה"סמ"ג והתרומה שהביאו הירושלמי זה לענין דבר הנעשה לצורך עכו"ם ולצורך ישראל איכא למימר אע"ג דר' אליעזר שרי חשו לר' יונה דאסר לחומרא. ואח"כ כתב הב"ש: דר' אליעזר לא פליג על ר' יונה אלא דאקשי ליה דאיכא דאין מטריחין וכו' למה הפך שמואל פניו מהנר כשהי' סבור שגם לצורך ישראל הדליקה וזו אינה קושיא שאע"פ שלא הירחיחוהו לצאת מביתו להפוך פניו שאינו דבר של טורח מיהא בעי והא דשתיק לר' יונה משום דלא חש לאהדורי ליה לפי שחילוק זה הוא מבורא, והוסיף עוד שאפ"ל, ור' אליעזר לא מקשי לר' יונה אלא מסייע ליה וה"ל ודאי דהכי הוא משום דאין מטריחין וכו' לכך הפך שמואל פניו מהנר ולא יצא חוץ לביתו ולמה הפך ידיו פ"י כמו לכך הפך ואפשר שכן מפרשים ג"כ סמ"ג והתרומה ומפני כך לא הוכיזו דברי ר' אליעזר כלל. והב"ש שם כתב לקיים גי' הפסחים בירושלמי: "הד"א לצורכו ולצורך ישראל אסור. וע"ש מ"ש בזה.

ובבה"ל שם הביא דברי הרשב"א הנ"ל וסיים: וכן פסק בספר חמד משה הלך כהדליק הא"י לצורך עצמו ולצורך ישראל אך מה נעשה שמדברי הרמב"ם כפי' המשנה ובהלכותיו מוכח שאוסר נס כזה ומה שרצה הח"מ לדחות זה דבריו דחוקין ומ"מ נראה דהסומך להלך כהדליק לצורך עצמו ולצורך ישראל כדברי הרשב"א וכפשטא דסוגיא דידן אין למחות בידו. עכ"ל.

באר הגולה

ס ביה כ"ד נרימא
וכדי יהושע.
ע הר"ף.
פ טור נשם סמ"ג.
צ מהא דלינה כ"ה ועירונן פ'.

(טז) ספק, כשיטת הר"ף נשנה קנ"א א' משינן כו' לחומה וצעירונן מ' א' מאי אמרת מחוץ לחומה ול"ק מאי איכא כו' מ' דספקוי מספקא ליה ונשנה שם מחלה על מחלה כו' וכפ"י הר"ף דמניא סופיה דשמואל מדלמרינן מחלה על מחלה כו' וז"ל ספק אס כו' וי"ע שם אס יש

מהנר, מפני שהוא ראה שהנר הודלק לצורך הנכרי. והרי הודלק גם לצורכו של שמואל, ומוכח מכאן שלצורכו ולצורך ישראל מותר. ודחה הירושלמי: אמר רבי יונה שנייא היא שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו. והיינו דבעלמא — ולא שייך טירחא לצאת — אסור כאשר עושה הנכרי לצורכו ולצורך ישראל. ורק כאשר הגוי הדליק נר לצורכו ולצורך

ושניהם גזירה אחת, לכן מסתבר שעכו"ם שלוקט בשבת לא יהי' חמור יותר מפירות הנושרין מעצמן, לענין לאסור במצו"ש בכדי שיעשו.

7. בנוסחת הירושלמי שבפנינו איתא: הה"א לצורכו ולצורך ישראל אסור. ועיין בקרבן העדה ובפני משה שם, שדחקו לפרש דברי הירושלמי כפי גי' זו. גם בסמ"ג ובספר התרומה — המצוינים בפנים — הביאו שיש גי' כזו בירושלמי, וסיימו דט"ס היא. והטור בסימן רע"ז כתב: ישראל ועכו"ם שהסכו יחד והדליק עכו"ם הנר אם הרוב עכו"ם מותר להשתמש לאורו שלצורך הרוב הדליק ואם רוב ישראל או אפי' מחצה על מחצה ישראל אסור א"כ יש הוכחה שלצורך עכו"ם מדליקה. וכדרישה שם אות א' כתב: יש להקשות דהא בירושלמי גבי עובדא דשמואל משמע כהדיא לפי' ספר התרומה והסמ"ג אע"פ דאיכא הוכחה שלצורך עכו"ם מדליקה אפ"ה אסור דהא ר' יונה קאמר לעולם לצורכו ולצורך ישראל אסור אלא הכא שאני שיש גי' ודא ע"פ דשמואל חזא דהעכו"ם הדליק נר לצורכו דהא חתייא מתעסק בשטרותיו וכו' וי"ל דלעולם הכא מיידי כשהישראל מיסב בביתו ומש"ה מותר אם איכא הוכחה שלצורך עכו"ם הדליקה וכו' עכ"ל.

דינו של הטור הובא גם בשו"ע שם סעיף ב'. ורבונו שם בסק"ח — על מ"ש המחבר, "ואם יש הוכחה כו'" — הביא הוכחה לדן זה מעובדא דשמואל המובאת בגמ' דידן בשבת קכב ב. ומעין העובדא שהובאה בפנים מהירושלמי. ובגמ' דידן איתא דברי ר' יהודה ור' יונה שהוכיזו בירושלמי כפי שהובא בפנים: והמ"א שם בסק"י כתב, שם"ש המחבר שם, "ואם יש הוכחה וכו' מותר", היינו רק אם הגוי הדליק לצורך עצמו בלבד, אבל אם עשה לצורך שניהם אסור. והמשנה ברורה בסק"י הביא דברי המ"א. וזה תואם לדן שהובא כאן, שאם העכו"ם עשה מלאכה לצורכו ולצורך ישראל אסור. אולם הגמ"א לא הוכיח דין זה מדיננו. אלא הביא הוכחה להכריז מסי' חקט"י סוף ס"ו, ששם כתב הרמ"א, שאם, ידוע שלוקט לצורך שניהם אסור. ורבונו שם בסק"ט ציין לירושלמי שהובא בפנים. ולפי דברי המ"א מתורצת קושיית הפרישה הנ"ל, שבאמת אם הגוי הדליק לצורך שניהם אסור, ומ"מ מחבר, "ואם יש הוכחה וכו'", היינו שיש הוכחה שהגוי הדליק את זה רק לעצמו.

ובתורת שבת סימן רצ"ז אות ר' העיר על דברי המ"א ש"הי' לו להביא ראי' קרובה כפי שכתב ס"ו, וגם בבה"ל שם ד"ה ואם יש הוכחה העיר כן על דברי המ"א, וז"ל: ולאורו למה לא הביא המ"א מקורם מסימן שכתב ס"ו דאיתא שם כהדיא דאם ליקט וגם בשביל ישראל וא"י צריך להמתין כו'. וע"ש מה שהאריך בזה. והגם שם כתב, שלפי המ"א לא קשה קושיית הפרישה, ע"ש היטב. ובשבת קכב א בעובדא דשמואל כתב הרשב"א, שאם הגוי עשה

ברכת אליהו

אסור אף מספק⁸. וכן מוכח ממ"ש בשבת שם: מרחץ המרחצת וכו' מחצה על מחצה ימחין עד כדי שיחמו חמין. ודעה זו סוברת שהטעם — שבמחצה על מחצה אסור — הוא משום דהוי ספק אם עשה בשביל ישראל או בשביל עכו"ם. וכפי' הרי"ף הנ"ל דגריס בגמ' שם, דתניא כוותיה דשמואל מדאמרין מחצה על מחצה כו', וז"ש המחבר: ספק אם ליקטן בשביל ישראל כו' אסורים בו ביום ולערב בכדי שיעשו. ומ"ש המחבר שאותו הדין הוא, אם ידוע שליקטן בשביל ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו, הוא ממ"ש ביו"ט (ביצה) כר כ: עובר כוכבים שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין כמחומר אסור ולערב גמי אסורין בכדי שיעשו.

ודעת רי"א דלערב מותר מיד, [היא בגי' שהבאנו לעיל, שהגמ' מביאה הוכחה רק לשמואל, ול"ג תניא כוותי' דרב. וכמ"ש בהערה 8. אלא שהם מפרשים לא כפי' הרי"ף דמ"ש שמואל חיישינן היינו לחומרא. אלא] כשיטת רש"י בשבת שם, דפי', "חיישינן" היינו לקולא.

וכמ"ש בעירובין כה ב: גשמים שירדו וכו' ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם (שלא היתה להן שביחה בין השמשות ולכל צד שעירב האדם יכול ליתלן — רש"י) וכו' אמר רב יצחק הכהן עבדים שנתקשרו מעיז"ש עסקין דילמא הנך אזלי והנך אחריני נינהו (ונתקשרו היום וקנו אמש שביחה באוקיינוס וליתסרו — רש"י) דאית להו סימנא בגוייהו ואב"א הוי ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל. [הרי דלאב"א תלינן מספק להקל ואמרין דבאו מעיז"ש — ד"א. והו"ה בדיננו בספק תלינן להקל].

וההיא דמ"צה על מחצה הנ"ל, דאיתא בשבת שם, דאסור לערב בכדי שיעשו. היינו משום דשביל ישראל גזוי. וסוברת שיטה זו. שאין הטעם כמש"ל משום דהוי ספק אם הוחם בשביל ישראל או בשביל עכו"ם, אלא הטעם הוא משום דעשה בשביל ישראל ועכו"ם. וכיון שעשה בשביל שניהם אסור. וכמ"ש בס"ו: אם ליקט וצד וכו' בשביל ישראל ועכו"ם צריך להמתין לערב בכדי שיעשו. [ושיטה זו מפרשת, שם"ש בגמ' תניא כוותי' דשמואל, לא כמ"ש הרי"ף שההוכחה היא כשמואל להחמי מדרבנן דאסור במחצה על מחצה. אלא ההוכחה היא מדברי ר' יהודה שאמר, "שאם יש לי רשות מותר מיד פירוש רשות עכו"ם חשוב שיש בעיני יש לי לומר בשביל עכו"ם נתחמם אלמא מספיקא שרי כשמואל" — לשון ספר התרומה הל' שבת ס' רמ"ט].

וההיא דאיתא בכיצה כר ב הנ"ל, דאם יש מאותו המין כמחומר אסור, תי' הר"ר יונה [הוב' בר"ך בשבת שם] דמשם אין ראי' לאסור, משום דכל שיש מאותו המין כמחומר,

יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. ובגמ' שם: מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש (כלומר שידוע לנו בירור הדבר דממקום קרוב באו שראינום שהיו בכיתו — רש"י) ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו. והמשך לשון הגמ' עפ"י גי' ראשונה של רש"י: דיקא מתניתין כוותי' דשמואל וכו' ותנ' כוותיה דרב וכו'. ולגי' רש"י הנ"ל — דאיתא כוותי' דרב ואתא כוותי' דשמואל — הו"ל לפסוק כוותי' דרב, משום דקיי"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. והר"ח שם גורס בגמ' שמביאה הוכחה רק לשמואל. ולא גרס' תניא כוותיה דרב. וגם רש"י שם בלישנא אחרינא גרס כן. וגרסינן רק תנ' כוותי' דשמואל וכו'. ורש"י סיים שם: ולשון זה נראה לי עיקר. וכ"כ התוס' שם ד"ה דיקא דלא גרסינן תניא כוותי' דרב, אלא ה"ג: דיקא גמי ממתני' עיר שישאלו ונכרים דרים בה וכו'. ופי' התוס': ומשנה היא במס' מכשירין (פ"ב מ"ה) ר' יהודה אומר אם יש בה רשות ורוחץ בה מיד אלמא תלינן להתיר כמו כן גבי חלילין יש לתלות בהיתר ולומר חוץ לחומה לנו. ולפי"ז כיון דתניא כוותי' דשמואל בלבד, הו"ל לפסוק כשמואל. ומ"ש שמואל, "חיישינן וכו'", פירש"י דהיינו לקולא ש, אפי' הכי מחוץ לעיר אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום וביתו ערב שבת וסופרין בהן כמורצ"ש מיד. ולפי"ז לגי' התוס' — דגרסינן דתנן כוותי' דשמואל — הו"ל לפסוק שלערב מותר מיד, וכמ"ש. והדעה הראשונה שבמחבר, שבספק אסור לערב בכדי שיעשו, היא] כשיטת הרי"ף שם חיישינן כו' לחומרא. [וה"ל הרי"ף כפי' דברי שמואל: כלומר אע"ג דתזינן להו דעיילי בצפרא לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא אלא אמרינן הכי מאתרא רחיקא וכו' והאי דאתו בצפרא בליליא אזלי עד דמטו לחומה וביתו התם וקא עיילי בשתא ומאי אא"כ באו ממקום קרוב ה"ק לא יספוד בהן ישראל אלא ימתין כדי שיבאו ממקום קרוב והלכה כשמואל דדייקא מתניתין כוותיה דתנן במכשירין עיר שישאל ונכרים ררין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב נכרים מותר לחרוץ בה מיד ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין וכו', עכ"ל. וע"ל סקמ"ו. וכן איתא בפירושין מ"א: ההוא לפתא דאית לחמוזא נפק רבא חזיא דכמישא שרא רבא למיזבן מינ' דאמר הא ודאי מאיתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר וכ"ש האי דאדעתא דנכרים אתא. ומדאמרו שם, "מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא" וליק, "מאי איבא מחוץ לתחום אתיא" מ' ולא ודאי שהובא מחוץ לתחום. אלא ספוקי מספקא לי' שמא מחוץ לתחום הביאו. ואפ"ה רק לישראל אחר מותר לישראל שהובא עבורו

דרב. ולכן פסק הרי"ף כשמואל. ונראה דלגי' זו כוון רבנו בהגות הגר"א בגמ' שם, אותיות א', ב', וזאת שפיר, שרכנו כאן — כבארו השיטה הראשונה של המחבר — הפסוק שזה כשיטת ופי' הרי"ף. וגם הדעה השני' שהביא המחבר, דלערב מותר מיד, וזה משום שהם מפרשים דשמואל דאמר, "חיישינן", היינו דחיישינן לקולא וכמ"ש רבנו בסק"ז. וזה גם כן לפי' הגי' הזו — שהגמ' מביאה הוכחה דתניא כוותיה דשמואל, ול"ג בגמ' תני' כוותי' דרב. וכ"כ בספר התרומה הל' שבת ס' רמ"ט, והסתייע מהא דכן היא גי' הרי"ף, ומהא שכתב רש"י שלשון אחר עיקר. וכ"ה בסמ"ח הל' שבת מל"ח ס"ה, והסתייע מגי' הרי"ף המובאת בפנים. ועל צאת הכלל שלפעמים שמעונו הלשון "חיישינן" הוא לקולא, רעה בשדי חמד מערכת ח' כללים כלל ס"ה ערך חיישינן (הוצאת כ"כ תשכ"ג). כך גי' דף כ"ה עמוד א'.

8 בד"א כתב: הא דינו מביא ראי' דלא התיר ר' אסור מספק שמא נעקרה היום ודאי מאתמול נעקר הא לא"ה ה' אסור מספק שמא נעקרה היום דשאני התם דרצה להתיר אפי' בו ביום והלא ספק מוכן ומקצה אסור בו ביום כמ"ש בסק"ז ע"ש, עכ"ל. ועוד כתב הד"א: והו"ה ד"ל דאיי"א ס"ל דאסור מספק משום דגורס בגי' רש"י הנ"ל דיקא מתני' כוותי' דרב ותניא כוותי' דשמואל וכיון דגם ר' יו שיוע ממנהיגין קם דינא דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי כנ"ל. ואמנם הר"א צודק, ולגי' רש"י — דגריס בגמ' מתני' כוותי' דרב וגם כוותי' דשמואל — הו"ל לפסוק כרב, וכמו שכתבנו בפנים. ואם רבנו הרי במבאר את ההלכה הראשונה בשו"ע, ודעה ראשונה זו הובאה בטור כשם הרי"ף. והרי"ף כתב: הלכה כשמואל דדייקין מתני' כוותי' וכו'. ומוכח מדברי הרי"ף דל"ג בגמ' תניא כוותי'

ביאורי הגר"א

משום דהוי דשיל"מ ומוס' בעירובין שם מרנו דנחמומין הקילו ומרדכי פ"ג דיו"ט חזין דלא אמרין דשיל"מ אלא בדבר שחוקתו לחומרא כגון ספק נולד וספק נידה משא"כ נחמומין וי"ע כאן וז"ל לדבריהם שלא אמרו וספיקה אסורה אלא משום ספק מוכן ומוס' שם נפ"ג כ"ד א'

ברכת אליהו

להלכה אסור, משום דאנן קי"ל שם כשמואל דמחמיר מספק, וכנ"ל.

ובפ"ק דיו"ט ג' ב, ד א וספיקה אסורה אפי' בדבר מדרבנן משום דהוי דבר שיש לו מחירין. [נדאיתא בביצה שם, דדבר שיש לו מחירין אפי' באלף לא בטל, וסמך לה אומרת הגמ': וספקא אסורה. דהיינו שביצה שיש ספק אם נולדה בשבת, או בספק אם נולדה ביו"ט אסורה. ומ' אע"ג שהספק הוא באיסור מדרבנן אסור משום דהוי דבר שיש לו מחירין. ויש מכאן סייעתא לדיננו שיש לאסור בספק מהא' י' זמא. ועיין במ"א סי' תצ"ז סק"ג]. והא דאמרו בעירובין מה ב הנ"ל, דהוי ספק דבריהם ולקולא, ולא אסרינן משום דהוא דבר שיש לו מחירין. חי' תוס' שם ד"ה איבעית, דבתחומין הקילו. [אמנם לשון התוס' שם הוא: דבעירוב הקילו. אבל הרשב"א בשבת שם הסביר, שהקילו באיסור תחומין, לפי שאין איסורן שיהיה לזה שהוא חוץ לתחום אסור ולזה שהוא בתוך התחום מותרין וכיון שמתירין אפי' בתחומין לישראל זה התירו בהן אפי' למי שלא היה בתחומין והוא שלא בא בשבילן].

והמרדכי פ"ג דיו"ט (ביצה) סימן תרפ"ה חי', דלא אמרינן דבר שיש לו מחירין אסור אפי' בספק אלא בדבר שחוקתה לחומרא, כגון ביצה ספק נולדה וספק צידה כיו"ט. ונלשון המרדכי הובא לקמן בסק"א. ולכן מוקמינן לה אחזקה שלא נולדה לפני יו"ט, ושלא ניצוד לפני יו"ט. משא"כ בספק תחומין אין חזקה לחומרא, לכן מותר אף בדבר שיש לו מחירין.

וצ"ע כאן, למה בספק אם נלקט בשבת מחרת הדעה השני' לערב מיד, הלא תוס' רק בספק תחומין הקילו בדבר שיש לו מחירין. ולמרדכי — בדבר שחוקתה לחומרא אוסרים מספק בדבר שיש לו מחירין. וגם כאן ישנה חזקה שלא נלקט לפני שבת.

וצ"ל לדבריהם דלא אמרו בביצה שם. וספקא אסורה, אלא משום דהוי ספק מוכן, ולא מטעם דבר שיש לו מחירין. וכמש"ש בפ"ג כד א, דספק מוכן אסור. [ועד"א. ובלא"ה צריך לחלק בן מהאיה דשפ'. ועס"נ, דפסק המחבר: אם הוא ספק אם הובא לתחום אסור. וזה כשיטת הר"ף האוסרת

הרשב"א וז' דק"ל בכל מקום ספק דבריהם להקל וער"ן פרק כ"ג דשבת אכל צימא ודאי אסור משום ספק מוכן כמש"ש נפ"ה. ופי' הראשונה פ"ל דהיא דעירובין פ"ל כד נשנה קנ"א א' לפירושו ואנן קי"ל שם כשמואל ובפ"ק דיו"ט ג' ד' וספיקה אסורה אפי' בדבר מדרבנן

דרכן של בני אדם ללקוט ביומן, ותלינן דמסתמא נלקט בשבת ולכן אסור.

ומש"ש בעירובין מה א הנ"ל, מאי אמרת מחוץ לתחום אחי"א. — וכת' לעיל דמדל"ק בגמ' "מאי איכא כיו"ט מ' דספיקי מספקא לי' אם הביאו מחוץ לתחום, ואפי"ה אסור לאותו ישראל — כתב הרשב"א בשבת שם שאין הוכחה מכאן, דלרווחא דמילתא אמר כן. [שהגמ' יכלה לומר שמותר, משום דהוי רק ספק שמא בא מחוץ לתחום, אלא לרווחא דמילתא אמרה הגמ', שאף לרב דס"ל בשבת שם בספיקא דאסור, מ"מ בליפתא דכמישא מותר, משום ד, ה"ב לישראל זה מותר לישראל אחר"].

ועס"י תצ"ח ס"ג וס"ד בשם הרשב"א וז' דק"ל בכל מקום ספק דבריהם להקל. [נשם ושם סתם המחבר, כבהמות שבספק אם באו מחוץ לתחום מותרות. ועמש"ש בס"ק י', י"א, י"ד, שזו שיטת הרשב"א, שבספק מותר. ושם ושם סתם המחבר כדעת ה"א דכאן דבספק תלינן לקולא. והבאנו שם שהרשב"א כת' שהיות והאיסור הוא רק מדבריהם מותר בספק, משום דקיי"ל בכ"מ ספק דבריהם להקל. וע"ע מש"ש בזה].

וער"ן פכ"ג דשבת שם. [ושם ביאר את שיטות רש"י והרשב"א, וגם הוא מישב את הגמ' בעירובין הנ"ל — כמש"ל בשם הרשב"א — דלרווחא דמילתא קאמר]. ואף ל"א שמקילין, היינו רק במוצ"ש שמותר מיד, ולא בעינן להמתין ככדי שיעשו. אבל ביומן ששבתא ודאי אסור, משום ספק מוכן שאסור בשבת יו"ט, וכמש"ש בס"ה וכן"ל בסק"ב. [והא דהבאנו לעיל מסי' תצ"ח סעיף ג', ד', שבספק מותר אף ביו"ט גופא, היינו משום שהספק הוא אם בא מחוץ לתחום, אבל בספק מוכן אסור ביו"ט גופא. וראה להלן מ"ש מהתוס' והרשב"א, שבתחומין הקילו].

והסברא הראשונה — וזו דעת הר"ף — דבספק אסור במוצ"ש בכדי שיעשו — ס"ל דהיא דעירובין מה ב הנ"ל, "ואכ"א הוי ספק דבריהם וספק דבריהם להקל", סבירא לי' כרב בשבת קנא א הנ"ל. ומקיל בספק, וזה לפירושו של הר"ף, דסובר דרב מקיל יותר וסמואל מחמיר, וכנ"ל. אבל

כלל ספיקא דרבנן לקולא, אבל בדבר שיש לו מחירין, אנו אומרים עד שיתאכלנו באיסור תאכלנו כהיתר, אבל אין הדבר מוכרח, ויש מקום לומר, שרק לענין ביטול אמרו עד שיתאכלנו באיסור תאכלנו כהיתר. אבל בספיקא דרבנן לא אמרינן כן, ומותר אף בדבר שיש לו מחירין. ודין זה מוכרח לפוסקים הסוברים שדבר שאסור רק מדרבנן — אף בדבר שיש לו מחירין — כגון כדבר שיש לו מחירין — אף כדבר שיש לו מחירין — מותר. וראה בענין זה בפרשת יו"ט סימן ק"מ, בב"ח יו"ט סימן ק"ב ובשער המלך הל' יו"ט פ"א ה"כ.

וטעמו של הר"ן — שהטעם שדבר שיש לו מחירין לא בטל, הוא משום דרומה למין במינו — שייך רק לענין ביטול, ולא לענין ספיקא דרבנן. אולם הפני הושע בביצה ד א סובר, שגם לפי הר"ן רב שיש לו מחירין אסור אף בספק דרבנן. ונשאר שם בצ"ע למה הדין כן לפי טעמו של הר"ן. והצליח בביצה שם והאחיעזר חלק

9 ה"א פ"י: דע"כ מ"ש (בביצה) ג' ב' דספק ביצה אסור ביו"ט או משום ספק הכנה דבר שיש לו מחירין אי"כ איך ס"ל לר"ג שם כ"ד דספק מוכן שרי אטו לית לי' הדין דדבר שיש לו מחירין אי"כ מצינו בדבר שיש לו מחירין פלוגתא דתנאי אלא ודאי דגם בביצה אין אוסרינן רק משום ספק מוכן. ולפי מ"ש בפנים יוצא שהדעה הראשונה סוברת שדבר שיש לו מחירין — אף בספק דרבנן — אסור. והדעה השני' סוברת שבספק דרבנן — אף בדבר שיש לו מחירין — מותר. ונראה שהמחלוקת תלו' בטעם הדבר — שדבר שיש לו מחירין לא בטל אפי' באלף: רש"י בביצה ג' ב' ד"ה אפי' כתב, שהטעם הוא, "הואיל ויש לו מחירין לאחר זמן לא יאכלנו באיסור ע"י ביטול". והר"ן בנדרים נב א כתב, שהטעם הוא הואיל שהאיסור עתיד להיות ניתר, והתעורבות היא היתר אף עכשיו. הרי זה דומה למין במינו, ע"כ החמירו בו חכמים לומר שאינו בטל. וטעמו של רש"י שייך גם בענין ספיקא דרבנן, שאע"ג שברדך

מחויץ לתחום (יח) אם הביאו עכו"ם לעצמו מותר אפילו בו ביום ק (יט) ואם הביאו בשביל באר הגולה ישראל מותר (כ) לטלטל אפילו מי שהובא בשבילו (כא) אבל לאכול אסור בו ביום למי ק שם

ביאורי הגר"א

שייך מוקצה. הר"ש פ"ג ד"ט כמ"ש בסוף פ"ג דשנת חז לגמל לחינוך עני כ"י: (כ) לטלטל אפי' כ"י. ירושל' סוף י"ט כלי שנה ממון הממוס לתמוס משחשיה מותר לטלטלו ר"ש נר מסנא כ"י ונלמד ד"ל כהנא גמליאל ונא אוקרי חד סיקקא כמיהן אמא שאל לר' מנא א"ל קבלין

ברכת אליהו

לישראל אחר. וכוונתו, כיון דראוי לישראל אחר תו לא הוי מוקצה לשום אדם. וכמ"ש בספ"כ דשבת לו א, שחצוצרות אינן מוקצה, משום ד, חזי לגמל לחינוך עני (שעל הציבור לפרנסו — רש"י וכו').

(ש) ירושלמי סוף יו"ט (ביצה) פ"ה ה"ח [בפנינו כשינוי לכתוב קצת]: כלי שבה מחוץ לתחום התחום משחשיה מותר לטלטלו ר"ש בר כרסנא בשם רב אחא ובלבד בד' אמות כהנא גמליאל ונא (כך שמו — קרבן העדה) אוקרי חד סיקקא כמיהן (סוחר ערבי כיבדו ושלח לו כמיהן ופטירות לדרורן — פני משה) אתא שאיל לר' מנא (אם מותר לקבלן הואיל ובא מחוץ לתחום היום — פני משה) א"ל קבלין בגו מגיריון דידך ואוכלין בד' אמות. ע"ש.

(כא) י"ט שם. דאיתא בביצה כד כ: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דרורן לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ועירובין מ א, הנ"ל בסקט"ו: מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר. הרי דדוקא לישראל אחר שרי. ושבת קנא א במשנה: נכרי שהביא חילילין בשבת לא יספור בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. [והוסיף ה"ד: והתם לספור הוי כמו דבר מאכל לאכול. וע"ל סעיף ט"ו ומש"ש בסקמ"ה].

מחנה ראובן לביצה כד שחמה ע"ז מחוס עירובין מה ב סוף עמוד כ' ד"ה איבע"א כ"י דבעירוב הקילו גם בדבר שיש לו מתיירין ו"ל דס"ל להט"ז דהתם משני בן אליבא דר"פ אבל לירדן דקיי"ל כר"א גם בתחומין כן הוא אך בנדרן דידן י"ל דלהר"ף לשיטתו דחזק ליי"ב מילין הוי מן התורה א"כ הוי ספיא דאורייתא שמה הובא מחוץ מ"ב מיל ועיין בבית אל חזר ספיא דאורייתא שמה הובא מחוץ 10 בפני משה שם ביאר, שתשובת ר' מנא היתה: קבלין אותן מחמת שהוא שכן שלך ואוכלן בד' אמות. וצ"ב, שהרי רבנו רוצה להביא הוכחה לדיננו, ש, מותר לטלטל אפי' מי שהובא בשבילי, אף שהוא אסור באכילה. וא"כ איך הוכחה מהירושלמי הנ"ל — שבכ"ג מותר לטלטל, הרי שם רב מנא הוה לר' גם לאכול. ואמנם במראה הפנים שם — על מש"ש בירושלמי: מותר לטלטלו — כתב: היינו לטלטלו כדי לאכלו כדמוכח מעובדא דלקמיה דקא אמר לר' מנא קבלין וכו' ואוכלן ואילו לטלטלו בלבד אפי' באותו היום שהובא לו מותר לטלטלו בתוך ד' אמות וכו'. ולפי"ז אין סתירה מהירושלמי לדיננו. אבל עכ"פ אין הוכחה מדבריו מהירושלמי לדיננו, שומתו לטלטל אף למי שאסור לאכול.

ולהלן הובא הדין. שומתו לטלטל רק בתוך ד' אמות. ורבונו בסק"י ציין לעירובין מן זב. ודין זה הובא גם להלן בסמ"ח חקט"ו ס"ה. ורבנו שם בסק"כ הביא גם את הירושלמי המובא בפנים. ולא הוזכר שיש הבדל בין שכן לאדם אחר — כפי חילוקו של הפני משה הנ"ל. ועיין מש"ש בסק"ט. ונראה שרבנו פירש, שמש"ש בירושלמי שם, "מותר לטלטלו",

ונל"ה נ"ך למלך כן מהיה דשם ועיין ס"ט וסמ"ו ובפנין מקט"ו שסמס כסנא ראשונה ע"ש: (יח) אם הביאו. עירובין מ' וכו' ה"ל כ"י: (יט) ואם כ"י מותר. דשם היה ט משום מוקצה היה אסור לכל ישראל. מרדכי ס"ק ד"ט ונל"ה כיון דמותר לאחר לא

מספק, וכמ"ש בסק"ל. ועיין בסעיף ט"ז, שפסק: ספק אם הובאו מחוץ לתחום או מתוך התחום חוששין שמה מחוץ לתחום הובאו. והוא כשיטת הר"ף שפוסק לחומרא ולא כ"א כאן. ועיין בס"י חקט"ו, שסמס המחבר כ"י ראשונה שבספק אסור. ע"ש. שפסק בסעיף ד: אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום וכו' אסור. וזה כשיטת הר"ף, וכמ"ש בסק"ל"א. (יח) עירובין מ' וכו' (היא) [האין] כ"י. [נב"י ציין לביצה כ"ד. ושם איתא: הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ורבנו הוסיף לציין למ"ש בעירובין מ'. דאיתא שם בעמוד א: ההוא ליפתא דאחי למחוצא נפק רבא חזיא דכמישא שרא רבא למיזבן מיניה אמר הא דרבי מאיתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר וכו' הא דאדעתא דנכרים אתא. ובהא"ג סק"צ ציין לעירובין פ'. ונראה שזו ט"ס, וצ"ל: מ].

(יט) [בסק"י הבאנו מהא דעירובין מ א: הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר. ומוכח מכאן ש, מותר לטלטלו אפי' מי שהובא בשבילו]. דאם ה' בו משום מוקצה למי שהובא בשבילו, ה' אסור לכל ישראל — אף לאחרים. כ"כ המרדכי פ"ק דיו"ט (ביצה) סימן תרפ"ה. [וע"ל ס"י ש"ח סנ"ב ומש"ש בכג"א סקט"ו ולהלן כ"י חקט"ו סק"י ומש"ש בחי' רעק"א בסעיף ה']. ובל"ה כיון דמותר לאחר לא שייך מוקצה — הרא"ש פ"ג דיו"ט ס"ב, וז"ל: הבא מחוץ לתחום אע"ג דאסור באכילה מותר בטלטול כיון דמותר

יו"ד ס"י י"ד אות ה' יישוב קושית הפני יהושע הנ"ל, וכתבו שגם הר"ן סובר טעמו של רש"י — עד שתאכלנו באיסור וכו'. ולענין ספק דרבנן, נהי שלא שייך טעמו של הר"ן, דדומה למין במינו, אבל אסור מטעמו של רש"י עד שתאכלנו באיסור וכו'. המחבר כשיטת הר"ף — האוסרת מספק. וכמ"ש בפנים. והעיר ע"ז ה"א: הנה המ"א סק"כ מפרש דהאי אסור דאיתא בס"ט היינו בשבת גופא אבל לערב שרי מיד ובה"א דקאן ע"ש אבל בשבת גם לה"א בספק הובא מחוץ לתחום אסור אבל לא כן הוא דעת רבינו וימקו עמו דבשלמא בספק ניצד או נלקט היום דהוי ספק מוכן יש סבירא להלך דבשבת אסור משום ספק מוכן משא"כ לערב אמנם בהובא מחוץ לתחום לה"א דס"ל מספק להקט"ו ודאי דמתייר אפי' בשבת גופא וכן איתא להדיא בב"י דרש"י ומפרש דשמואל בא להקל בספק גם בשבת שרי בספק אם הובא מחוץ לתחום ע"ש ממש בב"י שם להגיה בטור רש"י במקום ר"י לענ"ד א"צ דכותח הטור לר"י שהביא ה"ח, שם קנא דלא גריס דיקא מתניתין כרכ וא"כ הלכה כשמואל דקיל ע"ש, עכ"ל.

ועל מ"ש המחבר בס"ט, אם הובא מחוץ לתחום אסור. כתב בט"ז סק"י: וקשה הא ספיא דרבנן יש כאן דתחומין דרבנן ונ"ל דמשה"ה החמירו כיון שאפשר להמתין עד הערב ויהי' היתר גמור למה יכניס עצמו בספק איסור דומי' למ"ש בידי' דבר שיש לו מתיירין אפי' באלף לא בטל. עכ"ל. ובהנזהות מהרש"ם שעל ספר ארחות חיים של אב"ד ספיא קא כתב על דברי הט"ז: ועיין בספר

באר הגולה

ר ה"י"ף והר"ן
וסמ"ג והמדרש ופ"ט.
ש ר"י ופ"ט הל"ט.
ת ר"י.
א רש"י פ"ד
דעיונין.

שהובא בשבילו ר (כב) ולערב בכדי שיעשו. הג"ס: (כב) ו"ל דל"ן הלילה עולה מן הסעודין רק לר"ן להמחין ביום ראשון נכדי שיעשו (סמ"ק ומדלי ספכ"ל) (כד) ולאחרים מותר בו ביום ש (כח) וי"א דלמי שהובא בשבילו מותר לערב מיד ת (כו) והוא דשרי לישראל לטלטל אפי' כשהביאו העכו"ם לעצמו דוקא בתוך ד' אמות או בתוך העיר (כו) אם היא מוקפת חומה א (כח) והוא שתהא

ביאורי הגר"א

ג"כ נתמחין נכדי שיעשו כמ"ש נחשש מחורבן ול"ד למח דשם אחמירו וע' גרש"ס פ"ט: (כו) והא דשרי כו'. עירובין מ"ו ז': (כז) אם היא דלא אמרינן כל העיר כד"ל חל"כ מוקפת חומה ור"ל מפ"י דל"ה כ"ג ז' וע"ש מוס' ד"ה לא מי': (כח) והוא. כמ"ש עירובין ט"ו א' שנת צמל כו' וע"ש רש"י ד"ה וסוף כו'

נגו מגירין דרך כו' ע"ש: (כא) אבל כו'. י"ט שם ועירובין וסנה קנ"א א': (כב) ולערב. שנת שם סמ ופ"י הרי"ף שם וכמ"ס נטט"ו ע"ש: (כג) וי"א דאין. ופי' מוס' בעירובין וזי"ט שם וסמ משום שלא יאמר לו ונלילה אין דרך להניח: (כד) ולאחרים. שם וסמ: (כה) וי"א דלמי. מדלא אמר זי"ט שם

ברכת אליהו

ט"ז, כ"ב — לפי הרי"ף — שאסור להשתמש בחלילין לערב בכדי שיעשו, משום דמת שאני דשם אחמירו. ועיין בראש"ש שם [פ"ג ס"ב שהסביר הדבר, וז"ל: שאני מלחא דמת דאושא טפי והכל יודעין שבשביל המת הביאו ואחמור טפי כדתנן התם אם עשה נכרי קבר בשבת בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא שרי בכדי שיעשו].

(כו) עירובין מז ב' ונכרי שהביא לו פירות מחוץ לתחום הרי זה לא יזיז ממקומו (דקנו שבתה במקומו והרי יצאו חוץ לתחום ואין להם אלא ארבע אמות — רש"י).

(כז) בעירובין מז ב' איתא, שכל העיר חשובה כד' אמות. והא דכתב במחבר שמותר בתוך העיר רק אם היא מוקפת חומה, הוא משום דלא אמרינן כל העיר כד' אמות אא"כ מוקפת חומה. וראי' מפ"ב דר"ה כג ב', דתנן שם: חצר גדולה היתה בירושלים וכו' ולשם כל הערים מתכנסין וכו' לא היו זזין משם כל היום. וע"ש חו"ס ד"ה לא, שכתבו: לפי שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות וכל החצר חשובה כד' אמות כדתנן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין מא ב') נתנוהו בדיר וסתר וכו' והא דמשמע בההוא פירקא (מז ב') גבי דירכיא דאתו למברכתא (שם מקום) שכל העיר חשובה להם כד' אמות היינו כעיר המוקפת מחיצות והכא בירושלים לאחר שפרצו בה יונים פרוצות דחשובה כה"ר כדאיתא פרק המוצא תפילין (עירובין קא א'). [נרעין סימן תקט"ו סקכ"ב].

(כח) כמ"ש בעירובין טו א': שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים כו' מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. וע"ש רש"י ד"ה והוא, שכתב: הואיל ושבת באויר מחיצותיו נעשית ביתו וכולו כארבע אמותיו הוא הלכך מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה אבל אי הוה טפי מבית סאתים אין מחיצותיו מועילות לו שהיך שישנו עשוי לדירה אינו מועיל אלא לבית סאתים. הרי שההיך מועיל רק כאשר היא מוקפת לדירה. ועתו"ס שם מז ב' ד"ה דכולה, שכתבו: ואור"י דבעי נמי דתהוי מוקפת לדירה דלא עדיף משבת באויר מחיצות שיש לו אלפים אמה לכל רוח אפי' לא חשיב לגביה כארבע אמות בהיך יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כדאמר בשבת בתל ונקע וצריך ליהרר בדבר הבא מחוץ

(כב) תנן בשבת קנא א': נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. ובגמ' שם: מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו. ודברי המחבר הם כפי' הרי"ף שם, הנ"ל בסקט"ו, דשמואל בא להתמיר ד, אע"ג דחוינן להו דעיילי בצפרא וכו' אמרינן מאתרא רחיקא אתו. ומ"ש כמשנה "אא"כ באו ממקום קרוב", פי' הרי"ף דה"ק: לא יספור בהן ישראל אלא ימתין כדי שיבואו ממקום קרוב. וכמ"ש בסט"ו, ע"ש. [נששם כתב דמחבר — לגבי חלילין — לא יספור בהם לא הוא ולא אחרים עד שימתין לערב בכדי שיבואו ממקום קרוב וכו'. ועמ"ש בסקמ"ו. הרי דגם בחשש חוץ לתחום אסור לערב בכדי שיעשו ממקום קרוב והיינו דוקא אם אין ידוע מהיכן הביא די במקום קרוב אבל בידוע מאין הביא צריך להמתין בכדי שיובא מאותו מקום — דא"א].

(כג) (ופי') [כפ"י תוס' בעירובין לט ב' מ ד"ה אי וביי"ט (ביצה) כד ב' ד"ה ולערב, שהטעם שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו הוא, משום שלא יאמר לו הישראל לעכו"ם שיעשה בשבילו בשבת וביי"ט. ולפי טעם זה, אין הלילה עולה מן החשבון, משום שבליילה אין דרך להביאם. [דאכתי יש לחוש שאם נתיר לו בלילה יאמר לעכו"ם להביא לו ביום השבת. לכן "צריך להמתין ביום ראשון בכדי שיעשו". ורש"י בביצה שם פירש, שהטעם שצריך להמתין בכדי שיעשו הוא, כדי שלא ינהה ממלאכת שבת ויירט. ולטעם זה הלילה עולה מן החשבון, וגם בערב מותר בכדי שיעשו. וע"ל סי' ש"ז סקל"ה].

(כד) ביצה כד ב' ועירובין מ א, הנ"ל בסקכ"א: הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר.

(כה) איתא בביצה כד ב', הנ"ל בסקכ"א: נכרי שהביא דורון לישראל ביי"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר וכו' חוץ לתחום אסור. ומדלא אמר ביי"ט שם ג"כ בתחומין — כשהובא מחוץ לתחום — ולערב אסורין בכדי שיעשו, כמ"ש בחשש מחובר, ש"מ דכשהובא מחוץ לתחום, מותר למצו"ש מיד. ולא דמי למת, דאיתא בשבת קנא א, הנ"ל בס"ק

בתוך בית מגורין. וז"ל: קבל אותן ממנו בתוך בית מגורין ואכלו אותן בתוך ד' אמות שאם יקבל אותן בחוץ יהא אסור לטלטלן ד' אמות ולהביאן לבית ולא אורח אורח לאכול ברה"י. אולם עדיין צ"ב, איך הותר לו ר' מנא לאכול בתוך ד' אמות. הרי הנכרי הביא הכמהין בשביל ר' גמליאל זוגא, ואי"כ הי' צריך לאסור אותן

היינו אפי' לא כדי לאכול. והטעם הוא משום שאין בזה מוקצה. מפני שהוא מותר לאחרים. ומש"ש שמואל רק בד' אמות, הוא מפני שבא מחוץ לתחום. ונראה שגם הקרבן העדה שם פירש כן את סוף דברי הירושלמי ופירש שם ש"מ בירושלמי, בגו מגירין ודירן, אין הפי' כמ"ש בפני משה, "מחמת שהוא שכן שלך", אלא פירושו

מוקפת לדירה (כט) דהיינו שישבה ולבסוף הוקפה (כטי) וסתם עיירות מוקפות לדירה וסתם מבצרים אינם מוקפים לדירה: (ועל סימן פ"א): ט (ז) אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אסור ב (לא) ודוקא בעכו"ם שאינו שרוי עמו בעיר אבל עכו"ם השרוי עמו בעיר ופירות דכלה ונפ' (כ"ב) דענת וס"ה נפ"ס מהר"ט.

ביאורי הגר"א

לחומרה אכל בלא"ה לחזקי איסורא לא מחזקי דל"כ חקשי הלא דעירובין מ"ה ז' ואכ"ל הו' ספק כו' ח"ש וכ"כ הראב"ד נשמעמא כו' וכ"כ הר"ן נפ"ג ד"ט כנר כי למעלה דדוקא בעכו"ם שאינו שרוי כו' לחזקי איסורא לא מחזקיין וכ"כ המרדכי שם וכ"כ ראב"ד דדוקא נספק מוכן כו' אכל ספק כגון ש"ל ז' נחיס וז' נחוק החמום שרי כו' דגרסינן בעירובין ואכ"ל כו' מ"ל ואף ע"ג דשלי"מ הוא ל"ד להא דרב אשי נבילה דהתם כי מוקמי' לחזקיה ה"ה לא טעלה וכן נספק נידה שלא מילד ח"ש כאן ואפי' אם יש לעכו"ם שני כו'. מדברי המרדכי דלא דמי' דממה על כ"י שהעמיק דברי המרדכי שכן דעתם רש"י וכי' ול"ד להא דרשנ"ל אכל לימא דההיא דעירובין פ"כ

ועין מוקפות שם מ"ז כ': (כט) דהיינו. שם כ"ז א': (כט*) וסתם כו' וסתם. מטעם הנ"ל: (ל) אם הוא. שבת קנ"א ח' לשעת הר"ף וכנ"ל ס"ז: (לא) ודוקא כו'. עין פ"ק דנדה ד' ח' וכמונת ע"ה ז' ולא חיישינן אלא כנאל מחוץ לעיר נודלי וכ"כ הטור נפ"י חקט"ז נסם הרשנ"ל וכ"כ המ"מ וכ"כ הר"ן נפ"ג דשבת שאף לדברי הגאונים דוקא חלילין שדרכן מחוץ לעיר או עכו"ם ששרוי מחוץ לעיר אכל השרוי בעיר מ"מ יחוש לדרכה כאן נמנאל כאן היה ועוד ספק דנריהם להקל וכ"כ הראב"ד נשמעמא דנכסי העכו"ם וכ"כ הרשנ"ל נחזיקי' שם נפ"ה"ק ל"ז ח' ור"ל אפ"ג ששיעמם דספק אסור היינו נמקום דלוקים לחזקיהם

ברכת אליהו

חקט"ו בשם הרשב"א. וכ"כ המ"מ בפ"ב מהל' יו"ט ח". וכ"כ הר"ן בפכ"ג דשבת קנא א, שאף לדברי הגאונים — שהיא שיטת הר"ף הנ"ל בסקט"ז — ששמואל מחמיר מספק, היינו דוקא בחלילין שדרכן להביאם מחוץ לעיר, או גוי ששרוי חוץ לעיר. כי ההיא עובדא דליפתא כעירובין מ"א, הנ"ל בסקט"ז, משום דבכל הני איכא למיחש שמא חרץ לתחום הביאום. אבל בנכרי השרוי עמו בעיר אחת ופירות המצויים בעיר, מפני מה ניהוש בהם דשמא חרץ לתחום הביאום. אדרבה איכא למימר כאן נמצא כאן ה', ועוד דספיקא דרבנן הוא, וספק דדבריהם להקל. וכ"כ הראב"ד ז"ל בעירובין בשמעתא דנכסי הנכרי קונין שבייתה. וכן דעת הרשב"א בחידושי שם בעבודת הקודש לו א, עכ"ל הר"ן. [ובפנינו דברי הרשב"א בעבודת הקודש הם בבית נתיבות שער ה' פכ"ז אות ד' (הוצאת ב"ב תשל"ג)]. ומה שחילק הר"ן בין נכרי השרוי עמו לאינו שרוי, ר"ל אפ"ג ששיטתם של הגאונים דספק אסור, היינו במקום דאוקים אחזקת' הוא לחומרא, כגון חלילין דדרכן להביא מחוץ לתחום, או בנכרי ששרוי חוץ לעיר, והוי חזקה לאיסור. אבל בלא"ה — בעכו"ם השרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר — אין לחוש מספק, משום דאחזקי איסורא לא מחזקינן. דאל"כ תיקשי ההיא דעירובין מה ב, הנ"ל בסק"ז. דאיחא שם — בסוגיא דחפצי הפקר קונין שבייתה — גשמים שירדו וכו' ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם וכו' אמר רב יצחק הכהן בעבים שנתקשרו מעיו"ט עסקינן דילמא הניך אולי והניך אחריני ניהו וכו' ואב"א הוי ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל. הרי שמוכח משם דלא מחזקינן איסורא. וז"ש הר"ן: וכ"כ הראב"ד בשמעתא דנכסי העכו"ם קונין שבייתה. והיינו בעירובין שם מז ב. ששם הגמ' דנה, בנכסי הפקר וחפצי נכרים אי קונין שבייתה. וכ"כ הר"ן בפ"ג דיו"ט כד ב, וז"ל: כבר כתבתי

לתחום בשביל ישראל זה דשרי לישראל אחר או שבא בשביל נכרי שלא יטלטלנו חוץ לד' אמות בעיר שאין לה מחיצות שמוקפת לדירה.

(כט) עירובין כו א: עיר חדשה מודדין לה משיבתה וישנה מחומתה איזו היא חדשה ואיזו היא ישנה חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה ולבסוף הוקפה. הרי שבהוקפה ולבסוף ישבה, לא חשבינן כל העיר כד' אמות לחשוב תחומה מהחומה.

(כט*) מטעם הנ"ל בסקט"ט, דסתם עיירות הוי "ישבה ולבסוף הוקפה", והווי "מוקפות לדירה". וסתם מבצרים נעשתה החומה קודם ישיבתה, ולכן מיקרי "אינם מוקפים לדירה".

(ל) איתא בשבת קנא א לגבי נכרי שהביא חלילין בשבת, דשמואל סובר דחיישינן שמא חרץ לחומה לנו. ולשיטת הר"ף בא שמואל להחמיר. והלכה כשמואל, וכנ"ל בס"ז [וכמ"ש בס"ק ט"ז, י"ז. ועין סוף הערה 9].

(לא) עפ"ק דנדה ד א. דאיתא שם, שחכמים סוברים שכל הטמאות דנין בהן, כשעת מציאתן. ועין בכתובות עה ב. דתנן שם בעמוד א': היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראי' שמשנתאסרה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראי' שעד שלא נתאסרה היו בה מומין אלו והוי' מקחו מקח טעות וכו'. והטעם הוא, כמ"ש עמוד ב' דאיכא חזקה כאן נמצאו כאן היו. והו"ה כאן, כיון שעכשו הוא בתוך התחום, תלינן דגם בין השמשות הוי' בתוך התחום, ולא חיישינן שמא באו מחוץ לתחום, אלא בבאו מחוץ לעיר בודאי — דלא ידעין אי ממקום קרוב או ממקום רחוק, והיות וברור שבאו ממקום אחר, חיישינן שמא באו מחוץ לתחום. אבל כשהגוי דר בעיר, אמרינן שכאן נמצאו כאן היו בין השמשות. כ"כ הטור בפסמן

באר הגולה

ג שנת קכ"ט משנע.

ד שם נתינת.

ה טרין נפ"א דנלה

ומסקנת המוס

והט"ס.

ו מוס' שם כ"ה וכ"כ

המרדכי נפ"א כ"ג ופ"ט.

המצויים בעיר אין לחוש מספק ואפילו אם יש לעכ"ם שני בתים ואחד מהם בתוך התחום תולין להקל ומותר לאכול אפילו למי שהובא בשבילו: י נעכ"ם שמילא מים לבהמתו מבור שהוא רשות היחיד לרשות הרבים מותר לישראל להשקות מהם בהמתו והוא שאין העכ"ם מכירו דליכ' למיחש שמא ירבה בשבילו ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור ה (לב) בכל מיני תשמיש (ג) אפילו לישראל אחר (ד) ואם מילא מבור רשות היחיד לכרמלית

ביאורי הגר"א

נ"ל דכרי מרדכי והוא ג"כ דברי הרשנ"א ור"ן וכנ"ל: נשמי: (ג) אפי' מהסיל ד"ט שם דמילת נחמומין ולא מילת נתינת חס יס כו' ולפני כו': (ד) ואם

ברכת אליהו

הרשב"א דאף לדעת הרי"ף והגאונים אם הנכרי שרוי עמו בעיר ופירות מצויין בעיר אין לחוש מספק דלא דמי דודאי כאן שהנכרי שרוי עמו בעירו ופירות מצויין בתוך העיר מהיכי תיתי לאסור ולחוש שהובא מחוץ לעיר אבל כשיש לו ב' בתים והאחד מחוץ לתחום אזי יש לספק אם הובא מחוץ לתחום או מחוץ לתחום כיון שיש לו נמי בית אחד מחוץ לעיר ואינו שרוי עמו בעיר, עכ"ל. אבל ליתא לרבריו של הד"מ. דההיא דעירובין הנ"ל, ע"כ צ"ל דבריו המרדכי, והוא ג"כ דברי הרשב"א ור"ן וכנ"ל, דדיוקן דאחזוקי איסורא לא מחזיקין. וכיון שיש לנכרי בית בתוך התחום, מהיכי תיתי דנימא דבא מחוץ לתחום. והוי כמי הא דאיתא בעירובין — גבי עבים — דספק דבריהם לקולא.¹¹

(לב) מנר וכפוש. דתנן בשבת קכב א: נכרי שהדליק את הנר וכו' ואם בשביל ישראל אסור וכו' עשה נכרי כבש לירד כו' וכו' ואם בשביל ישראל אסור. והו"ה כדנינו ש, אסור בכל מיני תשמיש. ודלא כ"א — שהובאו בתוס' שם ד"ה משקה וברא"ש שם פט"ז סי"ב — דס"ל דדוקא בשתי' אסור. אבל כשאר תשמישים שרי. אבל התוס' והרא"ש שם הוכיחו מנר וכבש הנ"ל, שגם שאר תשמישים אסורים.

(ג) מההיא דיו"ט שם. דאיתא בביצה כד ב: נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחבור אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחבור תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ומהא דחילק בתחומין ולא חילק ברישא בין ישראל זה לאחר, וכתב סתמא, "אם יש וכו' ולערב וכו'". מ' דאסור, אפי' לישראל אחר.¹² (ד) מההיא דתחומין שם¹³.

לתחום ואחד מהם בתוך העיר, ובין יש לו ב' בתים חוץ לעיר וכו' אחד בתוך התחום וא' חוץ לתחום. וסיים: ואפשר שגם הגר"א ז"ל בס"ק ל"א דמשיג על הד"מ לא פליג עליו אלא כמה דמשמע מדבריו דאפי' כשביט' א' בתוך העיר וכו' א' חוץ לתחום נמי הוי הפירות אסורים לדעת האוסרים גבי ספק אם הובא מחוץ לתחום אבל אם השני בתים המה חוץ לעיר וא' היא בתוך התחום וא' חוץ לתחום אפשר דגם הגר"א ז"ל יודה לזה והפירות הוי אסורים כמו גבי ספק אם הובא מחוץ לתחום כיון דליכא הכא טעמא שהתירא משום דכאן נמצא כאן היה עכ"פ. ועיין שם מה שהאריך בזה. 12 בסקל"ג הבאנו דברי הגמ' בבב"ב ד, דנכרי שהביא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר. וכתב רש"י שם בה ד"ה חוץ, שהטעם הוא מפני שתחומין הוא רק איסור דרבנן. וכן הביאו התוס' שם ד"ה הבא. וכ"כ התוס' בשבת קכב א ד"ה ואם. [ובתוס' שם ד"ה משקה לא הוזכר ענין כרמלית ולא כמ"ש בבא"ר סק"ו לתוס' בבב"ב כה. והטעם הוא דכיון דליכא איסורא דאורייתא שרי לישראל אחר. וכמ"ש המרדכי בשבת פט"ז סי' ת"ח בשם הסמ"ג והגמ"י פ"ו מהל'

למעלה דדוקא בנכרי שאינו שרוי עמו בעיר הוא דחיישינן דילמא מחוץ לתחום אתו אבל בנכרי שהוא שרוי עמו בעיר ופירותיו מצויין שם אחזוקי איסורא לא מחזיקין. וכ"כ המרדכי שם סימן תרפ"ה. וכ"כ ראב"יה — והביאו המרדכי שם — דדוקא בספק מוכן מחמרין, משום דמוקצה הוא, אבל ספק, כגון שיש לעכ"ם המביא דורון שני בתים אחד בתוך התחום ואחד [מחוץ] התחום שרי אפי' למי שבא בשבילו דגרסינן (בעירובין) בפרק מי שהוציאוהו גבי יש תחומין למעלה מ' ספק תחומין דרבנן להקל. [ומ"ש המרדכי, דגרסינן בפרק מי שהוציאוהו וכו' ספק תחומין דרבנן להקל, כוונתו להא' דגרסינן בעירובין הנ"ל: ואב"א הוי ספק דבריהם וספק דבריהם להקל. וכנ"ל. וכתב עוד המרדכי שם [בפנינו בשניו לשון קצת]: דאע"ג דדבר שיש לו מתירין הוא לא דמי להא דרב אשי בביצה (ד א) דאמר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן לא בטיל, דהתם כי מוקמי' אחזקתיה הרי היא לא נולדה וכן בספק צידה חזקה שלא ינצוד מש"כ בספק תחומין. וז"ש כאן המחבר: ואפי' אם יש לעכ"ם שני בתים כו'. וזה מדברי המרדכי הנ"ל, ודלא כד"מ הארוך בסימן תקט"ו אות ה'. שהד"מ שם תמה על כ"י שהעתיק דברי המרדכי שהן כדעת רש"י בשבת שם הנ"ל בסקט"ו, דשמואל בא להקל ולהתיר. וז"ל הד"מ: והתימה על הב"י שכתב דקיי"ל כדברי האוסרים ואח"כ כתב דברי המרדכי כאילו לא היה כו' שום מחלוקת וגם לעיל סימן שכ"ה שר"ע סתיר ט' פסק כדעת הרי"ף והגאונים ומ"כ כ' דאם יש לנכרי ב' בתים ואחד מהן בתוך התחום תתולין להקל וצ"ע. וכתב שם עוד הד"מ: ולא דמי להא דכת' הטור בשם

לטלטל אפי' מי שהובא בשבילו.¹⁴

11 הד"א העיר על דברי רבנו, וז"ל: הנה מלשון הרשב"א שם: דוקא לחילין כו' או עכ"ם השרוי חוץ לעיר אבל השרוי בעיר מפני מה נתיחש כו' הרי דרין בעיר דוקא וגם מהא דעירובין הנ"ל אי שום ראי' דהלא שם מיידי ברווא עבים מנ"ש שבאוי רק דניחוש דילמא הני אזלי לעלמא והני אחריני ניהו שבאו בשבת מחוץ לתחום בזה שפיר אמרו ספק דבריהם להקל דמהיכי תיתי נימא דהני אזלי והני אחריני ניהו וזה דומה ממש לשני בעיר והפירות מצויין בעיר ונתיחש דילמא לא הביא ממה שמונח בעיר רק הביא מחוץ לתחום אבל בב' בתים שחורף לעיר ואין ידוע מאין הובא יש לחוש דילמא הביא מחוץ לתחום כמו ריש לומר שהביא מחוץ לתחום. עכ"ל. ורבונו לא נתיחש לחילוק זה. אבל אפשר ליישב את דברי הד"מ המובאים כפנים, ולומר שסובר הסב"ר והחילוק שכתב הגר"א וכנ"ל.

ובספר עמודי אש שבספר פסקי הגר"א אות ל"א נתיחש לחילוק שיש הבדל בין אם יש לנכרי ב' בתים — א' בתוך התחום וא' מחוץ

מותר לאחר שלא מילא בשבילו. הג"ה: (זה) יש מקלין ואומרים דאף אם הוצא דרך רה"ר לנודך ישראל מותר ללמד לשמו מהם הו"ל ואפשר לילך שם ולשמוע (טור בשם ר"ת) (לו) יש מתירין אף לכתמילה (כל בו) (לו) וכן

ביאורי הגר"א

ראבי"ה והניחו ונהגו לחזקת דמרכי ס"פ כ"ז ע"ש היטב שכ' ג' חילוקים מה"ג אפי' בדאורייתא ומשמע שם אפי' לדבר הרשות שצרישא וסיפא הזכיר לדבר מזה אצל מן כחן סתם ומקום מזה מותר אמירה דרנבן דוקא ובמקום דאפי' לאחלופי גר"ה אפי' דרנבן ובמקום מזה אסור ע"ש ע"י רע"ז ס"ג כהנ"ה ועמ"ל שם ס"ק י"א בשם הג"מ ח"ל ר"ת המיר כ"י ומ' דאף באיסור דאורייתא דקאמר שם אצל אסור שילקנה עכ"ס שהרי

ברכת אליהו

בשביל ישראל, אע"ג דבהמה רגילה לשחות הרבה. וז"ל התוס': ור"י אומר דהו"ה לישראל עצמו אסור והאי דנקט בהמתו לאשמעינן רבותא דלא גזרינן דילמא אר לאפושי בשביל ישראל שבהמה רגילה לשחות הרבה אבל ישראל עצמו פשיטא דשותה אחריו דליכא למיחש כולי האי דילמא אתי לאפושי בדבליה אחת מושך הרבה לצורכו ולצורך ישראל. וער"ן בפ"ג דסוכה וכן הריטב"א שם שהקשו שם כמ"ש בספ"ג דעירובין בגזל אסא בכדי שיעשו אע"ג דיכול לארוחי במחורב כמ"ש בסוכה שם ע"ש.

(לו) והוא דעת ראבי"ה והביאו בהגהות אחרונות דמרכי ס"פ (כ"ז) [י"ט] סימן חע"ד ע"ש היטב שכ' ג' חילוקים מה"ג אפי' בדאורייתא. וז"ל: וכלל זה אומר ראבי"ה אמירה לנכרי שכות ה"מ באיסור דאורייתא ואפי' במקום מצוה אסור אבל באיסור דרבנן שרי אמירה לנכרי ודוקא לדבר מצוה ובדאורייתא נמי לא אסירא אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין ולתלוש מן המחומר אבל אם אפשר לעשותו כגון ברה"ר דיכול להביא ע"י מחיצת בני אדם שרי אמירה לנכרי ודיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי ברה"ר אסור אמירה לנכרי אפי' באיסור דרבנן ואפי' לדבר מצוה כדאמרין גבי ינוקא דאישתפוך חממיה. ומ'

מילא כ"י. מההיא דתחומין שם: (לה) ויש מקלין. מדנקט טהממו ועוד הניחו ראה מעיוונן מ"ל נ' אר"ע פירות ט' וע' חות' שם ד"ה לא ט' וכן הא דנקט טהממו דמה ר"י דנקט לנחמא דלא גזרינן שמה ירבה אע"ג דבהמה רגילה לשחות הרבה ועיין ר"ן בפ"ג דסוכה וכן הריטב"א שם שהקשו שם כמ"ש בספ"ג דעירובין בגזל אסא בכדי שיעשו אע"ג דיכול לארוחי נמחורב כמ"ש בסוכה שם ע"ש: (לו) ויש מתירין. והוא דעת

(לה) תנן בשבת קכב א: מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. וכתבו התוס' שם ד"ה משקה: אומר ר"ת מדנקט בהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו ודוקא להשקות בהמתו אסור משום שלא היה יכול להביאה לתוך הכור אבל הוא עצמו שרי דמטפס ועולה מטפס יורד וכיון שיכול ליכנס לתוך הכור ולשחות לא אסור לו בשביל שמילא אותם נכרי וכו'. ועוד הביאו רא"י מעירובין מא ב אר"ע פירות כ"י. [דאיתא שם: אמר רב פפא פירות שיצאו חרץ לתחום וחזור אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן (וכל העיר להן כד' אמות ויש להן לכל רוח אלפים אמה אם יוכל) הוא ואי שבת מותרין לאכילה במקום שחזור — רש"י]. והו"ה כאן לגבי מילא מים, היות והיתה אפשרות לילך ולשחות שם, מותר אף כשהביאו הנכרי דרך רה"ר. והתוס' בשבת שם דחו רא"י, זו, וכתבו: ולא דמי דהתם לא אתעבידא בהו איסורא דאורייתא וכו'.] ותצו"ס בעירובין שם ד"ה לא כ"י, שגם שם כתבו, שהדין שלא הפסידו את מקומן, הוא רק מפני שזה איסור דרבנן, ולא התייר כן באיסורא דאורייתא. וכן הא דהביא ר"ת מהא דנקט בשבת שם, "בהמתו", דחה ר"י בתוס' בשבת שם. וכתבו דהו"ה לישראל עצמו אסור, והא דנקט בהמתו לאשמעינן רבותא, דלא גזרינן שמה ירבה

הא לא קיי"ל להם כמבואר ס"י בכרמלית וכ"כ הרב עולת שבת גופי' שם וכ"ה הקמן סט"ו זה שלא דכרי הר"ן אלא כדעת רוב פוסקים שחילקו בין דאורייתא לרבנן וגם הר"ן ז"ל לא כתבו אלא בדרך איכא למימר ולא לסבירא חזקה כמו שהעתיק הרב עולת שבת ז"ל. עכ"ל. ובשעה"ש סקמ"ח העיר גם על הח"י אדם שהביא דעה זו "דהוא נגד סתימת המחבר". ודברי הח"י אדם הם כה"ל שבת בכלל ס"ג סימן י"ז. אולם שם הביא דעה בשם ר"א.

13 איתא בסוכה לו ב: ואמר רבא הריס במחורב מותר להריח בו. והקשה ע"י הר"ן, וז"ל: ואי"ה דהאי אמרי' בסוף פרק ככל מערבין (מ א) הנהו בני גונג דגזו להו נכרים אסא כימא טבא שרא להו רבינא אחרוני לאלתר מוסקין תחת דצריך בכדי שיעשו ומהא והלא לפי דעת ר"ת ז"ל כל מעשה שעשה נכרי בשבת לצורך ישראל אינו אסור ליהנות ממנו בשבת אלא כשא' אפשר לו לישראל ליהנות ממנו ע"י עצמו אלא באיסור של תורה או של דבריה כגון שהחליק לו את הנה או שעשה לו כבש או שמלא מים לבהמתו דאיתא בפרק כל כתבי (קכב א) וכמו שכתבתי שם בסיעתא דשמיא אבל כל שאפשר לו לישראל ליהנות מאותו דבר בהיתר אע"פ שעשה בו הנכרי מלאכה גמורה כגון שהביא לו אוכלין וכיוצא בהן דרך רה"ר מותר לישראל ליהנות ממנו והכא נמי הרי אפשר ליהנות מן הריח בהיתר במחורב וכיון שכן כי גזירה נכרי אמאי מתסר לאורוחי ביה, עכ"ל. וכעין זה הקשה הריטב"א שם. ואם כי הר"ן חרץ שם, וז"ל: יאל שאתו החדש שהביאו הנכרי מחוץ לתחום ה"י שלא ה"י אפשר לאותו ישראל ליהנות ממנו אלא באיסור תחומין וכו'. אבל כנראה

שבת אות ה'. ח"ל מרדכי: אם באו בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר לדיח' דלית לן השתא רה"ר וליכא אלא איסורא דרבנן והוי כמו פירות הכאים מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר. וכ"כ אב"י שזה נלמד מההיא דתחומין הנ"ל בסק"ג. שהיות ותחומין איסורא דרבנן מותר לישראל. וסיים הב"י שהו"ה כ"מילא מים מבזר רה"י לכרמלית" — שהוא איסור דרבנן. ועיין בס' רע"ז סק"א. וגם שם הבאנו הטעם — שבתחומין מותר לישראל אחר — משום דהוי איסורא דרבנן. אולם הר"ן בביצה שם כתב — בגוגע לטעם שבתחומין מותר לישראל אחר: ואפשר שהטעם כמ"ש הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות דמשום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחר חרץ לתחום הוא לאחר תוך התחום הקלו כה. והביאו הב"י בס' רע"ז והמג"א שם בסק"א. וכעין סברת הר"ן כתב הרשב"א בשבת קנא א, לענין ספק הבא מחוץ לתחום. והבאנו דבריו בכרית אליהו בס' זה סק"ז. ולפי דברי הר"ן, רק בתחומין מותר לישראל אחר. אבל בשאר איסורי דרבנן אסור אף לישראל אחר — כ"כ המ"א בס' רע"ז סק"א. ורמז ע"ז כאן בסק"ג.

אולם מדברי המחבר — שהתיר למלאות מבזר רה"י לכרמלית — מ' דס"ל כ"י הראשונה הנ"ל, שבתחומין התייר משום דהוי איסורא דרבנן. דאילו לסברא השני' — משום שאיסור תחומין אינו שוה בכל — א"כ רק בתחומין הקילו, ולא כשאר איסורי דרבנן. וכ"כ המאמר מרדכי כאן אותו. והעולת שבת באותו ט"ז הביא דברי הר"ן הנ"ל, וכתב עליו במאמר מרדכי הנ"ל: ואני תמיה על הרב ז"ל

ברכת אליהו

מוקצה ושרי בטלטול מן הצד וכיון דאי בעי ישראל מטלטל בהיתר אי שקיל ל' עכו"ם באיסור לית לן בה אבל אסור שידליקנה עכו"ם שהרי דבר זה אין ישראל יכול לעשותו וגם בדבר זה יש צד היתר דהא אי בעי ישראל מצי לאתויי בלא נר. ומ' דאף באיסור דאורייתא — שיכול הישראל לעשות בלא איסור — מותר לומר לעכו"ם לעשות, מדקאמר שם „אבל אסור שידליקנה עכו"ם שהרי דבר זה אין ישראל יכול לעשותו“.

(לו) כמ"ש בסמ"ן ש"ד [צ"ל: ש"ז — ד"א] ס"ה: דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהי' שם מקצת חולי או יהי' צריך לדבר צורך הרכה או מפני מצוה וכו' או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער. וכמשי' [הורמ"א, שמה שנהגו היתר היינו דרך כרמלית וכו'. וראה הערה 14].

גם מחמת זה שהישראל הי' יכול להניח תמיד בלי נר. וזה דומה לדיננו, שהישראל הי' יכול להניח תמיד בלי שהמלאכה תעשה בשבת. וגם בלבושי שדר שם כתב — על מ"ש המ"א „דהא אי בעי ישראל מצי לאתויי בלא נר“ — דוגמא לדין זה בסי' שכי"ה ס"י דכיון שהי' יכול הישראל לעשות דבר ההוא בהיתר אין איסור ע"י נכרי. ומ"ש בלבושי שדר „שהי' יכול הישראל לעשות דבר ההוא בהיתר“, ר"ל שהי' יכול ליהנות בהיתר.

ובהמשך דברי רבנו ציינ' לסימן רע"ו ולמ"א שם וכמבואר בפנים. ובסי' רע"ו סק"ג — על דברי הגה"ה שהביא רבנו כאן — סיים רבנו: וז"ש רק טלטול מן הצד, ויש היתר ע"י טלטול מן הצד ועמ"א. ובברכת אליהו שם פירשנו, שם"ש רבנו „ח"ש רק טלטול מן הצד, ויש היתר ע"י טלטול מן הצד, משא"כ בשאר איסור דרבנן אסור לצוות לעכו"ם. אבל עפ"י דברי רבנו כאן, אפ"ל שכונת רבנו שם, שם"ש הרמ"א „טלטול“ לא התכוון שרק טלטול — שזה איסור דרבנן — מותר, אלא לכן כתב הרמ"א שם „טלטול“ משום דבטלטול ישנה אפשרות שהישראל יעשה זאת לא בדרך איסור דהיינו שיטלטל ע"י טלטול מן הצד. אבל באמת גם באיסור דאורייתא — כשישנה אפשרות שהישראל יעשה את זה בהיתר — מותר לנו לצוות לגוי לעשות.

ועל מה שסיים רבנו שם „ועמ"א“, כתבנו שם כהערה 2, שכפנינו בהגמ"י לא הביא שולח"ת אפ"י לכתחילה מותר. ועי' כוון רבנו בכתבו „ועמ"א“, שאמנם כפנינו ליתא כן בהגמ"י, אבל המ"א הביא כן בשמו. וגם הרמ"א פ"י כן דברי רבנו. אבל לפי מה שפירשנו כאן כוונת רבנו שם, אפ"ל שם"ש רבנו שם „ועמ"א“, כוונתו שלפי דברי המ"א יוצא, שלח"ת מותר אף באיסור דאורייתא, אם הישראל יכול לעשות את זה בהיתר. וכמ"ש רבנו בסק"ק זה, שלפי המובא במ"א שם, מ' שמואל לצוות לנכרי אף באיסור דאורייתא.

יש להעיר, שכאן צ"ל סק"ה הביא מתשובות מהר"ל סימן קט"ו, שרית' לא התיר אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אסור. ואילו בסי' רע"ז ס"ג סק"ה אפ"י, הביא בעצמו את לשון הגמ"י „ר"ת התיר לומר לעכו"ם תבא נר הדולק וכו'. ולא עוד אלא שלפי מה שביאר רבנו כאן יוצא שהמ"א מתיר אף באיסור דאורייתא. ועיין במחצית השקל על דברי המ"א כאן ומ"ש על דברי המ"א בסי' רע"ז סק"א וגם במדריכ"פ פ"ק דשבת סי' נ"ב בהגה"ה כתב בשם התוס', שאף לכתחילה מותר לומר לנכרי הא נר הדולק — והביאו רבנו שם סק"ג וכמ"ש בברכת אליהו.

ולעיל כתבנו שם"ש הרמ"א „יש מתירין“, הוא אף בדבר שמוותר לומר לעכו"ם דבר שהישראל אסור לעשות מן התורה. אולם מן שסיים הרמ"א „וכן נהגו היתר וכו'“, היינו רק באיסור דרבנן, וכמ"ל בסק"ל. ומהא שציין רבנו בסק"ל לסימן ש"ז ס"ה, מוכח שרבנו מפרש דהא שכתב הרמ"א ד, נהגו היתר לומר אף לכתחילה לעכו"ם להביא שכר או שאר דברים וכו'“. היינו דבר שהוא מקצת חולי או יהי' צריך לדבר צורך הרכה או צורך מצוה. כמ"ש בסי' ש"ז ס"ה. וכמשה ברורה כאן סק"ה כתב — על מ"ש הרמ"א או שאר דברים — היינו דבר שהוא צורך שבת קצת. ובשעה"צ סק"ז כתב: כ"מ מהגר"א. וצ"כ, שהרי רבנו ציינ' לסי' ש"ז ס"ה, ושם

מדבריו שם, דהא שהתיר בחילוק השני — בדבר שאפשר למצוא תקנה ע"י ישראל — אפ"י לדבר הרשות. שבחילוק שכרישא — גבי אמירה בדאורייתא, ובחילוק שבסיפא — בהיתר דאמירה בדרבנן, הזכיר דבר מצוה. אבל כאן בחילוק האמצעי — גבי אפשר בהיתר — כתב שם, ומ' דמותר אף במקום רשות. ולענין החילוק הראשון הזכיר, דבמקום מצוה מותר אמירה בדרבנן דוקא. ובחילוק השלישי — במקום דאחי' לאחלופי ברה"ר — כתב שאפ"י בדרבנן ובמקום מצוה אסור היכא דאחי' לאחלופי, ע"ש"י.

ועיין סימן רע"ז ס"ג בהג"ה, שפסק: ומותר לומר לעכו"ם לילך עמו ליטול נר דלוק כבר הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא. והטעם הוא כמ"ש בסק"ג הואיל, ויש היתר ע"י טלטול מן הצד. ואע"י ששם זה רק איסור דרבנן. ועמ"א שם סק"א בשם הג"מ שכתב: וז"ל ר"ת התיר לומר לעכו"ם תבא נר הדולק דהא טלטול הנר אינו אסור אלא משום שמו

שרבנו התכוון לומר, שהיות ולא הזכר בגמ' דמיירי שאותו הדם שהביא הנכרי הי' מחוץ לתחום, לפי"ז ישנה הוכחה גמ' זו דלא כשולח"ת.

14 המ"א סק"ה כתב, שלא מצא מקור לדין זה ע"ש. ובט"ז סק"ט כתב שהי' מחזיקין התירו רק בכרמלית. ורבנו בסמ"ר, שדעת ה"רמ"א הוא הראב"ה. ולפי"ז היש מתירין הוא אף באיסור דאורייתא. והב"י בריש סי' ש"ז הביא דברי הראב"ה — שהביא רבנו כאן. ונראה מדברי אפ"י, שפ"י שמה שסיים הראב"ה, והוכיח דאיכא למימר וכו', הוא לא חילוק שלישי. אלא זה המושך לדברי הראב"ה לעיל מינה „אבל אם אפשר לעשותו כגון ברה"ר ידולק להביא ע"י מחצית בני אדם שרי אמירה לנכרי“. ולכן הקשה הב"י שם, שסוף דברי הראב"ה הם סתירה למ"ש קודם לכן. שבסיפא כתב דהיכא דאחי' לאחלופי ברה"ר אפ"י בדרבנן ובמקום מצוה אסור. ומקודם לכן כתב, שאם ישנה אפשרות שהישראל יביא אותו בלי איסור העברה מרשות לרשות מותר אף אם הגוי הביא את זה דרך רה"ר. ונשאר הב"י בצ"ע. והר"מ שם סק"ב תירץ: ואפשר ליישב בדברי ראב"ה דה"ק דבמקום דאיכא למיחש משום הרואים דמתירין אמירה לשבות ברה"ר ואח"כ להתיר שאר אמירות וכו'. אסור דבהב"נ אסור אפ"י אמירה דרבנן אפ"י במקום מצוה דחיישנין דילמא אחי' לאחלופי בשאר אמירות כן נ"ל, עכ"ל. וגם לפי תי' של הר"מ בדברי הראב"ה, מה שסיים הראב"ה „היכא דאיכא למיחש וכו'“, קאי אמאי דסמך — דהיינו שהישראל יכול להביא את זה בלי איסור. ועי' כתב הראב"ה, שאם יש מקום לחוש שיתירי שאר אמירות לנכרי, דהיינו כשהישראל לא יכול להביא את זה בעצמו אסור. אולם רבנו פירש, שסוף דברי ראב"ה לא קאי אדלעיל מינה, אלא אמציעתא דדברי הראב"ה וטופס הם שני דינים נפרדים. שאמצע דברי ראב"ה היינו חילוק ב' — שאם הישראל יכול להביא בלא דרך היתר — מותר אפ"י בדאורייתא. וסוף דברי הראב"ה הם חילוק ג', ולא קאי אסיפא שהישראל יכול להביא דרך היתר. אלא קאי אמאי דכתב בחילוק הראשון — שלדבר מצוה מותר אמירה בדרבנן. ועי' כתב דהיכא דאיכא למימר דילמא אחי' לאחלופי ברה"ר אסור, ולכן כתב רבנו, שדעת הר"מ היא דעת ראב"ה. והיינו שמוותר לומר לעכו"ם דבר שלישראל אסור לעשותו מן התורה. כאשר שהראב"ה מתיר לומר לנכרי לעשות אף דבר שאסור מן התורה, יכול הישראל יכול למצוא תקנה לעשות דבר זה בעצמו. ועפ"י זאת רבנו כאן, שדעת הר"מ „יש מתירין“ היא דעת הראב"ה, ולכן מותר אף לכתחילה לומר לנכרי להביא המים דרך ה"ר, והואיל והישראל יכול לילך שם ולשתות. ובספר ארחות חיים של אב"י ספיקא כתב ע"ז: ועיין בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג אחרונים סי' ז' תמה דהראב"ה לא התיר אלא כשישראל יכול לעשות הפעולה בעצמה ע"י צד היתר אבל לא כשהישראל יכול רק להנות בלתי העכו"ם אבל א"י לעשות הפעולה בעצמה ע"י"ש מובא בפ"י עכ"ל.

ואפ"ל שאמנם מדברי הראב"ה אין רא' מפורשת, שמוותר לומר לעכו"ם גם כשהישראל יכול להנות מן הדבר ואינו יכול לעשות את המלאכה שהעכו"ם עושה. אבל רבנו הרי סיים, לעיין במ"א סי' רע"ז סק"א מה שהביא מהגמ"י בשם ר"ת. הרי ששם מוזכר ההיתר

באר הגולה
ז שנה שם נתימא.
ח שם נתימא.
ט שם נתימא.

נהגו הימור לומר אף לתתמלה לעפ"ס להניח שם או שאר דברים דרך מילתו או כלל עירוב (לח) ואף על פי שם להחמיר מדבר מ"מ אין למחות ביד המקילין לזרז שנת ונשעת הדמק דהא יש להקל במהירה לעפ"ס לזרז כמו שנתמלך מ"מ ש"ו וכ"ס נתימא: יא ז ליקט עכו"ם עשבים לצורך בהמתו אם אינו מכירו מאכיל אחריו ישראל ח שעומד בפניה בענין שלא תוכל לנפות אלא דרך שם דאילו להעמידה עליהן אסור דחיישי' שמא ימול בידו ויאכילנה והם מוקצים (למ) אבל אם מכירו אסור וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו אבל בדבר דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו כגון שהדליק נר לעצמו או עשה כבש לירד בו שבגר אחד וכבש אחד יספיק לכל אפילו

ביאורי הגר"א

והמחמיר חפ"ז ע"ש נתימא: (לט) אבל אם מכירו. והשמיטו מ"מ דלמי שם דמ"ל דלית הלכמא סופיה כמ"ש בתוספתא והוא נחמ' דייט ג' א' מפני

(לו) וכן נהגו כו'. כמ"ש נתימא ש"ד ס"ה וקמט': (לח) ואע"פ. דדוקא משום פער גדול ואף כה"ג יש לזרזין שם ואף נתימא הרשעון כמ

ברכת אליהו

יש אוסרין שם [ועמש"ש בסקי"ד]. ואף בהיתר הראשון כתב [בראבי"ה הנ"ל בסקל"ו] והמחמיר חבא עליו ברכה ע"ש במ"א¹⁵. (לט) והשמיטו מ"מ דאביי שם, דמ"ל דלית הלכתא כוותיה¹⁶.

(לח) דדוקא משום פער גדול היתרו בסימן ש"ו ס"ה, הנ"ל בסקל"ו. [ושם בסקי"ג כתבנו, שהוכחה לדעת המתירין היא מהא דעירובין סז, סח שהתירו לומר לנכרי לחמם מים לרחוץ תינוק מחמת צערא דמילה. והרי זה פער גדול]. ואף כה"ג

מוכר "צורך הרבה".

15 הד"א פירש שכוונת רבנו, שגם בדבר שיכול לעשות בהיתר, והמחמיר תבוא עליו ברכה. לפי"ו נראה שמ"ש בביאורי הגר"א, "בהיתר הראשון", הוא ט"ס, וצ"ל: בהיתר השני. ובסקל"ו הכאנו לשון הראבי"ה המוכיר ג' חילוקים. וההיתר — כאשר הישראל יכול לעשות בהיתר — נדון בראבי"ה שם בהיתר השני, ולא בראשון, ואמנם בראבי"ה שבפנינו לא כת' שהמחמיר חבא עליו ברכה. ונראה שלכן סיים רבנו: עיין שם במ"א. והיינו שבמ"א ש"ר רע"ז סק"א — שצ"ן רבנו בסקל"ו — הביא בשם הגמ"י, שה"ח היתר כעין ההיתר השני שבראבי"ה הנ"ל. ולפי הג"י שהביא המ"א, איתא שם: כו"מ איך להקל כ"כ והמחמיר חבא עליו ברכה ודברי הגמ"י הם בפ"י דשבת ה"א אות ה'. ובפנינו ליתא קטע זה.

16 מקור הדין שבשטעין זה, הוא בשבת קכב א בגמ'. וכמ"ש בבאה"ג סק"ח. דתנן שם: מעשה ברכב גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ושלש נכרי כשב לירד בו וירדו בו ג' וזקנים. ובגמ' שם: חז"ר נכרי עושבים עשבים מאכיל אחריו ישראל וכו'. בד"א שאין מכירו אבל מכירו אסור וכו'. הא ר"ג מכירו היה אמר אביי שלא בפניו והו' (כשעשאו לא היה רבן גמליאל שם הניכין ליה — רש"י) רבא אמר אביי "למאן בפנינו נר לאחד נר למאה (כבש לאחד כבש למאה אבל גבי עשבים כשהוא מכירו מרבה בשבילו — רש"י). והלכה כרבא. והר"ן שם והמ"מ פ"ו מהל' שבת ה"ג והראב"ן סימן שס"ד והמאירי שם והר"ן — הוכח בסמ"מ שם — כתבו, שאם עשאו שלא בפני ישראל מותר, דלא שייך למיגזר דקא מיכוין להכרית בשבילו. וזה משום שהם מפרשים, שבשאר דברים — שלא שייך לומר נר לאחד נר למאה — גם כדא מודה לאביי, דשלא בפניו שייך. אבל הר"ף והרמב"ם שם והמחבר השמיטו דברי אביי. מ' שהם מפרשים, שירא ליל סבדא זו, וסובר דאף שלא בפניו אסור. וכיון דאסור פליג על אביי, לית הלכתא כוותי' דאביי כזה, ואף שלא בפניו אסור. ולכן השמיטו תי' דאביי. והסביר הר"א: דאביי ה"י מוכרח לחלק דשלא בפניו שייך כי היכי דלא תקשי מרבן גמליאל דמכירו הו' אבל רבא דמתרץ משום דנר לאחד נר למאה ושוי שם אפי' בפניו א"כ א"צ לחלק כלל לומר דכלל מלאכות ה"י מותר שלא בפניו במכירו והטעם לאסור אף שלא בפניו דנהי דשמא הרבה ליכא למיחש כיון דהוי שלא בפניו מ"מ חיישין לשבת הבאה ירבה בשבילו אם נתייר מהלכות. ועיין במ"א סק"ח.

אסור. והגמ' לא מכיאה את הטעם דאיתא בתוספתא — "מפני שמגילו לשבת הבאה". ונראה דנהי דבשבת זו היתה מלאכת הנכרי שלא בפניו, ואין חשש שמא הרבה בשבילו, אבל מ"מ חוששין שירגילו לשבת הבאה ואז ירבה בשבילו. וכעין מש"ל מדברי הר"א. וכזה נראה שהרי"ף והרמב"ם הנ"ל כתבו דבמכירו אסור שמא ירבה בשבילו, ואעפ"כ כתב הב"י שנראה שדעת הר"ף והרמב"ם, דאסור אף שלא בפניו. ולפי הנ"ל נראה, דבגזירה שמא ירבה בשבילו, נכלל גם החשש שמא ירבה בשבילו לשבת הבאה. ובהא אתי שפיר לשון הרשב"ש בתשובה סימן קע"ה. שכתב: ובתוספתא אמרו שאם הגוי מכיר הישראל אסור שמא ירבה בשבילו. ונראה קצת מלשונו שמפרש — כדברינו לעיל — שהטעם שמרגילו לשבת הבאה והטעם שמא ירבה בשבילו — חד טעמא הו', וכנ"ל.

ונראה שדעת הראשונים הנ"ל — שמתירין שלא בפניו — היא משום דסמכין על לשון הגמ'. והגמ' לא הכיאה את הטעם שמכיר בתוספתא — "שמרגילו לשבת הבאה". וסביר דהטעם הוא רק שמא ירבה בשבילו. ולכן שלא בפניו מותר, מפני שאין חשש שמא הרבה בשבילו. ועוד י"ל כדוחק קצת שהם סוברים, שמ"ש בתוספתא — "מפני שמרגילו לשבת הבאה", הוא לאו דדוקא, ועיקר הטעם הוא, שמא ירבה בשבילו עכשיו.

יש להעיר, שהר"ן כתב — על דברי המשנה שם, "ואם בשביל ישראל אסור" — "...במלאכת נכרי איכא למיגזר שמא ירגילו בכך לשבת אחרת הזכי איתא בתוספתא וכו'. הרי שהר"ן עצמו הביא הטעם ד"שמא ירגילו לכך לשבת הבאה", ואעפ"כ כתב הר"ן בגמ' שם, דשלא בפניו שרי, וכנ"ל.

ובכה"ל ד"ה אם מכירו ז'ן אם אפשר לסמוך להקל עפ"י דעת הראשונים שמתירין שלא בפניו. ומונה שם את הראשונים שמתירין, וכנגדם את הראשונים שאוסרים. וע"ע מש"ש כזה. ויש להוסיף בשם הראבי"ה חלק א' הל' עירובין סימן ש"פ עמוד 405 הביא התוספתא הנ"ל, ובהגהות אשרי כביצה פ"א ס"א ד"ה גזירה. העתיק דברי התוס' המוכחים בפנים. ובהגהות רבנו פרץ לספ"ק סימן רפ"ב אות ג' כתב: ואפי' ליכא שמא ירבה אסור מפני שמרגילו לשבת הבאה ומכאן יש לאסור לאכול מדג שצלאו השפחה לעצמה וכיוצא בו.

ובסוף ס"ק זה כת' בביאורי הגר"א: "וכ"כ בתשובת הרשב"א. ולא מצאתי בתשו' הרשב"א. ולעומת זה כתב הרשב"א בחידושי לשבת שם להיפך, שגם רבא מודה לאביי, שבשאר דברים — שלא שייך לומר נר לאחד נר למאה — שרי שלא בפניו. וזה כשיטת אביי הראשונים, שלידא מותר שלא בפניו. ולולא דמסתפנא היתה אומר, שמ"ש בסוף ס"ק זה "וכ"כ בתשובת הרשב"א", הוא ט"ס.

באר הגולה

י הגהות מרדכי סי' נטס ר"מ.
כ ה"ה"ש ו"כ הסור ו"פ.

מכירו מותר: יב י (מ) אע"פ שאינו מכירו אם אומר בפירוש שלצורך ישראל הוא עושה או אפילו אם אינו אומר כן אם מעשיו מוכיחים שלצורך ישראל עושה כגון שהדליק נר בבית שישראל בו והלך לו העובד כוכבים אסור: יג נ (מא) אם ליקט עובד כוכבים והאכיל לבהמת ישראל א"צ למחות בידו לפי שעשה (מב) אבל אם רגיל בכך צריך

ביאורי הגר"א

טו. שם קכ"א ה' נכרי שגנב טו' וכמ"ש נמוס' קכ"ז ה' ד"ה ואם. ול"ד להא טו' ע"ש: (מב) אבל אם. כמ"ש

ברכת אליהו

(מא) תנן בשבת קכא א: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שכיבתו עליהן. וכמ"ש בתוס' קכב א ד"ה ואם ול"ד להא כו' ע"ש.
(מב) כמ"ש בב"מ צ א, ב: הל"ן תורין דגבין ארמאי

שמרגילו לנעת הנאה וכ"כ נמשו הרשב"א: (מ) אע"פ. שנת שס וע' מוס' ד"ה אהרנינו: (מא) אם ליקט

כמ"ש בתוספתא דשבת פ"ד ה"א — והובאה בתוס' דיר"ט (ביצה) ג א ד"ה גזרה — שאסור במכירו, מפני שמרגילו לשבת הכאה. וכ"כ בתשובת הרשב"א.
(מ) שבת שם ועיין תוס' ד"ה אהרנינו.

משום ספקא דה"ה ובאמת דמדברי רש"י משמע כן להדיא ע"ש כשגם שיש לומר דגם הרא"ש לא בירא ליה מילתא כולי האי אלא דמספיקא פסק לקולא כמ"ש בב"י וא"כ הכא ודאי יש להקל דלא מהני הוכחה נגד הרוב ובמחצה על מחצה בלא"ה. אסור, עכ"ל. אולם מדברי רבנו שצ"ח כהנא דלרבו הגמ' והתוס' בשבת שם, נראה דלא כמסקנת התוספת שבת. ורבנו סובר שלא מחמת ספק נפסק שברוב ישראל וניכר שהגוי עשה לצורך עצמו מותר. וכפי נפסקא מדברי הב"י הג"ל שפסק: דלא שבקינן פשיטותא דהרא"ש משום ספקיה דה"ה. וא"כ נלמד מכאן, שהר"ה להיפך: שאם ה' רוב עכו"ם שבודק כלל מילתא מהאור, אם לאמר שעושה לצורך ישראל או שמכות שעשה כן, אסור.

והעולת שבת אות ל"ז הקשה: דממה נפשך במאי איירי אי מיירי דעשה הגוי איהו חטמיש אצל הנר קודם שהלך משם א"כ ודאי דמותר דגוי אדעת' דנפשיה קעביד מתחלה ואח"כ מותר גם לישאל להשתמש ואי מיירי שלא עשה הגוי שום חטמיש אצל הנר א"כ מאי קאמר אם מעשיו מוכיחים שלצורך עשה חיפוק ליה אפי' מחמת ג"כ אסור כיון דלא היו שם רוב גוים דהא אפי' מחצה על מחצה נתבאר לעיל סי' (רע"ז) ו(רע"ח). דאסור, ונ"כ הרא"ש סוף פרק כל כתיב דמקום דרובו ישראל הם בעינן דוקא הוכחה שהדליק לצרכו כגון שיבאי אגרת וירקא בו אבל מסתמא אמרינן דלצורך ישראל עשה ואסור וצ"ע. עכ"ל. אולם לפי הנהבאר לעיל מיושבת קושיותיו. דכאן מיירי שרוב עכו"ם, ולכן לולא שה' מוכח שעשה לישראל, ה' מותר. ורק כאשר מעשיו מוכיחים שעשה לצורך ישראל אסור.

ועל עצם הדין שכתב המחבר כאן, "והלך לו העכו"ם". כתב בספר מנורה הטהורה בקני המנורה אות ל': לא דוקא וגם אם הלך אסור כל שלא ינכר שישמשו של הגוי אצל הנר וכי' ועיין סימן רע"ז ובמנורה הטהורה שם וכו', עכ"ל. וצ"ע מש"ש בזה. אולם לפי"מ שהסברנו, דכאן מיירי ברוב עכו"ם, א"כ אם לא הולך, הרי מותר. ועיין במשנה ברורה סק"ע. שכתב: ומשמע דאם לא ה' א"י הולך ה' מותר לישראל להשתמש ח"כף משהדליק הנר אף קודם שישתמש בו א"י משום דתלינן דמסתמא הדליק אדעתא שישתמש בו הא"י וכו'.

18 תנן בשבת קכב א: נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם כשכיל ישראל אסור מילא מים להשתמש בהנחתו משקה ישראלי וכו' אלא כשכיל ישראל אסור. וכתבו תוס' שם ר"ה וא: ולא דמי להא דאמר לעיל (קכא א) נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה והכא אסור כשעושה בשכיל ישראל דכי אמרינן נכרי אדעתא דנפשיה קאי עביד הנ"מ בכיבו ויכוצא בו שאין ישראלי נהנה כמעשה הנכרי אבל הכא שגוף ישראל נהנה כמעשה של נכרי לא אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד הואיל והנכרי מתכוין להנחתו. ולכאורה כוונת התוס', כמ"ש כאן בד"א: דס"ל לתוס' דדוקא כשגוף הישראלי נהנה לא אמרינן אדעתא דנפשיה עביד וא"כ הכא כמשקל בהמתו אמרינן אדעתא דנפשיה עביד. אולם ה"ה כתב ע"ז: הנה התוס' שם לכאורה תמוה דהלא גם כבהמה אחת שם ת"ר עכו"ם שליטת עשבים מאכלי אחריו ישראל מילא מים להשקות בהמתו כו' ואם כשכיל ישראל אסור ומפרש שם ר"ת דדוקא לענין

17 בב"י הביא דין זה מהגמ"ר פ"ד דשבת בשם רא"מ. ומ"ש בב"י, "פ"ד, הוא ט"ס, וצ"ל: פט"ז. וזה בסימן חס"א. וגם בבאה"ג סק"י צוין להגמ"ר פ"ד בשם ר"מ. וזו ט"ס, וצ"ל: פט"ז בשם רא"מ. וז"ל הגמ"ר: כתב רא"מ אפילו אם אינו מכירו ואמר הנכרי בפירוש שלצורך ישראל הוא עושה או מתקן הנכרי איש לישראל והלך הנכרי אסור ליהנות ממנו שבכל אלו נאמר ויראת מאלקין ואין מצרימין בכך. ודין זה הובא גם בראב"ה סימן רנ"ו. ובהערות המהר"ר לראב"ה שם כתב, שם"ש כהנא מרדכי, בשם רא"מ, הוא ט"ס וצ"ל, "הרא"ה" והוא ראב"ה.

ורבנו צ"ח לישבת קכב. דאייתא בעמוד א': נר הדלוק במסיבה אם רוב נכרים מותר להשתמש לאורה אם רוב ישראל אסור מחצה על מחצה אסור. ויש בעמוד ב': שמואל אקילע לכו אבין תורין (מקום — רש"י) אתא ההוא נכרי אדליק שרגא אהרנינוהו שמואל לאפי' כיון דחזא דאייתו שטר וקא קרי' (ההוא דאדלקה — רש"י) אמר אדעתא דנפש' הוא דאדליק אהרנינוהו איהו לאפי' גבי שרגא. ורבנו הוסיף: ועתו"ש ד"ה ואהרנינוהו, שהתוס' שם כתבו: מיירי שה' לכל הפחות מחצה על מחצה דמשים נר לאחד נר למאה לא משתריא אלא היכא שהוא ניכר שהוא עושה לצורך דתו לא גזרינן אפי' במכירו שם ירבה כשכילו.

היוצא מדברי התוס', שברוב ישראל או במחצה על מחצה מותר רק אם ניכר שהגוי עשה לצורך עצמו. ודין זה הובא בטור סימן רע"ז, וז"ל: ישראל ועכו"ם שהסיכו יחד והדליק עכו"ם. הנר אם הרוב עכו"ם מותר להשתמש לאורו שלצורך הרוב הדליק ואם רוב ישראל לא אפי' מחצה על מחצה אסור א"כ יש הוכחה שלצורך עכו"ם מדליקה. והב"י צ"ח כמקור לדין זה הגמ' בשבת קכב א הג"ל. והביא שם את פסק הרא"ש שם פט"ז סי' ד, אפי' היכא דהו רוב ישראל כיון דמוכח בדבכיל נכרי הדליקו שרי דנר לאחד נר למאה. אלא שרש"י שם עמוד ב' ד"ה אדעתא כתב: אבל נכרי ישראל והמוליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיקר אדעתא דידה עביד וכוין דנר לאחד נר למאה שרי. וכתב הב"י על דברי רש"י: ונראה מדבריו דצ"כ לא שרינן אלא במחצה על מחצה דומיא דישראל ועכו"ם ונקט אבל ברוב ישראל לעולם אסור. וסיים הב"י: וה' נסתפק בזה בפ"י והניח הדבר בצ"ע ודברי רבנו נוספים לדעת הרא"ש דארוך ישראל נמי קאמר א"כ יש הוכחה שלצורך עכו"ם מדליקה ולענין הלכה נראה דלא שרינן פשיטותא דהרא"ש משום ספקיה דה"ה וכ"ש דבגמ' משמע הכי, ודברי רש"י אינם מוכרחים לומר דאסור ועוד דמידי דרבנן הוא הלכך נקטנן להתיר, עכ"ל. וצ"ב מירוע לא הכיאה ה"ה דברי התוס' שצ"ח רבנו. ודין זה הובא גם במכבר שם ס"ב וע"ש בס"ח.

ובתוספת שבת שם אות י' כתב: ולכאורה היה נראה דה"ה איפכא אם רוב עכו"ם יש הוכחה שלצורך ישראל הדליק כגון שמיד אחר שהדליק נתון לפניו מאלו אשר יאלץ לאור הנר דאסור להשתמש לאורו מיהו אפשר לומר דכיון דה"ה נסתפק בזה א"ה מהני הוכחה נגד הרוב וכן משמע ברש"י ס"ב כל כתבי אלא משום דהרא"ש פסק לקולא לכו פסק המחבר לקולא במידי דרבנן א"כ הכא נמי י"ל איפכא דהוכחה לא מהני נגד הרוב ואף שכתב' כתב מדבריו רש"י אין הכרע כ"כ ולכן לא שבקינן פשיטותא דהרא"ש

באר הגולה

ל שנת ק"א.
מ שם וכפישת הרין
נשם הגאונים ומנחם
(נפ"ו).
ג רמב"ם שם.
ס שם משנה.
ע הסכמת רז"ב
הפוסקים.

למחות: יד י עשה עובד כוכבים בשבת ארון או קבר לעצמו מותר לישראל ליקבר בו ואם עשאו בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ס (מג) ודוקא שהקבר בפרהסיא והארון על גביו שהכל יודעים שנעשה לפלוני ישראל אבל אם הוא בצנעא מות' ליקבר בו לערב בכדי שיעשו נ (מד) ואפילו כשהוא בפרהסיא אינו אסור אלא לאותו ישראל שנעשה בשבילו אבל לישראל אחר מותר והוא שימתין בכדי שיעשו: טו ס עובד כוכבים שהביא בשבת חלילין (פירוש עליו נגון מלולים שקולם מעורר הנפ) לספור בהם ישראל לא יספור בהם לא הוא ע (מה)

ביאורי הגר"א

מ"י מהא דיו"ט שם לאסור לכל כנדי שיעשו מדקאמר ולערב בו' והכא ס' ונכ"ל: (מה) ולא אחרים. ר"ל אע"פ דנחמס' הנ"ל קאמר שמוח' לאחר מ"י כנדי שיעשו ונהנינ' נפרהסיא שלו אסור כמ"ש בסו"ד ונמ"ס הר"ן שם והא דמחמק' נמנמ"ן בין ארון למלולים משום דקמס' ארון נפרהסיא וקמס' חלילין נזנעה. שם:

נכ"מ ז' הערמה אהעביד ס': (מג) ודוקא. כפ"י דקא' אסיפא וחס' כשניל ס': (מד) ואפי' כו' אבל. תוספתא סוף שבת עונד סוכנים שהניח חלילין כשניל ישראל נשנה לא יספור כהן אומר ישראל אחר מותר עשו לו ארון וחפרו לו לא יקבר כהן אומר ישראל ישראל אחר מותר ופי' הרמב"ם דלאחר כנדי שיעשו נמ"ס

ברכת אליהו

ולפי פירש"י יש לומר דהא דתנן כסיפא, ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית, הוא אף כשאינו בפרהסיא. ומ"ש המחבר, ודוקא שהקבר בפרהסיא והארון על גביו וכו', כ"פ הר"ן בשם הגאונים והרמב"ם בפ"י מהל' שבת ה"ה וכו' שצ"י בבאה"ג סק"מ. וזהו כפידושם דקושיית הגמ' שם "אמאי כו' קאי אסיפא — ואם בשביל כו'." [ח"ל הר"ן שם — אחר הביאו פירש"י הנ"ל — אבל הגאונים ז"ל פירשו דאסיפא דמתני' דקתני ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית פריך אמאי מחמרין כולי האי ולא סגי לן בכדי שיעשו כי היכי דסגי בחלילין ופרקינן דבעומד בסרטיא עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנחלל בו את השבת].

(מד) תוספתא סוף שבת פ"ה ה"ח: (עובד כוכבים) [נכרי] שהביא חלילין בשביל ישראל בשבת לא יספור בהן אותו ישראל [אבל] ישראל אחר מותר עשו לו ארון וחפרו לו קבר לא יקבר בהן אותו ישראל [אבל] ישראל אחר מותר. ודברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"ה. ובפני שפירש הרמב"ם, דמ"ש בתוספתא דל' ישראל אחר מותר, כנדי שיעשו במוצאי שבת מ"י. וראי' לזה, מהא דיו"ט שם דאסור לכל כנדי שיעשו. דאיתא בבבבא דר' ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין כנדי שיעשו אין מאותו

ומנגחין יתהון. (ומסרסין אותן ואח"כ מחזירין לבעלים ומאהבת בעליה ישראל גונבה הנכרי שהוא מכירו ומסרסו כד' שיהא יפה לחריש"י — רש"י) מהו שלח להו הערמה אתעביד בהו אערמיו עלייהו ויזוכנן (ולא ינהג ישראל בעבירה הוא עשה כד' שיהא יפה לחרוש לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו אלמא באיסור דלאו נמי אסורה אמירה לנכרי — רש"י). [ודן זה הובא באבהע"ז סימן ה' סעיף י"ד. ועיין כאן מ"א סק"ל ובשעש"צ סקע"ג].

(מג) [מתני' בשבת קנא א: נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל א"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. ובגמ' שם: עשו לו ארון וחפרו לו קבר וכו' אמאי הכא נמי ימדתן בכדי שיעשו (ופירש"י): נהי דלא מוכחא מילתא מיהו י"ל שמא בשביל ישראל נעשה אמר עולא בעומד באסרטיא (ופירש"י): הקבר באיסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם ודאי לא נעשה בשביל ישראל חנינא קבר ארון מאי איכא למימר (ופירש"י): להכיכי דלא בשביל ישראל נעשה) א"ר אבהו במוטל על קברו (ופירש"י): במוטל הארון על קברו של נכרי באיסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון. ולפירש"י קושיית הגמ' "הכא נמי ימדתן וכו'", קאי ארישא. וקושיית הגמ' היא, דתנן שם שאם הנכרי חפר הקבר בשביל עצמו יקבר בו ישראל, ומדוע לא ימתין בכדי שיעשו.

שארן הישראל חייב למנעו והביאו ראייה ממשנה זו, אבל במערים אסור, עכ"ל. והמשנה ברורה בסקע"א כתב: א"צ למחות בידו מללקט ולהאכיל לבהמתו כיון שאינו עושה זה בצור ישראל אלא מעצמו ואמרין דלאו להנאת ישראל מכיון אלא אדעתא דנפשיה עושה כדי להרויח ולכן א"צ למחות בו וכדלקמן בסימן של"ד סכ"ה לענין דליקה שא"צ למחות בא"י כשכא מעצמו לכבות משא"כ בס"א שהישראל בעצמו מאכיל אסור כיון שנהנה בידים. ובשעש"צ שם סקע"א כתב, שכ"מ מהרא"ש, ודברי הרא"ש הם שם בפס"י סי"ב. זה דלא כדברי הקרבן נתנאל שם אות ק', ע"ש היטב. והכ"ז צ"י לדברי הרא"ש והרמ"ם בשם הגהות. והבי' צ"י גס לדברי המרדכי בפרק כל כתבי. וזה שם בס"י ת"ו. ובמ"א סק"ט הביא לשון המרדכי. והר"א כתב, שגם כוונת המרדכי כמו שפירש בדעת התוס'. ובקרבן נתנאל הנ"ל, לא פירש כן וע"ש מה שהקשה על דברי המרדכי.

להשקות בהמת ישראל אסור אבל הישראל בעצמו שרי לשחות משום דאפשר לו לטפס כו' הרי דגם לבהמתו איתא דבשביל ישראל אסור אלא דראי דכוונת התוס' לחלק דשם במכבה דאין הנאה לאחר הכיבוי מגוף הכבוי רק דבשעת הכבוי מציל אותו משריפה בזה א"צ לעכבו דאדעתא דנפשיה עביד אבל ליהנות אח"כ ממעשה העכו"ם כגון בעכו"ם שהדליק הנר או ליקט עשבים בשביל ישראל אין הישראל יכול ליהנות לא בעצמו ולא לבהמתו רק דבשעת מעשה שמאכיל העכו"ם בזה יש חילוק דבמאכיל לבהמתו א"צ לעכבו משא"כ במאכיל לישראל עצמו הוא אסור ליהנות, עכ"ל. ואם כי לא נזכר בתוס' בענין למחות, אבל נראה מדבריהם שכן היא דעתם. הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"ד כתב: נפלה דליקה בשבת ובא נכרי לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביחתו עלינו וכן כל כיוצא בזה. וכתב ע"ז המ"ם: משנה (שבת קכא) נכרי שבא לכבות וכו' וממה שכתב בכל כיוצא בזה יראה שדעתו כדעת התוס' שהתירו בנכרי המלקט עשבים ומאכיל לבהמתו של ישראל

באר הגולה

פ טור כפי מוס' שס
וכן דעת הר"ף
והרמ"ש וכו' הרמ"ס
נפ"ו וכו'.
צ טור והרמ"ס שס.

ולא אחרים א עד שימתין לערב (מו) בכדי שיבואו ממקום קרוב (מו) ואם ידע בודאי שממקום פלוני הביא בשבת ימתין לערב כדי שיבואו מאותו מקום (מה) ואח"כ מותרים בין לו בין לאחרים צ (מט) וה"מ כשהביאם דרך רשות הרבים אבל אם לא הביאם אלא דרך כרמליה

ביאורי הגר"א

ועי' מוס' נעיונון שס: (מה) ואח"כ מותרין. שבת שס ואמרי' ה"נ ימתין ס' לפי' הר"ף ש"מ דמחלין מותר אף לו: (מט) וה"מ. הוא ס' י"א דס"ח וכמ"ס נהד"א דהא דשנת דנעי נכדי שיעורו א"י נ"ה אכל

(מו) בכדי שיבואו. כפי' הר"ף שס אל"כ נלו' כו' אל"כ מממין עד כדי שיעורו כו' וכן אמרו נפ"נ דמחלין מלא זה יק' ס' ימתין כדי שיעורו ממקום קרוב: (מז) ואם ידע. דלא תלין נמקום קרוב אלא ממספיקא

ברכת אליהו

שיבואו ממקום קרוב.

(מז) דלא תלין שהגוי הביא ממקום קרוב, אלא מספיקא — שלא ידוע מהיכן הביא הנכרי. אבל בידוע שהביא ממקום רחוק חוץ לתחום, ימתין לערב כדי שיבואו מאותו מקום. ועיין תוס' בעירובין ל ט, ב מ א ד"ה אי, [נשכחבו: ושעם כדי שיעשו יש לפרש משום שמא יאמר ישראל לנכרי לעשוה, ביו"ט כדי שיאכל לאלתר במוצאי יו"ט וכו' ולפי טעם זה היה צריך להחמיר במוצאי יו"ט שני כשיעור [שליך] ויתלוש ויביא דאי כדי שיתלוש לבד איכא למיחש שמא יאמר לנכרי ביו"ט לחלוש כדי שיאכל במוצאי יו"ט אחר שעה מועטת וכו', עכ"ל. ולפי"ז ה"ה כאן, צריך להמתין בכדי שיעשו מאותו מקום הרחוק, בכדי שלא יאמר לעכו"ם להביא לו. ועיין בס' ש"ז סקל"ה].

(מה) [הוכחה שמותר אף לו] משבת קנא א. דתנן שם: נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל א"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. ובגמ' שם: עשו לו ארון וחפרו לו קבר וכו' (ו) אמאי הכא נמי ימתין בכדי שיעשו וכו'. ולפי' הר"ף שם הג"ל בסקט"ז, דשמואל דאמר שב דמיישינן. שמא חוץ לחומה לנו", בא להחמיר, והיינו דמש"ש במשנה ד, לא יספור בהן ישראל א"כ באו ממקום קרוב, בעינן שימתין במוצאי שבת בכדי שיבואו ממקום קרוב. וש"מ דבחלילין מותר אף לו. [שהרי הגמ' מקשה למו בקבר אסור עולמית, שיהי' מותר. והאיסור בקבר הרי הוא רי למי שעשה בשבילו. וכנ"ל בסקמ"ד. וממקשי הגמ' שבקבו יהי' מותר כמו בחלילין, מוכח שבחלילין מותר אף למ שהובא בשבילין].

(מט) הוא סברת י"א דס"ח וכמ"ס נהד"א דהא דשבת דבע בכדי שיבואו איירי ברה"י, אבל בחוץ לתחום כיון שהוא ר' מדרבנן א"צ. וצ"ע ועט"ז יא.

בביצה פ"ג ס"ב הג"ל בסקכ"ה. ששם כתב הרא"ש ששם נכרי הבי' מ' חוץ לתחום אסור וא"צ להמתין לערב כדי שיעשו. וכתב שהטעם הוא: דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא ואין לחוש שמא הביאו הנכרי דרך רה"י סריטא ופלט' דלא שכיח' האינא דה"ר דששים ריבוא כוקעין בו. ורבנו סי' י"ז ועט"ז י"ז. וכתב הד"א שכונות רבנו הגא' דבסעי ח' מביא זאת רק בשם י"א אבל העיקר כסברה הראשונה דשם דצרי להמתין בכדי שיעשו וכאן סתם דשרי בחוץ לתחום מיד לערב וזו תמה ה"ט.

ויש להוסיף שהרי ידוע הכלל המוכב בספרי הכללים, שכאע המוכבר מביא דעה ראשונה בסתם והדעה השניה בשם י"א, דע המוכבר לפסוק כדעה שהביא בסתם. וא"כ קשה למה סתם זו המוכבר כדעת ה"א שבסעיף ח'. ויש להוסיף עוד, שהקוש' הי' יותר חזקה, שגם בסימן תקט"ז ס"ה סתם המוכבר, כדעה הראשונה

המין במחבר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ומדקאמר, ולערב אסורין בכדי שיעשו כו' והכא [צ"ל: והבא] כו', ש"מ דדוקא בתחומין דרבנן הקילו לאחר. אבל במחבר דהוי דאורייתא אף לאחר אסור במוצ"ש בכדי שיעשו. וכנ"ל בסקכ"ה. [ועמ"א סקל"ב].

(מה) ר"ל אע"ג דבתוספתא בשבת פ"ח ה"ח, הג"ל בסקמ"ד, קאמר — לענין חלילין — שמותר לאחר, מיידי דמותר למוצאי שבת בכדי שיעשו. וכנ"ל בסקמ"ד לענין קבר. וגם בחלילין אם הביא בפרהסיא, הדין הוא שלמי שהובאו בשבילו אסור עולמית, כמ"ש בסעיף י"ד. וכמ"ש הר"ן שם קנא א, לגבי קבר וארון, והבאנו דבריו בסקמ"ג. והא דמחלק במתניתין הג"ל בסקמ"ג, בין ארון לחלילין. שלענין ארון תנן: ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. ולענין חלילין, הוכירה המשנה רק בכדי שיעשו. ולא כתבה, שאם בשביל ישראל לא יספור בהן עולמית, ומ' דבחלילין שרי, אף כשהוא הביאן בשביל ישראל. היינו משום דסתם ארון בפרהסיא, וסתם חלילין בעצמא. ולכן כתבה המשנה לענין קבר: ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית, ולא הוכירה דין זה לענין חלילין. אבל אין הכי נמי, שגם בחלילין בפרהסיא אסור לו עולמית, כמ"ש התוספתא הג"ל — כ"כ הר"ן שם. [ועמ"א ס"ק ל"א, ל"ג וט"ז ס"ק י"ג, י"ד ומשנה ברורה סקע"א].

(מו) בסקט"ז הבאנו דברי המשנה בשבת קנא א: נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל א"כ באו ממקום קרוב. ובגמ' שם איתא, דשמואל אמר דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו. ודברי המחבר הם כפי' הר"ף שם, דשמואל בא להחמיר — דמ"ש, "א"כ באו כו'" היינו שמותר א"כ ממחין במוצאי שבת עד כדי שיבואו ממקום קרוב. [וע"מ מ"ש בסקט"ז בזה]. וכן אמרו בפ"ב דמכשירין מ"ו: מצא בה ירק נמכר אם רוב נכרים לוקח מיד ואם רוב ישראל ימתין כדי

19 בסעיף ח' כתב המחבר בדעה הראשונה בסתם, שנכרי שהביא מחוץ לתחום אסור למי שהובא בשבילו במוצאי שבת בכדי שיעשו. ודעה שניה הוכחה שם בשם י"א, דכבר שהובא מחוץ לתחום מותר לערב מיד אף למי שהובא בשבילו. והמ"א בסקל"ד העיר, שהרי בסעיף ח' הביא המחבר דעת ה"א דבעינן בכדי שיעשו, ולמה כתב המחבר כאן, שמותרים לערב מיד. ולכן מפרש המ"א שם, דכאן מיידי שהביאן מחוץ לתחום, וככה"ג שאני דליכא הנאה כ"כ במה שמביא תוך התחום וכו'. אולם רבנו חולק ע"ז, וסובר, דהלא המחבר קאי על ראש השעור הדבוב מחוץ לתחום וע"ז כתב הגמ' כשהביאם דרך רה"י — לשון הד"א. ולכן כתב רבנו — שם"ש כאן המחבר, והגמ' כו' — : הוא סברת י"א דבסעיף ח'. ולפי"ז מ"ש המחבר, "והנ"מ כו'", קאי גם על כשהביא מחוץ לתחום. [ועיין להלן]. ומ"ש רבנו, "וכמ"ש בהד"א כו'", נראה דכוונתו לדברי הרא"ש

באר הגולה

ק ה"ר רמב"ם
ס.

א שנת ל"ט כ"ה

וכ"ה יחידה.

ב מ"ח ס

וכשמואל ס.

ג ס.

ד שס כ"ה.

כיון שלא נעשו בהם איסור תורה א"צ להמתין כדי שיבואו אלא מותרים לערב
מיד: מו ק ספק אם הובאו מחוץ לתחום או מתוך התחום חוששין שמא מחוץ לתחום
הובאו:

שכו דיני רחיצה בשבת. וכו' י"ג סעיפים

א א (א) אסור לרחוץ כל גופו אפילו כל אבר ואבר לבד אפילו במים שהוחמו מע"ש (ב) בין ב
אם הם בכלי בין אם הם בקרקע ג (ג) ואפי' לשפוך המים על גופו ולהשתטף אסור ד אבל

ביאורי הגר"א

נחץ לתחום כיון שהוא רק מדרגת א"צ וע"ע ועט"ז: (ב) בין ט' ס' ל"ט נ' ולד"ה אף ר"ש לא פליג אלא
שכו (א) אסור כו'. מ' ה' רב ושמואל כו': נשיתוף כמ"ש וקמ"ז: (ג) ואפי'. כו' יהודה ס' ס

ברכת אליהו

המשנה לרחיצת כל גופו, שהרי רחיצת כל גופו אסורה גם
בחמין שהוחמו מערב שבת. ומסיק רב איקא בר חנינא,
דרחיצה שאמרו במשנה, היינו להשתטף בהן כל גופו.
ומשנתנו היא כר"ש — דמתיר להשתטף כל גופו בשבת
בחמין שהוחמו מע"ש. הרי שר"ש חולק רק על שיטתו, אבל
ברחיצה מודה שאסור. וכמ"ש קמ"א. דתנן שם: הרוחץ
במי מערה ובמי טבריא ונסתפג אפילו בעשר אלונטיאות לא
יביאם בידו. וכגמ' שם: הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא
מכלל דלהשתטף כל גופו אפי' לכתחילה שפיר דמי מני ר"ש
היא וכו'. הרי דלר"ש מותר רק להשתטף ולא לרחוץ. והיינו
אפי' בקרקע, שהרי בכלי לד"ה אסור אף להשתטף, וכגמ'.
(ג) כר"י בשבת לט ב, דאוסר להשתטף כל גופו בחמין אפי'
בקרקע. וכגמ' בסק"ב. ואיתא שם: אמר רבה בר בר חנה אמר

שכו (א) מ א רב ושמואל כו'.

(ב) שבת לט ב ולד"ה. [דאיתא שם: לא ישתטף אדם כל גופו
בין בחמין ובין בצונן בדברי ר"מ ר"ש מחיר ר' יהודה אומר
בחמין אסור בצונן מותר וכו' מחלוקת בקרקע (כגון)
אמבטאות של מרחצאות והן חמי האור — רש"י] אבל בכלי
ד"ה אסור. ומ"ש המחבר, "בין אם הם בכלי", הוא לדברי
הכל. שהרי גם ר"ש מודה שבכלי אסור. ואף מ"ש המחבר
"בין אם הם בקרקע", הוא לדברי הכל. דאף ר"ש לא פליג
אלא בשיטתו — שמותר בקרקע. אבל לרחוץ, גם ר"ש אוסר
אף בקרקע. וכמ"ש. דתנן שם ל ב: מעשה שעשו אנשי
טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם
חכמים אם בשבת בחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה
ובשתיה. והגמ' שם לט ב אומרת, שאי אפשר לפרש שכוונת

שבסעיף ח'. וא"כ קשה למה סתם המחבר כאן לא כך. וכן הקשו
הנושאי כלים כאן.

והד"א כתב: ולי יותר תמוה דהלא הי"א דסעיף ח' הוא הרא"ש
כפ' אין צדין וז"ל שם חוץ לתחום אסור וא"צ להמתין לערב בכדי
שיעשו דלא התמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא
כו' והא דתנן עכו"ם שהביא חלילין לא יספור בהן ישראל במוצאי
שבת עד כדי שיבוא ממקום קרוב שאני מילתא דמת דאושא טפי
והכל יודעים שבשכיל המת הביאו ואחמיר טפי כו' הרי להדיא דכאן
בחלילין אסור כחזק לתחום אף בכרמלית משום דאושא מילתא
וכפשטא דמתניתין והיוותר פליאה דהלא כסור איתא ז"ל ואפי'
כידוע שהובא מתוך התחום צריך להמתין בכדי שיעשו פני
שהביאן באיסור שהעביר ד' אמות כרה"ר וכ' ע"ז הכ"י אע"פ שאין
זה לשון הרמב"ם מ"מ דעתו כך היא הרי דמסקים בב"י להטור
בדבר ד' אסור אין תוך התחום וא"צ מ"ש במתניתין בהובא מחוץ
לתחום ע"כ דמייירי בכרמלית ואפי' אסור לערב בכדי שיבוא
ממקום קרוב וזהו להיפך ממש מ"ש המחבר בכד' עכ"ל. ויתכן
שגם קשיותא אלו של הדי"א נכללו במ"ש רבנו. ורע"ע.

ועל מ"ש רבנו, "רעט"ז", הבאנו לעיל שהד"א פירש שכוונת רבנו
לציין שגם ה"ט"ז תמה. דלעיל שנאה במחלוקת וכאן כסתם —
לשון בסק"ז. וה"ט"ז ד' קש"י ז: ע"כ נראה דכאן קאי על אחרים
שא"צ להמתין ערב דלגבי רידי' צריך להמתין בכדי שיעשו כמו
בחוץ לתחום אלא דלאחרים מותר לעיל אפי' בו ביום וכאן לא שייך
בו ביום דהא אין מפידין בשבת ע"כ ההיתר לערב מיד ריתור טוב
להגיה כן הוא צריך להמתין כדי שיבואו אבל אחרים מותרים
לערב מיד וכו'. ובשער הציון סקע"ט כתב ש. מביאורי הגר"א משמע
שסובר כה"ט דלו אסור אף בכרמלית בכדי שיביאור". נראה ששער
הציון מפרש ש"ש רבנו, "רעט"ז", היינו שרבנו מסכים למסקנת
ה"ט"ז המובאת לעיל. וגם בספר פסקי הגר"א העלה להלכה כדעת

רבנו כמסקנת ה"ט"ז.

אולם לשון רבנו לא מורה שחזר בו מ"ש בריש ס"ק זה —
שדברי המחבר כאן הם "לפי סברת י"א דסעיף ח'". ועיין בהקדמת
ר' ישראל משקלאו לביאור הגר"א שכתב בסעיף י' שכאשר רבנו
אומר הלכה, ואח"כ "מצ"ע עמ"א או עט"ז הוא שחמץ חילוק
כשיטתו משיטתו". ולכן נראה שרבנו לא חזר בו מ"ש בריש
דבריו בס"ק זה, שדברי המחבר הם כסברת הי"א דסעיף ח'. וע"ז
ציין "רעט"ז" — שהט"ז לא פירש כן. ויתכן שכוונת רבנו לציין
כמ"ש הדי"א הנ"ל — שגם ה"ט"ז הקשה כן. אבל אין כוונת רבנו
להכריע כתיורין ה"ט"ז.

1 איתא בשבת מ א: איתמר חמין שהוחמו מע"ש רב אמר למחר
רוחץ בהן כל גופו אבר אבר ושמואל אמר לא התירו לרחוץ אלא
פניו ידיו ורגליו. ורבנן כתב: רב ושמואל. ופי' הד"א כוונת רבנו,
שהדין שכתב המחבר "כל גופו", הוא גם אליבא דרב. דרב גם מודה
לשמואל, דאסור לרחוץ כל גופו. אולם מ"ש המחבר, "אפי' כל אבר
ואבר לבד" כשמואל.

ועל מ"ש המחבר, "אסור לרחוץ כו'", כתב בבאה"ג סק"א: שבת
ל"ט ברייתא וכו' יהודה. ושם בעמוד ב' איתא מחלוקת ר' יהודה
ור"ש, וכמוכא בפנים בסק"ב. וביאורו שם, שהמחלוקת של ר'
יהודה ור"ש היא רק בשיטתו. אבל לענין לרחוץ אסור גם לר"ש.
וא"כ מ"ש בבאה"ג הנ"ל זה לא בדקדוק, שהרי לענין רחיצה, גם
ר"ש מודה שאסור. ורק מ"ש המחבר להלן, "ואפי' לשפוך המים על
גופו ולהשתטף אסור", הוא כו' יהודה, וכמ"ש רבנו בסק"ג.
ועל מ"ש המחבר: "בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע", כתב
בבאה"ג סק"ב: שזה כשמואל שם. וגם זה לא בדקדוק, כי הרי
המחלוקת של רב ושמואל היא לא לענין אם אסור בקרקע. והמקור
לדברי המחבר שם הוא כמ"ש רבנו בסק"ב.

באר הגולה

מותר לרחוץ בהם פניו ורגליו. הג"ה: (ד) או שאר איברים כל שאינו רותח כל גופו (נ"י) נשם הרא"ש
 פרק מיעוקת) והנ"מ בחמי האור ה אבל בחמי טבריה מותר לרחוץ אפילו כל גופו יחד (ה) וא"צ
 לומר בצוננין (ו) והא דשרי בחמי טבריה דוקא בקרקע אבל בכלי לא דאיתא לאיחלופי בחמי
 האור: ב ז (ז) יש אומרים דהא דשרי בחמי טבריה דוקא כשאין המקום מקורה אבל אם

ה שם מ.
 ו טור נשם סמ"ג
 וכ"כ נקט"מ.
 ז הר"ף נכס"ז
 דשנא ורמנ"ל נכס"ז
 וה"ה שם נשם

ביאורי הגר"א

מכלל להשתטף בו ול"ק אחמי טבריה גופא כן משום דמיירי
 בכלי ואף ר"ש מודה כמ"ש מ' נ' וע' חוס' שם ד"ה והא
 ומוס' ק"ט א' ד"ה רוחצין והא כ' הסם כ' ר"ל דלמי לכלי
 כמ"ש נד"ה הנ"ל: (ז) י"א. ממחני הנ"ל וגמ'
 הרוצח דיעבד כ' ואוקוס נכס"ג כמ"ש נכ"ק נ' נ' מערה
 כ' דאית נה הנלא משום דמטללא וכ"כ חוס' נשם ר"ת

ארי' הלכה ס': (ד) או שאר. כ"מ שם מדקאמר
 אכל לא כל גופו אבר אבר מ' דאי לאו כל גופו
 מותר: (ה) ואצ"ל. שם ול"ק נ' כר"י: (ו) והא
 דשרי. דנריחא הנ"ל בקרקע מיירי מרחץ שפקקו נקביו
 שהיא ניסוקת מתחמיה ומתחמם המים ועלה אמרו והמירו
 חמי טבריה ומחני קמ"ז מיירי בכלי חו"ש שם קמני כ'

ברכת אליהו

כו'. ולכאורה קשה מדוע הוצרכה הגמ' לדייק. מי מערה
 דומיא דחמי טבריה. ול"ק אחמי טבריה גופא כן — דקתני
 „הרוצח דיעבד אין וכו'". מכלל להשתטף מותר. ולפמש"ל
 נ"חא. משום דהא דקתני „הרוצח (בחמי טבריה) דיעבד אין
 וכו'". מיירי בכלי. וכוזה ליכא למידק. „מכלל להשתטף שפיר
 דמי מני ר"ש וכו'". שהרי אף ר"ש מודה, שבכלי מותר
 להשתטף. וכמ"ש (מ) [לט] ב — על הברייתא הנ"ל —
 מחלוקת בקרקע אבל בכלי ד"ה אסור. אלא ע"כ הא דקתני
 „הרוצח". ולא קתני להשתטף. הוא משום מי מערה — דהוא
 בקרקע. וע"ז הוצרכה הגמ' שם קמא א לדייק: מי מערה דומיא
 דמי טבריה כ' חמין כ' מני ר"ש כו'. ועתו"ש שם לט ב ד"ה
 והא, שכתבו: וקשה דר"מ אסור להשתטף בצונן אפי' בקרקע
 כדמסיק דבקרקע פליגי ובפרק שמונה שרצים (קט א) משמע
 דשרי דקאמר החם רוחצין במי גרר ובמי חמתן וכמי עסיא
 ובמי טבריה אבל לא בים הגדול ודמיהו רוחצין במי טבריה
 ובים הגדול כו' ומוקים בתרייתא כ' מאיר וי"ל דבקרקע
 דהכא דאסור היינו דומיא דכלי דמי לרוחץ בחמין והתם בנהר
 התיירו שגורא כמיקר בנהר ואפי' בחמי טבריה לא דמי לאדם
 רוחץ בחמין. הרי דהא דמותר לרחוץ בחמי טבריה מיירי בנהר.
 דמי לקרקע. ועיין חוס' קט א ד"ה רוחצין. דאיתא כגמ' שם:
 רוחצין וכו' וכמי טבריה. וכתבו התוס': והא דתנן בפ' חבית
 (קמא א) הרוצח במי מערה במי טבריה ודייק כגמ' דיעבד אין
 לכתחילה לא התם מיירי ברוחץ בגומא דרמא למרחץ אבל
 בנהר מותר לכתחילה כדפרישית לעיל בפרק כירה. ומ"ש
 חוס', „בגומא דרמא למרחץ וכו'". ר"ל דרמא לכלי כמ"ש
 לט ב בד"ה והא, הנ"ל. והיינו שלא דוקא בכלי ממש אסור,
 אלא אף בדבר הדומה לכלי אסור. הרי שגם התוס' מחלקין
 בחמי טבריה — דבקרקע מותר ובכלי אסור.
 (ז) ממחני הנ"ל וגמ' הרוצח דיעבד כו' ואוקים ככה"ג.

רבי יוחנן הלכה כר"י.
 (ד) כ"מ שם מדקאמר אבל לא כל גופו אבר אבר מ' דאי לאו
 כל גופו מותר.
 (ה) שבת מ א: בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב
 שבת וכו' אסור להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן ראו
 שאין הדבר עומד להן היתירו להן חמי טבריה וכו'. ולפי מסקנא
 זו, בצוננין מותר במכ"ש מחמי טבריה. ושם לט ב כר"י, דאוסר
 להשתטף בחמין ובצונן מתיר. וכמש"ל בסכ"ג.
 (ו) איתא בשבת מ א: ת"ר מרחץ שפקקו נקביו (שלא יצא
 חמימותו — רש"י) מע"ש למוצ"ש רוחץ בו מיד וכו'
 ומשכבו עוברי עבירה התחילו לאסור אמטיות וכו'. ואיתא
 שם בגמ' שמ"ש בברייתא הנ"ל „התחילו לאסור אמטיות",
 היינו ש, והתירו להן חמי טבריה וזיעה במקומה עומדת
 (לאיסור — רש"י). והרי הברייתא הנ"ל ד „מרחץ שפקקו
 נקביו כו'". מיירי בקרקע — שהיא ניסוקת מתחמיה ומתחמם
 המים, ועלה אמרו בגמ' שהתירו חמי טבריה. נהרי שמצינו
 היתר של חמי טבריה בקרקע. וכתב הב"ח: א"כ אין לנו להתיר
 חמי טבריה אלא בקרקע אבל לא בכלי דכיון דרוחצין דאף חמי
 טבריה לא היתירו אלא מדווקא לפי שהוא שאין עומד עומד אין
 לנו להתיר אלא במאי דאיירי ברייתא דוקא בקרקע אבל לא
 בכלי דהרואה אומר היום הוחמו כחמי האור ולא מינכר בין
 חמי האור לחמי טבריה. ומתניתין קמא א. דתנן שם: הרוצח
 במי מערה ובמי טבריה וכו'. ובגמ' שם: קתני מי מערה דומיא
 דמי טבריה מה מי טבריה חמין אף מי מערה חמין הרוצח
 דיעבד אין לכתחילה לא מכלל להשתטף כל גופו אפי'
 לכתחילה שפיר דמי מני ר"ש היא דרמא לא ישתטף אדם בין
 בחמין בין בצונן דברי ר"מ ר"ש מתיר וכו'. ולכאורה מ' משם
 דגם בחמי טבריה אסור לכתחילה, וכאן מ א מ' דמותר. וצ"ל
 דשם מיירי בכלי. וז"ש שם בגמ': קתני כו' מכלל להשתטף

איתא בכלי היינו משום דהתוס' לא כ'. שם כן רק ר"מ דמחמיר אפי'
 בצונן ואפי' בקרקע כעין כלי כמ"ש בתוס' שבת לט ב ד"ה והא כו'
 כזה כתבו דחמי טבריה אף בגומא אסור אבל לדידן דקיי"ל כר"י אין
 אסור בחמי טבריה רק בכלי ממש.
 ויש להעיר שדברי התוס' — העובאים בפנים — הם דלא כדברי
 התוס' בשבת קמא א ד"ה דיעבד אין ובחולין טו ב ד"ה אלא. ששם
 ושם כתבו שריק הגמ' בשבת שם „הרוצח דיעבד אין לכתחילה
 לא". קאי אמי מערה. ולא קאי אחמי טבריה. ולדבריהם בחמי טבריה
 מותר אפי' לכתחילה, והא ד „קתני חמי טבריה" בדהי מי מערה למידק
 נמי דמי מערה חמין דומיא דמי טבריה — לשון התוס' שם. ודברי

2 ככ"י הביא דין זה בשם הרא"ש פ' תינוקת. וזה בזה שם הל'
 מקואות ס"י ל"ז. ורבנו ר"ל שכ"מ בשבת מ א. ובחזרה 1 הכאנו
 מחלוקת רב ושמואל שם, ששמואל סובר שלא היתירו לרחוץ אלא
 פניו ידיו ורגליו. ואיתא שם: תניא כותיה דשמואל חמין שהוחמו
 מערב שבת למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אבר
 אבר. ומדקאמר „אכל לא כל גופו אבר אבר", ולא סגי לומר „אבר
 אבר" מ' דאי לאו כל גופו מותר. גם הט"ז בסכ"א כתב, שכן מובאר
 בברייתא שם. וסיים: ולא ידענא למה הוצרך ב"ל ללמוד דבר זה
 מדברי הרא"ש.
 3 ה"ה הוסיף: ומ"ש בתוס' דאפי' בגומא הוי ככלי וכאן בשו"ע

המקום מקורה אסור משום דאחי לידי זיעה ואסור ח (ה) וי"א דמותר להזיע בחמי באר הגולה
מבריה: ג ט אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה (ט) אפילו מע"ש סילון (פי' לזר
ו"ט).
ט שנת לא משנה וכפי' המ' נכס ר"י והר"ן.

ביאורי הגר"א

נשנפ ק"ט א' ד"ה רוחצין: (ח) וי"א דמותר. דלא
אסור זיעה אלא מפני החמץ וממנו ח' כמ"ש הרא"ש שם

ברכת אליהו

(ח) דלא אסור בשבת מ' א זיעה אלא מפני החמץ. [כמ"ש
בשבת מ' א, שמפני עוברי עבירה שהיו רוחצין בשבת בחמין
שהוחמו מבעו"י, ואמרו מזיעים אנחנו, אסור גם את הזיעה.
„ובחמי טברי" דרחיצה שריא אין נאסור הזיעה" — לשון
הר"ן שם. ובסק"ז הבאנו מתניתין דשבת קמ"א: ה' הרוחץ בחמי
מערה ובמי טברי' וכו'. והבאנו דברי הגמ' שם שדייקה:
ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא. וכת' שהרי"ף מפרש דמיירי
במקורה, ולכן אסור. ודעת ה"א שמחזירין בחמי טברי' גם
במקורה. ח' קוש' הרי"ף הגל' דהך מתני' כמ"ש הרא"ש
שם פכ"ב ס"י"ב דלא אחי אלא עלה דמי מערה דמיירי בחמין.
[שהרא"ש כתב שם שבחמי טברי' מותר לרוחץ אף במקורה.
ומ"ש בגמ' „ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא", קאי רק אחי
מערה ולא אחמי טברי'. וסיים שם: ולא תנן במתניתין חמי
טברי' אלא גלויי טברי' דמי מערה דאיירי בחמין].
(ט) [בבבא"ג בסק"ט בריש הסעף ציין לשבת ל"ח במשנה.
ושם בעמוד ב' תנן: מעשה שעשו אנשי טברי' והביאו סילון
של צונן לחוך אמה של חמין אמרו להם חכמים אם בשבת
כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשחי' וכו'. ומ"ש
המחבר „אפי' מע"ש", הוא משום דבהך עובדא] מע"ש
המשיכו אנשי טברי'. כמ"ש בגמ' ל"ט ב: ממעשה שעשו
אנשי טברי' ואסור להו דבנן בשלה הטמנה בדבר המוסיף הבל
ואפי' מבעוד יום. [ומדלפי להטמנה בדבר המוסיף הבל אפי'

[בסק"ז הבאנו דברי המשנה בשבת קמ"א: ה' הרוחץ בחמי מערה
ובמי טברי' וכו'. והבאנו שם שהגמ' מדייקת: קתני מי מערה
דומיא דמי טברי' מה מי טברי' חמין אף מי מערה חמין
ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא וכו'. ושם כת' שמה שמדייקת
הגמ' שחמי טברי' אסור מיירי בכלי, כיון שקשה לכאורה למה
הגמ' אומרת שבחמי טברי' אסור, הרי יאחז שם מ' א, שמותר
לרוחץ בחמי טברי' אף לכתחילה. ולכן כת' שהמשנה בשבת
מיירי בכלי. אולם הרי"ף שם מתרץ אחרת. שמה שאסור
לכתחילה בחמי טברי' מיירי שהחמי טברי' נתונים במערה
מקורה. ואסור לכתחילה משום דנפיש הבלא דידה ואתו לידי
זיעה. וזיעה אסורה בשבת, כמ"ש ל"ט ב. וכתב הרי"ף שם ש
שמערה היא במקורה ואית ביה הבלא. הוא] כמ"ש בב"ק ג':
ואי תני מערה הו"א מערה בעשירה הוא דאית בה הבלא משום
דמטללא (מכוסה) וכו'. הרי שמערה עבידא דמטללא ונפיש הבלא
הכל. וב"כ תוס' בשם (ר"ת) [רבנו נסים] בשבת קט א ד"ה
רוחצין, וז"ל: ורבינו נסים כתב במגילת סתרים דהא דקתני
ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא משום מי מערה אבל בחמי
טברי' אפי' לכתחילה שרי ולא קתני בחמי טברי' אלא ללמד על
מי מערה שהן חמין דומיא דמי טברי' וטעמא משום דמי
טברי' מגולין אבל מערה מכוסה היא כדאמר בשור שנגח את
הפרה (ב"ק ג') דמערה עבידא דמטללא ונפיש הבלא
וחיישין שמא זיעה ומש"ה לכתחילה לא. [ועיין הערה 3].

דמיירי בכלי. ומזה שנרחק הרא"ש לומר ד"לא תנן במתני' חמי
טברי' וכו'. מוכח שהרא"ש סובר, שבחמי טברי' מותר אף בכלי.
דכרי הרא"ש הובאו להלן בסק"ח, ודבריו הם כדברי תוס' הגל'.
ואם נאמר כן, נראה מה שהטור הביא דין זה — שבכלי מותר —
בשם הרא"ש, ולא הביא את זה בשם הרי"ף. שהב"ח הביא את דברי
ב"י הגל' שההוכחה מהרא"ש שסובר שבכלי אסור הוא מ', לא
חילק בין קרקע לכלי משמע דבכלי מותר שרי. והעיר ע"ז הב"ח,
למה הטור לא הביא את זה גם בשם הרי"ף ד', גם הרי"ף כתב כלשון
זה דכתב הרא"ש: „וע"ע מש"ש בזה. ולפי הגל' נראה, שהוכחת
הטור — שהרא"ש סובר שבכלי אסור — היא לא מפני שהרא"ש
סחם וכתב, שבחמי טברי' שרי. אלא ההוכחה היא, מהא דלא כתב
הרא"ש שדיוק הגמ' „ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא", קאי גם
אחמי טברי', ומיירי בכלי. ודיוק זה אין לדיוק מדברי הרי"ף, שהרי
הרי"ף ח' דמתני' מיירי במקורה. ואפ"ל שגם הרי"ף סובר שבכלי
מותר, והי' יכול לומר שהדיוק קאי על כלי, אלא נקט חז מהנך תרי
אוקימתו. ועוד אפ"ל שלא רק חז מהנך אוקימתו נקט, אלא שהרי"ף
— בכתבו שבמקורה אסור — מסתייע מהגמ' בב"ק ג' שבמקורה
אית בה הבלא, ולכן אוקים מתני' במקורה. והרי"ף לא רצה לאוקים
מתני' בכלי היותו ובכשנה תנן סחם, כמי מערה ובמי טברי', ולא
כת' דמיירי בכלי, ולכן לא נחית הרי"ף להך אוקימתא.
וכד אחינו להכי, אפ"ל שגם מדברי הרא"ש אין הוכחה —
שסובר שמותר אף בכלי — מהא דלא מוקים מתני' בכלי, ד"ל
שהי' ובמתני' תנן סחמא, ה' הרוחץ בחמי מערה ובמי טברי', ולא
נקטה המשנה דמיירי בכלי, לכן לא מוקים הרא"ש דמתני' מיירי

החוס' הללו הם כשיטת רבנו נסים המובאת בסק"ז.
וברש"י סק"ז, מובאת דעת הרי"ף בשבת שם שבמקורה אסור.
וההבדל בין פירוש הרי"ף לפירוש רבנו נסים הוא בזה: שהרי"ף
מפרש שמ"ש בגמ' „דיעבד אין לכתחילה לא", קאי גם אחמי
טברי', והיינו משום דמיירי במקורה שאסור לכתחילה. והתוס' הגל'
ורבינו נסים מפרשים שהדיוק „דיעבד אין לכתחילה לא", לא קאי
אחמי טברי', וכנ"ל. אבל לדינא, גם רבנו נסים סובר שבמקורה אסור
בחמי טברי'.

הטור כתב בשם הרא"ש, שמתיר בחמי טברי' בין אם הם בקרקע
ובין אם הם בכלי. ודברי הרא"ש הם בשבת פכ"ב ס"י"ב. וכתב ע"ז
הב"י: לא כתב הרא"ש בזה"י דבכלי נמי שרי אלא מדרסתם דחמי
טברי' שרי ולא חילק בין קרקע לכלי משמע ליה דבכלי מותר. ו
אפ"ל שיש הוכחה יותר גדולה שמו"א שם סובר שאף בכלי מותר.
שהרא"ש שם הרי הביא דברי הרי"ף הגל' שבמקורה אסור. והוכחת
הרי"ף היא, דאל"כ יקשה למה הגמ' אומרת שלכתחילה לא, הרי שם
בדף מ' איתא, שמותר לרוחץ בחמי טברי' אפי' לכתחילה. וע"ז ח' ח'
הרי"ף שם"ש שאסור בחמי טברי' מיירי במקורה. והרא"ש חילק
ע"ז, וכתב שמש"ש בגמ' „ה' הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא", לא קאי
אחמי טברי', ולא תנן במתני' חמי טברי' אלא גלויי עליה דמי
מערה דאיירי בחמין. ואם נאמר שהרא"ש סובר שבכלי אסור,
הול"ל — כעין תירוצ הרי"ף — שמש"ש: „לכתחילה לא", קאי
אחמי טברי', אלא דמיירי בכלי. דהרי"ף ח' דמיירי במקורה,
והרא"ש — שסובר שגם מקורה מותר — הול"ל כרי"ף דמיירי
בחמי טברי' ורק לחלוק על מ"ש הרי"ף דמיירי במקורה, ולוקמי

באר הגולה

י טור לפי' התוס'
וממ"ש הנ"י.
כ שם כ"י.
ל שם מ' גרימא.
מ טור וכ"כ שם
הר"ש והמרדכי.
נ שם גרימא.

מחנן וסילון דנר א' (ס) של צונן (י) ופי' הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקה (פירוש גומא) שבקרקע ואם המשיכו אסורים י (יא) אפי' המים שנכנסו לה מע"ש ברחיצה ובשתייה כאילו הוחמו בשבת נ ואם הביאו סילון של מים מערב יו"ט ביו"ט הוי כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורים ברחיצה ומותרים בשתייה: ד' לא ישתתף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו (יב) ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין אבל מותר להשתתף בצונן אחר שנתחמם אצל האש: ה' (יג) י"א שצריך ליהדר שלא לחמם ידיו אצל האש אחר נטילה אם לא ינגבם תחלה יפה: ו' נ אסור ליתן ע"ג בטנו כלי שיש בו מים חמין

ביאורי הגר"א

כל גופו שסוב' לחימוס אינו אסור כיון שמפשיר כמ"ש שם רק משום הרמיה והוי כחמין שהוחמו מע"ש דלון אסור אללא כל גופו כמ"ש בס"א וע' בס"ה: (יג) י"א: ופי' כפי' חוס' שם ד"ה מפני כו' כיוון כו' ר"ל שהוחמו בשבת

נטלה כו' ואפילו מנע"י: (י) ופי' הסילון. מדמתי להטמנה כנ"ל חוס': (יא) אפי' המים. מדקאמר נטלה כו' ואפי' מנע"י וע' חוס' שם ד"ה ממעשה. והרי שמואל כו': (יב) ונמצא כרוחץ כו'. רמז"ס ודיק

ברכת אליהו

שמואל מוורדין מפרש ממעשה אנשי טבר' בטלה הטמנה דאסור אפי' לאכול כדקתני ואסורין בשתייה. [הרי מדילפינן מאן דהטמנה מבעוד יום אסור לאכול ש"מ דכאן אסור אפי' המים שנכנסו תוך הסילון מבעוד יום לשתי' דאל"כ איך אפשר לילף מאן דלמה שהוטמן מבעוד יום דלא דמי דכאן באו לסילון בשבת ומוכח דבאנשי טבר' אסור אף המים שבאו לסילון מע"ש — ד"א].

(יב) [בבבא"ג סק"ל בריש הסעיף ציין לכרייתא דשבת מ. דאיתא שם בעמוד ב': ת"ר מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתתף בצונן ובלבד שלא ישתתף בצונן ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו. והתוס' שם ד"ה מפני, פי' שהטעם שאסור — אע"פ שמותר להפשיר בשבת מים לצורך שתייה — הוא משום, 'דדומה כרוחץ במים חמין ויבא להחם חמין לרוחץ גופו'. ומ"ש במחבר, 'ונמצא כרוחץ כל גופו', [הוא] לשון הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת ה"ג. ודייק הרמב"ם וכתב, 'כל גופו', משום שסובר דחימוס אינו אסור, כיון שהוא רק מפשיר, כמ"ש במשנה ובגמ' מא א גבי מיחם שפינהו דמותר לכתחלה להפשיר מים לשתי'. וכל האיסור „שלא ישתתף וכו'“, הוא רק משום הרחיצה, והוי כחמין שהוחמו מע"ש, דאין אסור אלא כל גופו, כמ"ש בס"א שאסור לרוחץ כל גופו. ולכן כתב הרמב"ם: ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין. ועיין בס"ה, [ד"ה] שאיסור זה הוא גם כשמחמם ידיו בלבד, וזה כסברת החוס' הנ"ל. ומה"ל בבקי"ג]. (יג) וס"ל כפי' חוס' בשבת מ ב כ"ה מפני כו', הנ"ל

מבעוד יום, מ' דמעשה של אנשי טבר' הוה מבעוד יום. וכ"כ חוס' ד"ה מעשה].

(י) מדמתי להטמנה כנ"ל. חוס'. [בסק"ט הבאנו מעשה דאנשי טבר' במתני' דשבת לח ב. ודברי הגמ' שם לט ב: ממעשה שעשו אנשי טבר' ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הכל ואפי' מבעוד יום. ומדברי רש"י שם לח ב נראה, שמפרש שהסילון של צונן ה' נשפך כולו לתוך האמה של החמין. ובתוס' שם ד"ה מעשה הביאו דברי רש"י. וכתבו ע"ז: ולר' נראה דמה שהיו מתערבין צונן בחמין לא הוה דמי להטמנה וליכא למילף מינה דאיכא למימר דאסרי להו מפני שמכשל המים צוננין ונראה לו דסילון לא היה מתערב בחמין כי ה' מוקף מחיצות מכל צד והיו מתחממין המים צוננים שבסילון מחמת חמי טבר' ולא היו רוחצות בחמי טבר' עצמן לפי שריחן רע והשתא דמיא להטמנה שמים צוננין היו נטמנין בתוך החמין להתחמם. והר"ן שם הביא דברי החוס', וכתב שהסילון „היה עובר בתוך האמה ופיו יוצא לחוץ והיו מימיו נשפכים לעוקה שבקרקע“].

(יא) מדקאמר בשבת לט ב. הנ"ל בסק"ט: ממעשה שעשו אנשי טבר' ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הכל ואפי' מבעוד יום. ועיין חוס' שם ד"ה ממעשה, שהקשו: וא"ת מה צריך למילף ממעשה דאנשי טבר' הא מתני' היא דאין טומנין בדבר המוסיף הכל בפרק במה טומנין (מז) ב ומבעוד יום איירי דמשחשיכה אפי' בדבר שבאו מוסיף הכל אסור כדאמרין בפ"ב (לד ב). ותי' החוס' באינו החי' וה"ר

הזכיר טעם זה, וכתב הטעם „דחימוס אינו אסור כיון שמפשיר“. ונראה שעל סמך זה כתב בשער הציון שם: ומפשטות לשון הגר"א משמע דטעם הרמב"ם משום דלא ה"י על הפשר שם איסור לכך ס"ל דהוא כחמין שהוחמו בע"ש דגם שם לא ה"י על עצם החימוס איסור ולא גזרו רק על כל גופו ולפי"ז במים שהופשרו בשבת [היינו שלא ה"י יד סולדת בהן] אין איסור לדעת הרמב"ם רק רחיצת כל גופו. עכ"ל.

והלן בסק"י הסביר רבנו דעת ה"א שכסעיף ה' שגם ידיו אסור. ומקור דעת ה"א הוא ברא"ש שם פ"ג ס"ט. והב"י מפרש דמייירי במקום שהיד סולדת בו, ומשום איסור בישול. אבל המ"א בסק"י מפרש אחרת, שכאן אסור אפי' במקום שאין היד סולדת בו. ולפי הסברו של המחצית השקל, כוונת המ"א היא, שאף שהמים לא הוחמו רק הופשרו, אסור לרוחץ אף אבר אחד. והסברו של רבנו הוא כהסברו של המ"א. והיינו דלעיל הבאנו דברי שער הציון,

בכלי. ואין הוכחה מזה, שהרא"ש סובר שבכלי אסור. ולכן כתב הבי"ש שהוכחת הטור מהרא"ש — שסובר שאף בכלי מותר — היא מהא דלא כתב הרא"ש שבחמי טבר' שרי ע"ג קרקע.

ולפי"ז אולא הרא"ש שכתב רבנו כאן מסוגיא דשבת, שבכלי אסור בחמי טבר' וכמבואר בפנים, שהרי הרא"ש מ"ש בגמ' שלכתחילה לא ירוחץ, לא קאי אחמי טבר' ולא קאי אש נאמר שמש"ש בגמ' ד„הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא“, קאי אחמי טבר' יש לדחות הרא"ש מגמ' שם שבכלים אסור, עפ"י דעת הר"ף המובאת בסק"י והנ"ל. ולפי דברי הר"ף מ"ש בגמ' שבחמי טבר' אסור, הטעם הוא מפני שזה מקורה. אי"כ אין הוכחה משם שבחמי טבר' אסור בכלי. 4 במ"א סק"ה ביאר שיטת הרמב"ם, משום „הס"ל דאין זה רחיצה גמורה וכו'“. וכתב ע"ז בשער הציון סק"ח: ומ' דברחיצה גמורה אף לדעת הרמב"ם אסור אפי' פניו ידיו ורגליו לבד אף שלא היה רק הפשר מים בשבת אף שעל הפשר אין איסור. ורבנו לא

ואפילו בחול מפני הסכנה שפעמים שהם רותחים (יד) (אנל מותר להסס נגד ולימנו על נענו) באר הגולה
(טו) ז' הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר מפני שלא ישארו המים
עליו ויטלמם ארבע אמות בכרמלית ע' (טו) לפי שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופו
ע' קמ"א מותר. שס: (טו) לפי כו' אבל.

ביאורי הגר"א

כמ"ס יולאן כו' מפני הנשמים ולכן איסור מפני הנשמים
עלמן ושבת קמ"ז כו' מי שנשרו כו' לפירש"י נשמים אכל

ברכת אליהו

(ולא אמרינן משוי הוא — ר"ן) וכו' מפני הנשמים. ואין
איסור מפני הנשמים עצמן שנושאן ברה"ר. הרי דכשאר ריבוי
מים על גופו לא הקפידו. וכמ"ס במשנה בשבת קמ"ב: מי
שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש. ולפירש"י
שם סה א ד"ה שותחן מיירי שנרטבו בגדיו בגשמים שירדו
עליהם. הרי שההולך ברה"ר, לא הקפידו בו משום נשיאת מי
גשמים שירדו על בגדיו. [נמשמע דאפי' ברה"ר מדלא חילקו
כו' — תורת שבת]. ומה שגזרו זה רק ברוחץ על הנהר, "לפי
שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופו". אבל לפי תוס'
שם קמ"ב ד"ה מי — שפי' דהמשנה מיירי שנפלו במים,

בסקי"ב. שהתוס' כתבו, שהטעם — שאסור להשתטף בצונן
ולהתחמם כנגד המדורה — הוא, "דדומה כרוחץ במים חמין
ויבוא להחם חמין לרוחץ גופו". ור"ל דדומה כרוחץ במים
שהוחמו בשבת וזכה אפי' ידיו בלבד אסור, כמ"ס לט ב וקלד
ב.

(יד) שבת מ ב: ת"ר מיחם אדם אלונטית ומניחה על בני
מעים בשבת ובלבד שלא יביא קומקומוס של מים חמין
ויניחנו על בני מעים בשבת ודבר זה אפי' בחול אסור מפני
הסכנה.

(טו) כמ"ס בנדרים נב: ב' יוצאין (שבת — ר"ן) בשק עבה

וגם המ"א בסק"ו ציין לגמ' קלד ב. והמציין בלשון המ"א יראה,
שבפשוטו מ' שרצה להוכיח משם, שבמים שהוחמו בשבת אסור
לרוחץ אפי' אבר אחד. אבל המחצית השקל פ"י שכוונת המ"א
להוכיח משם — שאף מים שהוחמו שלא באיסור אסור. והניין
שהמ"א סובר שאם אנו אוסרים גם בהפשר, אע"פ שאין איסור כזה,
הרי"ה כל חימום מים שנעשה שלא באיסור — כגון שהוחם לחולה
— אסור. וק"ו הוא — ומה מים שהופשרו אסורים, ואע"פ שאין
איסור בהפשר, גזרינן שמא יחממם, ויאמר שרק הפשירם, עאכ"כ
מים שהוחמו ממם אף בהיתר, שאסור לרוחץ בהם שמא יחממם
באיסור לצורך רחיצה. וביאור המחצית השקל שהרא"י משבת קלד ב
על דין זה היא כלדקמן: שיש הכרח לומר שמ"ס בשם שהוחמו
בשבת היינו בהיתר, כגון להפשיר או בדרך אחרת. דאם נאמר
שהמחלוקת היא כשהוחמו המים לצורך רחיצת המילה, ואם הוחמו
בהיתר גם רבנן מודים שמוחר שמוח לרוחץ. וכל המחלוקת של ר"א בן
עזרי' וחכמים היא רק אם מותר לחמם מים לצורך רחיצת המילה.
אמאי תנן במתני' דר"א אומר, "מרחיצין וכו'". הלא לענין רחיצה גם
חכמים מודים שאם הוחמו בהיתר מותר לרוחץ. וכל המחלוקת בין
חכמים לראב"ע היא לא ברחיצה אלא בחימום, והול"ל, "מחמין
חמין כו'". ויש הוכחה מכאן שחכמים אוסרים לרוחץ המילה, אף
במים שהוחמו בשבת דרך היתר. ולכן כתבה משנה, "ר"א בן עזרי'
אומר מרחיצין וכו'". להורות שחכמים חולקים גם על הרחיצה,
כלומר שאף אם הוחמו מים בהיתר, אסור לרוחץ המילה. זה משום
גזירה מיוחדת שגזרו לא לרוחץ במים שהוחמו בשבת אפי' אבר
אחד.

ולפי"ז יש מקום לומר, שגם כוננת רבנו — בצינון לשבת קלד ב
כו' — היא, שמשם מ' שאפי' מים שהוחמו שלא באיסור, נכללו
בגזירה של מים שהוחמו בשבת, ואסור לרוחץ אפי' ידיו לבד. וכו'
אחינו להכי, שפ"ל שגם מה שציין רבנו לשבת לט, כוונתו להוכיח
משם, שגם מים שהוחמו בהיתר נכללים בגזירה של מים שהוחמו
בשבת. ואם כי בגמ' לא נזכר שמיידי במים שהוחמו בהיתר, והרי
שם מיידי באיסור, וכמה שהגם' דרמא דין זה להטמנה — שאסורה
בשבת. אבל צ"ל שהיתה גזירה מיוחדת — שאף מים שהוחמו
בהיתר אסורים. דאילו מים שהוחמו באיסור, הוו כמו כל מעשה
שבת שאסור. וכמבואר בסמ"ן ש"ח ס"א. ולא היו צריכים לגזור
גזירה מיוחדת על מים שהוחמו בשבת. ואפי' עוד שרבנו התכוון
להוכיח גם מאה שהגמ' כללה שבת באיסור מחמת, מ' שמו
שבי"ט אסור אפי' כשלא הוחמו באיסור, [ראה בס' הקי"א ס"ב
בהג"ה ובמשנה ברורה שם סק"ח. וכמ"ס המ"א בסק"ן]. גם
מש"ס — לענין שבת — מים שהוחמו בשבת אסורים, כולל אף
מים שהוחמו בהיתר. אם כי עיקר מ"ס בחמי טכר', מיירי שהוחמו

שהרמב"ם סובר שהיות ואין איסור להפשיר, אין לומר שזה דומה
למים שהוחמו בשבת, דהרי אין איסור בזה. ולכן סובר הרמב"ם
שזה דומה למים שהוחמו בערב שבת — שאסור לרוחץ בהם רק כל
גופו. ואין איסור לרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובדלעיל בסעיף א'
ורבנו בסקי"ג ציין ששיטת הי"א היא כפי' התוס' המובא בפנים.
שהתוס' שם הקדימו, שאע"פ שמותר להפשיר מים בשבת לצורך
שחי', אסור להשתטף בצונן ולהתחמם כנגד המדורה, משום
"דדומה כרוחץ במים חמין ויבוא להחם חמין לרוחץ גופו". ומדלא
כתבו התוס', "דדומה כרוחץ במים חמין שהוחמו מע"ש", פ"י רבנו
שהתוס' ר"ל דדומה כרוחץ במים חמין שהוחמו בשבת. והיות זה
דומה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת, לכן, "אפי' ידיו אסור".
ורבנו סיים: כמ"ס לט ב וקלד ב. והד"א מפרש שמה שציין רבנו
לשבת לט, רצונו להוכיח משם, שמים שהוחמו בשבת אסור לרוחץ
בהם אף פניו ידיו ורגליו. וההוכחה היא מסוגית הגמ' שם. דתנן שם
ל א: מ' מעשה שעשו אנשי טכר' והביאו סילון של צונן לתוך אמה
של חמין אמרו להם חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת
ואסורין ברחיצה ובשחי' אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין
ברחיצה ומותרין בשחי'. ובגמ' שם לט ב: מאי רחיצה אילמא
רחיצת כל גופו אלא חמין שהוחמו בשבת הוא דאסורין הא חמין
שהוחמו מע"ש מותרין והתניא חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ
בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אלא פניו ידיו ורגליו אימא
סיפא ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין ברחיצה ומותרין בשחי'
לימא תנן סתמא כבית שמאי דתנן בית שמאי אומרים לא יחם אדם
חמין לרגליו אא"כ ראויין לשחי' ובית הלל מתירין א"ר איקא בר
חנניא להשתטף בהן כל גופו עסקינן. ומוכח מהגמ', שאם הוחמו
בשבת אסור לרוחץ בהם אפי' פניו ידיו ורגליו. ומה שציין רבנו
לשבת קלד ב, היינו למשנה ולגמ' שם. דתנן שם: מרחיצין את הקטן
בין לפני המילה ובין לאחר המילה ומולפין עליו ביד אבל לא בכלי
ר"א בן עזרי' אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות
בשבת וכו'. והגמ' שם רוצה לחלק בין חמין שהוחמו בשבת לחמין
שהוחמו מע"ש, ולומר שהמחלוקת בין ר"א בן עזרי' וחכמים היא
בין בחמין שהוחמו בשבת. ומדבריהם הדי"א נראה קצת, שרבנו ציין
לגמ' זו, להוכיח שאסור לרוחץ במים שהוחמו בשבת אפי' לא את
כל גופו. ונראה להוסיף שהציון של קלד ב' משלים לציון של לט ב.
ששם לט ב מוזכר שפניו ידיו ורגליו אסור. והי' מקום לומר שאסור
רק ברוחץ שלושת האברים הללו יחד, אבל ידיו לבד — שזה רק
אבר אחד — מותר. ולכן ציין רבנו לקלד ב, ששם הגמ' מתיחסת
לענין רחיצת המילה — שזה רק אבר אחד. ומוכח משם שבמים
שהוחמו בשבת, אסור לרוחץ אפי' אבר אחד. והי"ה לידינו בלבד
שאסור.

באר הגולה

פ' חלה י"ז משנה
פ' סבא וז' — שהיתה גזירה מיוחדת שאפי' מים שהוחמו
בהיתר אסור לרחוץ. והמ"א הנ"ל הוכיח שאסור לרחוץ במים
שהוחמו בשבת אף בהיתר. "ומי דהוה ביו"ט שמוחו להחם מים
לשתות, ואפי' אסור לרחוץ בהן". אבל לשיטת הרמב"ם כפ"א
מהל' יו"ט הט"ז שמתיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יו"ט,
אין הוכחה מיו"ט, שגם בשבת אסור לרחוץ במים שהוחמו בהיתר.
ועדין קשה ממשל שמשבת לט ב' וקל ב' מ' שאפי' מים שהוחמו
שלא באיסור אסור לרחוץ בהם. ולכן נ"ל שגם הרמב"ם סובר את
העיקרון שאם הוחמו ממש בשבת אפי' אם ה' בהיתר אסור. וגזרינן
שמה יחמם באיסור. וי"ל שגם ביו"ט סובר הרמב"ם שאף אם הוחמו
אסור לרחוץ כל גופו. ורק אם הוחמו מעיו"ט סובר הרמב"ם שמוחו
לרחוץ כל גופו. וכו'.

ואפי' תנן ד"מהלך בהן ואינו חושש" — מ' דאפי' בריבוי
מים מותר לשאתו בלבושו. ועט"ז.

באיסור, וכו'.

ובנוגע לשיטת הרמב"ם המובאת בסקי"ב, לכאורה י"ל דאינו
סובר סבא וז' — שהיתה גזירה מיוחדת שאפי' מים שהוחמו
בהיתר אסור לרחוץ. והמ"א הנ"ל הוכיח שאסור לרחוץ במים
שהוחמו בשבת אף בהיתר. "ומי דהוה ביו"ט שמוחו להחם מים
לשתות, ואפי' אסור לרחוץ בהן". אבל לשיטת הרמב"ם כפ"א
מהל' יו"ט הט"ז שמתיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יו"ט,
אין הוכחה מיו"ט, שגם בשבת אסור לרחוץ במים שהוחמו בהיתר.
ועדין קשה ממשל שמשבת לט ב' וקל ב' מ' שאפי' מים שהוחמו
שלא באיסור אסור לרחוץ בהם. ולכן נ"ל שגם הרמב"ם סובר את
העיקרון שאם הוחמו ממש בשבת אפי' אם ה' בהיתר אסור. וגזרינן
שמה יחמם באיסור. וי"ל שגם ביו"ט סובר הרמב"ם שאף אם הוחמו
אסור לרחוץ כל גופו. ורק אם הוחמו מעיו"ט סובר הרמב"ם שמוחו
לרחוץ כל גופו. וכו'.

והמ"א אם הביא הוכחה גם מהדין המובא בסעיף ו', ששם פסק
המחבר: אסור ליתן על גבי בטנו כל שיש בו מים חמין ואפי' בחור
מפני הסכנה שפעמים שהם רותחים. והמקור לדין הוא משבת מ' ב,
ועמבאר בסקי"ד. ורש"י ור"ן פ' שם, שהאיסור הוא שמא יפכו
עליו ונמצא רוחץ בשבת. וכתב המ"א בסקי"ז, שצ"ל דמירר בחמין
שהוחמו מעט בשבת (דאי היד סולדת בו אסור משום בישול —
מסוגיא זו יקשה על שיטת הרמב"ם, דמ' משם שבשבת אסור לרחוץ
אף אבר אחד. וצ"ל עפ"י מ"ש התוס' שם בד"ה ובלבד, שני טעמים
אחרים לאיסור. וז"ל: פירוש כל זמן שהאלונטית שם שמא יפלו
המים על האלונטית ואזי ליד סחיטה אי נמי לא יביא כשרפואה
וגזרו אטו שחוקים סממנים טפי מבלאונטית דלא מיחוז כרפואה
עכ"ל. ואפ"ל עוד כמ"ש בספר תורת שבת כאן אות א', שמה שמוחר
פניו ידיו ורגליו, וזר הק' "ועיין פניו ידיו ורגליו היינו שצ"ל רחיצת
כל נחתמם כל הגוף ואינם אברים שיונק מהם שאר הגוף משא"כ
רחיצת הכטן שעל ידו נחתמם כל הגוף כי הוא עיקר הגוף והכל תלוי
בו ולכן י"ל דלחצי אסור לרש"י רחיצת הכטן כדמוכח במ"ש רש"י
ברך מ' בד"ה ובלבד". ועוד אפ"ל עפ"י מ"ש בספר מגורה הטורה
בקני המגורה סקי"ב שהאיסור הוא "משום דפן ישפוך על רוב גופו
דחיו ככל גופו". ורבנו שלא הביא רא' זו משבת מ' ב, אפ"ל דס"ל
כא' הטעמים שכתבו התוס', או כס' התורת שבת, או כסברת המגורה
הטורה הנ"ל.

ואפי' אם נאמר שלדעת הרמב"ם — שמתיר לרחוץ כל גופו
כמים שהוחמו בעיו"ט — מותר גם כשהוחמו ביו"ט בהיתר, אפ"ל
שהו רק ביו"ט דקל, אבל בשבת דחמיר אסור. אבל דיננו שהמים
רק הופשרו, ואין ע"ז שם חימום כלל, וכמ"ש רבנו בסקי"ב —
שחימום אינו אסור כיון שמפשר — אין לומר שיש היתה הגזירה
ליתן מים שהוחמו בשבת, שהיו ע"ז אין גזרת חמיו. וכמו שכתב
החמד משה כאן אות א' — כהשיגו על דברי המ"א — ד"במים
פורשים אין סבא כלל לומר שהיו אסור לרחוץ בהם אפי' רק פניו
ידיו ורגליו משום שנפשו בשבת דא"כ כל המים שיעמדו בחורף
כבית שהסיקוהו ודאי שנפשו ויהיו אסור לרחוץ בהם משום מים
שהוחמו בשבת וזה אינו מן הסבא כלל ולא מענו איסור בזה וכו'
אלא ודאי שהוחמו בשבת אמרו ולא מים שנפשו. ולכן סובר
הרמב"ם שמים שהופשרו בשבת היו חמין שהוחמו מע"ש. וכפי
שהסביר החמד משה. ואמנם החמד משה מפרש כן גם על הרמב"ם
וגם בשיטת התוס'. ורבנו — כפי שביארו — אינו מפרש כן בדעת
התוס'. אבל בדעת הרמב"ם פשיטא למיז, שמים שהופשרו
בשבת דומים למים שהוחמו כערכ שבת. (ועיין בערוך השולחן
ס"ן).

אבל ההולך בר"ה ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו לא הקפידו בו: ח פ' (טז) אדם מותר
לטבול ממומאטו בשבת: ט צ מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בדברים שאינם משיירי שער

ביאורי הגר"א

לפי' חומ' שס מ' דאפי' נרבינו מים מותר לנשוט ועט"ז: (טז) אדם מ'. עמ"ל והעיק' כמ"ס נ"י

ברכת אליהו

(טז) עמ"ל והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ותה"ד שאוסרים
וכ"כ מ"א בסימן קכ"ח סק"ע ע"ש.

5 וז"ל הט"ז בסקי"ב: ב"י נתן טעם לפי שהם מועטים לא גזרו
עליהם ואין מספיק דעינינו רואות שיש יותר ריבוי מן המטר על
לבושי אדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחצה אלא נראה
הטעם דבזה אי אפשר להמנע ממנו שהאדם הולך כה"ר ופתאום
בא מטר עליו לא גזרו ביה רבנן ודומה לזה כתבתי בסימן ש"כ ס"ד
בענין להשתין כשלג ואפי' הרא"ש דכתב שם להיות נזהר היינו
שאפשר קצת להזהר אבל כאן א"א כלל להזהר. עכ"ל. וז"ל הד"א
בהביאו דברי רבנו: ועט"ז דכתב ג"כ דאפי' גשמים מרובים שרי
דלא גזרו ברבר שא"א להזהר ודוקא ברוחץ בנהר גזרו.

ויש להעיר שאין דברי הט"ז עולים בקנה אחד עם פ"י תוס'. שלפי
הט"ז מותר רק במי גשמים שירדו על בגדיו. משום דבזה, א"א
להמנע ממנו לא גזרו ביה רבנן. ואילו לפי' התוס' — שמפרשים
דמירר שנפלו בגדיו במים, וכפי שכתב רבנו דלפ' התוס'. אפי'
ברבוי מים מותר — לא רק כשנרטבו בגדיו ממי הגשמים שירדו
עליהם מותר, אלא אפי' נפלו בגדיו למים ויש רובו מים מותר.

ובמשנה ברורה סקי"ג כתב: ר"ל לפי שהם מועטים ואין מצוי
בהם שיעור הוצאת המים המצויים בהן לא גזרו בזה שהוא שלא
דרך הוצאה ועיין בביאור הגר"א דלפירוש התוס' משמע דאפילו
ריבוי המים נבלע בלבושו ג"כ מותר לילך בהן ועיין בט"ז הטעם.
ודבריו צריכים ביאור, שהרי לפי מה שביארונו יוצא, שלפי' התוס'
מותר אפי' אם רבוי המים נבלע בלבושו ע"י שנפלו במים. וא"כ
למה סיים המשנה ברורה, "ועיין בט"ז הטעם". הרי הט"ז פירש,
שדוק כשא"א להזהר מותר. ולדבריו היתה רואה רק כאשר נרטבו
לבושיו ממי הגשמים שירדו עליו בלכתו בדרך. אבל לא כשנפלו
כליו במים.

ובהקדמת ר' ישראל משקלאו לשו"ע או"ח אות י' כתב, דכאשר
רבנו חידש דין ואח"כ מציי"ן "עט"ז", כוונתו להורות שתמצא חלוק
בשיטתו של הט"ז משיטתו של רבנו. ונראה שגם כאן כוונת רבנו
שדברי הט"ז הם לא כשל"ל רבנו. שהט"ז כת' שמוחר בריבוי מים
כשנרטבים מ' משום דלא צ"ל בגדיו בדרך, משום דא"א להמנע מהם.
וזה דלא כפ"י תוס' — שהביא רבנו — שמתיר אף כשריבוי מים
נובעים מזה שמלבושיו נפלו במים.

6 וז"ל המ"א בסקי"ב: כתב מהר"ל סימן ק"ץ יפה נוהגות הנשים
שאינן טובלות שלא בזמנם בשבת כו' דמה"ט מנהג פשוט שלא
לרחוץ בצונן וטעמא דשייך למיזוג משום סחיטה ומימוש שנושא
למים שעליו דאמות בכרמלים ומשום שיתנו גופו ופוסקים ע"כ. וכ"כ
בתה"ד סימן רנ"ה אע"ג דאפי' המדרכי דחמיר בצונן דוקא בכלי
כא' בנהר לא במקוה שרי מכל מקום המנהג לאסור ולכן אפי'
לטבול אסור דמחזי כמתקן כדאיתא בגמ' עכ"ל. ומ"מ נראה דמותר
לטבול לקרוי כיון דמדברגה לא כמ"ש סימן שכ"ג ס"ז וכו', עכ"ל
המ"א. ויש דפוסי שו"ע שבמג"א — לפני הקטע "ומ"מ נראה וכו'
— כת': "וכ"כ ביו"ד דאסור לטבול בשבת משום סחיטה
שער עכ"ל. ונראה שגין זו משובשת. א' כי המ"א בסוף דבריו הביא
דברי הב"י. והמחצית השקל כתב על דברי מ"א אלו: הן רברים
כפולים דכבר כתב כן לעיל. אבל לפי הגי' הראשונה שהבאנו לעיל
ניחא. דמקורם הו"א לא הביא דברי הב"י, ורק בסוף דבריו הביאם.
ב' שהמ"א כותב: "ומ"מ נראה דמותר לטבול לקרוי כיון דמדברגה
הוא כמ"ש סימן שכ"ג ס"ז. והיינו דכבה"ל לא מחזי כמתקן. וזה
ניחא אם דברים אלו מובאים מיד אחר דברי התה"ד — שאוסר רק
משום דמחזי כמתקן. אבל לפי הגי' השני' — שאחר הביא דברי
התה"ד מביא המ"א אדרי הב"י שאוסר משום סחיטה — לא מובנים
מכתיו. דמותר לטבול לקרוי כיון דמדברגה הוא ולא מחזי כמתקן.
הרי הב"י לא אוסר משום דמחזי כמתקן, אלא משום שחש
סחיטה. ועיין במחצית השקל שנדחק מאד בזה. אבל לפי הגי'

מעורב"י עם דברים המשיירי' ובלבד שלא יהיה הרוב מדבר המשייר: י ק (יו) מותר לרחוץ באר הגולה ידיו במורסן. הג"ה: דניצל כלאחר יד שרי (יה) ואסור לרחוץ ידיו נמלת (אגודה) כ"ש נצורית שקורין וי"ף גל"א (ננימן ואז סימן רע"ח) (יט) או בשאר חלב שנימוח על ידו דהוי נולד (פרק נמה אשה ופמ"ג והג"מ פכ"א וטור סי

ביאורי הגר"א

דחוקין דא"כ ניה"כ אין אסור אלא שמן דוקא אצל נמרדי פ"ה דשנת ונספ"ה וש"ס אופרין להדיא כמו ניה"כ דאדי ואדי כתי וכן נתרומה ול"ה דמשום עניני הוא ניה"כ למקלמר נפ"ט דשנת מנין לפיכך שהיא כשמה ניה"כ שנאמר טו' אלמא משום דממי נספ"ד וכן נרפ"ד דנ"ד אלא שמו' ומרדכי וספ"ה וש"ס כתבו שאלמכ"ה הוא אלוט אלא מדרכנן עשו אותו כשמה ולפיכך נמקס נפ"ה המיו כמ"ש נפ' נתרל דיומא מי ש"ל חטטין נראשו סך מדרס

ברכת אליהו

אפ"ל שמ"ש בהג"ה ש, אסור לרחוץ ידיו במלח, היינו בחופף. ומ"ש המחבר שמותר במורסן, היינו שמותר אף בחופף. אבל בתוספתא תני להו בהדדי עם מורסן. ומ' דכי היכי דבמורסן שרי אף בחפיפה. ה"נ במלח. וזה דלא כדברי הכ"ה הנ"ל. וכן להמפרשים — הא דאיתא בשבת נא כ. דאין מרסקין לא את השלג ולא את הכרד בשבת בשביל שיזובו מימיו — שהטעם הוא משום שמא יסחוט פירות העומדין למשקין. וכמ"ש בס"י שריח סט"י, א"כ דוקא שלג וכרד אסור. משום דעומדין למשקין. אבל מותר לרחוץ במלח, דלא שייך שמא יסחוט, משום דאינו עומד למשקין. והתוספתא הנ"ל מסייעת להן. (יט) משמע מדבריו דבחול מותר לרחוץ בחלב, ולא אמרינן דסיכה כשת"י. וכ"כ תוס' כרפ"ד דנדה בשם ר"ת דמותר.

בעלמא [וכפי שכת' לעיל בשם המחצית השקל שזו כוונת המ"א]. ואיך למד רבנו מדברי תה"ד שאסור לגם לטבול לקריו בשבת. והבה"ל הנ"ל ביאר דברי רבנו, וז"ל: ור"ל דלפי הטעם שכתב התה"ד בדומיניו כיון דנהגו להחמיר ברחיצה מחזי כמתקן ע"י הטבילה שוב אין לחלק בין טומאת קרי לשאר טומאות כיון דסוף סוף נטהר ע"י הטבילה מחזי כמתקן. ומה שסיים רבנו, "וכ"כ מ"א בס"י קכ"ח סק"ע", היינו ששם כתב המ"א — שבכ"ז שהכנהים יוכלו לשאת כפיהם ביו"ט — נהגו הכהנים שלא לחלק ולקדק ונשוחתים בליל יו"ט כדי שלא יחזו ויטמאו ביו"ט בקרי וכו'. ועוד דלא נהגו לטבול ביו"ט. הרי שהמ"א כתב שם, שאין לטבול אף לטבילת קרי. ובהל"ל שם הוסף: ומ"מ קשה לי דברי המ"א דשם דהלא איירי שם בנטמא ביו"ט גופא ובהא אפי' בטבילת כלים מותר ולא גזרו בזה משום דמחזי כמתקן וכדאיתא בביצה י"ח ולא יהי' חמור וטמאת קרי מטבילת כלים דמותר וכו'. וסיים שם הבה"ל: ויותר נ"ל דאפי' הגר"א דהביא רא"י מדברי המ"א דלעיל בסיומן קכ"ח לא הביא רק לרא"י דאין חילוק בין טבילת קרי לשאר טבילה אבל לעצם הדיון אם נטמא בשבת ויו"ט גופיהו אפשר דגם הוא מודה דאין להחמיר בזה כלל וכו'.

ודברי הבה"ל הם דוחק גדול, שהרי רבנו כתב שהעיקר כו' שאוסרים כו'. ולא כתב שאסור רק אם נטמא לפני שבת, ומוכח שרבנו אוסר גם אם נטמא בשבת. וגם דוחק לומר — כדברי הבה"ל — שמה שסיים רבנו, "וכ"כ מ"א בסיומן קכ"ח סק"ע כו'", דלא קאי על עצם הדיון שיהמ"א כותב שלא נהגו לטבול ביו"ט אף כשנטמא ביו"ט. ועוד שהרי רבנו כתב, "כמ"ש ב"י בשם כל כו'". והכלבו אוסר לא מחמת מחזי כמתקן, אלא מחמת סחיטה. א"כ אין הבדל בין אם נטמא לפני שבת או בשבת.

ובמעשה רב סי' קכ"ה כת': טבילה בשבת אם צריך לקרי מוטב לטבול במצ"ש מיד כי א"א ליהרר שלא יבוא ליד סחיטה ויצא

נשם כל זו ומ"ה שאוסרים וכ"כ מ"א נכ"י קכ"ח סק"ע ע' ע"ש: (יז) מותר לרחוץ. תוספתא: (יח) ואסור. אצל תוספתא מתיר ג"כ נמלת ונ"י מ' דמיר' כדוק ולינו חופף אצל תוספתא' מני לכו נדדי עם מורסן וכן להמפרשים. מן מרסקין משום שמה יסחוט פירות כמ"ש נכ"י ש"ח סי' מותר נמלת והתוספתא מסייע להן: (יט) או בשאר חלב. משמע מדבריו דבחול מותר וכ"כ תוס' נרפ"ד דנדה נשם ר"ת דמותר. ודבריו

(יז) תוספתא דביצה פ"ד ה"א: ואין מדיחין את הכלים בנחר כיו"ט אבל מדיחין אותן במלח ובמורסן בשבת ואצ"ל ביו"ט. (יח) אבל בתוספתא דביצה פ"ד ה"י הנ"ל בסק"יז, מתיר ג"כ במלח. ובסוף סימן שכ"ד כתב הכ"י: וכחוב במדרכי בשם ספר המצות דנראה שאסור לחוף כלי כסף במלח בשבת לפי שהמלח נמח כחופף בחוקה עכ"ל ונ"ל דכלי כסף ל"ד דשאר כלים נמי אסור לחוף אותם כחולדו ושייך דהא טעמא, עכ"ל הכ"י. והקשה הכ"י: ומיהו בתוספתא דביצה ספ"ד תני אין מדיחין את הכלים בנחר ביו"ט אבל מדיחין אותם במלח ובמורסן בשבת ואצ"ל ביו"ט ע"כ. ות"י הבי"י: ושמא י"ל דמדיח לחוד וחופף לחוד. והיינו דהתוספתא מיירי ברוחץ ואינו חופף, ולכן מותר. אבל בחופף אסור, משום ד, הוי כמרסק שלג וכרד דאסור" — לשון הכ"י. ולפי"ז ה"י

הראשונה שהכאנו לעיל אתי שפיר, וכנ"ל. ויש להעיר עוד שמ"ש המ"א שמותר לטבול לקריו כיון דמדרכנן הוא, והיינו משום דלא מחזי כמתקן. זה רק לפי דברי התה"ד שכתב ש, לטבול אסור דמחזי כמתקן, אבל לפי המהרי"ל שהביא המ"א, שכתב שהטעם של אי טבילת הנשים בשבת הוא, "משום סחיטה ומשום שנושא מיס שעליו ד' אמות בכרמלית ומשום שיטת גופו וקסמים", ולא מוכיז האיסור משום דמחזי כמתקן. א"כ לא שייך לומר שנראה דמותר לטבול לקריו. משום דלא מחזי כמתקן. שהרי המהרי"ל לא הזכיר איסור של מיוחד כמתקן, וכו'. ועל מ"ש המ"א, "כיון דמדרכנן הוא", כתב המחצית השקל: לאו דוקא דאפי' מדרבנן יבא דהא קיי"ל דטעלה טבילת בעל קרי אלא ר"ל חומרא בעלמא.

ועל מה שציין רבנו בריש דבריו, "עמ"א", נראה מדברי הד"א שפרש שכוונת רבנו לציין שהמ"א, "מביא דעות האוסרין לטבול בשבת", ובמכת"ר נראה שלא דקיק בזה, שהרי מהמשך לשון רבנו שכתב, "והעיקר כו' שאוסרים כו'", נראה שמה שציין רבנו בתחילת דבריו למה שסיים המ"א שנואה, "דמותר לטבול לקריו", וכן פירש בהל"ל לא דברי רבנו, [ועי' מש"ב בה]. ועי' כתב רבנו: והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ותה"ד שאוסרין. והיינו שהעיקר הוא לא כמ"ש המ"א כאן שמותר לטבול לקריו. אלא כמ"ש ב"י וכו'. ודברי הכ"ה הם ביו"ט סימן קצ"ט. וז"ל: כתב הכלבו אני תמה היאך אשה יוכלה לטבול כליל שבת ויו"ט היאך תציל מסיחוט שער ולכן אני אומר שראוי הטבילה לדחות עד מוצאי שבת ויו"ט. ודברי התה"ד לא נזכרו בב"י שם. והמ"א הנ"ל הביא מחצית דבריו של התה"ד.

ולכאורה דברי רבנו צ"ב, דהרי התה"ד מדבר לענין טבילת אשה. והי' מקום לחלק ולומר, שהתה"ד אסר רק בטבילת אשה, כיון שמן הדיון צריכה לטבול, ועי' הטבילה עולה מטמאה לטהרה ומיחוץ כמתקן. משא"כ לטבול לקריו י"ל דמותר, משום דהוי רק חומרא

באר הגולה
ר שנת מ' נתינתה.

שכ"ה): יא ר מרחץ שסתמו נקביו מע"ש למו"ש רוחץ בו מיד ש (כ) אבל אם לא סתמו נקביו (כא) אע"פ שמאליו הוחם בשבת צריך להמתין לערב בכדי שיעשו לפי שאסור לעשות כן גזירה שמא יחתה בגחלים: יב ת אסור ליכנס למרחץ אפילו להזיע (כב) (ו"ל דלפילו לעזור

ביאורי הגר"א

זיכ"כ כו' אלל שלל נמקס זערה אסור ועומס' שס ציומא וזקא כמ"ס רש"י: (כא) אעפ"י. כמו לא ימלא נמקס ס' י"ח נ': (כב) וי"א. גמ' שס. אלל הרמז"ס דפקקו (כ) אבל אם.

ברכת אליהו

יש לילף ג"כ לענין חלב — ד"א. וגם ביוהכ"פ דאסורין סיכה, הטעם הוא משום דהוי כשתי, ולא משום עינוי כרחיצה. ולא שותם ומדרכי וסוה"ת הנ"ל וש"פ כתבו דהאי ילפותא אסמכתא בעלמא הוא ואינו אלא מדרבנן — שעשו אותו כשתי. ולפיכך במקום צערא התירו, כמש"ש בפ' בתרא דיומא עז ב הנ"ל, גבי יוהכ"פ מי, שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש. וכנ"ל מדברי התוס'. אבל שלא במקום צערא אסור. ועתו"ס שם ביומא עמוד א' ד"ה דתנן. [וגם שם הביאו דברי ר"ת הנ"ל. וסיימו: ומותר אדם לטוך בחלב דלא אשכחן דאתסור סיכה כשתי. אלא ביוהכ"פ ובתרומה ובאיסורי הנאה וכו' אבל חלב היתירי הנאה מותר וכו' משום תענוג וכו', אבל לפמ"ש אין הדבר כן]. אלא גם באיסור חדש כן יש איסור סיכה, וכן בכל האיסורים. [ועד"א].

(כ) דפקקו דוקא כמ"ס רש"י. [בסק"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת מ א: מרחץ שפקקו נקביו מע"ש למוצ"ש רוחץ בו מיד וכו'. הרי בדפקקו דוקא התירו לרחוץ במוצ"ש מיד. וכמ"ס רש"י בשבת מ א ד"ה רוחץ: רוחץ בו מיד שהרי לא נתחמם בשבת].

(כא) כמו לא ימלא נחתום כו'. דאיתא בשבת יח ב: לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה ואם עשה כן למוצ"ש אסורין בכדי שיעשו. [וכמ"ס ס' רנ"ד סעיף ט', וגם שם הניח להחבית בע"ש. והמים התחממו מאליהם, ואפ"ה אסור במוצ"ש בכדי שיעשו. והו"ה כאן. והוסיף הר"ן: לפי שאסור לעשות כן גזירה שמא יחתה בגחלים].

(כב) גמ' שם אבל הרמב"ם וש"ע מפרשים דוקא שנכנס להזיע ולא חילק בין גדול לקטן לפי שאין נודע לנו השיעור ר"ן. ויתא בשבת מ א: אומכטאיאט של כרכין כמטיל בהן ואינו חושש. ושם בעמוד ב' איתא: אמר רבא דוקא כרכין אבל דכפרים לא מ"ט כיון דזוטרינן נפיש הכלייהו. ופירש"י: אומכטאיאט בתי מרחץ גדולים מהלך בתוכן לפי דרכו ולא

דאיתא שם לב א בגמ', שאסור לטוך בשמן של תרומה. והגמ' יליף לה שם מקרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' (ויקרא כב, טו). לרבות את הסך כשותה. והמשך לשון הגמ': ואיבעית אימא מהכא ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (תהלים קט, יח). וכתבו התוס' שם ד"ה וכשמן: וא"ת דמעיקרא מייית מן התורה והדר מייית אסמכתא דבפרק ר"ע (שבת פו א) תנן דסיכה ביוהכ"פ אסור אע"ג שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבו ואומר ר"ת דקרא דלא יחללו אסמכתא הוא דבפרק השנפריץ (סנהדרין פג א) דרשינן מיני' דטבל במיתה ובפרק קמא דנבחים (ג ב) מידרש לדרשא אחריית' ומדאורייתא לא הוי סך כשותה וכן לענין יוהכ"פ ותדע דאין חייבין כרת אלא אוכל ושותה בלבד ואמר נמי בפרק בתרא דיומא (עז ב) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ועוד אומר ר"ת דדוקא סיכה שמן אסמכתא רבנן קראו אסור מדרבנן אבל סיכה של שומן חזיר ושל חלב שריא וכו', עכ"ל. ודבריו דחוקין, דא"כ יוצא שביהכ"פ — דאסור סיכה — אין אסור אלא שמן דוקא. אבל במדרכי פ"ה דשבת ס' של"ח ובספר התרומה הל' שבת סימן רל"ח וש"פ אוסורין להדיא סיכה כחלב בחול, כמו ביוהכ"פ דאסור לטוך דהוי כשתי, דאידי ואידי — שתי' ביוהכ"פ ואכילת חלב — בכרת. וכן בתרומה. ול"ח דמשום עינוי הוא ביוהכ"פ. [גם בתוס' ביומא עז א ד"ה דתנן הביאו דברי ר"ת הנ"ל. וכתבו שם, דהא דאסורה סיכה ביוהכ"פ הוא משום עינוי. והיינו בכדי שלא יהי' לו תענוג והוי כאיסור רחיצה ביוהכ"פ, אולם אין לומר כן]. דמקאמר בפ"ט דשבת פו א במשנה: מנין לסיכה שהיא כשתי' ביוהכ"פ אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. אלמא שטעם שסיכה אסורה הוא משום דממי לשתי, ולא מטעם עינוי כרחיצה. וכן ברפ"ד דנדרה. [ולעיל הבאנו דברי הגמ' שם לב א: אלא לרבות את הסך כשותה ואבע"א מהכא ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. הרי דמטעמא דמדמי בקרא סיכה לשתי' ילפינן בתרומה לאסור הסך כשותה ומהאי קרא

שכרו בהפסדו. הרי שהזכיר רק חשש סחיטה. וטעם זה ישנו גם כשנטמא בשבת. וגם ממה שכת' שם, שטבילה בשבת אם צריך לקרי מוטב לטבול במוצ"ש מיד וכו', מוכח שכוונתו שגם אם נטמא בשבת לא יטבול בשבת. ועיין באחרונים שהאריכו בענין טבילת קרי בשבת ואכמ"ל. וע"ע מש"ל בסיומן שכי"ג הערה 6.

7 על מ"ש רבנו, [וכן בתרומה], כתב הר"א: וכן בתרומה איתא דאסור לטוך בשמן של תרומה משום דהוי כשותה, עכ"ל. ועדיין צ"ב מהי כוונת רבנו בזה, ולכן נראה שכוונת רבנו — במ"ש [וכן בתרומה] — היא כחלקמן: שלעיל מינה כתב רבנו, "דאידי ואידי בכרת". ור"ל ששמן שאכילה ביוהכ"פ כרת ואסורה גם שתי'. בחלב — שאכילתו היא איסור כרת — אסורה גם סיכה כשתי'. וממכיר רבנו שלכן אמרה הגמ' בנדה שם, שגם בתרומה הוי סיכה כשתי'. שהיה מקום לומר דבתרומה היות זה לא איסור כרת, אלא מיתה בירי שמים, לא הוי סיכה כשתי', ולכן משמיעה הגמ' שגם

בתרומה סיכה כשתי'. ובענין שם רבנו אם סיכה כשתי' היא גם באיסורים אחרים, ראו מ"ש ע"ז בס"י יודי סימן קי"ז קט"ו ונקודות הכסף שם. ובתוך דבריו כתב הנקודות הכסף: ובאיסור והיתור שם פסק לאסור וכתב דהתוס' פרק בנות כותים שכתבו בשם ר"ת דשרי שמא היינו גם כן דוקא במקום צער למי שיש לו חטטין ולא נתייר דפשת דברי ר"ת שם משמע דבכל ענין שרי. וגם מדברי רבנו כאן מוכח שלדעת ר"ת מותר בכל ענין. וראה בשדי חמד כללים מערכת הס' כלל ב' (הוצאת ב"ב, חש"ג) כרך ה' עמוד 184 בענין סיכה בשמן בתרומה לזר אי אסורה מדא"ו או מדרבנן. ומש"ש בכלל ס' עמוד 210 בענין סיכה כשתי'. אי אמרינן בכל האיסורים מותרים בהנאה, ומ"ש בזה בבב"ל כאן ד"ה כשאר חלב. ומ"ש בשדי חמד שם כלל ס"א בענין סיכה כשתי' אי אמרינן בכל המשקים או דוקא בשמן.

נמחק נמקס סימל להיעט אסור (רש"י וטור): ינ א עיר שישראל ועובדי כוכבי דרים בה ויש בה מרחץ רוחצת בשבת אם רוב עובדי כוכבים מותר לרחוץ בה במוצאי שבת מיד ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה אסור למוצאי שבת עד כדי שיוחם:

שכו דיני סיכה בשבת. וכו' ד' סעיפים

א א החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ אבל סך הוא שמן לבדו אבל לא בשמן ורד משום דמוכחא מילת' דלרפואה קא עביד ב ואם הוא מקום שמצוי בו שמן ודרך בני אדם לסוכו אפילו בלא רפואה מותר. הגה"ה: (א) ונמקס שאין נוהגין לסוך בשמן כי אם לרפואה בכל שנת אסור (נ"י): ב ג סכין וממשמשין (ב) להנאתו ד ע"י שינוי שמך וממשמש ביחד (ג) ולא ימשמש

ביאורי הגר"א

וש"ע מפרשים דוקא שנכנס להיעט ולא חילק בין גדול לקטן לפי שאין נדע לנו השיעור ר"ן:

ברכת אליהו

לרפואה" כל שמן אסור. משום דלרפואה עבדי. ושם בעמוד ב' איתא בגמ' שרב התיר במקומו לסוך בשמן וורד. ואיתא שם: ובאתרי דרב שכיח מישחא דוורדא. והלכה כרב, וכמ"ש בבא"ג סק"ב. ועיין רש"י שם ד"ה אע"ג, ונהסכיר דהא שרב התיר, היינו במקום דשכיח דסכין בשמן וורד, ולא מוכחא מילתא דלרפואה קעבדי. וכתב הב"י: וכיון דבזמן הזה אין אנו רגילים לסוך בשום שמן כשאנו בריאים אסור לסוך שום שמן ע"ג המכה בשבת דודאי מוכחא מלתא דלרפואה עבדי. ועפ"י כתב הרמ"א: ובמקום כו' ועד"א. (כ) [תנן בשבת קמז א: סכין (שמן בשבת — רש"י) וממשמשין. ומ"ש המחבר, "להנאתו", כן פירשן רש"י שם בד"ה וממשמשין: ביד על כל הגוף להנאה.

(ג) תנן בשבת קמז א: סכין וממשמשין אבל לא מתעמלין. ומ"ש המחבר, "ולא ימשמש בכח", הוא כפירש"י — על מ"ש" לא מתעמלין" — לשפשף בכח. הרי דרש"י מפרש, ש"מ"ש, "אבל לא מתעמלין", קאי ארישא שמותר למשמש. וע"ז אומרת המשנה, ששפשף בכח אסור. ועיין סימן שכ"ח סמ"ב.

(ד, ה, ו) בבא"ג בריש הסעיף סק"ה צ"ן, שזה בכרייתא כרשב"ג. וזה לא בדקדוק. כי מ"ש המחבר בריש הסעיף, "אין מגדירין", זה מתני' בשבת קמז א: ולא מתגררין. ומ"ש המחבר

להיעט ואינו חושש שמא יאמרו מזיע הוא. הרי דלרש"י אפי' דרך הילוכו בלי כוונה להיעט, מותר רק בגדולים ולא בקטנים. ח"ש הרמ"א: וי"א דאפי' לעבור במרחץ במקום שיכול להיעט אסור. ומ"ש, "במקום שיכול להיעט", היינו בתי מרחצאות קטנים. והרמב"ם בהל' שבת פכ"ב ה"ב כתב סתם, שאסור להכנס למרחץ אפי' להיעט. וכתב הב"י: שנראה מדבריו שאינו אסור ליכנס למרחץ אם אינו נכנס שלא להיעט ושלא כדברי רש"י. ודברי המחבר כשו"ע כאן הם עפ"י דברי הרמב"ם הנ"ל. והר"ף השמיט הא דאיתא בגמ' שם: אמבטיאות של כרכים מטייל בהם ואינו חושש. וכתב ע"ז הר"ן: וג"ל שהרב אלפסי ו"ל השמיטה לפי שאין השיעור שבין כרכים לכפרים כרור. וגם הרמב"ם שם לא חילק בין של כרכים לשל כפרים. וכתב הב"י שאפשר שזה עפ"י דברי הר"ף והר"ן הנ"ל, שלפ"י, "אין צד היתר בדבר". ולכן גם המחבר כשו"ע כאן לא חילק בין גדול לקטן.

שכו (א) תנן בשבת ק"א א: החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן וורד. ועיין רש"י במתני' שם ד"ה אבל, שכתב: לפי שדמיו יקרין ואינו מצוי ומוכחא מילתא דלרפואה עבדי. הרי דלרש"י האיסור בשמן וורד הוא לא מפני שמרפא יותר משמן סתם, אלא, "לפי שדמיו יקרין וכו'". והו"ה, "במקום שאין נוהגין לסוך בשמן כי אם

1 בסימן שכ"ח סעיף מ"ב פסק המחבר: אין מתעמלין דהיינו שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע. וזה מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם. וכן פסק בהל' שבת פכ"א הכ"ח. וזה משום שמפירש דמ"ש במתני'. אבל לא מתעמלין", היינו שדורס על הגוף בכח כדי להיעט. וכמ"ש הב"י ובהג"ג סק"ב.

ומדברי הר"א מ' שפירש שכונתו רבנו — בצינו לסי' שכ"ח היא — שאמנם כאן דין המחבר הוא עפ"י פירש"י, ושם דברי המחבר הם עפ"י הרמב"ם, אבל לדינא לא פליגי. ומ' מדבריו, שדברי המחבר בס' שכ"ח הם גם אליבא דרש"י. וזה לא בדקדוק. כי הרי המחבר כתב שם שהאיסור הוא רק בכח. כדי שייגע ויזיע. ומ' שבלא כח מותר. וזה דלא כפירש"י, דלרש"י אסור בכח אפי' אם אינו מתכוין לבא לידי זיעה. וכמ"ש ב"מ"א סקמ"ו בשם השלטי גבורים וכתב"ל שם ד"ה כדי. ובמחצית השקל שם כתב: דס"ל להר"ב ולדינא שניהם אמת

באר הגולה

א משנה נמקס
מכשירין פ"ג וכו' ק
רמנ"ס ס"ו ושק נרמא
דעת הר"ף כמ"ש ר"ן.
א שנת ק"ל משנה.
ב שם מיתל דרד
וכ"ס הר"ף ורמ"ס.
ג שם משנה.
ד שם גימטא
והמפרש לא ר' יחנן
וכ"ס הפוסקים.

שכו (א) ובמקום. ע' רש"י נממני ד"ה אלל ושם כ' ד"ה אע"ג: (ב) להנאתו. רש"י: (ג) ולא.

ורש"י מודה לרמב"ם. וגם דבריו צ"ב. דהרי לפי מש"ל, רש"י חולק על הרמב"ם — בזה שכתב שהאיסור הוא רק כשכוונתו לבוא לידי זיעה. ואולי כוונת המחצית השקל לומר שרש"י מודה לעצם הדין שכתב הרמב"ם שאסור לדורס על הגוף. אבל אה"נ שמחולקים אם האיסור הוא רק כשכוונתו לבא לידי זיעה.

והבה"ל שם כתב דבריו המחבר קשים. שכאן הביא דעת רש"י שאסור בכח, ומ' דאפי' באינו מזיע. ושם כתב המחבר, שהאיסור הוא רק כשעושה זאת. כדי שייגע ויזיע. והוסף הבה"ל שם, ש"מ"ש רבנו כאן "ועיין ס' שכ"ח", רמז רבנו לקושי' זו. וסיים שם הבה"ל: ולדינא כתב הא"ר ריש לפסוק בזה כהרמב"ם שכן הסכים הרב המגיד ובאמת כפיר"ח שלפנינו ג"כ נמצא כהרמב"ם, עכ"ל. אבל כשו"ע הגר"ו שם סעיף מ"ז כתב: אסור לשפשף על הגוף בכח אפי' לחצונו בעלמא כמ"ש בס' שכ"ז ואין צ"ל כדי שייגע ויזיע וכו'. וזה כשיטת רש"י וכמ"ש המחבר כאן.

באר הגולה

ה שם נריימל

כרש"ג וכן פסקו

הפוסקים.

ו שם קמ"ל נריימל.

ז רמז"ס נפרק כ"ג

ושם כחז אע"פ שהם

חדשים.

ח שם נגמלה.

א ה"ה כפ"כ מה"ש

דפי"ק וכן פי' הנ"י

דברי הטור.

בבב אלא ברפיון ידיים: ג (ה) אין מגרדין (ה) בכלי העשוי לכך (ו) א"כ היו ידיו או רגליו
מטונפות בטיט וצואה: ד ו לא יסוך רגלו בשמן והוא בתוך המנעל או הסנדל (ו) (החדשים)
(מיימוני פכ"ג) מפני שהעור מתרכך ודמי לעיבוד אבל סך רגלו ומניחו במנעל וסך כל גופו
ומתענל ע"ג העור והוא שלא יהא בשמן הנישוף מגופו שיעור כדי לעבדו אפילו יש בו כדי
לצחצחו מותר והוא שלא יכוין אפילו לצחצחו:

שכח דין חולה בשבת. ובו מ"ט סעיפים

א א (א) מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא אסור לעשות לו שום רפואה

ושם קי"ל א' ובתוספתא ה"י"ף והר"ל שם מי שנטרפ
ידו כו' ושם אין לועסין כו' כמ"ס נס' ל"ו ושם קמ"ז א'
נמתי' וחמין ושמן על המכה וחזרת רטייה ונרכות ל"ו א'
וכ"ס ע"י עובד כוכבים שהוא שנות ולא המירו אלא לחולה
ח"ס והוא כו' כנר"ל. ח"ס שם לו מיחוש בעלמא כמ"ס
קי"ל החושש כו' ואמרו נע"ז כ"ס א' חושש הוא ללא הא

שם וכפרש"י ועס' ש"ס קמ"ז: (ד) אין. ממניחין
שם: (ה) בכלי. נריימל שם וערש"י נמתי':
(ו) אא"כ. כרש"ג: (ז) החדשים. תוספתא פ"ד:

שכח (א) מי שיש לו אסור כו' ואפי' דאפי'
דנכרים המותרים אסור לעשות לו כמ"ס נמתי' ק"ט כ'

ברכת אליהו

ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי אמר רב הלל לרב אשי כי
הוינא בי רב כהנא אמרי חלא לא אמר רבא והני בני מחזיא
כיון דמפנקי אפילו חמרא נמי מסי להו (מעונגין הן וכל דבר
שהוא חזק קצת קשה לבשרן וצומתה — רש"י). וכמש"ל
בסעיף כ"ט. ובתוספתא דשבת פ"ג ה"ז — והביאה הרי"ף
שם קיא א והרא"ש שם פ"ד ס"ז — אין לועסין [מוסתכין]
בשבת אימתי בזמן שמתכוין לרפואה וכו' לא [יטוף] אדם שם
יבש בשניו אימתי בזמן שמתכוין לרפואה וכו'. וכמ"ס
בסעיף ל"ו [ועמש"ש בסק"ח]. ושם קמז א במתני': מי
שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן וכו'. וכמש"ל בסעיף ל'.
וחמין ושמן אסור ליתן על המכה, כמש"ל בסעיף כ"ב, אף
דבלא מכה שרי, וכמ"ס בשי" שכו"ס א. וזורת רטי' דאסור
כמש"ל בסעיף כ"ה. אף ששם התחבשות על הרטי' מע"ש.
ובשבת אינו עושה שום מלאכה. ובכרכות לו א' החושש
בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת. הרי דככל הדברים
הנ"ל אסור לצורך רפואה. אף שאינו עושה בזה שום מלאכה.
וכ"ש שאסור לעשות למי שיש לו מיחוש בעלמא מלאכה ע"י
עכו"ם, שהוא — אמירה לנכרי — שבות. ולא התירו אמירה
לעכו"ם אלא לחולה אף שאין בו סכנה. [נבל', מי שיש לו
מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא אסור לו לעשות
שום רפואה ואפי' ע"י עבו"ם, וכמש"ל סעיף י"ז בהג"ה
וכמ"ס ש"ס קל"ח]. וז"ש המחבר: והוא מתחזק והולך ככריא
כו'. וז"ש המחבר, "יש לו מיחוש בעלמא", הוא כמ"ס
בשבת קיא א במתני' הנ"ל: החושש בשיניו לא יגמז בהן את
החומץ וכו' החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ. ואמרו בע"ז
כח א על הא מתני': חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא פימי
דמי. הרי דמיחוש מיקרי אם אין לו כאב חזק וכמ"ס בס"ג:
אבל מיחושין אין נקראים מכה. [וכמ"ס בסק"ה. ומ"ס
המחבר, "מי שיש לו מיחוש בעלמא", היינו לאפוקי אם כאיב
ליה טובא ונפל מחמת זה למשכב או שחלה ממנו כל גופו,

בכלי", הוא ברייתא בשבת שם עמוד ב': ת"ד אין גורדין
במגורת בשבת וכו'. וערש"י במתני' שם עמוד א' שכתב גם
על דברי המשנה ש, לא מתגרדין, דהיינו במגורות. וז"ל שם
בד"ה ולא מתגרדין: גרסינן במגורת. וכתב שם דהאיסור הוא
משום, "דהוי עובדא דחול", ומ"ס המחבר, "אא"כ וכו'", הוא
כרש"ג דאמר בברייתא שם עמוד ב': אם היו רגליו
מלוכלכות בטיט וצואה גורר כדרכו ואינו חושש. [ונכתב
הב"י דפסקו הפוסקים כוותי' דרשב"ג].

(ז) תוספתא דשבת פ"ד ה"ז: אין מגרדין לא מנעלים ישנים
ולא סנדלים ישנים אבל [סכין ומקנחין] אותן אין סכין לא
מנעלים חדשים ולא סנדלים חדשים ולא יסוך את רגלו והוא
בתוך המנעל ולא יסוך את רגלו והוא בתוך הסנדל. [וע"כ
דהתוספתא מיידי במנעל חדש דבישן אף לסוך המנעל גופא
שרי כמש"ש לעיל — ד"א. והרמב"ם בהל' שבת פכ"ב ה"י"ח
כתב גם לענין סיכת הנעלים גופא, שהאיסור הוא רק בחדשים.
ועיין במשנה ברורה סקי"ב].

שכח (א) דאפי' ברכים המותרים אסור לעשות לו
לרפואה. כמ"ס במתני' בשבת קט ב: אין אוכלין איוביוין
בשבת לפי שאינו מאכל בריאים (ומוכחא מלתא דלרפואה:
אכיל ליה — רש"י) וכו' כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל
המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה
(לחולי של ירקון ואינו מאכל בריאים — רש"י). ותנן שם קיא
א: החושש בשיניו לא יגמז בהן את החומץ וכו' החושש
במתניו לא יסוך [בהן] יין וחומץ (דאין אדם סך אותו אלא
לרפואה — רש"י). (ובתוספתא הביאו הרי"ף והרא"ש מי
שנטרפה ידו כו' ושם אין לועסין כו'). [ט"ס. וצ"ל: ושם מי
שנטרפה ידו כו' ובתוספתא הביאו הרי"ף והרא"ש אין לועסין
כו' — ד"א. והיינו דאיתא בשבת קט א: מי שנטרפה [כפנינו:
שנגפה] (שנשכלה ולקחה — רש"י) ידו או רגלו צומתה ביין

ואפי' ע"י עכו"ם (ב) גזירה משום שחיקת סממנים: ב ב מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו את השבת וחזרו הר"ז משובח וזה שופך דמים: ג ד כל מכה של חלל דהיינו מהשינים ולפנים (ג) ושינים עצמם בכלל מחללין עליה את השבת ה (ד) ודוקא שנתקלקל א' מהאברים הפנימיים מחמת מכה או בועה וכיוצא בזה (ה) אבל מיחושים אין

באר הגולה
ב שם ק"ט וימלא
פ"ד והרמז"ס פ"ב
ג מור ויהי שם נפש
היחשלה.
ד ע"ז ר"ל.

ה הר"ן פ"י י"ד דשנא נפש ר' יהודה והרמז"ל.

ביאורי הגר"א

להקל כמ"ס זיומא פ"ג א': (ד) ודוקא. כמ"ס מכה של חלל: (ה) אבל מיחושים. כמ"ס חושש הוא דלא אט"ג דלפ"ז הוא ג"כ נכלל החלל: (ו) מיהו.

סליק ליה טווא ס' וכמ"ס נפ"ג: (ב) גזירה. כ"מ שם נ"ג ב' ולא המיו נאדם שם חלל מפני שנראה כו': (ג) ושינים עצמן. נעיל דלא לפשיטא ופקס נפשות

ברכת אליהו

קרי ליה. וכתב הרא"ש שם פ"ב ס"ח: ולא איפשיטא וספק נפשות להקל ומחללין עליו את השבת. וכתב ע"ז הבי"ו ואע"ג דבעינן למיפשטה מדרגתן החושש בשינוי לא יגמע בהם את החומץ חושש הוא דלא הא כייב ליה טובא שפיר דמי דחייב דלמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מ"מ כיון דלא איפשטא ספיקא היא ולקולא. וכמ"ס זיומא פג א'. (ד) כמ"ס בע"ז כח א מכה של חלל. דאיתא שם: גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת. הרי דבעינן דוקא שיהי' מכה של חלל. דהיינו, "שנתקלקל אחד מהאברים הפנימיים".

(ה) כמ"ס בע"ז כח א. הנ"ל בסק"ג. שהגמ' רצתה לפשוט ששיניים כמכה של חלל. מהא דתנן: החושש בשינוי לא יגמע בהן את החומץ. ומדייקת הגמ' חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי. ואע"ג דלפ"ז שיניים הוא ג"כ בכלל החלל, ס"ל לגמ' דבמיחושין אין מחללין. והו"ה לענין האברים הפנימיים, "מיחושין אין נקראים מכה".

(ו) כמ"ס בסק"ה. ששם הבאנו דברי הגמ' בע"ז כח א. שמדייקת — מלשון המשנה, "החושש בשינוי לא יגמע את החומץ" — חושש הוא דלא (אבל) [הא] כאיב ליה טובא שפיר דמי. ונקטינן כהאי סברא, וכנ"ל בדברי המחבר, וכמ"ס בסק"ג. דמהשיניים ולפנים הוי כמכה של חלל, ושיניים עצמם בכלל. ועיין סעיף י"ז או כו'. [ששם פסק הרמ"א, שמי שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו,

דבכה"ג מותר לעשות בשבילו רפואה שיאן בה מלאכה. וע"י עכו"ם מותר לעשות בשבילו אפי' מלאכה גמורה, וכמ"ס בסק"ח. וכמ"ס בסעיף ל"ז בהג"ה ועמ"ש"ס בסק"ב].

(ב) כן מ' בשבת ג ב. דאיתא שם: בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן אדם שאחזה דם מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן. אמר עולא גזירה משום שחיקת סממנים (במידה דרפואה גזור רבנן דאי שרית שום רפואה אתי למישרי שחיקת סממנים והוא איסורא דאורייתא דהוי טוחן — רש"י) אי הכי אדם נמי אדם נראה כמיקר. הרי שרפואה אסורה בכמה גזירה משום שחיקת סממנים. וגם טעם האיסור דרפואה באדם הוא מאותו הטעם — גזירה משום שחיקת סממנים. דלא היתיר באדם שם להעמיד במים, אלא מפני שנראה כמיקר. הא לא"ה ה"א אסור, "משום שחיקת סממנים".

(ג) נבבאה"ג סק"ד בריש הסעיף צוין לע"ז כ"א. וט"ס רצ"ל: כוח. ומ"ש המחבר, ושינים עצמן כו'. זה שם בעמוד א' בעיא דלא איפשיטא. דאיתא שם: גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת וכו' מהיכן מכה של חלל פירש רבי אמי מן השפה ולפנים בעי רבי אליעזר ככי ושינוי מאי כיון דאקושי ניגהו כמכה דבראי דמו או דלמא כיון דגואי קיימי כמכה של חלל דמו אמר אביי ת"ש החושש בשינוי לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא שפיר דמי דלמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש נמי

מדברי רבנו מוכח כן, שהרי צ"ח לדין זה הבעיא דע"ז הנ"ל. והא שסיים בסוף ליומא פג א. אין כוונתו לומר דמיירי כאן בצפרינא כמ"ס זיומא שם. אלא — כוונת רבנו בצפרינא ליומא שם — לומר ששם איתא רק עיקר הדין שספק נפשות להקל. וכי"כ בשעה"צ סק"ה: וכי"כ בהגר"א דהשו"ע לא קאי אמחלת צפרינא. וגם בסק"ד פצ"ן רבנו — לענין ספק נפשות להקל — ליומא פג א. וגם שם יש לפרש שכונתו לדבר הגמ' הנ"ל. והד"א — שכאן ביאר כוונת רבנו לגמ' הנ"ל גבי חולה ביוה"כ פ — שם פירש הדין שכונתו רבנו לדברי המשנה הנ"ל, שספק נפשות דוחה את השבת. ואיכא שגם כאן וגם שם אפשר לפרש שכונת רבנו הן לגמ' הדין למשנה.

ועל עצם הדין שנוכח בשו"ע, "מהשינים ולפנים", כתב בהגהות רע"א כאן: לשון הגמ' מן השפה ולפנים ועיין תשו' אדמת קודש אור"ח סי' ד.

2 כנ"ל ב"ה דדוקא כתב: הנה דין זה הוא מהרשב"א בשם ר"י ומבואר במ"ע ע"ש ומשמע מסתמך לשונו שם דאפילו היכי דכאיב ליה טובא מבפנים בחלל הגוף אינם עדיין בכלל מכה של חלל כ"כ שלא נתקלקל אחד מאברים הפנימיים אולם בבאור הגר"א ממה שצ"ח המקור על דבריהם ממה שאמרו שם בגמרא חושש הוא דלא וכו' משמע היכא דכאיב ליה טובא מחללין ואולי יש לחדות דברי שינים דהם אקושי ואין שייך בהם שם מכה כ"כ כיון דכאיב ליה

1 בד"א פירש שכונתו רבנו למש"ס בגמ' גבי רופא אחד אומר צריך החולה לאכול ביוה"כ פ ואחר אומר אינו צריך. הוי ספק נפשות להקל ומאכילין אותו ביוה"כ. ויש לצ"ח שבפנינו ליתא שם דין זה. אבל דין זה נלמד מדברי הגמ' שם לגי' הרי"ף והרא"ש. וכמ"ס בס' תרי"ח סק"ד. ובגמ' שם איתא, שאם החולה ושני רופאים אומרים שלא צריך להאכילו, ושני רופאים אומרים שצריך להאכילו מאכילין אותו, מפני שספק נפשות הוא. אולם יש פוסקים הסוברים שדברי גמ' אלו לא להלכה. ועיין בזה בס' תרי"ח ס"ד ומש"ס בסק"ד.

והכן שכונתו רבנו להא דתנן שם: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת. והגמ' שם פד א מוקי דמיירי בצפרינא, הואיל ומתחיל בפה ונגמר בבני מעים. וכתב הב"ד דהאי בעיא (בע"ז כח א, המובאת בפנים) בחולי אחר בשיניים דלאו צפרינא הוא דאילו בצפרינא לא היה מיבעיא ליה דהא בהדיא תנן בפרק בתרא דיומא (פג א) החושש בבני מעים מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ואוקימנא לה (פד א) בצפרינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וה"נ משמע הכא בגמ' דבעינן למפשט בעיין מדר' יוחנן חש בצפרינא ועבד רפואה בשבת ודחי שאני צפרינא דמתחיל בפה וגומר בבני מעים משמע כהדא דבחויל דלאו צפרינא הוא דאיבעיא לן. וז"ש המחבר: ושיניים עצמם. וכמ"ס המ"א סק"ב: אפי' אינו צפרינא וכו'. וגם

- באר הגולה
ו שם נ"ו.
ז רמב"ן בספר מורה
האדם.
ח שם.
ט שם קט"ו וע"ז
כ"ט.
י יומא ס"ד.
כ שם פכ"א.

נקראים מכה. הג"ח: (ו) מהו מי שחושש נשינו ומנטער עליו להוצילו אומר לעס"ס להוצילו (נ"י נסח א"ח) ואיסור והיתר הארץ: ד ו (ז) מכה של חלל אינה צריכה אומדן (ח) ואפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שממתין וא"צ חילול אסור לחלל עליו אע"פ שהוא מכה של חלל: ה ה (ט) מכה שאינו של חלל (י) נשאלין בבקי ובחולה ואין מחללין עליו שבת עד שיאמר א' מהם שהוא צריך לחילול (יא) או שיעשה אצל א' מהם סכנת נפשות (וע"ל סי' מ"ח): ו ט מכה שעל גב היד וגב הרגל (יב) וכן מי שבלע עלוקה (יג) וכן מי שנשכו כלב שומה כ (יד) או אחד

ביאורי הגר"א

חלקה ממכה של חלל: (י) נשאלין בבקי ובחולה כ'. יומא פ"ג א' רופא אומר כ' חולה כ': (יא) או שיעשה. כמ"ס נפ' אע"פ חזק ר"א ללמיר כ' ש"מ דמי חזק אפי' חשינן לסכנתא ע"ס: (יב) וכן מי שבלע. ע"ז י"ב כ': (יג) וכן מי שנשכו. יומא פ"ג א' וקף רנן ל"ס חלל נהלי רפואה: (יד) או אחד. שם כ' דמיא מי כ' וע' שנת קכ"א כ':

ברכת אליהו

(שהיא) של חלל אין מתרפאין מהן מאי בינייהו (היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא. פד א) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת — רש"י איכא בינייהו גב היד וגב הרגל וכו'. ומדאמרין שם ללשנא קמא „כל מכה שמחללין כו'“, ולא יכא דאמר „כל מכה של חלל וכו'“, ש"מ דללשנא קמא מיירי במכה שאינה של חלל, ואפ"ה לפעמים מחללין. והיינו שהבקי או החולה אומרים „שהוא צריך לחילול“. ושם איתא: אמר רב זוטרא בר טובי' אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת. וע"כ מיירי במכה שאינה של חלל, דאילו במכה של חלל א"צ אומד. ומ"ש שבצריכה אומד מחללין, ר"ל ע"י אומד, דבההיא חלוקה ממכה של חלל. שאם נאמר שבצריכה אומד מחללין אף בלי אומד. א"כ אין חילוק ממכה שאינה של חלל למכה של חלל. אלא ע"כ שהחילוק הוא שבמכה של חלל מחללין אף בלי אומד ובמכה שאינה של חלל מחללין רק ע"י אומד. (י) יומא פג א' — לגבי אכילת חולה ביוהכ"פ — אומר ר' נאי חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה

כמ"ס שם חלל כתיב ליה טובה כו' ונקטינן כהאי סגרא כנ"ל וע' סי' לו כו': (ז) מכה של. שם ורש"י ל"ג לה שם חלל הרי"ף וכל הפוסקים גורסין לה: (ח) ואפ"י כו' אבל. כמו חיה מג' עד ו' שט"ז אומד ועמ"י ש"ל ס"ד: (ט) מכה שאינה. מדאמרין שם כל מכה שמחללין כו' ח"ד כל מכה שהיא של חלל כו' ושם כל מכה שצריכה אומד מחללין כו' ור"ל ע"י אומד דכזה היא

אע"פ שהולך כנפל למשכב דמי, אומרים לעכו"ם לעשות לו רפואה. וכמ"ש בסק"ח. וה"נ כאן.¹
(ז) נבבאה"ג סק"ו ציין לגמ' דע"ז [זה] שם כח א לפי גי' הרי"ף: אמר רב זוטרא בר טובי' אמר רב כל מכה שצריכה אומד (שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחי' ואם ימות — רש"י) מחללין עליה את השבת מכה של חלל אינה צריכה אומד. ורש"י ל"ג לה שם „מכה של חלל כו'“. אבל הרי"ף וכל הפוסקים גורסין לה.
(ח) כמו חיה מיום ג' עד ז' שאינה צריכה אומד. ועיין סימן ש"ל ס"ד. [שהמחבר פסק שם, שילוחת מג' עד ז' כשאמרה איני צריכה, אין מחללין. ומ' דבסתמא — כשלא אמרה כלום — אינה צריכה אומד ומחללין. וכמ"ש בסק"ב, שזה כג"י הרי"ף בשבת קכ"א. וגם שם איתא, שאם „אמרה אינה צריכה אין מחללין“. וזהו מה שסיים כאן המחבר: אבל כו'.]
(ט) איתא בע"ז כו' ב, כח א: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל מכה

שלא יהיה צריך להוציא. ובש"ת ציץ אליעזר ח"ח סט"ו פ"י הביא בשם הגרש"י אורצבאך שליט"א, דבזמנינו דכק"אם בדרוכי החיובי ליתא שום חשש סכנה. אולם לפי מ"ש האלהי רבה הנ"ל — דאינו מותר להוציא ע"י ישראל דהוצאת השן אינה רפואה ידועה — י"ל שאף אם אין חשש סכנתא ע"י זה, אסורה ההוצאה ע"י ישראל, אם הוצאת השן אינה רפואה ידועה.
והד"א כתב על ריש דבריו רבנו — שמכא דברי הגמ' בע"ז כח א — וא"כ קם הדיוק דבכא"ב לית טובא שפיר דמי אף במיחוש דליכא מכה ומ"מ על ישראל אסור דלא אמרו בגמ' רק שפיר דמי לגמ' ומ"מ מכא הגמ' דמרדכי שכותב דברנן בכא"ב ש"מ דבמכה מחללין לגמרי. ונראה שכוונתו לומר, שיש הבדל בין כאב שניינס למכה בשניינס: דכאן מיירי שיש רק כאב שניינס, לכן מותרת ההוצאה רק ע"י עכו"ם ע"י ישראל — אף דכא"ב לית טובא. ומ"ש בגמ' שמחללין שבת, היינו כשיש מכה בשניינס. ובשער הציץ שם ס"ס: וראיתי בפמ"ג שדחק עצמו לומר דמיירי דלא כא"ב לית טובא דאל"ה אמאי אינו מותר ע"י ישראל ולא ראה דכרי איסור והיתר שכחב כהדא דהוא חולי שיש בו סכנה אך דההוצאה אינה רפואה דאדרבה סכנתא היא, עכ"ל.

טובא יצא מכלל מיחוש ודינו כמכה של חלל משא"כ בשאר אברים פנימיים כ"י שלא נעשה מכה או כרעא עדיין הוא בכלל מיחוש בעלמא וצ"ע וכו', עכ"ל.
3 המ"א בסק"א כתב: צ"ל שחלה ממנו כל גופו כמ"ש סי' וכו'. והמשנה ברורה בסק"א כתב: היינו דכא"ב לית טובא ומצטער כ"כ עד שחלה כל גופו עי"ז אף שאינו נופל למשכב וכדלקמן סי' וכו'. ובשער הציץ סק"ז כתב: הגר"א וכן משמע ממ"א שכתב דבעינן שחלה כל גופו עי"ז ומסתמא כא"ב לית טובא. ומה שציין להגר"א, נראה שהוכחתו היא, שהרי רבנו ציין לגמ' דע"ז כתא, דכא"ב לית טובא. ומוכח שמפרש דכאן מיירי כ. כא"ב לית טובא וכו'. וגם ממה שציין רבנו לעיין בסעיף י"ז מוכח כן, וכמ"ש בפנים.
ורבנו בסק"ג — כפי שכתבנו שם בפנים — מוכיח מדברי הגמ' המובאה בפנים בסק"ז זה, שחולי השניינס מיקרי מכה של חלל. וא"כ קשה למה מותר כאן להוציא רק ע"י א"י, ואסור להוציא ע"י ישראל. והאלהי רבה אות ג' הירץ. דכיון „דהוצאת השן אינו רפואה ידוע לא היתיר ע"י ישראל“. ובמשנה ברורה שם הוסיף מדברי האיסור והיתר: ואדרבה לפעמים יש חשש סכנתא עי"ז והא דמותר השו"ע מקודם לחלל עליהן השבת היינו לרפאות המחלה ע"י סמים

מזוהלי עפר הממיתים (טו) אפי' ספק אם ממית אם לאו הרי הם כמכה של חלל: ז
מחללין שבת (טז) על כל מכה (יז) שנעשית מחמת ז' (יח) ברזל (יט) ועל שחין הבא נ כפי הטבע

ביאורי הגר"א

אינה ע"ג יד ורגל וע' חו' שם ד"ה מכה שפ"ג
כו': (יז) שנעשית. פדעתא: (יח) ברזל.
כמ"ש רש"י ומוס' מכת חרב ול"ד חרב כמ"ש נמדדו שם

ברכת אליהו

לר' יהודה והא דחמשה נהרגין כשאין רצין אחריו ור' שמעון.
הרי דמ"ש "חמשה נהרגין וכו'". מיירי אפי' לא רצו אחריו
שאין זה דאי פקוח נפש. והו"ה כשיש "ספק אם ממית אם
לאו". ואפי' לר' יהודה לשיטת הרמב"ם שם שפ' כר"י ופ'
דנהרגין כו'. [דלפירש"י הנ"ל יצא, דאליבא דר' יהודה אסור
להרוג באין רצין אחריו. והרמב"ם בחל' שבת פ"א ה"ז פסק
כו' יהודה. ושם בפ"א ה"ד פסק, דהרמב"ם בלא הורגין אפי'
בלא רצין. ולפירש"י הרי לר' יהודה בלא רצין אסור להורגין
בשבת. אלא שהכס"מ כתב שם, שהרמב"ם מפרש, דכי
אמרין ברצו אחריו וד"ה היינו לומר דכי שרי ריב"ל שאר
מזיקין ברצו אחריו ולד"ה שרי והא דתניא חמשה נהרגים
אפי' בלא רצו אחריו ור' יהודה נמי שרי בהו לפי שהיוזק
מצוי הוי פקוח נפש בהראותו כלבד". והיינו שאף דכשלא רצו
אחריו, הוי רק ספק פקוח נפש, אבל הרי גם ספק פקוח נפש
דוחה שבת]. וכמ"ש ביומא פג א, ע"ש. [דתנן: וכל ספק
נפשות דוחה את השבת. וגם בגמ' איתא שם, ש"ספק נפשות
להקל". וראה מ"ש בהערה 1].

(טז) [בבבא"ג סק"ל ציין לע"ז כ"א. וזו ט"ס. וצ"ל: כ"ח.
דאיתא שם כעמוד א': אמר שמואל האי פדעתא סכנתא היא
ומחללין עליה את השבת. ומ"ש המחבר "על כל מכה", ר"ל
אפי' אינה ע"ג יד ורגל. [דאילו מכה שע"ג היד והרגל אפי' לא
פדעתא" מחללין עליה את השבת. וכמ"ש סעיף ו'. וגם
המשנה ברורה בסק"ל כתב: אפי' אינה בחלל הגוף ואפי'
שלא על גב היד והרגל]. ועתו"ס שם ד"ה מכה שע"ג כו'.
דאיתא שם בגמ': גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל
ומחללין עליהן את השבת. וכתבו ע"ז העות': פ"י היינו חולי
שעלה שם מאליו או שלא ע"י מכת חרב אבל מכת חרב
אמרין בכל מקום דמחללין עליה את השבת כדאמר שמואל
בסמוך האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא ומפרשים
פדעתא מכת חרב].

(יז) ע"ז כח א: אמר שמואל האי פדעתא סכנתא הוא ומחללין
עליה את השבת. ופירש"י בד"ה פדעתא: פצע מכת חרב. הרי
דבעינן שיע"י חרב יעשה פצע.

(יח) כמ"ש רש"י בע"ז כח א ד"ה פדעתא הנ"ל בסק"ל
ותוס' שם ד"ה מכה הנ"ל בסק"ל מכת חרב. ול"ד "חריב".
כמ"ש במדרכי שם פ"ב סי' תתט"ו והגמ"י הל' שבת פ"ב

יעשה לו הרפואה אלא אומר אם לא יעשה לו הרפואה יכבד עליו
החולי ויסתכן.

ועל מ"ש המחבר "סכנת נפשות", כתב בהגהות הרעק"א שצ"ל:
ספק סכנת נפשות. ולפירוש זה, מ"ש המחבר מקודם שהוא "צריך
לחילול", היינו שהוא צריך ודאי לחילול. וע"ז מוסיף המחבר שלא
רק בודאי אלא גם אם יעשה אצל אחד מהם ספק סכנת נפשות
מחללין שבת. ויש להביא סייעתא לגי' הרעק"א, מ"ש הב"י בשם
הרמב"ן: או שהיה אחד מהם ספק נפשות.
ובסוף סעיף זה כת' בשו"ע: ועל"י סי' תרי"ח. ולפי פ"י הראשון

(טו) אפי' ספק. שם דחמשה נהרגין אפי' לא רצו ואפילו
לר' יהודה לשיטת הרמב"ם שם שפ' כר"י ופ' דנהרגין סי'
וכמ"ש יומא פ"ג א' ע"ש: (טז) על כל. ר"ל אפי'

מ"ט לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י) וכו' רופא אומר צריך
וחולה אומר אינו צריך שומעין לרופא מ"ט תונבא הוא דנקיט
לי' (שטות מחמת חליו — רש"י).

(יא) כמ"ש בפ' אע"פ חזא רב אשי (לאמימר) [למר זוטרא]
כו' ש"מ דכי חזרה אפיה חיישינן לכנסתא ע"ש.

(יב) ע"ז יב ב: ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא
מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת ואם שתה דמו בראשו
מפני הסכנה מאי סכנה סכנת עלוקה מסייע ליה לר' חנינא
דאמרי רבי חנינא הכולע נימא (היא עלוקה — רש"י) של מים
מותר להחם לו חמין בשבת ומעשה באחד. שבלע נימא של
מים והתיר רבי נחמי' להחם לו חמין בשבת.

(יג) יומא פג א במשנה: מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין
אותו מחצר כבד שלו (ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו
אינה הסכנה כמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך —
רש"י) ור' מתיא בן חרש מתיר. ואף רבנן — דאמרי "אין
מאכילין" — ל"פ אלא בהאי רפואה. [משום דס"ל דחצר
הכבד לאו רפואה הוא אלא בזה מודה לר' מתיא דהוי
חולאת מסוכנת — ד"א. ובגמ' שם פד א איתא: דנחית ליה
(כלב נשכו — רש"י) מית. ושם הגמ' מביאה ברייתא: מי
שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר הכבד שלו וכו'
וחכ"א באלו אין בהם משום רפואה. הרי דרבנן לא פליגי אלא
בהאי רפואה].

(יד) יומא פ"ג ב: דתניא מי שנשכו נחש קורין לו רופא
(בשבת — רש"י) ממקום למקום וכו'. ועיין שבת קכא ב.
דאיתא שם: חמשה נהרגין בשבת ואלו הן וכו' ונחש שבא"י
וכו'. [ועי' סקט"ן].

(טו) איתא בשבת קכא ב: אריב"ל כל המזיקין נהרגין בשבת
(וקס"ד אפי' אין רצין אחריו ומשום דס"ל כר"ש דמלאכה
שאינה צריכה לגופה מדרבנן היא דאסירא והכא לא גזור —
רש"י) מתיב רב יוסף חמשה נהרגין בשבת ואלו הן וזבוב
שבארץ מצרים וצירעה שבניניה ועקרב שבחדדייב ונחש
שבא"י וכלב שוטה בכל מקום מני אלימא ר' יהודה הא אמר
מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה אלא לאו ר"ש והני
הוא דשרי אחרני לא וכו' ואנא מתריצנא לה ברצו אחריו
ודברי הכל (ורש"י פ"י: דלא תיקשי כי אמר ר' יהושע בן לוי
כל המזיקין נהרגין ברצין אחריו קאמר דפקוח נפש הוא ואפי'

* דברי המחבר צ"ב, שלכאורה נראה שכלל לשונן. דמ"ש
"יעשה אצל אחד מהם ספק נפשות", וכלל במ"ש מקודם "שיאמר
אחד מהם שהוא צריך לחילול". ומדברי העולת שבת אות ז' נראה
שהתקשה בזה. ולכן פ"י על מ"ש המחבר, או שיעשה אחד מהם
כו', שני פירושים. א) כלומר אפילו אחד מהם אומר שאינו צריך
ואידך אומר שצריך כיון שאחד מהם אומר שצריס מחללין על ידו
וכו'. ונראה לפי פ"י זה שמ"ש המחבר "עד שיאמר אחד מהם שהוא
צריך לחילול", היינו שאחד מהם אמר שהוא צריך לחילול, והשני
לא אמר כלום. ב) כלומר אע"פ שלא אמר שבדאי ימות אם לא

באר הגולה
ס שם ר"ן.
ע מקמס כ"ה.
פ סל"ח ו"כס ה"ר
סס מוז.
צ פ"ח כ"ח.
ק יומא פ"ד נ"ח
לעמן להאכלו כ"ה
ומס למדו לעמן שנת.
ר מור נסס ר"י.

ועל ס סימטא והוא הנקרא פלונקר"ו בלע"ז ע (כ) ועל מי שיש בו קדחת חם ביותר (כא) או עם סימור: ח פ (כב) מי שאחזו דם מקיזין אותו אפילו הולך על רגליו ואפילו ביום הראשון: ט צ החושש בעינו (כג) או בעינו (כד) ויש בו ציר או שהיו שותתות ממנו דמעות מחמת הכאב או שהיה שותת דם או שהיה בו רירא ותחלת אוכלא (פירוש ממלח מולי) מחללין עליו את השבת: י ק (כה) כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה אף ע"פ שהוא על הבשר מבחוץ מחללין את השבת ואם (כו) רופא אחד אומר צריך ורופא אחד אומר אינו צריך מחללין ר (כז) ויש מי שאומר שא"צ מומחה דכל בני אדם חשובים מומחין קצת וספק

ביאורי הגר"א

והגר"מ: (יט) ועל שחין. עונתא: (כ) ועל מי שיש. שם וכפירש"י: (כא) או. כפי הרמב"ם ור"י: (כב) מי. עי נכורות ל"ג נ' והיה דשנת נ' נ' לל דידוע שאינו רק מחוש נעלמא: (כג) או בעינו. ע"ז שם עין שמרדה ט': (כד) ויש. שם

ברכת אליהו

אין מעמידין אותו במים בשביל שתצטנן אדם שאחזו דם מעמידין אותו במים בשביל שיעטנן אמר עולא גזירה משום שחיקת סממנין אי הכי אדם נמי אדם נראה כמיקר. ומדמחירין רק משום ד, נראה כמיקר, מוכח דמי שאחזו דם לא נחשב למסוכן. וצ"ל דשם מיירי דידוע שאינו רק מחוש בעלמא. [והוסיף הר"א: וכאן מיירי בחלה מזה. ובמשנה ברורה סקכ"א כתב עפ"י דברי רבנו: ואם אחזו דם במקצת ומנכר שהוא רק מחוש בעלמא אסור]. (כג) ע"ז כח ב: אמר רב זוטרא בר טובי" אמר רב עין שמרדה (שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא — רש"י) מותר לכוחלה בשבת וכו' אפי' מישחק בשבת ואתי דרך רה"ר מותר וכו' נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מ"ט דשוריינא דעינא באוכנתא דליכא חלו כגון מאי כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא. ולשון, "עין, מ' שאף בעין אחת מחללין שבת. (כד) בסקכ"ג הבאנו דברי הגמ' בע"ז כח: כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא. ודברי המחבר הם מלשון הרמב"ם בהל' שבת פ"ב ה"ד. ובמקום, "דיצא, גורס הרמב"ם: צירא. והשמיט בשו"ע כאן קדחתא, שהוזכר בגמ' שם: וקידחא. והרמב"ם שם וטור כתבו. (כה) כנ"ל בסק"ט ממ"ש בע"ז כז ב, כח א: כל מכה שמחללין עלי' את השבת אין מתרפאין מהם ואיכא דאמרי כו' כל מכה של חלל אין מתרפאין מהן. ואיתא עור שם: כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת. [וכמ"ש בסק"ט

ה"ה אות ד'. [ששם ושם כתבו כעין. לשון התוס' הנ"ל בסקט"ז. אלא שבתוס' כתבו, "חרב" ובמרדכי והגמ"י כתבו גם, "ברזל"]. (יט) ע"ז כח א: אמר רב ספרא האי עינבתא פרוווקא דמלאכה דמותא היא. ופירש"י בד"ה עינבתא: אבעבוע הדומה לעינבא. ובד"ה פרוווקא כתב: כלומר מסוכן הוא להמית. (כ) כא. [בבבאה"ג סק"ע ציין לפסחים כ"ה. וזה] שם בעמוד ב': האי אישתא צמירתא (חם — רש"י) נמי כשעת הסכנה דמא. ובע"ז כח א: והאי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת. וכפירש"י שם ד"ה אישתא צמירתא: חולי חמה וכו' צמירתא לשון שריפה וחמימות דדוגמתו בהכונס צאן לדיר (כ"ק ס א) דצמרא צמורי. וכתב הב"י דלפירש"י היינו, "קדחת חם ביותר". ומ"ש המחבר, "או עם סימור", הוא כפי הרמב"ם בפ"ב הלכות שבת ה"ה, וז"ל הרמב"ם: והחום שמסמר את הבשר כמכה של חלל דמי ומחללין עליו את השבת. וכתב הב"י דלפי הרמב"ם — מ"ש בגמ', "צמירתא" — "הי' כמו כסמ"ך מלשון חסמר שערות בשרי (איוב ד, טו)". וכפי רבינו ירוחם נתיב יב חלק ט'. [ופי' הט"ז בסק"ב דהיינו, "שבפעם אחת בא עליו החמימות והקריחת"]. (כב) עיין בכורות לג ב. דאיתא שם — לגבי הקזת דם בכבור — דאי שביק ליה מיית. הרי דחשבינן ל' למסוכן. והיה דשבת נ (צ"ל: נג — ד"א) ב. דאיתא שם: בהמה שאחזה דם של העולת שבת. הכוונה היא ששם כסי' תרי"ח ס"ד איתא דין זה — שאפי' אם אחד אומר שאינו צריך מאכילין אותו ביוהכ"פ. ומה לומדים שהוא לענין חילול שבת. ואמנם נראה שזו היא כוונת העולת שבת, ששם בפירושו הראשון סיים: ונתבאר ג"כ לקמן כסי' תרי"ח. ולפי פ"י השני של העולת שבת מ"ש בשו"ע. ועל ס"י תרי"ח. היינו ששם מבואר כן גם לענין אכילה ביוהכ"פ. וע"ש במ"א ובביאורי הגר"א סק"ב. וכן נראה מדברי המ"א כאן סק"ב על פי הסתכל על המחצית השקל והפמ"ג. וכ"כ במשנה ברורה בסקט"ז וזה דלא כדברי רבינו ירוחם המובא בכ"י ובעולת שבת שם. וכמ"ש במ"א סק"ב. בספר מגוריה הטהורה בקני המגורה אות ז' ועל מ"ש המחבר, "ונשאלין בבקי או בחולה". כתב רבנו בסק"י: יומא פג א רופא אומר כו' חולה כו'. וכפי שביארנו בפנים שם. היינו

דאיתא בגמ' שם. דאפי' אם אחד מהם אומר שלא צריך שומעים להו שאומר צריך. ונראה קצת מדברי רבנו שמפרש שגם מ"ש "שיאמר אחד מהם שהוא צריך חילול", היינו אף אם השני אומר שאינו צריך. ולפי"ז צ"ל שם"ש המחבר, "או שצוה אצל אחד מהם כו'". הוא כפי השני של העולת שבת. וע"ז ציין רבנו כאן לגמ' דפ' אע"פ. והיינו דאיתא בבכורות טא א: ב: חזיה רב אשי למר זוטרא דחזור אפי' (פניו וזעפים שנתאוו למאכל — רש"י) שקל באצבעתיה אנח אפי' בפומי' וכו'. והגמ' מסמימ שם. שהמאכל הזה הי' כשר של חזיר. הרי דכי חזור אפי' חיישינן לסכנתא. והיינו אע"ג שהי' רק ספק שיבוא ליד סכנת נפשות האכילו דבר אסור. וכתב הר"א: הרי דאף כשאין מכה גם מבחוץ רק דיש איזה ספק שיבוא ליד סכנת נפשות האכילו דבר אסור והי' לענין שבת א"צ דוקא שהי' לו מכה

נפשות להקל. הנה"ה: (כח) וי"א דוקא ישראלים חלל פתם עובדי כוכבים שאינם רופאים לא מחזיקין אותם כנקיאים (אסור והיתר הארץ) (כט) מי שרואים לאנשו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו השבט כדי להצילו עיין לעיל סי' ש"ז (נ"י נפש הרשע"ו): יא ש חולה שיש בו סכנה שאמדהו ביום שבת שצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חילול שבת שמנה ימים אין אומרים נמתין עד הלילה ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת אלא יעשו מיד אע"פ שמחללין עליו שתי שבתות ולכבות

ביאורי הגר"א

מפני: (כח) וי"א דוקא. שם פ"ד כ' ואין אומרים ועל"פ שם: (כט) מי שרואים. שנה ד' א' וכו' ראשון דמו' ד"ה וכו'. שאני פ"ז דמנהו כו' חלל נל"ה אף יעשו ע"פ נשים וע"פ עכורים וכפ"ש שם ונקטם מיירי

ברכת אליהו

(כח) יומא פד ב: מחזיקין חמין לחולה בשבת וכו' ואין אומרים יעשו דברים הללו לא עפ"י נשים ולא עפ"י עכורים (כפנינו: כותיים) וכו'. וכפ"ש שם ד"ה עפ"י, שכתב: אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן. וכתבם נשים או כותים מיירי, שאינם רופאים. וער"ש פ"ח סימן י"ד. [שכתב שם: והי' קשה לר"ב"א למה לא יעשו על פי נשים חכמות בקיאות בספק נפשות כמו על פי אנשים וגבי יולדות נמי מחללין שבת עפ"י נשים וכו'. ובכדי שלא תקשה קושיית הר"ב"א על פירוש, צ"ל שמ"ש רש"י שלא סומכים על נשים היינו בסתם נשים, אבל על הבקאות סומכין. והו"ה לענין עכורים. והוה שסיים הרמ"א: אבל סתם וכו'. ועיין בה"ל ד"ה ויש מי שאומר. וע"ל סק"ל.]

(כט) שבת ד א וכו'. ראשון דתוס' ד"ה וכו'. דאיתא בגמ' שם: בעי רב כיבי בר אבאי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיכבדו לידו חיוב טהא או לא התירו וכו'. בשוגג למאן התירו לאחרים מחקיף לה רב ששת וכו' אומרים לו לאדם חטא כדי שיוכה חבירו וכו'. וכתבו תוס' שם: והא דתנן בהשולח (גיטין מא ב) מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואע"פ דבהא פירקא (לח ב) א"ר יהודה כל המשחרר עבדו ועבדו בעשה דלעולם בהם תעבדו שאני פרי' ורבי' דמצוע רבה היא כו'. דמוכח לפי תי' זה דדוקא במצות פרי' ורבי' שרי, משום, דמכור רבה היא. אבל בלא"ה — אף שהוא יעשה איסור קל, וחבירו יתחייב סקילה — אסור לחלל עליו שבת, משום שלא אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חבירו. וכמ"ש שם נבי מדביק פת בתנור, שזה חיוב סקילה. (ועמ"ש"ל בס"י ש"ו סי' ד').

שמוכח משם, שכל חולי שאינו מכה של חלל, אם הרופאים אומרים שיש בו סכנה (דהיינו אומר) מחללין עליו את השבת.

(כו) יומא פג א'.

(כז) יומא פג א' — לענין להאכיל חולה ביוה"כ פ' — אמר ר' ינאי חולה אומר צריך ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה מ"ט לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י) פשיטא מהו דתימא רופא קים ליה טפי קמ"ל. [הרי ששומעין לחולה, אע"פ שאינו בקי כרופא. והוסף הר"א: והא דאיתא שם הטעם משום לב יודע מרת נפשו היינו לענין שיהי' עדיף מהרופא אבל אם אין מכחיש נגדו אף אחר שאינו בקי מהימן וראי' מדאיתא שם פשיטא מהו דתימא רופא קים ליה טפי קמ"ל ולכאורה יש להבין מאי קושי' דילמא הא קמ"ל דהחולה יודע משום לב יודע כמ"ש שם מאי טעמא כו' אלא ודאי דלענין לשמוע אליו לחולה מהימן גם אחר שאינו רופא ולהכי פריך הגמ' פשיטא מאי הוצרך לאשמעינן דהחולה מהימן משום לב יודע הלא אפי' איש אחר שאינו רופא מהימן וע"פ משני הגמ' מהו דתימא רופא קים ליה פ"י דלענין להכחיש הרופא כזה צריך לאשמעינן דחולה מהימן נגד הרופא משום לב יודע. ועמ"א סק"ו]. ועיין בהגהות מרדכי פ' מפנין [שכתב שבת שם סימן חס"ד על הגמ' דיומא הג"ל — וגם יש ספרים שכתבו אמילתא דר' ינאי חולה אומר צריך כו' עד פשיטא ספק נפשות הוא מהו דתימא איבעתי מיבעית סבר אי לא אכיל מיית קמ"ל. ומג"י זו משמע דבאיש אחר ודאי מהימן נגד הרופא משום ספק נפשות להקל רק דבחולה ה"א דגרע משום דאבעית קמ"ל — ד"א].

רק אם אומר אחד מהם שיש אתו איזה סכנה נפשות מחללין. 4 איתא דיומא שם — לענין להאכיל חולה ביוה"כ, עפ"י גי' היר"ף והרא"ש שם פ"ח סי' י"ג: — חולה אומר צריך אני ורופא אומר אינו צריך שומעין לחולה פשיטא ספק נפשות להקל וכו' חולה אומר איני צריך ורופא אומר צריך שומעין לרופא פשיטא ספק נפשות להקל וכו'. וחזינן שהגמ' סברה, שהחולה לא עדיף מהרופא, וכמ"כ שהרופא לא עדיף מחולה, ולכן הקשתה ספק נפשות להקל. ולומדים מה שגם בשני רופאים — כשאחד אומר צריך ואחד אומר אינו צריך — אומרים ספק נפשות להקל ומאכילין אותו. וכמ"ש בס' תרי"ח סוף ב' ועמ"ש בס"ק ד' ה'. והד"א כאן הוסיף: ואיתא שם (ביומא) דאפי' איכא רבים דאומרים א"צ רק אם שני רופאים אומרים צריך שומעין להם משום דספק נפשות להקל וא"כ כ"ש אם אחד נגד אחד דשומעין להאומרים צריך דספק נפשות להקל.

ועל מ"ש הטור כאן, דרפא אחד אומר צריך ואח"כ אומר אינו צריך מחללין, כתב בפרישה סק"י שלא דוק כשרופא אחד אומר אינו צריך, אלא אפי' הרבה רופאים אומרים אינו צריך, אם רופא אחד אומר, צריך, מחללין עליו את השבת. ודבריו צ"ע, שהרי

נפק בסין תרי"ח ס"ג — לענין אכילה ביוה"כ פ' — שאם, רופא אחד אומר צריך ושנים אומרים אינו צריך אין מאכילין אותו. 5 בביאורי הגר"א מופיעים המילים, ועמ"ש"ל בסין ש"ו סי' ד' כסוגריים עגולות. ולא דברו לי אם מילים אלו מדבריו רבנו. וגם בשו"ע בפנים כת' כסוגריים בסוף הסעיף: ע"ל סי' ש"ו. ונראה שהן מ"ש כשור' והן מ"ש בביאורי הגר"א לעיין בסין ש"ו היא דלקמן. דלכאורה דברי הרמ"א כאן — שכתב שכתב"ג אין מחללין עליו השבת" סותרים למ"ש המחבר שם בסעיף י"ד. שכתב"ג מחללין שבת. ושם בסק"י הבאנו מ"ש ע"ז ג"כ השו"ע. והבאנו שם גם דברי הב"ח שמסתיע ממה שצוין כאן לעיין בס' ש"ו. מ' תרווייהו הלכתא. ושם בסק"י כת' רבנו ליישב הסתירה וביאורו דבריו בברכת אליהו שם.

ובספר ארחות חיים לאב"ד ספינקא כאן כתב: בס' מלבוש יו"ט על הלבוש כתב דרובית אין שכתב"ג צ"ל אם. והספר הנ"ל אינו ח"י. ונראה שכתב כן כדי ליישב הסתירה הנ"ל בין דברי הרמ"א כאן למחבר שם. והיינו שלפי שהגיה שצ"ל כאן בדברי הרמ"א, אם, יוצא שלא כתב הרמ"א שם, שכתב"ג לא מחללים שבת. אלא שבנוגע לדין אם מחללים שבת, כתב הרמ"א לעיין בס' ש"ו.

באר הגולה
ת שם נתימא.
א הרמב"ם נזקק כ'.
ב יומא שם.
ג רמ"ש נתימא
והשנה כלל כ"ו.
ד מנחות ס"ד ממחלה
דרכא.
ה שם נתימא דנפסטה.

הנר בשביל שישן ע"ל סימן רע"ח: יב ה (ל) כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלין שלא לעשות ע"י עבדים וקטנים ונשים (לא) אלא על ידי ישראל גדולים א ובני דעת. הג"ה: (לב) ו"ל דאם אפשר לעשות בלא דמיא ובלא איסור ע"י שני עושה על די שני (לג) ואם אפשר לעשותו על די עובד סכנים בלא איסור כלל עושין ע"י עובד סכנים (ל"ו) וכן נוהגים לכל נמקום דיש לחוש שיתעצל העובד סכנים אין לעשות ע"י העובד סכנים (מסופות ור"ן): יג כ כל הזרין לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה: יד (לד) ה' חולה שיש בו סכנה וצריך בשר שוחטים לו ואין אומרים נאכילנו נבילה אבל אם היה החולה צריך לאכיל' לאלתר והנבילה מוכנת מיד והשחיטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבילה: טו ד אמדוהו (פי' הסגנונו נמלמו ושיערו) הרופאים שצריך גרונרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד גרונרת כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ה' אפילו הבריא בראשונה: טז ה (לה) אמדוהו לשתי

ביאורי הגר"א

ר"ל דה יומא טוב מלעשות אפילו ע"י עובד סכנים כמ"ש בס"ד ע"ש ומ"ש נתימא שם ואין עושין ע"י עובדי סכנים היינו נמקום שיש לחוש שיתעצל ו"ש לכל נמקום כו': (לד) היה חולה. כמו נ"ט שמוח שמיטה אע"ג שהיה עשה ול"מ: (לה) אמדוהו ס"ו. כ"מ

ברכת אליהו

וט"ז סק"ה). (לב) איתא בשבת קכח ב, לגבי יולדת שצריכה לשמן בשבת, שאם אפשר מביאים לה בשערה ולא בכלי דרך הוצאתו "משום דכמה דאפשר לשנויי משנינן". [וכמש"ל בס"י ש"ל ס"א. ועמ"א שם סק"ג]. ושם קלג א במתני': עושין כל צרכי מילה וכו' אם לא שחק מע"ש לזעס בשנינו. וע"ש בעמוד ב' תוס'. ד"ה לזעס כו'. שכתבו: אע"ג דאחר מילה חולה שיש בו סכנה הוא מ"מ כמה דאפשר לשנויי משנינן. והרמב"ן הביא ב' ראיות אלו. ודבריו הובאו כמ"מ הל' שבת פ"ב הי"א. (לג) ר"ל דזה יותר טוב מלעשות אפי' ע"י עבדים (ט"ס, רצ"ל ע"י שינוי - ד"א). כמ"ש בסעיף י"ז ע"ש. (ששם הביא המחבר סברא, שבאין סכנת אבר, אסור לעשות ע"י ישראל אף ע"י שינוי, ולעשות ע"י עבדים מותר. ועמש"ש בס"ק מ"א, מ"ב). ומ"ש ביומא פד ב, הנ"ל בסק"ל, "ואין עושין ע"י עבדים", היינו במקום שיש לחוש שיתעצל. וז"ש בהג"ה: אבל במקום דיש לחוש שיתעצל העבדים אין לעשות ע"י העבדים.

(לד) [בבבא"ג סק"ד ציין לרא"ש ביומא ובתשובות כלל כ"ז. ודברי הרא"ש ביומא הם שם פ"ח ס"ד, והוכיח כן] כמו ביו"ט שמוח שחיטה, אע"ג שהיא עשה ול"ת. [וז"ל הרא"ש שם: ...ורבינו מאיר השיב בתשובה ע"ז והביא דמין מאוכל נפש ביו"ט דשוחטין ביו"ט דאיכא עשה ול"ת באיסור מלאכה ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביו"ט הוה לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול. והכי נמי כיון שהתורה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל. ושחטה המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה עד כאן. ואני שמעתי משום דחיישי

(ל) [איתא ביומא פד ב: מחמין חמין לחולה בשבת וכו' ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י כותיים] ובהגהות הגר"א שם מגיה במקום, "כותיים" - "קטנים" אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים יעשו דברים הללו לא עפ"י נשים ולא עפ"י כותיים וכו'. וזהו הג"י שבפנינו. ורש"י מפרש מ"ש "לא עפ"י נשים וכו'". היינו: אם נשים או כותיים אומרים צריך אין מחללין על פיהם. וכמש"ל בסק"כ. ומ"ש המחבר, "כשמחללין וכו'". הוא [כג' הרי"ף שם] [שהרי"ף גורס גם בסיום הברייתא: ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותיים וכו']. וכתב ע"ז הר"ן: [ופי'] שהדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים והקטנים אפילו באקראי בעלמא שמה יכא הדבר שכשלא ימצאו עובדי כוכבים קטנים לא ירצו לחלל את השבת ע"י גדולי ישראל לפיכך אע"פ שחולה שאין בו סכנה אומר לעבדים ועושה כאן אין עושין על ידו מפני סכנה והדר תני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים או כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י עובדי כוכבים אפ"ה ע"י נשים או כותים עושים אם נזדמן הדבר שהרי מחוייבין הן בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מחדשים להם מלאכה זו לומר תחשק פלוני או פלוני כותי בפקוח זה שמה יכואו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילין אותנו דכותאי לית להו משום עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין (ג א) וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טעות בכך. עכ"ל]. והשמיט המחבר, "כותים" משום שהן עכשיו כעו"כ. [וכמ"ש בחולין ו א: שעשאוהו עובדי כוכבים גמורים וכו']. וכמ"ש ביו"ד סימן ב' ס"ח: כותי האידנא (פי' לאחר שגזרו בזמן התלמוד עליהם - ט"ז סק"י"א) דינו כעובד כוכבים].

(לא) למעוטי אינך שלשה - עבדים, קטנים ונשים. [אבל לא דבעינן שיהיו גדולי ישראל בחכמה - ד"א. ועב"י וב"ח

באר הגולה
ו ק מ ררן נפיר
דשנת ממרל דר
המנוח דבר שאין לו
סכנה וכו' נשנה
קכ"ט.
ז טור וריכ הלא"ה
נפ"ד דע"ז וסרן
נפ"ד י"ד דשנה.

גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עוקצין וג' בעוקץ אחד כורתים העוקץ שיש בו
ג' (לו) ואם היו ב' בעוקץ א' וג' בעוקץ אחד לא יכרתו אלא העוקץ שיש בו שנים. הג"ה: ולא
הדבר נהול אין מקדקין נכ של יד ידיו ועיסה (הגהות מרדכי פרק מפנין): יו ו (לו) חולה שנפל
מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה הג"ה: (לח) לו שיש לו מוחסם שמעטער וחלה ממנו כל גופו שאף על
פי שהולך נכפל למשכב דמי (המגד פ"ג) (לח"ה) אומרים לעובר כוכבים לעשות לו רפואה (לט) אבל
אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורי"ה: ז (ט) אפי' יש בו סכנת אבר (מא) ולחלל עליו

ביאורי הגר"א

שנת קכ"ט א' י"ט כ"ז א': (לט) אבל אין. כמ"ש
אין מחללין עליו אצל עושין ס': (מ) אפי' יש. ע"ז
ע"כ כ"ה ב' סבור מיהו כו' אצל משחק ואחרי כו' פקעה
ענה ומתה ס' מ"ט דאורי"ה דע"ה א' הלא"ה אסור:
(מא) ולחלל עליו. אלא מחלה סכנה השלישית שהיא
עיקר ש"ס רוב הפוסקים וכו'. ו"ל ש"ס. כמ"ש נכחות

שם נהיה נעיל וס' פשיטא כו' דע"כ ל"ק ר' ישמעאל
טו. ונכ"ה דומיל דר' ישמעאל: (לו) ואם. כמ"ש
ביתא שם ולחן עושין ע"י עמו"ס וכמ"ש חוק' שם:
(לו) חולה שנפל. כמ"ש גרי טולה: (לח) או
שיש בו. כמ"ש נפ"ד שם ה"ל כליז ליה טונה כו' וק"ל
ק' ולפוקי מוחסם נעלמה כמ"ש נפ"ד: (לח"ה) אומרים.

אחד בכדי שיעשה רק קצירה אחת. ומוכח מהפשיטות של
הבעיא, שלכן הוא קוצר ג' בעוקץ א', בכדי שיעשה רק קצירה
אחת במקום שיקצור ב' קצירות בב' עוקצין. אבל לולא זאת,
פשיטא דעדיף למעט בשעור הקצירה. ובכ"ה שיהיו ב'
בעוקץ אחד וג' בעוקץ אחד, הוי דמיא דר' ישמעאל, דעדיף
למעט בשעור קצירה. ולכן לא יכרות, אלא העוקץ שיש בו
שנים.

(לו) [בדפוס השו"ע צויין ס"ק זה על מ"ש המחבר: ואם היו
ב' בעוקץ וכו'. וכתב הד"א שזו ט"ס, וצ"ל על מש"ש
הרמ"א: ואם הדבר כהול וכו']. כמ"ש ביומא פד ב, דכשצריך
לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה, אין עושין דברים הללו
ע"י גויים אלא ע"י גדולי ישראל. [והובא דין זה בסעיף י"ב.
וכת' שם בסק"ג ד, ה"ינינו במקום שיש לחוש שיתעצל.
וסיימנו שם, שז"ש בהג"ה: אבל במקום כו']. וכמ"ש חוס'
שם בד"ה אלא: ואפי' היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל
שלא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבוא לידי סכנה. והו"ה לענין
ריבוי בשעורים: אם הדבר כהול אין מדקדקין בכך שלא יבא
לידי דחוי ועיכוב".

(לו לח, לח*) עצם הדין שבחולה שאין בו סכנה, אומרים
לעכו"ם לעשות לו רפואה הוא בשבת קטט א ויו"ט (כ"ה)
כב א: כל צרכי חולה נעשין ע"י עכו"ם בשבת וכדרכ המנוח
דאמר רב המנוח דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועשה.
והמחבר נקט לשון "חולה" וזה כמ"ש: כל צרכי חולה וכו'.
ומ"ש בהג"ה, או שיש לו מוחסם כו', הוא כמ"ש בע"ז כח
א. דהגמ' שם מדייקת — מהא דתנן: החושש בשנינו לא יגמע
בהן את החומץ — חושש הוא דלא הא כאבי ליה טובא ספיר
דמי. וק"ל כן נוכמש"ל בסק"ו, וראה מש"ש בהערה 3. הרי
שגם בכאבי ליה טובא דינו כחולה שאין בו סכנה. ומ"ש
הרמ"א, שיש לו מוחסם שמעטער וחלה ממנו כל גופו היינו
לאפוקי מוחסם בעלמא, כמ"ש בסעיף א': מי שיש לו מוחסם
בעלמא והוא מתחזק והולך ככריא אסור לעשות לו שום

שמה יהא החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן, עכ"ל
הרא"ש. וכעין זה כתב הרא"ש בחשובות כלל כ"ו ס"י ה'.
ומ"ש בבאה"ג כלל כ"ז הוא ט"ס. ועיין ב"י, ב"ח, ט"ז סק"ט,
מ"א סק"ט וד"א].

(לה) [בדפוס השו"ע צויין ס"ק זה על מ"ש המחבר:
אמרוהו וכו'. וכתב הד"א, שזו ט"ס, וצ"ל על מ"ש המחבר:
ואם היו ב' בעוקץ אחד וכו']. כ"מ שם כהיה בעיא. דתנן
במנחות סג ב: רבי ישמעאל אומר עומר היה בא בשבת
משלש סאין (אם חל ששה עשר להיות בשבת היה עומר בא
עשרון משלשה סאין שהיו קוצרין שלשה סעין שעורים —
רש"י) ובחול מחמש (אם חל ששה עשר בחול קוצרין חמשה
סאין — רש"י) וחכמים אומרים אחד שבת ואחד חול משלש
היה בא. ובגמ' שם סד א: בעי רבא חולה שאמרוהו לשתי
גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלש בעוקץ אחת הוי
מינייהו מייחנין שנים מייחנין דחזו ליה או דלמא שלש
מייחנין דקא ממעטא קצירה (דאין קוצר אלא תלישה אחת —
רש"י). וכל הספק של הגמ' שם הוא רק בשתי גרוגרות בשני
עוקצין ושלש בעוקץ אחד, מפני שאם יקצור ב' גרוגרות בשני
עוקצין יעשה ב' קצירות במקום קצירה אחת של ג' גרוגרות
בעוקץ אחת. ומ' מזה דב' בעוקץ א' וג' בעוקץ אחד לא
קמיבעי לן, דפשיטא דעדיף לקצור ב' בעוקץ אחד מאשר ג'
בעוקץ אחד, משום דמעט בשעור הקצירה, דהיינו שקוצר
רק ב' ולא ג' גרוגרות. נדהא חזינן דס"ד דגמ' דיהי' גרוע
שלש בעוקץ א' כמו ב' בשתי עוקצין ואף דואת נדחה בגמ'
מ"מ ודאי גרוע ג' בעוקץ א' מן ב' בעוקץ א' — ד"א. ושם
פשיטא כו' דע"כ ל"ק ר' ישמעאל כו'. ששם סד א, ב, הגמ'
פושטת שעדיף לקצור ג' בעוקץ אחד מאשר ב' בב' עוקצין.
והיינו דע"כ לא קאמר ר' ישמעאל במשנה שכשבת קוצרין רק
ג' סאין ולא חמש, מפני שע"י שהוא קוצר רק שלש סאין, הוא
מעט קצירות. אבל בנדון הבעיא, אם הוא יקצור ב' גרוגרות
בב' עוקצין יעשה ב' קצירות, לכן עדיף שיקצור ג' בעוקץ

האיסורים שנאנס הלה והדבר צריך תלמוד, עכ"ל. ומ"ש, דדוקא
המרה וכו', וגם מ"ש הטעם, כי צריך שיהי' חילול שבת מלאת
זוטרותא נגד האיסורים שנאנס, הוא כמ"ש רבנו לעיל בס' ש"ז

הוסיף באחרות חיים הנ"ל: וגם לענין עיקר הדין כי [בספר
מלבושי יו"ט הנ"ל] דדוקא המרה שכל ימיו יסא באיסורין וכל
כיצא בזה דוקא כי צריך שיהי' חילול שבת מלאת זוטרותא נגד

ביאורי הגר"א

שאין בהם מלאכה עושים אפילו ישראל לפיכך מעלין אונסם בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבט וכל כיוצא בזה מותר ולא חילוק בין סכנת אבר או לא וכו' המ"מ ומיירי בחולל כולל כל הגוף אבל נאצר אחד לא זה שלא התירו לנחול עינא נפ"צ ד"ט נעלמו והיה דלן טורפין כו' נראה מדבריו שפ' כר"מ שטורפין. וס' הרדעיות. הוא פי' כ"מ על הרמב"ם דכל שחשיב מעלין כו' אין בהם סתם למלאכה לאוריתא והיה דאסור במלאכה שנסמך מן המורה כמו סתם משום נזעזע ואין חילוק בין כולל כל הגוף או לא. נמלא דלמנצן ור"ן חילוק בין סכנת אבר או לא אלא שהוסף הרמב"ן דעל ידי שני לעולם מותר ולהרמב"ם אין חילוק

ס' א' גונח יונק כו' מ"ט מפרק כו' אבל בלא שני לא כמ"ש בשבת ל' א' והדמיון ר' אשעי' אס' כו' ושם קל"ד א' אין טורפין כו' ופ"צ דיו"ט כ"ב א' מאי דעתך כו' והא' כו'. ואס' יש כו'. ע"ז שם סבור מינה ה"מ היכא דשחקי סמנים כו' ואע"ג דקס"ד שאין בו רק סכנת אבר וכולל שנות כמ"ש בשבת נ"ד ז'. ואס' קכ"ח א' מחזירין את כו'. וס' השמים דאפי' ע"י שני אסור בלא סכנת אבר. הוא הר"ן שז' נפ' חזית על הא' דגונח משום דא"ל ע"י עינד סוכנים דרפואת החלל הוא כשהוא רותח כמ"ש נכ"ק פ' א' ומ"מ נא"ל נע"ל מודה להרמב"ן ואח"כ ג"כ ס' הרמב"ן ע"ס. וס' לאשונה. הוא הרמב"ם שז' נפ"צ ואס' היו לריבין להכריס

ברכת אליהו

שינוי לא היה ג"כ רק מדרבנן כמ"ש ברמב"ם פ"ח דשבת דמפרק אינו חייב רק במחבר ואפי' לא התירו בגונח רק משום דהוי כלאחר יד הרי דבאין סכנת אבר אינו מותר רק ע"י שינוי — ד"א. אבל בלא שינוי לא. וכמ"ש בשבת ל' א'... והדתי ר' אושעיא אס' בשביל החולה שיישן לא יכבה ואם ככה פטור אבל אסור ההיא בחולה שאין בו סכנה ור"ש היא (דפטר ליה משום אינה צריכה לגופה — רש"י). הרי דאין בכיבו דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואיסורה הוא רק מדרבנן. אסור בחולה שאין בו סכנה. וכמ"ש שם קל"ד א' אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת. ואף שטריפת יין ושמן אסורה רק מדרבנן. הרי שאסור לעשות גם איסור דרבנן בלא שינוי. ובפ"ב דיו"ט כב א' מאי דעתך כו' (והא' כו'). דאיתא בבבא שם: אממר גופיה כחל עינא מנכרי בשבת א"ל רב אשי לאמימר מאי דעתך דאמר עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ואמר רב הונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה הנ"מ היכא דלא מסייע בהדיה אבל מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל וכו' מסייע אין בו ממש. והאיסור לנחול בשבת הוא רק מדרבנן, וכמו שיבאר להלן. וכל ההיתר בגמ' שם הוא רק משום מסייע אין בו ממש. אבל בלא"ה היה אסור. הרי שבאין בו סכנת אבר אסור לעשות בלי שינוי אף איסור דרבנן. ומ"ש המחבר בסברה השלישית "ואם יש בו סכנת אבר עושין בלי שינוי". הוא מ"ש בע"ז כח ב, הג"ל בסק"מ: סבור (מינה) [מיניה] הנ"מ (היכא) [הוא] דשחקי סמנים כו'. ואע"ג דקס"ד שם בגמ' שאין בו רק סכנת אבר, אפי' מותר לנחול בשבת. ואיסור כחל בשבת הוא שבות, כמ"ש בשבת צד ב' וכן הכוחלת וכו' וחכמים אוסרים משום שבות. הרי דכשיש בו סכנת אבר עושין איסור דרבנן בלי שינוי. ושם קבח א מחזירין את כו'.

וס' השניה שהביא המחבר — דאפי' ע"י שינוי אסור באין המג"א הנ"ל. ואפי' בנשבר מותר דהוי סכנת אבר. ומ' דכשיש סכנת אבר מותר לחלל שבת באיסור דרבנן בלי שינוי.

ומדברי רש"י במשנה שם קמו א' שאין איסור מיוחד בהחזרת העצם. והאיסור הוא רק הגזירה של רפואה שאסורה בשבת. משום שחוקי סממנים. וא"כ לפי"ז יש הוכחה מכאן, שבסכנת אבר מותר לעשות רפואה בשבת. אבל אין הוכחה מכאן שמותר לחלל שבת, אף אם יש בזה איסור דרבנן נוסף. אולם ע"ש בהמשך דברי המ"א שם ובס"י של סק"ח. שהאיסור ליישר אברים הוא משום דמחזי כבונה. ולפי"ז שפיר יש הוכחה — מהא שמותר להחזיר העצם כשנשבר בשבת — שבסכנת אבר מותר לחלל שבת אף אם יש בזה איסור דרבנן נוסף. שהרי גם שם יש איסור דרבנן נוסף

רפואה ואפילו ע"י עו"ג. וכמ"ש בסק"א.

(לט) כמ"ש בשבת קכ"א — גבי חיה מז' עד ל' — אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אבל עושין ע"י עכו"ם וכו'. והיינו מפני שאז דינה כחולה שאין בו סכנה. וכמש"ל בס"י של ס"ד שחי' מז'... הרי היא עד שלושים יום כחולה שאין בו סכנה.

(מ) [בבא"ג סק"ז ציין לדברי הרא"ש בפ"ב דע"ז והרא"ש שם ס"י הוכיח דין זה מהא דאיתא] שם בח ב' אמר רב זוטרא בר טובי' אמר רב עין שמרדה מותר לנחלה בשבת סבור (מינה) [מיניה] הנ"מ הוא דשחקי סמנים מאתמול אבל משחק בשבת ואותו דרך ר"ה לא וכו' והיה אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא (ומתה) למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לנחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא כאובנתא דליבא תלו וכו'. ודין זה הובא לעיל בסעיף ט' וכמ"ש בסק"ג. הרי שההיתר הוא רק משום "דשורייני דעינא כאובנתא דליבא תלו". והוי סכנה לכל הגוף. הלא"ה — אפי' כשיש סכנת אבר — אסור לחלל שבת.

(מא) אבאר תחלה סברה השלישית — שאם אין בו סכנת אבר עושין בשינוי, ואם יש בו סכנת אבר עושין בלי שינוי — שהיא עיקר ש"כ רוב הפוסקים ושו"ע. [שהמחבר כתב בסוף סעיף א': ודברי הסברה השלישית נראין. והיינו סברה זו — שבאין סכנת אבר עושין בשינוי, וכמ"ש המג"א סק"ד]. ומ"ש המחבר בסברה השלישית "וי"א שאם אין בו סכנת אבר עושין בשינוי". הוא כמ"ש בכתובות ס' א' תניא רבי מירנס אומר גונח (המילל מכאב לבו — רש"י) יונק חלב בשבת (משום רפואה ורפואתו חלב עז — רש"י) מ"ט יונק מפרק כלאחר יד (שארין דרך בני אדם לינק אלא לחלוק ביד — רש"י) ובמקום צערא לא גזרו רבנן. [והנהגה היא בלא

סק"ח]. ביישוב הסתירה של דברי המחבר שם ודברי הרמ"א כאן. 6 מ"ש בביאורי הגר"א "קכ"ח. הוא ט"ס. וצ"ל: "קמ"ח". דאיתא שם בעמוד א': אמר שמואל הלכה מחזירין את השבת. והמחבר להלן בסעיף מ"ז כתב: עצם שיצא ממקומו מחזירין אותו. והמ"א שם בסק"א כתב: ונלע"ד דכמ"ל לא התירו אלא להחזיר השבר דהיינו עצם הנשבר וכמ"ש הר"ף והרא"ש ורי"ן ובהמ"ס אבל עצם שיצא ממקומו אסור דהא אפי' לשפשוף אסור וכמ"ש ס"ל וכ"מ בגמרא בעובדא דרב אלי' ע"ש וכו'. ורבנן שם בסק"ג כתב: וצ"ע ועמ"א. וגם כוונתו היא כמ"א — שצ"ע דברי המחבר שבגמ' שם לא התירו להחזיר עצם שיצא ממקומו והרא"א כאן פירש דברי רבנן. שהרי אם לא נשבר העצם אין מחזירין אותו בשבת, וכמ"ש

ברכת אליהו

שלא התירו לכוהל עינא בעצמו בפ"ב דיו"ט הנ"ל אינה
אלא מן הנכרי אע"פ שאין בכוהל אלא משום שבות. וההיא
דאין טורפין יין ושמן לחולה כשבת קלד א הנ"ל — שמה
דייקנו לעיל שאסור לרפאות חולה אף בדבר שהוא
שבות — כתב המ"מ דנראה מדבריו של הרמב"ם שפסק
כר"ם שם שטורפין. [ועד"א].

וס' הרביעית שכתב המחבר, הוא פ' הכס"מ על הרמב"ם,
דכל שחששי הרמב"ם, "מעלין אזנים בשבת וכו'". זה רק
במלאכות שאין בהם סמך למלאכה דאורייתא, "שדברים אלו
לא נאסרו מפני שאין דומים למלאכה וגם ליכא למיגזר בהו
משום שחיקת סמנים שאין דברים הללו נעשים בסמנין ח"ש
כאן (הרמב"ם) ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה
עושים אותן ע"י ישראל" — לשון הכס"מ שם. ונזכרין זה כתב
כאן בב"י. ולעיל הבאנו הוכחה — מזה שלא התירו לכוהל
עינא — שבלא חלה כל גופו, אסור לחלל אפי' באיסור דרבנן.
ולדעת הכס"מ ההיא דאסור לחלל אפי' בשבות דרבנן, היינו
רק במלאכה שנשמך מן התורה, כמו איסור כוחל משום צובע,
או לעשות שום רפואה בסם — דאיכא למיסר משום שחיקת
סמנין. ובוה אין חילוק בין כולל כל הגוף או לא. בין שיש בו
סכנת אבר כין שאין בו בכל גוונא לא התירו שבות הנעשה ע"י
ישראל.

נמצא דלרמב"ם — שהוא הס' השלישית — ולר"ן —

סכנת אבר — היא ס' הר"ן כשבת. שכתב בפ' השבת שם קמה
א — על הא דאיתא בכתובות ס' א הנ"ל, דגונח מותר לניק
חלב — ואי קשיא היכי שרינן הכא למעבד איהו גופיה אע"ג
דליכא סכנה אמאי לא אמרינן שיעשה ע"י נכרי דקיימא לן
בכל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה. ותי' משום דאי
אפשר ע"י נכרי כדקיי"ל דרפואת החלב היא כשהוא רותח,
כמ"ש בבב"א פ' א מעשה בחסדי שה"י גונח מלכו ושאלו
הרופאין ואמרו אין לו תקנה עד שייק חלב רותח. ומ"מ
בא"א בענין אחר מודה להרמב"ן — שהיא הסכנה
השלישית — שמותר בשינוי. ואח"כ כתב ג"כ ס' הרמב"ן
ע"ש. וזו"ל הר"ן: וכתב הרמב"ן בספר תורת האדם דמשום
הכי שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך
המלאכות. ודברי תורת האדם הם שם בסוף שער המיחוש.
וסבירא דרשונה שכתב המחבר — ד, לחלל עליו ישראל
כאיסור דרבנן בידיים מתיירין אפי' אין בו סכנת אבר — היא
דעת הרמב"ם, שכתב בפ"ב מהל' שבת ה"י: ואם היו צריכים
לדברים שאין בהם מלאכה עושים [אותן] אפי' ישראל לפיכך
מעלין אזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכל
כיוצא בזה מותר. ולא חילק הרמב"ם בין סכנת אבר או לא.
ומ' שמותר לא אס, ואין בו סכנת אבר. וכתב שם המ"מ,
דמיידי בחולי כולל כל הגוף ואין בו סכנה: "אבל באבר אחד
כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפי' שבות גמור". והו

דמחיו ככונה.

ועל עיקר הדין שכתב המ"א כסגנ"א הנ"ל — שעצם שיצא
ממקומו אסור להחזירו — כתב המשנה ברורה בס"ק קמ"ה: ובספר
שלחן עצי שטים חולק על המ"א וכתב דכל שיצא ממקומו לגמרי
וכי' חשיב סכנת אבר כמו נשבר אם לא יחזירו מיד ושירי להחזיר
אפי' ע"י ישראל וכבסע"ף י"ז עכ"ל. וזכרין זה כתב הח"א כלל ס"ט
סימ' ו' והתורת שבת אות ה'. וכתב שכן מוכח מסוגיא דשבת
הנ"ל. וע"ש מש"ש בזה. והנהיג השולחן כאן סעיף ל"א מתייר אפי'
יצא מעט ממקומו, מפני שזה סכנת אבר. וע"ש מש"ש בסעיף מ'.
הרי שגם לשיטת המתירים הטעם שמותר הוא משום שיש בזה סכנת
אבר. ולפי"ז גם לשיטת א', יש הוכחה שאם יש סכנת אבר מותר
לחלל שבת, אף כשיש איסור דרבנן נוסף. שהרי הבאנו לעיל
שהאיסור ליישר איברים הוא משום דמחיו ככונה, ולשיטה זו מותר
להחזיר עצם שיצא ממקומו, משום שיש בזה סכנת אבר. הרי שיש
מכאן הוכחה שבסכנת אבר מותר לחלל שבת, אף כשיש איסור
דרבנן נוסף.

דברש סק"ה הביא רבינו ראי' מהא דגונח יונק, שאפי' איסור
דרבנן אסור כלא שינוי. וכתב כאן ה"א, שלדעת הכס"מ אולא
הוכחה זו. וזו"ל: ובוה אתי שפיר איה דגונח דהוה דומה למפרק.
ולעיל הביא רבנו עוד הוכחה — שאסור לחלל שבת אף בדבר
שהוא אסור מדרבנן — מהא דאמרו בשבת ל' א, שאסור לכבות
לחולה אף למי' שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. ולפי דעת
הכס"מ, גם הוכחה זו אולא. שהרי עצם הכיבוי — אם היה צריך
לגופו — אסור מן התורה. וכל היתיר מן התורה, הוא רק משום
שאינה צריכה לגופה, ולכן זה דומה למלאכה שנשמך מן התורה.
ואח"כ מצאתי שזכרין זה כתב בפני יהושע בשבת שם. וזו"ל: מיהו
לפמ"ש הב"י בהלכות שבת ס' שכו"י דלהרמב"ם גופא יש לחלק
בין שבות לשבות לענין חולה שיש בו סכנה ע"ש וא"כ ה"נ מצינו
לחלק בין הא' איסורא דרבנן למלאכה שא"צ לגופה לר"ש לשאר
איסורי דרבנן. ועאכ"כ שראוי זו נדחת. ע"י דברי הפני יהושע שם
מו ב, שכתב שאף לר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, היינו
דפטור ממיתה. אבל מ"מ איכא למימר דר"ש מודה דאסור
דמאורייתא משום לאו לא תעשה כל מלאכה שנאמר בסני קודם
מלאכת המשכן ובסנהדרין נמי אמרינן דבמהרה נצטוו עליה וא"כ אין
סבירא לפוטרו משום מלאכת מחשבת שלא נאמר עד הקמת המשכן
בשנה שניה וכו'. אולם הפני יהושע עצמו דוחה סברא זו. ועמ"ש
ע"י בדעת תוס' י' רע"ח ס"א. וע"ש מש"ש בד"ה שיש בו. וראה

מ"ש בדעת הפנ"י בתורה שלמה כרך י"א מילואים עמוד רכ"ז.
ועצם סברא זו — שמלאכה שאינה צריכה לגופה חמורה משאר
איסורי דרבנן, איתא בתוס' שבת קלה א ד"ה מפני הסכנה וברא"ש
שם פ"ט ס"ה. וכ"כ עוד הרבה פוסקים: הר"ף בשבת קמה א הביא
דברי הגמ' בכתובות ס' א: צנור שעלו בו קשקשין ממעכן בדגלו
בצנצנא כשבת ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום
פסידא לא גזרי ביה רבנן. וכת' ע"י הר"ן: ואח"כ א"כ למה אסור
לכבות דליקה בשבת והוא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שלא
לפחמים הוא צריך אלא להעלות כיתו ולא מיתסר אלא מדרבנן דרדאי
כבוי דליקה מיתסר אפי' לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה
פטור עליה ואפי' ע"י נכרי נמי דתנן בפרק כל כתבי (קכ"א א) שאין כבוי
שכא לכבות אין אומרים לו כבה ומוקמין לה כר"ש י"ל שאין כבוי
דכיון דאם ה' צריך לגופה ה' אסור מן התורה ואין הכל בקיאין
לחלוק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה מש"ל אסור רבנן
אפי' במקום פסידא וכו'. וכ"כ הר"ן שם צד ב, שמלאכה שאינה
צריכה לגופה חמור מאיסור דרבנן אחר. והביאו רבנו בסמך שיד'
סק"ה ונמש"ש בבהרה י"א. וכ"כ השער המלך פ"ב מהלכות שבת
ה"י. ששם הקשה על הגמ' הנ"ל משבת ל' א, שאסור לכבות לחולה
אליבא דר"ש. וזו"ל: היכי קתני בבביתא ולא יכבה כיון דלר' שמעון
ה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אלא מדרבנן. ותי' י"ל דבשבת
כי האי החמירו טפי כיון דעיקר כיבוי מדאורייתא. והפמ"ג בסמך
רע"ח במשכבות ח"ט סק"א כתב — שלכן אסור לכבות בשביל
חולה שאין בו סכנה — אע"ג מלאכה שאינה צריכה לגופה
מדרבנן וחולה שאין סכנה מותר שבותים אף ע"י ישראל לכאורה
י"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרוב מאוד לאיסור תורה לא
התירו כה"ג כו'. וכן הביא בכף החיים שם אות י' בשם ערך
השולחן. וכ"כ הח"א הלכות שבת כלל מ"ה ס"א. וזו"ל — לענין
כיבוי דהו' מלאכה שאינה צריכה לגופה — וז"ל: ומ"מ חמור משאר
איסורי דרבנן כיון שיש בו צד חיוב לכונ"ע. וכעין זה כתב בספר
תורת שבת סימן שכ"ט אות א'. והנסיף: ובביאורי מהרש"ל דף כ"ד
כתב הטעם מאחר שרוב העולם לא ידעו לחלק בין צריכה לגופה או
לא וסבירי שהמכבש השבת היא אלא מלאכה כמו מבציר ע"כ החמירו
בזה דלא יאמרו תורת השבת. ואח"כ ראיתי שגם המאירי בשבת כ"ט
ב כתב מעין סברת הר"ן הנ"ל. ששם הביא המאירי דעה שפסק
ר"ש' דרבנן מותר אף בינוח לית. וכתב ע"י: ואע"פ שכפרך כל
כתבי (קכ"ב א) אמרו נ' שאחורי הדלת פותח ונעול ואם ככתה ככתה
העלינו בה שהוא אסור כמו שיתבאר שם ואע"פ שאינו מתכוון

באר הגולה

ח מור מדנר

הרמב"ם.

ט הר"ן נפ"ד דשנת.

י מור נפש הרמב"ן.

כ שם נפש הרמב"ם

נפ"ד דשנת.

ישראל באיסור דרבנן בידים ה יש מתירים אפילו אין בו סכנת אבר ט וי"א שאם יש בו סכנת אבר עושין ואם אין בו סכנת אבר אין עושין י וי"א שאם אין בו סכנת אבר עושין בשינוי ואם יש בו סכנת אבר עושין בלא שינוי כ וי"א אפילו יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאוריית' ודברים שאין בהם סמך למלאכה עושין אפילו אין בו סכנת אבר ודברי הסבורא השלישית נראין. הג"ה: (מב) מותר לומר לעובד סוכנים לעשות נזיל לקטן שאין לו מה לאכול דקמס נרמי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי (רבי יוחנן מ"ז ח"ט ורמב"ן ורש"ל) (מב) וכל שאסור לעשותו ע"י ישראל אפילו ע"י החולה בעצמו אסור אבל כשעושה לו העובד סוכנים מותר לחולה לסייעו קמס דמסייע

ביאורי הגר"א

עובד סוכנים דמותר לכ"ע וכמ"ש הר"ן דהא דהתירו ע"י שני משום דא"ל נעובד סוכנים ואף הרמב"ן מודה דע"י עובד סוכנים יזמר קל דשבות דלית בה מעשה הוא ומותר בכל חולה כנ"ל: (מב) וכל כו' אבל כשעושה. י"ט

רק נחולי כולל או לא למ"מ או מלאכה נסמכת לפי הכ"מ וע' ס' מ"ג שכל א' מאלו כו': (מב) מותר לומר ס' דסתם צרכי כו'. קמ"ל ד' נתינוק שיש לו כו' והתירו לו שבות ע"י שני כמש"ל וי"א שאם אין בו כו' וה"ה ע"י

ברכת אליהו

שהתינוק חשוב כחולה שאין בו סכנה. וע"ל סימן רע"ו ס"א בהג"ה ומש"ש בסק"ה ובהערה 1. וכמש"ל המחבר בס' השלישית: וי"א שאם אין בו סכנת אבר עושין בשינוי. והו"ה ע"י עכו"ם דמותר לומר לעכו"ם לעשות תבשיל לקטן לכו"ע. ואף לס' השני הנ"ל - שאוסרת באין בו סכנת אבר אפי' ע"י שינוי - מ"מ ע"י עכו"ם שרי. וכמ"ש הר"ן בשבת קמא א. הנ"ל בסקמ"א. דהא דהתירו ע"י שינוי, משום דא"ל בעכו"ם. הרי שאיסור אמירה לעכו"ם, יותר קל מאשר עשיית מלאכה ע"י ישראל בשינוי. ואף הרמב"ן - שהוא ס' שלישית הנ"ל בסקמ"א - דמתיר ע"י שינוי אף ביש עכו"ם, מודה דע"י אמירה לעכו"ם יותר קל לעשות, משום דאמירה לעכו"ם שבות דלית ביה מעשה הוא, ומותר בכל חולה, וכנ"ל [בסק"ג].

(מג) יו"ט כב א. ודאיתא בביצה שם: אממר גופי' כחל עינא מנכרי בשבתא א"ל רב אשי לאמימר מאי דעתך דאמר עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה הני מילי היכא דלא מסייע בהדיא אבל מר קא מסייע בהדיא דקא עמיץ ופתח א"ל וכו' מסייע אין בו ממש. הרי דלפי סברת רב אשי היה אסור אפי' ע"י עכו"ם, אם החולה מסייע, דהוי כאילו החולה עושה בעצמו. ומוכח מכאן ש"כ, שאסור לעשותו ע"י ישראל אפי' ע"י החולה בעצמו אסור. ועט"ו סק"ג ומ"א סקט"ו ומ"ש בהגהות רעק"א ע"ן.]

שהיא הס' השני' - יש חילוק בין סכנת אבר או לא. שבסכנת אבר מותר אף בלי שינוי, ובאין סכנת אבר אסור בלי שינוי. אלא שהוסף הרמב"ן דע"י שינוי לעולם מותר, אפי' שאפשר ע"י עכו"ם. ולר"ן ככה"ג אסור. ולהרמב"ם אין חילוק רק בחולי כולל או לא - למ"מ או החילוק בין מלאכה נסמכת - לפי הכס"מ ברמב"ם. דלשיטתו אין חילוק בין חלה כל הגוף או אבר אחד, ובין שיש סכנת אבר או לא. אלא החילוק הוא בין מלאכה הנסמכת למלאכה דאורייתא - שאסור בכל ענין, לבין מלאכה שאינה נסמכת - שמותר בכל ענין.

ועיין סעיף מ"ג. שפסק שם המחבר: מותר לכפות כוס חם על הטבור ולהעלותו ולהעלות אגנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונגלי דהיינו תוך שנגזגז הלב שנכפף לצד פנים שכל א' מאלו אין עושים בסוכנים כדי שיתחש לשחיקה ויש לו צער מהם. הרי שסתם המחבר שם כס' רביעית כאן - שיש חילוק בין מלאכה שנסמכת לדאורייתא או לא. [ועמ"ש בסק"ע].

(מב) חנון בשבת קמא ב: נוטל אדם את בנו והאבן בידו (בחצר ולא אמרינן דמטלטל לאבן - רש"י). ובגמ' שם מוקי דבי ר' ינאי להך מתני': בתינוק שיש לו נגזעוץ על אביו (שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה ואע"ג דלאו סכנת נפש גמורה אלא סכנת חולי - רש"י). הרי דהתירו לו שבות ע"י שינוי. [והיינו משום

מפרש בדעת המ"מ, שכלא חלה כל גופו. אפי' אם יש סכנת אבר אסור לחלל אף באיסור דרבנן. וזה כפי' הכס"מ והב"י בדעת המ"מ. וזה דלא כפי' המ"א בסק"ב, שכתב בדעת המ"מ, שאם יש סכנת אבר מותר לחלל באיסור דרבנן. אפי' אינו חולה שכולל כל הגוף. וצ"ע מ"ש בשער הציון סק"ט. שהגר"א כתב בדעת המ"א אליבא דהמ"מ.

והמ"מ הוכיח כן בדעת המ"מ, מהא שסיים המ"מ: אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפי' בסכנת אבר. וכתב ע"י המ"א: ומשמע דשבות מותר בסכנת אבר. ולפי דיוק זה קשה על דברי רובנו, שכתב בדעת המ"מ שסכנת אבר אסור לחלל שבת אף באיסור דרבנן. וכן הקשה הר"א על דברי רבנו. ות"י הד"א: וג"ל דרבינו מפרש מ"ש המ"מ אפי' בסכנת אבר היינו אם כל הגוף חלה ממנו וקמ"ל דאף שחלה כל הגוף ואיכא ג"כ סכנת אבר אפי' אסור מלאכה גמורה.

ומד פסקי רש"י והרי הכיבו מדברי סופרים הוא הואיל ואינו צריך לגופו אפשר הואיל ולפעמים הוא מן התורה כשהוא צריך להבהב הוא קורא מן התורה וכו'. וע"ז מ"ש בזה באנצקל"ת כר"ן ו' ערך דבר שאינו מתכוון עמו' חנ"א, חנ"ב. וכעין דברי הר"ן הנ"ל כתב גם בחידושי הרשב"א לשבת מו ב. ואח"כ ראיתי בספר ענף יהושע מהג"מ יהושע לנג ז"ל משומיאי' - ויילנא בחידושי לשבת א לא שכתב, שלכאורה נעלם מהפני יהושע ושער המלך דברי הר"ן והרשב"א, מדלא הזכירו זאת. ויש להעיר שבשער המלך גם בפכ"ה מהל' שבת הכי"ד כתב כעין דבריו בפ"ב ה"י הנ"ל. ושם כן הביא את דברי הרשב"א הנ"ל. ודאה בחידושי רעק"א בשבת מב א מה שהקשה על דברי הר"ן הנ"ל. ומ"ש ע"י בענף יהושע שם מו ב. וע"ז מש"ש בזה. וע"ל סימן תס"ח ובהערה שם.

8 רבנו נתנ: דלרמב"ן ור"ן יש חילוק בין סכנת אבר או לא וכו' ולהרמב"ם אין חילוק רק בחולי כולל או לא למ"מ. ומוכח שרבנו

אין זו ממס: יח' ל (מד) הקיז דם ונצטנן עושים לו מדורה אפילו בתקופת תמוז: יט' ס (מה) חולה שאין בו סכנה מותר בכישולי עובדי כוכבים: כ' אין נותנין יין לתוך העין וליתנו על גביו ס' אם פותח וסוגר העין אסור ואם אינו פותח וסוגר מותר ע' ורוק תפל אפי' על גביו אסור דמוכח' מילתא דלרפואה עביד: כא' פ' שור' אדם קילורין מערב שבת ונותן על גב העין שאינו נרא' אלא כרוחץ צ' והוא דלא עמיץ ופתח קולא חיישינן משום שחיקת סממנים דכיון שלא התיירו לו לשירותן אלא מערב שבת איכא הכירא: כב' ד מעבירין גלדי המכה וסכין אותה בשמן ש' (סו) אבל לא בחלב מפני שהוא גימורח ואפי' בגמר מכה דליכא אלא צערא שרי א' אבל אין נותנין עליה שמן וחמין מעורבים יחד ב' ולא על גבי מוך ליתנו עליה אבל נותן הוא חוץ למכה ושותת ויורד לתוכה: כג' נ' נותנין ספוג וחיכוך בגדי יבשים ד' (מו) וחדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה אבל לא ישנים שהם

באר הגולה
ל' שבת קמ"ט.
מ' ר"י נשם רמ"ט
ממ"ט נשם רמ"ט
נש"ט דפ"ט.
נ' שבת ק"ח.
ס' טור מהל' קדילין
דלקמן וחדש ר"ט ש"ס.
ע' ש"ס נגמרה.
פ' ש"ס.
צ' ש"ס.
ק' טור וש"ס נגמרה.
ר' שבת נ"ג נגמרה.

ש טור והמכר ש"ס. ת' ש"ס נגמרה. א' ש"ס קל"ד ונשמואל ונפ"י המס'. ב' ש"ס נגמרה. ג' ש"ס נגמרה. ד' ש"ס נגמרה. ונפ"י היר"ף ונפ"י רש"י למי' הרא"ש.

ביאורי הגר"א

עליו: (מה) חולה. כמ"ש שם כל זכרי חולה ט' ומ' אף לנשל: (מו) אבל לא. מהל' דשגל נ"א ז' ונמ"ש נפ"י שכו' ק"י נהג"ה: (מו) וחדשים. כפ"י

כ"ג א': (מד) הקיז. לזל חולה לא כמ"ש סטור ט' ולא אדחיל נמשקנה הל' דקדיל' בימות החמה לא והקיז עמי דסכנה הוא. רמ"ט ומ"מ ורש"י וכל הפוסקים חולקין

ברכת אליהו

כוכבים המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל בשולי עכו"ם כי הני לא מיחסרי משום חתנות וכו'. עכ"ל. וב"י בסוף סימן זה כתב: והרשב"א עשה לו סמכות והעלה בידו דאיסור בישולי א"י שהוא איסור קל משום שמא יכא לאכול עמו הותר בחולה שאין בו סכנה בשבת. ועמש"ל סי' ש"ת סק"ז ובהערה 17 שם.]

(מו) מהל' דשגל נא ב'. נדאיתא בשבת שם: ואין מרוזין (כמו) מרסקין משכרין לחתיכות דקות — רש"י) לא את השלג ולא את הכרד כשבת כשביל שזיזבו מימיו וכו']. וכמ"ש בס"י שכו' ס"י בהג"ה: ואסור לרחוץ ידיו כמלח. ונעמש"ש בסק"ח.]

(מו) נאיתא בשבת קלד ב: ת"ר נותנין ע"ג המכה מוך יבש וספוג יבש אבל לא גמי יבש ולא כתיחין יבשין קשיא כתיחין אכתיחין (רישא שרי מוך יבש דהיינו כתיחין וסיפא אסר כתיחין — רש"י) לא קשיא הא בחדלי והא בעתיקי. ורש"י פ"י

(מד) אבל חולה לא כמ"ש סטור ט' ולא אדחיל במסקנא הא דסד"א בימות החמה לא והקיז שאני דסכנה הוא רמב"ם ומ"מ. ורש"י וכל הפוסקים חולקין עליו.

(מה) כמ"ש בשבת קטט א': כל צרכי חולה נעשין ע"י עכו"ם בשבת. ומ' אף לבשל. נז"ל הר"ן בע"ז כח א' ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה ע"י עכו"ם כשבת ואע"פ שהתבטל עצמו אסור משום בשולי עכו"ם ואע"פ שאין בדבר ראי' מכרעת וכו' [ד]ההיא אפשר לאוקומי בדברים שאין בהם משום בשולי עכו"ם אלא דכאן דסתמא איתמר הראשונים שהנהיגו כן לא ראו לחלק וכו' כיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני שהוא בישולי עכו"ם ממעשה שבת והרא"ה ז"ל כתב דאפשר דטעמא דמילתא משום דמאי דאסרי רבנן משום חתנות לא השוו בו מדותיהן וכו' כדאמרינן לקמן דכיון דמשום חתנות אסרו כל היכא דאיכא הכירא דלא לית' לידי חתנות שרי ואף כאן עובד

9 איתא בשבת קטט א': אמר רב יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחי' בשבת (בימות הגשמים) סטור מינה לחי' אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא וכו' אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושים לו מדורה אפי' בתקופת תמוז וכו'. ודברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ב הי"ד. ושם כתב הרמב"ם: אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. ומ"ש בביאורי הגר"א. ולא אדחיל במסקנא הא דסד"א בימות החמה לא. כתב הרי"א שו"ט וצ"ל אדחילא במסקנא רק הא דסד"א בימות החמה לא וכו'. וגם המ"מ שם כתב. שהרמב"ם מפרש שם בס"ד. לחולה לא. נשאר גם למסקנא. והא דאיתנין הא דהקיז דם ונצטנן לא מיתנין לה אלא לדחות מה שסברה הגמ' דבימות החמה לא. וזה אדחילא במסקנא. מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם ודואי שפעה דם הרבה ומחמם כן הצנה קשה לה הרבה. עכ"ל.

ומ"ש רבנו שרש"י חולק על הרמב"ם. היינו שרש"י בגמ' שם ד"ה הקיז דם כתב: וכ"ש חולה. הרי שרש"י מפרש. שם"ש בגמ' אמר רב חייא אכו"י. בא לדחות זה הא דסד"א. דלחולה לא. ולרש"י גם בחולה ובימות החמה שרי. ומ"ש רבנו שכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם. ראה ברי"ף וברא"ש שם פ"ח ט"ה. שכתבו: ואסיקנא דם שוא חי' ולא שוא חולה ל"ש בימות החמה לא שוא בימות הגשמים. והיינו שהם גורסים בגמ' שם — אחר מש"ש

— ולא היא ל"ש חיה ול"ש חולה ל"ש בימות הגשמים ול"ש בימות החמה. ולכן כתבו. דלמסקנא גם לחולה מותר. וגם כהגשמים הראב"ד על הרמב"ם שם (המובאת במהדורות שבת פונת ירושלים חש"ה) חולק על הרמב"ם בזה. וראה במ"מ שם. וכתב הבי"ח בס"י ש"ל שהמ"מ לא גורס: ולא היא וכו'. ובגמרות שבפנינו קטע זה הוא כסוגיית. ובגליון שם כתב: ס"א ז"א. וכתב הבי"ח הנ"ל: ובשו"ע השמים דין חולה נראה דמספקא ליה אם הגזן הוא להחמיר כהרמב"ם. ובספר תורת שבת אות כ' כתב: מולא כתב המחבר דין הזה בשאר חולה משמע דס"ל דלשאר חולה שיש בו סכנה אין עושין מדורה משום דאפשר לחממו כבגדים. אבל ביהושע דם אי אפשר לחממו בחמיתות ויציא עצמו ע"י בגדים מפני שיש לו חסרון דם, ואין החיות (היינו הדם שהוא הנפש) רצוא ושוב להוליד חמיתות. עכ"ל. וגם מדברי רבנו נראה, שסובר בדעת המחבר כדעת הרמב"ם. אולם לדעת נראה שרבנו נוטה לשיטת רש"י וכל הפוסקים החולקים על הרמב"ם. וכן פסק הפ"ח בס"י ש"ל ואליה רובה שם אות ט. ועל סמך המהדורות הנ"ל, פסק בן במשנה ברורה קט"ב, חז"ל: והיה להטות חולי שיש בו סכנה אם קר לו עושין מדורה להתחמם דסתם חולה מסוכן הוא אצל צניה ואם אפשר ע"י א"י יעשה ע"י א"י. והענין השולחן בסעיף כ"ח כתב: וכן כל חולה שנצטנן הוה סכנה ועשוי לו מדורה וכו'. ונראה שם"ש. וכן כל חולה. היינו חולה שיש בו סכנה.

באר הגולה

מרפאים ה (מח) וה"מ ישנים שלא נתנו מעולם על המכה אבל אם היו כבר על המכה אפילו ישנים שרי דשוב אינם מרפאים: כד ו (מט) נותנים עלה על גב מכה בשבת שאינו אלא כמשמרה חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה (נ) ואין נותנין גמי על המכה שהוא מרפא (טור): כה ז

ה שם נפשי

ו סמי' נפש

הירושלמי נפ"ו דשבת.

ז עירובין ק"ג בריה' ובת"כ וז"ל ה"ף שם עירפא דין ונפיק י"ט דשבת.

ביאורי הגר"א

תפילין כו' שלא היה בנוסחתו בעירובין שם ולר' יוחנן כו' אלא בזמנים לבד וכי' שם וכ"מ בירושלמי דפ"ו דשבת דלמרי' שם ר' לקה נאלצנו בשבת נתן עליה ספוג מבפנים וקשר עליה גמי יבש מבחוץ למדנו כו' וכן נחמספחא דכלים שהרופא נותנו כו' ואני רגיל לפרש דגמי יבש מפני שמרפא וגמי לח מפני שמוציא דם. וכל זה הדומק דחוק כמ"ש דומיא דהך בבות דעירובין קל"ד ר' שם דמשמע דמשום גזירה דסיפא דכאן וכאן אסור אצל דברי הה"א אלא לפרש כן דמה שנתפסקו אס' ללולל אסור דהא בגי' והא קמ"ל דגמי מפני ומ"ש הסמ"ג נעלמו ואפשר לומר לדבריה' דו"ל דללולל גמי מפני וה"ק דגמי גמי מפני אסור אצל כל זה דומק לכן כתב ונראה לר"י כו'

ברכת אליהו

ומשנינן: מילתא אגב אורחי' קמ"ל דגמי מסי. הרי להדיא דגמי מסי וצלצול לא מסי. וערשי' שם ד"ה דגמי מסי. שכתב: משום שבת איצטרך למיתני גמי דאע"ג דמסי שרי במקדש. ונלכאורה ה"י רש"י יכול לומר דמשו"ה לא קאמר צלצול, משום שזה מותר גם במדינה. אולם עיין בתוס' שם ד"ה לשמעיעין כו'. [ששם כתבו התוס', שא"א לומר שלכן לא קתני במתני' צלצול, משום דעדיין ה"י קשה, דליתני במתני' כהן שלקה באצבע כורך לו צלצול בין במקדש בין במדינה ואס' להוציא דם כאן וכאן אסור].

ועיין בהג"א שם פ"י ט"ח ד"ה והטעם כו', שכתב: ומותר להניח צלצול בגד על גבי מכתו בשבת שהוא דך ורחב ואין מוציא דם. וכ"ה בסמ"ג מל"ת ס' ט"ה דף ט"ו טור ב'. וז"ל: תנן בפרק המוצא תפילין כהן שלקה באצבעו פי' ולא אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה ואם מתכוין להוציא דם כאן וכאן אסור ונראה דטעמא דאכל לא במדינה משום גזירה אטו להוציא דם הנזכר כסיפא וכן הוה הנך בבות דמיתין התם בפרק המוצא תפילין אמנם בפרק שני דזבחים מפר' עליה הא קמ"ל דגמי מסי משמע דהיינו טעמא דאכל לא במדינה. ומוכח מדבריו שלא ה"י בנוסחתו בעירובין שם, ולר' יוחנן כו', אלא — בזבחים. לכד. ולפיכך הביא מוכחים להוכיח, שהאסור בגמי הוא משום דמסי. וכתב שם כ"מ ביירושלמי דשבת פט"ו ה"א. דגמי מסי. דאמרינן שם [בפנינו כשינוי לשון קצת]: ר' לקה באצבעו בשבת נתן עליה ספוג מבפנים וקשר עליה גמי יבש מבחוץ וכו' [ממנו] למדנו כו' ספוג אינו מרפא אלא משמר וכו'. וכתב ע"ז הסמ"ג: משמע גמי יבש מרפא. וכתב שם הסמ"ג. שכן מוכח בתוספתא דכלים כבא קמא פ"ו ה"י. וז"ל התוספתא: ר' יוסי מטמא בגמי מפני שהרופא נותנו ע"ג

ה"ף: (מח) וה"מ. כפירש"י וכי' הר"ש. אפשר שגם רש"י מודה לפי ה"ף ע"ש: (מט) נותנים כו' חוץ. ירושלמי פ"ו הלכה ג'. ר"י בר כון בשם ר' יוסי מכה שנתרפאה נותנין עליה רטיה. שאינה אלא כמשמרה ר' אבין בשם רבנן דחמן נותנין עליה ע"ג מכה בשבת שאינה אלא כמשמרה א"ר תנחום חוץ מעלי גפני' שהם לרפואה: (ג) ואין נותנין גמי כו'. מתניחין סוף עירובין ק"ג ב' כהן שלקה כו' אצל ללולל מותר מרדכי פ"ק דשבת ס' ט"מ בשם הר"ש וכ"ה שם בגמ' ק"ד א' ולר"י אלא שמעינן כו' וערשי' שם ד"ה דגמי כו' ותוס' שם ד"ה לשמעיעין כו' וע' בהג"א שם ד"ה והטעם כו' וכ"ה בסמ"ג ט"ו ב' מנן צ"ה המולל

שם בדר"ה דחתי: חדשים שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו. ודבריו המחבר הם כפי' ה"ף, שפי' שם בהיפך. וז"ל: הא דקתני נותנין מוך יבש בחדתי והא דקתני אבל לא כחיתין יבשין בעתיקי. וכת' הר"ן: פי' הרב אלפסי ז"ל דחדתי לא מסו ועתיקי מסו.

(מח) כפירש"י בשבת קלד ב ד"ה דחתי, הנ"ל בסקמ"ו. ד' עתיקי לא מסו. וכתב הרא"ש שם פ"ט ס"ג. אפשר שגם רש"י מודה לפי ה"ף ע"ש. וז"ל: ואפשר שגם הוא מודה דעתיקי מעלי לרפואה טפי אלא דמצריך דאותן עתיקי לא נתנו ע"ג מכה פעם אחרת.

(מט) ירושלמי דשבת פ"ו ה"ב [בפנינו כשינוי לשון קצת]: ר"י בר כון בשם ר' יוסי מכה שנתרפאה נותנין עליה רטי' שאינה אלא כמשמרה ר' אבין בשם רבנן דחמן נותנין עליה ע"ג מכה בשבת שאינה אלא כמשמרה א"ר תנחום חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה. ובפנינו בדברי רב אבין ליתא מלת "עלה". אלא גרסינן: נותנין ע"ג מכה בשבת וכו'. וכתב הקרבן העדה: וה"ג נותנין רטי' ע"ג מכה בשבת כ"ה בעירובין פ"י והסמ"ג גורס נותנין עליה ע"ג מכה. ודברי הסמ"ג הם כה"ל שבת מל"ת ס"ה.

(נ) מתניחין סוף עירובין קג ב: כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה. עכ"ל המשנה. אבל צלצול מותר — מרדכי פ"ק דשבת ס' ט"מ [בפנינו: רמ"ה] בשם הר"ש. וז"ל המרדכי: ורבינו משמעון משאנן היתר לכורך צלצול בשבת למי שלקה באצבעו שהרי לא אסור אלא גמי ומשום דמסי. וכ"ה בגמ' דעירובין קד א'. דאיתא שם, דר' יוחנן מתיר לענין כהן במקדש גם בצלצול. ומקשה ע"ז הגמ': ולר' יוחנן אדאשמעינן גמי לישמעיעין צלצול קטן [לישמעינן ונא דמתניחין צלצול קטן דלא חיין וכ"ש גמי — רש"י].

יבש מרפא. ואסור משום רפואה בשבת. ויש להעיר כי זה לפי גי' הסמ"ג בירושלמי: נתן עלי' ספוג מבפנים וקשר עליה גמי יבש מבחוץ. אבל הגי' בפנינו בירושלמי שם: ונתן עלי' ספוג יבש וקשר עלי' גמי מבחוץ. ולפי גי' זו, אין הוכחה מהירושלמי שגמי יבש מרפא, שהרי בכלל לא קשר גמי יבש. ויחזיק מדבריו רבנו בס"ק זה שאין חילוק בין גמי לח ליבש. וכן

10 על מה שמסיים הירושלמי. למדנו כו' ספוג אינו מרפא אלא משמר. כתב בקרבן העדה: דאי מרפא הוא אסור לעשות כן בשבת דכל שהוא משום רפואה אסור אלא מן השפוג ולפנים אלא מפני שהשפוג אינו אלא משמר את המכה שלא תפגע בשום מקום ושלא תשרט כבגדיו. ומה שמסיים הסמ"ג דמהירושלמי מ' "דגמי יבש מרפא". היינו שלכן הוא לא הניח את הגמי יבש מבפנים, מפני שגמי

(נא) רמיה שגפלה מעל גבי המכה על גבי קרקע לא יחזירנה נפלה על גבי כלי יחזירנה ח (נב) באר הגולה
ח רמז'ס נפק נ'.

ביאורי הגר"א

חלק בין קרקע כו' ול"פ ר"י ות"ק משום דנטלה מידים
וערש"י שם וכו' הר"ן נהדיל שם ע"ש ודלא כפי' הח"ה
והרע"ב ותמיה לי שנעלמו ממנו דברי הר"ן: (נב) וע"י
ס' מותר וכו' ואסור. עמ"ל: (נג) כי אם.

גמי מסי ולא צלצול.

אבל כל זה דוחק. לכך כתב ונראה לר"י כו' דכ"ז דחוק
מפני הקושיא דמאי ס"ד דמקשה וכמ"ש ולתי' אתי שפיר.
נראה דכתבו התוס' דגם צלצול אסור, הוא משום קושיית
הגמ' שגם צלצול יהי' אסור במדינה. דאל"כ מה מקשה הגמ'
דלשמעין צלצול. הרי צלצול מותר גם במדינה. ולכן טיימו
התוס' דנראה לר"י דצלצול שרי במדינה. וא"כ לפי"ז הרי
קשה מהי קושיית הגמ' דלשמעין צלצול, הרי צלצול מותר גם
במדינה. ולכן תי' התוס' שקושיית הגמ' היא „דליתני
במתניתין כהן שלקה באצבע כורך לו צלצול בין במקדש בין
במדינה ואם להוציא דם כאן וכאן אסור". ולמסקנת התוס'
קמה הסוגי' כפשטי', שרק גמי מסי וצלצול מותר בין קצר בין
רחב.

(נא) עמ"א סק"ז בשם ש"ל והביאו ב"י, דאם נטל בידים
אסור להחזירה. וכתב ב"י שא"י מנין לו. אבל הוא מתניתין
ערוכה בעירובין קב ב: מחזירין רטי' במקדש אבל לא במדינה
כו'. ובגמ' שם קב ב: ח"ר רטי' שפרשה מעל גבי מכה
מחזירין כשבת ר' יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה
וכו' אמר רב חסדא לא שנו אלא שפירשה ע"ג כלי אבל
פירשה על גבי קרקע דברי הכל אסור. ומדסתמה המשנה
שבמדינה אסור, ולא חילקה בין קרקע לכלים, מ' דבכל ענין
אסור. והיינו משום דהמשנה מיירי בנטלה בידים, נדמיא
דמקדש דנטל בידים כדי לעשות עבודה — ד"א. ולכן אסור
אף אם הניחה ע"ג כלי. ול"פ ר"י ות"ק במתני' — ואסור אף
לח"ק — והיינו משום דהמשנה איירי בנטלה בידים. וערש"י
בגמ' שם בפלוגתא דת"ק ור"י ד"ה רטי' שפרשה, שכתב:
שנפלה ובמדינה קא מיירי ולהכי נקט פרשה שהרי לא נטלה
מדעת. הרי שרש"י פ' דהא שמתיר הת"ק, הוא רק כשנפלה
שלא מדעת. וכי"כ הר"ן בהדיא שם ע"ש. וז"ל: אבל לא
במדינה מיירי שנטלה משם ככוונה. ודלא כפי' הרז"ה
והרע"ב דמתני' מיירי בנפלה ע"ג קרקע. ותמיה לי שנעלמו
ממנו — מהב"י — דברי הר"ן¹¹.

(נב) על מ"ש המחבר שיותר להניחה ע"י עכ"ס, עמ"א
סק"ח שכתב: דוקא במקצת חולי כמ"ש סי"ז וס"א. ועל
מ"ש הרמ"א „ומותר לומר לעכ"ס לעשות רטי' וכו'", כתב
המ"א סק"ט: דוקא כשחלה כל גופו או שיש סכנת אבר דהא

דכ"ז דחקו מפני הקושיא דמאי ס"ד דמקשה וכמ"ש ולתי' אתי שפיר:
(נא) רטיה כו'. עמ"ל בשם ש"ל והביאו
כ"י דאם נטל בידים אסור להחזירה וכו' ב"י שא"י מנין לו
אבל הוא מתניתין ערוכה מחזירין רטיה במקדש אבל כו' ולא

מכה שהוא מוצץ את הליחה. וסיים הסמ"ג שם: ואני רגיל
לפרש דלצדדין קתני אבל לא במדינה גמי יבש מפני שמרפא
וגמי לח מפני שמוציא דם.

וכל זה הדוחק — לומר דהגזירה היא משום הוצאת דם,
ולא משום דגמי מסי — דחקו כמ"ש דומיא דהנך בבות
דפירקין שם¹². דמ' דמשום גזירה דסיפא דכאן וכאן אסור.
והיינו דתנן בעירובין שם בסיפא דהך משנה: אם להוציא דם
כאן וכאן (במקדש ובמדינה) אסור. ולכן ס"ל להג"א ולסמ"ג,
דכשם שבסיפא האיסור הוא משום הוצאת דם, כן ברישא
האיסור במדינה הוא בהוצאת דם. וכמו בכל הבכות במשניות
שם קב ב, קג א, המונות ברישא איסורים החלוקין בין מקדש
למדינה, ובסיפא — דברים שאסורים בשניהם. וכמו ששם
טעם האיסור ברישא הוא אותו טעם האיסור של הסיפא,
כן — סוברים הג"א והסמ"ג — גם כדינו הטעם ברישא הוא
משום הוצאת דם, כמו בסיפא.

ולפי דעת הג"א והסמ"ג — דהאיסור בגמי הוא משום
מרפא ומשום גזירה דהוצאת דם — גם בצלצול ההיתר הוא רק
ברך ורחב דאין מוציא דם, וכמ"ש ושם. אבל דברי התוס'
א"א לפרש כן דמה שנתפקו אם צלצול אסור דהא בגי' והא
קמ"ל דגמי מסי וכמ"ש הסמ"ג בעצמו. נדו"ל התוס' שם
בדי' לשמעין: אי צלצול אסור במדינה פריך שפיר
לישמעין צלצול דבמקדש מותר ובמדינה אסור אבל נראה
לר"י דצלצול שרי במדינה וקשיא דאם כן מאי פריך ומפרש
ר"י דפריך הכי דליתני במתניתין כהן שלקה באצבע כורך לו
צלצול בין במקדש בין במדינה ואם להוציא דם כאן וכאן
אסור. וא"א לפרש דהא שנתפקו התוס' — אי צלצול אסור
הוא משום הוצאת דם — כמ"ש הסמ"ג. דהא התוס' כן
גורסים בקושיית הגמ' שם על ר"י: אדאשמעין גמי לשמעין
צלצול. ולפי"ז הרי גם גורסים בתי' הגמ': הא קמ"ל דגמי
מסי. והיינו שגמי מסי. הרי מוכח מגמ' שם, שטעם האיסור
הוא רק משום דמסי. ולא משום הוצאת דם. וכמ"ש הסמ"ג
בעצמו שכ"מ מגמ' דזבחים שם, משום שהגמ' אומרת שם:
הא קמ"ל דגמי מסי.

ואפ"ל לדבריהם דהא שהסתפקו התוס' אם בצלצול אסור
הוא, משום ד"ל דצלצול גמי מסי. והא דאיתא בגמ' „דגמי
מסי", ה"ק דגמי גמי מסי. אבל אין כוונת הגמ' שרק

הסיק באליה רבה אות כ"ו וע"ע מש"ש בזה.

11 בביאורי הגר"א כת' כאן: קלד ב. וכתב הדי"א שזו ט"ס ואין
מקומו כאן. ומקומו בריש ס"ק זה. וזה מראה מקום על מ"ש
בהג"ה: ואין נותנין גמי על המכה שהוא מרפא. וע"ז ציין רבנו,
שמקור דין זה הוא בשבת קלד ב. דאיתא שם: נותנין ע"ג המכה מוך
יבש וספוג יבש אבל לא גמי יבש וכו'.

12 גם בעולת שבת אות ל' ובאליה רבה אות כ"ו הביאו הוכחה
לדברי השבלי לקט ממתי' דעירובין שהביא רבנו. ובספר תורת
שבת אות ל"ב כתב: והר"י שהביא העו"ש מעירובין דף ק"ב יש

לדחות דאיירי שנטלה במזיד והניח ע"ג קרקע אבל אם נטלה במזיד
והניח ע"ג כלי הוי ל"י כאילו הוחלקה בעלמא כמ"ש שרש"י ד"ה לא
שמיע ד.י. אולם רבנו סובר. שכן ישנה ראי' מהמשנה הגיל. וזה
משום ד.ל. חילקה בין קרקע וכו'. וכמ"ש בפנים. ובשערי הציון
סק"ד כתב: ובאמת דברי הרע"ב נובע מהר"ם כפי' המשנה שגם
הוא כתב כן וכי"כ ג"כ הרשב"א בחידושי' על ביצה להקל בזה.
ובמשנה ברורה סק"ב כתב: וכי"כ שנפלה הרטי' מעצמה אבל אם
הסירה במתכוין אסור להחזירה ויש חולקים ומתירים בזה ואפשר
דכשהסירה ע"מ לחקן יש לסמוך עליהו להקל.

באר הגולה

ט עירובין ע"ס.
 י סמ"ג נ"ט.
 הירושלמי פ"ו דשנה.
 כ משנה פ"ג דעדות
 ו' הרמב"ם נפ"י
 מה"ט.
 ל ע"ס דמפרש לה
 שמואל שנה ק"ו.
 מ ע"ס ק"ט.
 נ ע"ס קמ"ו משנה.
 ס ע"ס נ"ד דרייתא.
 ע ע"ס גמרא.
 פ ע"ס.
 צ ע"ס.
 ק ע"ס קמ"א משנה
 ודמפרש לה א"י.
 ר נכרות ל"ו דרייתא
 וסמ" הרמב"ם נפ"י
 מה"ט.

וע"י עוב' כוכבי' מותר להניחה אפילו בתחלה. ה"ה: ומותר למר לעונד סוכנים לעשות רטיה על מכה
 או מנורה (א"ו הארוך) ואסור לימן עליה אפר מקלה דמפרש (ג) כ"א ע"י עונד סוכנים (מרדכי פרק מ'
 שלום): כו ט מגלה קצת רטייה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנחה ורטייה
 עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח: כז ימכה שנתרפאה נותנין עליה רטייה שאינו אלא
 כמשמרה: כח כ המפסיד שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה בדרך שהרופא עושים
 שהם מתכווני' ברפואה להרחיב פי המכה ה"ו חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת
 הרופא ואם הפיסה כדי להוציא ממנה הליחה שבת ו הרי זה מותר: כט ט מי שנגפה ידו
 או רגלו צומתה ביין כדי להעמיד הדם אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק ויש בו משום
 רפואה ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור: לו נמי שנשמש פרק ידו או רגלו
 ממקומו לא ישפשפנה הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא
 נתרפא: לא ט צפורן שפרשה וציצין שהם כמין רצועות דקות שפירשו מעור האצבע
 סביב הצפורן אם פירשו רובן ע כלפי מעלה ומצערות אותו להסירן ביד מותר בכלי פטור
 אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת פ (נד) ופירש רש"י כלפי
 מעלה כלפי ראשי אצבעותיו צ ור"ת פירש דהיינו כלפי הגוף וצריך לחוש לשני הפירושים:
 לב ק החושש בשיניו לא יגמע בהם חומץ ויפלוט אבל מגמע ובוזע או מטבל בו כדרכו ר

ביאורי הגר"א

נ"ע: (נד) ופירש רש"י כו' ור"ת כו'. עין
 נדה י"ג א' וע' מוס' ע"ס וע' נפ"י דנכרות מ"ה א'

ברכת אליהו

בכבוד — למטה מן הפרק וחתכה כשר. ופירש"י בד"ה
 למטה: דהיינו לצד הצפורן שמחוברין כולן וחתכה שיהו
 (מסולקים) [מחולקין] כשר. הרי דלצד הצפורן קרי למטה.
 וכפירש"י בשבת הנ"ל. אלא שבגמ' שם קרי ליה למעלה מן
 הפרק. ועיין ר"ג ר"ש ד"ה למהלך, שכת': למעלה דברייתא
 היינו למטה דמתניתין. ועיין נזיר ב ב ומ"מ הסוגיא שם
 כרש"י. נכתב הד"א: ט"ס הוא וצ"ל נזיר נ ב דפרין הגמ' על
 חזק' דס"ל מלא תרוד רקב הוא מלא פיסת היד דהא תנן
 דמלא תרוד ישנן מעיקר אצבעות ולמעלה ומשני חד שיעורא
 הוא א"ל ר"ש לר"פ ממאי דהאי מקשרי אצבעותיו ולמעלה
 לראש (פי' כלפי ראשי אצבעותיו) דילמא למטה מדיד'
 דהו"ל פיסת היד (פי' דילמא למטה דקרי עיקר אצבעות
 שמחובר ליד ולמעלה דקאמר היינו לצד הגוף עתו"ס שם) הרי
 דפשטא דסוגיא דפרין הגמ' לחזק' ותירוצא דחד שיעורא
 הוא אזיל הכל כסוגי' דרש"י דלמעלה קרי לצד ראשי
 אצבעותיו ואף לפי מאי דפרין הגמ' מאי כו' לא פריך הגמ' רק
 דילמא למטה דיד' דאזיל על פיסת היד בזה הוא דאמרין

מירוח רטי' מלאכה דאורייתא היא דחייב משום ממחק ואסור
 כמ"ש בס' ש"ז ס"ה.

(ג) צ"ע.
 (נד) [בשבת צד כ איתא: תניא ר"ש בן אלעזר אומר צפורן
 שפירש רובה וציצין שפרשו רובן ביד מותר בכלי חייב חטאת
 וכו' ה"ק פירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא
 פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת אמר רב
 יהודה הלכה כו' שמעון בן אלעזר אמר רבה בר בר חנה אמר
 ר' יוחנן והוא שפרשו כלפי מעלה ומצערות אותו. ופירש"י
 בד"ה כלפי מעלה: לצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערו
 ל' טפי. ור"ת שם בתוס' ד"ה והוא מפרש שכלפי גוף קרי
 כלפי מעלה. ועיין בגדה יג א. דאיתא שם — לענין אחוז
 באמה ומשתיין — אמר ר' יוחנן גבול יש לו מעטרה ולמטה
 מותר מעטרה ולמעלה אסור. ושם הפירוש, „למעלה“, לצד
 הגוף. ועיין תוס' בשבת שם הנ"ל, שר"ת הביא רא' מגמ'
 דגדה הנ"ל לשיטתו, שכלפי גוף קרי כלפי מעלה. ועיין בפ"ז
 דבכורות מה א במתניתין. דתנן שם — לגבי מומים הפוסלים

דשכות הוא וצ"ל דמיירי דכשלא חלה כל גופו עכ"ל. וכפמ"ג שם
 חמה על המ"א. וז"ל: לא הבינותי זה לדריעה הג' שם אסור בחולה
 כל גופו באין סכנת אבר דאסור ע"י ישראל כי אם בשינוי. וקושיית
 הפמ"ג היא מפני שפירש מה"א מחיר אף בלי שינוי. אבל לפי
 מש"ל שם' מדבריו הרמ"א שם' ישראל אסור לא בשינוי אלא
 תמימה הפמ"ג. ואח"כ דאיתו' שגם באלוהי רבה אות כ"ט כתב על
 קושיית המ"א כעין מ"ש הפמ"ג, וז"ל: ולא קשה מידי' על רמ"א
 דס"ל לעיל דוקא ע"י שינוי מותר. ונראה שרבונו לא ניחא ל' לומר
 כפ' המ"א — דכאן מיירר בדלא חלה כל גופו. וזה מפני
 שהרמ"א סתם, ולא כתב שדין זה הוא רק כשלא חלה כל גופו.

13 בסעיף י"ז הוכחו דעות שאף בלי סכנת אבר מותר ע"י ישראל
 בשינוי. ושם בסקמ"א כת'. שדעת המחבר שכן הוא עיקר. ושם כת'
 שאם אין עכו"ם מותר לכו"ע ע"י ישראל בשינוי. ומדברי הסמ"ג
 באשל אברהם סק"ל מ' שמפרש שמה שאסור הרמ"א כאן הוא בלא
 שינוי. אבל רבנו לא ניחא ל' לפרש כן. וזה מפני שהרמ"א סתם
 וכתב שאסור „כי אם ע"י עכו"ם“, מ' שע"י ישראל אסור אף ע"י
 שינוי. ולכן כתב רבנו: צ"ע. והיינו דזה לא כמ"ש בסעיף י"ז. וגם
 בתורת שבת אות ל"ד כת'. דמדלא כתב הרמ"א שום היתר דרש"י ע"י
 שינוי, מ' דלא מהני שינוי.
 ובמ"א סק"ל כתב על דין הרמ"א: וצ"ע דלפמ"ש ס"י מותר

החושש בגרונו לא יערענו בשמן (נה) אבל בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא: לגשגונח מותר לינק חלב מהבהמה דבמקום צערא לא גזרו רבנן ה (נו) ויא שאם אין לו אלא צער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת: לד א (נו) לא תיקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה: לה ב מותר לאשה לקלח מהחלב כדי שיאחזו התינוק הדר ויניק. הג"ה: אכל אסור להחזי מחלצה על מי שגוף בו רוח רעה דלית בו סכנה (כ"י נשם שנוי לקט): לו ג אין לועסין מצטרכי (ועין סי' ק"ג פירושו) (נה) ולא שפין בו השינים לרפואה ואם משום ריח הפה מותר: לז ד כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה אע"פ שהם קשים (נט) לקצת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה עביר אפילו הכי שרי וכל

ביאורי הגר"א

ומ"מ הסוגיא שם כמ"ל: (נה) אבל בולע כו'. לשון הרמב"ם שמן הרבה ומפרש מ"ש נותן לתוך חנינין ל"ד אלא משום דלן דרך לגלוע שמן הרבה כי אם על ידי חנינין ולמד זה ממומן כנ"ל: (נו) ויא. ימזם קי"ד א' וכפי' ר"ת שם וס' הלשונה ס"ל דהתם איירי ג"כ

ברכת אליהו

ר"ת. ומ"ש התוס' מכתובות. היינו דאיתא שם: תניא ר' מרינוס אומר גונח וכו'.

וס' הראשונה ס"ל דהתם ביבמות — שאבא שאול אומר בשבת — איירי ג"כ בחולה. וסוברת דאבא שאול פליג אר' מרינוס שכתובות הנ"ל — שמתיר בגונח לינק משום צער. והלכה כר' מרינוס כמו שפסק ר' יוסף בכתובות שם: אמר רב יוסף הלכה כרבי מרינוס. וראי' — דאיכא מאן דפליג אר' מרינוס — מדקאמר שם, "הלכה" מכלל דאיכא מאן דפליגי עליה. והיינו אבוא דשמואל ביבמות הנ"ל — כ"כ ר"י בתוס' ביבמות שם ובתוס' בכתובות שם ד"ה גונח. וכ"כ הר"ף בשבת קמה א. ועמ"א.

(נו) [בבאה"ג סק"א ציין: שבלי לקט בשם תוספתא. וכ"ה בב"י. וזה] בתוספתא בשבת סוף פרק עשירי הי"ד: לא תקל אשה מדדיה ותחליב לתוך הכוס או לתוך הקערה ותניק את בנה.

(נח) לשון התוספתא בשבת פ"ג ה"ז בסס. דאיתא שם: אין לועסין [מוסתכין] בשבת אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אם מפני ריח הפה ה"ז מותר לא [יטון] אדם סם יבש בשניו אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אם מפני ריח הפה הרי זה מותר. ודברי המחבר הם מלשון הטור. ועב"ח [שהביא] התוספתא הנ"ל. וכתב: וכ"כ הרמב"ם בפכ"א אין לועסין את המסטיכי ואין שפין את השיניים בסם בשבת בזמן שמתכוין לרפואה ואם נתכוין לריח הפה מותר ואינו יודע למה שינה רבינו לכתוב ולא שפין בו השיניים דמשמע דמצטרכי קאמר דאין שפין וצ"ע. עכ"ל. וכתב בכף החיים אות יר"ב: ומיהו לענין דינא לא נפק"מ מידי דכל שהוא לרפואה אסור דגורין משום שחיקת סמנין].

(נט) [לקצת דברים] כצ"ל — מ"א סקמ"ב. וכמ"ש בשבת קי א. [דתנן שם קט ב: כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכו'. ובגמ' שם קי א: לאיתויי טחול לשיניים] (ואע"פ שקשה לכני

למעלה הוא לצד הגוף אבל אי מיירי באצבעות הוי למעלה סתמא לצד ראשי אצבעות. וכפרש"י. עכ"ל הר"א. וגם בהגהות וחיידשים בן אריה כאן כתב. שמ"ש בביאורי הגר"א "נזיר ב כ", הוא ט"ס. וצ"ל: נזיר ג ב].

(נה) לשון הרמב"ם בפכ"א מה' שבת הכ"ד: אבל בולע הוא שמן הרבה ואם נתרפא נתרפא. ומקור דין זה הוא בברכות לו ב: החושש בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך חנינין וכולע. ומפרש הרמב"ם מ"ש בגמ' שם שנותן לתוך חנינין, לאו דוקא. אלא משום דאין דרך לבלוע שמן הרבה כי אם ע"י חנינין. ולמד זה מחומץ כנ"ל. [וזה"ל ה"ב: נראה מדבריו (של הרמב"ם) שהוא מפרש דכי קתני אבל נותן שמן הרבה לתוך חנינין וכולע לתוך חנינין ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט ועיקרא דמלתא הוא לומר שיכלע שמן הרבה ולא יפלטנו ולא ישהנו בגרונו דתו ליכא הוכחה דלרפואה קא מכין. [והוסיף הר"א: וזה דלא כהתוס' שם דס"ל דכלא חנינין אסור אפי' בלא שהיי' ע"ש. עכ"ל. ועיין בעולת שבת אות ל"ה ובאליה רבה סקל"ה ומשנה ברורה. סק"ג].

(נו) [בבאה"ג סק"א ציין לתוס' ביבמות קי"ג. וזו ט"ס. כי זה] שם קיד א. דאיתא בגמ' שם: אבא שאול אומר נהגין היינו שיוניקים מבהמה טהורה ביו"ט היכי דמי אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי ואי דליכא סכנה אפי' ביו"ט אסור לא צריכא דאיכא צערא וקסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזרו כיה רבנן. ומ"ש המחבר, "ויא כו'", הוא כפי' ר"ת שם בתוס' ד"ה שבת. [קשה דאמר' בפרק אע"פ (כתובות ס א) גונח יונק חלב בשבת קסבר מפרק כלאחר יד הוא ומשום צערא לא גזרו רבנן והכא אסר ליה בשבת וכו' ואמר ר"ת דהתם מחמת חולי והכא מחמת רעב וכו'. וכ"כ התוס' בכתובות ס א ד"ה גונח בשם

14 מדבריו המחבר שהביא רק בדעת הי"א שכו'. צער של רעב אסור לינק מהבהמה בשבת. מוכח שהמחבר נקט כדעה הראשונה. שאף בצער של רעב מותר לינק חלב מהבהמה. ובפנים הבאנו ודירצו של הר"ף בשבת קמה א. ובעל המאור

באר הגולה
ש' ממוט' ס' והניחו
הר"ף נפקי כ"כ
דעת.
ת' מוספות ציטוט
ק"ג כס' ר"ת ופמ"ג.
א' ע"ל כס' תוספתא.
ב' ר"ב.
ג' תוספתא כמנהג
הר"ף והר"ש פ"ד
דשנא רמב"ם נפכ"ל.
ד' שנת ק"ט משנה ונמלא.

כתב ליישב את הסתירה המובאת בפנים מגמ' ר"ת ביבמות אגמ' בכתובות — כעין תירוצו של ר"ת. אלא שדבריו ר"ת המובאים בתוס' הוזכר דהא דהתירו בכתובות ביו"ט היינו [מחמת רעב]. ובעל המאור כתב, דהא דהתירו שם היינו. כגון שתאורו מושלת עליו

באר הגולה

ה טור ממעשות
הגמלה ולרענו וללמלא
דנקט לאו דוקא.
ו מרדכי ספ.

שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה (ס) ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא ה (סא) אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. הג"ה: (סב) וכן אם נפל למשכנ שרי (צ"י): לח ו (סג) מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי

ביאורי הגר"א

אם. ואף דברים האסור לנרית מותר לו כגון מלאכה גמורה ע"י עונד מוכנים וכ"ש דבר המותר לנרית. מה"ל: (סג) מותר לאכול. נלמד מקל"ו ואם משום כו' כיון

וכמס"ט ק"י א': (ס) ודוקא כו'. עמ"ל: (סא) אבל אם כו'. עין חוט"י י"ח א' ד"ה ומתפלת כו' ו"ל כו' ועמש"ס מהתוספתא וע' סל"ח: (סב) וכן

ברכת אליהו

הוא עושה לרפואה. נדהיינו כדי לחזק מזגו — לשון המשנה ברורה סק"ב. וכתב המחצית השקל: וא"כ אין חילוק בזה בין בריא לחולה וע"ל בזה אורחא דמלתא נקט דסתם חולה ש"ל מיחוש עושה לרפואה וסתם בריא אין כוונתו כ"א לערבון ולצמאון. ועב"י ותורת שבת אות מ"ט.

(סא) עין חוט"י א' ד"ה ומתפלת כו' ו"ל כו' ועמש"ס מהתוספתא וע' סל"ח.

(סב) ואף דברים האסורים לבריא מותר לו כגון מלאכה

מעיים — רש"י) וכרשינין לבני מעיים (ואע"פ שקשה לשיניי וכו') סד"א כיון שקשים לאדם לא אורח"י למילכיהו אי לא לרפואה שיש בהם ומוכתא מילתא וניתסר קמ"ל — רש"י). וכ"כ הב"ח ועולת שבת אות מ"א והוכיחו כן מהגמ' הנ"ל. וכ"כ התוספתא שבת אות ס"ב. וכ"ה בשו"ע הגרש"ז סעיף מ"ג. ועין תורת שבת אות מ"ז. וכ"ה בשו"ע משנת שכ"ז.

(ס) עמ"ל סק"ג. שהביא כמה ראיות שאף כבריא אסור אם

הוא מתאור לאתור דבר הרבה. ובמלחמות שם השיג על דברי רבנו המאור. וכתב: לא מחזור ולא נכון ולא הרעת סובלתו שלא היו רבותינו מתירין איסור שבות קרוב נמי לאיסור תורה משום תאוות בעלי התאוות שלא מחמת צער חולי וכו'. ועל פי דברי המלחמות השיג המ"א בסק"ל על המחבר. וז"ל: צ"ע דאדרכה לסברא הראשונה אף ביו"ט אסור משום רעבון כמ"ש במלחמות דמשום תאוות המאכל אין מתירין שבות ולי"א משום רעבון ביו"ט שרי ובשבת לכ"ז ע"ש אסור.

ורבנו הסביר שרעה הראשונה סוכרת כר"י בתוס' שם וכר"ף. שיש מחלוקת בין אבא שאול ור' מרינוס, והלכה כר' מרינוס. ולפי"ז אין חילוק בין שבת ליו"ט. והר"א פירש בדברי רבנו, שסובר כמו המ"א. ובקדמת ר' ישראל משקלאו לביאור הגר"א לאור"ח אות י' כתב: כשמציין עין מ"א או עט"ז הוא שתמצא חילוק בשיטתם משיטתו ואם שלא חידש רבינו במקום ההוא רק מציין עמ"ל או ט"ז הוא מסכים לדבריהם. ולפי"ז יוצא שאכן — אחרי שרבנו הסביר את הסברא הראשונה — כתב "עמ"ל". כוונתו שתמצא חילוק בשיטת המ"א משיטתו של רבנו. וגם אין שום רמז בדברי רבנו שאוסר רעבון כשבת ועאכו"כ ביו"ט.

ולכן נראה יותר לפרש, שרבנו רק הסביר את שיטת הסברא הראשונה. אבל בענין זה — שיוצא שלדעה הראשונה מותר אף ברעבון — לא השיג רבנו כלום על המחבר.

ועל הא שהמ"א הוכיח מדברי המלחמות שאסור, כתב התורת שבת אות מ"ג שאין הוכחה מדברי המלחמות שאוסר בצער של רעב. וכל השגות על המלחמות על בעל המאור היא רק על מ"ש בעל המאור, שיותר ביו"ט גס כשאין לו צער של רעבון ממש ורק מתאור לדבר הרבה. וע"ז השיג המלחמות דמשום — תאוה של בעלי התאוות, לא היו מתירים שבות. אבל במקום של צער ממש גס ככל המלחמות מודה דרש. והוסיף בתורת שבת: וזהו שכתב סתמא בספר נותר אדם דמשום צער שרי מבלי לומר צער של חולי וכו'. וסיים בתורת שבת: וגם כרמכ"ס פכ"א הי"ד כתוב סתמא דמשום צערא שרי וכתב עליו המ"מ שד"ן זה מבואר בארוכה ברי"ף בפ' חציא. ובמפ"ס מורסא אין מי שיאמר דצער של חולי הוא, וכדוראי צער של רעב גדול יותר מצער של מורסא אפ"ה שרי. עכ"ל.

וכעין חירוצו של התורת שבת, כתב גם התחמד משה אית י"ג, וסיים: והאפשר בצער של רעב מורה (המלחמות) ואם אין רא"י לדבר זכר לדבר מ"ש ההימ"כ בפ"ה המשוניות פסחים גבי חזקי' גזו ספר רפואות דצער של רעב אין חולי גדול מזה. וע"ע משי"ש בזה.

ואח"כ ראיתי שגם באליה רכה אות ל"ז כתב בקיצור כדברי התורת שבת והתחמד משה, וז"ל: ואפשר לחלק בין תאוות המאכל

לרעבון. ומדברי התוספתא שבת אות נ"ג נראה שסובר, שגם הרעה הראשונה סוכרת כמו הי"א ועמש"ס בזה.

15 איתא בשבת יח א': ...ומניחין קילור ע"י העין ואיספלינית על גבי מכה (ע"ש עם חשיכה) ומתפראת והולכת כל היום כולו. וזו תוספתא בשבת פ"א הי"א. ובתוס' שם ד"ה ומתפראת כו' כתבו: וא"ת הא דאמר בפרק שמונה שרצים (קח כ) שורין קילורין מע"ש ומניח תחת העין בשבת וא"כ בשבת נמי שרי להניח וי"ל לקמן מיירי באדם בריא ואינו מניח כעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג וליכא למיחש לשחיקת סממנים והכא מניח כעין לרפואה ולא שריא אלא מע"ש.

וס' ק'ה מצויין על מ"ש המחבר: אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. ולכאורה כוונת רבנו להביא משם הוכחה, שבאדם בריא מותר. אבל נראה שאין הדבר כן. שהרי בסק"ס ציין רבנו לדברי המ"א בסק"מ — שאם מכין לרפואה אף באדם בריא אסור. ולכן נראה דהא שציין רבנו כאן לעיין בדברי התוס' אין כוונתו להוכיח שכבריא מותר, אלא להוכיח שאם אינו מתכוין לרפואה מותר. וכמ"ש התוס'. באדם בריא ואינו מניח כעין לרפואה. ומוכח שם מניח כעין לרפואה אסור אף באדם בריא. וגם המ"א הוכיח כן מדברי התוס' הנ"ל.

ומ"ש רבנו "ועמש"ס מהתוספתא". פירש ברי"א שכוונת רבנו היא כדלקמן: שלעיל הבאנו שהדין של קילור המוכח בשבת יח א', הוא מהתוספתא. וכוונת רבנו שהדין של נתינת קילור בע"ש הובא בס' רנ"ב ס"ה. אלא ששם הביא המחבר, שזה רק בעבה. וזה דלא כדעת תוס' הנ"ל. אלא כתי' הרא"ש שם פ"א סל"ג. שהרא"ש תירץ — קושית תוס' הנ"ל — שיש חילוק בין קילור עב לרק. שבקילור עב בשבת אסור להניחו על העין. גזירה משום שחיקת סממנים או שמא ימרח. וכל ההיתר הוא כערב שבת. ובצלול אף בשבת מותר להניחו ע"י העין. ורבנו שם בסק"כ ציין לדברי הרא"ש, וראה משי"ש בהערה 2.

ופי' הד"א הוא דוחק גדול. כי רבנו לא הזכיר סימן רנ"ב, ולא רמז כאן החילוק בין עב לרק. וגם שם בס' רנ"ב לא רמז רבנו לתוספתא זו. ומה גס שבתוספתא אין שום חידוש יותר ממ"ש בגמ' דשבת יח א', ובגמ' ולכן נ"ל שכוונת רבנו לחוספתא בשבת פ"א ה"ז שהזכיר כסקני"ל. דשם איתא: אין לרשק (מסתכין) בשבת אימתי בזמן מתכין לרפואה וכו'. הרי מפורש בתוספתא, שהאיסור הוא רק כשמכניח לרפואה. וזהו שסיים רבנו "ועיין סעיף ל"ח". היינו ששם כתב המחבר: מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול. וגם שם הטעם הוא כמ"ש רבנו בסק"ג. כיון דלאו לרפואה הוא. וגם שם כת' רבנו שזה

להנעים הקול: למי אין עושין אפיקטויון (פי' הענין אפי' טפי זין כלומר להנעים עוף המזון)
דהיינו גרמת קיא אפי' בחול משום הפסד אוכלים ה (סד) ואם מצטער מרוב מאכל בחול
מותר אפי' בסם (סד) ובשבת אסור בסם ומותר ביד: מ"ט החושש במיעו מותר ליתן
עליהם כוס שיערו ממנו חמין אפי' שעדיין יש בו הכל: מא"י מי שנשתכר שרפואתו
לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן (ומלח) מותר לסוכם בשבת: מכ"ג אין מתעמלין דהיינו
שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע ל (סד) ואסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא
מה"ש. ל"ט עס נחמ"ס.

ביאורי הגר"א (סד) ואסור לדחוק. קכ"ג אסורי ינוקא כו' ופ' כר"ג
ללא לרפואה. שס: (סד) ואם מצטער. כמ"ט קכ"ט
והא קענר מר נו': (סד) ובשבת. גמ' שס:

ברכת אליהו

משום כל תשחית. (סד) תנן בשבת קמ"א: ...ואין עושין אפיקטויון
(להקיא רש"י). ובגמ' שם עמוד כ': אמר רבה בר בר חנה
אמר רבי יוחנן לא שנו אלא בסם אבל ביד מותר.
(סו) שבת קכ"א: אסורי ינוקא רב נחמן אסיר ורב ששת שרי.
ופירש"י בד"ה אסורי: להחליק סדר אבריו כשהוא נולד
אבריו מתפרקין וצריך ליישבן. ודברי המחבר הם כדברי
הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת הל"א. וז"ל הרמב"ם: ואסור
לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי שלו שמא יכא
להשקותו סמנין המשלשלין. ועפ"י דברי המ"מ שם פסק
הרמב"ם כרב נחמן. (וז"ל המ"מ: זה לא מצאתי מכוואר אפי'
יהי פירוש לאסורי ינוקא שזכרו בכל הכלים (שבת קכ"ג)
ויפסוק רבינו כמאן דאוסר והביאנו לזה לפי שלא מצאתי
בחיבורו דין אסורי שהזכרתי וא"כ הוא יש לתמוה למה לא
פסק כר"ש דשרי וצ"ע. וגראה שקושיית המ"מ היא
שהרמב"ם הו"ל לפסוק כרב ששת עפ"י הכלל שרב נחמן ורב
ששת הלכה כרב ששת באיסורין. וראה באנציקלופ"ט ש'
ערך הלכה עמו' ש"ד ובציון 905 שם). ואפשר משום
דהאידינא לאו אורחיה ואף רב נחמן (נ"ט). וצ"ל: רב
ששת — ד"א מודה, כמש"ש דאיתא שם: אמר רב נחמן
מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטויון בשבת ורב ששת

העכו"ם אסור לחולה לאכול הדבר המרפא שעשה הנכרי. והמ"א
בסקמ"ד כתב. שכונת הרמ"א שמונת לחולה. לאכול ולשחות
אפי' ישראל אתר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות. וגם
כשרות הרב"ז חלק א' סי' אלף ס"ה כתב. שלדעת הרמב"ן בתורת
האדם הנ"ל, מותר לחולה לאכול כל דבר שמרפא אף אם נעשה ע"י
ישראל. וגם רבנו מפרש שם בדעת הרמ"א — וכחב שזה עפ"י דברי
הרמב"ן בתורת האדם. וטעם הדבר הוא — כמו שהזכרנו רבנו כאן
— שכיין שהותרה לו אמירה לנכרי. כ"ש שמונת לו לאכול דברים
המותרים לכריא, וכו'.

המשנה ברורה בס"ק קכ"א כתב: ואע"ג דפסקינן לעיל סעיף י"ז
כדעה ג' דשכות שיש בו מעשה אסור ע"י ישראל ואינו מותר כי אם
ע"י שניו צ"ל דשאני התם שמיייר במלאכות רבנן או כדברים
שמחוי צ"ל מלאכה אבל הכא דאין בזה משום סרך מלאכה דהא
לכריא מותר ורק למי שיש לו מיחוש גזרו משום שחיקת סממנים
בחולה גמור לא גזרו נרדכי' וכ"מ בביאורי הגר"א בשם תורת האדם
להרמב"ן וכן מצדד להלכה בספר סי' מאיר ע"ש שהאר"ק (בה)
עכ"ל. והוסיף ע"י בשער הציון סקפ"ט: ומיושב בזה קושיית ה"ט
שנשאר בצ"ע על הכ"י והרמ"א ועיין בפמ"ג שם הוא נשאר
בקושיא על דברי המ"א כמה שמסכים עם הרמ"א ולדבריו דברי
הרמ"א בזה סותר לפי המכוואר כסעיף י"ז בדעה שלישית שהיא
העיקר אבל לדברי הרב"ז נוחא הכל. עכ"ל. וע"ע מה שהאר"ק

נלמד מדין מצטעי. וכו'.

16 ז"ל הרמב"ן בספר תורת האדם סוף שער מיחוש: אבל מיחוש
שאין בו חולי ואין אדם חולה ממנו אלא מתחוק והולך ככריא בשוק
בזה לא הותרו שבות כלל ואפי' ע"י ארמאי ולא עוד אלא דברים
שאין בהם משום מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שחיקת
סממנים. ובדברי הרמב"ן אלו לא נזכר בפירוש הק"ו שכתב רבנו.
ובספר קצות השולחן בבדי השולחן סימן קל"ד אות ו' כתב. שכן
אפשר ללמוד מדברי הרמב"ן, ממש"ש, ולא עוד אלא אפי' דברים
שהן מותרין לבריאם אסורין לו כל היכא שמעשיו מוכיחין
שרפואה הוא מתכוין. הרי שדברים שניכרים שהם לרפואה, קל
מאיסור אמירה לנכרי. ולכן אסור רק למי שיש לו מיחוש בעלמא.
ולמד מהדין שחולה שאין בו סכנה שפול למשכב — שמונת
לעשות לו מלאכה גמורה ע"י עכו"ם — כ"ש שמונת לאכול
מאכלים המרפאים המותרים לאדם בריא. היינו כ"ז שאינו מתכוין
בפירוש לרפואה לפי דעת המ"א בסקמ"ג — לשון שער סקפ"ג.
ובפירוש דברי הרמ"א כאן ואיך הדין להלכה הפוסקים.
הכ"ח כתב, דהא שהותר כאן הרמ"א, רצונו לומר דשרי ע"י א"י
וכו'. והיינו שאם עושים צרכיו ע"י נכרי מותר לחולה לאכול
המאכלים המרפאים אותו. ובכה"ג ליכא חשש שמא ישחוק
סממנים, היות ולא הותרו לו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל.
והב"ח והט"ז בסקכ"ה סוכרים, שאף כשעושים צרכי החולה ע"י

באר הגולה

מ' אגב שיעור מלי
ד'רמ"ס מור וסנא
כלן ונפאלו נכ"מ.

הרע"י: מ' מ' מותר לכפות כוס מים חם על הטבור ולהעלותו נ' (ס' ו'להעלות אונים) (ס' ב'ין
ב'יד ב'ין בכלי' ולהעלות אונקלי (ס'ט) דהיינו תנוך שכנגד הלב שנכפף לצד פנים ס' (ע' שכל
נ' ע"ז כ"ס ופ"י רש"י ג'יד' האמן שפעמי' יורדים למטה ומתפרקים להמ"ס. * (ס'ט) (ס'ט). ס' הרמ"ס נפקי כ"ל.

ביאורי הגר"א

איסור אלא כמ"ש משום דמורף זרף ור"ל משום סכנה ואין
ענין לשנת וג' (ניד) [נכלי] במקום נסס:
(ס'ט) דהיינו תנוך. רש"י ס' נל"א ועיקר:
(ע' שכל"א מאלו. כמ"ש נס"י ועמ"ש:

כמ"ש. ולפי' נחל מ"ש המוס' שס וקשה דמייח לה כו'
ולפי' הרמ"ס נחל דמיי לה: (ס'ט) ולהעלות
אונים. ע"ז כ"ט א': (ס'ט) ב'ין כו'. כמ"ד ס'ט
שידוע דפוסק נכ"מ כמ"ד ומפ' מ"ש אכל לא ניד ללו משום

ברכת אליהו

דאמרי שם. דאיתא שם בהמשך לשון הגמ': תני רב שמואל
בר' יהודה ביד אבל לא בסס (הואיל ואפשר ביד — רש"י)
איכא דאמרי בסס אבל לא ביד מ"ט מורף זרף. ודברי המחבר
הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פכ"א הל"א, שידוע דפוסק
בכל מקום כאיכא דאמרי. ורש"י מפרש מ"ש, "אבל לא
ביד". היינו משום איסורא. וז"ל: עושה חבורה ויש חילול
שבת יותר. אבל הרמב"ם מפרש מ"ש, "אבל לא ביד", לאו
משום איסורא, אלא כמ"ש משום דמורף זרף. ור"ל משום
סכנה. ואינו ענין לאיסורא. ומ"ש הרמב"ם, "בין ביד" כוונתו
שאין איסור מיוחד לשבת ביד. והא דכתב הרמב"ם, "בין
בכלי", ולא כתב, "בין בסס" כמ"ש בגמ', משום שג' בגמ'
שם, "בכלי" במקום, "בסס".¹⁷
(ס'ט) רש"י שם בלישנא אחרינא ועיקר. [בסס"ז הבאנו
דברי הגמ' בע"ז כט א: אריב"ל מעלין אונקלי בשבת מאי
אונקלי אמר רבי אבא איסורומא דליבא וכו'. וכתב שם רש"י
בד"ה איסורומא: דופני כשר שתחת הלב והוא טרפשא
לישנא אחרינא תנוך שכנגד הלב שקורין ניקלא ופעמים
שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזהו עיקר. עכ"ל.
(ע' כמ"ש בסעיף י"ז ועמ"ש ש"י).

התם לא אורחיה הכא אורחיה. הרי דמבידי דלאו אורח'!
מודה רב ששת דאסור. ולכן האידנא דלאו אורח'! לאסובי
ינוקא, גם לרב ששת אסור. ולפי' הרמב"ם נחל מ"ש התם'
שם ד"ה אסובי. שהתוס' שם הקשו: וקשה דמייח לה מאין
עושין אפיטויזין שהוא תיקוני גברא כדפירש בקונטרס הוה
לי' לאתויי מסיפא דאין מעצבין את הקטן דהוי נמי תקוני
ינוקא ודמי טפי שהכל בקטן מענין אסובי. ולפי' הרמב"ם
ניחא דמיי לה!
(ס'ט) [בדפוס השו"ע צוין ס"ק זה. על מ"ש המחבר:
ולהעלות אונים כו'. וכתב הד"ס שזו ט"ס. וס"ק זה צ"ל אחרי
סקס"ח. וקאי על מ"ש המחבר: ולהעלות אונקלין]. ע"ז כט א:
אריב"ל מעלים אונקלי בשבת מאי אונקלי אמר רבי אבא
איסורומא דליבא כו'. [וגם בבאה"ג צוין ע"ז בכוכב: ע"ז
כ"ט. וכנראה שזה לא היה בפני רבנו].
(ס'ט) [על מ"ש המחבר, ולהעלות אונים", צוין בבאה"ג
בס"ק ל' ע"ז כ"ח. דאיתא שם עמוד כ': אמר רבה בר זוטרא
אמר רבי חנינא מעלין אונים בשבת. ופירש"י: גידי אונים
פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש
סכנה בדבר. ומ"ש המחבר: בין ביד בין בכלי. הוא] כאיכא

נראה כמ"ש שזה עפ"י השיטה שגם בדרכנו פסקין כאיכא דאמרי
אף אם זה לחומרא.
ועל השיטות השונות אם פסקין כלישנא קמא או כלישנא בתרא,
ראה באנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמ' שי' וכעיונים שם.
19 ה"ב הקשה על דין זה, וז"ל: איכא לתמוה הלא כל רפואה
אסור גזירה משום שחיקת סמנים דאע"פ דאין רפואה זו בסמנים
כלל מ"מ גזירה משום רפואה אחרת דליתא אלא בסמנים וגזרו כל
ליכא למיגזר בהן משום שחיקת סמנים כפ"ב מהל' שבת ה"י. שלכן
לסעיף י"ז. וכוונתו לס' הרביעית שכתב שם המחבר: אפי' יש בו
סכנה אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא
ודברים שאין בהם סמך למלאכה עושין אפי' אין בו סכנה אבר. ושם
בסקמ"א הביא רבנו דברי הכס"מ כפ"ב מהל' שבת ה"י. שלכן
מעלין אונים ואונקלי בשבת, מפני שאין בהם סמך למלאכה
דאורייתא, "שדברים אלו לא נאסרו מפני שאינם דומים למלאכה וגם
לא לימגזר בהן משום שחיקת סמנים" אלא דברים הללו נאסרו
בסמנים. ולפי"ז מתורצת קושית הב"ח, משום דכח"ג ל"ג משום
רפואה.

והתורה שבת באות נ"ה תי' קושיית הב"ח קצת בדרך אחרת.
וז"ל: ולענ"ך כך הוא פי' הרמב"ם פכ"א הל"א, דכיון שלא נעשה
בסמנים, הרי אנו כגזירה לגזירה, דהיינו שנגזור אסור דבר שנעשה
בסמנים, והנעשה בסמנים גופו אינו אסור רק שמא ישחוק את
הסמנים, ולפיכך התירו חז"ל אף שלא במקום חולי רק צער, מק"ז
שהחירו מפני מורסא שכתוב בסכ"ח, אבל שלא במקום צערא אסור
באמת אף במקום גזירה רחוקה. משום דר"ל הוא גזירה היא ועוד
שיש בו טורח והוי עובדא דחול כמ"ש הב"ח, עכ"ל.

בבה"ל ד"ה וכן בביאור השיטות השונות ואין הדין למעשה.
17 הד"א פ' שכונת רבנו היא, שלדעת הרמב"ם, "לא קשה מידי
דהאי תיקון לדחוק הכרס שייך גם בגברא והא דאמרי אסובי נוקא
הוא משום דבתינוק הוא שכח כמ"ש הכא אורח'". ויותר ג"ל
שכונת רבנו היא, שהאל הרמב"ם כתב שהטעם שאסור לדחוק
כריסו של תינוק הוא משום, "שמא יבא להשקותו סמנים
המשולשלין". הרי שהאיסור — שהדיקת כריסו של תינוק דמי לאיסור
של עשיית אפיטויזין — שזה ג"כ להוציא האוכלין. וראה מ"ש
בסי' ש"ל ס"ט ומ"ש בס"ק י"ז ובהערה 1 שם.
18 מ"ש רבנו שהרמב"ם גורס, "בכלי" במקום, "בסס", כ"כ
הכס"מ בדעת הרמב"ם ושם פירש דברי הרמב"ם בדרך אחרת.
ולדבריו, הרמב"ם, "פסק כלישנא קמא דמיקל משום דמידי דרבנן
הוא ולקולא". וכע"ז כתב כאן ככ".
וגם המ"מ שם פ"ב ה"י כתב בשם הרשב"א: נראה שדעת רבנו
כלישנא קמא וכו'. וזה כשיטת הראשונים שסוברים שבשל טורפיה
פסקין כלישנא קמא להקל. ורבנו סובר בדעת הרמב"ם, שגם בשל
טורפיה פסקין כלישנא בתרא. ולכן פירש רבנו, שפסק הרמב"ם
הוא כאיכא דאמרי, וכמבואר בפנים.
והיה מקום לומר, שאף לשיטת הראשונים הנ"ל דכדרכנו פסקין
כלישנא קמא לקולא — כאן בעניני איסורי שבת, משום חומרא
דשבת פסקין כלישנא בתרא לחומרא. וזה עפ"י מ"ש הרא"ש
בשבת פ"ד ס"ב בשם ר"ח: משום חומרא דשבת חשיבא כשל תורה
ואוליין לחומרא. וראה בס"י ר"ג ס"ק מ', מ"ב, ובברכת אליהו שם
שהובא דברי הרא"ש הנ"ל. ושם — כשרבנו הכיז דברי הרא"ש
הנ"ל — הכיז גם לישנו של הרא"ש, שזה משום חומרא דשבת
וכו'. וכאן שכתב רבנו, "שידוע דפוסק בכל מקום כאיכא דאמרי",

באר הגולה

ע שנת כ"ט תר"ס
וגמרה.
פ שנת תר"ס
תנאים נכבדים וז"ל.
צ חלק ק"ל תר"ס.
ק רש"י ש"ס.
ר שנת תר"ס.
ש שנת קמ"ו וזמנא
הלל כפסס משנה.
ת שנת תש"ס
י"א.
א כל יו.
ב י"א.
א יומא פ"ד.

אחד מאלו אין עושין בסמנים כדי שנחוש לשחיקה ויש לו צער מהם: מד ערוחצין במי גרר וכמי חמתן וכמי טבריה ובמים היפים שבים הגדול אפי"ה שהם מלוחים שכן דרך לרחוץ מהם וליבא הוכחה דלרפואה קא עביד אבל לא במים הרעים שבים הגדול ובמי משרה שהם מאוסים ואין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה פ (עא) ודוקא ששוהא בהם אבל אם אינו שוהא בהם מותר שאינו נראה אלא כמיקר: מה צלוחשים על נחשים ועקרבים בשביל שלא ייקורק ואין בכך משום צידה: מור נותנין כלי ע"ג העין להקד (עב) והוא שיהא כלי הניטל בשבת: מור ש (עג) עצם שיצא ממקומו מחזירין אותו: מה חסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם מפני שהדם יצבע אותו (עד) ואסור להוציא דם מהמכה לכך יש לרחוץ המכה במים או ביון תחלה להעביר דם שבמכה א (עה) ויש אומרים שכורך קורי עכביש על המכה ומכסה בהם כל הדם וכל החבורה ואחר כך כורך עליו סמרפוט: מ"ב (עו) אסור לשום פתילה בפי המבט כדרך שנוהגים לעשות למי שהוא עצור אא"כ ישים אותה בשינוי שיאחזנה בשתי אצבעותיו ויניחנה בנחת:

שכט על מי מחללין שבת. וכו' ט' סעיפים

א כל פיקוח נפש דוחה שבת והוריו ה"ז משובח אפי' נפלה דליקה בחצר אחרת וירא

ביאורי הגר"א

(עא) ודוקא. משמע דקאי אף ארעים שנים הגדול וכפירש"י
שם ד"ה נעלים ט': (עב) והוא. שם ארש"ג ד"ה
כו': (עג) עצם שיצא. פ"ע ועמ"ס:

ברכת אליהו

נפרקה ויחב קמ' דר"י ובעי מיניה אי מותר בכמה אופנים רחיצה א"ל מאי תבעי לך הא תנן מי שנפרקה ידו לא כו' א"ל הואיל ושמואל הגיה ברישא מחזירים אולי גם בספיא נגיה מי שנפרקה כו' מותר לרחוץ א"ל היכי דאתמר להגיה נגיה אבל בספיא אין מגיהים ואסור הרי דבנפרקה דהיינו צא ממקומו לא מצא שום היתר — מחצית השקל) וכ"מ מסי' ש"ל ס"ט דאסור ליישר איברי הולד דהוי כבונה וצ"ע וכ"כ כ"ה בשם ר"ש הלוי שהקשה זה וגם הרמב"ם לא הביא דין זה לכן אין להקל. עכ"ל המ"א. ועיין לעיל הערה 16.

(עד) מתניתין בעירובין ק"ב: כהן שלקע באצבעו כורך עליה גמי במקדש אבל לא במדינה אם להוציא דם כאן וכאן אסור (שאין זה צורך עבודה ועוד דהוה ליה חובל ואב מלאכה לא משתרי לגבייהו — רש"י).

(עה) ובכ"י חוכך בזה לפי שמרפא. וז"ש המחבר דין זה רק בלשון: וי"א כו'. והיינו משום דלא כו"ע מודו בזה. [נוהמ"א בסקנ"ד כתב: ויש מפקפקין לאסור לפי שמרפא. ולמד מזה האלי' רבה אות נ"ט שדעת המ"א להחמיר. ואלי' רבה שם הביא בשם מ"ט ש, אין לחוש דמרפא". והתוספת שבת אות פ' והח"א כלל ס"ט סי' כ"ג מחזירין. ובשו"ע הגרש"ז סעיף נ"ג כתב שטוב לחוש לדברי האוסרין, אבל העיקר כדעת המחזירין. וראה מ"ש בכף החיים אות ע"ר].

(עו) עיין שבת פ"א. דאיתא שם: אמר רבא אסור למשמש בצורר בשבת כדרך שממשש כחול (וקא ס"ד דקאמר ובשבת אסור לממשש כלל כדרך שממששים

(עא) מקור דין זה הוא בשבת קט"א. כ. דאיתא שם: רוחצין במי גרר במי חמתן במי עסיא וכמי טבריה אבל לא בים הגדול ולא במי משרה וכו' ורמיננהו רוחצים במי טבריה ובים הגדול אבל לא במי משרה וכו' אלא ים הגדול אים הגדול לא קשיא הא כיפין שבו הא ברעים שבו מי משרה אמי משרה נמי לא קשיא הא דאישתהי הא דלא אישתהי. ומ' דקאי אף ארעים שבים הגדול. וכפירש"י שם בד"ה ברעים כו', וז"ל: אין רוחצין דמוכחא מילתא דלרפואה ותוריהו בראישתהי. [וכתב הכ"י שזה לא כרשב"א דס"ל דבמים הרעים אסור אפי' בלא אשתהי. דכיון דבכרייתא קתני כהדדי לא בים הגדול ולא במי משרה משמע דמחדא מחתא מחתניהו והלא במי משרה דוקא באשתהי כמ"ש בכרייתא השלישית וה"נ במים הרעים שבים הגדול — ד"א].

(עב) סנהדרין ק"א: ומעבירין כלי ע"ג העין בשבת אמר רשב"א בד"א כלי הניטל אבל כלי שאינו ניטל אסור.
(עג) צ"ע, דבשבת קמח א התירו רק להחזיר שבר ולא עצם שיצאה ממקומה. ועמ"א [נסקנ"א, שגם הוא הקשה כן. וז"ל: ונלע"ד דבגמ' לא התירו אלא להחזיר השבר דהיינו עצם הנשבר וכמ"ש הר"י והרא"ש ורי"ו וברמזים אבל עצם שיצא ממקומו אסור דהא אפי' לשפשפו אסור וכמ"ש ס"ל וכ"מ בגמ' בעובדא דרב אוי' ע"ש (כעובדא דר"א דף קמח תנן אין מחזירין את השבר מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן כו' כדלעיל סעיף ל' והגיה שמואל ברישא מחזירים את השבר ואייתי עובדא דר"א שניא לי' ידא דהיינו שיצא ממקומו והיינו

באר הגולה

ב שם נמצא וכו' ^א
 שפי' הראשון וכן פירש
 הר"ן לנדר הרי"ף
 וכפירוש הרב המגיד
 לנדר הרמב"ם.
 ג שם נמצא.
 ד שם נמצא גרימא
 פירש וכן פסק הרמב"ם
 נפ"כ.
 ה שם נמצא גרימא
 ורי"ף וכן פירש
 הרמב"ם נפ"כ כ'.
 ו שם נמצא.
 ז עירובין מ"ה.
 ח רמב"ם נפ"כ.
 ט כתבי מהר"ר
 מרמל קק"ג.
 י טור ורמב"ם נפ"כ
 מהמשה דתענית י"ט.
 כ שם נמצא ורמב"ם.
 ל עירובין מ"ה
 נמצא.

שתעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה מכבין כדי שלא תעבור: ב אין הולכין בפיקוח נפש
 אחר הרוב אפילו היו תשעה עכו"ם וישראל אחד בחצר ופירש אחד מהם לחצר אחרת
 ונפל עליו שם מפולת מפקחין כיון שנשאר קביעות הראשון במקומו חשבינן ליה כמחצה
 על מחצה אבל אם נעקרו כולם וכשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו
 אין מפקחין עליו שכיון שנעקר קביעות הראשון ממקומו אמרינן כל דפריש מרובא
 פריש: ג גמי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ספק הוא שם ספק אינו שם אפילו אם
 תמצא לומר שהוא שם ספק עכו"ם ספק ישראל מפקחין עליו אע"פ שיש בו כמה
 ספיקות: ד ד אפילו מצאוהו מרוצץ ה שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחים ובודקים
 עד חוטמו אם לא הרגישו בחוטמו חיות אז ודאי מת לא שנה פגעו בראשו תחלה (א) לא
 שנה פגעו בגוליו תחלה: ה ו מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו תחתונים אלא
 מפקח עליהם שמא עדיין הם חיים: ו ז עכו"ם שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי
 ממונן אין מחללין עליהם את השבת באו על עסקי נפשות ה ואפילו סתם יוצאים עליהם
 בכלי זין ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי
 תבן וקש מחללין עליהן את השבת. הגיה: ואפילו לא נלו עדין אלא רוצים לנא (א"י): ז ט (ב) יש מי
 שאומר שבזמן הזה אפילו באו על עסקי ממונן מחללין שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבזו
 ממוננו יהרגנו והיו עסקי נפשות (ומ"מ הכל לפי הענין) (פסקי מהרא"י סימן ק"ט): ח י (ג) הרואה
 ספינה שיש בה ישראל הממורפת בים (ד) וכן נהר שוטף ב וכן יחיד הנדרף מפני עכו"ם
 מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם (ועל ס"ס ש"י מי שרוצים לנאסו אם ממלכין עליו
 שבת): ט ז כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זינם למקומם:

ביאורי הגר"א

שכת (א) ל"ש פגעו. כמ"ק שם: (ב) יש מי.
 כמו עיר הסמוכה לספר נפ"י: (ג) הרואה. תענית
 שם ר"ף לעזרה כו' ועפי' רפ"ח ס"ט אצל אין

ברכת אליהו

המסטרפת בים ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה. ועפי' רפ"ח
 ס"ט, שפסק שם המחבר: אין צועקים ולא מתריעין בו
 (שבת) על שום צרה חוץ וכו' וספינה המטורפת בים וכו'
 אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם
 ולהצילם. [ועמש"ש בסק"ט, שהרמב"ם מפרש שלר' יוסף
 אף בשופר מותר, כיון דפיקוח נפש הוא ות"ק ל"פ אר' יוסי
 וכו'." עכ"פ לכו"ע תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם
 ולהצילם. וז"ש המחבר כאן: הרואה ספינה כו' מצוה על כל
 אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם].

(ד) תענית כב ב: ת"ר עיר שהקיפוה נכרים או נהר ואחד
 ספינה המיטרפת רעים ואחד יחיד שנדרף מפני נכרים או מפני
 ליטטין ומפני רוח רע על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו
 בתענית. ודברי המחבר הם מדברי הרמב"ם הל' שבת פ"ב
 הכ"ד.

וזה כגו' הרי"ף שם: ת"ר עיר שהקיפוה גייסות או נהר

בחול — רש"י מתקין לה מר זוטרא ליסתכן (ראמר מר
 תמיד כו ב) עמוד החזור מביא אדם לידי הדירוקן — רש"י.
 ומשני: כלאחר יד. ופירש"י: האי כדרך דקאמר רבא כדרך
 הממשמש בחול בלא שינוי משום השרת נגימין אבל כלאחר יד
 כגון אחוז צרור כב' אצבעותיו שפיר דמי.

שכת (א) כת"ק שפי'.

(ב) כמו עיר הסמוכה לספר — דאיתא בסעיף ו' — שאפי'
 ש, לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את
 השבת. והטעם כמ"ש רש"י בעירובין מה א ד"ה לספר:
 שמא ילכדוהו ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם. והר"ה
 בזמן הזה, אפי' באו על עסקי ממונן מחללין שאם לא יניחנו
 ישראל לשלול ולבזו ממוננו יהרגנו והיו עסקי נפשות.
 [ועמ"א סק"ה ובתורת שבת אות ו' ומשנה ברורה קט"ז].
 (ג) תענית יט א: על אלו מתריעין בשבת וכו' ועל ספינה

אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמחו דופקת שם ומר אמר
 עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו — רש"י
 אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך. ורוצא
 דלת"ק אין חילוק בין ממעלה למטה לבין ממטה למעלה, אם לא

1 איתא ביומא פה א — כפי גירסתנו — ת"ר עד היכן הוא בודק
 עד חוטמו וי"א עד לבו וכו' אמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה
 (מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה
 למעלה שמרצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו ומר

של דיני יולדת בשבת. וכו' א סעיפים

באר הגולה

- א שנת קצ"ח משנה.
ב שם גמרא נפ"י
הנרימא.
ג שם ננרימא.
ד פ"ז כ"ו.
ה טור מדברי המוסר.
שם.
ז (לפירוש נ"י).
ו שנת קצ"ט וכסלה
למחול להקל טור נסח
המנח"ם נפסד מורה
האדם.
ז שם נשמה.
ח פנינין ו' וכתבה
המנח"ם נפ"י
מהלכות שבת.

א א יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה קוראין לה חכמה ממקום למקום ומילדין (לומה) ומדליקין לה נר אפי' היא ב סומא נ ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין כגון אם צריכין להביא לה כלי מביאה לה חברתה תלוי בשערה וכן כל כיוצא בזה: ב ד עבדים אין מילדין אותה בשבת ה (א) אפילו בדבר שאין בו חילול שבת*: ג נקראת יולדת לחלל עליה שבת משתשב על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלך כיון שנראה אחד מאלו מחללין עליה את השבת: ד (ב) כל שלשה ימים הראשונים אפי' אמרה אינה צריכה מחללין עליה את השבת מג' ועד ז' אמרה אינה צריכה אין מחללין מכאן ואילך אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה אלא הרי היא עד ל' יום כחולה שאין בו סכנה: ה ה היושבת על המשבר ומתה מביאים סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעים בטנה ומוציאים הולד שמה ימצא חי. הג"ה: ומה שאין נוהגין עכשיו כן אפילו נחול משום דאין נקילין נמיסת האס

ביאורי הגר"א

של (א) אפי' בדבר. דנל"ה לא היה ס"ד לנר יוסף להפיר מוס' שם: (ב) כל. כני' הרי"ף:

ברכת אליהו

הקשו: תימה לרב יוסף דס"ד דשרי ולאביי נמי דמשני דליכא איבה משמע הא איכא איבה שרי היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא דאמרינן בפרק שמונה שרצים (שבת קז א) הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו והוא תולדה דגחזו ות' הוסי' דמייא שאין כאן חילול שבת כגון כיושבת על המשבר שכבר נעקר לצאת א"נ כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו. ועמ"א סק"ו.

(ב) [ס"ק זה צ"ל על מ"ש המחבר: משלשה ועד ז' אמרה אינה צריכה אין מחללין. דאיתא בשבת קכט א: חיה ג' ז' (מג' עד השלמת ז' — רש"י) ול' ג' בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני מחללין עליה את השבת ז' אמרה צריכה אני מחללין אני מחללין עליה את השבת אמרה לא צריכה אני אין מחללין עליה את השבת וכו' ולא מבואר לפי ג' דידן, מה הדין מג' עד ז' בסתמא — כשלא אמרה כלום. ומ"ש המחבר „מג' ועד ז' אמרה אינה צריכה אין מחללין.“ ומ' דבסתמא מחללין. הוא כג' הרי"ף שם [שגרס רק את הרישא: אמרה איני צריכה אין מחללין עליה את השבת. ודייק הרי"ף: הא סתמא מחללין. והיינו שא"צ אומד. והוסיף הר"א: וכן הוא להראי ברו"ה פ' ר"א דמילה דכ"ה בגירסא מדויקת ברי"ף ע"ש וכ"ה]

על הביטול לכתחלה וכו'. הרי שהצלה מן הנחר וכן הליסטים מקרי הצלת נפשות. וצ"כ משי"ש בבח"ל ד"ה להציל. וז"ל: וגראה דהוי' אס אינו נוגע כלל לפקוח נפש רק היזק ממון ג"כ סגי בביטול אם חושש שאינה וכו' שיעסוק בביעור ישתוף הנחר רכושו או רכוש ישראל אחר ואפשר עוד דאפילו ביכול לחזור ולהציל ג"כ אקילו בה רבנן לסמוך אביטול כבגון זה וצ"ע לדנא, עכ"ל. ובמ"א שם סק"יב הביא דברי רש"י הג"ל. וכתב ע"ז: א"ל משמע דבשעה ו' יחזור ולא מהני ביטול ונ"ל דדוק כשברו לו שיכול להציל אח"כ אבל מספיקא לא יחזור דספק נפשות דוחה אפי' שבת החמורה. אולם כמ"פ מ"ג מהל' חמץ ומצה ה"ט כתב: ול"נ דמשום חומר סכנת נפשות אפי' אי לא הוה סגי בביטול ואפילו שיש שהות לא היו מצריכין אותו וכאשר לחזור ולבטל שמה יסור בביעורו ויתבטל מהצלת נפשות ואפשר שגם רש"י מודה בזה אלא דקושטא דמילתא קאמר דמדאורייתא

וספינה המטורפת בים ויחיד הנדרף מפני עבדים ומפני רוח רעה ומפני לסטים מתריעין עליהם מיד בשבת ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמ' בתענית וכו'. [הרי דלג"י הרי"ף נהר שוטף ויחיד הנדרף שוה לענין התרעה כמו ספינה המטורפת וא"כ וועקין אפי' בשופר כנ"ל — ד"א]. ועירובין מה א... ולא אלו כלבר אמרו אלא אפי' חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגיס מן הנחר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר ויש להן אלפים אמה לכל דוח. וכן הוא ברי"ה כג ב במתני'. [הרי דהצלה מן הנחר הוי כהצלה מפיקוח נפש לכל דבר]. ופסחים מט א'.

של (א) [בריש הסעיף בבא"ה סק"ד ציין לע"ז כ"ו. ושם בעמוד א' איתא: סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה (בשכר כבחול משום איבה דהא אינהו חזו דמילדין לגשי דידן בשבת כבחול — רש"י) א"ל אביי יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן. ומ"ש המחבר „אפי' בדבר שאין בו חילול שבת.“ היינו דבא"ה לא היה ס"ד לרב יוסף להתיר — כ"כ תוס' שם ד"ה סבר. [שהתוס']

הריגשו בחוטמו חיות או ודאי מת". וז"ש המחבר: לא שנה וכו'. וגם הרמב"ם כהל' שבת פ"ב ה"ט פסק כן. וכתב שם המ"מ. ש.פסק כתיק". ויש עוד ג' בגמ': ת"ר עד היכן הוא בודק עד שיכירו וי"א עד חוטמו וכו' א"ר פפא מחלוקת ממה למעלה וכו'. וכ"ה ג' ה"ר"ה הרי"ף שם והרא"ש שם פ"ח סט". ודברי רבנו כאן הם כגירסתנו וכמ"מ הג"ל. ודלא כדברי הכס"מ והכ"ז. שבכס"מ שם כתב: כתב הרב המגיד שפסק רבינו כתיק ואינו כן דלפי נוסחא דידן כגמ' פסק כ"י א וטעמו משום דפסק נפשות להקל. עכ"ל הכ"מ. וכעיי"ז כתב כאן בב"י.

2 תנן בפסחים מט א: ההולך וכו' להציל מן הנחרים ומן הנחר וכו' יבטל בלבד. ופירש"י: ולא יחזור ואפי' יש שהות דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא. ודן זה הובא בס' תמיד ס"ז. ובמשנה ברורה שם סק"ל כתב: והטעם דמשום הצלת נפשות הקילו לסמוך

באר הגולה

ט שנת קכ"ט.

י ס.

כ שם קריא משנה

וכר יסי.

ל שם קליה נרימא.

מ שם נמוספות

והלא"ש.

נ נברימא שם. ס שם נמוספות והלא"ש ורי נמ"ט.

נקרוב כ"כ שפסטר לולד לחיות (איסור והיתר): ו ט עושין מדורה לילולת כל שלשים יום ואפי' בתקופת תמוז (ואם מותרים אחרים להמחמם נגד המדורה ע"ל סימן רע"ז): ז הולד שנולד עושין לו כל צרכיו ומרחיצין אותו ומולחין אותו וטומנין השליא כדי שיחם הולד כ (ג) וחותרין את המבור והני מילי בנולד למ' או לו' ז אבל נולד לח' או ספק בן ז' או בן ח' אין מחללין עליו ט (ד) אא"כ גמרו שערו וצפרניו: ח נולד לח' (ה) או ספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו שערו וצפרניו אסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני צער החלב שמצצרה ט (ו) וכן

ביאורי הגר"א

ועמ"ש לקמן נס"י של"א ס"ג והרמב"ם וס"ע ס"ל דע"כ לא אמרו שם אלא נודעין בן שמונה כמ"ש אצל נפתם סמכין ארשב"ג לחוד כמ"ש נשבת קל"ז א' דהלכה כרשב"ג נפתם וולדות ועי' חו"ס שם ונ"ל דאף חו"ס' ורמ"ש ל"ק אלא לטלטלו ולמולו דמילא אין איסור כמ"ש שם רק משום טלטול נהא סמכין ארבי לחוד ונ"ע: (ה) או ספק.

ברכת אליהו

בסקט"ז. וכמ"ש בגמ': כרבים עבד. והיינו כרבי וכרשב"ג וכו'. [ודברי הי"א הנ"ל הם מדברי הטור. וכמ"ש בדפוס השו"ע]. ודברי הטור ובעל ההגה"ה שם צ"ע. ד' מדבריה דגם כלא ידוע אם נולד בן ח' בעינן תרומיה — ל' יום וסימנים. וקשה, דבסתם וולדות ליכא מ"ד דצריך גמרו. ועמ"ש לקמן בסימן של"א ס"ג ומה שהאכנו שם בסק"א. ושם ביאורו, דהא דבעינן גמרו סימנים זה רק בבן ח' ודאי ובספק סגי בחי' ל' יום.

והרמב"ם ושו"ע ס"ל דע"כ לא אמרו ביבמות שם, דבעינן גמרו סימנים, אלא בודאי בן שמונה, כמ"ש. שהרמב"ם בהל' יבום וחליצה פ"א ה"ה כתב: אבל אם לא נודע לכמה נולד אם חי שלוש יום ה"ז ולד קיימא ופוסט נשי אביו מן החליצה ומן הייבום. הרי דכת' כדברי המחבר בשו"ע הנ"ל, דבסתם לא בעינן גמרו סימנים. אבל בסתם סמכין ארשב"ג לחוד, דסגי בשהה ל' יום, כמ"ש בשבת קל"ז א'. דהלכה כרשב"ג בסתם וולדות. אבל בבן ח' ודאי, אין הלכה כרשב"ג, רק אם איכא תרומיה עבדינן כרבים — כרבי וכרשב"ג. ועתו"ס שם ד"ה מימהיל, שכתבו: מכאן משמע דלא איירי רשב"ג בכך שמונה [ודאי — ב"ח] דוקא אלא בסתם ולדות וכו'. וכ"כ התוס' ביבמות שם עמוד א' ד"ה והא. וגם הרא"ש בשבת פ"ט ס"ז כתב, דשרי בסימנים לבד. ונ"ל דאף תוס' ורא"ש שכתבו, דדי בסימנים לבד, לא קאמרו אלא לטלטלו ולמולו, דמילא אין איסור, כמ"ש שם ואם הוא נפל הוי כמחתך בבשר, ורק כשהאיסור הוא משום טלטול (שהוא ירובין), בהא סמכין ארבי לחוד להחיד בסימנים. אבל במלאכה דאורייתא אסור. וצ"ע, שכאן כתב המחבר, שבנולד לח' או ספק מחללין שבת על סמך זה שגמרו שערו וצפרניו.

(ה) בגמ' דשבת קלה א: ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו וכו'. והמחבר סובר, דלא דוקא בן שמונה אין מטלטלין, והו"ה ספק בן שמונה — הנ"ל. בברייתא שם — אין מטלטלין ובתוס' שם ד"ה בן כתבו דמותר בכה"ג, וז"ל: נראה לר"י

(ג) וחותרין. כמו שפ' ר"ג קכ"ט ב' ושם ואר"י כו' כל האמור ס': (ד) אא"כ. כרבי ינמות פ' ב' ונ"ע דמ' שם דאין הלכה כר' אלא"כ שזה שלשים יום דסמכין ארשב"ג ג"כ וע' נש"ע אה"ע ס"ד נהגה"ה וי"א דוקא כו' והוא כמ"ש דלא סמכין אלא אשנים כמ"ש כרבים עבד ודכני העור ונ"ה שם נ"ע דנפתם וולדות ליכא מ"ד דצריך גמרו

הגירסא ברא"ש ע"ש וט"ס מ"ש בנוסחא דידן ברי"ף האי אמרה צריכה אני כו' דא"כ איך הוי דייק הרי"ף הא סתמא מחללין והלא מרישא מוכח להיפך כנ"ל אלא ודאי דצ"ל ברי"ף כמו דאיתא ברא"ש. עכ"ל.

(ג) בבאה"ג סק"ב ציין למשנה בשבת קכ"ח וכו' יוסי. דתנן שם עמוד ב': וקושרין את הטיבור רבי יוסי אומר אף חותרין. והא דפסקין כר' יוסי, [הוא] כמו שפסק רב נחמן שם קכ"ט ב: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כר' יוסי. ואיתא שם: ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב כל האמור כפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת וכו' לא כרת שרץ (יחזקאל בן טו, ג) מכאן שחותרין הטיבור בשבת וכו'.

(ד) כרבי יבמות פ. ב. דאיתא שם: איזהו בן שמונה כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימנים מוכיחין עליו שערו וצפרניו שלא גמרו טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרין האי בר ז' הוא ואישתהוי הוא דאישתהי אלא הא דעבד רבא תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדינת הים ואישתהי עד תריסר ירחי שתא ואכשריה כמאן כרבי דאמר משתהא כיון דאיכא רבן שמעון בן גמליאל דאמר משתהי כרבים עבד דתניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל. והמחבר שפסק שאם גמרו שערו וצפרניו אינו נפל. אפי' לא אישתהי שלוש יום, הוא כרבי. וצ"ע, דמ' בגמ' שם דאין הלכה כרבי, אא"כ שהה שלוש יום, דאז סמכין ארשב"ג ג"כ. ולפי"ז בעינן תרתי — שיגמרו שערו וצפרניו ושיהיה בן ל' — דאז גם לרבי וגם לרשב"ג יוצא מיד נפל. אבל בגמרו סימנים ולא שהה ל' יום, לא סמכין ארבי לחודיה.

ועיין בשו"ע אבהע"ז [ס' קנ"ח] ס"ד בהגה"ה. ששם פסק המחבר: אם לא נודע לכמה נולד אם היה ל' יום הרי זה ולד קיימא ופוסט נשי אביו מהחליצה ומהייבום. והוסף הרמ"א: וי"א דוקא שגמרו שערו וצפרניו. והא דהוסף הרמ"א וי"א כו', הוא שנוסף למ"ש המחבר דבעינן חיה ל' יום, בעינן גם שגמרו שערו וצפרניו. והוא כמ"ש, דלא סמכין אלא אשנים — שחי' ל' יום וגמרו שערו וצפרניו. [וכמ"ש

החק יעקב שם. ואף לדברי המ"א הנ"ל, שכשעה ו' יחזור, היינו רק אם ברי לו שיכול להציל אח"כ, ולא חיישין שמא יטרוד בביעורו ויתבטל מהצלת נפשות". אבל לכונ"ע עיקר הצלה ח' יחזור והכונים הוי הצלת נפשות.

בביטול בעלמא סגי. וכ"כ בחק יעקב באו"ח שם סק"ג, וכ"כ המקור חיים. ובשעה"צ סק"ז כת' שכ"כ בבגדי ישיע. הרי דלדידהו משום חשש פיקוק נפש, אם, יש שהות צרידי להציל אפ"ה לא יחזור דחיישין שמא יטרוד בביעורו ויתבטל הצלת נפשות" — לשון

היא בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה: ט ע (ו) מיישרין אברי הולד שנתפרקו מחמת צער הלידה: י פ מותר לכרכו בבגדיו שלא יתעקמו איבריו: יא צאם

באר הגולה
ע שם קכ"ג וכתב
שם וכו' רש"י.
פ שם קכ"ו.
צ כפי ר"ם להא
דרכ שם לעיל

ביאורי הגר"א

אלא כמ"ש כאן נש"ע ולא חילקו רש"י ומוס' שם ושם בין יום לידה או אח"כ ושם קמ"ז ז' ד"ה נחומי כ' רש"י דמייירי לאחר יום לידה דלי נזים לידה אמרי' שם קכ"ט כל האמור כו' וז"ל שחזר בו רש"י ממ"ש בסוף מפנין דלאו היינו אסובי דהא ר"נ אמר דהא נזים לידה אפי' מעצבין מותר וכ"כ הרא"ש נר"פ כל הכלים דאסובי היינו לפוסי

נבמ' קל"ה א' ונמוס' שם ד"ה נן כ' דמותר נכה"ג: (ו) וכן היא. אף נחלי נן ח' משום נפלא כמו מפס מורסא: (ז) מיישרין. כפי רש"י קכ"ג א' וכתב שם וכ"כ מוס' שם ד"ה אסובי דלאו היינו לפוסי דר"נ גופא שרי שם קכ"ט ז' וכ"כ רש"י שם ד"ה מלפפין וע"כ אינו ג"כ מומרי שדרה שנתפרקה אחת מהן דהא מן אין מעצבין

ברכת אליהו

הקטן. ואוקימנא שם עמוד ב' „בחומרי שדרה (תוליות שדרה שנתפרקה — רש"י) דמיחוי ככונה. אלא צ"ל ד„אסובי ינוקא“, הוא כמ"ש כאן בשו"ע — יישור שאר אברי הולד שנתפרקו מחמת צער הלידה.

ולא חילקו רש"י ותוס' שם ושם בין יום לידה או אח"כ. ושם קמז ב ד"ה כחומרי כתב רש"י, דמייירי לאחר יום לידה. והוכיח כן ד, „אי ביום לידה אמרין שם קכ"ט ב כל האמור בפרשת תוכחה דחזקאל עושין לחי' בשבת כו“, „כנל. וצ"ל שחזר בו רש"י ממ"ש בסוף מפנין שם קכ"ט ב הנ"ל — דלאו היינו „אסובי ינוקא“. ומפרש רש"י ד, „אסובי“ היינו „לפופי“, ולכן פירש ב"קמז ב הנ"ל, דמייירי לאחר יום לידה. ורש"י הוכיח כן, מהא דרב נחמן אמר דהא ביום לידה אפי' מעצבין מותר. שאם נאמר שרש"י לא חזר בו, לא היה צריך רש"י לומר דשם קמז ב, מייירי לאחר יום לידה. דצ"ל דמייירי אף ביום לידה ואפי"ה אסור. ואין סתירה ע"ז מהא דתנן קכ"ט ב — שמותר, דשם מייירי בלפוף שכורכים אותו בבגדים וקושרים בחגורה רחבה דמותר. ומ"ש קמז ב שאסור, היינו עיצוב אברי הולד. ולכן צ"ל שרש"י חזר בו, וס"ל דאסובי היינו לפופי. ולכן כתב רש"י, שיש הבדל בין יום לידה לאחר לידה. ומה שקרב נחמן מתיר שם קכ"ט, היינו ביום הלידה וכמו דליף מקרא ביום הולדת וגו'. [וגם בגליון הש"ס שם קכ"ט ב ציין לקמן דף קמז ב רש"י ד"ה בחומרי שדרה וצ"ע. ונראה שכונן לסתירה הנ"ל]. וכ"כ הרא"ש שם נר"פ כל הכלים ס"ג, דאסובי היינו לפופי ולאחר זמן כו'. וז"ל הרא"ש: וצ"ל דמייירי ביום שני דאילו ביום הלידה רב נחמן גופיה שרי ליה לקמן [בסוף] פ' מפנין (קכ"ט ב). והרא"ש בסוף פ' חבית סימן ט"ז כתב ג"כ כמ"ש רש"י שם קמז ב הנ"ל, דכיום לידה הכל שרי. ומה שאסרו משום דמיחוי ככונה, מייירי אחר ביום הלידה. ואין סתירה מרב נחמן אדרב נחמן, דמה שאסור רב נחמן ב"קמז, היינו לאחר יום לידה, ומה שמתיר רב נחמן שם קכ"ט ב, הוא ביום הלידה. וא"כ לפופי דהיינו שיחישבו אבריו ולא

דעכשיו מותר לטטול כל חינוקות שאין אנו בקיאים וכולם כמו ספק בן ח' ספק בן ט' וכו'. הרי דס"ל לחוס' שרק לענין מלאכה דאורייתא אין מחללין בספק. אבל לטטול מותר בספק, ורק בבן ח' ודאי אסור.

(ו) (אף) [כמו — ד"א] בודאי בן ח' דהתירו להניק, אף שאין טעם ההיתר בשביל החינוק, אלא משום צערא דאם. והו"ה ר"א דמילה דכ"ה בגירסא מדויקת ברי"ף ע"כ וכו"ה הגירסא כרא"ש ע"ש וט"ס מ"ש בנוסחא דידן ברי"ף האי אמרה צריכה אני כו' דא"כ איך הוי דייק הרי"ף הא סתמא מחללין והלא מרישא מוכח להיפך כנ"ל אלא ודאי דצ"ל ברי"ף כמו שמותר בכה"ג — שהאם בעצמה תוציא החלב בשביל צערה. דהוי כמו מפס מורסא. דאיתא בסיומן שכ"ח סכ"ח דמותר לכתחילה. משום צערא. [וע"ש במג"א סקל"ג].

(ז) כפירש"י בשבת בפרק כל הכלים קכ"ג א. דאיתא שם: אסובי ינוקא רב נחמן אוסר ורב ששת שרי. ופירש"י בד"ה אסובי: להחליק פדר אבריו כשהוא נולד אבריו מתפרקין וצריך ליישכן. והלכה כרב ששת. ולכאורה קשה שכאן רב נחמן אוסר, ואילו שם קכ"ט ב בשלהי פ"ק מפנין, רב נחמן מתיר ללפף הולד בשבת. דאיתא שם: ואמר רב נחמן וכו' כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת שנאמר ומולדותיו ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת (יחזקאל טו, ג) וכו' והחתל לא חתלת מכאן שמלפפין הולד בשבת. הרי דרב נחמן מתיר לפוף הולד. צ"ל שלפוף לא דמי ל, „אסובי ינוקא“. וכ"כ תוס' שם קכ"ג א ד"ה אסובי, דלאו היינו לפופי דרב נחמן גופא שרי שם קכ"ט ב, דלפופי שם, היינו שכורכין אותו בבגדים וקושרים בחגורה רחבה. וכ"כ רש"י שם בד"ה מלפפין: ולא היינו אסובי ינוקא וכו' דהא שעמין ליה לרב נחמן דאסור אלא לפופי כעלמא כמו שעושין בחגורות ופיסיקאות.

וע"כ צ"ל ד, „אסובי“ אינו ג"כ חומרי שדרה שנתפרקה אחת מהן, דהא תנן שם בפרק חבית קמז א ד, „אין מעצבין את

אליבא דרב ששת. והמחבר שם הביא הדין שיוצא לפי הרמב"ם. וכאן הביא המחבר הדין שיוצא לפירש"י. ונראה שהמחבר סובר שלדינא תרומיהו איתנייהו. ואמנם לפי המ"מ — שדברי הרמב"ם הם אליבא דרב נחמן — קשה לומר דתרומיהו איתנייהו, שהרי לפי המ"מ, הרמב"ם פסק שם כרב נחמן; ואילו הדין שהביא המחבר כאן, הוא אליבא דרב ששת. אבל לפי מ"ש רבנו שם — שדברי הרמב"ם הם גם אליבא דרב ששת — נראה שהביא המחבר ב' הדינים, משום דתרומיהו איתנייהו.

1 מ"ש רבנו „כרב ששת“, הוא עפ"י הכלל המובא בספרי הכללים שריב נחמן ורב ששת הלכה כרב ששת באיסורים: וכמובא באנצקלופ"ה כרך ט' ערך הלכה עמוד ש"ו ובציון 405. ומ"ש רבנו „כפירש"י“, הוא מפני שיש עוד פירושים על „אסובי ינוקא“. וכמ"ש רבנו להלן בס"ק זה בשם הרא"ש. ויש פ"י נוסף של הרמב"ם — שמפרש אחרת, וכמ"ש בסיומן שכ"ח סמ"כ וכמ"ש בסקס"ו. ולפי מ"ש יצא, שלפי דברי המ"מ פסק הרמב"ם כרב נחמן. ואמנם המ"מ כתב שצ"ע למה פסק הרמב"ם כרב נחמן ולא כרב ששת, וכמ"ש. ולפי דברי רבנו שם, פסק הרמב"ם הוא גם

נפלה ערלת גרון הולד מותר לשום אצבע לתוך פיו ולסלק הערלה למקומה אע"פ שפעמים שמקיא:

ביאורי הגר"א

ולאחר זמן כו' ונסוף חנית כ' ג"כ כמ"ש רש"י שם דביום לידה הכל שרי וא"כ לפיכך לעולם מותר כרז ששה ומישרין דהיינו מעצבין דוקא ביום לידה ועט"ו וכו' ומ"א. וש"ע פ' חטום' וכפרש"י נפ' כ"ה ופ' מפנין ומישרין לעולם מותר דלמקוץ לאו היינו לפיכך וז"ל כהן מיישרין כו' וכפ"י כי מותר סי' ואין חילוק בנייהם וכ"מ לכאורה נגמ' מדקאמר אסובי

ולאחר זמן כו' ונסוף חנית כ' ג"כ כמ"ש רש"י שם דביום לידה הכל שרי וא"כ לפיכך לעולם מותר כרז ששה ומישרין דהיינו מעצבין דוקא ביום לידה ועט"ו וכו' ומ"א. וש"ע פ' חטום' וכפרש"י נפ' כ"ה ופ' מפנין ומישרין לעולם מותר דלמקוץ לאו היינו לפיכך וז"ל כהן מיישרין כו' וכפ"י כי מותר סי' ואין חילוק בנייהם וכ"מ לכאורה נגמ' מדקאמר אסובי

ברכת אליהו

חילק המחבר בין הא דס"ט להא דס"י, ש"מ דכמו שהדין בס"י הוא אף לאחר יום הלידה, גם הדין שבס"ט הוא כן. וזה דלא כדברי הט"ז והמ"א הנ"ל. וכ"מ לכאורה בגמ' — שיש חילוק בין „אסובי" ו„לפופי". מדקאמר בגמ' שם קבג א לשון „אסובי" ולא קאמר ל„לפופי", כמ"ש בשאר מקומות, מ' ד„אסובי" לאו היינו „לפופי".

והא דתנן שם קמו א ד„אין מעצבין את הקטן". לא כתבו המחבר כלל, משום שנשתתף בזה אם הלכה כפירש"י ותוס' הנ"ל או כרא"ש. דלתוס' אין חילוק בין יום לידה או אח"כ, דלעולם אסור לעצב, כמו שאסור לרב נחמן ליישר לעולם. ולרא"ש ביום לידה מותר, דכשם שלפוף ואסובי לרב נחמן יש חילוק בין יום הלידה לאחר מכן, ה"נ לעצב בחומרי דשדרה יש חילוק לכו"ע. וכמ"ש רש"י בסוף חבית הנ"ל, וכ"כ הר"ן שם.

ומדברי הרמב"ם בהל' שכת פכ"ב הכ"ו — שכתב „ואין מתקנין חוליות של שדרה של קטן זו בצד זו מפני שנראה כבונה" — וזהו הדין דתנן שם קמו א ד„אין מעצבין את הקטן". ומדלא חילק הרמב"ם בין יום לידה לאחר יום לידה, מ' דלעולם — אף ביום לידה — אסור. וכמ"ש התוס'.

ומ"מ אף לדעת הרא"ש מותר לפופי אף ליישר איבריו, וזהו אסובי דשרי לעולם. [נשאף לדעת הרא"ש דס"ל דאסובי היינו לפופי, מ"מ גם הוא מפרש דהא לפוף דפליגי רב נחמן ורב ששת היינו שעושה בכדי ליישר איבריו רק דמפרש דמייירי שכוור בגד ולא כפרש"י דמייירי ביד, וא"כ לדידן דקיי"ל כרב ששת מותר אפי' לאחר זמן דבזה קאי פלוגתא דרב נחמן ורב ששת כנ"ל ואתי שפיר דקיי אסובי משום דלופף בכדי ליישר אבריו ושרי כשכוור בכגד אף אם מיישר גם את השדרה דהא דאין מעצבין מייירי ביד — ד"א. ועמ"א סק"י, ח"ל: וברא"ש פ"ז כת' דאפי' לכרזו ליישר אבריו שרי לעולם. וברמזים איתא ליישר אבריו וקאמרי' בגמ' טעמא משום דאורחא בהכי והוי כמאכילו ומשקהו ומשמע דבתינוק שאין כורכין אותו בחול ונתעקמו אבריו אסור לכורכו בשבת, עכ"ל.

יתעקמו לעולם מותר, כרב' ששת שמתיר גם לאחר יום לידה, ולא כרב נחמן שאסור אחר יום לידה. ו„מיישרין" — דהיינו „מעצבין" — דוקא ביום הלידה מותר, ולאחר מכן אסור. ועט"ו נסק"ז, שהסביר את שיטת הרא"ש כפי שכתבנו לעיל. וסיים: וזהו שיטת הרא"ש ולא כדכתבו התוס' פ' כל הכלים דאסובי ינוקא לאו היינו לפופי ינוקא וא"כ מ"ש כאן בשו"ע מיישרין אברי הולד כו' היינו ביום לידה דוקא כנ"ל. ועיין כ"ח. [נכתב שם שדברי הטור הם עפ"י דברי הרא"ש הנ"ל. וסיים: ואכתי איכא לתמוה במ"ש השו"ע בסתם מיישרין אברי הולד שנתפרקו מחמת צער הלידה ולא חילק והא דאין דאף למאי דמשמע מפירש"י ומתוס' והר"ן דשרי לעולם ליישר שאר אבריו שנתפרקו מ"מ בחומרי שדרה אסור לאחר יום הלידה וכו' ולדעת הרא"ש ורבינו ביום ב' ללידה אסור אף בשאר אברים שנתפרקו כמו חליות שבשדרה היכא דירוע שנתפרקו והכי נקטינן כדעת רבינו דמסתברא טעמיה]. ועיין מ"א [נסק"ח, שכתב שדברי המחבר „מיישרין כו'", מיירי ביום לידה דוקא].

ושו"ע פסק כאן חטום' וכפירש"י בפרק כל הכלים שם קבג א ופ' מפנין שם קמו ב, דאין חילוק בין יום לידה לאחר מכן, אלא החילוק הוא בין „אסובי" ל„לפופי". ומישרין לעולם מותר, דאסובי לאו היינו לפופי וכמ"ש רש"י ותוס' הנ"ל. וז"ש כאן המחבר: מיישרין וכו'. וכרב ששת. ובסעיף י' כתב: מותר לכרזו בבגדיו שלא יתעקמו אבריו. ואין חילוק ביניהם. ונבשניהם מותר לעולם אף לאחר הלידה. ולפי"ז מה שפסק המחבר דלפוף מותר זה בין להרא"ש ובין לתוס'. דלרא"ש בזה חולקים רב נחמן ורב ששת דהיינו בלפוף שאחר יום הלידה. והלכה כרב ששת דמותר. ולתוס' בלפוף לכו"ע שרי. וכן מה שפסק המחבר בס"ט שמותר ליישר אבריו בלא חומרי דשדרה זה גם אליבא דכו"ע. דלרא"ש אע"פ שזה לא „אסובי ינוקא", מ"מ מה שאין מעצבין איתא בגמ' שם דרק בחומרי דשדרה אסור משום רמיחוי כבונה, אבל כשאר אברים מותר. ולתוס' וזהי מחלוקת רב נחמן ורב ששת, והלכה כרב ששת. והוסיף בשעה"צ בסקי"ז בביאור הדברים, דמדלא

שלא דיני מילה בשבת. וכו' י' סעיפים

באר הגולה

- א שם קלי' משנה.
ב שם נגרימל.
ג שם קלי' משנה
וגמל.
ד שם קלי' נגרימל
וגמל.

א עושים כל צרכי מילה בשבת מוהללין ופורעין ומוצצין ונותנין עליו כמון: ב כל זמן שלא סילק ידו מן המילה חוזר אפילו על ציצין שאינם מעכבים סילק ידו אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין ג ואלו הם המעכבין בשר החופה אפילו רוב גובהה של עטרה במקום אחד: ד ג (א) בן ח' אם גמרו שערן וצפרניו מלין אותו בשבת ואם לא גמרו אפילו אם הוא

ביאורי הגר"א

ולאחר שלשים יום ה"ז ודאי בן קיימא נשמיס דקוניה דיבמות מ' דפליגי נודלי בן ח' ובסוגיא דשבת ובשאר מקומות מ' דנספק פליגי אלא כמ"ש וכ"כ כל הפוסקים וכו' הרמב"ן דיבמות שם דנין לרצון בן לרשנ"ג אין חילוק כלל בין גמרו או לא וכן מ' שם ושם שלא הזכירו גמרו כלל אלא רבי נלמד רק בן שנה ודאי דהוא לרשנ"ג ספק דוקא

שלא (א) בן ח' אם כו' ע"ש קלי' ח' קלי' ח' ופ"ח דיבמות פ' ח' ז' והנה טוס' שם ושם כ' לרשנ"ג ורצון נפרמי פליגי נודלי בן שנה לרצון ודאי נפל הוא ואינו יולא מידי נפל עד עשרים שנה לר' אבהו ונספק וספק ולדות מ"ל דודאי של קיימא הוא דהלך אחר רוב נשים כמ"ש שם ל"ו ח' לימא ס' ולרשנ"ג נשמיס ספק נפל עד שלשים יום

ברכת אליהו

פפא ורב הונא בריה דרב יהושע איקלעו לבי בריה דרב אידי בר אבין ועבד להו עיגלא חילתא כיממא דשבעה ואמרי ליה אי איתרחיתו ליה עד לאורתא (מלשוחטו עד אורתא שהוא ליל שמיני — רש"י) הוה אכלינן מיניה השתא לא אכלינן מיניה אלא כשפיהק ומת דברי הכל מת הוא (כלומר לאחר לידתו לא ראו בו אלא חיות מעט שפיהק ומת — רש"י) כי פליגי בגמל מן הגג ואכלו ארי מר סבר מת הוא ומר סבר חי הוא וכו' רב אשי איקלע ביה רב כהנא איתרע ביה מילתא (אכילות — רש"י) בגו תלתינן יומין (ללידת הולד — רש"י) חזייה דיתבי וקא מתאבל עילויה א"ל לא סבר ליה מר להא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל א"ל קים לי בגויה שכלו לו חדשיו איתמר מת בתוך שלשים ועמדה ותקדשה אמר רבינא משמיה דרבא אם אשת ישראל היא חולצת אמר רב תהי כהן היא אינה חולצת ורב שריבא משמיה דרבא אמר אחת זו ואחת זו חולצת א"ל רבינא לרב שריבא באורתא אמר רבא הכי לצפרא הדר ביה א"ל שריתוה יאה רעוא דתשרו תרבא (שריתוה בלא חליצה ועבריתו אדרבן שמעון יאה רעוא דתשרון חלב כאכילה — רש"י).

ועיין פ"ח דיבמות פ"א ב. דאיתא שם אמר רבי אבהו סימני סריס ואילונית וכן שמנה אין עושין בהן מעשה עד שיהיו בני עשרים (להחזיקה בגדולים וסריסים עד שיהיו בני עשרים ולא הביאו ומשנים עשר עד עשרים מצפים להם אם יביאו הרי הם קטנים עד עכשיו ואם לא יביאו גדולים הם — רש"י) וכן שמנה מי קחיה והתניא בן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה (ופירש"י: סכנת נשיות הבן והאם שלא ירבה חלב הדרין ותיאנס ותמות) הכא במאי עסקין כשגמרו סימני דתניא איזהו בן שמנה כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימנין מוכיחין עליו שערן וצפרניו שלא גמרו טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוא ואישתהוי הוא דאשתהי אלא הא דעבד רבא תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדינת הים ואשתהי עד תריסר ירחי שתא ואכשריה (רבא דקסבר משתהא הולד אחר גמר צורתו זה נשתהא ג') חדשים ולא אמרינן לאחר שהלך בעלה נתעברה מאחר — רש"י) כמאן כרבי דאמר משתהא כיון דאיכא רשב"ג דאמר משתהי כרבים עבד דתניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל.

שלא (א) [בבאה"ג סק"ד ציין לשבת קל"ה ברייתא וגמ']. וע"ש קלה א, קלו א. דאיתא שם קלה א: אמר מר ולא ספק דוחא את השבת לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר בן שבעה מחללין עליו את השבת ובן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה (פירש"י: מפני שחלב הרבה בדידה ומביאה לידי חולי). ואיתא שם עמוד ב', קלו א: תניא ר"ש בן גמליאל אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל שנאמר ופדויו מבין חדש חפדה (במדבר יח טז) וכו' הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן ליה (שום קטן ביום השמיני בשבת דילמא נפל הוא ולא חזי למול ועושה חבורה שלא לשם מצוה — רש"י) אמר רב אדא בר אבהו מלין אותו ממה נפשך אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם לאו מחתך בבשר הוא ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נימהלי מה נפשך אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם לאו מחתך בבשר הוא אמר מר בריה דרבינא אנא ורב נחומי בר זכריה תרגימנא מימהיל הכי נמי מהלינן ליה לא נצרכה אלא למכשרי מילה ואליבא דרבי אליעזר (לא נצרכה הא דקתני אין מחללין אלא לערב מלכה לרבי אליעזר דאמר דחו שבת ה"מ דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו שעברו ט' חדשים משמשו עד שילדתו ולא שמשו כל ימי עיבורה אבל ספק אין מכשריו דוחין דילמא לאו בר מימהל הוא ומחלל שבת בעשותו פחמים וכו' — רש"י) אמר אבוי כתנאי (נפל גמור אי חשוב כמת כדקאמר רב אדא בר אבהו דאינו אלא מחתך בבשר או לא והויא חבורה — רש"י) וכו' איבעיא להו מי פליגי רבנן עליה דרבין שמעון בן גמליאל או לא אם תימצי לומר פליגי הלכה כמותו או אין הלכה כמותו ת"ש עגל שנולד ביום טוב שוחטין אותו ביו"ט (ואינו מוקצה שהרי בין השמשות נמי היה מוכן אגב אמו מיהו שמעינן מינה דמותו לבו ביום — רש"י) הכא במאי עסקינן דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו וכו' ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל הלכה כמכלל דפליגי ש"מ אמר אבוי נפל מר הגג או אכלו ארי דברי הכל חי הוא כי פליגי שפיהק ומת מר סבר חי הוא ומר סבר מת הוא למאי נפקא מינה לפטור מן הייבום נפל מן הגג או אכלו ארי דברי הכל חי הוא והא רב

באר הגולה

ה הרי"ף והלא"ה.
ו שם נמשנה ונרימא
קל"ב.

ספק בן ז' ספק בן ח' אין מלין אותו ואין צריך לומר בן ח' ודאי הוא בן שבע ודאי אפי' לא גמרו שערו וצפרניו מלין אותו (ועי' נ"ד סימן קס"ו): ד וסמילה שלא בזמנה אינה דוחה

ביאורי הגר"א

כרבי כו' וג"כ כ' הרי"ש דלרנן נפקא לא הו' נן קיימא עד שגמרו וזוה נראין דברי הרמב"ן דאין חילוק כנ"ל וג"מ זוה נאשח כהן דסמכין ארבעת כמש"ס ל"ו א' נאשח כהן כיון דלא אפשר כ' ונשנה קל"ו א' אמר אביי פיהק ומח דכ"ע ל"ע כו' וא"כ נפיהק לכ"ע נפל ואפי' נאשח כהן חולצת וה"ה חלה לדעת קצת מפרשים כמ"ש הר"י יונה

נגמרו הא לא גמרו הו' דלא נפל דל"כ ודאי נפל שיהא מאן כו' לרשב"ג לא משכחת לה ורבי ס"ל דנגמרו וינא מחורה ודאי אכל מחורה ספק לא ואינו ידוע זמנו לרבי שיהא מחורה ספק ודעת רבי הוא ס' שליטת וכ"כ הרי"ש כפי' ממ"ו אלא שז' דלרבי נגמרו הוא ודאי נן קיימא ואין נ"מ זוה לדינא דאין הלכה כרבי כמ"ש ביבמות שם כמאן

ברכת אליהו

מתורת ספק נפל. אבל אין נפק"מ בזה לדינא, דהרי אין הלכה כרבי, כמ"ש ביבמות שם כמאן כרבי כו'. [נדלעיל הבאנו דהגמ' אומרת שם שרבא תוספאה הכשיר ולד שלאשה שהלך בעלה למדינת הים ואישתהי עד חריסר ירחי שתא. ואיתא ע"ז: כמאן כרבי דאמר מישתהי. ודחינן: כיון דאיכא רשב"ג דאמר מישתהי כרבים עבד וכו'. הרי דלא סמכין לפסוק כרבי, רק היכא דרשב"ג סבר כוותיה והיינו בשהה ל'. וכנ"ל בסימן ש"ל סק"ד].

וג"כ כתב הריב"ש שם, דלרבנן דס"ל דבספק הו' ולד קיימא אף תוך ל'. אפי"ה לא הו' נן קיימא עד שגמרו שערו וצפרניו, אבל בלא גמרו הו' ספק. ובזה נראין דברי הרמב"ן. דאין חילוק בין גמרו ללא גמרו והו' ולד קיימא, כנ"ל. נאך לכאורה אין נפק"מ בזה להלכה, שהרי המחלוקת בין הרמב"ן והריב"ש היא אליבא דרבנן. ובשבת הניל אמרו דהלכה כרשב"ג. אולם נפק"מ להלכה בזה — בין הרמב"ן לריב"ש — לאשת כהן דסמכין ארבעת כמש"ס לו א באשת כהן כיון דלא אפשר כו'. שבמחלוקת בין רשב"ג ורבנן תהי' נפק"מ לענין חליצה. והיינו כאשר אדם מת, והניח אשה מעוברת, ואחרי מותו ילדה ולד, ונתקדשה לאחר בחזקת שפטורה מחליצה משום בנה, ואח"כ מת הולד בתוך ל' יום. והנפק"מ היא, דאם הבן הוא ולד קיימא, ממילא האשה פטורה מחליצה; ואם הבן נפל היא חייבת בחליצה. וע"ז מסיקה הגמ', שאם זה שקידשה הוא כהן, ואם היא תחלוץ תאסר ממילא לזה שקידשה, כהא סמכין על רבנן שהולד הוא בן קיימא ואינה חולצת. וכיון דבאשת כהן סמכין ארבעת, נפק"מ לדינא בין הריב"ש לרמב"ן. לריב"ש לא סמכין על רבנן לפטרה בלא חליצה, רק אם גמרו שערו וצפרניו. משא"כ לרמב"ן — דרבנן ס"ל דהו' ולד מעליא בספק בן ח' אף בלא שהה ל' — יוצא שבכה"ג — שלא גמרו — פטורה מן החליצה. אולם אפי' לרמב"ן גם לרבנן צריכה חליצה. דבשבת קלו א הניל. מסיקה הגמ' שאביי אמר, שאם פיהק ומח דכ"ע לא פליגי דמת הוא. וא"כ בפיהק לכו"ע נפל הוא, ואפי' באשת כהן חולצת בכה"ג, אף לדעת המחבר. והו"ה חלה — אפי' באשת כהן חולצת — לדעת קצת מפרשים, כמ"ש הר"י יונה והרא"ש [נראה שבמקום, והרא"ש צ"ל „והרשב"א או „והר"ן]. שכן הובא ברשב"א ובר"ן בשכתב כשם הרבינו יונה שכתבו שם — על מש"ש „פיהק" — :

והנה התוס' בשבת קלו א ד"ה מימהל וביבמות שם עמוד ב' ד"ה כיון כתבו, דרשב"ג ורבנן בתרתי פליגי: בודאי בן שמונה, דלרבנן ודאי נפל הוא ואינו יוצא מידי נפל עד עשרים שנה לר' אבהו. ובספק וסתם ולדות, רבנן ס"ל דודאי של קיימא הוא, אף בפחות מל', דהלך אחר רוב נשים, כמש"ס לו א (לימא) [בשלמא]. דאיתא שם: בשלמא התם כיון דאיכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג דאמרי אע"ג דלא שהא ולד מעליא הו'. וזה רק בספק בן ח'. אבל בודאי בן ח' לא אמרינן אישתהוי ואינו יוצא מידי נפל עד עשרים שנה, וכנ"ל. ולרשב"ג כשניהם — בודאי בן ח' ובספק וסתם ולדות — הו' ספק נפל עד שלשים יום. ולאחר שלשים יום הרי זה ודאי בן קיימא כשניהם. דסוגיא דיבמות הנ"ל מ' דפליגי בודאי בן ח'. ובסוגיא דשבת ובשאר מקומות מ' דבספק פליגי. אלא מוכח כמש"ל — דפליגי בתרתי. וכ"כ ס' הפוסקים.

וכנה בחידושי הרמב"ן ביבמות שם פ. ב. דבין לרבנן בין לרשב"ג אין חילוק כלל בין גמרו סימניו או לא, בין בודאי בן ח' בין בספק. דלרבנן אף בפחות מל' הו' ולד מעליא, אף בלא גמרו סימניו. ולרשב"ג פחות מל' הו' ספק, אף אם גמרו סימניו. ואם שהה ל' יום הו' ולד מעליא.

וכן מ' שם ושם בגמ', שלא הזכירו גמרו כלל אלא רבי בלבד. רק בכך שמשנה ודאי דהוא לרשב"ג ספק, יש הבדל בין גמרו ללא גמרו. דדוקא בגמרו הו' ספק נפל, הא לא גמרו הו' ודאי נפל. דאל"כ ודאי נפל שיהא כאבן כו' לרשב"ג לא משכחת לה. [נדלעיל הבאנו תחילת דברי הגמ' בשבת קלה א. דבודאי בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו. ואם נאמר לרשב"ג אף בלא גמרו הוא ספק נפל, לא משכחת לרשב"ג שיהא ודאי נפל. ומוכח כמאן, שבבן ח' ולא גמרו הו' ודאי נפל]. ורבי ס"ל כרשב"ג — דבגמרו יוצא מתורת ודאי נפל. אבל מתורת ספק לא יוצא. ואינו ידוע זמנו לרבי, שיצא מתורת ספק. ודעת רבי הוא ס' שליטת, ודלא כרשב"ג. דאליבא דרשב"ג אם שהה ל' יום אף בבן ח' מהני, והו' ולד קיימא. משא"כ לרבי לא מהני ליה למיחשביה לולד קיימא, רק נחשב ספק כמו קודם. וכזה פליגי רבי ורשב"ג. וכ"כ הריב"ש בשו"ת סימן תמ"ו. אלא — שבזה חולק הריב"ש על הרמב"ן — שנתב' כרשב"ג, דלרבי בגמרו הוא ודאי בן קיימא, אף בבן ח' ודאי ולא שהה ל' יום. ודלא כהרמב"ן הנ"ל — שכתב דלרבי בגמרו יוצא מתורת ודאי נפל ולא

ביאורי הגר"א

חדשים גמורים וכ"פ נש"ע וכמנ"ש ל"ח א' ב' אמר שמואל
אין אשה ב' כספדים הראשונים אמר מר זוטרא כו' אמר
מר זוטרא אפי' ב' מ' דלולו ס"ל כן וכן סוגיא דבמות
ל"ה א' מ' אפי' דהרמב"ם חולק עליו ופ' כר' יהודה
בנדה שם אלא שריענא פ' דעכשי' נשתנה הטעם ורואים
שהוא בן קיימא ויולדת אפי' יום א' נכודש הפשיעי וכ"כ

והרמב"ם אלא שהר"ם אלפס השמיט הא דלכ"י וכן הרמב"ם
וש"ע ופסקו דכל ספק בן ט' אינה חולצת באשת כהן
דק"ל דנדה דקאמר אס' אשת כהן ולא חילק בין פיהק
פליג אלא"י והל' בנדה ונכלו חדשי' נדה' כגון שנפל
ופירש אפי' רשנ"ג מודה דמיד היו בן קיימא כמ"ש בשבט
שם וננדה מ"ד ב' וכלו חדשי' להרמב"ם דוקא בן ט'

ברכת אליהו

מיעוט ימים שנים. מ' מכל הסוגיא. דכולהו ס"ל בן — דט'
חדשים הוו שלמים. בר מר' יהודה שסובר שיפורא גרים,
וכנ"ל.

וכן סוגיא דיבמות (לו) [לן] א' מ' בן. נדאיתא שם. דכל
היולדת לתשעה עוברא ניכר לשליש ימיה. וכתב רש"י שם
בד"ה לשליש: דכתב ויהי כמשלש חדשים (בראשית לח.
כד). ומ' ששליש ימיה הוא ג' חדשים שלמים. וזה עפ"י דברי
הגמ' בסנהדרין סט א. ד, עוברא ניכר לשליש ימיה, היינו
שלושה חדשים שלמים. הרי דמ"ש יולדת לט' היינו לט'
חדשים שלמים].

אפי' דהרמב"ם בנדה שם חולק על הרמב"ם, ופסק כר'
יהודה בנדה שם דשיפורא גרים, ולכן ס"ל דיכולה לילד אף
בתחילת ט'. אלא שהריטב"א שם פ' דעכשי' נשתנה הטעם
ורואים שהולד הוא בן קיימא, ויולדת אפי' ביום ראשון
בחודש התשיעי. וכן כתב בעל ההגה"ה באבן עזר
סימן קנ"ו ס"ד. [ועמשי' ס"ק י"ד]. וכמ"ש תוס'
בע"ז כר ב ד"ה פרה בבהמה שנשתנו עכשיו. דאמרין
בבכורות יט ב במשנה: פרה וחמור מכת ג' ודאי לכהן. והטעם
שאינה יולדת בפחות מג' שנים. והקשו תוס' בע"ז שם: ויש
לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת. ות'
ו"ל דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהי' בדורות הראשונים
וכו'. וכעין זה כתבו ג"כ הותם' בחולין מז א ד"ה וכל. והו"ה
י"ל לענין אשה דעכשיו נשתנו הטבעים.

נמצא דכללו חדשי' לכ"ז בן קיימא הוא — אף בתוך ל'
ולא גמרו סימנים, כמ"ש בשבט הנ"ל, דקים להו דכלו חדשי'.
ובן ח' ודאי שגמרו סימנים עד ל' יום הוי ספק — כרשב"ג
ורבי הנ"ל. או ספק בן ח' לרשב"ג, עד שלשים יום הוי ספק בן
קיימא, בין גמרו סימנים או לא גמרו. רק בן ח' ודאי ולא גמרו
סימנים הוי ודאי נפל אף לרשב"ג. דרשב"ג מודה דכל זמן
שלא שהה ל' יום ולא גמרו סימנים והוא בן ח' הוי ודאי נפל.
ואם שהה שלשים יום בכל ענין ודאי בן קיימא הוא לרשב"ג.
בין בן ח' או ספק בין גמרו או לא.

ובשבט קלו א הנ"ל איפסק הלכתא כרשב"ג ומפרשים אף
לענין בן ח' ודאי בכ"ע הלכה כמות' [והסביר הר"א: לכאורה
י"ל דלא תקעב שם הלכה כרשב"ג רק לענין ספק בן ח' תוך ל'
דחשיב ספק בן קיימא אלא כרבנן אבל לענין בן ח' ודאי לא
וכמ"ש בתוס' יבמות פ' ב' ד"ה כיון כו' ואור"י דשמואל
בסתם ולדות פוסק כמותו דרבנן שמונה אין הלכה כמותו מדר'
אבהו דהכא ע"ש ע"ז כ' רבינו רורב המפרשים פוסקים
כרשב"ג בכל דבריו אף בכך ח' ולא הביא סימנים מ"מ בשהה
ל' חושב ולד מעליא]. אלא דבאשת כהן לענין חליצה, סמכין
ארכנן. דס"ל דודאי בן קיימא הוא גם בתוך ח'. בין גמרו או
לא. וכמ"ש ביבמות לו א הנ"ל. וכשיש המב"ן הנ"ל. אבל
בבן ח' ודאי ומת תוך ל', אף שנגמרו סימנים לעולם
חולצת — גם באשת כהן. וי"ל הרמב"ם ביבמות שם בקוצר,
כלו חדשי' — ולד מעליא הוא. לא כלו ולא גמרו — נפל

הר"ה חלה. דלא אמרין דמחמת החלי מת והוי כנפל מן הגג
אלא חשכין כפיהק ומת].

אלא שריב"ם אלפס השמיט הא דאכ"י — דכפיהק ומת הוי
נפל. וכן הרמב"ם ושו"ע השמיטו. ופסקו הרמב"ם בהל' יבום
וחליצה פ"ב הכ"א והשו"ע באבן עזר סימן קס"ד ס"ו. דכל
ספק בן ט' אינה חולצת באשת כהן. ולא כתבו, שבכפיהק
חולצת. והטעם משום דס"ל דרבא דקאמר, א, אשת כהן
אינה חולצת — ולא חילק בין פיהק ללא פיהק — פליג
אאכ"י וסובר שגם כפיהק אינה חולצת. והלכה כרבא. [ועיין
ברשב"א בשבט שם מ"ש בזה].

ובכלו חדשי' בודאי — כגון שבעל ופירש — אפי' רשב"ג
מודה, דמיד — אף בלא שהה ל' יום — הוי בן קיימא. וכמ"ש
בשבט שם הנ"ל, שכמה ת"ח התאבלו על בניהם אף בתוך ל'.
משום דקים להו דכלו חדשיהם. וכ"ה בנדה מד ב, שאם קים
ליה שכלו חדשי' אף בלא שהה ל' יום אינו נפל.

ו, כלו חדשי' להרמב"ם בהל' יבום וחליצה פ"א ה"ה,
נחשב דוקא אם הוא בן ט' חדשי' גמורים (כל חודש ל' יום).
וכ"פ המחבר בשו"ע אבה"ז סימן קנ"ז ס"ד. וכמ"ש ש"ח א,
ב, דתנן שם לו ב: כמה היא קישויה (דלא אתיא לירי זיבה בכל
דמים שתראה — רש"י) ר' מאיר אומר אפי' ארבעים
וחמישים יום (אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה לא אתיא
לידי זיבה ולא היא יולדת בזוב — רש"י) רבי יהודה אומר
דיה חדשה (דיה אם נטלה את הקושי חדש אחד היינו תשיעי
אבל קשתה שלשה בתוך י"א ימי זיבה בחדש השמיני
ראפי' מקשה והולכת כל תשיעי הרי זו יולדת בזוב
מחמת שלשה ימים של שמיני — רש"י) ר' יוסי ור' שמעון
אומרים אין קישוי יותר משתי שבתות. ובגמ' שם לח א, ב:
אמר רב אדא בר אבהה ש"מ קסבר ר' יהודה שיפורא גרים
(שופר שחוקעין בו ב"ד בקידוש החדש כלומר החדש של
תשיעי גורמת לידת הולד — רש"י) איני והא אמר שמראל אין
אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים ואחד יום (דהוו
להו ט' חדשים שלמים של שלשים וכיום ראשון של עשירי
יולדת — רש"י) או למאתים ושבעים ושנים יום (כלומר אם
לא קלט הזרע יום ראשון קולט בשני ומיום קליטתו הוי
התחלת העיבור — רש"י) או למאתים ושבעים ושלושה (שאם
לא קלט בשני קולט בשלישי אבל אם לא קלט בשלישי שוב
אינו קולט — רש"י) הוא (שמראל — רש"י) דאמר כחסידיהם
הראשונים דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין
מטותיהן אלא ברכיעי בשבט שלא יבואו נשותיהן לידי חלול
שבט (שלא חלד בשבט ויצטרך לחלל עליה את
השבט — רש"י) ברכיעי ותו לא אימא מרכיעי ואילן אמר מר
זוטרא מאי טעמיהו דחסידיהם הראשונים דכתבי' ויתן [ה'] לה
היוון (רות ד, יג) הריין בגימטריא מאתן ושבעים וחד הוו אמר
מר זוטרא למ"ד לידת לתשעה אינה יולדת למקוטעים
יולדת לשבעה יולדת למקוטעים שנאמר ויהי לחקופות הימים
ותהר חנה ותלד בן (שמראל א, א, כ) מיעוט חקופות שנים

ביאורי הגר"א

ומפרשים אף לענין בן ח' ודאי כ"ע הלכה כמותו אלא בדאשט כהן סמכין ארנצן דפ"ל דדאי בן קיימא בין גמרו או לא אכל בנן ח' לעולם מולדת ח"ל הרמב"ן צינמות גמור כלו משעי ולד מעליא הוא לא כלו בנן גמרו נפל גמור ספק ספק אינו ידוע אם כלו בנן גמרו בן לא גמרו הוא ספק שהה ל' יום לעולם כחתן שלם לכ"ד ונאשט כהן ח' כמש"ל

צ"ה נא"ע סי' קנ"ו ס"ד וכמ"ס חוס' נצחמה שנשתנו עכשיו להמרינן נצחמות י"ט ב' פרה וחמור כו' נמאל נכלו חדשי לנ"ע בן קיימא הוא וכן ח' ודאי או ספק לרשב"ג עד ששים יום ספק רק בן ח' ודאי ולא גמרו הוא ודאי נפל ואם שהה שלשים יום כנ"ע ודאי בן קיימא בן ח' או ספק בין גמרו או לא ונשתנו קנ"ו א' איפסק הלכתא כרשב"ג

ברכת אליהו

שערו וצפרניו לא גמרו וכו'. וכעין זה הסיק בכס"מ על הרמב"ם שם.

אכל בשאר מקומות לא הזכיר הרמב"ם כלל הא דרבי — שבבן ח' וגמרו ולא נשתנה הר"ז ולד קיימא. וג"כ בשאר דברים נראין כסותרין דבריו. שבפ"ב מהל' רוצח ה"ו כתב, דנולד לפחות מט' חדשים הרי זה נפל וההורגו פטור עד ששהה ל' יום. [הרי ששים נקט, שרק בששה ל' יום הוי בן קיימא. אבל תוך ל' הר"ז נפל. ומוכח שאם לא שהה ל' יום לא מהני גמרו סימניו. וזה דלא כרבי. ובר"א הוסיף: וזה לכאורה כהרמב"ן דבסימנים לא נחשב רק ספק ולד מעליא אבל שהה ל' הוי ולד מעליא לרשב"ג]. ובפ"א מהל' יבום וחליצה ה"ה כתב שאם לא גורע שכלו חדשיו עד ל' יום ה"ז ספק ואם שהה ל' יום הר"ז בן קיימא ופטורה האשה מן החליצה ומן הייבום. [והוסיף הר"א:] ושם ה"כ החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה אם היה ולד של קיימא ה"ז כמו שלא נחלצה ואם הפילה או שלא שהה ל' יום אחר שנולד חוזר וחולץ וכו' ושם ה"כ הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת כו' ואם ילדה אפי' מת כיום שנולד ה"ז מוציאה בגט וחולץ ואם נחקים הולד ל' יום ה"ז ולד של קיימא כו' הרי דבכל הנ"ל אינו מתיר רק בששה ל' אבל סימנים וצפרניו לא הזכיר כלל וגם כתב דבתוך ל' ה"ז ספק נפל ומשמע אפי' בן ח' ודאי ואפי' לא הביא סימנים דלא כמ"ש בהל' מילה הנ"ל]. ובפ"א מהל' שמחות (אבל) ה"ו [בפנינו בשינוי לשון] כתב: הנפלים אין מתאבלין עליהן וכל שלא שהה שלשים יום הרי זה נפל אם אינו יודע שכלו חדשיו בן שמנה אף לאחר ל' יום הר"ז נפל ואין מתאבלין עליו. [הרי דפוסק דאפי' ל' יום לא מהני לכן ח' דלא כמ"ש בהל' מילה הנ"ל וכבר כתב הראב"ד ע"ז דאינו מחזור והלא הלכה כרשב"ג בששה ע"ש — ד"א]. ובפ"א מהל' נחלות הי"ג כתב: אם מתה אם תחלה ואח"כ מת הבן אפי' היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו הואיל וח' אחר אמו שעה אחת ומת הר"ז נוהל את אמו ומנחיל הנחלה ליורשי ממשפחת אביו. [וכבר השיג עליו הראב"ד שם: אינו כן אלא בכלו לו חדשיו דאי לא ידע הוה ליה איהו ספק והאחין ודאין ואין ספק מוציא מידי ודאי].

והענין הוא כמ"ש בפ"א מהל' יבום ה"ה דמן התורה אם יצא הולד חי לאורי העולם אפי' מת בשעה שנולד הרי אמו פטורה מן החליצה ומן הייבום. אבל מדברי סופרים בעינן עד שיודע בודאי שכלו חדשיו או שיששה שלשים יום. ואם לאו ה"ז ספק, וצריכה חליצה מדברי סופרים. ובוזה מיושבים דברי הרמב"ם בהל' נחלות הנ"ל, שהיות וכל החליצה היא רק מדברי סופרים, לכן בדין נחלות אוקמהו רבנן אדין תורה ולא החמירו. ורבינו ממנוח לא שייך להחמיר משום דקולא לזה וחומרא לזה. ולכן פסק הרמב"ם, דילוד אף שלא כלו חדשיו נוהל ומנחיל. ובשאר מקומות פסק הרמב"ם כרשב"ג. דאם שהה ל' יום הוי בן קיימא. ולגבי יבום כיון שהולד שלא כלו חדשיו מדין תורה פטור, ורק חכמים החמירו וכנ"ל, לכן פוסק

גמור. לא כלו וגמרו — ספק, אינו ידוע אם כלו ולא שהה ל' יום. בין גמרו בין לא גמרו — הוא ספק, שהה ל' יום — לעולם כחתן שלם הוא לכל דבר ואינו נפל. ובאשט כהן אם אינו ידוע אם כלו חדשיו בין גמרו בין לא גמרו אינה חולצת. ובאשט ישראל חולצת בשניהם, וכמש"ל. ועיין במ"מ פ"א מהל' יבום וחליצה ה"ה הביא דבריו של הרמב"ן. אבל הרמב"ם אחז לו שיטה אחרת. דבפ"א מהל' מילה הי"ג [בפנינו בשינוי לשון קצת] כתב: בן ח' אם שלם בשערו וצפרניו הר"ז ולד שלם ובן ז' הוא אלא שנשתנה ומותר לטלטלו ואינו כאבן ומלין אותו בשבת ואם שלם הרי זה בן ח' ודאי [שלא הוי' ראוי להולד אלא בתשעה ויצא קודם שיגמר ולפיכך] הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו ואעפ"כ אם שהה הרי הוא [ולד של קיימא והרי הוא] כשאר הגולדים לכל דבר דכל ששהה ל' יום [באדים] אינו נפל. ושם בה"ד כתב: בן ז' אם נולד שלם הרי זה [ולד] של קיימא ומלין אותו בשבת ספק בן ז' ספק בן ח' מלין אותו בשבת ממה נפשך אם בן שבעה הוא ושלם הוא בדין הוא שידחה שבת ואם בן שמנה הוא הר"ז שכל כמתחך בשר הוא לפי שזה נפל אם הוא בן שמנה. ופסק הרמב"ם בשניהם לקולא כרבי וכרשב"ג. [נדמ"ש דבנולד בן ח' אם יש לו סימנים אף בלא נשתנה ל' מחללין שבת, היינו כרבי. וס"ל דלרבי אם הביאו סימנים הוי ולד מעליא ודלא כרמב"ם]. ומ"ש שהה ל' יום אף בלא הביא סימנים מהני — כרשב"ג. ומ"ש הרמב"ם דמי שנולד בן ז' שלם הר"ז ולד של קיימא כת' דל"ד ורע"ב בטי"ד וכו' סי' רס"ו. [שהטור שם הביא דברי הרמב"ם הנ"ל, שספק בן שמנה, מלין אותו בשבת עכ"פ אם בן שבעה הוא ושלם בדין הוא שידחה ואם בן ח' הוא כמתחך בשר בעלמא. וכתב ע"ז הטור: ויראה מדבריו שר"ל כשנגמרו שערו וצפרניו וכו'. והב"י כתב על דברי הטור: אינו יודע מהיכן משמע לרבינו (טור) שנראה כן מדברי הרמב"ם דאי משום דכתב אם בן ז' הוא ושלם הרי גם הוא ז"ל כתב לעיל בסמוך מי שנולד בחדש ז' לעיבורו והוא שלם וכו' ומלין אותו בשבת וע"כ אפי' לא גמרו שערו וצפרניו נמי מלין בשבת דהא לא חילק בין גמרו ללא גמרו אלא בבן ח' אבל בבן ז' משמע דבכל גיוני מלין עווד דהא אפי' ספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו מלין וכ"ש בן שבעה ודאי וכו'. ועוד שי לתמוה עליו היאן עלה על דעתו לפרש שן דברי הרמב"ם דאי בגמרו שערו וצפרניו מיירי היתכן היה אפשר לו לומר ואם בן ח' הוא כמתחך בשר דהא כיון שגמרו שערו וצפרניו אפי' אם הוא בן ח' ודאי מלין אותו בשבת כדאיתא בפרק הערל וכמ"ש הרמב"ם עצמו שם בסמוך. ולכן הסיק הב"י: הלכך ודאי בשלא גמרו שערו וצפרניו איירי הרמב"ם ומש"ה איצטריך למיהב טעמא דמלין אותו ממ"ז דאילו גמרו מדינא נמי מלין אותו ואפי' הוא בן ח' ודאי וכמו שנתבאר גמרו ה"ה בפרק א' מהל' יבום דברי הרמב"ם אלא בשלא גמרו שערו וצפרניו ומוכרח הוא כמ"ש ולפי"ז מ"ש ושלם הוא היינו לומר שהוא שלם באבריו אבל

ביאורי הגר"א

וכרש"ג ומ"ש בן ז' שלם כ' דל"ד וע' נט"ד וז"ל ס' רס"ו. אבל בשאר מקומות לא הוזכר כלל הא דרבי וג"כ בשאר דברים נראין כפותרין דרבי שצ"כ מה' רואה כ' דנולד לפחות מט' מדשים ההורגו פטור עד ששהה ל' יום. ופ"א מה' יום כ' אם לא נטע שכלו חדשיו עד ל' יום ס"ח ספק ואם שהה ל' יום ה"ו בן קיימא ופטורה כו'. ופ"א מה' שמוח כ' הנפלים אין מתאכלין עליהם וכל שלא שהה ל' יום ה"ו נפל אם אינו ידוע שכלו חדשיו בן שנה אף

וע' נמ"מ פ"א מה' יום הביא דרביי אצל הרמב"ם אלו לו שיעה אחרת דפ"א מה' מילה כ' בן ח' אם שלם נשערו ופערנו ה"ו ולד שלם בן ז' הוא אלא שנשחטא ומותר לנטלו ואינו כלבן ומלן אותו בשנת ואם שלם ה"ו בן ח' ודאי וה"ה כלבן ואסור לנטלו ואפ"כ בן ששה ה"ה כשאר הנוגדים לכ"ד דכל ששהה ל' יום אינו נפל בן ז' אם נולד שלם ה"ו של קיימא ומלן אותו בשנת ספק בן ז' ספק בן ח' מלן אותו בשנת ממ"נ כו' ופ' בשניהם לקולא כדני

ברכת אליהו

ואסור לטלטלו רבי אומר סימניו מוכיחין עליו משמע דרבי לא אמר דבריו רק לענין למולו דיהי' רשאי לטלטלו — ד"א. ופסק הרמב"ם כרשב"ג אף בררצח. דכל שלא ידוע שכלו חדשיו לא יצא מכלל ספק עד ל' יום. אף שגמרו סימניו. ורק בשעה ל' יום הוא וולד בן קיימא. [וכמ"ש בשבת קלה הנ"ל. דהלכתא כרשב"ג]. ועיין מ"מ פ"א מהל' יבום וחליצה ה"ה. [שגם הוא האריך ליישב הסתירות בפסקי הרמב"ם השונים, וכת' כעין ששל]. ועיין בב"י חו"מ סימן רע"ו. [ושם הביא דברי המ"מ].

ולעיל הבאנו, שלדעת הרמב"ם מן התורה אפי' ודאי בן ח' ותוך ל' יום חשוב כילוד, ורק מדברי סופרים בעינן שיודע בודאי שכלו חדשיו או שיששהה ל' יום. ולמד הרמב"ם כן, מדאמרנן באשת כהן דאינה חולצת ושרינן איסורא דאורייתא. דאינה כיבמות לו ב' הנ"ל, גבי יבמה אשת כהן שמת בנה תוך ל', שמותרת לבעלה בלא חליצה, דסמכין על רבנן — דס"ל דספק בן ז' תוך ל', חשבינן לולד בן קיימא — כדי שלא תאסר מחמת החליצה לבעלה הכהן. ולכאורה תמוה דהא כל איסור של חלוצה לכהן זה רק מדרבנן, וא"כ יותר היה נראה להתיר ככה"ג חלוצה לבעלה כהן. שהוא רק ספק דרבנן — אם הוא בן ח', אליבא דרשב"ג — ממה שנחיר לה שתשאר תחת בעלה בלא חליצה, דבזה יש חשש איסור דיבמה לשוק — אם הוא בן ח', אליבא דרשב"ג — שהוא חשש איסורא דאורייתא. ולמד מזה הרמב"ם, שמדין תורה אף אם הוא בן ח' ודאי, כיון שיצא לאור העולם הוי בן קיימא, והיא מותרת לשוק מדאורייתא. ואינה צריכה חליצה. ורק מדברי סופרים בעינן כלו חדשים, ככדי לפוטרה מחליצה, וכן באשת כהן בספק בן ח' סמכין על רבנן ומותרת בלא חליצה, משום דהוי רק חשש דרבנן שמה הוא בן ח'. ועיין בתוס' [בשבת קלו ב' ד"ה ואם שהתקשו בכך — מרוע לא אמרין לו לחלוץ. ותי': דהאי דאינה חולצת בשמעתי' לא משום שאם חלצה יהא מחויב להוציאה אלא כיון דאפשר בלא חליצה מוטב שלא תחלוץ שלא להוציא לצו על בניה וכו'. והוסיפו שג' תוס', שגם איכא למיחש שלא יאמרו לא שרו חלוצה לכהן].

ובשו"ע פסק כהרמב"ם הנ"ל. שבחור"מ סימן רע"ו ס"ה פסק, דילוד כיון שחי אפי' שעה אחת, נוחל ומנחיל. וזה כדברי הרמב"ם בהל' נחלות הנ"ל. [נעמש"ש בחור"מ סקכ"א]. ובהע"ז סימן קנ"ו ס"ד העתיק המחבר דברי הרמב"ם בפ"א מהל' יבום הנ"ל — שמן התורה כיון שיצא לאור העולם אמו פטורה בן החליצה ומן הדיבור. ורק מדברי סופרים בעינן עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לט' חודשים גמורים. [נעמש"ש באהע"ז סק"ב]. ובשו"ע יו"ד סימן שע"ד ס"ח כת' ג"כ כדברי הרמב"ם פ"א מהל' אבל — דתינוק כל שלשים יום אין מתאבלין עליו א"כ נודע שהוא בן ח' או קים

דגם בלא שהה ל' יום ולא הביא סימנים ה"ו ספק נפל לענין יבום. ואף דבכל מקום בן ח' שלא הביא סימנים ולא שהה לכו"ע הוי נפל, מ"מ ביבמה החמירו חכמים דאף שיצא מת אסורה ליבם. רק באבל דקיי"ל במו"ק יח א ובש"מ דהלכה כדברי המיקל באבל, לכן פסק הרמב"ם דאם הוא בודאי בן ח' סמכין ארבנן דפליגי ארשב"ג, וס"ל דאף בשעה לאחר ל' יום חיי זה נפל. ולכן מתאבלין רק אם ידוע דכלו חדשיו אפי' לא שהה ל' יום, דבזה לכו"ע יצא מכלל נפל. וכן מתאבלין על ספק בן ח' אם שהה ל' יום, דבזה לכו"ע יצא מכלל ספק. דאפי' לרשב"ג לאחר ל' הולד בן קיימא הוא. ובמילה כיון דחומרא בעלמא דממ"נ מלין אותו רק משום טלטול פסק כדברי רבי ורשב"ג לקולא וס"ל דדברי רבי לא אחמר אלא לענין מילה כמ"ש ביבמות שם ולכן לא הוזכר דבריו בשאר מקומות. [נדמה שכתב הרמב"ם מי שנולד בחודש ח' אם ה' שלם בשערו וצפרינו ה"ו ולד שלם אין כוונתו דהוא ולד קיימא דהא ליתא דהלא בתוך ל' לא קיי"ל כרכי כמ"ש ביבמות וגם לרכי גופא אין סימנים ראי' רק להוציא מכלל נפל ודאי אבל מדי ספק לא יצא כמ"ש ברמב"ן הנ"ל רק כוונת הרמב"ם דנחשב לולד שלם למה שמבאר אח"כ דמותר לטלטל בשבת ואינו כאבן דזה הוא איסור דרבנן וכיון דאית ליה סימנים סמכין למחשב ליה לולד שלם כרכי ולא החמירו בטלטול דרבנן ומתיר ג"כ למולו דזה אין איסור כלל דממ"נ שרי אם הוא בן ז' מן הדין יש לו למולו ואם הוא בן ח' הוי כמחתך כבשר כמ"ש הרמב"ם בסוף דבריו כנ"ל ואם לא הביא סימנים אז תוך ל' אסור למולו מחמת איסור טלטול דהוא ודאי נפל לכו"ע רק בשעה ל' יום מהני אפי' לבן ח' ודאי לטלטל כרשב"ג ובזה מדויק דברי הרמב"ם דבבן ח' שהביא סימנים כתב ה"ו ולד שלם ולא כתב הר"ו ולד קיימא והיינו משום דבאמת הסימנים תוך ל' בבן ח' גם לרבי לא חשיב ולד ודאי של קיימא וגם לא קיי"ל כרכי ככ"מ רק דהוי שלם לענין מילה כמו שמבאר הרמב"ם אח"כ משא"כ בשעה לא כתב ה"ה של קיימא וס"ל להרמב"ם דהא דאמר רבי סימנים הוי ראייה הוא דוקא לענין מילה כמ"ש בתוספתא פט"ז דשבת פלוגתא דרבנן ורבי לענין מילה בשבת אבל לענין יבמה גם לרבי לא מהני סימנים בלא שהה וכמ"ש ביבמות פ א בן ח' אין עושין בו מעשה עד שיהי' בן עשרים ופריך הגמ' ובן ח' מי חיי ומשני הכא במאי עסקינן דגמרו סימניו וכדתינא איהו בן ח' כל שלא כלו חדשיו ורבי אומר סימניו מוכיחים עליו הרי דאין מביא הגמ' ראייה מרבי רק דמשכחת דחיי אבל לענין לחשוב לולד להתיירה לחון גם לרבי לא מהני סימנים רק שיהי' בן ח' ולא אמר רבי דמהני סימניו רק לענין מילה אבל לשאר דברים למחשבי' ולד מעליא גם לרבי לא הוי ולד מעליא רק בשעה עשרים שנה ולרשב"ג עד ל' יום וע"ש בתוס' ד"ה והא תני כו' וכן בתוספתא אחר מאי דאיתא בן ח' הרי הוא כאבן

ביאורי הגר"א

לאחר ל' יום ה"ו נפל ואין כו'. ובפ"א מה' נחלות כ' אפי' קטן
 בן יומו ולא כלו חדשיו ה"ו נחל ומנחל הוהיל וחי שעה
 אחת. והענין הוא כמ"ס בפ"א מה' יצוס מן המורה אם יא
 הולך חי לאור העולם אפי' מת בשעה שגולד פטורה כ' אבל
 מד"ס עד שיעד נודחי שכלו חדשיו או שיטעה ל' יום ואם
 לאו ה"ו ספק וזריה חליה מד"ס לכן דנין נחלות חוקמיהו
 ארין מורה דדניי ממונות קולא ליה וחומרל ליה ובשאר
 מקומות פ' כרשב"ג רק נאכל דק"ל הלכה דכדרי המיקל
 נאכל פ' נודחי כרנן דאף לאחר ל' יום הרי זה נפל ובמילא
 כיון דחומרל נעלמא דממ"נ מלין אותו רק משום טלטול
 פסק דכדרי רבי ורשב"ג לקולא וס"ל דכדרי רבי לא אחר
 אלא לענין מילה כמ"ס ביצמות שם ולכן לא הוכיר דכדרי
 בשאר מקומות ופסק כרנן שמתן ז"ג אף כרולא וע' מ"מ
 פ"א מה' יצוס ונצ"ח ח"מ פ' רע"ו ולמד הרמב"ם מדמריקן
 באשם כהן דאניה מולא ושקין איסורא דאורייתא ויותר היה
 נראה להמיר מולא לנעלה שהוא דנין ולמד מזה שמדין
 מורה א"ל חליה וע' נחום' שם ובש"ע פסק כהרמב"ם

ברכת אליהו

בגמרו סימניו וכרבי. ויתכן שגם רבנן מודים לרבי בספק בן ח'
 דמהני סימנים לענין מילה. אבל בלא סימנים לא מהלינן
 בספק בן ח' ממ"נ. וכ"כ הרי"ף ביבמות שם. דבמילה סמכין
 על רבי — דמהני סימנים אפי' לבן ח' והו"ה לספק בן ח' דאין
 למולו רק כשיש לו סימנים. ורק רב אדא הוא דאיצטריך
 לדחוקי כך — דמלין אותו ממ"נ. אבל אנו דס"ל כאוקימתא
 דיבמות. ממילא שפיר נחלק בין גמרו סימניו ללא גמרו. וז"ש
 המחבר כאן: ואם לא גמרו אפי' אם הוא ספק בן ז' ספק בן ח'
 אין מלין אותו. וזה דלא כהרמב"ם דמחיר למול ספק בן ז'
 אפי' בלא סימנים מחמת ממ"נ. וכ"כ המחבר ביו"ד סימן
 רס"ו סי"א: ... והו"ה לספק בן שבעה ספק בן שמונה שאין
 מלין אותו בשבת אא"כ גמרו שערו וצפרניו.

אבל (בי"ה) [בהג"ה] כתב שם: וי"א דמהלינן ליה הוהיל
 וספק בן שבעה הוא וכו'. וזה כדעת הרמב"ם וטור, דאפי' לא
 גמרו מלין אותו ממ"נ בספק בן ח'. ובגמרו אפי' ודאי בן ח'
 סמכין ארבי. כיון דאין איסורא אלא משום טלטול דרבנן.
 [וכתב ה"דא: אבל לענין לחלל עליו שבת באיסור דאורייתא
 יש לפסוק כדעת הרמב"ם בשארי מקומות דכבן ח' לא מהני
 רק שהה ל' יום כרשב"ג אבל סימנים תוך ל' לא מהני אף
 כספק בן ז' כמו שפוסק הרמב"ם ברצח].

אבל מ"ש המחבר בסימן ש"ל ס"ו, דבגמרו בין ספק בין
 ודאי מחללין עליו שבת, צ"ע. דמ' בגמ' ביבמות שם דאין
 הלכה כרבי אא"כ שהה ל' יום, דאין סמכין על רשב"ג ג"כ.
 וכמש"ש בסק"ד. ואפשר לומר משום ספק נפשות להקל,
 וסמכין לענין לחלל שבת עליו ארבי לחוד, דמהני סימנים
 בלא שהה. אלא דא"כ בספק בן ז' אפי' לא גמרו סימניו,
 הו"ל דמחללין שבת, ונסמך על רבנן — דס"ל דאף בלא
 גמרו סימנים חשוב ולד בן קיימא. כמו באשם כהן דסמכין
 ארבנן, וכנ"ל. ואין לומר דס"ל למחבר כדעת הרי"ב הנ"ל,
 דבספק בן ז' בלא גמרו סימנים, אף רבנן מחיר דלא יצא מכלל
 נפל, ולכן אין מחללין עליו שבת. ורק כיש לו סימנים יצא
 מכלל נפל. דא"כ הו"ל למימר לענין יבמה באשם כהן ג"כ
 דוקא גמרו. ולמה מחיר המחבר באבהע"ז סימן קס"ד ס"ו,
 ככה"ג אף בלא גמרו. אע"כ לא ס"ל למחבר כדעת הרי"ב ש

ליה ביה שכלו. לו חדשיו. והוסיף המחבר שם, שעד ל' יום
 אפי' גמרו שערו וצפרניו אין מתאבלים עליו. וזה לא מבואר
 ברמב"ם, והוא מדברי הרמב"ם וטור יו"ד וכשיטתו של
 הרמב"ם כנ"ל — דשערו וצפרניו מהני רק לאשוויי ספק בן
 קיימא, אבל לא ודאי בן קיימא. והיות ובאבל אזלינן בתר
 המיקל, לכן אף אם גמרו סימניו אין מתאבלים עליו.

ועיין בנמוקי יוסף ביבמות שם. [וה"ל: ונראה מלשון
 רשב"ג דבשהייה גרידתא מכשיר בלא גמר סימניו ונראה נמי
 דמורה לרבי בגמרו סימניו דעדיפא משהייה לחורא וכיון
 דקיי"ל כרשב"ג קיי"ל נמי כרבי וזה נראה דעת הרמב"ם ז"ל
 ולפי זה אין לנו בן ח' אלא בשלא גמרו סימניו ולא שהה
 שלושים יום אבל י"מ דרשב"ג תרתי בעי ופליג אדרבי דסגי
 ליה בגמרו סימניו וכבר איפסיקא הלכתא כרשב"ג וה"מ רבני
 תרתי בספק בן ט' ספק בן ח' אבל בן ח' ודאי כגון שבעל
 ופירש סגי ליה בשהייה או בגמרו סימנים כדאמרן וכו'. ומדברי
 הנמוק"י מ' דספק בן ט' ספק בן ח' גרע ובעי תרתי. והא ליתא.
 דהלא בן ח' גרע]. וט"ס שם, וצ"ל להיפך: וה"מ רבני תרתי
 בודאי בן ח' אבל בספק בן ט' ספק בן ח' וכו' סגי ליה בשהייה
 או בגמרו סימנים. [ועיין בהגהות הב"ח שם אות ג'. ומ"ש
 באבהע"ז סימן קנ"ו סקט"ז]. וגם הרמב"ם יודה בזה כנ"ל.
 [היינו כדעת הראשונה שכתב הנמוק"י דכבן ח' מהני שהה
 לחוד אפי' לא הביא סימנים כמ"ש בהל' מילה הנ"ל ובהל'
 רצח הנ"ל ד"א].

אבל במילה כתב [הב"י בהל' מילה יו"ד סימן רס"ו].
 שדעת הרי"ף ור"א ש"ש שלא כת' הא דרב אדא דאמר מלין אותו
 ממה נפשך וכו'. ש"מ דלא סבירא ליה הא דרב אדא. וקושיית
 הגמ' מימהל היכי מהלינן בשגמרו דמשיה מהלינן כמ"ש
 ביבמות. [ולעיל הבאנו דברי הגמ' בשבת שם שמקשה
 לרשב"ג דחלוי בשעה ל' יום, מימהל היכי מהלינן ליה.
 ומשני ר"א דמהלינן ממ"נ, אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם
 לא מחתך בבשר הוא. וכל קושיית המקשן היא רק משום
 דסבר דסימנים לא מהני תוך ל' יום. אבל לפמ"ש בגמ'
 דיבמות פ'. דרבי סובר דסימנים מהני תוך ל' אפי' לבן ח'
 ודאי, אי"כ לק"מ היכי מהלינן ליה, דמה שמהלינן זה רק

שבת: ה' אנדרוניגוס ונולד בין השמשות ונולד (ב) כשהוא סוהר ה' (ג) ויוצא * דופן ועובדת באר הגולה

ז שס קליה נמימל

וכמ"ק. ח שס פלוגתא דאמוראי ופסקו הפוסקים לומר.א. * (פי' הולך היותא מהאשה שפתחו נטנה רש"י).

ביאורי הגר"א

ללא כחד ואף לדעת התוס' ש' כיצמות שס ונשנת שס דרכי ורשב"ג ל"ס אלא דשניהם בעינן ל' יום וגמרו היינו טדלי ק' מ' אכל בספק כ' דל"ז וע"ש נמו' דשנת ד"ה מימחל. וא"ת היכי פשיט ס' וי"ל דל"כ הל"ל כו' ומדנקט רשב"ג ש"מ דנקטס כו': (ב) ונולד כשהוא מהול. כרבה שס דאמר חיישינן כו' דל' כרבה נגד. רב יוסף: (ג) ויוצא דופן ועובדת] כרכבים כו' רמי ס'. דמספקא לן כמאן משום דרב אסי ללא כמ"ק ומספקא לן אי שמיט ליה וס"ל דלא כמ"ק או לא שמיט ליה הנרימח

ברכת אליהו

לא אחיא, דלרשב"ג הלא בשהה ל' יום לחד מהנין]. ואף לדעת התוס' שכתבו כיבמות פ' ב' ד"ה כיון ובשבת קלו א ד"ה מימחל. דרכי ורשב"ג לא פליגי, אלא דשניהם בעינן ל' יום וגמרו, היינו בודאי בן ח'. אבל בספק כתבו דא"צ גם שהה וגם גמרו סימנים אלא לרבי סגי כסימנים ולרשב"ג — בשהיה. וע"ש בתוס' בשבת ד"ה מימחל, וי"ל: וא"ת היכי פשיט לקמן מדאמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג מכלל דפליגי בסתם ולדות תאמר דלעולם ל"פ בסתם ולדות וכי פסיק רבי יהודה כוותיה הנ"מ בודאי בן ח' וי"ל דא"כ הו"ל למיתני הלכה כרבי וכרשב"ג דליכא למימר דלא קאמר הלכה כרבי משום דבעי הוכחת סימנין שערו וצפרניו אבל רשב"ג לא בעי דהא פשיטא דבן ח' שלא גמרו שערו וצפרניו לכו"ע לא חי ומדנקט רשב"ג ש"מ דבסתם ולדות איירי ופסק בכולא מילתא כוותיה. [ונתנה אם נימא דגם בספק בן ז' ל"פ רבי ורשב"ג דצריך תרוייהו שהה וגם סימנים א"כ אכתי קשה אף אם נימא דגם בסתם ולדות פליגי רבנן על רשב"ג מ"מ קשה על רב יהודה אמר שמואל דאמר הלכה כרשב"ג היה לו לומר דהלכה כרשב"ג ורבי כיון דצריך תרוייהו אלא ש"מ דבסתם ולדות גם להתוס' די בשהה לחד וא"כ רב יהודה אמר שמואל דאמר הלכה כרשב"ג ולא זכר רבי היא משום דקאי על סתם ולדות דהלכה כרשב"ג לחד וא"צ סימנים — ד"א. א"כ אף אם נאמר שהטור והג"ה סברי כדעת התוס' הג"ל, למה הצריכו שיהא גם בן ל' יום וגם גמרו שערו וצפרניו].

(ב) איתא בשבת קלה א, דפליגי רבה ורב יוסף — גבי נולד מהול — : רבה אמר חיישינן שמא ערלה כבושה היא רב יוסף אמר ודאי ערלה כבושה היא. והלכה כרבה שם דאמר חיישינן כו'. ופסק המחבר כרבה, משום דהלכה כרבה נגד רב יוסף. ולכן פסק המחבר דנולד כשהוא מהול אין מילתו דוחה שבת. [ועמ"ש ביו"ד סימן רס"ג סק"ו וסימן רס"ה סקט"ו].

(ג) [איתא בשבת קלה א: אמר רב אסי כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה וכל שאין אמו טמאה לידה אין נימול לשמונה (כגון יוצא דופן ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה אין כנה מתנין עד שמנה אלא נימול מיד וכו'). ושם בעמ"כ ב': איני והא איחמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא ורב חייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וחד אמר אין מחללין ע"כ לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת אבל לשמנה ודאי מהלינן ליה הא בהא תליא (וחליל שבת תלי

הריב"ש דנלא גמרו אף רבנן מודו דל"כ הל"ל נאשח כהן ג"כ דוקא גמרו וע' ספ"ק דערבין דלף על הספק מחללין וע' ר"ן פ' בתרא דיומא ומ"ש מ"א שם משום דליכא רישומא ללא גמרו משה אין מחללין לדעת הרמב"ן וכ"פ נש"ע א"ה סי' קס"ד ס"ו דנאשח כהן לעולם אין חוללת ולא חילק בין גמרו או לא ה"ה כהן ואף לרשב"ג כיון דספק הוא מחללין כ"ל ובספק נפשות מקילין יותר מנכ"ל. וגם דברי הטו"ה וז"ה נמו' קנ"ז ס"ד ז"ע דכ' דלפי' נקטם ולדות אין פוטרי עד שיהיה בן שלשים יום וגמרו שערו וצפרניו דהו

הנ"ל. אלא ס"ל כדעת הרמב"ן, דלרבנן בספק בן ז' חשוב ולד מעליא אף בלא גמרו סימנים. א"כ חזרת הקושי' למקומה מדוע הצריך המחבר לענין חילול שבת בספק בן ז' שגמרו סימניו. ועיין ספ"ק דערבין, דאף על הספק מחללין. דאיתא שם ז א: האשה שישבה על המשבר ומחה בשבת מביאין סכין ומקרעים את כריסה ומוציאין את הולד. ושם עמוד ב' הגמ' אומרת שהרבנות היא, שאע"ג דלא הו"ל חזקה דחיותה מעיקרא מחללין את השבת, שמא ימצא חי. וכמ"ש בסימן ש"ל ס"ה. ועיין ר"ן פרק בתרא דיומא פכ א. [דכתב שם הר"ן לענין אשה עוברה שהריחה ביוהכ"פ, דידעין דאי לא אכלה מחערק ולדה אע"ג דאמרין ספק בן קיימא ספק נפל הוא שפיר דמי למיתן לה". והביא הוכחה מגמ' דערבין הג"ל. וע"ש מש"ש. וא"כ קשה גם לשיטת הרב"ש הג"ל היה צריך להתיר חילול שבת אף בלא סימנים, שהרי גם לרבי"ש ספק בן ז' אינו ודאי לאו בר קיימא וגם על ספק מחללין שבת]. [והמ"א בסימן ש"ל סקט"ו הביא קושיית העו"ש, שהקשה למה בספק אין מחללין עליו שבת. ותירץ המ"א, דהרמב"ן סובר ששאני בספק בן ז' ולא גמרו, כיון דאיכא ריעותא שלא גמרו שערו וצפרניו חיישינן מספק" ולא מחללין שבת מספק]. ומ"ש מ"א שם — משום דאיכא ריעותא דלא גמרו משה אין מחללין לדעת הרמב"ן — לא נראה, שהרי אף ככה"ג היו צריכים לחלל שבת מספק. וכ"פ המחבר בשו"ע אבהע"ז סימן קס"ד ס"ו, דבאשח כהן לעולם אינה חולצת ולא חילק בין גמרו או לא גמרו. הרי דס"ל דאף אם איכא ריעותא שלא גמרו, סמכין על רבנן דאשח כהן לא תחלוץ. א"כ הו"ה כהן היה צריך המחבר לפסוק שאף בלא גמרו סמכין ארבנן, ויהא מותר לחלל שבת מספק. ואף לרשב"ג דכל שלא שהה ל' יום לא חלל מעליא, כיון דספק הוא מחללין עליו שבת כנ"ל, א"כ למה פסק המחבר בספק בן ז', דבלא גמרו אין מחללין עליו שבת, הרי בספק נפשות מקילין יותר מנכ"מ.

וגם דברי הטור אבהע"ז ובעל ההג"ה בסימן קנ"ז ס"ד צ"ע. דכת' שם דביבמה שמת ולדה אפי' בסתם ולדות — שלא נודע לכמה נולד — אין פוטרי מיבום או מחליצה עד שיהי' בן שלשים יום וגמרו שערו וצפרניו. וקשה דהו לא כחד. [ולרבנן — בספק מהני אף תוך ל', לרמב"ן — בלא גמרו, ולרבי"ש — בגמרו. ואף כרבי לא איתא, דהלא אף בבן ח' תוך ל' חשוב בן קיימא. וכרשב"ג נמי

באר הגולה

- ט שם ק"ל משנה
וכר"פ.
י שם גמרא.
כ הרי"ף והר"ם
ספ.
ל הרמב"ם נפ"נ
מהלכות מילה.
מ שם קל"ג משנה.
נ שם נמשנה.
ס דברי פלגו.

כוכבים שילדה ואח"כ נתגירה ומי שיש לו ב' ערלות אין מילתן דוחה שבת: ו ט מכשירי מילה שאפשר לעשותם מע"ש אינם דוחים את השבת י (ד) לפיכך אם לא הביא איזמל למילה מע"ש לא יביאנו בשבת (ה) אפי' במקום שאין בו אלא איסור דרבנן (ו) שהעמידו חכמים דבריהם כ במקום כרת י (ז) ולומר לעובד כוכבים לעשותם אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין בו איסור אלא מדרבנן אומר לעובד כוכבים ועושהו ואם הוא דבר שאסור לישראל לעשותו מה"ת לא יאמר לעובד כוכבים לעשותו (וע"ל סימן ע"י): ז ט לא היה לו כמון שחוק מערב שבת לא ישחקנו אלא לועס בשיניו אם לא עירב מאתמול ויין ושמן ליתן עליהם לא יערבם היום אלא יתן כל א' לבדו: ח ג אין עושין לה חלוק אלא כורך עליה סמרטוט ואם אין לו כורך על אצבעו דרך מלבוש לשנות מדרך הוצאה כחול ומביא דרך חצר אחרת אפילו לא נשתתפו יחד: ט ט בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצים את

ביאורי הגר"א

ואי הוה שמיע כו': (ד) לפיכך. שם נמתי': נכלים ששנתו ננית ע' רי"ף שם: (ו) שהעמידו. (ה) אפי' במקום. גמ' שם נ' נסס כו' ונ"מ אף לה"ש רש"י שם וגמ' פסמים נ"ב א': (ז) ולומר

ברכת אליהו

קלג א בגמ'].
(ה) גמ' דשבת קל ב: כשם שאין מביאין אותו (סכין מילה) דרך רה"י כך אין מביאין אותו לא דרך גגות ולא דרך קרפיות ולא דרך חצירות וכו'. ונ"מ אף לה"ש בכלים ששבתו בבית עי' רי"ף שם. [נשם בגמ' איתא: פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת והביאוהו בשבת [דרך גגות ודרך חצירות] וכו' שלא כרצון ר"א ומחלוקתו (דר"א אפי' כרה"ר שר' — רש"י) אלא כרצון ר"ש (שמתיך אף לדבר הרושט — רש"י) דתנן ר"ש אומר אחד גגות ואחד קרפיות ואחד חצירות כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ובעירובין צא א' איפסיקא הלכתא כר' שמעון. וכן הכריע הרי"ף בשבת שם, דהלכה כר"ש. וכן נפסק להלן בסיומן ש"ב ס"א. ויוצא שלר' שמעון אין כלל איסור להביא דרך גגות וכו'. אולם היוצא מרבירי הרי"ף שם הוא, דנפק"מ אף לה"ש בכלים ששבתו בבית, שר"ש סובר שרשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכה. אבל בכלים ששבתו בתוך הבית גם לה"ש אסור. א"כ נפק"מ לר"ש, שלצורך מילה יהיה אסור לטלטל כלים ששבתו בתוך הבית אף שזה לצורך מילה ואף בכרמלית וכחצר שאינה מעורבת אסור].

(ו) רש"י בשבת קל ב ד"ה שלא: דאסרי דרך חצרות דהעמידו חכמים דבריהם דאיסור (שבת) [שבות] אף במקום כרת. וגמ' פסחים צב א: ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת וכו' איזמל דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רה"י כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצירות ודרך קרפיות.

(ז) עירובין סז, ב סח א: ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה א"ל רבה גייתור ליה חמימי מגו ביתאי וכו' נימרו ליה לנכרי לית' ליה וכו' אמר ליה מאי בעית לאותביה למר אמר [ליה דתניא] הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה לנכרי שבות ואינה דוחה את השבת א"ל ואל שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים וכו'. ועיין רי"ף בשבת סוף פרק ר' אליעזר דמילה ורא"ש שם פ"ט ס"ב. וז"ל הרי"ף בהסבר דברי הגמ': לא שני לך בשבות דאמירה גופא

במילה לח' דמי שנימול לח' דוחה שבת ומי שאינו נימול לח' אינו דוחה השבת דכי כתיב וביום השמיני דילפינן מיניה ואפילו בשבת בנימול לח' כתיב — רש"י. והא דפסק המחבר כאן ד' יוצא דופן וכו' אין מילתן דוחה שבת, ובי"ד סימן רס"ו פסק דכל אלו אע"ג דנימולים לח' אינם דוחים את השבת. ולכאורה קשה שהרי מהגמ' הנ"ל מ' דהא בהא תליא. אולם צ"ל דהא דפסקינן שאינם דוחים את השבת, הוא משום [דמספקא לן כמאן הלכתא אם כרב אסי או לא משום דרב אסי דלא כת"ק]. ודאיתא שם בהמשך לשון הגמ' שת"ק סובר ד, יליד בית שנימול לשמנה כיצד לקח שפחה ונחעברה אצלו וילדה זהו יליד בית הנימול לשמנה" ורב חמא סובר דיליד בית הנימול לשמונה זה ככה"ג שלקח שפחה והטבילה לשם עבדות וחל עליה שם תורת שפחת ישראל, משום דנתחייבה בכל מצוות שהאשה חייבת בהם והיא טמאה לירה ואח"כ ילידה]. ומספקא לן אי רב אסי — שאמר דכשאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה — שמיע ליה הך פלוגתא דת"ק ורב חמא, וס"ל דלא כת"ק אלא כרב חמא. וא"כ הלכתא כוותיה דרב אסי דדוחה שבת. או שרב אסי לא שמיע ליה הברייתא, ואי הוה שמיע ליה היה פוסק כת"ק נגד רב חמא. [ולכן לענין למול ביום ח', פסק המחבר דאזלינן לחומרא, דדילמא לא שמע האי ברייתא והלכה כת"ק. ולענין לחלל שבת אזלינן לחומרא, דאינו דוחה שבת, דדילמא שמע האי ברייתא וס"ל דהלכה כרב חמא. ועיין בר"ן וברא"ש שם ומ"ש בי"ד סימן רס"ו סק"ט].

(ד) (בבבא"ז סק"י ציין לגמ' דשבת ק"ל. וזה לא כל כך בדקדוק. כי מ"ש בבבא"ז שזה בגמ', זה בנוגע למ"ש המחבר להלן, וכמש"ל בסק"ה. ועצם הדין שכתב המחבר כאן — שאם לא הביא האיזמל מע"ש לא יביאנו כשבת — הוא] במתניחין שם [עמוד א': רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי (איזמל) למול את החניוק — רש"י] מע"ש מביא בשבת וכו' כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת (ומילה) שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת. הרי דר"ע פליג על ר"א וסובר שאסור להביא כלי שהי' אפשר להביאו מע"ש. והלכה כר"ע, כמש"ש

באר הגולה

ע מרדכי נפיק ג'
דחולין נשם רבי שמחה
ומ"ה (סז) [סימן
רס"ה].

הולד (ח) לפני המילה ולאחר המילה וביום הג' למילה במים חמין היה מסוכן לפיכך נזקקו לכתוב משפטו כשחל להיות בשבת והאידנא לא נהגו ברחיצה כלל ודינו לרחוץ בשבת אם רצו כדיון רחיצת כל אדם. הג"ה: ומדינות אלו נוהגים לרחוץ (ט) לפני המילה בחמין שהוחמו מחמת מלחמה ולאחר המילה במתאלי שבת וכן אם היה יום ג' למילתו בשבת ורואים שיש טורח לרחוץ מכינים חמין מבע"י ורואים אותו בשבת וכל זה מן הקטן (י) אבל אם רואים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחוץ אותו אחר המילה נודאי מותר לרחוץ ולחלל עליו שבת (יא) מידי דהוה אשאר מילה שיש בו סכנה: י' ע (יב) אדם שלא טל מעולם לא ימול בשבת (יג) אבל אם מל כבר פעם אחת מותר למול בשבת (יד) ואפילו אם הוא אבי הבן. הג"ה: ועיין עוד דיני מילה נמור י"ד סימן רס"ו:

ביאורי הגר"א

עסקנו בו: (יא) מידי דהוי. יומא פ"ד ב' מחמין ס': (יב) אדם כו'. כמ"ש נפ"ד ד"ט מפני שזריך לנחוק. מרדכי ס"פ כיוצא הדם סי' תרס"ג: (יג) אבל אם כו'. תמ"ש הכא ברעפים חדשים כו'. דוקא חדשים שלא נתבשל מעולם וא"ל (לאחזקין ג"פ ול"ד לשחיטה דבעינן לאחזקין ג"פ. ת"ה סי' רס"ה: (יד) ואפ"י אם כו'.

לעובר כוכבים. עירובין ס"ז פ"ט ועי' ר"ף ור"ש שבת שם: (ח) לפני המילה ולאחר המילה וביום. שבת קל"ד ב' נמנני' וכמ"ש שם נגמ' הלך מלכ"ע. וסוגר מדעת הרמב"ם דלכ"ע דוקא יום שלישי נקט אבל יום שני אין רוחצין: (ט) לפני המילה בחמין. וזה ג"כ דיעא דגמ': (י) אבל אם. שם בן נחמין סי' מפני

ברכת אליהו

אמרו אלא לשבת אחרת ואין אומרים נמתין לו שמה יכריא אלא מחמין לו מיד מפני שפסק נפשות דוחה את השבת. (יב) כמ"ש בפ"ד דיו"ט מפני שצריך לבודקו. [נדחן בביצה לג א' ואין מלבנין. באור — רש"י] את הרעפים לצלות בהן. ובגמ' שם עמוד ב': מאי קא עביד אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבודקן (אם יוכלו לקבל ליבון הלכך ביו"ט לא דלמא פקעי ואשתכח דטרח שלא לצורך — רש"י) וכו'. וה"נ כאן שמה לא יוכל למול כדן ונמצא שחילל שבת בחינם. כ"כ המרדכי בחולין ס"פ כיסוי הדם סימן תרס"ט [בפנינו: סימן תרנ"ח]. (יג) מ"ש בביצה לג ב, הנ"ל בסקי"ב: „הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבודקו. מ' דוקא חדשים שלא נתבשל ו, שלא הוצת בהם האור מעולם כההיא דפרק כל שעה (פסחים כו ב) חדש יוחזי יושן יוצן דאיירי בחדש לגמרי שע"י היסק זה נגמר כדפירש"י התם (בביצה לד א) מפני שצריך לחסמה ולחוס דרעפים התם שייך אלא בחדשים לגמרי" — לשון התהי"ד סימן רס"ה. אבל אם כבר בדקוהו פעם אחת ויכול לקבל לבניה תו לא חיישינן. וה"נ במילה אם מל פעם אחת, מותר לו למול פעם שניה בשבת, וא"צ לאחזקין ג' פעמים. וסיים התהי"ד שם דלא דמי לשחיטה, דבעינן אחזקין ג' פעמים. [דאיתא בחולין ג ב, דאם שחט ג' פעמים תו לא חיישינן שמה יתעלה, משום דבשחיטה חיישינן לעלוף יותר מבהמה. דרשינן שמה יתבהל מחמת מכת חרב שירא ויחלקלל אפי' למ"ד דלא חייש התם לעילופי איכא למימר דהיינו דוקא במכת חרב דבהמה ועוף אבל דאדם חיישינן וכו' דהתם איכא למיחש לעילוף כל דהו ועי"כ ישאח או ידרוס או יחליד ולכן בעינן מוחזק בתלתא זימנין אבל הכא אין חששא אלא משום דשמה לא יוכל לאמן את ידיו לחתוך ולפרוע כדחזוין בחד זימנא דאמאן את ידיו שפיר גבי בהכי ולכן שרי לאב למול בשבת אע"ג דלא מל רק פעם אחת ואע"ג דאיכא אחר דמל זימנא טובא דהני תרי חומרי לא שייכי אהודי לצרפם כלל וכו' — לשון התהי"ד שם]. (יד) כ"כ תהי"ד סימן רס"ה, הנ"ל בסקי"ג. וזה דלא כטור

בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא א"ל זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי לי מגו ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא דלית ביה מלאכה. וסיים הר"ף: דשמעת מינה דכי אמרינן אמירה לנכרי שבות בדבר שהוא מלאכה אבל בדבר שאינו מלאכה כגון האי לא אמרינן ביה אמירה לנכרי שבות. וכעין זה כתב הרא"ש שם. וראה בסיון ש"ז סקי"ג ומש"ש בהערה 4, ש"מ"ש הר"ף והרא"ש שמותר אמירה לנכרי רק בדבר שאין בו מעשה הכוונה היא שזה לא מעשה דאורייתא. (ח) [בבאה"ג סק"ס ציין: דברי עצמו. וכוונתו היא על מה שסיים המהב"ר: והאידנא כו'. ורצם דברי המחבר שבזמן הגמ' „היו רוחצין וכו'". כ"ה] בשבת קלד ב' במתני': מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה וכו' ר' אליעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כוואבים (בראשית לד, כה). וכמ"ש שם בגמ': הלכה כר' אליעזר בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מע"ש בין הרחצת כל גופו בין הרחצת מילה מפני שסכנה היא לו. והמחבר — שכתב, „וביום השלישי למילה" — סובר כדעת הרמב"ם כפ"ב מהל' מילה ה"ח ובפ"ב מהל' שבת ה"ח, דר' אליעזר בן עזריה דוקא יום שלישי נקט, דיליף מקרא. אבל יום שני אין רוחצין. (ט) זהו ג"כ דינא דגמ'. [דלפני המילה לא שרי רק בחמין שהוחמו מע"ש אבל לומר לעובר כוכבים להחם אסור כמ"ש בעירובין סח הא מר לא אמר לעובר כוכבים זיל אחים ומ"ש בין חמין שהוחם בשבת קאי על לאחר המילה או ביום ג' דהוי סכנה — ר"א]. (י) בסק"ח הבאנו דברי ר' אליעזר בן עזריה. בשבת קלד ב': מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת. ובגמ' שם: הלכה כר' אליעזר בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מע"ש וכו' מפני שסכנה היא לו. (יא) יומא פד ב' — גבי חלי שיש בו סכנה — : מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ולא שבת זו בלבד

שלב שלא לילד הבהמה בשבת. ובו ד' סעיפים

באר הגולה

א א (א) אין מילדין את הבהמה בשבת: ב ב אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה ולא סכין אותה בשמן והני מילי בגמר מכה דליכא אלא משום תענוג אבל בתחלת מכה דאיכא צערא שרי: ג ג אם אכלה כרשינין הרבה ומצטמעת יכול להריצה בחצר כדי שתייגע ותתרפא: ד ד אם אחזה דם יכול להעמידה במים כדי שתצטנן ה (ה) ואם הוא ספק שאם לא יקצו לה דם תמות מותר לומר לעובד כוכבים להקצוה:

א שבת קכ"ח משנה.
ב שם נ"ג ברימא
וגמרא.
ג שם ברימא וכו'
יאלשי.
ד וזל כההיל בני'
שם אלף כרי יאלשי
הרי"ף ורמ"ש. ה מרדכי שם.

ביאורי הגר"א

מקלל כחצורה אפי' כה"ג חייב דא"ל מלאכת מחשבת כמ"ש חוס' נכמוטות ה' ב' נד"ה אח"ל כ' ע"ש שהלריך כזה:

שלב (א) אין מילדין. והשמיט דין מסעדין משום ש"כ הרא"ש דר"י נסתפק אם קאי לז"ט או אף אשבת וכמה י"ט כפי' תק"כ ס"ג: (ב) ואם הוא. כמ"ש נסתמים י"א גבי ככור וה"ה כן דמתירין שבת:

ברכת אליהו

לענין למול בשבת, גם אחר — אף אם נאמר שאינו מכין לתקן — עובר בל"ת דמלאכת שבת כשמחתך בבשר, דהוי פסיק רישיה.

ואע"ג שיש לחלק בין פסיק רישיה לענין קציצת בהרת ובין פסיק רישיה לענין חילול שבת. דפסיק רישיה לענין קציצת בהרת אסור, אף אם לא ניחא ליה, אבל פסיק רישיה לענין חילול שבת, היכא דלא ניחא ליה פטור, כמש"ש קג א דאביי ס"ל דלר"ש פסיק רישיה דלא ניחא ליה פטור ועבותו"ס שם ד"ה לא צריכא כו'. דכתבו בשם הערוך, דכפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחילה, ואפי' אסור דרבנן ליכא. מ"מ כאן אין לחלק בזה. דכאן דחייב, משום מקלקל בחבורה — ואנן קי"ל כר"ש דמקלקל בחבורה חייב — אפי' כה"ג, דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה חייב, משום דאין צריך מלאכת מחשבת. כמ"ש חוס' בכתובות ה ב בד"ה את"ל כו', דלר"ש כמו שמקלקל בחבורה חייב, כך מתעסק בחבורה חייב, אע"ג דליכא מלאכת מחשבת. וא"כ אין נפק"מ בין אב לאחר, דגם אחר חייב, אף שאינו מכין לחתונה גברא. ע"ש בתה"ד שהאר"י בזה. [ונמתוך דראב"ה ס"ל כהרמב"ם דפוסק דגם בחבורה פטור במקלקל ואינו חייב רק בצריך לכלבו ע"ש — ד"א. ועיין ביו"ד סימן רס"ז סק"ג].

שלב (א) [בבא"ה ג סק"א ציין: שבת קכ"ח משנה. דתנן שם כעמוד ב': אין מילדין את הבהמה ביו"ט אבל מסעדין. ולענין שבת הביא המחבר כאן רק הדין של אין מילדין. והשמיט דין „מסעדין“, משום שכתב הרא"ש שם פ"ח ס"ד, דר"י נסתפק אם הדין של מסעדין קאי איז"ט דוקא או אף אשבת. וכתב המחבר דין מסעדין כהל' יו"ט סימן תקכ"ג ס"ג. ונהטור כאן הביא גם לענין שבת הדין, שמסעדין אותה לאחר בולד שלא יפול לארץ וכו'. וכתב ע"ז בה"י: ריש לחמוה על רבינו היאך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה. ועב"ח וחיודשי הגהות שם אות א' וכמ"א סק"א ומשנה ברורה סק"א וכשעה"צ סק"ב].

(ב) כמ"ש בפסחים יא א גבי ככור, שחכמים מתירים להקצו

תה"ד שם דלג כטו"ד סי' רס"ו נשם רלני"ה דאוסר אם ליכא אחר ממ"ש נשבת קל"ג א' ולא ליכא אחר כו' אלג הוא חלק עליו וכ' דל"ד לשם דלג מתכוין לקון נהרמו משא"כ באחר אלג כאל מרזייהו מתכוין למיקון המילה ועוד דסוגיא דשם לפ"ד אלג הא אמרין שם דלג"י גופא סבר דפסיק רישיה כו' ואל"ע דפסיק רישיה דלא ניחא ליה פטור כמ"ש ק"ג א' וע' בחוס' שם ד"ה ל"ג כו' מ"מ כאל דחייב משום

יו"ד סימן רס"ו בשם ראב"ה, דאוסר לאב למול את בנו בשבת, אם איכא אחר. וז"ל: וכתב ה"ר אליעזר הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שיוודע למול דהא מילה הוא פסיק רישיה גבי ידידה דהוא מכין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי. וראייה לזה מ"ש בשבת קל"ג א: בשר (ויקרא יב, ג) אע"פ שיש שם בהרת ימול דברי רבי יאשיהו הא ל"ל קרא דבר שאין מתכוין הוא דובר שאין מתכוין מותר אמר אביי לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור רבא אמר אפי' תימא ר"ש מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וכו' ואביי אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד ליה וכו' אמר רב משרשיא באומר אבי הכן לקרן בהרת דבנו הוא קא מתכוין ואי איכא אחר ליעביד אר דאמר ר"ש בן לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה ל"ת דליכא אחר. ולמד הראב"ה, דהו"ה לגבי מילה בשבת איכא נפק"מ בין אב לאחר, שהאב מכין לתקן גברא משא"כ אחר ולכן אסר הראב"ה לאב למול את בנו בשבת, אם יש אחר שיוודע.

אבל הוא — תה"ד — חלק עליו, וכתב התה"ד דל"ד לשם כלל. דלענין בהרת, האב מתכוין לקון בהרתו, כדי לטהר את בנו. משא"כ באחר, שאין כוונתו רק למולו, ואחר הוי לענין קציצת הבהרת אינו מתכוין. ולכן כשיש אחר לא ימול אביו. אבל כאן — לענין מילה בשבת — תרזייהו — האב ואחר — מתכוין לתיקון המילה. וא"כ אין נפק"מ בין אב לאחר, דמאי נצרך האב לחתיכת המילה יותר מאחר שמכין לעשות חיתוך המילה.

ועוד גם בבהרת גופא דסוגיא דשם בגמ' — שמחלקת בין אב לאחר — זה רק לס"ד של הגמ' — שאביי ס"ל דגם בפסיק רישיה סובר ר"ש, דבאינו מכין מותר, ולפיכך רק לגבי האב הוי חילול שבת, ולא לגבי אחר, אע"ג דהוי פסיק רישיה. אבל למסקנא, הא אמרינן שם, דאביי גופא סבר דפסיק רישיה גם לר"ש חייב אף באינו מכין, א"כ אב ואחר שווים, ששניהם עוברים על ל"ת, רק העשה של המילה דוחה ל"ת. והו"ה כאן

באר הגולה

שלג שלא לפנות אוצר בשבת. ובו ג' סעיפים

- א א (א) אוצר של תבואה (ב) או של כדי יין (ג) אע"פ שמותר להסתפק ממנו (ד) אסור להתחיל בו לפנותו (ה) אלא לדבר מצוה כ (ו) כגון שפינתו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש (ז) וכיצד מפנהו אם היה האוצר גדול טפנה ממנו חמש קופות (ח) (שנל קופה
- א לי הרמנ"ס נפרק (כ"ו) [כ"ז] מנח"י שבת קכ"ו. ב שם קצ"ו משנה וגמ' קכ"ו.

ביאורי הגר"א

הר"ף דוקא לדבר מלוא מדקאמר במנח"י מפני האורח"י ש' ושם נגמ' אר"י גדול' הכנס' כו' מ' דמנח"י משום מלוא היה וכ"כ שם הר"ף ע"ש: (ו) כגון. מנח"י: (ז) וכיצד כו'. כמ' דר"ח שם דסוגיא לשמעתין שם סומיה איבעי' להו כו' איבעי' להו כו' וכן נפ"ה ד"ס אמו' ד' וה' אין טפי לא: (ח) שבכל ירושלמי והבילו מוס'

ברכת אליהו

אפי' טובא נמי מפני (ואם יצטרך ליותר יפנה יותר משום הכי נקט ד' ברישא והדר ה' והו"ה אפי' טובא — רש"י) ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור כולו דילמא אתי לאשוויי גומות אבל אתחולי מתחיל ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה. ולפי האוקימתא של רב חסדא, המשנה היא כר' יהודה, ולכן אסור להתחיל אפי' לדבר מצוה. אבל לר"ש — דקיי"ל כותיה — שרי להתחיל. וכת' הר"ף שם, שאף לר"ש דוקא לדבר מצוה מותר, מדקאמר במנח"י, "מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש". ואיתא שם בגמ' על זה: אמר ר' יוחנן גדולה הכנסת אורחים מהשכמת ביהמ"ד דקתני מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש. מ' דמנח"י משום מצוה היא, ולכן מותר להתחיל. וכ"כ שם הר"ף, ע"ש. וז"ל: (דוקא — הגהות מא"י] מפני האורחין ומפני ביטול ביהמ"ד דמצוה ננינה דאמר ר' יוחנן וכו' אבל שלא במקום מצוה לא וכו'. הרי דלכל דבר מצוה מותר.

- (ו) מתני' בשבת קכו ב, הנ"ל בסק"א: מפני וכו' מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש.
- (ז) [בסק"ה הכאנו תירוצם של רב חסדא ושמואל בשבת קכו ב, קכו א, בביאור דברי המשנה שם. דלרב חסדא — מ"ש במשנה, "אפי' ארבע וחמש קופות", היינו שאם יש אוצר גדול יותר מחמש קופות. אין מפני אלא חמש קופות דחיישינן לטירחא. ולשמואל מותר לפנות אפי' יותר מחמש. וזוהו פסקינן] כתיבין דרב חסדא שם, משום דסוגיא דשמעתין שם כוותיה: איבעיא להו הני ארבע וחמש קופות דקאמר בארבע וחמש קופות אין טפי לא אלמא למעוטי בהילוכא עדיף או דילמא למעוטי משוי עדיף (ולרב חסדא קבעי לה דאמר ה' דוקא — רש"י) וכו' איבעיא להו (אליבא דרב חסדא — רש"י) הני ארבע וחמש דקאמר אע"ג דאית ליה אורחין טובא או דילמא הכל לפי האורחין וכו'. וכן בפ"ה דיו"ט אמרו ד' וה' אין טפי לא. דתנן בבביתא לה ב, שמשילין פירות דרך ארובה ביו"ט. והגמ' מסתפקת עד כמה. ור' יוחנן הביא ראיה מהמשנה בשבת הנ"ל בסק"ה ד, "מפני ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה וכו'". ודוחה הגמ' דלא דמי: ה"מ היינו טעמא דליכא הפסד ממון אבל הכא דאיכא הפסד ממון אפי' טובא נמי. הרי דנקטה הגמ' כתיבין של רב חסדא ד, "ארבע וחמש" הוא בדוקא.
- (ח) ירושלמי בשבת פ"ח ה"א: רב זעירא שאל לר' יאשיה כמה הוא שיעור הקופות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתנינן

שלג (א) אוצר של תבואה. מנח"י שם ואמר אור' משום סיפא אסור כו' וכמ"ס למטה: (ב) או של גמ' שם: (ג) אע"פ שמותר. שם מ"ר תבואה כו' כר"ס: (ד) אסור להתחיל. שם מ"ר אין מתחילין כו' ומנ"י אפילו לר"ש: (ה) אלא לדבר. שם ומנ"י אכל כו' שלא יתחיל כו' ומני ר"י כו' אכל לר"ש שרי וכמ'

דס לבכור ובלבד שלא יטיל בו מום. ואמרו שם בעמוד ב' שטעמם הוא, דאי לא שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למיעבד במקום שעושין בו מום. והו"ה כאן דמתירין שבות דאמירה לנכרי, משום דאי לא שרית ליה שבות אתי למיעבד בעצמו איסורא דאורייתא.

שלג (א) [בבאה"ג סק"א כתב: לשון הרמב"ם בפרק כ"ז מבריתא שבת קכו. וזה לא כ"כ בדקדוק. כי עיקר הדין הוא] במנח"י שבת קכו ב: מפני (ולא חיישינן לטירחא דשבת — רש"י) אפי' ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני בטול בהמ"ד אבל לא את האוצר. ואמר המחבר, "אוצר", משום סיפא, שכתב המחבר: אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה וכו'. וזה דוקא אוצר, וכמ"ס למטה בסק"ד, ה'.

- (ב) גמ' בשבת קכו א: דתני חזא מפני אפי' ארבע וחמש קופות של כדי שמן ושל כדי יין וכו'.
- (ג) שבת קכו א: ת"ר תבואה צבורה (מוכחא מילתא דהוקצה לאוצר — רש"י) בזמן שהתחיל בה מע"ש מותר להסתפק ממנה בשבת ואם לאו אסור להסתפק ממנה בשבת וכו' דברי ר' אחא ורבי שמעון מחיר (ר"ש) מחיר מוקצה בכל מקום — רש"י: ואנן קיי"ל כר"ש, ולכן מותר להסתפק.
- (ד) שבת קכו א: ת"ר אין מתחילין באוצר תחילה אבל עושה בו שכל כדי שיכנס וצא. והרא"ש שם פ"ח ס"א מפרש, שזה לר' יהודה דאית ליה מוקצה. ודברי המחבר הם מדברי הרמב"ם בפכ"ז מהל' שבת ה"טו וכמ"ס בבאה"ג סק"א. ומפרש הרמב"ם שהברייתא היא אפי' לר"ש דלית ליה מוקצה ומיירי לדבר הרשות ואפ"ה לפנות לדבר הרשות, אסור. (והטעם. הוא משום טירחא או משום עובדין דחול).
- (ה) תנן בשבת קכו ב: מפני אפי' ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בהמ"ד אבל לא את האוצר. ובגמ' שם: השתא חמש מפני ארבע מיבעיא אמר רב חסדא ארבע מחמש (אם לא ה' שם אלא כשיעור ה' קופות לא יפנה אלא ד' מהם שאסור לגמור את האוצר דילמא חזי גומות בקרקעיתו ומשוי להו — רש"י) (איכא דאמרי ארבע מאוצר קטן) וחמש מאוצר גדול (ואם יש הרבה אין מפנין אלא חמש דחיישינן לטירחא — רש"י) ומאי אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה ומני רבי יהודה היא דאית ליה מוקצה ושמואל אמר ארבע וחמש כדאמרי אינשי ואי בעי

שלם סאין) (הגהות מרדכי ור"ן פרק מפנין) לא היה בו אלא חמש קופות מפנה מהם ארבע (ט) אבל כולו לא יפנה שמא יבא להשוות גומות. הג"ה: (י) וכל שנות שהחירו משום נזק מזה מותר ג"כ לנזק אחרים ולא מקרי אחרים אלא שנאמרו אלו נציתו או שזמן אחרים שנאמרו אלו אחרים (מכאן הדגש פ" ע"ב)

ביאורי הגר"א

נ"ט ורז חסדא דאוקים כר' יהודה לטעמיה דס"ל שס קכ"ח א' כר"י אצל אן דק"ל כר"ש ז"ל נסיפא כתי' דשמואל וערל"ש: (י) וכל שבות. נלמד מהניל ומה"ש בגמר

ד"ה מפנין: (ט) אבל כולו לא. זוהי פ' כתי' דשמואל וכן אמרו נפ"ה ד"ט שס הסם תנן אצל לא כו' והני תירוצין לא שייכי אהדדי ד"ל רישא מה וסיפא מה וכמ"ש

ברכת אליהו

והסיפא דמתני' — לא שייכי אהדדי. ד"ל רישא כזה — כר"ח וסיפא כזה — כשמואל. וכמ"ש ביו"ט, שהגמ' שם נקטה בהסבר הרישא של המשנה, "אפי' ארבע וחמש" — כרב חסדא, דדוקא הוא. ובהסבר הסיפא של המשנה, "אבל לא את האוצר" — כשמואל, דלא יגמור דילמא אחי לאשוויי גומות. והא דרב חסדא אוקים — אבל לא את האוצר — , שלא יתחיל באוצר תחילה" — כר' יהודה, רב חסדא אזיל לטעמיה, דס' בשבת קכח א כר' יהודה. דס"ל איסור מוקצה. אבל אן דקיי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה, איכ"א לפרש את הסיפא — , שלא יתחיל באוצר היינו משום איסור מוקצה, שהרי לר"ש מותר. ולכן צ"ל שבסיפא — אבל לא את האוצר — נקטין כתי' דשמואל דהיינו שלא יגמור. ולכן פסקין כוותיה. וערא"ש.

(י) נלמד ממתני' דשבת קכו ב, הנ"ל בסק"א: מפנין אפי'

תמן (שקלים פ"ג ה"ב) בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה. והביאו תוס' בשבת קכו ב ד"ה מפנין. (ט) בסק"ה הבאנו מחלוקת דרב חסדא ושמואל בביאור דברי המשנה בשבת קכו ב, ד, "מפנין אפי' ארבע וחמש קופות אבל לא את האוצר". ובסק"ז כת' שלענין, "ארבע וחמש קופות" פסקין כתי' שם רב חסדא. ובוזה — לענין מ"ש במשנה, "אבל לא את האוצר" — פסק המחבר כתי' דשמואל בשבת קכו א, הנ"ל בסק"ה. וכן אמרו בפ"ה דיו"ט שם. דאיתא בכיפה לו א: ה"ם תנן אבל לא את האוצר ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר אבל לא יגמור את האוצר כולו דילמא אחי לאשוויי גומות. הרי דלגבי אוצר נקטה הגמ' כתירוץ של שמואל. ולענין הפירוש, "מפנין אפי' ארבע וחמש קופות" נקטה הגמ' שם כפירושו של רב חסדא ד, "חמש מאוצר גדול". וכמ"ש בסק"ז. והני תירוצין — של הרישא

אוקים למתני' כוותיה דר' יהודה וכמ"ש בקרבן נתנאל. והד"א כתב: ועיין רא"ש שם דמפרש דהרי"ף לא הסכים לזה משום דאי נימא כרב חסדא דר' וה' דוקא איכ' איך אפשר לפרש דאכל לא את האוצר דהיינו שלא יגמור דא"כ היינו רישא דכבר תני דלא יקח רק ד' או ה' ע"ש ולענין ל"ק זאת ולפי טעמא משום אשוויי גומות נ"ל דאין יקח לא את האוצר ויכלול רק מקצת מ' לא יקח את המקצת בקצה א' עד עומק הקרקע דחיישין בדמקום שיקבל אחי לאשוויי גומות אלא יקבלם שישאר בתחתית הקרקע תבואה וא"כ כרישא קמ"ל דלא יקח רק ד' וה' וכסיפא קמ"ל דגם אם לא יקח רק ד' וה' מ"מ לא יקבלם עד תחת הקרקע וכנ"ל ומה מאד ניחא בזה לשון הרמב"ם שכתב"ו (מהל' שבת מ"ו) כ' וכיצד מפני ד' וה' כו' ולא יכבדו קרקעיתו של אוצר כמו שבארנו והיינו שבכפ"א (שם ה"ב) שכו' שם ז"ל כל המשוה גומות חייב המפנה את האוצר בשבת מפני שהוא צריך לדבר מצוה כו' לא יגמור את האוצר שמוא' בוא להשוות גומות הרי דהרמב"ם מחלק בזה כמ"ש בתחילה כתי' דלא יקח רק ד' וה' ואף בזה לא יגמור את האוצר דהיינו שבמקום שלוקח ד' וה' לא יגמור שם לגמרי עד הקרקע ויכבד שם התבואה דחיישין דילמא אחי לאשוויי גומות והיינו דר' רפכ"א רכ"י סתם דלא יגמור ומשום אשוויי גומות והיינו כשמואל שמפרש שמי"ש יעשה אוצר שלא יגמור, עכ"ל. ונראה שהד"א למד, שמי"ש הרמב"ם בפכ"ו (ד' וה' היינו ד' מתוך ה'). ועיין בספר המנורה הטהורה אות ו'. והוציא מדבריו של הר"א הוא, בשלול הסיפא היינו אומרים שאמנם צריך להשאיר קופה אחת. אבל לא היינו יודעים את הדין שאסור לפנות עד הקרקע. וצ"ב אם לא היינו יודעים את הדין, שאסור לפנות עד הקרקע מחמת אשוויי גומות, א"כ מדרע צריך להשאיר קופה אחת. אולם הר"א מפרש כתי' חת"ס שבת שם. וז"ל: דעת הרז"ה נראה דלא משום אשוויי גומות דא"כ הר"ל למימר דלא ידלמא אחי לאשוויי גומות אף ע"כ טעמיה דרב חסדא משום היכיר שישאר עכ"פ קופה א'. ועדיין שייך אשוויי גומות במקום שפינה ממנו ד' קופות והמ"ל וכלבד שלא יגמור פ"י שלא יפנה הקרקע לגמרי וישאר בתחתיתה תבן עיין לשון רמב"ם ותבין. אלא שר"ח לית ליה חששא דאשוויי גומות ע"כ מוקי למתני' כר' יהודה, אבל אה"נ מצינן למימר פלגא כר"ח ופלגא כשמואל ולחנם השיג רמב"ן בזה, עכ"ל.

1 הרי"ף בשבת שם כתב: הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני ברוחא איכא מאן דפסק כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתא כוותיה וסתם לן תנא במתני' כוותיה וגמרא קא שקיל וטרי לפרושי שיעורי דמתני' ואיכא מאן דפסק כשמואל משום דמוקים למתניתין כר"ש דלית ליה מוקצה דקיימא לן כוותיה. ובעל המאור שם פסק לענין הרישא כתי' של רב חסדא, משום דסוגיא דשמעתין כוותיה. ולענין הסיפא נקט כשמואל. משום דאוקים כר' שמעון וקיי"ל כוותיה. וסיים שם: ולא תקשי לן משום דפסיקנא בחדא כרב חסדא ובחדא כשמואל דלא תליא הא בהא ודברים כדורים הם כמו שכתבנו והרי"ף ז"ל פקפק בהם. ובמלחמת ה' שם הקשה על בעל המאור, וז"ל: אבל לפרש במשנתנו ד' מה' וה' מאוצר גדול ולא יגמור את האוצר כמו שכתב בעל המאור אי אפשר דהא מרישא שמעת מינה ארבע מחמש אינן חמש כולו לא דאסור לגמור את האוצר ומאי אבל לא את האוצר דקתני וכו'.

וברא"ש שם פ"ח ס"א הביא את דברי הרז"ה. והוסיף: ומה שנשתלק רב אלפס בלא הכרע לפי שאם נפרש המשנה כרב חסדא א"כ אי אפשר לפרש אבל לא את האוצר אלא שלא יתחילו את האוצר תחלה דאי שלא יגמור את האוצר משום אשוויי גומות היינו רישא ארבע מחמש ואי פסקין כרב חסדא הוה צרכינן למימר דהך סתמא כרבי יהודה דלא קיי"ל כוותיה במקדש וכו' ולכן נסתפק רב אלפס בפסק זה דודאי סוגיא דשמעתין הכא וביי"ט כרב חסדא והיה קשה לו לפרש סתם מתניתין כרבי יהודה. ועל מ"ש הרא"ש שם "היינו רישא ארבע מחמש", כתב הקרבן נתנאל שם אות ל': וכן פירש"י אבל הרז"ה ס"ל דמשום הא לא איריא דאיכא למימר סיפא מפרש לרישא ומה טעם קאמר כדמשני תלמודא בכמה מקומות והא דקאמר רב חסדא שלא יתחיל את האוצר הו"ה דהוי מצי לאוקמא שלא יגמור אלא משום דס"ל לרב חסדא כרבי יהודה מוקי לה המתני' כהלכתא. ונראה דזו כוונת רבנו במ"ש, "ורב חסדא דאוקים כר' יהודה לטעמיה דס"ל שס קכח א כר"י". והיינו שלכאורה קשה דמאחר שאנו אומרים שכו' היתירוצים שם לא שייכי אהדדי, למה רב חסדא לא אוקים הסיפא כמו תירוצו של שמואל. ולזה כוון רבנו לומר, דבאמת גם רב חסדא היה יכול לאוקים סיפא כשמואל. דהיינו שלא יגמור. וכן דאוקים רב חסדא הסיפא, דהיינו שלא יתחיל באוצר, הוא משום דרב חסדא לטעמיה דאזיל כר' יהודה. ולכן

באר הגולה

ג שם ק"י צייל ולא
 חששטא ופסקו
 הפוסקים לחמורא.
 ד שם צייל
 חששטא.
 ה שם צייל ולא
 חששטא.
 ו צייל יוסף.

א שנת ק"י משנה.

ב מוס' וד"ש והר"ן
 בשם ר"מ וז"ל.

אלו (יא) כשזמן מצינו למעוד אללו לא מקרי אורחים ואינה סעודה מזה רק סעודה רשות (י"ז): ב ג כשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות להולכים בהרבה פעמים כדי להקל המשאוי מפני שמרבה בהילוך ואוושא מילתא ספי: ג אלו ד' או ה' קופות שמפנה היינו לאורח אחד ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח ה ובלבד שלא יפנה אחד לכולם דאיכא סירחא יתירא אלא כל אחד יפנה לעצמו (יב) או אחר יפנה בעדו. הג"ה: ו מצינו של יין שהוצאו על עגלה אסור להורידן בשבת אם לא לנצוד אורחים או לנורך מזה דהוי כמפנה האורח (א"י):

שלד דיני דליקה בשבת. ובו כ"ז סעיפים

א א נפלה דליקה בשבת אם הוא כלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות הראוי לאדם לאדם והראוי לבהמה לבהמה ובשחרית מזון שתי סעודות ובמנחה מזון סעודה אחת ב (א) ודוקא בני הבית שהדליק בו לא יצילו יותר משום דאיכא למיחש

ביאורי הגר"א

שם ד"ה ולטעמין ומחולקין רש"י ומוס' שם נז הפנאל ופ' כרש"י וז"ל ה"ט:
 שלד (א) ודוקא כו' משום. כמ"ש ק"י

שם גדולה ס': (יא) אבל כשזימן. ע' גמר דמ"ק כ"ז ב' ומוס' שם ד"ה ולשמח. מירושלמי וכמ"ס כו': (יב) או אחר. ע"ש רש"י ד"ה רבי נפשה ס' וע' מוס'

ברכת אליהו

פנינהו — רש"י) ולטעמין רבי בדנפשיה עימר אלא צוה ועימר ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה. ובעיית הגמ' לא נפשטה. וכת' הרי"ף שם והרא"ש שם פ"ח ס"א: וכיון דאיסורא הוא עבדינן לחומרא וכל חד וחד מפני לנפשיה. ועמ"ש בספר מנורה הטהורה בקני המנורה אות ט'. וע"ש רש"י ד"ה רבי בנפשיה כו'. שכתב: בתמי' וכי אורחיה דנשיא בהכי. ועתו"ס שם ד"ה ולטעמין, שכתבו: פי' כל השדה כולה. ומחולקין רש"י ותוס' שם בזו הסברא: שרש"י פי' שקושיית הגמ' היא, דאין סברא שרבי עימר את הדרוש בעדו. וע"ז מסקין שם בגמ': אלא צוה ועימר ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה. הרי דאף שכל אחד מוכרח לפנות לנפשיה, אפ"ה עשה רבי שליח, וש"מ שמותר לאחר לפנות עכורו. אבל תוס' פליגי על רש"י, וסוכרים שאסור שאחד יפנה בשביל חברו. ולכן מפרשים התוס', שרבי עימר לעצמו. ומה שהגמ' אומרת, "ולטעמין וכו'", היינו וכי אפשר שיפנה רבי ועימר את ב' להשדה. וע"ז מסיקה הגמ': אלא צוה ועימר ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה. אי"כ גם למסקנת הגמ' רבי עימר לעצמו. והמחבר — שכתב שמותר לאחר לפנות בעדו — פסק כרש"י. וכ"כ הב"ח, וסיים: וכמו שפסק ב"י הוא העיקר וכדפרש"י ולא כדמשמע מדברי התוס' וכן פסק בשו"ע, והכי נקטינן).

שלד (א) [תנן בשבת ק"ז ב' מצילין מזון ג' סעודות וכו' כיצד נפלה דליקה וכו'. ומ"ש המחבר, ודוקא בני הבית

ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ואף שלדבר רשות אסור — משום טירחא או משום עובדין דחול, וכמ"ל בסק"ד — לדבר מצוה היתור. וכמ"ש בגמ' קכז א. הנ"ל בסק"ה: גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש וכו'. והו"ה, "כל שכנות שהתירו משום צורך מצוה מותר ג"כ לצורך אורחים".

(יא) עיין גמ' דמו"ק ככ ב' שהגמ' אמרה שם שאסור לאכל להכנס לשמחת מריעות. וכתוס' שם ד"ה ולשמח. שהתוס' הביאו את פירש"י ד, "שמחת מריעות" היינו, "סעודות שעושים ריעים ואהובים זה לזה". וסיימו התוס': הא דאמרין בירושלמי וכמ"ס שמחות (פ"ט) אם היה סעודה של מצוה מותר וכו'. הרי דסעודה, "שעושים ריעים ואהובים זה לזה" לא הוי סעודת מצוה. וע"כ הא דתנן בשבת קכז ב', דאורחין הוא דבר מצוה, היינו דוקא, "שנתארחו אצלו בכיתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים אבל כשזימן חבריו אצלו לא מיקרי אורחים". [וראה באנצקלופ"ת כרך ט' ערך הכנסת אורחים עמ' קכ"ט, קל"ג, קל"ד וכצינים 44, 122 — 119]. (יב) [איתא בשבת קכז א': איבעיא להו הני ארבע וחמש דקאמר אע"ג דאית ליה אורחין טובא או דילמא הכל לפי האורחין, ואת"ל הכל לפי האורחין חד גברא לכולהו או דילמא גברא גברא מפני לנפשי' וכו' ש"מ הכל לפי האורחין ועדין תבעי לך חד גברא מפני ליה לכולא או דילמא כל גברא וגברא מפני לנפשיה ת"ש ועימר (פנה את העומרים וכרמלית הואי ובפחות פחות מד' אמות — רש"י) רבי (אלמא חד גברא

נימא כמו שפירש"י בטעמו של רב חסדא, שד' וה' הוא גם משום אשוויי גומות. קשה למה כתב רבנו שבזה פסקין כשמואל, הלא גם לרב חסדא, מותר לפנות רק ארבע מתוך חמש. שמא יבוא לאשוויי גומות. אבל לדברי החת"ס והד"א הנ"ל נוחא — שלרב חסדא אמנם צריך להשאיר קופה אחת, אבל לא משום אשוויי גומות. והנפק"מ היא — כמ"ש הד"א — דמטעם אשוויי גומות אסור לקחת אפי' מקצת ממקום אחד.

ומ"ש החת"ס שדעת הרו"ה, "לא משום אשוויי גומות", אין הדבר מפרש ברז"ה שם. ומ"ש החת"ס שכן היא דעת הרו"ה, הוא משום שאם נאמר שהטעם הוא משום אשוויי גומות, חיקשי קושיית הרמב"ן. לשם מה צריך את הסיפא — שלא יפנה את האוצר, דהא מרישא שמעינן לה. ארבע מחמש אין חמש מכלהו לא שאסור לנצור את האוצר. ולכן פירש החת"ס בדרת הרו"ה, שרב חסדא לית ליה טעם אשוויי גומות, רק טעם דהיכירא. ובהו יבונה היטב דברי רבנו בריש ס"ק זה, שבזה פסקין כחירוצו של שמואל. ואי

באר הגולה

ג' מוס' ועור נספ

נפל התרומה וכו'

הר"ן.

ד' מור לדעמו וכו'

ה"ה נפ"ו נספ תמנ"ן

ורשנ"א.

שמתוך שסרודים בהצלה ישכחו השבת ויכבו אבל בתים הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה יכולים להציל כל מה שירצו: ב' (נ) יש מתירים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להציל מפני הדליקה או מאנשים הבאים לגזלם בדמקום פסיד' אין לחוש לאיסור מוקצה ד' (נ) ויש אוסרים (ז) ואפי' לומר לעובד כוכבים לטלטל סחורה הנפסדת מחמת

ביאורי הגר"א

בשליפי רכני אמרו שם קנ"ד ז' דאסור אף בהפסד וז"ל ללא החירו אלא במקום דקרוז נצח ליד אסורא דאורייתא משא"כ שם וכן נכח"ג. ושם קמ"ג ז' נשכח ארנקי כו' לא החירו כו' וס' הראשונה ס"ל דל"ד לטס וע"ש קי"ז א' מי דמי כו' אלא אמר מ"ז ר"א כו' ואפי' לפי ס"ד דוקא משום ס"ט ושם קמ"ז ז' פ"א שכתו כו' רב אשי אמר אפי' כו' ועיין בתשובת הרמב"ן סי' ר"ה ע"ש ועמ"א ס"ק א' ז'

ברכת אליהו

המשמחר ראשון וכא לפרק מן החמור — רש"י נטל את הכלים הניטלים בשבת ושאינן ניטלין בשבת מתיר החבלים והשקין נופלין מאילהם. ובגמ' שם קנ"ד ב' אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים והשקין נופלים. ומקשינן: והא קא מבטל כלי מהיכנו (ופירש"י: כרים וכסתות כשמניחין תחת דבר שאין ניטל מבטלן מהיכנו דשוב לא יטלם משם ודמי לסותר). ומתריצין: בשליפי זוטרי (משואות קטנים ששומט הכר מתחתיהם ונופלין על הכר השני וכן עד שמגיעין לארץ. ומחבר שם שכל מה שהחירו זה בכדי למנוע הפסד מרובה, שהכלי זכוכית ישתברו. הרי שאף אם יגרם הפסד מרובה לא החירו לטלטל כלים שאינם ניטלים בשבת ובהפסד מועט אף בשליפי זוטרי אסור. ולכאורה קשה מהא דשם קנ"ג א' הנ"ל בסק"ב, שהחירו למי שהחשיך בדרך לטלטל פחות פחות מד' אמות]. וצ"ל דלא החירו אלא במקום דקרוז לכבוד ליידי אסור דאורייתא — שמתוך שאדם כהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"י. משא"כ שם קנ"ד — לענין משוי שעל הבהמה — דלא שייכא גזרה שיכוא ליד אסור דאורייתא, לא החירו שבות. וכן בכה"ג בדליקה, הו"ר חשש כיבוי שהוא רק דרבנן מטעם דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ושם (קמג) [קמב] ב' בשבת ארנקי כו' לא החירו כו'. דאיתא שם: שכת ארנקי בחצר מניח עליה ככר או חינוק ומטלטלה. ומכאן ראי' לשיטת האוסרים. וס' הראשונה — דמתירין לטלטל מעות — ס"ל דלא דמי לשם. [ועיין הערה]. וע"ש קי"ז א'. דאיתא שם קט"ז ב' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מפשיטין את הפסח עד החזה דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה וחכ"א מפשיטין את כולו. ואיתא שם שחכמים אמרו לר' ישמעאל: אם מביאין חיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ס"ח לא נטלטל עור אגב בשר. ומסיימת הגמ' שם קי"ז א' והיא גופא מנלן אילמא דמדהיכא דאית ביה לא שדי להו איתויי נמי מייחנין מי דמי (היכא דהספר מונח עם המעות להיכא דהוא בא עכשיו להביאו עם המעות ולתת בו טפר — רש"י) התם אדהכי והכי נפלה דליקה (דספר ומעות להכי לא מצרכין ליה למישיניהו — רש"י) הכא אדהכא והכי לישדינן (ארמייתא ליה נישדיניהו דרך ביאתו — רש"י) אלא אמר מה בר כר אשי לעולם כדאמרינן מעיקרא (דלא פליגי אלא בהפסדה מייחנין רבנן ראי' מתיק הספר דמתני' דמצילין מעות אגב ספר צרכי הדיוט אגב צרכי גבוה הואיל וליכא שהות למשידיניהו וכו' אגב צרכי

ז': (ב) יש מתירים. כמ"ש קנ"ג א': (ג) וי"א. מדאמרי' שם קט"ז ז' מנילין חיק כו' ואע"פ כו' מ' דכלל"ה אסור ועוד דוקא מנילין אכל לכוזא אסור אע"ג שהוא שבות לבד ואף להירו' שאלמנו דלר"ש מותר אף לכוזא משום כתני קודש דאין שבות עומד כו' לא החירו אלא מפני כתני קודש ואף ע"י עונד סוכנים אסור דאמרינן עונד סוכנים שגא לכוזא כו' ומדע שהרי כשמגיע למזל החילונה

שהדליקה בו לא יצילו יותר משום דאיכא למיחש וכו' (הוא) כמ"ש בגמ' שם: מכדי בהיתרא קטרח נציל טפי אמר רבא מתוך שאדם כהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה. [ועפי"ז כתבו תוס' שם קט"ז א' ד"ה כל כתבי והרא"ש שם פט"ז ס"ג והר"ן שם קי"ז בשם ר"ת, דדוקא אותו בית שהדליקה בה דאיתן בהילי טפיראיכא למיגזר בהו אבל בתים הסמוכים להדליקה ייראים שמא תגיע אליהם ולא כהילי כולי האי לא גזרו בהן] — לשון הרא"ש שם. ועב"כ שכתב שמוכח מדברי הרא"ש והטור, שדברי ר"ת קאי על הדין של הצלת מזון ג' סעודות].

(ב) כמ"ש בשבת קנ"ג א' במשנה: מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי כו'. ובגמ' שם: מ"ט שרו ליה רבנן למיחב כיסו' לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"י. ושם בעמוד ב' אמרו: אין שם לא נכרי וכו' מוליכו פחות פחות מד' אמות. הרי שבגלל החשש דאי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"י, החירו לו להוליך פחות פחות מד' אמות. והו"ה הכא — לענין דליקה דאיכא למיחש שמא יעבור איסור כיבוי —, מתירים לטלטל מעות ודברים המוקצים כדי להצילם מפני הדליקה.

(ג) מדאמרי' בשבת קט"ז ב' במשנה: מצילין חיק הספר עם הספר וחיק התפילין עם התפילין ואע"פ שיש בתוכן מעות. מ' דרק אגב התפילין מותר לטלטל המעות, אבל בלא"ה — לטלטל המעות בלי התפילין — אסור. ועוד דוקא "מצילין" החירו עם החיק, אבל לכוזא אסור. אע"ג שהוא שבות לבד — דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. והו"ה שאין מתירין לטלטל מעות ודברים המוקצים, כדי להציל מפני הדליקה.

ואף להירושלמי שם פט"ז ה"ג שאמרו. דלר' שמעון מותר אף לכוזא משום כתבי קודש, דאין דבר משום שבות שעומד בפני כתבי הקודש (וכיבוי לר"ש אינו אלא שבות דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא וס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה — קרבן העדה). מ"מ לא החירו אלא מפני כתבי קודש, אבל בשאר דברים לא החירו, ואף ע"י נכרי אסור לכוזא. דאמרינן שם קכ"א א' במשנה: עונד כוכבים שבא לכוזא אין אומרים לו כבה כו'. [וע"ל סק"י]. שאף לענין כתבי הקדש לא פסקין בזה כר"ש שמוותר לכוזא].

ותדע, שהרי כשמגיע לחצר החיצונה בשליפי רכני אמרו שם קנ"ד ב' דאסור אף בהפסד. [רתנן שם קנ"ג א' מי שהחשיך בדרך וכו' הגיע לחצר החיצונה (של עיר שהוא מקום

נשמים ה' יש מי שאוסר (ועל כן ע"י סי' ט): ג' ו' הציל פת נקייה לא יציל פת הדראה (פיחש
 פת שיעל הדנה דהיינו פת סוכן) אבל איפכא שרי: ד' ו' מצילין מיום הכפורים לשבת אבל לא
 משבת ליום הכפורים ויום טוב ולא לשבת הבאה ה' (ה) אבל מיוה"כ למוצאי יום הכפורים
 מצילין מזון סעודה אחת: ה' ט' ו' מצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני: ו' י' הא דאין
 מצילין אלא מזון ג' סעודות היינו דוקא בשני כלים אבל בכלי א' מצילים אפילו יש בו ק'
 סעודות כ' ואפילו פירש טליתו וקיפל והביא לתוכו וחזר וקיפל והביא לתוכו מותר כיון
 ט' ה"ה טס נשס הידושלמי. י' שנת טס נשס.

ביאורי הגר"א

ג': (ד) ואפי' לומר. כמש"ש קכ"א א' א"א לו
 כנה ואע"ג דכינוי משא"ל הוא: (ה) אבל מיה"כ.

ברכת אליהו

כבה וכו'. ואע"ג דכיובי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא,
 ואסורה רק מדרבנן. ויש הוכחה מכאן לדעת האוסר לומר
 לעכו"ם לטלטל, אע"פ שהטלטול אינו איסור דאורייתא.
 (ה) מדאמרין בשבת קיז ב': ומצילין מיוה"כ לשבת אבל
 לא משבת ליוה"כ. וע"כ למוצאי יוה"כ קאמר. וכמ"ש
 רש"י שם בד"ה אבל: כגון אם חל יוה"כ באחד בשבת דהא
 לא אכיל עד לאורתא ולאורתא ליטרח וליית. ומ' דוקא
 דמשבת למוצאי יוה"כ פ' אסור. אבל, מ' יוה"כ פ' מצילין.
 וכן אמרו בירושלמי שם פט"ז ה"ג — לגבי יוה"כ — על
 דעתהון דרבנן לא יציל כלום (בשלמא לרבי יוסי דאמר יום
 הוא שחי"כ בשלש סעודות אע"פ שכבר אכל מציל הו"ה ביום
 הכפורים מציל (שנים) אבל לרבנן שאינו מציל אלא מה
 שצריך לאכול היום וביוה"כ פ' שאינו צריך לאכול כלום וכי לא
 יציל כלום ומה יאכל בערב — קרבן העדה). ומשני: כל טעמא
 מדרו שמצילין כזו סעודה אחת מפני הסכנה (כדי
 שלא יסתכן מפני הצום שני ימים זה אחר זה — קרבן העדה).
 [וצ"ל דבשבת לא רצו להתיר מהאי טעמא למוצאי יוה"כ פ'
 דחמירא — מ"א סק"ז].

(ו) בבי' הביא דין זה בשם הרב המגיד מדברי הירושלמי.
 והירושלמי הוא בשבת פט"ז ה"ג. וה"ה בפכ"ג הכ"ה הביא
 לשון הירושלמי: מצילין לחולה ולרעבתן כבינוני. וגירסתו
 היא: מצילין וכו' ולרעבתן כדי מזונו (דאל"כ יסתכן דהא
 בלא"ה בזהיתרא קטרה — קרבן העדה) וכו'. ע"ש. [וכן
 מוכח בקרבן העדה ובפני משה שכך היתה גירסתם
 בירושלמי. ולפי"ז אם הוא רעבתן מצילין לפי סעודות

גבוה דכל פעל ה' למענהו יפשיט — רש"י) ודקא קשיא לך
 הכא טלטול והכא מלאכה כגון דלא קבעי ליה לעור (אינו
 צריך לו לעור ואינו מתכוין להפשט משום עור ולא דמי
 להפשט אילים ותחשים דמשכן — רש"י). הרי דלמסקנא
 אסור להביא תיק עם מעות בכדי להציל ספר, וצריך להשליך
 המעות. וכ"ש שאסור לטלטל לצורך מניעת הפסד המעות.
 ואפי' לפי הס"ד דס"ל לגמ' שמותר להביא תיק עם מעות, זה
 דקא משום הצלת ס"ת התירו שלא יצטרך להשליך המעות,
 דחיישינן שבגלל הפסד המעות לא יביא את התיק להציל
 הספר אבל כלא"ה, משום הפסד מעות בלבד אסור לטלטל.
 ושם קמב ב' פעם אחת שכחו כו' רב אשי אמר אפי' כו'.
 נלעיל הבאנו דברי הגמ' בשבת קמב ב', דבשכח ארנקי התירו
 לטלטל ע"י ככר או תינוק, אולם זו רק סברת רב אושעיא.
 אולם מסקנת הגמ' לא כן. דאיתא שם: פעם אחת שכחו
 דסקיא מלאה מעות בסרטיא ובאו ושאלו את ר' יוחנן ואמר
 להן הניחו עליה ככר או תינוק וטלטלוה אמר מר זוטרא
 הלכתא ככל הני שמעתתא בשוכח (אבל במניח מדעת מערב
 שבת לא התירו לו לטלטלה ע"י ככר או תינוק — רש"י) רב
 אשי אמר אפי' שכח גמ' [לא] ולא אמרו ככר או תינוק אלא
 למת בלבד וגם לפי מסקנא זו, יש הוכחה לדעת הי"א, דלא
 התירו לטלטל מעות הפסד. ועיין בתשו' הרשב"א המיוחסות
 לרמב"ן סימן ר"ה, ע"ש שהביא גמ' זו, וסיים: ומכאן נלמד
 למי שבאו לו ליסטים בביתו שאינו נוטל מעותיו בפניהם.
 ועמ"א סי"ק א, ב, ג.

(ד) כמ"ש בשבת קכא א: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו

לשם, מחמת אותן הטעמים שהבאנו לעיל בשם המ"א. ואכן המ"א
 כתב טעמים אלו על מסקנת הגמ' שם — שאסור לטלטל אפי' ע"י
 ככר או תינוק.

ולעיל כתב רבנו בדעת הי"א, שלכן לא התירו כאן, משום שלא
 התירו אלא במקום שקרוב לכזא ליד איסור דאורייתא, וביארנו
 בפנים שלכן בנדוננו אין חשש איסור דאורייתא, מפני שכיבוי הוא
 מלאכה שאינה צריכה לגופה. אולם עדיין היו צריכים להתיר לו,
 מפני שיש חשש שיבוא ליד איסור דאורייתא ע"י הצהאה מרשות
 לרשות. ונראה שע"ז ציין רבנו לעיין במ"א סק"ג, שהסביר שבאן
 אין חשש זה, וז"ל המ"א: דדוקא למי שהחשיך שרי כדי שלא יכא
 ליד איסור דאורייתא כמ"ש ר"ס רס"ו משא"כ כאן שירא להוציאו
 מפניהם ועוד אפי' יוציאנו ליכא איסור דאורייתא שאין לנו ר"ה
 בזמן הזה (טור) וכו'.

ו' המ"א בסק"א כתב בשם הב"ח שדעת הי"מ היא דוקא בבית
 אחר, וטעמו כמו שהבאנו בסק"א — שבאותו בית אסור, מפני
 שאדם כהול על מזונו, ויש חשש דאחי לכבוי. והט"ז בסק"א חולק
 ע"ז. ומדציין רבנו לעיין במ"א סק"א, נראה שגם רבנו סובר כך.
 וכ"כ בשע"צ סק"ג.

ובסק"א כתב המ"א שדעת הי"מ ס"ל דלא דמי לשכח ארנקי
 כחצר דאסור לטלטל, אפי' ע"י ככר או תינוק, ד. שאינו החם דפשע
 בשכחה וכו' ועוד דיכול לישב ולשמרו או ליתן לשומר עכו"ם.
 ונראה שדוה"ג גם כיונת רבנו במ"ש לעיל — בדעת היש מתירים —
 ,דלא דמי לשכח". והיינו כפי שביאר המ"א הנ"ל. והד"א הביא —
 בביאור דברי רבנו — רק את החילוק הראשון שכתב המ"א, ורבנו
 בסוף ס"ק זה הביא הוכחה לדעת היש אוסרים ממסקנת הגמ' שם,
 שאסור אפי' ע"י ככר או תינוק. וצ"ל שהיש מתירים ס"ל דלא דמי

באר הגולה

ל שם נמשנה.
מ שם נרש".
נ שם נמשנה ומ"ל
דדני הכל הוא מור
והמרתה ומ"ג.
ס כ"י לדעת רמב"ם
דס"ל דדני ר' יצחק
הס ומ"ק פליג פליה
והלכה כח"ק.
ע שם נמשנה וגמ'.
פ פירש"ש ס.
צ שם נמשנה ומ"ק
וכ"פ רמב"ם נפ' כ"ג.
ק מור נשם נעל
המרות.
ר גם זה שם נעל
המרות. ש מור נעמו וכ"כ הר"ן נשם הרמזין. ת שם קט"ו.

שמוציא הכל בפעם אחת: ז' ומותר להציל כלי תשמישו מ הצריכים לו לאותו היום כגון כוסות וקיתונות: ח' ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט מ' ויש מי שאומר שאינו לובש ומוציא אלא פעם אחת בלבד: ט' ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל אחד מזון שלש סעודות ויכולים ללבוש כל מה שיכולו ללבוש ואם רוצים זוכים בו מן ההפקר פ' כיון שאמר הצילו לכם ואם אינם רוצים לזכות אלא רוצים להחזירו לקבל שכר על הצלתם הרשות בידם ולא הוי שכר שבת: י' כל הצלה שאמרנו צ אינה אלא לחצר אחרת המעורבת אבל לא לשאינה מעורבת. ה"ג: (י) ויש מקילין אף לשאינה מעורבת (פמ"ג והנהם מרדכי): יא ק (ח) יש אומרים דכל הצלה שאמרנו הוא לחצר ומכיו הסמוכים לרשות הרבים וגם אינם מקורים דדמי לרשות הרבים ומשום הכי אין מתירין להציל אלא מזון שלש סעודות וכלים הצריכים אבל לבית אחר שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ר' ואף לחצר לא אמרו אלא לחצר חבירו אבל לחצר שלו שאינה צריכה עירוב יכול להוציא כל מה שירצה ש (ט) וי"א שאין חילוק: יב ת (י) כל כתבי הקדש

ביאורי הגר"א

ק"ל כותיה בשירופא דלוחה מלך מ"מ יש ללמד דיש חילוק בין מלך ומשום חשש הנאכל לנ"ה: (ט) וי"א. דטעמא לאו משום הנאכל אלא משום חשש כתיב כמ"ס ק"י"ז' ולכן אין חילוק ועוד שאלף נשגרה צנית דטעם משום הנאכל אמרו נשגרה כ"י נאלף נגו מ' דלף מן הצית אסור: (י) כל כ"י האידנא כ"י. ר"ל אע"ג דלדינא דגמ' ק"ל כר"ה

אחת מפני הסכנה: (ו) מצילין כ"י. יר' שם וגירסאמיו לרענן כמזון ע"ש: (ז) ויש מקילין. עיין מ"א דוקא כ"י ויהי פירוש המשנה כ"י: (ח) וי"א דכל כ"י ואף כ"י. דקטנר דמ"ש לתנן המעורבת דוקא לשם אכל צנית או שא"ל עירוב מותר צנ"ע ואע"פ שאין הוכחה מ"מ מדאמרין שם ק"כ א' ול"ק כאלו לאותה כ"י ואע"ג דלא

ברכת אליהו

ר' אבא בר זבדא אמר רב אידי ואידי בבא לקפל ולא קשיא כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת. הרי דלרב. לאותה חצר שרי אפי' טובא. ואע"ג דלא קי"ל כוותיה בשריתא דאותה חצר. מ"מ יש ללמוד דיש חילוק בין חצר ומשום חשש הוצאה לרה"ר. ודלהלכה לא קי"ל כתיורצו של רב, אלא כתיורצו של רב הונא הנ"ל. ולפ"ז יוצא, שאף באותה חצר אם היא צריכה עירוב אסור להציל יותר מג' סעודות. אבל מדלא מקשה הגמ' על רב מאי איכא בין אותה חצר לחצר אחרת, שמענין שיש סכרה לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת. וכ"כ הב"ח. והחילוק בין אותה לחצר אחרת אליבא דרב הוא כדלקמן. באותה חצר אין חשש שאם נתיר לו יותר מג' סעודות אתי להוציא גם לרה"ר, שכנקל יוכל להבחין בין אותה חצר לטלטול ברה"ר. אבל בחצר אחרת דדמי קצת לרה"ר, יטעה ויאמר דמהותו כחצר אחרת מותר לטלטל ולהוציא גם לרה"ר. ונהי לזנעין אותה חצר שצריכה עירוב, לא קי"ל כוותיה דרב, ואסרינן להציל יותר מג' סעודות, וזה משום שהיות וצריך עירוב, הרי זה דומה קצת לחצר אחרת, ודמי קצת לרה"ר. ולכן אם נתיר לו להציל יותר מג' סעודות, יש חשש שיוציא גם לרה"ר. אבל בכיתו או בחצר שא"צ עירוב, דלא דמי כלל לרה"ר, מותר להציל טובא, ואין חשש שאם נתיר לו יותר מג' סעודות, יוציא גם לרה"ר. וכתב הב"ח: ותלמודא דקאמר אתא לכבויו לאו דוקא כבויו לחוד דקאמר אלא נקט חדא איסורא דאורייתא והוא הדין שאר איסורי דאורייתא דמתוך שהוא בהול ישכח ויבוא להוציא מרה"י לרה"ר וזו היתה עיקר טעם הגזירה שלא יציל אלא מזון ג'

הראיות לו דהיינו לפי מזונו. וכ"כ בספר פסקי הגר"א. (ו) [תנן בשבת ק"א: להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירה אומר אף לשאינה מעורבת ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו'. והלכה כח"ק. ולכן כתב המחבר, שמצילין רק לחצר מעורבת. ומ"ש הרמ"א "יש מקילין אף לשאינה מעורבת", עיין במ"א סק"ד, שכתב בשם הב"ח: דוקא במלבושים אבל לא באוכלין וכו' ויהי' פי' המשנה כך ולשם הוא מוציא כלי תשמישו כלומר לחצר המעורבת ולובש כל מה שיכול כ"י הוא מילתא באנפי נפשי' דזה אפי' לאינה מעורבת ואפשר דאפי' לרה"ר שרי. (ח) (ט) בסק"ז הבאנו דברי המשנה בשבת ק"א: להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת. וזה קאי על הצלת מזון ג' סעודות. והדעה הראשונה שהביא המחבר סוברת, דמ"ש במשנה שם, שמותר להציל לחצר המעורבת, היינו דוקא לשם — לחצר המעורבת, אסור יותר מג' סעודות. אבל בבית או לחצר שלו שא"צ עירוב, מותר בכל ענין — כל מה שירצה". ואף על פי שאין הוכחה מלשון המשנה ד"ל דהא דנקיט "לחצר המעורבת", היינו לאפוקי דבאינה מעורבת דאסור וכמש"ל בסק"י, מ"מ מוכח כן מדאמרין שם בגמ' ול"ק כאן לאותה כ"י. ששם הגמ' מקשה — על הא דתנן שם: מצילין סל מלא ככרות אע"פ שיש בו מאה סעודות — והא תנא ליה רישא ג' סעודות ותו לא אמר רב הונא לא קשיא כאן בבא להציל לא בבא לקפל (סלים הרבה זה עם זה לטרוח ולאוספם) ולחזור ולהוציא מזון ג' סעודות הוא דיכול להציל סלים הרבה ותו לא שכל א' טורח בעצמו הוא — רש"י וכו'.

באר הגולה

א מוס' והלש' והמדרש ופ"פ

ב שם נע"י ונפטר. ג הלש' והמדרש והר"ן שם ופ"פ.

מצילין א האידנא מפני הדליקה וקורים בהם אפילו כתובים בכל לשון ב ואפילו כתובים בסם ובסיקרא (פי' מני נעשים) ובכל דבר ג (יא) וכן מטבע ברכות שטבעו חכמים מצילין אותם

ביאורי הגר"א

דלר"ש אפי' מכניז מין דהוא משאלי ואין שבות עומד לפני כתבי הקודש ולכאורה דברי היושלים כנים להלכה כיון דל"פ נגמרה נהדיר עליהן ולימא דהירושלמי קאמר דוקא לר"ש דס"ל כפי' נחרא דעירובין דאין שבות עומד כו' אבל אן לא קייל כר"ש שם ואף דקי"ל נחשאל' כוומיה: (יא) וכן מטבע. ר"ל אפי' דלדינא דגמ' אין מצילין וכנ"ל:

ברכת אליהו

ותרתך (תהלים קיט. קכו) ה"נ כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך. וכיון שכל טעמו של רב הונא הוא משום דלא ניתן לקרות בהם, היינו רק בזמנא. אבל בזמן הזה שקורין בהם – מצילים]. וכן אמרו בפ"י דמסכת סופרים ה"א [כפנינו בשנינו לשון קצת]: דברי חכמים בדרבנא (כולם) כו' נתנו מרועה אחד (קהלת יב, יא) ורועה אחד אמרן וכו', מצילין אותן מפני הדליקה וכן ספרא דאגדתא אפי' שלא ניתן ליכתב אפי' מצילין אותו מפני הדליקה. והטעם הוא כנ"ל, משום עת לעשות וגו'. ע"ש, שכן איתא במס' סופרים: מה טעם עת לעשות לה' הפרו תורתך. וערא"ש בשבת פט"ז ס"א, שגם הוא כתב טעם זה, וסיים: הלכך האידנא שאנו כותבין תורה שבכ"פ משום עת לעשות כולם הם פירושי המצות ועיקר תורה ומצילין אותן מפני הדליקה. וכתב המדרש שם סימן שצ"ג, דלפום גמ' דילן דוקא מצילין, אבל לא מכביין אף לר"ש, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ולית בה אלא שבות דרבנן אפי' לא דחינן שבות דרבנן בידים כדי להצילין. ור"ל דבגמ' דידן לא הוזכר החילוק בין ר' יהודה לר"ש באיסור הכיבוי, ולכן כתב שאף לר"ש אסור. אבל במדרש הכיבוי שם דברי היושלים שם ה"ג דאיתא שם, דלר"ש אפי' מכביין. והטעם, כיון דכיבוי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, הוי רק שבות, ואין שבות עומד לפני כתבי הקודש. וכתב המדרש, שהירושלמי מפרש, דרמתי' דהכא דמשמע מינה דדוקא הצלה הוא דשרי אבל כבוי לא היינו לרבי יהודה דסבר דכבוי זה איסור תורה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכו'.

ולכאורה דברי היושלים כנים להלכה. כיון דל"פ בגמ' דילן בהדיא עליהן. ונראה באנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמוד רנ"א. וליתא דהירושלמי קאמר דוקא לר"ש דס"ל בפרק בתרא דעירובין דאין שבות עומד כו'. דלענן שם צו ב: היה קורא בראש היום ונתלגלג הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים (התחתונים שבה"ר – רש"י) גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב (האותיות כלפי הכותל שלא יהא מוטל כל כך בביון ומניחו עד שתחשך – רש"י) רבי יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא מחט גוללו אצלו ר' שמעון אומר אפי' בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש. אבל אנו לא קייל כר"ש. [וכמ"ש בימין ש"ב ס"ב]. ואף דקייל במלאכה שאינה צריכה לגופה כוומי' דר"ש, דהוי רק שבות, מ"מ לדידן אסור לכבות, דאסרינן שבות אף להצלת כתבי הקודש. וכמו בקורא בראש הגג,

דאמר דאם אין כתובין נלה"ק אין מצילין משום דלא יתנו לקרות אבל האידנא דאמרין בגיטין ס' א' ולא היא שרי כו' וכן אמרו בפ"י דמ"ס דברי חכמים מדרבנא כו' וסולן מצילין ס' וכן ספרא דאגדתא כו' כנ"ל ע"ש וערא"ש. וכי המדרש דלפום גמ' דילן דוקא מצילין אבל לא מכביין אף לר"ש ר"ל דבגמ' דידן לא הזכיר חילוק בין ר"ש לר"ש אבל בינוש' אי

סעודות שלא יבוא להוציא מרה"י לרה"י אבל בבית אחר שעירב עמו אפי' שהוא כהול לא אתא לידי איסורא דאורייתא דלא אתא למיתלף מקורה באינה מקורה והו"ה דלא חיישינן שמא ישכח ואתא לכבויי דלא גזרו אלא לדידהו שהיו להם חצירות ומבוי דמיתלפו ברה"ר וחששו שמא יציל לרה"ר ואגב זה חששו גם כן שמא ישכח שבת ואחי לכבויין. והדעה השניה שהביא המחבר סוכרת, דטעמא שאסור להציל יותר מג' סעודות, לאו משום הוצאה הוא. ולפי"ז נאמר שיש הבדל בין מקום שצריך עירוב למקום שא"צ עירוב וכנ"ל. אלא הדעה השניה סוכרת שהטעם שאסור להציל יותר מג' סעודות, הוא משום חשש כיבוי. שאם נחיר לו להציל יותר מג' סעודות, ישכח שהוא שבת ואחי לכבויי. ולכן נפסק בס"א, שבכתבים שאין הדליקה בהם, ששם אין החשש דאחי לכבויי, יכולים להציל כל מה שירצו. והיות ועיקר הגזירה הוא משום דאחי לכבויי, לכן אין חילוק בין חצר הצריכה עירוב וחצר שאינה צריכה עירוב. ועוד אילו היה הטעם משום הוצאה, גם היו אוסרים להציל יותר אף בבית. והוכחה לכך, שאף בנשברה חבית בראש גגו, שהדין הוא שאסור להביא כלי לקלוט, דשם הטעם הוא משום הוצאה, כמש"ש קי"ז ב: גזירה שמא יביא כלי דרך רה"ר. ומדאמרו שם, נשברה כו' בראש גגו, וע"ז אמרו שלא יביא כלי ויקלוט, ומ' דאף מן הבית עצמו אסור להביא כלי. הרי שאף שהגזירה היא שמא יביא דרך רה"ר, אפי' אסור להביא כלי מן הבית, גזירה שמא יביא דרך רה"ר. אלמא דגג ובית נמי מחלפי ברה"ר. והו"ה כענינו – אף אם נאמר שהטעם שאסור להציל יותר מג' סעודות הוא משום גזירת הוצאה לרה"ר – אסור להציל אף לבית או לחצר שלו שאינה צריכה עירוב.

(י) שבת קטו א: איתמר היו כתובים תרגום או בכל לשון וכו' רב הונא אמר אין מצילין דהא לא יתנו לקרות בהן רב חסדא אמר מצילין משום כיוון כתבי הקודש. ומ"ש המחבר, כל כתבי הקודש מצילין האידנא וכו' אפי' כתובין בכל לשון, ר"ל אפי' דלדינא דגמ', קייל כרב הונא, דאמר אין כתובין בלה"ק אין מצילין, משום דלא יתנו לקרות בהם ונכמ"ש הרי"ף שם: והלכתא כרב הונא דרב חסדא תלמיד הוה בפני הרב]. אבל האידנא דאמרין בגיטין ס' א' ולא היא שרי כו'. [דאיתא שם: האי ספרא אפסרתא אסור למקרי ביה בשבת מ"ט דלא ניתן ליכתב מר בר רב אשי אמר לטלטולי נמי אסור מ"ט דהא לא חזי למקרי ביה ולא היא שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא והא לא ניתן ליכתב אלא כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו

באר הגולה

- ד נרימא שס.
ה שס מקנת הגמ'.
ו המדני.
ז הרשנ"ל נמשו.
ח טור.
ט משנה שס קט"ו.
י נעל המדמות
(וסמ"ג) [וסמ"ק].
כ שס נעל המדמות.

מן הדליקה ומכל מקום התורפה (פי' מקום מגולה וספק) ד (יב) וכן תרגום שכתבו עברי כגון יגר שהדותא וכדנא תימרון להון ועברי שכתבו תרגום או בלשון אחר (יג) שאותו העם בקיאים בו ה (יד) וכן ס"ת שיש בו ללקט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלימות או שיש בו אזכרה מצילין אותה: יג ו (טו) יש מי שאומר דמגלת אסתר הואיל ואין בה אזכרות אם אינה כתובה כמשפטה אשורית על העור ובדיו אין בה קדושה להצילה מפני הדליקה: יד ז (טז) הקמיעין שיש בהם פסוקים אין מצילין אותם מפני הדליקה ה ויש אומרים שמצילים: טו ט מצילים תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות י (יח) והוא הדין לשאר כתבי הקודש: טז' כ (יח) אם הניח תפילין בארנקי

ביאורי הגר"א

בין ס' וע"ש מוס' ד"ה מגילה. ונראה לר"י כו': (טז) הקמיעין. שס ובהם אין חילוק בין בימיהם להאידנא וכ"מ ברש"י ע"ש: (יז) וה"ה לשאר. והאידנא אין חילוק בין מורה שנכתב למורה שנע"פ כנ"ל: (יח) אם

(יב) וכן תרגום כו'. נרימא שס ואלע"ג דהיה נרימא כמ"ד דמנצין כנ"ל האידנא כו': (יג) שאותו העם. דלא הוה אלא משום עת לעשות כנ"ל: (יד) וכן ס"ת. כנ"ל הוה שס: (טו) יש מי. נרימא שס אין

ברכת אליהו

חיבה כאן ותיבה כאן עד פ"ה אותיות וכי פליגין באותיות המפורות — רש"י. וכתב הב"י: ופסקו הפוסקים כרב הונא. וראה מש"ל בסק"י בשם הרי"ף — לענין הצלת כתבי הקודש — והלכתא כרב הונא דרב חסדא תלמיד הוה בפני הרב. ולכן כתב המחבר, דדוקא אם פ"ה האותיות הן, מתוך חיבות שלמות".

(טו) ברייתא בשבת קטו ב: אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו. וע"ש תוס' ד"ה מגילה. שכתבו: ונראה לר"י דדוקא לענין הצלה מיתניא הך ברייתא דאין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ואפילו בלא ספר דריו חשיבו לענין דמצילין אותו מפני הדליקה אע"ג דלא חזו לקריאה משום דיש בזה אזכרות אבל במגילה אין מצילין אלא א"כ ראוי לקריאה שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו לפי שאין בה הזכרה. הרי שהתוס' מפרשים, שמ"ש בברייתא, "אין בין וכו'". היינו לענין זה — שאין מצילין מגילה אלא ככתובה כמשפטה. [ועמ"א סק"י"א ו"ר אורי"ב ותורת שבת אות כ"א ושעה"צ סק"י].

(טז) שבת קטו ב: הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות של שם ומענינות הריבה שכתורה אין מצילין אותן מפני הדליקה וכו'. ובהם אין חילוק בין בימיהם להאידנא, דגם האידנא פסקין בהך ברייתא. וכ"מ ברש"י שם פט"ז ס"א, ע"ש. נז"ל. והאידנא דנהיג לכתוב סדר הברכות ויש בהן הרבה מענינות של תורה הואיל ונתנו לכתוב משום עת לעשות וגו' וניתנו לקרות בהם גם מצילין אותן מפני הדליקה. וכתב המהרש"ל — בהערותיו על הטור עפ"י גי' הב"ח — שדוקא ברכות אבל בקמיעין באיסור קיימא אף האידנא. וכתב הט"ז בסק"י: טעם דעה הראשונה בדקמיעין אין שייך בהם טעם דעת לעשות לה' כו' דאין בזה תורה

דקי"ל שאין עוברים על שבות מפני כתבי הקודש. (יא) מ"ש המחבר, "האידנא כו' ר"ל אע"ג דינא דגמ' שאין מצילין. וכנ"ל בסק"י. [דאיתא בשבת קטו ב: הברכות (מטבע ברכות שטבעו חכמים כגון י"ח ושאר ברכות — רש"י) וכו' אין מצילין אותן מפני הדליקה. א"כ לפי דינא דגמ', אין מצילין מטבע ברכות. אבל האידנא שמצילין כתבי הקודש בכל לשון. משום שניתנו לכתוב. וכנ"ל בסק"י]. הו"ה במטבע ברכות. וכמ"ש הרא"ש שם פט"ז ס"ב: והאידנא דנהיג לכתוב סדר הברכות ויש בהן הרבה מענינות של תורה הואיל ונתנו לכתוב משום עת לעשות וגו' וניתנו לקרות בהן גם מצילין אותן מפני הדליקה. וכעין זה כתב הר"ן שם].

(יב) איתא בברייתא בשבת קטו ב: תרגום שכתבו מקרא ומקרא שכתבו תרגום וכתב עברית מצילין מפני הדליקה וכו'. ואע"ג דהיה ברייתא כמ"ד מצילין כנ"ל האידנא כו'. (יג) דלא דהיה האידנא אלא משום עת לעשות לה' וגו'. כנ"ל בסק"י. ולכן כתב המחבר: שאותו העם בקיאים בו. אבל אם אין העם בקיאים, ודאי ליכא משום עת לעשות לה' — לשון הר"ן בשבת קטו ב.

(יד) כרב הונא בשבת קטו ב. [דאיתא שם: בעא מיניה רב הונא בר חלוב מרב נחמן ס"ת שאין בו ללקט שמונים וחמש אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין אותה מפני הדליקה או אין מצילין וכו' א"ל אין מצילין וכו' איבעיא להו הני שמונים וחמש אותיות מכונסות או מפורות רב הונא אמר מכונסות רב חסדא אמר אפילו מפורות מיתבי ס"ת שבלה אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין ואם לאו אין מצילין תיובתא דרב הונא תרגמה רב חסדא אליבא דרב הונא בתיבות (ה) דתקני ללקט דמשמע מפורות לא ללקט אות ואות לבד אלא ללקט תיבה שלימה

ס"א אות ז' כתב: הרי"ף לא הביא הא ברייתא משום דאח"כ כהן תנא דאמר אפי' לא ניתנו לקרות בהן מ"מ מצילין אבל אנו קי"ל כרב הונא דהיכא דלא ניתנו לקרות בהן אין מצילין א"כ הך ברייתא אחיא דלא כהלכתא אבל רבינו (הרא"ש) העתיקה לדירדן הכל ניתנו לקרות משום עת לעשות לה' וכיון דניתנו לקרות בהן רב הונא נמי מודה דמצילין. עכ"ל.

2 כוונת רבנו דבגמ' בשבת קטו א בסוגיא מוכח דהיה ברייתא אחיא כמ"ד מצילין אם כתובין תרגום או בכל לשון, ודלא כרב הונא. מ"מ האידנא שניתן לכתוב אם כתובים תרגום או בכל לשון משום עת לעשות וגו', וכנ"ל בסק"י. מצילים גם אם כתובים ב"תרגום שכתבו עברי וכו'". והרי"ף לא הביא את הברייתא שמצילין. ועיין בר"ן שם. והקרבן נתנאל שעל הרא"ש שם פט"ז

ביאורי הגר"א

של רי"צ כו' ואם איתא אפי' רבנן היא ע"ש וז"ל כח' הראשון אלא היק אפי' אמוי נמי מייחין דלא כמ"ש המ"א ס"ק כ' וכן מה שהקשה הרש"א על סגרא ראשונה מכללה דוקא שנעשה נסים ג"כ לדבר המותר מע"ש וא"י לנעזו כנר

ברכת אליהו

להביאו עם המעות ולתת בו ספר — רש"י התם אדהכי והכי נפלה דליקה (התם דהספר ומעות בתוכו להכי לא מצרכין ליה למישדינהו דילמא אדהכי והכי נפלה דליקה על הספר — רש"י) הכא אדהכא והכי לישדינן (אדמייתי ליה נישדינהו דרך ביאתו — רש"י). ולכן ס"ל לדעת ה"ש מי שאומר, שרק אם היה מונח מע"ש מותר דלא הצרכוהו למישדינהו ככה"ג משום, דילמא אדהכי והכי נפלה דליקה. אבל אם לא הניחם שם מערב שבת אסור, מפני שיש לו עצה לזרוק המעות דרך ביאתו.

וסבא הראשונה שמתרת, ס"ל דדיחוייא בעלמא היא. שמש"ש בגמ' "מי דמי התם אדהכי והכי נפלה דליקה הכא אדהכא והכי לישדינן". היינו שאי אפשר ללמוד שמותר להביא תיק עם מעות בשביל להניח בו ספר, מהדין שמצילין ספר עם תיק הספר. מפני שיש מקום לומר, שרק מצילין תיק הספר עם הספר, מפני שאין עצה להשליך, משום דיש חשש שעד שהוא ישליך את המעות והתיק, תפול הדליקה על הספר. ואי אפשר ללמוד מזה שיהי' מותר להביא תיק עם מעות להניח בתוכו ספר ולהציל, מפני שיש לו עצה — שבדרך הילוכו יוכל לזרוק המעות מהתיק, אבל לדינא, אין הגמ' חולקת על מ"ש מקודם ש"מביאין תיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ספר". ואדרבה גמ' דשם ראי', דמותר להביא, "תיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ספר". דקיי"ל דלא כמו שחירץ (ר') [מר בר רב] אשי שם דשקיל כבדוי. דבהמשך לשון הגמ' מסקין: אלא אמר מר בר רב אשי לעולם כדאמרין מעיקרא (דלא פליגי אלא בהפשטה ומייתי רבנן ראיא מהיק הספר דמתני' דמצילין מעות אגב ספר צרכי הדיוט אגב צרכי גבוה הואיל וליכא שהות למשדינהו וה"נ אגב צרכי גבוה דכל פעל ה' למענהו יפשיט — רש"י) ודקא קשיא לך הכא טלטול והכא מלאכה כגון דלא קבעי ליה לעזר (אינו צריך לו לעזר ואינו מחכוין להפשיט משום עזר ולא דמי להפשט אילים ותחשים דמשכן — רש"י) והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות (והכא אע"ג דלא מיכרוין מיפשיט הוא — רש"י) דשקיל ליה בברוי (ופירש"י: בחתוכות דקות מפשיט וחוחך דאין דרך הפשטה בכך ולא לאוכליה הוא אלא שבות). ואנן לא קיי"ל כחירוצו של מר בר רב אשי, שמה שמפשיטין את הפסח הוא כבדוי. וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' קרבן פסח הט"ז: חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. הרי דהרמב"ם סתם ולא כתב, דדוקא כבדוי שרי. וכפשטא דמתני' בפסחים סד א: כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. ומדאמרו "כמעשהו בחול", מ' שכמו שבחול פושט אף בלא ברזי כך בשבת פושט בלא ברזי.

ותעד — דסמוגי' דגמ' מוכח שמותר להפשיט הפסח אף בלא ברזי — דאמרין בשבת קלג ב מאן תנא כו' ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא כו' ואם איתא אפי' רבנן היא. ע"ש. [דאיתא שם: ... דת"ר המל (בשבת — רש"י) כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה בין על

כו' ריש. כמ"ש ק"ו א' והיא נופא מנא לן כו'. וס' הראשונה ס"ל דדיחוייא נעלמא היא ומשם ראי' דמותר דקיל' דלא כמו שח' ר' אשי שם דשקיל כנרד וכמ"ש הרמב"ם וכפשטא דמתני' ומדע דאמרין קל"ג ז' מאן מנא כו' רי"צ

ללמוד או להתפלל ע"כ אסור לכתוב אותם וי"א ס"ל כיון דאחיבה רשות למכתב ברכות יש נמי רשות לכתוב קמיעין]. (יז) דהאינא אין חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, כנ"ל בסק"י.

(יח) כמ"ש בשבת קז [צ"ל: קיז] א. הנ"ל בסק"ג. דאיתא שם קטז ב, קיז א: ת"ר ארבעה עשר שחל להיות בשבת מפשיטין את הפסח עד החזה (מתחיל מרגלי האחרונים עד החזה שיוכל להוציא אימורים שהקטר חלבי דוחין שבת ותו לא מפשט מידי עד אורתא דצורך הדיוט הוא — רש"י) דברי ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא וחכ"א מפשיטין את כולו וכו' לרבנן מ"ט אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן דאמר קרא (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו (לכבודו — רש"י) והכא מאי למענהו איכא רב יוסף אמר שלא יסריח (שהעור מחממו ומסריחו ואין זה כבודו להיות פרס אוכלי שולחנו מגואל — רש"י) רבא אמר שלא יהו קדשי שמים מוטלין כנבלה וכו' מאי אהדורו ליה חברייא (בני מחלוקתו — רש"י) לר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא הכי קאמרי ליה אם מצילין (בשבת — רש"י) תיק הספר עם הספר (ואע"פ שיש בתוכו מעות ומשום כבוד הספר שהוא צורך גבוה עבדינן כהדיא הצלת מעות שהן צורך הדיוט — רש"י) לא נפשט את הפסח מעורו (בתמימה משום צורך גבוה לא שרי צורך הדיוט כהדיא — רש"י) מי דמי התם טלטול (תיק ומעות דקמייתי ראיא מיניה טלטול בעלמא הוא — רש"י) הכא מלאכה (גבי פלוגתיהו דפסח דאיירי בה השתא מלאכה גמורה דהפשטה מאבות מלאכות היא — רש"י) אמר רב אשי בתרתי פליגי פליגי בטלטול (גבי פסח פליגי בטלטול דאסר רבי ישמעאל לטלטל [הפסח] אחר שהוציא אימוריו אפי' מחמה לצל משום עזר דלא בר טלטול הוא — רש"י) ופליגי במלאכה והכי קאמרי ליה (תשובה לענין טלטול — רש"י) אם מצילין תיק הספר עם הספר לא נטלטל עזר אגב בשר (דהוי נמי כבוד שמים דבשר דומיא דספר ומותר לטלטלו מחמה לצל ואגב בשר יטלטלו עזר המחוכר בו — רש"י) מי דמי התם נעשה בסיס לדבר המותר (תיק הספר נעשה בסיס לדבר המותר לטלטלו בלא שום דליקה דספר בר טלטול הוא ולדבר האסור כגון מעות — רש"י) הכא נעשה בסיס לדבר האסור (האי עזר נעשה בסיס לדבר שכולו אסור כבטלטול שהבשר אסור לטלטלו דלא חזי לאכילה עד אורתא דפסח אינו נאכל אלא בלילה וצלי — רש"י) וכו' אלא הכי קאמרי ליה אם מביאין תיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ספר תורה (דהוי כסיס לדבר שכולו אסור ומיניו בו ספר להצילו ואינו צריך להשליך המעות — רש"י) לא נטלטל עזר אגב בשר והיא גופא מנלן אלימא דמדהכא דאית ביה לא שדי להו (דמודהכא דאית ביה מעות עם הספר לא שדי להו לא מצריך ליה תנא וידן למשדינהו כדקתני ואע"פ שיש בתוכו מעות — רש"י) איתויי נמי מייחין (מעלמא מאחת זווית הבית תיק ובתוכו מעות להניח בתוכו ספר ולהציל — רש"י) מי דמי (היכא דהספר מונח עם המעות להיכא דהוא בא עכשיו

באר הגולה

ל סמ"ג והמדרש.

מ טור נפש סמ"ג

וכנסה ירמיה וכו' ט"ז.

נ משנה שם ירמיה.

* (כאשר הגהה מן הוא

נצטר וכן הוא מוכח ש"ל ק).

ביאורי הגר"א

(פי' מ) מלא מעות יכול להצילו מפני הדליקה או מפני הנגבים והגזלנים למקום שיכול להציל התפילין? ויש מי שאומר דהיינו דוקא כשהניחם שם מערב שבת: יז ס ישי מתירים להציל דסקיא מלאה מעות על ידי ככר או תינוק מן הדליקה (יט) או מן הנגבים והגזלנים נ (כ) ודוקא לרה"י אבל לא לחצר שאינה מעורבת* מצילין הספרים (כא) אפילו

מ"י חוס' שם ד"ה מי כו': (יט) או מן. כשיטתם
דכל הפסד שם לדליקה: (כ) ודוקא לרה"י.
מדאמרין מצילין חיק כו' דוקא משום ספרים וכו' נ לפסד

אחרונה נקט': (כא) אפי' לחצר כו' ולמבוי
כו'. דכן נחירל ממיר אף נמפולט וע"כ נשלט נשחפפו
ורבנן ל"ס אלף נמפולט ואפי' נגמ' אחרו ועוד לרבנן כו'

ברכת אליהו

שהביא המחבר. וא"כ קשה על הדעה הראשונה שהביא המחבר — שמתור לטלטל חיק עם מעות בלבד — הרי החיק עם המעות הוי בסיס לדבר האסור בלבד. אולם עפ"י דברי החוס' שם ק"ז א ד"ה מי דמי, מתורצת קושיה זו. שהתוס' הקשו שם — על דברי הגמ' : מי דמי החם אדהכי והכי נפלה דליקה — : וא"ת אמאי לא קאמר החם נעשה בסיס לדבר המותר ולדבר האסור הכא נעשה בסיס לדבר האסור גרידא. ור"ל דאין נראה לו לחלק כיון דהשתא סבור שיכול לנער מעות מן הכיס ואפי"ה א"צ לנער ושרי כל שהוא עושה להצלת ס"ת הו"ה דשרי להביא חיק שיש בו מעות גרידא. ואמנם דברי החוס' מתיחסים על קושיית הגמ' "מי דמי", אולם דעה הראשונה שהביא המחבר סוברת שכן הוא גם למסקנא.

(יט) [בכ"י הביא שגם בעל התרומה סובר כן. וזה] כשיטת' שהביא המחבר בסעיף ב', דכל הפסד שמה לדליקה שמתור. [ועמש"ש בס"ק ב, ג. הרי נמשוה גנבים לדליקה והא דמצריך כאן ככר או תינוק הוא כ"א דשם ועמ"א סק"א — ד"א]. (כ) מדאמרין בשבת קטז ב במשנה: מצילין חיק הספר עם הספר. ודוקא משום ספרים התירו בכה"ג מחמת קדושת הספרים. אבל בלא"ה היה אסור. והרי הספר הוא דבר המותר לטלטל כמו ככר או תינוק. ואפי"ה התירו לטלטל ארנקי, רק בשביל קדושת הספר. אבל לולא זה היה אסור, אף דהוי בסיס להתיר. והיינו משום דשם מיירי שמצילין אותם לחצר שאינה מעורבת. וכמ"ש להלן בשו"ע: מצילין הספר אפי' לחצר שאינה מעורבת וכו'. וכמ"ש"ל בסק"א. ובה"ג לולא קדושת הספר, היה אסור ע"י ככר או תינוק. ורק בשביל קדושת הספר התירו. ומאכן, להציל דבר אחר — לא אסור — אסור להציל לחצר שאינה מעורבת. וכמ"ש לסכר אחרונה בסמ"ז, דגם בספרים לא התירו אא"כ הניחם שם מע"ש, אבל בשבת לא. [והיינו משום דשם מיירי, שמציל לחצר שאינה מעורבת, וכמ"ש המ"א בסק"ק. וכ"ש בשאר דברים ע"י ככר או תינוק ודאי שאסור להציל לחצר שאינה מעורבת].

(כא) דבן בתירא מתיר אף במפולש. דתנן בשבת קטז ב: מצילין הספר עם הספר וכו' ולהניח מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש. ומסקינן שם ק"ז ב: שלש מחיצות ולחי אחד זה מבוי שאינו מפולש ג' מחיצות בלא לחי זהו מבוי המפולש. וע"כ מה שמתיר בן בתירא, הוא בשלא נשתתפו בעירוב, שהרי אי אפשר לערב אם אין לחי כרביעיית, ואפי"ה מתיר בן בתירא. ומיניה נשמע דגם רבנן מיירי בשלא נשתתפו בעירוב. ורבנן לא פליגי על בן בתירא אלא במפולש — שכן בתירא מתיר אף מפולש. ורבנן מתירין רק במבוי שאינו מפולש. אבל בהא שכן בתירא מתיר אף באינו מעורב, לא פליגי רבנן עליה.

הציצין שאין מעכבין את המילה פירש על ציצין המעכבין את המילה חוזר על ציצין שאין מעכבין את המילה אינו חוזר (דהוי כהתחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתן לחלל את השבת והיינו דקתני כל צרכי מילה ואפילו ציצין שאין מעכבין חוזר עליהם כל זמן שלא פירש — רש"י) מאן תנא פירש אינו חוזר אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ארבעה עשר שחל להיות בשבת מפשיט את הפסח עד החזה (והיינו פירש דתנן במסכת תמיד (פ"ד מ"ב) גבי הפשיטו שהיה מתחיל מן הרגלים והיה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה וכו' — רש"י) דברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה וחכ"א מפשיטין את כולו וכו'. ואם איתא, שגם רבנן התירו רק בדרשקיל בברזי — דלאו מלאכה הוא, אבל בלא"ה גם לרבנן אסור, וא"כ גם לרבנן אסור לענין מילה בפירש. ולמה אומרת הגמ' דהתנא ד, פירש אינו חוזר, הוא רק אליבא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה. הלא אפשר לומר דאיתא אפי' לרבנן, שהרי הם התירו בפסח רק להפשיט בברזי. אבל שלא בברזי אסור אף לרבנן. ומה שהגמ' אומרת דלא איתא כרבנן, מוכח מסוגיא זו שמתור בפסח לפשוט אף בלא ברזי. וזה דלא תתירושו של מר בר רב אשי — שרבנן מתירין רק בברזי. וחזרת חזית הגמ': מי דמי החם לטלטל הכא מלאכה] וצ"ל דרבנן ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה פליגי בתרתי — בטלטול ובמלאכה. ובתירוץ הראשון שבגמ': אלא הכי קאמרי ליה אם מביאין חיק שיש בתוכו מעות מעלמא להציל בו ספר תורה לא נטלטל עור אגב בשר וכו' דמדהיבא דאית ביה לא שדי להו (אפי") איתחיי נמי מייתנין. [ונאף שהגמ' שואלת, והיא גופא מנלן? צ"ל שהיה ידוע להם דחיק שרי אף להביא לס"ת — ד"א] ולפי"ז יוצא, שלדעה זו מותר אפי' לכתחילה להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה, כדי להציל המעות. וזוהי הסברה הראשונה שבמחבר. וזה דלא כמ"ש המ"א בסק"ק. וז"ל ולי נראה דליכא בזה פלוגתא [ר"ל דלא כמו שהבין הרב"י שיש מחלוקת בין הפוסקים — מחצית השקל] דלכו"ע אסור לכתחלה להניח תפילין אצל מעות בשעת הדליקה כדי להציל המעות. וע"ע מש"ש.

וכן מה שהקשה הרשב"א בחשוכה — הובא בכ"י — על סברא ראשונה מכלכלה דוקא שנעשה בסיס ג"כ לדבר המותר מע"ש וא"י לנעור כבר דתרוצ תוס' ד"ה מי. [דתנן בשבת קמא ב: נוטל אדם וכו' וכלכלה והאבן בתוכה. ואמר בגמ' שם קכב א, דהא דמותר, הוא בכלכלה מלאה פירות מטונפים מע"ש ואינו יכול לנערם. ולכן מותר לטלטל את הכלכלה עם האבן בתוכה, משום דהוי בסיס גם לדבר המותר. ומה הוכיח הרשב"א, שאסור לטלטל חיק עם מעות בלבד וכס' השניה

לחצר שאינה מעורבת ולמבוי (פי' מקום שנכנסים ממנו למזירות) ס (כב) שלא נשתתפו בו עובלכר באר הגולה

ס ט"ל כ"ס ר"י
טפיה. ע ט"ס נמשנה וגמ' ומ"ק.

ביאורי הגמ"א

גמ' כה"ג שאינו משותף כנר ח' בהגמ"ר שם משום דלשון אינו מפולש מ' שחסר בגוף המבוי שאינו מפולש וגם אינו משותף וכ"כ בפה"מ. ולא נראה דל"כ היינו פלוגתא עצמה דלכולן ומשקין דת"ק קאמר לתנן שאינה מעורבת נ"ב כו' ולמה כפלו וג"כ למה שיהא כחן הלשון לומר מפולש ושאינו

ברכת אליהו

אף בלא לחי — רש"י. ומ"ש המחבר „ולמבוי שלא נשתתפו בו, ר"ל דלכל האוקימתות שאינו משותף כראוי וא"כ בטל השיתוף. נדלכל האוקימתות הלא לבן בחירא מיירי באינו מתוקן כראוי וא"כ ע"כ מיירי בלא נשתתף וממילא גם לרבנן דפליגי וס"ל דוקא אינו מפולש עכ"פ כזה מודים דא"צ עירוב כמ"ש בס"ק הקודם — ד"א.

ובזה מתורצת קושיית הגמ"ר שם סימן קל"ז [בפנינו: סימן ת"ס. והד"ן שבמרדכי זה, הובא בלוח הדיונים שנמצא בהגמ"ר סימן קל"ז] בשם המרדכי דלדידן דקיי"ל כרבנן אפי' אוכלין ומשקין נמי נציל כקושיית הגמ' שם. [הרי"ף שם הביא אוקימתא דרב אשי, וסיים דלית הלכתא כבן בחירא לא במבוי ולא בחצר. וכתב הגמ"ר שם — על האוקימתא של רב אשי שמחלוקת חכמים וכן בחירא היא אליבא דר' אליעזר — ולא ניהא ליה לפרש דסבירא ליה כרבנן דאמרי תיקון מבוי בלחי אחד והכי הלכתא משום דאם יש בו לחי כתיקונו וא"כ אוכלים ומשקין נמי ליצלינהו ביה כדפריך תלמודא וכו' (תימה) [תמה] אבא מרי הר"ר מרדכי ז"ל על פסק האלפס דהא קיימא לן כרבנן דאמרי תיקון מבוי בלחי אחד וא"כ אפי' אוכלים ומשקין נמי נציל (ואם איתא דהלכתא כרבנן דכן בחירא א"כ הו"ל לחי אחד ונציל ביה אפי' אוכלין ומשקין אלא ודאי הלכתא כבן בחירא דמציל ספר למבוי מפולש דהיינו שאין לו לחי כלל דאז שפיר אין מצילין אוכלין ומשקין כיון דאין לו לחי כלל — בגדי ישע אות ב.]. אבל לפמ"ש המחבר — דאפי' לאינה מעורבת מותר להציל כתבי הקודש — מתורצת קושיית הגמ"ר. שיש הבדל בין כתבי הקודש לאוכלים ומשקין. שכתבי הקודש מצילין גם למבוי שלא נשתתפו בו. ובאוכלין ומשקין אסור להציל למבוי שלא השתתפו בו.]

ובהגמ"ר שם הקשה עוד קושי'. מדוע לא אוקים רב אשי, גם אליבא דרבנן דס"ל שהכשר מבוי הוא בלחי אחד. הרבנות דכתבי הקודש היא, דרבנן מתירין אף בלא שיתוף. משא"כ באוכלין ומשקין. ועל קושי' זו — אם דלא תי' בגמ' כה"ג שאינו משותף — כבר תי' בהגמ"ר שם. משום דלשון „אינו מפולש" מ' שחסר בגוף המבוי שאינו מפולש וגם אינו משותף — שאין אפשרות לעשות שיתוף. וזה רק בלחי אחד אליבא דר' אליעזר. וכ"כ בספר התרומה הל' שבת סימן רמ"ה.

(ולא) [צ"ל: ולי — ד"א] נראה לתרץ קושיית הגמ"ר הראשונה — דלהכי דחק רב אשי לאוקמי פלוגתא דרבנן וכן בחירא דכרכי אליעזר ס"ל. ומיירי בלחי אחד. ולא אוקים כמתוקן כראוי. ופלוגתא דרבנן וכן בחירא באינו משותף — דא"כ היינו פלוגתא עצמה דאוכלין ומשקין דת"ק קאמר לחצר שאינה מעורבת בן בחירא כו' ולמה כפלו וג"כ

עמוס' שם ד"ה ועוד וכו"ה יירושלמי שם בשלל פירשו א"נ קיימין: (כב) שלא נשתתפו ס'. ללכל האוקימתות שאינו משותף כראוי וא"כ בטל השיתוף וזהו מתוקן קושיית הגמ"ר שם ס' קל"ז בשם המרדכי דלדידן דקיי"ל כרבנן אפי' אוכלין ומשקין נמי נציל כקושיית הגמ"ר שם. והא דלא תי'

ואע"פ שבגמ' שם אמרו ועוד לרבנן כו'. [דאיתא שם כעמוד א: היכי דמי מפולש היכי דמי שאינו מפולש אמר רב חסדא שלש מחיצות ושני לחיין זהו מבוי שאינו מפולש ג' מחיצות ולחי אחד זהו מבוי המפולש וכו' א"ל רבה ג' מחיצות ולחי אחד מפולש קרית ליה ועוד לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין וכו'. ומדפריך רבה שנציל אוכלין ומשקין נראה לכאורה דהוי ס"ד דמתני' מיירי בערבו. דבאוכלין ומשקין תנן להדיא שם ק א: להיכן מצילין לחצר המעורבת. ולהכי גם במתני' נציל אוכלין ומשקין. כמו ש, מצילין לחצר המעורבת. וא"כ לכאורה מוכח מכאן דהא דהתירו רבנן זה דוקא בחצר המעורבת. וממילא גם לפי האמת דמפולש הוא בלא לחי ואינו מפולש הוא בלחי א' כ"כ פליגי רבנן על בן בחירא גם בעירוב — ד"א. אולם] עתו"ס שם קיז א ד"ה ועוד, [שכתבו — שקושיית הגמ' היא — ואדמפלגי בין חצר מעורבת למבוי הוה לן לפלוגי בין מבוי משותף למבוי שאינו משותף דבמשותף יהא מותר להציל לתוכו אוכלין ומשקין ואמאי נקט חצר המעורבת. וביאר המהרש"א שם תי' של תוס': ר"ל הך מתני' דהכא ודאי איירי אפי' במבוי שאין בו עירוב ושיתוף שמצילין בה כתבי קודש אלא דהכי קאמר דאי הוה איירי הכא במבוי המתוקן במחיצות כ"כ שאם היה בה שיתוף ניתרת לכל דבר אף לאוכלין ומשקין לא הו"ל למתני בסיפא חצר מעורבת להציל בה אוכלין ומשקים אלא דהו"ל למתני בה נמי מבוי כזה אלא שהוא משותף. ולפ"ז גם לקושיית הגמ', המתני' — דמחלוקת רבנן וכן בחירא — איירי במבוי שאין בו עירוב. וכו"ה בירושלמי שם פט"ז ה"ב — על הך מתני' — בשלא עירבו אנן קיימין.

(כב) [בספ"ק] האבנו מחלוקת ת"ק וכן בחירא בשבת קטז ב. אם מצילין ספר למבוי המפולש. ובגמ' שם קיז א: היכי דמי מפולש היכי דמי שאינו מפולש אמר רב חסדא שלש מחיצות ושני לחיין זהו מבוי שאינו מפולש ג' מחיצות ולחי אחד זהו מבוי המפולש ותרווייהו אליבא דר' אליעזר דתנן הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי וקורה וכו' אומרים או לחי או קורה ר' אליעזר אומר שני לחיים א"ל רבה ג' מחיצות ולחי אחד מפולש קרית ליה ועוד לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין אלא אמר רבה שתי מחיצות ושני לחיין זהו מבוי שאינו מפולש שתי מחיצות ולחי אחד זהו מבוי המפולש וכו'. ושם עמוד ב' מסקינן: אלא אמר רב אשי שלש מחיצות ולחי אחד זה מבוי שאינו מפולש ג' מחיצות בלא לחי זהו מבוי המפולש ואפילו לרבי אליעזר דאמר בעיני לחיים הני מילי לאוכלין ומשקין אבל לספר תורה (מילתא דרבנן קא מפורשי — רש"י) בחד לחי סגי (בין רבנן וכן בחירא כו') אליעזר סבירא להו דבעי ג' מחיצות וב' לחיים כעלמא והכא לגבי ספר אמרי רבנן מודה ר' אליעזר בלחי אחד וכן בחירא אמר דמודה ר' אליעזר

באר הגולה

פ ש"ל

צ ר"י צמ"ג

ק שם נפיל ולא

נפסחא ופסקו פרי"ק

והר"ש ורמב"ם

נפסח"ג לחומרא

ר נרמחא שם

ש משנה שם ק"כ

שיהיו בו שלשה מחיצות ולחי: יח פ (כג) כתבו משום גאון שמותר לומר לעבוד כוכבים להציל ספרים מן הדליקה אפילו דרך רשות הרבים: יט צ (כד) כל מה שמותר להציל מפני הדליקה מותר להציל ממים ומשאר דברים המאבדים: כ ק (כה) הגליונים של מעלה ושל מטה ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ושבתחלת הספר ושבסוף הספר אין מצילין אותם: כא ר (כו) האפיקורסים דהיינו האדוקים בעיא (כו) וכן מומרים לעיא שכתבו להם כתבי הקודש אין מצילין אותם (כח) ואף בחול שורפן עם האזכרות שבהן: כב ש תיבה

ביאורי הגר"א

הוא. מ"מ ור"ן: (כו) האפיקורסים. ל' רמב"ם והטור ונבג' ספרי מינין וכו' רש"י נחלין י"ג ב' מין זה האדוק נע"ל ח"ש דהיינו כו': (כז) וכן. ר"ן נשנמ שם: (כח) ואף בחול. כר"ע שם ור' ישמעאל שם

מפולס: (כג) כ' משום. כמו שהסירו נלל עירוב: (כד) כל מה. ירו' שם וכו"מ נבג' קט"ז א' וכפי' מוס' שם ד"ה ק' כו': (כה) הגליונים. שם כי קא מיבעיא כו' מ"ש הגליונים כו' ואע"ג דמי' שם דמיו'

ברכת אליהו

דאי שרית ליה אתי לכבויי אלא אפי' היכא דליכא למיגזר מידא אסור לטלטלן ולהוציאן. הרי דכמים איכא סבארה להתיר יותר מאשר בדליקה. ווא"ל בכתבי הקודש דהתירו להציל מדליקה כ"ש ממים — ד"א.

(כה) שבת קטז א: איבעיא להו הגליונים של ס"ת (קלפים חלקים וקס"ד השתא דבכל צדדין שיהו חלקים קמביעיא ליה כגון חלק שלמעלה ושלמטה ושנמחק כתבו ונעשה חלק — רש"י) מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין אותן מפני הדליקה וכו' מקום הכתב לא קמביעיא לי דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש אול כתב אולא לה קדושתיה כי קמביעיא לי של מעלה ושל מטה שבין פרשה לפרשה שבין דף לדף שבתחלת הספר שבסוף הספר וכו' מ"ש הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נגרפין במקומן הן ואזכרותיהן מאי לאו גליונים דספר תורה לא גליונים דספרי מינין השתא ספרי מינין גופיהו אין מצילין גליונים מיבעיא הכי קאמר וספרי מינין הרי הם כגליונים. ואע"ג דדחי שם דהך ברייתא לא מיירי בגליונים של ס"ת, דיתחיה בעלמא הוא — מ"מ פכ"ג מהל' שבת הכ"ז ור"ן בשבת שם. ונו"ל הר"ן: בעיין דגליונים דספר תורה לא איפשטא בגמ' והרב אלפסי וז"ל הביא בפשיטתא דגליונים אין מצילין וכן פסק הרמב"ם בפכ"ג מהל' שבת ותמהני למה ואפשר שהם סוברין דמאי דדחי' ספרי מינין הרי הם כגליונים דחיא בעלמא היא הלכך נקיטין ברייתא כפשטא וכו'. וכעין זה כתב המ"מ שם. (כו) איתא בשבת קטז א: גליונים וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה. ומ"ש המחבר לשון, אפיקורסים" הוא לשון רמב"ם וטור. ודברי הרמב"ם הם כול' יסודי התורה פ"ו ה"ח ובהל' תפילין פ"א ה"ג. ושם נבג' מיירי לענין חול. ובגמ' דשבת הנ"ל איתא, "ספרי מינין". וכתב רש"י בחולין יג ב ד"ה מין: זה האדוק בעבודת כוכבים. ואלא כמ"ש בשבת שם ד"ה ספרי מינין: משרתים לע"ז וכו'. ח"ש המחבר: דהיינו האדוקים בעבודת אלילים.

(כז) כ"כ הר"ן בשבת קטז א — על מש"ש דספרי מינין אין מצילין — מומרין לע"ז שכתבו להם תורה נביאים וכתובים. (כח) איתא בשבת קטז א: הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה רבי יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונגן והשאר שורפן א"ר טרפן אקפח את בני שאם יבאו לידי שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהן וכו'. ופסקינן כר' טרפן שם. ור' ישמעאל שם ס"ל כוותיה, שר

למה שינה כאן לומר מפולש ושאינו מפולש. נדלענין כתבי הקודש תנן שם קטז ב: ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש. ולענין אוכלין ומשקין תנן שם קא א: מצילין סל מלא ככרות וכו' ולהיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת. ולכן לא אוקים רב אשי, דפלוגתא דחכמים וכן בתירא לענין כתבי הקודש אולא אליבא רבנן דר' אליעזר ומיירי במבוי שמתוקן כראוי, רק באינו משותף. דא"כ ה' קשה למה כפלה המשנה המחלוקת של רבנן וכן בתירא ב' פלוגתות: כתבי הקודש ואוכלין ומשקין. ורק לענין כתבי הקודש מזכירה המשנה מפולש ושאינו מפולש, הרי המשנה יכולה לכלול כתבי הקודש ואוכלין ומשקין בהדדי. והו"ל למיתני, דחכמים אומרים שבשניהם — כתבי הקודש ואוכלין ומשקין — מצילין באינו מפולש דוקא ובשהשתתפו. אלא ודאי דבכתבי הקודש מתירין רבנן בלא שיתוף רק למבוי שאינו מפולש, משא"כ באוכלין ומשקין צריך עירוב. ולכן בתירא בכתבי הקודש מותר להציל אף למבוי מפולש שאינו מתוקן כראוי. משא"כ באוכלין ומשקין. נהי דאין צריך עירוב, מ"מ דוקא לחצר מותר. אבל למבוי שחסר חיקון לחי אסור להציל. ולכן חילקה המשנה המחלוקת בתרי פלוגתות: להורות שבכתבי הקודש מותר יותר מאשר באוכלין ומשקין. ולגבי כתבי הקודש נקטה המשנה, "מפולש", היינו שחסר לחי, ו"אינו מפולש" היינו שחסר שיתוף. ואילו באוכלין ומשקין לכן בתירא מותר להציל דוקא לחצר מתוקנת, ולרבנן דוקא לחצר מעורבת. יוצא שיש הבדל לרבנן בין כתבי הקודש לאוכלין ומשקין, שבכתבי הקודש מותר להציל למבוי שלא השתתפו בו, וכמ"ש המחבר כאן. ובאוכלין ומשקין מותר להציל רק לחצר מעורבת, וכמ"ש המחבר בסעיף י"ז.

(כג) כמו שהתירו להציל כתבי הקודש בלא עירוב. ונכנ"ל בשו"ע, כן מותר לומר לעכו"ם להציל, "דשבות דאמירה לעכו"ם נדקיל — מחצית השקל" שרי מפני ביוון כתבי הקודש" — לשון המ"א סקכ"ב.

(כד) ירושלמי דשבת פט"ז ה"ד: כשם שמצילין מן הדליקה כך מצילין מיד העכו"ם ומיד הגנהו ומיד המפולת ומיד כל דבר שאובד. וכ"מ בגמ' קטז א: וכשם שאין מצילין אותן (גליונים וספרי מינין) מפני הדליקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מן המים ולא מדבר המאבדן. וכפי' תוס' שם ד"ה כך בו: דלא תימא דוקא מן הדליקה אין מצילין משום

שאחו בה האור יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחד שלא תשרף ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה ת אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה דגם כיבו מותר. הגיה: נמוקס פסדל (מדלי פק כ"ז): כג אטלית שאחו בה האור פושטה ומתכסה בה ואינו חושש אם תכבה ב (כס) ויש מי שאומר שצריך שלא יתכוין לכך. הגיה: (ו) מותר לכפות קערה על הנר שלא ילחץ נקודה (טור) וע"ל סימן רע"ז פ"ה: כד (ג) לא י"א שאין יכול ליתן עליו משקין כדי שיכבה כשיגיע להם ד (לב) ויש אומרים שמותר לעשות כן בשאר משקים (לג) חוץ מן המים משום כיבוס ה (לג) ויש מתירין אפילו במים ודברי סברא והרמב"ן חלל כר יהודה שם וכו' דעת הרא"ש. ד מוס' שם נסח: הראשונים וכו' הטור. ה רמב"ם נסח: הראשונים וכו' דעת הראשונים וכו'.

ביאורי הגר"א

ד"ר הוא הד"ר אפי' עשה מחיצה של מים מחלוקת וכו' הלשון ג"כ אמרו נס"פ כירה אמתני' דנלוות וא"כ לחי' גמ' שלנו בסוף כירה דלף רבנן מודו ז"ל כסדר' ראשונה דירי' וא"כ שם בטלית אף לרבנן אסור: (לב) וי"א. כמ"ס התוס' ספ"ג שם ד"ה מפני. ונראה דלפי כו' ועוד דלכא למימר כו' וכו' הר"ן שם כח' השני: (לג) חרץ מן. עתוס' שם כפ' ט"ו ד"ה נותן כו': (לג) וי"מ. כמ"ס הסו' שם ק"ל ד"ה הלא וי"ל דוקא כו' אלל הטור

כ"ל כוזמיה: (כט) ויש מי. עמ"ל דלא אמרו אלל מתכסה זה מדרס וא"כ כו': (ל) מותר. שם קכ"א א': (לא) י"א שאין. דלא כר' יהודה שם אלל כר' אשי. שם מ"ו ז' כמ"ס צידוס' שם אהיה דר' יהודה טלית שאחו כו' ר' שמואל נסח ר"ו דר' יוסי היא ור"ל הנרימח' דלא הניחו אלל פושטו כו' וכמ' גמ' שלנו א"ר ייסא הוא סנדין מימר מה פליגין ר"י ורבנן בשעשה מחיצה של כלים אלל אם עשה מחיצה של מים לא ממה דא"ר שמואל נסח ר"י

ברכת אליהו

כבה כבה אחו בה האור מב' צדין נוטלה ומתעטף בה ואם כבתה כבתה ר' שמואל בשם ר' זירא דר' יוסי. היא. ור"ל הברייתא דבבלי שם קכ א הנ"ל — דלא התייר לתת מים אלא רק לפשוט הטלית. כמ"ס ש: פירשו וכו' — אזלא אליבא דר' יוסי שסובר גרם כיבוי אסור. וכתירין גמ' שלנו שם מז ב הנ"ל. שרצתה לומר שהמשנה "ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה". היא כר' יוסי. ובהמשך לשון הירושלמי [בפניו בשינוי לשון קצת] איתא: אמר ר' ייסא הוה סברינן מימר מה פליגין ר' יוסה ורבנן בשעשה מחיצה של כלים (שיש בתוכן מים שאינו מכבה עד שיבקעו המים — קרבן העדה) אבל אם עשה מחיצה של מים לא ממה דאמר ר' שמואל בשם ר' זעירא דר' יוסי היא הדא אמרה אפי' עשה מחיצה של מים מחלוקת (ממאי דאמר ר' שמואל דמתני' דר' יוסי היא ש"מ דרבנן דהיינו ר' שמעון בן ננס אפי' מחיצה של מים מתיר דהא נתינת כלי של מים לקבל ניצוצות למחיצה של מים דמי ואפ"ה מוקים לה כר' יוסי ולא כרבנן — קרבן העדה). ובזה הלשון ג"כ אמרו בס"פ כירה מז ב הנ"ל, אמתני' דניצוצות. וא"כ לחי' רב' אשי בגמ' שלנו בסוף כירה דאף רבנן מודו שלא יתן לתוכו מים, פוסקי שהוא מכבה, וכנ"ל, צ"ל כסברא ראשונה דירושלמי — דפליגי דוקא במחיצה של כלים, אבל במחיצה של מים לכו"ע אסור. ומסקנא דירושלמי דר' שמואל בשם ר' זעירא, כס"ד דגמ' דידן — דאיתא הא דניצוצות כר' יוסי, אבל לרבנן שרי במים. וא"כ יש לנו לפסוק כרב אשי, וכמסקנא דגמ' דילן, ולפי"ז יוצא דשם בטלית, אף לרבנן אסור ליתן מים בצד השני לה הבד.

ישמעאל אמר שם: ק"ו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הללו שמיטלין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כמה וכמה. [ועי' בהגהות רעק"א כאן]. (כט) עמ"א סקכ"ה, שכתב: פירוש שלא ירוק ויקפוז וינענע אנה ואנה כדי שיכבה אלא מתכסה בה כדרכה (כ"ח דלא ככ"י). עכ"ל. וראייה לזה, דלא אמרו בשבת קכ א אלא שמתכסה בה (כדרכה) ואם כבתה כבתה. (ל) שבת קכא א במשנה: כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחו בקורה. (לא, לב) דלא כרב יהודה בשבת קכ א. דאיתא שם: אמר רב יהודה אמר רב טלית שאחו בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר ואם כבתה כבתה מיתבי טלית שאחו בה האור מצד אחד פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ספר תורה שאחו בו האור פושטו וקורא בו ואם כבה כבה הוא דאמר כר' שמעון בן ננס (דשרי לעכו"ב דליקה בעזר גדי — רש"י). אלא כרב אשי שם מז ב, דהוא כתר. דתנן שם: נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. ובגמ' שם: לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור וכו' אלא אמר רב אשי אפי' תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבוי (מתניתין אפי' לרבנן דלא דמי לגרם כיבוי דהתם כי מטי דליקה לכלים דליקה הוא דפקע להו וגרמא בעלמא הוא אבל זה שנתן המים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא וגזירה מבעוד יום אטו משתחשך — רש"י). והו"ה שאין יכול ליתן על טלית, משקין כדי שיכבה כשיגיע להם.

וכמ"ס בירושלמי שם פט"ו ה"ו אהיה דרב יהודה טלית שאחו כו'. דאיתא שם: רבי ירמיה רבי בא בר ממל בשם רב וכו' טלית שאחו בו האור מצד אחד נותן מים מצד השני ואם

באר הגולה

ו משנה טס קכ"א.
ז טס נגמ'.
ח הל"ט טס.

שנית נראים: כה ו עובד כוכבים שבא לכבות אין צריך למחות בידו אבל קמן שבא לכבות צריך למחות בידו: כו ו יכול לומר בפני עובד כוכבים כל המכבה אינו מפסיד (לה) ח אף אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו שיבא אע"פ שודאי יכבה כשיבא (לה) וכן כל כיוצא בזה בחזק הבא פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין יכול לקרוא לעובד כוכבים אע"פ שודאי יתקננה כשיבא. הג"ה: (לו) וכל הדינים הנזכרים דניי הדליקה הם מלי נתימיהם אבל נזמן הזה לפי שהם חשש סכנת נפשות נחזו הראשונים והאחרונים וזרועם לנרקה שמוחר לנכות דליקתם נשנת משום דש נה סכנת נפשות (לו) והורו הרי זה משום מ"מ הכל לפי הענין אם היו נתימיהם נודלי שלא יהיה להם סכנה דנר אסור לנכות (לח) אבל נחשש סכנת ספק מותר לנכות (לח) אפילו הדליקה נתימיה של עובד כוכבים וכן נוהגין (מרומת הדשן ס"י ג"ח והגהות אשר"י פרק מי שהוליוהו בשם א"י) ודוקא לנכות הדליקה דהוי מלאכה שאינה נרקה לגופה ויש סכנה אם לא יכבה (ט) אבל אסור למלא שבת כדי להגיל [ממון] ואם עבר וחילל נרץ להסמכות ארבעים יום כה"ג ולא יצאה

ביאורי הגר"א

נפ"ד דעירובין: (לז) והורו. כנ"ל ס' שכ"ח ס"ג ועמ' ד"ט כ"ג א' היכא דליכא ס'. (לח) אבל בחשש. כנ"ל נעיר הסמוכה לספר וע' נערין ז' וכו' ס' ש"ל ס"ה: (לט) אפי'. כמ"ש נפ' נחלא דיומא פ"ד ז' לא הלכו ס' אפי' למזל אחרת: (מ) אבל אסור.

ברכת אליהו

ומש"ש בסק"מ].
(לה) בסק"ל"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת קכא א. שברליקה מותר לומר לנכרי כל המכבה אינו מפסיד. ומ"ש המחבר, "וכן כו.", הוא משום שרעה זו סוכרת שמש"ש, "בדליקה" הוא לאו דוקא. דהו"ה בכל איסורי שבת — במקום הפסד — מותר לומר כל העושה אינו מפסיד. וראייה לזה ממש"ש בפ' המדיר כתובות ע ב: בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד בדליקה למעוטי מאי וכו' למעוטי שאר איסורים דשבת. ולא אמרו לאפוקי הפסד בשאר איסורי דשבת. ומוכח שבא למעט. שדוקא שאר איסורים שלא במקום הפסד אסור. אבל ביש הפסד. הוי כמו דליקה ומותר. [ועמש"ל סימן ש"ז ס"ט ומש"ש בסק"מ].

(לו) כמו עיר הסמוכה לספר, כפ"ד דעירובין. [דאיתא שם מה א: בעיר הסמוכה לספר אפי' לא באו על עסקי נפשות אלא על עסקי תבן וקש יוצאין עליהן בכלי זינן ומחללין עליהן את השבת. והו"ה כאן — לענין דליקה — שמוחר לכבות. משום שיש בה סכנת נפשות, "שכשהדליקה מתגברת אז הם (הא") חוטפים ושוללים וכשארם מעמיד עצמו על ממונו יבואו להרוג אותו" — משנה ברורה סקע"ב. ועמש"ל סימן שכ"ט ס"ז ומש"ש סק"ב].

(לז) כנ"ל בסימן שכ"ח ס"ג: כל הוריו לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משוכח וכו'. וה"ג כאן — שמוחר להציל —, "הוריו הר"ו משובח". ועיין גמ' דיו"ט כב א היכא דאיכא כו'. דאיתא בכיצה שם: כעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדליקה ביו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפי' בשבת שרי כי קמבעיא לי משום אכזר ממון וכו'. הרי דפשיטא לגמ'. דהיכא דאיכא סכנת נפשות מותר להציל ולכבות בעצמו.

(לח) כנ"ל בסק"ל"ו. בעיר הסמוכה לספר, דלא הוי רק ספק שמא יבוא לידי סכנה. ועיין בערכין ז ב. דאיתא שם, אשה היושבת על המשבר ומתה, מביאין סכין כשבת אפי' דרך

נעל הס' השנית חז"ל לשיטתו דלא ק"ל האי סוגיא כמ"ש נפ"ד ש"ן ס"ט: (לד) אף אם. נלמד מהנ"ל יכול כו' וכ"ש נכה"ג: (לה) וכן ס'. טענה שמ"ש נדליקה ל"ד ממש"ש נפ' המדיר דליקה למעוטי כו'. שלא נמקום הפסד: (לו) וכל הדינים. כמו עיר הסמוכה לספר

הניצוצות ומקרב כיבוין טפי ועוד דאיכא למימר דהש"ס שלנו אסור במחיצות של מים לרבנן ומשום הכי מוקי מתני' כרבנן ופליג אירושלמי ולא דמי לטלית שאחז בו האור מצד אחד שאינו אלא שלא תתפשט האור. וכ"כ הר"ן שם כתי' השני של התוס' הנ"ל. [ולפי"ז אף לרב אשי — שאוסר בניצוצות של מים — מותר ליתן על הטלית משקין מצדה השני, כדי שתכבה האש כשתגיע למשקין. ומ"ש בבא"ה כאן סק"ד הוא על מ"ש המחבר להלן: חוץ מן המים משום כיבוס. וכמש"ל בסק"ג].

(לג) עתו"ס בפט"ז דשבת קכ א ד"ה נותן כו'. דאיתא שם בגמ': אמר רב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר וכו'. וכתבו תוס' שם: פירש רשב"ם לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל בפרק דם חטאת (ובחים צד ב) דכבד שרייתו זהו כיבוס.

(לג*) כמ"ש התוס' בשבת קיא א. ב ד"ה האי. דלעיל בסק"ג הבאנו שהתוס' שם קכ א ד"ה נותן הוכיחו מדברי הגמ' בזבחים צד ב, ששריית הבגד במים זהו כיבוס. ושם קיא ב הקשו מכמה מקומות, שמוכח דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוס. ותרצו שם: וי"ל דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמר שרייתו זהו כיבוס דבהכי מיירי בפרק דם חטאת וכו'. אבל הטור בעל הסברה השניה — דאוסר במים — אייל לשיטתו דלא ס"ל האי סוגיא, וכתבי' התוס' לחלק בין יש בו לכלוך או לא. כמ"ש בסימן ש"ב [צ"ל: ש"ב] ס"ט. [ששם כתב הרמ"א, שיש אוסרים לתת מים אפי' על בגד שאין עליו לכלוך. וכמש"ש בסק"ל"ז. ועיין גם מ"ש בסימן שי"ט ס"י, ומש"ש בס"ק ט"ז, י"ז וי"ח ובהערה 9, 11, 13, 14].

(לד) נלמד מהנ"ל בשו"ע בסעיף זה: יכול לומר בפני עכורם כל המכבה אינו מפסיד. והמקור לזה הוא בשבת קכא א: א"ר אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. הרי דאף שמזכיר כיבוי מותר. וכ"ש בכה"ג — דמותר לקרותו והוא יבין מעצמו דלכבוי בעי לה. [ועמש"ל בסימן ש"ז ס"ט

יין ולא יאכל נשר ויתן נמקום טעמא י"ח פשיטא ללדקה ואם ילנה לפדות הפענית יתן נעד כל יום י"ח פשיטא
לדקה (פסקי מהרא"י סי' ט') ועיין נטור יורה דעה מהלכות נדה סי' קפ"ה): כזו מנחת המנוחת במקום
שרבים ניוזקים בה יכול לכבותה בין אם היא של מתכת, בין אם היא של עץ כ (מא)
והרמב"ם אוסר בשל עץ*:

באר הגולה
ט שם מ"ח
י דלא כדני יהודה שם
אלא כדני מור וטי"ח
ב נפסק י"ב
* (דן) טלמול המה

מפני הדליקה נפ"ח טעמא דמי כדני הדליקה נפ"ח דע"ו ודע"ו).

ביאורי הגר"א

דהא נפ"ח דשבת מוקי ר' יוחנן לר' יוסי כר"ש ור"י אפי' גרם כדני אוסר נפס"ו ח"ס ודוקא כו' דהוי מלאכה שאז"ל ומשום סיפא נקטה אלל צרישא נכ"ע מותר כמ"ש

ברכת אליהו

וכנ"ל. אולם המרדכי שם דחה זאת, וכתב דליתא. דהא בפ"ב דשבת לא ב, מוקי ר' יוחנן לר' יוסי דס"ל כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. ור' יוסי אפי' גרם כיבוי אוסר בפס"ו, שם קב ב.

וז"ש ודוקא כו' דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (ו)משום סיפא נקטה אבל ברישא בכ"ע מותר כמ"ש פ"ב לא. [שהרמ"א כתב לעיל: ודוקא לכבות הדליקה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ויש סכנה אם לא יכבה. ואין לומר שכונת הרמ"א, שמותר לכבות הדליקה רק משום ד, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי בכל ענין — אפי' מלאכה שצריכה לגופה מותר, כמ"ש בפ"ב דשבת לא א. דתנן שם בט ב: המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני נכרים ומפני ליסטים מפני רוח רעה מפני החולה שיישן פטור כחם על הנר כחם על השמן כחם על הפתילה חייב. ובגמ' שם לא מוקי סיפא דמתני' דתני חייב כו' יהודה, דמתני' במלאכה שאינה צריכה לגופה. ופרקינן: אי בחולה שיש בו סכנה מותר מיבעי ליה. הרי דבחולה שיש בו סכנה, מותר לכבות לר' יהודה, אף דבעלמא מחייב ר' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה. והו"ה לר"ש, שמותר להציל משום סכנת נפשות, אף במלאכה הצריכה לגופה. והא דנקט הרמ"א, ודוקא כו', משום סיפא נקט — דדוקא משום סכנת נפשות מותר לכבות. אבל משום הצלת ממון אסור לכבות בשבת — אף דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. דאפי' באיסור דרבנן אסור לחלל שבת בשביל הצלת ממון — לשון המשנה ברורה סקע"ו].

הוא לא מפני החשש, שמא תעבור הדליקה לבית הישראל. אלא אפי' כשאין חשש כזה מותר. והטעם הוא כמ"ש תה"ד בסימן נ"ח — והביאו הב"י: — שלעולם גרילים לשלול ולחטוף כאשר הדליקה מתגברת וכו'. כיון דלפעמים מועטים איכא למיחש דקיימא לן בפ"ב דיומא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוכ. ומלשון התה"ד משמע שהוכיחה לדיננו היא מסיום דברי הגמ' שם, שאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוכ. והוכיחה נוספת שהוכיחה לדיננו היא מסיום דברי הגמ' שם, שבתה"ד שם הביא מקודם דעה שאסור ככה"ג לכבות את הדליקה בשבת. ובהנה"ה שם הקשה על דעה זו, מסייב דברי הגמ' שם, שגם בחצר אחרת מותר לכבות. ולכן נראה שגם הוכחת רבנו היא מסיום דברי הגמ' שם: לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוכ וכו'. ואין צורך להגיה בביאורי הגר"א, כמ"ש הד"א.

4 דברי רבנו הם דלא כדברי העו"ש והמ"א בסקל"א. שעל מ"ש הרמ"א, ודוקא לכבות הדליקה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, כתב העו"ש באות י"ח שזה לפי, דעת הטור וסיעתו דפסק כר' שמעון דפוסר במלאכה שאינה צריכה לגופה וכו'. וגם המ"א

כמ"ש נ"ט כ"ז א' משום איבוד ממון כו' ואפי' לפי ס"ד דוקא נ"ט. ודלא כ"ל דוק' לר"י אלל לר"ש כיון דמלאכה שאז"ל פטור מותר ככה"ג כמו מפני מורקא וכיוצא וליתא

דה"ר וקורעים בטנה ומוציאין הולד שמא ימצא חי. ואומרת שם הגמ' שהחידוש הוא, שאפי' ספק פקוח נפש שלא היה עדיין בחזקת חי, דוחה שבת. וכנ"ל בסימן ש"ל ס"ה.

(לט) כמ"ש בפ' בתרא דיומא פד ב לא הלכו כו' אפי' לחצר אחרת.³

(מ) כמ"ש ביו"ט (ביצה) כב א: בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדליקה כיו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מכביא לי דאפי' בשבת שרי כי קמבעיא לי משום אבוד ממון מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר היה רבי יהודה היא (דאית ליה לכל צרכיכם — תוס') כי קאמינא אנא לרבנן. ואפי' לפי ס"ד דאביי דמבעי, היינו דוקא כיו"ט, משום שהותרה מלאכה לצורך אוכל נפש. אבל, אסור לחלל שבת כדי להציל ממון. וזהמרדכי שם סימן תרפ"ח כתב: יש מרביתו שאמרו דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום איבוד ממון וכן בכמה דוכתין פרק כל כתבי משמע לאסור היינו אליבא דר' יהודה דמחייב אמלאכה שאינה צריכה לגופה ואנן קיי"ל כר"ש ופטר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה וכל כבוי הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה חוץ מכבוי לעשות פחמין הלכך שרי אפילו בשבת במקום איבוד ממון והוי כמו מפני מורסא דר"ש שרי משום צערא. ודברי ההגה"ה כאן הם דלא כדמ"ה הג"ל, שהביא המרדכי. וההיא דביצה איתא דוקא לר' יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה. אבל לר"ש — כיון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור — מותר ככה"ג, כמו מפני מורסא וכיוצא בזה שמותר.

3 איתא כיומא פד ב: ת"ר וכו' מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת. ובהמשך לשון הגמ' שם: מכבין ומפסיקין ליל דאפילו לחצר אחרת אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוכ היכי דמי וכו' דאיכא תשעה כותלים וישראל אחד וכו'. לא צריכא דפרוש לחצר אחרת (ושם נפלה על האחד מפותל — רש"י) מהו דתימא כל דפרוש מרובא פריש קמ"ל ולא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוכ.

וכתב הד"א שם"ש בביאורי הגר"א, "לא הלכו", ט"ס הוא, דבגמ' שם איתא, "לחצר אחרת" גם לענין הא דמכבין ומפסיקין. וא"כ לא היה צריך רבנו להביא מש"ש בגמ': לא הלכו כו'. ולכן כתב הד"א שצ"ל דיברי רבנו מכבין ומפסיקין ל"ל אפי' לחצר אחרת.

אולם נראה לומר שאין צורך למחוק בביאורי הגר"א את המלים "לא הלכו". דמש"ש בגמ' לעיל מינה, "מכבין ומפסיקין כו' אפי' לחצר אחרת", אין הוכחה לדיננו. שהטעם שמכבין ומפסיקין כשיש דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת, הוא משום דיש להסתפק שמא תבוא הדליקה לחצר אחרת ויטבנוהו אחרים או הקטנים הנמצאים שם. וכאן מ"ש בהג"ה, שאפי' הדליקה בבית העכו"ם מותר לכבות,

שלה דין חבית שנשברה. וכו' ה' סעיפים

כאר הגולה

- א משנה שם קמ"ג
- ב כפי' רש"י שם.
- ג שם נמוק'.
- ד כרייתא שם.
- ה גרייטע שם ק"ג.
- ו שם.
- ז שם ומתק'
- ח כפי' רש"י שם.
- ח כל זו כהל' ידע'.

א א חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות ב אפילו בכלים הרבה (א) דאילו בכלי אחד אפילו מחזיק מאה סעודות מציל (ב) ואומר לאחרים כואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג (ג) דהיינו (ד) שלא ישים הספוג במקום היין לחזור ולהטيفו גזירה שמא יסחוט ג ואפילו אם יש לו בית אחיזה דליכא חשש פחיטה אסור שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ד ולא יטפח בשמן (ה) להכניס ידו ולקנחה בשפת הכלי. הג"ה: י"ל דוקא חבית שנשברה שנהול ואם יציל (ו) מיישגן שיתקנה חלל אם נקדק ועד טיף טיף שאלו כ"כ מותר להליל בכלים לקלוט ולצרף (הגהות מרדכי ותוספות פכ"ב הגהות מיימוני פכ"ב) וי"ל דכל זה לא מיידי חלל להליל ממנו למחר חלל לביט אחר שיערב עמו מליץ כל ענין כמו שנמכר לעיל גבי דליקה (פסקי מהר"א סימן קנ"ו): ב ה אם נשברה בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט לקבל מן הקילוח באויר לאחר שירד מן הגג ולא יביא כלי אחר ויצרף אותו לראש הגג (ו) ואם מציל בכלי אחד מציל אפילו קולט או מצרף: ג ונודמנו לו אורחים מביא כלי אחד וקולט כלי אחר ויצרף ולא יקלוט ויצרף ואח"כ יומין האורחים: ז ולא יערים לזמן אורחים שאין צריכים לאכול. הג"ה: (ח) ומיהו אם עבר ועשה שקלט ואח"כ זמן אורחים מותר (כמנ"ח והמגיד פרק כ"ב): ד ה

ביאורי הגר"א

- פ"ז ל' א': (מא) והרמב"ם. כשיטתו שפ' כר' יהודה:
- שלה (א) דאלו ט' שם ק"כ א': (ב) ואומר.
- ממני שם: (ג) דהיינו. רש"י: (ד) שלא. גמ'
- שם: (ה) להכניס. רש"י: (ו) חיישינן שיחקננה. כתוס' פט"ו שם שמה יוצא לר"ה וי"ה גמ'.
- שם: (ז) ואם מציל, ק"כ א' כנ"ל: (ח) ומיהו אם. ל' הרמב"ם ואם העדים דבר זה מותר וכו' המ"מ ופ'

ברכת אליהו

מזון של סעודות ואומר לאחרים באו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג. ומ"ש המחבר, דהיינו כו', כ"כ רש"י בשבת שם ד"ה ובלבד שלא יספוג: שלא ישים ספוג במקום היין לחזור ולהטيفו בכלי גזירה שמא יסחוט. (ד) [בדפוס השו"ע מצויין ס"ק זה על מ"ש המחבר: שלא ישים הספוג וכו'. וזו ט"ס. והציון צ"ל על מ"ש המחבר: שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. וזה] בגמ' בשבת קמ"ב: חנא לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. [ועל מ"ש במשנה שם, ובלבד שלא יספוג, כתבו התוס' שם: אפי' יש לו עור בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדמפרש בגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.] (ה) [על מ"ש המחבר, ולא יטפח בשמן, ציין בבאה"ג סק"ד: כרייתא שם. וזו הכרייתא] בשבת קמ"ב, הג"ל בסק"ד: לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן. ומ"ש המחבר, להכניס וכו', כן פירש רש"י שם ד"ה ויטפח: מכניס בו כפו והשמן נדבק בה ומקנחו בשפת הכלי ואסורו משום עוברין דחול.

- (ו) כתוס' פט"ו שם שמא יוציא לר"ה וכו' בגמ' שם.
- (ז) איתא בשבת ק"א, דמותר להציל מדליקה אפי' מאה

(מא) הרמב"ם אזיל כשיטתו דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, שפסק בהל' שבת פ"א ה"ז כר' יהודה. [ולכן אסור לכבות בשל עץ ורק בשל מחכת מותר ד, ל"כא כיבוי דאינו שורף] — לשון המ"א סק"ה. והרעה הראשונה פוסקת כר"ש, דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. והוי רק איסור דרבנן, ובמקום היזקא לא גזרו].

שלה (א) [בבאה"ג סק"ב כתב: בפירוש רש"י שם. ורש"י כתב כן, ע"פ מ"ש] בשבת ק"א במשנה: מצילין סל מלא ככרות אע"פ שיש בו מאה סעודות. ובגמ' שם: והא תנא ליה רישא ג' סעודות ותו לא אמר רב הונא לא קשיא כאן בבא להציל [השציל] בסל [אחד] כדקתני סל מלא ככרות ואינו טורח אלא להציל מתוך הדליקה בבת אחת מציל כל מה שכלל דהא חדא זימנא מה לי פורתא מה לי טובא — רש"י] כאן בבא לקפל [סלים] הרבה זה עם זה לטרוח [ולאוספם] ולחזור ולהוציא מזון ג' סעודות הוא דיכול להציל בסלים הרבה ותו לא שכל א' טורח בעצמו הוא — רש"י] וכו' אבל בההוא מנא כמה דבעי מציל. והו"ה לגבי חבית. (בג), מתני' בשבת קמ"ב, חבית שנשברה מצילין הימנה

1 הרמ"א כתב. שהטעם שחבית שנשברה אסור לקלוט ולצרף בכלי הוא, משום דחיישינן שיחקננה. וכתב הד"א עפ"י דברי רבנו שט"ס בדברי הרמ"א ובביאורי הגר"א, וצ"ל: חיישינן שמא יביא דרך ר"ה. וע"ז כתב רבנו, שזה כדברי התוס' בשבת פט"ו ד"ה הא. שהטעם כתבו שם ק"ב: אומר ה"ר שמואל בשם ר"ת דדוקא נשברה לו חבית. אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר להביא כלים לקלוט ולצרף דאינו כהול כל כך להביא כלים דרך ר"ה. וע"ז סיים

בסק"ל א כתב על דברי הרמ"א: פ"י איכא למ"ד דאינו חייב עליה. ומ' מדברי המ"א, שרק כיבוי דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה מותר. אבל מלאכה גמורה אסור. וגם בשו"ת חת"ס חלק יו"ד סימן קל"א כתב כן בדעת המ"א. ולדברי רבנו מותר לכבות הדליקה אפי' במלאכה הצריכה לגופה. וגם החת"ס הג"ל חולק על המ"א, וכתב: מיהו ציין בעיורובין מ"ד ע"ב במתניתין ומ"ש עליו שלטי גבורים שם יראה להדיא אפי' מלאכה דאורייתא הותר אם אי אפשר בלעדה.

ביאורי הגר"א

כריש"ל דרינ"י רק הסילוק בין מוכחא או לא ח"ש
הרמב"ם שם כפ"ו מה' י"ט ה' ח' שאין הערמ' זו ניכרת
לרואה וכן כל כיוצא בזה וכן כאלו כ' ולא הערים כד' זה מותר
ר"ל כה"ג דוקא דלא מוכחא כנ"ל והטור ס"ל כדעת הרא"ש
שם דמחלק בין הערמה להערמה וקושיית הגמ' שם כיון
דהאי הערמה מותר מ"ש דלר"ך הוכחה ושם למ"ד דמערמין
ח"ש הוכחה ונס"י מקל"ג סתם כדעת הטור:

ברכת אליהו

עובדין דחול ניהו ומסנן בה שמרים הואיל ונתלית דהא
אמרין גותנין לתלויה ביו"ט — רש"י אמר רב אשי והוא
דחלה בה רמונים (כרישא דמוכח מילתא דמעיקרא לאו
לשמרים תלייה — רש"י) מאי שנא מהא דתניא מטילין שکر
במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור אחד שکر
תמרים ואחד שکر שעורים אע"פ שיש להן ישתן מערים ושותה
מן החדש (אלמא בלא שום הוכחה מותר להערים — רש"י)
התם לא מוכחא מילתא (דמילתא דאיסורא הוא דהרואה אומר
לצורך המועד הוא שאין הכל יודעין שיש לו מן
הישן — רש"י) הכא מוכחא מילתא (לאיסור דסתם תולה
משמרת לשמרים הוא תולה ואי לא יהיב בה רימונים כרישא
להצניע כעלמא כי יהיב בה שמרים מוכח דלהכי תלייה —
רש"י). ומדמקשה הגמ' מהא דמותר להערים לענין שکر,
ובמו"ק שם מוקי הך כרייתא כר' יוסי בר' יהודה, ובשבת שם
הגמ' מחלקת בין מוכחא מילתא או לא, מ' דקיי"ל כהיא
כרייתא דר' יוסי בר' יהודה, דמותר להערים. רק החילוק בין
מוכחא מילתא או לא מוכחא, וז"ש הרמב"ם שם בפ"ו מהל'
יו"ט ה"ח הנ"ל, שהטעם שמותר להערים, "שאינן הערמה זו
מכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה". והיינו כתי' הגמ': התם לא
מוכחא מילתא. וכן כאן בהל' שבת הנ"ל כתב: ואם הערים
בדבר זה מותר. ור"ל כה"ג דוקא — דלא מוכחא מילתא
שלא יזמן אורחים לפני שקלט, וכנ"ל.

והטור דס"ל כת", לא קשה עליו מסוגיית הגמ' דשבת
הנ"ל — דמ' דפסקין כר' יוסי בר' יהודה, משום דס"ל כדעת
הרא"ש בשבת פ"כ ס"ה, דמחלק בין הערמה להערמה. וכתב
שלא כל הערמה במילי דרבנן שוים, דיש מותרים ויש אסורים.
והטור והרא"ש מפרשים את סוגיית הגמ' כדלקמן. דקושיית
הגמ' שם, כיון דהאי הערמה היא מסוג הערמות שמותר, דהרי
אם תלה רמונים שרי לתלות שמרים, א"כ יש להתיר אף בלא
תלי'. דמותר מהא דתניא מערים מערים ושותה, דס"ל לר' יוסי בר'
יהודה דמותר אפי' לא עשה הוכחה, ומדוע הכא צריך
הוכחה. והגם שלא פסקין כר' יוסי בר' יהודה, מ"מ חזינן דכל
היכא דשרי להערים, מותר בלי הוכחה, דשם למ"ד לר' יוסי
בר' יהודה דסובר שמערימים א"צ הוכחה. והי"ז כהערמה
דמשמרת, כיון דס"ל דמותר להערים, יש לנו להתיר גם בלי
הוכחה. וע"ז מתרצינן: התם לא מוכחא מילתא הכא מוכחא
מילתא. ולכן כמשמרת אסור, שסתם משמרת לשמרים. ואכן
בהערמה שמותר לא צריך הוכחה. אבל לענין משמרת, אם לא
יעשה הוכחה ע"י תליית רמונים, תהי' הוכחה להיפך, מפני
שסתם משמרת לשמרים קאי, ולכן אסור בלי תליית רמונים.
ובסימן תקל"ג ס"א סתם המחבר כדעת הטור. [ועמ"א סק"ב].

יצרף וכו' גזירה שמא יביא כלי דרך רה"י.

כריש"ל ופי' ז"ל שהערמה נכ"ג והרמב"ם חלל לשיטתו דלמחר'
גמ"ק י"ז ג' ח"ר טומאין כו' ורמיהי כו' תנאי היא דמניא כו'
ופ' גס ג"כ כרי' בר' יהודה והטור מולק עליו שם וכן ז"ל כ'
שם דהרמב"ם יסידא' הוא ולא קי"ל כוומיה דפ' כיחידא
ולכן השמיט מאן נש"ע דעת הרמב"ם ופי' כדברי הטור
וכפרכי' והטעם שפ' כריש"ל משום דלמרינן בשבת קל"ט
ז' מערים אדם כו' מ"ש תנא כו' התם כו' מ' דקיי"ל כהיא

סעודות בכלי אחר, וכנ"ל בסק"א. והו"ה לענין חבית
שנשברה.

(ח) איתא בשבת קיז ב' נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי
ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר
ויצרף נזמין לו אורחין מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ומצרף
ולא יקלוט ואחר כך יזמן אלא יזמן ואח"כ יקלוט ואין
מערימין בכך משום רבי יוסי בר' יהודה אמרו מערימין.
ופירש"י כד"ה אין מערימין בכך: לזמן אורחים שאינן צריכין
לאכול ויותרו. ודברי הרמ"א הם מלשון הרמב"ם בהל' שבת
פכ"ב ה"ט: ולא יקלוט ואח"כ יזמן אלא יזמן ואח"כ יקלוט
ואם הערים בדבר זה מותר. וכתב המ"מ שם דהרמב"ם פסק
כר' יוסי בר' יהודה דאמר מערימין מפני ש, מערימין להקל
כשל דבריהם. ופי' הב"י, שנראה שהרמב"ם והמ"מ
מפרשים שהערמה — שמחולקים בה ת"ק ור' יוסי — היינו
ככה"ג — שקלט ואח"כ יזמן אורחים.

והרמב"ם חלל לשיטתו, דאמרין במו"ק יב ב' ת"ר
טוחנין וכו' מטילין שکر במועד לצורך המועד ושלא לצורך
המועד אסור ואם הטיל והותיר הר"ז מותר ובלבד שלא יערים
ורמיהו מטילין שکر במועד לצורך המועד ושלא לצורך
המועד אסור אחד שکر תמרים ואחד שکر שעורים ואע"פ
שיש לו ישתן מערים ושותה מן החדש תנאי היא דתניא אין
מערימין בכך ר' יוסי בר' יהודה אומר מערימין. ופסק הרמב"ם
בהל' יו"ט פ"ו ה"ח ג"כ כר' יוסי בר' יהודה. וז"ל: מטילין שکر
במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שکر
תמרים ואחד שکر שעורים אע"פ שיש לו ישתן מערים ושותה
מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה.
והטור בסימן תקל"ג חולק על הרמב"ם, וכתב שהרא"ש לא
הביא את הדין שמותר להערים, ונראה שדעתו לאסור
דפלוגתא דתנאי היא" (כלומר והלכה כרביס' לגבי
יחיד — ב"ח). וכן ב"י שם כתב שהרמב"ם יחידא הוא
שמחיר, ולא קיי"ל כוותיה דפסק כיחידא. ולכן השמיט
בשו"ע כאן דעת הרמב"ם — שאם הערים בדבר זה מותר.
ופסק כדברי הטור — שלא הביא הדין שאם הערים מותר.
ובנוגע לפי' הערמה המוזכר שם בגמ', הטור מפרש כפירש"י
בשבת שם ד"ה אין, הנ"ל, שכתב שהערמה היא, לזמן
אורחים שאינן צריכין לאכול ויותרו.

והטעם שפסק הרמב"ם כר' יוסי בר' יהודה, משום
דאמרין בשבת קלט ב': מערים אדם על המשמרת ביו"ט
לתלות בה רמונים ותולה בה שמרים (לרבנן דאמרי אין תולין
את המשמרת ביו"ט ואוקימנא דטעמא לאו משום אהל אלא
משום עובדא דחול מערים ותולה אותה לצורך רמונים דלאו

רבנו: וזכ"ה בגמ' שם. והיינו ששם איתא: נשברה חבית בראש גגו
מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר

באר הגולה

ט נר"י שם קמ"ב.
י הר"ן נשם ר' יונה
מהל דלכל' שנה
קמ"א וה"ה נשכ"א
נשם הרשב"א.
כ שם נשם הרמב"ן.

אם יזוב תירוש מניגית של ענבים (ט) שעדיין לא נדרכו שנמצא אותו הדלף אינו ראוי (י) שהרי המשקין שזבו אסורים (יא) ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו (יב) כיצד יעשה יניח שם ממתו או שלחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעו ויוכל להניח שם כלי לקבל הדלף כדי שלא יעשה שם מיט וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הניגית שזבו המשקים ממנה שהיא מבוטלת מהיכנה עיי משקים שבה משום משקין שזבו: ה ט נתפזרו לו פירות בחצר (יג) אחת הנה ואחת הנה מלקט מעט מעט ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה וואם נפלו במקום אחד נותן אפי' לתוך הסל כ' אלא א"כ נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר שאז מלקט אחד אחד (יד) ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה (ועיי' לפי סימן ש"ט):

ביאורי הגר"א

ונקטיננו ט' ומי' הר' יונה שנתפזרו א' הנה ט' ח"ט נתפזרו והרמב"ן פ' שנתפזרו לתוך צרורות ועפר וז"ל בתוספתא פ"ז פירות שנתפזרו מלקט א' א' ואוכל ט' או שלקט מתוכן עפר וצרור' ה"ז מיני ולכן קאמ' נחל' ול"ק נ"י שסמס נית עשו להמכר. ר"ן: (יד) ואוכל ט'.

ברכת אליהו

אמר ר' יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן ולישדינהו לפירי ונישדי לאבן וניקטינהו בידים (ילקטם מעל הערץ בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם ולמה התירו אבן לטלטל אגב כלי פירות — רש"י) וכו'. ולכאורה קשה מה קושיית הגמ' הרי אסור ללקט את הפירות לתוך הסל. ויתריץ הר' יונה — הובא בר"ן שם קמ"ב — דהא דאסור ללקוט לתוך הסל מיירי כגון שנתפזרו בחצרו, אחד הנה ואחד הנה אבל במקום אחד מלקט ונותן לתוך הסל. וז"ש המחבר, שאם נתפזרו אחד הנה ואחד הנה אסור ליתן תוך הסל. והרמב"ן בחידושי שם תירץ, דהא דאסור לתת לתוך הסל, מיירי שנתפזרו לתוך צרורות ועפר, ואסור ללקטן ולתתן בתוך הסל משום דמיחוי כבורר ואפי' בפירות גסין ולהכי קתני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. [והמחבר נקט להלכה, ככ' החירוצים הנ"ל, ולחומרא — דאסור לתת לתוך הסל אם נתפזרו אחד הנה ואחד הנה וגם אם נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר אסור אף במקום אחד]. וכ"מ כתיבוצו של הרמב"ן בתוספתא שם פ"ז ה"ו: פירות שנתפזרו מלקט אחד אחד ואוכל נתעברו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן בורר ומשליך לפניו בהמתו בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן או שליקט מתוכן עפר וצרורות ה"ז חייב. [ומדלא קתני נתעברו לו פירות בפירות או שנפל לתוך הצרורות כמו שמסיים או שלקט בו ש"מ דכל דין לפירות דאין מלקט רק לאכול מיירי הכל בנפל תוך עפר וצרורות ולהכי לא הוצרך להתנות או שנפל לעפר דמיירי בהכי — ד"א]. ולכן קאמר בברייתא שם „נתפזרו לו פירות בחצר“, מפני שסתם חצר יש בה עפרוריות וצרורות. ול"ק, „נתפזרו לו פירות בבית“, מפני שסתם בית עשוי להתכבד בכל יום, ולא מצויין בו עפר וצרורות — ר"ן שם. [ועיי' במשנה ברורה סק"ז ושעה"צ סק"ג].

(יז) כן לשון הגמ' בשבת קמ"ב. ה"נל בסק"ג: נתפזרו לו פירות וכו' מלקט וכו' ואוכל. וכ"ה ברי"ף שם וברמב"ם ה' שבת פכ"א ה"א ור"ן בשבת שם ומ"מ בהל' שבת שם. ודלא בתוס' ורא"ש שם ע"ש. [שהתוס' שם ד"ה מלקט והרא"ש שם

(ט) שעדיין לא נדרכו. דל"כ היו מותרין כמ"ש קמ"ב
(י) שהרי ט' שם קמ"ג כ': (יא) ואינו
רשאי. שם מ"ג א': (יב) כיצד יעשה כו'. י"ט
ל"ז ז' וממ"ש נ"מ ש"ח סל"ז: (יג) אחת הנה ט'
אא"כ ט'. שהקשו מהל' דאמרי' קמ"ב א' ולישדינהו ט'

(ט) דאל"כ היו מותרין. כמ"ש בשבת קמ"ב: זיתים וענבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ר"א ור"ש מתירין. [והלכתא כוותיהו, כמ"ש בסימן ש"כ ס"ב וכמ"ש בסק"ז].
(י) שבת קמ"ב: זיתים שמשך מהן שמן וענבים שמשך מהם יין והכניסן בין לאוכל בין למשקין היוצא מהן אסור. וכמ"ש בסימן ש"כ ס"א.

(יא) איתא בשבת מג"א, דרב חסדא סובר שאסור לתת כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה, משום שאסור לבטל כלי מהיכנו. [והכי הלכתא וכמ"ש בסימן רס"ה ס"ג וס"י ש"י ס"ו].
(יב) יו"ט (ביצה) לו"ב: כי רחיא דאביי דלרף (הדלף הי' נפיל על הרחים שלו והיו עשויין בטיט ונמוחים מפני הגשמים ולא היה מספיק לכלים הצריכים לתת תחת הדלף — רש"י) אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפורדך להתם (לבית שהוא שם דלהי כגוף של רעי שיהו מאוסים הרחיים לך להיות לפניו מטחך ואתה מותר לטלטל ולהוציאן לחוץ — רש"י) דלהי כגוף של רעי ואפקיה (דגרף של רעי מותר להוציא לאשפה — רש"י). [וכתבו תוס' שם ד"ה תיתי: אע"ג דאמרינן לעיל פרק יו"ט (כ"א ב) דאין עושין גרף של רעי לכתחלה ס"ל לרבה דהכא שרי משום פסידא דבי רחיא או משום דלא מקרו לכתחלה כל כך הכא כיון שהיו הגשמים כבר מזלפין בבית אין כל כך לכתחלה כמו מזמנין נכרי]. וכמ"ש בסימן ש"ח סל"ז. [ובדמקום דאיכא פסידא מותר להניח מיטתו במקום גרף של רעי, בכדי שיוכל אח"כ להוציא את הגרף של רעי. וכמ"ש בסקפ"ד. והו"ה כאן התירו בכה"ג, משום פסידא. וכ"כ המ"א כאן בסק"ד].

(יג) [בבאה"ג בריש הסעיף סק"ט כת': ברייתא שם קמ"ב [צ"ל: קמ"ג]. דאיתא בשבת שם עמוד כ': נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול]. והקשו המפרשים ע"ז מהא דאמרינן שם קמ"א, דתנן שם קמ"א: נוטל אדם וכו' וכלכלה והאבן בתוכה. ובגמ' שם קמ"א: ואמאי תיהוי כלכלה בסיס לדבר האסור אמר רבה בר בר חנה

שלט אם מותר לילך על גבי העשבים וכן באילן. ובו י"ג סעיפים

א. אין עולים באילן (א) בין לח בין יבש (ב) ואין נתלים בו ואין משתמשים במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יעלה ויתלוש (ג) עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד במזיד אסור לירד ג ואם עלה מבעוד יום בכל גוונא מותר לירד משחשיכה ד"א דהני מילי כשהיה דעתו לירד מבעוד יום אבל לא היה דעתו לירד מבעוד יום לא ירד משחשיכה כיון שהיה דעתו לישב שם באיסור. הג"ה: (ד) דוקא אם שעה שם אבל אם הניח שם חפץ מנע"י אסור ליתלו משם נשנת (המגיד

באר הגולה
א. עירובין ק' כ"ח.
ב. שם נגמ' למיז'.
ג. (ולא נחלק)
הכ"ז אלף הס דנ"ר
הרמב"ם ס' כ"ה
מ"ט.
ג. שם למיז' כ"ה.
ד. ה"ה בפ"ה מה"ט
למיז' הגמרא.

ביאורי הגר"א

ק. לשון גמ' ור"ף ורמב"ם ור"ן ומ"מ דלא כחוס' ור"ע ע"ש: ס' כ"ה: (ג) עלה כו' ואם ס' שם ל"ק כהן ס' ואכ"ל כו' ופי' המ"מ שאפי' עלה מנע"י נמזיד ע"ד ליטע שם נשנת מותר לירד ח"ש ככל גוונא אבל הטור כ' דוקא כשהיה דעתו כמנע"י ור"ל כו': (ד) דוקא כו' אבל.

שלט (א) בין כו'. לשון הרמב"ם וכ' המ"מ שסמך על מ"ש שם רב נקפה וכו' וכ"כ המ"מ: (ב) ואין נתלין

ברכת אליהו

סומכין לאסור בכל אילן וזה דעת רבינו'.
(ב) עירובין ק א: ... שאין עולין באילן ואין נתלין באילן ואין נשענין באילן.

(ג) עירובין ק א: תני חדא אם עלה (על עץ) מותר לירד ותני חדא אסור לירד לא קשיא כאן מבעוד יום (וקדש עליו היום לא קנסינן ליה ויורד — רש"י) כאן משחשיכה ואכ"א הא והא משחשיכה ולא קשיא כאן בשוגג וכאן במזיד וכו'. [וכתב הב"י: ולפי"ז עלה מבעוד יום אפי' במזיד ירד עלה בשוגג אפי' עלה משחשיכה נמי ירד ולא מיתסר אלא בעלה משחשיכה ובמזיד ואע"ג דאמרינן תו בגמ' ואכ"א הא והא בשוגג וכקנסו שוגג אטו מזיד קמפלגי לא כתבוהו הרי"ף והרא"ש משמע דסבירא להו דאין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד. ועד"א. והרמב"ם בהל' שבת פכ"א ה"ט כתב: עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד במזיד אסור לירד. ופירש המ"מ שם בדעת הרמב"ם, שאפי' אם עלה מבעוד יום במזיד על דעת לישב שם בשבת מותר לירד. ודקדק המ"מ כן, מהא דכתב הרמב"ם, שרק אם עלה באילן בשבת במזיד אסור לירד. ומ' "שאם היתה העליה מבעו"י בכל צד [אף במזיד] היה מותר לו לירד." וז"ש המחבר בדעה הראשונה: ואם עלה מבעוד יום בכל גוונא מותר לירד משחשיכה. ו, "בכל גוונא" היינו אף כשכוונתו היתה לישב שם בשבת. אבל הטור כתב, דהא דמותר לירד כשעלה מבעוד יום, היינו דוקא כשהיתה דעתו לירד מבעוד יום. אבל אם לא היתה דעתו לירד מבעוד יום אסור. וכמשי"י: ור"א דה"מ כשהיה דעתו לירד מבעוד יום וכו'. וזוהי דעת הטור.

(ד) שבת מה א: מניחין נר (מבעוד יום — רש"י) ע"ג דקל בשבת (וידלק שם בשבת דליכא למיחש לכשיכבה לישקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר דכיון דאקצייה לדבר האסור בין השמשות איתקצי לכולי יומא — רש"י) ואין מניחין נר ע"ג דקל כיו"ט (דשקיל ומנח ליה ומשתמש באילן — רש"י). ושם ע"כ מיייר כשהניח בע"ש או בעיו"ט, דאל"כ תיפוק ליה דאסור להניח על האילן, משום דבשעת הנחה משתמש

פכ"ב ס"א הוכיחו מדקתני בסיפא, שרק לתוך הסל ולתוך הקופה אסור, "משמע הנך דוקא הוא דאסירי משום עובדא דחול אבל ללקט וליתן אל חיקו ולתוך כסותו שרי". ועפי"ז כתבו דבריש ל"ג, "ואוכל". והוסיף הד"א: וראיה דלא כתוס' ורא"ש מתוספתא הנ"ל דאיתא מלקט אחד אחד ואוכל ולא הזכיר דאסור לסל ש"מ דדוקא לאכילה שרי, עכ"ל. ולפי"ז צ"ל דהני ראשונים דפליגי על תוס' והרא"ש סוברים, דהרישא — דקתני, "ואוכל" — הוא דוקא. והסיפא — דקתני, "אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה" — הוא לאו דוקא, והו"ה שאסור אפילו לתוך חיקו ולתוך כסותו. וכ"כ המשנה ברורה בסקי"ת. ועיין פרישה סק"ד ובה"ל ד"ה אחד. וראה מ"ש בסימן שכ"ה הערה 5.]

שלט (א) [בבאה"ג סק"א ציין: עירובין ק' ברייתא. דאיתא שם עמוד ב' — בסוגיא דאין עולין באילן — תניא חדא אחד אילן לח ואחד אילן יבש ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש מותר וכו' לא קשיא כאן בימות החמה (יבש מותר דליכא אפי' משום מראית העין שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עליו — רש"י) כאן בימות הגשמים (הא דקתני אסור בימות הגשמים שאין ניכר בין לח בין יבש ואיכא משום מראית העין — רש"י) בימות החמה הא נתיר פירי (שנשארו בו משנה שעברה ואתי למשרי תלישה בלח — רש"י) בדליכא פירי והא קא נתיר קינסי בגדודא (יחור שנשרו ענפיו כולם — רש"י). ולפי דברי הגמ' הנ"ל יוצא שבימות החמה מותר לעלות על אילן יבש. ומ"ש המחבר שאסור ביבש, ולא חילק בין ימות הגשמים לימות החמה, ומ' דאף בימות החמה אסור, והן מלשון הרמב"ם בפכ"א מהל' שבת ה"ו. וכתב המ"מ שם, שהרמב"ם סמך על מ"ש רב בקעה כו'. דאיתא בהמשך לשון הגמ': איני והא רב איקלע לאפסטיא ואסר בגדודא רב בקעה מצא (כלומר אינן בני תורה שידעו להזהר בכקעה זו שאין לה שימר והכל פרוץ — רש"י) וגדר בה גדר. וסיים המ"מ, דכן, "כתבו המפרשים ו"ל שעל אותו גדר אנו

יש להעיר עוד. דלעיל בסימן שי"ח סק"א הביא רבנו מדברי התוס' כביצה ו א ד"ה והאידנא וש"מ, שבדבר שאסרו משום שלא היו בני תורה, אין אנו חוששין בדבר זה, משום דאנן חשיבי בני תורה. ועיין מ"ש"ש בהערה 6. וצ"כ.

1. הו"א הוסיף: וס"ל להרמב"ם דכזמן הוה הוה כקעה דלא מצוי בני תורה ולהכי אסור אף ביבש ובימות החמה. והעיר ע"ז הד"א, שמצינו בכמה מקומות שאנן לא נחשבים במקום דלא מצויין בני תורה, ולכן לא שייך לגזור — כמ"ש בגמ', "בקעה מצא וגדר בה גדר".

באר הגולה

ה משנה ס"ט.
ו סס גמרא ק'
וכרסה.
ז נרימא סס.
ח משקנה גמ' סס
כר שמטון.
ט סמ"ג וסמ"ק
והמחמה וס"פ וסס
הנאונים וכ"כ הטור.

פכ"א (ה) וכל זה נאילן ומיוא נא אצל קנים הרכים כירק מותר להשתמש בהם אע"פ שמוכרים בקרקע ואין אסור להשתמש בירק (הגהות אשר"י פרק ג' נל מערצין נאס א"ו וצ"י): ב ה שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אסור להשתמש בהם פחות מכאן מותר להשתמש בהם דכרקע חשיבי ואם באים מלמעלה ויורדים למטה במקום שגבוהים שלושה אסורים ו במקום שאין גבוהים שלושה מותרים והיו גבוהים שלושה וחלל תחתיהם (ו) אף על פי שמצד א' אין חלל תחתיהם והרי הן שוים לארץ אסור לישב אפילו על צד השוה לארץ: ג ה מותר לילך על גבי עשבים בין לחים בין יבשים כיון שאינו מתכוין לתלוש א אבל האוכלים בגנות אסורים ליסול ידיהם על

ביאורי הגר"א

שבת מ"ה א וסס קנ"ה א' טעמא דנעץ כו' ועירובין ל"ג
ל"ג ל"ד: (ה) וכ"ז כו' אבל. סס ל"ד וערש"י נשגמ

ברכת אליהו

מיחטר כדאמרינן בעירובין בפ"ג (לד ב) דלא אסרו אלא כאילן ובקנים ועוזרין ופרשין קשין הרי שגם רש"י סובר, שיותר להשתמש בשבת בקנים רכים המחוברים בהקרקע. אבל לשון הרמב"ם בהל' שבת פכ"א ה"ו ולשון המחבר בשו"ע כאן ברש"י הסעיף הוא: ואין משתמשים במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יתלוש. ומדסתמו ולא חילקו בין קנים קשים לרכים, מ' דס"ל דאסור אף ברכים. ולמדו כן ממש"ש בשבת קכה ב קא משתמש במחובר לקרקע. דתנן שם: זמורה (של גפן — רש"י) שהיא קשורה בטפח (פך ששואבין בו מן הבור או מן המעין — רש"י) ממלאין בה בשבת. והגמ' שם מוקי לה דמירי במחוברת לגפן. ומקשינן: אי הכי קא משתמש במחובר לקרקע (ואפי' קשורה מבעוד יום ליחטר — רש"י) למטה מג' (סמוך לקרקע וכגון לשאוב מן המעין שאינו עמוק ומותר להשתמש באילן למטה מג' כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין (צט ב) היו שרשיו גבוהין מן הארץ ג' לא ישב עליהם — רש"י) וכו'. ומדמקשינן התם, "אי הכי קא משתמש במחובר לקרקע", ולא הקשו, "והא קא משתמש באילן", ש"מ דכל המחבר לקרקע אסור להשתמש בו.

וההיא דעירובין לד ב הג"ל, דמחלקת הגמ' בין קשין לרכין, עיין ב"ח וט"ז. (והב"ח כתב דלא קשה על שיטה זו מהא דעירובין לד ב הג"ל, שמוכח משם שברכין מותר. ששם בגמ' מוקי רבינא, דהא דמוכח במשנה שם, שאם נתן את העירוב בקנה תלוש ודעא אין עירובו עירוב אלא אף לרבי שסובר שלא גזרו על שבות בין השמשות. והטעם, גזירה שמא יקטום (לפי שהקנה רך איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה — רש"י). וסובר הרמב"ם דאנן קיי"ל כרבינא ולכן אסור אף בקנה משום גזירה שמא יקטום. וכ"ש בירק — דרך טפי — שאסור, דגזרינן בהו שמא יקטום. וסיים הר"ח: והכי נקטינן דכל מחובר אסור להשתמש בו וכך הוא משמעות הפוסקים ודלא כהגהת שו"ע. וכעין זה תירץ בט"ז סק"ד, וסיים: ותו נ"ל דגם מחמת מוקצה אין להשתמש בירק דודאי מוקצה הוא וכו' ולא קיי"ל כהך הג"ה להחריב בקנים רכים ובירק וכו'. ועיין אליה רבה אות ג' ובחוספת שבת אות ד' ובמשנה ברורה סקט"ז).

(ו) לאפוקי משני צדדין כרבה שם. ודבעירובין קא איפלגו רבה ורב ששת בשרשי אילן היוצאין לשני צדדים ומטין לארץ לתוך ג', דרבה מתיר ורב ששת אוסר, דמכח איסורא אתו. ופסקי הפוסקים כרבה].

כאילן. ומוכח מכאן, שאף אם הניח חפץ מבעוד יום על האילן אסור ליטלו משם בשבת. ושם קנה א: נעץ יחד באילן ותלה בה כלכלה למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מ' טפחים עירובו עירוב טעמא דנעץ יחד באילן (דכי שקיל לעירובו משתמש בצדי צדיין — רש"י) הא לא נעץ אפי' למטה מ' טפחים אין עירובו עירוב. והטעם דבלא נעץ אפי' למטה מ' אין עירובו עירוב, משום דכשיצטרך ליטול העירוב יצא משתמש באילן. והרי שם מיידי דתלה הכלכלה מע"ש, דאם תלה כשחשכה, תו לא מהני הנחת עירוב, דאין עירוב קונה משחשכה, ואפי"ה אסור ליטלו משם בשבת. וכן מוכח מעירובין לב ב, לג א. דתנן שם לב ב: נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב. ומבואר בגמ' שם ושם לג א, שזה רק אליבא דרבי שסובר, דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרינן עליו בין השמשות. אבל חכמים סוברים שאין עירובו עירוב, מפני שאסור ליטול בשבת העירוב מן האילן דע"כ משחשכה באילן. וכן מוכח שם לד ב. (דאיתא שם, שאם נתן את העירוב בראש הקנה או בראש הקונדס שהוא מחובר לקרקע אין עירובו עירוב אליבא דרבנן. משום שאינו יכול לקחת העירוב בשבת, דע"כ יוצא משתמש באילן. ומוכח מכל הנך, דאם הניח חפץ אף אם הניחו מבעוד יום אסור ליטלו בשבת. ועמ"א סק"ב וד"א).

(ה) עירובין לד ב: ההוא פולמוסא (חיל המלך היה מקום דחוק לתלמידים מפני אנשי החיל — רש"י) דאתא לנהרדעא אמר להו רב נחמן פוקו עבידו כבושי כבשי באגמא ולמחר ניוול ונתיב עליהו (צאו וכפו הקנים זה על זה הרכה כמין כסאות לישב עליהם — רש"י) איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן ואמרי לה רב עוקבא בר אבא לרב נחמן תלוש ונעוץ אין לא תלוש ולא נעוץ לא (אלמא קנים כאילן הן ואסור להשתמש עליהם — רש"י) איל תחת בעוזרדין (שהוקשה כבר הרי הם כאילן וכי שרינן בשאינן עוזרדין בעוד הקנים רכין דהוו כירק ובירק לא הזכירו חכמים שבות — רש"י). הרי שכנים הרכים כירק מותר להשתמש בהם אע"פ שמחוברין בקרקע. ועיין רש"י בשבת פב א ד"ה ואינו מקנה בצרור. (דאיתא בגמ' שם: היו לפניו צרור ועשבים רב חסדא ורב המונא חד אמר מקנה בצרור ורבן מנא מקנה בעשבים וחד אמר מקנה בעשבים ואין מקנה בצרור. וכתב רש"י שם — על פי גירסת הגהות הב"ח —: דלאו בר טלטול הוא הלכך מקנה בעשבים כשהן במחובר ולא יזיז ומשום שימוש במחובר לא

באר הגולה

י שם נפוסקים.
 ב הנהגות מרדכי
 וסנה"מ פ"מ.
 ל שם נהג"מ.
 מ שנת ק"ו וק"מ.
 נ שם כ'.
 ס מוס' וסרן שם.
 ע משנה שם ל"ה.
 וספור לכל לסור ככל
 פסוקי דשבת חזק מג'
 ליתמימי נמי ש"ס סוף
 פסוקי דשבת.
 פ מדברי מהר"ל שם
 על מירש"י נהא
 דעריקא שם פ"ה.

העשבים (ו) שמשקים אותם אפי' שאינם מכוונים פסיק רישיה הוא אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין. הג"ה: ולק מוז להממיר שלא למלל צננות אם שמתם שם עס מים דנקושי י' לחזר שלא יפול שם מים (נ"י נספ' סה"מ): ד כ' יש ליזהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח ו ואם ישליך לתרנגולים לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומים (ח) ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם מותר שאין סופו לצמוח: ה ס עשבים שעלו על און הכלי מלחות הכלי חשובים כמחוברים לקרקע והתולשן חייב: ו נ עשבים שתחבן בעפר מבעוד יום כדי שיחיו לחים מותר לאחוז בעלים ולהוציאם (ט) והוא שלא השרישו וגם צריך שאינו רוצה בהשרשתן אבל אם נתכוין לזריעה אסור: ז ע אסור לתלוש אפילו מעצין שאינו נקוב: ח פ עצין (פירוש פ"י כד שורעין שם עשבים ערוך) אפילו אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות או איפכא (י) בין שהוא של עץ בין של חרס. הג"ה: (יא) יסור של חרס שנתפס מעצן שנתפס מן

ביאורי הגר"א

ס' ש"ל ס"ח מ"ש: (י) בין כו'. בגיטין ו' כ' כנס רש"י ד"ה עפר דשל חרס ח"ל ליקנז ומוס' שם ד"ה עץ כ' להיפך ורמב"ם ממ"ש ח"ל עץ נקוב המונח ע"ג יתדות ס' ופ"ג שהספינה אינה נקובה ונמנחות פ"ד כ' עץ אפ"ן

קל משתמש נמנחת לקרקע וע' כ"ט וט"ז: (ו) אפ"י שמצד א'. לאפוקי משני דד"ן כרנה שם: (ז) שמשקין. מ"ק כ' כ' משום מורש חורב: (ח) ואם הוא. עפ"ה דשביעית ממנ"י כ': (ט) והוא כו' וגם. ע'

ברכת אליהו

נקובה, ולכן בספינה א"צ לינקב. ועצין — שהוא של עץ — צריך נקיבה. ותוס' שם ד"ה עצין כתבו להיפך, שסתם עצין הוא של חרס, ולכן צריך נקוב. וסתם ספינה של עץ ולכן לא צריך נקובה. ועפ"י כתבו התוס': דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה שהוא מלחלח יותר מן החרס. ויש עוד ראייה, שעצין בעי נקיבה וספינה לא בעי נקיבה. דאיחא במנחות פד ב: תני חדא שבגו ושבחורבה שבעצין ושכספינה מכיא קורא ותיא אידך מכיא ואינו קורא וכו' עצין אעצין לא קשיא כאן בנקובה כאן בשאי' נקובה ספינה אספינה לא קשיא כאן בספינה של עץ כאן בספינה של חרס. ומדל"ק דבספינה ג"כ, כאן בנקובה כאן בשאינה נקובה, מוכח דבספינה לא בעי נקיבה. ולדברי רש"י הטעם דבספינה לא בעי נקיבה, משום דספינה היא של חרס, ואין דרכה להיות נקובה, ואפי' אינה נקובה — בשל חרס — בנקובה חרס והתוס' בגיטין ש' ובמנחות פד ב: פה א ד"ה כאן, כתבו להיפך. דבשל עץ אפי' נקובה לא בעי. וסתם ספינה היא של עץ ולכן לא בעי נקיבה. וראייתם — דבחרס בעינן נקוב — ממ"ש בגיטין כא (א) [ב]: כתבו (לגט) על חרס של עצין נקוב כשר דשקיל ליה ויהיב ליה ניהלה (לכוליה עצין ואין כאן מחוסר קציצה — רש"י). אלמא דסתם עצין של חרס הוא, ובחרס בעינן נקוב, דאי לאו הכי מאי רבותא הוא בנקוב טפי מכשאינו נקוב.

והתוס' במנחות שם הביאו ראייה גם ממ"ש בשבת צה ב: חמש מדות בכלי חרס כו' ניקב ככונס משקה שהור מלקדש בו מי חטאת ועדיין כלי הוא להכשיר בו זרעים (הזורעים בתוכו דכתלושין גינהו ואפי' לרבנן שאין נקב זה ראוי להריח לחלוחית הקרקע — רש"י) ניקב כשורש קטן שטור מלהכשיר (את) הזרעים (לרבנן דהוי עצין נקוב — רש"י) ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים (שהוא שיעור לטומאה בכל כלי חרס העשוי לאוכלין — רש"י). הרי דבחרס בעינן נקוב. וכ"כ

(ז) מו"ק ב ב: איתמר המגכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתירין ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע. ואיתא שם דלאביי מתרים בו גם משום חורש וגם משום זורע, [נע"ין כשער הציון סק"י ובספרים שצוינו בספר המפתח של הרמב"ם מהדורות שכתב פונקל פ"ח ה"ב ובספר הליקוט'ים שם ובספר תהלה לרוד אות ג'].

(ח) עפ"ה דשביעית ממנ"י ב': הטומא את הלוף בשביעית וכו' לא יפחות מד' קבים עד גובה טפח וטפח עפר על גביו וטמונו במקום דריסת אדם. הרי דע"י דריסת רגלי אדם, שוב לא יצמח.

(ט) ע"ין סימן ש"א ס"ח [שכתב שם המחבר: טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר הלכך צנן שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים ולא השריש וגם לא נתכוין לזריעה נוטלן]. ועמש"ש נכס"ק ב"ג, כ"ד. ושם בסס"ק ציינו לדברי המ"א שם סק"ב, שסובר ש, אפילו נתכוין לזריעה שרי כל זמן שלא השרישו.

(י) בגיטין ז ב: עפר חר"ל הבא בספינה לארץ חייב כמעשר ובשביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת אבל אין הספינה גוששת פטור וכו' א"ר זירא עצין נקוב המונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן אמר רבא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא בספינה העשויה לברוח וכו'. וכתבו רש"י ותוס', דספינה לא בעי נקובה. וראייתם, ממ"ש בגמ' הנ"ל: אמר ר' זירא עצין נקוב המונח ע"ג יתדות באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן. הרי שרק לענין עצין הזכירו דבעינן נקוב, ולענין ספינה לא הזכירו נקובה, מ' דאע"ג שהספינה אינה נקובה, הרי היא נקובה.

ובנוגע לשוני בין עצין לספינה, מחולקים רש"י ותוס'. וכתב רש"י שם בד"ה עפר: וזרעו בספינה אצמחה והספינה של חרס היא ואינה צריכה לינקב אם היתה מונחת בקרקע כדאמר במנחות (פד ב). ולדעת רש"י, בשל חרס לא צריך

באר הגולה

צ. כתובות ס' נתימא
ומתנהו ה"ק ור"ס
נפ"כ דשנת.

האילן וכו' פירות מותר לתלוש הפירות ממנו בשבת (ר"י ירוש' נ"ג מ"ב): מ צנור המקלח מים מן הגג שיעלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים בגג ודולפים לבית ממעכן ברגליו בצנעה דכיון דמתקן על ידי שינוי הוא שאינו עושה אלא ברגליו

ביאורי הגר"א

הזרעים וסמס ע"כ של חרס הוא ומפרשים להיפך דספינה של עץ הוא ולהכי לא נעו נקיבה וע"כ נחום' דניטין ובמנחות שם ומחל' היה רגיל ר"ת כו' ובשנת פ"א ב' הא' כו' וע"כ רש"י ד"ה הא' פרסיסא ע"כ נקוב כו' ויש לחוש לשני הפירושים הנ"ל ור"כ אפי' אינו נקוב אסור בין כו' וירושלמי מ' דעת רש"י והנ"ל הר"ס נה' עלה

ברכת אליהו

בכלי חרס לעמוד בפני שרשים? הרי ה' השרשים מפעפעין אותו" וכן אף שאינו נקוב חייב בערלה. והרא"ש שם אפי' דברי הירושלמי הנ"ל. ועפ"י כתב: והנוטע בספינה אע"פ שאינה נקובה אם היא של חרס חייבת בערלה ובשל עץ כפי נקיבה. וע"כ בירושלמי דמספיקא אם חשוב ג"כ כנקוב בזרעים. וע"כ [בירושלמי, וז"ל: ר' ירמיה בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא נקוב אצל האילן כנקוב הוא אצל הזרעים וכו']. ומפרש הפני משה דבעינת ר' ירמיה היא, אם גם אצל זרעים אמרינן שחרס הרי הוא נקוב, כמו דאמרין לענין אילן שהוא נקוב. וכתב הפנ"מ, שההבדל בין אילן לזרעים הוא: ששרשי אילן מפעפעין ויונקין הרבה יותר משאר שרשין וכדאמרין בעלמא דיניקת האילן עד ט"ז אמה הוא משא"כ בשאר יניקת זרעים. והוסיף הדי"א: ובזה ניחא לי מאי דמקשה התוס' על פירש"י במנחות ומביא רבינו למעלה מהא דאיתא בשבת ה' מדות בכלי חרס ניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר זרעים כו' הרי דלא כרש"י דס"ל דחרס חשוב כנקוב ולפי הירושלמי הלז אין ראי' כלא דדוקא לענין אילן חשוב חרס כנקוב אבל לא בזרעים ושם הוא להכשיר את הזרעים].

אבל הרמב"ם בפ"י מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח ושו"ע יו"ד שם כתבו, סתם עציץ אפי' אינו נקוב חייב בערלה. ונהיינו משום דס"ל, דבעציץ כיון שהטעם דאינו נקוב הוי כנקוב הוא משום שהשרשים מפקין ויוצאים מהכלל, לכן בין של עץ בין של חרס חשוב כנקוב. — ד"א.¹
(יא) חולין קכד נ"ט. וצ"ל: קכו — ד"א ב: אילן שנפשה וכו' פירות (נחלש ממנו ענף ובאותו ענף יש פירות — רש"י) הרי הן כחלושין (ואפי' הן לחין — רש"י) וכו'.

מלאכת קוצר בבאר רחובות אות י"ב עמד ע"ז. והביא שם שבשבת בית דוד סימן א' כתב: דהא דמיכעי בירושלמי נטע בו דלעת מהו והר"ש כתב על זה א"ל דלעת כאילן חשיב הוא לאו דוקא דלעת אלא אפי' כל מיני זרעים ומיורי אפי' בזרעים גרידא בלא אילן אשר הוא כשיטת רש"י וכתב עוד הכית דוד גם הגאון אס' כי בחיבורו לס' זרעים וביד' סימן רצ"ד הסכים לפ' קמא דהר"ש ומחמת זה כ' הירושלמי מוכח כר"ת עכ"ל בבאוריו לאו"ח סימן של"ו נראה שחזר בו והסכים לפי השני ולכן כ' דמהירושלמי משמע כרש"י עכ"ל. ובשביתת השבת שם כתב ע"ז: ודבריו אין נראים כזה דמלכו דידוע דיחבורו על זרעים נכתב באחרונה אחר שכי' ביאוריו על שו"ע וגם שו"ע אור"ח קודם ליד' אף גם זאת דביד' שם כתב ועמ"כ באור"ח סימן של"ו וגם איך כ' באור"ח דבירושלמי משמע כרש"י אחר דפשטות הירושלמי הוא כשהזרעים הם אצל אילן כמ"ש הוא ז"ל בעצמו ביד' סוף דבר קצרה דעתי לרדת לסוף דעת הגר"א ז"ל כזה.

ל"ק כלא נקוב כו' ספינה אספינה ל"ק כלא נספינה של עץ ו' ומדלל קאמר נספינה ג"כ כלא נקובה משום דלאן דרך להיות נקובה ואפי' אינה נקובה בשל חרס נקובה והוא שם ושם כ' להיפך ור"יחם ממ"ש נגיטין כ"ל א' כמנו על חרס של עץ נקוב אלמא דנחרס נעין נקוב ובשנת ז"ה כ' ה' מדות בכלי חרס כו' ניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר את

התוס' בשבת שם ד"ה טהור. וכתבו התוס' בגיטין ובמנחות שם, דסתם עציץ בב"מ של חרס הוא, ואפ"ה בעינן בעציץ נקיבה. ומפרשים התוס' להיפך, דספינה של עץ הוא, ולהכי לא בעי נקיבה. וע"כ בתוס' דגיטין. ושם כתב כנ"ל. ועיין בתוס' במנחות שם, שכתבו: ותחילה היה רגיל ר"ת לפרש דבשל עץ אפי' נקיבה לא בעי דמתלחח מן הקרקע יותר משל חרס.

ואיתא בשבת פ"א ב: הא' פרסיסא וכו' היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות מיחייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע. וע"כ רש"י ד"ה הא' פרסיסא. שכתב: עציץ נקוב שזרעו בו ובתשובת הגאונים מצאתי שעושין חוחלות מכפות תמרים וממלאין אותן עפר (וזבל כמהה כו') ורש"י לשיטתו — דסתם עציץ של עץ, לכן צריך שיהא נקוב. ויש לחוש לשני הפירושים הנ"ל — לפירש"י דבחרס חשוב כמחובר אף באינו נקוב. ולפי' התוס' דבשל עץ חשוב כמחובר אף באינו נקוב. וא"כ זהו שכתב המחבר דאפי' אינו נקוב אסור בין שהוא של עץ בין של חרס. ונו"ה לא אליבא דשיטת רש"י לחוד. ודלא כמ"ש בבאה"ג סק"ה בתחילת הסעיף, שדברי המחבר הם מדברי הגהות אשרי על פירש"י. וכבר העיר ע"ז בבב"ל ד"ה אפילו].

ובירושלמי מ' כדעת רש"י, והביאו הרא"ש כהל' ערלה בהלק"ט סימן ג', וכי"פ בטור יו"ד סי' רצ"ד. וז"ל הירושלמי פ"א דערלה סוף ה"ב: הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה ר' יוסי אמר מפני שהשרשין מפעפעין אותו ר' יונה מפקי לישנא כלי חרס עמד בפני שרשים. ור"ל בתמיה. וכן פי' הר"ש כחלה פ"ב מ"ב, שר' יונה ר"ל בתמיה. פי' שר' יונה ביאר, דמשו"ה בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, וכי יש כח

2 רבנו כתב לעיל שמדברי הירושלמי פ"א דערלה ה"ב, מ' דעת רש"י. ואחר כך — כשרבנו הביא את שיטת הרמב"ם — לא פירש איך מתיישבים דברי הירושלמי אליבא דהרמב"ם. אולם ביד' סימן רצ"ל סק"ד עמד על זה. וז"ל: אפי' דבירושלמי אמר כלי חרס רש"י דכ"ש בשל עץ וכשיטת תוס' בפ"ק דגיטין ובמנחות שם אבל הרא"ש והטור כתבו כאן כשיטת רש"י ודוקא בכלי חרס אבל בירושלמי משמע כדברי הרמב"ם דבכל ענין מדאיבעיא להו אי מתיי' לזרעים דהויא והרש"י של האילן ניקבו אותו כבר אבל לשיטת רש"י א"צ לוה דהא נקוב הוא ג"כ לכל דבר ושיטת הרמב"ם דלא מפליג בכ"מ לשל חרס או של עץ דס"ל דוקא כספינה מחלקין בין עץ לחרס שהמים מלחלים אותה וכו'. הרי ששם כתב רבנו שביירושלמי מ' כדברי הרמב"ם. וגם בשנות אליהו פ"א דערלה מ"ב כתב, דמהירושלמי הזה מוכח כשיטת ר"ת — דבשל חרס בעי נקיבה. וגם המשנה למלך כהל' ביכורים פ"ב ה"ט הרבה לחמוה, שמהירושלמי מוכח היפך סברת רש"י. ובספר שביתת השבת

באר הגולה

ק סוכה ל"ו ענינים
הר"ף והר"ש וכו'
הרמב"ם נפסק.
ר רמב"ם נפ"ח וכתב
ה"ה שהם משובטים
דנחמ"ס פ' דס סוכה.
ש שם מהא דמולין
קכ"ו.
ת שנת קנ"ד.
א הר"ן.

במקום פסידא לא גזרו רבנן: י ק הדם מחובר מותר להריח בו אבל אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר שמא יקוץ אותו לאכלו: יא ר (יב) השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים הרי זה תולדת זורע וחייב (י) בכל שהוא. הג"ה: (יג) ומותר להעמיד ענפי אלנות נמים בשנת ונלמד שלא יהיו בהם פרחים ושופנים שהם נפחמים מלמלחמת המים (מהרי"ל) ועין לקמן סימן מנ"ד: יב ש תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו התולש מהם בשבת חייב אף על פי שהם כעקורים לענין מומאה: יג ת אסור להשתמש בצדדי האילן אבל בצדי צדדין מותר א (יד) לפיכך אסור לסמוך הסולם לצדי האילן דכי סליק ביה משתמש בצדדין אבל אם יש יתד תקועה בצדי האילן מותר לסמוך סולם עליו דהוה ליה יתד צדדין וסולם צדי צדדין ואם נעץ בו יתד ותולה בו כלכלה היתד נקרא צדדין והכלכלה בצדי צדדין. הג"ה: (טו) ומותר ליגע נאילן (טז) ונלמד שלא יעידו (נ"י נשם א"ח) (יז) נור עמוק

ביאורי הגר"א

כו'. ל"ע דנחמ"ס ל"ד ב' מ' דפטור ועוד דל"כ אף בורע פשתן יחתייז משום זורע והרמב"ם ושו"ע ס' ש"מ ס"ז ב' משום לש ועין גמ' שם וכן הקשה מ"א: (יג) ומותר. עפי' שכל"א ס"א: (יד) לפיכך כו' אבל כו' ואם. שנת שם: (טו) ומותר. שם קנ"ג ב' הסם ונבואחא כו' וסוכה כ"ה ב' העושה סוכתו בין האלנות כו': (טז) ובבלבד. שנת קנ"ד א' הכל נכללה כו': (יז) בור

וכ"ס נטור י"ד סי' רנ"ד וז"ל הירושל' פ"א דעלה סוף הלכה ב' הנוטע בעץ שאינו נקוד חייב בעל"ז ר' יוסי אומר מפני שהשרשן מפעפעטין אותו ר' יונה מפיק לישנא כלי חרס עומד בפני שרשים. ר"ל נחמ"י. הר"ש שם וע"ש נד"ו דמקפחא אם משום ג"כ נקוד נזרעים וע"ש אהל הרמב"ם נפ"י מה' מ"ש ונ"ר ושו"ע י"ד שם ב' פסם ענין אפי' אינו נקוד: (יא) יחור. מולין קכ"ד ב': (יב) השורה

ברכת אליהו

האי דרגא דמדלא (סולם שעולין בו לסוכת נוצרים שעושין ע"ג קונדיסין גבוהין והיא סמוכה לאילן — רש"י) לא לינחיה איניש אדיקלא דהוה להו צדדין (ראש הסולם אדיקלא לא יסמוך ראש הסולם לצד דקל דכי סליק משתמש בצדדין — רש"י) אלא לינחיה אגוואזי לבר מדיקלא (יתקע יתד בצדי האילן ויסמוך הסולם עליו דהוה ליה יתד צדדין וסולם צדי צדדין — רש"י) וכי סליק לא לינח כרעיה אגוואזי (על היתד — רש"י) אלא ליתנח אקנין (על שליבות הסולם או קנים היוצאין מהקונדיסין — רש"י). ומ"ש המחבר, "ואם נעץ בו כו'", כן איתא לעיל מינה: נעץ יתד באילן ותלה בה כלכלה למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מ"י טפחים עירובו עירוב טעמא דנעץ יתד באילן (דכי שקיל לעירובו משתמש בצדי צדדין — רש"י) הא לא נעץ (אלא קשרה בצדי אילן — רש"י) אפילו למטה מ"י טפחים אין עירובו עירוב. (טו) שבת קנ"ג [צ"ל: קנ"ד — ד"א] ב' רשם מביאה הגמ' כרייתא לענין סוכה, שאם עשה סוכה, "שלש דפנות בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט". ומסקיה הגמ': התם (ו) כגוואה פרסכא דאילן גופיה דופן בעלמא הוא דשויה (אילן) שענפים הרבה יוצאין מצדדין ומתפשטין לכאן ולכאן ושוינהו דופן בעלמא לסוכה ולא סמך הסכך עליהן — רש"י. [ונכתב הד"א: ולא סמך הסכך עליהן הרי אף דהקרקע דסוכה נוגע לאילן רק אם אין חקוק באילן מותר לעלות ולא אסורין משום צדדי אילן אא"כ חקוק האילן ומונח הקרקע תוך החקק

(יב) צ"ע, דבזבחים צד ב' מ' דפטור. דאיתא שם: ... [דאמר רבא וכו' זרק פשתן למים חייב] וכו' מ"ט וכי תימא משום דמקדח (צומח במים והוא לה זורעה — רש"י) אי הכי חייבי ושמעו נמי הנא להו ריזי (זרע פשתן במים נפקא רירא מיניה ומדבקי אהדי — רש"י) אי הכי שלחים נמי (אי משום דמדבקי ברייהו מחייבין להו בשלחים נמי עורות שאינן עבודין ונתנן במים רירא קנפקא מיניהו — רש"י) התם קעביד לישא (גבי זרע פשתן כי מדבכת ברירא דנפקי מיניהו הוי תולדות לישא אבל שלחים לא שייכא בדיקבא דידהו ענין לישא — רש"י). ומסוגיית הגמ' מוכח, דבחיטי ושערי פטור. והחויב בפשתן, הוא משום לישא. וקשה על המחבר שכתב, שהרי זה תולדת זורע וחייב. ועוד דא"כ אף בורע פשתן יהי' חייב משום זורע. והרמב"ם בהל' שבת פ"ח ה"טז וש"ע סימן ש"מ ס"ב כתבו דהשורה במים חייב משום לש, והול"ל שהטעם שחייב משום זורע. ועיין גמ' שם. [נשהמ' מסיקה שהחויב בפשתן הוא משום לישא, וכנ"ל]. וכן הקשה מ"א [בסקי"ב]. וע"ע מש"ש בזה. וראה גם בד"א ובכו"כ של הש"ע כאן, ובערוך השלחן סכ"ח. וראה כספרים שצוינו כספר המפתח שעל הרמב"ם מהדורות שבותי פונקל הל' שבת פ"ח ה"ב וכספר הליקוט' שם. וראה גם בשו"ת מהריט"ץ סי' ס"ט].

(יג) עיין סימן שכ"א סי"א.

(יד) שבת קנ"ה א: אמר רב אשי השתא דאמרת צדדין אסורין

שעמדו בו מכבר בערב שבת. וכתב כאן במשנה ברורה בסקנ"ד כשם התוספת שבת וחיי אדם: ולפי"ז הא דכתב מקודם דמותר להעמיד היינו להחזיר בשבת לתוכן אפילו אם כבר ניטלו מהן אבל לא להעמידן לתכלתה. וע"ע מש"ש בזה ובשער הציון סקמ"ח. וראה גם בחי' רעקא כ"א.

3 שם פסק המחבר: מותר להשקות את התלוש כדי שלא יכמוש. והמ"א שם סק"ג מפרש דמיירי בירקות תלושין. והטעם כיון דירקות הללו ראויים לאכילה ביומן מותר להשקותן בדרך שמונת לסלטין משא"כ בברב שאינו ראוי לאכילה. ורבנו שם בסקנ"ד הסכים לדברי המ"א. והמ"א שם ורבנו שם הוכיחו כן, מהא דאיתא בסוכה מב א ובסימן תרנ"ד לענין לולב, שמותר להחזיר רק למים

באר הגולה

א מסקנה דגמלה

שנח כ"ז ונכמה

דוכמי.

ב טס.

ג מסקנה דגמלה שנח

ל"ה.

ד סור נש' הרמז"ס

(נפכ"ל) (נפכ"ל).

אפילו מאה מאה מותר לירד ולעלות ומטפס ויורד ומטפס ועולה (יה) ולא חיישין שמה יעקור קרקע ציריפתו ועליהו
(טור):

שלז דין כבוד הבית ודבר שאינו מתכוין. ובו ד' סעיפים

א א (א) דבר שאין מתכוין מותר (ב) והוא שלא יהא פסיק רישיה ב (ג) הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל (ד) בין גדולים בין קטנים ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ: מותר לרביץ הבית כיון שאינו מתכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק: ב ד (ה) אסור לכבד הבית (ו)

ביאורי הגר"א

ז': (ד) בין, שנח כ"ט ז': (ה) אסור. ס"ל מדעת המוס' שם דדוקא צריזין אמרינן דשרי כמ"ש נפכ"ה מכבודו כו' ונפסק ד"ע ג"ד ר"ג כו' ועוד ראה ממע"ש ק"מ ז' ואנוס כו' וע' מוס' שם שדמקו כזה ודמקו לשטת נה"ג: (ו) א"כ. נלמד מרצון לס"ד שם דלממיר

טו' עירובין ק' א': (יח) ולא כו'. טור:

שלז (א) דבר שאין, שנח כ"ג א' אמר אבי כו' וי"ט כ"ג א' חר"ג כו': (ב) והוא, שנח ע"ה א' ושאר מקומות הרצה: (ג) הלכך גורר. שנח כ"ז וי"ט כ"ג

ברכת אליהו

ויו"ט (ביצה) כג א. שהגמ' מביאה שם דברי ר' שמעון שאמר דבר שאין מתכוין מותר. ואיתא שם: אמר רב נחמן כו' הלכה כר' שמעון וכו'.

(ב) שבת עה א: מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. וכן איתא בשאר מקומות הרבה. [שם קג א, קיא ב, קיז א, קכ ב, קלג א, קמג א, סוכה לג ב, ביצה לו א, כתובות ו ב, בכורות כה א].

(ג) שבת כב א, הנ"ל בסק"א. ויו"ט כג ב. דתנן בביצה שם: עגלה וכו' ואינו נגזרת אלא על גבי כלים. ובגמ' שם: על גבי כלים אין על גבי קרקע לא מאי טעמא דקא עביד חריץ מני ר' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור דאי ר' שמעון האמר דבר שאין מתכוין מותר דתניא ר' שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ וכו'.

(ד) שבת כט ב. [דשם פליגי ר' יימיה ועולא: ר' ירמיה סובר, שר' שמעון — שמתיר לגרור מטה כסא וספסל — מיירי בגדולים ולא אפשר אלא בגריה שאין יכול ליטול בידו. אבל בקטנים שאפשר ליטול בידו אסור לגרור. ועולא סובר שר' שמעון מתיר אף בקטנים. והגמ' שם מסיקה דברי ר' ירמיה בחיובתא. וא"כ להלכה פסקינן כעולא דלר' שמעון — להלכתא כוותיה — מותר אף בקטנים].

(ה) איתא בשבת צה א: אשה חכמה (אשת ת"ח או כת ת"ח) ששמעה מאביה — (רש"י) מרבצת ביתה בשבת (רוחצת קיתוניות בזית זו וכיסות בזית זו — רש"י) והאידנא דסביא לן כו' שמעון שרי אפי' לכתחילה. ומ"ש המחבר, אסור לכבד כו', היא דעת הרמב"ם בהל' שבת פכ"א ה"ג. וטעמו משום דס"ל כדעת התוס' שם, דדוקא בריבוי אמרינן דשרי, כמ"ש בפרק כל הכלים מכבדות כו'. וז"ל התוס' ד"ה והאידנא: בה"ג שרי כיבוד מהאי טעמא אפי' בדרוצין ואין נראה לר"י דכפרק כל הכלים (לקמן קכד ב) אמר ר' אלעזר אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל ופרקינן א' מחמה ביה לה לימא ר' אלעזר אפי' בשל תמרה משום דפשיטא ליה דליכא מאן דשרי אפי' לר' שמעון משום דהוי מלאכתו לאיסור ואי שרי לכבד הוי מלאכתו להיתר אלא ודאי כיבוד אסור לכולי עלמא מפני שמוזי עפר ממקומו ולא שרינן הכא לרבי שמעון אלא

אכל בנגיעה בעלמא שרי אף דקיי"ל צדדין אסורין. וסוכה כה [צ"ל: כד] ב כמשנה: העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה. וכתב הר"א: הואיל ולא סמכה עליהן אף הנוגע לאילנות].

(טו) שבת קנד [צ"ל: קנה] א. והגמ' שם מביאה, שרבא סובר, שמי שאסור להשתמש בצדדי האילן בשבת, אסור גם בצדי צדדין של האילן. והמשך לשון הגמ': איתיביה רב משרשיא לרבא נעץ יתד באילן וחלה בה כלכלה למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מ' טפחים עירובו עירוב טעמא דנעץ יתד באילן (דכי שקיל לעירובו משתמש בצדי צדדין — רש"י) הא לא נעץ (אלא קשרה בצדי האילן — רש"י) אפי' למטה מ' טפחים אין עירובו עירוב. והא האי תנא דקאסר בצדדין וקשרי בצדי צדדין. ומתרגינן: אמר רב פפא הכא בכלכלה דחוקה עסקינן דבהדי דשקיל ליה לעירוב קמניד ליה לאילן וקמשמש באילן גופיה. [הרי דכשהאילן נד ע"י נגיעה אסור בכל ענין — אף בצדי צדדים. וסיים הר"א: נמצא דס"ל לרבינו דאף בצדי צדדין בנייד אסור ובנגיעה אף בצדדין מותר והא דמחלק בין צדדין לצדי צדדין בלא נייד והסולס נשען על צד האילן ממש וגרע מנגיעה בעלמא. וכתב בבה"ל ד"ה ומותר: דמש"ס משמע דהיכא דמנידו אסור אפילו בלא שמוש דזה גופא שמוש הוא וכו'. אולם בשו"ע הגר"ז כאן סכ"ב כתב בסוגריים שהטעם — שאסור להניד האילן — הוא, מפני שהוא מוקצה ואסור בטלטול].

(יז, יח) עירובין ק א: לא יעלה באילן מבעוד יום וכו' אבל בור שיח ומערה מטהר ועולה מטהר ויורד ואפי' הן מאה אמה. ופירש"י שהטעם שאסור לעלות באילן הוא לא משום טירחא, דא"כ אף בבור היה אסור. אלא הטעם, שלא יתלוש מן המחובר במתכוין. אבל הטור פירש דקמ"ל ד, לא חיישין שמה יעקור מן הקרקע במתכוין, ועי' אתי לאשוויי גומות.

שלז (א) שבת כב א: אמר אבי כו' והלכה כר"ש בגרירה דתניא ר' שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. והו"ה בכל דבר שאינו מתכוין.

אלא אם כן הקרקע מרוצף ה' ויש מתירין אפילו אינו מרוצף. הג"ה: (ח) ויש מחמירין אפי' באר הגולה

ה שם נשם נה"ג

וכ"כ המוס' ל"ה נשמו וז"ס הרי"ף נ"י כל הכלים ומנן הר"ן שכתב נמשך דהא דמנן
נמשך דהנה נשמים אחרים לכד נין המסות רבי יהודה הלא ולא קי"ל כותיה.

ביאורי הגר"א

שרי כו': (ז) ויש מתירין. כמו ברינון: (ח) ויש מחמירין. כמ"ס נס"ג וראייה מדמירין קכ"ד ז' אי מחמה לל ס' מ' דאף לר"ש אסור דליכא למ"ד דשרי ואם איתא

ברכת אליהו

הטעם הוא — כמ"ש"ל בס"ק זה ובסקי"ג — דקרקע בקרקע מיחלפא. והו"ה כאן לענין כיבוד. וראי' לזה, מדמירין בשבת קכד ב' אי מחמה לצל כו'. דאיתא שם: אמר רב מכבוד של מילתא (בגדים לכבד שולחן שמלאכתו להיתר — רש"י) מותר לטלטל בשבת אבל של חמרה לא (ופירש"י: כעין שלנו לכבד את הבית דאסור משום אשוויי גומות דמורה ר"ש בפסקי רישיה ולא ימות) רבי אלעזר אומר אף של חמרה במאי עסקינן אילמא לצורך גופו ולצורך מקומו כהא לימא רב של חמרה לא והא רב כרבה סבירא ליה אלא מחמה לצל כהא לימא ר' אלעזר אף של חמרה וכו'. מ' דאף לר"ש אסור, משום דליכא למ"ד דשרי כהא. ואם איתא דלר' שמעון במרוצף שרי לכבד, א"כ הוי מכבוד דבר שמלאכתו להיתר, כיון דמשכחת לכבד במרוצף, ומאי פריך הגמ' „אי מחמה לצל וכו'". הלא לר' שמעון מותר לטלטל אפי' מחמה לצל. ואפי' לדעת הרמב"ם הנ"ל בסק"ה. שאסור כיבוד לא במרוצף, כיון שבמרוצף מותר, אין המכבדות אסורות בטלטול. וכמ"ש בסימן ש"ח סמ"ט, ע"ש. [שהמחבר פסק שם: מכבדות שמכבדים בהם הקרקע מותר לטלטל. וע"ש בסקי"ד שכת', שזה אף מחמה לצל, משום דאזיל לשיטתו — שפוסק כאן שבמרוצף שרי לכבד. וכתב הגמ"י בפכ"א מהל' שבת הג' אות ב', דאליבא דהרמב"ם — שמחיר כיבוד רצפת אבנים — הדרא קושייתו הנ"ל מדברי הגמ' בשבת קכד ב': אי מחמה לצל וכו'. וכמ"ש"ל שמדברי הגמ' מוכח דליכא מאן דשרי כהא, משום דגזרינן מרוצף אטו שאינו מרוצף. ומחמת קוש' זו כתב הרי"א שמוכרחים לומר שקושיית הגמ' „אי מחמה לצל כו'". קאי לס"ד בשבת צה א, דאסור לכבד. אבל אחינא דקיי"ל כר"ש מותר לטלטל. ולפי"ז הקשה הרי"א, מנ"ל לרמב"ם ולמחבר שאסור לכבד באינו מרוצף, דילמא כיבוד דומה לריכוך. וסיים הרי"א דלפי הדעה שמוסרת אף במרוצף נוחא, דסוגיא דשבת קכד ב' קאי גם לפי המסקנא דשבת צה א — דריכוך שרי, ואפ"ה כיבוד אסור אף במרוצף. ושמיר הוי מכבוד מלאכתו לאיסור].

ומ"ש לעיל דגזרינן אטו שאינו מרוצף, הוא כמ"ש כ"ט ב, קנא ב. דאיתא שם כ"ט ב, דגזרינן שאסור לגרור ספסל על רצפה של שיש אע"ג דלא עביד חריץ אסור רצפה דעלמא. ושם קנא ב' איתא, דאין סכין בקרקע בית המרחץ משום ד, קרקע בקרקע מיחלפא (משום אשוויי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא למיחש לאשוויי גומות מיחלף מיהא בקרקע אחר — רש"י). והא דשרי אמימר — בשבת צה א, כנ"ל בסק"ו „אמימר שרא זילחא במחוזא" — היינו משום

דווקא ריכוך. וכמ"ש בספ"ק [ט"ס, וצ"ל: בספ"ב — ד"א] דיו"ט. דתנן בביצה כא ב: שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי וכו'. [והמשך לשון המשנה ובפנינו זה שם כב ב: אף הוא אמר שלשה דברים להקל מכבדין בית המטות (בית המסיבה שאוכלין שם שהיו מסוכני ואוכלין על גבי המטות — רש"י) וכו' וחכמים אוסרין (ופירש"י: ככבוד משום אשוויי גומות). הרי דחכמים אוסרים לכבד ביו"ט וכ"ש בשבת].

ועוד ראייה ממ"ש בשבת קמ ב' ואבוס כו'. דתנן שם: גורפין מלפני הפטם (שור שמפסמין אותו גורפין אבוס שלפניו בשבת לתת לתוכו התבן והשעורין ולא יתערב בהן עפרורית ויקוץ במאכלו — רש"י) ומסלקין לצדידן מפני הרעי (תבן מלפניו לצדידן כשהוא רעב כדי שלא ידרסנו ברעי — רש"י) דברי רבי דוסא וחכמים אוסרין. וכמ"י שם: איבעיא להו רבנן ארישא פליגי או אסיפא פליגי או אתרווייהו פליגי ת"ש דתינא וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה לא יסלקנו לצדידן אמר רב חסדא מחלוקת באיבוס של קרקע אבל באיבוס של כלי דברי הכל מותר ואיבוס של קרקע מי איכא למאן דשרי הא קא משוי גומות וכו'. הרי שפשוט לגמ', שלכו"ע — אף לר"ש — אסור משום אשוויי גומות. והו"ה כיבוד. ועתו"ס שם ד"ה אבל שדחקו בזה. וכתבו: אע"ג דמרבץ שרינן לר' שמעון (לעיל צה א) הכא רגילות הוא להתכוין לאשוויי גומות וחיישנין טפי שמא יתכוין. וכל מה שדחקו התוס' הוא רק לשיטת בה"ג הנ"ל, דלר"ש כמו שמותר ריכוך מותר גם כיבוד. אבל לשיטת רי"ה הנ"ל דאף לר' שמעון מותר רק ריכוך ולא כיבוד, בלא"ה נוחא, הך דשבת קמ הנ"ל.

(ו) נלמד מריכוך לס"ד שם דאמימר שרי כו'. [בסק"ה הבאנו מסקנת הגמ' בשבת צה א, שריכוך מותר. ואיתא שם בגמ', שאמימר הוי ס"ד שריכוך אסור בשבת. ואמרינן התם: אמימר שרא זילחא במחוזא (לריכוך הבית ורצפת אבנים היתה בכל העיר — רש"י) אמר טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשוויי גומות הכא ליכא גומות. הרי שאף לס"ד דאמימר שריכוך אסור, בקרקע המרוצפת מותר. והו"ה לשיטה האוסרת בכיבוד. במרוצף מותר מפני דלא חיישנין לאשוויי גומות].

(ז) [וזהו דעת בה"ג הנ"ל בסק"ה]. שמחיר בכיבוד כמו בריכוך. [ועיי' ב"י ובה"ג סק"ה].

(ח) הטעם הוא דגזרינן מרוצף אטו שאינו מרוצף, כמ"ש בס"ג: אין סכין את הקרקע וכו' אפי' הוא מרוצף, וגם שם

באר הגולה

- ו רמב"ם דפ"א
- ממעשה דלמליד על
- ר מליד כנת מ'
- ונתוס' פרק י"ו.
- ז שנת קמ"א.
- * (אס מותר לשמוך
- באגוד או מפוסים נס'
- שאר זה).

נמרוץ (טור נסס ר"י ומרדכי ר"ש פ' כל הכלים ור' ירוחם ח"ג וסמ"ג וסו"ת) וכן נוהגין ואין לשנות (ט) מיהו ע"י עובד אגלים מותר (ר' ירוחם ח"ג) (י) וכן ע"י בגד או מטילת או כנף אוזן הקלים (יא) ואינו משווה גומות (אגור) (יב) ואסור לכבד הנגדים על ידי מכבדות העשויים מקמטים שלא ישאגרו קממיהם (הגהות אלפסי פ' הורק ועין הג"מ דף קכ"ד): ג ו אין סכין את הקרקע ולא מדיחים אותו (יג) אפילו הוא מרוצף: ד ו אסור לצדד חבית על הארץ (יד) דכיון שהיא כבדה יבא להשוות גומות (סו) ודאי והוי פסיק רישיה*:

ביאורי הגר"א

ע"י עובד גוללים כמ"ש נס"י רע"ז ס"ג: (י) וכן ע"י כו' שמע' מכבדות של מילת אף לכבד הקרקע מותר ומדנדי רש"י נראה דאסור: (יא) ואינו. לשטת רש"י: (יב) ואסור לכבד. שמע' אסור הכיבוד משום זה הטעם ודייק שז"ש הרי"ף מכבדות של מילת כגון ונז שזל כו' שאין נשבר ע"ש: (יג) אפילו. קמ"א כו': (יד) דכיון כו'. טור: (טו) ודאי והוי כו'. לשון המחבר אלל החס' שס כתבו שמא ישכח וישוה גומות נמחזין:

כנ"ל משום דכל העיר היתה מרוצפת וליכא למיגזר. ספר התרומה וענ': (ט) מיהו. דרש"י קכ"ד כו' כו' דאסור כיבוד משום אשווי גומות ופסיק רישא הוא ונראה דאף לר"ש אסור ממ"ש קכ"א ח' דלמא אמי לאשווי כו' הא מני ר"ש היא כו' והמתירין כתבו שס שמא ישוה נמחזין וכמש"ל וע"י עובד גוללים מותר כמ"ש בסוף סימן רנ"ג. ותוס' נ"ה ח' כו' משום טלטול עפר וכ"ד הרמב"ם ורמב"ד ור"ן וכ"ד הרא"ש וכל הנמשכין אחריהן וגם לנדריהם מותר

ברכת אליהו

ברמב"ם פכ"א הטעם דאסור לכבד משום אשווי גומות וכן הראב"ד שהביא הר"ן בפ' המצניע והובא בב"י איתא ג"כ הטעם משום אשווי גומות לכן נראה דהאי וכ"ד הרמב"ם והראב"ד צ"ל לעיל על פירש"י ואין צ"ל וכ"ד הרא"ש לכד. וגם לדבריהם מותר ע"י עובד גוללים. כמ"ש בסימן רע"ז ס"ג [כבה"ה. דמותר לומר לעכו"ם ליטול בר דלוק כבר. ועמש"ש בסקי"ג ובהערה 2 שם. הרי דמתירין אסור מוקצה ע"י עכו"ם והו"ה כאן].

(י) שמפ"י — הא דאמרין בשבת קכד ב: מכבדות של מילתא מותר לטלטלן בשבת — שאף לכבד הקרקע מותר, דכיון שמותר לטלטלן לכבד הקרקע. ש"מ דהוי מלאכתו היתר. ומדברי רש"י נראה דאסור. שכתב שם כד"ה. ש מילתא: בגדים לכבד השולחן שמלאכתו היתר. הרי דס"ל לרש"י, דהא דמותר לטלטל, זה רק משום שעומד לכבד את השולחן. אבל לכבד קרקע אסור אף כמילתא. [וע"ל סימן של"ח סק"ה].

(יא) זה רק לשיטת רש"י בשבת קכד ב. הנ"ל בסק"ט. שטעם אסור כיבוד הוא משום אשווי גומות. ולכן יש מקום לומר ש, בגד וכו' מותר, משום ד, אינו משווה גומות. אבל לפי התוס' דהטעם הוא משום טלטול עפר, וכן"ל בסק"ט — אף כבה"ג אסור.

(יב) [סברא זו מובאת בשלטי גבורים בשבת צה א אות ו']. שמפרש שאיסור הכיבוד, משום זה הטעם — שמשבר המכבדות בשבת כיבודו. ודייק שז"ש הרי"ף בשבת קכד ב: מכבדות של מילת כגון ונז של שזעל וכיוצא בו שמכבדין בהם כלי מילת. וכוונת הרי"ף, דדוקא ונז של שזעל וכיוצא בו מותר, משום שאינו נשבר. אבל בדבר שיכול להשבר אסור גם לכבד בגדים. ע"ש [בשלטי גבורים שהסביר כן דעת הרי"ף. וסיים: נראה מדבריו דאזיל בשיטה זו לאסור הכיבוד במכבדות שיש לחוש בהן בשכירת הקמטים בפסיק רישיה. ועיין מ"א סק"ה ובמחצית השקל ובט"ז סק"ג ובמשנה ברורה סקי"ז ובשער הציון סקי"ז וכבה"ל ד"ה שלא]. (יג) שבת קנא ב: מעשה בתלמידו של ר' מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ביקש וכו' לסוך קרקע א"ל אין סכין קרקע

דכל העיר היתה מרוצפת, וליכא למיגזר מחוץ אטו שאר עיירות. אבל בעיר שיש גם קרקע לא מרוצפת, אסור גם במרוצף, משום דגזרין אטו אינו מרוצף — ספר התרומה הל' שבת ס' רנ"ד. וענב"י. [ושם הובאו דברי ספר התרומה וההוכחות הנ"ל. ועל דעת הרמב"ם שבמרוצף מותר, הביא הב"י בשם המ"מ שם, דלא דמי להא דשם קנא. דגזרו לסוך הקרקע אף במרוצף, דהטעם הוא לפי שאין צורך בסיכה כמו בכיבוד, ולכן גזרין מרוצף אטו שאינו מרוצף].

(ט) דרש"י בשבת קכד ב ד"ה של תמרה כתב דאיסור כיבוד הוא משום אשווי גומות ופסיק רישיה הוא, ואסור אף לר' שמעון, דמורה ר' שמעון בפסיק רישיה. וראי' — דאף לר' שמעון אסור כבה"ג — ממש"ש קכ"א א: אבל את האוצר שלא יגמור כולו דילמא אתי לאשווי גומות אבל אחתולי מתחיל (הא מני) [ומני]. ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה. הרי דאף לר' שמעון אסור לגמור את האוצר, דילמא אתי לאשווי גומות. ולר' שמעון חשיבין כיבוד לפסיק רישיה, ופסיק רישיה ע"י עובד גוללים מותר, כמ"ש בסוף סי' רנ"ג [ס"ה]. וכמש"ל בסק"ט. ועיין בהערה 10 שם]. והמתירין כתבו שמא ישוה במחבוין. [וכתב הר"ן בשבת צה א, שדעת המתירין היא, שאין ראי' משם קנא א — דלר' שמעון אסור משום דהוי פסיק רישי', משום, דהתם לא משום איסור הכיבוד הוא דאסרי אלא דלמא משוי גומות ככונה שדרך גומרי האוצר בכך מפני שנעשה כולו גומות גומות ומפני שהאחרין נכנסין שם הוא משוה אותן. וכיון דהטעם שם הוא שמה ישוה גומות במחבוין, אז שייך רק בפני אוצר, שדרך גומרי האוצר בכך. אבל בכיבוד לא חיישינן להכי. וסברא זו — שהטעם הוא שמה ישוה גומות במחבוין — הוא] כמש"ל בסקט"ז לענין צידוד חבית. שהבאנו שם בשם התוס' שהאיסור הוא, שמא ישכח וישווה גומות במחבוין. ותוס' שם צה א ד"ה והאידינא כתבו, שהטעם שאסור לכבד לר' שמעון, הוא משום טלטול עפר שמיזיו ממקומו. וכ"ד הרמב"ם והראב"ד והר"ן וכ"ד הרא"ש שם פ"י ס"ג וכל הנמשכין אחריהן. וכתב הד"א: ומ"ש רבינו וכ"ד הרמב"ם והראב"ד תמורה לי דבהדי' איתא

שלח דברים האסורים בשבת משום השמעת קול. וכו' ח' סעיפים

באר הגולה

א עירובין ק"ה.

ב טור נסח א"י

העור.

א (א) השמעת קול בכלי שיר אסור אבל להקיש על הדלת וכיוצא בזה כשאינו דרך שיר מותר. הג"ה: וכן אם לא עבד מעשה שר ולכן אלו שקורין למצריהם ומתפללים נפיהם כמו לפור מותר לעשותו בשבת (הגהות אלפסי) ואסור להסות בשבת על הדלת בטענת הקצות כדלמ אף על פי שאינו מחוץ לשיר מכל מקום האיל והכלי מיוחד לכן אסור ולכן אסור לשמש להכות על הדלת לקרוא לנצי המנפת ע"י כלי המיוחד לכן אלא מכה ידו על הדלת (אגור וי"י נסח פסקי המו' דעירובין): ב ב (ב) יש מתירים לומר לעובד כוכבים לנגן בכלי שיר בחופות. הג"ה: (ג) ואפי' לומר לעובד כוכבים לתקן הכלי שיר שר משום כבוד מן וכלה אצל נלמ"ה

ביאורי הגר"א

כלל כמו נור הגלגל וכדומה לו נמס' עירובין שם: (ב) יש מתירין. דשנות דשנות במקום מזה מותר כמס' ס' ש"י ס"ה: (ג) ואפילו לומר. לעמ הממירין

ברכת אליהו

שם: אמימר שרא למימלא בגילגל במחוזא אמר מ"ט גזרו רבנן שמא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא וכו'. ודברי אמימר הם אליבא דרבה. דאילו לעולא אסור כל אולודי קלא וגם בגילגל דמחוזא הו"ל לאסור. וסוים הרי"ף דזה לא כירושלמי. וז"ל: וחזוין למקצת רבנא דתסבירא להו כעולא וסמכי אנגרא דבני מערבא דגרסינן התם במסכת יו"ט (ביצה פ"ה ה"ב) אמר רבי אלעזר כל משמעי קול אסורין בשבת ו' אלעא איעצר בסידרא סליק לביתא ואשכחון דמכין דמך על תרעא בגין דלא מקש בשבתא ואמרין נמי רבי ירמיה שרי מקש על תרעא בשבתא א"ל (אביי) ר' אבא — הגהות מא"י מאן שרי לך ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיין דגמרא דילן להתירא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוי בקיאי בגמ' דבני מערבא טפי מינן ואי לא דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרו ליה אינהו. אבל העיקר נראה כירושלמי ואינו מותר רק אם אינו מחכוין לקול כלל כמו בור הגלגל וכדומה לו במס'

משווי גומות קאי אגומות שאין זה ודאי שיש שם גומות. אבל הר"ן שם כתב כן גם לענין צידוד בחית. וצ"ל: אבל ליתא לפרושי דילמא אתי לאשווי גומות שלא בכונה דהא קי"ל (צה א ועירובין ק ב) כר"ש דאמר דבר שאין מחכוין מותר ורבה גופיה כר' שמעון ס"ל אלא ודאי במחכוין קאמרין. וכתב התוספת שבת. שהטור בא הרץ בזה קושיות הר"ן. ולכן כתב שהיא כבדה. ור"ל שבכה"ג הוי פסיק ריש'. והמחבר נמשך אחריו. וכתב ע"ז בתוספת שבת שם: והדבר חימה דהא בשם קאמר דילמא אתי לאשווי גומות משמע דאינו אלא ספק. מיהו דעת הטור אפסוק ליעש ע"פ מ"ש כס"י רע"ז בשם מהרש"א דגם בקרוב לפסיק ריש' הוי כפסיק ריש' ממש א"כ י"ל דהך דכוכב אינו אלא קרוב לפסיק ריש' ולכן קאמר דילמא וגם הטור כיון ליה ואחז שפיר אכל המחבר והלכוש שכתב וגם להשוות גומות ודאי וכו' הוא נגד לשון הש"ס ולא ידעתי למה לא הרגישו האחרונים בזה דע"ע. עכ"ל. ועפ"י הנ"ל מובנים דברי רבנו. דברשי הסעיף ציין בבא"ה סק"ז לשבת קמ"א. והיינו הגמ' שהבאנו בריש ההערה. ועל מ"ש המחבר. דכין שהיא כבדה ציין רבנו בסק"ד: טור. ור"ל דבגמ' ליתא הגדרה זו. וזה מל' הטור. ובסקט"ז רצה רבנו לומר. שמה שסיים המחבר. דהא והו' פסיק ריש'. ליתא בטור. אלא זה לשון המחבר. וע"ז סיים רבנו. אבל התוס' שם כתבו שמא ישכח וישווה גומות במחכוין. והיינו. כדי שיהא נזה לו הצידוד — לשון המשנה ברורה בסק"כ. ובשעה"צ סקט"ז הביא דברי רבנו. וכתב: ומשמע מנייה דנטה לדכריהם והטעם משום לישנא דגמרא דקאמר דילמא וכו'.

שלח (א) השמעת ט'. מצה מדמירין ר"ל נר יעקב כוונתה ואמימר שם ס"ל כוונתה דלא כירושלמי. רי"ף אצל העיקר נראה כירושלמי ואינו מותר רק אם אינו מחכוין לקול

בקרע מחלפא (כלומר ההיא לאו משום טלטול אלא משום אשווי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא למיחש לאשווי גומות מיחלף מיהא בקרע אחר — רש"י). (יד) טור.

(טו) לשון המחבר אבל התוס' שם כתבו שמא ישכח וישווה גומות במחכוין.

שלח (א) [בבא"ה סק"א ציין לעירובין ק"ד. דאיתא שם בעמוד א': עולא איקלע לבי רב מרשה אחא ההוא גברא טרף אבכא. (הקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול — רש"י) אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל ליה לשבתא א"ל רבה לא אסרו אלא קול של שיר וכו'. איחיביה המשמר פירותיו מפני העופות ודלעיו מפני החיה משמר כדרכו בשבת ובלבד שלא יספק ולא יטפח ולא ירקד כדרך שהן עושין בחול מ"ט לאו דקמולוי קלא וכל אולודי קלא אסור אמר רב אחא בר יעקב גזירה שמא יטול צדור וכו'. ופסק הרי"ף] כרבה, מדמירין ר"א בר יעקב כוונתה. וגם משום דאמימר שם ס"ל כוונתה. דאיתא

1 איתא בשבת קמא א: ואמר רבא לא ליצדד איניש כוכב (באעזא — כ"ח) דילמא אתי לאשווי גומות. ובגמ' לא כתוב. כיון שהיא כבדה. ומ"ש המחבר. דכין שהיא כבדה. הוא לשון הטור. ובתוספת שבת אות י"ד כתב על דברי המחבר: משמע דס"ל דסתם חבית היא כבדה מדכתב כיון וכו' משמע דהוא מילתא דפסיקא. ובשור' הגרש"ז סעיף ה' כתב: אסור לצדד חבית מלאה וכו'. וגם המשנה ברורה בסק"ט פירש דמ"ש המחבר. חבית — היינו חבית מלאה. ובתורת שבת אות ז' ר"ל שכל כלי אסור לצדד על הארץ. אולם מדברי התוספת שבת והמ"כ הנ"ל נראה קצת דלא כדבריו. ובגמ' איתא לשון. דילמא אתי לאשווי גומות. ושם קב ב איתא: המצדד את האבן חייב. ופירש"י: מושיבה ומצדדד עד שחיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה מתוך שהוא מצדדו הוא מכינה תחתיה ומושיבה בארץ וכו'. ונראה מדברי התוספת שבת אות י'. שלפירש"י גם כאן זהו פירושו ליצדד. ובגמ' שם קמא א לעיל מינה איתא. שרבא סובר שטיט שעל רגלו. מקנחו ככחול ולא מקנחו בקרקע דילמא אתי לאשווי גומות. וכתבו תוס' שם ד"ה דילמא: אע"ג דרבא ס"ל בסוף פ"ב דביצה (בג א) בדבר שאינו מחכוין כו'. שמעון גזרינן הכא כשיהא עסוק לקנח רגלו ישכח שבת ויתכון לאשווי גומות וכו'. ובפרקן נתנאל שם פ"כ סימן י"ד אות ח' כתב. שדברי התוס' קאי רק על המימרא הראשונה דרבא הנ"ל. אבל לענין המימרא השנייה דרבא. גם התוס' יפרשו כמ"ש המחבר: דכין שהיא כבדה יבא להשוות גומות ודאי והו' פסיק רישיה. וסוים: ולפי"ז צ"ל הא דקאמר דילמא אתא לאשווי גומות הא ודאי

באר הגולה

ג אורח נסח תשנ"ח

לפי

ד עירובין ק"ד

נרימא וגמ' סס.

אסור (מרכז פרק משליח) ומיהו נזמן הזה נהגו להקל מטעם שימצא נס' שאמר זה למען ספוח ורקוד: ג (ני) זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות ג מותר לערכו ולהכינו מבערי כדי שילך ויקשקש כל השבת: ד המשמר פירותיו וזרעיו מפני חיה ועוף ד (ו) לא יספוק כף אל כף ולא יספח

ביאורי הגר"א

אכל רש"י נפ"ה ד"ע פי' טיפות כף אל כף ספוק על ידיו וי"כ טו"ע נס' של"ט ופי' ח"כ ופי' חק"ד וסימן חקמ"ז

ברכת אליהו

זה דלא כמ"ש בכף החיים כאן אות י"ד, דלפי דברי רבנו "י"ל הא דכתב השו"ע דין זה בשם יש מתירין לפי שהיא סברה יחידית שלא כתבה אלא הראב"ה ודרך השו"ע לכתוב סברה יחידית ג"כ בשם יש מתירין או י"א כידוע וכו'".
(ג) לדעת המתירין בסימן רע"ז ס"ב בהג"ה.
(ג*) עיין סימן רנ"ב ס"ה שפסק הרמ"א ש"מותר להעמיד

כעולא — רבמכיון להשמיע קול אסור. והא דשרי אמירא בגילגלא דמחוזא. משום שאינו מכין כלל בהשמעת קול. ומעין ההסבר שכתבנו בדברי רבנו — על ההבדל בין הס"ד למסקנא, כ"כ בספר מגוריה הטהורה קני המגורה אות א'.
2 בד"מ סק"א הביא דין זה בשם המרדכי כפ' משילין (ביצה סימן תרצ"ו). וכן צוין בדפוס השו"ע כאן. וכתב מ"א בסק"ד: צ"ע רבמרדכי שם לא הותר אלא מלאכה דרבנן וכמ"ש סימן ש"ז ס"ה ע"ש. עכ"ל. ובהגהות רעק"א כאן הביא, שבספר שולחן עצי שטים כתב לת"ח, "דהרמ"א מיייר בכלי שיר דעכ"פ דהוי כאומר עשה מלאכה בשל עצמך". וכענין סברא זו — שהרמ"א מיייר באופן "דהוי כאומר עשה מלאכה בשל עצמך" — כתב גם בספר תורת שבת אות ה'. וז"ל: והעיקר ד"ל עוד בזה דכוונת הישראל באמרו לו לחקן הכלי שיר היינו שינגן לו בשכר והא"י לדעת עצמו הוא עושה לקבל שכרו ואף שהגוף ישראל נהנה ממנו כיון שעשיית השיר אינו אלא מרבנן לא חששו במקום מצוה כזה לאיסור גוף ישראל נהנה ממנו ומה שאומר הישראל לא"י לחקן הכלי שיר אינו אלא כדי שינגן בו הא"י והוא כאילו יאמר לו לעשות מלאכה לעצמו דשרי וכו', עכ"ל. אבל בפשטות לשון ההגה"מ, שמותר לו לחקן אפי' בכלי שיר של ישראל. וגם הרמ"א לא כתב דמיייר שאומר לו שינגן בשכר.

יש להעיר שבמרדכי בעירובין שם סימן חק"ג הביא דעת הר"י דדוקא לגבי מילה דהיא גופה רחיא שבת התירו אמירה לנכרי אבל לצורך מצוה אחרת אפי' לנכרית דרבנן אין אומרים לנכרי ועושה". ורבנו הביא סברא זו בסימן ש"ז סק"ד. הרי דלדעה זו, לא משרינן מצוה אחרת למצות מילה — לענין אמירה לנכרי בשבת. ואפשר שהמרדכי בביצה שם איל לפי שיטת רבנו מאיר שהביא בעירובין שם. ודעת רבנו מאיר היא, שאין חילוק בין מילה למצוה אחרת. אלא החילוק הוא אם אפשר בענין אחר או לא. ומ' שסובר שאם א"א אפשר בענין אחר, מותר אף במצוה אחרת לומר לנכרי לעשות אפי' מלאכה דאורייתא. וא"כ נראה, שהרמ"א הכי דין זה מהמרדכי. אבל לו דלעת המתירין בסימן רע"ב, שגם במצוה אחרת מותר לומר לנכרי לעשות אף מלאכה דאורייתא וכמ"ש באליה רבא, וכמו שצוין רבנו.

ובתורת שבת הנ"ל כתב, "שיש לדחות ראיתא הא"ר מדהביא המרדכי רא"י מפ' הדר מנזקי דאישתא חזמא משום ד"ל דהמרדכי כתב כן לדעת האומרים דלרבות בשעורא אינו אסור אלא מרבנן". ולפי דברינו הנ"ל, הרי מוכח מהמרדכי שסובר דלדעת רבינו מאיר מותר אף במצוה אחרת לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא. וההותר שבת הסיק שכן ישנה הוכחה מדברי המרדכי שסובר שמותר להגיד לנכרי אף לעשות איסור דאורייתא. וז"ל: מ"מ פשטת לשון המרדכי משמע דמתיר בכל ענין שהרי כתב ח"ל ואיסור מרבנן (היינו אמירה לא"י בעשיית איסור דאורייתא) שיר במקום מצוה כדמוכח כפ' הדר דף ס"ה גבי ההוא ינוקא דאישתא חזמא ונכ"ש כאן שאינו אסור אלא משום גזירה אפי' לישראל וכו' עכ"ל הרי שהביא רא"י שאפי' אצל אמירה למלאכה דאורייתא מותר מרכתב על זה וכש"כ באיסור דרבנן, עכ"ל התורת שבת.

עירובין שם.
(ב) דס"ל דשבות דשבות במקום מצוה מותר. וכמש"ל בסי' ש"ז ס"ה נלדעה הראשונה, דדבר שאסור רק משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת, אם יש בזה צורך מצוה. ועמש"ש בסק"י ג, י"ד. והא דכתב כאן המחבר בלשון יש מתירין, מפני שבסי' ש"ז ס"ה הביא המחבר דעה האוסרת.

1 על פי דברי הר"ף — המובאים בפנים — שפסק כבבלי ולא כירושלמי, כתבו בספרי הכללים, שבכל מקום שנחלקו התלמוד בבלי והתלמוד הירושלמי פסקין כבבלי. וראה באנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמר' ר"נ ובציונים שם. ובפנים כת' שהר"ף הביא ב' הוכחות שהבבלי סובר שהאיסור הוא רק בבלי שיר: (א) מדתירין רב אחא בר יעקב כוותיה. (ב) מדאמימר ס"ל כוותיה. והדעה שהביא הר"ף פוסקת כירושלמי, אפי' שלכן פוסקת בדינו כירושלמי, משום דבבבלי ליתא להדיא דלא כירושלמי, וכל ההוכחה היא רק "מתירין ר' אחא בר יעקב כוותיה". ובכה"ג — שאין הדבר מפורש בבבלי היפך מהירושלמי — טומכים על הירושלמי. ומה עוד שאפי' שרדיעה זו סוברת שאין הוכחה — "מתירין ר' אחא בר יעקב כוותיה" — שפסקין כן. והשווה מ"ש רבנו באהב"ז סימן פ"ג סק"ה. ששם הביא רבנו דעת הר"ף דפסקין כמ"ר דמקשינן ומפרקינן אליבא. וכת' ע"ז רבנו: רצ"ע דכמחמ מקומות לא פי' כן. ואפשר עוד להוסיף, שזה עפ"י ש' בספרי הכללים, שכל דבר הנוכר בתלמוד, בבלי, וסובל ב' פירושים, ויתברר אחד הפירושים עפ"י הירושלמי, אוליין בתר הירושלמי. ובכל מקום שאנו יכולים לפרש באופן שהירושלמי לא פליג על הבבלי, עדיף טפי. וכל טעוין שאפשר לעשות שלא תהי' מחלוקת בין הבבלי לירושלמי עברין. וראה כזה באנצקלפ"ת שם עמוד רנ"א ובציונים שם. ולכן אע"פ שס"ד מוכח שהגמ' סברה דרעת אמירא שאסור בכל בהשמעת קול של שיר, אבל מאחר שההירושלמי מוכח שאסור בכל השמעת קול שיר, מפרשינן כן גם בדעת אמירא לפי מסקנת הבבלי. ועוד אפ"ל, שלכן פסקין בדינו כירושלמי, עפ"מ ש' ביד מלאכי ח"ב כללי שני התלמודים סימן ט', "שאם יש פלוגתא בגמרא ועובדא כירושלמי עברין כירושלמי". והיות ובירושלמי — המוכח בפנים — מביא עובדא דר' אלעזר, שמוכח מעובדא זו שאסור בכל השמעת קול, לכן פסקין בזה כוותיה הירושלמי.

ולעיל בסימן רל"ה דירושלמי, שהרמב"ם תמיד נוטה אחר הירושלמי. וראה מ"ש ע"ז בהערה 1 שם. וכעת ראיתא בשו"ת מהר"ק שורש ק', שכתב כן בדעת הרמב"ם. והוסיף: ואפי' במקום שאין תלמודינו מוכיח בדברי הירושלמי לפעמים יפסוק כמותן וכו'. ובהערה 1 שם כתבתי שש"ש רבנו, שהרמב"ם תמיד נוטה אחר הירושלמי היינו, שהרמב"ם נוטה אחר הירושלמי באופן שלא יקשו דברי הבבלי על דברי הירושלמי. וזה מתאים למ"ש לעיל מספר הכללים ד"כל טעוין שאפשר לעשות שלא תהי' מחלוקת בין הבבלי לירושלמי עברין".

ומה שסיים רבנו, "ואינו מותר וכו'" — עפ"י דברי הר"א והבה"ל דה"א אכל — כוונת רבנו היא, להסיר את ההוכחה מאמירא. שבפנים כיארנו, שאמימר סובר דרבה, דאילו לעולא אסור כל אולודי קלא, וגם בגילגלא דמחוזא הו"ל לאסור. אך כ"ז הוא לס"ד של הגמ' דאף באינו מכין אסור לעולא. וא"כ דברי אמירא הם כרבה, ובפי' שפסק הירושלמי.

אבל למסקנא מברר רבנו, שאם כוונתו שישמע הקול, אף שאינו מכין לומר אסור. וכל ההיתר הוא רק כשאינו מכין כלל שישמעו את הקול, וכעובדא דגילגלא דמחוזא. וא"כ י"ל דאמימר ס"ל

באר הגולה

ה טור נסח ר"ס

והר"ף.

ו לפי הר"ף ולפי

מ"ש הכ"ז גם לעמ

ר"ס.

ז עירובין ק"ד.

כפיו על ירכו ולא ירקד להבריחם גזירה שמה יסוף צרור וחרוק להם: ה ה אין שוחקין באגוזים ו ולא בתפוחים וכיוצא בהם משום אשווי נומות. א"י: (ה) וזקא פ"ג קרקע אכל על גבי שלחן שר לילכא למינור שם משום נומות (ר' ירמיה) (ו) ומותר לשפוק בעצמות שקרין טע"ז א"י שמשמיעים קול האיל וזקין מתכוונן לשיר (הגהות א"י: סוף עירובין) וכל זה בשפוק דרך שפוק בעצמות (כ"ס יוסף) (ז) אכל בשפוק כדי להרדים אסור אטילו שפוק נפס ונפסר דהוי מקמס וממכר (אמר ר"י חמ"ט ס' כ"ג) (ח) ומ"מ אין למסות נגשים וקטנים דמוטע שיהי שוגגין ולא יהי מזידין (מנ"י וסמ"ג וה"מ סכ"ה) ולשפוק נכדור ע"ל סימן ש"ט סעיף מ"ה: ו אסור לשאוב מים בגלגל גזירה שמה ימלא לגבתו וחורבתו או למשרה של פשתן

ביאורי הגר"א

אכל סיפוק וכן עיקר: (ה) ודוקא. כמ"ש שם קכ"ד
ז ועין רש"י שם: (ו) ומותר לשחוק. גלמ
מאגוזים שאלמו שם מ"ט לאו כ"י: (ז) אבל כ"י. פ'
י"ט ל"ז א': (ח) ומ"מ אין. שם ל' א' ושם קמ"ח

ברכת אליהו

סיפוק. דבמו"ק הנ"ל איתא רק אין מטפחין דהוי מרצונו
אצמחמ אבילות. ולא נזכר. "לא מספקין" כמ"ש בביצה שם
לענין יו"ט משום דלשון סיפוק שייך רק אם זה מחמתו ולא
מחמת אבילות. וכן עיקר. ד"טיפוח" ו"סיפוק" הן כף על כף.
רק ד"טיפוח" הוא מרצונו ו"סיפוק" הוא מחמתו.
(ה) כמ"ש בשבת קכד ב. דמכבדות של מילתא מותר
לטלטלן. וערש"י שם שפי' דמכבדות של מילתא היינו
שמכבדים בהם את השולחן ומותר לטלטל דהוי מלאכתו
להיתר. הרי דרק על גבי קרקע אסור. משום אשווי גומות.
ולא ע"ג שולחן. [וע"ל סי' של"ז סק"י ועין מג"א כאן סק"ז
ומ"ש בחידושי רעק"א ע"י].

(ו) גלמ מאגוזים שאמרו שם מ"ט לאו כ"י.
(ז) עין יו"ט לו א. דאיתא בביצה שם. שאסרו כמה דברים
ביו"ט. גזירה משום מקח וממכר.
(ח) ביצה ל א: לא יתיב איניש אפומא דלחייא דילמא
מיגדר ליה חפץ ואת לאתריי (ד' אמות ברה"ר) והא הני נשי
דשקלן חצבייהו ואזלן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו
ולא מידי אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו
מזידין וכו'. וכעין זה איתא בשבת קמח ב. [וע"ל סימן שס"ה
ס"ו ומש"ש בסק"יג ובסי' תרנ"ח סי"ב ומש"ש בסק"ה].

במו"ק דמטפח בשביל מזה אסור אף בחול המועד דהוי כאבילות.
4 לעיל בסק"א הבאנו דברי רבה בעירובין קד א. שסובר שלא
אסור אלא קול של שיר. ומקשינן שם: ואלא הא דאמר רב יהודה
אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור מ"ט לאו דקא מלידי קלא
וכל אלוודי קלא אסור. ומתורצין: לא דילמא אתי לאשווי גומות
דאי לא תימא הני הא דאמר רב יהודה נשים המשחקות בתפוחים
אסור התם מאי אלוודי קלא איכא אלא דילמא אתי לאשווי גומות.
וסיים הר"א: וא"כ אנן דק"ל כרבה אין אסור רק משום אשווי
גומות ולהכי לשחוק בטשייך ע"ג היד דליכא טעמא משום אשווי
גומות שרי. ונראה מדבריו. שאם לא פסקין כרבה אסור גם לשחוק
כעצמות. משום השמעת קול. אף שזה לא דרך שיר. ואמנם כן
מפורש בשלטי גבורים בסוף עירובין וכאן כסוד. ככ"י. בכ"ח
ובפרישה סק"ד. וזה מפני שהם סוכרים. דאליבא דאמר אסור
אפי' כשלא מתכוין לקול. ולכן הם כתבו. שמתור רק מפני שאינו
מתכוין לשיר. וזה כדברי רוב. ועפ"י גם הרמ"א כתב כאן הטעם
שמותי. "הואיל ואינו מתכוונן לשיר". אבל לפי מה שהשיק רבנו
בסק"א — דלמסקנא דגמ' דעירובין שם. אף לאמימר מותר אם אינו
מתכוין לקול כלל. וכמו שביארנו שם בהערה 1 — יוצא שאף אם
לא פסקין כרבה. מותר לשחוק בעצמות.

ובי"ד סי' ת"ל וע' מנ"י דמ"ק כ"ז ב' ד"ה אכל
כ"י וערש"י פ"ה ד"ט שם נסח הירושלמי שזמין כף על
כף אלא מיפוח מלגו סיפוק הנא מחמתו כמ"ש ויחר כ"י
ויספוק וזה מפורך קושיות מנ"י הנ"ל ולכן לא נזכר אכל

כלי משקולת וכו' מע"ש אע"פ שמשמיע קול להודיע השעות
בשבת כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאחמול.

(ד) [בבאה"ג סק"ד ציין לעירובין ק"ד. דאיתא שם בעמוד
א': ... שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד כדרך שהן עושין בזול.
ומ"ש המחבר שסיפוק היינו. כף על כף" וטיפוח היינו. כפיד
על ירכוין]. זה לשון הטור. ועיין רש"י שם ד"ה לא יטפח.
שכתב: ידיו על לבו. [והעין על ירכוין]. ובד"ה יספוק כתב:
כף אל כף. אבל רש"י בפ"ה דיו"ט (ביצה) לו ב ד"ה אין
מטפחין פי'. "טיפוח" — כף על כף ו"סיפוק" פי' בד"ה ואין
מספיקין דהוא על ירכו. וכ"כ בטורש"ע בסימן של"ט ס"ג.
וכמ"ש סק"ד וסימן ת"כ ס"א לענין טיפוח וסימן תקכ"ד
ס"א וסימן תקמ"ז ס"ב לענין טיפוח ובי"ד סימן ת"א ס"ה
לענין טיפוח.

ועתה"ס דפ"ג דמור"ק כז ב ד"ה אבל כ"י. שגם הם פירשו
שטיפוח הוא ש"סופק כפיו זו בזו". וערש"י פ"ה דיו"ט
(ביצה) ס"ב שכתב בשם הירושלמי שם (ה"ב). ששזיהן — גם
סיפוק וגם טיפוח — כף על כף. אלא שההבדל בין טיפוח
לסיפוק. שטיפוח הוא מרצונו וסיפוק הוא הבא מחמתו.
כמ"ש ויחר אף בלק אל בלעם ויספוק את כפיו (במדבר כד').
ובזה מתורצת קושית מנ"י הנ"ל. ולכן לא נזכר אצל אבל

3 תן במו"ק כח ב: נשים במועד וכו' לא מטפחות. ותוס' שם כז
ב ד"ה אבל הקשו: וא"ת הן פ' משילין (ביצה לו ב) אין מטפחין
כיו"ט ופי' בקונטרס בפרק המביא כד' יין (שם ל) משום שיר או
משום אבל ומאי איריא ביו"ט ומשום שמא יתקן כלי שיר אפי'
בחולו של מועד אסור משום צער. וכחב רבנו דלפי הגדרת הרא"ש
בשם הירושלמי — ש"טיפוח" הוא הבא מרצונו ו"סיפוק" הוא
הבא מחמתו — מתורצת קושית התוס' הנ"ל. ופירש העמודי אש
שבספר פסקי הגר"א. שכונת רבנו היא כן: דבאמת נזכר לומר דהא
רקתי במתניתין ביו"ט שם דף ל"ז ולא מטפחין הוי משום אבל והא
דתיי הכא גבי יו"ט הוא אידיד דמספקין ומרקדין [והטעם שמא יתקן
כלי שיר הוה גבי מספקין ומרקדין ותנא חדא אטו תרתי אבל לתוס'
ורש"י אם הטעם הוא משום אבל א"כ גבי מספקין נמי הוי משום
אבל וא"כ יקשה קושית התוס' למה תני הטעם משום מתקן כלי שיר
ואינו אסור אלא ביו"ט לימא משום אבל ויאסור אפי' בחול המועד
ול"ל דתני הוי אטו מרקדין איך אפשר דתני תרתי אטו חדא
ובדברינו אלה תבין דברי הגר"א ז"ל בסק"ד דיל' ועיין קידושין ב'
ע"ב שם ותני תרתי אטו חדא דיל']. עכ"ל. והר"א פירש כונת רבנו
כן: ולפמ"ש בירושלמי הנ"ל לק"מ דרבנן מיידי טפוח מרצונו או
סיפוק מחמתו וכירושלמי הנ"ל זה אינו אסור רק ביו"ט משא"כ

באר הגולה

ח טור נסע הרמב"ם
נפיל"ו וכו' ה"ה שם
שהוא מדברי אמימר
שם.
ט רמ"ה שם שם נסע
רמ"ה.
י משנה נביא ליה.
כ לפי ר"י והג"ה
הטור והרמב"ם שם.
ל שם נגמלא.
מ משנה שם.
נ נרימא שם.
ס רמב"ם נפיל"ה. * (קנה דיני השמעת קול יתנאלו נקימן שאמר זה).

ח לפיכך אם לא היה שם לא גינה ולא חורבה ולא בריכה לשרות בה פשתן מותר ט (ט) ויש
אומרים שלא אסרו אלא בגלגל גדול שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח והם גלגלים
הקבועים בהם דליים הרבה סביב אבל גלגלים שלנו שאין מסלאין בהם אלא מעט מותר
דליכא למיחש למידרי: ז י מי שיש לו כ פירות בראש הגג ורואה מטר שבא אסור
לשלשלם בשבת (י) דרך ארובה שבגג (יא) אבל מותר לכסותו ולפילול לבנים שהם מוקצים
מותר לכסותו מפני הדלף: ח מ מותר ליתן כלי תחת הדלף בשבת נ ואם נתמלא שופכו
ומחזירו למקומו (יב) והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה ס אבל אם אינו ראוי אסור (יג) משום
שאיין עושין גרף של רעי לכתחלה (יד) ואם נתן כלי תחת דלף שאינו ראוי לרחיצה מותר
למלטלו במים המאוסים שבו:

ביאורי הגר"א

גס על ומקטן מדהפסיק נ"ט כ' זין הנטות: (יב) והוא
כ' שנה מ"ג א': (יג) משום שאין עמ"ל ודמקו
לשון הרמב"ם משום דקעטו שם הגמ' אש"י דין הגרף

ברכת אליהו

בשבת. ומ"ש המחבר, "אבל מותר כו", הוא כפי הרא"ש
שם פ"ה ס"א בשם ר"י, דמפרש דמ"ש, "ומכסים וכו'", מ"י
בשבת. ד, "בשבת" — המוזכר בסיפא דמתניתין שם — קאי גם
על "ומכסים". וראייתו, מדהפסיק, "ביו"ט כו", בין הבבות
הראשונות. [וז"ל הרא"ש: דמדקתני רישא ביו"ט אבל לא
בשבת ובסיפא קתני בשבת משמע דקאי אתרי בכו, ועיין
בקרוב נתנאל שם אות ב' וכאן במ"א סק"א].
(כ) שבת מג א. [נדשם הגמ' מקשה מהדין של "נותנין כלי
תחת הדלף בשבת" למ"ד שאסור לבטל כלי מהיכנו. ותריצין:
בדלף הראוי. ואם כי רש"י כתב שם שהדלף ראוי לשתי,
הו"ה אם ראוי לרחיצה. והמ"א כסמין ש"ח סק"א כתב,
דהו"ה אם ראוי לשתי בהמה].
(ג) עמ"א ודחקו לשון הרמב"ם משום דקבעו שם הגמ'
אח"י דין הגרף ע"ש.
(ד) עיין סימן ש"ח סל"ו [שכתב המחבר — לענין גרף של

נ': (ט) וי"א. מו' שם: (י) דרך ארובה.
ר"ל אפי' נכה"ג דמותר נ"ט כמ"ש נכ"י מקכ"א:
(יא) אבל מותר. כפי רמ"ה שם ר"י דנשנת דסיפא קאי

(ט) [בבאה"ג כריש הסעיף סק"ז ציין: עירובין ק"ד. דאיתא
שם בעמוד א': ממלאין מכור הגולה ומכור הגדול בגלגל
כשבת במקדש אין במדינה לא וכו' גזירה שמא ימלא לגינתו
ולחורבתו. וכאן בבאה"ג סק"ח ציין לרא"ש בשם ר"ת. וזה
גם] בתוס' שם ד"ה גזירה, שכתבו: מפרש ר"ת דדוקא
בגלגלים גדולים שממלאין הרבה מים ביחד שייך למיגזר אבל
שלונו קטנים הם ולא גזרינן.

(י) ר"ל אפי' ככה"ג שיותר ביו"ט, כמ"ש בסי' תקכ"א
[ס"א שדרך ארובה מותר, אפי' בשבת אסור, דמטרח שלא
לצורך שבת" — מ"א סק"י].

(יא) [נתן כביצה לה ב: משילין פירות דרך ארובה ביו"ט
אבל לא בשבת ומכסים פירות בכלים מפני הדלף וכו' ונותנין
כלי תחת הדלף בשבת. ופירש"י: ולא אמרינן טורח שלא
לצורך יו"ט הוא דשרוי ליה רבנן משום הפסד ממון. ומ'
מפירושו דק ביו"ט התירו לו כיסוי מפני הדלף, אבל לא

כשנותן הכלי לא יעשה כדי להיות גרף ולהוציא אלא שיעמוד לשם
והוי מבטל כלי מהיכנו (יש"ש), צכ"ל. ולפי דברי המ"א יוצא,
שאסור להוציא הכלי משום גרף של רעי, אפי' במקום שנמצא שם אדם, ויהי'
אח"כ מותר להוציא הכלי משום גרף של רעי.
ולכאורה צריך הסבר, שהרי סוף סוף אף אם ידלפו המים לתוך
הכלי, יהי' לו מותר אח"כ להוציא הכלי משום גרף של רעי, א"כ
למה מיקרי מבטל כלי מהיכנו. וכתב הט"ז בסק"ד: ולענין דלק"ס
דכיון דאין כאן היתר טלטול אלא באם עובר על איסור זה שאנו
חושבין אותו מבטל כלי מהיכנו דאסור לעשות לכתחלה גרף של
רעי לא מהני לזה מה שיש לו היתר אם יעבור וכו' דהעבירה היא
שעובר על איסור טלטול כמה שעושה לכתחלה גרף של רעי כדי
שיוכל לטלטל בזה איסור כלי מהיכנו קיים דהא מבטל ע"פ הכלי
מהיכנו לענין טלטול לכתחלה זו דעת הרמב"ם שכי' הטעם משום
אין עושין גרף כו' לכתחלה וכו' עכ"ל. ולפי דברי הרא"ה וזהו כוונת
רבנן שכתב: ודחקו לשון הרמב"ם.
והא דסיים רבנו "משום כו", הוא בכדי שלא יקשה, שהרי הגמ'
דשבת ה"ל מזכירה דק משום מבטל כלי מהיכנו. ולא הזכירה הגמ'
הטעם משום שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. ועי' כתב רבנו:
משום דקבעו שם הגמ' אח"י דין הגרף ע"ש. והיינו דבביצה לה ב
תנן: ונותנין כלי תחת הדלף בשבת. ואמרו ע"ז בגמ' שם לו: כי

5 הרמב"ם בהל' שבת פכ"ה הכ"ד כתב: נותנין כלי תחת הדלף
ואם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע והוא שיהי' הדלף ראוי
לרחיצה אבל אם אינו ראוי אין נותנין ואם נתן מותר לטלטל במים
המאוסין שבו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. ודברי המחבר הם
עפ"י הרמב"ם, אלא שהרמב"ם הקדים לומר שאם אינו ראוי אין
נותנין. ואח"כ כתב: ואם נתן מותר לטלטל במים המאוסים שבו,
וסיים, "שאין עושין גרף של רעי לכתחלה". וסיים זה לא קאי על
מ"ש: ואם נתן מותר לטלטל, אלא קאי על מ"ש לעיל מינה: אבל
אם אינו ראוי אין נותנין. וכ"כ הגדול עוז שם. ודברי המחבר
בהדידים יותר, שהמחבר כתב הטעם — "משום שאין עושין גרף של
רעי לכתחלה" — על הא. "האם אינו ראוי אסור". והטור הקשה על
דברי הרמב"ם, וכתב: ולא נהירא דהא דמוקים לה כגמרא הכי היינו
דוקא לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין
הלכה כמותו. והכ"ז נדחק ליישב דברי הרמב"ם. ולפי דברי הב"י
יוצא, שיותר לשים כלי תחת הדלף במקום שיש שם אדם. וככה"ג
לא מיקרי שמבטל כלי מהיכנו.
אבל המ"א בסקי"ב לא סובר כן. והסביר את דברי המחבר —
שהם עפ"י דברי הרמב"ם — ח"ל: פי' עיקר הטעם דאין מבטלין
כלי מהיכנו אך אי הוי שרי לעשות גרף לכתחלה הוי שרי ליתן כלי
תחתיו דהרי מותר אחר כך לשפכו אלא מפני שאין עושין גרף אם כן

באר הגולה

- א משנה נלה ל"ו.
ב משנה ס.
ג גרימל שנת מ'.
ד ק פירש הרין לפי
גירסא דר"ף שם ור"ג.
המשנ"ס מפני.
ה משנה נלה ל"ו
והס צמחל.
ו רמז"ס נפ' כ"ג

שלט כמה דינים פרטיים הנוהגין בשבת. ובו ז' סעיפים

א א אין רוכבים ע"ג בהמה (וע"ל סימן ש"ה מדין הליכה קרן) ב ב אין שטיין על פני המים ג אפילו בבריכה שבחצר מפני (א) שכשהמים נעקרים ויוצאים חוץ לבריכה ד דמי לנהר (ב) ואם יש לה שפה מביב מותר דכיון דאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם הוה ליה ככלי וליכא למגור ביה שמא יעשה חבית של שיימין: ג ה אין מטפחין להכות כף אל כף ולא מספקין להכות כף על ירך ולא מרקדין גזירה (ג) שמא יתקן כלי שיר ו ואפילו (ד) להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך המשווררים או לקשקש באגוז לתינוק (ה) או לשחק בו בזוג כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסור (ו) גזירה

ביאורי הגר"א

ע"ט: (יד) ואם. עמי' ש"ח סל"ו: עקר ר"ל המים מוץ לנריכה: (ב) ואם יש. שס: (ג) שמא. י"ט שס: (ד) להכות כו'. רש"י: (ה) או לשחק. שנת נ"ג א' וירשלי' ס"ו דשנת שס: (א) שכשהמים נעקרים. ק פ' מ"ט שס א'

ברכת אליהו

לר"ף. הוא רק בפירוש המלים „אי עקר אי לא עקר“, וכי"ה כר"ן שם ובכ"י. ודלא כמ"ש בבאה"ג סק"ד, שלר"ף גירסא שונה. ואולי ט"ס בבאה"ג. ועיין בה"ל ד"ה ואם. (ב) שבת מ ב, מא א, הנ"ל בסק"א. ומוכח שם דאם אית ליה גידודי דהיינו שפה, מותר אפילו אם המים נעקרים, משום „דאי" עקר למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו“. (ג) יו"ט (ביצה) לו ב במשנה: ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין. ובגמ' שם: גזרה שמא יתקן כלי שיר. (ד) [בדפוס השו"ע צויין ס"ס זה על מ"ש המחבר: להכות באצבע. וכתב הד"א שזו ט"ס. והציון צ"ל על מ"ש המחבר לעיל: להכות כף על ירך]. רש"י ביצה לו ב — על מש"ש במשנה: ולא מספקין — על ירך. [ויש פירושים אחרים, ועיין בזה מש"ל בסימן של"ח סק"ד]. (ה) שבת ג ג א — לגבי משא בהמה — ופוקקין לה זוג בצוארה ומטיילת עמו בחצר. וכתב רש"י בד"ה ופוקקין: אבל כשאנו פוקק אפי' בחצר לא תצא מפני שהעינבל שבתוכה מקשקש ומוליד קול לכך פוקק בצמר או במוכין שלא יקשקש העינבל שבתוכה. [וע"ל סימן ש"א סכ"ג ומש"ש בסק"ח ובסימן ש"ה ס"א ומש"ש בסק"ט ובמ"א שם סק"ה]. וירושלמי פ"ו דשבת ה"א יוצא בזוג כו' ובלבד שלא ישמע את הקול, ע"ש [ומש"ש בזה הפני משה, שפירש שמ"ש בירושלמי „שלא ישמע את הקול“, היינו „שיסתום בתוך הזוג שלא ישמע קול“].

רעי — ואם עבר ועשאו מותר להוציא. ועמש"ש בסקפ"ג, הוכחה לדין זה].

שלט (א) [איתא בשבת מ ב, מא א: אנה חזיתיה לר' אבהו דשט באמבטי ולא ידענא אי עקר אי לא עקר פשיטא דלא עקר דתניא לא ישוט אדם בבריכה מלאה מים ואפי' עומדת בחצר לא קשיא הא (דאסיר — רש"י) דלית ליה גידודי הא דאית ליה גידודי (דלית ליה גידודי שאין שפתה גבוהה שיהיו המים עמוקים אצל שפתה כמו באמצע דכיון שאין עמוקים שם כי מטוי סמוך לשפתה נוצץ רגליו בקרקע וחופר וממחה העפר לתוך המים ודמי למגבל ולי נראה דאית ליה גידודי שרי דלא דמי לנהר אלא לכלי דלית ליה גידודי דמיא לנהר ואסור — רש"י). ורש"י בד"ה ולא ידענא אי עקר, פ"י: רגליו מן הארץ דקסבר כי תנן אין שטיין על פני המים במשילין פירות בנהר גדול תנן דאיכא למגור שמא יעשה חבית של שיימין כדאמרין התם אבל באמבטי לא. ודברי המחבר הם עפ"י דברי הר"ף בשבת שם, ועפ"י דברי הרמב"ם בה"ל שבת פכ"ג ה"ה. וזה משום [שכן פ' מש"ש אי עקר. וכתב הר"ף: לא ישוט אדם בבריכה מלאה מים ואפי' עומדת בחצר ואי אית ב' גידודי שרי מ"ט דא"נ עקר למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו. ומש"ש „עקר למיא“, ר"ל שעקר את המים חוץ לבריכה ונמשכים בחצר אסור דדמי לנהר והוה בכלל גזירה שאין שטיין על פני המים] — לשון הר"ן שם. [וההבדל בין רש"י

כלי תחת הדלף בשבת. וכפי ההסבר של המ"א והט"ו הנ"ל. דמחמת שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. מיקרי — ע"י תניית הכלי תחת הדלף במים שאינם ראויים — מבטל כלי מהיכנו. ולכן נקט הרמב"ם „שאין עושין גרף של רעי לכתחלה“, מפני שזהו הגורם שנתנית הכלי תחת הדלף במים שאינם ראויים הוי מבטל כלי מהיכנו.

אולם עדיין צ"ב למה לנו הטעם שאין מבטלים כלי מהיכנו, הרי סגי לן בטעם שאין עושים גרף של רעי לכתחלה. וי"ל דאי משום שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. מיקרי שהוא עובר רק על דין של לכתחלה. אבל אם האיסור של אין עושין גרף של רעי לכתחלה גורם דהוי מבטל כלי מהיכנו, מיקרי שהוא עושה איסור חמור טפי. והיינו שרחקו למחבר לפרש הטעם משום גרף של רעי, לשון הרמב"ם הנ"ל דמטיים שאין עושין גרף של רעי לכתחלה.

רחיא דאביי דלוח אתא לקמיה דרבה אמר ליה זיל עייליה לפורין להתם דלוחי כגורף של רעי ואפקיה (שהיו מאוסיים הרחיים לך להיות לפני מטח ואתה מותר לטלטל ולהוציאן לחוץ — רש"י) יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי נפל כי רחיא דאביי אמר ותיחי לי דעבר דאמר אמר שמואל גרף של רעי ועבינן של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו סבור מינה גרף של רעי אנכ מנא אין בפני עצמו לא ח"ש דההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי אמר להו רב אשי נקטה בצוציתה (כזנבה — רש"י) ואפקיה. וכתב הכס"מ שם: שרבינו (הרמב"ם) מפרש דכי אוחביה אביי וכי עושין גרף של רעי לכתחלה שתיק ליה אלמא קבלה מינה והא דאמר אביי ותיחי לי דעברי אדמי דברי אנינות בעלמא היו ולא משום דרינא הכי. והמ"מ כתב על דברי הרמב"ם, שכן מפורש שם כא כ, דאין עושין גרף של רעי לכתחלה. הרי שהגמ' שם לו ב, קבעה הרין של גרף אהא דנוחין

באר הגולה

- ז המכנים שם מהל
דירושלמי בשם ר' זונה
שם.
ח משנה בלה ליו.
ט רבי'ס בתפוחה
וכתבי מהר"ר ישראל
והר"ן שם.

שמה יתקן כלי שיר ו ולספק בלאחר יד מותר. הג"ה: והא דמספקין ומקדישין הלא מספקין זהו משום דמוטב שישיי שוגגין וכו' ו"ל דבזמן הזה הכל שרי דלן לנו בקיפין כעשיית כלי שיר וליכא למימר שמה יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ולספק שכל זה נהגו להקל בכל (מוספות ס"פ המביא דיין): ד ח אין דנין. הג"ה: ולכן אסור לתפוס ולהכניס לביט הסוחר מי שנחמדי' איהו עושה כדי שלא יצטרך וכו"ס שאסור להלקוחו דהוי ככלל דין ואם יצטרך אין עליו כלום (כ"י סס"י רס"ג בשם שנולי הלקט) ולא מקדשין. הג"ה: (ו) ויש מחמירין לקדש היכל דלן לו אשה ובנים (ר"מ) (ה) ולספק דהוא הדין המניסה לחופה שרי (פמ"ג) ואע"ג (ס) דלא קי"ל הכי (י) מ"מ סומכין על זה בשעת הדחק כי גדול כבוד הנדירות כמו שרגילין שלפעמים שלא היו יכולים להסוות עם האדומים ביסודי עד הלילה דעושין תפוסה והקידושין כליל שבת האולן וכבר הוזנו לקפודיה ולנשואין והיו ציוס כללה ולתמן אם לא יכנסו אז ומ"מ לכתחלה יס ליהרר (יא) שלא יכל ליד כן (ועי' נטור אבן העזר סי' ס"ג) ולא חולצין ולא מיבבין (יב) ואין כונסין ולא מקדשין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מפרישין תרומות ומעשרות ט (יג) ואין

ביאורי הגר"א

אסור: (ט) דלא קי"ל הכי. כמו שהקשו בתוס' עליו מירושלמי הג"ל: (י) מ"מ סומכין. כח הר"ן שר"ת כח בשבוע' שאין מותר אלא בשעת הדחק: (יא) שלא ס' מחני' שם: (יב) ואין כונסין. ולמד מלן מיצמין ומירושלמי פ"ק דיומא ופ"ק דמכונא. ר"ן: (יג) ואין פורדין. כמו לא מקדישין כו' דדמי למקס וממכר

יולא כוזב כו' וכלכד שלא ישמיע את הקול ע"ש: (ו) גזירה. גמ' שם: (ז) ויש מחמירין. כפי' והא מנהו קעביד אמאי אסור ל"ל כו': (ח) ואפשר. כן מ' בתוס' שם שהקשו על ר"ת מירושלמי שהקשו על הכניס' לכה"ג ביה"כ דע"כ נרץ לכנס אותה כמ"ש בגמ' פ"ק דיומא ומ' משום דאין שבות במקדש ע"ש נירו' הלא"ה

ברכת אליהו

הלא"ה אסור, אע"ג דהוי מצוה. וקשה על ר"ת ד, לשני דשרי כיון דמצוה קא עביד דהא כיון שמתחא אשתו מצוה לו לישא אחרת ועוד קא עביד מצוה דכתיב וכפר בצדו ובעד ביתו (ויקרא טז, ו'). [ומוכח מדברי התוס', דלר"ת מותר אף כניסה לחופה במקום מצוה].

(ט) כמו שהקשו בתוס' בביצה לו ב ד"ה והא, על שיטת ר"ת מירושלמי הג"ל בסק"ח. [נסיימו התוס': אלא ודאי י"ל כפירוש הקונטרס. והיינו שגם באין לו אשה ובנים אסור. ולכן לא קי"ל כר"ת בזה, אע"ג שבסוף דבריהם כתבו התוס' שאפשר לתרץ הקוש' הג"ל על ר"ת].

(י) כתב הר"ן בביצה לו ב, שר"ת כתב בתשובה, שאין מותר לקדש אשה בשבת אלא בשעת הדחק. [וזוה בספר הישר חלק השו"ת סימן מ"ח אות י'].]

(יא) [שלא כו' ט"ס וצ"ל ולא כו' והוא נרשם על מ"ש המחבר: ולא חולצין ולא מייבבין — ד"א]. מחני' בביצה לו ב — לגבי יו"ט — ולא חולצין ולא מייבבין.

(יב) ולמד מ"מ"ש במתני' דביצה לו ב, הג"ל בסק"א, שאין מייבבין. והו"ה שאין כונסין, אף שקידש במכור יום. ומירושלמי פ"ק דיומא ה"א ופ"ק דתרומות ה"א — ר"ן 2. (יג) כמו לא מקדישין כו', דדמי למקח וממכר, ועוד דאפי'

(ו) גמ' שם. [בביצה לו ב הג"ל בסק"ג, איתא דאסור לטפח משום גזירה שמה יתקן כלי שיר. ומחמת גזירה זו אסורים יתר הדברים המנויים בסעיף זה].

(ז) כפי' והא מצוה קעביד אמאי אסור לא צריכא כו'. [דעת המחמירין היא דעת ר"ת וכן צויין בדפוס' השו"ע. דתנן בביצה לו ב: ... ולא מקדשין. ובגמ' שם ושם לו א: והא מצוה קעביד לא צריכא דאית ליה אשה ובנים. ורש"י פ' — את קושיית הגמ' , והא מצוה קעביד" — ואמאי קרי ל' רשות. ובתוס' שם ד"ה והא מצוה הביאו פי' ר"ת, וז"ל: ור"ת פי' דהא מצוה קא עביד ואמאי גזרו כו' ומשני לא צריכא דאית ליה אשה ובנים אבל אם אין לו אשה ובנים מותר לקדש דמצוה קא עביד.]

(ח) כן מוכח בתוס' בביצה לו ב ד"ה והא, הג"ל בסק"ז, שר"ת מותר אף לכנס. ששם הביאו התוס' פיר"ת הג"ל בסק"ז. והקשו על ר"ת מירושלמי דיומא פ"א ה"א. דשם גבי כהן גדול מתקנין לו אשה אחרת הקשו — על הכניסה לכהן גדול ביה"כ דע"כ צריך לכנס אותה, כמ"ש בגמ' דין פ"ק דיומא יג א — לא נמצא כקונה קנין בשבת. ותי' הירושלמי משום דאין שבות במקדש, ע"ש בירושלמי. והקשו התוס', דמוכח דרך משום דאין שבות במקדש מותר לכנס ביה"כ פ',

ארמלין צריכין למכנס (מבערב) [מבעור יום]. עכ"ל. והטעם הוא שלא יהא כקונה קנין בשבת. שהכניסה בבתולה אסורה בשבת, מפני שע"י כניסה קונה אותה לענין ירושה. ליטמא לה, להפר נדרה, למעשי ידיה ולמציאתה. וע"ל סקטו.

ובספר תוספות ירושלים כתב: ותמיהני דהירושלמי סותר דברי עצמו ברכות (פ"ב ה"א) אמתינתין דחתן פטור מק"ש עד מוצ"ש זאת אומרת שמותר לבעול בתחילה בשבת ומשני אמר ר"ח קומי ר"י תפטר באלמנה שאינה עושה חבורה ועיין בהגור"א כאן ובאבהע"ז ותמיהני שלא הביא ירושלמי הלו ואף דלא לקושטא דמלתא קאמר לה כמ"ש מראה הפנים דהא באלמנה חייב כק"ש מ"מ הך דינא לא אידיח לה וצ"ע. עכ"ל.

1 בד"מ סק"ב הביא דין זה מהסמ"ג. וכן צויין בדפוס' השו"ע. ועי' העיר רבינו, שכן מוכח מדברי התוס', וכמו שמבואר בפנים. ובספר דעת תורה ציין לשו"ת גא"י חלק אבהע"ז סימן י"ב, שתמה על הרמ"א למה לו להביא דין זה דכניסה לחופה וכו' מהסמ"ג. והלא בתוס' שם מפורש כן וכו', ע"ש. ועי' מ"ש בדעת תורה בזה. ומ"ש המחבר בלשון "אפשר, ששם בירושלמי. שאף לר"ת אסור לכנס. וראה בזה בב"י ובד"מ סק"ב ובפרישה סק"א. ועיין בחידושי רעק"א כאן.

2 ז"ל הר"ן בביצה שם: ... ואפי' קדש מבעור יום אסור לכנסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה ותודע לך דהכי תנן אין מייבבין אע"פ שאין שם אלא ביאה ובירושלמי אמרו הלין דכנסין

באר הגולה

פורין הבן (יד) ואין מגרשין י אא"כ הוא גם שכיב מרע (דמקץ ליה עלמא) כ (טו) וכולם אם נעשו

י גיטין ע"פ.

כ ידשמי ונפגמו הר"פ ור"ש נפ' ה' דלעה.

ביאורי הגר"א

ועוד דלפי פריעת חוב אסור כמ"ס שנת קמ"ט א'. רי"ש: (יד) ואין מגרשין. ר"ן נסח תוספתא וכ"כ

ברכת אליהו

ד"ה ותיוול בשם תוספתא. [וז"ל הר"ן: לא דנין וכו' כולה גזירה שמה יכתוב וכ"ש גירושין דלא סגיאל אלא בכתיבה

אי פריעת חוב אסור כמ"ס בשבת קמט א. ריב"ש.
(יד) ר"ן כביצה לו ב בשם תוספתא וכ"כ תוס' בגיטין עז ב

כתב באגרות משה הג"ל ש, צ"ל רמז ענין הפרעון אף שאינו פרעון
למלוה דהוא כתביעה, סובר הריב"ש ש שאינו חלוק כיון שגם כמלוה
משלמין הרכה גם בלא כביצה שלכן אף שליכא חשש מחיקה הוא
בכלל הגזירה ומצד שינוי הלשון לדבר שליכא כתיבה ומחיקה
שהוא נמי שינוי אין להחיר מאחר שהוא שינוי שם לדבר האסור
לחיר מצד שינוי השם ולא נקרא בלשון פרעון עושה מה שהשינוי
אסור פרעון של"ד כלל לשאר עניני פרעון דפרעון הבן הוא רק ענין
פרעון חיוב התורה שעליו נאסר מצד אסור פרעון ורק שהיה שייך
להחיר מצד שינוי השם ודלא נקרא בלשון פרעון עושה מה שהשינוי
השם הוא לשם דבר האסור שלא יועיל להחיר. וסיים שם: ואולי
הוא כוונת הגר"א שנקט גם טעם דדמי למקח וממכר אף שטעם זה
הא ליכא להגר"א שסובר שהוא רק ענין פרעון חיוב התורה משום
דצריך גם לטעם זה מאחר שנשתנה שמו מפרעון שזה ה"י מועיל
שלא לאסור מדמיון לפרעון הוכרח לומר דשינוי לשם זה שהוא שם
הדמי למקח וממכר אינו מועיל להחיר, עכ"ל. וגם מדבריו אלה
מוכח שלא ראה דברי הריב"ש בתשובה הג"ל, שהרי מ"ש רכנו
דדמי למקח וממכר, זה לא מדברי הגר"א בעצמו, אלא זה לקוח
מדברי הריב"ש, וכנ"ל.

ובפמ"ג כסימן ש"ז שם הקשה על טעם זה — משום דהוי
כפרעון. ובאגרות משה שם הסביר שקשיית הפמ"ג היא: שמקשה
על מה שאסור פרעון הבן מצד שהוא פרעון לא בלשון אחר אלא
חשש כדחויין שהתירו בלשון חזרה ואף שגם בלשון חזרה אסור
שלא לצורך שבת הוא מטעם ממצוא חפצך שזה אין לאסור בפרעון
שהוא חפצי שמים. ותי' הפמ"ג: ואפשר לצורך חול גזרו שמה
ימחק אף בלשון חזרה. ובאגרות משה שם ביאר שתירוצו של
הפמ"ג הוא: שאפשר ש"מ הגר"א דרך לצורך שבת מותר אינו
מצד אסור ממצוא חפצך אלא משום חשש כתיבה ומחיקה היינו
לא שאיכא בלשון חזרה ג"כ חשש מחיקה דלא לא נכתב כששאל
הרי אין מה למחוק אלא שבכשילב חשש חזרה כתיבה ומחיקה שגזרו
בהלואה ופרעון הא יש בעצם לאסור בכל אופן כמו בשאר גזירות
דרבנן כהא דאסורו אף להקדיש מצד אסור מקח וממכר אף שליכא
חשש כתיבה, ורק בשביל צורך שבת לא גזרו כשיאכא אף רק שינוי
דשמה לבד דלכן בפרעון הבן אף שהוא פרעון כשינוי לשון כיון
שאינו צורך שבת הוא בכלל האיסור אף שהוא צורך מצוה דאיסור
באסור בשביל חשש כתיבה ומחיקה לא התירו אף לדבר מצוה ואף
שהוא רק משום לא פלוג משום שליכא החשש ממש כדחויין
שאסור אף להקדיש ולכן אסור אף פרעון הבן. והפמ"ג סיים
חירין זה, שהוא רוחק. ופירש האגרות משה, דהדוחק הוא, — משום
דמאחר דלא יכלו לאסור בכל אופן איסור הלואה ופרעון משום
דיאכא צורך שבת שלכן לא אסור בלשון שאלה וחזרה שליכא חשש
כתיבה ומחיקה, מסתבר שאף שנודמן אופן כזה שלא לצורך שבת
נמי לא אסור, ומטעם המ"א שדוקא לצורך שבת הוא מאיסור ממצוא
חפצך שאין לאסור בפרעון הבן שהוא חפצי שמים אף שאינו צורך
שבת.

ובפמ"ג הג"ל הביא דברי התה"ד, וז"ל: וכתה"ד רס"ט כת'
הטעם דאין פורין דהוה כמקח וממכר הביאו הש"ך ביו"ד ש"ה י"ב
ושאמ' ימחקו פרעון ל"כ כביצה דלא כ' הלואה אצליו שחוק עין
לבוש מקח וממכר למ"ד יכתוב שפיר וכו'. והסביר האגרות משה
הג"ל, שכונת הפמ"ג, שלכן התה"ד לא כתב טעם איסור פרעון,
משום דלא שייך חשש מחיקה ובגזירת פרעון לא אסור כה"ג
כדלעיל. [ולכן כתב טעם דדמי למקח וממכר שאף שג"כ לא שייך
חשש כתיבה, אלא בגזירה דמקח וממכר גזרו בכל אופן ואף ליריד'
נשאר בקושיא דלמ"ד שמה יכתוב באיסור דמקח וממכר את שפיר

3 מקור דין זה הוא כתשובת הריב"ש סימן קנ"ו. ושם שאל
השואל: מהו לפדות את הבן בשבת אי מדמינן לה להא דתנן בפרק
כתבא דיו"ט (ביצה לו ב) אין מחרימין וכו' או נאמר דלא דמי לה
דאלו בפרעון הבן קצבו ידוע ולית ביה משום מקח וממכר ואלו
בההיא דאין מחרימין אין שם דבר קצוב ושמה יכא להעריך ביו"ט
או בשבת ואיכא משום מקח וממכר. והשיב ע"ז הריב"ש: נראה
שהוא אסור ... בפרעון הבן שמקנה לו הסלעים בפרעון בנו זה ודאי
דמי למקח וממכר ואע"פ שתורות שהופרשו כבר מותר לשלחם
לכהן כיו"ט התם הוא שאין בעל הבית מקנה לו דבר שכבר הוא של
כהן ואין לבעל הבית בהם אלא טובת הנאה אבל בפרעון הבן אין
התפרשה כלום אבל צריך שיקנה הוא הסלעים לכהן בפרעון בנו ואין
קונין בשבת ועוד אפילו לא ה"י אלא שפורע חיובו גם זה אסור
ביו"ט אין צריך לומר בשבת כדאמרין בפרק שואל אדם (שבת קמט
א) אמר ר"י אמר שמואל בני חבורה המקפדין זה על זה עוברין
משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לוויין ופורעין חובם
כיו"ט וכו' דאלמא כי היכי דגזרו בהלואה שמה יכתוב הכי נמי גזרו
בפריעת החוב, עכ"ל.

ואם כי הריב"ש בתשובה לא הזכיר שהאיסור בפרעון הבן הוא
כמו הדין שלא מקדישין, כתב רכנו כן, מפני שנראה שהריב"ש
בהשיבו שאסור, הסתמך על מ"ש השואל הסבירא שזה דומה ל' אין
מחרימין', וכשיניהם הטעם הוא, משם דדמי למקח וממכר.
והריב"ש לא חש לסבירא שהזכיר השואל — דלית ביה משום מקח
וממכר, מפני שפרעון הבן קצבו ידוע.
וגם הש"ך ביו"ד סימן ש"ה סק"ב כתב, שהטעם שאסור לפדות
בשבת, הוא משום דהוי כמקח וממכר. וציין שם לתשובת הריב"ש
סימן קנ"ו, וצ"ל: קנ"ו.

ובשו"ת אגרות משה אור"ח חלק ג' סימן מ"ד כתב: דפרעון הבן
אינו ככל פדיות כגון קדשים ומעשר שני שהקדושה חלה על הפדיון
וגם לא לפדיון פטר חמור שכבודו החמור היה צריך עריפה ואסור
בהנאה והפדיון סלק מאחר חיוב העריפה והאיסור הנאה דבן הבכור
אין בו שום קדושה לדינא ולא שום איסור וגם לא נעשה על הסלעים
שום קדושה ואסור אלא שלשמה בעלמא קראו הכתוב בלשון פרעון
מאיזה טעמים נסתרים אף שלא נעשה שום שינוי לא בהבן ולא
בפרעון וא"כ לא שייך זה בכלל גזירות איסור ההקדש וצריך לומר
לטעם הש"ך ביו"ד סימן ש"ה סק"ב איזה משום דהוי כמקח
וממכר שכונתו מחמת שדמי למקח וממכר כשמה שהרי נקרא
פרעון אף שאינו פרעון ממש שהרי אין לומר שכונתו הש"ך הוא
משום הקנין שקונה הכלי שזהו החמשה סלעים אף שנימא
שאסור גם ליתן מתנה בשבת וביו"ט כדאיכא במ"א סימן ש"ו
סק"ט אף שהוא לצורך מצוה דהא הלבב כר' יוסי כביצה דף י"ב
שמוליקין אף תרומות ומעשרות לכהן וללוי ביו"ט כדפסק שם ר"י
אמר שמואל ואיפסק בריב"ב פ"ד מיו"ט הכי"ז אף שג"כ צריך
הכהן לקנות כמו שצריך לקנות מה שנותנין לו לפדיון הבן עכ"ל.
וכנראה שבעל האגרות משה לא עיין בגזר דברי הריב"ש, שהרי
הריב"ש בעצמו הגדיר בקוש"ו — שמוותר לשלוח תרומות
שהופרשו. וכתב דלא דמי, משום דשאני התם, "שכבר הוא של כהן",
וכנראה שכונתו דהיינו של שבת הכהנים. משא"כ בפרעון
בב"ב ש, צריך שיקנה הוא הסלעים לכהן בפרעון בנו ואין קונין
בשבת. — ונראה דהיות ויש מקום לומר, שאמנם פרעון הבן דמי
לדחינת תרומות לכהן בשבת שמוותר, לכן כתב הריב"ש טעם שני,
גרמא לפרעון חוב שאסור. וגם המ"א בסימן ש"ז סק"טו הביא טעם
זה בשם הריב"ש.

ובדעת הריב"ש ש"כ שהאיסור בפרעון הבן הוא משום פרעון,

באר הגולה

ל ה"ק שם נסס
הירושל.מ מדרג נ"פ דעלה
נפס הירושלמי.

ביאורי הגר"א

שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשו עשוי: ה' ל (פס) הכונס את האלמנה לא יבא עליה
ביאה ראשונה לא בשבת ולא ביו"ט (ועין פסמן ר"ט): ו' ס (יו) אסור לאדם להשיט במים

ס"ה: (יז) אסור כו' ולכן כו'. ירושלמי
פ"ה ד"ע ולא שטין ר' יעקב נסס ר' זנדי זלמא לומר
שקור להשיט דבר להוליט מאכלו ודכוותי' אסור לאדם
להשיט דבר ולהפילו אלול ר' אלעא מרי ור' ממיה הוון יתיבין
מתין למד נר נס פליג מיהא למא ולכלא וסמי א"ר אלעא מרי לר'
מתני' דא' היא דלמ' ר"י נר זנדי' אסור לאדם להשיט דבר

ברכת אליהו

לעשות כיום אבל לא היו מייחדין אלא בלילה סמוך לביאה
והשתא קאמר בירושלמי הלין דכנסין. ארמלן צריך לייחדן
מבעוד יום דיחוד שלה היינו חופה וכן נראה לי יותר לומר
דאלמנה נמי אית לה חופה קודם ביאה. וזה כמ"ש באבהע"ז
סימן נ"ה ס"א כהני: ור"א החתופה היא שפורסין סודר על
ראשה בשעת הכרעה ור"א דחופת בתולה משיצאה בהינודמא
ואלמנה משנתייחדו. ועיין מש"ש בסק"ט ושם בסימן ס"ד
ס"ה ס"ק י'. י"א. י"ב. בראיות ברורות, שהעיקר הוא שאין
חילוק בין בתולה לאלמנה, ובשניהם היחוד או המסירה
לבעלה זו היא החופה וקונה בשניהם, שענין החופה שקונה
הוא יציאתה מבית אביה והולכת עם החתן לביתו לשם
נישואין שמראה שהיא כרשות בעלה. וכ"ד בעל העיטור,
והביאו הב"י שם בסימן ס"א וכמ"ש.

ועיין באבהע"ז בסימן ס"ד ס"ה. [ששם כתב המחבר: אין
כונסין בתולה לחופה בשבת לפי שע"י החופה זוכה
במציאתה ובמעשה ידיה והוא ליה כקונה קנין בשבת ואלמנה
אין חופה קונה בה אלא ע"י יחוד של ביאה זוכה במציאתה
ובמעשה ידיה לפיכך צריך להתיחד עמה קודם שבת כדי
שלא יהא כקונה קנין בשבת. ועמ"ש בסק"א. שם"ש
המחבר, ואלמנה אין חופה קונה בה וכו', אינו מדויק.
והעיקר הוא כמו שחזרו ה"ס' וכתבו, דגם באלמנה החופה
קונה, וא"כ בין בבתולה ובין באלמנה החופה צ"ל מבעוד יום
אבל הבעילה מותרת בשניהם אף בלילה. וע"ש מש"ש
ובסק"ב, ושם בסק"כ כת' שדרכי המלך כן — שכתב
דוקא ביאה באלמנה צ"ל קודם שבת — הוא כסברא ראשונה
שבתוס' הנ"ל. ומש"ש הרמ"א — שהיחוד יהי' קודם
שבת — הוא כמסקנת ה"ס' הנ"ל. ועיין בשי"י קרבן
בכתובות פ"א ה"א שהעיר: ועל הרמ"א יש לתמוה דפסק
באבהע"ז סי' ס"א דבבתולה חופה קונה א"כ באלמנה יחוד

חוס' נגיטין ע"ז נ' נסס חוספתא: (טז) וכולם אם.
חוספתא וירושלמי שס: (טז) הכונס כו'. וזה כמ"ד
של חוס' דיומא י"ג נ' ד"ה ולחלל כו' נ"ל לפרש כו' דמוד
ט' אלל מו' חזרו וכמ"ס נל"ה קי' ניה ק"ל כהנ"ה ור"א
דהחופה כו' וע' מש"ש נרמיות נרורות שהעיקר שאין חילוק
קין בתולה לאלמנה וכ"ד נע"ה וע' נל"ע קי' ק"ד

וצריך ג"כ שיהא נכתב בו ביום ומש"ה לא חש למיתנייה
ומיהו בתוספתא חגי ליה. וה"ס' שם כתבו, שהתוספתא היא
כפרק משילין. ודתיא ה"ס: אין מגרשין בשבת. ובתוספתא
שבפנינו ליתא. ולכן ציין רבנו לר"ן ולתוס' בשם תוספתא.
אולם בתוספתא הוצאת צוקרמנדל איתא. ועיין מ"ש ע"ז
באבהע"ז סימן קל"ו סק"ד הערה 6.

(טז) תוספתא וירושלמי שם. ור"ל הרא"ש פ"ה דביצה ס"ב:
ירושלמי וכולן שעשו בין שוגגין בין אנוסין בין מוטעין מה
שעשה עשוי בשבת ואין צ"ל ביו"ט וש"מ מאן דעבר ואקני
בשבת ממקרקעי או ממטלטלי הקנאתו הקנאה. וכתב הקרבן
נתנאל שם אות פ': כל הספרים ראשונים ואחרונים כותבין כן
בשם ירושלמי ולא מצאתיו אך ראה ברייתא זו בתוספתא שם
פ"ד (ה"ג).

(טז) זהו כס"ד של תוס' דיומא י"ג ב' ד"ה לחלל כו'. שהחוס'
הביאו דברי הירושלמי שם פ"א ה"א. וסיים שם הירושלמי:
א"ר חנינא ה"א אמרת הלין דכנסין ארמלן צריך לכוונס
מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת. וביארו ה"ס' דברי
הירושלמי: נ"ל לפרש בתולה שיש לה חופה מבעוד יום
משעה שנכנסה לחופה קנאה לכל דבר להכי מותר לבא עליה
בשבת אבל אלמנה שאין לה חופה ואינה נקנית לבעלה
ליורשה וליטמא לה ולהפר נזריה אלא ע"י ביאה צריך לבא
עליה מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת. ועפ"י כתב
המחבר: הכונס את האלמנה לא יבא עליה כיאה הראשונה לא
בשבת ולא ביו"ט אף שחופה ויחוד הם מבעוד יום אך הקנין
הוא ע"י ביאה.

אבל תוס' שם חזרו בהם, ופי' אחרת את דברי הירושלמי.
וח"ל: ואפי' את"ל שיש לאלמנה חופה קודם ביאה נ"ל דיחוד
שמתייחדת עמה היינו חופתה וזה יש לעשות קודם השבת אבל
בתולה משיצתה בהינודמא היא חופה שלה וזה היו רגילין

שאפשר לפדות לאחר שבת. — אין צורך מיוחד שזה יהי' דוקא
בשבת. ולכן אסור אף שזה חפצי שמים. אבל יש לפקפק בתי' זה,
שגם בספר מנורה הטהורה כאן בקני דמורה אות ה' הקשה מעין
קושיה התהלה לדוד הנ"ל. וז"ל: וצ"ע דהא אין מקדישין משום
מקח וממכר ואפ"ה מסקינן כפרק השואל דף קמ"ח ע"ב דמקדיש
אדם פסח ותיגיתו כיו"ט אין דחגיגה יש לה תשלומין כל שבעה
מ"מ כיון דעיקר מצותה הוא ביום ראשון מקדישין וה"נ נימא בפדיון
הבן דאשהוי' מצוה לא משהינן. הרי דלא ניהא לר' בחירון זה —
שאפשר לפדות לאחר שבת. וזה משום, דאשהוי' מצוה לא
משהינן. וגם באגרות משה הנ"ל כתב ד"רדוק לאוקמי כל הני
דחשיב בסימן ש"ו (סק"י) (צ"ל: ס"ו) שמותרין מטעם חפצי שמים
שיאירי דוקא כשיש הצורך חיוב בשבת לדבר ולהתעסק בזה.
ובתולה לדוד שם חירץ ע"ז: וצ"ל דכפדיון הבן א"ל לשנות
כלישנא שצריך שיאמר הילך דמי פדיונו וכו' וצ"ע. עכ"ל.

כוונתו דבאיסור מקח וממכר גזרו בכל אופן אף דליכא חשש
כתיבה. והפמ"ג שם סי"ט: ולמ"ד מצוה חפצין שרי לפדות.
ויבאר שם הטעם הוא משום חפצי שמים. ובאגרות משה שם נדחק
מיה כוונת הפמ"ג בזה ונשאר בצ"ש ככוונת הפמ"ג בזה. ונראה
שכוונת הפמ"ג לומר עוד טעם למה שהתח"ד לא הביא הטעם שאין
פורעין. והיינו משום שפדיון הבן הכן מצוה וחפצי שמים, ובכה"ג
אין איסור של פירעון בשבת. וכמ"ש הרמ"א בסימן ש"ו סקט"ז בשם
הרא"ש, וז"ל: ראובן נשבע לפרוע לשמעון מנה בו' גילסין וכו' אם
לא פרעו ואירע אותו וכו' בשבת צריך ליתן לו משכונן שזה מנה ביום
השבת לקיים שבוטחו רשוע כסף ככסף וחפצי שמים הוא שייקיים
שבוטחו. ואמנם בספר תהלה לדוד סימן ש"ו סקט"ז הקשה כן על
הריב"ש הנ"ל, דהא בכה"ג החי' הירושלמי ש"ל מטעם חפצי שמים.
ולכאורה היה מקום לתרוץ, ודאנא ה"ס — בענין פרעון שהחזיר —
דאם לא יפרע היום יעבור על השבועה. משא"כ בפדיון הבן —

באר הגולה

נ שם נהנהג אשכנזי.
ס האורח נשם רבי
לכבודו.

ע כ"י וסוף נראה
מדברי הכל נז.

* (ורש עוד הימר לחזק
לנודע מרבנן נשבת
קליה והניחו העור
והרמז"ס השמיטו
נכס"ג וכ"ה שם
שעצמם לפי שאין נראה
מרבנן מזה נזקק הזה
נראה שם וסוף"ד שערך לפרט
לדונל כלל קלי וכו' והרמז"ס והעור וסוף"ד שערך לפרט
לדונל כלל קלי וכו' והרמז"ס והעור וסוף"ד שערך לפרט

דבר להוליכו מאצלו או להביאו אצלו נ ולכן קסמים שעל פני המים אסור להפצילן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים: ז ס (יה) ספינה אם היא יושבת בקרקע הים ואינה שטה כלל מותר ליכנס בה ע ואם היא קשורה כמנהג הספינות העומדות בנמל אע"פ ששטה על פני המים מותר ליכנס בה*:

שמ כמה דינין מדברים האסורים בשבת כעין תולדות מאבות. וכו' י"ד סעיפים

א א אסור ליטול שערו או צפרניו (א) בין ביד בין בכלי בין לעצמו כ בין לאחרים נ וחייב על

ואם מומר להפליג נכסיה נכ"ס לו נשבת ע"ל נכ"י רמ"ס). א שבת נ"ד. ב שם נגמרה. ג נראה שם וסוף"ד שערך לפרט
לדונל כלל קלי וכו' והרמז"ס והעור וסוף"ד שערך לפרט

ביאורי הגר"א

נקשרה וכ"ס נראה לדונה שטה כלל:

שמ (א) בין כו'. שם נגמ' מחלוק' נד כו' מחלוקת

ברכת אליהו

הקיסמין ושותה — פני משה) א"ר אבא מרי לר' מתניה הדא
היא דא"ר יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו אסור לאדם להשיט
דבר ולהוליכו מאצלו. [ועד"א].

(יה) שבת קל"ט ב' דאזיל ונאים כו' וצ"ל בכה"ג וע'
בעירובין מ"ב ב' בקופץ ושם משמ' דמיירי בשטה מדאמר
בקופץ וצ"ל בקשורה וכ"ס ברישא דאינה שטה כלל'.

שמ (א) תנן בשבת צד ב' הנוטל צפרניו זו כזו או בשינוי
וכן שערו וכו' ר' אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות.

ורק בדרך הערמה מותר לצורבא מרבנן, ולאיש דעלמא אסורה
הערמה כזו. וגם זה הוא עפ"י דברי תוס', רא"ש ורשב"א הנ"ל.
והרמ"א שם כתב: וי"א דאפי' יצא מן הספינה שרי דמאחר שקנה
בה שביחה מע"ש מותר אכ"כ ליכנס בה בשבת ולהפליג. ורבינו שם
בסקי"ג צ"ן לעין במ"א. והמ"א שם סקי"א כתב: דמאחר שקנה
שביחה הו"ל כביתו ומותר ליכנס בה בשבת וכו'. ולכאורה קשה מה
מהני שקנה שביחה והו"ל כביתו, הרי סוף סוף מחזי כשט בשבת
ע"פ המים. וצ"ל כמ"ש המשנה ברורה שם בסקי"ה: היינו דעי"ז
הו"ל הספינה כביתו ואינו נראה כשט כשנכנס בה בשבת.

ומה שצ"ן רבנו לעין בעירובין מב ב', היינו דתנן שם מא ב':
מעשה שבאו מפלגדרסין (שם מקום — רש"י) והפליגה ספינתם
כיס ר"ג ורבי אלעזר כן עזירה הלכו את כולה (היי מהלכין בכל
הספינה דאע"פ שהספינה הולכת בשבת ויצאו חוץ לתחום וכו') —
מאי בינייהו וכו'. והגמ' שם מב ב' אומרת — שטעמו של ר"ג הוא —
הואיל ושבת באור מחיצות מבעוד יום ר' זירא אמר הואיל וספינה
נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע וכו'. ואיתא עוד שם:
לא שבת לרבה אף יכול לדלג לזו ולרבי זירא שרי — רש"י. ושם
מיירי שהספינה שטה, מדקאמר, [בקופץ]. ופי' היר"א, דמ' שקופץ
כשהספינות מהלכות, מדלא קאמר בגמ' שעובר מספינה לספינה.
א"כ ע"כ מיירי כשהספינה שטה, וקשה הרי אסור להכנס בשבת
לספינה ששטה. וצ"ל דמיירי שהספינה, קשורה כמנהג הספינות
העומדות בנמל" ולכן מותר. אע"פ ששטה קצת. וסיים רבנו, דכ"ס
בין הראשון שכתב המחבר בריש הסעיף, שהספינה, יושבת
בקרקע הים ואינה שטה כלל להכנס בה'.

ולהוליכו מאצלו: (יה) ספינה אם כו' ואם
היא. שבת קל"ט ב' דאזיל ונאים כו' וצ"ל נכה"ג וע' בעירובין
מ"ב ב' בקופץ ושם משמ' דמיירי בשטה מדאמר בקופץ וצ"ל

דביאה לחודה קונה וכמ"ש הרא"ש למה לא הגיה שום דבר
על דברי המחבר באור"ח ולא ראיתי להאחרונים שהרגישו כזה
וצ"ע, עכ"ל. ועמ"א סקי"א].

(יו) ירושלמי פ"ה דיו"ט. דאיתא בבבא שם ה"ב [בפנינו
בשינוי לשון קצת]: ולא שטין ע"פ המים ר' יעקב בשם ר'
זבדי בשם רבי אבהו ואת אומרת שאסור להשיט דבר ולהוליכו
מאצלו ודכוותה אסור לאדם להשיט דבר ולהביאו אצלו ר'
אבא מרי ורב מתניה הוון יודיבין חמין לחד בר נש פציל מיאי
לכא ולכא ושת' (שהיה מפצל ומחלק המים הילך והילך מן

4 איתא בשבת קלט ב': אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי
צורבא מרבנן כו' (דאזיל) [ואזיל] ונאים במכרא ועבר להך גיסא
וסמיר פירי ואמר אנא למינן קמיכוניא (ומשמר שם פירות כנמו
ונמצא שהנכרי מעבירו במים בשבת — רש"י) אמר להו הערמה
קאמרת הערמה כדרבנן היא וצורבא מרבנן לא אחי למיעבד
לכתחילה. ומ"ש בגמ' שמותר לצורבא מרבנן להערים בכה"ג, הוא
רק כדי להסיר את האיסור של "שט". שנעשה עי"ז שהנכרי מעבירו
במים. והיינו כיון שנראה שנכנס לספינה כשביל לישון, לא מחזי
שהוא רוצה שהספינה תעביר אותו ממקום למקום. והערמה זו
מותרת רק לצורבא מרבנן ולא לאחר.

ולכאורה מה מועיל שנראה שנכנס שם לישון. הרי גם להכנס
לספינה לישון — כאשר הספינה שטה — אסור. מפני שנראה כשט
על פני המים. וז"ש רבנו שצ"ל שסוגיא דהתם מיירי בכה"ג —
שהספינה יושבת בקרקע הים ואינה שטה. ולכן בכה"ג מותר להכנס
לספינה לישון שם. ולצורבא מרבנן מותר אף להערים בכה"ג —
שיראה כאילו שהוא נכנס לישון, ואח"כ הנכרי ישיט את הספינה.
ולא עוד אלא שאפילו אם נכנס לספינה בע"ש וקנה בה שביחה, פסק
המחבר בסימן רמ"ח ס"ג, שמותר לו להכנס בשבת בספינה רק אם
כלא יצא מהספינה מעת שקנה שביחה". והטעם הוא, כמ"ש
בברכת אליהו: שאם יצא, יהי אסור לו להכנס בספינה בשבת, מפני
שנראה כשט ע"פ המים וזה ע"פ דברי תוס', רא"ש ורשב"א שצרינו
בבאה"ג שם סק"ב. ורבינו צ"ן שם בסקי"ב, שהמקור הוא דברי
הגמ' בשבת הנ"ל. והיינו שבגמ' איתא שם, שרק לצורבא מרבנן
מותר להערים בכה"ג. שנראה שנכנס בה לישון, אבל בלא"ה —
כשכוונתו שהספינה תפליג בשבת — אסור אף לצורבא מרבנן.

באר הגולה

שתי שערות (ב) ומלקט לבנות מתוך שחורו אפילו באחת חייב ודבר זה אפי' בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה: הגמ' ועל סוף סי' ע"ג דין פירקה ומסיפה: ב ה (ג) אסור

ד סס גמלה.

ה רמז"ס נפיש

מסוגיא דעירובין ק"ג.

ביאורי הגר"א

(ג) אסור לחתוך כו'. אכל פטור נכון. רמז"ס וכו' המ"מ שלפי הסוגיא דעירובין ק"ג משמע דנלחם המוקף ככלי חייב ע"כ. שפי' נענמו סס כמ"ד הא והא נלחם ולי"ק כו' א"ל

לענמו כו' אכל לענין איסור נכ"ע אסור: (ב) ומלקט כו'. קמס כדעת הרמז"ס דהלכה כר"י נמלכא שא"ל והסוגיא זו מוכח ק' דהלכה כר"י והיא רליה לפסק הרמז"ס:

ברכת אליהו

סק"א ובכה"ל ד"ה בין ביד. וכ"ז לענין חיוב ופטור, אבל לענין איסור בכל ענין — אפי' לחבירו וביד — אסור, דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור.

(ב) סתם כדעת הרמב"ם דהלכה כר' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה והסוגיא זו מוכח כן דהלכה כר' יהודה והיא ראי' לפסק הרמב"ם.

(ג) אבל פטור בכלל. דברי המחבר הם עפ"י דברי הרמב"ם

כדעת רבנו, שבמלקט לבנות מתוך שחורות, אע"ג שמתפיה עי"ז, חייב רק אליבא דר' יהודה.

ועיין בנקודות הכסף י"ד סימן קצ"ח ס"כ, דנקט כדעת השו"ע דנטילת צפרנים הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ועל עצם הדבר שמוכח מדברי רבנו, שלמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אם אינו צריך את השערות, איכא פלוגתא דרבנן: בזה: בחשו' הריב"ש סימן שצ"ד כת', דחייבים על מלאכת גזירה אף שהיא מלאכה פטורה ואינה צריכה לגופה, משום דגזירה היתה כמשכן שלא לצורך הצמר והשער, רק לצורך העור. ולכן חייב כל שהוא לצורך גופו. ויש לציין שהמ"א עצמו בס' ש"ג סק"כ ציין

לחשו' הריב"ש הנ"ל. ועמ"ש בזה בספר מנורה הטהורה אות א', והר"ן בחידושיו לשבת שם כתב שהגיונו חייב אף דגזירה מלאכה שאינה צריכה לגופה, משום ד, הוא צריך ליפות עצמו בגזירה.

ועפ"י היסוד הנ"ל — דגזירה מיקרי מלאכה גמורה — ביאר החכם צבי סימן פ"ב את דברי הטור והשו"ע. והיינו שדעת השו"ע שעל גזירה חייב ולא מיקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה וכדעת הריב"ש הנ"ל ודלא כתוס'.

וראה מה שהאריך בזה הבה"ל, וסיים: והנה ראה ראיתי שהגר"א בסמ"ן זה כתב דמסוגיא זו ראי' לפסק הרמב"ם דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אבל לפי דברי כל הגאונים הנ"ל שס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטורה ואעפ"י העתיקו כולם הסוגיא ע"כ דס"ל

כר"ן וריב"ש הנ"ל ועיין בסמ"ן שט"ז סוף סעיף ח' בביאור הגר"א שמצד שם דהלכה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור וכ"כ דהוא מראה פנים לכל שיטה שיש לה מקור גדול בתלמוד עכ"ל.

ויש לציין שלפי דברי רבנו, סתם כאן המחבר כדעת הרמב"ם שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. ולפי"ז יקשה מ"ש הביאור

הלכה הנ"ל על המחבר, שכאן סתם המחבר כר' יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. ובס"ז שט"ז ס"ח פסק בסתמא כר"ש — שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ורק סיים: ולרמב"ם חייב.

וכן העיר כדעת המחבר בנקודות הכסף הנ"ל וכעוד אחרונים. וגם כדעת הטור לכאורה יש סתירה, וכמ"ש העולת שבת כאן

אות א': דלעיל בסמ"ן רע"ח פסק כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה וכאן דבכלי חייב חטאת וצ"ע, עכ"ל. ויש הקשה גם על המחבר למה פסק כאן שחייב, הלא נטילת שער ג"כ מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ואין בו אלא איסורא דרבנן לר"ש ודו"ק וצ"ע.

ובסג"ג הביא רבנו קושית המ"מ על הרמב"ם, מדוע פסק הרמב"ם דחתוכי יבלת לחה ככלי ר' אסור ולא חייב. וכדעת המחבר לענין יבלת לחה, אמנם המחבר לא כתב בפירוש שגם כלחה

רק אסור ולא חייב, אבל מלשון רבנו בסג"ג נראה דנקט כדעת המחבר שגם כלחה רק אסור ולא חייב, ולכן הביא מה שהקשה המ"מ על הרמב"ם, וכונתו רבנו דקוש' זו היא גם על המחבר. ומ"ש

שרבנו מפרש שגם כלחה רק אסור ולא חייב, הוא כמ"ש העולה שבת אות ב', דהמחבר לא נחית לחלק בכאן בין לחה ליכשה"ו

ובעולת שבת הקשה על זה, ח"ל: ובגמ' שם משמע דכלחה ובכלי

ובגמ' שם: אמר ר"א מחלוקת ביד (בהא שנטולן בידו ולא בכלי הוא דפטרי רבנן שאין דרך גזירה בכך בחול — רש"י) אבל בכלי חייב וכו' ואמר ר"א מחלוקת לעצמו (בהא הוא דמחייב ר' אליעזר שיכול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי — רש"י) אבל לחבירו (אין יכול לאמן את ידו ליטול יפה בלי כלי — רש"י) ד"ה פטור וכו'. [וכתב הב"י שהטור והרמב"ם פסקו כחכמים. וע"ע מ"ש"ש בזה ובב"ח ובפרישה

1. איחא בשבת צד ב: הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתיים רבי אליעזר אומר אחת ומודים חכמים לר' אליעזר

במלקט לבנות מתוך שחורות שאפי' אחת חייב (שבאחת הוא מקפיד שלא יראה כזקן — רש"י). וקשה למה חייב, הלא אינו צריך את השער, והיו מלאכה שאינה צריכה לגופה פטורה. ועי' כ

כתב רבנו שהמחבר, סתם כדעת הרמב"ם. והיינו שהרמב"ם בה"שכת פ"ט ה"ח פסק, שהנוטל צפרניו או שערו או קזני חייב. ושם

בה"ט פסק: הנוטל שער בכלי כמה יטול ויהי' חייב שתי שערות ואם ליקט לבנות מתוך שחורות אפי' אחת חייב. והרמב"ם לשיטתו

שפסק שם פ"ה ה"ז דהלכה כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. ומה שסיים רבנו, והסוגיא כו', היינו בדאיתא שם

בלשון סתמא, "ומודים חכמים לר"א וכו'". וכפי מש"ל הא דחייב הוא רק אליבא דר' יהודה. והרי דנקט הגמ' סתמא כר' יהודה.

ומכאן ראי' לפסק הרמב"ם. וזה שסיים רבנו: והוא ראי' לפסק הרמב"ם. והיינו כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

ובסג"ג הבאנו דברי הגמ' בשבת צד ב: מחלוקת ביד אבל בכלי ד"ה חייב. וכתב ע"ז החוס' שם ד"ה אבל: היינו כר' יהודה דמחייב

במלאכה שאינה צריכה לגופה. וכ"כ החוס' כמכונן כ ד"ה במלקט בשם הרשב"ם. והמ"א כאן בסג"ג כתב — על הדין שפסק המחבר

שחייב על ב' שערות — ולמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור מיי"ש שצריך לשערן. וזה תואם לירב"ה החוס' הנ"ל. אולם זה

ניחא רק בענין מ"ש המחבר בענין שעה. אבל עדין קשה על מ"ש המחבר, דמלקט לבנות מתוך שחורות דחייב. וכן הקשה כבה"ל

ד"ה וחייב כו' על דברי המ"א, וז"ל: דקשה על דבריו דלפ"ז אמאי פסק בדמלקט לבנות מתוך שחורות אפי' באחת חייב הא מ"מ א"צ

להשער גופא דאף אם נימא דמיידי שצריך להשערה האחת שליקט הא בעצמה לכלב לית לה שיעור לחיוב וכי משום דעושה וועלת

היפוי בליקוט השערה האחת יושלם בזה השיעור של ב' שערות הצריך לגופא אח"כ מצאתי לאחד שהקשה כן ונראה דמטעם קושיא

זו יניד הגר"א מדברי המ"א וצ"ע על הדין דמלקט שחורות וכו' סתם כדעת הרמב"ם דהלכה כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה עכ"ל

וכו' ואולי י"א בדוחק דברי המ"א רכינן דהשיעור במלאכה גזירה בזה אפי' בשערה אחת משום שהמ"א עי"ז ממילא חשיב אח"כ צריך

לגופה ג"כ במה שצריך לשערה זו בלבד. עכ"ל הבה"ל וע"ע מש"ש. ולפי דברי הבה"ל הנ"ל צ"ל שרבנו אינו סובר הסברא

שכתב הבה"ל כדעת המ"א, ולכן כתב דהא דחייב במלקט שערות שחורות, זה רק אליבא דר' יהודה. וזה תואם את הסבור של הר"א בדרכיו רבנו. שהר"א כתב: ומאי דלא ציין רבנו על מאי דאיתא

וחייב על שתי שערות נראה בדיוק הוא משום דשם י"ל דצריך השערות ובה חייב אף לר"ש משום תלישה משום דמלקט במלקט

דמחייבין אף בשער א' דאי משום שצריך להשער ג"כ אינו חייב דהוי חצי שער וע"כ במלקט דחייב על שער א' הוא משום דמקפיד שלא יהי' השער הלבן בתוך השחורות ועי"ז שפיר כתב רבינו דסתם

כר' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה. הרי שגם הר"א ביאר

לחתוך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי בין לו בין לאחר: ג' (ד) המוחק דיו שעל הקלף או שעה שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות חייב. הג"ח: (ה) אסור לשנוי עונה. באר הגולה. ו' כ"ט ט"ז ע"ה.

ביאורי הגר"א

יבשה אפי' בכלי כו' ע"ש ושם ב' מדמי יבלת למפרמי ונפרמי פסק דכלי נין לו נין למפרמי: (ד) המוחק

ברכת אליהו

חותך ואם היתה יבשה חותכה אפי' בכלי שאין שבות במקדש כלל. וא"כ הו"ל לפסוק בענינו, דבכלי חייב חטאת, כמ"ש בסוגיא הג"ל דלמ"ד הא והא בלחה וכו', בכלי חייב חטאת. וזהו קושיית המ"מ על הרמב"ם, שפסק שבלחה בכלי שאסור ולא כתב שחייב.

ועוד הוכחה שביבולת לחה בכלי חייב, דבגמ' שם עמוד ב' מדרה יבלת לצפרניו. ששם איתא: כהן שעלתה בו יבלת חבירו חותכה לו בשיניו כשיניו אין בכלי לא חבירו אין איהו לא וכו'. והגמ' תולה דין זה במחלוקת ר"א וחכמים בנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו, דר"א מחייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות. ובצפרניו פסק הרמב"ם בהל' שבת פ"ט ה"ח, דבכלי בין לו בין לחבירו חייב, א"כ גם לגבי יבלת בכלי הו"ל לרמב"ם לפסוק דבלחה חייב. [וע"ל בהערה 1].

(ד) [בבא"ג סק"ז צ"י לברייתא בשבת ע"ה. ושם בעמוד ב' איתא: מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים חייב אמר רבי מנחם בר' יוסי וזה חומר במוחק מבכותב. וכתב הרא"ש שם פ"ז ס"ט: והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה. ומ"ש המחבר, "המוחק דיו כו' יש שעה כו' חייב, כ"ה] בתוספתא דשבת פ"ב ה"ז, והביאה הרא"ש שם פ"ז ס"ט. [שכתב שם בהמשך דבריו: ויראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפי' לכתוב כמה אותיות כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו. אחרי כתיב זה מתוך הסברה וגם מדרקט בברייתא מחק אות אחת ראיתי בתוספתא [פ"ב] וכת' בה נפלה דיו על ספר ומחקן שעה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב וטעמא לא בריר לן ו"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמאי ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה הלכך אפי' טשטוש דיו נמי והאי דנקט בברייתא מחק אות גדולה אידיד דתני כתב אות אחת גדולה, עכ"ל. ועמ"ש ע"ז בעולת שבת אות י' וברעית תורה].

(ה) דהוי פסיק ריש"י ואסור אף בדרבנן. [נדל החיוב מן התורה הוא דק במוחק על מנת לכתוב. אבל כאן — שמחק שלא ע"מ לכתוב — הוי רק איסור דרבנן, אפי"ה אסור כיון

בהל' שבת פ"ט ה"ח. וכתב המ"מ שם, שלפי הסוגיא דעירובין ק"א משמע דבלחה החותך בכלי חייב ע"כ. [נדל המ"מ: הכלי שכתב רבינו (רמב"ם) הוא מתמיה אצלי כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין נראה בביאור שהיבלת הלחה החותכה בכלי הדי הוא חותך צפרניו בכלי שהוא חייב וזה נ"ל כמוכרח שם ודברי רבינו צ"ע. ומ"ש המ"מ, "כי לפי הסוגיא וכו'", היינו דתני שם: חותך יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור (דאם מלאכה הוי הו"ל ואינו משנה מכמות שעושיין בחול — רש"י). ובגמ' שם: ורמינהו הרכיבו והבאתו (בפסח הבא בשבת קאמר הרכיבו על כתיפו כרה"ר או להביאו מחוץ לתחום — רש"י) וחתיכת יבלתו אין דוחין (קשיא סתמא אסתמא — רש"י) רבי אליעזר אומר דוחין ר' אליעזר ור' יוסי (בן) חנינא חד אמר הא והא בלחה ולא קשיא כאן ביד (הוי שבות ומותר) כאן בכלי (הא דפסחים בכלי דהוי אב מלאכה ולכן אסור אף במקדש) וחד אמר הא והא ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבישה (ואפ"ה אסרינן בכלי דשבות גדול הוא — תוס') ולמ"ד הא ביד הא בכלי מ"ט לא אמר הא בלחה הא ביבישה אמר לך יבישה אפי' בכלי נמי שרי מ"ט איפרכי איפרכא ולמ"ד הא בלחה והא ביבישה מ"ט לא אמר הא ביד הא בכלי אמר לך בכלי הא תנן אם בכלי כאן וכאן אסור (למה לי לאשמעינן בפסחים דאסור הא כבר שמעינן לה הכא ולמה ליה לתנא לסתמי' בתרי דוכתי — רש"י) וכו' מתיב רב יוסף אמר רבי אליעזר ק"ו ומה שחטיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שמשום שבות אינו דין שידחו את השבת (התם גבי פלוגתיהו תנינן לה בפ' אלו דברים פסחים ס"ב אלו שמשום שבות אלא ת"ק משום שבות קא אסר להו וסה"כ דלאו בשל מתיקמא — רש"י) אלא אמר רב יוסף הא והא ביד ושבות מקדש במקדש התירו שבות במקדש במדינה לא התירו (ומיהו מתני' ביבישה לא מוקמינן לה דא"כ אפי' בכלי שרי אלא בלחה וביד היינו טעמא דשרי דשבות הוא ובמקדש וכו' — רש"י). [והרמב"ם שפסק בעצמו בפ"א מהל' קרבן פסח ה"ח, כמ"ד הא והא בלחה ול"ק כאן ביד כאן בכלי כו' אמר לך יבישה אפי' בכלי כו'. ע"ש. וז"ל: שחיתת הפסח וכו' דוחין את השבת וכו' אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן קודם השבת ואם יכול לחתוך יבלתו בידו בשבת

חייב חטאת משום גזוז. ותי': ואפשר דס"ל עיקר כר"ש דסבר דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור וכל אלו מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא וכו'. עכ"ל. אבל רבנו היר' כתב כאן, שהמחבר סתם כדעת הרמב"ם כר"י — דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. ולכן אי' לתרץ כתי' העולת שבת — דהא שפטור בלחה משום, ור"ל עיקר כר"ש דסבר דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ולפיכך כס"ק הביא רבנו את קושיית המ"מ על הרמב"ם. וכפי מש"ל כונתו רבנו שקושי' זו היא גם על דברי המחבר.

ועל מ"ש המחבר, "אסור לחתוך יבלת וכו'", כתב המ"מ בסק"ג: החותך יבלת בכלי חייב אם היא לחה (מ"מ פ"ט דלא כרמב"ם) וכו'. ויתכן שכונת המ"מ לומר, דהא שכתב המחבר שרק אסור ולא חייב, לא מיירי בלחה. וכ"מ במשנה ברורה סק"ו. ודלא כמש"ל בשם

העולת שבת וברעית רבנו. ולענין חיוב על ב' שעות הבאנו לעיל דברי המ"מ בסק"א שכתב: ולמ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור מיירי שצריך לשער. ולפי"ז צ"כ הא דכתב המ"מ הג"ל, שבחותך יבלת לחה בכלי חייב, הלא גם שם למ"ד מלאכה שאינה לגופה פטור, צ"ל פטור. ודוחק הוא לומר, דמיירי שצריך לגוף היבלת. ועל עצם קושיית המ"מ על הרמב"ם, כתב בספר מגורה הטוהרה אות ב': ואפשר דהרמב"ם סובר דסוגיא דעירובין נדחה מכת סוגיא דפסחים כפ' אלו דברים דף ס"ח ולא פריך שם למאן דמוקי בכלי הא דומא דהרכבתו והבאתו קתני והיינו דהש"ס בפסחים סוכרת דגם בלחה ובכלי ליכא חיוב. ועיין גם כד"א סק"ג מ"ש על דברי הרמב"ם והמ"מ.

באר הגולה

ז מומת העם מימן
 ט"ג נשם א"ו.
 ח מר.
 ט שנת פ"ה.
 י טור נשם ר פון
 ומרדכי פ"ו דשנת
 והג"מ פ"ו וז"ל.
 כ נתינת שם מ"מ.
 ל שם ל"ג ואסור
 ליהא אף לאחי דעלוי
 שם כיון דליהם גדולי
 קדקע נ"י.
 מ רמז"ס פ"ט.
 נ רמז"ס נפ"י כ"א
 וכמנ ה"ה שיהא
 מהמקפחא פ"ב.
 ס טור והרמז"ס נפ"מ מהא דנחמ"ס נ"ד. ע רמז"ס נפ"מ כ"ג.

שכחוב עליה כמין אומיות אע"פ שאינו מכין רק לאלילה דהוי מוחק (מרדכי פרק כלל גדול): ד (ו) יש לזהר
 שלא לכתוב באצבעו במשקין על השולחן או באפר (ו) (אכל מותר לרשום נאור כמין אומיות) (מרומת
 העין פ"י פ"ג): ה ה מותר לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמיין לסימן שאין זה דבר
 המתקיים: ו ט חוט של תפירה שנפתח אסור למתחו: משום תופר: ז י (ח) אותם
 שמהדקים הכנדים סביב זרועותיהם ע"י החוט שמותחין אותו ומתהדק אסור למתחו אלא
 אם כן יהיו הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה ובעיגול: ח כ מוכין שנפלו מן הכסת
 מותר להחזירם אבל אסור ליתנם בתחלה בכסת: ט ל אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח
 שדומה למעמר וכן אסור לקבץ כל דבר (ט) במקום גידול: י ס המקבץ דבלה ועשה
 ממנה עיגול או שנקב תאנים והכנים החבל בהם עד שנתקבצו נוף אחד הר"י זה תולדת
 מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה: יא נ אע"פ שנותנים שומשמיין ואנווים לדבש לא יחבצם
 בידו: יב ס הנותן זרע פשתן או שומשמיין וכיוצא בהם במים חייב משום לש מפני
 שמתערבים ונתלים זה בזה: יג ע (י) אין שוברין החרס ואין קורעין הנייר מפני שהוא

ביאורי הג"א

מותר. טס ק"ג אלא מעשה כ"י משמע נא"ו דלפי פטור ע"פ
 וז"ל נפ"ה מותר כ"י וז"ל כ"י: (ח) אותם. ע'
 מוס' מ"מ א' ד"ה הא כ"י: (ט) במקום גידול.

ברכת אליהו

מסיק עלה התם אלא מעתה חזי אומנה וגמר ה"נ דמחייב
 ומסיק התם אב"י ורבא שנויי אחרייתו וי"ל דודאי טעמא
 דמאמן את ידו לא מהני דמשו"ה יתחייב חטאת אבל מ"מ
 שכות דרבנן הוא ולא תקשה אלא מעתה יהא אסור למיחזי
 אומנות ולגמור דיש לחלק בשכות דרבנן בין היכא דקעבד
 מעשה ובין היכא דלא קעבד מעשה מה שאין לחלק
 כדאורייתא וק"ל. אמנם נראה להביא ראיה בפשיטות מהא
 דאור זרוע דשרי אפי' לכתחילה דכתב וז"ל צריך לזהר שלא
 יכתוב אדם בשבת במשקין על השולחן וגם שלא ישרטט
 באצבעו כמו אותיות בשבת באפר נגוב או רבינו מפרש מ"ש
 קמן דווקא בעפר נגוב או במשקין שרישומו ניכר לפי שעה
 כה"ג אסור לכתחילה אבל באויר שאין רישומו ניכר א"צ
 לזהר דאל"כ משקים ואפי' נגוב למה ליה למינקט תיפוק ליה
 משום משיכת ידו לפי ציור האותיות, עכ"ל התה"ד. וז"ל
 בסעי' ה', שפסק המחבר: מותר לרשום בצפורן על הספר כמו
 שרושמיין לסימן שאין זה דבר המתקיים. וז"ל
 כאן — באויר — שמות. [מזה נראה דרבינו מפרש מ"ש
 בס"ה היינו אף לרשום אותיות דלא כמ"ש במ"א סק"ט דל"ד
 לס"ד בכותב במשקין דשם ניכר עכ"פ לפי שעה וכמ"ש
 בתה"ד הנ"ל דוקא בעפר נגוב שרישומו ניכר — ד"א].

(ח) עיין תוס' בשבת מח א ד"ה הא כ"י. [וז"ל התוס': אומר
 ר"י שאם נתקו חוטי הסרבל אם הנקב רחב ויכול להכניסם
 בלא טורח שרי כיון דתתיקי ובלבד שיתנם בענין זה שלא יראה
 לחוש שמה יתקע דבעניין שהוא רגילות לחקע ולקשור נראה
 דאסורין להתזיר וכו'. והוסיף הד"א: והיינו דכתב המחבר
 רחבים ומתוקנים].

(ט) דוקא ממש"ש כיו"ט לג ב ת"ד כ"י, ובלבד שלא יעשו
 ציבורין כ"י במאי כ"י ול"ס אלא משום דמיתוי כ"י אבל משום

כ"י או. מוספת' והעילה הראש"ש פ"ו ס"ט: (ה) אסור
 לשבור כ"י. דהוי פסיק רישא ולאסור אף מדרגת: (ו) יש
 לזהר. ק"ד ב' כ' נמשקין כ"י פטור אלא אסור: (ז) אבל

דהוי פסיק רישא. וראה מ"ש בענין פסיק ריש' באיסור דרבנן
 בסימן שי"ד ס"א ומש"ש בסק"א ובהערה 10 שם ובסימן
 ש"ב סי"ח ומש"ש בסק"י ועט"ו כאן סק"ב].

(ו) תנן בשבת קד ב: כתב במשקין במי פירות וכו' בכל דבר
 שאינו מתקיים פטור. וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור.
 כמש"ש ד א. [ונתב היתוספת שבת אות י"א: מל' זה משמע
 שאין בזה אלא זהירות בעלמא ובאמת היא משנה שלמה כתב
 במשקין כ"י פטור אבל אסור והיה אפשר לחלק בין כשכתב
 על הנייר או על השולחן שאין דרך כתיבה בכך אכן בא"י כתב
 בהדיא דצריך לזהר כ"י וכ"ה בב"י לכן נראה להגיה גם כאן
 צריך לזהר והלבוש השמיט דין זה וסמך על הא דכתב אח"כ
 דאסור לרשום בציפורן כמש"ל].

(ז) תנן בשבת קב ב: רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על
 הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה. ובגמ'
 שם ק א: מאי קעבד רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו מפני
 שמאמן את ידו קשו בה בני רחבה אלא מעתה חזא אומנתא
 בשבת וגמר הכי נמי דמחייב וכו'. ומגמ' זו יש הוכחה
 שבכה"ג אינו חייב. ואין הוכחה שיותר. אולם משמע באור
 זרוע הל' שבת סימן ע"ו מלאכת הכותב דאפי' פטור [כתב
 הד"א דצ"ל: מותר]. ע"ש [באור זרוע שכתב: צריך אדם
 לזהר שלא יכתוב במשקין ע"ג השולחן וגם שלא ישרוט
 באצבעו כמו אותיות בעפר נגוב. וכתב הד"א: מ' הא באויר
 מותר לכתחילה. וכ"כ גם התה"ד סימן ס"ג. בנידון זה: יראה
 דיש להוכיח דשרי אמנם אחד מהגדולים אשר שקבל מרביות
 דאסור ליה פירושו לו הטעם והאמר הוא הטעם לאיסור מפני
 שמאמן את ידיו בכך שיתרגלו במשיכת הציור כתיבת
 האותיות וה"ק תלמודא בפ' הבונה דסברי רבה ורב יוסף
 דחייבא דמכה בפטיש הוא משום דמאמן את ידיו וקשה דהא

אורח חיים, הלכות שבת שמא שמב

שנט

כמתקן כלי: יד פ המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הרי זה תולדת תופר וחייב וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוין לקלקל בלבד ה"ז תולדת קורע וחייב:

שמא היתר נדרים בשבת. וכו' ג' סעיפים

א מתירים נדרים בשבת אם הם לצורך השבת כגון שנדר שלא לאכול או שלא לשנות ב אע"פ שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת נ אבל הבעל יכול להפיר נדריו אשתו ד אפילו שאינם לצורך השבת מפני שאם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם: ב ה (א) מי שנשבע לעשות מלאכה פלונית עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשותו עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת ויש לו פתחים להתיר נדרו נשאלין אפילו בשבת: ג ו (ב) נהגו להתיר חרמי הקהל בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת (וע"ל ס"ס ט"ז):

שמב בין השמשות מותר לעשות דברים שאסרו חז"ל משום גזירה. וכו' סעיף אחד

א כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בין השמשות (וע"ל ס' רס"א וס"ס ט"ז) ב והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק כיצד מותר לו בין השמשות לעלות באילן

ביאורי הגר"א

שם ד"ה ושלל פיקסו:

שמא (א) מי שנשבע. כמו בהפירה נס"א: (ב) נהגו. ג"כ כניל דנחול א"ל להמקנן. שם:

דוקא ממ"ש ביו"ט ל"ג ב' מ"ד כו' ונלמד שלא יעש' ליטור' ס' נתתי כו' ול"פ אלא משום דמיחזי כו' אכל משום עימור לא דהוי כמו (קלירה) [קלירה]. ממ"ג וע' ר"ן שם נס"ס רי"ט: (י) אין ס' שם ל"ג ב' ושם י"ג ב' וערש"י

ברכת אליהו

דברו — לשון המשנה ברורה סק"ז. (ב) כניל בס"א לענין הפירה. והו"ה כאן דבחול א"א להתקבץ, ואילו לא יתירוהו בשבת לא יתאספו ביום אחר ונמצא שאין לו היתר לעולם וע"ז סמכו להתיר אפי' בשבת כעין הפרת נדרים שמפירין אותם בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת מן הטעם הזה שאם יעבור השבת שוב לא יוכל הבעל להפיר שאינו מפר אלא ביום שומעו — לשון הרשב"א בתשובה ח"ד סי' רצ"ו. והובאה באגור סימן תרמ"ט וכב"י כאן. וע"ל סי' ש"ז סי"ב בהג"ה ועמש"ש בסק"ג.

עימור לא דהוי כמו קצירה סמ"ג ועיין ר"ן שם בשם ריב"ש.² (י) תנן בביצה לב ב: אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח. [ובגמ' שם: מ"ט משום דקא מתקן מגא. ועיין בה"ל ד"ה אין שוברין]. ושם יג ב' וערש"י שם ד"ה ושלל פיקסו.²

שמא (א) כמו בהפירה בס"א ש, הבעל יכול להפיר נדריו אשתו אפי' שאינם לצורך השבת מפני שאם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם. [והו"ה כאן מותר להתיר נדרו, שאם לא יתירו לו היום את שבועתו יעבור על לא יחל

ח"ל הר"ן שם: ומ"מ מדלא אסרי' אלא משום דמחזי כמאן דמכניס למחר וליומא אחרינא ולא אסרינן ליה משום מעמר יש להביא רא' מה שאמר בשם הר"ר יצחק בן רבינו מאיר ז"ל דאינו חייב משום מעמר אלא כמלקט במקום שגדל שם. וכתב הד"א שבסוף סק"ס צ"ל מ"ש בכיאו"ר הגר"א סק"י: ושם יג ב' וערש"י שם ד"ה ושלל פיקסו. והיינו דאיתא בגמ' שם: איהו גרנן למעשר וכו' ושלל פקסו משיעמיד ערמה. וערש"י שם ד"ה ושלל פקסו. שכתב: כלומר ואם עד שלא פקסו העמיד ערמה מהן כמ"ל הו"ב אלא העמדת ערמה הו"א גמר מלאכה למעשר ולענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערמה מלאכה. ומ"ש רש"י ש, לענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערמה מלאכה, היינו משום שחייב עימור הוא רק במקום שהיו מחוברין אבל בביתו לא.

2 מ"ש המחבר, וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גידולו, האיסור הוא דוקא במקום גידולו. ממ"ש בביצה לג ב: ת"ך מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין ור' שמעון מתייר במאי קא מפלגי מר סבר מחזי דקא מכניף למחר וליומא אחרינא ומר סבר קדרתו מוכחת עליו. ובסמ"ג מל"ת ס"ה הל' שבת מלאכת מעמר כתב: מיהו כפרק המביא (מוכח) [מוכח] שאין עימור אלא בשלוקחן ממקום גידולן ומקבצין יחד כעין קמה קצורה שמעמר השיבולין כדתנן התם מגבב עצים מן החצר ומדליק. והוכחת הסמ"ג היא ששם לא פליגי חכמים ואוסרים, אלא משום דמחזי דקא מכניף. אבל משום עימור לא אסרינן. ומ"ש בכיאו"ר הגר"א, "קצירה" הוא ט"ס וצ"ל: קצורה. ולא כמ"ש הד"א שצ"ל: ולא הוי כמו קצירה. ומ"ש בכיאו"ר הגר"א, "ועיין ר"ן בשם ריב"ש, צ"ל: ריב"ם.

באר הגולה

ג עירובין ע"ס.

ד הרמב"ם ע"ס.

א טור וקמ"ג ונעל

התרומות מעובדל

לדרכו מפתחות וכו'

יעמוד ק"י וק"ד

ועיין נכ"י שפירס ג"כ

לדברי ר"מ בסכ"ד

ע"ד זה.

ב תפוזיל דנשנות

והאריך הנ"י בזה.

ג. רמב"ם סוף הלכות מאכלות אסורות.

או לשוט על פני המים להביא לזלזול או שופר ג וכן מוריד מהאילן או מוציא מהכרמלית עירוב שעשה ד וכן אם היה טרוד ונחפז לדבר שהוא משום שבות מותר בין השמשות וממנעם זה מותר לומר בין השמשות לכותי להדליק לו נר בשבת:

שמג דיני קטן בשבת. ובו סעיף אחד

א א (א) קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו ב (ב) אבל אביו מצווה לגעור בו ולהפרישו ג (ג) (מאסור דאורייתא) ג (ד) ולהאכילו בידים אסור אפילו דברים שאסורים מדברי

ביאורי הגר"א

נדברי הרמב"ם וכמ"ש בהג"ה וי"א שלא כו':
(ג) מאסור. דוקא כמ"ש פ"ח ז' ת"ר מיוקוס ט' ולא מצינו זהו מיוק. ר"ן ודוקא לזורך מיוק. ט"ס:

שמג (א) קטן ט'. דר"פ ור"י ענדו עובדל ושם קי"ג
א' ונפ' הניקין וליכול קטן לזלזול ט' וש"מ: (ב) אבל
אביו כו'. דלף למנוח חייב כמ"ש יומא פ"ג א' ונ"י פ"י ק

ברכת אליהו

(ב) דאף לחנכו חייב, כמ"ש ביומא פב א, שהאב חייב לחנך את בנו להתענות ביוהכ"פ לשעות. [והוסיף הר"א: וכ"ש לאפרושי מאסור נבלות שאפשר להם בהיתר]. וב"י פירש כן בדברי הרמב"ם. וז"ל הב"י בדעת הרמב"ם: דכי אמרינן קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו בהגיע לחינוך נמי היא אבל אביו מצווה להפרישו כשם שהוא מצווה לחנכו במצוות עשה, עכ"ל. ולפיכך כתב כאן המחבר, שרק אביו מצווה לגעור בו ולהפרישו. וכמ"ש בהג"ה: וי"א (שלא) [נדלא] שייך חינוך לבית דין אלא לאב בלבד. [ועמ"ש בסק"ח].
(ג) דוקא כמ"ש ע"כ ב' ת"ר חינוקת כו' ולא מצינו בהו חינוך ר"ן ודוקא לצורך חינוך שם?
(ד) [מ"ש המחבר ש', להאכילו בידים אסור וכו'], היינו אפי'

שמג (א) הגמ' ביבמות ק"ג ב קיד א דנה, בקטן האוכל נבלות אי ב"ד מצווין להפרישו. ופסק המחבר ד. קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, משום דר' פדת ור' יצחק בר ביסנא עבדו עובדא. דאיתא שם: רב יצחק בר ביסנא איירכו ליה מפתחי דבי מרשא ברה"י בשבתא אתא לקמיה דרבי פדת א"ל זיל דבר טלי וטליא (הנהג חינוקות זכרים ונקבות — רש"י) ולטיילי להם (ישחקו שם — רש"י) דאי משכחי להו מייתי להו אלמא קסבר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו וכו'. ושם ק"ג א ובפ' הניקין גיטין נה א דנה הגמ' בענין חרש אוכל תרומה. ומקשה הגמ': וליכול קטן אוכל נבלות הוא וכו'. הרי דסחמא דגמ' דקטן שאוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. וכן הוא בש"מ [וע"ל סק"ח].

מדאורייתא ניהו היכי שרי. הרי שהר"ן הוכיח ממש"ש ע"כ, שלא חייבים לחנך קטנים באיסורים דרבנן. וזהו כוונת רבנו. שכתב בריש דכ"ד: דוקא כמ"ש ע"כ ב' ת"ר חינוקות כו' ולא מצינו בהו חינוך. ועל מ"ש רבנו מהר"ן. ודוקא לצורך חינוך, כתב הר"א: ומדברי רבינו משמע דבאין לחינוך צורך כגון באפשר בהיתר מחוץ ג"כ להפרישו אף אם אוכל מעצמו אמנם מהר"ן שם ריש יומא משמע דוקא לענין להאכילו בידים בעינן צורך חינוך דרבנן וכן מוכרח מדברי המחבר שכתב ולהאכילו בידים אסור כדברים האסורים מדרבנן ע"כ מיידי באין לחינוך צורך כמ"ש בר"ן ואפי' כ' דוקא להאכילו בידים לכן נראה דגם רבינו דכ' ודוקא כו' קאי אלהאכילו בידים.

ובסק"ד הוכיח רבנו מגמ' דשבת צ כ' ש'. להאכילו בידים אסור אפי' דברים שאסורים מדברי סופרים. וכתב ע"ז הר"א שם: והא דאיתא בר"ן דמותו במדי דרבנן להאכיל לחינוך היינו דוקא בסעיף הקטן וא"א בענין אחר כגון סיכה ורחיצה ביוהכ"פ וכמ"ש בסעיף הקודם ועיין במל"מ פ"ז מהל' מאכלות אסורות שהאריך בזה ולפ"מ ש' בר"ן ה"ל דדוקא לצורך חינוך יש ליישב ע"ש. ולכאורה קשה הרי כאן לא מיידי לענין להאכילו בידים, אי"ל למה כתב רבנו כאן שרק לצורך של חינוך מותר.

ובכדי ליישב זאת, נקדים שהט"ז בסק"א, והמ"א בסק"ב ושאר אחרונים כתבו, שגם באיסור דרבנן חייב האב להפריש את בנו. וא"כ קשה למה כת' המחבר כמ"ש. מאסור דאורייתא. ובכדי לתרץ זאת כתב רבנו בסק"ג: דוקא לצורך חינוך. וכונתו דאמנם גם באיסורא דרבנן חייב האב להפריש את בנו. אלא דבאיסורא דרבנן יש לפעמים שאינו צריך להפרישו — כאשר זה לצורך חינוך. ולא רק שאינו צריך להפרישו אלא שאף מותר לתת לו בידים. וכן מוכח מדברי

1 כוונת רבנו לומר, שם"ש בהג"ה, וי"א, הוא לא דעה החולקת על המחבר, אלא היא דעת המחבר כאן. וכ"כ המשנה ברורה כס"ק. וגם בספר מגוריה הטהורה בקני המנורה אות ה' פירש כן. בדעת הי"א אלו. ועפ"י כתב שם: צ"ע דלמה כתב זה דהא זה היא דעת המחבר ומאחר שכתבו המחבר למה חזר וכו' וכו' ואפשר דכתב כן ולא נטעה לפרש דברי המחבר כמ"ש זקני הב"ה בכוונת הרמב"ם דאיידי בקטן שלא הגיע לחינוך ולהכי אין הב"ד מצווין להפרישו ומ"מ מצוה באביו לגעור בו אבל בהגיע לחינוך גם הב"ד מצווין להפרישו לכן כ' כאן דלעולם ליכא חינוך בב"ד כלל ועל"ז צ"ע דהוי ל' לפרש כן דברי המחבר ולא לכתוב בלשון י"א כאילו הוא דבר חדש שלא נזכר עדיין.

2 איתא ביבמות ע"כ ב' ת"ר חינוקות מותרין בכולם (אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה — רש"י) חוץ מנעילת הסנדל וכו'. והר"ן שם בריש פ' ה"כ"פ הביא דעת הסוכרים שגם איסור רחיצה וסיכה הן מן הותרה. וכתב ע"ז: דלא מיחזירא וא"א מדאורייתא היכי שרי וזאת כתיב לא התנינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולים לרחצן ולסוכן וכמו שנפטר עלה דההיא בס"ד והא הני דא"י לתענוג עבדי להו וא"י מנעין הני מנייהו חד יומא לא מסחבני וא"י מדאורייתא היכי שרי וזאת כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסקי ותני התנינוקות מותרין ולא אשכחינן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחנן בתענית שממע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולן ואפי' ע"י גדולים ובשלמא אי דרבנן ניהו שפיר שכל שהוא לצרכו של חינוך א"ע"פ שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור מדרבנן ואפי' בידים וכדמכוח בפרק יוצא דופן (מו ב) גבי קטנה שנזרזה בעלה מפר לה וכו' וכתבתי בפרק בתרא דר"ה בס"ד אלא אי אמרת

ברכת אליהו

אוכלין וחיים בכגורגת — רש"י וכו' ר' יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא לא שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו. ובגמ' שם: ותיק סבר לא (תבט טמא לא מצניע' ליה לקטן לשחוק — רש"י) מאי טעמא דילמא אכיל ליה (ופירש"י):

יכול לבוא לידי סכנה. וכמ"ש המחבר בסמ"ק תרס"ז ס"ב: קטן שהוא פחות מכן ט' א"כ מצניעין אותו ביום הכפורים כדי שלא יבא לידי סכנה. ולכן לא שייך לומר. שיהי' אסור לגדול להאכילו מחמת. להזהיר גדולים על הקטנים. דהרי מצווה להאכילם, וכמו שמצווה להאכיל חולה גדול. אבל בענין רחצה הוכיח שם הר"ן, ולא ה"י סכנה — אם לא ירחצו יום אחד. ומוזה הוכיח הר"ן. שאסור רחיצה ביהכ"פ הוא רק דרבנן, שאם ה"י אסור רחיצה וסיכה מן התורה, היה אסור לגדול לרחצו ולסוכו. וכנ"ל. אולם שם ע"כ הוזכר הר"ן גם לענין אכילה. שלכן מותר לגדול להאכיל לקטנים משום דה"י רביתיהו. ולכאורה קשה ה"י הר"ן כתב בריש פרק יוהכ"פ הג"ל, שגם אכילה וסיכה ה"י רביתיהו, ואפ"ה כתב בריש פרק יוהכ"פ, שאם רחיצה וסיכה ה"י אסורים מן התורה, ה"י אסור לגדול לרחצו ולסוכו. וא"כ קשה למה כתב הר"ן, שלכן מותר להאכילם ולהשקותם משום דהיינו רביתיהו, הרי מוכח מדבריו בריש פרק יוהכ"פ שבאסור דאורייתא לא מהני רביתיהו. ואין לומר שלכן מותר, מפני שזה לא רק רביתיהו אלא שמונע סכנה, דהרי הר"ן כלל את זה עם רביתיהו של רחיצה וסיכה. ומ' דמיי' באכילה דרביתיהו, ולא באכילה שמונעת סכנה. [א"כ דאית' בתקנת שלמה על שריע אור"ח סי' תר"א ס"א, שגם הוא הקשה כעין הג"ל על הר"ן. ועמ"ש"ש בזה]. ולכן נראה לומר שכוונת הר"ן כאן לא לגבי אכילה הראשונה של תינוק פחות מכן ט', שבה לא ה"י רק רביתיהו, אלא ה"י זו סכנה או לא יאכל, וכנ"ל. אלא מיי' באכילה שאינה מונעת סכנה, והיינו אחרי שהקטן אכל אכילה שמונעת סכנה. ואפ"י אם לא ימשיך לאכול, לא תהי' לו סכנה. ולפ"ש לדעת רש"י, אכילה כזו היא רק אסור דרבנן. וע"ז כתב הר"ן שהתירו הוא משום דה"י רביתיהו. ושפיר כלל הר"ן אכילה ושתי' כזו שהיא מדרבנן, עם סיכה ורחיצה — שלדעת הר"ן הוא מדרבנן.

ואמנם אין הוכחה מפורשת מהגמ' הג"ל שגם אכילה ושתי' נוספת מותר לגדול להאכילם. אבל היות הדגמ' לא מחלקת, מ' שבכל אכילה מותר להאכילם — אפי' אכילה שאינה מונעת סכנה [ועי' להלן]. וז"ל מדברי הטור כפי תוס'ו: שכתב: ומותר להאכילן בידים. ולא חילק בין אכילה לאכילה. וגם הרמ"א שם ס"א הביא דין זה, ולא כתב שזה רק באכילה ראשונה שמונעת סכנה. ועל דברי הטור כתב ה"י, שהמקור לדין זה הוא מהך דיומא הג"ל. הרי שגלמוד למג' זו, שגם אכילה מונעת סכנה מותר לגדול להאכילם.

ורבנו הלל בסק"ז הביא בשם הרשב"א הוכחה. שמותר להאכיל לקטן בידים ביהכ"פ, מיומא ע"ז. ב. גזירי על שמאי הזקן להאכילו לקטן ביהכ"פ בידים, וכמבואר בפנים שם. ולעיל הכאנו שהב"י בס' תרס"ז — על ג' מש' הטור: ומותר להאכילם בידים — הביא שהמקור לדין זה הוא מש"ש ע"כ. דאית' שם: תינוקות מותרין ככולן (אכילה ושתי' ורחיצה וסיכה — רש"י) חוץ מנעילת הסנדל. והגמ' אומרת שם, ד. מותרין לכתחלה קטני'. ופירש"י: שאם בא לימנ' אומרים לו האכילה ורחוץ אותו. ומסיק הגמ' שטעם החילוק הוא, ונעילת הסנדל. ודלא כרביתיהו גזרו בהו רבנן הנך (אכילה, שתי' רחיצה וסיכה) דרביתיהו הוא לא גזרו בהו רבנן. ומוזה הוכיח הב"י, שמוותרים גדולים להאכילם ולהשקותם. ויש להעיר למג' הב"י לא ה"י אכילה מגמ' שם ע"כ — והבבא בתרבי רבנו הלל בסק"ז, וכנ"ל — שגזרו על שמאי להאכיל לקטן בידים. אולם עפ"י מ"ש לעיל — שיש הבדל בין אכילה ראשונה של תינוק שמונעת סכנה לבין אכילה שני' — נראה את דברי' לא הביא הוכחה לדין שמותר להאכיל לקטן בידים מהך ד"ע"ז ב. הג"ל. זה מפני ששם בגמ' לא מפורש דמיי' באכילה שניה. ויש מקום לומר דהא שהכריזו לשמאי הזקן להאכיל לקטן, היינו באכילה ראשונה שמונעת סכנה. ואין הוכחה מזה שמותר להאכיל לקטן בידים ביהכ"פ גם אכילה שני'. ולכן כתב הב"י שהוכחת הטור היא מהך

לכל אדם. וכמ"ש המשנה ברורה בסק"ד בשם אחרונים. והוכחה לדין זה מהא' דתנן בשבת ע"כ: המוציא וכו' חגב חי טהור כל שהוא (שמצניעין אותו לשחוק בו כדמפרש רבי יהודה בספא דמתני' — רש"י) מת כגורגת (הרי הוא כשאר

המשנה ברורה סק"ג, שזוהי כוונת רבנו. והר"ן שם ע"כ בכתב — על הא דת"י תינוקות מותרין וכו' —

מוכח בגמ' שמוותרים גדולים להאכילן ולהשקותם ולהרחיצם ולסוכם משום דבכל ה"י רביתיהו דתינוקות גינהו דאמר אביי רבית' דינוקא חמימי ומשתי' לא גזרי בהו רבנן אבל נעילת הסנדל לאו רביתיהו וגזרי ביה רבנן. וקשה, שבדברי הר"ן בריש יומא הג"ל כתוב, שלכן מותר לרחוץ ולסוך את הקטן, מפני שזה רק אסור דרבנן, ולכן מותר לצורך קטן. ואילו כאן הוזכר הר"ן, שלכן מותרין גדולים להאכילן ולהשקותם, משום דהו' רביתיהו. וזה לכאורה סותר למ"ש הר"ן בריש פ' יוהכ"פ הג"ל, שרק באסור דרבנן מאכילין אותו כשהו צורך הקטן.

ולעיל סימן רע"ז הערה 1 כתבנו, שיש להבדיל בין, צרכו של תינוק — לרביתיהו. ולפי"ז אפ"ל שמ"ש הר"ן כאן, שלכן מותרים גדולים להאכילם ולהשקותם בידים אף שהו אסור דאורייתא, היינו מפני שזה לא רק, צרכו של תינוק — אלא גם, רביתיהו. ובכזה"ג מותר להאכילם ולהשקותם, אע"פ שאסור אכילה ושתי' ביהכ"פ הוא מן התורה. ומ"ש הר"ן בריש יומא, שאף שזה לצורך קטן מותר רק כשהו אסור דרבנן, היינו כשהו רביתיהו, ורק, צרכו של תינוק. ובכזה"ג מותר רק באסור דרבנן ולא דאורייתא.

אבל עדיין קשה, שהר"ן שם ע"כ, הוזכר גם שלכן מותר לרחצו ולסוכם, משום דכל ה"י רביתיהו דתינוקות גינהו. וזה סותר למש"ל שרחיצה וסיכה זה רק לצורך של תינוק ולא רביתיהו. וצ"ל שמ"ש הר"ן — שלכן מותר לרחצו ולסוכם משום דהו' רביתיהו — אין כוונתו דהרי רביתיהו כמו אכילה ושתי', אלא כוונתו דה"י צרכו של תינוק. ואמנם הר"ן כלל גם את הר"ן שמוותרים גדולים להאכילם ולהשקותם בידים ה"י לרחצו — דהו' רביתיהו. אבל צ"ל דלאו בחיזה מחמת גינהו. שהרי לענין אכילה ושתי' הקטנים מתענים רק, לשעוה. אבל חוץ מהשעוה הללו, מאכילין ומשקין אותם — אף שהו אסור דאורייתא — משום דה"י רביתיהו ממש. ולענין רחיצה וסיכה — שזה לא רביתיהו ממש — הטעם הוא כמ"ש הר"ן בריש יומא הג"ל, שמרחיצין אותם מפני שזה אסור דרבנן. דאילו היה אסור דאורייתא, לא ה"י מרחיצין וסוכין אותם, וכמ"ש הר"ן שם ד. א"י מנעין ה"י מנייהו חד יומא לא מסתכין וכו'.

ויותר נראה ליישב הסתירה הג"ל בדברי הר"ן, עפ"י דברי הערוך לנר בכריתות י"ח. שכתב שם: יש לחקור בחולה מסוכן והוצרך לאכול יותר מכתובת ביהכ"פ אם אח"כ מותר לאכול ביהכ"פ זה אפי' אין כאן סכנה עוד אי נימא כיון שא"ש שייך בו עוד תענוא ואנשי' ותינוק' ומשאל כבד אינו מנעוה א"כ אין עליו עוד חיוב עניו יוהכ"פ וכו'. ובסוף דבריו שם הביא הוכחה מדברי רש"י ותוס' ר"ה כ"א א. ר"אפי' אכלו כבר מל' מקום יש חיוב כרת כשיאכלו עוד. דאיתא בגמ' שם, ששלי אכילתו בכלל כ"ח חשיר, ורואה אותם אוכלים. ואמר לבניי בבל, שבא"י עיבור את החודש היום יוהכ"פ. ואמר לו: אסור. ופירש"י דהיינו שאסור לו שיעיד על זה. ונקבל עלינו לו אנלל. ולוי ענה להם שלא יעיד, מפני שהוא לא שמע מפי ביד' "מקדוש". ומסיקים התוס' שם ב"ה לו: ואין מעידים עד שישמע מב"ד מקדוש וכו'. והקשו ע"ז התוס': והיאך יניחם לאכול ויש כאן דאי אסור כרת דאורייתא. וכתב הערוך לנר, שמדברי רש"י ותוס' מ', דאפילו אכלו כבר, יש חיוב כרת כשיאכלו עוד. אולם רש"י לא הוזכר, שאם יאכלו עוד יש חיוב כרת. ואפ"ל בדעת רש"י, שאמנם אין חיוב כרת כשיאכלו עוד, אבל איכא אסור דרבנן. ולפי"ז מיושבים דברי הר"ן, שהר"ן בריש פרק יוהכ"פ הג"ל הוכיח, שרחיצה וסיכה אסורים רק מדרבנן, שאם היו אסורים מן התורה, לא ה"י מותר לגדול לרחוץ ולסוך קטנים. וכתבנו לעיל שקשה הרי מוכח משם ע"כ, שמותר לגדול גם להאכיל לקטנים, וכמ"ש רבנו הלל בסק"ז. והרי אכילה אסור מן התורה, וא"כ א"י מותר לגדול להאכילם. אולם אפ"ל, שהרי אם קטן פחות מכן ט' יצום כל היום

סופרים (ה) וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד (ו) ואפילו בדברים שהם משום שבות.

ביאורי הגר"א

ואוקמינן נטעל דרננן ולא איתא הרי חזי לקטנים וכמ"ש דמשום הלי טעמא מערננן לגדול צוה"כ וכו' דמס' נר"ה ל"ג א' קד"ה תניא כו' אלל דרשנא כ' דלדננן מותר כין

ברכת אליהו

סובר שקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. והמשך לשון הגמ' שם: לימא מסייע ליה לא יאמר אדם לחינוק הבא לי מפתח (דרך רה"ר בשבת — רש"י) הבא לי חותם אלא מניחו תולש מניחו זורק אמר אב"י תולש בעציץ שאינו נקוב זורק בכרמלית דרבנן. ומדחגיגא ברישא שם ש"ל לא יאמר אדם לחינוק הבא לי וכו'. מוכח מכאן שאסור להרגיל לקטן בחילול שבת.

ומ"ש המחבר „ואפי' בדברים שהם משום שבות“ הוא כמ"ש בגמ' תולש בעציץ נקוב [צ"ל: שאינו נקוב] ופ"ג

(ד) ולהאכילו. שנת נ' ומ"ק כו' א"ה כו':
(ה) וכן. ינמות שם: (ו) ואפילו דברים כו'.
כמ"ש חולש בעציץ נקוב [ונפ"ג] [ונפ"ג] דעירובין אלל לא נטעל

ואפי' למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו מודה הוא דלא יחבינן ליה בידים) אי הכי טהור נמי וכו' וקעבר משום כל תשקצו את נפשתיכם (ויקרא יא, מג) (חי נמי דילמא אכיל ליה ואי משום דאין בו איסור אבר מן החי דחגב אין טעון שחיטה אית כיה מיהא משום כל תשקצו — רש"י) וכו'. והרי האיסור שכל כל תשקצו בדבר שאדם קץ הוא רק מדרבנן. ואפי' מקשה הגמ' „טהור נמי“ הרי שבדבר דרבנן, אסור להאכיל לקטן בידים².
(הו) בסק"א הבאנו דברי הגמ' ביבמות קיד א, שר' פדת

דיומא עב ב. ששם הגמ' אומרת, שרק בנעילת הסנדל גזור רבנן. ומדאמרה הגמ' שרק בנעילת הסנדל גזור רבנן, מ' דחוק מנעילת הסנדל. דהיינו אכילה כו' — כולל אכילה שניה — וי"ל רבנן, ומותר להאכילם בידים, וזהו שסתם הטור שם וכתב: ומותר להאכילם בידים. ולא כתב שרק אכילה ראשונה המונעת סכנה מותרת.

ולעיל הבאנו דברי רבנו להלן בסק"ו שהביא שהרשב"א הוכיח מהך דיומא עב ב. דמותר להאכיל לקטן ביוהכ"פ בידים, ולא חיישינן דילמא אתי למיסור. ולכאורה קשה למה לא הביא הרשב"א הוכחה מהך דיומא עב ב הגמ' וכמ"ל מדברי הב"י. וי"ל דהרשב"א סובר דמשם עב ב אין הוכחה שבאיסור דרבנן מאכילין בידים — מהא שהגמ' אומרת דלא גזור באכילה, משום דהוי רבייתיהו — דאפ"ל דכוונת הגמ' היא רק על אכילה ראשונה — דהוי רבייתיהו. ולא כמ"ל בדברי הב"י. שיש משם הוכחה גם על אכילה שניה. אבל משם עב ב דאיתא סתם שגזרו להאכיל לקטן, ולא נקטה הגמ' שזה רק באכילה ראשונה — משום דהוי רבייתיהו כמ"ש עב ב. סובר הרשב"א שמוכח משם שאף באכילה שניה — שכפי מ"ל הוי איסור דרבנן — אין איסור להאכיל לקטן בידים. אבל כמ"ל בדברי הב"י שמשם עב ב אין הוכחה על אכילה שניה. ובהו ניהא גם שבס"י תרס"ז סק"ג — על מ"ש הרמ"א „להאכילן אפי' בידים שרי“ — רמז רבנו שההוכחה היא מיומא עב ב הגמ', ולא הזכיר מהך דעם עב ב.

ובנוגע לדברי רבנו בסיומן תרס"ז הנ"ל, אפ"ל גם בדרך אחרת, שזה ניהא גם לפי מ"ל בדעת הב"י שמשם עב ב אין הוכחה על אכילה שני'. וזה היות והרמ"א לא כתב להדיא שמותר להאכילן אכילה שני', לכן הסתפק רבנו בהוכחה משם עב ב. על עיקר הדין שמאכילין אותו בידים. אבל י"ל שגם רבנו סובר שגם לגבי אכילה שני' ישנה הוכחה משם עב ב. שמותר. והא דלא ציין רבנו לשם עב ב. הוא מפני שסמך על דברי באה"ט שם בסק"א, שכבר ציין רבנו זו. וכל זה בנוגע לדברי רבנו בס"י תרס"ז. אבל לפי מ"ש, מדכרי רבנו ב בסיומן זה מוכח שלא סובר כדעת הב"י. וכנ"ל.

ולעיל כתבנו שדברי הר"ן מיושבים עפ"י דעת רש"י — שעל אכילה שני' ביוהכ"פ אין חיוב כרת, ויש רק איסור דרבנן. ויש מקום לומר שאפי' אם נאמר כמ"ש הערוך לנר הגיל בדעת חוס' — שאף אם אכלו כבר ביוהכ"פ יש חיוב כרת על אכילה נוספת שאוכל באותו יום, מיושבים דברי הר"ן. והיינו דלענין להאכיל התניוק קיימת מעין הסברא — שנקטנו בדעת רש"י — שאכילה שני' לא יקראת שמאכילין אותו איסור דאורייתא. כי רק בגדול — שמחייב לצום כל היום — אין האכילה הראשונה שאכל באיסור, מפקיעה ממנו איסור של אכילה שניה ביוהכ"פ. ולכן חייב כרת, אף על האכילה השניה. אבל בקטן — שמחנכים אותו רק לשעות — לא שייך לומר שאם אחד מאכילו בתוך השעות שהוא צריך לחנוכו, דמקרי שמאכילו דבר שאסור מן התורה, שהרי קטן לא רק שאינו חייב לצום ביוהכ"פ, אלא שמחויבים להאכילו אחר ג' או ד' שעות.

ולכן אין על אכילתו שום איסור, ורק יש מצוה כעלמא על אכיו לחנוכו. וכעין זה כתב בשער הציון בס"י תרס"ז סק"ט. ואפי' אי נאמר דלא בדברי שער הציון ונאמר בדברי המ"א שם סק"ב — והביאו המשנה ברורה שם סק"ו והשער הציון שם — שם מדבריו שאכילת קטן תוך השעות מקרי שמאכילו דבר שאסור מן התורה, זה רק אם מאכילו תוך ג' שעות. אבל אכילה שניה לאחר ג' שעות גם המ"א יורה, שלא מקרי שמאכילים אותו דבר שאסור מן התורה. זה מהאחר שחכמים אמרו, שקטן לא צריך לצום אחר השעות הללו, לכן אף באכילה שניה לא מקרי שמאכיל אותו דבר שאסור מן התורה, ולאכילה כזו התכוון הר"ן כמה שכלל שמותר להאכילם ולהשקותם, מפני דהוי רבייתיהו. וסובר הר"ן דמדלא חילקו בין אכילה ראשונה לשניה, מ' דלאחר שעות אלו, מותר להאכיל לקטנים אף אכילה שניה.

אחרי כתיב כל הנ"ל, ראיתי בספר תורת שבת אות ז' שכתב: ומ"ש הר"ן שם בד"ה ת"ר החינוקות שמתירים הגדולים להאכילם ולהשקותם ולהרחינם ולסוכם משום דכל הנו רבייתיהו דחנינותם נינהו זה אינו קאי רק ארחיצה וסוכה כדמוכח בימא דף עח ודחטעס דשתי אלה מותרים מפני שאינם אלא מדרבנן ולהכי אע"פ שאין סכנה אם מנעם חד יומא מ"מ שרי משום דהוי רבייתיהו דחנינותם אבל טעם ההיתר להאכילם ולהשקותם הוא מפני הסכנה וכל זה מפורש ומוכח בדברי הר"ן דר"ס יום הכיפורים, עכ"ל. אבל כמובן שקשה מאד לומר כן בדברי הר"ן — שם"ש הר"ן ההיתר משום דהוי רבייתיהו קאי על רחיצה וסוכה, בו בזמן שהר"ן מזכיר בהדיא שמותר גם להאכילם ולהשקותם.

ובירש דהרהו זו הבאנו קושיית הר"ן, שאם נאמר שרחיצה וסוכה אסורים מתהורה, מאי טעמא היתיר לרחוץ ולסוך. הרי אסור למיספי לוי' איסור דאורייתא בידים. וראיתי כעת בירחון מוריה מחורש אילול תשמ"ב גליון ט', (קכט קל) ששם הביאו דברי החת"ס על סוגיא דחצי שיעור, וכתב שם על קושית הר"ן הנ"ל דלק"מ. וזה עפ"י מה שהקדים שם לומר, שאף אי נאמר דשאר עניינים הם מדאורייתא, היינו, שהתורה הוסיפה שבייתה על שביית האכילה ומסור לחכמים. ולפי"ז כתב קושיית הר"ן „לק"מ לעני' כיון דהתורה הוסיפה שבות על שביית אכילה ושותי, וקטן אין מענין אותו ביום הכיפורים מדינא דאורייתא מפני הסכנה, וכיון דמספיק לבידים עיקר השבייתה איך יחול עליו איסור שבייתה הטפילה לעיקר“. והמהדיר שם הביא, שכ"כ החת"ס בחידושי לסוגיא דקטן אוכל נבלות, העתקת הגר"ש דייטש ז"ל.

בכנסים הבאנו דברי הגמ' ביבמות קיד א, ששם הגמ' מביאה בהכריתא: לא יאמר אדם לחינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם אלא מניחו תולש מניחו זורק. ואב"י מוקי הא דתניא „תולש“, מיידי בעציץ שאינו נקוב שאיסורו דרבנן. ומדאמרין רק מניחו „תולש“, מ' שרק מניחו — שהתניק עושה בעצמו, אבל לא שהגדול ירגיל אותו כזה. ובכנסים הבאנו דברי אב"י שם דמקום מאי תניא „מניחו זורק“ היינו בכרמלית דרבנן. א"כ גם מ. מניחו זורק מוכח שאסור

ביאורי הגר"א

אלא דכר שלונך הגדול ממ"ש נפס"ג דעירובין דלמי למסרך ולכאורה קשה הא מאכלין אותו ניה"כ כמ"ש נפ"ח דיומא וגו' עליו להאכל כי' אלא כנ"ל ומ"ש מטבל לא דמי דסם

ללא קיימא מי' דינמות שם וזוהי אחי שפי' הוה דר"ה מאן קטן כו' וכפי' תוס' ור"ה מדלמרינן נפ' חולין וליתן למיתק ישראל ופ"ג ע"ג דמשנינן שם דלמי למסרך זה לא שייך

ברכת אליהו

נקוב. שאיסורו הוא מדרבנן. והא דתניא, "זורק" מיירי בכרמלית דרבנן. וזוהי הוכחה לעיל שאסור להרגיל קטן אפי' בדברים שהם משום שבות. והרשב"א שם חולק ע"ז, וסובר שבאיסור דרבנן מותר. והא דמוקים לה אביי בעצין שאינו נקוב ובכרמלית דרבנן, הוא בכדי שלא תהי' סיעתא למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. אבל לדין — דקיי"ל שקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו אפי' באיסורא דאורייתא — הא דתניא, "מניחו תולש", מיירי אפי' בתולש במחובר ממש — שהוא איסור דאורייתא. וגם אפי' דתניא, "זורק", היינו בדה"ד — שהוא איסור דאורייתא. ואפי' מניחו תולש מניחו זורק", משום דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. והיות דברייתא מיירי באיסור דאורייתא, אין הוכחה מהא דתניא שם לא יאמר וכו', שאסור להרגיל קטן אף באיסורין דרבנן, או בדברים שהם משום שבות. וזוהי אחי שפיר הוה דר"ה כאן בקטן כו' וכפי' תוס'.

הא ליתא דיש לחלק דע"פ כיון דראוי לקטן שוב אין חיוב שיאכל הקטן מזה.

אולם תירוצו של הד"א צ"כ, שאם היינו אומרים שאפשר לערוב באיסור דרבנן, כאשר הקטן יכול לאכול את זה, היה אפ"ל כתיירו צ"ל של הד"א ד. כיון דראוי לקטן שוב אין חיוב שיאכל מזה. אבל לפמ"ל שאפשר לערוב רק כאשר הגדול יכול לתת לו את זה, לא שייך לומר שזה מיקר ראי לקטן, שהרי למעשה אסור לגדול לתת לקטן לאכול מטבל, משום דאחי למסרך. וצ"ע.

ובמרכבת המשנה — הביאו בספר מנורה הטהורה בקני המנורה אות ג' — הקשה שאין הוכחה מכאן שאסור להאכיל לקטן איסור דרבנן. דטבטל אסור לאכול מטבל. וזוהי הוכחה אחר והוא דאסור לגדול להנות מטבל של כליו ואכילתו הקטן הוא הכוללות. ואין הוכחה מזה, שאסור להאכיל לקטן איסורים אחרים דרבנן. וגם

בישועות יעקב אות ד' כתב דכרי המרכבת המשנה הנ"ל. ובמנורה הטהורה שם כתב על קושית המרכבת המשנה הנ"ל: אבל ראיתי את דברי הרשב"א נפ"ב כמה מדליקין דכתב להדיא דטבל טהור שרי גם בהנאה של כליו דכיון דיש בו אכילה ממילא אמרינן דרחמנא לא אסרה כי אם אכילה ולא הנאה ובטבל דרבנן י"ל דשרי לכ"ע וגם י"ל דאין זה הנאה כיון דלא צריך רק לערוב ואין מערבין אלא לערב מצוה ומצוה לאו ליהנות נהנה ובמסקין בפרק בכל מערבין דף ל"ב. ע"כ. ולדעת חר"ה הביא בשם תשו' מהר"א חלק א"ח סימן פ"ו. "והרשב"א מודה בטבל דרבנן דאסור להאכיל לקטן כיון דאסור בהנאה של כליו". וכתב ע"ז בדעת חר"ה: דזה ליתא כמ"ש מדברי הרשב"א הנ"ל. ונראה שכוונתו היא, ממה שמקשה הרשב"א — למה אסור לערוב בטבל דרבנן, הרי איסור דרבנן מאכילין לקטן בידים והוי חזי לקטן — מוכח, שגם בטבל דרבנן מותר להאכיל לקטן. וסיים הדעת חר"ה, שהמהר"א בעצמו הביא מהרשב"א שבת כן, שטבל טהור כהנאה של כליו. וזה כדברי קני המנורה הנ"ל.

4 מ"ש בביאורי הגר"א, "וכפי' תוס', נראה שהוא ט"ס, וצ"ל: וכפירוש ר"ה לכ ב' תנן: שופר של ר"ה וכו' אין מעכבין את התינוקות מלתקוה אבל מתעסקין עמה עד שילמדו. ובגמ' שם לג ב' הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בהן עד שילמדו ואפי' בשבת אלמא לכתחלה אמרינן תקעו והדר תנא אין מעכבין עכובא הוא דלאן מעכבין בקטן לא לכתחלה ולא אמרינן תקעו לא קשיא כאן בדיקא שהגיע לחינוך כאן שלא הגיע לחינוך. ורש"י שם ב"ה קטן פירש, דהא דתני מתעסקין מיירי בקטן שהגיע לחינוך. ואפי' בדברים שהם משום ולדעת הסוברים דאסור להרגיל קטן, "אפי' בדברים שהם משום שבות", קשה למה מותר להתעסק עם קטן בחקיעת שופר בשבת.

דעירובין לא א' תנן: מערבין בדמאי כו' אבל לא בטבל וכו'. ואוקמינן בגמ' שם עמוד ב': בטבל טבול מדרבנן וכגון שזרעו בעצין שאינו נקוב. ואם איתא דמותר להאכיל איסור דרבנן לקטנים, למה אין מערבין בטבל, הרי חזי לקטנים. וכמ"ש של ב, דמשום האי טעמא מערבין לגדול ביוהכ"פ, הואיל וחזי לקטן שאינו כר עונשין. הרי דמותר לערוב בדבר שראוי לקטנים. וא"כ למה אין מערבין בטבל דרבנן. ומוכח מכאן שאין להאכיל לקטן אפי' איסור דרבנן. וכ"ד תוס' ב"ה לג א' סד"ה תניא כו'. והתוס' שם הוכיחו כן, מיבמות הנ"ל.

אבל בחידושי הרשב"א ביבמות שם כתב, דברבנן מותר, כיון דלא קיימא תירוק דיבמות שם. נדלעיל הכאנו שהגמ' רוצה להוכיח כדברי רב פדת — שקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו — מהא דתניא: לא יאמר אדם לתינוק הבא לי חותם אלא מניחו תולש מניחו זורק. ואמר אביי שאין הוכחה מכאן, משום דהא דתניא, "תולש" מיירי בעצין שאינו

להרגילו באיסורים דרבנן, שהרי מוקים לה בכרמלית דרבנן, ואפ"ה איתא רק שמניחו, אבל לא שירגיל אותו בזה.

ולפי"ז קשה למה לא הזכיר רבנו שהוכחה גם ממש"ש, "מניחו זורק". ולכן נראה שכדברי ביאורי הגר"א — אחרי המילים שאינו נקוב — צ"ל: וכו'. ואמנם הרא"ה הוא גם ממש"ש בכרמלית דרבנן, וכנ"ל. ולא עוד אלא לפמ"ש בגמ' ד. "מניחו זורק", היינו בכרמלית דרבנן, ישנה הוכחה גם מהריש"א שאסור להרגיל אותו באיסורי שבות. והיינו דמסתמא כמ"ש אביי ש"מניחו זורק" מיירי בכרמלית דרבנן. גם הריש"א דבריייתא דתניא, "לא יאמר הבא לי מפתח או חותם", מיירי בכרמלית. וע"ז אומרת הכרייתא, שאסור להגיד לתינוק שיוצא מרשות לדרוש אף בכרמלית דרבנן. ומוכח שאסור להרגיל קטן גם באיסורי שבות דרבנן. ואח"כ ראיתי שגם בספר מנורה הטהורה אות ג' כתב, שכן מוכח מהריש"א.

יש להעיר שמ"ש רבנו להוכיח מעירובין, הוא שמותר להאכיל לקטן איסור דרבנן, ולא מיירי שם לענין להרגילו כחילול שבת. וא"כ צ"כ מדוע הביא רבנו הוכחה זו בסק"ד — המתייחס לענין חילול שבת באיסור שבות. ולא כתב זאת בסק"ד — המתייחס להאכיל דברים שאסור מדברי סופרים. ואולי אפ"ל מפני שבסק"ד הביא רבינו דעת הרשב"א, והרשב"א ביבמות המובא בפנים, מדבר רק בענין האיסור להאכיל והן בענין איסורי שבות. והרשב"א שם הביא סוגיא דעירובין להוכיח בפנים, וכמ"ש בסק"ד. לכן הביא רבנו ההוכחה מעירובין שם — כהביאו דברי הרשב"א.

יש עוד להעיר, שאפי' אם נאמר שאסור להאכיל לקטן אפי' דברים שאסורים מדברי סופרים, עדיין יקשה מדוע אין מערבין בטבל דרבנן, הרי חזי לקטנים שיאכל מטבל בעצמו מבלי שנקבילו. ואולי הא דמותר לערוב לגדול בדבר דחזי לקטנים, הוא רק בדבר שגם לגדולים מותר להאכילם. ולכן מערבין לגדול ביוהכ"פ, מפני שמותר גם לגדול להאכיל ביוהכ"פ, וכמו שהביא רבנו להלן. משא"כ בטבל דרבנן — שאסור לגדול להאכילו והעירוב הוא לצורך גדול — אסור לערוב לגדול, אע"פ שהקטן בעצמו מותר. אבל היות לגדול אסור להאכילו, לא מיקרי דחזי. ואח"כ מצאנו בישועות יעקב אות ד' שכתב כעין דבריו הנ"ל. וז"ל: ובשלמא אם אין מאכילין אותו אין צורך לאכול בעצמו חזי חזי כיון דאין ראוי לגדול אבל אין נאמא דמותר לגדול להאכיל לקטן אי"כ הוי מידי דחזי ליה כמו ביום הכיפורים. וע"ע מ"ש בזה ועייני צ"כ.

והרא"ה כתב - על הרא"ה הוז מעירוב דטבל דרבנן — ואין להקשות לפמ"ש רבינו למעלה בדבר שצורך ישראל איכא טעמא דמסור א"כ ליכא כלל למימר לערוב בטבל דרבנן בשביל שראוי לקטן דכיון דהעירוב תלי בזה שוב ליכא למיתב לקטן משום מסרך

הג"ה: (ו) וי"א דכל זה נקטן שאל הגיע לחינוך אבל הגיע לחינוך נרמז להפרישו (תוספות פרק כ"כ) (ח) וי"א דלא

ביאורי הגר"א

הרא"מ דחינוך לא שייך אלא במ"ע כו' ור' אומר דחינוך לא שייך אלא נאכל כו' וכ"כ הרמב"ם וכן הקשה הרמב"ן על ס' ראשונה ס' חוס' מדמקשין שם מקטנה שאוכלת במרומה ומשמע אפי' הגיע לחינוך ונזנה שם ולי מופלא כו' ש"מ קטן כו' אכל הקשה ג"כ על ס' הרמב"ם דא"כ לשיני נזנה שם ל"ל לאכיל וע"ש נרשנ"ל דינמות שהאריך שם והניח נ"ע ובסוף כ' כס' מ"י ה"ל דנמ"ע דוקא דכל הני דחשיבי

ברכת אליהו

בשתי ידים וכו'. הרי דמאכילין את התינוק. ולא חיישין דילמא אחי למיסרך. נוע"ל סימן תרי"ב ס"י בהג"ה ומש"ש סק". ובס"י תרס"ז ס"א בהג"ה. אלא צ"ל כנ"ל — דגזירה דאחי למיסרך היא רק כשהוא לצורך הגדול, ולא כשהוא לצורך הקטן עצמו.

ומ"ש לעיל ראי' לאסור ליתן לחינוך, מהא דאסור לערב בו בטבל דרבנן, ראי' זו הוזכרה ברשב"א שם. וכתב ע"ז, דיש לדחות הדין ולומר דלא דמי. דשם איסורו מצד עצמו משא"כ ביהכ"פ. נז"ל הרשב"א: דלעולם טעמא דהתם (דאין מערבין בטבל דרבנן) משום דמידי דחזי לגדולים בעיא ולא דמי למערב לגדול ביום הכפורים דהתם הוא מופיה חזי אפי' לגדולים אלא דאיסורא דיומא גרים ליה וכו'. דאין איסורא מצד עצמו של עירוב וחזי נמי השתא לקטנים מיהא מערבין בו אפי' לגדול משא"כ בטבל דאיסורו מצד עצמו והלכך אע"ג דחזי לקטנים אין מערבין בו לגדול. ועד"א. (ז) כנ"ל נבריש הסעיף, ש"אביו מצווה לגזור בו ולהפרישו. וכמש"ש בסק"ב, שהטעם הוא, דאף לחנכו חייב. ודעת הי"א סוברת, שגם ביד צריכים להפרישו שלא יעשו עברה.

(ח) וראי' ממ"ש ביבמות וגטין וליכול קטן כו' ושם אפי' בהגיע לחינוך. ובנדה מו א, ב איתא: אמר רב הונא הקדיש ואכל לוקה שנאמר איש כי יפליא לנדור (במדבר ו' ב) ולא

איסורו מלד ענמו משא"כ ביה"כ: (ז) וי"א דכ"ז. כנ"ל: (ח) וי"א דלא כו'. וראי' ממ"ש ביבמות וגטין וליכול קטן כו' ושם אפי' בהגיע לחינוך ונזנה מ"ו נ' ש"מ קטן כו' ושם מופלא סמוך לזה ושם לי דלוריימא קטן אוכל כו' וכן מ' סוגיא דיבמות שם וע' חוס' דשנה שם שדמקו כסוגיא דיבמות ועמ"ס ישינ"ס צומא פ"א ה' ד"ה בן כו' וז"ל ה' דלמירין קטן אוכל כו' השתא חנוכי כו' ואומר

וראיה מדאמרין בפ' תולין וליתן לחינוך ישראל. דאיתא בשבת קלט א — גבי כלאים — רב משרשיא יהיב ליה פרוטה לחינוך נכרי וזרע ליה. ומקשינן: וליתן ליה לחינוך ישראל. ותריצין: אחי למיסרך. וכתב הרשב"א ביבמות שם: ומאי קושיא ליתן ליה לחינוך ישראל דכיון דישראל גדול אסור מדרבנן אף לחינוך ישראל אסור לומר לו לעבור ולזרוע אלא ודאי כדאמרן דלא העמידו דבריהם וז"ל אלא אצל גדולים שבישראל ולא אצל קטניהם. ואע"ג דמשנינן שם ד, אחי למיסרך, גזירה זו לא שייכת אלא כדבר שהוא לצורך הגדול, וכההיא דרב משרשיא, שהזריעה היתה לצורך רב משרשיא, ולא לצורך הקטן. משא"כ בנותן דבר לחינוך לצורך התינוק, לא חיישין דאחי למיסרך, ומותר להאכילו אף בידים. וביב"א הרשב"א ראי' לזה ממ"ש בספ"ג דעירובין דאחי למיסרך. דאיתא שם מ ב, שלכן אין מקדשין על הכוס ביהכ"פ, משום דהמבדק צריך שיטעום. ומקשינן: ליתביה לינוקא וכו'. ותריצין: דילמא אחי למיסרך. ולכאורה קשה הא מאכילין את התינוק ביהכ"פ, כמ"ש בפ"ח דיומא. דאיתא שם עו ב: מדיחה אשה ידה אחת במים (לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית ושם השד שוכנת — רש"י) ונותנת פת לחינוך ואינה חוששת אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת (אפי' ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לבנו קטן ביהכ"פ — רש"י) וגזרו עליו להאכיל

הרי אסור להרגיל לקטן בחילול שבת ואפי' בדברים שהם משום שבות. אבל לדעת הרשב"א — שאין איסור להרגיל קטן באיסורים דרבנן או בדברים שהם משום שבות — אחי שפיר הדין סוגיא דר"י. וזה מאחר שהאיסור לתקוע בשופר בשבת הוא רק מדרבנן, לכן אין איסור להרגיל קטן בה. ולפי מ"ש המ"א בסק"ג בשם רי"ז, דכל דבר שהוא משום מצוה ספיגין לא בידים כגון שמחנכין אותו לתקוע בשבת וכ"כ הג"א, אחי שפיר הדין סוגיא דר"ה — אף לדעת האוסרים להרגיל קטן בדברים שהם משום שבות. וזה היות וצמצם התקיעה היא מצוה, ובדבר שהוא מצוה ספיגין ל"י בידים.

ורבנו בהמשך דבריו כתב: וראי' מדאמרין וכו'. ובספר מנורה הטהורה סק"ג הוכיח, דהא דמותר הרשב"א להרגיל לקטן באיסור דרבנן, היינו רק לצורך החינוך. ולפי"ז הקשה על הסוגיא דשבת קלט א — המובאת בפנים: מאי פריך וליתן לו לחינוך ישראל דהא שם הוי היכי שהוא שלא לצרכו של חינוך וכו'. ות"י: ולייבש כ"ז מוכרחין לומר דהא הרשב"א פ' כל כתבי כתב דלצורכינו אסור ליתנו דאסור משום דאחי למיסרך כפי שינויא (דגמ' שם) וכי"ז דאין אלא לפי המקנה גבי כשהוא אכל המקשה דלא ידע [הטעם דאין למסרך] פריך שפיר וליתן לחינוך ישראל וזולת הטעם דאחי למסרך אין [חילוק בין] התינוק עושה לצרכינו או אם עושה לצרכו ולעולם ספיגין ליה בידים וכו'. עכ"ל. אבל אחי"כ הוכיח שם שדעת הר"ן שגם כשאין חשש של אחי למסרך, ומותר אם זה לצרכו של חינוך ולפי"ז העיר שם, דהדרא קוש' לרובתי' — מאי מקשי הגמ' וליתן

ל"י לחינוך ישראל. ותריך שם, דצ"ל דשם מיירי בכלאים בחול, וס"ל דבהא ליכא אף איסור דרבנן. אולם לפי המבואר בפנים, סובר הרשב"א דאיכא בזה איסור דרבנן, וכמ"ש רבנו כאן. ולפי"ז יש הכרח לומר כמ"ש במנורה הטהורה בתירוצו הראשון, שהמקשה — שלא ידע הטעם, דאחי למיסרך — סבר שמתוך לומר לחינוך לעבור על איסור שבות, אף כשהוא צורכו של גדול, ורק למסקנא — דשנינו, דאחי למסרך — אסור להגיד לחינוך לעבור איסור שבות כשהוא צרכו של גדול. 5 תנן בגיטין נה א: העיר ר' יוחנן בן גודגא על החרשת שהשיאה אביה שהיא יצאה בגט ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה. ובגמ' שם: ואילו חרשת לא אכלה מט' גזירה שמה יאכיל חרש בחושת וליכול קטן אוכל נבלות הוא וכו'. וכעין זה איתא ביבמות ק"ג א. ומ"ש רבנו, "ושם אפי' בהגיע לחינוך", פ"י הדין שראיית רבנו היא מהא דמקשה הגמ' שם: וליכול כו'. דהיינו שהחרש יאכיל את החרשת בתרומה, מפני שהוא קטן אוכל נבלות, ואין ב"ד מצווין להפרישו. וע"כ מיירי כשכבר הגיע לחינוך, דהא ראויים לקידושין ולנישואין. ומוכח מכאן, שאף כשהגיע לחינוך, אין חיוב חינוך על ב"ד. שאם נאמר שיש חיוב חינוך על ב"ד, מדוע אין ב"ד מצווה להפרישו. והשתא חנוכי מחנכין אפרושי מאיסורא מיבסאי — לשון התוס' ישנים ביומא פכ א, המובא בפנים. [ואמנם לפמ"ש התוס' ישנים שם, דחינוך לא שייך אלא כמצות עשה ולא לענין לאפרושי מאיסורא, אולא הוכחה זו].

ברכת אליהו

בשלמא מופלא סמוך לאיש דרבנן אתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דרבנן אלא אי אמרת דאורייתא אתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דאורייתא אמר רב יהודה אמר שמואל בעלה מפר לה ממה נפשך אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין בי"ד מצווין עליו להפרישו. והלא גם שם מיירי במופלא הסמוך לאיש. וע"ז אומרת הגמ' "קטן אוכל נבלות הוא ואין בי"ד מצווין עליו להפרישו". ומ' מכאן. שאין חיוב חינוך על ב"ד. וכ"מ סוגיא דיבמות קיד א. דפרין הגמ' למ"ד אין בי"ד מצווין להפריש הקטן. מהא ד. קטן הבא לכבות אומרים לו אל תכבה ששכיתתו עליהם". ומדלא משני דמיירי בהגיע לחינוך. ש"מ דלמ"ד אין בי"ד מצווין להפרישו. הוא אפי' בהגיע לחינוך.

ועתה"ס דשבת קכא א ד"ה ש"מ. שנדחקו בסוגיא דיבמות שם. וכתבו: וכל הנהא דפרין ביבמות הנה מצי לשנויי כשהגיע לחינוך אלא דניחא לאוקמי בכל ענין. ועיין תוס' ישנים בימות פב א ד"ה בן כו'. שכתבו: וא"ת (ד)הא אמרינן בכל דוכתא קטן אוכל נבלות אין בי"ד מצווין להפרישו השתא חנוכי מחנכין אפרושי מאיסורא מיכעיא ואומר הי"ד אלעזר ממין דחינוך לא שייך אלא במ"ע (כפנינו: שיעשה מצוה) ולא פרושי מאיסורא והא (דמזהירין)

יחל דברו (שם ל ג.) כל שישנו בהפלאה ישנו בכל יחל וכל שאינו בהפלאה אינו בכל יחל מתיב רב הונא בר יהודה לסיפוי לר"ה לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזרזו שבועה ולאיסור ולכל יחל יכול יהא חייב על הקדשו קרבן ת"ל זה הדבר קטני מיתה לאיסור ולכל יחל חייב אימא לאיסור כל יחל (איסורא בעלמא ולא מלקות — רש"י) איסור כל יחל מה נפשך אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא מילקא נמי לילקי ואי מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא איסור נמי ליכא לאותן המזהירים עליו ש"מ קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין עליו להפרישו וכו'. והרי שם מדובר בקטן שהגיע לחינוך. דהרי מיירי במופלא הסמוך לאיש. וע"ז אומרת הגמ' "ש"מ קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין עליו להפרישו. ומכאן שאין חיוב חינוך על ב"ד. אלא על אכ בלבד. ושם אי דאורייתא קטן אוכל כו'. איתא שם בהמשך לשון הגמ' דיש חשדותא א מופלא סמוך לאיש נדרו נדו מדאורייתא או מדרבנן. שם רב ירמיה מקשה על מ"ד דרבנן. וז"ל הגמ' מתיב רב ירמיה יתומה (שהשיאתה אמה דבת מיאון היא דנשואין דידה מדרבנן — רש"י) שנדרה בעלה מפר לה (ולא קרי לה יתומה אלא בקטנותה כל זמן שראויה למיאון — רש"י) אי אמרת

תעל עצם ההוכחה מיבמות וגיטין — שאין חיוב חינוך על ב"ד — הקשה ע"ז הד"א: לא ידעתי הראי' משם דהלא חרש לא יכא לכלל חיוב ולא שייך חינוך משא"כ בקטן שהגיע לחינוך. אולם ראי' זו שכתב רבנו היא מדברי הרשב"א ב"קטן שגמ' דיבמות שם. ובספר מנורה הטהורה אות א' פירש גם כדעת הרשב"א. שההוכחה היא מחרשת שגדלה דהוי קטן שהגיע לחינוך. ולכן כתב. שאין מזה כ"ח הוכחה. "דהא ברש"י שם שהחשיך איכא דאמרי דקטן עדיף מחרש משום דאחי לכלל דעת". וזה כמ"ש הד"א שכתבש לא שייך חינוך. אולם המעיין היטב בדברי הרשב"א יראה. שההוכחה היא לא מהא דחרשת אוכלת בתרומה דרבנן. אלא ההוכחה היא. מהא דקטנה אוכלת בתרומה. והטעם הוא. משום קטן אוכל נבלות אין בי"ד מצווין להפרישו. ומיירי בקטנה שהגיע לחינוך. [דאחרת לאו בת נישואין היא]. ומכאן. שאף כשהגיע לחינוך אין אחרים מצווים לחנכה. והא שציינ רבנו לקושיית הגמ' "ולכול קטן כו'". אין כוונת רבנו. שההוכחה היא מאכילת חרשת — שע"ז מוסבת הקושי. "ולכול קטן כו'". אלא שמקושיית הגמ' — שהגמ' הקשתה שחרשת תאכל תרומה משום שקטן אוכל נבלות אין מצווין להפרישו — מוכח שהטעם שקטנה אוכלת בתרומה. הוא משום שאין בי"ד מצווין להפרישה. וגם רבנו בהמשך ס"ק זה — בהביאו את קושיית הרמב"ן — ביאר שהקושי' היא מקטנה שאוכלת בתרומה.

אולם אח"כ ראיתי ברשב"א בגיטין נה ב שהקשה מהרין של חרשת. וא"כ חחרת קושיית הד"א במקומה. ברם. על עצם הדבר שהניח הד"א בקושייתו — שכתב וחרשת לא שייך חינוך — איכא פלוגתא בזה: המנחת חינוך במצוה ה' אות כתב: דאין מצוה כלל דחינוך לא שייך אצלם ולא יכא לכלל מצוה. והפמ"ג בפתיחה כוללת לאור"ח שייך אות כ' כתב. שרק בקטן "אכיו מצוה להפרישו משא"כ חרש ושוטה אע"פ שהם קטנים אין מצוה כי לא ישמע לו ואין בני דיעה כלל וכו'". וטעם שם: יראה בקטן שהוא שוטה אין אכיו מצוה על כן. ולהלן נביא דברי החתם סופר והשיבת ציון מ"ש בזה. אולם שי הוחלקים וסוברים שגם חרש שייך חינוך. ראה בכ"ז אבן העזר סימן א' שכתב בשם מצאתי כתוב לענין חרש ש"מ. "פקחין מחזירין עליו". ובחשובות מהר"ל סימן קצ"ו כתב. דחרש ושוטה בני מצוות וינהו ופקחים מזהירים עליהם. וגם הערוך לנו ביבמות ק"ג א כתב. "שאפילו בחרשת שייך חינוך שמה תתפקח כמו ששייך בקטן למצן כי יגיד לא יסור ממנו". ובתומים בס"מ ל"ה סעי' ח' אות ו' הביא דברי הרמב"ם שכתב בהלכות עדות פ"ח ה"ט. ששוטה פסול לעדות משום שאינו בכלל מצוות. ותמה שם הלח"מ תיפוק לי משום דלאו בני דיעה וינהו. וכתב ע"ז התומים: לא הכנינו קושייתו הא קי"ל דחרש שוטה וקטן שכתבו הגט וגדול עומד על גבן יש להם דעה לכתוב לשמה ש"מ

דיש להם דיעה ומליף יליף ואם כן כשמעיד שנחקרשה אשה בפניו וגדול עמו למה לא יוכשר אם כשר לכתיבת הגט איך לא יכשר לעדות קרושין ולכל ל"ה טעם דלאו בני דיעה וינהו ופוטו. עכ"ל. ואמנם דברי התומים הם ביחס לשוטה. אבל נראה לדעת התומים. גם חרש יש לו דיעה. שהרי הרמב"ם שם בה"א כתב גם על חרש הטעם שאינו בכלל מצוות. ומוכח שולל זה היה כשר משום "שיש לו דיעה". ולעיל הבאנו שהפמ"ג כתב שלא מצווים להפריש חרש משום שאינו בני דיעה כלל. ולכאורה זה סותר למ"ש כאש"ל אברהם סק"ב: אבל חרש קטן י"ל דעת קלישותא וחייב לחנכו. ונראה ליישב את הסתירה בדברי הפמ"ג. ש"מ"ש בפתיחה כוללת הנ"ל. שאין האב מצוה להפריש בנו חרש מאיסורים. זה רק במצוות ל"ח. ומ"ש כאן שיי"ל שחייב לחנכו. היינו במצוות עשה. וזה מעין סברת החת"ס ישנים — המוכחת בפנים — שחינוך שייך רק במצוות עשה. ולא במצוות לא תעשה. אולם הפמ"ג בס"מ רס"ו במשכבות זהב סק"ד כתב. שכתבש ושוטה אין בהן חינוך. וסיים: ועיין סימן ש"מ קטן אוכל נבלות אכיו מצוה להפרישו איכא לעיניו בחרש ושוטה ולא בני דיעה וינהו ולא ציית כלל ועמ"א שם אות ב' אבל ודאי ליספיה בידים אסור אפי' לחרש ושוטה מקרא דלא תאכלום כו' וע' ש"מ"ג. ובכ"ז ש"ו דחרש ושוטה שוין לקטן בכל מקום אפשר הוא ל"ל שדכאמון. עכ"ל.

ולפי מ"ש"ל שיש דעות שכתבש שייך חינוך. אזלא קושיית הד"א הנ"ל על רבנו וקושיית המנורה הטהורה על הרשב"א. שכל קושיית הד"א והמנורה הטהורה היא. דכתבש לא שייך חינוך. משום דלא אתי לכלל דעה וחיוב. אבל לפמ"ש י"ל שהרשב"א ורבנו סוברים שכתבש שייך חינוך.

הרשב"א בגיטין שם כתב. דהסוגיא מיירי לענין להאכילו בידים. וא"כ לכאורה צ"כ אין מוכיח רבנו מסוגיא זו לענין אכיו מצוה להפרישו. אולם המעיין ברשב"א שם יראה. שכתב שאפשר לפרש הסוגיא בשני אופנים: א) שאומרים לה לאכול. ב) אפי' להאכילה בידים. ודברי הרשב"א בגיטין שם הוא כפי' הב' — דמיירי להאכילה בידים. ודברי רבנו זה כפי' הפירוש הראשון — דמיירי שאומרים לה לאכול. ולא לענין להאכילה בידים. ובמ"מ ה' שבת פכ"ז ה"ז הביא בשם הרמב"ן והרשב"א וש"מ. שאסור להאכיל בידים לחרש דבר איסור. והפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב אות א' הביא דברי ה"ה הנ"ל והסיק כן להלכה.

ולפי דברי הרשב"א בגיטין הנ"ל — דהסוגיא מיירי לענין להאכילו בידים — אין הוכחה לענין חינוך חרש. אבל תתי' מזה הוכחה שגם לחרש שאנו להאכילו בידים. וכמ"ש התח"ס בשו"ת חאז"ני סימן פ"ג. זה דלא כדברי שו"ת שיבת ציון שאלה ד'. שנטה לומר שאין איסור להאכיל לחרש בידים. וכתב: דאין ללמוד חרש מקטן כלל דלא ליספו ליה דבר איסור בידים ד"ל מה שגדולים

שייך מינוח נתינת דין אלא לאז בלנד (נית יוסף) וקטן שהכה את אביו או עבר שאל עבירות בקטנותו (ט) אף על פי שאלו נרין משונה כשהגדיל (י) מכל מקום טוב לו שיקבל על עצמו לזה דבר לתשובה ולכפרה אע"פ שעבר קודם שנתנה נר עונשין (פסקי מהר"א סימן ס"ב):

ביאורי הגר"א

טו' וע' רש"י ב"ק ל"ח ז' וע' סנהדרין נ"ה ז':

נסוף סוכה הכל נמ"ע טו': (ט) אע"פ טו' משמע דליתו מחוייב להפרישו: (י) מ"מ. שנת נ"ו ז' שכל דין

ברכת אליהו

ומנדה הנ"ל, ד"מאן דאית ליה אין ב"ד מצווין אפי' בקטן מופלא סמוך לאיש קאמר", והניח בצ"ע. ובסוף כתב הרמב"ן כס' תוס' ישנים הנ"ל, דבמצוות עשה דוקא מחנכין, ולא למצוות לא תעשה. וכמו כל הני דחשיב (בסוף סוכה) צ"ל: פ"ג דסוכה — ד"א הכל במ"ע כו'. דאיתא שם מב א: קטן היודע לנענע חייב בלולב להתעטף חייב בציצית לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין. הרי שמנחה הגמ' רק מצוות עשה שקטן חייב בהם, ולא הזכירה מצוות לא תעשה דבהן אין מצוות חינוך.

(ט) (משמע דאיתו) צ"ל: כן משמע מדאינו — ד"א מחוייב להפרישו. נדלמ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, ש"מ שעל הקטן אין שום איסור. ד"אי הוי עליו עונש כו' אמאי לא מחייבינן להפרישו מן העונש? — לשון תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן ס"ב, ולפיכך, "אינו צריך תשובה כשהגדיל".

(י) שבת נו ב: כל האומר יאשיהו חטא אינו אלא טועה וכו': שכל דין שדן מכן שמונה עד שמונה עשר החזירין להן. הרי שראוי להחזיר מה שגרם בקטנות להוציא שלא כדין. וערש"י בב"ק צח ב. דאיתא שם בגמ' — לענין השורף שטרותיו של חבירו — אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא הוה עובדא וכפיהה פרס לרב אשי (ששרף שטר חבירו בלדוה — רש"י) ואגבי ביה כשורא לצלמא. [הרי דהחזיר מה שעשה שלא כהוגן בלדוה — ד"א]. ועיין סנהדרין נה ב. דאיתא שם: בת ג' שנים ויום אחד וכו' ואם בא

[דקרינן] הכא [חינוך] במה שמענין אותו ביוהכ"פ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מלאכול אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצוות וענינם את נפשותיהם ור' אומר דחינוך לא שייך אלא באב אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך הלכך נמי אין נזהרין להפרישו.

וכ"כ הרמב"ם כפ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"ח, וז"ל: אע"פ שאין ב"ד מצווין להפריש את הקטן מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה וכו'.

וכן הקשה הרמב"ן על סברא ראשונה שהביא הרמ"א — והיא סברת תוס' בשבת קכא א ד"ה ש"מ — מדמקשינן ביבמות שם מקטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה, וליכול קטן אוכל נבלות הוא, וכן"ל בריש ס"ק זה ובהערה 5. ומ' דלמ"ד אין ב"ד מצווין להפרישו, לא צריך להפריש קטנה מלאכול בתרומה, אפילו בהגיעה לחינוך. דהרי שם מייירי בנשואה. ובלא הגיעה לחינוך לאו בת נישואין היא. וכן הקשה הרמב"ן שם מהך דנדה שם ואי מופלא כו' ש"מ קטן כו' כנ"ל. ולכן מסיק הרמב"ן שם, שאף בקטן שהגיע לחינוך אין ב"ד מצווין להפרישו.

אבל הקשה ג"כ על ס' הרמב"ם — דהאב מחוייב להפרישו — דא"כ לישני בנדה שם לי"צ לאביו כו'. דלעיל הבאנו שהגמ' מוכיחה בנדה שם, מהך דמוזהרים על נדר של קטן שלא יעבור על איסור כל יחל: ש"מ קטן אוכל נבלות כ"ד מצווין עליו להפרישו. וקשה לשיטת הרמב"ם, דלישני דמיירי שם על ענין אביו, ואביו הרי מצווה להפרישו. וע"ש ברשב"א דיבמות, שהאר"ך שם והוכיח מיבמות

מסוגיא דיבמות וגטיין הנ"ל. והמ"א בסק"א דן אם בכל המצוות חייב האב לחנך את בתו. וראה בזה באנצקל"ת כרך ט"ז ערך חנוך עמוד קס"ד-קס"ה. שהביא שיטת הסוכרים שאין מצוות חינוך בבת. ורבנו בסק"ב כתב, שלכן אביו מצווה לגעור בו ולהפרישו, מפני "דאף לחנכו חייב". וא"כ לשיטת הסוכרים שאין חיוב מצוות חינוך לבת קטנה, אין הוכחה מהך דדימות וגטיין הנ"ל — שאין חיוב חינוך על הב"ד ד"ל שאמנם חיוב חינוך הוא גם על ב"ד כמו באב, והא מוכח מיבמות וגטיין הנ"ל שאין חיוב על הב"ד להפריש, הוא משום דשם מיירי בבת קטנה, ולשיטה הנ"ל — שאין האב מחייב לחנך את בתו הקטנה — גם ב"ד לא מחייבים בזה, ולכן אינם מחייבים להפריש. ולשיטת ראשונים זו — שאין חיוב על האב לחנך את בתו הקטנה — אזלא גם הרא"ם מסוגיא דיתומה שהשיא כו'. דבנדה מוב המוכחא להלן בדברי רבנו. דהרי שם מיירי בבת, והאב אינו מצווה לחנכה, ולכן גם הב"ד אינו חייב בחינוך. ואין הוכחה מזה לכן, ש"ל דכמו שהאב מחייב לחנכו, כן הב"ד מצווה להפרישו.

ואח"כ ראיתי במלוא הרעועים אות' ק' ערך קטן אוכל נבלות אות ה' שתייך כמש"ל. לשיטות הסוכרים שאין חינוך בבת, אולי הראיות — מיבמות וגטיין ונדה הנ"ל — שב"ד לא מחייבים לחנך קטן. ועיין בח"י חתם סופר לסוגיות — סוגיא דקטן אוכל נבלות, מ"ש בענין חיוב חינוך על כת, ומ"ש בנוגע להוכחת הרשב"א מנדה מוב המבוארת בפנים.

מוזהרין על הקטנים שלא להאכילם בידיים דבר איסור, היינו הואיל ובדאי אתי לכלל מצוות וקטן עומד להתגדל אבל חרש של שכית שיחפץ ויבוא לכלל מצוות אין הפקחים מוזהרין כלל מלהאכילו דבר איסור. וראה עוד מש"ש בזה ומה שדן בדברי המ"מ הנ"ל. ומ"ש בשיבת ציון ד"מה שגדולים מוזהרין את הקטנים שלא להאכילם בידיים דבר איסור היינו הואיל ובדאי אתי לכלל מצוות וקטן עומד להתגדל", הוא כמ"ד בטה"ד פסקים סימן ס"ב: דלקטן אפי' כשהגיע לחינוך לאו בר עונש ואזהרה וכו' והא דאיתיי קרא דאסרה תורה דלא ליספו ליה בידיים יש לומר הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות וכשיגדל יבקש לימודו. והחתי"ס שם הביא דברי תה"ד הנ"ל, וכתב דמדבריו מ' דבשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר ליספי ליה בידיים. והחתי"ס דחה דבריו, וכתב: זה אינו עיקר דלא דרשינן טעמ' דקרא וכדמוכח להדיא בפ' חרש דבני למיפשט קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו מחרש וחרשת יקשה האי ראיה לא אלא לכלל דעת לעולם אפי' אי ב"ד מצווה להפרישו ודוחק לומר להדומ' ולטעמך אע"כ אין חילוק וכו'. ועיין מש"ש בזה. וראה עוד דעות החולקים בענין חינוך לחרש ושוטה בשדי חמד כללים מערכת ח' כלל קט"ו (הוצאת ב"ב תשכ"ג כרך ג' דף ל"ט ע"א).

ואח"כ ראיתי במלוא הרעועים אות' ק' ערך קטן אוכל נבלות מאות י"ז ואילך, שדן בענין אם מותר להאכיל ולאספויי בידיים לחרש. ושם הוכחא הרעות השונות בזה. ודן גם בראיות לשיטות השונות

שדמ דין ההולך במדבר בשבת. ובו ב' סעיפים

באר הגולה
א שנת ס"ט ממר
וכרימח.
ב שש ממשמעות
הגמול.
ג הרין סס.
ד שס ול"כ פוס'
והר"ש נחירין סס.
ה ממשל דרכה סס.

א א ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת מונה שבעה ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש השביעי בקידוש והבדלה ב (א) ואם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום אפי' ביום שמקדש בו כדי פרנסתו נ מצומצמת ד (ב) ומותר לילך בו בכל יום אפילו ביום שמקדש בו: ב ה היה יודע מנין יום

ביאורי הגר"א

שדמ (א) ואם יש לו מצומצמת. כמש"ס לימות ס': (ב) ומותר. ממש"ס נמלי מיכר ס':

ברכת אליהו

יומא] והוא יומא לימות (בתמיה — רש"י) וכו'. [הרי ד, אם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה כל מה שיש לו. ועל מש"ס, "בכל יום ריום עושה לו כדי פרנסתו". כתב הרין: כלומר ולא יותר דלמא שבת הוא ולא פרנסה מרווחת אלא מצומצמת כדי שיוכל לחיות בה אותו יום בצמצום שלא הותר לו אלא מפני פיקוח נפש בלבד ומשום הכי פרכין והוא יומא לימות. בתמיה דכיון דאתמול לא עבד אלא כדי פרנסה מצומצמת אי לא עבד מידי כהוא יומא

עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידה והיא פטורה אחד מכל העריות ואפי' בהמה וכו'. כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה עלה דידה חס אבהמה לא חס. וכיון דקרי ליה הש"ס, "תקלה", ראוי שיקבל עליו דבר לכפרה.

שדמ (א) כמש"ס בשבת סט ב: נתניא היה מהלך בדרך או במדבר וכו'. בכל יום יום עושה לו כדי פרנסתו [כר מההוא

עכ"ל. וע"ע מש"ס בזה. והט"ז בסק"ב הביא דברי הכ"ח, וכתב ע"ז: ונלע"ד דרב אשי ודאי פטור מן הרין אלא דפרס כפאו בדברים לעשות לפנים משורת הדין כדאשכחן בסוף האומנין דרב פסק על רבה בר בר חנה שישלם לפועלים שכירותם על מה שנשאו לו חבית ושכרוהו כפשעיה ואמר שם רבה דינא הכי א"ל אין דתכיז למען תלך בדרך טובים ואורחות צדיקים תשמור ה"נ עשה דפרס לרב אשי וחלילה לרב אשי שהוצרך לכפיה אלא בדברים אכפיה כדאשכחן במדבר ככפיה שהוצרך בדברים וכוונת דפרס היתה שיעשה רב אשי לפנים משורת הדין וכפיהו בדברים ע"ז כן נראה לי נכון בזה. עכ"ל.

ובחושינן משפט סימן שמש"ס ס"ג פסק המחבר: קטן שגנב מחזירין קרן לבעלים אם הוא בעין ואם אינו בעין פטור אף לאחר שגידלו. וכתב בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן קע"ז, שמש"ס המחבר "פטור וכו'". היינו כידי אדם אבל חייב לצאת ידי שמים. ושם דחה דברי תשובות בית יעקב ס"ג, שסובר שאין צורך תשובה על עבירה שעשה שגטותו. וסיים בשבועות יעקב שם: וכן משמע לשון הרמ"א באר"ח שכתב שיקבל איזה דבר לחשובה וכו' ובספר חסידים סימן תרצ"ב משמע שחייב לשלם הכל כשהגדיל ואולי ממדת חסידות קאמר או שהיה ממון הגניבה תחת ידו, עכ"ל. וכ"כ כאן בספר תוספת שבת אות ד' וז"ל: ובדבר שבכמון עיין בחו"מ סימן שמש"ס ושם מיידי מדינא והכא מיידי לצאת ידי שמים וכו'. וזה מעין דברי השו"ה הנ"ל. וראה גם מ"ש הט"ז שם ומש"ס רבנו בסק"ב ובפתחי תשובה שם סק"ב.

וגם בספר תורת שבת אות ח' כתב: אף שא"צ לשלם גניבתו משהגדיל אם אינה בעין כמ"ש בחו"מ סימן שמש"ס ס"ג מכש"כ נזק וחבלתו כמש"ס בסימן צ"ז ס"ג מ"מ ישתלם שיתפטר עם הגנול והנחבל וגם על כזה כוון הרמ"א באמרו שיקבל על עצמו דבר לחשובה ולכפרה ותשובת הגנול עיקרו להשיב את הגנולה אשר גזל וייל דהוה שאמר שלמה בכל עת יהיו בגדיך לבנים היינו שגירוס ירשלה שיהיו אברי גופו (שהם בגדי הנשמה) לבנים בלי לכלוך עון שיתלבן בעת שבא לכלל דעת לעשות רצון ה' ולתקן את אשר עות בלידותו, עכ"ל. והמשנה כדוריה כאן בסק"ט כתב: אבל לפנים משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו [ט"ז וז"ל וכן משמע מהגר"א]. עכ"ל. ובשער הציון סק"ח הוסיף: אפי' ההזיק היה רק בענין גרמי בעלמא כן משמע מהט"ז והגר"א.

6 מדברי הגמ' בכ"ח צח המובאים בפנים, הוכיח האור זרוע, שהקטן מחוייב לשלם כשהגדיל. והב"ח כתב: והוא תימה גדולה צריך לומר דס"ל דאע"ג דמדין תורה ודאי פטור מכל מקום תקנת חכמים היא לשלם כשהגדיל מפני חיקון העולם וכו' מ"מ אין דעת הפוסקים כן לחייבו בבית דין לשלם כשהגדיל כשהזיק בעצמו דמילתא דלא שכיחא היא וכו' אבל הך עובדא דרפרס נלפע"ד דהאמת הוא כודאי דרב אשי בקטנותו היה שרפו לשטר של חבירו ומן הדין היה פטור אלא כיון דראוי לב"ד להכות בקטנים וכו' ורב אשי לא היה רוצה לסבול המכות ה"י משלם כל ההזיק שעשה והשתא נתיא הא דאכפיה דאי אתא דאכפיה כשהגדיל וכי הגון הוא לומר על רב אשי דלאחר שהגדיל היה מסרב על ציווי ב"ד עד דאכפיה דפרס אלא ודאי דבעודו קטן קאמר דאכפיה והוא דמן הדין היה פטור מלשלם ממון אלא ראוי ה' להלקותו וע"י כך ה' כפוי לשלם מה שהזיק ומכאן יצא לו לרש"י ז"ל לפרש בליתו פ"י בקטנותו דמקאמר אכפיה דאלמא דכלא כפיה לא ה' גובה מנכסיו אלמא דמדין היה פטור עכ"ל.

ועל מ"ש הב"ח, "וכי הגון הוא לומר על רב אשי דלאחר שהגדיל היה מסרב על ציווי ב"ד עד דאכפיה דפרס", כתב ע"ז המאמר מרכי אות ג': ולפום ריהטא נראה דאישתמיט מנייה דהרב וז"ל הא גרסינן בפ"ק דב"ב ובפ' נערה שנפתחת אכפיה רבא לר' נתן בר אמי ואפיק מניה ד' מאה זוזי לצדקה ומפוחי שם דהיינו לפי שלא היה רוצה ליתן כפי מה שהיה ראוי וכו' הרי לפניך סתירת הוכחותיו כן דמ"ש דאנו הגון לומר על רב אשי שהיה מסרב וכו' הנה מצוינו דוגמתו לר' נתן בר אמי ואין מן התימא כל כך כי אולי היה להם טענה להפטר ומש"ה קאמר שפאפום ומ"ש שמוזה הכריח רש"י ז"ל לפרש בליתו וכו' דמקאמר אכפיה משמע דמדין היה פטור ובלא כפיה לא היה גובה מנכסיו ליתא שיהי מצוינו בפניה במקום שחייב מן הדין ומוציאין ממנו ממון כמו שנתבאר ולענין מה שהקשה דאמר עובדא דרב אשי לש"י הפוסקים כדומה אני שראיתי ש"מ דהא דרבא אכפיה דפרס לרב אשי ר"ל דרב אשי לא היה רוצה לפסוק כן במעשה שבא לפניו ואכפיה דפרס בדברים עד שהודה ואפיק מההוא גבא וכו' אבל אינו ר"ל דרפרס הוציא מרב אשי ושרב אפי' היה המזיק שובב מנכסיה מקובצת לה' הגדול בצלאל אשכניו שכח כן בעש הר"ר יהונתן ז"ל שרב אשי היה רוצה לפטור השורף דלא לשלם אלא דמי גיירא בעלמא ורפרס שהיה זקן ממנו אכפיה שחייב השורף לשלם כל דמי השטר יעו"ש ולפי"ז היה אין שום שייכות וענין כהאי עובדא לקטן שזיק וכו'

שיצא בו כגון שיודע שהיום יום רביעי או יום חמישי ליציאתו אבל אינו יודע באיזה יום יצא מותר לעשות מלאכה כל מה שירצה ביום שמיני ליציאתו שכיום כזה יצא מביתו דבודאי לא יצא בשבת וכן ביום ט"ו וביום כ"ב וכן לעולם:

ברכת אליהו

ולא אמרו דמינכר במאי דהולך חוץ לתחום, ש"מ דבתחומין אין חילוק, „ומותר לילך בו בכל יום אפי' ביום שמקדש בו". וזה כתי' השני שבתוס' שם ד"ה עושה כדי פרנסתו ושברא"ש שם פ"ז ס"א. וכ"כ הר"ן. ולתי' הראשון שבתוס' וברא"ש שם. אסור לצאת חוץ לתחום ביום ששוכת. והטור כתב, שמותר לו לילך בכל יום. וכתב הב"י ע"ז: ואע"פ שלתירוץ ראשון אסור לצאת חוץ לתחום ביום ששוכת תפס רבינו תירוץ שני לעיקר וכ"כ ה"ה בפ' ב' בשם הרמב"ן ז"ל, עכ"ל].

ילדותי עד עתה, ושיהיו דברי נשמעין לעבודת ה', ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה.

לימות. והב"י הביא דברי הר"ן, וסיים: ומ' דלא שרינן ליה לעשות מלאכה אא"כ הוא עני שאין לו ממה להתפרנס אלא ממה שמשתכר עם בני השירה אבל אם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום כדי חייו וכ"כ הכלבו בהדיא, עכ"ל].
(ב) איתא בשבת סט ב: היה מהלך בדרך או במדבר וכו', כל יום ויום עושה לו פרנסתו אפי' ההוא יומא וההוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ואבדלתא. וממש"ש „במאי מינכר בו",

וגם אני אסיים — מעין דברי התורה שבת הנ"ל — יתן ה' שאזכה להתמיד בתורת ה' לתקן כזה מה שכתלתי מן התורה מימי

ברוך רחמנא דסייען עד הכא
כן יסייען להמשיך ולסיים עד גמירא